LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

1 DÉCEMBRE 1928

ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 818 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՎՈՒ ԽՕՍՔ

...ՆՁՈ՞Ւ ԱՅԴ «ԱՍԷ_ԿՕՍԷ»ՆԵՐԸ

...մենէ մը ի վեր զանազան հրատարակութիւններ կ'ըլլան ...էյլի Ազգ. Վարչութեան մասին։ Աւելին կը պատմուի ...նացի։

...բոլորին իմաստը մէկ է, — Դաշնակցանները ձեռք անցու... ըլլալով ազգային իշխանութիւնը, գործերը կը վարեն ի... ուզածին պէս, կը կապեն ու կ'արձակեն, ասպարէզէն կը ...ոչ-Դաշնակցականները։ Յետոյ, խղճալի վիճակի մը հաս... են Մարսէյլի Նախակրթարանը, հեռացնելով «արժանա... եւ «անկաշառ» ուսուցիչները։

...կը սպասէինք որ մեր թղթակիցները — որովհետեւ մէկէ ...են անոնք — լուսաբանէին այս բսի-բսաները։ Թերեւս ...մեղադրանքներն ալ կրքի եւ թշնամութեան արդիւնք են։ ...ք է այպացուցանել։ Կամ, թերեւս ճշմարտութիւններ կան ...փսփսուքներուն մէջ։ Պէտք է զատել սուտն ու իրաւը։

...Յեղափոխականին առաջին պարտականութիւնն է արդա... ...մտութիւնը։ Մարսէյլի մեր վարիչ ընկերները ո՛ր եւ է բեռ ...նի՞ն իրենց խղճին վրայ։

...Հրապարակաւ կ'ուղղենք այս հարցումը, եւ կ'ուզենք որ ...ստաբաց պարզուի ամբողջ իրականութիւնը։

...Մեզ չեն հետաքրքրեր Մարսէյլի փողոցներուն եւ սրճա... ...ներուն մէջ պատմուած «ասէ-կօսէ»ները։ Որոշ վերապա... ...թեամբ կը կարդանք. նաեւ, զանազան թերթերու մէջ եղած ...տարակութիւնները։

...Մեզի համար կարեւորը՝ Դաշնակցութեան վարկն է, եւ ...ային գործերու վիճակը, մանաւանդ կրթական վաստակը։ ...քանի որ մեր ընկերներուն ձեռքն է բազմահայ գաղութի ...ազգային իշխանութիւնը, պարտաւոր ենք արդարացնել ...վրայ դրուած յոյսերը։ Նոյն իսկ մեր շարքերուն խղճի ...ստութեան համար։ Մանաւանդ որ, մեզի հետ ունինք նաեւ ...ք մեծամասնութիւն մը։

...Մինչեւ հիմա շատ հրատարակութիւններ եղած են «Յառաջ»ի ...Մարսէյլի մասին, ընդհանրապէս վարդագոյն։

...Գիտենք որ, առաջին օրերուն (1922-23) շատ լաւ սկսան ...տղաքը, երբ ամէն ինչ քաոս էր։ Յետոյ վէճեր ծագեցան, ...շնակցականները քաշուեցան, եւ ջոջերը ձեռք առին ամէն ...ծ։ 1927ի ժողովրդային ընտրութեանց մէջ, Դաշնակցու... ...ւնը շահեցաւ պատկառելի մեծամասնութիւն մը, եւ իշխա... ...թիւնը վերակազմեց չէզոքներու եւ հնչակեաններու մաս... ...կցութեամբ։ Այս շրջանին ալ վարդագո՛յն կ'երեւար ամէն ...։ Վարչական մեքենան շտկուեցաւ, դպրոցներ բացուեցան, ...դիւնաւոր աշխատանքի լուրեր տրուեցան։

...Արդ, ի՞նչ է պատահած հիմա, որ փսփսուքներ կը լսուին ...մեղադրանքներ կը կուտակուին։ Եւ ոչ միայն ռամկավար ...թերթերէ, որոնց ակը միշտ պղտոր է և թթու, այլեւ տարբեր ...ններէ, մինչեւ իսկ բարեկամներէ։

...Ճի՞շդ է որ Մարսէյլի Դաշնակցական համարուած Վար... ...թիւնը կամայականութեամբ կը շարժի, միայն «իր մար... ...ը» առաջ քշելով։

...Ճի՞շդ է որ, այս հոգեբանութենէն մղուած, արձակուեր ...ոչ-Դաշնակցական ուսուցիչներ և պաշտօնեաներ։

...Ճի՞շդ է որ ողորմելի վիճակի մը իջած է ազգային Նախա... ...թարանը։

...Դաշնակցութիւնը որոշում չունի մենատիրութիւն հաստա... ...ու գաղութներու մէջ։ Ո՛չ ալ ո՛ր եւ է քաղաքի կամ գիւղի ...։ Անշուշտ ասպարէզը չի կրնար լքել, եւ իր պարտակա... ...թեան բաժինը պիտի կատարէ տիրաբար։ Բայց, ո՛ր եւ է ...ազգային գործի մէջ, արժանիքն ու ընդհանուրին օգուտը պիտի ...ւեն, եւ ոչ թէ նեղ հաշիւներ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր տար... ...ութիւնը ուրիշներէն, եթէ մենք ալ պիտի հետեւինք անոնց ...րուն, այս կամ այն գաղութին մէջ։ Եւ ի՞նչպէս կրնան ...տալ մեր արդարամտութեան, եթէ անարդար գործեր կա... ...ենք, կամ անիրաւութիւնը ծածկենք։

...Տարրական գիտելիքներ են ասոնք ո՛ եւ է Դաշնակցա... ...ի համար։ Եւ ո՛ր եւ է տեղի համար։ Բայց պարտակա... ...թիւն կը համարենք յիշեցնել պարբերաբար, որպէսզի ...ացութեան չտրուին, որպէսզի սայթաքումներ չպատահին, ...գործուած վրիպումները դարմանուին։

...Վերջ՝ տնավարի ձեւերուն, ո՛ւր որ ալ ըլլայ։ Եւ վերջ. մա... ...անդ, ամէն առաքինութիւն մեզի վերագրելու սովորու... ...ին։

...Մենք ունինք մեզի յատուկ արժանիքներ, զորս կրնանք ...կել ամէն տեղ, ճակատաբաց եւ բարձրաձայն։ Բայց թող ...ն — թող տեղի չտրուի որ ըսեն — թէ Դաշնակցական· ...ը «իրենցմէ դուրս ազգ չեն ճանչնար», կամ աչք ունին ...չեւ ժամուն դուռը։ Կամ թէ, գործին մարդէն առաջ, ...կերը կը փնտռեն։

...Մարսէյլով սկսանք, բայց Մարսէյլի վրայ չենք սահմանա... ...կեր այս դիտողութիւնները։

...Եթէ ճիշդ է որ առանց կրակի ծուխ չըլլար, ապա ո՛ րեմն ...հրաժեշտ է փաստացի լուսաբանել ամէն բան, ոչ այնքան ...րուժումն գայթակղեալ մտաց», որքան մեր հիմնական, իս... ...պէս Դաշնակցական գիծը անվթար պահելու համար։

...Եթէ արդար ենք, աւելի լաւ. իսկ եթէ մեղքեր ունինք, ին... ...պիտի վախնանք դարմանելէն։

Շ.

МԱՄՈՒԼ

ՈՍԿԵՂԷՆ ԿԱՆՈՆԻ ԿԻՐԱԿԻՆ

Հայրենիք խօսելով Ոսկեղէն Կանոնի կիրակիին մասին, որ կը զուգադիպի վաղուան, կը գրէ (15 նոյ.).

— «Ոսկեղէն կանոնի կիրակին այս տարի պիտի ըլլայ դեկտեմբեր 2-ի կիրակին։ Եւ որովհետեւ Նիըր Իսթ Րիլիֆը մտադիր է առաջիկայ տարուան յունիս 30ին դադրեցնել իր դրամահաւաքումները, ապա ուրեմն Ոսկեղէն կանոնի այս տարուան կիրակին պէտք է նկատել վերջինը։

Յայտնի է, որ Ամերիկեան Նըպաստամատոյցը վերջին տարիներս դրամական միջոցներու նուազման պատճառով հարկադրուած էր աստիճանաբար սահմանափակել իր գործունէութիւնը եւ իր ջանքերը կեդրոնացնել գերազանցապէս անչափահաս որբերու վրայ, որոնցմէ իր խնամքին տակ դեռ մնան մօտ 30,000 հոգի։

Ինչպէս կ'իմանանք, Ամերիկեան Նպաստամատոյցը կազմած է 6 միլիոնի նախահաշիւ մը, զոր յոյս ունի հաւաքելու մինչեւ յունիս 30ը, երբ փակելու ըլլայ դրամահաւաքման իր աքթիւ քէմփէյնը։ Այդ դրամով ան պիտի կարողանայ խնամել իր մօտ գտնուած անչափահաս որբերը, մինչեւ որ անոնք չափահաս եւ ինքնապահ ըլլալու պատրաստ դառնան։

Աւելորդ է ըսել, թէ Ոսկեղէն կանոնի կիրակին ամենէն յարմար առիթն է Նիըր Իսթ Րիլիֆի համար դրամ հանգանակելու։ Եւ որովհետեւ ասիկա վերջին առիթն է, բնական է որ այս տարի առանձին ճիգեր կը թափուին աւելի արդիւնաւոր դարձնելու դեկտեմբեր 2ին տեղի ունենալիք հանգանակութիւնները։

Ձենք խորհիր, թէ պէտք է բացատրել մեր հայրենակիցներուն, որ Ամերիկացիներէն աւելի, Հայերը պարտաւոր են օգնել հայ որբերուն։ Եւ եթէ կ'ուզենք, որ ուրիշները օգնեն մեր որբերուն, մենք պէտք է ցոյց տանք անոնց գէթ, որ մենք ալ մեր կարելին կ'ընենք։

⁂ *Բարեգործականի գրասենեակը «Ոսկեղէն կանոն»ի առթիւ, մեզի հաղորդած է Պ. Պօղոս Նուպարի աւանդական կոչը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.*

— « Բայց, աւա՛ղ, տակաւին կան նաեւ հազարաւոր որբեր, մեծ մասամբ փոքրատի, ոմանք վտիտ ու հիւանդ, որ մերձաւոր ազգականներ չունին եւ տակաւին կարօտ են ազգային հոգածութեան։ Ատոնք ցրուած են քիչ մը ամէն տեղ, Սուրիա, Թէ Յունաստան, եւ այլուր, ուր կը սպասեն լաւագոյն ճակատագրի մը։ Այդ խեղճ տղաքը յաճախ իրենց բախտին լքուած են, եւ գուցէ ո՛չ ոք պէտք եղածին պէս կը զգայ անոնց սիրտերը ճմլող անդոհը, անոնց աչքերուն մէջ ամպոտող արցունքը։ Կը սպասեն անոնք, եւ կը յուսան թէ տակաւին հայրական ձեռք մը պիտի բռնէ իրենք, կեանքին մէկ հանգրուանը տանելու համար։ Ազգը կրնա՞յ մոռնալ իր այդ գգուելի զաւակները, այսօր մանաւանդ որ առաջին խանդավառութիւնները անցած ըլլալուն օգնութեան գործը շատ դժուարացած է։

Այս տարի դեկտեմբեր 2ին կը հանդիպի Որբերու կիրակին։

Այդ օրը, պէտք է որ հայ մանուկները, եւ բոլոր անոնք որ Հայու սիրտ կը կրեն, խորհին մեր ազգին եղերաբախտ խլեակներուն եւ այդ կիրակին անոնց համար ուրախութեան օր մը ընեն իրենց նուէրովը, որքան ալ համեստ ըլլայ ան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Վանի խարիւղները Ֆրանսացիներուն

Պերլինէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 30 թուականով. — *Տէօյչէ Օրինթ Պանքի տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ֆրանսական խմբակ մը քարիւղի մենաշնորհ ստացած է Վանի նահանգին մէջ։ Քարիւղի աղբիւրները շատ առատ են եւ ծրագիր կայ խողովակներու գիծ մը հաստատել Վանէն մինչեւ Տրապիզոն։*

Ֆրանսեւթուրք վէճը անելի մէջ

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ. — Ինկիւրիէն կը հաղորդեն որ Սուրիոյ սահմանագծման մասին Ֆրանսայի և Թուրքիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները անելի մէջ մտած են, որովհետեւ երկու երկիրներն ալ կը մերժեն զիջումներ ընել իրենց ներկայ դիրքերէն։

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ ֆրանսական դեսպան կոմս տը Շանպրէօնի միջեւ բանակցութիւնները տեւեցին մէկ ամիս։ Անոնք չեն խզուած, սակայն լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ չեն կարծեր որ ներկայիս ո եւ է պատեհութիւն ըլլայ յաջող ելքի մը յանգելու։

Կացութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Թայմզի Սօֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ. — Այստեղ զարմանք առաջ բերին Պելկրատի մէջ հրատարակուած լուրերը Պուլկարիոյ ներկայ կացութեան մասին։

Այս երեւակայական պատմութիւնները ո՛չ մէկ հիմ ունին։ Սօֆիա երբեք չի պատրաստուիր քաղաքացիական կռիւներու ասպարէզ դառնալ, դահլիճի անդամները Միխայլոֆի մակեդոնացի կուսակիցներուն կողմէ ջարդուելու սպառնալիքին տակ չեն, ու բացի քանի մը օր առաջ կատարուած սպանութենէ մը, ո՛չ մէկ արիւնահեղութիւն տեղի ունեցած է։

Կ'երեւի թէ Պելկրատի երեւակայական հրատարակութիւններուն աղբիւրն է Միխայլոֆի հետ տեսակցութիւն մը, արդէն իսկ հերքուած, որ երկու ամիս առաջ լոյս տեսաւ գերման մութ թերթի մը մէջ։ Իրականութիւնը ցոյց տուաւ, մանաւանդ գահաճառին պատասխանի խմբագրութեան առթիւ, թէ պուլկար քաղաքական խմբակցութիւնները միացած են եւ կուսակից օրէնքի ու կարգի պահպանութեան։

Ներկայիս Մակեդոնիոյ Յեղափոխական կազմակերպութեան մէջ վէճերը մեղմացած են, երկիրը շատ հանդարտ է եւ երբեք խնդիր չէ եղած պաշարման վիճակ հրատարակելու։

⁂ *Պելկրատի ճամբով հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սօֆիայի փողոցներուն մէջ փակցուած է հետեւեալ ազդը. «Օխրիտացի 284 ընտանիքներ երդում ըրած են վրէժը լուծել իրենց սպաննուած հայրենակցին՝ Նաում Պէլէվի»։ Միխայլով եւ իր կուսակիցները ստացած են այս ազդէն, որմէ օրինակներ գտնուեցան նաեւ պատերազմական նախարարութեան մէջ, ինչ որ սպառնագիր կը նկատուի զօրավար Վոլքոֆի դէմ։*

Սօֆիայի ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէ այս ազդին հեղինակներն ու տպագրիչները երեւան հանելու համար։

Դահլիճը վստահութիւն ստացաւ

Երեսփոխանական ժողովին մէջ պատերազմական ելմտացոյցին շուրջ վիճաբանութիւնները շարունակուեցան առջի օր կէսօրէն վերջ եւ գիշերը։ Հետզհետէ խօսեցան Էռնէսթ Ֆլանտէն, Փիէռ Ռընոտէլ, Միսթրալ, Թոմա եւ Լօմոն։

Ֆլանտէն խնդրեց պատերազմական նախարար Փէնլըվէէն, որ փութացնէ շինութիւնը սահմանագլուխի ամրութեանց, որոնց ետեւ տեղի պիտի ունենան զօրաշարժն ու կեդրոնացումը։

Յետոյ խօսք առաւ ընկերվարական երեսփոխան Ռընոտէլ։

— Պէտք չէ երբեք մոռնալ որ, ըսաւ, մեր այժմու 46 միլիառի ելմտացոյցին մէջ 23 միլիառ միայն, այսինքն կէսը յատկացուած է օգտակար ծախքերու, մնացեալը ամբողջապէս սահմանուած է ներքին եւ արտաքին պարտքին։ Իսկ 23 միլիառի օգտակար ծախքերուն եօթը միլիառը յատկացնել ազգային պաշտպանութեան, իրապէս ահռելի է։ Ֆրանսա կրնա՞յ տոկալ այսպիսի ծախքերու։ Չեմ կարծեր, երբ նկատի ունենանք որ պետական բանուորներուն միշտ կը մերժուի ազգային թոշակ տալ։ Խորհրդարանը ի վիճակի չէ հակակշիռի ենթարկել զինուորական վարկերու գործածութիւնը։ Դեռ ներկայ վարկերուն վրայ պէտք է աւելցնել ապագայ վարկերը, անոնք որ պիտի գործածուին հիւսիս.-արեւելեան շրջանի ամրութեանց։ Ասոր համար ալ պէտք պիտի ըլլայ 7-8 միլիառ ֆրանքի։ Կարելի՞ է տանիլ այսպիսի բեռ մը։ Ֆրանսա վերջապէս 40 միլիոն բնակիչ միայն ունի։

Ընկերվարական երեսփոխանը թուելէ յետոյ այն հետեւանքները, զորս զինուորական ծախքերը պիտի ունենան Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան վրայ, շարունակեց.

— Պէտք է որ կազմակերպենք մեր ապահովութիւնը։ Սակայն պէտք չէ որ երկիրը ծանրաբեռնենք իր ուժերէն աւելի։ Եթէ կը կարծէք թէ նոր յարձակում մը կը սպառնայ մեզի, այն ատեն ձեզի կը պատկանի ամբողջ ազգը մշտական զօրաշարժի ենթարկել։

Յետոյ համայնավարներուն դառնալով, Ռընոտէլ ըսաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՁԱՐԱՇՈՒՔ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ

Հայոց պատմութեան մէջ չարաշուք թուականներ շատ կան։ Սակայն, ըստ իս, բոլորին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ նոյեմբեր 29ը։

Բացէ՛ք հայկական օրացոյցը եւ նոյեմբեր 29ի էջին վրայ պիտի տեսնէք հետեւեալ արձանագրութիւնը.

— Մահ Հայոց վերջին Թագաւոր Լեւոն Ե. Լուսինեանի, ի Փարիզ, 1393։

Թէեւ կիլիկիոյ մեր թագաւորութիւնը կործանեցաւ 1375 թուականին, եգիպտոսի մէմլուքներուն յաղթանակով, սակայն քանի՛ ողջ էր «Հայոց Թագաւորը», հայ ժողովուրդը դեռ անկախ կը նկատէր ինքզինքը։ Չէ՞ որ Լեւոն թագաւոր Մատրիտի եւ փարիզի մէջ կը փորձէր քրիստոնեայ թագաւորներու աջակցութեամբ նոր խաչակրութիւն մը պատրաստել եւ վերստին բազմիլ հայկական կիլիկիոյ գահին վրայ...

Սակայն երբ 1393 նոյեմբեր 29ին Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ իր մահկանացուն կնքեց Հայոց թագաւորը, անկախութեան յոյսերն ալ հետը թաղուեցան, կեդեստինեանց վանքին մէջ։

Այնուհետեւ 525 տարի պէտք եղաւ՝ վերստին ձեռք բերելու համար մեր կորսուած անկախութիւնը։ Աւելի քան հինգ դար ստրկութեան եւ օտար լուծի տակ ապրելէ յետոյ, գեղեցիկ օր մը, 1918 մայիս 28ին, Հայ ժողովուրդը՝ զէնքը ձեռքը՝ կերտեց իր անկախութիւնը։

Սակայն չուշացաւ նոր նոյեմբեր 29ը։ Հայկական օրացոյցը 1920ին արձանագրեց դարձեալ մեր անկախութեան խորտակումը։

Ու այդ օրէն սկսեալ, Հայաստան կրկին ինկաւ օտար լուծի տակ. հայ ժողովուրդը կրկին ցրուեցաւ աշխարհի չորս հովերուն։

Ահա՛ այդ չարաշուք թուականն է, որ ամէն տարի ձեռք ձեռքի տուած, սրտառո՛ւչ եղբայրակցութեամբ մը կը տօնեն համայնավարն ու ռամկավարը, Հօկն ու Բարեգործականը։

Զարաշո՛ւք թուական եւ չարաշուք պատկեր հայ նկարագրի։

ԺԴ. դարուն ալ, ինչպէս մեր օրերուն, կային Հայեր, որ կը դաւէին հայկական անկախութեան դէմ։

Պատմութիւնը ինչպէս հին օրերու, Ի. դարու այս դաւաճաններն ալ պիտի գամէ անարգանքի սիւնին։

Որքա՛ն ճիշտ է այն խօսքը թէ պատմութիւնը կրկնութիւն է։

Մանաւանդ Հայոց պատմութիւնը։

ՊԱՐՈՅՐ

ՀԱՅ ՄԸ, ՈՐ ԳՐԻՉՈՎԸ Կ'ԱՊՐԻ

«Սընտէյ Քրոնիքլ»ի մէջ կը կարդանք.

Թէեւ Մայքըլ Արլէնի (Տիգրան Գույումճեան) վերջին վէպը անսահման յաջողութիւն մը չէր, սակայն կը տեղեկանամ թէ այժմ անիկա հրատարակելու վրայ է ուրիշ պատմութիւն մը, որմէ մեծ բաներ կը սպասուին։

Մայքըլ Արլէն պէտք չունի տող մը իսկ նոր բան գրելու, որովհետեւ կեանքը ապահոված է։ Իր նախապէս հրատարակած գիրքերը տարեկան մօտաւորապէս 5000 անգլիական ոսկի կ'ապահովեն իրեն։ Նիւ-Եորքի մէջ, միայն տասներկու ամսուան համար, ստիպուեցաւ եկամուտի վրայ տուրք վճարել շուրջ 40,000 անգլիական ոսկի հասոյթի համար։

ԳԻԾԵՐ Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Պ. Մկրտիչ Պարսամեան վերջերս երկարաշունչ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած ըլլալով Արտաշէս Յարութիւնեանի մասին, «Հայրենիք» օրագրին մէջ (Թիւ 4944 - 65), ողբացեալ գրագէտին եղբայրը, Պ. Վահան Յարութիւնեան իր գնահատութիւնը կը յայտնէ եւ կարգ մը լրացումներ կը կատարէ: Սիրով տեղ կուտանք այդ նամակին, որ երեւան կը հանէ նոր եւ սրտառուչ դրուագներ՝ «Մալկարացի կարօ»ի կեանքէն, եւ յստակօրէն կը պարզէ անոր դիմագիծը:

ԽՄԲ.

Տասը տարիէ ի վեր ես անձկութեամբ կը սպասէի որ այս հարկը մատուցուէր գրական ուխտաւորի իր անսասան գործունէութեան յիշատակին, բայց միակողմանի ու նմանողական եւ երբեմն կողմնակալ դատումներու եւ գնահատութիւններու շրջանին մէջ՝ զոր բոլորեցինք Զինադադարէն ի վեր, հազի՛ւ թէ իր երբեմնի բարեկամներէն կամ ձեռնասուններէն ոմանք, տարտամ եւ անդադար յիշատակութիւնը փորձեցին իր այնքան ընդարձակ գործին ու մեծ արժանիքներուն: Մինչ բոլոր հետեւակները, բոլոր նախապաշարուածները բաւականացան խանդավառուելով միայն, թէեւ իրապէս արժանաւոր, բայց չափէն աւելի յեղյեղուած անուններով: Եւ ես ցաւով հաստատած եմ թէ նորահաս սերունդը՝ հաւատացած յետպատերազմեան շրջանին գրական արժէքներու անկատար ու միակողմանի գնահատութիւններուն՝ իր մտքին մէջ երկրորդական գիծի մը վրայ իջեցուցած է բարձր արժանիքները Թըլկատինցիի մը, Գեղամի մը, Գազանճեանի մը կամ Արտաշէս Յարութիւնեանի մը, որոնք սակայն տիրական դէմքերը եղած են գրական որոշ շրջանի մը: Այդ շրջանը «Վաղուան գրականութեան» ճամբուն բացումը կը կատարէր, այն ճամբուն՝ ուրկէ պիտի քալէին յետագայ սերունդները:

Խօսքս մանրամասնելով եղբօրս մասին, ես աւելորդ չեմ նկատեր հոս աւելցնել թէ բոլոր իրեն ժամանակակից գրական այն փաղանգը զորս մենք դժբախտութիւնը ունեցանք սգալու, երբեք զինքը չնկատեցին երկրորդական դերի մը մէջ, այլ իրենց հաւասար, ու անոնցմէ քանիներ զայն դաւանեցան իբր իրենց վարպետը: Ասոր վկայ պիտի ըլլային այն բազմաթիւ նամակները՝ զորս ան ստացած էր օրուան ամէնէն սիրուած ու յարգուած դէմքերէն, նամակներ՝ զորս փճացնելու հարկին տակ գտնուած է մայրս, վտանգաւոր օրերու մէջ:

Կրնաք երեւակայել ուրեմն, սիրելի՛դ իմ Պ. Պարսամեան, թէ երախտագիտական ի՛նչ խոր զգացումով զեղուն է սիրտս ձեզի հանդէպ որ ժամանակին ցարդգողի մէջ ձեր բանախօսութեամբ ու հիմա երկարաշունչ ու խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ մը կուգաք նորերուն եւ վերապրողներէն նախապաշարուածներուն աչքերուն առջեւ բանալ քող մը: Այդ քողին ետին, իրեն արժանի պատուանդանին վրայ, տասը տարիէ ի վեր կը սպասէր գրական մեծ ուխտաւորը գրեթէ մոռացութեան նշաւակ:

Ձեր ուսումնասիրութեան գրական բաժինին վրայ խօսիլ աւելորդ ու ձեռնհասութենէս վեր կը սեպեմ: Բայց թոյլ տուէք որ իր կեանքին մասին իր գրածները առիթ մը համարեմ, ընելու համար ճշտումներ եւ յաւելումներ: Անոնք երբեք հանգամանքը չպիտի ունենան ենթադրելու թէ իր աշխատութիւնը անկատար է եղած, այլ պիտի ձգտին ձեր գծած դէմքին լոյսերը կանոնաւորել, անոր տալու համար վերջնական այն կարկառը՝ որուն ձգտած էք դուք:

Անշուշտ ձեր ձեռքը գտնուած միջոցները անբաւական էին անոր կեանքին ճշգրիտ պատկերը գծելու: Բայց ինչ որ ըրած էք՝ շատ մօտ է իրականին: Ձեզի համար անկարելի էր այդ միջոցներով ծանօթանալ մեր ընտանեկան հարուստ աւանդութիւններուն մէջ սնած Արտաշէսին (աւազանի անունով Պօղոս) կեանքին բոլոր մանրամասնութիւններուն ու հետեւաբար նաեւ իր հոգիին բոլոր ծալքերուն:

Այսպէս՝ եթէ ինքը մնացած էր մեր դժբախտ բայց բնութենէն օժտուած գիւղին մէջ, պատճառը այն էր որ, համիտեան ռէժիմին, ինչպէս շատերուն, մասնաւորապէս իրեն եւ ինծի արգիլուած էր նահանգին սահմաններէն դուրս ելլել: Այո՛, չէր ճամբորդած, միայն այս պատճառով, մինչ նիւթական լայն միջոցներ ունէր դէպի Եւրոպա ճամբորդութիւնը ընելու ինչպէս կը փափաքէր: Ու այս արգելքը խորապէս ազդած էր անոր հոգիին վրայ: Գրականութեան սէրը, սակայն, մղած էր զինքը իր կեանքը եւ ընտանիքին դիրքը սպառնալիքի տակ դնելով, հետեւելու մասնաւորապէս Ֆրանսայի նորագոյն գրական շարժումին ու նաեւ գաղտնապէս տեւական յարաբերութեան մէջ մտնելու արտասահմանի մեր գրական շատ յայտնի դէմքերուն հետ:

Ինչպէս արդէն յիշած էք, անիկա այդ շրջանին ֆրանսերէն յօդուածներ գրած է Léon Bazalgette*ի* «Le Magazine International» *ամսաթերթին եւ* «L'Eclos» *հանդէսին մէջ:*

Այսքանը արդէն բաւական է ապացուցանելու թէ անիկա երբեք չէ ունեցած երկչոտ նկարագիր մը: Ընդհակառակն եղած է քաջասիրտ եւ յաճախ յանդուգն: Այս յանդգնութիւնը անդրադարձած է նաեւ իր գրականութեան մէջ: Ազատ ոտանաւորը մեր մէջ առաջին անգամ ինքը փորձած է ա՛յնքան յաջողութեամբ: Եւ գրական կուռքերու դէմ յաճախ խիզախած է համարձակ ու ճակատաբաց: Իր բարեկամը, Սիպիլ (Սուրէն Պարթեւեան) իր մէկ շատ ընդարձակ նամակին մէջ, որ ոստիկանութեան ձեռքը անցնելէ յետոյ բարեհաճակամ Թուրք զօրամասի մը կողմէ հօրս յանձնուած էր գաղտնապէս, ի մէջ այլոց, հիացում կը յայտնէր իր «toupet»*ին մասին: Յետոյ ես կրնայի յիշել օրինակ այն շառաչուն ապտակը զոր ան, պուլկարական գրաւման առեն օր մը իջեցուց պուլկար ենթասպայի մը երեսին. ապտակ՝ որուն սպան մերկացած սուրով պատասխանել փորձեց առանց յաջողութեան:*

Շատեր իր շեշտուած համեստութիւնը տեսնելով շփոթութեան մատնուած են ու կարծած են թէ երկչոտ, ամօթխած ու անհամարձակ գաւառացիի տիպարի մը դէմ կը գտնուին:

Յետոյ դուք մէջբերումներ կ'ընէք, եղբօրս ու իմ բարեկամ Պ. Յ. Ասպետէն՝ ուր ան ներկայացուած է գեղջուկ արտաքինով: Ես կ'ենթադրեմ սակայն թէ Պ. Ասպետ անոր գրագէտի եւ խորհողի արժանիքները ցայտեցնելու համար է որ զայն ներկայացուցած է անշուք եւ գեղջուկ արտաքինով:

Մինչդեռ, ընդունելով հանդերձ իր փիլիսոփայի պարզասիրութիւնը, ես եւ բոլոր զինքը մօտէն ճանչցողները գիտենք թէ ան կը սիրէր վայելուչ արտաքինով մը երեւալ միշտ, ոչ միայն Պոլիս ապրած շրջանին, այլ Մալկարայի մէջ ալ, ու սկսած իր դեռահաս պատանութեան շրջանէն:

Դուք տեղ մը կը գրէք թէ եղբայրս ու մեր ընտանիքը Ա. Պոլսոյ մէջ պաշարուած մնացած ենք: Ճիշդը սա է թէ մենք Թրքական բանակէն Ա. Պոլիսը վերագրաւուած ատեն միայն հոն գտնուած ենք, քանի՛ օրեր առաջ թողած ըլլալով Մալկարան՝ որուն Ջարդի, աւարառութեան եւ հրդեհի լուրերը մեզի որոշել տուին Պոլիս անցնիլ: Այդ թուականին է որ ան ստանձնեց L'Union *պաշտօնագրական ընկերութեան մէջ պաշտօն մը, թելադրուած միայն աշխատասիրութենէն ու ոչ թէ «ապրելու հոգ»էն, վասնզի մենք բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը, շատ քիչ բան վրայ տուած էինք ընդհանուր աւարառութեան ու արդէն առանց ատոր ալ նիւթական բաւական թոյլատու միջոցներ ունէինք այդ թուականներուն:*

Տեղ մը իրմէ մէջ կը բերէք հատուած մը՝ ուր ինքը խօսելով մեր ընտանիքին մասին կ'ըսէ. «Մեր յարաբերութիւնները խիստ սահմանափակ են եւ գրեթէ կ'ապրինք մեկուսի»: Ես կ'ենթադրեմ թէ եղբայրս իր շատ առանձնութեան հակամէտ մէկ պահուն գրած է այդ տողերը: Վասնզի, բացի զգացական այն շեշտուած կապերէն՝ որոնցմով կապուած էր մեծ իւրաքանչիւրին հետ, անիկա կապուած էր մասնաւորապէս ինծի հետ մտաւորական սերտ կապով մը որ անհերքելի էր: Անիկա կը սիրէր ինծի խօսիլ իր բոլոր ընթերցումներուն, բոլոր մտածումներուն եւ իր գրական նախասիրութիւններուն մասին: Եւ սկսած իր «Կեռասի ոտանաւոր»էն մինչեւ իր իմաստասիրական բարձր գրութիւնները հրատարակուելէ առաջ, իմ եւ իր միջեւ երկար խօսակցութիւններու եւ մտաւորական լայն հաղորդակցութեան առիթներ էին: Պէտք է անճապարհ աւելցնելու, սակայն, թէ ես աւելի շատ մտիկ ընող մըն էի եւ հազիւ երբեմն վիճաբանութեան կը բռնուէի իրեն հետ:

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(մնացեալը յաջորդով)

ԻՐԱՆԻ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԳԼԽԱՐԿԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

ՍԱԼՄԱՍ (*սեփ. թղթ.*) — *Պարսկաստանի վերջին տարիներու յառաջդիմութեան ու վերածնութեան հրատապ հարցերէն մէկն ալ արտաքին նորաձեւութիւնն է, այսինքն հագուստներու փոփոխութիւնը եւրոպական տարազով ու գլխարկներու այլազանութիւնը՝ «փէհլէվի»ով:*

Այս առթիւ, եւ Սալմաստի հրամանատար՝ Մամադ Ալի խանի հրահանգով, Հայերը Հաֆթեւան գիւղին մէջ հանդէս-խնջոյք մը կազմակերպեցին:

Հաֆթեւանի փոքրիկ պարտէզներէն մէկուն մէջ, ճաշէ յետոյ ժամը 2ին Սալմաստի բոլոր գիւղերէն Հայերը խուռներամ բազմութեամբ ու բոլորի գլուխներն ալ «փէհլէվի» գլխարկներով, լեցուեր էին պարտիզակի մուտքին առջեւ, ուր կար լարախաղ եւ նուագածութիւն:

Ծափերով ընդունուեցաւ հրամանատարը, որ եկած էր բազմաթիւ պաշտօնեաներով եւ զինուորներով: Ետեւէն կուգային Դիլիմանի գիւղաքաղաքի քաղաքագլուխը եւ բազմաթիւ պարսիկ երեւելիներ, մոլլաներով եւ սէյիտներով:

Բոլորին ալ պատշաճ ընդունելութիւն ցոյց տալէ յետոյ, Թուրք եւ Հայ խուռներամ բազմութիւնը նստաւ քով քովի: Ե՛ւ մոլլա, ե՛ւ քահանայ եւ սէյիտ ե՛ւ հրամանատար ու պաշտօնեաներ եւ պարսիկ ու հայ տարրերը նոյն սեղաններու շուրջ բոլորուած եւ բոլորին գլուխներն ալ նոյն «փէհլէվի» գլխարկներով, բացառութեամբ Աշոտ քահանայի, կը խմէին շահնշահ Րիզա Փէհլէվիի արեւշատութեան համար:

Կրօնական աւանդութիւններով տարուած սէյիտն ու մոլլան կ'ուտէին կը խմէին նոյն բաժակներով, մինչ քանի մը տարի առաջ սրբապղծութիւն կը համարուէր այս բանը:

— Լեցուր խմենք, կ'ըսէ մոլլան, երբ «փէհլէվի» գլխարկ ենք դրեր, ալ կեղտոտութիւն, սրբապղծութիւն, ամէն, ամէն ինչ վերցաւ եւ մենք հաւասարեցանք իրարու:

Եւ տէրտէրն ու մոլլան կը խմէին գոհունակութեամբ, եւ դէմ դէմի նստած:

Պարսկաստանի յառաջդիմութեան նուիրուած ուղերձ մը կարդաց ասորի Բարիսը, փարսերէն լեզուով: Յետոյ խօսեցաւ Թուրքերէն, գովաբանելով Շահը, եւ տեղիս հրամանատարը համարելով «Հայրը Սալմաստի ժողովուրդին որովհետեւ բոլորին ալ նոյն աչքով կը նայի:»

Յետոյ խօսեցաւ Աշոտ քահանան, հայերէն.

— «Պարսկաստանը իր վերածնութեան օրերն է ապրում շնորհիւ Րիզա շահ Փէհլէվուն: Փէհլէվի (Պահլաւունի) ինչպէս գիտենք հին պատմութիւնից Պարսկաստանի արքայական տունն էր, որ յետագային ընկաւ տեղի տալով մի շարք ու փոփոխակի կառավարութիւնների, մինչեւ որ Շահնշահը, որ նոյն տոհմի շառաւիղն է, նորից վերականգնեց գայն: Մենք Հայերս միշտ քով-քովի ենք ապրել պարսիկ ժողովրդի հետ, մենք պարսիկների հետ քոյր ժողովուրդ ենք, նոյն ցեղի ծագումն ունենք ու միշտ էլ պարսիկ ժողովուրդը բարեացակամ եղել հանդէպ Հայերիս եւ է: Պարսկաստանը հին ժամանակ եղել է քաղաքակրթութեան բոյներից, սակայն յետագային, շնորհիւ մի շարք բարբարոս ցեղերի կորցնում է իր քաղաքակրթութիւնն ու յառաջդիմութիւնը ընկղմւում է խաւարի գրկում ու դառնում յետ ընկած մի ժողովուրդ: Բայց այսօր շնորհիւ Րիզա շահ Փէհլէվուն, որ վերածնութեան ռահվիրաներից է, նորից աշխատում է պարսիկ ժողովրդին յառաջդիմական ուղիով քալեցնել: Այլեւս չկան նախկին սարսափելի կացութիւնները, չկայ աւազակութիւն ու աւարառութիւն, չկան կողոպուտ ու ամբաստանութիւններ: Ջաւանի Իրանի մա (կեցցէ՛ մեր երիտասարդ Պարսկաստանը):»

Հրամանատարը իր խորին շնորհակալութիւնն յայտնեց եւ իր քարտուղարի միջոցով փարսերէն կարդալ տուաւ Ատրպատականի ընդհանուր հրամանատար՝ Ամիրի Լաշգարի Թաւրիզէն ղրկած հեռագիրը: Յետոյ ինքը խօսեցաւ եւ Թուրքերէն բացատրեց հեռագրին իմաստը:

— «Մեզ համար ոչ մէկ տարբերութիւն կայ, ըսաւ հրամանատարը, ըլլայ թուրք թէ հայ կամ ասորի կամ քիւրտ, բոլորն ալ հաւասարապէս Իրանի զաւակներ են: Այս հեռագիրը Թաւրիզէն է, ուր պարսիկ հոգեւորականները ընդդիմացեր են փէհլէվի գլխարկ դնելու եւ զինուորներ տալու. Նոյնպէս եւ իրենց ետեւէն քաշեր են հոծ բազմութիւններ, կողոպտեր են շուկանները: Մանաւանդ աւելի մոլեռանդ են եղեր Թաւրիզի «Ընգազ» թաղամասի հոգեւորականները: Ուստի Ամիրի Լաշգարը, ստիպուեր է մայրաքաղաք երթալ Շահին մօտ եւ կացութիւնը պարզել: Շահը հրամայած է զինու բռնութեամբ ու զէնքի ուժով գործադրել իր որոշումները: Ն. Վսեմութիւնը վերադառնալով, ձերբակալել տուեր է բազմաթիւ հոգեւորականներ ու անոնց պետը՝ Մուջթէհիդը ընտանիքով հեռացուցեր է Թաւրիզէն: Ասոր հետեւանքով Շահին հրամանը գործադրուած է, այսինքն բոլորն ալ կ'ընդունին «փէհլէվի» դնել եւ զինուորներ տալ: Նոյն հրամանը պիտի գործադրուի եւ այստեղ. ուրախ եմ որ դուք արդէն ընդառաջ գացած էք»:

ՆՈՐ-ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՀԻՒՍ. ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՑԱՃԷՆ ԳԻՒՂ

Հալէպի, Անտիոքի եւ Հարիմի կառուղիներու միացման կէտին վրայ, Եէնի-Շէհիր չէրքէզաբնակ աւանին մօտ, ուրկէ կ'անցնի Հալէպ—Ռիհանիէ—Գըրգ Խան—Աղէքսանտրէթի ճամբան, ընդարձակ ու բեղուն դաշտի մը մէկ անկիւնը հաստատուած է Հայաշէն (Տիւկէ) գիւղը:

Այս այն գիւղն է ուր պատահած «մալարիա»յի դէպքերուն առթիւ այնքան ժխոր բարձրացուցին կարգ մը թերթեր եւ խծբծեցին, վարկաբեկել փորձեցին գաղթականներուն տեղաւորման այնքան օգտակար գործն ամբողջութեամբ ու անով զբաղող անձնաւորութիւնները մասնաւորապէս:

Հոն հաստատուած են հարիւր գաղթական ընտանիքներ (մեծամասնութիւնը Խարբերդի շրջանէն), որոնք բերուած են Հալէպէն: Ասոնց ընտրութիւնը կատարուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Հալէպի գրասենեակին մէջ: Իւրաքանչիւր ընտանիքի համար շինուած է տուն մը մէկէ աւելի սենեակներով:

Օձապտոյտ առու մը Ռիհանիէէն գալով կ'անցնի գիւղին պատկանող կալուածներուն մէջէն, որոնց տարածութիւնն է աւելի քան 7000 արտավար (տէօնիւմ):

Դարեր առաջ բարձրացուած արուեստական բլրակի մը ստորոտէն, որուն վրայ շինուած է գիւղը, սպառածներու տակէն կը ժայթքի մեծ աղբիւր մը, որուն առատ ջուրերը քիչ անդին առու կազմելէ առաջ կը տարածուին հարթ գետնի վրայ եւ կը գոյացնեն փոքր, շատ փոքր ճահիճ մը:

Նախ քան գիւղին հաստատուիլն ու գաղթականներուն հոն բերուիլը, Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակի եւ Միջազգ. Կարմիր Խաչի Ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէն եւ գաղթ. Օգնութեան Կեդրոնական Մարմնի վարչ. Յանձնաժողովի պատուիրակ Պ. Մ. Տ. Գալստեանը Սուրիոյ մէջ գտնուող ամէնէն կարող Եւրոպացի մասնագէտ «էնժէնիէօր»ներու միջոցաւ քննութիւն կատարել տուած են տեղւոյն վրայ եւ այդ քննութիւններու արդիւնքէն համոզում գոյացուած է որ դիւրութեամբ կարելի է կանոնաւորել ջուրերու ընթացքն ու չորցնել կարճ ժամանակի մէջ յիշեալ փոքր ճահիճը:

Այդ վայրը այցելած է նաեւ Բարձր Քոմիսէրութեան առողջապահական բաժնի ընդհ. Տնօրէն եւ գաղթականներու տեղաւորման գործին այնքան թանկագին ծառայութիւններ մատուցած բժիշկ զօրավար Տիւկէն, որուն անունով մկրտուած է գիւղը:

Տուներու շինութեան հետ զուգընթացաբար սկսած են ջուրերու ընթացքին կանոնաւորման աշխատանքները, որոնք գլուխ պիտի հանուէին եղեր, եթէ անախորժ անակնկալ մը պատահած չըլլար:

Դրացի գիւղերու բնակիչները (տեղացի), ամառուան հրաշտէն չորցած իրենց կալուածները ոռոգելու համար հսկայ թումբ մը բարձրացուցեր են առուներուն առջեւ: Ջուրերը այն աստիճան բարձրացեր են, որ ողողեր են նաեւ գաղթականներուն տրուած հողերը, լեցուցեր են գիւղին անմիջական շրջականները գտնուող փոսերը եւ նոր լճակներ կազմեր: Այդ պատճառաւ չորացման աշխատանքներուն շարունակումը անկարելի է դարձեր, մժեղները բազմացեր են եւ «մալարիա»ն վրայ է հասեր:

Տեղաւորման գործ...
անձնաւորութիւնները ...
կին պէտք եղած դիմում...
տարեր են պատկան իշխան...
մօտ, որոնք երկար քննութ...
կատարելէ եւ խնդիրը ...
մասնօրէն ուսումնասիրելէ...
անիրաւ գտեր են թումբը...
նողները եւ անոր խափան...
գուիլը հրամայեր:

Այժմ թումբը քանդ...
արդէն եւ ջուրերը քաշու...
Ասոր հետեւանքով ինչպէ...
ձեռք առնուած առողջապա...
միջոցներուն ու տրուած ...
կան խնամքներուն շնորհիւ...
լարիան անհետանալու վրա...
«Էքալիւփթիւս»ի հա...
տունկեր գնուած են ...
շուրջը տնկելու համար:

Չորացումի աշխատանք...
ծառերու մշակումին եւ ...
վարուցանքին կը հսկէ կարող...
նագէտ մը Աղէքսանտրէթ...
ճաքին Երկրագործական ...
տնօրէնին փոխանորդ ...
Տումանեանը:

Գիւղն ունի իր «շինար...
վերահսկիչ» պաշտօնեան...
րան Աղանիկեան, որ ընտ...
Հ. Բ. Ը. Միութեան Հալէ...
սենեակի պաշտօնեաներուն...

Զորս «թրաքթէօր»...
դուտար կը հերկեն հողերը...
կատարեն ցանքը, հազարա...
տավար տարածութեամբ ...
մշակուած է արդէն:

Այս գիւղն ալ պիտի ...
իր հօտը: Մինչեւ հիմա ...
են 108 այծեր: Անհրաժեշ...
զէնները ու նիւթերը կը ...
Հալէպէն. զանոնք փոխ...
«գամիոնէթ»ը կը պատկան...
գին:

Գիւղացիներուն ապր...
հոգայ Ազգերու Դաշնակցութ...
Աշխատանքի Գրասենեակի ...
կայացուցչութիւնը: Իւրաք...
անձի, առանց մեծի ու ...
խտրութեան, կը տրուի երե...
կերակուրի դրամ:

Հացը կը պատրաստուի ...
փուռի մը մէջ, զոր գիւղ...
շինած են: Կը յուսանք ...
թականներու տեղաւորման ...
զբաղող մարմիններն ու ...
ւորութիւնները ամէն միջ...
պիտի առնեն, որպէսզի ...
կայ ամառ «մալարիա»...
դէպքեր չպատահին այ...
մէջ:

ԱՊՏԱԼ ՀԻՒՅԻՒՔ

Նոր գիւղ մը հաս...
ուելու վրայ է Հայաշէն...
արեւելեան կողմը, նոյն ...
ծին մէջ, Ապտալ Հիւյիւ...
ուած բլրակին վրայ:

Մինչեւ հիմա հոն ...
ուած են երեսունը վեց (3...
րաշցի ընտանիքներ, որոն...
ւաքուած են Գըրըգ-խան...
կաներէն:

Իւրաքանչիւր ընտանի...
մար շինուած է տուն մը ...
սենեակով եւ մէկ փոքր ...

Գիւղն արդէն ունի ...
թիւով կենդանիներ, որոնք ...
լծկան եզներ են:

Գաղթականները մշ...
ու կը շարունակեն մշակ...
կան տարածութեամբ ...
րոնց բաժանումը տեղի ...
ննայ այս ամռու վերջ...
մէկ ընտանիքի պիտի ...
եղեր մօտաւորապէս 36 ...
(տէօնիւմ) գետին, մե...
պարտէզի յարմար:

Այս գաղութին ալ ...
իր միջոցաւ հաստատու...
միւսներուն — ապրուս...
գայ Ազգ. Դաշնակցութ...
խատանքի Գրասենեակի ...
յացուցչութիւնը, մինչեւ ...
կիչները ինքնաբաւ դառն...
«Ա...

...ԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

...ՄԱՅՆԱՎԱՐ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

...ւդայմզ»ի Թղթակիցը հետեւ-
... տեղեկութիւնները կը
...նոր համայնավար կուսակ-
...եան կեդրոնական կոմիտէի
...ժողովին մասին, որ
...մէջ բացուեցաւ 10
...

...մական փոխ-գործավար
...ին ժողովի անդամներուն
... նամակ մը, որով կը պա-
... փոփոխութիւն մտցնել գիւ-
...ական քաղաքականութեան
... դադրեցնել կուլակներու դէմ
... եւ փոխել ճար-
...արուեստացումի ծրագիրները։
...ալին յարձակեցաւ Ֆրումի
... իբրեւ առաջին «իրա-
... մարմնացնողը աջ թեւի ձըգ-
...ներուն» եւ աւելցուց թէ
... քաղաքականութեան հետե-
...ները շատ մեծ թիւ մը կազ-
... կառավարութեան բոլոր
...րուն, համայնավար կու-
...թեան, գործակցականներու
... արհեստակցական միութեանց
...

Ստալինի համաձայն, Տրոցկիի
... եւ գաղտնի կուսակիցնե-
... թիւը դեռ մօտ 30.000ի կը
... կուսակցութեան մէջ։
... Տրոցկիի ձախ թեւը, ը-
..., պարզապէս ընդունած է «ձախ»
... ու գործելա-
..., իսկ իրականին մէջ անի-
... «ստուեր»ն է աջ թեւին
... վտանգաւոր է։ «Եթէ
... թեւը յաղթանակէ, կուսակ-
...թիւնը կը կործանի, դրամա-
... տարրերը կը շղթայա-
..., դրամատիրական կար-
... վերահաստատելու պատեհու-
...ները կ'աւելնան, կամ ինչպէս
... կ'ըսէր, դրամատիրութիւնը
... վերադառնայ։»

Ստալին ջրեց այն գաղափարը
... Տրոցկի աւելի յեղափոխական
... քան ինք։ Իրական կուսակցու-
...թիւնը, որուն անունով կը խօսի
... (Ստալին), «աշխարհի ամէ-
... ծայրայեղ ձախն է»։ Ընդդի-
... երկու թեւերն ալ նոյն
... կը ձգտին — դրամա-
...ութեան։ Ըսիկա Ֆրումկինի ա-
... «աջ» ելոյթն չէ։ Յունիսին
... նամակ մը գրած էր, ըսելով
... ամբողջ գաւառը մեզի դէմ
... քանի մը խեղճ գիւղա-
...։ Մեր վերջին քաղաքակա-
...թիւնը գիւղացիական զան-
... մթութեան ենթարկած
... յոյսեր ներշնչելու ա-
... համար»։

Ստալին անհաշտ եւ սպառնա-
... ըսելէ վերջ, եզրա-
... աւելի մեղմ շեշտով,
... որ կուսակցու-

թիւնը պէտք չէ հետեւի այն մե-
թոտներուն, զորս ձեռք առաւ ան-
ցած տարի Տրոցկիականներուն դէմ։
Այդպիսի քաղաքականութիւն մը
վտանգաւոր պիտի ըլլար, թերեւս
անպէտ։ Աջ թեւը դեռ կազմուե-
լու վրայ է եւ չէ բիւրեղացած։
Բացարձակապէս անհրաժեշտ է
քանդել զայն, սակայն քանդել,
եթէ կարելի ըլլայ, աւելի «հա-
մոզումով» քան կախակայում-
ներով եւ արտաքսումներով։

Վերջացնելով Ստալին յայտ-
նեց թէ պէտք չէ հաւատք ըն-
ծայել թէ անհամաձայնութիւն
կայ Քաղաքական Բիւրոյի ծոցին
մէջ։ Ընդհակառակն անիկա միշտ
միաձայն եղած է։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Թայմզ կը գրէ.—

Խորհրդային Միութեան ամ-
բողջական ելմտացոյցի նախագծին
մասին վիճաբանութիւններ կա-
տարուեցան կեդր. Գործադիր կո-
միտէի Ելմտացոյցի Յանձնաժո-
ղովին լիակատար նիստին մէջ։

Վիճաբանութեանց ընթաց-
քին, Միլիուտին, բուն Ռուսական
Հանրապետութեան ելմտական
գործավարը դիտել տուաւ թէ՝
«Ելմուտի հաշիւները բացէ ի
բաց չափազանցուած են։ Համա-
միութենական ելմտացոյցի հա-
սոյթին աղբիւրները այնպէս ինչ-
պէս կազմուած են Խորհրդային
Միութեան ելմտական գործավա-
րին կողմէ, կարելի չէ երբեք ի-
րականացնել։

«Բոլորովին անտեղի է ճարտար-
արուեստական տուրքին համար
նախատեսուած գումարը, քանի
որ մասնաւոր ձեռնարկները առ-
նուազն 100ին 35 պակսած են։
Նոյնը ելմուտի տուրքերուն
մասին։ Նկատելով որ այս երկու
տուրքերը կը կազմեն ելմտացոյ-
ցի գլխաւոր աղբիւրները եւ խե-
ղաթիւրուած են, կասկած չկայ որ
ամբողջ ելմտացոյցը խարխուլ
հիմերու վրայ դրուած է։»

Նման դիտողութիւններ ուղ-
ղեցին յանձնաժողովի միւս ան-
դամները եւ ելմտացոյցի քննու-
թիւնը փոխանցուեցաւ յատուկ
մասնաժողովի մը։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Նախապէս գրած էինք թէ
Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի
Անդրկովկասեան անասնաբու-
ժական ճեմարան մը։ Հետեւեալ
մանրամասնութիւնները կը քա-
ղենք «Պրոլետար»էն։

Այս տարի, Երեւանի մէջ
բացուեցաւ եւ արդէն կը գործէ
Անդրկովկասեան անասնաբու-
ժական ճեմարանը։ Ժամանակա-
ւոր կերպով, մինչեւ սեփական
շէնքի մը կառուցումը, որուն
համար արդէն դրամ է յատկաց-
ուած, ճեմարանը հաստատուած
է մանրէաբանական ճեմարանին
մէջ։

Տեղ է յատկացուած 120 ու-
սանողի համար, որոնցմէ 30ը
Վրացի, 35 Ազրբէջանցի, 25
Հայ, 10 զինուորական, 20 հոգի
միացեալ հանրապետութիւննե-
րէն (Տաղիստան, Թուրքիստան
եւլն.)։ Ճեմարանի տնօրէն նշա-
նակուած է փրոֆ. Մասսինօ։

Գլխաւոր առարկաներէն տար-
րաբանութեան, բնագիտութեան,
բուսաբանութեան, կենդանաբա-
նութեան եւլն. մասին ռուսերէն
լեզուով դասախօսութիւններ
պիտի տան Հայաստանի համա-
լսարանի ուսուցիչները։

Քննութիւնները եւ ընդունե-
լութիւնները վերջացած են ար-
դէն եւ դասախօսութիւնները
սկսած։

Ճեմարանը բացուած է հետե-
ւեալ նկատումներով։

Համաձայն կարգ մը տուեալ-
ներու, Անդրկովկասի մէջ, 1928
—29 տարուան մէջ պիտի հաշ-
ուուի 296,400 ձի, 317,600
խոշոր եղջիւրաւոր անասուն,
644,800 գոմէշ, 6,413,300 ոչ-
խար, 922.700 այծ, 703,700
խոզ, 4800 ուղտ, 73,300 էշ,
4200 ջորի։

Զանազան պատճառներով եւ
հիւանդութիւններով կոտորուող
անասուններու տոկոսը կը տա-
տանի 4էն 8ի միջեւ, մատաղ
անասունները մինչեւ 12։ Անդր-
կովկասի մէջ նկատելի են անա-
սունի ամէն տեսակ համաճա-
րակներ։ Բայց կազմակերպուած
պայքար կը մղուի գլխաւորա-
բար եղջիւրաւոր անասուններու
հիւանդութեանց դէմ։

Ճեմարանի բացումը զուգա-
դիպած կը նկատուի եղջիւրա-
ւոր անասուններու ժանտախ-
տի դէմ պայքարելու համար
նպաստաւոր տարուան մը։ Ժանտ-
ախտէն զատ, ուրիշ հիւանդու-
թիւններու վրայ շատ ուշադրու-
թիւն չէ դարձուած, որովհետեւ,
ցարդ, ամէնէն մեծ վտանգը այդ
է եղած։

Սպանդանոցներն ալ, շատ
գէշ վիճակի մէջ կը գտնուին։
Փոխադրական ցանցերը նոյն-
պէս։ Թիֆլիսի մէջ անգամ չկայ
անասնաբուժական հիւանդանոց։
Եւ այս բոլորը գլխաւորաբար
անասնաբոյժի չգոյութեան
պատճառով։ Անոնց թիւը չա-
փազանց սահմանափակ է։

Ներկայիս ամբողջ Անդրկով-
կասի մէջ իւրաքանչիւր անաս-
նաբոյժի կ'իյնայ 25,300 խո-
շոր եղջիւրաւոր եւ 36,500
մանր անասուններ։

Հանրապետութիւններու հնգ-
ամեայ ծրագիրներով, 1931ի հա-
մար նախատեսուած են անաս-
նաբոյժներու հետեւեալ թիւերը.
— Վրաստան 400, Հայաստան
250, Ազրբէջան 500։

Այս տուեալներէն կը հաս-
կցուի որ անասնաբուժական ճե-
մարանի բացումը Հայաստանի
մէջ, ամբողջ Անդրկովկասի հա-
մար, անհրաժեշտութեան հետե-
ւանք է։ Կովկասը եզակի խառ-
նուրդ մըն է ազգութիւններու,
սովորութիւններու, լեզուներու,
ազգային մշակոյթներու, ինչպէս
եւ կլիմայական, տեղագրական
եւ կեանքի այլ պայմաններու։
Սակայն հոն կան երեք գլխաւոր
ազգութիւն, երեք գլխաւոր լե-
զուներով,— հայերէն, վրացերէն,
թուրքերէն։

Յօդուածագիրը փափաք կը
յայտնէ որ անասնաբուժական
ճեմարանին մէջ, զանազան ա-
ռարկաներու կարգին, դասա-
ւանդուին նաեւ այդ լեզուները։

Որովհետեւ, ազգաբնակչու-
թեան լեզուին անծանօթ բժիշ-
կին աշխատանքը այնքան ար-
դիւնաւէտ չի կրնար ըլլալ։ Ո՛չ
միայն կլիման, հողը, բնակչու-
թիւնը, բարքերը, մշակոյթը,
այլ եւ այլազան են նաեւ անա-
սուններու տեսակները, անոնց
հիւանդութիւնները։ Յայտնի է
օրինակ, որ Անդրկովկասի մէջ
կան ժանտախտի վարակումէն
զերծ եղջիւրաւորներու տեսակ-
ներ, ինչպէս Ղարայազի անա-
սունները (Թիֆլիսի եւ Ղազախի
գաւառ), որոնք բնական ժանտ-
ախտի տարածման ժամանակ,
ցոյց կուտան վարակման չնչին
տոկոս։ Կան նաեւ բուծուած ա-
նասուններու տեսակներ (գերմա-
նական, կարմիր, տավրիկեան) և
տեղական՝ ինչպէս լեռնային-օսե-
տինեան և խեսուրական, որոնք
չափազանց ենթակայ են վա-
րակման եւ անոնցմէ 90—98
տոկոսը կը սատկին։

Այս երկու ծայրերուն միջեւ
կան միջանկեալ բազմաթիւ տե-
սակներ, ինչպէս Գանձակի, Ա-
խալքալաքի անասունները։ Կով-
կասի մէջ կան անասնական հի-
ւանդութեան շատ տեսակներ,
որոնք չեն ուսումնասիրուած
պէտք եղած կերպով։

Երեւանի մէջ բացուած Ա-
նասնաբուժականը ուրեմն, մեծ
օգուտներ կը խոստանայ ոչ
միայն Հայաստանի, այլ նաեւ
ամբողջ Անդրկովկասի եւ սահ-
մանակից երկիրներու համար։

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Գերման թերթ մը կը հրա-
տարակէ Պերլին-ի բրիտանական
նախկին դեսպան Լորտ տ'Ապէր-
նոնի յիշատակները, որոնց մէջ
առանձին գլուխ մը կայ «Գեր-
ման հոգի»ին մասին։

«Երկիրը որ, կը գրէ լորտը,
Վիկտորիա թագուհին, 1840ին
կը կոչէր «մեր սիրելի, փոքրիկ
Գերմանիա»ն, այսօր անշուշտ,
արժանի չէ այլեւս այդ տիտղո-
սին։ Գերման ազգին ամէնէն
տաք հիացողներն իսկ, այսօր
չպիտի կրնան զայն կոչել «սի-
րելի», իսկ անոր ամէնէն կա-
տաղի հակառակորդներն ալ չեն
իսկ մտածեր անոր «փոքրու-
թեան» վրայ։

«Արտաքնապէս զուրկ ամէն
հմայքէ, խորքին մէջ ունի ա-
նուրանալի մեծութիւն մը։ Բոլո-
րովին եզական ժողովուրդ մըն
է։ Արդէն իր արտաքին երե-
ւոյթով, Գերմանը կը զանազան-
ուի իր եւրոպացի եւ նոյնիսկ
կեդրոնական Եւրոպայի բո-
լոր դրացիներէն։

«Գերման ցեղը կը նկատուի
աշխարհի ամէնէն տոկուններէն
մէկը. ամէնէն աւելի կը տոկայ
զրկանքներու եւ մարմնական
արտառոց տոկունութիւն մըն
ունի։ Յոգնութեան դէմ անոր
դիմադրական ուժը, համբերու-
թիւնը որ ցոյց կուտայ երկար
եւ ծանր աշխատանքներու մէջ,
նման չունին ուրիշ ցեղերու
մէջ։

«Անգլիոյ մէջ, սովորաբար
կ'ըսեն թէ Գերմանը միայն աշ-
խատանք կը սիրէ եւ ուրիշ որ
եւէ հաճոյքի ճաշակը չունի։ Այս
կարծիքն անշուշտ քիչ մը չա-
փազանցուած է, որովհետեւ Գեր-
մանը միայն գրաստ մը չէ, այլ
նաեւ գրադարանի մուկ մը։

«Անոր աշխատելու կարողու-
թիւնը երբեք չի խանգարեր
իւրացնելու անօրինակ ընդու-
նակութիւնը։ Գերմանը կրնայ
ամբողջ գիշերներ անցընել ու-
տել-խմելով. բայց այդ գինքը
չորգիլեր որ յաջորդ առտուն
երթայ արհեստանոց կամ պաշ-
տօնատուն իր սովորական ճըշ-
գապահութեամբը։

«Գերման զինուորները, մեծ
մասամբ իրենց համբաւը կը
պարտին այն պարագային, որ
երբեք չեն վախնար թէ կը
տաղտկացնեն իրենց ընթերցող-
ները։ Գերմանները մասնաւորա-
բար կ'արհամարհեն հեգնանքը
եւ մանաւանդ իրենց այս նկա-
րագիրով է որ կը զանազանուին
Ֆրանսացիներէն»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խառն եւ
Սթատ ֆրանսէյի՝ ցօֆէն խումբերուն
միջեւ մրցում մը տեղի ունեցաւ, անցեալ կիրակի, տե-
ղական խումբին Պատուոյ մար-
զադաշտին վրայ։ Անընդհատ
տեղացող անձրեւը ճահիճի վե-
րածած էր դաշտը ու սաստիկ
փչող հովը արգելք կ'ըլլար լաւ
խաղարկութեան։ Հ. Մ. Մ.ի ե-
ռանդուն ֆութպոլիստները գիտ-
ցան այդ օրը յաղթել թէ բնու-
թեան եւ թէ տեղական խումբին։
Կիսադադարին Հ. Մ. Մ. 1 նշա-
նակէտ, Օ.ի դէմ։ Խաղը վերջա-
ցաւ Հայերու յաղթութեամբ 0-ի
դէմ 4 նշանակէտով։

Հ. Մ. Մ. որ ամիսէ մը ի վեր
ընդհատած էր մրցումները, իր
կարեւոր անդամներէն շատերուն
հիւանդութեան ու վիրաւորման
պատճառաւ, կրկին հրապարակ
կուգայ մասնակցելով մրցումնե-
րու, Ֆէքան, Նանսի, Ռէնս, Սէն-
Պրիու եւայլն։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ...

Փարիզի Եկեղեցւոյ Վարչ.
Ժողովը պաշտօնական յայտարա-
րութեամբ մը կը հաղորդէ մեզի
թէ «անհրաժեշտ տնօրինութիւ-
նը» եղած է թաղման քահանայ
Գեղունիի մասին, հետեւեալ յան-
ցանքներուն համար.—

Ա.— 20 Հոկտեմբերին, խնդ-
դրանքի մը վրայ, Հոգեւոր Հո-
վիւին կողմէ ղրկուած է Մոն-
Թարժի (Loiret), հոն կատարելու
համար երկու պսակ եւ ինը մը-
կրտութիւն. իբր եկեղեցւոյ իրա-
ւունք՝ 40 ֆրանք միայն յանձ-
նած է Հոգեւոր Հովուին, առանց
ոեւէ մանրամասնութեան։

Արդ Մօնթարժիէն նորոգ պը-
սակեալ Պ. Յարութիւն Արսլան-
եան, նամակով կը տեղեկացնէ
մեզ թէ՝ ինքն ու տեղացիները
միասին, յանձնած են քահանա-
յին ընդամէնը 360 ֆրանք, որ-
պէսզի, ճամբու ծախքը՝ 75 ֆր.՝
հանելէ յետոյ, մնացածը հաւա-
սար կերպով բաժնուի իր եւ ե-
կեղեցւոյ միջեւ։ Թաղման քահա-
նայ, այս առթիւ, ճշմարտու-
թեան հակառակ յօդուած մըն
ալ հրատարակած է՝ «Յառաջ»ի
հոկտ 28ի թիւին մէջ, յայտարա-
րելով թէ՝ ստացածը 65 ֆրանք
է, որմէ 25 ֆրանքը, անմիջական
ծախքերու յատկացուցած է եւ
40 ֆրանք յանձնած է եկեղեցւոյ
համար։

Բ.— Նոյեմբեր 3ին, Հոգեւոր
Հովուութեան կողմէ պաշտօն
յանձնուած է թաղման քահանա-
յի՝ երթալ Սարսէյլ, յուղարկաւո-
րութիւն մը կատարելու։ Անոտի
պատճառաբանութեամբ մը՝ չէ
գացած, ննջեցեալը թաղուած է
առանց հայ քահանայի եւ այս
կերպով գայթակղութիւն պատ-
ճառած է հայ գաղութին, որ
իր զայրոյթը յայտնած էր «Յա-
ռաջ»ի մէջ երեւցած գրու-
թեամբ մը։

Գ.— Դարձեալ, 18 Նոյեմբեր,
կիրակի օր, Bagneux, 24, Rue
Roger ղրկուած է յիշեալ քահա-
նան՝ կատարելու համար Պ. Ա.
Աբրահամեանի պսակը։ Թաղման
քահանայ, առարկելով թէ յիշ-
եալ փողոցը փնտռած, հարցու-
ցած ու չէ գտած, հետեւցուցած
է թէ այդ փողոցը անգոյ է եւ
սխալ հասցէ տրուած է իրեն.
անմիջապէս այս անգամ ալ տե-
ղեկութիւն չէ հաղորդած Հոգե-
ւոր Հովուութեան. ուշ ատեն
միայն, փեսացուին դիմումին
վրայ, Հոգեւոր Հովիւ վռամշա-
պուհ Սրբազան անձամբ գացած
եւ կատարած է սոյն պսակը։

Այս դէպքն ալ մեծ զայրոյթ
եւ գայթակղութիւն պատճա-
ռած է ներկայ հարսնեւորնե-
րուն։» (Կնիք)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ դասընթացքը
բոլորովին ծրի է այս տարի։ Ին-
չո՞ւ չես օգտուիր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

...Հայոց գիւղը, ուրկէ կ'առ-
...ք մեր ուտեստը, փռուած էր
...ին վրայ, Պայազիտի ստոր-
...բարձունքին կուշտը։ Գիշերը,
...սւան մը ծածկեց Հայոց
...։ Քիւրտերը կը յարձակէին
...ոց վրայ, սպաննելով այրերը,
...ելով տուները։ Որոշակի կը
...էինք թէ ի՛նչպէս կը ջարդէին
... Հայերը, թէ ի՛նչպէս
...ներն ու կիները կը նետէին
...ներուն մէջ։ Թուրք հեծելա-
...ը միացաւ Քիւրտերուն կողո-
...ին, տանելով արջառը։ Քիչ
... կը մնար աւերակներու եւ
...երու դէզ մը։

...ճապարանքով պատնէշ կազ-
...էինք, քարով ամրափակեր՝
...ներն ու պարիսպին ծակերը։
...պաշարը կը բաղկանար քիչ
քանակութեամբ գարիէ եւ քանի
մը տնտուկ պակցիմատէ։ Մեր
գլխաւոր մտահոգութիւնն էր
ջուրին պակասը։ Առաջին օրն իսկ
թշնամին կտրեց միջնաբերդին
ջուրը։ Հովիտին մէջէն կ'անցնէր
ուրիշ առու մը, որ երբեք հարիւր
քայլ հեռու էր պատնէշէն։ Կարե-
լի չէր ջուրին մօտենալ թրքական
դիրքերէն տեղացած կրակին պատ-
ճառաւ։ Սակայն հրամանատարը,
գուշակելով պաշարումը, լեցնել
տուած էր բոլոր տակառները, ա-
մանները, կաթսաները, զորս ու-
նէինք։ Ափսո՜ս, որ 1500 հոգիի
համար, 4-5 օր չպիտի բաւէր։

Յունիս 8ին ետ մղեցինք թշ-
նամիին առաջին յարձակումը, որ
մեզմէ բաւական զոհեր խլեց։ Յա-
ջորդ օրերուն եւս անընդհատ շա-
րունակուեցան թշնամիին յարձա-
կումները։ Մեր քիչուոր պահակա-
խումբը ստիպուեցաւ գիշեր ցորեկ
հսկել դիրքերուն վրայ, այնպէս
որ շուտով ամէնուն հոգին բերանը
եկաւ։ Սակայն ամէնէն աւելի
զոհ կուտայինք այն ատեն, երբ,
գիշերուան օգնութեամբ, աւարի
կ'երթայինք, Հայոց այրած գիւ-
ղին աւերակներուն մէջէն ուտեստ
կը քաղէինք, հովիտին առուէն
ջուր կ'առնէինք։ Ամէն գիշեր կա-
մաւորներու խումբ մը կը մեկ-
նէր կատարելու այդ վտանգաւոր
արշաւանքները։ Թուրքերը, տեղե-
կանալով մեր սովորութիւններուն,
կրակի կը բռնէին մեր դիրքերուն
եզերքները։ Այդ արշաւախումբ-
բերը ճամբան կը ձգէին տասը,
տասնըհինգ, երբեմն քսան հոգի,
եւ ի գին այդ արեան՝ կը բերէին
քանի մը դոյլ թունաւոր ջուր։
Այո՛, թշնամին առուին մէջ նե-
տած էր մարդու եւ ձիի դիակներ
եւ ջուրը կը հոտէր։

Զինուորներուն կը տրուէր օ-
րական կէս քաշ պակցիմատ եւ
մէկ կամփռակ (մաթրա) ջուր։
Այդքաննանգամ անհրեւակայելի
առատութիւն էր, որմէ իսկ զըր-
կուեցանք յետոյ։ Պաշարման ա-
ռաջին իսկ շաբթուն, հրաժարե-
ցանք լուալ վիրաւորեալներուն
վէրքերը եւ ապուր պատրաստել
անոնց համար։ Ծարաւի այս տա-
ռապանքին ենթարկուած էինք
Հայաստանի ամառուան տաքե-
րուն, գիշերային հսկումներէ եւ
կռիւներէ յետոյ։ Առտուն, մեր
առաջին նայուածքը կը բարձրա-
ցնէինք երկինք, որ կ'այրէր փուռի
մը գմբէթին պէս, եւ ամպի
կտոր մը անգամ չէր խոստանար
մեղմել մեր չարչարանքը։

Այդ օրերու կեանքէն կը մնայ
դեռ յիշատակարան մը, իր պար-
զութեամբ աւելի պերճախօս, քան
բոլոր պատմութիւնները։ Ատիկա
քաջ հրամանատարին օրագիր
հրամաններն են, ուղղեալ պահա-
կախումբին։

Զինուորականը ինծի երկարեց
գրքոյկ մը, որ կը բաղկանար
քանի մը էջէ եւ կը կրէր հետեւ-
եալ խորագիրը.

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ՊԱՇԱՐՄԱՆ
23 ՕՐԵՐԸ
տպ. Պետերսբուրգ, 1878

Թղթատեցի այդ տետրակը,
աչք քաղուածք մը այդ հետաքր-
քրական վաւերաթուղթէն.

Հրաման թիւ 6, Յունիս 9.—
Խորապէս կը շնորհաւորեմ սպա-
ներս եւ զինուորներս այն քաջու-
թեան համար, որով ետ մղեցին
երէկուան յարձակումը։ Նկատե-
լով որ ջուրի պաշարը կը սպառի
շուտով եւ պաշարումը կրնայ եր-
կար տեւել, զինուորներուն պէտք
է տրուի օրական կէս-կամփռակ
ջուր։

Այսօր գետնափոր նկուղնե-
րուն մէջ պէտք է փոս մը փորուի,
թաղելու համար տեղակալ-գնդա-
պետ Կովալեւսկիին մարմինը,
սպաննուած յունիս 6ի կռւին
պահուն։ Վրան պէտք է հողա-
թումբ մը շինուի։

Այս իրիկուն, պէտք է նշանա-
կել աշխատաւորներու խումբ մը,
որ խրամ մը պիտի բանայ ա-
ռուին ուղղութեամբ։ Խազախնե-
րու խումբ մը պիտի պաշտպանէ
աշխատաւորները։ Այն զինուոր-
ները, որոնք այդ խրամներէն պիտի
երթան ջուր բերելու, պէտք է
պահակախումբին մէջ թողուն
կամփռակները եւ առնեն միայն
փայտեայ ամաններ, որպէսզի աղ-
մուկ չսուիլ։

Հրաման թիւ 7, Յունիս 10.—
Երէկ գիշեր աշխատաւորները շատ
աղմուկ հանեցին. Թշնամին տե-
ղեկանալով՝ կրակ ըրաւ եւ արգելք
եղաւ ջուրի գնացքին։

Նկատելով որ հիւանդանոցին
ջուրի պաշարը սպառած է, վիրա-
ւորներն ու հիւանդները եւս զին-
ուորներուն պաշարէն պիտի ստա-
նան իրենց բաժինը։ Մէկ կամ-
փռակ առտուն եւ մէկ կամփռակ
իրիկունը։

Վաղուընէ սկսեալ, պակցի-
մատը պիտի տրուի իւրաքանչիւր
զինուորի քառորդ քաշ։

(Շար.)

— Մենք ընկերվարականներս չէ որ հակառակ ենք ազգային պաշտպանութեան։ Դեռ երէկ համայնավար կուսակցութեան մէկ ներկայացուցիչը այդ մեղադրանքը կ'ընէր մեզի։ Ճիշդ է որ մենք չենք գործեր այնպէս, ինչպէս այդ կուսակցութիւնը կը գործէ՝ Ֆրանսայի մէջ։ Կ'ըսեմ Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ համայնավարները ուրիշ տեղ այլ կերպ կը գործեն։ Գիտենք թէ Ռուսիա ի՛նչպէս կազմակերպած է իր բանակը։ Հոն գործօն ծառայութեան շրջանն է 2-4 տարի, ըստ դասակարգի։ Եւ այս պարոնները, որոնք ա՛յնքան խստիւ կը դատապարտեն մեր ընկերվարական ծրագրի կարգ մը տրամադրութիւնները, թոյլ պիտի տան ինծի յիշեցնելու թէ ժողովրդային գործավարներու խորհուրդը իրաւունք ունի կիները զօրաշարժի ենթարկելու պատերազմի պարագային։ Գիտենք նոյնպէս որ Ռուսիոյ գործօն բանակը կը բաղկանայ 1,300,000 զինուորէ, որոնց վրայ կ'աւելնան ամէն տարի 500,000 պահեստիներ։ Իբրեւ ժողովրդավարներ, կը հաստատենք թէ իրաւունք ունինք պաշտպանելու մեր ժողովրդավարական երկիրը, ա՛յնքան որքան դիկտատորական երկիր մը իրաւունք ունի պաշտպանելու ինքզինքը։

«Անցած տարի Բուխարին ճառի մը մէջ կ'ըսէր թէ պէտք է ուժ տալ պատերազմին, երբ անիկա կը մղուի ազգային ազատագրութեան համար՝ ընդդէմ աշխարհակալութեան։ Կ'աւելցնէր նաեւ թէ կարելի է զինակցիլ քաղքենի պետութեանց հետ։ Իսկ մենք կը պայքարինք պատերազմին դէմ, որովհետեւ ամէն պարագայի մէջ պատերազմը դժբախտութիւն մըն է։ Մեր ուզածը ամբողջական ազգային պաշտպանութիւնն է, յենած զինուորեալ ազգի վրայ եւ համաձայն Ժընեւի որոշումներուն։

Եզրակացնելով, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան, Ռընոտէլ պահանջեց, որ 1929ի ելմտացոյցին մէջ պատերազմական ծախքերը զեղչուին 1928ի գումարին եւ կազմուի յատուկ յանձնաժողով մը՝ այդ զեղչը կատարելու համար։

Կառավարութիւնը վստահութեան հարց դրաւ Ռընոտէլի առաջարկին վրայ, որ մերժուեցաւ 195ի դէմ 385 ձայնով։

Եգիպտոսի ազգայնականներուն դէմ

Ինչպէս գրեցինք, 15 օր առաջ Գահիրէի մէջ գաղտնի ժողով գումարեցին Եգիպտոսի լուծեալ Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի այն անդամները, որոնք կը պատկանէին ազգայնական Վաֆտ կուսակցութեան։

Այդ ժողովին մէջ տրուած որոշումները առջի օր հրատարակուեցան Վաֆտի պատկանող թերթերէն «Քաուքապ»ի (Աստղ) եւ «Շարք»ի (Արեւելք) մէջ, հակառակ կառավարական արգելքին։

Գահիրէի ոստիկանութիւնը գրաւեց յիշեալ երկու թերթերու բոլոր օրինակները։

Նոր ակադեմականին ընդունելութիւնը

Նորընտիր ակադեմական Մօրիս Փալէոլոկի Ֆրանսական Ակադեմիայի մէջ պաշտօնական ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ առջի օր։ Կնքահայրները եղան Փուանքարէ եւ Հանոթօ։ Փալէոլոկ ներբողական խօսեցաւ իր նախորդին՝ Շառլ Ժոնարի մասին։ Իսկ նորընտիր ակադեմականը ներկայացուց դատական նախարար Պարթու։

Մօրիս Փալէոլոկ Մոսկուայի նախկին ֆրանսական դեսպանն է։ Բացի պետական դէմք մը ըլլալէ, է նաեւ գրագէտ, պատմագէտ եւ վիպասան։

Նոր երկրաշարժ Պուլկարիոյ մէջ

«Մորնինկ Փոսթ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Շիրպանի, Պորիսովկրատի եւ Սքոպելովոյի մէջ երկրաշարժի ծանր ցնցումներ զգացուած են։

Ժողովուրդը սարսափահար լքած է իր տուները, հակառակ սաստիկ ցուրտին եւ ապաստանած այն խրճիթներուն մէջ, որոնք կառուցուած էին անցեալ ապրիլի մեծ աղէտին ատեն։

Գետերը յորդելու նախօրեակին

Սէն գետը կը շարունակէ բարձրանալ։

Թուռնէլի կամուրջին տակ երէկ առաւօտ բարձրութիւնն էր 2.66 մեթր. քանի մը ժամուան մէջ 17 սանթիմեթր բարձրացած էր։ Տեղական թերթերը ողողումի վտանգը կը մատնանշեն եւ դիտել կուտան թէ կարգ մը կէտերու մէջ բնակչութիւնը լաւ չէ պաշտպանուած։

Արտէնի մէջ գէշ օդ կ'ընէ։ Մէօզ եւ Էն գետերը յորդած են՝ ողողելով ընդարձակ մարգագետիններ։ Վերջին օրերու անձրեւներուն հետեւանքով, Մառնի մակարդակը եւս զգալիօրէն բարձրացած է, մանաւանդ Վիթրի-լը-Ֆրանսուայի շրջանին մէջ։ Հաղորդակցութիւնները կտրուեցան Ալիանի, Սէլի եւ Սէրվէզ-լէ-Պէնի միջեւ։ Խճուղին ջուրերու տակ մնացած ըլլալով, թղթատար ինքնաշարժը ճամբէն ետ դարձաւ։

Էն գետի շրջանին մէջ աշնանային երկրագործական աշխատանքները անկարելի դարձած են։

Կացութիւնը միշտ ծանր է Կրընոպլի շրջանին մէջ։ Իզէր գետը քանդելով իր թումբերը բոլորովին ծածկած է Վէօրէյի եւ Մուարանի դաշտը։

Մազիւրի շրջանին մէջ սկսած է ձիւնել։

Արտասահմանի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է։

Էնկլիզրիէն կը հեռագրեն թէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շարունակ երկու օր տեւող փոթորիկը դադրած է։ Հեռագրական հաղորդակցութիւնները մեծապէս վնասուած են։ Ծովեզերքներու վրայ կարգ մը միջադէպեր պատահած են։ Արեւմտեան նահանգներուն մէջ փոթորիկը արմատախիլ ըրած է ծառեր եւ մեծ վնասներ պատճառած։

Յունաստանի մէջ տեղացող հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով Սէլինուս եւ Փինիոս (Պելոպոնէս) գետերը յորդելով ողողեցին մշակուած դաշտերը։ Թէրէնի գիւղը ամբողջովին կղզիացաւ։ 35 տուներ փլան։ Բնակիչները կարօտ վիճակի մէջ են։ Վնասները միլիոններով կը հաշուուին։ Բազմաթիւ կէտերու վրայ հաղորդակցութիւնները խզուած են։

Զուիցերիոյ լեռնային շրջաններուն մէջ առատ ձիւն կը տեղայ։ 1000 մեդր բարձրութեան վրայ 30, իսկ 3000 մեդր բարձրութեան վրայ 90 սանթիմեդր թանձրութեամբ խաւ կապած է ձիւնը։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլլի մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Թէթ-Նուարի հանրածանօթ սրահներուն մէջ, 20 Quai Beaubourg, Joinville-le-Pont.

Փարիզահայ ԾԱՆԹ Թատերախումբը, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Գրիգոր Վ. Ահանի եւ Ե. Գրիգորեանի կը ներկայացնէ՝

«ՎԵՐԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՍՊԱՍԱՒՈՐ»Ը

Հաղորդակց. միջոցներ.— փորթ վէնսէնէն առնել թիւ 108, 109, 110 թրամուէյները, իջնել կար տը Ժուանվիլ։ Պաստիյլէն շոգեկառք առնել նոյն տեղը։ ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐ.

Հ. Յ. Դ.

Իսի-լէ-Մուլինոյի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին ծանօթ հանդիպատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Պուա-Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Լիոնի Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30-ին ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Տեսինի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ժամը 3ին Café Jardinի մէջ (Սինէմայի մօտը) կարեւոր օրակարգ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՓՐԻՎԱՅԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին։

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւայլն։

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Արարատ Մասնաճիւղին։ Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 85 Րիւ Շաբ, Պոն Թէաթրի մէջ, Մարսէյլ։

Պատուակալ նախագահութեամբ

Գեր. Գր. Եպս. Պալաքեանի

Գեղարուեստական բաժին, նուագ, կոփամարտ, զանազան մարզանքներ, եւայլն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Եւրոպայի Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 3ին Հ.Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Ave. Kléber, Paris)։ Օրակարգ՝

1. Ժեկոյց առժամեայ վարչութեան։ 2. Կ. վարչութեան շրջաբերականներու եւ գրութիւններու տեսութիւն։ 3. Հ. Կ. խաչի օրուան երեկոյթը։ 4. Մըշտական վարչութեան ընտրութիւն։ 5. Զնախատեսուած հարցեր։ Կը հրաւիրուին այն հայրենակցուհիները եւ հայրենակիցները, որոնք կը փափաքին անդամագրուիլ Հ. Կ. Խաչիկազմակերպութեան։

Առժամեայ վարչութիւն

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոմպի Մասնաճիւղի բոլոր անդամներն ու ֆութպօլիստները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի։ Այս գիշեր ժամը 8.30-ին Café Select, Place Bourguignon, Asnières.

ԼԻՈՆԻ Զ. Ե. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Պ. Mairieի մատենադարանի սրահը։ Մուտք François-Garcin փողոցէն։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայից Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը կը խնդրէ Լիոնի եւ շրջանի ազգայիններէն եւ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղերէն, որպէսզի հոգեւոր պէտքերու (պատարագ, պսակ) համար տասնըհինգ օր առաջ դիմեն վարչութեանս, որ կարող ըլլայ անպայման տրամադրել քահանայ, եւ այս կերպով ալ անախորժ յապաղումներու առաջքը առնուած կ'ըլլայ։ Արդէն հարկ եղած աշխատութիւնները կ'ըլլան որպէսզի իւրաքանչիւր շրջան իր ուրոյն հոգեւոր պաշտօնեան ունենայ, եւ հարկ չըլլայ անպատճառ Լիոն դիմել, ինչ որ զանազան դժուարութիւններ եւ անպատեհութիւններ ունի։ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ատենապետ

Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Անդրանիկի զինուորներէն Արամ Ղանդիկեան որ կամաւոր էր յունական բանակին մէջ եւ կը գտնուէր Էսկիշէհիրի ճակատը։ Գրել՝ իր եղբօր եւ քրոջ՝ Շապինգարահիսարի Բուրգ գիւղացի Sarkis Kandiguianի, Les Olliviers, Ardèches, France.

Գրաշար կ'ուզուի

Հայերէնի խիստ վարժ երկու գրաշար կ'ուզուի։ Դիմել՝ «Massis» տպարան, 208bisrueLafayette, Paris (10e).

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՆՈՐ ԶԵՂՉ

ԱՅՍ ՑԱՆԿԻՆ ՄԷՋԷՆ 100 ՖՐ.ԷՆ ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ %30 ...
ԻՍԿ 50 ՖՐ.ԷՆ ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ % 15 ԶԵՂՉ

Իմ ընկերս 7.50, Վարժապետին աղջիկը 18, Մանօն Լէսքօ 15, ... պանդուխտը (2 հատ.) 15, Լեւլեդն ու Արտակ 10, Միքէլ սիրարկածը 5, ...գային բարերար 4, Յեղափոխութեան մակաբոյծները 5, Ան... սերունդ մը 8, Աւաղակապետը 25, Կրացիէլլա 8, Փոթորիկը 2, ... Լորաց ժողով 2, Առաքելոց վանքին կռիւը (պատմեց գօր. Անդրանիկ) 12.50, Հայերու բնաջնջումը 6, Սիրելու եւ սիրուելու արուեստ 5, ... Նահայաստանի հերոսամարտը 10, Լոնդոնի Հովուավէպը 8, Մէկն ... Հանըմ 5, Սատանայ 2, Վերադարձը 3, Պըլ-Պուլի (Օբէրթ) ... Թուածներ (Դուրեան) 5, Աբու Լալա Մահարի 5, Լոյս Զուարթ ... Յաբէթ 10, Արարատ Այբենարան ընթերցարան 3, Հայ. քերական ... գարաններ 3, 25, 30, Երաժշտան 5, 6, 10, Ֆրանս. խօսակցութիւն ... 5, 6, Լուսաբեր այբենարան 5։

Պահանջեցէք մեր գրացուցակը անբաղդատելի գիներով, ինչպէս ամէն տեսակ բառարաններ, գիտական եւ առողջաբանական գիրքեր ... նանիշներ Կոմիտաս վրդ.ի, Սրուանձտեանցի, Զուհաճեանի, Ջի... եանի, եւայլն։

Դիմել՝ Madame SÉVOUNI, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ՆՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

25 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ 5 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ, 50 ՖՐ.Ի ...
ՀԱՄԱՐ 10 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Թիապարտը 25 ֆր., Թորոս Լեւոնի (կազմուած) 35, Ար... ցաթման եւ Աստղ 25, Հին Աստուածներ 15, Խորտակուած կեանքեր 30, Թէրէզ Րաքէն (Է. Զօլա) 20, Յարութիւն (Լ. Թ...) 50, Ճէք (Ալ. Տոտէ, 2 հատոր) 30, Վարժապետին աղջ... Խասգիւղի քնաշրջիկը 10, Վերջին բաժակը 10, Կրացի... Տք. Քիւբին խրտուիլակները 10, Ալիսի սիրահարը 15, ... Լիլիթ ու Արտակը 10, Աքլոր եղբայր 6, Ոգապսակ Հայ... նի 5, Սիֆիլիզ 2, Ջերմամիզութիւն 2, Հայ. քերական 1, ... բաններ՝ 3, 5, 6, 10, 12.50, 25 եւ 30 ֆր., Երաժշտաններ 10 եւ 12, Ֆրանս. խօսակցութիւններ 6, 8 եւ 10 ֆր.։ Նօ... Կոմիտաս վրդ.ի, Սիւնիի, Զուհաճեանի, Սրուանձտեանցի, ... Կիրեանի, Համբարձումեանի, եւայլն։

Ուզուած գիրքերը կրնանք կազմուած յանձնել 4—5ֆր. տարբերութեամբ, ըստ գրքի մեծութեան։ Միութիւններու եւ գրադարաններու մասնաւոր եւ բացառիկ զեղչ։ Գրացուցակը ձրի կը ղրկուի պահանջողին։

Դիմեցէք 'L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹ

Մեկնումի պատճառով ծախու է Լիոն 3e. arrond. ostարական բազմամարդ շրջանակի մէջ ճաշարան-սրճարան մը, 4 փիէս, grande licenceով եւ վրայի յարկը 8 կահաւորուած սենեակներով, 25.000 ֆր. կանխիկ. Մնացեալին համար լայն դիւրութիւն։ Գործունեայ մէկու մը համար երկու տարուան մէջ ամբողջ կալուածին տէր դառնալը կ'երաշխաւորենք։

Այս ու այս կարգի կալուածական եւ առեւտրական շահաւոր գնումներու համար դիմել՝ Société Franco-Orientaleի 60 Rue Moncey, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

2 DÉCEMBRE 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 819 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Տարին քանի մը անգամ, ելմտացոյցի վիճաբանութեան ...թիւ, Ֆրանսայի ձախակողմեան երեսփոխանները Սուրիան ...րպելու խնդիր կը յարուցանեն։

Այսպէս եւ այս տարի։ Երեսփ. ժողովի Նոյեմբեր 30ի նիս...ն մէջ, ընկերվարական երեսփոխան՝ Սիքսթ Քընէն նորէն ...ացեց այս խնդիրը։ Բիչ անգին կը կարդաք մանրամասնու...նները։

1929ի ելմտացոյցին մէջ, Սուրիոյ հոգատարութեան համար ...ք արձանագրուած է 264 միլիոն ֆրանք։ Ելմտական յանձ...ժողովը առաջարկած էր 274 միլիոն ֆրանք. ընկերվարական ...փոխան մը, Էրնէսթ Լաֆոն, առանց պարպում պահանջե...ւ, առաջարկեց 74 միլիոն զեղչել նախատեսուած վարկէն։ ...անձնաժողովին միւս անդամները դէմ ելան, եւ վերջապէս ...ւէարկուեցաւ միջին բանաձեւ մը, որուն համեմատ կը զեղ...ուի միայն 10 միլիոն ֆրանք։

Երեսփ. ժողովը առջի օր քուէարկեց առաջարկուած վարկը, 264 միլիոն ֆրանք։ Այս առթիւ էր որ, դրուեցաւ հոգատարու...թեան վերջ տալու առաջարկը, եւ Փուանքարէ վստահութեան ...դիր յարոյց, համաձայն իր սովորութեան։

Հետաքրքրական է այս վէճը։ Սկզբունքի տեսակէտէն, բո...րն ալ կ'ընդունին թէ ազգերը ազատ են իրենց ճակատագիրը ...րելու, համաձայն իրենց բաղձանքներուն։ Ինքնորոշման ի...աւունք։ Բայց գործնական կեանքի մէջ, տատանումներ ունին ...մինչեւ իսկ ընկերվարականները։

Այս իրականութիւնը յստակօրէն պարզուեցաւ Ընկերվա...կան - Աշխատաւորական Միջազգայինի վերջին համագումա...ն մէջ (Պրիւսէլ, 1928 օգոստոս 5—12)։

Համագումարը, լայնքէն եւ երկայնքէն քննելով քաղքենի...ամատիրական տիրապետութեան եւ շահագործման ենթարկ...ւած գաղթավայրերու վիճակը, հաստատեց բոլոր ժողովուրդ...ներու ինքնորոշման իրաւունքը, բայց որոշ վերապահութեամբ։ ...ուէարկեց միջին բանաձեւ մը, որ չի պահանջեր անմիջապէս ...պարպել գաղթավայրերը։ Պատճա՞ռ,— որովհետեւ եթէ կան եր...կիրներ կամ ժողովուրդներ որ հասունցած են անկախութեան ...համար, կան ուրիշներ ալ որոնք յետամնաց են ամէն տեսակէ...տով, եւ կրնան աւելի ծանր ու գարշելի լուծերու ենթարկուիլ։

Ուրեմն, սկզբունքը անխախտ կը մնայ, իսկ անոր իրակա...նացումը՝ կախում ունի իւրաքանչիւր միջավայրի պայմաննե...րէն, հետեւաբար ժամանակի խնդիր է։

Այս վերապահումը կը պատշաճի՞ Սուրիոյ։ Փափուկ հարց ...մը, որուն պատասխանը Սուրիացիները իրենք պիտի տան։

Բայց այստեղ ալ ուրիշ խնդիր մը կը ծագի, մէկդի հրելով ...սկզբունքը։

Ան է՝ միջազգային աշխարհակալութեան մրցակցութիւնը։ ...Փուանքարէ բաւական թափանցիկ ակնարկ մը ուղղեց իր պա...տասխանին մէջ.

— Ո՞վ ըսաւ թէ ուրիշ հոգատար մը մեզի չափ ուղղամտու...թեամբ եւ անշահախնդրութեամբ Սուրիոյ ժողովուրդները պիտի ...առաջնորդէ դէպի անկախութիւն եւ ինքնօրինութիւն։ Չէ՞ք վախ...նար թէ աշխարհակալ ազգ մը, որուն հանդէպ դուք եւ ձեր բարե...կամները ոչ մէկ համակրանք ունիք, կրնայ հաստատուիլ Սուրիա ...եւ իր տիրապետութեան տակ առնել ժողովուրդները։

Այս կախարդական ակնարկը եւ անոր կցուած վստահու...թեան խնդիրը բաւական եղան որ, Սուրիան պարպելու առա...ջարկը նորէն մերժուի, այս անգամ 200ի դէմ 380 ձայնով։

Եւ քանի կը տեւէ Միջերկրականի մրցակցութեան խնդի...րը, ո՛ր եւ է ֆրանսական կառավարութիւն չպիտի ուզէ քա...շուիլ Սուրիայէն, «լքել Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ յանձ...նուած պարտականութիւնը»։ Աստիճանական զիջումներ հաւա...նական են, բայց ոչ անմիջական եւ ամբողջական պարպում։

Մանաւանդ որ, այժմ ծանօթ մրցակիցներէն աւելի ան...ծանօթ ուժ մը իջած է հրապարակ,— սեւ շապիկաւոր ...Իտալիան։

Արդարեւ, այս վերջինը Ֆրանսայի հետքերուն վրայ կը ...քալէ Արեւելքի մէջ, եւ կը ձգտի, կը ճգնի գրաւել անոր տկար ...մնալ լքեալ դիրքերը, վաճառականութեան, կրօնական ազդեցու...թեան եւ մշակոյթի ասպարէզէն մինչեւ քաղաքական բար...ձունքները։ Թուրքիոյ մէջ արդէն շատ է տկարացած Ֆրան...սայի հմայքը, եւ Փարիզ իր արեւելեան քաղաքականութեան ...համար ամէնէն ամուր եւ անփոխարինելի կռուանը կը նկատէ ...Սուրիան եւ Լիբանանը։

Այս է պատճառը որ, ֆրանսական մարզպանը ոչ միայն ...մերժեց Սուրիոյ սահմանադրութեան շարք մը կէտերը, այլ եւ ...անմիջապէս փակեց Սահմանադիր ժողովը, և կը մտածէ ի հար...կին ցրուել զայն ու նոր ընտրութիւններ կատարել տալ։

Մէկ խօսքով, Սուրիոյ ճակատագիրն ալ կապուած է միջ...ազգային աշխարհակալութեան խաղերուն հետ, գոնէ երկար ...ժամանակի համար։

Եւ այսպէս ալ պիտի շարունակուի, որքան ատեն որ ժո...ղովուրդները կը յամառին ժխտել մէկ-մէկու իրաւունքը եւ ...իրար բզքտել, գործիք դառնալով այս կամ այն աշխարհակա...լին, նոյնիսկ մօնկոլեան գիշատիչներու ձեռքը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՀՈՍԱՆՔ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ «Յուսաբեր» գիտել կուտայ (22 Նոյ.).

— «Բիւր բիւրաւոր տնկուածներէ ու յաղթանակներէ վերջ, մեր հայրենիքը — ուժասպառ եւ արնաքամ — ողջակիզուեցաւ քանի մը խաչոյկներու վրայ։ Մէկ հայութեան փոխարէն, մենք ունեցանք երեք հայութիւն, — պարսկահայ, թրքահայ, ռուսահայ։ Երեք օտար լուծ ը եկան ու ծանրացան մեր ազգային վտիտ մարմնի ուսերուն վրայ. երեք օտար բռնակալութիւններ ձեռք ձեռքի պայքար բացին *հայութեան* դէմ։ Հայութեան՝ ոչ միայն իբրեւ *ժողովուրդի*, այլ եւ իբրեւ *ոգիի*, իբրեւ *ազգային ուրոյն նկարագրի*, բնապատմական ու հոգեբանական բարդ եւ *ուրոյն շաղախի* դէմ։ Եւ հալածանքը *հայութեան*, *հայ ազգայնութեան* դէմ անոնք տարին ոչ միայն դուրսէն, այլ եւ ներսէն։ Ռուսական լուծին տակ իր մէջքը կքած հայութեան զանգուածը Հայեր տուաւ, որոնք իշխող Ռուսին միացած՝ պայքար բացին հարազատ ազգութեան դէմ։ Թրքական բռնակալութեան տակ ճզմուած Հայը իր շարքերէն ազգակիցներ տուաւ, որոնք Թուրքին միացած՝ ճակատեցան անաղարտ հայութեան դէմ։ Պարսկահայութիւնը իր ծոցէն մարդիկ տուաւ, որոնք Պարսկին միացած՝ սեփական ազգութեան դէմ ելան։ *Ներքին* Պարսիկը, *ներքին* Ռուսն ու *ներքին* Թուրքը՝ ձեռք ձեռքի *արտաքին* Պարսկին, Թուրքին եւ Ռուսին հետ՝ վեց մահացու զէնքերով հարուածեցին մեր ազգայնութեան այն շքեղ, ինքնատիպ եւ ինքնաբոյր անօթը, որ *հայութիւն* կը կոչուի։

Կուսակցական պիտակի տակ *օտարացած Հայն* է, որ կը կռուի *բուն հայութեան* դէմ։ *Ռուսացած* Հայը՝ Անդրկովկասի մէջ, *Թրքացած Հայը*՝ գաղութներու մէջ եւ *պարսկացած* Հայը՝ Իրանի մէջ։ Խորամուխ եղէք հակադաշնակցական պայքարի ներքին էութեան ու դուք պիտի տեսնէք, որ այդ պայքարին լծուած *բոլոր տարրերը* իրենց մէկ ոտքով կեցած են իշխողի բանակին մէջ, միւս ոտքով ներսէն՝ օտարին գործը դիւրութեամբ առաջ տանելու համար։

Դարաւոր ստրկութիւնը ի զուր անցած չէ։ Ռուսը, Թուրքն ու Պարսիկը եկած եւ բոյն դրած են մեր մէջ, ներսէն տիրանալու համար ազգային ոգիի այն վերջին դիրքերը, զորս դուրսէն անկարելի է գրաւել։ Ահա թէ ինչու հայ կեանքի մէջ միայն երկու կուսակցութիւն կայ,— *Դաշնակցութիւն* եւ *Հակադաշնակցութիւն*։ Այսօրուան պայքարը այլ բան չէ, բայց եթէ *օտարացած հայութեան* օրհասական ընդվզումը *օտարին դէմ ծառացած հայութեան դէմ*։

ՀԱՅ ՄԸ ՈՐ 60 ԶԱՒԱԿ ՈՒՆԻ

«Էքսէլսիոր» իր երէկի թիւով կը գրէ թէ եօթանասնամեայ Հայ մը վերջերս ունեցած է իր 60րդ զաւակը։ Ու կ'աւելցնէ թէ այս մարզին մէջ մրցանիշը կը մնայ ԺԸ. դարուն ապրող երկու ֆրանսացիներու՝ հարիւրապետ Պիւլթրատ, որ 103 տարեկան էր, երբ մանչ մը ունեցաւ, եւ Ցոքթ. Ֆրանսուա տը Պօփէն՝ որ 80 տարեկանին երկրորդ անգամ ամուսնացաւ՝ եւ 106 տարեկանին երկուորեակի մը հայր եղաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Երեսփ. ժողովը շարունակեց իր վիճաբանութիւնները պատերազմական Նախարարութեան ելմտացոյցի զանազան հատուածներուն մասին, որոնք իրարու ետեւէ քուէարկուեցան։

Ուրբաթ առաւօտ երբ կարգը եկաւ Սուրիոյ յատկացուած վարկերուն, ընկերվարական Սիքսթ-Քընէն յուզեց Սուրիան պարպելու խնդիրը։

— Ես կուգամ առաջարկել, ըսաւ, ոչ թէ ծախք մը, այլ լուրջ խնայողութիւն մը՝ Սուրիոյ համար ամէն տարի ձեր ծախսած հարիւրաւոր միլիոնները։ Պ. Կիշար ըսաւ թէ այն օրէն ի վեր որ տեղաւորուեցանք այդ երկրին մէջ, գրաւումը 12 միլիառ ֆրանք արժեց մեզի։ (Պատերազմական նախարար Փէնլըվէ ընդմիջեց՝ յայտնելով թէ այդ թիւը երեւակայական է)։ *Գրաւումը երկարաձգելու համար մէջտեղ դրուած փաստն է՝ Ֆրանսայի հմայքը։ Անշուշտ կարգ մը պաշտօնակիցներ կը մտածեն հաճոյք պատճառել ժէզուիթներուն։ Ես ալ կ'ուզեմ որ Ֆրանսա իր համբաւը պահէ։ Սակայն ազգային հմայքին համար ո՞րն է աւելի վտանգաւոր, Սուրիա՞ն լքել՝ թէ մուրացկանութիւն ընել գիտական աշխատանքներու համար, հանգանակութիւն կատարել՝ թոքախտի դէմ պայքարելու համար, կամ յիսուն տարի քաշքշել Ջրանցքի մը շինութիւնը։*

«Ո՛չ. մեր հմայքին ո՛չ մէկ վնաս պիտի գայ, եթէ ըսենք Ազգերու Դաշնակցութեան, որ կ'ուզենք Սուրիոյ ժողովուրդին թողուլ իր ինքնորոշման իրաւունքը։ Թոյլ տուէք որ բաղդատութիւն մը ընեմ։ Տանտէրի մը հմայքը նուազ պիտի վնասուի երբ նորոգէ իր կաթող տանիքը, քան երբ ձգէ որ տունը կործանի եւ ինք պերճանքի ինքնաշարժ մը գնէ։

«Ուստի կը պնդեմ որ Սուրիոյ վարկերուն վերաբերեալ հատուածը ետ ղրկուի յանձնաժողովին, ցոյց տալու համար որ մենք կը խնդրենք կառավարութենէն Ազգերու Դաշնակցութեան վերադարձնել հոգատարութիւնը եւ ձգել որ Սուրիացիները որոշեն իրենց բախտը» (ջերմ ծափեր ընկերվարական աթոռներէն)։

Վարչապետ Փուանքարէ անձամբ պատասխանեց ընկերվարական երեսփոխանին, յայտնելով թէ խնդրոյ առարկայ է ոչ թէ Ֆրանսայի հմայքը, այլ ուղղամտութիւնը։ Ու ակնարկելով Իտալիոյ, ըսաւ որ եթէ Ֆրանսա հրաժարի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք շուարումի չպիտի մատնուի, Սուրիոյ նոր հոգատար մը գտնելու համար։

— Ո՞վ կ'ըսէ թէ, աւելցուց վարչապետը, ուրիշ հոգատար մը իր յանձնառութիւնը պիտի կատարէ ա՛յնքան ուղղամտօրէն, որքան Ֆրանսա։ Ո՞վ կ'ըսէ թէ այդ ուրիշը ա՛յնքան անշահախնդրօրէն պիտի ուզէ անկախութեան եւ ինքնավարութեան պատրաստել Սուրիոյ ժողովուրդը, ի վերջոյ միայն բարեկամական յարաբերութիւններ պահելու համար անոր հետ։ Չէ՞ք վախնար որ աշխարհակալ ազգ մը՝ որուն համար դուք եւ ձեր բարեկամները ո եւ է համակրութիւն չունիք՝ կրնայ տեղաւորուիլ Սուրիոյ մէջ եւ իր տիրապետութեան տակ առնել տեղւոյն բնակչութիւնը։ Կը զարմանամ որ մեր հոգատարութիւնը լքելու առաջարկը կուգայ ընկերվարական երեսփոխանէ մը։ Այս պահանջը հակառակ չէ՞ իր կուսակցութեան հետեւած քաղաքականութեան։ Ո՛չ մէկ կառավարութիւն կրնայ ընդունիլ այս առաջարկը։ Գալով մեզի, որ պատասխանատու ենք Ֆրանսայի շահերուն համար, թէ՛ ներսը եւ թէ դուրսը, մեր բոլոր ուժով կը մերժենք Սուրիոյ վարկերը կրկին յանձնաժողովին ղրկելու առաջարկը եւ վստահութեան խնդիր կը դնենք։

Ընկերվարական երեսփոխանը կրկին խօսք առաւ եւ պնդեց իր տեսակէտին վրայ։

Խնդիրը քուէի դրուեցաւ եւ 200ի դէմ 380 ձայնով մերժուեցաւ ընկերվարականներու առաջարկը։

Սպանութիւն մը Փրակայի դատարանին մէջ

Փրակայէն կը հեռագրեն 30 Նոյ. թուականով.

Այս առաւօտ սկսաւ դատավարութիւնը ալպանացի ուսանող Ալսիպիատ Պէպիի, որ անցած տարի հոկտ. 14ին սրճարանի մը մէջ ատրճանակով սպաննած էր Փրակայի ալպանական դեսպան եւ Ահմէտ Զօկու թագաւորի աներձագ Ցէնա պէյը։

Պէպի զգայացունց յայտնութիւններ ըրաւ։ Ըսաւ թէ Պելկրատէն՝ յեղափոխական կոմիտէի մը մէկ անդամէն ստացած էր դրամ եւ այն ատրճանակը, որով գործեց ոճիրը, մինչդեռ մինչեւ հիմա կը յայտարարէր թէ ինք իր գլխուն շարժած էր։

Ժամը 11ին, երբ դատարանի նախագահը դադար տուաւ, 30 տարու լաւ հագուած երիտասարդ մը խոյացաւ Պէպիի վրայ եւ ատրճանակի եօթը գնդակներ պարպեց անոր վրայ։ Պէպի արիւնլուայ գետին փռուեցաւ, իսկ ահաբեկիչը ձերբակալուելէ առաջ ատրճանակին կոթով քանիցս հարուածեց իր զոհին գլուխը։

Մեծ խուճապ տիրեց ներկաներուն մէջ։ Երդուեալ դատաւորներէն մէկը յուզումէն վար ինկաւ աթոռէն եւ թեւը կոտրեցաւ. բազմաթիւ կիներ մարեցան, կուրծքէն վիրաւորուեցաւ իտալական «Ճօռնալէ տ'Իթալիա» եւ «Փիքքոլօ» թերթերուն թղթակից Ատրիէն տէլ Վէքքիօ, որ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ։ Գնդակը թոքին մէջ մնացած է։

Սպանութիւնը կատարողն է ալպանացի Զիա Վուչիթէրնա,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Վեց-եօթը տարի առաջ, երբ Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան քարտուղար էի, կը յիշեմ թէ կնիք մը ունէինք, որուն վրայ արձանագրուած էր 1888 թուանշանը — անշուշտ հիմնարկութեան թուականը։

Այդ հաշուով ուրեմն, այս տարի Ուսանողական Միութեան քառասնամեակն է։

Հայ իրականութեան մէջ հազուագիւտ երեւոյթ է որ միութիւն մը, այն ալ մտաւորական միութիւն մը, ա՛յսքան երկար կեանք ունենայ։

Փարիզի հայ ուսանողներուն համար բարենիշ մըն է, որ ամբողջ քառասուն տարիներ կանգուն պահած են իրենց միութիւնը։

Եւ սակայն, ինչպէս վերջերս յաճախ դիտել տրուեցաւ այս էջերէն, այս տարի Ուսանողական Միութեան ձայնը չիլսուիր։

Մեր նոր ուսանողները ո՛չ միայն չեն խորհիր քառասնամեայ յոբելեան տօնելու մասին, — քա՛ւ լիցի — այլ, որքան գիտենք, նոյն իսկ ընդհանուր ժողով չեն գումարեր, իրենց վարչութիւնը ընտրելու եւ նոր տարեշրջանին առթիւ ծրագիր կազմելու համար։

Նախապատերազմեան սերունդը գոնէ տօներ էր Միութեան 25 ամեակը, հրապարակային մեծ հանդէսով մը, որ տեղի ունեցած է 1914 Մայիս 16ին, Էնժէնիէօր Սիվիլի սրահին մէջ, եւ ուր երգած է Կոմիտաս վարդապետ։

Երէկ ըսինք թէ պատմութիւնը կրկնութիւն է. մանաւանդ Հայոց պատմութիւնը։

Չէ՞ք հաւատար։

Կարդացէ՛ք հետեւեալ տողերը, քաղուած Փարիզ հրատարակուող *Հայ Կեանք* թերթի 16 Յունիս 1914ի թիւէն (Ա. տարի, թիւ 9).

«Ներկայիս Փարիզի հայ ուսանողներու թիւը 100ը կ'անցնի. մինչդեռ (Ուսանողական Միութեան) իսկական անդամներու թիւը 20էն աւելի չէ։ «Անունը կայ, ինք չկայ», կ'ըսէ ժողովրդական առածը. իրարու յաջորդող վարչութիւններ կարեւոր գործ մը չեն թողած, չեն ըրած կամ չեն ուզած ընել. մէկը միւսի կրկնութիւնը, արտացոլումը։ Չկամութի՞ւն թէ անկարողութիւն։ Իրարու դէմ անվստահութիւն, փոքրոգի հաշիւներ...» եւլն. եւլն.։

Ցոյցուածին շարունակութեան մէջ ուրիշ կէտեր ալ կան, որոնք նոյնութեամբ կը համապատասխանեն այսօրուան վիճակին, ու թերեւս պատշաճին վաղը ստեղծուելիք կացութեան ալ։

Տասնըհինգ տարի առաջ եւ այսօր, ո՛չ մէկ փոփոխութիւն։

Տեղն է ըսել.

— *Երէկ եւ այսօր, նոյն եւ յաւիտեան։*

Միութեան քառասնամեակը պիտի յաջողի՞ արդեօք շարժման մէջ դնել մեր ուսանողները։

Սպասենք եւ յուսանք։

ՊԱՐՈՅՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց Թուրքեւ աֆղան բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշնագիրը, 1928 յունիս 15ի Թուրքեւ պարսիկ փրոթոքոլը, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ հետ կնքուած չէզոքութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիրները։

ԱՆՁՐԵՒԻՆ ՁՈՐԸ

(Աւանդութիւն)

Երբ խելքս բռնաւ, տուաւ իր առաջին ծաղիկը, որ սէրն էր։ Որո՞ւ սիրահարուած էի։

— Գիւղիս։

Վանքի, իմ գիւղս.— անո՛ւնդ սիրեմ, Արմա՛շ,— բլուրի մը պորտին վրայ բանուած կանանչ - կարմիր սեղնագործութեան մը պէս, նմա՛նը չունէր շրջակաները։ Երկինքը, վրան, խոր. րունկ ջուրերու գոյնն ունէր։ Հօրիզոնը կանանչ գօտիի նման կը դառնար բոլորտիքը։ Մամիկս կ'ըսէր թէ Աստուածածնայ գիշերը, երբ աստղերը կը հասուննան խաղողի պէս, մեղր կը թափի երկինքէն եւ առտուն, յանկարծ կ'անուշնան մեր այգիներուն ողկոյզները. (ահա թէ ինչո՛ւ համար արգիլած էր ինծի խաղող ուտել Աստուածածնի գիշերէն առաջ։) Ու կը պատմէր նաեւ թէ հեթանոս թագաւորը Աստուածածնի մեղր ուզեր էր, բայց Արմաշ մերժեր էր.

— Ձեզ տալ, ըսեր էր։

Արեւն իսկ սիրահարած էր մեր գիւղին։ Առտուն կանուխ կանուխ, կ'ելլէր Մեղրամայրին գագաթը ու կը խնդար, աչք կը խաղցնէր, ոսկի կը ցուցնէր, կը կրքոտէր, կ'անուշնար։ Եւ սակայն Արմաշի հոգն անգամ չէր։ Շա՛տ սիրահարներ տեսած էր։

Միայն զիս կը սիրէր ան։ Մամիկս կ'ըսէր.

— Դուն այս գեղին միակ սիրականն ես։

Եւ իրաւ, այնքա՛ն շատ կը սիրէի զայն, որ երբ քաղաք երթայի, տունը կնիկ ունեցողի պէս՝ չէի դիմանար կարօտին ու ետ կը դառնայի։ Հեռուէն, ծառերուն մէջէն, կը տեսնէի ժամուն փորը, որ զառան պէս ճերմակ էր, եւ կը կանչէի.

— Արմա՛...ա՛...շ...

Ձայնս կը վազէր անտառներուն վրայէն, գօտիի պէս կը քակուէր այգիներուն մէջ, եօթն անգամ կը համբուրէր վանքին պատերը, շան մը պէս, հե ի հե, կը դառնար ետ, ականջս կը մտնէր ու կը մռմռար։ Եւ ես կը սարսռայի։

Գիւղ գալուս, Արմաշ ինչե՛ր չէր ըսեր ինծի։ Պատմած է բոլոր հէքեաթները. ըսած է ամբողջ երգերը, համբուրել տուած է,— զաղտնի, թթենիներուն տակ,— տաքուկ աղջիկները, ցոյց տուած է իր գեղեցկութիւնները, գիշերային պատկերներէն սկսեալ՝ երբ երկինքը ոսկեղէն բոռերով ծածկուած կ'ըլլայ, մինչեւ Արզուին Ջորին գաղտնի տեղերը։ Այս ձորը հրաշքի պէս բան մըն է։

Կեցէ՛ք, նկարագրեմ ձեզի։

***

Ապակիի պէս ջուր մը ունի այս ձորը, որ գիւղին եզերքէն կ'իջնէ վար, և կը ցատկէ Ջաղջին ձորին մէջ, ճիշտ կենդանիի մը նման։

Նիհար ու մաքուր ջուր մըն է, երբ պարզ է օդը։ Իսկ երբ օդը անձրեւի է, բարկութեան գոյն մը կ'առնէ։ Գիւղացիները կը հասկնան այդ գոյնէն եւ կ'ըսեն.

— Արզեւ տի գայ։

Մէկ ժամ, երկու ժամ յետոյ, մշուշը կը ծածկէ Հելլճին սուր բարձունքը, ամպերը անտառներուն կը քսեն իրենց միսը, եւ միջոցին մէջ կը լսուի վիթխարի քշոցներու ձայն մը։ Երկինք կը պատռի։ Ջրհեղե՛ղ։

Մենք, գիւղին լաճերս, այդ պահուն, ճամբաներուն բերանը կանգնած, յիմարի պէս անձրեւ կը ծծենք, դիտելով աղջիկներն ու նոր հարսերը, որոնք տուն կը փախչին արտերէն։ (Ինչ հեշտանք է դիտել թրջած աղջիկները, որոնց բարակ հագուստները կը փակին միսին՝ ցոյց տալով բաղարջի պէս ստինքները։)

Բիչ յետոյ, անձրեւէն վերջ, տուն կը հասնինք, փառաւոր ծեծ մը կ'ուտենք։ Ու մինչդեռ մենք սուտ լաց մը կ'արձակենք բարձրաձայն, մամիկները փողոց կը թափին ու պոռալով կը պատմեն թէ Արզեւին ձորը յուղեր է, Ջաղացքին անիւը խորտակուեր է, Աստուծոյ կրակէ սուրը վերէն վար ճեղքեր պատռեր է Բող Թագուկին ընկուզենին։

***

Աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ Անձրեւին Ձորը կը հասնի մինչեւ երկինք։ Արեւոտ օր մը, մեր գիւղին բարձրաւանդակէն դիտած եմ, որ երկինքէն կ'իջնէր գետ մը, մշուշի պէս ճերմակ, երբ անձրեւ կուգար հեռաւոր քաղաքին վրայ։ Ու խորհեցայ, որ, թերեւս նման ճամբով մը, մեր Անձրեւի Ջորն ալ ջուրը կ'առնէ ամպերէն։

Նոյնիսկ, մամիկս կը պատմէր թէ ինք գացեր է Արզեւի Ջորին մինչեւ ըխման տեղը, ամպերուն մօտ։

Անձրեւին Ջորը, գիւղին ետին, կը նեղնայ կնկան մը մէջքին չափ, կը կորսուի երկու բլուրներու միջեւ, յետոյ կը մտնէ կրակի պէս կարմիր արտ մը, հարսնուկներով լեցուն։ Բիչ անդին կը ճեղքէ պարսպաձեւ լեռ մը, որուն կոթնած է երկինքը։ Այդ լերան վրայ երկինք դուռ մը ունի, որուն մարմարեայ աստիճաններուն վրայ կը փռուի Աստուծոյ Ջուրը, կը խաբուխս ու կ'ըսես՝ ուշացած մելեքի մը շրջազգեստին փրփրուն քղանցքն է։ Ջուրը, դեռ լեռնէն վար՝ ձորը չթափած, կ'իջնէ աւազան մը, որ լեցուն է օձերով. շրթներուն մէջ գոյնզգոյն ծաղիկներ։

Ջուրին հոսանքն ի վեր, կարելի է բարձրանալ մինչեւ աւազանը։ Սակայն անկարելի է երթալ մինչեւ երկինք, անցնելով աւազանէն, ուր կը հսկեն օձերը։ Ամպ մը կը ծածկէ երկինքի դուռը, որ գոց է, երբ անձրեւ չպիտի գայ։ Միայն թէ բարակ թել մը ջուր կը հոսի շարունակ։ Այդ ջուրը հետզհետէ կը շատնայ եւ գոյն կը փոխէ, երբ հրամայուի որ անձրեւ գայ։

Իմ մամիկս յաջողեր է երթալ մինչեւ այդ տեղուանքը, տեսնել այս բաները, բայց չէ՛ կրցեր տեսնել Աստուծոյ երեսը։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԾԱՆՕԹ.— Եգիպտացիներն ալ ունին աւանդութիւն մը, որ կը պատմէ թէ Նեղոսը ծագում կ'առնէ երկինքէն։

Ուրիշ հայկական աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ ամպերը տեսակ տեսակ են, կան «ջուր առնող» ամպեր, կան «անձրեւ թափող ամպեր»։ «Ջուր առնող» ամպերը մասնաւոր խողովակներով ջուր կը քաշեն լիճերէն, եւ կը դնեն Սուրբ Եղիայի կառքը, որ որոտալով կը թաւալի ու կը տանի «անձրեւ թափող» ամպերուն, տեղալու համար ագարակին արտերուն վրայ։

Շ. Ն.

ՌՈՒՍ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՐԳ ՄԸ

Օ՛ իմ մօրուքս, սիրական մօրուքս,
Ջրշունի մորթի նման մօրուքս,
Ճերմկցա՛ր դուն, սիրական մօրուքս,
Այսքա՛ն կանուխ, ժամանակէն առաջ։

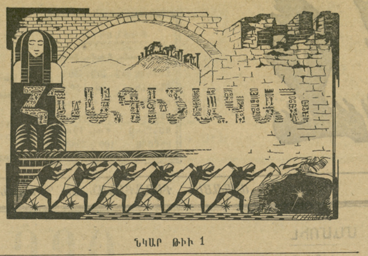
Ատենօք, երբ պարծանքով կ'ոլորէի,
Սեւ ու երիտասարդ պեխերս,
Աղուոր աղջիկները կը բռնկէին,
Ազնուականներու աղջիկները սեւ-րէն կը մաշէին։

Երբ պեխերուս թելը կը խածնէի,
Հճրագործ հեթանոսը վար կը ցատկէր ձիէն,
Գերմանացին սարսափահար ծակ մը կը մտնէր,
Ո՞ւր մնացին պեխերս խոպոպներս։

Ջինը չէ՛ր, ոչ ալ եղեամը,
Որ խամրեցուցին քեզ, սիրական մօրուքս,
Որ մոխիրի եւ վիշտի գոյն մը տուին քեզի,
Հովը չէ՛ր, ոչ ալ չար թշնամին։

Քեզ խամրեցուց հիւրը, զոր չեն կանչեր,
Այդ հիւրը, զոր չեն կանչեր, վի՛շտն է, օ՛ճը։
Օ՛ իմ մօրուքս, սիրական մօրուքս,
Ջրշունի մորթի նման ճերմակ մօրուքս։

Թարգմ.՝ Շ. Ն.

ՆԿԱՐ ԹԻՒ 1

ՔԵՊԱՊՃԵԱՆԻ ԶԱՐԴԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Կը վախնամ որ ինձ հաշուեն «սանտուիչ-մարդ»,երբտեսնեն որ ուսերուս վրայ կը կրեմ ցուցանակն այս զարդանկարներուն։

Կը վախնամ որ ինձ նկատեն արհեստաւոր կամ ծախող... որ ինձ շփոթեն տիրոջ հետ, ու չգտնեմ մէկը՝ որ ընդունի վճարքս այս զարդանկարներուն համար։

Ամենեւին չեմ հետաքրքրուիր թէ ո՞ր կողմէն եկան անոնք եւ ի՞նչ ազգակցական կապեր ունին... կարեւորն այն է որ սիրտս, խուսափելով իմ հսկողութենէն, բարեկամացաւ անոնց, ու հիմա, այլեւս չկրնալով ծածկել իր սէրը, կը խօսի անոնց մասին...

***

Անոնք վարպետութեամբ սպասարկած են բառերու, եւ ես կը զգամ որ բառերը չպիտի կըր՛նան գոնէ ճարտարութեամբ փոխարինել անոնց։ Իմ ասաութեամբ տաշուած ու ագուցուած տուփերու պէս են անոնք, որոնց մէջ կարելի է պահել նաեւ ընտիր խօսքեր...

Ինչպէ՞ս գտնեմ հատուածակողմ իմաստներով լեցուն բառ մը, պատկերացնելու համար նուռի պէս այդ զարդանկարները, որոնք լեցուն են հատուածակողմ իմաստի հունտերով... Անոնք ուռկանի պէս են, անպարագրելի ովկէանոսներու մէջ լողացող մտքերու համար... ինչ որ անոնց մէջն իյնայ, օրէնքի տակ կ'իյնայ, ու կը մեռնի, ի հաշիւ գաղափարներու այս ձկնորսին...

Ահա ես կը տեսնեմ բեմը, ու նաեւ յղկուած ու համաչափ զինուորականներու պէս չորսգիրեր։

Անոնք իրենց բազմաթիւ նմաններու բանակը կ'առաջնորդեն անեզր ջրերու մէջ, որոնք հանդարտ են, եւ որոնց յեղյեղուկ ու անհաւատարիմ սրտին վրայ կը դրոշմուի միայն մեկնողներուն «ցոլք»ը... Ա՛յս է գրերու զօրաբանակի ու անոնց հրամանատար արուեստագէտի բաղձանքը.— անստոյգ ջուրերու վրայ, անոնց յարափոփոխ սրտին թողուլ իրենց անունը, «ցոլք»ը...

Այստեղ պէտք է կանգնիլ, դիտելու եւ զգալու համար այս սքանչելի զօրանցքը եւ յուզիչ առաջխաղացումը... Այստեղ պէտք է կենալ, տեսնելու համար նաեւ հրամանատարը— արուեստագէտը...

Այստեղ պէտք է դադար առնել, նկատելու համար ուրիշ մանրամասնութիւններ։

Այս տարօրինակ նախասիրութիւններով առաջխաղացող գիրերու բանակը, բոլոր մեկնող բանակներու պէս, կամարի մը տակէն կ'անցնի։ Զինանշաններ կան այդ կամարին վրայ։ Մէկ կողմէն վերամբարձ Մասիսը, եւ Մասիսէն ու ամպերէն ու աստղէն աւելի վեր քնար մը ու ստեղներ... Միւս կողմը, մեքենային առաւօտը անիւները, լուսնի ու աստղերու տակ նիրհող երկրի հետ կողք կողքի...

Բոլոր այս հարստութիւնը ծախսուած է անոր համար, որ կահաւորուի «Գրական, գեղարուեստական եւ գիտական ամսագիր»ի մը կողքը, որ վերջապէս վարպետն ապացուցանել կրնայ թէ ինքը, հացի ու բնակարանի մտահոգութենէն ազատ, կը մտածէ միայն պերճանքի մասին... ինչպէս հարուստ մը։

Եւ իրապէս, ուրիշ անունով եւ ուրիշ գանձերով օժտուած այս Կրեսոսը, իր ոսկիներուն հետ կը խաղայ... Ասկէ կը ծնի մերօրեայ բաղձանքներէն շատերու հանդէպ իր ցոյց տուած արհամարհանքը, որ անհոգութեան պէս անճար է եւ անտարբերութեան նման գինաթափ...

Ինչ որ աղքատ մը, հոգերով ծանրաբեռնուած մը հանգոյցներու եւ կողպէքներու տակը պիտի պահէր օգտագործելու «սեւ օրուան համար»,— ինքը կը ցրուէ առանց ցաւելու։ Ահա թէ ինչպէս կը թագադրէ տարեցոյցի մը «Հնագիտական» գլուխը.— (Տես նկար թիւ 1)։

Ամէնէն հեռաւոր անկիւնը նստած է կայծքարէ ժայռը... Աստղի պէս լոյս մը կը ցոլայ անոր մէջէն... իւրաքանչիւր յաջորդն իր նախորդին պեղելով՝ կը դիմէ դէպի լուսահունտ ժայռը, որպէսզի տիրանայ լոյսին, որպէսզի լուսաւորէ իր խաւար լապտերը...

Ահա այսպէս։

Ան ո՛չ միայն շարժուն շատրուաններն ու իրերը ազատելով բնութեան պարտադրած ձեւերէն՝ կը պարտադրէ իր ձեւին, այլ եւ գաղափարները... Այստեղ ան նըման է վայրի ձիերն իր օղակին ենթարկած որսորդին, բանաստեղծներու, որոնք յանգի ու չափի կը հպատակեցնեն իմաստները... Այստեղ կը դաշնակցի բոլոր անոնց, որոնք դժգոհ են գոյութիւն ունեցող կերպերէն, եւ կ'ուզեն հաստատել իրե՛նց կերպը...

Ցապանաքարի մը դիմաց, ինչպէս այդ կը պատահի ամէն տեղ, գլխահակ կին մը կայ։ Անոր երկու կողմերէն շարուած են սգակիրները։ Եւ սակայն արուեստագէտը դասաւորած է զանոնք այնպէս, որ անոնք կը լրացնեն հրեշտակի մը պակասն ու բաղձանքը...

Ան երազներն այսպէս կը վերածէ իրականութեան... Իրականութիւնն այսպէ՛ս կը թեւաւորէ երազով...Ան, այստեղ,հաւասարապէս կը ժպտի Ջօլայի ու Նարեկացիին...

Սակայն պէտք չէ կտրել իր բոլոր պտուղները, անոնց իմաստի հունտերն ունենալու նպատակով։ Անոնցմէ շատերը շուշանի ու նուռի պէս են, որոնց արժէքը իրենց ձեւի եւ գոյներու խաղի մէջն է միայն... Ա՛յս կողմը կը մնան «Բարի»ն ու «Չար»ը, «Սէր»ն ու «Ատելութիւն»ը, «Ուրախութիւն»ն ու «Տխրութիւն»ը,— իր Աստուածը կը նստի համադրութիւններու, համաչափութիւններու, դաշնաւորումներու եւ կառուցումներու մէջ... «Ցաժանակիր Աշխատանք»ի մէջ անգամ, ամէն բանէ աւելի, ան մեզ կուտայ դատապարտուածներուն դասաւորուած դիրքը, եւ կշռոյթաւոր կացութիւնը... (Տես նկար թիւ 2)։

Այստեղ է իր զինարանին գըլխաւոր դուռը, եւ ասոր ետեւն են պահուած իր երեւակայութեան, տպաւորումի եւ արտայայտութեան բոլոր լուսարձակները, հնագիտականներն ու տունկերը...

Ես կ'ուզեմ բոլորին առջեւ բանալ այս դուռը։ Իմ ձեռներս տակաւին յոգնած չեն, ես կրնամ տակաւին բանալ ու ցուցադրել այս զարդանկարները, որպէսզի տեսնեն ամէնէն հեռաւորներն ու նստածները... Բայց...

Ցեսնելու տրամադր չկայ այսօր... Այսօր ամէ ստիպողական ու անյետաձ հոգեր ունին ու կ'աճապա Այսօր տունը շինելու օրն է թէ կահաւորումի...

Սակայն վաղը, երբ ցե ունելու եւ քարեր փշրելու աշխատանքը վերջանայ, փնտռենք այս լաւկեաց որ հերկեց շատ «կորթեր» ճարտարագէտը, որ նոր եր երեւան բերաւ, այս գոր որ ընդարձակեց հայրեն արուեստի սահմանները...

ՕՀԱՆ

ՆԿԱՐ ԹԻՒ 2

ԳԻԾԵՐ Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Շար. երէկի թիւէն եւ վերջ)

Ան իր բոլոր բանաստեղծութիւնները հրատարակուելէ առաջ ինծի կուտար որ բարձրաձայն կարդամ, եւ ներդաշնակութեան ու կշռոյթի թերինները իմ ընթերցումէս դատելով եւ քիչ անգամ իմ կարծիքիս դիմելով կ'ուղղէր։ Այսպէսով ես այդ տարիներուն մէջ կարծես դեռ չէի սկսած ապրիլ իմ ուրոյն անհատականութիւն, այլ կը զգայի ու կը խորհէի իր զգայնութեան ու մտքին տիրական ճառագայթումին ընդմէջէն։ Աւելի ուշ ի՛նքն էր որ, անշուշտ, ո՛չ թէ պարզ փափաքէ մը մղուած, այլ իմ մասիս ներքին հաւմոզման մը անսալով, կը քաջալերէր զիս առնելու իմ առաջին քայլերս գրականութեան մէջ։ Ինք երբե՛ք չսրբագրեց իմ նիւթերս կամ գրութիւններս, այլ միշտ բաւականացաւ խօսելով, անօրինակ ու յորդող խանդավառութեամբ, իր գրական նախասիրած նիւթերուն եւ ուղղութիւններուն մասին, նպատակ ունենալով կազմել իմ գրական ճաշակս։

Ահա այս բոլորը արդէն իսկ բաւական են հաստատելու թէ մենք մեկուսի չէինք ապրեր եւ թէ անիկա, թէեւ լռասէր, բայց չէ եղած լռակեաց։ Ինք յաճախ կը կրկնէր Օմար Խայեամի նշանաւոր խօսքը՝ «Էյի՛ֆ ըսէ, ա՛լ բան մի՛ ըսեր, եթէ տունը մարդ կայ, մէկ բառ բաւ է»։ Պարսիկ նշանաւոր բանաստեղծին՝ զոր ինքը կը պաշտէր, քառեակի այս վերջին երկու տողերը բաւական են իր լռութիւնները բացատրելու։

Եւ սակայն ինք յաճախ խօսուն էր, դիւրահաղորդ ամէն դասակարգի մարդոց հետ, բացառութեամբը միայն ինքնահաւաններու, երբեմն խայթող սրախօս մը ու մտերիմ շրջանակի մէջ խիստ զուարճաբան։

Վերջերը սակայն իր նկարագրին այս գիծերը իր կողմէ ամենախիստ հակակշռի մը ենթարկուելով՝ հետզհետէ տեղի տուած էին խիստ լռջութեան մը՝ որ գուցէ շատերու կողմէ սխալ մեկնուած է։ Մինչ իր խորքին մէջ ան միշտ կը մնար այն խանդոտ, անհանդարտ, բոցարձակ աչքերով պատանին՝ որ ինչպէս ծնողքս կը հաստատէին, անառակութեան մրցանիշը կարող էր շահիլ։

Ինքզինքին վրայ խիստ հակակշռի մը սկիզբը թերեւս հօրս մեր նկարագրին կազմութեան համար ըրած ջանքերուն հետեւանքը նկատել սխալ չըլլայ։ Բայց այդ հակակշիռին կատարեալ իրականացման մղած են զինքը իր հոգեկան գիտութիւններու (sciences psychiques) մասին ըրած ուսումնասիրութիւնները եւ կամքի փաքիրական ըմբռնումով դաստիարակուա ջանքերը։

Փակագիծի մէջ ըսե անձնական մագնիսական (magnétisme personnel) եւ ածութեան (hypnotisme) նիւթերը խորապէս պրպտ ինք նախ քան Գագանճ ու երկար թղթակցութիւ անոր խորհրդատուն եղա մասնաւորապէս քննածութ ուսումնասիրութեան եւ դրութեան մէջ։ Մինչ այս ջինը իրեն կը հաղորդէր պտումները մոգական թիւններու եւ հոգեխօսութ մասին։ Գուցէ տեղն է հա լու թէ իր քննածի մագն ուածքին ու վարպետ թել ղի իր թելադրանքներուն տուած են միշտ բոլոր թականները՝ որոնց վրայ խաբութեան, յստակա թեան, արթննալէ յետոյ տարուելիք թելադր (suggestion posthypnotiq հեռազգայութեան եւլն. փորձեր կը կատարէր քարացումի, զգայազրկ նման դիւրինփորձերով կը բաստէր նոր ենթակա կ'ընդլայնէր անոնց ընդուն թիւնները։

Այն զուգ, բայց ուժեղ քը՝ որուն ան ի վերջոյ ցած էր, պարզութեան հանդարտութեան ձեւին կ'անդրադառնար իր քինին վրայ. պարզութ սխալ դատումներու առա դած է երբեմն նոյն իսկ մօտէն ճանչնալ կարծող տես իր բարեկամները՝ այդ պերճախօս լռութ փոքր հասակով ինծ մարդ թած են անշուք, գուցէ գիւղացիի մը պարզուկ րին հետ։

Ցետոյ՝ ինծի հետ իմ հա քաղաքացիներս պիտի նաեւ այն անակնկալը՝ ըրաւ մեզի, Սահմանադր հռչակումէն յետոյ, ապա տալով նաեւ անստգիւտ պեր խօսութեան մը։ Իր ձայնը կան, արտասանութիւնը յստակ, շեշտը ուժեղ, բայց ւուրցիկ, անիկա խօսեցաւ մաթիւ անգամներ ընկերայ գիտական, երբեմն քաղաքա նիւթերու վրայ ու մեզի «կը մնար կախուիլ անոր րուն թելէն, որ կրուած մը ուժը ունէր» (Օշական)։

Խօսելով մանաւանդ իր ջին տարիներուն մասին, ո՛չ թէ ստոյիկեան մը, պիկուրեան մը եղած է։ բանօրէն սխալ հասկցուա կուրեանութիւնը՝ որ գրե մանիշ էր դարձած զգայա տութեան ու կոշտ վայելք անշուշտ իր հետեւած պետութիւնը չէր։ Այս

[illegible]

ուսումնասիրութեամբ վերլուծելու իրեն ծանօթ ու մանաւանդ անծանօթ անձերու նկարագիրները: Այդ վերլուծումները գրեթէ միշտ անսխալ էին ու երբեմն ենթականերուն համար իսկ երեւան կը բերէին անակնկալ յայտնութիւններ իրենց հոգիներուն չյայտնուած ծալքերուն մասին:

Շնորհակալ եմ ձեզի, սիրելի եղբայրակից, ո՛չ միայն ձեր այնքա՛ն գեղեցիկ ուսումնասիրութեան համար, այլ եւ այն հազուագիւտ առիթին համար զոր անգիտակցաբար ընծայեցիք ինծի ներկայ բաց նամակը ձեզի ուղղելու:

Համակրալից յարգանքներով
ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Քսանթի (Յունաստան)
4 Նոյ. 1928

ՆԱՅՈՒԱԾՔՆԵՐ

Քաղցրայեղ ու տաք,
Նայուածքնե՛ր գիտեմ,
Որոնք՝ շատ յստակ
Կ'ըսեն, — «կը սիրե՛մ...»:

Անթարթ, սեւեռուն,
Նայուածքնե՛ր գիտեմ.
Անթիւ, անանուն
Երա՛գ կը հիւսեն...:

Ջինջ, լուսափթիթ,
Նայուածքնե՛ր գիտեմ,
Կարծես թէ, վճիտ,
Արցունք կը թափեն...:

Ու խոր, հեգնական,
Նայուածքնե՛ր գիտեմ,
Որոնք՝ — «ամէն բան
Ունայն է», կ'ըսեն...:

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

101.— ՊԱՐԵՐԳ ԽՆՈՒՍԷՆ

Աբօ ՛կեագօ, կարգէ զիս,
Երկէն մարդու մի տայ զիս
Խելք չոքերն է տըփէ զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Ջարչի մարդու մի տայ զիս
Ջափէ զարշուն մոռնայ զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Սարաֆ մարդու մի տայ զիս
Համրէ գփարա, մոռնայ զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Ռընջպար մարդու մի տայ զիս,
Ամառ ձմեռ բանցնու զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Հօվիւ մարդու մի տայ զիս,
Կ'արծայ զօչխար մոռնայ զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Տիրացու մարդու մը տայ զիս,
Կ'ելնայ բեմ, կը մոռնայ զիս:

Աբօ կեագօ, կարգէ՛ զիս,
Ջուլհակ մարդու տուրի զիս,
Թալէ զմքուք, պահէ զիս,
Աբօ կեագօ, տուրի զիս:

Հաւաքեց՝ Վարդգէս

"ՅԱՌԱՋ",Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

«ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»էն կը քաղենք այս հատուածը, որ կը շօշափէ «Յառաջ»ի հարցարանը:

ԽՄԲ.

Ներկայ Թուրք բարենորոգումներուն առթիւ յայտնուեցան զանազան եւ նոյնիսկ հակասական կարծիքներ, նայած թէ դիտողները վերոյիշեալ երկու տեսակէտներէն որո՞վ մօտեցան հարցին:

Մեզ Հայերուս համար, Թուրքը յետամնաց, յառաջդիմական գաղափարներ մարսելու անատակ բարբարոս ժողովուրդ մըն է: Անոր միակ գործն է կռիւ ու ջարդ: Քէմ՛ալի բարենորոգումները սահմանուած են մնալու անհետեւանք: Ղազին ֆէսը փոխելէ առաջ նախ անոր տակ պահուած մոնկոլական անտաշ գլուխը փոխելու էր, կ'ըսենք: Ու արհամարհական քմծիծաղով մը կը դիտենք մեր դարաւոր թշնամիին բարձրանալու եւ ապրելու ճիգերը:

Չե՞նք սխալիր արդեօք: Արդ, մենք՝ կուրացած մեր արդար ատելութեամբ, տեսակ մը ինքնապատրանքով, ծայրայեղ պահպանողական ակնոցով կը դիտենք իրերը: Իրաւ է թէ ճշմարիտ բարենորոգումը անհատին ներսէն ըսկսելու է, բայց նոյնքան ալ իրաւ է թէ դուրսէն պարտադրուած օրէնքն ալ այդ բարենորոգումին միջավայր պատրաստող եւ զայն դիւրացնող լաւագոյն միջոցն է: Եւ յետոյ ամէն հաւաքական մեծ շարժում, որ կը յաջողի, անպայման նոյն հաւաքականութեան մէկ ստուար զանգուածին ներքին զօրեղ կամ տարտամ պահանջքին արդիւնքն է: Այսպէս Դ դարու սկիզբները Լուսաւորչի ձեռքով Հայաստանի պարտադրուած կրօնը, հայ ժողովուրդին կարեւոր մէկ զանգուածին պահանջն էր: Նոյնը ֆրանսական եւ ռուսական յեղափոխութեանց պարագան:

Արդ՝ աննախապաշար եւ խելացի դիտող մը շուտով պիտի համոզուի թէ Քէմալի շարժումը այնքան մակերեսային ու պատահական բան մը չէ: Պահպանողականներու ուժը անկարող եղաւ ցարդ զայն զգետնելու: Թուրք երիտասարդութիւնը անոր հետ է: Ու համոզուած ենք թէ 15-20 տարիներու խաղաղ ժամանակաշրջան մը՝ այդ շարժումը վերջնականապէս պիտի հիմնաւորէ:

Մուսթաֆա Քէմալ աւելի լայն չափով կ'ընէ այն, զոր ըրաւ Մեծն Պետրոս ԺԸ. դարուն:

Ուրիշ հարց մը: Թուրք բարենորոգումները օգտակա՞ր են մեզ՝ Հայերուս համար՝ թէ ոչ: Անոր պատասխանելէ առաջ տեսնենք թէ ի՛նչ է Քէմալի յեղափոխութեան բուն շարժառիթը: Կարճ խօսքով, այդ շարժումին հիմը քաղաքական է: Ղազին կ'ուզէ անով ստեղծել եւրոպականացած, զօրեղ Թուրք պետութիւն մը՝ միանգամ ընդմիշտ ազատելու համար օտար ստնձգութիւններէ: Իրաւ ալ քաղաքակիրթ Թուրքիան աւելի զօրեղ պիտի ըլլայ: Արդ՝ արդիականացած եւ ուժով Թուրք պետութիւն մը, շատ պարզ է թէ երբեք ալ նպաստաւոր չէ մեզ՝ Հայերուս համար: Միամիտներ են անոնք՝ որ կը կարծեն թէ Թուրքը զարգանալով ա՛յնքան պիտի ազնուանայ, որ իր ձեռքով ուզէ սրբագրել մեր ցեղին հանդէպ գործուած ահաւոր անիրաւութիւնները:

Դժբախտաբար մտաւոր եւ բարոյական տարրերը միեւնոյն արագութեամբ չեն զարգանար մարդուն մէջ: Պատերազմը ցոյց տուաւ թէ քաղաքակիրթ Գերմանիոյ եւ բարբարոս Թուրքին միջեւ բարոյական աստիճանաչափը այնքան ալ տարբեր չէ:

Եւ յետոյ մեր փորձառութիւնը կ'ըսէ թէ զարգացած Թուրքը աւելի ահաւոր է քան մոլեռանդ եւ տգէտ մոլլան: Բաղդատեցէք Էնվէրն ու Թալէաթը Գոնիայի խեղճ գիւղացիին հետ...

Իբր եզրակացութիւն.— Չխաբենք մենք զմեզ սխալ գաղափարներով: Թուրքը չէ մեռած, ան մեզմէ շատ աւելի ուժեղ է եւ կ'աշխատի ե՛ւս աւելի զօրանալ: Քաղաքակիրթ Թուրքիան ամէն կերպով վնասակար է մեզ համար: Եթէ կ'ուզենք ապրիլ, պէտք է ջանանք պահել մեր դիրքը Արեւելքի մէջ իբր կազմակերպուած ազգ: Գոյութեան պայքար է. կանոնաւոր եւ խելացի աշխատողը պիտի ապրի:

Գ. Երզնկացի

ՀԱՅ ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾԻ ՄԸ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արձանագործ Նշան Թուրի արձաններու եւ կիսանդրիներու ցուցահանդէսը բացուեցաւ երէկ, կալըրի Ռընէ Ջիվիի մէջ, 57, Ave. Montaigne եւ պիտի տեւէ մինչեւ դեկտեմբեր 27:

Նշան Թուր կերտողն է Փարիզի Հայոց եկեղեցիին առջեւ կանգնուած հայ կամաւորի արձանին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՈՆԱՐՀ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՔԱՐՏԱՆ, 29 նոյ.— Փակ էր մեր դպրոցը տարիէն աւելի, Քարտանի ոստիկանապետին կարգադրութեամբ: Այն օրէն ի վեր տխուր օրեր կը բոլորէր Քարտանը, միշտ մտահոգ՝ մատաղ սերունդի այլասերման վտանգին առջեւ:

Վերջապէս Քարտանի հոգաբարձութիւնը խօսքէն գործի անցաւ եւ Մարսէյլի Գաւառ. ժողովը անխոնջ աշխատանքներու շնորհիւ յաջողեցաւ ձեռք բերել դպրոցին վերաբացման արտօնութիւնը: Մատրան հոգաբարձութիւնը նոյ. 25ին ժողովի հրաւիրած էր երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, խորհրդակցելու համար: Հոգաբարձութիւնը տուաւ իր զեկոյցը, բերանացի: Գնահատական խօսքեր ըրին Ռ. Ա. Կ. եւ Ս. Դ. Հ. Կ. ներկայացուցիչները կատարուած աշխատանքներու մասին: Այս առթիւ ռամկավար եւ Ս. Դ. Հ. Կ. ներկայացուցիչները առաջարկեցին փոխել հոգաբարձութեան կազմը, նկատելով որ ներկայ հինգ անդամներն ալ Դաշնակցական են:

Ընդունուեցաւ այս առաջարկը, եւ հինգ դաշնակցական անդամները երեքի զեղչելով, հոգաբարձութեան տնդամ ընտրուեցան երկու հնչակեան եւ երկու ռամկավար: Ուրեմն, նոր հոգաբարձութիւնը կը բաղկանայ եօթը հոգիէ: Այս համերաշխութիւնը մեծ ուրախութիւն պատճառեց բոլորին եւ որոշուեցաւ այս կազմը պահել անփոփոխ:

Օրակարգի քննութեան առթիւ, յարմար նկատուեցաւ Հ. Յ. Դ. ցունը դպրոցի վերածել, իսկ Ս. Դ. Հ. ցունը երկու կազմակերպութեան ընթերցասրահի, մանրամասնութիւնները ձգելով փոխադարձ համաձայնութեան մը: Ռամկավար ներկայացուցիչները նոյնպէս առաջարկեցին Հ. Յ. Դ. հետ միասնաբար օգտուիլ իրենց ակումբէն, բայց այս վերջինը փոքր է: Միաձայնութեամբ որոշուեցաւ դպրոցը կոչել «Ազգային վարժարան»: Ժողովականները ուշ գիշերին գոհունակութեամբ բաժնուեցան իրարմէ:

Իրագեկ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՊԵՏ ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՄԸ.— Տիկին Ժօզէֆին կ'ըսէին: Այս է անունը կնոջ որ Սթրազպուրկի մէջ կը պարապէր մոգական... բժշկութեամբ: Թաքուն ուժերու շնորհիւ կը բժշկէր հիւանդներ, զորս բժշկութիւնը յայտարարած էր «անբուժելի»: Ասոնց կարգին էր Ժաք Շմիթ Ինկէնհայմ գիւղէն, երկրագործական դրամատան մը տեղական մասնաճիւղին գանձապահը, որուն ստամոքսի հին ցաւը բժշկած էր Տիկին Ժօզէֆին, շահելով անոր կոյր երախտագիտութիւնը: Բայց օր մըն ալ յանկարծ, Ժօզէֆին հեռացաւ Ալզասէն ու հաստատուեցաւ Փարիզորով-Հետեւեցաւ հեռաւոր նամակագրութեամբ, որովհետեւ վախ կար որ դատական հետապնդումներու ենթարկուի: Երկար ատեն Շմիթ լուր չունեցաւ Ժօզէֆինէն. բայց օր մըն ալ, Ֆրանսայի Ծերակոյտին թուղթով, նամակ մը ստացաւ, որ իրեն կ'իմացնէր թէ Ժօզէֆին մեծ գործի մը ձեռնարկած է, որուն յաջողութիւնը ապահով է. շատ շահաբեր, բայց դրամի կը կարօտի ու կը յորդորէր որ աջակցի: Նամակին անընթեռնլի ստորագրութիւնը կը կրէր «Հանրապ' տութեան Նախագահին մասնաւոր քարտուղար» տիտղոսը:

Քանի մը ամսուան մէջ, Շմիթ Տիկին Ժօզէֆինի յանձնեց 725,000 ֆրանք, ամբողջ գումարը իր գանձին, որ կը պատկանէր ամբողջ գիւղին. որովհետեւ բոլոր գեղացիները իրենց խնայողութիւնը կը յանձնէին Շմիթի:

Օրեր անցան, փոխառութեան պայմանաժամը լրացաւ ու կրկնուեցաւ եւ երբ Շմիթ տեսաւ որ Ժօզէֆին ոչ իսկ սանթիմ կը վերադարձնէ, ցաւը բացաւ փաստաբանի մը: Եւ այսպէս էր որ դատական իշխանութիւնը միջամտեց ու ձերբակալեց Ժօզէֆինը, որ վարպետ դրամաշորթ մըն էր: Անոր առաջին զոհը եղած է Շմիթ, որ իր ամբողջ հարստութիւնը՝ 40000 ֆր.ը յանձնած էր:

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսական բժշկական թերթերը կը գրեն թէ Մարոքի իշխանութիւնը ազատ մրցակցութեան իրաւունք տուած է նաեւ օտար բժիշկներուն: Այնպէս որ օտարականներն ալ իրաւունք կը ստանան բժշկութեամբ զբաղելու Մարոքի մէջ, կը բաւէ որ ունենան վկայական մը, ֆրանսական կամ օտար: Յունուարէն ի վեր, 143 օտար բժիշկներ իրաւունք ստացած են արդէն. անոնց 22ը օտար վկայական ունին:

** 17 Օգոստոս 1928 թուակիր օրէնքով մը, որ կը ջնջէ նախկինը, պետական վկայականի իրաւունք պիտի տրուի այն օտար բժիշկներուն եւ ուսանողներուն, որոնք *նախերալեզէ* ըլլալէ զատ *պաքալորէայի* վկայական ստացած են: Համալսարանը իրեն կը վերապահէ նման պարագաներու մէջ ներկայացող օտարներէն *մասնակի* քննութիւն մը պահանջելու եւ զանոնք ուսանողական նոր արձանագրութենէ մը զերծ թողլու իրաւունքը: Սակայն անոնք, որ իրենց բժշկական ուսումը ամբողջովին ստացած են Ֆրանսայի մէջ, կրկին արձանագրութիւններէն զերծ են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ՊԱՅԱՂԻՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

...աման թիւ 10, յունիս 14.— ...ընէ սկսեալ պակցիմատը ...տրուի կէս քառորդ քաշ ...քանչիւր զինուորի համար: Երէկ ջուրի գնացքը յաջողած ...վ, վիրաւորներուն եւ հի...ներուն ջուր պիտի տրուի, ...ու համար ապուրը:

...աման թիւ 12, յունիս 17.— ...ելու համար պակցիմատի ...ը, փոխանակ 25ի, պէտք է ...գի մեկնին ջուր բերելու: Ա...է խումբ մը պէտք է մեկ...յոց գիւղը, աւերակ տունե...ակէն հանելու համար ինչ ...րելի է ունել, եթէ մնա...է:

...աման թիւ 13, յունիս 18.— ...որ, նկուղներուն մէջ պէտք է ...մը փորուի, թաղելու համար ...ակալ-գնդապետ Պացեւիչի մարմինը, մեռած՝ իր վէրքերուն պատճառաւ, զորս ստացած էր յունիս 16ի կռիւներուն ընթացքին: Վրան հողաթումբ մը պիտի չինուի:

Երէկ, ուտեստի գնացքը յաջողած ըլլալով, այսօր պակցիմատ չպիտի բաժնուի: Զինուորները պէտք է ուտեն գիւղէն բերուած սնունդները:

Նոյն խումբը պիտի փորձէ ուտեստի գնացքը յառաջիկայ գիշեր:

Հրաման թիւ 16, յունիս 21.— Երէկ, ուտեստի գնացքը, առաջին իսկ քայլին, բախած ըլլալով թշնամիին արգելքին, պէտք է բաշխուի պահակախումբին պակցիմատը, իւրաքանչիւր զինուորի համար ութերորդ քաշ: Մնացեալ սնունդը պիտի յատկացուի հիւանդներուն:

Հրաման թիւ 18, յունիս 23.— Ջուրի գնացքը երէկ յաջողած չըլլալով, հիւանդներուն պիտի տրուի մէկ կամփառակ, կռուողներուն քառորդ կամփառակ ջուր:

Հրաման թիւ 19, յունիս 24.— Ջուրի գնացք[ը] երէկ եւս ձախողած ըլլալով, հիւանդներուն պիտի տրուի մէկ կամփառակ եւ կռուողներուն մէկ դգալ ջուր:

Նկատելով որ հաց չկայ հիւանդանոցին մէջ, եւ ջուրի չգոյութեան պատճառաւ կարելի չէ հաց եփել, մնացած քիչ մը պակցիմատը պէտք է յատկացնել հիւանդներուն, իւրաքանչիւրին քառորդ քաշ: Պահակազօրքին սնունդին համար, պէտք է մորթել իմ եւ օգնականիս ձիերը:

Քաջե՛ր Պայազիտի, արժանի էք այս անունին, որովհետեւ, մինչեւ այսօր, դուք կրեցիք, կամքիուժով եւ առանց տրտնջալու, բոլոր զրկանքները, որ կը տառապեցնէին ձեզ, արգելափակուած այս ամրոցին մէջ: Քաջութիւն, բարեկամներս, քաջութի՛ւն ապագայ փորձութիւններու համար, դեռ աւելի ծանր զրկանքներ վերապահուած են մեզի, սակայն մի կորսնցնէք ազատութեան յոյսը: Վստահ եղէք, թէ անակնկալ խոչընդոտներ միայն կ'ուշացնեն մեր փրկութիւնը: Ինչ ալ պատահի, յիշեցէք որ երդումը, օրէնքը, պարտականութիւնը, մեր հայրենիքին պատիւը կը պահանջեն մեզմէ մեռնիլ մեր դիրքերուն վրայ: Այդպէս պիտի ընենք, հակառակ թշնամիին բոլոր խորամանկութեան, երբ մեզի կ'առաջարկէ լաւագոյն պայմաններ անձնատուր ըլլալու համար: Յիշեցէք, բարեկամներս, թէ Աստուած կը տեսնէ մեզ, թէ մենք այս կռիւը կ'ընենք պաշտպանելու համար անոնք, որ կը հաւատան իրեն, եւ ան մեզ չպիտի լքէ երբեք:

— Մտածեցէք, ըսաւ զինուորականը, շարունակելով պատմել իր յուշերը, մտածեցէք որ այդ օրէն յետոյ, մինչեւ պաշարման վախճանը, ուրիշ չորս օրեր եւս ապրեցանք այդպէս դգալ մը ջուրով:

Պատմելով յիշատակներս, մոռցայ խօսիլ Պետրուշկային մասին, որ փրկեց մեր պահակազօրքը: Իր տաղանդին պէտք չկար այլեւս Պայազիտի մէջ: Ժամանակը չէր նուագ մտիկ ընելու, թնդանօթին նուագը կը բաւէր արդէն: Եւ նուագածուն վերածեցինք թնդանօթաձիգի: Սակայն այդ աստարէզին մէջ նշանակելի ոչինչ ըրաւ: Իր փառքը ատով չէր, որ շինեց: Պաշարման ընթացքին, Պետրուշկա յղացաւ երեք նշանաւոր գաղափարներ: Թէրեւս այդ երեք գաղափարները միայն յղացած էր անոր ուղեղը, իր ամբողջ կեանքին մէջ: Անոնց երկուքը ռազմավարական էին, աննշան գաղափարներ, որ գէշ վախճանի մը յանգեցան: Երրորդը երաժշտական յղացում մըն էր, հրաշալի՛ յղացում: Կարգով պատմեմ:

Միջնաբերդին մէջ կը գտնուէր հին ու լքուած հայկական մատուռ մը, որ կռնակը տուած էր հիւսիսային պարիսպին եւ դաշտին կը նայէր պատին մէջ փորուած երկու ծերպերէ: Մատուռը կը բարձրանար լայնարձակ նկուղի մը վրայ, զոր Թուրքերը գործածեր էին իբրեւ բանտ, եւ երբեմն ալ իբրեւ շտեմարան: Լայն բերանը ծածկուած էր շարժուն սալաքարով մը: Ահա այս նկուղին մէջ էր, որ կը թաղէինք մեր մեռելները: Դժբախտաբար չեղաւ օր մը, որ չստիպուէինք սալաքարը վերցնել, հող իջեցնելու համար նոր սպաննուած զինուոր մը:

Միջօրէ մըն էր: Առտուընէ ի վեր ծոմ կը պահէինք: Պետրուշկա տեսնելով խոժոռ դէմքս մօտեցաւ ինծի խորհրդաւոր երեւոյթով մը եւ յայտնեց թէ յոյս ունէր ճաշս ապահովելու:

(Շար.)

սպաննել Ցէնա պէյի եղբօր՝ հարիւրապետ կանի պէյի ծառան: Դատարանի դուռները անմիջապէս փակուեցան եւ բոլոր ներկաները խուզարկուեցան:

կանի պէյ քանի մը օր առաջ Փրակա հասած էր, իբրեւ դատախազ եւ ուշադրութեամբ կը հետեւէր դատավարութեան, փաստաբանի մը եւ իր ծառային քով նստած:

Զիա Վուչիթէրնա ձերբակալուեցաւ: կանի պէյ եւս ոստիկանական տեսչութիւն տարուեցաւ՝ հարցաքննուելու համար:

⁂ Ցէնա պէյի ուրիշ մէկ եղբայրը՝ երեսփոխան Հասան պէյ Քրիզիու, որ ատենէ մը ի վեր Պելկրատ կը բնակի, յայտարարեց թէ խստիւ կը դատապարտէ այս սպանութիւնը, եւ աւելցուց.

— Ալպանացիներուս մօտ վրիժառութիւնը տակաւին օրէնք է: կը ցաւիմ սակայն, որովհետեւ Պէյին պարզ գործիք մըն էր եղբայրս սպաննել տուող իրական ոճրագործներուն ձեռքը: Վուչիթէրնայի գնդակները վերջ տուին դատավարութեան, սակայն եղբօրս սպանութեան գաղտնիքը չպարզուեցաւ:

Ֆրանսական նաւատորմը

Երեսփոխանական[■] ժողովի արտաքին յանձնաժողովը լսեց ծովային Նախարար Ժորժ Լէյկը, որ զեկոյց տուաւ ֆրանսական Նաւատորմին մասին: Յիշեց թէ պատերազմէն վերջ՝ ֆրանս. Նաւատորմը ծիւրած էր: Ընկղմած եւ մաշած Նաւերու պատճառով, ամբողջ տարողութիւնը 850,000էն 400,000 թոնոյի իջած էր:

Մեծ պատերազմին Անգլիա կորսնցուց 570,000 թոնօ, Ֆրանսա՝ 113,000, Իտալիա՝ 40,000, Մ. Նահանգներ՝ 19,000, Ճափոն՝ 3,700: Ուրեմն Ֆրանսա կորսնցուց Իտալիայէն երեք անգամ, Մ. Նահանգներէն վեց անգամ, Ճափոնէն 36 անգամ աւելի, իսկ Անգլիայէն հինգ անգամ պակաս: կորուստի կողմէ Ֆրանսա երկրորդ տեղը կը գրաւէ:

Գալով Նոր մարտանաւերու շինութեան, 1914-1922 Ֆրանսա ամենավերջինն է, քանի որ շինած է միայն 28,000 թոնօ, մինչ Իտալիա շինեց 69,000, Ճափոն՝ 465,000, Ամերիկա՝ 870,000 եւ Անգլիա՝ 1,170,000 թոնօ. այսինքն Ֆրանսա շինած է Իտալիայէն 2 ու կէս, Ճափոնէն 18, Մ. Նահանգներէն 33 անգամ պակաս: Միայն Ֆրանսայի Նաւային վարկերն է որ պատերազմէ առաջուանէն պակաս են: 1914ին՝ այսօրուան ֆրանքով՝ 3,205 միլիոն ֆրանք էր, իսկ 1929ի ելմտացոյցին մէջ յատկացուած է 2,524 միլիոն, այսինքն 1914ի հետ բաղդատելով 100ին 26 պակաս: Մինչ Ամերիկայի Նաւային պիւտճէն 1914ի հետ համեմատելով 100ին 165, Ճափոնինը 100ին 120, Իտալիայինը 100ին 15 աւելցած են: 1914ին Ֆրանսա ունէր 1860 ծովային սպայ եւ 66,566 Նաւազ, այսօր ունի 1798 սպայ և 53,000 Նաւազ:

Ֆրանսա պատրաստ ունի ներկայիս 488,000 թոնօ տարողութեամբ Նաւատորմ. իսկ շինուելու վրայ են 90,000 թոնօ տարողութեամբ Նոր մարտանաւեր: 1927ին եւ 1928ին 550,000 քիլոմեդր ճամբայ կտրեցին, այսինքն աշխարհի շրջանէն 14 անգամ աւելի:

Հակաֆրանսական ցոյցեր Իտալիոյ մէջ

Այս շաբթու Սէնի Ոճրադատ Ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը իտալացի համայնավար տի Մօտունեօի, որ անցած տարի սպաննած էր Փարիզի իտալական ընդհ. հիւպատոս կոմս տի Նարտինին: Դատարանը միայն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց անհաբեկիչ Մօտունեօն:

Այս թեթեւ պատիժը ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերած է ֆաշիստ Իտալիոյ մէջ եւ բոլոր թերթերը խիստ լեզուով կ'արտայայտուին Ֆրանսայի դէմ, մէջտեղ դնելով ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց խնդիրը:

Թերթ մը կը հարցնէ թէ՝ ի՞նչ պիտի ըսէին Ֆրանսայի մէջ, եթէ Իտալիոյ մէջ սպաննուէր ֆրանսացի պաշտօնեայ մը:

Ուրբաթ օր, ուսանողական թափօրներ շրջեցան Հռոմի փողոցներուն մէջ եւ ուղղուեցան դէպի Քիճիի պալատը՝ ուր խանդավառ ցոյցեր ըրին Մուսոլինիի հասցէին: Յետոյ գացին Վէնէցիա հրապարակը՝ Անծանօթ Զինուորի գերեզմանը: Ցուցարարները անկէ անցան ֆաշիստ կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ուր ծափահարեցին ընդհ. քարտուղար Թուրաթթին, որ պատշգամին վրայ երեւցաւ եւ հռոմէական ողջոյնով մը շնորհակալութիւն յայտնեց:

Ուսանողական Նման ցոյցեր տեղի ունեցան Նաեւ Նափոլիի մէջ, ուր Ֆրանսայի հասցէին թշնամական բացագանչութիւններ տեղի ունեցան եւ փորձ եղաւ յարձակելու ֆրանսական հիւպատոսարանին վրայ, սակայն ոստիկանութիւնը հեռացուց ցուցարարները:

Հռոմի մէջ Ֆարնէզի պալատը (ֆրանսական դեսպանատունը) պահպանուած է ոստիկաններէ, ֆաշիստ քաղաքապահներէ եւ հետեւակազօրքերէ բաղկացած կարեւոր ուժերով:

Իտալացի գնդապետ Ռասփոնի ետ ղրկած է իր ֆրանսական պատուանշանները:

«Իմփէրօ կը հրաւիրէ Նախկին զինուորներն ու առհասարակ բոլոր իտալական քաղաքացիները հետեւիլ գնդապետ Ռասփոնիի օրինակին, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին ղրկելով իրենց ֆրանսական շքանշանները: Նոյն թերթը կ'ըսէ թէ տի Մօտունեօի դէմ փոխ վրէժի պիտի դիմուի:

Ֆրանսայի բարեկամ երկիրներու դեսպանատունները եւս հսկողութեան տակ առնուեցան, մասնաւորապէս Եուկոսլաւիոյ դեսպանատունը:

«Պրիլլանթէ» յիշելէ յետոյ բազմաթիւ պարագաներ, ուր Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը հակառակած է իտալականին, կ'ըսէ.

— Ֆրանսա կ'ատէ Իտալիան, որովհետեւ այս վերջինը համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ իր տեղը գրաւելու վրայ է:

Համայնավարներու պառակտումը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ համայնավար կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն որոշած է իրենց պաշտօններէն դադրեցնել Մոսկուայի Արհեստակցական Միութեանց Նախագահ Միխայլոֆը եւ աւելի քան 5000 պաշտօնեաներ, որոնք ընդդիմադիր աջ թեւին կը պատկանին:

Պաշտօնանկ եղաւ «Պրաւդա»յի խմբագրապետ Կոստրոֆ, որ կասկածելի տարրերու մասին համակրանքով արտայայտուած էր: Աշխատանքի գործավար Նշանակուեցաւ Ուգլանոֆ, Շմիտի տեղ՝ որ գործադիր կոմիտէի Նախագահ անուանուեցաւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

4 DÉCEMBRE 1928

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 820 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Դժբախտ լուր մը կը հասնի, նորէն, Լիոնէն։

Այս տողերը գրուած ատեն, ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չու[նինք] դէպքի մասին, եւ ինչ որ հրատարակուեր է իբրեւ լուր, [քաղ]ած ենք ֆրանսական թերթերէն։

Այսպէս էր պարագան 1926ին ալ, երբ կը գրէինք մեր խմ[բագր]ականը։ «Մի՛ սպառէք մեր համբերութիւնը» (մայիս 5), ա[ռան]ց գիտնալու թէ ո՛ր կողմէն է զոհը։ Աւելի ճիշտ, կը կար[ծէի]նք թէ ընկեր մըն է որ ինկած է եղբայրասպան գնդակով [կամ] դանակով։

[Ի]՞նչ կ՚ըսէինք այդ օրերուն.

— «Արիւնը թափեցաւ, վերջապէս, իբրեւ հետեւանք յատկա[պէս] կազմակերպուած դաւադրութեան մը, որուն կեդրոնական [ան]ձնակը երեւանի ձեռքն է։

... «Մենք պաղարիւն ենք նորէն եւ շատ լուրջ։ Մեզի համար [ամ]էն բանէ վեր է այս թափառական բազմութիւններուն համ[եր]աշխ[ութ]իւնը։ Մեզի համար մեծագոյն նուաստութիւնը պիտի ըլլար [ա]փուիլ ողորմելի շոշորթներու հետ, որոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ [կ՚ը]նեն, որոնք դաշոյն մխել կուտան եղբօր սրտին, զոհերու անէծ[քներ]ն եւ բուն ոճրագործներու լկտի քրքիջներուն արժանանալով։

«Եւ պաղարիւնութիւն կը յորդորենք բոլորին, ամէն տեղի [հա]մար։

... «Ու՞ր պիտի յանգին այս արիւնոտ մարզանքները։»

Շատ վրան - բաց էր 1926 մայիս 2ի դէպքը։ Ա. Ահարոնեան [կ]ը հրաւիրուի բանախօսելու։ Դեռ ճամբայ չելած (մեկնե[լէ] ապրիլ 30ին), մեր ողորմելի հակառակորդները սպառնա[լիք]ներ կը տեղային զանազան թռուցիկներով։ Իսկ ապրիլ 25 [թ]ուակիր թռուցիկ մը կ՚ազդարարէր բառ առ բառ.

— «Խորհրդային Հայաստանի հակառակորդներուն տեղ [չկա]յ այլ եւս մեր մէջ։

«... Լիոնահայ աշխատաւորութիւնը թոյլ չի կրնար տալ որ [...], ուր ամենափառաւոր կերպով տօնուեցաւ խորհրդային Հա[յաս]տանի 5րդ տարեդարձը եւ Ալ. Միասնիկեանի սգահանդէսը, [ո]ր աշուղը իր լալկան ոռնոցը ձգէ։

«... Այդ թշուառականը պէտք չէ որ կարենայ խօսիլ»։

Ու վերջապէս, «Լիոնի եւ շրջականներու գիտակից բանուո[ր]ութիւնը մայիս 2ին պիտի գիտնայ իր պատիւը անաղարտ [պ]ահել»։

Այս ռազմաշունչ հրահանգներուն համաձայն, «հաւատա[րիմ]ները» կը փորձեն խանգարել բանախօսութիւնը, կռիւ կը [բռնկ]ի, եւ ժխորին մէջ կ՚իյնայ Մշեցի երիտասարդ մը, Մխի[թա]ր Պաղտասարեան, համայնավար, ինչպէս ճշտուեցաւ յետոյ։

Ի՞նչ է պատահեր այս անգամ։ Ի՞նչպէս է ծագեր կռիւը, [զ]ոհուր ձգելով վեց հոգի, (որոնց մէկը յուսահատական), [համ]աձայն «Փըթի Փարիզիէն»ի տեղեկութեան։

Ոչինչ գիտենք, ինչպէս ըսինք։ Անշուշտ ամէն բան կը [պար]զուի մինչեւ վաղը։

Բայց, ի՛նչ շարժառիթ ալ ունեցած ըլլայ դէպքը, եւ ո՛ր [կող]մէն ալ ըլլան զոհերը, մեր խորին վրդովումը կը յայտնենք [հր]ապարակաւ։

Այո՛, ո՞ւր պիտի յանգին այս արիւնոտ մարզանքները։ [Ի՞]նչու այս անհամբեր, գրգռիչ և եղբայրասպան գզուըտուքը։

Անոնք որ չեն հանդուրժեր այս կամ այն հանդէսին, Ա.ին [կամ] Բ.ին բանախօսութեան, Մայիս 28ի կամ Նոյ. 29ի տօնա[կա]տարութեան, ունին շատ կարճ ելք մը,— Զերթալ, ներկայ [ըլլա]լ չլսել։ Աշխարհը շատ լայն է, եւ պայքարի հազարումէկ [միջո]ցներ կան։ Ինչո՞ւ ասպարէզ կարդալ իրարու փայտով, [դ]անակով կամ ատրճանակով։

Մանաւանդ որ, փոխադարձ նախատինքով, տարբերային [...]ով կուրացած, եղբայր եղբօր կոկորդին փարած, իրար [...]ած ատեն, բուն պատասխանատուները չեն որ կը պատ[ժու]ին, այլ կողմնակի մարդիկ, անպարտ զոհեր։ Եթէ ազգային [շփո]ցումները կը վիրաւորուին, կամ հայրենիքին գերութիւնը [ա]փառաբանուի, չարիքին աղբիւրը ոչ Լիոնի մէջ է, ոչ ալ [Փա]րիզի, այլ աւելի հեռուն։ Իսկ մենք այդ ճամբուն վրայ իսկ [...]արին կը մնանք, գոնէ առ այժմ, յանուն գերագոյն շա[հու]։

Ի՞նչ նպատակի կը ծառայէ Լիոնի կամ Տէսինի փողոցնե[րու]ն մէջ թափուած արիւնը։ Ի՞նչ բարիք յառաջ բերին Պէյ[րու]թի, Սելանիկի եւ Աթէնքի եղբայրասպանութիւնները։ Ո՞ր [կող]մը կ՚արդարանար իբրեւ ճակատ ճակտի ահաբեկում, իբրեւ [...]ուցում որոշ, ապացուցուած մեղքի մը, իբրեւ խափանում [...]ներու չարիքի մը։

Տակաւին չենք բանար հարցին միւս երեսը,— այս կարգի [դէ]պքերու չարաշուք հետեւանքը՝ օտար ափերու վրայ. մանա[ւա]նդ որ, յաճախադէպ կը դառնան, տարուէ տարի։

Հասեր ենք այնպիսի օրի մը որ ամէն բանէ առաջ կը [պա]հանջէ իրար հասկնալ, ոչ թէ լայնցնել խրամատը եւ ժանիք [ու] դանակ սրել մէկ-մէկու դէմ։

Քանի՛ խորանայ պառակտումը, այնքան աւելի պիտի [ուր]ախանան մեր թշնամիները։ Իսկ բարեկամները մեզ պիտի հա[մա]րեն խուժան մը, որ ջաղացքը եւ անոր հետ իր հաւասարա[կշռ]ութիւնը կորսնցուցած, ջախջախը կը փնտռէ, զայն իր եղ[բօ]ր գլխուն իջեցնելու համար։

Ո՞ւր կ՚երթանք այսպէս, տարուէ տարի...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ ՄԸ

«Հայրենիք»էն (խմբագրական նօթ. 28ի).

— «Պոսթըն Իվնինկ Թրէնսքրիփթ թերթի թղթակիցը առջի օր քանի մը հետաքրքրական դիտողութիւններ ըրած էր Թուրքիոյ ներկայ վիճակի մասին։

Ամերիկեան թղթակիցը կը հաստատէր այն կարծիքը, թէ շատ զգալի եւ անուղղակի կերպով վնասուած է Թուրքիոյ տնտեսութիւնը, իբր հետեւանք Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու աքսորման, փճացման եւ չեզոքացման։ Մասնաւորապէս տուժած է ատկէ Անատոլուի Թուրք գիւղացիութիւնը, որ անկարող է այժմ իր արտադրութեանց համար շուկայ գտնել, որովհետեւ նախկին առեւտրական մեքենան խանգարուած է եւ որովհետեւ նախկին հայ, յոյն եւ հրեայ վարժ ու գործունեայ միջնորդները չկան արդէն, իսկ զանոնք փոխարինող Թուրքերը կամ բացարձակապէս ապիկար կամ կողոպտիչ մարդիկ են։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, կ՚ըսէ ամերիկեան թղթակիցը, կ՚ըմբռնէ կացութեան լրջութիւնը, գիտէ, թէ որքան մեծ վնաս հասցուց Թուրքիոյ տնտեսութեան, քրիստոնեաներու հեռացումը։ Սակայն չարիքը դարմանելու համար, ուրիշ միջոց չի գտներ, բայց եթէ լատինական այբուբէնի ներմուծումով զարկ տալ գրագիտութեան տարածման Թուրքերու մէջ։

Ուրիշ պարագայ մը.—

Թուրքերը չափազանց բարձր են՝ հակառակ ժողովրդի աղքատութեան։ Տարեկան 100 միլիոն տոլարի պիւտճէէն Էնկիւրի հարկադրուած է 10 միլիոն վճարել, իբր տոկոս իր ըրած պարտքերու հաշւոյն։ 37 միլիոն տոլար Էնկիւրի կը ծախսէ իր բանակի եւ նաւատորմի վրայ միայն։

Եւ ամերիկեան թերթի թղթակիցը ցոյց կուտայ, որ Էնկիւրի չպիտի կարողանայ իրագործել իր շինարարական մեծ ծրագիրները, առանց արտաքին փոխառութեան մը, որուն համար պէտք են վստահելի երաշխիքներ ու ապահովութիւններ։

Եզրակացութիւնն այն է, որ Թուրքիոյ բարենորոգումները զգալի բարեփոխութիւն մը առաջ բերած չեն։ կաշառակերութիւնը, վարչական ապիկարութիւնը կը շարունակուին։ Եւ հաւանաբար քանի մը սերունդներ պիտի անցնին, մինչեւ որ ներկայ բարենորոգումներէն Թուրքիա կարենայ իրապէս օգտուիլ...»

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մարտինէն կը հաղորդեն թէ Ցէվզի Փաշա - Տիարպէքիր երկաթուղիին աշխատութիւնները փութով առաջ կը տարուին։ Առաջին երկաթուղագիծը սեպտեմբերին զետեղուած էր հանդիսաւորապէս, իսկ այժմ, երկաթուղագծին զետեղումը հազար մէթրը անցած է արդէն։

Գործաւորներու նոր խումբեր տարուած են շինութիւնները առաջացնելու համար։ Որոշուած է շինուած վայրերուն մէջ ուղեւորներու փոխադրութեան սկսիլ, առժամեայ կայարաններու միջոցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՌԻՒ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

ՎԵՑ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ, ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ ԾԱՆՐ

Լիոնէն տեղական թերթերուն կը հեռագրեն թէ շաբաթ գիշեր վեցերորդ թաղապետութեան շէնքին առջեւ կռիւ մը տեղի ունեցած է քաղաքական տարբեր համոզումներ ունեցող Հայերու միջեւ։

Այդ իրիկունը Հօկի Լիոնի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ պիտի տօնուէր Հայաստանի խորհրդայնացման 8րդ տարեդարձը։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին դէպքին մասին։ Միայն կ՚ըսուի թէ թաղապետարանի շէնքին առջեւ հաւաքուած բազմութեան մէջէն մարդիկ իրարու վրայ յարձակեցան դանակով եւ բիրերով։

Երբ ոստիկանները դէպքին վայրը հասան, վեց զոհեր կը պառկէին գետինը։ Ամէնէն ծանր վիրաւորուածն է Մուրատ Մուրատեան, 21 տարեկան, որ գլխուն գաւազանի հարուածներ ստացած է։ Վիճակը յուսահատական է։

Միւս հինգ Հայերու վէրքերը նուազ ծանր են։ Ուրիշ քանի մը վիրաւորներ յաջողած են փախչիլ՝ ոստիկաններու հասնելէն առաջ։

«Փըթի Փարիզիէն»ի Լիոնի թղթակիցը այս առթիւ կը յիշէ թէ անցած տարի եւս նման դէպք մը պատահեցաւ, մէկ հոգի դաշոյնով սպաննուեցաւ եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։

Նոր խստութիւններ օտարականներուն դէմ

Նախարարական Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ երկարօրէն զբաղեցաւ օտարականներու կողմէ Ֆրանսայի հողին վրայ կատարուած յաճախակի ոճիրներու խնդրով։ Ու որոշուեցաւ այսուհետեւ աւելի եւս խստացնել օտարականներու վրայ կատարուած հսկողութիւնը։

«Ժուռնալ» կը գրէ թէ Ֆրանսայի մէջ ներկայիս կը բնակին 2,800,000 օտարականներ, որոնցմէ ամէն տարի միջին հաշուով 5 - 6000 հոգի՝ ըլլայ վարչական եղանակով, ըլլայ դատարաններու վճիռին վրայ՝ սահմանէն դուրս կը հանուին։

Ներկայիս ո՛չ ոք ֆրանսական հողը կրնայ մտնել առանց անցագրի, ու շնորհիւ ինքնութեան թուղթին, որ պարտադիր է ամէն օտարականի համար, բնակարանի փոփոխութիւնները կը տեղեկագրուին իշխանութեանց։

«Սակայն, կ՚աւելցնէ յիշեալ թերթը, հակառակ այս անդադրում հսկողութեան, բազմաթիւ քաղաքական գրգռիչներ կ՚ապաստանին մեր երկիրը եւ արիւնով կը մաքրեն այն վէճերը՝ որոնք ոեւէ կերպով չեն հետաքրքրեր մեզ։

«Մինչեւ հիմա, շնորհիւ երկար աւանդութեան մը, իւրաքանչիւր տարագիր ամէնէն վեհանձն հիւրասիրութիւնը գտած է մեր մօտ։ Ֆրանսա պէտք չէ որ աւելի երկար զոհ երթայ այս գթասրտութեան»։

• Թերթը կ՚աւելցնէ թէ ոստիկանական տեսուչ Քիափ եւ Ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէն Ռընար տեսակցեցան արդէն Ներքին Նախարարին հետ՝ ձեռք առնելու համար այնպիսի տրամադրութիւններ, որոնք արգիլեն նոր ոճիրներ։

Քրտական կռիւները կը շարունակուին

Քիւրտ յեղափոխական «Խոյբուն» կուսակցութեան Նոյեմբեր 12 թուակիր զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ լուրերը.— *Վերջին երկու ամսուան ընթացքին ամբողջ քրտական ուժերը շարժման մէջ դրուած են եւ սաստիկ կռիւ կը մղեն Թրքական ուժերու դէմ։ Վանի, Էրզրումի եւ Պայազիտի կողմերը ամբողջ սահմանագլխի վրայ քիւրտ ազգային հեծեալ ուժերը Թրքական պահակախումբերուն վրայ յարձակելով, թշնամիին ամէն տեղ մեծ կորուստներ պատճառեցին։*

Մեր ուժերը մտան Ճուլամերիկ քաղաքը, տեղւոյն ժանտարմայի գունդին դէմ կռուելով եւ յաղթելէ վերջ սպաննեցին անոնց հետ գտնուող կուսակալը, գրաւեցին կառավարատունը եւ հոն գտնուած ամբողջ պաշտօնական թուղթերն ու զինամթերքը գրաւելով տարին։

Արարատի շրջանակին մէջ գործող քիւրտ առաջին գունդը Պայազիտի շրջանին մէջ իր գրաւման տակ գտնուած սահմանները ընդարձակեց եւ իր ազդեցութիւնը երկարեց մինչեւ Վանայ լճին արեւելեան կողմը։ Կէլի - Զիլանի կողմերը կարեւոր ապստամբական շարժումներ սկսան։ Հայտարան եւ Ճէպրան աշիրէթները միացան այդ շարժումներուն։ Այս ապստամբութեանց ծաւալումը արգիլելու համար, թուրք կառավարութիւնը վերջերս զօրաբանակ մը եւ բազմաթիւ օդանաւեր ղրկեց այդ շրջանները։ Իսմայիլ խան Սմկօ եւս սկսած է մեծ պատրաստութիւններ տեսնել կռուելու համար Թրքական ուժերուն դէմ։ Միւս կողմէ ստոյգ աղբիւրներէ կը հաղորդեն թէ Մոթիքի, Խոյթ, Սասուն եւ Տէրսիմ ինքնապաշտպանութեան պատրաստուած կը սպասեն։

Ձմեռը հասած ըլլալով, բնականաբար այս շարժումները առայժմ աւելի չպիտի ծաւալին։ Էնկիւրիի Ներքին գործավարն ու Արեւելեան նահանգներու մարզպանը Վան, Էրզրում եւ շրջականները ճամբորդելով, իբրեւ թէ կ՚ուզեն ցոյց տալ թէ այդ շրջաններուն մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ, սակայն մինչեւ որ Քիւրտիստան իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը ձեռք չբերէ, այդ կողմերը երբեք անդորրութիւն չպիտի տիրէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

A LA MANIÈRE DE..

CULTURE-KULTUR

Շատոնց ի վեր կը բաղձայի ընդօրինակութեան առնել Պ. Դաւիթ-Բէկի մէկ գրութիւնը, բայց անոնք այնքա՛ն ցանցառ են, որ, ստիպուեցայ իր մէկ ճառը սղագրութեան առնել.

— «Իմ նախահայրերէս Դաւիթ Բէկ վրաստան կը բնակէր։ Ան՝ Սիւնեաց նահանգին մէջ ազատութեան տենչացող քանի մը հայրենասէրներու հրաւէրով, գլուխը անցաւ խումբ մը հայ կտրիճներու եւ յարձակեցաւ Ղարա-Զորլուի վրայ, յետոյ ճակատեցաւ Ջիւանշիրներու ցեղին դէմ (1722)։

Դաւիթ Բէկի միացան Ղափանի Մելիքը եւ Մխիթար սպարապետը, ինչպէս նաեւ Գենուազի Ստեփաննոս Շահումեան իշխանը...»

(Ճառախօսին քովը գտնուող ներկայ մը հասկցուց իրեն թէ նիւթէն կը շեղի)։

— «... Ահա թէ ի՛նչպէս Դաւիթ Բէկ իրեն ներած չափով հայկական մշակոյթի ռահվիրան հանդիսացաւ... *(Ծափահարութիւններ)*։

Մշակոյթը ամէն գետնի վրայ ալ կը գործէ եւ ի հարկին réaliste...» *(հայերէնը կը փնտռէ)*։

— «իրապաշտ..,

— «Այո՛, իրապաշտ փիլիսոփայութեան խոնարհ հարկատուն է ան...։

Ամէն ոք կը յիշէ Հոլիծորի մէջ Դաւիթ Բէկի յաղթանակը Մուսթաֆայի զօրքերուն դէմ... հոս ալ կրկին ծառայութիւն մըն է որ մատուցուած կ՚ըլլայ Հայ մշակոյթին։ Իրաւ է թէ ներկայ դարը միեւնոյն ատեն քիչ մը *խռէալիսմ*ով կը սնանի. քիչ մըն ալ ... ըըը... pragmatisme... *(հայերէնը կը փնտռէ)*։

— Առարկայապաշտութեամբ.

— ... թեամբ...։ Այդ պատճառաւ տեղի կ՚ունենան կարգ մը անսպասելի երեւոյթներ...

Մշակոյթ, ֆրանսերէն culture բառը երկու նշանակութիւն ունի։ Նախ երկրագործական իմաստը, յետոյ գաղափարական աշխարհի մը կառուցումի իմաստը։ *(Բուռն ծափեր)*։

«Անշուշտ գուշակեցիք որ առաջինին մասին մասին չէ որ կը խօսիմ։

Մշակոյթը, գերմաներէն kultur, մասնաւոր խնամք կը ստանայ Գերմանիոյ մէջ... nationalisme...

— Ազգայնականութիւն...

— ... այնականութեան հետ զուգընթաց եւ գրեթէ անոր հետ շաղախուած..,

(Երկար ծափեր այս վճիտ ու կապակից ճառախօսութեան համար)։

Սղագիր՝ ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԼԱՏԻՆ ԳԻՐԵՐՈՎ

Թայմզի *Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ 30 նոյ. թիւով.*

Այսօր վերջին անգամ ըլլալով Թուրք թերթերը լոյս կը տեսնեն արաբական տառերով։ Պոլիս լոյս տեսնող չորս առաւօտեան եւ երկու իրիկուան օրաթերթեր նոր տողաշար մեքենաներ գնեցին, մեծ ծախքերու ենթարկուելով։ Կը վախցուի որ բոլոր թերթերու սպառումը պիտի նուազի, մինչեւ որ ժողովուրդը ամբողջովին վարժուի նոր գիրերուն։

ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՂՄԿԱԼԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 29 Նոյեմբեր

Վերջերս մեծ աղմուկ ծագեցաւ թերթերու մէջ, քարիւղի հանքերու շահագործման եւ կարգ մը ծանօթ անձնաւորութեանց բանտարկութեան առթիւ։

Խնդիրը պարզելու համար, պարտք համարեցի իրազեկ աղբիւրէ մը քաղել հետեւեալ տեղեկութիւնները, առանց խորհրդածութեան։

Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ քարիւղի շրջանները խոշոր մրցակցութեան նիւթ դարձան ամէն տեղ։ Ռումանիան ալ, մանաւանդ վերջին չորս տարիներուն, զերծ չմնաց այդ երեւոյթէն։

Ռումանական կառավարութիւնը, նկատի ունենալով որ երկիրը տկար է եւրոպական ու ամերիկեան խոշոր դրամագլուխի հանդէպ, 1924ին ընդունեց բացառապէս քարիւղի վերաբերեալ հանքային օրէնքը, որուն համաձայն օտար դրամագլուխով ընկերութիւնները կ'ենթարկուին ճնշումի եւ սահմանափակումներու։ Օրէնքին նպատակն էր՝ 1) քարիւղի արդիւնաբերութեան ասպարէզէն հեռացնել օտար դրամագլուխի սանձարձակ արշաւը (բոլոր ընկերութեանց մէջ օտար դրամագլուխը հարիւրին 45էն ոչ աւելի), եւ 2) վարչական-արհեստագիտական-բանուորական մասը ազգայնացնել (միայն հարիւրին 45ը օտարականներ)։ Այս սահմանափակումները պէտք է կատարուին հինգ տարուան ընթացքին։ Օրէնքը, իր ժամանակին, յուզեց բոլոր եւրոպական դրամատէրներու շրջանակները եւ այսօր, արտաքին փոխառութեան նախօրեակին, կառավարութիւնը ճարահատ յանձն առած է՝ ապագային որոշ փոփոխութեանց ենթարկել զայն (օրէնսդրական ճանապարհով)։

—

Քարիւղի հողերը, Ռումանիոյ մէջ, երեք տեսակ են.— Ա) Պետական սեփականութիւն, Բ) Մասնաւոր սեփականութիւն եւ Գ) Խառն սեփականութիւն, այսինքն՝ հողի մակերեւոյթի սեփականատէրը մասնաւորն է, իսկ ստորերկրեայ հարստութեանց՝ պետութիւնը։

1924ի օրէնքէն յետոյ, բնականաբար շահագործելու նպատակով առաջին շարքը տրուեցաւ, չնչին բացառութեամբ, միայն ռումէն ընկերութիւններուն, հետեւաբար օտար դրագլխի շահագործման համար կը մնան վերջին երկու շարքերը, որոնցմէ օգտուելու համար գոյութիւն ունի մենաշնորհի իրաւունքը (20.29 տարի)։ Վերջինիս վերաբերող օրէնքը կազմուած է 1919ին։ Նպատակն է լայն ասպարէզ բանալ օտար դրամագլխի առջեւ։ Այսօր ալ ան կը մնայ իր ոյժին մէջ՝ հանդիսանալով իբրեւ ղեկավարող սկզբունք քարիւղի գործերուն մէջ։ Մենաշնորհի իրաւունքները կը հաստատուին դատական ճանապարհով՝ հասնելով մինչեւ ատեան։ Իրաւունքի հաստատման այս ուղին կարեւոր է եւ անհրաժեշտութիւն այն տեսակէտէն, որ երկրի մէջ գոյութիւն չունի հողային կալուածահամար, երեւոյթ մը որուն շնորհիւ լայն շահագործման ու կամայականութեան ենթակայ է առանձնապէս մասնաւոր սեփականատիրական իրաւունքը։ Բացատրենք օրինակով։— Որ եւ է ընտանիքի բազմաթիւ չափահաս եւ իրաւատէր անդամները (ենթադրենք 5—7 հոգի) կրնան հողը իբրեւ մենաշնորհ տալ, բազմաթիւ (5—7) տարբեր մարդոց, եւ այս իրարմէ բոլորովին անկախ կերպով։ Եւ այս է պատճառը, որ մենաշնորհներու օրէնքով եւ դատարանական ճանապարհով ձեռք բերուած վերջնական որոշումը (սեփականատիրութեան մասին) բացարձակապէս պարտադիր է բոլորին համար, մանաւանդ որ դատի օրը եւ կամ գործը դատական բոլոր ատեաններէն (նախնական, վերաքննիչ եւ վճռաբեկ) անցնելու ժամանակ ուղղակի կամ անուղղակի հողի վրայ իրաւունք ունեցող ո եւ է մէկը (իբրեւ սեփականատէր) ի վիճակի է պաշտպանելու իր իրաւունքը։

Այս ձեւով ձեռք բերուած արտօնութեան իրաւունքը կը կոչուի Erga omnis (այսինքն անբեկանելի եւ պարտադիր է ամէնքի համար)։ Եթէ անգամ որ եւ է իսկական սեփականատէր (անհատ, համայնք, թէ պետութիւն— միեւնոյն է) կորսնցնէ իր իրաւունքը դատի ժամանակ, չի կրնար (չունի իրաւունք) բողոքել տրուած վճռի դէմ։ Անոր կը մնայ միայն մէկ իրաւունք, ապագային շահագործելիք հանքային հարստութենէն դատարանով որոշ առ 100 պահանջել արտօնատէրէն, կանխաւ ապացուցանելով իր սեփականատիրական իրաւունքը՝ ընդդէմ այն սեփականատիրոջ, որմէ առնուած է մենաշնորհը։ Կը նշանակէ, ուրեմն, որ արտօնութեան իրաւունք առնողը ոչ մէկ պարագայի մէջ, համաձայն օրէնքի վճռական պահանջի, ոեւէ պատասխանատուութիւն չունի։

Մասնաւոր սեփականատիրութեան իրաւունքի յաղթանակը (հողերու բաշխումը) տեղի է ունեցած 1864ին։ Նոյն ժամանակամիջոցին միաժամանակ, բացի գիւղացիներու սեփական հողերէն, պետական հողերէն բաւական չափով եւ կայալի իրաւունքով, տրուած են գիւղացիներուն։ Այդ հողերու միայն ստորերկրեայ հարստութեան իրաւունքը թողուած էր պետութեան։ Սակայն պատերազմէն յետոյ, 1924ի հողային օրէնքով, ինչպէս այդ հողերը (տես 3րդ. շարքը մակերեւոյթը եւ ներսը), նոյնպէս եւ կալուածատիրական խոշոր հողերը (մակերեւոյթը եւ ներսը), գրաւուած և տրուած են գիւղացիութեան (չնչին վարձատրութեամբ)՝ իբրեւ լրիւ սեփականութիւն։ Մասնաւոր անհատները եւ մասնաւոր ընկերութիւնները կրնան օգտուիլ, այդ հողերէն, մենաշնորհի իրաւունքով. պետութիւնը փաստօրէն իրաւունք չունի՝ ըստ գոյութիւն ունեցող իրաւունքներու (տես 1864), թէեւ միշտ կը փորձէ դժուարութիւններ յարուցանել նաեւ այդ կարգի հողերու մասին, չշահելով այդ առթիւ տեղի ունեցած դատերը։ Բայց հակառակ ստեղծուած դժուարութեան, օտար դրամագլուխը այնուամենայնիւ, շահագործելու համար անհրաժեշտ քանակով հողեր է ապահոված ոչ-պետական գետիններէն։

Ցիշեալ մրցակցութեան մէջ, բնականաբար, օտար դրամագլուխը որքան անհամերաշխ է դուրսի ընդհանուր ճակատին դէմ, նոյնքան անհամերաշխ է իր մէջ՝ տարբեր ազգային ծագում ունեցող խմբաւորումներու մէջ (ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւլն.)։ Մասնաւորապէս տիրապետող դիրք ունի ամերիկեանը, որ իրեն համար ստեղծած է առանձնաշնորհեալ վիճակ։ Միւսները, աւելի տկար են։ Այս պատճառով ալ պայքարը բուռն է ամերիկեան եւ ոչ-ամերիկեան խմբաւորումներու միջեւ։ Վերջինը կը փորձէ պատուաւոր տեղ բռնել առաջինի կողքին։ Պայքար մը, որ մերթ ընդ մերթ կը ստանայ կատաղի բնոյթ, կողմերը իրենց հակառակորդներն ու կուսակիցները եւ իրենց ներկայացուցիչներն ունենալով մամուլի, խորհրդարանի ու կառավարութեան մէջ։

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՎԷՃԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ՄԱՍԻՆ

«Թան»ի խմբագրականէն (1 դեկտեմբեր).

Վերջին օրերս օտար մամուլին մէջ անճիշտ հրատարակութիւններ եղան Թուրքեւսուրիական սահմանավէճին առթիւ կատարուած ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին։ Իրականութիւնն այն է որ խնդիրը պէտք է քննել այն կէտէն, ուր մնաց անցեալ յունուարին, երբ Թուրքեւսուրիական սահմանագծումի յանձնաժողովը մեծամասնութեամբ տուաւ որոշում մը, զոր Թուրք պատուիրակութիւնը մերժեց ընդունիլ եւ գործադրել տալ։ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ վերջին օրերս յայտարարութիւններ ընելով «Իգտամ»ի մէկ աշխատակցին, ըսած է թէ՝ Նուսէյպինի եւ Ճէզիրէթ-իպն-Օմարի միջեւ սահմանագծումի խնդիրը լուծելու համար՝ երկու կառավարութիւնները իրարու խոստացած են փոխադարձ ճիգ մը ընել։ Ասիկա ցոյց կուտայ լաւագոյն նկատումներ։ Սակայն Թ. Րիւշտի աւելցուցած է. «Հարկ կը համարիմ անմիջապէս աւելցնել թէ մենք թիզ մը հող չենք ուզեր ո եւ է մէկէ, փոխարէն կը պնդենք որ հրաժարին հողեր պահանջելէ մեզմէ։ Այս է Թրքական տեսակէտը»։ Այս տեսակէտը քիչ մը զարմանք կը պատճառէ անոնց, որոնք տեղեակ են բանակցութեանց զանազան փուլերուն եւ անօգուտ չէ անշուշտ քննել զայն բնագիրներու եւ իրողութիւններու լոյսով։

Ի՞նչ բանի շուրջ կը դառնան իրապէս այն ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները, որոնց կ'ակնարկէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ։ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի ապահովութեան վերահաստատման եւ այդ սահմանագլուխի ճշդումին շուրջ, ըստ 1921 հոկտեմբեր 20ի Էնկիւրիի համաձայնագրին։ Ցիշեալ յօդուած 8ը կը տրամադրէ որ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ սահմանագիծը պիտի անցնի Խաքէնտէրունի ծոցին վրայ ընտրուելիք կէտէ մը.փայասի անմիջական հարաւը եւ պիտի ուղղուի դէպի Մէյտան Էքպէզ։ «Անկէ, ըսուած է, գիծը պիտի ծռի դէպի հարաւ-արեւելք, այն ձեւով որ Մարսովան մնայ Սուրիոյ եւ Քարնապան ինչպէս նաեւ Քիլիս քաղաքը մնան Թուրքիոյ. անկէ՝ գիծը պիտի միանայ երկաթուղիին՝ Չօպան-Պէյի կայարանը. յետոյ պիտի հետեւի Պաղտատի երկաթուղագծին որուն յատակագիծը պիտի մնայ Թրքական հողի վրայ մինչեւ Նուսէյպին. անկէ՝ սահմանագիծը պիտի հետեւի հին ճամբուն Նուսէյպինի եւ Ճէզիրէթ-իպն-Օմարի միջեւ, ուր պիտի միանայ Տիգրիսի» 1921 հոկտ. 20ի Էնկիւրիի համաձայնագրին նոյն յօդուածը կընախատեսէր անուանումը յանձնաժողովի մը՝ բաղկացած երկու կողմի պատուիրակներէն. յանձնաժողով, որ գործեց 1921 դեկտեմբեր 10էն մինչեւ 1922 ապրիլ 10, յետոյ դարձեալ հաւաքուեցաւ 1924ին, առանց արդիւնքի մը յանգելու։

Վէճին ամբողջ կարեւորութիւնը 8րդ. յօդուածի այն բառերուն մէջ է զորս ստորագծեցինք. Նուսէյպինի եւ Ճէզիրէթ-իպն-Օմարի միջեւ «հին ճամբան» բացատրութեան մէջ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը՝ կըթնած խիստ լուրջ փաստերու վրայ՝ կ'առաջարկէր լերան ամէնէն մօտ հիւսիսի ճամբան, Սէրվանի եւ Ալաքամիշի միջոցով։ Թուրք կառավարութիւնը կը պահանջէր աւելի հարաւային սահմանագիծ մը, անցնելով Այնաւուրէ, Տէյրուն-աղայէ եւ Կէրիքարայէ։ Այդ սահմանագիծը պահանջելով չբաւականացաւ միայն, որովհետեւ, հակառակ մեր բողոքներուն եւ բռնաբարելով միջազգային իրաւունքի բոլոր օրէնքները, 1922 հոկտեմբերին գրաւել տուաւ իր պահանջած գիծը։ Աւելին, 1923 մայիսին նոյնիսկ պահականոց մը հաստատեց այս գիծէն հարաւը, Մուսթաֆա Ուլայի մէջ, յետոյ ալ ուրիշ մը՝ Քարապ-Րէշիտի մէջ, ուրեմն հողի մը վրայ, որ իր իսկ խոստովանութեամբ, կը պատկանի Սուրիոյ։

Կրնաք գուշակել թէ այս պայմաններուն մէջ դժուար, նոյնիսկ անկարելի էր համաձայնութեան մը գալ։ Կա՞ր աւելի գործնական եւ ապահով ճամբայ մը՝ համաձայնութեան մը յանգելու համար։ Երբ 1926 մայիս 30ին կնքուեցաւ Թուրքեւսուրիական բարեկամական եւ բարի-դրացնական դաշնագիրը, սահմանագծումի նոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ եւ երկուստեք համաձայնութեամբ որոշուեցաւ անոր նախագահութիւնը յանձնել չէզոք անձնաւորութեան մը՝ դանիացի զօրավար Էռնսթի։ Իրականին մէջ, այս չէզոք նախագահին տրուածը իրաւարարի պաշտօն էր. ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ խնդիրը կը կայանար երկու կողմերուն ընդունիլ տալուն մէջ լուծում մը, որուն յանգած էին ուղղակի բանակցութեամբ։

Ուստի, երբ անցած տարի Նուսէյպին-Ճէզիրէթ-իպն-Օմարի սահմանագիծի խնդիր ծագեցաւ, յանձնաժողովի չէզոք նախագահը պարտականութիւն համարեց պահանջել երկու պատուիրակութիւններէն, որ կանխաւ յանձն առնեն ընդունիլ իր առաջարկած լուծումը։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը հպատակեցաւ առանց ամենադոյզն վարանումի։ Իսկ Թուրք պատուիրակութիւնը դիտել տուաւ թէ՝ ամէն պարագայի մէջ նախագահին կարծիքը՝ իրեն հետ ունենալով կողմերէն մէկուն հաւանութիւնը, յանձնաժողովի մեծամասնութեան կարծիքը պիտի ըլլայ։

Թուրք պատուիրակութեան նախագահը նոյնիսկ այս իմաստով բացարձակ յայտարարութիւն մը ըրաւ, հաստատելով որ այս ձեւով տրուած որոշումները յանձնաժողովին կողմէ կանոնաւորապէս ընդունուած պիտի նկատուին եւ գործադրելի պիտի ըլլան։

Այս ձեւով է որ սահմանագծումի յանձնաժողովը անցեալ յունուար 10ին ճշտեց 1921ի համաձայնագրին 8րդ. յօդուածով նախատեսուած «հին ճամբան»՝ Սէրվան-Ալաքամըշ-Թէլ-Իպէլ ճամբով, որ մօտաւորապէս կը համապատասխանէր ֆրանսական պատուիրակութեան պահանջած գիծին։ Թէեւ այս որոշումը կանոնաւորապէս տրուեցաւ յանձնաժողովի մեծամասնութեան կողմէ, Թուրք պատուիրակութիւնը հետեւեալ օրն իսկ չվարանեցաւ յանուն Էնկիւրիի կառավարութեան՝ հաղորդել թէ կը մերժէ ճանչնալ տրուած որոշումը եւ գործադրել զայն։

Գործերը հոս չմնացին։ Թուրքիա մինչեւ հիմա կը մերժէ գործադրել յունուար 10ին կանոնաւորապէս տրուած որոշումը. միւս կողմէ կը պահէ այն պահականոցները, զորս չվարանեցաւ հաստատել սուրիական հողին վրայ։ Բնաւ չենք կասկածիր որ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ բացարձակապէս անկեղծ ըլլայ, երբ կը հաստատէ թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կ'ուզէ համաձայնութեան մը յանգիլ. սակայն պէտք է խոստովանիլ որ խիստ բացորոշ բնագիրներ եւ խիստ յստակ դէպքեր ինպաստ մեզի են ֆրանքեւթուրք այս վէճին մէջ։

Երբ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը «Իգտամ»ի կը յայտարարէ թէ իր երկիրը մատ մը հող չուզեր ոեւէ մէկէն միւս կողմէ փոխարէն կը պահանջէ որ հրաժարին հողեր պահանջելէ իրմէ, մարդ ա՛յն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ թիւրիմացութիւն մը կայ, գոնէ բառերու արժէքին վրայ։ Այս վէճին մէջ ոչ ոք մատ մը Թրքական հող կը պահանջէ, այլ ինքնին կը հասկցուի որ Թուրքերը պարտին պարպել ա՛յն հողերը, որոնք Սուրիոյ կը պատկանին, համաձայն սահմանագծման յանձնաժողովի կանոնաւոր որոշման։ Ուրիշ բան է «լքել» հողեր որոնք մէկուն արդար սեփականութիւնն են, ուրիշ բան՝ պարտաւոր ըլլալ «պարպել», կանոնաւորապէս տրուած որոշման մը համաձայն, հողեր՝ որոնք գրաւուած են վիճելի գօտիի մը մէջ։ Հոս կայ նրբութիւն մը, որ չպիտի վրիպի դէպքերու ո եւ է անկողմնակալ դիտողի ուշադրութենէն։

Շնորհաւորելի է որ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ կը մտահոգուի Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի ապահովութեան վերահաստատումով, ինչպէս ցոյց կուտան «Իգտամ»ի ըրած յայտարարութիւնները։ Ֆրանսա անշուշտ նոյն մտահոգութիւնն ունի։ Բայց կարգի եւ ապահովութեան առաջին պայմանն է որ սահմանագլուխը մը գծուի խնամքով։ Գօտիով մը, որ իրաւապէս Սուրիոյ իրապէս Թուրքիոյ կը պատկանի, դժուար պիտի ըլլայ մէկ կամ միւս կողմէն արգիլել ցեղախումբերու արշաւանքները եւ արգիլել միջադէպերը։ Այս կացութիւնը վնասակար է թէ՛ մէկ եւ թէ միւս կողմին համար, եւ թէ անհրաժեշտ է խնդիրը կարգադրել՝ համաձայն յանձնաժողովի որոշման, որ տրուեցաւ տրամաբանութեամբ եւ արդարամտութեամբ։

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԳԱՂԹ

«Ցարօրինակ ժողովուրդ ենք», ըսած է մեծ մարդ մը, որուն անունը չեմ յիշեր։ Ճիշտ է։

Հայերուս համար գոհ ըլլալու զգացումը խպառ մարած է կարծես։ Ամէն օր, ամէն երկրի մէջ դժգոհ ենք։ Առարկայօրէն ինչ որ կը տեսնենք եւ ինչ որ կը զգանք. չարչարանքի միջնադարեան գործիքներու կը վերածուին, բաղդատմամբ այն վարդակարմիր երազներուն՝ որոնց ոչ ձեւը կը տեսնենք եւ ոչ ալ հոտը կը զգանք. այլ միայն կ'իմանանք ուրիշներէ եւ կամ պատահական նամակներէ, Անյաջողութիւն չկայ մեզի համար. բաւական է որ տեղ փոխելու մեր անուղղայ սովորութիւնը գոհացում գտնէ։

Ունայնամիտ մ[ը], կը գրէ, օրինակի համար թէ, Ամերիկայի մէջ հրաշալի դիրքի տիրացած է, շնորհիւ գործերու առատութեան, շահերու դիւրութեան, պատուական օդին եւ երեսուն յարկանի երկինք քերող տուներուն։ Մի հաւատաք, սուտ է։ Անպայման գռեհողութենէ մը մղուած՝ գործարանի մէկ անկիւնէն այսպէս կ'երազէ։ Ո՞վ չի տեսներ նմանօրինակ պարագաներ իր շուրջը, ամէն օր։

Ահաւասիկ երկու նամակներ, որոնց եթէ ոչ բոլոր բառերը, գոնէ իմաստը բացարձակապէ[ս]
պահուեմ։
Մէկը, «քանչելի դեղ»
տեղ փոխելու հիւանդ
բռնուողներու համար, խ
թող ամէն մարդ իր ուզ
մեկնէ զայն։
Աղջիկ մը որ, հիւս
մերիկա գնաց երկու ամ
սապէս նամակ մը կը գր
քրոջ.
— «Ամա՜ն քուրիկս,
որ, հոդ մնալու որոշումի
տակաւին։ Օր առաջ ին
հոս նետելու ջանացէք
հրաշալի երկիր է եղեր
հիմա չենք եկեր։ Օդը
ջուրը մաքուր, գործը
եւ շահը ծովու պէս։ Այ
մէջ ամէն մարդ կ'աշխա
առանց յոգնելու, ինչու
բան «էլէքթրիկ»ով կը
Մարդ տաքէն պաղը չի
բաւական է որ, պատին
կոճակը կամացուկ մը
ձանձրոյթը յանձն առնե
փափաքիս կը կատարուի
գիտես... հոդ եղած
թակիս պատճառաւ
տապնդելու ձիրքը չունէ
տեղ ամէն բան կ'ընեմ,
լին՝ ջութակս ածելու
ժամանակ ալ կ'ունենամ
ռաւօտեան աչքս բացած
պատին վրայի կոճակներ
կը կոխեմ. ահաւասիկ
լոր ցնցուղ մը գիս անկողն
կը նետէ. միւսը կը կոխեմ
կը փոխէ, ուրիշ մը կը
գգեստներս կը հագցնէ,
գիս խոհանոց կը տանի,
կրակը կը վառէ. թէյն
ջուրով կը լեցուի եւ կ'երթայ
կին վրայ կը նստի. ուրիշ
մը՝ եւ թէյն ու շաքարը
կէն կ'իջնեն,գաւաթները
սեղանին վրայ կը շարուին
ջապէս միւս բոլոր կոճակները
խելով՝ նախաճաշս կ'ընեմ,
յէն ուտելիքները տուն
սոխը կը ստկուի (որուն հոտը
չէի սիրեր), տունս կ'աւլ
գանքս կ'առնեմ, գլխուս մազ
կը կտրուին եւ Տիգրանի մ
ւանջը եղող թոյլ մորթերս
կարծրանան...։ Նոյնիսկ կոճակը
խելով՝ ունենալիքդ մանչ
աղջիկ կ'իմանաս։ Չգէ որ,
ւին ատոր պէտք չունիմ,
պզտիկ ես, պէպէքս» կ'ըսէ
«Եւ տակաւին ինչե՛ր,
«Անմիջապէս ճամբայ
քեռայրին գործ գտնելու
մեր խոհանոցին մէջ մ
կոճակ մը կայ։»
Ցղայ մըն ալ, որ տասը
րիէ ի վեր Ամերիկա կը գ
գրէ իր հօրաքրոջ.
— «Հոս մարդը ՛լեկ
մեքենայի մը կը նմանի,
ուած հարիւրաւոր հոսանք
որոնց քմահաճոյքին զոհ
մար կեանքդ, բաւական է
տարի մը, որ կոճակին վրայ
շում բանեցնէ։ Մարդ մեք
ամէն բան ընելու ստիպ
կամ այնպէս է շինուած
ծախու առնողներուն կողմէ
ւական է որ կոճակը կոխեն
ղի ալ կը մաքրես, փողոց ալ
լես, դժոխային հնոցներու
կանանչ արեւդ ալ կը խամ
գարշապար ալ կը լիզես,
ալ կ'ըլլաս։ Եւ կ'ըլլաս
լաս, մանաւանդ եթէ քու
աղջիկիդ պէս՝ ծոյլ,
անուղղայ կնոջ մը ձեռքը
«Ըսէ Ցակոբին որ տեղը
նստի։ Հեռուէն՝ թմբուկին
անուշ կուգայ՝ թող մերի
հեռուէն եկող թմբուկին
անո՜ւշ անո՜ւշ մտիկ ընելու
ընեն, փոխանակ մօտենալով
կանջին պատռող ժխորներով
նորէն յուսախաբ ըլլալու...»։

* * *

Ես իմ հաշուոյս, տեղս
նստած եմ։

ԾՈՎ. [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

«ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — Թիւ 33

...մենք, Հայերս, միշտ խաբուած ...ու սին երազներով տար...ւած ժողովուրդ մը եղած ենք։ ...ւնք կրցած մեր անողոք թըշ...միին ներքին ու արտաքին ...անագիտական խաղերուն ...քին թափանցել, անոր հա...ւստ մեր ուժերը կշռելու եւ ...ւելու համար։

...Հայ ժողովուրդին երազը ...եղած է Թուրքին փճացու... եւ այդ հաւատքը խաբեց ...դար շարունակ։ Իսկ այսօր, ...ան իր գերագոյն ճիգերը ...ունացուցած, անօրինակ թա... մը կը սպառազինուի, մեր ...կան տակաւին խմբագիրներ ...ք անոր մէջ կը տեսնեն ...քիոյ քայքայումը, եւ կամ ...ւ յեղաշրջումները երեւու...կան, արդիականացումները ...երեսային եւայլն կը տես... Ու կը կարծեն թէ օր մը, Թուրքը նորէն սպարէզ ...ի իջնէ, քանդելու համար ...ինչ որ շինեց Մուսթաֆա ...մալ։

Եւրոպական պետութիւնները ...ք չեն հետաքրքրուիր ...ւրքիոյ արդի կարգ ու սար...ով, Մ. Քէմալով, Փէսով, փիլս...ով եւ անոր ապագայով, այլ ...օրուան Թուրքիան կը ճանչ...ն իբրեւ զօրաւոր պետութիւն ...եւ եթէ կ'ուզէք «տկար»։ ...ը հոն է որ ան այսօր կը ...ի անդաղար ու եւրոպա...ն պետութիւնները զայն կը ...ճան իբրեւ Թուրքիոյ օրի...ր իշխանութիւնը։ Իւրա...իւր պետութիւն ամէն ...գի մէջ ըստ այնմ կը չա... իր ուժերը եւ դիւանագիտա...յարաբերութիւն կը մշակէ ...քին հետ։

Իսկ մենք ինչո՞ւ անճրկեր ...աւելորդ ժելան ու թուղթ ...պառենք եւ պղատոնական ...ներով կը զբաղինք։ Գործնա... ըլլանք. այսօր մեր առջեւ ...նք զօրաւոր, եւ եթէ կ'ու... մինչեւ ակռաները զին...ծ 200,000նոց թշնամի բա... մը, որ միշտ կ'աւելնայ ու ...նայ, եւ որուն առջեւ կը ...րհին մեծ ու պզտիկ պե...թիւնները։ Մենք պատրա՞ստ ...այդ ուժին թափը կասե... համար, կը պատրաս...նք անոր չափ ուժ մէջտեղ ...։ Մեզ երբեք պէտք չէ ...քրքրէ պետութեան մը ...ան, այլ ներկան պէտք է ...ի ունենալ եւ ատոր հա... մեր ուժերը չափել եւ ...ներուն վրայ մտածել։

1909ին, երբ սամ. ՚Սահմա...ութիւնը հռչակուեցաւ, եւ...կան պետութիւնները սի...ղջունեցին նոր վարչա... Ոչ ոք, ոչ մէկ եւրոպա...ժամուլ փորձեց Թուրքիոյ ապագան քննութեան ենթարկել, ընդհակառակն ճանչցան զայն ու նոր կառավարութեան ուժ տուին, եւ 1914ին միայն հասկցան թէ խաբուած են:

Իմ համեստ կարծիքը այն է, որ ներկայ Թուրքիոյ փոփոխութիւնները պիտի ըլլան տեւական, Թուրք ազգը աւելի պիտի զօրանայ եւ տասը տարի վերջ, մեր առջեւ պիտի գտնենք միաձոյլ ու միահեծան պետութիւն մը։ Ոչ Մ. Քէմալի մահով Թուրք ազգին յառաջդիմութեան այս քայլերը կը կասին եւ ոչ ալ Ըսմէթ փաշայի մահով։ Մեր ճանչցած նախկին Թուրքը պէտք է պատմութեան յանձնել։ Եւրոպացիներուն անունէն զողացող Թուրքեր գոյութիւն չունին այլեւս։ Այսօր անոնք չափեցին Եւրոպացիներուն հասակը, ու այժմ հրապարակ կուգան աւելի ազգայնական, աւելի ամուր կառչած իրենց ուժին եւ հողին։

Ոչ մէկ կասկած որ գիխարկաւոր կամ եւրոպականացած Թուրքիան թիզ մը հող չպիտի զիջի Հայուն։ Թուրքիան այսօր իբրեւ անկախ պետութիւն իր ելեւմուտքին կէսը յատկացուցած է սպառազինութեան, եւ աջ ու ձախ կը հարուածէ Քիւրտն ու Հայը, իսկ մենք տակաւին օգուտ կը սպասենք ու մենք մեզ կը խաբենք յենլով Թուրքիոյ արդիականացման վրայ։

Միշտ պէտք նկատի ունենանք թէ մեր առջեւ ունինք անընկճելի ու զօրաւոր ուժ մը, որ պատեհ առիթին մահացու հարուածը պիտի իջնէ մեր գըլխուն։

Ամփոփուինք ու պատրաստուինք, որքան կարելի է շուտ։ Ներկան այդ կը պահանջէ, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի ապագան։

Այս է օրուան պահանջը։

ԿԻԼԻԿԵՑԻ

Պուէնոս-Այրէս, 9 Նոյ.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ, Գահիրէի Թրքական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղած է Եգիպտոսի արտաքին նախարարութեան՝ միջադէպի մը մասին, որ տեղի ունեցած է Մանսուրայի մէջ՝ Թուրք հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին նախընթաց իրիկունը։ Ծանուցագրին մէջ կ'ըսուի թէ նոյն քաղաքին ոստիկանութիւնը վար առած է Թրքահպատակի մը դեղարանին վրայ պարզուած Թրքական դրօշակը, ինչպէս նաեւ վերցնել տուած է տեղացիներուն ի պատիւ Նահաս փաշայի այցելութեան պարզած դրօշակները։ Ոստիկանութիւնը, հակառակ դեղագործին յայտարարութեան՝ թէ, իր երկրին ազգային տօնին առթիւ Թրքական դրօշակ կախած է ականջ չէ դրած այս յայտարարութեան, այնպէս կարծելով թէ Նահաս փաշայի այցելութեան ի պատիւ պարզուած է դրօշակը։

Դեղագործը եղելութիւնը հաղորդած է Թուրքիոյ դեսպանին որ յիշուած ծանուցագրով խնդրած է եգիպ. կառավարութենէն քննութիւն մը բանալ եւ արդիւնքը հաղորդել իրեն։

Արտաքին նախարարութիւնը խնդիրը յանձնած է ներքին նախարարութեան։

ՃԵՐՄԱԿՆԵՐՈՒ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները Պոլսէն օտար երկիր աղջիկ փախցնողներու մասին։ Հսկողութեան տակ առնուածներէն ազատ թողուած են իտալացի Լաշէրպօ եւ սերպ Փէթրովիչ։ Ուրիշ իտալացի մը Պոլսէն մէկ յոյն եւ մէկ հրեայ աղջիկ առնելով Իտալիա փախցուցած է։ Որոշուած է յիշեալին մասին դիմել իտալական կառավարութեան։

Յիշեալ Իտալացին երկու պուլկար գեղանի աղջիկներ եւս փախցուցած է, որոնք շատ լաւ Թուրքերէն կը խօսէին։ Հոնկէ Եգիպտոս պիտի տանի եղեր։ Սալվարաթօ անուն Իտալացին ալ ձերբակալուած է այն պահուն երբ մէկ Թուրք, մէկ հրեայ եւ մէկ հայ աղջիկ կը փախցնէր։ Ասոնք դատարանին պիտի յանձնուին։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ անցեալ տարի 2000 ամուսնալուծման դատ բացուած եւ ասոնցմէ 700էն աւելիին համար ամուսնալուծման որոշում տրուած է։

Այս թիւին մէջ կը գտնուին թէ Իսլամները եւ թէ ոչ-իսլամները։ Ամուսնալուծման դիմումները ընդհանրապէս կիներու կողմէ կ'ըլլան եւ շարժառիթն է ընտանեկան անհամաձայնութիւններ, որոնք կը ծագին ճոխ արդուզարդ ընելու պահանջկոտութիւններէն, որուն արդիւնք կ'ըլլայ ամուսնոյն նիւթական վիճակին անբաւականութիւնը։ Այս պատճառներով անբարոյականութեան մէջ ինկողներու թիւն ալ քիչ չէ։ Կիներու շատերն ալ կ'ըսեն թէ իրենց ամուսինները ուրիշ կնոջ մը համանուհին եղած եւ զիրենք մէկ կողմ դրած են։

Ամուսիններն ալ դատ կը բանան իրենց կնոջ դէմ ըսելով որ բարեկամի մը հետ տեղ մը գտնուած ատեն, իրենց կինը ուրիշ մէկուն հետ տեսած են։

ՀԵԼԼԷՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Ճիւմհիուրիէթ կը գրէ.—

«Տեղեկութիւն ստացուած է թէ հելլէն օդանաւային միութիւնը Յունաստանի օդանաւային ծախքերուն համար մէկ տարուան մէջ՝ 100 միլիոն տըրախմի ապահոված է, իսկ կառավարութիւնը 23 միլիոն ոսկի միայն յատկացուցած է այս նըպատակին։

«Հելլէն օդանաւային միութեան կողմէ ձեռք բերուած այս 100 միլիոն տրախմիի գումարին մեծ մասը ապահովուած է Յունաստանէն դուրս, օտար երկիրներ գտնուող Յոյներէն։ Յունաստանի Ազգ. Պանք"յին հասոյթներուն 100ին 7ը հելլէն օդանաւային միութեան կը պատկանին։ Կը տեսնուի թէ՝ տակաւին քաղաքիս մէջ կը ծախուին անոր շրջաբերութեան հանած պարգեւաւոր տոմսակները զորս կը գնեն Պոլսոյ Յոյները եւ այսպէս անուղղակի կերպով կ'օգնեն հելլէն օդանաւային միութեան»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՃՈՌՆԻ ԽԱՂԵՐ

ՓՕՆ-ՍԷՆ Թ'-ԷՍՓՐԻ.— Այս գաղութը կը գտնուի Կարտ նահանգին մէջ եւ ունի 1-2 գործարան։ Առաջինին մէջն է որ կ'աշխատին գրեթէ բոլոր Հայերը, եւ հաւաքաբար գործարանատիրոջ վարձած զօրանոցին մէջ կ'ապրին։ Գործարանատէրը շատ բարեացակամ է։ Այս գաղութին մէջ ազգային ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն չկայ, նոյնիսկ մէկ հատիկ հայերէն թերթ կարդացող չկայ։ Պզտիկներն ալ ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն։

Աղմուկները եւ կռիւներ յաճախակի են հոս. ու տեղացիներու եւ ոստիկանութեան զարմանքը շարժած են։ Նոյնիսկ գործարանատէր Պ. Վ. իժէն որ իրենց մաքրութեան եւ կրթութեան համար կը մտածէ, դառնացած է եւ կ'ըսէ. «Ես Հայերու վրայ լաւ կարծիք ունէի, բայց երեւի սխալած եմ»։

Եւ այս բոլորը շնորհիւ կարգ մը սմ՚սեղուկներու, որոնք բան գործ ըրած են քսու պառաւներու պէս հայրենակիցները իրարու ձգել թէ գործարանէն եւ թէ տունէն ներս։ Ասոնք էին որ տարիուկէս առաջ կազմուած «Մուրատ» ենթակոմիտէն քայքայեցին, նաեւ «Յառաջդիմասէր»ը եւ գոյքերը ծախելով կերան։ Այժմ ալ կ'աշխատին պառակտել քանի մը երիտասարդներ, որոնք կապուած են Հ. Յ. Դ.ի Պոլէնի խումբին...։

Բայց, թող զգուշանան. երկար չեն կրնար տեւել այս խաղերը։

ՇԱՎԱՆ

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԻ՞Ս

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽ ՍԻՐԱՀԱՐ, ՅԵՏՈՅ ԿՈՅՐ.— Ջիրար կը սիրէին խաղաղօրէն, հաւատարմութեամբ, երբ երրորդ մը փորձեց միջամտել, իր սրտին զարկը լսեցնելու համար կնոջ, որ հետզհետէ սկսաւ հաճոյք զգալ այս նոր երգէն։

Բայց առաջին սիրահարին աչքը բաց էր ու կը հսկէր եւ իրիկուն մըն ալ, ատրճանակը քաշեց ու կրակեց իր ինքնակոչ մրցորդին վրայ։ Գնդակը պայթեցուցեր էր անոր աչքը։

Այսպէս վերջացաւ ողբերգութեան առաջին արարը։

Յաջորդ օրը երբ ոստիկան մը ներկայացաւ ոճրագործ սիրահարը ձերբակալելու, ան նորէն ձեռք առաւ ատրճանակը եւ այս անգամ կրակեց իր իսկ վրայ։ Գնդակը որ ուղղուած էր ճակտին, կտրեց անոր տեսողական ջիղը։

Այսպէս վերջացաւ երկրորդ արարը։

Եւ աղջի օր, կոյր մըն էր որ կը ներկայանար դատարան, հաշիւ տալու իր ոճրին։ Դատարանի նախագահն իսկ յուզուած էր, ու կը հարցափորձէր վարանումով, տխրութեամբ, յայտնի կարեկցութեամբ մը։ Իսկ ներկայ հասարակութիւնը չի կրցաւ զսպել գոհունակութեան մրմունջ մը, երբ իմացուեցաւ թէ դժբախտ ու աղիտաբեր մրցորդը կը նետէր անոր որ կուրցած էր, պայթեցնելէ յետոյ իր ալ մէկ աչքը։

Ու սիրահար կոյրը, անպարտութեամբ էր որ մեկնեցաւ դատարանէն, կաթնած կնոջ որուն համար կուրցեր ու ոճիր էր գործեր։

Ու դատարանին մէջ, այսպէս վերջացաւ ողբերգութիւնը, որ պիտի շարունակուի կեանքի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հրատարակութեան խնդրանքով, Ջուարթնոցի խմբագրութիւնը մեզի ղրկած է հետեւեալ յայտարարութիւնը, որ, իբրեւ առաջնորդող յօդուած, պիտի երեւի նոր պարբերաթերթի «ճակատին վրայ»։

ԽՄԲ.

Նախ ուզեցինք այս բնակարանը անուանել *մեր խրճիթը*, հոն վառելու համար հայ գրականութեան խարոյկը, եւ, շինականի պարզութեամբ, ուրախութիւն ընելու համար մենք մեզի։

Սակայն, երիտասարդութիւնը, — որ հիւանդութիւն մըն է,— ջերմութեան, զգայավառութեան, խենդութեան, զգայարանքներու ծայրայեղ սրութեան այդ պահուն, յղացումի մը պէս՝ մեզի ցուցուց տարբեր շէնքի մը պատկերը։

Անուանեցինք զայն *Ջուարթնոց*։

Եւ այժմ կը պատրաստենք անոր ճակատի տախտակը։

Հոս կը բնակին հայ գրականութեան եւ արուեստի ուխտեալները։

*Ջուարթնոց*ին բնակիչները, ընտանիքային անմեղութեամբ, մաքրուած են քաղաքական կիրքերէ, կուսակցական թշնամութիւններէ եւ ծիծաղելի հերետիկոսութիւններէ։ Սրբագրուած են կրօնքի եւ բարոյականի նախապաշարումներէն։ Կը հաւատան միայն հայ գրականութեան եւ արուեստին։

Ջուարթնոց ապաստանարանն է նաեւ այն երիտասարդներուն, որոնք գերի են մեր գրականութեան ծերացած հոգատարներուն ձեռքը։ Երկար ժամանակէ ի վեր մեր երիտասարդները չունէին իրենց բեմը, անկախութեան երդիքը, որպէսզի կարենային գլուխ չծռել «հանդուրժելու գացող» պատանիներու պէս, եւ որպէսզի չհամբուրէին գրական ժանգերը։

Սերունդ մըն է հասեր արդէն, հոգ չէ թէ խատուտիկ։ Ան շուտով կը դառնայ մէկ գոյն, կը բաւէ որ գտնէ իր անկախ հոգիին երկինքը։ Կը բաւէ, որ հաւատայ, մեզի հետ, հայ հոգիին, հայ երեւակայութեան եւ հայ ոճին։

Ցանո՛ւն այդ հայ ոճին, «Ջուարթնո՛ց» կը կոչենք «նորերու» այս բնակարանը։ Պատրաստ սեղանին վրայ տեղ ունին նաեւ հին սերունդէն անոնք՝ որ կը սիրեն երիտասարդները եւ երիտասարդ շարժումը։

Ջենք ներկայացներ գրական վարդապետութիւն մը, կը բաւէ ճակատին տրուած այս գոյնը։

Սակայն կ'աւելցնենք, որ «Ջուարթնոց»ի մէջ պիտի ներկայացուին, մեր սերունդի դիմագծութեան հետ, արուեստի նորագոյն որոնումները, յառաջապահ շարժումները, «ձախ գրականութիւնը», եւրոպականն ու ասիականը, խափշիկեանն ու անմշակը, տալու համար ձեւի զանազանութիւնները, *հաւատարիմ մնալով մեր հայ խորքին*։

Վաղը երբ արդէն սերունդը մեծցուցած է իր շուքը, թերեւս բախտն ունենանք բանաձեւելու գրական վարդապետութիւն մը։

Այժմ, քաոսային այս կացութեան մէջ, «Ջուարթնոց» հանգրուան մըն է ամփոփելու, հաւաքելու եւ կազմակերպուելու։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայրենակիցները Clinipue de l,Ecole Dentaire Françaisei (29 Boulevard Saint-Martin) մէջ ամէն խնամք պիտի գտնեն։ Յիշեալ Ատամնաբուժարանը կը վարեն յայտնի փրոֆէսէօրներ, գիտական վերջին կատարելագործութիւններով։ Ակռայ քաշելը ձրի, ակռաներու եւ ատամնաշարի շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Ծամելը ապահովուած։ Թարգման՝ ամէն լեզուներու համար։ Ամէն օր ժամը 9 — 12։ Հեռաձայն Archives 55-09։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ՊԱՅԱՋԻՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

...նկատած էր, որ զոյգ մը ...ներ ամէն իրիկուն կուգային ...որմածերպերուն մէջ եւ ...նէին առաւօտուն։ Որոշ էր, ...այդ աղաւնիները կը գիշերէին ...քին մէջ, եւ դիւրին էր ...ք որսալ։ Ծրագիրը ինծի ...նելէ յետոյ, մեր մարդը ...ցաւ գաղտնօրէն գլուխ հա...այն։ Սողոսկեցաւ ամայի ...ն ներս, հեծաւ քարի մը ...ծերպերուն տակ։

...աղաւնիները մտան ներս։ ...ուչկա սկսաւ հալածել զա... ձեռքը հսկայ ձող մը։ Իրի... հասեր էր արդէն, եւ մըթ...եր մատուռին ներսը։ Պետ... ճրագ չէր առած, վախ...որ ուշադրութիւն կը գրաւէ ...տաղ ուտողները կը շատնան։

Դժբախտաբար, այդ օրը, Նկուղին բերանը դրուած էին երկու սպաննուած զինուորներ, եւ սալաքարը վերցուած էր։ Պետրուշկա բախեցաւ դիակներուն, ինքզինք կորսնցուց այն չուաններուն մէջ, որոնցմով նկուղ կ'իջեցնէին դիակները։ Եւ ինկաւ մութ նկուղին մէջ, ծակէն վար, գլուխն ի վար։ Յաջորդ առտու, երբ ասդին անդին ինկեր էի եւ կը փնտռէի Պետրուշկան, լսեցինք սղրագին աղաղակներ, որոնք կուգային մեռելներուն նկուղէն։ Վեր քաշեցինք աղաւնիներու անճարակ որսորդը, որ բոլորովին ճմլուեր, կիսովին շնչահեղձ եւ վախէն խենդեցեր էր, ամբողջ գիշեր մը մեռելներուն մօտ անցընելով։

Երկրորդ գաղափարը, զոր Պետրուշկա յղացեր էր, ունեցաւ վախճան մը, նուազ երջանիկ, թէեւ գեղեցիկ զգացումով մըն էր ներշնչուած։ Երբ հրամանատարը սպաններուն վերջին ձիերն ալ մորթելու հրամանը տուաւ, ծառային ըսի, որ դժբախտ ձիս տանի զոհարերութեան։ Պետրուշկա աչքերուս մէջ կարդաց ցաւը, զոր կը զգայի բաժնուելով կռուի սիրական ձիէս։ Ինծի հաղորդեց ծրագիր մը, որուն յաջողութիւնը կ'ապահովէր մեր սնունդը եւ կ'ուշացնէր վերջին այդ զոհաբերութիւնը։ Կը կարծեմ, որ Հայու մը տան մէջ բաւական քանակութեամբ ցորեն կայ։ Սակայն այդ տունը, գիւղէն հեռու կը գտնուէր բաց դաշտի մը մէջ։ Անկարելի էր մօտենալ այդ տան, առանց ենթարկուելու թշնամիին կրակին։ Ռազմավարական խելք մը պէտք էր. Պետրուշկա եւ իր ընկերներէն ոմանք գտան միջոցը։

Գիշերը, անոնք բաժնեցին դէզ մը հաստկեկ տախտակներ, որոնք լքուած էին միջնաբերդին մէջ։ Իւրաքանչիւր կամաւոր իր ուսին վրայ նետեց տախտակ մը եւ մտաւ խրամին մէջ, սնունդի գնացքի պահուն։ Խրամէն անցան բաց դաշտին մէջ, սողալով իրենց պատեաններուն տակ։ Պետրուշկա չէր գիտեր, որ կը կապկէր Հռոմէացիներու յարձակողական ռազմավարութիւնը։ Կը սողար, հրճուելով իր գիւտին յաջողութենէն, խնդալով Թրքական գնդակներուն դէմ, որոնք կ'ոստոստէին իր զրահին վրայ։ Սակայն ճիշտ այն պահուն երբ կը հասնէին իրենց հանգրուանը, ռումբ մը պայթեցաւ շարժուն տախտակներուն վրայ, ճարճատիւնով մը թաւալ գլոր տարտղնեց երեք չորս տախտակներ, խանգարեց փոքրիկ խումբին կարգը։ Աղմուկը եւ լոյսը մատնեցին շարժումը։ Անմիջապէս, Թրքական առաջապահ գիծերը անընդհատ կայծակ տեղացին այս դժբախտներուն վրայ։ Կամաւորները ետ վերադարձան աճապարանքով։ Աւա՜ղ, ռազմավարական այս բանագողութիւնը ձախողելով, անոնք իրենց յանպատրաստից շինուած վահաններուն վրայ տասնեակ մը մեռեալ ու վիրաւոր դրած կը վերադառնային ետ։

Այդ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Պետրուշկա, որուն մարմինը ծակած էին երկու գնդակներ։ Նախ թեթեւ կարծեցինք իր վէրքերը, որոնք յետոյ շարունակ կը տանջէին զինք։ Այդ վէրքերուն պատճառաւ, շաբաթ մը անկողին ինկաւ։ Պաշարման վերջին երկու օրերուն, կուգար թափառիլ ապաքինածներուն հետ միջնաբերդին պարիսպներուն տակ։

Վերջին օրերը սրտաբեկած էին ամէնէն քաջ հոգիները։ Յունիս 21ին, ինչպէս պաշտօնական օրագիրն ալ ցոյց կուտայ, հրամանատարը պահակազօրքին հաղորդեց աւետիս մը։ Թերեւս իրապէս լուրի մը հիման վրայ, թերեւս զօրացնելու համար զինուորներուն բարոյականը, հրամանատարը կը յայտնէր թէ յաջորդ օրը պիտի հասնէր ազատարար բանակը։ Յունիս 22ին, առտուընէ մինչեւ իրիկուն, ամէնուն աչքը անհամբերութեամբ կը խուզարկէր հորիզոնը։ Թուրք հրետանիին փայլակէն զատ, ոչինչ տեսանք այդ օրը։ Յունիս 23ին, 24ին ալ ժամէ ժամ սպասեցինք, որ իրագործուի յոյսը։

Ի զո՜ւր, միշտ ի զո՜ւր։

Այն ատեն բոլորին յոյսը, վայրկեան մը խանդավառելէ յետոյ, իր բարձունքէն ինկաւ բարոյալքումի մը մէջ, աւելի դժնդակ քան անցեալ անստգութեան օրերուն։

Հաց չկայ. միայն դգալ մը դարշահոտ ջուր, տաքութիւնը կ'ընկճէ, միջնաբերդին եզերքը ինկած դիակներուն հոտը անհանդուրժելի կը դառնայ։ Այն զինուորները, որոնք դիմացկուններն էին, յոգնութենէ բեկուն, չէին կրնար բաւարարել պահանջուած ծառայութիւնները, որ կը կրկնապատկուէին։

(Շար.)

Թուրք կառավարութիւնը սկսած էր զէնք հաւաքել Ներքին գաւառներու Քիւրտերէն։ Ասոր վրայ շրջակայքի աշիրաթապետը Սատօ Քասօ՝ Մազի լեռը քաշուելով ձիաւոր ժանտարմաներու հետ կռուի բռնուեցաւ և անոնցմէ 8 հոգի սպաննեց ու 20 հոգի ալ վիրաւորեց։

ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սօֆիայի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

«Տէյլի Էքսփրէս»ի Վիեննայի Թղթակցին հեռագիրը թէ Սօֆիայի մէջ ծանր կացութիւն կը տիրէ՝ բացարձակ մտացածին է. ո՛չ խուճապ կայ Սօֆիայի մէջ եւ ո՛չ ալ հանրային շէնքերը բռնուած են զինուորներու կողմէ, ամէն մարդ գիշերը մինչեւ ուշ ատեն կը զբօսնու։

Սերպ սպային ալ տեսած կախաղանները երեւի ելեկտրական Թելերու ձողերն են, որոնք միշուշին մէջ կախաղաններու տպաւորութիւն ձգած են հակապուլկար աչքերու վրայ։

Կտրօններու խնդիրը կարգադրուած

Օսմանեան Հանրային Պարտքին կտրօններու խնդիրը, որոնք տարիներէ ի վեր առկախ կը մնային, վերջապէս կարգադրուեցան, կարգ մը վերապահումներով։

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ ժողովը շաբաթ օր զբաղեցաւ այդ հարցերով։ Նախ վիճաբանութիւններ կատարուեցան ելմտացոյցի յանձնաժողովին տեղեկագրին վրայ, որ ընդունուած էր 4ի դէմ 14 ձայնով։ Այս տեղեկագիրը կը վերլուծէր Փարիզի մէջ Թուրք պատուիրակներուն եւ օտար պարտատէրերուն միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնը եւ կ՚եզրակացնէր թէ պայմանները առաւելագոյն զոհողութիւնն են Թուրքիոյ համար։ Կ՚ըսէր թէ ժողովուրդը առանց ցնցումի չի կրնար տանիլ այս ծանր բեռը, որուն պատասխանատու չէ Հանրապետութիւնը։ Տեղեկագիրը ի վերջոյ կը յանձնարարէր ընդունիլզայն ամբողջութեամբ՝ հանրապետական կառավարութեան գերիշխանութեան եւ հմայքին համար։

Ելմտական Նախարարը ընդունելով հանդերձ որ պայմանները ծանր են, պահանջեց վաւերացնել համաձայնագիրը։

Կտրօններու խնդրին շուրջ բուռն վիճաբանութիւններ կատարուեցան։ Երկու երեսփոխաններ ներկայացուցին երկու բանաձեւեր, հետեւեալ իմաստով. «Քանի որ պարտատէրերու մեծ մասը Ֆրանսացիներ են, համաձայնագրի վիճաբանութիւնը յետաձգել՝ մինչեւ որ կարգադրուի սուրիական սահմանագլուխի խնդիրը»։

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ հաստատելով հանդերձ որ Թուրքիոյ համար կարեւոր է սուրիական սահմանագլուխի հարցը, Խորհրդարանէն խնդրեց որ պարտատէրերուն հետ ուղղակի բանակցութեամբ կնքուած համաձայնագիրը քննէ՝ բոլորովին անջատ ուրիշ խնդիրներէ։ Զանազան երեսփոխաններու յիշած «յաղթական եւ յաղթուած» բացատրութեան ակնարկելով, ըսաւ թէ Թուրքիա իր դաշնագիրները կնքած է հաւասարութեան հիման վրայ։ Աւելցուց թէ կառավարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետապնդէ երեսփոխաններու ակնարկած կենսական խնդիրները։

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, Ազգային Մեծ ժողովը 31ի դէմ 204 ձայնով եւ կարգ մը վերապահումներով ընդունեց Օսմ. Հանրային Պարտքի եւ կտրօններու համաձայնագիրը։

Իտալիա եւ Սուրիոյ հոգատարութիւնը

Իտալիոյ մէջ հակաֆրանսական ցոյցերը կը շարունակուին, ծանօթ դատավճիռին հետեւանքով։ Ասկէ զատ թերթերը կ՚արտատպեն Փուանքարէի յայտարարութիւնները Սուրիոյ մասին եւ կը յարձակին անոր վրայ՝ Իտալիոյ մասին բրած ակնարկութեան համար։

«Թրիպունա» երկար յօդուած մը հրատարակելով, կը գրէ,

«Փուանքարէ՝ առանց ո եւ է պատճառի ակնարկութիւն մը ըրաւ Իտալիոյ՝ որպէսզի ընկերվարականները նուազ թշնամական դիրք բռնեն կառավարութեան դէմ, վաւերացնեն զինուորական վարկերը եւ իր կայսերական քաղաքականութիւնը։ Իտալիա ո՛չ մէկ միջազգային ձեռնարկ կատարած է Սուրիոյ հոգատարութիւնը առնելու համար Ֆրանսայի ձեռքէն»։

«Ճոռնալէ տ՚Իտալիա» գրելէ յետոյ, թէ Իտալիա չի կրնար հանդուրժել որ օտար կառավարութիւն մը զէնքը խնդրոյ առարկայ դարձնէ իր դատը պաշտպանելու համար, կ՚ըսէ.

— Իտալիա տակաւին Ֆրանսայէն կը սպասէ հատուցումը իր գաղթային պարտքին՝ Նախատեսուած դաշնագիրներով։ Իտալիա երբեք չէ բաղձացած հոգատարութիւն մը՝ Սուրիոյ վրայ։

Ֆրանսայի դէմ հակառակութիւնը գրգռելու համար թերթերը կը քննադատեն նաեւ Ֆրանսայի ծովային նախարարին ըրած յայտարարութիւնները Իտալիոյ Նաւատորմին մասին։»

«Թրիպունա» կ՚ըսէ թէ Իտալիոյ Նաւային ելմտացոյցը 1,150 միլիոն լիրէթ է, մինչ Ֆրանսայինը՝ 2,960 միլիոն։ Մինչ Ֆրանսա իր Նաւային շինութեանց համար յատկացուցած է 6,298 միլիոն ֆրանք, Իտալիա 2,700,000 լիրէթ միայն պիտի ծախսէ։ 1931ին, իր ծրագրին համաձայն, Ֆրանսա պիտի ունենայ 59 թեթեւ մարտանաւեր՝ 186,300 թոնօ տարողութեամբ, 68 սուզանաւեր՝ 73,150 թոնօ տարողութեամբ եւ 11 մասնաւոր մարտանաւեր՝ 76,000 թոնօ տարողութեամբ, մինչ Իտալիա պիտի ունենայ միայն 43 թեթեւ մարտանաւեր 118, 840 թոնօ տարողութեամբ, 27 ընդծովեայ՝ 24,950 թոնօ եւ 10 մասնաւոր մարտանաւեր՝ 32,700 թոնօ տարողութեամբ։

Անգլիոյ թագաւորին վիճակը ծանրացած

Լոնտոնէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ Ճորճ Ե. թագաւորին հիւանդութիւնը շատ ծանր փուլի մը մէջ մտած է։ Թագաւորը 72 ժամէ ի վեր ոեւէ սնունդ չէ առած, սիրտը տկարացած է եւ ուժերը բոլորովին կորսնցուցած։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած է Պըքինկէմի արքայական պալատին առջեւ՝ լուրեր առնելու համար թագաւորի վիճակին մասին։

Գահաժառանգ իշխանը, որ հարաւային Ափրիկէ կը գտնուէր, հեռագրով Անգլիա կանչուեցաւ։ Զրահաւոր մը ղրկուեցաւ Աղեքսանդրիա՝ իշխանը Լոնտոն բերելու համար։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

5 DÉCEMBRE 1928

ՏԱՐԻ Թիւ 821 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ

...յսօր կը հրատարակենք թղթակցութիւն մը, որ կը նկա... հայեւպարսիկ համակրանքի հանդիսաւոր ցոյց մը, ...իզի մէջ։ Որքան գիտենք, երկար ատենէ ի վեր Թաւրիզը ...եսած այսպիսի հանդէս։

...նչուշտ հանդէսները միշտ խանդավառութիւն կը յարու..., եւ կարելի չէ անոնց վրայ հիմնուիլ, կացութիւն մը ներկայացնելու համար։ Բայց Թաւրիզի ցոյցին մէջ կան ...գաներ որ արժանի են լուրջ ուշադրութեան։

...ախ, պարսիկ պատասխանատու անձեր հրապարակաւ կը ...ովանին թէ Հայերը միշտ հաւատարիմ բարեկամները ե... են Իրանի, եւ ի հարկին կռուած՝ անոր ազատութեան եւ ...ութեան համար։

Այս խօսքը մասնաւոր արժէք ունի այսօր, երբ կարմիր և ...ան թշնամիներ կը փորձեն պղտորել երկու ժողովուրդնե... յարաբերութիւնները, չարափոխելով եւ շահագործելով ...ազան դէպքեր։

Օրինակ, շատ մը առասպելներ պատմուեցան քրտական ...ժման առթիւ, որ երբեք ուղղուած չէ Իրանի դէմ, եւ որուն ...յ համակրիլ հայկական այս կամ այն կազմակերպութիւնը, ...ն ատեն որ այդպէս կը մնայ։ Այսօր պարսիկ իշխանու...ները այլեւս կասկած չունին այս մասին։ Անոնք այնքան ...ն ծանօթ են ամբողջ անցուդարձին, որ չեն խաբուիր ...ղախ գործակալներէ, թուրք ըլլան թէ կարմիր։

Երկրորդ, թուրք թաթար գործիչներ եւ օրկաններ կը ճգ... համայնավարական վառարան ներկայացնել պարսկահայ ...ւթը։ Մինչդեռ, Թաւրիզի յետին ոստիկանն իսկ գիտէ որ, ...ն ազգի մէջ ալ կը գտնուին զանազան թափթփուքներ։ Եւ ...ն մատի վրայ կը համրուին հայ կարմրուկները ամբողջ ...կաստանի մէջ, բոլորն ալ վարկաբեկ, վարձու անհատներ, ...խորհրդային հիմնարկութեանց պաշտօնեաներ։

Երեմն, հանդիսաւոր առիթով մըն ալ կը հաստատուի, թէ ...րսկահայ գաղութը կը մնայ հաւատարիմ Իրանի, զայն կը ...րէ իր երկրորդ հայրենիքը, եւ ինչպէս ցաւակից է անոր ...ին, նոյնպէս կը հրճուի անոր լաւ օրերուն եւ լաւ գործե...ն համար։

Փաստ է որ վերջին բարենորոգումներու յաջողութեան ...մար, օրուան իշխանութիւնը մասնաւոր սպասելիքներ ունի ...աջդիմասէր Հայէն։ Կառավարութիւնը հաճոյքով կը ...է Հայերու աջակցութիւնը՝ «փէհլէվի» գլխարկին տարած...ն համար, որ ինքնին մեծ արժանիք մը չէ, բայց կ՚ապա...ցանէ եռանդ՝ Իրանի վերանորոգման համար։ Հայերը նոր ...րկէն շատ առաջ, եւ մինչեւ այսօր, անգնահատելի գործեր ...արած են, միշտ միեւնոյն անկեղծ առաջադրութեամբ։

Արիշ ուշագրաւ պարագայ մը, Թաւրիզի հանդէսին մէջ, ...է որ, հրապարակաւ կը շեշտուի երկու ժողովուրդներուն ...ական ծագումը։

Եթէ միայն իբրեւ պատմական փաստ նկատենք այս յայ...արութիւնը, մեծ արժէք չունի։ Մենք անոր վրայ կ՚ուզենք ...ել իբրեւ քաղաքական տեսակէտ։ Ի հարկէ պաշտօնական ...դէս մը յարմար առիթը չէ, քաղաքական տեսակէտներ ...դելու համար։ Եւ պէտք է գոհանալ, երբ նոյն իսկ մէկ հոգի ...յտարարէ թէ «Հայերը արիական ցեղէն ըլլալով, միշտ ալ ...կրանք ցոյց տուած են Իրանի հանդէպ»։

Կ՚ուզենք հաւատալ թէ հանդիսարահներէն դուրս ...պիտի շեշտուի այս իրողութիւնը, եւ պիտի դառնայ քա...քական դաւանանք, աւելի սերտացնելով երկու ժողովուրդ...ուն բարեկամութիւնը։ Մանաւանդ որ, ոչ միայն ցեղային ...ումը եւ խնամութիւնը, այլ և քաղաքական, աշխարհագրա... եւ տնտեսական շահերը անքակտելի կապեր հաստատած ...րկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Պարսկաստանը առաջինն էր ...անչցաւ հայկական նորազատ Հանրապետութիւնը, եւ միշտ ...րաստ է ողջունելու անկախ եւ միացեալ Հայաստանի ...դծումը։

Քանի որ հանդէսին ներկայ են եղած պարսիկ հրապարա...րներ եւ գործիչներ, անոնք անշուշտ ներշնչման նոր նիւ... գտած են, եւ այսուհետեւ աւելի գիտակցօրէն պիտի ար...ծեն արիական միութեան գաղափարը, ոչ թէ իբրեւ վերա...ան տեսութիւն, այլ իբրեւ կենդանի հանգանակ։ Իրանը ...ի Տոքդ. Աֆշարներ, որոնք շատ պայծառ կը տեսնեն կա...թիւնը։ Ո՛ւր էր որ բազմանային եւ աւելի տիրապետող ...նային անոնք, Իրանի լրագրական եւ մանաւանդ քաղաքա... ասպարէզին մէջ։ Եւ այս՝ ոչ թէ մեր սեւ աչքերուն հա...ր, այլ բուն իսկ Իրանի կենսական շահերուն տեսակէտէն։ ...ոքդ. Աֆշարի մատնանշած ճամբան փրկութիւնն է Իրանի, ...երկարար է մեր փոքրիկ ժողովուրդին և հայրենիքին հա...ր, որ ուրիշ բան չուզեր, եթէ ոչ իր տեղը՝ արեւուն տակ և ...ատութիւն՝ վարելու իր ճակատագիրը։

Թաւրիզի ցոյցը պէտք է փարատէ ամէն վարանում, եւ ա...ամուր եւ արդիւնաւոր հիմերու վրայ դնէ հայեւպարսիկ ...րեկամութիւնը, հարթելով արիական միութեան ճամբան։

Որքան շուտ իրականանայ այդ ճակատը, այնքան կը պակ...ն արիական ցեղերուն սպառնացող վտանգները, և թուրանա...ութիւնը կը դառնայ պարզ հառաչանք։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋԱՊԷՍ . . .

Վերջապէս, մաս մը ճշմարտութիւն կը խոստովանի Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, «Նոյեմբերեան խոհեր» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Դեկտ.).

— «Քիչ յետոյ սահմանէն անդին օրը օրին կը զօրանար Թուրք միլլի շարժումը եւ կրթնած թէ՝ խորհրդայինյեղափոխութեան եւ թէ դաշնակից պետութիւններու աջակցութեան՝ կը մօտենար նոյն Հայաստանի սահմաններուն։ իսկ ռուս խորհրդային իշխանութիւնը նոյն թուի մայիսին իր տիրապետութիւնը Ատրպէյճանի վրայ տարածելով, Հայաստանի վրայ կանգ կ՚առնէր։

Նոյն թուի հո տեմբերին Թուրքերը Կարսը վերագրաւեցին, իսկ նոյեմբերեան ճգնաժամուն խորհրդային զօրքերը Հայաստանի հողին վրայանցան։եւ կատարուեցաւ անխուսափելին։ «Տէ ֆագթօ» եւ «տէ ժիւրէ» „Անկախ եւ Միացեալ„ հռչակուած Հայաստանը անդամահատուելով, Ռուսիոյ գիրկը վերադարձաւ։

Կրնա՞ր Հայաստան խուսափիլ գոնէ այս վերջին յօշոտումէն— Աղեքսանդրապոլի անձնատուութենէն։— Զանդրադառնանք հոս այդ հարցին։ Բաւականանանք ըսելով թէ դէպքերը Թրքական Հայաստանի ամայացումէն յետոյ գացին եւ հասան իրենց տրամաբանական վախճանին։ Եւ այս ահաւոր վերիվայրումներէն յետոյ արեւմտեան Հայաստան այսօր կը մնայ իբր Թրքական կալուած,իսկ կովկասեան յօշոտուած Հայաստանը՝ համառուսական միութեան մէկ անդամ։

Ռուսական իրականութեան մէջ սնուած կովկասահայ մտաւորականութեան մէկ մասը փորձեց Թրքական Հայաստանը ազատագրել, բայց աւերակ Հայաստանին ականատես դարձաւ, իսկ ուրիշ մաս մը ռուս ժողովուրդին հետ միութեան կապ պահելուն մէջ տեսաւ Ռուսիոյ բաղկացուցիչ փոքր ժողովուրդներու ապ ահովութիւնը։ Ցաղթանակը այս հոսանքին մնաց։

Կարսի աղէտը բերող նոյեմբերէն յետոյ Հայաստան ռուսական միութեան մէջ 8րդ անգամ կը բոլորէ խաղաղ նոյեմբերը։»

ՏԱՐԻՆ 13 ԱՄԻՍ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ մտադրութիւն կայ տարին 13 հաւասար ամիսներու վերածելու, փոխանակ 12ի, որ կը տեւէ 1582էն ի վեր, Գրիգոր ԺԳ. պապին կարգադրութեամբ։

Երեսփոխան մը ծրագիր պատրաստած է այս մասին եւ պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, ան ;իջապէս քուէարկել տալու մտադրութեամբ։ Տասներեք ամիսնոց տարին ալ նոյնքան օր պիտի ունենայ, որքան ներկան, այսինքն 364 օր. բայց հաւասար մասերու պիտի բաժնուի եւ իւրաքանչիւր ամիս չորս շաբաթ, համագումար 28 օր։ Շատ մը գործարանատէրներ այժմէն հաւանութիւն յայտնած են այս ծրագրին եւ կը թուեն անոր առաւելութիւնները։ Ուրիշ ծրագիր մը կ՚առաջարկէ բոլոր տօները կատարել երկուշաբթի օր։

ՄԵԾ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ

Շիլիի մէջ տեղի ունեցաւ մեծ երկրաշարժ մը։ Թամփա եւ Թալքա քաղաքները ամբողջովին կործանեցան։ Թալքայի մէջ կորուստը է 2,500,000 անգլ. ոսկի։ Մեռան 250 եւ վիրաւորուեցան 500 հոգի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԻՈՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

«Լիոն Ռէփիւպլիքէն» հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Լիոնի Հայերուն կռիւը, «*Օրուան Դէպքեր*»ու սիւնակին մէջ.

Շաբաթ գիշեր Հայեր կը տօնէին իրենց ազգային տօնը։ Հաւաքուած էին Սէզ փողոց, 6րդ Թաղամասի Թաղապետարանը, ուր ճառեր խօսուած եւ տարբեր կարծիքներ ներկայացուած էին։

Դուրս ելլելու ատեն, բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան, հակառակորդ խմբակներ կազմուեցան եւ լիշոցներ սկսան տեղալ։

Ոստիկաններու ժամանումը հանդարտեցուց մարտական եռանդը Հայերուն, որոնք փախան՝ ճնճղուկներու ամպի մը պէս։ Սակայն հինգ հոգի կը մնային սալայատակին վրայ. ասոնք վիրաւորներն էին, որոնք են՝

Մարգարեանց Գեղամ, բանուոր, 24 տարեկան, 126 Պուալօ փողոց, գլխուն ստացած հարուածներէն վիրաւորուած էր, բայց ոչ ծանր կերպով։ Քէշիշեան Խորէն, 24 տարեկան, բանուոր, 162 Պուալօ փողոց, քիթը ճզմուած էր բռունցքի հարուածէ մը։ Վարդանեան Զարեհ, 33 տարեկան, բանուոր, 88 Քուր Լաֆայէթ, նոյնպէս վիրաւորուած էր գլխէն։ Հումայեան(.°) Եղիշէ, բանուոր, 26 տարեկան, 77 Քուր Լաֆայէթ, դանակի հարուած մը ստացած էր թեւէն, եւ Մուրատեան Մուրատ, բանուոր, 21 տարեկան, 102 Պուալօ փողոց, որուն ձեռքը ճեղքուած էր դանակի հարուածով մը։

Հինգ մարտիկները փոխադրուեցան Օթէլ - Տիէօ հիւանդանոցը։ Առաջին երեքին վէրքերը կապուեցան միայն։ Միւս երկուքը հիւանդանոց ընդունուեցան։

⁂ *Լիոնի բոլոր թերթերն ալ կը հաստատեն թէ վիրաւորներու վիճակը ծանր չէ։ Մուրատ Մուրատեան, որուն համար «Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը գրած էր թէ կացութիւնը յուսահատական է, միայն ձեռքէն վիրաւորուած է։*

«Թան» կը գրէ թէ վիրաւորներու թիւն է եօթը եւ թէ ոստիկանութիւնը չէ յաջողած ո եւ է ձերբակալութիւն կատարել։

Հսկայական զեղծում մը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հսկայական զեղծում մը երեւան հանուած է։

Ինչպէս կը յիշուի, Թուրք կառավարութիւնը անցած տարի նոր թղթադրամներ տպել տուաւ Հանրապետական կառավարութեան անունով եւ Մուսթաֆա Քէմալի պատկերով եւ զանոնք փոխանակեց հրապարակին վրայ գտնուած հին թղթադրամներով, շրջաբերութեան հանուած Իթթիհատականներու օրով։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ասով կը յուսար թէ մեծ շահ մը պիտի ապահովէ պետական գանձին, որովհետեւ կը կարծէր թէ փոխանակութեան համար ներկայացուած թղթադրամներուն արժէքը աւելի պակաս պիտի ըլլայ քան նախապէս շրջաբերութեան հանուածները, նկատելով որ պատերազմի ընթացքին մեծ քանակութեամբ թղթադրամ փճացուած էր։

Թուրք կառավարութիւնը յոյս ունէր որ թղթադրամներու տարբերութենէն պիտի շահի 15 - 20 միլիոն Թրքական ոսկի և այդ ձեւով ապահոված պիտի ըլլայ Թուրքիոյ Ազգային Դրամատան դրամագլուխին մէկ մասը։ Սակայն այժմ հաշուեփակը ցոյց տուաւ թէ, փոխանակ շահելու, կառավարութիւնը կը կորսնցնէ մօտ մէկ միլիոն Թրքական ոսկի։

Այս զեղծումը կատարուած է երկու ձեւով։ Առաջին՝ երբ հին թղթադրամը դեռ շրջաբերութեան մէջ էր, Օսմանեան Հանրային Պարտքի պաշտօնեաները, որոնք աղտոտած կամ պատռած թղթադրամներուն տեղ նորեր կուտային, փոխանակ հիները փճացնելու, զանոնք կրկին շրջաբերութեան հանած են։ Երկրորդ՝ նոյն մեթոտը գործադրուած է վերջին անգամ, երբ հին թղթադրամները փոխանակուած էին նորերով։

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ կառավարութեան կորուստն է 600,000 Թրքական ոսկի, իսկ «Թան»ի համաձայն 7,500,000 Թրքական ոսկի։

Քննութիւն բացուած է զեղծարարները գտնելու համար։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Արդուինի երեսփոխան եւ «Վագըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ խօսելով Սուրիոյ Թրքական կալուածներու հարցի մասին, կը շեշտէ.

—Լօզանի դաշնագրին համաձայն, Սուրիոյ Թուրքերէն անոնք որ Թրքական հպատակութիւնը պիտի նախընտրէին, կրնային իրենց բոլոր իրաւունքներով Թուրքիա մեկնիլ։ Այս ձեւով մօտ 15,000 Թուրքեր եկան եւ 500ը Պոլսոյ մէջ տեղաւորուեցան։ Սակայն անոնց իրաւունք չտրուեցաւ ծախելու Սուրիոյ իրենց կալուածները։ Նոյնիսկ շատեր բոլորովին մերկացուեցան Ֆրանսացիներուն եւ Հայերուն կողմէ եւ այնպէս ղրկուեցան։

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, համաձայնագիր մը կնքուեցաւ, բայց Ֆրանսացիները չգործադրեցին զայն, երեւելի իբր պատճառ ցոյց տալով սահմանային դէպքերը։

Մեր ձեռքը ունինք ճնշումի բաւականաչափ միջոցներ, Ֆրանսացիները ճամբու բերելու համար։ Օրինակ, Պոլիս գտնուող սուրիահպատակները եւ բոլոր Ֆրանսացիները ամբող-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՆՑԱԾ ԷՋԵՐ

Պատահաբար գտայ հետեւեալ հատուածը.

—«Ահարոնեանը չէի տեսած,ու երբ զինքը տեսայ, անծանօթ եւ նոր ներկայացուած մէկու մը տպաւորութիւնը չըրաւ իմ վրաս· այսպէս սրբազան տեղեր կան ու այսպէս մարդիկ կան։ Ահարոնեանը կը ճանչնայի իր գործերէն. իր հոյակապ արձակին rythmeը իր պատկերը գծած էր մտքիս մէջ ու իր ձայնին ոսկի շեշտը ընտանի դարձուցած. իրեն հանդիպումս անակնկալի մը յուզմունքը չպատճառեց, այլ շատոնց ի վեր կարօտով սպասուած մէկու մը հանդարտ գոհունակութիւնը. ու այսպէս եղած ըլլալու է բոլոր անոնց համար որոնք զինքը իր գործերէն կը ճանչնային մինակ։

Քիչ անգամ կը պատահի որ հեղինակ մը իր տաղանդին մարմնացումը ըլլայ։ Ահարոնեանը տեսնելէ ետք, չես զարմանար իր անօրինակ տաղանդին վրայ, ինչպէս զինքը կարդալէ ետքը, բնական կը գտնես իր Արամազդի թուխ ճակատը, իր խոր եւ սեւ աչքերը, որոնց մթին հուրքէն կարծես կոպերը այրած են։ Իր շարժումներուն, իր ձայնին մէջ կը վերագտնես իր տառապանքով օծուած արուեստին ազնուականութիւնը, դաշն եւ հզօր եղանակը մրրիկներուն, որոնցմով աւերուած Հայրենիքին սուգը իր գլխաւոր ցաւն ու սիրական տաղանդը կազմած են։

Արարատին ստորոտը ծնած է անիկա. իր առաջին կրօնքը այդ հսկայ լեռը եղած է. լեռները իրենց բարձրութեան մոլեռանդութիւնը կը ներշնչեն. Ահարոնեանին հոգին սկիզբէն դէպի այդ ալեւոր լեռն ի վեր սլացած է. բնութիւնը զինքը չէ շփացուցած, զինքը չէ փայփայած իր գեղեցկագոյն գարուններով, իր գաղջ եւ բուրումնաւէտ զեփիւռներով. մշտնջենական ձիւնը, ահաւոր ձմեռը մեր երկիրներուն դարբնած են իր խառնուածքը. «Աղբիւրները անգամ սեւ ջուրեր ունէին», կ՚ըսէր ինծի, պատմելով իր մանկութիւնը, ու այդ մարած հրաբուխը որ կը մռնչէ առանց բոց ժայթքելու, օձերը, սեւ օձերը որ կը սողան ոլոր ոլոր լեռան կողերուն վրայ, օրօրած են իր երեւակայութիւնը։

Մեր մթացած ու անգիտակից հոգիներուն մէջ, ուր դարերէ ի վեր ցեղային աւանդութիւնները պղտորած ու ժառանգական ընդունակութիւնները քնացած են՝ Ահարոնեան իր արուեստին շունչովը կոչուած է մեծ ու տիրական դեր մը կատարելու։

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Այդ օրերէն իվեր, Տիկինին ճակտին մազերը հող շահած են դէպի յօնքերը։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Առջի օր Պոլիսէն Աֆղանիստան մեկնեցաւ թուրք զինուորական պատուիրակութիւն մը՝ նախագահութեամբ սպայակոյտի փոխ-նախագահ Բեազիմ փաշայի եւ բաղկացած 10 սպաներէ, որոնք իբրեւ մարզիչ պիտի աշխատին աֆղան բանակին մէջ։

⁂ *Աֆղանիստանի ապստամբները այրեցին Ճէլալապատի արքայական պալատը։ Կորուստը քանի մը միլիոն րուփի կը հաշուուի։*

ՀԱՅԵՒՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻ ՑՈՅՑ ՄԸ

ՊԱՐՍԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

ԹԱՒՐԻԶ, 15 նոյեմբեր.— Թաւրիզի հայ վաճառականներու նախաձեռնութեամբ, Նոյեմ. 11ին, Կիրակի, Արամեան Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական մեծ հանդէս մը, ի պատիւ Իրանի վերանորոգիչ Րիզա Շահնշահ Փահլէվիի։

Հանդէսի կազմակերպիչ յանձնաժողովի կողմէ յատուկ տոմսերով հրաւիրուած էին Ատրպատականի զինուորական ընդհանուր հրամանատար Հիւսէյին խան Խազայի, ընդհանուր նահանգապետը (Այալաթ), կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչը (Մէարիֆ), բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ, պետական հայ եւ պարսիկ պաշտօնեաներ, պարսկերէն թերթերու խմբագիրներ եւ թղթակիցներ, հայ եւ պարսիկ հարիւրաւոր վաճառականներ, ոստիկանական կազմ եւայլն։

Առաջնորդ Ներսէս արքեպ.ը, քահանայական դասը, Թեմական խորհուրդը, ազգային դըպրոցներու ուսուցչական եւ հոգաբարձական. կազմերը, կուլտ. միութեան վարչութիւնը, հայ արհեստաւորներու ներկայացուցիչներ եւ հարիւրաւոր հրաւիրեալները ժամանակին գրաւած էին իրենց օթեակներն ու տեղերը։

Ամբողջ թատերասրահը եւ կողքի սրահները զարդարուած էին Շահնշահի նկարներով, պարսկական դրօշակներով եւ զարդերով։ Պետական զինուորական նուագախումբը եւ «Սալօն» նուագախումբը յաջորդաբար կը նուագէին հայկական, պարսկական եւ եւրոպական եղանակներ։ Ամբողջ հանդիսականները, առանց բացառութեան թատերասրահ մտան «Փահլէվի» գլխարկով, որ օրէ օր կը տարածուի անհաւատալի արագութեամբ։

Այս հարիւրաւոր հրաւիրեալները հիւրասիրուեցան թէյով եւ քաղցրեղէններով։ Կարգապահութիւն, պատկառանք եւ հայ-պարսկական դարաւոր բարեկամութեան եւ համակրանքի զգացումները իրար խառնուած՝ թատերասրահը լեցուցեր էին գեղեցիկ խորհրդաւորութեամբ մը։

Որոշեալ ժամուն սկսաւ հանդէսը։

Ատրպատականի հայութեան կողմէ բացման խօսքի պարսկերէն ճառը կարդաց Թաւրիզի հայ վաճառականներու պետ Պ. Ջիբրայէլ Բուդաղեանը, որ շեշտեց Հայերու երախտագիտական զգացումները հանդէպ հինաւուրց Իրանի եւ պարսիկ ժողովուրդի, որու կողքին Հայերը դարեր շարունակ ապրած են հանգիստ ու խաղաղ։

«Այս հանդէսը թող համարուի Ատրպատականի հայութեան լաւագոյն զգացումներու արտայայտութիւնը հանդէպ Իրանի վերածնունդը կերտող Րիզա Շահնշահ Փահլէվիի, (երկարատեւ ծափեր եւ կեցցէներ) որ այնքան եռանդուն կերպով կը ջանայ բարեկարգել Պարսկաստանը եւ զարկ տալ ժողովուրդի մտաւոր ու բարոյական, տնտեսական եւ քաղաքակրթական յառաջդիմութեան։ Կեցցէ՛ Րիզա Շահնշահ Փահլէվին, կեցցէ՛ զինուորական հրամանատարը (Ամիր Լաշքար) կեցցէ՛ նահանգապետը»։ Զնդէպա՛տ... (կեցցէ՛), կ'աղաղակէր հասարակութիւնը, մինչ զինուորական նուագախումբը կը նուագէր պարսկական ազգային քայլերգը, որ ողջունուեցաւ ծափերով, իսկ զինուորականութիւնն ու ժողովուրդը յոտնկայս ողջոյնի կեցած էին։

Ապա իր օթեակէն խօսեցաւ առաջնորդ Ներսէս արքեպ. Մելիք Թանգեանը։

Պարսիկները խոր հետաքրքրութեամբ կը դիտէին համայն Իրանին հանրածանօթ խալիֆա քիլլու Արամինէ Ազրբայջան (Առաջնորդ համայն Հայոց Ատրպատականի) եւ կը լսէին անոր այնքան գեղեցիկ եւ պատմական ճառը։ Ներսէս արքեպս. ցոյց տուաւ որ Հայերն ու Պարսիկները կը պատկանին արիական ցեղին եւ եւ հազարաւոր տարիներ կողք կողքի ապրած են։ Մեծն Իրանի փառքերն ու անցեալը յիշատակելէ յետոյ, առաջնորդը ծանրացաւ գլխաւորապէս Րիզա Շահնշահ Փահլէվիի կատարած մեծ եւ աննախընթաց գործերուն վրայ եւ մանրամասնաբար մատնանշեց անոր աշխատանքները յանուն Իրանի վերածնութեան եւ յառաջդիմութեան։ Փահլէվի Շահնշահը կանոնաւորեց բանակը, ջնջեց աւատապետական հին եւ սոսկալի կարգերը, զսպեց երկրի ներքին եւ սահմանային սանձարձակութիւնները, շինել տուաւ ճամբաներ, երկրի տնտեսութեան, զարգացման եւ քաղաքակրթութեան վերաբերեալ ամէն տեսակ աշխատանքներ կատարեց եւ յանուն ժողովուրդի բարօրութեան կերտեց Մեծն Իրանի վերածնութեան Արշալոյսը որուն համար Հայութիւնն իր ողջոյնի, համակրանքի եւ երախտագիտութեան զգացումները կ'ուղղէ։ Պարսկաստանի մէջ Հայութիւնը հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր կը վայելէ Պարսից պետութեան եւ ժողովուրդի եղբայրական հոգատարութիւնը, հանգիստ եւ խաղաղ կեանք, ազգային, ներքին ազատութիւն։ Հայութիւնը տարիներու ընթացքին իր լաւագոյն օժանդակութիւնը ցոյց տուած է Իրանին, որուն հպատակ Հայերը շատ մեծ ծառայութիւններ կատարած են եւ պիտի կատարեն։

Եւ այսօր, այս հանդիսաւոր պահուն, մենք, յանուն Ատրպատականի Հայութեան մեր երախտագիտութեան խորին զգացումներն ու յարգանքը կը մատուցանենք Մեծն Իրանին, անոր վեհապետ Փահլէվի Շահնշահին եւ պարսիկ ժողովուրդին։ Ապա ուրեմն բոլորս միասին յոտնկայս կոչենք — Զնդէպա՛տ Շահնշահ Փահլէվին, Ամիր Լաշքեար ու Այալաթ։»

Առաջնորդը ծափերու մէջ վերջացնելով իր ճառը, որուն պարսկերէն թարգմանութիւնը կարդաց Միրզա Մեսրոպ խան Քարամեանը։ Պարսիկները անսահման ոգեւորութեամբ կը լսեն Ներսէս աքեպիսկոպոսի ճառին թարգմանութիւնը, որուն յաջորդեցին նոր ծափեր, ազգային քայլերգը եւ համակրական ցոյցեր։

Յետոյ, համաձայն ծրագրի, յայտարարուեցաւ ազատ բեմ։

Ոտքի ելաւ ընդհանուր նահանգապետը շնորհակալութիւն յայտնելով հանդէսին համար, նկարագրեց երկրի զարգացման եւ բարօրութեան համար կատարուած աշխատանքները։ Շեշտեց որ անցեալին մէջ Հայոց զգացումներն ու հաւատարմութիւնը Իրանի եւ պարսիկ ժողովուրդի հանդէպ ինչպէս որ անկեղծ եղած են, ասկէ յետոյ ալ նոյն զգացումները պիտի մնան յարատեւ, «վասնզի պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ մեր հայ եղբայրները Իրանի մէջ լաւագոյն եւ հանգիստ կեանք մը վարած են եւ իրենց բարոյական, ֆիզիքական ու տնտեսական կարողութիւններով օգտակար եղած են Մեծն Իրանին։»

Ապա խօսեցաւ Թաւրիզի ժողովուրդին հանրածանօթ հռետոր Մօլլա Միր Հիւսէյին Վայիզին (փաթթոցաւոր հոգեւորականը), որ օրուան նշանակութիւնը պարզելէ յետոյ, շեշտեց թէ այս հանդէսը արիական երկու ժողովուրդներու— Հայոց և Պարսից— եղբայրական, համակրական եւ հաւատարիմ ու անկեղծ զգացումներու լաւագոյն արտայայտութիւնն է։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ Հայերն ու Պարսիկները հնագոյն դարերէն իրարու կապուած են հոգեկան, ներքին զգացումներով, իսկ այսօր ալ արտաքին ազդակներով, երբ «փահլէվի» գլխարկը եւ ուրիշ բարենորոգչական աշխատանքները մեզ իրար կը մօտեցնեն, առաջնորդելով դէպի Մեծ Իրանի վերածնունդը։

Միր Հիւսէյին Վայիզիի ճառը շատ խոր տպաւորութիւն ձգեց։

Պարսկական Թաբրիզ թերթի աշխատակից երիտասարդ Աղա Քէմալ Բէհէշտին(*) յանուն երիտասարդութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց, որ Հայերն այս հանդէսով առիթ տուած են այսօր միանալու եւ արտայայտուելու։ Հայոց Առաջնորդի ճառէն մէջբերում ընելով, Աղա Քէմալը շեշտեց, թէ Հայերը արիական ցեղէն ըլլալով, միշտ ալ համակրանք ցոյց տուած են Իրանի հանդէպ, եւ այդ համակրանքը դարերու ընթացքին եղած է ոչ միայն խօսքով, այլ և կենդանի գործով։ Օրինակ Իրանի ազատագրական շարժումներու (1908 - 1912) ընթացքին Հայերն իրենց սրտագին եւ գործօն մասնակցութիւնը ցոյց տուած են եւ իրենց զոհերով ու արիւնով պաշտպանած են մեր երկրի շահերը։ Ասկէ զատ Իրանի մէջ ապրող հայութիւնը մշակոյթի ասպարէզներու մէջ միշտ ալ իր պատուաւոր ու բարձր տեղը գրաւած է, հանդիսանալով յառաջդիմութեան ցայտուն օրինակը։

Աղա Միրզա Ջավադ Նաթք համակրանքի եւ յարգանքի խօսքեր ուղղեց հայութեան, շեշտելով, որ նախորդ ճառախօսներու — Առաջնորդի, Այալաթի եւ միւսներու — ըսածները կրկնելէ յետոյ կ'աւելցնեմ.— Ինչպէս մենք արտաքնապէս նմանեցանք իրարու, կը ցանկամ, որ մեր հոգեկան եւ ներքին զգացումներով ալ յարմարինք եւ ձեռք - ձեռքի տուած աշխատինք Իրանի բարօրութեան համար։

ՄԱՍԻՍ

ԽՄԲ.— Միւս տեղեկութիւնները՝ վաղուան թիւով։

(*).— Աղա Քէմալը վերջերս ութ-տասը ընդարձակ յօդուածներ գրեց *Թաբրիզ* թերթի մէջ, պախարակելով տէրվիշներու ճգնկատակութիւնը, ժողովրդական սնոտիապաշտութիւնները, կարգ մը խաւարամիտներու չարագործութիւնները եւ նման իրողութիւններ, որոնք պարսիկ ժողովուրդը պահեր են մտաւոր շղթաներու տակ եւ թանձր խաւարի մէջ։ Մ.

ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՂՄԿԱԼԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անհաւասիկ ամբողջ տարի մըն է որ մրցակցութիւնն ու պայքարը հասած են իրենց գագաթնակէտին, վերջերս ստեղծելով քարիւղի խոշոր դատը, որ վեց ամիս շարունակ աղմկեց արտասահմանը եւ, մանաւանդ Ռումանիան։

Այս ամբողջ աղմուկը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ վերոյիշեալ ուժեղներու (Ամերիկեան) տկարներու (ոչ-Ամերիկեան) պայքարը, որ եւ աղմուկին էութիւնն ու նպատակը կը կազմէր։ Ամերիկեանը, զայրացած ոչ - ամերիկեանի յարաճուն արշաւանքէն, փորձեց տապալել իր հակառակորդները՝ օգտագործելով պետական մեքենայի մէկ մասը (ուր կային եւ նախարարներ)։ Վերջնական նպատակն էր տկարներու (ոչ - ամերիկեան) կողմէ օրինական ճանապարհներով ձեռք բերուած մենաշնորհները ոչնչացնել ապօրէն, բռնի միջոցներով, մէկ կողմէ օգտագործելով արդարադատութիւնը եւ միւս կողմէ գաղտնի համաձայնութեան գալով ռումանական ընկերութեանց հետ՝ ապագային գրաւելու համար նոյն հողերը կամ մենաշնորհները, իբրեւ պետական սեփականութիւն։ Ուրիշ խօսքով, կ'ենթադրուէր, որ պետութիւնը պիտի վերցնէր հողերը եւ մենաշնորհները տար ռում. ընկերութեանց, իսկ վերջիններս ալ միջոցներ չունենալով պիտի դիմէին Ամերիկեան աջակցութեան։ այսպիսով յաղթող պիտի հանդիսանար նորէն ամերիկեան դրամագլուխը։

Իսկ ինչ պատրուակ կամ պատճառ պիտի բռնէր պետութիւնը (իմա՛ ամերիկեան դրամագլուխը) իր այս ընթացքը արդարացնելու համար։ Արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը (իմա՛ ամերիկեան դրամագլուխը) կը պատճառաբանէ թէ շարք մը անհատներու եւ ընկերութիւններու մենաշնորհները կը պատկանին Գ. շարքի հողերուն, հետեւաբար պետութիւնը (իմա շահագրգռուած ամերիկեան դրամագլուխը) կորուստ է ունեցեր։ Եւ այս այն ժամանակ, երբ մասնաւորի այդ իրաւունքները հաստատուած են դատական բոլոր ատեաններու կողմէ։ Հակառակորդ (Թօյլ) կողմը կը պնդէ, որ պետութիւնը ո՛չ եւ է իրաւունք չունի։ Դատարանի միջոցներով պետութեան իրաւունքները պաշտպանելու բոլոր փորձերը անցած են անյաջող. իսկ եթէ ան նորէն կը պնդէ իր պահանջին վրայ, կրնայ ստանալ իր %ը, Ուրեմն փաստական ու իրաւական է Թօյլ կողմը եւ, ընդհակառակն, անարդար ու անիրաւ է ուժեղ կողմը՝ յանձինս ամերիկեան դրամագլուխի, որ ամբողջ աղմուկի ընթացքին հրապարակի վրայ չկար եւ կը գործէր վարագոյրի ետեւէն։

1928ի յունուարին կառավարութիւնը բանակցութիւններով կը ձգտի համաձայնութեան եզր գտնել՝ ճշդելու համար տոկոսները։ Բանակցութիւնները երկար տեւեցին։ Խնդիրը կը դառնար երբեմն տոկոսները ճշդելու եւ երբեմն ալ փոխադարձ զիջումներու (հողերու փոխանակութիւն) հարցերու շուրջ։ Եւ հարցը փակուելու վրայ էր, երբ ամառնային արձակուրդներն սկսան եւ տկարներուն աջակից գործօն տարրերը հեռացան։ Հեռացած էր, արձակուրդով, նաեւ վարչապետը, մեկնելով արտասահման։ Ուշագրաւ էր եւ այն, որ փակուած էր խորհրդարանը։ Անհա այդ կարճ ժամանակամիջոցէն եւ այդ առիթէն օգտուելով, աղմուկը վերսկսաւ։

Քանի մը գիւղացիներ եւ պետական պաշտօնեաներ պատժելու պատրուակով սկսաւ հանրածանօթ աղմուկը՝ գործը յանձնուելով դատական քննիչին։ Մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ, փոխանակ գիւղացիներն ու պաշտօնեաները դատի քաշելու, առաջին առթիւ եւ անակնկալ, քննիչին մօտ հրաւիրուեցան ճիշդ այն մարդիկը եւ ընկերութեանց ներկայացուցիչները, որոնք երկարատեւ բանակցութեանց ընթացքին համաձայնութեան չէին եկած կառավարութեան հետ, հիմ ունենալով իրենց օրինական իրաւունքներու անձեռնմխելիութիւնը եւ, ընդհանրապէս, հակառակորդ բանակի խարդախ ծրագիրը։

Գաղտնի պայքարը այլեւս փոխադրուեցաւ հրապարակ։ Մամուլը, հասարակութիւնը, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը բաժնուեցան երկու բանակի, խտրութիւն չդնելով պայքարի միջոցներուն մէջ։ Կառավարութեան ընդդիմադիրները (ազգ. գիւղացիականները, նացիոնալիստ-ցարանիստները) առիթէն օգտուեցան և սկսան բուռն յարձակումները կառավարութեան դէմ։ Պայքարը հասաւ այնտեղ, որ հակառակորդ բանակը քաջութիւն ունեցաւ ձերբակալելու արտօնատէրներու առաջին շարքը, 7 հոգի, որոնց կարգին խորհրդարանի երկու անդամներ, եւ Պ. Սարգիս Արարատեանը։

Պայքարը հասաւ իր գագաթնակէտին մանաւանդ այն ժամանակ, երբ պահանջ դրուեցաւ հրաժարիլ նոյնիսկ վճռաբեկ ատեանի միջոցով շահուած շարք մը հողերէ։ Մերժումը վճռական էր, իսկ պայքարը՝ սկսուած։ Երկու կողմերն ալ իրենց յատուկ զէնքերով իրար կը մեղադրէին։ Մասնաւորապէս ծանր մեղադրանքներու ենթարկուեցան արդարադատութեան եւ արդիւնաբերութեան նախարարները։ Զայրացած դատական նախարարն ալ— ինչպէս երեւաց մամուլի արտայայտութիւններէն— կաշկանդեց դատական օրգանները։

Կիրքերու այս բորբոքման ժամանակ երկու դէպք տեղի ունեցաւ.—

Ա.— Վարչապետը վերադարձաւ՝ զայրացած այս խնդրի հեղինակներուն դէմ, որոնք ամենածանր հարուածն էին հասցուցած երկրի ելմտական վարկին՝ այն վայրկեանին, երբ ամիսներ շարունակ երկիրը զբաղած էր արտասահմանի մէջ փոխառութիւն կնքելու հարցով։ Այս գործը ապացուցուց, որ մենաշնորհներու օրէնքով ձեռք բերուած իրաւունքները և դատական մարմիններու որոշումները ապահով չեն եւ, հետեւապէս, հարիւրաւոր միլիոններով դրուած գումարները ենթակայ են վտանգի։

Բ.— Խորհրդարանի բացումը, որ կը սպառնար իսկական պատմութեան բոլոր մութ կողմերը երեւան հանել եւ բուն յանցաւորներն ու պատասխանատուները հրապարակ քաշել։

Նկատի ունենալով վերոյիշեալ պարագաները եւ նախարարներու անձնական գործով միջամտութիւնը, պայքարը մեղմացաւ, կողմերը զինադադար կնքեցին եւ բոլոր ձերբակալուածները ազատ արձակուեցան։ Խորհրդարանի բացման ճառին մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ երկու կողմերն ալ սխալներ են գործած եւ ինք կը ստանձնէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը (ձեւականօրէն ազատելով պատասխանատուութենէ այն նախարարները, որոնք ստեղծուած աղմուկի հեղինակներն են). մէկ խօսքով, պարզուեցաւ, որ ինքը երբեք կողմնակից չէր եղած քարիւղի հողերու մենաշնորհ ունեցող անձնաւորութեանց դէմ այդպիսի ապօրէն միջոցներ գործադրելու։ Այդպիսով ժամանակաւորապէս կողմերու միջեւ զինադադար եղաւ, որով եւ քարիւղի պայքարը, մնաց իր ուժին մէջ։ Նորէն վերահաստատուեցան խաղաղ բանակցութիւնները՝ փոխադարձ հասկացողութեամբ լուծելու համար առկախ գործերը։

Իրողութիւնը, այս բոլորէն յետոյ, այն է, որ առաջին յաղթանակը տկարներու (ոչ-ամերիկեան դրամագլուխը) կողմէ շահուած է։

Այս պայքարին մէջ, անկախ իր կամքէն, մասնակցած էր նաև Պ. Սարգիս Արարատեանը, իբրև լիազօր ներկայացուցիչ երեք քարիւղային ընկերութեանց (ֆրանսական, անգլիական, իտալական)։ Այդ ընկերութիւնները նոյնպէս ունէին քարիւղի մենաշնորհներ՝ ձեռք բերուած մասնաւոր սեփականատէրերէ, Պ. Սարգիս Արարատեանի միջոցով։ Ոչ նուազ չափով ամերիկեան դրամագլուխի հարուածը ուղղուած էր նաեւ այդ մենաշնորհներուն դէմ, որու վրայ ալ տարածուեցաւ երկրի ներքին քաղաքական պայքարը՝ իր բոլոր հետեւանքներով։

Խնդիրը այսպէս պարզաբանուելէ և վերջանալէ յետոյ, խորհրդարանի ու երկրորդ դահլիճի բազմաթիւ պատգամաւորներ, ինչպէս եւ կառավարութեան որոշ անդամները իրենց ցաւակցութիւնները եւ համակրութիւնները յայտնեցին Պ. Սարգիս Արարատեանի դէմ կատարուած անարդարութեան համար։

Lucifer

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է
ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԻ՞Ս

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԼԻՈՆԻ ԺԱՆՏԱՏԵՆ

Լիոնի ժանտատենդի
համաճարակը առիթ կու
շեցնելու քանի մը հանրա
իրողութիւններ ու
ներուն ինծ — նաեւ ք
յանձնարարութիւններ։
Այս չարաբաստիկ հիւա
թիւնը, որ պարագաներու
մաներուս, անհատներու
ձայն— իր ախտանշանները
սաստկօթիւնը կը փոխէ —
ղինք է էպերթեան միքր
Երբեմն թէեւ այս մանրէն
տաննենայ եւ իր յառաջ
հիւանդութիւնը տեղական
մնաս հանգամանք մը կը
նայ, բայց ընդհանրապ
յայտնուի մեծ քաղաք
խճողումներու մէջ եւ կը
նայ մահառիթ համաճարակ
կերպարանքն առնել։
Այս միքրոպին ամենա
ւոր փոխադրիչը եւ տարած
ջուրն է, խմիչքի ջուրը
կասկածելի ծագում մը ունի
կամ երբ իր խողովակներ
լորովին անթափանց
կ'եզերեն կա՛մ կը խա
կոյուղիները։ Այդ պայ
րուն մէջ անխուսափ
կայուղիներու անմաքուր
ւանդութեան պասիլները
ցուն ջուրը կը մզուի, կը
փանցէ գործածական ջուրի
ղովակներուն մէջ եւ ջուրի
միասին հիւանդութիւնը կը
րածուի ամենուրեք,
մելանի բիծ մը ծծուն
վրայ։
Հիւանդութեան ընթ
ախտանշանները մանրած
իմ նիւթէս դուրս է։ Ցա
սկզբնական շրջանին
շատ շփոթ են եւ փորձ
բժիշկին հմտառութիւնը
մեծ է ժանտատենդը
շելու համար ուրիշ հիւանդ
վիճակներէ։
Բայց ինչ որ այս հիւա
թեան տիրական ախտա
կը կազմէ, բարեխառնու
բարձր աստիճանն է, որ
գերի 40 աստիճանի
կանոնաւոր ծփունքով մը
հիւանդը կը ձգէ ուժաթ
թեան, զառանցանքի եւ
գրգռուածութեան վիճակի
մէջ։
Հիւանդութիւնը իր որոշ
ջանները ունի, ինչպէս մի
պային բազմաթիւ հիւա
թիւններ։ Երբ անոնք
կայունութիւն մը չեն
ապաքինումը կը պա
լուրջ զգուշութիւններ։
Համաճարակի մը պար
յին կանխազգուշութիւնը
ողջապահութեան,
թեան տարրական օրէնք
յարգանքը միակ ապա
ջոցն է օձիքը ձեռք չտալ
Զգուշացէ՛ք բացարձ
պով հում ջուրերէ, եթէ
անոնց մաքուր ըլլալուն
էք։
Միայն եւ միայն
ջուր (տաք կամ պաղ)
ծեցէք։
Զգուշացէք ֆիզիքակ
բարոյական յոգնածութիւն
որովհետեւ ո եւ է կերպ
ժասպառ մարմինները կը
նան հիւանդութեան
զոհերը։
Մարսողութեան ձեր
վակը պահեցէք բնական
ճակի մէջ, ստամոքսի կա
ղիքներու խանգարուած
կը կ'ընծայէ հիւրընկալ
միքրոպներու ասպատակ
Զգուշացէ՛ք հիւանդ
արեւելեան վնասակար
քավարութենէն. հիւանդ
շփումը նոյնքան կրնայ
բոպները փոխանցել
անձնական առողջութեան
հիւանդի հանգիստն ալ
պահանջէ։
Ու հակառակ իմ մ
քիս, եթէ հիւանդ ունենա
կուսացուցէք զայն պարէ
ճողուած սենեակ մը —
ցե՛ք, հայ գաղթականներ
ուած չէ — կամ հիւանդ
ուր անհրաժեշտ հիւանդ
հուհին թոյլատրելի է
այցելելու եւ հսկելու
վիճակին։
Ասկէ անդին կը մնայ
կին եւ Աստուծոյ։
Փ. ՍԱՄ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — Թիւ 34

1.— Թուրքիոյ մէջ տեղի ու-
ած այս աննախընթաց փո-
թիւնները կը ցուցնեն նոր
ոյ նախաքայլը դէպի եւ-
անացում։ Նոյնիսկ այս-
ը որոշ հանդրուան մը հա-
կը նկատուի։

2.— Այս փոփոխութիւնները
պէս կը զօրացնեն Թուր-
ու Թուրք ժողովուրդը։

3-4.— Որովհետեւ քաղա-
թութենէն վերջ Թուրքիան
նագիտութեամբ կրնայ
բերել մնացածը, երկրին
ացման համար։

5.— Այս փոփոխութիւնները
աբելապէս բարերար հետ-
կը ձգեն Թուրք ժողովուր-
մէջ, օրինակ հանդիսանա-
միւս յետամնաց ազգերուն։

6.— Պատճառ չկայ որ չսե-
Մ. Քէմալի ծրագիրները,
քը եւրոպական ազգ մը
նելու համար։ Գործ մը գը-
նելու համար դժուարին
սկիզբն է։ Չէ՞ որ երբ մա-
ք մը դպրոց կը ղրկուի, ան
ասերէն աւելի կը նախընտ-
խաղը եւ յետոյ կը վարժուի։

7.— Մեզի համար վտանգա-
են այս փոփոխութիւնները,
անի որ Թուրքիան կը զօրա-
, իսկ մենք նոյնը կը մնանք
որ ենք։

մառ — Մ. Աւետիսեան

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

«ԼՔԵԱԼ» ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱԽԱՐԸ

նուս Նատիի «Ճիւմհու-
թ»ը «լքեալ» գոյքերու
րին առթիւ երկար յօդուած
հրատարակելով, կ'ըսէ թէ
եղածին պէս աշխատանք
թափուիր գաղտնի մնացած
«լքեալ» գոյքերը երեւան հա-
լու համար։

ժամանակին յանձնաժողով
կազմուած էր «լքեալ» կալ-
ածները երեւան հանելու հա-
մար։ Առաջին շաբթուն, յաջողե-
500 լքեալ կալուածներ երե-
հանել, բայց օրուան կուսա-
Սիւլէյման Սամի պէյ, ան-
օթ պատճառներով արգելք
գիսացաւ այդ յանձնաժողո-
գործունէութեան։ «Լքեալ»
քերու վարչութիւնը իր պար-
անութեան գիտակցութիւնը
եւ երբեք չհետաքրքրուիր
ալ կալուածներ երեւան հա-
խնդրով։ Ընդհակառակն ե-
բոլոր դիմումները անհետե-
կը թողու։

«Լքեալ» գոյքերու վար-
թիւնը կը ծախէ փախստական
ներու պատկանող կալուած-
որոնք ըստ Լօզանի դաշնա-
գրին, պէտք է յանձնուին փոխանակուած Թուրքերուն։

Միւս կողմէ, նոյն վարչութիւնը, ծախուած լքեալ կալուածներու տէրերուն անունով ընթացիկ հաշիւ մը կը բանայ մասնաւոր տետրակին մէջ, որով պետութիւնը պարտական ցոյց կը տրուի փախստական կալուածատէրերուն.

Ասկէ զատ, Պոլսոյ մէջ կան բազմաթիւ կալուածներ, որոնց վարձքերը Հրեայ, Յոյն եւ Հայ փաստաբաններու կողմէ գանձուելով կը ղրկուին Յունաստան գտնուող փախստականներուն. այս վիճակը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր եւ փախստականները թէ Պոլսոյ իրենց կալուածներէն կ'օգտուին, եւ թէ Յունաստանի մէջ Թուրքերու կալուածներուն կը տիրանան։

Այս բոլոր կարեւոր կէտերը նկատի ունենալով, կ'առաջարկենք հետեւեալ օրինագիծը։

1.— Թաղերու Ծերոց ժողովները պարտաւոր են իրենց թաղերուն մէջ գտնուած լքեալ կալուածներու տեսակը, քանակն ու տէրերը ճշդելու եւ տեղեկագրելու,

2 — Կալուածատէրը լուսանկարով վաւերացուած վկայագրերով պէտք է հաստատեն իրենց սեփականութիւնը։

4.— Այն Ծերոց ժողովի անդամները, որոնք մէկ ամսուան ընթացքին չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը՝ 1էն 3 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին ։

5.— «Լքեալ» կալուածներու մէջ բնակող եւ կառավարութեան իմաց չտուողներն ալ 1էն 3 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին եւ այդպիսիներէն կը գանձուին կուտակուած վարձքերը։ Իսկ երբ վարձակալը ինքնաբերաբար կառավարութեան իմաց տայ, կուտակուած վարձքերը չեն գանձուիր եւ միայն կալուածը կը գրաւուի։

***

«Ճիւմհուրիյէթ» կը թէ Հրապարակի վրայ ծանօթ «Մանիֆաթուրա»յի 5-6 վաճառականներ պիտի սնանկանան։ Անոնց գրեթէ ամէնքն ալ ոչ-Թուրք են։

***

«Վաքըթ» կը գրէ թէ լիսէներուն մէջ աւանդուած արաբերէն եւ պարսկերէն լեզուները ջնջելու մտահոգութիւն կայ։ Սակայն այս մասին տրուելիք որոշումը Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ պիտի վաւերացուի, կ'ըսէ նոյն թերթը։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ՀԱՑԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄԸ

Երեւանէն առնուած լուրերը կը հաւաստեն թէ հացի մատակարարումը կանոնաւորուած է Երեւանի մէջ. հացի հերթը վերցած է եւ կը պատահի որ հացավաճառներուն քով, մեծ քանակով թեւամբ հաց աւելնայ։ Երեւանի համար հացը կը թխուի սօվորական քանակութեամբ։ Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են լաւ տեսակի հաց հայթայթելու համար։ Կանոնաւորուած են փուռերը եւ փոխադրութեան միջոցները։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱԹՆԱԿԱՅԱՆԸ

Փութով առաջ կը տարուին Երեւանի կաթնակայանի սարքաւորման աշխատանքները։ Կայանը պատրաստ կ'ըլլայ մինչեւ յունուար մէկ։ Պիտի պատրաստէ ամլացման ենթարկուած կաթ, մածուն, պաղպաղակ, քէֆիր (խմիչք) եւայլն։ Միջոցներ ձեռք կ'առնուին կաթ ծախելու գոց շիշերով։

ԲԵՐՔԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Կեդրոնի վիճակագրութեան դիւանի տեղեկագրութեան համաձայն, Հայաստանի կարգ մը բերքերու վիճակը հետեւեալն եղած է նոյեմբեր 1ին։

Բամպակ.— Երեւան գաւառի մէջ միջակ՝ 3,1.— Դարալագեազ՝ միջակ՝ 3,0.— Էջմիածին՝ միջակ՝ 3,4.— Մեղրի՝ միջակէն բարձր՝ 3,6.— ամբողջ Հայաստանի մէջ՝ միջակ՝ 3,3։ Նախորդ կիսամսեակին, բամպակի վիճակը Հայաստանի ցուրտերուն պատճառով վատացած է 0,1 աստիճան։

Խաղող.— Երեւան՝ միջակէն բարձր՝ 3,6.— Դարալագեազ՝ միջակէն բարձր 3,8, Էջմիածին միջակէն բարձր՝ 3,9։ Ամբողջ Հայաստանի մէջ, միջակէն բարձր՝ 3,7։

Գետնախնձոր.— Էջմիածին՝ միջակէն բարձր՝ 3,7.— Մեղրի՝ միջակէն բարձր՝ 3,6։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

Պրոֆ. Ադոնց, իշխան Արղութեանց, Ա. Վաչեան, Մ. Տէրպէտէրեան, եւ Շանթ նախաձեռնութիւն ունեցած էին վերջերս Հայ Գրասէրներու Ակումբ մը հաստատելու եւ հրաւիրած էին քառասունի չափ հայրենակիցներ, 71 Avenue Kléber նախնական խորհրդակցութեան համար։

Այս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու 25.30 հայրենակիցներու ներկայութեամբ եւ առժամեայ վարչութիւն մը ընտրուեցաւ Ակումբի ձեռնարկը յառաջ տանելու համար։ Վարչութեան անդամներն են.— Նախագահ՝ Պրոֆ. Ադոնց, ատենապետ՝ վոդ. Թագուորեան, գանձապետ՝ Մ. Տէրպէտէրեան, խորհրդականներ՝ Ա. Վաչեան եւ Ռ. Բերբերեան։

Ակումբի առժամեայ կեդրոնատեղին է՝ 71 Ave. Kléber եւ նպատակն է սերտ հաղորդակցութիւն հաստատել գրասէր հայրենակիցներու միջեւ։ Այդ նըպատակին համար որոշուած է ամէն շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն 12 հաւաքուիլ կեդրոնատեղին եւ կազմակերպել գրական ասուլիսներ, զեկոյցներ, ընթերցումներ եւլն. ամէն տեսակ նիւթերու շուրջ։

Անցեալ շաբաթ օրուան հաւաքոյթին առաջին անգամ խօսեցաւ Լեւոն Շանթ գրքի վրայ եւ բացատրեց գրքի դերն իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ բարեկամ, իբրեւ սփոփիչ եւլն., իսկ այս շաբաթ (դեկտ. 1) խօսեցաւ Ս. Վրացեան, նիւթ ունենալով «Գրական լեզու» (ռուսահայ եւ Թրքահայ բարբառները)։

Երկու բանախօսութիւններն ալ առիթ տուին շահեկան վիճաբանութեանց, որուն մասնակցեցան ներկաներէն շատերը եւ ժամանակն անցաւ շատ հաճելի եւ տաք մթնոլորտի մը մէջ, ընդհատուած թէյով ու սուրճով։ Դեկտ. 8ի շաբաթ գիշերը պիտի շարունակուի երկու բարբառներու շուրջ սկսուած վիճաբանութիւնը եւ այնուհետեւ պիտի բանախօսէ պրոֆ. Ադոնց, նիւթ ունենալով «Պրոշ իշխանական տունը եւ Իսրայէլ Օրի»։

Ակումբին անդամ կրնայ ըլլալ հայ գիրն ու գրականութիւնը սիրող ամէն հայրենակից։ Անդամակցութեան դիմումները պէտք է ընել վարչութեան, որ կը ներկայացնէ զանոնք ընդհ. ժողովի վաւերացման։ Մուտքի տուրքն է 25 Ֆր. միանուագ եւ 5 Ֆր. ամսական։

Կատարեալ գրական վայելքներ են շաբաթ երեկոներու այս հաւաքոյթները եւ կը յուսանք թէ հետզհետէ շրջանակն ընդլայնելով, ակումբը ունենայ իր մասնաւոր հաւաքավայրը, ուր կարելի պիտի ըլլայ կազմակերպել նաեւ հանրային բանախօսութիւններ։

Վ. Վ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ'ԱՅԼԱՍԵՐԻՆ

ՊՈԼՍԷՆ, 2 դեկտ.— Թղթակիցները յաճախ մոռացութեան կուտան կարեւոր խնդիր մը, մանուկներու այլասերումը։ Մեր գաղութը 250 անձ կը հաշուի։ Բոլորն ալ աշխատաւոր։ Մանուկները օտարացման վտանգի տակ են եւ ոչ ոք՝ կը հետաքրքրուի։ Կը քնանան ծնողներ, իսկ ազգային կազմակերպութիւնները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Մալաթիոյ Կրթասիրաց եւ մանաւանդ Մատուռի վարչութիւնը իրենց կարգին անտարբեր են։ Քանի որ Հայաստանի Նորեկ «կոմիսար»ն ալ կը կը յայտարէր. «Մենք հայահաւաքման գործով չենք զբաղիր», ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր մանուկներու ապագան։ Ցասը տարի յետոյ այլեւս չպիտի լսէք իրենց բերնէն ոչ մէկ բառ հայերէն։ Եթէ նիւթական միջոցները չեն ներեր, գոնէ շաբաթուան մէջ 2-3 ժամ հայերէն Ա. Բ. մը սորվեցնելո՞ւ ալ ճար չկայ։ Չկա՞յ սրտցաւ հայ մը կամ հայուհի մը որ ստանձնէ այս պարտականութիւնը, թէ՛ Պոլէնի եւ թէ Սէնթ-Էտիէնի համար։

Ճավան

ԴՈՒՐԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երուսաղէմէն կը գրեն թէ որոշուած է հայեկեղեցականութեան վաստակաւոր ու բազմաշխատ հովիւին՝ Երուսաղէմի Պատրիարք Եղիշէ արքեպիսկոպոս Դուրեանի քահանայութեան յիսնամեակը տօնել։ Այս առթիւ մասնաւոր յանձնախումբ մը նշանակուած է՝ անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար։

Յանձնախումբի գործօն անդամներն են՝ ատենապետ՝ Մեսրոպ Նշանեան, ատենադպիր՝ Բաբգէն եպիսկ. Կիւլէսէրեան, գանձապահ՝ Մկրտիչ եպիսկ. Աղաւնունի, իսկ անդամներ՝ Մատթէոս եպիսկ. Գալըգճեան, Կիւրեղ Վ. Իսրայէլեան, Պ. Պ. Կ. Նուրեան եւ Գ. Մխալեան։

Այս առթիւ, արտասահմանի հայութեան առանձին կոչ մը պիտի ուղղուի եւ յոբելեարին անձն ու գործը սիրողներու կողմէ ղրկուելիք նուէրներու արժէքով հատընտիր գիրքեր պիտի գնուին եւ վանքին մէջ առանձին տեղ մը «Դուրեան Մատենադարան» անունով գրադարան մը պիտի կազմուի։ Յոբելեարին նուիրուած մասնաւոր գիրք մը պիտի հրատարակուի, որ պիտի բովանդակէ իր կեանքն ու գործը պատկերացնող գրուագներ, գրի առնուած իր աշակերտներէն եւ գինքը մօտէն ճանչցողներու կողմէն,

Յոբելեանի թուականն է 1929 հոկտ. 26։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՊԱՏԻՒԻ ՀԱՄԱՐ».— Այր ու կին երիտասարդ, ամուսնացած, ու կը սիրէին զիրար։ Այրը կ'աշխատէր վաճառատան մը մէջ, ուր յաճախակի գողութիւններ կը պատահէին։ Վաճառատան տէրը լուր տուաւ ոստիկանութեան որ կարճ քննութենէ մը յետոյ ձերբակալեց այրը, իբր կասկածելի։

Հինգշաբթի իրիկուն սակայն իր փաստաբանին պահանջին վրայ, ան ազատ արձակուեցաւ ժամանակաւոր կերպով ու շիտակ գնաց տուն իր կնոջը մօտ։

Ի՞նչ խօսեցան իրարու հետ կինը որ կը սիրէր, յանդիմանե՞ց զինքը խստօրէն։ Խոստովանեցա՞ւ այրը. ջանա՞ց ինքզինքն արդարացնել։ Ամէն պարագայի մէջ, վերահաս անպատուութեան գաղափարը որոշեցին փնտռել մահուան մէջ։

Այրը հանդարտ գրով մը երկար կտակ մը գրեց։ Յետոյ երկուքը մէկ, նամակներ գրեցին ուղղուած ոստիկանութեան եւ իրենց ընտանիքներուն։

Յետոյ, այսպէս կ'եզրակացնէ ու կը հաստատէ քննութիւնը։ Իւրաքանչիւրը առաւ ածելի մը ու կտրեց իր կոկորդը։ Արիւնը կը հոսէր, բայց մահը կ'ուշանար ու տառապանքը կը սաստկանար։ Փորձեցին իրարու բազուկ կտրել։ Այրը ուժն ունեցաւ առնելու ատրճանակ մը, կրակելու նախ իր կնոջ, յետոյ իր իսկ վրայ։

Բայց նորէն չմեռան անմիջապէս։ Օր մը յետոյ միայն, անոնք գտնուեցան իրենց սենեակին մէջ, կիսակենդան, մահամերձ։

Եւ այսպէս, պատուոյ զգացումը որ չէր կրցեր արգիլել գողութիւնը, խլեց իր զոհերը։

ՏԽՈՒՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁ.— Երկար ատենէ ի վեր ամուսնացեր էին, ունեցեր էին 12 զաւակ որոնցմէ 6ը կ'ապրէին։

Այրը հիւանդացաւ ու մտաւ հիւանդանոց ուր մնաց մէկ ամիս։ Երբ վերադարձաւ առողջացած, տունը ոչ կին կար, ոչ զաւակ, ոչ ալ կարասի։ Մերկ պատեր ու տախտակամածներ։

Շատ չանցած իմացաւ որ իր կինը փախեր էր իր սիրականին մօտ, տանելով զաւակներ ու կարասիներ։

Այրը բողոքեց ոստիկանութեան, որ հրաւիրեց սիրահար զոյգը բացատրութիւն տալու։ Որոշեալ ժամուն, այրը ոստիկանատան դրան առջեւ անոնց կը սպասէր. կինը երբ տեսաւ զայն, ձգեց ու փախաւ. իսկ սիրահար ու ամուսին գացին բարեկամաբար ճաշելու։ Ճաշի ընթացքին այրը պատմեց իր կնոջ բարեկամին — իր մրցորդին թէ քանիցս կինը փորձեր էր զինքը թունաւորել։

Յաջորդ օրը, նոր բողոքի մը վրայ, կինը ձերբակալուեցաւ ու խոստովանեցաւ թունաւորման փորձերը եւ իր կարգին յայտնութիւններ ըրաւ իր ամուսնին կատարած գողութիւններուն վրայ։

Այր ու կին ձերբակալուած են, մէկը դատուելու համար իբր թունաւորիչ, միւսը հարցաքննուելու համար իբր գող։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Շատեր կը նստէին գետ-
վրայ, մարած աչքերով
ուած շրթներով, առանց
ելու, բայց որոշապէս ցան-
մեռնիլ։

27 Յունիս։ Կերանք վերջին
միսն ալ։ Եթէ յաջորդ առ-
երկինք կամ մարդիկ օգնու-
չհասնէին, հոգի տալու
մնուած էինք այլեւս։

Այդ օրուան իրիկունը, առա-
ստուերներուն հետ, տեսնուե-
Թուրք պատգամաւոր մը, որ
ռնէշներուն տակ էր եկեր։ Հրա-
մանատարը եւ սպայակոյտը գա-
դիմաւորելու։ Պատգամաւորը
առնուեցաւ, ան կը բերէրնա-
մը Թուրք հրամանատարէն։
Թերորդ նամակն էր այդ, զոր կը
յինք պաշարման սկիզբէն
ի վեր։ Արհամարհանքով ճամբած էինք նախորդները։ Մեր հրամանատարը առաւ նամակը, բարձրացուց դէպի լապտերը, որ կը լուսաւորէր սպաներուն շրջանակը, եւ կարդաց բարձրաձայն։ Շամիլ փաշա կը տեղեկացնէր պաշարեալներուն թէ հայ զօրավարը Լորիս-Մելիքոֆ, ռուս բանակին ձախ թեւին միանալու ռազմափորձը կատարած ատեն՝ պարտուեցաւ եւ պարպեց Կարսը։ Իսկ զօրավար Տէր-Ղուկասոֆ, որ կը հրամայէր ձախ թեւին, զանազան ընդհարումներու միջոցին կորսնցուց աւելի քան 7000 հոգի եւ քաշուեցաւ սահմանագլուխէն ներս։ Ուրեմն, մենք մինակ ենք մնացեր, լքուած՝ թրքական հողին վրայ։ Թուրք փաշան, մարդկային զգացումէ մը շարժելով, մեզ կը հրաւիրէր դադրեցնել անյոյս կռիւը. մեզի կ'առաջարկէր պատուաւոր պայմաններ, արժանի մեր քաջութեան։

Երբ հրամանատարը կը կարդար այս նամակը, բազմաթիւ զինուորներ հաւաքուեցան մեր ետեւը։ Ես կը տեսնէի անոնց յուսալքուած դէմքին վրայ տպաւորութիւնը, զոր կուտային այդ տխուր լուրերը։ Անոնք շատ հաւատ կ'ընծայէին այդ լուրերուն. եթէ մեր եղբայրները օգնութեան չէին հասնէր, ուրեմն [illegible] չունէին ճակատներուն վրայ, ինչպէս կը հաստատէր Թուրք փաշան ալ։ Հրամանատարը գետին ձգեց նամակը եւ լուռ կեցաւ։

Եթէ նոյնիսկ հարիւր տարի ապրիմ, դարձեալ չպիտի մոռնամ այդ պահուն կրած մեր անձկութիւնը։ Լապտերին վախվխուն լոյսին տակ, Թուրք պատգամաւորին շուրջը, սպայակոյտը կարգի կեցած էր, ու ետեւը կը յորդէր զինուորներուն ալիքը։ Անոնց խռովահար աչքերը կը հարցաքննէին իրենց պետերը, եւ պետերը լուռ էին, գլուխները վար կախուած։ Իւրաքանչիւրը կը քննէր իր սիրտը վախնալով գուշակել իրը ինչպէս իր ընկերոջ սիրտը։ Իւրաքանչիւրը կը կռուէր մեկուսի, թուլութեամբ, հոգիներուն մէջ բարձրացող յուսահատութեան սոփեստութեան դէմ։ Մարդկային ուժերուն սահմանը հասած չէի՞ն արդէն։ Աւելին փորձել խենդութիւն չէ՞ր միթէ։ Սարսափելի վայրկեան, երբ ոչ ոք կը խօսէր, որովհետեւ բոլորն ալ կը սպասէին ձայնին աւելի տկարին, որ գար քաշելու իր ետեւէն եւ արդարացնելու իրենց աճող տկարութիւնը։ Կը զգայինք, որ իւրաքանչիւր երկվայրկեան կամք մը կը պարտուէր. եւ հաւաքական տկարութիւնը կը ծաւալէր, մինչեւ որ գտնէր իր թարգմանը։ Նայուածքները կը խուսափէին, որպէսզի իրարու հանդիպելով չմատնուին։ Ես ալ դարձուցեր էի աչքերս, որոնք մեքենաբար հանդիպեցան մարդու մը, որ կը մօտենար, ձեռքը կապած իր կուրծքին վրայ եւ ճակատը վիրակապի մէջ։ Իմ ծերուկ ծառաս էր, որ կը վազէր հասնելու համար հաւաքման պատճառը։ Լուր չունէր, եւ չէր գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ։ Հետաքրքրութեամբ դիտեց հսկայ Թուրքը, որ Արեւելքցիի պէս անշարժ կանգներ էր։ Այդ պահուն էր, որ Պետրուշկա յղացաւ իր գաղափարը, իր լաւագոյն գաղափարը, կատակասէր գաղափարը, ռուս գիւղացիին զուարճասիրութիւնը, որ չեմ գիտեր ինչպէս յանկարծ մտաւ իր ուղեղը։ Եկաւ կանգնեցաւ փայտի պէս ճիշդ Թուրք պատուիրակին առջեւ, գրպանէն հանեց սրինգը, որ երկար ատենէ ի վեր յամր էր մնացեր, տարաւ շրթներուն, եւ, զարմանահար Թուրքին մօրուքին տրնկած, փչեց սրինգը։

Ինչ որ սկսաւ երգել Պետրուշկա, առաջին տողն էր մեր ազգային եւ զինուորական քայլերգին.

Աստուած պահէ մեր ցարը…

Գիտէք թէ որքա՜ն հրաշազօր է ան եւ հզօր, այդ երգը։ Լսա՞ծ էք զայն, մեր բանակին մեծ տօներուն ընթացքին, երբ փոթորիկի մը նման կ'անցնի զօրագունդերուն ճակատին վրայէն բախելով սիրտերը, շկահելով սուրերը եւ ճարճատելով դրօշակները։ Երբ այս ռուս երգը կը պայթի, ցուրտ դող մը կը սեղմէ կոկորդը նոյնիսկ ամենէն հանդարտ մարդուն, արիւնը կը վազէ աչքերը, կարծես հոսիլ, տարածուիլ ուզէր։ Այդ օրը, Պետրուշկային սրինգին մէջ, մեր երգը չունէ՛ր երինային ոռոտումը։ Ան բանտարկուեր էր այդ նիհար եղէգին մէջ, եւ դուրս կ'ելլէր խո՛ւլ, դժբախտ եւ աղաչուն։

(Շար.)

ջովին կ'օգտուին Թուրքիոյ մէջ իրենց կալուածական իրաւունքներէն։ Երբ աստնք ասդին ամէն իրաւունք կը վայելեն, ի՞նչպէս կարելի է հանդուրժել որ անդին՝ Սուրիոյ մէջ, Թրքական կալուածները ընդհանուր արգելքի (հաճզ) տակ մնան։ Հետեւաբար, առկախ խնդիրներու մասին Ֆրանսացիներու հետ բանակցութեան սկսելէն առաջ, նախ պահանջելու է որ անոնք գործադրեն իրենց ստորագրած համաձայնագիրը, հակառակ պարագային, հասկցնելու է թէ Թուրքիոյ սուրիահպատակները և նոյն իսկ Ֆրանսացիները չպիտի կրնան պահել իրենց կալուածական ազատութիւնը։

ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ՎԷՃԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ժուռնալի մէջ, քաղաքական բաժնի խմբագիր Սէն-Պրիս խօսելով Էնկիւրիի խորհրդարանին կողմէ կտրօններու համաձայնագրին վաւերացման մասին, կը գրէ.

Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր 1 Դեկտ. Թուականին, որ վճռական դրուագ մը պիտի նշանակէր արեւելեան գործերու հաշուեյարդարին մէջ։ Ըստ անցեալ մայիսին կնքուած համաձայնագրի մը, մեծ ժողովը այդ Թուականին պէտք է վաւերացուցած ըլլար մայիսին տրուած որոշումները, օսմանեան պարտքի վերջնական կարգադրութեան համար։

Վաւերացումը կատարուեցաւ, բայց այնպիսի պայմաններու տակ, որ վէճը փակելէ աւելի արծարծելու հանգամանք ունի։ Իրաւ ալ համաձայնագրերը վաւերացնելէ առաջ, մեծ ժողովը ընդունեց մասնագիտական երկու վերապահումներ, որոնք խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն տրուած որոշումները։ Ասիկա մասնագէտներուն կը վերաբերի։

Ինչ որ կը հետաքրքրէ քաղաքականութիւնը, մանաւանդ ֆրանսական քաղաքականութիւնը, վիճաբանութեան խիստ կարեւոր մէկ մանրամասնութիւնն է։ Երկու Թուրք երեսփոխաններ բանաձեւեր առաջարկեցին՝ դիտել տալով թէ օսմանեան պարտքի Թուղթերուն մեծ մասը Ֆրանսացիներուն ձեռքը կը գտնուի, ուստի եւ պահանջելով որ որոշումը յետաձգուի՝ մինչեւ սուրիական սահմանագլուխի կարգադրութիւնը։

Ուրախ ենք նկատելու թէ այս բանաձեւերը մերժուեցան միջամտութենէն վերջ արտաքին նախարարին, որ դիտել տուաւ թէ պէտք չէ իրար խառնել ելմտական խնդիրներն ու սահմանագլուխի խնդիրները։ Սակայն Թէվֆիք Րիւշտի պէյի գործածած լեզուն լուրջ մտահոգութիւններ կը պատճառէ։ Նախարարը յստակօրէն կը յայտնէ թէ մտադիր է պահել իր ցարդ բռնած դիրքը սահմանագլուխի խնդրին մէջ, «խնդիր, որ կենսական կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ համար»։

Այսպէսով մենք մեզ կը գտնենք յատկանշական վէճի մը առջեւ։ Քանի մը օր առաջ, երբ Պ. տը Շանպրէօն Էնկիւրի վերադարձաւ, ցոյց տուինք թէ ի՛նչպէս կը ներկայանայ սահմանային վէճը։ 1921ի եւ 1926ի համաձայնագրերը Թուրքիոյ տուին վերջին ծայր նպաստաւոր սահմանագիծ մը, որ խիստ վնասակար էր Սուրիոյ շահերուն։ Այդ սահմանագիծը Թրքական Թնդանօթին առջեւ կը դնէ Իսկէնտէրունը, կը սեղմէ ներքնամասը Հալէպի, —որուն ջուրի աղբիւրները կը մնան Թուրքերուն ձեռքը—, եւ Թուրքերուն կը Թողու Պաղտատի երկաթուղիին օգտագործումը՝ իրենց զինուորներու փոխադրութեան համար։ Մենք ընդունեցինք այս աննպաստ պայմանները։ Ասիկա պատճառ մը աւելի է՝ պահանջելու համար համաձայնագրին խստիւ գործադրութիւնը։

Թուրքիա պէտք է գործադրէ դանիացի զօրավար Էռնսթի իրաւարարական վճիռը։

Ֆրանսա բարեկամական տրամադրութիւններ ցոյց տուաւ Թուրք նոր վարչաձեւին մասին, բայց պէտք չէ որ վէճի առարկայ դարձուին իրաւունքները Սուրիոյ, որուն պատասխանատուն է իբրեւ հոգատար ազգ։ Որքան շուտ հասկնան ատիկա Էնկիւրիի մէջ, այնքան լաւ պիտի ըլլայ։ Ցաւալի է դիտել տալ թէ մեծ ժողովի վէճը ցոյց կուտայ տրամադրութիւններ, որոնք միայն գլխու ցաւ կրնան պատճառել Թուրքիոյ։

Մեծ զեղծում մը երեւան հանուած

Երէկ առաւօտ Փարիզի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «կազէթ տիւ Ֆրան է տէ Նասիոն» շաբաթաթերթի տնօրէնուհի Տիկին Մարթ Հանօն եւ այս վերջինին նախկին ամուսին եւ աշխատակից Լազար Պլոքը։

Յիշեալ թերթը հիմնուեցաւ Փարիզի մէջ 1925 մարտին, համեստ պայմաններով։ 1926 սեպտեմբեր 16ին «կազէթ տիւ Ֆրան» վերածուեցաւ անանուն ընկերութեան, մէկուկէս միլիոն ֆրանք դրամագլուխով։ Բացի թերթի հրատարակութենէն ընկերութիւնը պիտի զբաղէր նաեւ «արժեթուղթերու առուծախով, սեղանաւորական ընկերութեանց մասնակցութեամբ եւ առհասարակ ամէն կարգի առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ ելմտական գործողութիւններով»։ Դրամագլուխը գոյացած էր 500 ֆրանքնոց 3000 արժեթուղթերով, որոնց 2000ը կը պատկանէին տիկին Հանօի եւ որոնց իւրաքանչիւրը ընդհ. ժողովներուն մէջ հինգ ձայնի իրաւունք ունէր, մինչ մնացեալ 1000ը գնուեցան կարգ մը բաժնետէրերու կողմէ — որոնց կարգին էր Լազար Պլոք — եւ իւրաքանչիւր բաժնեթուղթ մէկ ձայնի իրաւունք ունէր։ Ասկէ զատ Նախագահ-հիմնադրուհին 1000 հիմնադիրի բաժին անուան տակ իրեն կը վերապահէր ապագայ շահերու 100էն 20ը։

Թերթը ապահոված էր աշխատակցութիւնը ծանօթ դէմքերու։ Բացի քաղաքական յօդուածներէ, ելմտական խնդիրներու շուրջ յօդուածներ կը հրատարակուէին։ Տիկին Հանօ հետզհետէ հիմնեց 5-6 սեղանաւորական ընկերութիւններ։ 400 մասնաճիւղեր բացաւ գաւառներու մէջ։ Բացի մէկ ընկերութենէ, միւսները բոլորն ալ կեղծ էին։ Կ'ըսուի թէ Փարիզի եւ գաւառներու մէջ յիշեալ ընկերութեանց բաժնեթուղթերուն վաճառումէն գոյացած է մօտ 100 միլիոն ֆրանք, զոր իւրացուցած են տիկին Հանօ եւ Լազար Պլոք։ Զանազան բաժնետէրերու բողոքին վրայ է որ դատական իշխանութիւնը միջամտեց գործին եւ ձերբակալեց զեղծարարները։

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ այս գործին մէջ մեղսակից են նաեւ «Քոթիտիէն», «Վոլոնթէ» եւ «Ռիւմէօր» թերթերը։ «Քոթիտիէն» ամսական 300,000 ֆրանք կը ստանայ եղեր տիկին Հանօէն՝ իբրեւ ծանուցումներու փոխարժէք։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջ. կոմիտէի ԽՆՋՈՅՔ — ԵՐԵԿՈՅԹԸ յետաձգուած է անորոշ ժամանակի համար։

ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօզկատի բարենպատակ Հայր. Միութեան Մարսիլահայ Տրամաթիք Ստուդեան, ղեկավարութեամբ Մ. Մարութեանի, կը ներկայացնէ՝

«ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ»Ը

Այս Կիր. իրիկուն ժամը 8.30ին, 84 Rue Chapel Թատերասրահը

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Նանսիի Հայ Ուսանող. Միութեան կողմէ 16 դեկտ. ժամը 8ին, Փըթի Ժուռնալի սրահը, 21 Rue Cadet ի նպաստ Նանսիի Հայ Ուս. Միութեան Օգնութեան Սնտուկին

Օրքէսթրը եւ ճազ պանտ, շարունակական նուագ եւ հաճելի անակնկալներ։ Պարի մրցումներ՝ ղեկավարութիւամբ ֆրանսացի յայտնի փրոֆէսէօրներու։ Արժէքաւոր նուէրներ։ Մուտք 10 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8ին Café de la Comète, 122 Cours Lafayette, Lyon։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30—5 Հայերէն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

Մարսէյլ, Մ. Թ.— Ձեր գրութեան առաջին երեք Թուղթերը կը պակսին։

Մարսէյլ, Պ. Զ.— Կը կարգադրենք։

Մամիուօլ, Յ. Մ.— Կը խնդրուի Թարգմանութիւնը ղրկել մեր հասցէին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գարակէօզեան Հօմի սափրիչ Տիգրան Միրզաեան (Խոյցի, Պարսկաստան) կը փնտռէ իր քոյրը, Մարգարիտ Միրզաեան որ 1922ի սկիզբը կը գտնուէր Խասգիւղի եկեղեցւոյ կայանը (Պոլիս)։ Գրել՝ Mirzayan Dicran, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs. (Loire et Cher).

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Պրուսայի Սէօլէզ գիւղէն Ոսկիան Յովհաննէսեան եւ իր ընտանիքը Մարիամ կը փնտռեն Սէօլէզցի Մաթէոս Մարտիկեան, հօր անունը Նուրիջան Մարտիկեան, մօր անունը Էվլատենց Աղաւնի։ 1922-23ի եղած է Պոլսոյ անգլիական որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Ռըլիէֆի Գավալայի որբանոցը։ Կը կարծուի թէ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի։ Իմացնել՝ Oskian Hovannessian, 92bis Ave. de Verdun. (Issy-les-Moulineaux).

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Պարտիզակցի Արմենուհի Պէյլէրեան, դուստր Կէյվէցի քըլճի Բարունակի, կը փնտռէ իր ազգականները։ Քոլճի Բարունակ մեռած է Չարգերու միջոցին, իսկ մայրը Եպրաքսէ Ալէքսանեան մեռած է ընդհ. պատերազմէն առաջ։ Գրել՝ 5 Ave. d'Orléans, Paris (14e) կամ 220 Co. Stupinigi. Torino. Italie.

— Մեծ Նոր գիւղցի Արմենուհի Ֆիլիզեան (Էլմասեան) դուստր Գրիգորի եւ Խորհիկի կը փնտռէ իր եղբայրը որ շուրջ 6 ամիս առաջ Հռոմէն (Իտալիա) Ֆրանսա անցած է. որմէ յետոյ ամենեւին տեղեկութիւն չէ ստացած իրմէ։ Գրել վերի հասցէին։

— Կը փնտռուի Կէմէրէկի Թէքմէն գիւղացի Հայկ Մովսէսեան եւ Յարութիւն Հաճընեան։ 1925ին Պէյրութէն մեկնած են Արժանթին (Հարաւային Ամերիկա)։ Իմացնել՝ Երուանդ Մովսէսեանի, Ռէսթօրան Էնթէրնասիոնալ, Մէզոն Նէօվ Շարվիէօ,Իզէր, կամ Յառաջի հասցէով։

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

ԴԵԿՏ. 15ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ԾԱՂԻԿ ՄԸ ՓԵՍՏԵՄ»

(քերթուածներ)

Գրեց՝ Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԳՏՆՈՒԱԾ

«Յառաջ»ի միջոցաւ փընտռուած Շնորհք Սիմոնեանեանի հասցէն՝ Sênor Simonian, Calle Mendoza 732, Tucuman (R. Argentina).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԿԱՎՌՈՇԻ 1929Ի ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

ԾԱՅՐԷ Ի ԾԱՅՐ ԶՈՒԱՐԹ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ժպտուն անէքթոտներով, թեթեւ ֆանթէզիներով, սրամիտ պատկերներով եւ շէնշող այժմէականութիւններով լեցուն լաւ հատոր մը, զոր ամէն Հայ պէտք է ունենայ կեանքի անհամութիւնը համեմելու համար։

ԳԻՆ 30 ՖՐԱՆՔ ԿԱՄ 1 ՏՕԼԱՐ 50

դիմել՝ GAVROCHE, 208bis Rue Lafayette, Paris (10e).

Բաժանորդագրուեցէք կավռօշ շաբաթաթերթին

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՆՈՐ ԶԵՂՉ

ԱՅՍ ՑԱՆԿԻՆ ՄԷՋԷՆ 100 ՖՐ.ԷՆ ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ %30 ԶԵՂՉ ԻՍԿ 50 ՖՐ.ԷՆ ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ % 15 ԶԵՂՉ

Իմ ընկերս 7.50, Վարժապետին աղջիկը 18, Մանօն Լէսքօ 15, Ալպանդուկը (2 հատ.) 15, Լիլիթ ու Արտակ 10, Միքէի սիրարկածը 5, Աւ․ գային բարերար 4, Յեղափոխութեան մակաբոյծները 5, Ան․ ․․․ սերունդ մը 8, Աւազակապետը 25, Կրացիէլլա 8, Փոթորիկը 2, ․․․ Լորաց ժողով 2, Առաքելոց վանքին կռիւը (պատմեց զօր. ․․․) 12.50, Հայերու բնաջնջումը 6, Սիրելու եւ սիրուելու արուեստը 5, ․․․ Նահայաստանի հերոսամարտը 10, Լոնդոնի հովուավէպը 8, Մէլ․․․ հանըմ 5, Սատանայ 2, Վերադարձը 3, Պըլ-Պուլի (Օբէրէթ) 9, ․․․ Թուածներ (Դուրեան) 5, Արու Լալա Մաշարի 5, Լոյս Զուարթ 3, ․․․ Յաբէթ 10, Արարատ Այբենարան ընթերցարան 3, Հայ. քերական 2, ․․․ դարաններ 3, 25, 30, Երաղահան 5, 6, 10, Ֆրանս. խօսակցութիւններ 5, 6, Լուսաբեր այբենարան 5։

Պահանջեցէք մեր գրացուցակը անբաղդատելի գիներով, ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ բառարաններ, գիտական եւ առողջաբանական գիրքեր, ․․․ նանիշներ Կոմիտաս վրդ.ի, Սրուանձտեանցի, Զուհաճեանի, Չիլ․․․ եանի, եւայլն։

Դիմել՝ Madame SÉVOUNI, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

6 DÉCEMBRE 1928

...ՏԱՐԻ ԹԻՒ 822

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱՐՇԱՒ

...րքան կը բազմանան ձայները խաղաղութեան համար՝ ...ան կը սաստկանայ սպառազինութեան տենչը:

...կատարեալ զինարշաւ:

...անցեալ օր, Ֆրանսայի Խորհրդարանին մէջ բուռն վիճա...թիւններ տեղի ունեցան զինուորական վարկերու քննու...ն առթիւ: Պատերազմական Նախարարութիւնը կը պահան...7.323,000,000 ֆրանք, 1929 տարեշրջանին համար, այ...ն 790 միլիոն ֆրանք աւելի նախորդէն: Բանակին զին...ներու թիւը, որ 688,000 էր 1912ին եւ 845,000ը կ'անցնէր ...ին, կը հաշուէն 566,000 հոգի, 1930ի համար:

...Պատերազմական նախարարը ուզեց ապացուցանել թէ յա...մ չկայ եւ ընդհակառակն պակասած է Ֆրանսայի միայուն ...ակը: Եւ առաջարկուած վարկը քուէարկուեցաւ 195ի դէմ ...5 ձայնով:

...Նոյն պատկերը պարզուեցաւ ծովային Նախարարութեան ...ամացոյցին քուէարկութեան ատեն: Այստեղ ալ, Նախարարը ...պատասխանելով եղած քննադատութիւններուն, շարեց շարք ...թւանշաններ, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսան շատ ...փաւոր է և մեծ պետութիւններու կարգին, միակն է որ Նա...պատերազմեան ելմտացոյցէն պակաս կը ծախսէ այսօր ...ուելով Գերմանիան):

...Այսպէս, վերջին պատերազմին Մեծն Բրիտանիա կորսն...ցած է 570,000 թոնօ մարտանաւ, Ֆրանսա՝ 113,000, Իտա...40,000, Մ. Նահանգները՝ 19,000, Ճափոն՝ 3,700: Ուրեմն, ...նսա երեք անգամ աւելի կորսնցուցած է քան Իտալիան, ...անգամ աւելի քան Մ. Նահանգները, եւ երեսուն անգամ ...քան Ճափոնը: 1914—1922 եղած Նաւային շինութեանց ...Ֆրանսան կուգայ ամենավերջինը, շինած ըլլալով 28,000 ...մարտանաւ. մինչ Իտալիան շինած է 69,000 թոնօ, Ճա...465,000, Մ. Նահանգները՝ 870,000, եւ Անգլիա՝ մէկ ...ոն 170,000: Իսկ ծախքի տեսակէտով ալ, Նախարարը ան...կը գտնէ Ֆրանսան, քանի որ 1914ին իր Նաւային ելմտա...յն էր 3,205 միլիոն ֆրանք (այսօրուան արժէքով), մինչ ...29ին կը Նախատեսէ միայն 2525 միլիոն, այսինքն հարիւրին ...պակաս: Արդ, Մ. Նահանգներու Նաւային ելմտացոյցը այ...հարիւրին 165 աւելի է քան 1914ին, ճափոնականը՝ հարիւ...ն 120, իտալականը՝ 100ին 15 աւելի եւյլն.: Ու վերջապէս Նա...րարը շեշտեց թէ ծովային զինուորներու թիւն ալ գեղչուած ...քանի որ 1860 սպայ եւ 66,566 Նաւազ ունէին 1914ին, իսկ ...29ին պիտի ունենան 1798 եւ 53,000:

...Տարակոյս չկայ որ Նոյնքան պերճախօս ճառեր պիտի խօ...միւս երկիրներու Նախարարները, ապացուցանելու համար ...սահմանափակած են սպառազինութիւնները եւ թէ խաղա...թեան համար է որ կը պահեն մնացածը:

...Իրականութիւնը այն է որ, մէկը միւսէն ետ մնալ չուզեր՝ ...ցամաքային, թէ ծովային եւ թէ օդանաւային ուժերը կա...տելագործելու եւ բազմապատկելու, փառօքը չոր եւ սուրը ...ու պահելու համար:

...Այս ճամբուն վրայ, մասնաւորապէս կը փայլին Անգլիա և ...Նահանգները, որոնք ոչ միայն կ'ուզեն պահել իրենց դիր...ը, այլեւ կը փորձեն իրարու ձեռքէ խլել գերակշռութիւնը: ...նէ մը ի վեր խուլ դժգոհութիւն կը տիրէ երկու երկիրնե...ն միջեւ, իրարու դէմ: Իսկ ընթերցողները պիտի յիշեն թէ ...պիսի ցուցադրական ձեւով մը Փարիզէն Ամերիկա դարձաւ ...քին Նախարար Քէլլոկ, առանց Լոնտոն հանդիպելու:

...Մ. Նահանգները կը սպառազինուին հրապարակաւ, մերժե...հանդերձ «աշխարհակալութեան եւ զինապաշտութեան յա...նութիւնները»: Նախագահ Քուլիճ՝ արդէն իսկ խորհրդա...ին յանձնած է իր պատգամագիրը, որ կը պատուիրէ 15 ...յածանաւեր շինել: Պիտի զօրացուի Նաեւ օդային ուժը: ...Անգլիան ...քանչիւրը իր սպառազինութեան ծրագիրները լրացնելէ ...միայն կրնայ հանգիստ ճառ խօսիլ զինաթափութեան ...ին, ինչպէս կ'ըլլայ տարուէ տարի, եւ տարին քանի մը ...ամ: Յայտնի է թէ ինչ ելք ունեցան զինաթափութեան ...պատրաստական ժողովները, Ժընեւի մէջ:

...Այսպէ՛ս կը Ներկայանայ քաղքենի-դրամատիրական ճա...:

...Տարբե՞ր է միւսը, խորհրդայինը: Ամենեւին: Դեռ Նոր Ներ...կայացուեցաւ Խորհրդային Միութեան ելմտացոյցը, որ կը Նա...տեսէ 7.700,000,000 ռուբլի ծախք: Այս գումարին մէջ, զին...ուորական ծախքի բաժինն է՝ 840 միլիոն (հարիւրին 11), մինչ ...որդը 742 միլիոն էր: Եւ ի՛նչ դժուար բան է արդարացնել ...յաւելումը: Ան պիտի ծառայէ «բարելաւելու բանակին ...անքի պայմանները եւ կրթութիւնը»:

...կը հետեւի թէ, երկու քայլ դէպի կրճատում փորձած ...են, բոլորը մէկ տասը քայլ առաջ կը Նետուին, դէպի զի...արշաւ: Եւ մէկը միւսով կը չքմեղանայ: Բոլորն ալ ինքնա...պաշտպանութեան տարրական պահանջը կը յիշեցնեն: Պատե...րազմ, — ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի. ընդհակառակն, ամէնքն ...խաղաղութեան ճամբան կը հարթեն», անդադար մարտանաւ ...օդանաւ շինելով, պատերազմական միջոցները կատարելա...գործելով, զինուորագրելով ու զինելով...

...Երբ այսքան սպառազինուած էր աշխարհը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Կարգ մը ինքնահաւան խօսքերէ յետոյ, որոնք կարդացածը չհասկնալու տպաւորութիւն կը գործեն, Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ միջոցները կ'առաջարկէ Սուրիոյ Նոր արտագաղթին դէմ. (Նոյեմբեր 29):

— «Արդեօք կարելի չէ՞ երեք յարանուանութեանց եւ երեք կուսակցութեանց Ներկայացուցիչներէն բաղկացած բրոբականտի երկու մարմիններ կազմել, որոնք քաղաքէ քաղաք եւ գիւղէ գիւղ պտտին, ժողովուրդը զգուշացնելու համար արտագաղթի հետեւանքներէն:

Այս մարմինները, որոնցմէ մին կրօնական եւ միւսը աշխարհիկան, պէտք է կազմուին Սուրիայէն դուրս, օրինակ՝ փարիզի մէջ:

Նոր դէմքերը աւելի ազդեցիկ կ'ըլլան եւ անոնց խօսքը լսելի ամէնուն կողմէ: Յայտնի է թէ կիլիկիոյ կաթողիկոսը եւ Սուրիոյ ազգային իշխանութիւնները պէտք եղած ազդեցութիւնը չունին ժողովուրդին վրայ:

Դաշնակցութիւնը, Ռամկավար կուսակցութիւնը եւ Հնչակեանները կրնան քով քովի գալ, վըտանգաւոր չափերու հասած Սուրիահայերու արտագաղթի մասին խորհրդակցելու համար:

Միեւնոյնը Լուսաւորչական, Բողոքական եւ կաթոլիկ յարանուանութեանց համար: Այս գործին նախաձեռնութիւնը պէտք է ստանձնեն կուսակցութիւնները եւ դիմեն բարեգործականին, ապահովելու համար դրամական օժանդակութիւնը, որ մեր կարծիքով գործին յաջողութեան մեծագոյն երաշխիքը կը կազմէ:

Երկու մարմինները, բաղկացած վեց հոգիէ, իրենց վստահուելիք գործը արդիւնաւոր կերպով վերջացնելու համար, պէտք է առ նուազն վեց ամիս մնան Սուրիոյ մէջ, իսկ ասիկայ կ'ըլլայ, երբ պէտք եղած դրամը յատկացուի բարեգործականին կողմէ:

Իբրեւ մանրամասնութիւն ըսենք նաեւ թէ բրոբականտիմարմիններուն գործը պիտի ըլլայ հանրային բեմը եւ մամուլը օգտագործել իրենց նպատակին համար եւ ցրուել մեծ թիւով գրքոյկներ: Մտնել խրճիթներէն ներս, խօսիլ գաղթի մասին եւ հայրենի յիշատակները արծարծել ժողովուրդին մէջ:

Անշուշտ, աւելի հաճոյիչ պիտի ըլլար, եթէ շարժապատկերը օգտագործուէր, ցուցադրելով Հարաւային Ամերիկայի կեանքէն գէշ տպաւորող պատկերներ:

Ահա միջոց մը, որ կրնայ սպասուած արդիւնքը տալ: Անդին կը մնայ հիմնական գործը, գաղթականներու զետեղման աշխատանքը, որ ստանձնած է Ազգերու դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակը:

Պէտք է, որքան կարելի է շուտ հողին կապել ժողովուրդը, զայն դարձնել արտադրող:

Այս կէտին մէջ է որ պէտք է չոքիլ Բարեգործականի վզին ու պարտադրել որ դրամարկղներուն դուռները բանայ:

ԹԱՒՐԻԶԷՆ կը գրեն թէ Նորագիր հայ զինուորները Նոյ. 19ին Ներկայացած են զօրանոց, իրենց զինուորութիւնը կատարելու համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ծերակոյտն ու Ներկայացուցչական ժողովը առջի օր վերաբացուելով, լսեցին Նախագահ Քուլիճի հրաժեշտի պատգամագիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իտալիա եւ Սուրիոյ հոգատարութիւնը

«Թան»ի Հռոմի Թղթակիցը կը հեռագրէ.— *Հակառակ անոր որ Սուրիոյ հոգատարութեան մասին Փուանքարէի ըրած յայտարարութեանց պաշտօնական բնագիրը ծանօթ է ամէնուն, Հռոմի մամուլը կը շարունակէ իր յարձակումները՝ ֆրանսական կարծեցեալ աշխարհակալութեան եւ մասնաւորապէս Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի հետապնդած քաղաքականութեան դէմ:*

Առնենք Նախ կաթոլիկ պաշտօնաթերթ «Քորրիէրէ տ'Իտալիա»ն, որ սառնօրէն կը գրէ թէ ֆրանսական վարչութեան տակ Սուրիա ամէնէն ծանր փամերուն ենթարկուած է եւ թէ իր աւանդական հարստութիւնները արագօրէն կը կորսուին: Ֆրանսա տնտեսական վերաշինութեան քաղաքականութիւն մը չունենալուն՝ Սուրիոյ կարգ մը շրջանները թշուառութեան մատնուած են եւ բարեբեր գօտիներ այժմ բոլորովին լքուած են: Ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր վստահութիւնը հանդէպ հոգատար պետութեան, որուն քաղաքականութիւնը կեղեքիչ է ամէն մարզի մէջ: Ֆրանսական վարչութեան օրով մէկ դէպք միայն պատահած է Սուրիոյ մէջ, Դամասկոսի ռմբակոծումն ու հրկիզումը:

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ ժողովրդավար Ֆրանսա Սուրիացիներուն հետ կը վարուի իբրեւ կիսավայրենիներ եւ թէ ինքնավար հանրապետութիւնները անախորժ զաւեշտ մը կը Ներկայացնեն:

Իսկ «Ճոռնալէ տ'Իտալիա» ցոյց տալու համար թէ Ֆրանսա ի՛նչ միջոցներ կը գործածէ Սուրիոյ մէջ իր հոգատարութիւնը կիրարկելու համար, իր առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ հինգ պատկերներ, որոնք ցոյց կուտան Դամասկոսը ռմբակոծուած, բոցերու մէջ եւ դիակներու շարք մը Մէրճիի հրապարակին վրայ: Թերթը կը յայտնէ թէ այդ զգայացունց փաստաթուղթերը իր ձեռքն են երկու տարիէ ի վեր, եւ թէ զանոնք չպիտի հրատարակէր՝ եթէ Ֆրանսայի վարչապետը Իտալիան գրգռած չըլլար: Այս կարգի պատկերները ժամանակին առատօրէն հրատարակուեցան բազմաթիւ ֆրանսական պարբերաթերթերու եւ թերթերու մէջ, ու ամէն մարդ գիտէ զանոնք: Միւս կողմէ Ֆրանսայի գործը Սուրիոյ մէջ չ'ն չափուիր միայն քանի մը Նկարներով: Իսկ եթէ կ'ուզեն Նկարներով խօսիլ, անկողմնակալութիւնը կը պահանջէ որ ցոյց տան Նաեւ խաղաղած անապատը, Պէյրութը անվտանգ Դամասկոսի կապող ինքնաշարժները, Լիբանանի մէջ բոլորովին Նոր ծաղկող պանդոկի ճարտարարուեստը, ծովեզերքը երկրի Ներքնամասին կապող խճուղիներու Նոր ցանցը: Մէկ խօսքով, Սուրիոյ մասին իտալական մամուլին փաստաթուղթերը շատ անբաւարար են եւ կողմնակալ:

Ատոր մէկ ապացոյցը տուաւ դեռ վերջերս Իսկէնտէրունէն «Թէվէրէ»ի ուղղուած թղթակցութիւն մը, որուն մէջ զարմանք կը յայտնուէր թէ ի՛նչու Թուրքերէն լեզուն պաշտօնապէս կ'աւանդուի այդ քաղաքին մէջ, մինչ այդ խնդիրը քանի մը տարի առաջ Թուրք եւ ֆրանսական կառավարութեանց հաւանութեամբ կարգադրուած էր: Մնաց որ սուրիական խնդիրը միջերկրականեան աւազանի ամէնէն կնճռոտ հարցերէն մէկն է, ու ցեղերու եւ կրօնքներու խառնուրդով կը կազմէ ամբողջութիւն մը խնդիրներու, զորս լուծել այլապէս դժուար է, ինչպէս Մարոքի, Ալճերիոյ, Թունուզի եւ Տրիպոլիսի մէջ Ներկայացած խնդիրները:

ՖՐԱՆՍԱ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Երեսփոխանական ժողովին մէջ, արտաքին Նախարարութեան ելմտացոյցի քննութեան առթիւ, արտաքին Նախարար Պրիան խօսեցաւ քաղաքական ճառ մը, մասնաւորապէս պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտը քաղաքական Ներկայ գլխաւոր հարցերու մասին, այն է՝ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, եւ Անշլուսի խնդիրը:

Պրիան երկարօրէն բացատրեց թէ Ֆրանսա խաղաղասէր է եւ իր քաղաքականութիւնը կը ձգտի դէպի խաղաղութիւն: Յետոյ պատմականն ըրաւ Հռենոսիոյ գրաւեալ հողամասերու պարպումին մասին Գերմանիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց, յիշեց փորձագէտներու խառն յանձնաժողովին կազմութիւնը եւ յոյս յայտնեց թէ շուտով կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ: Յայտնեց Նաեւ թէ Ֆրանսա կողմնակից է զինաթափութեան, առանց վտանգի ենթարկելու երկրին ապահովութիւնը:

—Ֆրանսա փորձած է բոլոր միջոցները՝ ռազմական լուծումներուն տեղ խաղաղասէր լուծումներ դնելու համար: Չկայ ժողովուրդ մը, որուն հետ Ֆրանսա պատրաստ չըլլայ համաձայնագրեր ստորագրելու: Ներկայիս բանակցութիւններ կ'ըլլան Իտալիոյ հետ՝ բարեկամական դաշինք մը կնքելու համար:

«Ինչ որ ալ պատահի, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ պատերազմ չի կրնար տեղի ունենալ: Ֆրանսա երբեք չպիտի հաւանի իր բարեկամութիւնը ետ առնել Իտալիայէն: Կ'ըսուի թէ Իտալիոյ հանդէպ մեր ատելութեան մէկ ապացոյցն է դատական վճիռ մը, որուն հետ ո եւ է կապ չունի երկիրը: Ալպեաններու միւս կողմը այս տեսակէտը պաշտպանող թերթերը քիչ մը կը չափազանցեն,..: Ու երբ կարդացուին ֆրանսական թերթերու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՍՏԱՄՈՔՍ ՈՒ ՓԱՌՔ...

Մեռաւ Հէրման Զուտէրման: Զուտէրման առաջնակարգ դէմք մըն էր, եւ իր մէկ գործը զոր կարդացած եմ ֆրանսերէն թարգմանութեան մէջ, բաւական անկեղծ էջեր ունի, իր մանկութեան շուրջ:

Զուտէրման շատերու պէս անօթի գիշերներ ունեցաւ մանկութեան օրերուն:

Ան կը յիշէ տեսած ըլլալ իր հօրը դառնապէս լալը, որովհետեւ ծնունդի գիշերը անուշադրութեամբ իր սիկարէթը մօտեցնելով միակ Նոր հագուստին, այրած էր բաճկոնը եւ պզտիկ ծակ մը թողած վրան:

Զուտէրման ինքն ալ ունէր քանի մը կտորներով կարկտուած հագուստ, եւ այդ պատճառով դպրոցը՝ իր դասընկերներուն ծաղր ու ծանակին կ'ենթարկուէր...

Թերեւս այս տարիները յիշելով է որ Զուտէրման աւելի ետքը եղաւ սօցիալ-դեմոկրատ:

Ի միջի այլոց մեծ քննադատ Պլումէնթալ, գրականութեան մօդերուն ուշադրութեան յանձնած էր Զուտէրմանը, որուն մօտ կը գտնէր Իպսէնի եւ Զօլայի ազդեցութիւնը:

×

Զուտէրման, երբ հին փառքին չէր տիրացած, շատ անօթի էր:

Բայց փառքէն առաջ Արարիչը իրեն դէմ հանեց փոքր համբաւ ունեցող գրագէտ մը՝ Հոփֆըն եւ հարուստ դրամատէր մը՝ Նիւման:

Եւ երբ վարժուեցաւ ստամոքսը լեցուն քնանալ (չէք գիտեր թէ որքան անուշ բան է ստամոքսը լեցուն քնանալ), եւ երբ կրցաւ ստամոքսին առօրեայ պահանջներով չզբաղիլ, այն ատեն կրցաւ զբաղիլ իր տաղանդով... ու զայն շերտ-շերտ հրամցնել ընթերցողներուն:

Անտարբերներ պիտի ըսեն թէ՝ կրնար սկսիլ տաղանդով եւ վերջացնել ստամոքսի կահաւորումով:

Այդ անտարբերները չեն գիտեր թէ. յաճախ վտանգ կայ կէս ճամբան մնալու:

(Չէք գիտեր թէ ո՛րքան լեղի բան է կէս ճամբան մնալ:)

Ե. ԲԵՌՎՏԱՑԻ

ԱՆՈՒԱՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏԻԺԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ փարիզի Պատժական 12րդ դատարանը դեկ. 4ին ի բացակայութեան վեց ամիս բանտարկութեան, 5000 ֆր. վնասուց հատուցման եւ 100 ֆրանք տուգանքի դատապարտած է փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթին պատասխանատու տնօրէն Պ. Լըպրասէօրը եւ խմբագիր Ա. Թէրզիպաշեանը, Շ. Նաթալիի կողմէ բացուած անուանարկութեան դատի մը առթիւ:

«ԿԱԶԷԹ ՏԻՒ ՖՐԱՆ»Ի ԽՆԴԻՐԸ

Դատական իշխանութիւնները կը շարունակեն քննել «կազէթ տիւ ֆրան»ի շէնքէն գրաւուած թուղթերը: Խուզարկութիւններ կատարուեցան Նաեւ թերթին խմբագրապետ Օտիպէրի բնակարանին մէջ: Բացի Տիկին Մարթ Հանօէ եւ Լազար Պլոքէ, շուտով պիտի ձերբակալուի երրորդ մեղսակից մը եւս:

Լիլի մէջ մեծ է թիւը անոնց, որոնք զոհ գացած են այս խարդախներուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ՓԱԿԱԳԻԾ ՄԸ.— Վերջերս մեր մամուլի կողմէն Թուրքիոյ ներքին շարժումներուն տրուած կարեւորութիւնը, կենդանի հետաքրքրութեան է մղած հայ միտքը։

Արտասահմանի մեր թերթերու մէջ երեւցած բազմազան կարծիքները, «Յառաջ»ի Հարցարանին պատասխանները, այլապէս հետաքրքրական են եւ կարեւոր։ Կէտ մը սակայն, որ իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ կը միայննկատ,նյաճախ պատճառ կ'ըլլայ սխալ մեկնութիւններու։ Կ'ակնարկեմ արեւելեան ազգերու մէջ ծագած ընդհանուր շարժումներուն, որոնք իրենց խորքին մէջ, ի վերջոյ նման են թրքականին։ Քննել թրքական շարժումները, առանց նկատի ունենալու Արեւելքը, ճիշդ չէ։ Ինծի կը թուի թէ բովանդակ Արեւելքն է որ կը խլրտի այսօր, որու մէկ անդամն է եւ Թուրքիան։ Եւ ասիկա ազատագրական շարժում է անտարակոյս օտար բռնութիւններու դէմ։ Համաշխարհային պատերազմը եւ անոր յաջորդող բազմազան շարժումներն ու փոփոխութիւնները, յանուն մարդկային թշուառութեան մէջտեղ նետուած մեծագոյն նշանախօսքերը, ու բազմաթիւ կազմակերպութիւններու եւ ազգութիւններու կողմէն մղուած քարոզչութիւնները եթէ մէկ կողմէն անմիջական միջոցն եղան Արեւելքի այս զարթումին, պէտք չէ մոռնալ որ ինքնապաշտպանութեան,, մարդկային ազատութեան, անկախութեան եւ վերջապէս անկաշկանդ և հաւասար ապրելու բնազդը իր կարգին նպաստեց այս շարժումի ծաւալումին։ Եւ իսկապէս, քաղաքական ակներեւ մեքենայութիւններէն անկախ, եթէ փորձենք վերլուծել Արեւելքի զանազան երկիրներու եւ ժողովուրդներու մէջ տեղի ունեցած շարժումներն ու դէպքերը, առաջին իսկ նայուածքին պէտք է դիտել, որ ճնշուած, ձողցուած եւ հարստահարուած ազգերու կռիւն է այս, բոլոր տեսակի բռնութիւններու, կաշկանդումներու դէմ, ի՛նչ անուան, ի՛նչ ձեւի տակ ալ որ եղած ըլլան, եւ ուրկէ ալ ծնունդ առած։

Բաղքենի եւ առհասարակ շահագործող Արեւմուտքը չուզեր ճշմարիտ բնորոշումը տալ արեւելեան ազգերու զարթօնքի այս մեծ ու աննախընթաց պայքարին, առաջնորդուած իր իսկ շահերու պաշտպանութենէն, եւ ընդհակառակն կը փորձէ բոլորովին այլանդակ ձեւերով ներկայացնել եղած շարժումները, մէջտեղ հանելով արեւելեան «վայրենիներու բնազդները»։ Եթէ ասոնք պատճառներ ունին այսպէս ներկայացնելու այսօրուան Արեւելքը, մենք Հայերս, ըլլալով նոյնիսկ դրացի արեւելեան ազգերու, կ'առաջնորդուինք միշտ ասոնց ուղղութեամբ, եւ ո՛չ միայն չենք ուզեր մեր շրջապատի զարթօնքը ողջունել, այլ ընդհակառակն կը նկատենք այդ բոլորը իբրեւ «կեղծիք», իբրեւ «արտաքին» երեւոյթ, զուրկ տեւական արժէքէ։ Ներքին կանխակալ մղումով մը, ցեղային ատելութեամբ, դարերու նեղմիտ նախապաշարումներով սնած կը նայինք տակաւին Արեւելքի վրայ իբրեւ թշնամական աշխարհի մը, գլխաւորաբար անոր համար, որ Արեւելքն ու իսլամութիւնը նոյնացած են մեզի համար։ Իսկ ուէ շարժում որ կուգայ իսլամէն, արդէն մեզի դէմ է, եթէ ո՛չ այսօր, գոնէ վաղը։ Ու այս հոգեբանութիւնը անոր համար միայն, որ իսլամական Թուրքիան մեր ազգային թշնամին է եղած, անոր համար, որ այդ թշնամին այսօր իսկ չուզեր յարգել մեր իրաւունքները։ Եւ որովհետեւ մեր թշնամին ուժեղ է, և ազդեցիկ իսլամական աշխարհին վրայ, ապա ուրեմն ամբողջ իսլամ աշխարհը մեզի դէմ է, մեզի թշնամի է, եւ հետեւաբար անոնց բոլոր շարժումները յանուն իրենց ոտնակոխուած իրաւունքներուն կը մնան մութ կամ առնուազն ծուռ բացատրուած՝ մեզի համար։

Եւ սակայն այս գիծը ո՛չ միշտ եւ ո՛չ բոլոր իսլամներու, կամ իսլամ երկիրներու համար։ Ի՛նչ խօսք, որ այսօր հայութիւնը ընդհանրապէս, իսկ հայ մտաւորականութիւնը — ըսել կ'ուզեմ քաղաքական մտածողութիւնը— մասնաւորապէս հաւատացեր է Պարսկաստանի ներքին բարենորոգումներուն, Քիւրտերու անկախութեան պայքարին, հոգ չէ թէ անոնք ալ իսլամներ ըլլան, նոյնքան մօտիկ Թուրքիոյ որքան միւս իսլամ երկիրներն ու ժողովուրդները։

Եթէ իրապէս պարսկական ներքին շարժումները, քրտական ազատագրական պայքարները բնական են ու արդար, ու համապատասխան իրենց ներքին շահերուն, ինչո՞ւ նոյն բացատրութեան շրջանակին մէջ չառնել բազմակրօն ու բազմացեղ Չինական, Հնդկական ներքին եւ արտաքին ծանր ցնցումները, Աֆղանիստանի, արաբական երկիրներու եւ նոյնիսկ Թուրքիոյ այնքան կարեւոր, խիզախ եւ յանդուգն քայլերը, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ։

Ի՞նչ տրամաբանութեամբ, եւ ի՞նչ արդարամտութեամբ այս շարժումներէն ոմանք պէտք է նկատել «արդար», «տեղի», իսկ ոմանք «անարդար» եւ «անտեղի»։ Կասկածէ դուրս է, որ հայ միտքը չի կրնար, կամ աւելի ճիշդը չուզեր նայիլ բոլոր դէպքերու վրայ առարկայօրէն եւ անկաշկանդ։ Հայ միտքը այսօր ալ, ինչպէս երէկ, գերին է իր շրջապատին, իր ցեղային քարացած նախապաշարութիւններուն։ Ան Թուրքիան տեսած է թշնամիի դերին մէջ, ու այդ թշնամիին հետ թշնամացուցած է իրեն իսլամ Արաբը, Աֆղանը, ու վերջապէս իսլամը, ուր եւ ինչ անունի տակ ալ ըլլայ։

Եթէ երէկ այսպէս լոկ զգացական թելադրանքներով կարելի էր ու մասամբ ներելի դիտել մեր շուրջը, եւ այդ Ազդեցութեամբ գնահատել օրուան դէպքերն ու անցքերը, այսօր երբ կեանքը հիմնովին փոխուած է, փոխուած են նոյնիսկ բարոյական ըմբռնումները, ներելի չէ մնալ միեւնոյն վիճակին մէջ։

Գնահատելով իրական թշնամին, չափելով անոր թշնամութեան բովանդակ սահմանները, մենք պարտաւոր ենք դիտել այդ թշնամին իսկ իր բոլոր կողմերովը։ Այսինքն, թշնամին ըմբռնելով մէկտեղ, պէտք է գնահատել զայն իր իրական արժէքին մէջ։

Հոգեբանօրէն ծանր է պաղարիւն վերլուծումը, բայց պէտք է փորձենք։ Պէտք է վարժուինք մեզի աննպաստ իրականութիւններուն ալ նայիլ շիտակ, եթէ իսկապէս կ'ուզենք չդնել մեզ աւելի յետամնաց մակարդակի վրայ։

Այս տեսակէտէն, մտքի ազատութիւնը անհրաժեշտ պայման մըն է, և նոյնիսկ գլխաւոր պայմանը, աւելի համարձակութեամբ մօտենալու մեզ շահագրգռող հարցերուն։ Առանց մտքի ազատութեան, ժամավաճառութիւն է խօսիլ Թուրքիոյ մասին և վճիռներ արձակել։

Ընդունինք, ուրեմն, որ Արեւելքը իր ամբողջութեան մէջ կանգնած է իր զարթօնքի ճամբուն վրայ։ Շատերը արեւելեան ազգերէն, ըլլալով անկախ, փաստօրէն կաշկանդուած էին ու են տակաւին օտար հարստահարող ուժերէն։ Այսօր անոնք իրենց ազատագրական պայքարն է որ կը շարունակեն իրենց իսկ հասկցած եղանակով։ Շատերը իրենց իսկ տկարութիւնը, անցեալի անզօրութիւնը վերագրելով իրենց իսկ ներքին պարագաներուն, ընկերային, կրօնական, դասակարգային պայմաններուն եւ կենցաղին, կը փորձեն չէզոքացնել վտանգի աղբիւրները։ Եւ վերջապէս շատերն ալ, տակաւին նոր հասած իրենց սեփական ազգային գերակայութեան նախնական շրջանին, կը պայքարին յանուն իրենց անկախութեան ու ազատութեան։

Մեր նիւթի սահմաններէն դուրս են այս բոլոր շարժումները։ Այսքանը անոր համար միայն, որ սխալ պիտի ըլլար Թուրքիոյ յեղաշրջումը դիտել մէկ կողմէն միայն։ Ես այն համոզումն ունիմ, որ բոլոր արեւելեան երկիրները կերպարանափոխուելու նախօրեակին են. Թուրքիան մէկն է այդ երկիրներէն, թերեւս ամէնէն ուժեղը և ամէնէն խիզախը։ Դիտել զինքը մինակ ու չտեսնել իր շուրջը՝ ճիշդ չէ։ Մանաւանդ, որ մենք կը փորձենք յաճախ նոյն Թուրքիոյ ազդեցութեան տակ տեսնել իսլամ աշխարհը։

Հիմա անցնինք բուն հարցին քննութեան։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ԵՒՐՈՊԱՆ

ՊԶՏԻԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժիան, հակառակ իր փոքր տարածութեան, առաջին տեղը կը գրաւէ Եւրոպայի մէջ, իբրեւ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական երկիր։

Պելժիոյ տարածութիւն է 29,456 քառակուսի քիլոմեդր. ունի 7,453,780 բնակիչ, առանց հաշուելու պատերազմէն յետոյ կցուած Մալմէտի եւ Էօփէն հողամասերու բնակիչները, որոնց թիւը կը հասնի 59,800ի։

Պելժիոյ մայրաքաղաքը՝ Պրիւսէլ ունի 813,460 բնակիչ։ Գլխաւոր քաղաքներն են՝ Անվէրս, Լիէժ, Մալին, Կան, Շառլըռուա, Վէրվիէ, Լուվէն, Մօնս, Նամիւռ, Տինան եւ այլն։ Ծովեզերեայ ամառանոց քաղաքներն են՝ Օսթանտ, Վէսթանտ, Պլանքընպէրկ, Զէէպրիւժ, ուր ամէն տարի բիւրաւոր օտարականներ աշխարհի ամէն կողմերէն կուգան գիւղագնացութեան։

Պրիւսէլ հիւսիսային ծովին հետ կապուած է Վիլպրուքի ջրանցքով, որ ունի 30 քիլոմեդր երկայնութիւն, 18 մեդր լայնութիւն եւ 8 մեդր խորութիւն։ Ջրանցքին վրայ ձգուած շարժական կամուրջները կրնան անցք տալ մինչեւ խոշորութեամբ փոխադրանաւերու։ Առեւտրական կանոնաւոր երթեւեկութիւն մը հաստատուած է Պրիւսէլի եւ Լոնտոնի, Ամսթէրտամի, Ռոթէրտամի, Անվէրսի, Կանի եւ Լուվէնի միջեւ։

Պելժիան, իր տարածութեան համեմատութեամբ, աշխարհիս ամէնէն շատ երկաթուղագիծ ունեցող երկիրն է։ Կ'արտադրէ մեծ քանակութեամբ արմտիք, գետնախնձոր, բանջարեղէն, պտուղներ եւ ճակնդեղ, որմէ կը պատրաստուի շաքար։ Հարուստ է քարի եւ ածուխի հանքերով։ Մետաղի հանքերը բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու քիչ են, այնպէս որ ստիպուած է ուրիշ երկիրներէ հայթայթել իր արտածութեան համար պէտք եղած երկաթը։ Կ'արտադրէ նաեւ մեծ քանակութեամբ կերպասեղէն, հիւսուածեղէն, թուղթ, ապակեղէն եւայլն։ Արտածութեան տեսակէտով Պելժիան հակառակ իր փոքրութեան առաջնակարգ դիրք մը գրաւած է Եւրոպայի մէջ։

Կեսարէն մինչեւ Նափոլէոն, Պելժիան ոտքի կոխան եղած է, փոխն ի փոխ գերակշռութիւն ստացող զանազան ազգերու հակամարտութեանց բերումով։ Այս տեսակէտէն կը յիշեցնէ մեր ազգին անցեալ պատմութիւնը։

Պելժերը իրենց անկախութեան տիրացան 1831ին։ Առաջին թագաւորը՝ Լէոփոլտ Ա., իր յաղթական մուտքը ըրաւ Պրիւսէլի մէջ 1831 յուլիս 21ին։ Այդ օրը իբր անկախութեան տարեդարձ ամէն տարի հանդիսաւոր կերպով կը տօնուի Պելժիոյ մէջ։ Լէոփոլտ Ա.ի յաջորդը, Լէոփոլտ Բ. գահ բարձրացաւ 1865ին։ Իր օրով Պելժիան բարգաւաճ վիճակ մը ստացաւ, տնտեսապէս մեծաքայլ յառաջդիմեց եւ տիրացաւ Քոնկոյի գաղթավայրին։

Գ. Թագաւորը, Ալպէր Ա., 1909էն ի վեր կը վարէ եւ շատ սիրուած է իր ժողովուրդէն, մասնաւորապէս վերջին պատերազմի միջոցին իր ցոյց տուած կորովի ընթացքին եւ անձնուիրութեան համար։ Ներկայիս, հակառակ տիրող արմատական գաղափարներուն եւ ընկերվարական կուսակցութեան ուժեղ հաստատածին, ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ փոփոխութեան ենթարկել կառավարութեան արդի վարչաձեւը։

Ընդհանուր պատերազմի ատեն պելժ ժողովուրդին ցոյց տուած հերոսական ընթացքը, իր վրայ հրաւիրեց բոլոր ազգերու հիացումն ու համակրանքը։

Պելժը աշխատասէր, գործունեայ, ձեռներէց ու խնայասէր է։ Բնաւորութեամբ համեստ, բարեհամբոյր, հաճոյակատար, եւ ուրիշ ազգերու բաղդատմամբ նուազ այլամերժ։ Եւ օտարականները հոս իբր հիւր նկատուած են, սակայն կառավարութիւնը անոնց մուտքը որոշ արգելքներու ենթարկած է, պաշտպանելու համար իր ժողովուրդին աշխատող բազուկներուն շահերը։ Այս է պատճառը որ Հայերն ալ հոս թիւով աւելի քիչ են։

Ցեղագրական տեսակէտով, Պելժիոյ մէջ երկու գլխաւոր բաժանումներ կան՝ Ֆլաման եւ Վալլոն։ Ֆլամանները մեծամասնութիւն կը կազմեն եւ կը խօսին ֆլամաներէն (գերմաներէնով եւ անգլիերէնով աղաւաղեալ լեզու մը)։ Վալլոնները կը խօսին ֆրանսերէնի մօտ աղաւաղեալ լեզու մը, իսկ Պրիւսէլաբնակ Պելժերուն մեծամասնութիւնը կը խօսի ֆրանսերէն։ Լեզուներու այս տարբերութիւնը պատճառ եղած է որ Պելժերը ենթարկուին գերմանական եւ ֆրանսական ազգերու մշակոյթին։

Պելժիոյ մէջ լեզուական խնդիրը հինէն ի վեր տեղի տուած է ներքին վէճերու եւ անհամաձայնութիւններու։ Ընդհ. պատերազմէն յետոյ, Ռեխըլեան սկզբունքները եկան ա՛լ աւելի արծարծելու լեզուական եւ ազգայնական կնճռոտ հարցերը։ Պատերազմէն վերջը գերմանական ազդեցութիւնը տեղի տուած է ֆրանսականին։

Պելժիոյ եւ Հայոց յարաբերութիւնները շատ հին են, այսինքն ժամանակակից Խաչակիրներու։ Պելժերը եռանդուն ու գործօն մասնակցութիւն մը ունեցած են Խաչակիրներու արշաւանքին եւ այդ առթիւ հաղորդակցութեան մէջ մտնելով Կիլիկիոյ Հայոց հետ, մեծապէս օգտուած են հայ թագաւորներու նիւթական ու բարոյական աջակցութենէն։ Godefroy de Bouillon, խաչակիրներու Ա. արշաւանքին պետը, որ յետոյ Երուսաղէմի թագաւոր հռչակուեցաւ (1058—1100), պելժ մեծահարուստ կոմս մըն էր։

Հայերը առաջին անգամ Պելժիա եկած են 1340 թուականին եւ հաստատուած Պրիւժ, որ միջին դարու մէջ Եւրոպայի ամէնէն կարեւոր նաւահանգիստներէն մէկն էր։ Հոն հայ վաճառականներ իրենց հետ բերած են արեւելեան գորգեր ու կապերտ, եւ մասնաւոր արտօնութեամբ կիրարկած իրենց առեւտուրը։ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան կործանումէն յետոյ, խումբ մը Հայեր գաղթած են Պրիւժ ու հոն ի գործ դրած իրենց արհեստը. տեղական իշխանութիւնները ամէն տեսակ դիւրութիւններ ընծայած են հայ գաղթականներուն եւ գործ հայթայթած անգործներուն։ Կաթոլիկ կրօնաւորներն ալ Հայոց տրամադրութեան տակ դրած են եկեղեցի մը, ուր հայ քահանայ մը ամէն կիրակի կրօնական պաշտամունք կը կատարէր։

Երբ Պրիւժ քաղաքը իբր նաւահանգիստ իր կարեւորութիւնը կորսնցուց, հայ առեւտրական դասակարգը մեկնեցաւ անկէ եւ գնաց հաստատուիլ Անվէրս, որ ԺԸ դարուն մէջ մեծ կարեւորութիւն ստացաւ իբր բանուկ նաւահանգիստ։ Սակայն Անվէրս քաղաքն ալ հետզհետէ կորսնցնելով իր գերակշռութիւնը, իր տեղը տուաւ Ամսթէրտամի, որ իր կարգին եղաւ Եւրոպայի ամէնէն ծաղկած նաւահանգիստը։

Այդ միջոցին էր որ Ամսթէրտամի մէջ հիմնուեցաւ առաջին հայ գաղութը, որ հայ տպագրական արհեստին մէջ մեծ ու կարեւոր դեր մը կատարած է ժամանակին։

Կը կարծուի թէ Պելժիոյ Կան քաղաքի պաշտպան սուրբերէն մէկը եղած է հայազգի Ս. Մակար, որ ԺԱ. դարուն եկած է Կան եւ հոն թաղուած։

Վերջացնելէ առաջ, Պելժերու ծագման մասին պատմական իրողութիւն մը պիտի պարզեմ, որ մինչեւ այսօր անծանօթ մնացած է հայ պատմագէտներուն։

Պրիւսէլի համալսարանին փրոֆէսէօրներէն՝ Պ. Ֆրանս Վան Քալքէն, իր «Պելժ ժողովուրդին պատմութիւն»ը անուն գրքին մէջ, հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ.

— Քարի դարուն սկիզբը Հայաստանէն (Armenistan) եւ Կովկասէն եկած կլոր գլուխով եւ բարձր ճակատով մարդիկ, մեծ արշաւանք մը կազմակերպելով, գրաւեցին Եւրոպան եւ տարածուեցան նաեւ մեր երկիրներուն վրայ։ Միեւնոյն ժամանակամիջոցին Պելժիոյ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի մէջ տեսնուեցաւ յառաջդիմական ծաղկումը յղկուած քարի, պղնձի, անագապղնձի եւ երկաթի դարաշրջաններուն։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԿԻ

Պրիւսէլ

Յ. Գ. Վերջին թղթակցութեանս մէջ, Լասարանի միութեան նախագահի անունը տպուած էր Սարաֆեան։ Պիտի ըլլայ Սարուխան։

8.500 ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ

Ամերիկայի մէջ 8500 հոգի իրենց անձնական օդանաւը ունին։ Տարուէ տարի օդանաւ վարելու համար կատարուող դիմումները կը շատնան։ Քաղաքային օդանաւորդներու թիւը Ամերիկայի մէջ շատ աւելի է քան միւս բոլոր երկիրներու համագումարը։

Միացեալ Նահանգները ունին 7500 մղոն լուսաւորուած օդանաւային ճամբաներ։ Յառաջիկայ տարուան ընթացքին այս թիւին վրայ պիտի աւելնայ 4000 մղոն եւս։

ԵՒ ՔԱՐԻՆՔ...

Մեր ընթերցողներուն նորութիւն չէ խորհրդա... յերէնը,— գավգործկոմ, ... շինկոոպ, սոցասպղանձարկ... կը թուի թէ չափը ... անցեր է որ, քարերն ալ ... դակել սկսեր են։ Իբրեւ ... կ'արտատպենք հետեւեալ ... ուածը «Խորհրդային Հայ... ն»էն (11 նոյ. 1928).— Խմբ.

ՄԱՍՆԱՒՈՐԻՆ ՈՒՏՈՂ...

Երեւանում ապրողնե... սակցութիւնը լսելիս երբեք ... բօրինակ տպաւորութիւն ե... նում։

Օրինակ՝ մէկն ասում է ...

— Մասնաւորին կերա... մոքսս փչացաւ։

Միւսն էլ պատասխանում ...

— Բանկօօպին թողած ... նաւորին ինչի՞ ես ուտում ... սխտորով է, համ թարմ, ... ո՞վ գիտէ ինչից է։ Ծնեած ... արի՛ իմացիր։

Սա՞ ինչ խօսակցութ... մտածում ես,— գիտէ ինք... նաւոր վաճառականի եւ ... խանութներ կան, որոնցից ... երշիկ առնել, ուտել, բա... նաւորին կամ Բանկօօպին ... չութեամբ, ապարատով ... գամիներով) ուտել՝ դա մի... րեւանում կը տեսնենք։ Վի... եալ ձեւով խօսողներից մէկ... տակով հարցրի.

— Ընկե՛ր, ներողութիւն ... պէս է պատահում, որ «Մ... ւոր»ը ստամոքս է փչացնում...

Նա լուրջ պատասխանեց ...

— Մասնաւորի միսը ... ծնլի է, վատն է լինում։

— Եւ շա՞տ էք ուտում ... նաւորին։

— Ո՛չ, երբեմն էլ բան... եմ ուտում։

Բնական, խօսակցակա... Ոչինչ չի նկատում մարդը ...

Այսպէս «Մասնաւորի... սկսել էք ուտել, վերջն էլ ... հանուրին կ'ուտէք, ինչ կը ... մէջտեղ...

Հիմի բացատրենք երեւ...

Մարդը կրճատում է իր ...

Ասենք՝

«Մասնաւոր խանութից... նուլթի միսը կերայ»։

«Մասնաւոր խանութից... սը կերայ»։

«Մասնաւորի միսը կ...

«Մասնաւորինը կերայ»

«Մասնաւորին կերայ»

Եւ հասկնալի է։

Մարդը շարունակ ... «Ժողտնտխորհ», «Կոլվար... տնտկենտրոն» ու ինքն էլ ... ներգիայով գնում է։

Բառերի կրճատման գե...

Բայց կրճատման տե... յարմար բառերն ու ներ... կան։ Եւ վերջապէս վարպ...

Այսպէս, վատ չեն կր... պրոֆմիութիւն, գործկոմ, ... կազմ, կոլտնտեսութիւն...

Վատ չեն թէկուզ ... վար, սոցդասվար, շրջգործ...

Բայց սրանք շարուն... կրճատուել դառել են՝

Գլխքաղլուսվար, գավֆ... լուսվար, եւ այսպէս կրճա... «կրճատելով» սոցդ... չութիւն, շրջհարկմանձնա... այնքան են երկարել որ ... այս բառերը ուղղակի կրճ...

Բառերի կոտորած է։

Վրայ հասնողը յար... է բառերի վրայ. գլուխներ... րում, խօթում է իրար մէջ...

Ու առաջ է գալիս թ... քննադատութիւն, պրոֆ... գանգիստութիւն...

Ես էլ կասեմ.

— գնծան... (գնալու ... պարհ), բարեկամս էլ թող ...

...մաՀմադ» ուրիշ ոչ մի բան նշանակում, քան՝ պարզապէս ...մի Ցակոբջանը գնաց քէօ-...ռՀմադ»:

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Երէկ Հրատարակած էինք Թաւրիզի Հայեւպարսիկ Համակրանքի ցոյցին նկարագրութիւնը, ճառերու ամփոփումներով: Ստորեւ կուտանք Հանդէսին մնացորդ մասը:

ԽՄԲ.

ԹԱՒՐԻԶ, 15 Նոյ. — ճառերէն յետոյ, բացուեցաւ բեմին վարագոյրը եւ Հասարակութիւնը դիտեց կենդանի պատկեր մը, որ կը ներկայացնէր պարսկական մեծ դրօշակը (կանաչ, սպիտակ, կարմիր գոյներով) առիւծ-արեւ նշանով (Թուր ու խուրշիտ): Ասոնց դիմաց պատուանդանի վրայ Հաստատուած էր Շահնշահ փահլէվիի մեծադիր, արձանաձեւ նկարը, դրօշազարդ կամարներու տակ եւ պատշաճ վերտառութիւններով: Պատուանդանին դիմաց կեցեր էին երեք փոքրիկ աղջիկներ, որոնք կը խորհրդանշէին Պարսկաստանի վերածնութեան գաղափարը: Աղջիկներէն մէկը պսակ կ'ընծայէր Շահնշահին, միւսը՝ ծաղկեփունջ մը, իսկ երրորդը շեփորը ձեռքին իրանի վերածնունդը կ'աւետէր: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ Հանդիսականներն ոտքի կեցան եւ ծափերով ողջունեցին պատկերը, մինչ զինուորական նուագախումբը կը թնդացնէր արքայական քայլերգը:

Հանդէսին գրական-գեղարուեստական մասը պատրաստեր էին կեդրոնական, Հայկազեան եւ Արամեան ազգային դպրոցները: կեդրոնական դպրոցին քառաձայն երգեցիկ խումբը եւ «Սալօն» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Լեւոն Գրիգորեանի, մեծ շուք տուին Հանդէսին: երգեցիկ խումբը (120 Հոգի) երգեց «Աստղեր ու ծով», «Ջուր ա գալի» եւ «Ալագեազ» քառաձայն երգերը, որոնք անցան յաջող ու Հաճելի: Օր. Ան. Պատմագրեանը մեներգեց Սայեաթ-Նովայի «Մէ խօսք ունեմ իլթիմազով» երգը, ձայնակցութեամբ ջութակի, զոր կը նուագէր Պ. Լեւոն Գրիգորեան: Պ. Աշոտ Աղայեանը սրինգով նուագեց «Հիջազ» եւ «կռունկ»ը: Աշակերտները յաջողապէս արտասանեցին պարսկերէն ոտանաւորներ:

Յետոյ ցուցադրուեցաւ երկրորդ կենդանի պատկերը, որ կը ներկայացնէր «Իրանը երէկ եւ այսօր» (Հին եւ նոր Պարսկաստան): Շահնշահը փահլէվի արձանաձեւ նկարին մէկ կողմը (երէկ) կանգնած էին Հին տիպի զօրքեր (սարբազներ) իրենց բնորոշ դէմքերով եւ տարազներով, գիւղացիներ եւ Հին տարազներով ու գլխարկներով, պարսկական Հին դպրոցի աշակերտները, գետնի վրայ պպզած իրենց միրզայի (դասատուի) առջեւ: Իսկ միւս կողմը, ուր ուղղուած էր Շահնշահի նայուածքը՝ զինուորական պատուի կեցեր էին արքայական պատուոյ պաՀակախումբի (*) զինուորները, նոր տարազով, «փահլէվի» գլխարկով, ասոնց առջեւ նոր դպրոցը, գրասեղաններու վրայ նստած կոկիկ Հագուստներով եւ «փահլէվի» գլխարկներով աշակերտներ, ուսուցիչ, մաքուր Հագուած մտաւորականներ եւայլն: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ զինուորական նուագախումբը նուագեց պարսկական ազգ. երգը եւ արքայական քայլերգը, մինչ ծափերն ու կեցցէները կը թնդացնէին թատերասրահը:

Զինուորական Հրամանատարը եւ բոլոր պարսիկներն ու ժողովուրդը շատ գոհ տպաւորութիւն ստացան կենդանի պատկերներէն եւ Հանդէսէն, որ փակուեցաւ փոքրիկ աշակերտուհիներու պարերով: Հասարակութիւնը հեռացաւ ժամը 8.30 ին շատ գոհ տպաւորութեամբ եւ լաւ յիշատակներով: Թաւրիզի պարսկերէն թերթերը գովեստներով կը խօսին այս Հանդէսի մասին: Հայոց Առաջնորդի ճառը ամբողջութեամբ պիտի Հրատարակուի պարսկերէն թերթերու մէջ: Հանդէսի ամբողջ ծախքերը Հոգացին Հայ վաճառականները:

ՄԱՍԻՍ

(*) *Հանդէսի կազմակերպիչ յանձնաժողովի խնդրանքով Ամիր Լաշքեարը զօրանոցէն ղրկած էր այս պատուոյ պաՀակախումբի զինուորները:* Մ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԱԴՐԲԷՋԱՆ

Բագուի Թուրքերէն «կոմունիստ» Թերթը կը Հաղորդէ որ լատիներէն տառերու գործածութեան վեցամեակին առթիւ Ադրբէջանի գործադիր կոմիտէն եւ Ժող. Գործավարներու խորՀուրդը որոշեր են, որ 1929 յունուար 1էն նոր այբուբենը պէտք է պարտադիր ըլլայ բոլոր վարչական Հաստատութիւններու, պաշտօնական Հաղորդագրութեանց եւ առաջին ու երկրորդ աստիճանի դպրոցներու Համար: Այս Հրամանը չկատարող պաշտօնեաները պէտք է Հեռացուին ու պատասխանատուութեան ենթարկուին:

Ադրբէջանի Պետական Հրատարակութեան կոմիտէի փոխտեսուչ ԱՀմէտ Թեֆիկով Հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ նոր այբուբենով տպուած Հրատարակութիւններու մասին.

1923ին՝ տպուած է 2000 օրինակ, 1925ին՝ 170,000 1926ին՝ 394,000 1927ին՝ 479,000 1928ին՝ 1,519,000 օրինակ:

Վերջին տարին տպուած լատինատառ Հրատարակութիւնները կը կազմեն Ադրբէջանեան բարբառով լոյս տեսած գիրքերուն Հարիւրէն 60ը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Քապուլի «Աման-իւ-Աֆղան» պարբերականը՝ Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը Հաղորդէ Աֆղանիստանի ՍաՀմանադիր Ժողովի ընդունած որոշումներու մասին: Համաձայն այդ որոշումներուն, կը Հիմնուի Ազգային Ժողով «Շուրա-իւ-Միլլի» 150 անդամներով, որոնք պիտի կոչուին «Վէքիլ» եւ պիտի ընտրուին ժողովուրդի կողմէն՝ ըստ շրջաններու եւ Համայնքներու: ԽորՀրդարանի անդամները պիտի ըլլան առնուազն 30 տարեկան եւ ամենաշատը 70 տարեկան: Ընտրելիները չպիտի պատկանին պաշտօնեաներու կամ զինուորականներու դասին: Պէտք է գիտնան գրել եւ կարդալ: Անգրագէտները եւս կրնան ընտրուիլ, եթէ կարդալ գիտցող թեկնածուներ չգտնուին, բայց ընտրուելէ ետք պարտաւոր են յաճախել խորՀրդարանին կից Հիմնուելիք վարժարանը:

ՍաՀմանադիր Ժողովը ջնջած է բոլոր տիտղոսները եւ Հաստատած է դիմումի պարզ ձեւ մը — ագիզ (սիրելի): Թագաւորը պաՀանջած է վերցնել նաեւ արքայական տիտղոսը, բայց ՍաՀմանադիր Ժողովը Հաստատած է Թագաւորին Համար ալա Հազրէթ — սիրելի մեծութիւն — տիտղոսը: Նոր դրօշակ է ընդունուած, եռագոյն՝ վերը սեւ, իբրեւ յիշատակ դարաւոր գերութեան, մէջտեղը՝ կարմիր, իբրեւ յիշատակ ազատութեան Համար թափուած արեան, վարը՝ կանանչ, Աֆղանիստանի երիտասարդութեան եւ երջանիկ ապագայի նշան:

Անգլիացիները, Ֆրանսացիներն ու Ամերիկացիները դեռ դեսպանատուն չունին Էնկիւրիի մէջ: Մէկ մէկ տուներ ունին ուր դեսպանին բացակայութեան՝ ներկայացուցիչը կը մնայ, կառավարութեան Հետ յարաբերութիւններ մշակելով: Անգլիական խորՀրդականն ու դեսպանը փոխն ի փոխ Էնկիւրի կը մնան, տեւական յարաբերութեան մէջ գտնուելու Համար:

Էնկիւրի Հաստատուած են Ռուսերը, յետոյ Աֆղանները եւ վերջերս ալ Պարսիկները: Միւս դեսպաններն ալ իրենց տուները ունին մայրաքաղաքին մէջ եւ պատրաստութիւններ կը տեսնեն Հիմնապէս Հոն փոխադրուելու:

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանական դեսպանատունը այս օրերուն ամբողջութեամբ Էնկիւրի կը փոխադրուի, նոր շինուած շէնքին մէջ: Էնկիւրիի գերմանական դեսպանատունը ընդարձակ շէնք մըն է որուն շուրջը անտառներ եւ պարտէզներ կը շինուին: Այս բանին Համար երկրագործական մասնագէտներ պիտի բերուին Գերմանիայէն, միեւնոյն ատեն արթեզեան ջրՀորներ պիտի բացուին դեսպանատան անտառներուն մէջ:

Պոլսոյ գերմանական ընդարձակ շէնքը առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի մը վերածելու ծրագիրը կը մշակուի:

Էնկիւրի փոխադրուած է նաեւ իտալական դեսպանատունը եւ Պոլսոյ շէնքը իբր բնակարան կը ծառայէ դեսպանին, անոր Պոլիս գտնուած միջոցներուն: Իտալական դեսպանատունը ներկայիս առժամեայ շէնքի մը մէջ կը գտնուի, բայց քիչ ատենէն պիտի փոխադրուի Նորակառոյց դեսպանատան մէջ որուն շինութիւնը շուտով կ'աւարտի:

ԹՈՒՐՔ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԷ

Պոլսոյ Համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. կապրիէլ, որ երկրաբանական քննութիւններ կատարելու Համար Անատոլու ղրկուած էր կրթական գործավարութեան կողմէ, Պոլիս վերադարձած ըլլալով Հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

— *«Մէկէ աւելի առիթներով Անատոլու այցելեցի. այս այցելութիւններուն Հետեւանքով սա Հաստատ Համոզումին յանգեցայ թէ Եւրոպացիները բացարձակապէս տեղեկութիւն չունին Թուրք ճարտարապետութեան մասին:*

Արեւելեան ճարտարապետութեան մասին Ռինչեւ Հիմա Եոզէֆ Ստրչիկովսկիի կողմէ գրուած «ճարտարապետութիւնը Հայերու մօտ եւ Եւրոպա» *անուն գիրք մը Հրատարակուած է: Բոլոր Հնախօյզները իրենց քննութիւններուն Հիմ ծառայեցուցած են այս գործը:*

Ստրչիկովսկին այնքան առաջ կ'երթայ որ, կ'ըսէ թէ արեւելեան ճարտարապետութիւն գոյութիւն չունի՝ այլ Հայկական, եւ թէ արեւելեան ճարտարապետութիւնը ծնունդ է Հայ Հանճարին:

Վերջին քննութիւններուս Հետեւանքով, ի վիճակի եմ բացարձակապէս Հերքելու այս սխալ կարծիքը, որովՀետեւ փաստերով Հաստատուած է թէ 4-5 դար առաջ շինուած պատմական շէնքերը Թրքական եւ իսլամական մասնաւոր դրոշմ կը կրեն:»

Փրոֆ. կապրիէլ այս առթիւ Հակառակ կարծիք ունեցողները Անատոլու կը Հրաւիրէ փաստերով Համոզուելու Համար զանոնք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ 1929 (Գ. Տարի): Հրատ. «Նոր Օր»ի: Աթէնք: Գին եւրոպայի Համար 30 ֆրանք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ փարիզի և Լիգայնի ներկայացուցիչ խումբերու տարեկան մրցումը «Stade Buffalo»ի մարզադաշտին մէջ: 15 Հազար Հանդիսատեսներ ներկայ էին մրցման: Երկուստեք Հաւասար խաղարկութենէ մը վերջ, Լիգայնի խումբը յաղթական ելաւ 1ի դէմ 2 նշանակէտով:

× Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Իթալիի մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը մրցում մը կատարեց S. A. Goussaivilleի Ա. խումբին դէմ, ֆրանսացիներու դաշտը: Այս մրցումին եւս Իթալիի խումբը յաղթանակը խլեց 0ի դէմ 3 նշանակէտով: Իսկապէս գնահատելի է Հ.Մ.Ը.Մ ի այս մասնաճիւղին խումբը, որուն անդամները իրենց անհատական ջանքերով կարելին կ'ընեն խումբին յառաջդիմութեան Համար:

Նոյն օրը Հ.Մ.Ը.Մ.ի Պիյեանքուռի մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը՝ նմանապէս յաղթանակ մը տարաւ, Ռէնսիի Բ. խումբին դէմ 0 ի դէմ 1 նշանակէտով: Այս նորակազմ մասնաճիւղին խումբը պատանի խաղացողներէ կը բաղկանայ, գնահատելի է իրենց եռանդն ու կորովը:

Գ. Գասապեան

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Եօթն ամսուան կեանք մը ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղւոյս Մասնաճիւղը: Անցեալ ապրիլին էր որ քանի մը տղաք Հիմը դրին խումբին եւ գործի լծուեցան մեծ եռանդով: Առաջին արդիւնքները քաջալերական էին: Հակառակ ասոր սակայն, երկար չտեւեց այդ եռանդը եւ քանի մը չնչին դժուարութիւններ բաւական եղան վհատեցնելու ոմանք, մինչ ուրիշներ կը մնային քաշուած իրենց պատեաններուն մէջ, Հանդիսատեսի դիրք բռնելով:

Այս պայմաններուն տակ մեծ բան մը սպասել մնացորդ մարզիկներէն՝ սխալ մը պիտի ըլլար: Ձեռնարկուեցաւ միայն ֆութպոլի խումբի մը կազմութեան: Հազիւ կարելի եղաւ ութ ինն Հոգի իրարու քով բերել աւելի քան երկու Հարիւրնոց այս գաղութին մէջ: Եղանակին սկիզբէն ի վեր խումբը — միշտ պակաս կազմով — կատարեց Հինգ մրցումներ որոնք ամէնքն ալ վերջացան Հայերու պարտութեամբ — յաճախ ծանր պարտութիւններ: Այսպէս կիրակի օր, 2ի դէմ 11ի նման ծանր արդիւնք մը արձանագրեցինք երրորդ կարգի ֆրանսական խումբի մը դէմ:

Չեն յուսաՀատած տղաքը: Բայց առանց քանի մը կարող ուժերու, կարելի չպիտի ըլլայ Հասնիլ լաւագոյն արդիւնքի մը:

Չկա՞ն աղքին անդին ցրուած քանի մը անձնուէր տղաք որ գան իրենց ուժերը տրամադրել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կրընոպլի մասնաճիւղին:

Վ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ՊԱՅԱՋԻՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

...եւ սակայն բոլորն ալ ճանչ... մեր ե՛րգը, եւ բոլորն ...րսռացին: Մոռցուած բան մը ...որ յանկարծ կը յայտնուէր ...մէջ: Սա գիւղացին չէր, որ ...փչէր իր անպիտան փայտէ ...ին մէջէն, մեծն Ռուսիոյ ...յն էր, որ մեզի օգնութիւն ...խոստանար, մռնչող Հայրենի... ձա՛յնն էր, որ կը պաՀանջէր ...Հել իր պատիւը եւ կը Հրա...յէր մեռնիլ:

Օ՜, ի՜նչ Հետաքրքիր մե...ռայ ենք, բարեկամ: Օդի թր...ացում մը մէկ վայրկեանի ...մեզ փոխակերպած էր բոլո...ին: Ակնթարթի մը ընթացքին, ...ր սրտէն ժայթքող ոստում ...յաջորդելով այն բարոյական ...մրին, որ կ'ընկճէր մեզ: Իւրաքանչիւրը ցնցեց ինքզինք, կարծես արթնցնէր գէշ երազէ մը, վանեց ամօթի յիշատակը, եւ գլուխները բարձրացան, խուսափող աչքերը դարձան եւ Հանդիպեցան իրարու, ազնուական բոցերով լեցուած:

Հրամանատարը վայրկենապէս վերցուց նամակը, նետեց պատուիրակին երեսին, եւ ըսաւ.

— Գնա՛, կախուէ՛:

Սխալ արտասանուած Հրամա՞ն մը կարծեցին: կամ, ինչպէս յետոյ կ'ըսէին, մեր բանակէն փախած դասալի՞ք մը կարծեցին, ինչ որ պատժելի է Համաձայն զինուորական օրէնքներու: Թերեւս: Չեմ գիտեր ի՞նչպէս, չեմ գիտեր որո՞ւ կողմէ, երեք վայրկեան չէր անցած, երբ Թուրք պատուիրակը տեսանք որ կը ճօճէր լապտերէն առկախ: Իսկ կախաղանին տակ Պետրուշկա, զուարճախրութեամբ, կը շարունակէր փչել իր սրինգը:

Յետոյ իւրաքանչիւրս գացինք գրաւել գիծերային մեր դիրքը: Այդ պաՀուն եթէ Թուրքերը մեր վրայ յարձակէին, շատ սուղի կը նստէր իրենց:

Տարտամ նախազգացում մը մեզի կ'ըսէր թէ մեր տանջանքը վերջանալու մօտ էր:

Ցունիս 28, արշալոյս: Անսովոր շարժում մը կայ լեռներուն գագաթը: Թնդանօթի կրակներ դէմէ դէմ կը խաչաձեւէին իրար, բայց մեզի չէին ուղղուած: Շուտով թշնամիին դիծը սկսաւ նաՀանջել կռիւ մղելով: Պատնէշին վրայէն, դէտը ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց մեզի, ճանչցե՞ր էր ռուսական Համազգեստը: Վայրկեան չանցաւ, պաՀակազօրքէն ով որ կրնար վազել, պարիսպներուն վրայ բարձրացաւ: կը դիտէինք, ու կը Հետեւէինք կռիւին զանազան փուլերուն, որոշապէս կը տեսնէինք զօրագունդը, որ կ'առաջանար: կէս օրին Թուրքերը անկարգօրէն պարպեցին Հովիտը, մեր Հեծելազօրքը բարձրացաւ միջնաբերդին զառիվերին վրայ: Ձեզի կը թողում երեւակայել մեր խնդուի աղաղակները, շարժումները, կանչուըռտուքները: Այդ պաՀուն, մեր Հրամանատարը իր վերջին Հրամանը կուտար.

Հրաման Թիւ 23, Յունիս 28.— *Երբ մեր ազատարարները կը մօտենան, դրօշակին մօտ պէտք է կախել Սուարոպոլի զօրագունդին պատուանշանները եւ խաղախներու խումբին զինանշանները: Ամբողջ զօրքը պէտք է Հաւաքուի պատնէշին վրայ եւ բարեւի կենայ: Դրօշակին շուրջ, պէտք է երգել ազգային քայլերգը.* Աստուած պաՀէ մեր ցարը: *Եւ յետոյ պէտք է աղաղակել.— Հուրրա՛:»*

«Ամբողջ զօրքը», այսինքն քանի մը Հարիւր ուրուատեսիլ զինուորներ, որոնք կը պտուտկէին բ...կին մէջ, կողք կողքի սեղմուեցան դրօշակին շուրջ: Այդ տկար ձայները, ծարաւէն խեղդուած, կանչեցին ազգային քայլերգը մանուկի պէս դողդղուն: Առջեւը, Պետրուշկա, ինչպէս նախընթաց իրիկուն, սրինգով չափ կուտար երգին:

Պէտք է երեւակայել թէ Հազուագիւտ պատկեր մը կը ներկայացնէինք, յուզիչ եւ ողբալի: Մ՛ր աչքերը չէին նկատեր, որովՀետեւ վարժուած էին, սակայն ազատարար բանակին մեր եղբայրները կ'ըսէին թէ երբեք չէին կրնար երեւակայել այդքան սարսափելի տեսարան: «Ձեր զինուորները բոլո՛րն ալ կանանչ գոյն մը ունին, ուրիշ բառ չունիմ ըսելիք», կը կրկնէր բարեկամ մը:

Այո՛, ամէն մարդու պէս չէինք: Հայ զօրավարը, Տէր Ղուկասօֆ, սրարշաւ Հասաւ իր Հետեւորդներուն Հետ, եւ մեզ տեսնելով կանգ առաւ: Այս ծերունի զինուորականին աչքերէն արցունքները սկսան յորդիլ առատութեամբ: Պարսպադուռին տակ վազեց, սիրտին վրայ սեղմեց մեր Հրամանատարը, յետոյ ուղղակի քալեց դէպի մեր սրնգաՀարը եւ ըսաւ.

— Շարունակէ՛, քա՛ջ զինուոր, քեզի կուտամ Ս. Գէորգի խաչանշանը:

Պետրուշկա, միշտ զուարճաբան, պատասխանեց.

— ՇնորՀակալ եմ, վսեմութիւն, բայց եթէ Հաճոյ կը թուի ձեզի, Հրաման ըրէք, որ ինծի գաւաթ մը ջուր տան: Քսանըչորս ժամէ ի վեր պուտ մը ջուր չեմ խմած:

ՏԸ ՎՈԿԻՒԷ

Թարգմ.

Շ. Ն.

(ՎԵՐՋ)

ԽՄԲ.— Վաղը՝ «Էջ մը Դալի Ղազարի կեանքէն»:

մեծ մասը, կը տեսնուի թէ ո՛չ մէկ տարբերութիւն կայ հոն մեր դրացիին հանդէպ։ Իտալիա եւ մենք շատ դժուարին ժամեր անցուցած ենք. Ֆրանսա երբեք չպիտի մոռնայ ատիկա։ Ու այս կարգի միջադէպեր չէ որ պիտի պեղեն անանցանելի փոս մը։

Յետոյ անդրադառնալով Ֆրանսայի օտարականներուն, Նախարարը հետեւեալ ազդարարութիւնն ուղղեց.

— Մեր երկիրը ազատ է. օտարականները հոս խիստ լայն ասպնջականութիւն կը վայելեն։ Սակայն պէտք չէ որ այդ հիւրընկալութիւնը օգտագործեն՝ գործելու համար այնպիսի արարքներ, զորս ազգը ամբողջութեամբ կը մերժէ։

«Այսքան միայն կ'ըսեմ։ կը յուսամ թէ բոլոր անոնք որոնք հիւրընկալուած են Ֆրանսայի մէջ, պիտի հասկնան։»

Նախարարը յետոյ խօսեցաւ Անշլուսի մասին։ Ըսաւ թէ «Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միութիւնը կարելի չէ՝ առանց որոշ ձեւակերպութեան մը, որ նախատեսուած է Սէն Ժերմէնի դաշնագրով, եւ որուն համաձայն Աւստրիոյ անկախութիւնը անփոխանցելի է՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեան։ Խորամանկութիւն փորձել, ազգերը կատարուած իրողութեան առջեւ դնել՝ ծանր բան պիտի ըլլայ։ Ու գերման ընկերվարականները պէտք է մտածեն ծանրութեանը վրայ այս խնդրին, որ կրնայ լուծուիլ միայն բոլոր ազգերու հաւանութեամբ։»

Պրիանէն առաջ, ընդհանուր վիճաբանութեան մէջ խօսք առած էին երեսփոխաններ Էտուար-Սուլիէ, Մարսէլ Քաշէն, Ֆրանսուա Ալպէր եւ Պրաք։

Սուրիոյ անկախութիւնը

Համայնավար երեսփոխան Անտրէ Պէրթոն խօսք առնելով արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցի Ա. յօդուածին առթիւ՝ ծանր քննադատութիւններ ըրաւ Սուրիոյ «ոճրագործ գրաւման» դէմ։ Յիշեց Լիբանանի խորհրդարանին ցրուումը, մամուլի ազատութեան ջնջումը, պահանջեց գումարումը Սահմանադիր ժողովին, որ կախակայուած է մարզպանին կողմէ։ Աւելցուց թէ Սուրիոյ գրաւումը 10-12 միլիառ ֆրանք արժած է Ֆրանսայի ու պահանջեց որ Սուրիա անկախ Հանրապետութիւն դառնայ։

Կարճ վիճաբանութիւններէ յետոյ քուէարկուեցան արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին 40 գլուխները։

Պատերազմական ծախսերը կ'աւելցնեն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Խորհրդային Միութեան կեդրոնական Գործադիր կոմիտէի սովորական նստաշրջանը բացուեցաւ երկուշաբթի օր Կրէմլինի մեծ գահասրահին մէջ։

Ելմտական գործավար Բրուխանով ներկայացուց Խորհրդային Միութեան ելմտացոյցը, որ կը հասնի 7 միլիառ 700 միլիոն րուբլիի, անցած տարուան ելմտացոյցէն մէկ միլիառ աւելի։ Ծախքերը կը բարձրանան 7 միլիառ 650 միլիոնի, նախորդ տարուընէ 1 միլիառ 850 միլիոն րուբլի աւելի։ Գալով հասոյթներուն, տուրքերէն պիտի գոյանայ 3 միլիառ 803 միլիոն, իսկ ուրիշ աղբիւրներէ՝ 2 միլիառ 976 միլիոն րուբլի։ Պետութեան պահեստի հիմնադրամն է 50 միլիոն րուբլի։

Բրուխանով շեշտեց թէ ազգային տնտեսութեան ծախքերը մեծապէս աւելցած են ու կը հասնին 2 միլիոն րուբլիի, այսինքն անցած տարուընէն 100ին 60 աւելի։ Այս գումարին մէջ են ճարտարարուեստին յատկացուած 939 միլիոն րուբլին (անցած տարուընէ 100ին 40 աւելի) եւ երկրագործական տնտեսութեան յատկացուածը, որ է 408 միլիոն րուբլի, (անցած տարուընէն 100ին 86 աւելի)։

Երկրի պաշտպանութեան յատկացուած է 840 միլիոն րուբլի, անցած տարուան 742 միլիոնին փոխարէն։

Զինուորական ծախքերը ամբողջ ելմտացոյցին հարիւրին 11ն են։ Զինուորական յաւելեալ ծախքերը պիտի յատկացուին զինուորներու ապրուստի եւ կրթութեան բարելաւման։

Պետութեան ներքին պարտքը 1928 հոկտ. 1ին կը հասնէր 1 միլիառ 300 միլիոն րուբլիի, մինչ անցած տարի 750 միլիոն էր։

Ծանր կացութիւն Եուկոսլաւիոյ մէջ

Սերպիոյ, Գարատաղի եւ Խրուաթիոյ միացման տասնամեակին առթիւ Զաղրէպի կաթոլիկ մայր եկեղեցիին մէջ գոհաբանական արարողութիւն կը կատարուէր, երբ ծանր միջադէպեր տեղի ունեցան։ Մայր եկեղեցիին առջեւ հաւաքուած էր ջղագրգիռ բազմութիւն մը, զինուորական հրամանատարին ժամանումէն առաջ։ Հակառակ ոստիկանական նախզգուշութեանց, երեք մեծ սեւ դրօշակներ կախուած էին մայր եկեղեցիի զանգակատունէն, ի յիշատակ Սկուպչինայի մէջ սպաննուած երեք երեսփոխաններու եւ Սերպերուն կողմէ սպաննուած Խրուաթներու։ Ոստիկանութիւնը երկու հոգի ձերբակալեց զանգակատան վրայէն։ Բազմութիւնը ծափերով ընդունեց ձերբակալուածները եւ նախատեց ոստիկանները։ Ամբոխը սկսաւ հետեւիլ ոստիկաններուն եւ ձերբակալուած երիտասարդներուն, ու գնդակ պարպեց։ Ոստիկանները փոխադարձեցին՝ սպաննելով երիտասարդ մը եւ վիրաւորելով քանի մը ուրիշներ։ Անմիջապէս ամբողջ քաղաքը սեւ դրօշակներով զարդարուեցաւ եւ ստացաւ նոյն երեւոյթը ինչ որ առած էր Սկուպչինայի սպանութեանց ատեն։ Ամբողջ օրը ընդհարումները շարունակուեցան ոստիկանութեան հետ։

Իրիկունը քաղաքին մէջ շրջեցաւ զինուորական թափօր մը՝ ջահերով, դրօշակներով եւ նուագով։ Ժողովուրդը կը սուլէր. ոմանք զէնք արձակեցին թափօրին վրայ։ Ոստիկանութիւնը դարձեալ պատասխանեց եւ մահացու կերպով վիրաւորեց մէկ հոգի։ Հրացանաձգութիւնը տեւեց գիշերը մինչեւ ժամը 11։

Պելկրատի իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առին Զաղրէպի ցոյցերուն մասնակցող ուսանողներուն դէմ։ Զաղրէպի համալսարանը փակուեցաւ։ Ընդհարումներու ընթացքին սպաննուած էր Սլավքօ Փէթրիչ անուն ուսանող մը, որուն յուղարկաւորութեան ընթացքին ծանր միջադէպերէ կը վախցուի։

Պելկրատի մէջ խոր ազդեցութիւն առաջ բերին Զաղրէպի եւ Խրուաթիոյ ուրիշ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած ցոյցերը։ Դիտելի է որ սերպեւխրուաթ միութեան տասնամեակը փոխանակ մերձեցում առաջ բերելու, աւելի եւս կը սրէ երկու ցեղերու հակամարտութիւնը։ Խրուաթները ինքնավարութեան կը ձգտին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին քաֆէ օ ֆլէօ տը Լիւնի վերնայարկը։ խիստ կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։ *Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի*։

ՄԵԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօզկատի բարենպատակ Հայր. Միութեան Մարսիլիահայ Տրամաթիք Ստուդեան, ղեկավարութեամբ Մ. Մարութեանի, *կը ներկայացնէ՝*

«ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ»Ը

Այս Կիր. իրիկուն ժամը 8.30ին, 84 Rue Chape*i Թատերասրահը*

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԴԵԿՏ. 15ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔԸ

„ԱՆՁՐԵՒ''Ը

դիմել՝ ընդհ. գործակալ L. KÉVONIANի, 208bis Rue Lafayette, Paris (10e)։ ֆրանսա եւ գաղութներ 16 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ, ի բաց առեալ Ամերիկայէ՝ 20 ֆրանք։ մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ։ բացարձակապէս կանխիկ։ փոստի ծախք չկայ։ Ապրանքները այժմէն կ'ընդունուին։

Հ. Յ. Դ.

Փոն տը Շէրիւիի *կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։*

Մարսէյլի *Պատ. միութեան հրապարակային դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ 11 Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ նոր ժամանած Պ.* Վահան Գույումճեան։ *Նիւթ՝ «Հայաստան եւ իր հարեւան երկիրները»։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայ համայնքութիւնը։* Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը իրիկուն ժամը 9—10 Մտայինհիւանդութիւններ (Տքթ. Աղաջանեան)։ 10—11 Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արեւմտ. Ե. Հ. Կ. Խ. մասնաճիւղի դասախօսական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, 63 Rue de la République*ի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Բ. Միլտոնեան։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ք. Էլմաեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ՔԵՐՈՎԲԷ ԷԼՄԱԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ։

ՀՐԱՊ. ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարան ընթերցասրահին մէջ։ կը դասախօսէ՝ ընկ. ԱՐՕԵԱՆ։

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ *Մուտքը ազատ է։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուի Կարնեցի Կարապետ Թմբքեան, Իմացնել՝* Véghia Aharonian, Camp Victor Hugo, Marseille.

— *Կը փնտռուի Օրտուցի Յ. Յովհաննէսեան 22 տարեկան, հօր անուն Կարապետ, մօր անուն Թոմոմ։ Չորս տարի առաջ կը բնակէր Փարիզ,* 5 Rue Lesage: *Իմացնել՝ իր եղբօր Լէոփորս Վասիլէոս Եօրկիու Թիւ 30,* Salonique, Grèce.

— *Գարակէօզեան Հօմի սափրիչ Տիգրան Միրզաեան (Խոյցի, Պարսկաստան) կը փնտռէ իր քոյրը, Մարգարիտ Միրզաեան որ 1922ի սկիզբը կը գտնուէր Խասգիւղի եկեղեցւոյ կայանը (Պոլիս)։ Գրել՝* Mirzayan Dicran, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs. (Loire et Cher).

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— *Պրուսայի Սէօյէզ գիւղէն Ոսկիան Յովհաննէսեան եւ իր ընտանիքը Մարիամ կը փնտռեն Սէօյէզցի Մաթէոս Մարտիկեան, հօր անունը Նուրիջան Մարտիկեան, մօր անունը Էվլատենց Աղաւնի։ 1922-23ի եղած է Պոլսոյ անգլիական որբանոցը, յետոյ փոխադրուած է Ռըլիէֆի Գավալայի որբանոցը։ Կը կարծուի թէ այժմ Ֆրանսա կը գտնուի։ Իմացնել՝* Oskian Hovannessian, 92bis Ave. de Verdun. (Issy-les-Moulineaux).

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել։

— *Պարտիզակցի Արմենուհի Պէյլէրեան, դուստր Կէյվէցի քոլճի Բարունակի, կը փնտռէ իր ազգականները։ Քոլճի Բարունակ մեռած է Ջարդերու միջոցին, իսկ մայրը Եպրաքսէ Ալէքսանեան մեռած է ընդհ. պատերազմէն առաջ։ Գրել՝* 5 Ave. d'Orléans, Paris *(14e) կամ* 220 Co. Stupinigi. Torino. Italie.

— *Մեծ Նոր գիւղցի Արմենուհի Ֆիլիզեան (Էլմասեան) դուստր Գրիգորի եւ Խորհիկի կը փնտռէ իր եղբայրը որ շուրջ 6 ամիս առաջ Հռոմէն (Իտալիա) Ֆրանսա անցած է. որմէ յետոյ ամենեւին տեղեկութիւն չէ ստացած իրմէ։ Գրել վերի հասցէին։*

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կարօտ հայրենակից կին մը մը Ֆրանսա բերելու համար կազմակերպուած է վիճակահանութիւն մը հետեւեալ Պրուսացի հայրենակիցներէ՝ Պ. Պ. Ս. Գալալեան, Յ. Էլիպլեան, Ն. Դէօրգեան, Ս. Սահաթճեան, Յ. Սիմոնեան, Պ. Շիշմանեան, Պ. Սահաթճեան, Լիոն։ Պ. Պ. Պ. Կուրտիկեան, Յ. Աղնաւորեան, Տէսին։ Պ. Պ. Բ. Կուրտիկեան, Օ. Պահտիարեան Փարիզ։ Եւ Պ. Սահաթճեան, Մարսէյլ։

Պրուսացի հայրենակիցներէն կը խնդրուի քաջալերել սոյն ձեռնարկը։ Հասցէ՝ Պ. Սահաթճեան՝ 75 Ave. Berthelot, Lyon.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեակի առթիւ Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն 12 Պ. Խ. Շամախեանի սրճարանը, 20 Bld. Vauban.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ գրաշարի աշակերտ մը։ մնայուն գործ։ դիմել՝ *Յառաջի*։

Գրաշար կ'ուզուի

Հայերէնի խիստ վարժ երկու գրաշար կ'ուզուի։ դիմել՝ «Massis» տպարան, 208bis rue Lafayette, Paris (10e).

Վաճառելի

ժամագործի բանուկ (էշոփ) մը St. Michelի հրապարակին մօտ, 8 Rue de la Huchette:

Նաեւ 19րդ. Թաղամասի մէջ մեծ պողոտայի մը վրայ առաջին յարկի յարկաբաժին մը, պողոտայի վրայ նայող երեք լուսաւոր սենեակներ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Նպաստաւոր գիներով։ դիմել՝ Քիւրքճեանի, 8 Rue de la Huchette. Առտուները ժամը 10—12, կէսօրէ վերջ 16—19: Métro, St. Michel.

IMPRIMERIE - MASSIS - ... 208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: E. SOUVIG...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

7 DÉCEMBRE 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 823 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱՊԱՏՈՒՄ

Նցեալօր, քրտական աղբիւրէ քաղելով, կարգ մը տեղե-իւններ հրատարակած էինք։

...ժուար է առանց վերապահութեան իւրացնել այդ լուրերը, ... որ Քիւրտերն ալ, իբրեւ արեւելեան ժողովուրդ, ունին ... երեւակայութիւն։

...լուրերու ոգին միայն առնելով, կը տեսնենք թէ, խլրտում-...միշտ անպակաս են Վանի, Էրզրումի եւ Պալազիտի կող-... Անվիճելի է, մանաւանդ, Արարատի ապստամբական ...ախին գործունէութիւնը։ Թուրքերը բոնի միջոցներէն ...հատելով— քանի որ անմատչելի է Արարատը— ամխնե-...վեր կը փորձեն հրապուրել ըմբոստները։ Մասնաւոր պատ-...ակներ ղրկուած եւ շռայլ խոստումներ եղած են։ Միւս ...էն, 3000 ոսկի գին առաջարկուած է մէկ-երկու վարիչնե-...գլուխին համար։ Բոլորը անօգուտ։ Քիւրտ ազգ. ժողովը ...հերս «փաշա» տիտղոսը տուած է երկու վարիչներու, որոնք ...էնէն վճռական դէմքերն են Արարատի միջնաբերդին։ Ձմե-...եւ հաղորդակցութեան դժուարութիւնները թոյլ չեն տար, ...այժմ, որ իր բոլոր ծրագիրները գործադրէ այդ միջնաբեր-...իսկ Էնկիւրի պաշարումով կը գոհանայ, դարձեալ առ այժմ։ ...հրատարակուած լուրերը, եւ նորագոյն տեղեկութիւններ ...որս պիտի տեսնէն վաղուան «Յառաջ»ի մէջ, կը հաստատեն ...իշ իրողութիւն մը, — Զարաչար կը գզջան այն քիւրտ ցե-...ղապետները որոնք անձնատուր եղան վերջերս, խաբուելով ...ներումէն։ Էնկիւրի խոստացած էր վերադարձնել փախս-...ականներուն աքսորական բնտանիքները, ինչպէս եւ կալուած-...եւ զանազան առանձնաշնորհներ տալ։ Բոլորը սուտ։ Եւ ...իրենց գլուխը փրկելու ճար կը մտածեն անոնք որ անձ-...տուր եղան յիմարաբար։ Ատոնց մէկն է Ալի Րիզա, Շէյխ ...իտի որդին, որ գլխուն մոխիր կը ցանէ հիմա։ Իսկ Ապտիւր-...հիմ, շէյխին եղբայրը, նորէն լեռ բարձրացած է։ Դեռ ուրիշ-...ալ կան, ազդեցիկ ցեղապետներ, որոնք ճար կը փնտռեն ...փրկելու։

Քրտական Կոմիտէն կը մատնանշէ նաեւ երրորդ իրողու-...ին մը, որ նոյնքան պերճախօս է, — Թուրքերը կը շարու-...կեն բնաջնջման քաղաքականութիւնը։ Ծանօթ վայրագու-...իւններէն զատ, կը հաւաքեն քիւրտ այրերը եւ կը ղրկեն 5-6 ...հեռաւորութեամբ վայրեր, ճամբայ շինելու համար։ Սնունդի ...պակաս եւ տաժանակիր աշխատանքը խումբ-խումբ կը ...ցնեն այս գիւղացիները, որոնց համրանքը ոչ մէկը կրնայ ...նալ։

Ուրեմն, Քիւրտերը ուրիշ ելք չունին եթէ ոչ կռուիլ։ Իսկ ...որ համար անհրաժեշտ է կազմակերպուիլ։

Կը թուի թէ Քիւրտերը, խրատուելով 1925ի տարբերային ...ժման հետեւանքներէն, այժմ կ'ուզեն կռիւը վարել հին յե-...փոխական ձեւերով, եւ հրոսախումբերու միջոցաւ։ Այսպիսի ...ունէութիւն մը կրնայ ջլատել Թուրքիոյ ներքին կեանքը, ...իշմարիտ սպառնալիք մը դառնալ երկրին ապահովութեան ...ար, եթէ լաւ կազմակերպուի։

Քրտական Կոմիտէն կրնայ գլուխ հանել այդ գործը, եթէ ...ի անհրաժեշտ վճռականութեամբ, եւ միջոցներ գտնէ ...թական աղբիւրներու մասին։ Գործեր կան որ պետական ...տութիւն կը պահանջեն, իսկ ուրիշներ՝ գիտակցութիւն և ...տաճանաչութիւն։ «Հօյբուն»ը, իր շուրջը համախմբելով ...կխութեան հաւատացող Քիւրտերը, Թուրքիայէն մինչեւ ...երիկա, ոչ միայն պիտի բարձրացնէ իր հմայքը, այլ եւ պիտի ...զօպատկէ իր նիւթական միջոցները։

Ինչպէս ուրիշ փոքր ազգերու պարագային, Քիւրտերուն ...մար ալ, այսօր, չկայ արտաքին աջակցութեան ո՛ր եւ է հե-...նկար։ Մեծն Բրիտանիան, որ ամէնէն աւելի շահագրգռուած ...յս խնդրով, իսկապէս խափանարար դեր կը կատարէ անոր ..., Մուսուլի հաշուեյարդարէն ի վեր։ Ան մինչեւ անգամ չի ...ուրժեր որ փախստականները Միջագետք ապաստանին, կամ ...ական կոմիտէն գործէ այնտեղ։

Միւս շահակից պետութիւնը, Ռուսիա, այս հարցով կը ...քրքրուի այն պայմանաւ որ Քիւրտերը գործեն Պարսկաս-...ի կամ Անգլիոյ դէմ (Միջագետք)։ Բազմաթ ւ ձեռնարկ-... յետոյ, ռուս գործակալներ վերջերս նորէն փորձեր են ի-...գ թակարդը ձգել քիւրտ ըմբոստները, զէնք եւ դրամ խոս-...ալով։ Բայց նորէն ստացած են ժխտական պատասխան։

Երրորդ մեծ պետութիւնը, Իտալիա ուղղակի կապ չունի, ...քրտական հարցով կը հետաքրքրուէր այն ատեն միայն, երբ ...ուրքիա արշաւելու ծրագիրներ կ'որոճար։ Իսկ հիմա որ բա-...ամ է Մ. Քէմալի, Քիւրտերու գոյութիւնն ալ մոռցած է։ ...րրորդը, Ֆրանսան, բարեացակամ տրամադրութիւններ կը ...տնէ, իբրեւ սահմանակից, բայց իր ուժերէն վեր է վարել ... շարժումը, կամ մասնակցիլ անոր գործնապէս։ Մեծ ...ն է, եթէ ինք ալ, իր կարգին, հալածանքի չսկսի, իբրեւ ...տեւանք Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց։

Մէկ խօսքով, Քիւրտերն ալ, ամէնէն առաջ, իրենց սեփա-...ն ուժին պիտի կրթնին։

Ազատագրական պայքարի մէջ, արտաքին աջակցութիւնը ...ճախ ինքնաբերաբար կուգայ, երբ կռիւը ինքնին կը ներ-...յացնէ որոշ արժէք։

Կարեւորը՝ այդ արժէքը ներկայացնելն է։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԻՍԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հակաքէմալական Իսմայիլ Հագգը պէյի դէմ, Նիսի մէջ կատարուած մահափորձին առթիւ, Ցուսաբեր *հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրական մը մէջ (26 Նոյեմբեր).*

— «Նախամտածուած ու նախածրագրուած *ոճիր* մըն է այն, ինչ որ նոյ. 18ին տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ։ *Ոճիրը* կուգայ մատնելու պայքարի այն նոր *եղանակը*, զոր Էնկիւրի որոշած է կիրառել իր հակառակորդներուն նկատմամբ։ Ու ճիշդ հոս է պարպուած գնդակին արժէքն ու կարեւորութիւնը։ Ահաբեկումը, իբր պայքարի զէնք, անյարիր է ժամանակակից պետական ըմբռնումներուն։ Այս զէնքէն օգտուած են բացառաբար հալածական յեղափոխական կազմակերպութիւնները եւ օգտուած են բացառիկ պարագաներու միայն։ Ահաբեկչին բազուկը գործած է կամ ազգակից *մատնիչին* եւ կամ օտարազգի *բռնաւորին* դէմ։ Մինչեւ իսկ յեղափոխական կազմակերպութիւնները, որոնք իրենց պայքարին մէջ միշտ հարկադրաբար ու միշտ բացառաբար դիմած են այս վտանգաւոր զէնքին, մինչեւ իսկ անոնք զայն գրեթէ երբեք գործածած չեն իրենց քաղաքական հակառակորդներուն դէմ։ Այսպէս ըրած չեն մասնաւորաբար պետական իշխանութիւնները, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ պայքարի ամէն զէնք ունին, բացի այս մէկ հատիկ զէնքէն։ Էնկիւրին կը դիմէ այս զէնքին, որովհետեւ հոն իշխողը ոչ թէ կառավարութիւն մըն է (արդի պետական ըմբռնումով), այլ բացայայտ *բռնակալ* մը, «արքան արքայից», որուն խօսքը՝ հրաման է եւ քմայքը՝ օրէնք։ Այսպէս կը վարուէր Համիտը, այսպէս կը վարուին Մոսկուայի կարմիր բռնեններ, տեղ մը՝ տաճար պայթեցնելով ու տեղ մըն ալ՝ գնդակ պարպելով։

Նիսի գնդակը կուգայ մատնելու ոչ թէ Էնկիւրիի բռնաւորին *ուժը*, այլ անոր *տըկարութիւնը*։ Եթէ Քէմալը սարսափ չզգար իր գահէն, պէտք պիտի չունենար այդքան դաժանօրէն հալածելու մարդիկ, որոնք իրմէ այնքան հեռուները փախած են։ Բայց որովհետեւ գահը արտաքուստ ամուր է, իսկ ներքուստ՝ երերուն (այդ գիտէ Քէմալը, բայց չենք գիտեր մենք), ուստի Էնկիւրիէն Թուրքիոյ բռնաւորը իր դաւադիր ձեռքը կ'երկարէ դէպի հեռաւոր Նիսերը՝ ուրուականացած հակառակորդներն իսկ ոչնչացնելու համար։ Իզմիրի եւ Էնկիւրիի կախաղաններու մէկ արձագանգն է այս գնդակը, որ պարպուեցաւ ֆրանսական հողին վրայ։»

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Փարիզի մէջ կազմուած է նախաձեռնող յանձնախումբ մը, պ. պ. փրոֆ. Ն. Ադոնցէ, Լեւոն Բաշալեանէ, Հմայեակ Խոսրովեանէ, իշխան Բ. Արղութեանէ, Տիգրան Զայեանէ, Ալ. Խատիսեանէ, Արշակ Ջամալեանէ եւ Ա. Համբարեանէ, կազմակերպելու համար Ա. Ահարոնեանի գրական գործունէութեան 40ամեայ յոբելեանի նախապատրաստական աշխատանքները։

Կը լսենք թէ մօտերս Նախաձեռնող Յանձնախումբը ժողովի պիտի հրաւիրէ բազմաթիւ ծանօթ անձնաւորութիւններ, կազմելու համար յոբելեանի կեդրոնական Յանձնաժողովը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մուսոլինի կը փառաբանէ Քէմալը

Հռոմէն կը հեռագրեն 5 դեկտեմբեր Թուականով.— *Երեսփ. ժողովին մէջ իտալեւթուրք բարեկամական դաշնագրին վաւերացման ընթացքին, Մուսոլինի փառաբանեց Մուսթաֆա Քէմալի գործը եւ աւելցուց թէ անիկա կրնայ վստահ ըլլալ Իտալիոյ ուղղամտութեան վրայ։*

— *Մեր աշխարհակալութիւնը, ըսաւ Իտալիոյ դիկտատորը, ոչ ոքի կը սպառնայ, սակայն բոլորն ալ պէտք է յարգեն մեր խաղաղ ծաւալման պէտքը։ Այսուհետեւ պէտք է վախնալ մեր թշնամութենէն եւ գնահատել մեր բարեկամութիւնը։*

*** Իտալեւթուրք դաշնագրին Էնկիւրիի Ազգ. մեծ ժողովին կողմէ վաւերացուելուն առթիւ, արտաքին գործավար Թէֆվիք Րիւշտի պէյ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— *Միջերկրականի մեր մեծ դրացիին՝ Իտալիոյ հետ մեր ստորագրած դաշնագիրը խաղաղութեան կարեւոր տարր մըն է։ Թուրքիա համոզուած է որ թուրքեւիտալական բարեկամական յարաբերութիւնները կը յենուն երկու երկիրներու ճշմարիտ շահերուն փոխադարձ հասկացողութեան վրայ։*

«Այս դաշնագիրը իր տարածութեամբ և կարեւորութեամբ միայն երկու երկիրներու միջեւ չպիտի սահմանափակուի, այլ պիտի տարածուի ի նպաստ միջազգային խաղաղութեան։ Վստահ եմ թէ՝ ինչպէս որ մեր կառավարութիւնը կը գնահատէ ֆաշիստ Իտալիոյ եւ իր հոյակապ պետին Մուսոլինիի արդիւնաբեր կարողութիւնը, իտալական կառավարութիւնն ալ գիտէ Մերձաւոր Արեւելքի գլխաւոր ուժը ներկայացնող Նոր Թուրքիոյ բարեկամութեան արժէքն ու անկեղծութիւնը։

«Մէկ խօսքով, ինչպէս մեր մեծ Նախագահը ըսած է, Իտալիոյ հետ մեր փոխանակած դաշնագիրը արժանի է գնահատման եւ վաւերացման, անոր համար որ ան կ'ամրապնդէ ապահովութեան մթնոլորտը երկու երկիրներու միջեւ եւ կ'ապացուցանէ իրենց անկեղծ մտադրութիւնները»։

Մուսոլինիի պատասխանը Փուանքարէի

Հռոմէն 5 դեկտ. Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ.

Այս իրիկուն իտալեւթուրք դաշնագրին առթիւ խորհրդարանին մէջ Մուսոլինիի ըրած յայտարարութիւնները անուղղակի պատասխան մը կը նկատուին Սուրիոյ եւ կարգ մը ժողովուրդներու աշխարհակալութեան մասին Ֆրանսայի Երեսփոխանական ժողովին մէջ վարչապետ Փուանքարէի ըրած յայտարարութիւններուն։

«Ճոռնալէ տ'Իտալիա» մասնաւոր յաւելուածով մը կը գրէ թէ՝ Մուսոլինիի կարճ, բայց կուռ ճառը կը ճշդէ ոչ միայն իտալեւթուրք նոր եւ զօրաւոր բարեկամութեան հանգամանքը, այլ նաեւ կուտայ ընդհանուր պատկերը այն արտաքին քաղաքականութեան, զոր Իտալիա կը հետապնդէ Միջերկրականի,ու մասնաւորապէս արեւելեան գօտիին մէջ։ Թերթը կ'աւելցնէ.

«Օտար պետութեանց պատասխանատու դէմքերուն կողմէ իտալական կարծեցեալ աշխարհակալութեան մասին արտասանուած խօսքերէն յետոյ, Մուսոլինիի խօսքերը, որոնց կը միանան շարք մը թանձրացեալ իրողութիւններ, Իտալիոյ դիրքը, նկատումներն ու աշխատանքը կը ճշդեն այնպիսի ձեւով մը, որ տեղի չի տար ոեւէ թիւրիմացութիւն։ Իտալիա՝ իբրեւ մեծ եւ իրապէս միջերկրականեան պետութիւն մը, կը ձգտի ստեղծել տեւական, ապահով եւ խաղաղ գործակցութեան քաղաքականութիւն մը միջերկրականեան բոլոր ժողովուրդներու հետ, յարգելով անոնց ազգային իրաւունքները։

Արաբ. տառերը պատմութեան յանձնուած

Գրեցինք թէ դեկտեմբեր 1էն ի վեր Թուրքերէն բոլոր թերթերն ու պարբերականները կը հրատարակուին նոր տառերով, Արաբական գիրերը այլ եւս պատմութեան կը վերաբերին։

Թուրք թերթերը նոր տառերու որդեգրումի պատմական մեծ նշանակութիւնը վեր հանելով, կը թուեն այն առաւելութիւնները՝ զորս կը ներկայացնէ նոր այբուբենը հինին հետ համեմատելով։ Եւրոպայէն բերել տրուած մասնաւոր տառերով լոյս կը տեսնեն թուրք թերթերը։ Նախապէս համաձայնութիւն գոյացած էր որ օրաթերթերը չորս էջով հրատարակուին, սակայն դարձեալ 6 եւ երբեմն ալ 8 էջնոց թիւեր պիտի ունենան անոնք, առաջուան պէս։

«Ազշամ»ի ճակատը տպուած յատկանշական ծաղրանկար մը կը պատկերացնէ արաբական հին տառերուն գաղթը (հիճըէթ) դէպի իրենց հայրենիքը։ Հին տառերը կարաւան կազմած կը յառաջանան Արաբիոյ անապատներուն մէջէն, փոխադրութեան նախնական միջոցներով։ Ոմանք դրուած են հետիոտն մարդոց շալակը, ոմանք զետեղուած են բեռնակառքի մը վրան եւ ոմանք ալ կենդանիներու շալակը, ու գլխիկոր կը դիմեն դէպի իրենց ճակատագրական մոռացումը։

«Ճիւմհուրիյէթ» ալ ուղտի մը եւ ինքնաշարժի մը պատկերները դրած է քով քովի, յայտնելով թէ Թուրքերէն նոր տառերը եւ արաբականները այնքան տարբեր են իրարմէ, որքան համեմատութիւնը անոնց գնացքին։ Ու մինչդեռ ուղտը լքուած ու վարանոտ կը սպասէ, ինքնաշարժը կը սուրայ դէպի լուսաշող հանգրուաններ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՁԵՂԾԱՐԱՐԱԿԱՆ

Պոլիսէն հեռագիր մը մեծ զեղծումի մը լուրը կը բերէ դարձեալ — թղթադրամներու խնդիրը։

*Եավուզ*ի ծանօթ խնդրէն ի վեր, այս մարզին մէջ նոր գործունէութիւն չէին ունեցած մեր հարեւանները, որոնք վերջին քանի մը տարուան ընթացքին մէկէ աւելի առիթներով պերճախօս ապացոյցը տուած են իրենց զեղծարար բարքերուն։

Այս անգամուանը շատ հետաքրքիր է։

Մեծ Պատերազմին, Իթթիհատի կառավարութիւնը միլիոններով թղթադրամ տպեց՝ Թալէաթի ստորագրութեամբ։

Շատ չանցած այդ դրամները կորսնցուցին իրենց արժէքը, ու եղան օրեր եւ շրջաններ, ուր անոնք պարզ քուրջի կտորներ դարձան։

Սուրիոյ, Պաղեստինի, Միջագետքի, ինչպէս նաեւ Արեւելեան նահանգներուն մէջ այդ թղթադրամը շրջաբերութիւն չունէր։ Մարդիկ հնչուն դրամ միայն կը ճանչնային։

Նոյն իսկ կառավարութիւնը ստիպուած կ'ըլլար ոսկեդրամ բերել տալ Պոլիսէն՝ արաբ գիւղացիներէն ցորեն կարենալ գնելու համար։

Թղթադրամը կը գործածուէր միայն զինուորականի թոշակները վճարելու համար։

Ու դեռ առանձնաշնորհեալ զինուորականներ կային, որ ոսկեդրամով կը ստանային իրենց ռոճիկը — ինչ պէս գերման սպաները։

Կը յիշեմ թէ 1917ին Մուսթաֆա Քէմալ, որ 7րդ զօրաբանակի հրամանատար կարգուած էր, Հալէպէն Պոլիս դարձաւ, որովհետեւ Էնվէր փաշան չէր հաւանած իրսպայակոյտին թոշակները ոսկեդրամով վճարել։

Պաղեստինի ճակատին վրայ սնտուկներով թղթադրամներ այրեցան՝ ցամաքէն եւ օդէն արձակուած անգլիական ռումբերով։ Հարիւր հազարաւոր ոսկի-թղթադրամ իբրեւ աւար ինկաւ թշնամիին ձեռքը։

Կը ճանչնամ անգլիացի հարիւրապետ մը, որ սնտուկներով լեցուն թղթադրամ այրեց, իբրեւ անպիտան առարկայ. ու երբ ամիսներ վերջ հասկցաւ իր յիմարութիւնը, գործեց ուրիշ յիմարութիւն մը — անձնասպան եղաւ։

1918ի սեպտեմբերին երբ Անգլիացիները Նապլուսը կը գրաւէին, շատ բժիշկներ եւ սպաներ արտաքնոցներու մէջ կը փակցնէին Թրքական 25նոց, 50նոց ոսկիները։

Հայկական Լեգէոնի տղաքը Սուրիոյ մէջ Թրքական թղթադրամներու բոցով սուրճ կ'եփէին։

Այս ձեւով փճացուած դրամներուն հաշիւը կարելի չէր տալ։

Քէմալի կառավարութիւնը ուզեց այդ հաշիւը գտնել, եւ անցած տարի դեկտեմբերին նոր թղթադրամներ տպել տալով, սկսաւ փոխանակել հիներուն հետ։

Մեծ շահ կ'ակնկալէր եւ միտքը դրած էր փճացած թղթադրամներուն փոխարժէքով հիմնադրամ կազմել Թուրք Ազգային Դրամատան։

Սակայն հեռագիրը կ'ըսէ թէ հին թղթադրամներու քանակը աւելի շատ եղած է նորերէն։

Արդի՞ւնք։ Մօտ մէկ միլիոն ոսկիի կորուստ Էնկիւրիի գանձին համար։

— Ինչո՞ւ։ Ինչպէ՞ս։

Էնկիւրիի մէջ անկախութեան դատարաններ կան։

Պատասխանը անոնք պիտի տան։

ՊԱՐՈՅՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

II

ՔԷՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Քիչ մը դարձնենք մեր հայեացքը, գիտնալու համար այն միջավայրը որ ծնունդ տուաւ արդի Թուրքիոյ գաղափարաբանութեան։

Ճիշդ է, որ այս յետադարձ ակնարկը ինքնին կը մթագնէ մեր տեսողութիւնը, կը պղտորէ մեր արիւնը, կը ցնցէ մեր այնքան նիհար ջիղերը։ Չէ՞ որ նայիլ դէպի ետ, հոն ուր օրրանը եղաւ քէմալիզմին, կը նշանակէ անգամ մը եւս ապրիլ հայկական եղեռնապատումը, իր բոլոր զարհուրելի մանրամասնութիւններովը։

Այո՛, հոն ուր հայ կեանքը ամենաքստմնելի եղանակներով մեռնելութեան դատապարտուեցաւ Թուրք քաղաքական մտքի կողմէն, հո՛ն ուր Հայը իբրեւ ուժ, իբրեւ հաւաքականութիւն ընդմիշտ բնաջնջուեցաւ, ուրիշ կեանք մը պիտի ստեղծուէր, իբրեւ հետեւանք դժբախտ դասաւորումներուն։ Մէկուն մահը յարութիւն պիտի տար միւսին։ Հայը կը մեռնէր, որպէսզի աւելի յետոյ Թուրքը ապրէր, Թուրքը մեծնար։

Պահ մը սակայն քաղաքական նոր դասաւորումները շփոթութեան մատնեցին Թուրք այն վարիչները, որոնք իբրեւ ժառանգորդներ իրենց նախորդներուն, կեցած էին դէմ դէմի յաղթողներու հետ, զրկուած որքան իրենց զինուորական կազմակերպուած ուժէն, նոյնքան եւ աւելի իրենց երկրի ներքին տնտեսական հնարաւորութիւններէն։

Պարտուած Թուրքիան քանդուած էր լայն չափով։ Տարիներ տեւող պատերազմներու հետեւանքով ան զրկուած էր իր լաւագոյն երիտասարդ ուժերէն։ Թշուառութիւնը կ'ընդհանրանար եւ կը սաստկանար օրէ օր, շնորհիւ Թուրքիոյ ներքին արդիւնաբերող տարրերու բնաջնջումին։ Ու ասոր հետ ա՛յնքան բնական համաճարակներ, սով, մանաւանդ գաղթական տարրերու, ու պատերազմի թատր հանդիսացող վայրերու մէջ։

Երբեք Թուրքիան իր գոյութեան երկարատեւ շրջանին մէջ չէ ունեցած այնքան զարհուրելի կացութիւն՝ որքան Զինադադարի առաջին շրջանին։ Այդ օրերուն էր իսկապէս, որ Թուրքիոյ առջեւ տրուած էր «ըլլալ թէ չըլլալ»ու խնդիրը։

«Չըլլալ»ը եթէ անխուսափելի պատիժն էր յանցաւորին, «ըլլալ»ը պահանջ պէտք էր ըլլար Թուրքին, որ նոյնպէս ապրելու իրաւունքը կը պահանջէր։

Ու հոս, այս երկընտրանքի շրջանին է որ Թուրք մռայլ իրականութեան մէջ կը ծնի քէմալականութիւնը, Թուրքիոյ այսօրուան իրական ուժը։

Մահուան դատապարտուած ժողովուրդին մէջ նոր եւ ուժեղ ձայն մը, կը խոստանայ կեանք եւ երջանկութիւն, աւելի լա՛ւ քան ունեցած ըլլայ ան, երբեւիցէ։ Եւ երկընտրանքի տարտամ իրականութիւնը կ'անհետի, տեղի տալով վճռականութեան։ Մահուան շէմքին ժողովուրդը ետ կը դարձնէ իր նայուածքը, կը վերադառնայ կեանքին, ի՛նչ փոյթ թէ տարբեր առաջնորդի մը ետեւէն, նոյնիսկ անծանօթ դէմքով ու կեցուածքով։ Եւ արդէն նման պարագաներուն ծանօթ առաջնորդը չէր, որ պիտի դեր կատարէր, այլ անծանօթը։ Պարտուողը, յաճախ նոյն իսկ անարդար, իր պարտութեան մէջ իր առաջնորդի մեղքը կ'ուզէ տեսնել։ Ու անբնական չէ այն պատմական փաստը, որ Թուրք մոլեռանդ միտքը օր մը հրաժարեւ իր դարաւոր սուլթաններէն, խալիֆաներէն, եւ բարձրացուց իր մէջէն Քէմալը, իբրեւ խորհրդանշանը իր յարութեան։ Ժողովուրդի մը այս հոգեբանական փոյափճակէն է, որ պէտք է դիտել այն բազմաթիւ իրողութիւնները, որոնք յաճախ կը խրին խըրթին մեկնութիւններու մէջ, անլոյծ մնալու աստիճան։ Մինչդեռ ինծի կը թուի որ եթէ մենք քէմալական բոլոր շարժումներու վրայ նայինք այս ելակէտէն, շատ աւելի դիւրութեամբ պիտի կըրնանք բացատրել եւ ըմբռնել այս բոլոր խնդիրները, որոնք կը քաշքշուին «գիտական» եւ «պատմական» վերլուծումներու խառնարաններուն մէջ։

Ընդունինք պահ մը, որ քէմալականութիւնը հրաշք չէր, անբնական չէր եւ ոչ ալ անժամանակ, այլ ընդհակառակն բնական ծնունդն էր Թուրք ժողովուրդի վտանգաւոր երկունքին։

«ՄԱՔԻԱՎԷԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԻԲՐԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԻԾ ՔԷՄԱԼԻԶՄԻՆ.— Յուսահատ, մեռնելու պատրաստ ժողովուրդը իր ետեւէն քաշելու յաջողութիւնը ապահոված Թուրքիոյ նոր ղեկավար ուժը, բնականաբար պէտք էր հաշուի առնէր իր իրական կացութիւնը, որքան իր ներքին, աւելին նաեւ արտաքին պայմաններէն։ Քէմալի իրական արժէքը, ժամանակի իրական գնահատումին մէջ էր։ Ան արտակարգ ընդունակութեամբ կրցաւ բովանդակ իսլամ աշխարհի ուշքը կեդրոնացնել իր վտանգուած հայրենիքին վրայ։ Աւելի ազդու քան բոլոր խալիֆաները, ան կրցաւ ամէն տեղ ուր իսլամը ձայն ու կշիռ կը ներկայացնէր, քաղաքական տեսակէտով շարժման մէջ դնել, յանուն Թուրքիոյ շահերու պաշտպանութեան։ Ու ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ այն բացառիկ օժանդակութիւնը զոր ցոյց տուաւ իսլամ աշխարհը Թուրքիոյ՝ քէմալական շարժումի առաջին շրջանին, բարոյապէս թէ նիւթապէս։ Եւ զարմանալի չէ, որ այդ շրջանին Քէմալը այդ ուժը ստացաւ այն պատճառով որ իսլամական այդ երկիրներու համար կը նկատուէր այն միակ առաքեալը, որ ի վիճակի էր փրկելու «իսլամութիւնը անհաւատներու վրէժխնդրութենէն», պահելու «խալիֆայութեան փառքն ու գերիշխանութիւնը», ապահովելու անոր երկրի ամբողջականութիւնը։ Ու եթէ, հակառակ այս նկատումներուն, Թուրք ազգայնական ղեկավարները, նոյն այդ շրջաններուն որոշ քայլեր առին նոյնինքն սուլթան-խալիֆայութեան դէմ, հոդ եւս անոնք շարժեցան չափազանց զգոյշ եւ խելացի ձեւով։

Այսպէս արտաքին աշխարհի (իսլամ) հետ վերահաստատելով պատերազմի հետեւանքով խզուած կապը, ու դարձնելով այդ փաստը, ի նպաստ իր իսկ երկրի վտանգուած շահերուն, Թուրք ազգայնականութիւնը ապրելու կատարեալ վճռականութեամբ իր կեդրոնական ուշադրութեան առանցքը դարձուց դէպի իր երկրի ներքին ճակատը։

Ուժին առջեւ միայն խոնարհիլ գիտցող Թրքութեան համար կենսական նշանակութիւն ունեցող ուժը՝ զինուորականութիւնը՝ վերակազմուեցաւ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ։ Հակառակ երկրի քայքայուած տնտեսութեան, Թուրք բանակը սքանչելի անձնուիրութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ վերստացաւ իր ռազմական կենսունակութիւնը ճիշդ այն օրերուն, երբ Թուրքիայէն դուրս ամէն ոք Թուրքիոյ մահուան օրերը կը հաշուէր։ Այս ակներեւ յաջողութեան մէջ, եթէ կարեւոր դեր կատարեցին նոյն իսկ իրենք՝ Դաշնակից պետութիւնները, ինչպէս եւ Թուրքիոյ սեւ օրերու մեծ բարեկամ Ռուսը, ի՞նչ խօսք որ ամենագլխաւոր դերակատարը եղաւ ինքը Թուրքը, իր ղեկավարութիւնովը։ Վերջինները մահուան սպառնալիքի տակ ճզմելով ներքին ամենափոքր ընդդիմութիւն, իրենց նախորդներու օրինակով շարունակեցին մաքրել երկիրը «օտար» ու-Թուրք մնացորդ տարրերէն։ Այս գործողութիւնը իր կարգին, այդ օրերու համար պէտք է նկատել իբրեւ նպաստաւոր միջոց Թուրքիոյ ներքին կեանքի մէջ տրամադրութիւնները բարեփոխելու, Թուրք միտքը յարուած պահելու, անոր վրէժխնդրական եւ հայրենասիրական կորովը վերակենդանացնելու եւ ինչո՞ւ չէ, քիչ մըն ալ տընտեսութիւնը շտկելու տեսակէտներով։

Այս բոլորը բնականոն ճանապարհով չէր, որ տեղի կ'ունենար Թուրքիոյ մէջ, եւ ոչ ալ այս կամ այն նպաստաւոր դարձուածքի հետեւանքով։ Ես մէկն եմ անոնցմէ, որ այս յաջողութիւններուն մէջ կ'ուզեմ տեսնել Թուրք վարիչներու գնահատելի վճռականութիւնը, հետապնդած ուղիղ գիծը՝ ամէն գնով առաջադրած նպատակին հասնելու համար։ Կեանքի մէջ կը յաջողին բոլոր այն ազգերը, որոնք իրենց անկախութեան պայքարի ընթացքին, կ'առաջնորդուին միայն մէկ մտահոգութիւնով,— անպայման յաղթելու հաւատքով։ Իսկ յաղթելը, ինքնին պարտութիւն ըսել է մէկ ուրիշին, կամ ուրիշներուն։

Ըսինք արդէն, որ Թուրք ազգայնականութեան առաջին շրջանի տարած յաղթանակը, գլխաւորաբար հետեւանք էր իր որդեգրած սկզբունքներուն եւ գործադրած միջոցներուն։ Այս միեւնոյն իրականութիւններուն հետեւանքն էր նաեւ անոնց յաղթանակը աւելի վերջը, 1920 - 22 թուականներուն, երբ «Մեռնող Թուրքիան» յարութիւն առած դուրս եկաւ իբրեւ յաղթական, իր նոր մղած պատերազմէն, այս անգամ Դաշնակից դիւանագիտութեան դէմ։ Ու ան այդ յաղթանակով շահեցաւ Լօզանը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պոլսոյ Միլլիյէթ Թերթը կը գրէ.

Մարտինի սահմանային շրջանին մէջ, Եավէրի եւ Հաճըլի վայրերուն միջեւ, մեր պահակները նոյեմբեր 1ին յարձակում կրեցին 80 ձիաւոր աւազակներէ, որոնք Հալաֆըրշի գիւղերէն եկած էին: Մեր պահակները փոխադարձ կրակ բացին եւ աւազակները ետ մղեցին դէպի Սուրիա :

Դարձեալ նոյեմբեր 10ին, գիշերը չորս զինեալ Սուրիացիներ կը յարձակին Գըվըրճըգ ջրաթաղին վրայ (կազի Այնթապի շրջանը) եւ երկու էշ, ու մաս մը ցորեն յափշտակելով կը մեկնին:

Սուրիայէն եկած 100ի չափ հետեւակ եւ հեծեալ աւազակներ, նոյ. 5ին, Տէյրունի վրայէն (Մարտինի շրջան) անցնող մեր շրջուն պահակներուն վրայ կրակ կը բանան: Սակայն ետ կը մղուին, մեր պահականոցներէն հասած ուժերուն միջոցաւ, որոնց հետ ընդհարում մըն ալ կ'ունենան:

ՕՐՈՒԱՆ ՎԷՃԸ

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴՈՒ ՏՐՈՒԱ՞Ծ Է ՖԱՔԻՐ ԸԼԼԱԼ

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ Փարիզ, Թրոքատէրոյի բեմին վրայ դէմ դիմաց պիտի գային Թահրա պէյ իր ֆաքիրական հանրածանօթ փորձերով եւ Փ. Հէօզէ, ֆաքիրիզմի նոյնքան յայտնի քննադատ հակառակորդը։

Առաջին հանդիպումը տեղի չունեցաւ Թահրա պէյի հիւանդութեան պատճառաւ։ Օրը օրին կը հետեւիք անշուշտ այս հարցին առած անակնկալ ելեւէջներուն։ Երկրորդ ժամադրութիւն մը որոշուած է, որուն մասին կարելի չէ արտայայտուիլ։

Ֆաքիրիզմը մինչեւ վերջին ժամանակներս կ'ենթադրուէր ըլլալ խորհրդաւոր գիտութիւն մը, կամ աւելի ճիշդ արուեստ մը, մշակուած Հնդկաստանի կամ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, որուն հետեւորդները իրենց մէջ կը յաջողէին զարգացնել կարգ մը ֆիզիքական, բնախօսական կամ հոգեբանական անսովոր յատկութիւններ. զոր օրինակ ցաւի, տառապանքի հանդէպ կատարեալ անզգայութիւն. օրկանական ներքին գործողութեանց վրայ ազդելու կարողութիւն. կամաւոր ընդարմացում եւ մահատիպ պրկում մարմնի եւ հոգիի զրկանքներու հանդէպ բացառիկ տոկունութիւն եւայլն։

Չէ՞ք տեսած, օրինակ, արեւելեան պազարներու մէջ կամ «Թէքքէ»ներու շուքին տակ կիսամերկ, կմախակերպ ֆաքիրներ որկըսպասեն իրենց մսերուն մէջ զամած ասեղներ, պարկասեղներ, շիշեր կամ պայտեր։ Ասոնցմէ ոմանք իրենց թեւերուն, կուրծքին կամ այտերուն վրայ կը կրեն առկախ մանեակներ այդ տարօրինակ զարդերէն՝ ագուցուած՝ իրենց մկաններուն հետ։ Ցաւի ոչ մէկ արտայայտութիւն կը ծամածռէ իրենց ստոյիկեան դիմագիծը. կարծէք ոչինչ կը զգան, նոյնացած են իրենց տառապանքին հետ...

Չէ՞ք իմացած պատմութիւնը ֆաքիրներուն, որ կը հանդուրժեն օրերով անօթութեան կամ ծարաւի, եւ որ նոյնիսկ կենդանի գերեզման կը մտնեն եւ հոն հողի շերտերուն տակ կը մնան շաբաթներով թաղուած, անշունչ, անսուաղ, օր մը սակայն կրկին Ղազարոսի նման լոյս աշխարհ գալու համար։

Այդ իրական էակներուն քով շփոթուած են կարծէք կեանքի եւ մահուան, անզգայութեան եւ զգայնութեան սահմանները եւ կենսական հակազդեցութիւնները վերածուած են իրենց ամենանուազագոյն եզրերուն։

Այդ արտասովոր երեւոյթները պարզ պատրանքներ չեն, կարելի են եւ բացատրելի։ Մեղկ Արեւելքի կանգ առած ժամացոյցին տակ կրնան գտնուիլ միստիկ էակներ, որոնք այդ ծէսերուն մէջ գտնեն իրենց կեանքի իմաստը։ Ինչպէս ամէն արուեստ — կամ աճպարարութիւն՝ եթէ կ'ուզէք — ֆաքիրիզմն ալ վարժութեան, մարզանքի, յարատեւ մտասեւեռումի եւ նոյնքան ալ բնախօսա-հոգեբանական խառնուածքի հարց է։

Թահրա պէյի միջոցաւ ֆաքիրականութիւնը պահ մը դարձաւ այժմէականութիւն, պարուրուած հմայքով եւ խորհրդաւորութեամբ։

Իր ինքնայատուկ փորձերը մոռցուած չեն անշուշտ։ Ան հազարաւոր պակուցիչ ակնարկներու առջեւ կը ներկայանար բեմ, գնդասեղներ կը խօթէր իր մարմնոյն մէջ, կը պառկէր սուր գամերով ծածկուած տախտակի մը վրայ, այդ դիրքին մէջ կը կրէր իր վրայ ճնշում մը, առանց ճիչ մը իսկ արձակելու եւ յետոյ ինքնամփոփ թմրութեան վիճակի մը մէջ կը դրուէր դագաղ մը, ուր կը ծածկէին զինքը նուրբ աւազով, — եւ ամբողջ սրահը սրտատրոփ կը համրէր անցնող րոպէները — ան դուրս կ'ելլէր մահուան շուքին տակէն։

Թերեւս խոհեմութիւնը կը պահանջէր որ Թահրա պէյ իր խորհրդաւորութեան կիսաստուերով ծածկուած գար, փայլէր ու անցնէր. բայց ան տկարութիւնը ունեցաւ շահի եւ փառքի կրկէսը իջնելու։ Ֆաքիրին քղամիդէն դուրս ելաւ սովորական մարդը։

Այդ պահուն էր որ լոյս կը տեսնէր Փօլ Հէօզէի գիրքը «Fakirs, Fumistes et Cie». լեցուն հեգնանքով, մերկացումներով եւ հակափաստերով։ Իր անձնական փորձերը կուգային ընդգծելու իր գրքին իմաստը։

Ի՞նչ տեսակէտներ կը պարզէր Փ. Հէօզէ իր այդ երկասիրութեամբ։

— Ըստ իրեն, ամբողջ ֆաքիրականութիւնը պարզ պատրանք մը, նոյնիսկ շահագործում է մարդկային կարճատեսութեան, թիւրատես դիւրահաւանութեան։ Սխալ է նաեւ թէ ֆաքիրները իրենց մէջ կը յաջողին մշակել օրկանական ուշաբարձութեան (catalepsie) վիճակ մը, ուր ցաւերու հանդէպ բոլորովին անզգայ կ'ըլլան։ Իրականին մէջ սուտ են եւ յերիւրանք. ու կրկնելու համար ֆաքիրական փորձերը, նոյնիսկ մասնաւոր վարժութեան մը, մարզանքի մը կամ մասնաւոր ընդունակութեանց պէտք չկայ։

Այս գաղափարներէն, իր այս համոզումէն մեկնելով ան կը պնդէ թէ ամէն ոք — եթէ կը փափաքի — կրնայ կրկնել ֆաքիրական ո՛եւէ փորձ, որոնք երեւցածին չափ անկարելի կամ դժուարին չեն։

Այո, ամէն ոք, ո՛եւէ մէկ փորձ եւ այս՝ առանց ո՛եւէ կանխապատրաստութեան։

Իր այդ յայտնութիւնները «պլըֆ» չեն սակայն։ Ինք արդարեւ, առանց ի պաշտօնէ ֆաքիր ըլլալու, լոկ գիտական հետաքրքրութենէ մղուած, իր անձին վրայ կիրարկած է կարգ մը փորձեր, զորս կրկնած եւ վաւերացնել տուած է բժիշկներու իսկ գրաւոր վկայութիւններով։

Այսպէս, օրինակ, ան յաջողած է կնոջական գլխարկի խոշոր եւ երկար գնդասեղները խոթել իր բերնին մօտ, այտին մէջէն մինչեւ բերանը եւ ժամանակ մը սպասելէ վերջ կրկին քաշել դուրս, առանց կաթիլ մը արիւն կորսնցնելու։ Իր լուսանկարները այդ դիրքով ցուցադրուած են իր գրքին մէջ։

Ըստ իրեն, սակայն, այս փորձը — որ երբեք ցաւոտ չէ — կրնայ կրկնուիլ ամէն մէկ մարդու կողմէ, պայմանաւ որ ան կարենայ իր մէջ հակազդել բնածին երկչոտութեան։ Փ. Հէօզէ կը պնդէ որ մարմնական որոշ մասերու վրայ զգայնոտութիւնը չափազանց թոյլ է, ինչպէս բերնի շուրջը, վիզը. եւ այդ կէտերու վրայ իսկ է որ ֆաքիրները կը կիրարկեն իրենց կամաւոր ասեղնահարումները։

Նոյնպէս եւ սեպածածկ սեղանի փորձը։ Լուսանկար մը կը ցուցնէ զինքը ֆաքիրական սեղանի յարեւնման գամերով ցցուած տախտակի մը վրայ կոնակի վրայ պառկած։ Ցաւ զգացա՞ծ է, կամ անախորժ տպաւորութի՞ւն մը: Ոչ երբեք. պարզ այն պատճառով որ իր մարմնի ծանրութիւնը ցրուած ըլլալով բազմաթիւ գամերու վրայ, ճնշումը մեծապէս տկարացեր է եւ հետեւաբար ցաւի տպաւորութիւնը ինքնին դոյզն է կամ անգոյ։

Ուշագրաւ է նաեւ իր ուշաբարձութեան վիճակը ներկայացնող մէկ պատկերը. զինքը կը տեսնենք երկու ձողերու վրայ երկնցած առկախ վիճակի մէջ, ու փորին վրայ կրելով չափահաս կանգուն մարդ մը։

Այդ ուշաբարձութի՞ւնը, մի կարծէք որ հոգեբանական խորհրդաւոր երեւոյթի մը ականատես էք, կ'ըսէ Փ. Հէօզէ — այլ կամաւոր մկանային պրկումի մը։

Ահա մարդը որ հրաւէր կը կարդայ ուրեմն Թահրա պէյի, բեմին վրայ հասարակութեան առջեւ իսկ չափուելու, եւ դատաստանը ընելու ֆաքիրականութեան։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՀԻՆԳ ՄԻԼԻՈՆԻ Շ

«Յառաջ»ը նոյ. 22
թարգմանած էր «Թայմզ»
աշխատակցին գրութիւնը
քիայէն պահանջ ունեց
մասին»։
Հայկական մամուլի
տարիներու լռութենէն
այս երկրորդ անգամն է
հանդիպիմ այս խնդրին
անգամ ալ հետաքրքրակա
գադիպումով։
Առաջին անգամ՝ երբ
կից պետութիւններէն
յանձնաժողովը նոր պաշտօ
նարկած էր, պահանջ
առնելիքները գնահատելու
Այն ժամանակները մ
մուլին մէջ գրուեցաւ թէ
Պոլտուինի եւ Մաքտոնըլտի
փոխանակուած յիշատակագրի
համեմատ, Անգլիոյ պետ
դէմքերն իսկ կը խոստովան
որ «Թուրք կառավարութեան
կողմէ պատերազմի
գերմանական դրամատ
մէջ ի պահ դրուած 5 միլիոն
ոսկին՝ որ Զինադադարի
նակ գրաւուեցաւ համա
կան պետութեանց կողմէն
լորաբար Հայոց սեփականու
թիւնն էր»։
Եւ այդ յայտնութեան
կը զուգադիպէին, Տօքթ.
ծանօթ առաքելութեան
պաշտօն ունէր Սարդարապատի
ջրանցքի կառուցումը
րել, որով կարելի պիտի ըլլար
հազար ժողովուրդ փոխադրել
հո՛ւերուն վրայ։
Հաշուեւ եղած էր թէ
միլիոն ռուբլի ոսկեդրամ
էր ջրանցքը շինելու համար
այդ նպատակաւ պատ
թիւնը ձեռնարկեց հանգա
թեան։
Այդ ձեռնարկին յաջո
փուլերը «Յառաջ»ը օր
հրատարակած ըլլալով, ծանօթ
բոլոր ընթերցողներուն։
Մասնաւորապէս ուշագրաւ
Անգլիոյ զգուելի ընթացք
րիներու մուրացկանութեան
դեռ հայ ազգը ոչ մէկ
գոհացում ստացաւ իր անթիւ
հերու ու կորուստներու փոխ
բայց եթէ անվերջ խոստում
ու ձգձգումներ։
Այդ իրողութեան իբրեւ
դիւնք, նորանոր աղէտներ ու
ուառութիւններ դեռ կախու
մեան մասնաւորապէս գաղ
րու մէջ։ Հարիւր հազարաւոր
թականութեան հարցը կը
միշտ առկախ եւ ամէն
կէ աւելի հրամայական։
Ամէնէն լաւատեսներու
սերն անգամ օրը ցնցեց
յաստանի դռները բանալ
լու համար։ Հայաստանի
վարութիւնը «Ամենայն
քաղաքականութիւն չի
դեր, եւ բացէ բաց կը յայտ
թէ հակառակ է Եւ
կեդրոնաձիգ սկզբունքին։
Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն
ղութեններու ժողովուրդին
եթէ դրական միջոցներ
ծուին տեղին վրայ պահեր
մար։ Անշուշտ կամաց կամ
տի զրո ին։ Արդէն հաւա
տուած է Սուրիայէն։
ղութեններուն ամէնէն կարեւ
քայքայուի, հազարներ
գաղթեն դէպի Հարաւային Ամե
րիկա։
Եւ ահա նորէն հինգ
հարցը։
Անշուշտ մեր բիւրա
քերը գլուխ հանելու
Դանսէնեան պատուիրակ
շնորհիւ գալիք որ եւ է
արհամարհելի չէ, բայց
կ'անտեսենք մեր արդար
կան պահանջները՝

...ւմ անգլիացի պետական ...րէք հրապարակաւ խոստովա... մեր իրաւունքը, անտարա... ...հնուած էին Անգլիացինե... ...լէ հաւաքուած եւ տրր... ...բացատրութիւններու վրայ։ ...նոյն իրաւունքը հրատա... ...նաեւ Միացեալ Նա... ...ներու պետական անձնաւո... ...նց կողմէ։

...նք ի՞նչ ջանք ի գործ ...ք չորս տարիէ ի վեր այդ ...ութիւնները խօսքէն գոր... ...րծելու համար։

...«Յառաջ»ի թղթակցին բա... ...թենէն յստակօրէն երե... ...կուգայ, թէ ոչ յանձնա... ...ին իրաւասութիւնը ոչ ալ ...ամ մէկ տարի պայմանա... ...ճակական չէին, քանի որ ...որ պահանջատէրեր իրաւունք ...ք բերեր են եւ պայմանտ... ...կերկարաձգուի։

...մեր ազգային վարիչները, ...ւորապէս ժընեւի դուռները ...ող պատուիրակները լրջօ... ...զբաղեցա՞ն այս հարցով։ ...ճամուտ եղա՞ն հարկ ե... ...փաստաթուղթերը ձեռք բե... ...։

...խորհրդակցեցա՞ն ազգային ...միջազգային հեղինակաւոր ...րաւաբաններու հետ։

...գիտակից ու պատշաճ ոճով ...ձեր խմբագրութեցա՞ն ու ...եցա՞ն առ որ անկ էր։

...հարկին եւ ինչո՞ւ թելադրուե... ...որ ազգ. բոլոր միութիւնները ...երկնակցական, Ուսանողական ...րբերու) յաջորդական բողոքա... ...ղկէին յանձնախումբին։

...թէ անհրաժեշտ ձեռնարկ... ...եղան, ո՞ւր է արդիւնքը։ Ին... ...այսքան կարեւոր խնդրի մը ...ին անգամ պաշտօնապէս ...ռաւանեցաւ հանրութիւնը։

...կը թուի թէ, մեր վարիչները ...ւած են իրենց պարտականու... ...ան մէջ, բնական ձգելով այս ...բուր խնդիրը։

...դժբախտաբար մենք տակա... ...ինք համազգային լիա... ...ժողով մը որ իրաւասու ըլլար ...մեր վարիչներուն գործե... ...հաշիւները։ Այդ դերն ու ...ը կ'ինայ հայ մա... ...վրայ որ աչմարիտ եւ ա... ...պաշտպանը պէտք է ըլլայ ...ութեան։

...խոստովանինք սակայն որ հայ ...լին մէկ որոշ մասը շատ ...կը բողոքէ, ուսուցչի մը, ...մշակի մը հարիւր փրանք ...թոշակին՝ քան թէ մեր ար... ...ին պահանջներու մեծագու... ...անիրաւութեանց դէմ։

...եւ շատ ուշ ենք մնացեր, բայց քանի դեռ միջազգային պարտքերու հաշուեյարդար չէ եղած ու խնդրոյ առարկայ յանձնախումբը որեւէ վերջնական վճիռ չէ տուած, յուսանք թէ այս անգամ խնդրին իրաւասու վարիչները դրական գործի մը պիտի ձեռնարկեն գոնէ իրաւական վճիռ մը ձեռք բերելու։ Եւ ով որ մեր ապագային կը հաւատայ, իրաւունք ունի յուսալու թէ անկարելի չպիտի ըլլայ նաեւ այդ վճիռը իրագործել տալ։

Գ. ՊԱՏՈՒՀԱՍԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՏՐՈՑԿԻԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ

Գերման համայնավար մամուլը վերջերս հրատարակեց Տրոցկիի մէկ նամակը՝ ուղղուած կոմինտէրնի 6րդ համագումարին։ Այդ նամակով, Տրոցկի կը բացատրէ համայնավարի իր տեսակէտը։

Նամակը գրուած էր յուլիսին, այն շրջանին, երբ Ռիկովի ճնշումով, սովետական կառավարութիւնը որոշած էր վերցնել գիւղացիներու վրայ ճնշումը։ Տրոցկի կը բողոքէ այս քաղաքականութեան դէմ եւ կը ջանայ փաստել թէ Ռուսիոյ մէջ համայնավարութեան զարգացման տեսակէտէն, յաջող բերքը վտանգաւոր է սովետական կառավարութեան համար։

Ռիկով, կ'ըսէ Տրոցկի, կը նկատէ թէ կառավարութեան աջակցութիւնը գիւղացիներուն, պիտի տայ երկու անգամ աւելի բերք։ Արդ, այս կրկին բերքի արտադրութիւնը պիտի պահանջէ 5 կամ 6 անգամ աւելի քանակութեամբ ապրանքներ, այսինքն, ուրիշ խօսքով, ապրանքներու աւելի մեծ տագնապ մըն է որ պիտի պարտադրուի

Տրոցկի ուրեմն կը բողոքէ յուլիսի մէջ կառավարութեան տուած որոշման դէմ — բարձրացնել ցորենի գինը։ Այդ պիտի ըլլար «պարգեւ տալ կուլակներուն»։

Տրոցկիի կարծիքով՝ Ռիկով կը վախնայ գիւղացիներէն։ Անոր ծրագիրը կը յանգի «մաս առ աճող դրամատիրութեան յանձնելու դիկտատուրայի յենակէտները»։

Ռիկովի կուսակիցները, որոնք ըստ Տրոցկիի «կը կոթնին հարստացած փոքր սեփականատէրերու հոգեբանութեան եւ կը խաղան կուլակներու բնազդներուն վրայ», շրջապատուած են անձերով, որոնք «կ'ուզեն խաղաղ ապրիլ բոլոր դասակարգերուն հետ»։ Անոնց կը հետեւի «անյագ, անհամբեր փոքր քաղքենին, վրէժխնդրական ոգիով, որ գաղտնի դաշոյն ալ կը կրէ։ Իսկ սահմանին միւս կողմը կը գտնուի իսկական տէրը զինուած գրահաւորներով, օդանաւերով եւ հեղձուցիչ կազերով։

Տրոցկի կը վերջացնէ.— «Կը յայտարարենք մեր կուսակցութեան եւ Գ. Միջազգայինին թէ Ռիկով Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը դասակարգի թշնամիին յանձնելու վրայ է»։

Ինչպէս կը տեսնուի, Տրոցկիի եւ Ռիկովի անհամաձայնութիւնը որ դարձած է Ստալին-Ռիկով անհամաձայնութիւն, շատ ծանր է։ Խնդիրը կը դառնայ յեղափոխութեան մէջ՝ գիւղացիներու դերին շուրջ, ինչպէս նաեւ համայնավար կուսակցութեան եւ սովետական կառավարութեան եւ մէկ կողմէ, սովետական կառավարութեան ու միւս կողմէ, գիւղացիներու յարաբերութիւններուն շուրջ։

Այս յարաբերութիւններու ելքէն կախում ունենալ կը թուի Խորհրդային իշխանութեան ճակատագիրը որովհետեւ կրնայ պատահիլ որ համայնավարութիւնը, ուզելով ջախջախել գիւղացիներու ընդդիմութիւնը, փորձէ հրահրել քաղաքացիական կռիւներ գիւղերուն մէջ, ուր սակայն, բախտը կրնայ գործել իրեն դէմ։

ԹՈՒՐՔ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ հրատարակեցինք Պոլսոյ համալսարանի ֆրանսացի դասախօս կապրիէլի յայտարարութիւնները թէ արեւելեան ճարտարապետութիւնը հայկական չէ, այլ Թրքական։

Փրոֆէսէօրը այս առթիւ Թուրք թերթի մը յայտարարած է նաեւ հետեւեալը.

—Ամբողջ Անատոլուն, մանաւորապէս Գոնիա, Ամասիա, Պրուսա, Կեսարիա, Նիյտէ եւ ուրիշ շատ մը քաղաքներ Թրքական քաղաքակրթութեան արտադրութիւններով լեցուն են, բայց ասոնք անխնամ մնալով, այսօր քայքայեալ վիճակ մը ունին, մաս մը յարդանոց, մաս մըն ալ փայտանոց եղած են։ Յետոյ կան թիւրպէներ, որոնք յայտնի չէ թէ որոնց կը վերաբերին, ե՞րբ եւ որո՞ւ կողմէ շինուած են։ Ասիկա ոչ ոք. գիտէ, որովհետեւ վրան ո՛չ թուական կայ, ոչ ալ արձանագրութիւն։ Այնպիսի շինութիւններ կան որոնք 900 կամ 1000 տարիէ ի վեր կանգուն կը մնան տակաւին ու ասոնք ոչ ոք տեսած է, այլ մնացած են իրենց գտնուած վիճակին մէջ։ Իւրաքանչիւր նահանգի մէջ գտնուած հնութեանց ցուցակը պատրաստեցի ու մէկ օրինակը կրթական գործավարութեան, միւս օրինակն ալ տեղական կուսակալութեան յանձնեցի։ Վստահ եմ որ հնագիտական արժէք ունեցող այդ շինութիւնները ապագային պիտի նորոգուին։ Բացի կրթական գործավարութեան մատուցանելի տեղեկագրէս, ընդարձակ գործ մըն ալ պատրաստել սկսայ։ Շատ քաղաքներ պտըտեցայ եւ տեսայ որ, երկրին քաղաքակրթութեան պատմութիւնը շատ բարձր է, բայց այդ բոլոր տեղերու մէջ իմ տեսած երիտասարդներս, իրենց երկրի մասին բնաւ ոեւէ տեղեկութիւն չունէին։ Թուրք տղաքներու համար Քրիստափոր Քոլոմպոս եւ Ամերիկա ինչ որ է, Թուրք հայրենիքին գեղեցիկ մասերն ալ այնքան օտար են։ Կը լսեմ թէ կարգ մը երիտասարդներ Անատոլու երթալ կ'ուզեն, բայց Անատոլուն աւերակ է կ'ըսեն եղեր։ Չեղի կ'երդնում որ Անատոլուն այնպիսի տեղեր ունի որ Եւրոպայէն աւելի գեղեցիկ է։ Պոլիս ապրող Թուրք երիտասարդները արդեօք տեսա՞ծ են Ամասիան, որ Զուիցերիայէն շատ ու շատ գեղեցիկ է։ Թուրքիա ըսելը Պոլիս ըսել չէ։ Գեղեցկութիւն, քաղաքակրթութիւն եւ արհեստ Անատոլու կը գտնուի եւ հոն պէտք է երթալ ապրող եւ խօսող բնութեան առջեւ հիանալու համար ինձ նման։ Թուրք արուեստագէտը այն ատեն միայն կրնայ գեղեցիկ արտադրութիւններ ընել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Ի՞ՆՉՈՒ ԱՅԴ ԱՍԷ-ԿՕՍԷՆԵՐԸ»

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 Դեկտ. (Սեփ. Թղթ.)— Նոր տարուան առթիւ, Մարսիլահայ գաղութի մասին մանրամասն թղթակցութիւն մը պատրաստելու վրայ էի, երբ կարդացի «Յառաջ»ի Դեկտ. 1 թիւին խմբագրականը՝ «Ի՞նչու այդ ասէ-կօսէները»։

Առանց սպասելու տարեգլուխին, կը փութամ կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ այն հարցերուն առթիւ, որ ուղղուած են մեզ, թղթակիցներուս։

Անցեալ տարի, խօսելով կրթական գործերու մասին եւ մատնանշելով Ուսումն. Խորհուրդի կարգ մը թերութիւնները, թելադրեր էինք որ արժեցնեն իրենց վստահուած պաշտօնը։ Ուսումն. Խորհուրդի անդամները ունեցեր էին վիպումներ գ..նազան հոսանքներու եւ անհատներու ազդեցութեան տակ, սակայն ես չուշացայ հրատարակել այս բոլորը, եւ «Յառաջ» անկողմնակալութեամբ հրատակած էր թղթակցութիւնս, առանց բառ մը իսկ կրճատելու։ Օրինակ,— դիտել տուեր էի թէ աշակերտներու թիւին հետ բաղդատելով աւելի ուսուցիչներ պաշտօնի կոչուած են թէ նախապէս դուրս ձգուած ուսուցիչներէն երկուքը դարձեալ պաշտօնի կոչուած են այս կամ այն ջոջին միջամտութեամբ եւն.։

Այս բոլորը շեշտելով, կը թելադրէինք աւելի շրջահայեաց ըլլալ մանաւորապէս ազգային գործերուն մէջ ու ժողովուրդին շահը անհատի շահին չզոհել։

Այս տարի Ուսումն. Խորհուրդը կազմալուծուած է եւ նորընտիր վարչական խորհուրդը սրբագրած է անցեալի գրեթէ բոլոր սխալները։ Անցեալ տարի աշակերտներու թիւը 90 էր, եօթը ուսուցիչներով, որոնք չէին կրնար կանոնաւորապէս ստանալ իրենց թոշակները։ Իսկ նոր տարեշրջանին պիւտճէն հաւասարակշռելու համար, արձակուած են երեք ուսուցիչներ, որոնց փոխարէն պաշտօնի կոչուած է տնօրէն մը եւ ամբողջ նախակրթարանը յանձնուած է անոր պատասխանատուութեան։

Այսպէսով, փոխանակ եօթնի հինգ ուսուցիչներ լիովին գոհացում կուտան համեստ նախակրթարանի մը բոլոր դասաւանդութիւններուն եւ այժմ դպրոցէն ներս կը տիրէ աւելի կանոնաւորութիւն քան նախկին տարիները։

Ուրեմն, դրամական խնայողութեան համար պէտք էր պակսեցնել ուսուցիչներու թիւը։ Ու այդ ուսուցչական կազմին մէջ «արժանաւորն ու անկաշառը» գանազանել վարչական խորհուրդին գործն էր։ Բնականաբար ամէն մէկ հեռացող ուսուցիչ ինքզինքը «արժանաւոր ու անկաշառ» պիտի նկատէր, նոյնպէս հեռացողներու համախոհներն ու բարեկամները պիտի մեղադրէին վարչութիւնը։

Ինչո՞ւ այդքան յաւակնոտութիւն։ Հեռացող ուսուցիչները հաստատ կրնա՞ն պնդել թէ մնացողներն ալ իրենց չափ արժանաւոր չեն։ Ի՞նչ փաստեր ունին ապացուցանելու համար դպրոցին խեղճութիւնը։ Այդ բոլոր «ասէ - կօսէ»ներն ու փսփսուքները նեղմտութեան արդիւնք են։ «Արժանաւոր» եւ «անկաշառ» ուսուցիչ մը իրեն նուաստութիւն պիտի համարէր հրապարակը աղմկելով պաշտօն ու դիրք ապահովել։

Մարսէյլի մէջ, Դաշնակցութիւնը դպրոցն ու եկեղեցին իրեն սեփականացնելու յաւակնութիւնը չէ ունեցած երբեք։ Ազգային գործերու մէջ պաշտօն ունեցող մեր ընկերները իրենց պարտականութիւնը կատարած են խղճմտօրէն։ Անցեալ տարի եւս նոյն մարդիկն էին որ կը վարէին գործերը եւ հեռացող ուսուցիչները գովեստով կը խօսէին անոնց մասին։

Ս. Միլտոնեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ՎՐԷԺ — Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն-Լուի մէջ կը բնակէր Փէքուլ 22 տարու, իր կնոջ հետ, որ ծննդաբերութեան համար մտաւ հիւանդանոց։ Բայց կնոջ բացակայութենէն օգտուելով, պատրուակով մը իր բնակարանը մտցուց դրացիներու երիտասարդ աղջիկը ու բռնաբարեց զայն։

Աղջիկը բան չըսաւ իր ծնողքին, բայց քանի մը օր յետոյ, մայրը նշմարեց որ խեղճը կուլար գաղտնօրէն։ Հարցուփորձ ու խոստովանութիւն։ Աղջկան հայրը այն ատեն, խիստ դիտողութիւններ ըրաւ բռնաբարող երիտասարդին, որ հեգնական, անպատկառ վարմունքով պատասխանեց։ Զայն չհանեց հայրը. բայց գնաց տուն, առաւ ատրճանակը, վերադարձաւ փողոց ուր դարձեալ հանդիպեցաւ երիտասարդին, որուն վրայ պարպեց ատրճանակին ամբողջ փամփուշտները։

ՍԵՒԱՄՈՐԹԻՆ ՋԱՐՈՅԹԸ.— Նախորդ գիշեր սեւամորթ մը գինետունէ գինետուն պտտելէ եւ բոլոր գիններուն համը նայելէ յետոյ, կէս գիշերին, ինկաւ Տէքարթ փողոցի մէկ սրճարանը, երերտկալով, եւ աթոռէ աթոռ տապլտկելով։

— Գինի՛ մը, հրամայեց։

Բայց գինեպանը մերժեց։

Այն ատեն, սեւը զայրացած բացագանչեց.

— կամ լեցուն գաւաթ մը կամ կեանքդ։ Ռումբեր ունիմ ու պատերազմ կը յայտարարեմ։

Եւ ինչ որ գտաւ սեղաններուն վրայ, իջեցուց գինեպանին գլխուն, եւ այն ատեն միայն խաղաղութիւն յայտարարեց, երբ ոստիկանները կապեցին անոր ձեռքերը։

ՊԱԿԱՍ ԽԵԼՔԻՆ ՎՆԱՍԸ.— Օր. Ռօզ 54 տարու, որ առանձին կը բնակէր յարկաբաժնին մէջ, մեռաւ հետեւեալ պարագաներու տակ։

Սովորութիւն ունէր պառկելէ առաջ տաք-կրակ արդուկ մը դնել իր անկողնին մէջ, զայն տաքցնելու համար։ Երբ իրեն դիտողութիւն ընէին եւ հաւանական վտանգները մատնանշէին, կը պատասխանէր.— Պէտք է որ երկաթը շատ տաք ըլլայ, որպէսզի փորձութեան սատանան փախչի։

Առջի առտու սակայն, դրացիները նշմարեցին թէ անոր դոց փեղկերուն ճեղքերէն, մուխի շունչեր դուրս կ'ելլեն. կասկածելով, խորտակեցին յարկաբաժնին դուռը, մտան ներս։ Ռօզի սենեակը լեցուն էր թանձր խեղդող մուխով. անոր անկողինը յամրօրէն կը վառէր ու մարմինը արդէն այրեր էր. իսկ Ռօզ շ...տոնց արդէն հեղձամահ եղած էր։

ԴԱԼԻ ՂԱԶԱՐ(*)

(ԷՋ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ)

1918 թւականն եմ մտաբերում. Մի թւական, որը հայ ժողովրդի համար մահու եւ կենաց ...էին։ Ռուսական հսկայական բանակը լքել էր կովկասեան ճակատը եւ մարախի ...պէս, իր երեսը Ռուսաստան... ...էր թեքել՝ դէպի տուն ...ճանապարհով։

Հազարաւոր վերստեր կազմող այդ տարածութիւնը դա... ...րկւում էր եւ ռազմաճակատի ...ողջ ծանրութիւնը, ընկնում ...առանց այն էլ յոգնած ու ...քայքայուած հայ ժողովրդի ...ւ ու այդ մեծ տարածութեան ...ւ կանգնած էին մեն-մենակ ...ական մի քանի փոքրաթիւ ...եր։

Այդ օրերին էր, որ Անդրանիկը ճակատից կոչ էր ուղղել և շտապ օգնութիւն էր խնդրում։ Անդրանիկի կոչին իբրեւ արձագանգ առաջինը Դալի Ղազարի խումբը եղաւ։

Պիտի ասեմ, որ նախքան այդ Դալի Ղազարը Երեւանում զբաղուած էր տեղական ինքնապաշտպանական գործերով։ Թէ ի՞նչ դեր է կատարել Ղազարը, այդ ինքնապաշտպանական գործում եւ նպաստել Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութեանը, դա իմ նիւթէն դուրս է. թերեւս մի ուրիշ անգամ առիթ լինի այդ մասին էլ խօսելու. իսկ այժմ ես յարգելի ընթերցողին կը ծանօթացնեմ Ղազարի կատարած այն կարեւոր գործերին, որ նա հրապարակ բերեց այդ ծանր օրերին։

Ղազարը երեք օրւայ մէջ իր ուժերը ի մի պիտի հաւաքէր ու ճակատ մեկնէր եւ որովհետեւ իր խումբը փոքրաթիւ էր, այդ պատճառով էլ հարկ եղաւ այդ թիւը բազմապատկելու։

Զինւորական մարմնի կողմից իրաւունք տուեց Ղազարին վերցնելու նոր կազմակերպւող գնդերից այն զինւորներին, որոնք պատրաստ էին առաջին հերթին իր հետ ճակատ մեկնելու։

Այդպէս էլ եղաւ, Ղազարը այցելեց այդ նորակազմ զօրամասերը, խօսեց իր նպատակների մասին եւ երեք օրւայ մէջ կարողացաւ 500 մարդ պատրաստել մեկնելու համար։

Ղազարի զօրամասը տեղաւորուած էր Երեւանում, Դոքտորսկայա փողոցի շէնքերից մէկում։ Նորակազմ այս զօրամասին «Սեւանսկի պարտիզանսկի բատալիոն» անունն էր տրւում։ Մի անուն, որ իսկապէս արժանի էր այդ զօրամասին։

Փետրւար 28ին այդ գումարտակը շարժւում է դէպի կայարան։ Երեւանի երկսեռ հասարակութիւնը թափւել էր դուրս, զինւորներին երթաք բարեւ վերջին խօսքը ասելու։ Երբ գումարտակը հասնում է Աբովեան փողոց եւ կանգ է առնում Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջ Ղազարը բարձրանում է պատշգամ խօսելու։ Իր խօսքերը շատ կարճ եւ ազդու էին. «Կապոյտ զգեստաւորներ, ձեզ եմ ուղղում խօսքս, մենք գնում ենք և մեղնից շատերը չպիտի վերադառնան այլեւս։ Հայ ժողովուրդը կռիւ չի ուզում. բայց թշնամին ստիպում է նրան, նա գալիս է և գալիս է մեր հայրենիքը խորտակելու եւ մեր ցեղի գոյութիւնը ոչնչացնելու։ Ամօթ ու նախատինք այն Հային, որ այսօր զինւորական զգեստ չունի իր հագին եւ զէնք չունի իր ձեռքին։ Այս ահաւոր օրերին, ով չի մասնակցում իր ցեղի գոյամարտին եւ մեր թիկունքը դատարկ է թողնում՝ նա Հայ չէ եւ մեր ազգի թշնամին է»։

Բուռն ծափեր և հուռռաներ։

Գումարտակը ոգեւորուած շարժւում է դէպի կայարան, երգելով՝

«Ռազմի գնացող զինւորներից՝
Նա է ուրախ ով մօսին ունի.
Գարծողներից նա ուրախ,
Ով գեղեցիկ շքան ան ունի»։

Ժողովուրդը թափօր կազմած հետեւում էր զօրամասին։

Հասնում ենք կայարան և զինւորներին տեղաւորում ենք վագոններում։ Քիչ յետոյ գնացքը իր մնաք բարեւն է ասում ու սլանում առաջ։ Նախ քան մեր Երեւանից մեկնելը, Ղազարը մի գրաւոր յայտարարութիւն է տալիս, հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Իմ զինւորները նրանք են, ովքեր ինձ հետ ճակատ են մեկնում, իսկ ովքեր քաղաքում Դալի Ղազարի զինւորն ենք կ'ըսեն, խնդրւում է Զինւորական Իշխանութիւնից, ուշադիր լինել եւ այդպիսիներին խիստ պատիժի ենթարկել։»

Այստեղ աւելորդ չեմ համարում, նախ քան մեր ճանապարհորդութիւնն ու մեր կռիւների նկարագրութիւնը անելը, երկու խօսքով յարգելի ընթերցողին ծանօթացնել Դալի Ղազարի կեանքին եւ նրա բնաւորութեան գծերին։

Դալի Ղազարը Գանձակեցի էր. իր պատանեկան հասակից նետւել է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ այդ հասակից էլ աքտիւ աշխատանքներ կատարել։ Ղազարը, աշխույժ եւ յանդուգն ահաբեկիչ էր. նա բազմաթիւ տէրորներ է կատարել և իր յանդուգն գործերի համար Դալի անունն էր ստացել։ Իր արտաքինով շատ տարօրինակ էր այդ մարդը. ով մօտիկից ծանօթ չէր նրան, այն տպաւորութիւնը կը ստանար, որ եթէ որեւիցէ գործով այս մարդուն մօտենամ եւ մի հարց տամ, առաջին խօսքի պատասխանը թերեւս մի ապտակ ստանամ, քանի որ Ղազարը խիստ զարգանդոտ մարդու տպաւորութիւն էր թողնում։ Ճիշտ է, նա տաքարիւն եւ ջղայնոտ մարդ էր, բայց ոչ ամէն րոպէին։ Նա իր առօրեայ կեանքում վերին աստիճանի համեստ, հանդարտ եւ հեզ մարդ էր. կ'ընդունէր բոլորին հաւասար, լինէր մեծ թէ փոքր եւ բոլորի հետ պարզ եւ ընկերական էր։

Ղազարը փարթամ կեանք չէր սիրում, կ'ապրէր շատ համեստ եւ իր ունեցածը կը կիսէր ընկերների հետ։

(1)

(*) Դալի Ղազար Հ. Յ. Դ. մար[տ]իկան լաւագոյն դէմքերէն է, մեծ դեր կատարեց Հայաստանի ամէնէն տագնապալի օրերուն։

Ծ. Խ.

Համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս

Աթէնքի «Սքրիփ» թերթը հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ համայնավարութեան դէմ հելլէն կառավարութեան պատրաստած օրինագիծը խորհրդարանին կողմէ պիտի վաւերացուի Ծնունդի արձակուրդէն առաջ։ Օրինագիծը հետեւեալ տրամադրութիւններն ունի.—

1. Համայնավար կուսակցութիւնը պաշտօնապէս չպիտի ճանչցուի։ 2. Համայնավար թերթերը կամ անուղղակիօրէն անոնց դերը կատարող թերթերը պիտի խափանուին։ 3. Համայնավարները ցոյց կազմակերպելու իրաւունք չպիտի ունենան։ 4. Ռուսիոյ խորհրդայնացման տարեդարձին տօնակատարութիւնը պիտի արգիլուի։ 5. Որեւէ ձեւով համայնավարական քարոզութիւն կատարողները անմիջապէս դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին։ 6. Ոչ-յոյն համայնավարները կամ համայնավարական քարոզութիւն կատարողները սահմանէն դուրս պիտի հանուին։ 7. Համայնավարական գիրք ծախողներն ու տարածողները յանցաւոր պիտի նկատուին։ 8. Ապահովութեան տնօրէնութեան կողմէ հինէն ի վեր համայնավար քարոզիչ ճանչցուածները անմիջապէս դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին։

Աւստրիոյ նոր նախագահը

Առջի օր Վիեննայի մէջ տեղի ունեցաւ Աւստրիոյ Հանրապետութեան նոր նախագահին ընտրութիւնը Դաշնակցային Ազգային ժողովին կողմէ։ Երեք թեկնածուներ կային. Միքլաս՝ նախագահ Ազգային Խորհուրդին, անդամ քրիստոնեայ-ընկերվար կուսակցութեան, Շէօպէր՝ նախագահ Դաշնակցային Ոստիկանութեան եւ Ռէննէր՝ նախկին վարչապետ, ընկերվարական։ Պէտք եղաւ երեք անգամ քուէարկել։ Առաջին երկու քուէարկութեանց Միքլաս ստացաւ 94 ձայն, Ռէննէր՝ 91 եւ Շէօպէր՝ 25։ Երրորդին ընկերվարականները 91 սպիտակ քուէ տուին, որով Միքլաս ընտրուեցաւ 94 ձայնով՝ Շէօպէրի 25 ձայնին դէմ։

Ընտրութենէն վերջ, Ազգային ժողովի նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց Հանրապետութեան նախորդ նախագահ Հայնիշի։

Նոր երկրաշարժ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն 5 դեկտեմբեր Թուականով.— երէկ գիշեր սաստիկ երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Զըրփանի մէջ։ Վնասուեցան բոլոր շէնքերը, նոյն իսկ անոնք որ նոր շինուած էին՝ ապրիլի երկրաշարժներէն յետոյ՝ քանի մը տուներ ալ փլան։

Երկրաշարժ պատահեցաւ նաեւ Պորխովկրատի մէջ։ Ժողովուրդը, սարսափահար, գիշերը դուրսը անցուց, հակառակ սաստիկ ցուրտին։

Մահափորձ մարաջախտ Փիլսուտսքիի դէմ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Փիլսուտսքիի բնակարանը ներկայացաւ նախկին ոստիկան մը, որ վերջերս պաշտօնանկ եղած էր եւ ատրճանակի վեց գնդակ պարպեց անոր վրայ։ Գնդակները մարաջախտին չհանդիպեցան։ Սպաննուեցաւ միայն ոստիկան մը, որ պահակ կը սպասէր շէնքին մէջ։ Ահաբեկիչը ձերբակալուեցաւ։

Քեմալական գործակալներ Թրակիոյ մէջ

Քսանթիէն յունարէն թերթերուն կը գրեն.

Քէմալականներու գործունէութիւնը այնքան բուռն թափ մը ստացած է որ, ոստիկանութիւնը ստիպուած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել։ Ստուգուած է որ, տեղւոյս քէմալականները բոլորն ալ զինուած են եւ որսորդական զէնքի պիտակի տակ կը կրեն բազմահարուածեան զէնքեր։

Թուրք երիտասարդութեան տեղւոյս կազմակերպութիւնը, քէմալական լայն պրոպագանդ կը մղէ բնակչութեան միջեւ։ Այս կազմակերպութեան նախագահը Իպրահիմ պէյ, ազատօրէն Թրակիայէն Պոլիս կ'երթեւեկէ։ Վերջերս, դարձեալ Պոլիս գացած է, քէմալական պրոպագանդիստներու գործունէութեան մասին հրահանգներ ստանալու համար։

«Եէնի Ատըմ» թերթը, որ լոյս կը տեսնէ Քսանթիի մէջ, կատաղի յօդուած մը հրատարակած է Յունաստանի դէմ, ցաւ յայտնելով որ, խառն յանձնաժողովը մեկնեցաւ Թրակիայէն, առանց Թուրքերու ողբալի կացութեան մասին գաղափար մը կազմելու։ Այս թերթը կը պնդէ որ, կառավարութիւնը կը բռնագրաւէ յեռնային շրջաններու Թուրք գիւղացիներու կենդանիներն ու պարէնը եւ կը գրաւէ անոնց անտառները, մինչ, իրականութեան մէջ, եղածը, օրէնքներու կիրարկումէն զատ ուրիշ բան չէ։

Կացութիւնը Եուկոսլաւիոյ մէջ

Պելկրատէն կը հեռագրեն.— Զաղրէպի համալսարանի ուսանողները, համաձայն իրենց որոշումին, երկուշաբթի օրուընէ ի վեր դասադուլ յայտարարած են։

Առաւօտուն ժամը 11ին խումբ մը իրաւաբանական եւ գրականութեան ուսանողներ համալսարանին առջեւ խռնուելով ցոյցեր ըրին՝ եւ հրաւիրեցին միւս ճիւղերու ուսանողները որ մասնակցին դասադուլին։ Դեղագործական ուսանողները մերժեցին մասնակցիլ։

Ընդհարում մը պատահեցաւ դասադուլի կուսակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ, որոնք իրենք զիրենք պաշտպանեցին քիմիական աշխատանոցին մէջ գտնուած առարկաներով։ Աշխատանոցը ջարդ ու փշուր եղաւ։ Ապակիներու կտորներէն քանի մը հոգի վիրաւորուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց և յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները, առանց որեւէ ձերբակալութիւն կատարելու։

Նոր միջադէպերէ զգուշանալու համար, Համալսարանի խորհուրդը որոշեց մինչեւ դեկտ. 9 փակել համալսարանը։

Նախարարական խորհուրդը որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել գրգռիչներուն դէմ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԻՈՆԻ շրջանին մէջ ժանտատենդը կը շարունակէ իրաւերները։ Առջի օր քաղաքապետարանը արձանագրեց 186 նոր դէպքեր եւ 3 մահեր։ Մինչեւ հիմա վարակուածներու թիւն է 2050։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ առաջարկով Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը որոշեց փարիզի սպանեալ իտալական հիւպատոս Նարտինիի այրիին յատկացնել 9000 լիրէթի արտակարգ տարեթոշակ, բացի ստանալիք սովորական գումարէն։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ

ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին քաֆէ օ քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։ Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջ. կոմիտէի ԽՆՋՈՅՔ — ԵՐԵԿՈՅԹԸ յետաձգուած է անորոշ ժամանակի համար։

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ստիպողական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին.

Ֆօն տը Շէրիւիի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Պատ. միութեան հրապարակային դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ 11 Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ նոր ժամանած Պ. Վահան Գուլյումճեան։ Նիւթ՝ «Հայաստան եւ իր հարեւան երկիրները»։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

Սէն Թ'ըթիէնի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին սովորական սրահը (3 Place Peuple)։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ներկայանալ անդամատետրով։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ընդհ ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր խմբապետներուն կը պարտադրուի լուր տալ իրենց խումբի ընկերներուն անպայման ներկայ ըլլալու այն կարեւոր ժողովին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Օրակարգ. Զեկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեակի առթիւ Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն 12 Պ. Խ. Շամախեանի սրճարանը, 20 Bld. Vauban.

ՌՈՒՍ. ԺՈՂՈՎՐԴ. ԹԱՏՐՈՆ

Ռուսական օփերայի խումբը կը ներկայացնէ՝

«ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԱՐՍ»Ը

ԵՒԿԷՆԻ ՕՆԷԿԻ, ՀՐԷՈՒՀԻՆ, եւն.

վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Լանքրէի Թատրոնը, 10 Rue Lancry, մէթրօ՝ Lancry.

Գիները՝ 4, 6, 8 և 10 ֆր.

Գրաշար կ'ուզուի

Հայերէնի խիստ վարժ երկու գրաշար կ'ուզուի։ դիմել՝ «Massis» տպարան, 208bis rue Lafayette, Paris (10e).

Վարձու են

ժամագործի բանուկ (էշոփ) մը St. Michelի հրապարակին մօտ, 8 Rue de la Huchette։

Նաեւ 19րդ Թաղամասի մէջ մեծ պողոտայի մը վրայ առաջին յարկի յարկաբաժին մը, պողոտայի վրայ նայող երեք լուսաւոր սենեակներ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Նպաստաւոր գիներով։ դիմել՝ Քիւրքճեանի, 8 Rue de la Huchette. Առտուները ժամը 10—12, կէսօրէ վերջ 16—19։ Métro, St. Michel.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այսօր իրիկուն ժամը 9—10 Մտայինհիւանդութիւններ (Տքթ. Աղաջանեան)։ 10—11 Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արեւմտ. Ե. Հ. Կ. Խ. մասնաճիւղի դասախօսական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, 63 Rue de la Républiqueի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Բ. Միլտոնեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-քոլոնպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8ին, 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, Ջերմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լապօ-ռաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋ. ԳԱՒԱՌ. ԺՈՂՈՎԸ

Լիոնի եւ շրջակայից գաւառ. ընդհ. ժողովոյ նիստը այս կիր. ժամը 2ին Լիոնի Գ. Թաղապետութեան Մատենադարանի սրահը։ Սիրով եւ ստիպողաբար կը հրաւիրուին Շրջանի բոլոր Ազգ. Միութիւնները որպէսզի իրենց պատգամաւորները անպայման ներկայ գտնուին, օրակարգի յոյժ կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն կատարելու համար։

Լիոնի եւ Շրջ. Ազգ. կեդր. վարչութեան ատենապետ
Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՀՐԱՊ. ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարան ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. ԱՐՕԵԱՆ։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

Վարձու է

յարկաբաժին մը երեք կահաւորուած սենեակներով կամ 2 սենեակ կահաւորուած եւ մէկ առանց կահաւորութեան։ Խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ 10bis Rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

գրաշարի աշակերտ մը։ Մնայուն գործ։ դիմել՝ Յառաջի։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Nansen: L'Arménie et le Proche Orient 30 fr. Navarian: Anthologie des poètes Arméniens 20, Soleil d'Automne 4, Raffi: Samuel vol. 25, J. Minassian: Une Sultane Française 5, Korganoff: La Participation des Armén, à la Guerre de 1914—1918, 15 fr., F. Macler: Contes, Légendes et Épopée Populaire d'Arménie 30, Larousse: Nouveau diction. illustré, édition 1929, 35 fr., Kévorkian: de l'Efficité de l'Etemple 12.50, Noubarian: Diction. de poche France-Arménienne 30, 40, 60, Թէոդիկ՝ Ամէնուն Տարեցոյցը 1929ի 50, մեկնաբանուած Ա. Հատ. գ. գերպ. Թէրզիպաշեան 40, Օրագրութիւն ուղեւորութեան յ'եւրոպա, Սահակ Բ. կաթողիկոսի 20, ինչ Հնդկաստանի եւ Ճավայի մէջ, Հ. Երուանդ 7.50, Ն. Պէշիկթաշլեան Սիդոննա 12, կոմիտ. վրդ.ի գեղջուկ երգեր 6 տետր, հատը 15, Սրուանձտեանց գեղջ. երգեր 7 տետր, հատը 15։

Ամերիկայէն նոր եկած Հայերէն եւ արեւելեան երգերու ներ, ցանկը ձրի կը ղրկուի։ Հայ պատմական պատկերներ եւ երեւելի անձանց լուսանկարներ 50 սանդիմ։ Փօսթի գնողին կը պատկանի։ դիմել՝ Balentz 233 Fbg. St. Martin, Paris.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՇԱԲԱԹ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928 — 8 DÉCEMBRE 1928

.. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 824 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

..ՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՏԻՆԱՏԱՌ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

..համաձայն Մ. Քէմալի հրամանին, որ «միաբերան» հաս..ուեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ, դեկտեմբեր 1ին Թան..ն ներուեցան արաբական տառերը, եւ Թուրքերէնը կը ..ի լատինատառ։

..իսկական յեղափոխութիւն։

..համոզումով ըլլայ թէ ճնշումով, ոչինչ կը փոխուի բուն ..կանութենէն։ Յեղափոխութիւնը, ինքնին, բռնութիւն կ'են..ր։ Ինչ որ տեղի չունենար ինքնաբերաբար, կամ կ'ուշա..ճամբայ կը գտնէ բռնութեամբ, տրակոնեան հրամանագրով ..մ արիւնալի վերիվայրումներով։

Այսպէս ալ՝ Թրքական յեղաշրջումը։

Անշուշտ իրենց հարազատ մտածումները չէ որ կ'արտա..են Թուրք թերթերը, միաբերան փառաբանելով նոր յեղա..ութիւնը, — լատինատառ այբուբենի գործածութիւնը։ Ա..ց մեծ մաս կրնար նոյն խանդավառութեամբ ծափահարել ..ւթեան․ Խալիֆայութեան վերահաստատումը, անխուսափելի ..րհաթ»ով եւ յարակից մանրամասնութիւններով։ Անոնք ..ա կը խօսին, յայտարարելով թէ «Պատահաբար չէ որ ազգը ..ապէս ողջունեց նոր յեղափոխութեան սկզբունքները, այլ ..ձով եւ գիտակցութեամբ»։ («Միլլիյէթ»)։ Ի հարկէ, տրուած ..նշանին վրայ է որ, Թուրք խմբագիրը կը գրէ թէ՝ «Շնոր..նոր տառերուն, Թուրքիան մէկ տարիէն ձեռք պիտի ձգէ ..գքակրթութեան բանալին։ («Ճիւմհուրիյէթ»)։ Կամ թէ, ..տառերը գործածել՝ կը նշանակէ մեաք բարով ըսել ծու..թեան եւ խաւարի մէջ երկարող անցեալի մը»։

..ինքնախաբէութիւն է, վերջապէս, երբ յայտնի պահպա..ականներ անգամ կ'աւետեն թէ «Նոր յեղափոխութիւնը ..ուրին 80-90ի պիտի հասցնէ գրել-կարդացողներու ներկայ ..եմատութիւնը, որ հարիւրին տասն է։» («Վագըթ»)։

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, այս նոյն թերթերը ահ ու ..ի մէջ էին, երբ մէջտեղ կը դրուէր լատինատառ այբուբենի ..իրը։ Անոնք վայրերան կանչեր կ'արձակէին, ողբալով Թուրք ..ին եւ գրականութեան կորուստը, եւ կը մխիթարուէին ..կ բանով,— ծրագիրը պիտի գործադրուի 15 տարիէն։ ..նի որ գործին մէջ 15 տարի կայ, կրնանք հանգիստ ըլ..։

Բայց 15 ամիս անգամ չսպասեցին Մ. Քէմալ եւ ընկեր..ը, եւ ահա բոլորը կ'ոստոստեն միեւնոյն եղանակին ..,— «կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը, կեցցէ՛ նոր այբուբենը»։

Արձանագրենք բոլոր հակասական իրողութիւնները։ Մատ..նշենք ակներեւ կեղծիքն ու դերասանութիւնը։ Եւ սակայն, ..որուինք պատրանքներով։ Իրականացա՛ծ է լատինատառ ..ուբենը, իբրեւ հրաման արձակուած է Թուրք ժողովուրդի ..ուն, եւ իբր այդ ալ պիտի գործածուի ու տարածուի։

Ամէն ինչ կախում ունի Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին ..ութենէն։ Եթէ հինգ տարի խաղաղութիւն տիրէ, արդէն ..ունդ մը կը հասնի։

Ենթադրել թէ ամէն ինչ կը փոշիանայ Մ. Քէմալի կամ ..էթի մահով,— կը նշանակէ բան չհասկնալ յաջորդական ..երէն։ Ռուս ժողովուրդի բաղձանքներուն համաձա՞յն են ..րդային իշխանութեան կատարած վերիվայրումները, պե..ան առեւտուրէն մինչեւ անաստուածութեան պայքարին ..ակերպումը։ Եւ այս՝ ամէն տեղ, մինչեւ Հայաստանի յե.., միջնադարեան գիւղերը։ Եւ սակայն, խոր հետքեր ձգած, ..եր բացած են վերջին տասը տարիները։ Նոր բարքեր, նոր ..ութիւններ յառաջ եկած են։ Վարիչներէն շատեր պակսե.., բայց ուղեգիծն ու ոգին մնաց։ Ուրիշներ շարունակեցին ..ուած ճամբան։

Եթէ պիտի առարկեն որ Ռուսը Թուրք չէ, կարելի է նոյն ..մաքանութեամբ յայտարարել թէ այս իրողութիւնն իսկ ..աւոր է Թուրքիոյ համար։

Որովհետեւ, Ռուսը, եթէ ուզէ, կրնայ ըմբոստանալ, իբրեւ ..ակից եւ տարերային ժողովուրդ. մինչդեռ Թուրքը բարեւի ..ենայ ո՛ր եւ է զօրաւոր գլուխի առջեւ, սուլթան կոչուի ..Մ. Քէմալ։ Կը բաւէ որ այդ գլուխը գիտնայ տիրաբար հրա..ել ու վարել, քշել իր ուզած ուղղութեամբ, ափին մէջ ..ր բռնելով սուրը։

Այդպէս ալ կ'ընէ Թուրքիոյ ներկայ իշխանութիւնը։

Երէկ, պատերազմի կը մղէր ամբոխը, սուրով եւ թնդանօ..։ Այսօր կը ճգնի դէպի արդիացում քշել զայն, համա..ն կանխորոշ ծրագրի մը. հոգ չէ թէ առանց իր կառավա..ժողովուրդին կամքը հարցնելու։ Որո՞ւ կամքը հարցուցին ..ինն ու Մուսոլինին, այնքան զարգացած բազմութիւններ ..նալով հանդերձ։

Այո՛, քար դնենք մեր սրտին վրայ եւ խոստովանինք,— ..ինատառ Թուրքերէնն ալ նոր և բախտորոշ էջ մը կը բա.. Թուրքիոյ պատմութեան մէջ։

1922էն ի վեր պարտադրած փոփոխութիւններով, Էնկիւրի ..քան աշխատանքի ասպարէզ բացաւ, որ հարկադրուած է ..գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել երկրին մէջ։

Այս իրողութիւնն ալ, իր կարգին, պիտի նպաստէ ամրա..լու «Թիւրք օղլու Թիւրք» պետութիւնը, որքան թոյլատրեն ..րկնենք միշտ — ներքին եւ արտաքին խաղաղութիւնը, եւ ..տեսական վիճակը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱԽ ՄԱՐԴ. ՅԵՏՈՅ ՀԱՅ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Արեւ, ռամկավարներու Եգիպտոսի օրկանը (28 նոյ.)

—«Մեր նախկին մտայնութեամբ, կարծեցինք որ ազգասիրութիւնը կամ հայրենասիրութիւնը ամէն բան էր։ Այդ մտայնութիւնը սուղ արժեց մեզի. ազգը իր թիւին կէսը կորսնցուց, կորսնցնելով միեւնոյն ատեն, իր նիւթական եւ բարոյական ուժին կէսէն շատ աւելին։ Այս օր այս մօտիկ անցեալին լոյսով, ամէնքս պէտք է տեսնենք ու ըսենք թէ հայ հայրենասիրութիւնը բաւական չէ եղեր հայրենիք մը փրկելու համար, եւ թէ անոր հետ պէտք է եղեր ունենալ մարդկային ընդհանուր կարողութիւններ, բոլոր ազգերու միջին եւ բարձր մտքի եւ հոգիի կարողութիւնները, որոնք ամէն տեղ միեւնոյն յարգանքը կը վայելեն եւ միեւնոյն արդիւնքը կուտան։

Ներկային մէջ՝ ինչ որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ մեր մէջ, սա է թէ լաւ Հայ նկատուելու համար կա՛ծէք անհրաժեշտ է լաւ մարդ ըլլալ եւ փոխադարձաբար՝ լաւ մարդը պէտք չունի լաւ Հայ ըլլալու, պէտք չունի մինչեւ իսկ զբաղելու իր ազգով։ Այս ըմբռնումը գործնականօրէն ստեղծուած է մեր վերջին աղէտներէն վերջ մանաւանդ, եւ եւ կազմէ, ըստ մեզ, մեծագոյն վտանգը մեր ապագային համար։

Արդ, ճիշդ այդ աղէտներուն պատճառաւ, այսօր աւելի քան երբեք մենք պէտք ունինք նախ մարդ հասցնելու մեր մէջ, որպէսզի այդ միջոցաւ ազգը իր վէրքերը ճանչնայ եւ դարմանէ, իր ապագան որոշէ, եւ անոր դիմէ։

Պէտք է վերջ գտնէ այն նեղոդամտութիւնը զոր ունինք մտքի եւ նկարագրի թերութիւններուն հանդէպ՝ երբ անոնց քովն ի վեր քիչ մը ազգասիրութիւն կամ ազգային եռանդ կը կարծենք տեսնել։ Համոզուած ըլլալու ենք՝ թէ մեր այդ նեղոդամտութիւնն է որ ահագին աւեր գործեց մեր կեանքին մէջ եւ ա՛ն է որ այսուհետեւ մեզ բոլորովին պիտի փճացնէ՝ եթէ չհրաժարինք անկէ։ »

ՈՒՐԻՇ ՋԵՂԾՈՒՄ ՄԸ

Փարիզի ոստիկանութիւնը երէկ ձերբակալեց դրամատէր Մաքս Ռոտէլը, 32 տարեկան, որ քանի մը տարիէ ի վեր դրամատուն մը հիմնած էր Սքրիպ փողոցը։ Բազմաթիւ յաճախորդներ եւ 20ի չափ պաշտօնեաներ եւ գրագրուհիներ ունէր։ Ռոտէլի բացն է 12 միլիոն ֆրանք։ Յաճախորդներուն կողմէ յանձնուած արժեթուղթերը ծախած էր։ Միայն կին յաճախորդի մը կորուստն է 1ուկէս միլիոն ֆրանք։ Վերջերս Ռոտէլ իր մօտ հրաւիրած էր իր պահանջատէրերը՝ առաջարկելով կարգադրութեան մը յանգիլ՝ անոնց բաժնելով ընտանիքին կողմէ իր տրամադրութեան տակ դրուած 3 միլիոնը. սակայն անոնք չհամաձայնեցան։

Դրամատունը փակուեցաւ։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ

Անգլիոյ երեսփոխանական ժողովը առաջին ընթերցանութեամբ ընդունեց ընկերվարական երեսփոխան Քէնուորթիի ներկայացուցած մէկ օրինագիծը, որով կը ջնջուի մահապատիժը։ Այս օրէնքը չի վերաբերիր բանակին եւ նաւատորմին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Երէկ գրեցինք թէ Թուրքերէն յետոյ իտալացիները եւս վաւերացուցին իտալեւթուրք բարեկամական եւ չէզոքութեան դաշնագիրը, կնքուած անցեալ մայիսին։ Այս առթիւ Հռոմի երեսփոխանական ժողովին մէջ կատարուած վիճաբանութիւններէն յետոյ ճառ մը խօսած էր Մուսոլինի։ Նոր հասած հեռագիրներ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան այդ ճառին մասին.

Մուսոլինի նկատել տալէ յետոյ, որ խորհրդարանը լիովին հասկցած էր իտալեւթուրք դաշնագրին կարեւորութիւնը, ըսաւ.

— Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութեանց հորիզոնը վերջնականապէս պայծառացաւ անցեալ ապրիլին, երբ Միլանոյի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցայ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Այս պայծառացումը կատարեալ եղաւ, որովհետեւ երկուքս ալ ոգեւորուած էինք ուղղամտութեան անկեղծ փափաքով եւ որովհետեւ աշխարհի բոլոր երկիրներու կառավարութիւնները պարտին գիտնալ որ այսուհետեւ պէտք է վախնալ մեր թշնամութենէն եւ գնահատել մեր բարեկամութիւնը։

«Այս դաշնագիրը խիստ կարեւոր է, որովհետեւ կը ճշտէ մեր բարեկամական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ, ազգ՝ որ քէմալական յեղափոխութեան շնորհիւ դարձած է զօրաւոր երկիր մը, որուն վարիչները զայն կ'առաջնորդեն դէպի բոլորովին արեւմտեան քաղաքակրթութիւն մը։ Ասպարէզը բաց է երկու երկիրներու ազատ, ուղղամիտ եւ ընդօծին գործակցութեան համար առեւտրական եւ տնտեսական ասպարէզի մէջ։

«Հիմա որ Թուրք կառավարութիւնը գիտէ թէ կրնայ վստահիլ ֆաշիստ կառավարութեան ուղղամտութեան վրայ, այս գործակցութիւնը կրնայ աւելի մեծ ծաւալ ստանալ։»

Եզրակացնելով, Մուսոլինի յայտարարեց.

— Ինչպէս կը տեսնէք, մեր աշխարհակալութիւնը սպառնական չէ ուրիշ երկիրներու հանդէպ։ Պէտք ունինք խաղաղ ծաւալումի մը, զոր ամէն ոք պէտք է յարգէ՝ քանի որ անիկա կեանքի անհրաժեշտ մէկ յայտարարն է։ Իտալացիները կ'ուզեն գործակցիլ բոլոր անոնց հետ, որոնք կ'ուզեն գործակցիլ իրենց հետ, մասնաւորապէս անոնց հետ, որոնց հողերը թրջուած են Միջերկրականով»։

Իտալիոյ դիկտատորը իր ճառը վերջացուց՝ ողջո՛յններ ուղղելով Մուսթաֆա Քէմալին եւ համակրանքի խօսքեր ընելով Թուրքիոյ հասցէին։ Ամբողջ խորհրդարանը ոտքի կանգնած՝ ծափերով ողջունեց հռետորը։

Յետոյ իտալեւթուրք դաշնագիրը վաւերացուեցաւ 5ի դէմ 223 ձայնով։

*** Այս առթիւ «Թան»ի Հռոմի Թղթակիցը (ժանթիզոն) կը հեռագրէ.

Իտալեւթուրք դաշնագրին առթիւ «Դուչէ«ին ճառը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ Իտալիա կ'ուզէ Թուրքիոյ մէջ փնտռել տնտեսական շահեր, որոնք գոհացնեն իր ծաւալումի պէտքը։ «Ասպարէզը բաց է, յայտարարեց վարչապետը, ուղղամիտ եւ ընդօծին գործակցութեան մը համար, երկու ժողովուրդներու միջեւ առեւտրական եւ տնտեսական գետնի վրայ։»

Յայտնի է սակայն թէ Լօզանի դաշնագրին համաձայն, Թուրքիա առեւտրական դաշնագիր պիտի կրնայ կնքել Իտալիոյ կամ ուրիշ պետութեանց հետ գալ տարի միայն։ Կրնայ սպասուիլ ուրեմն որ 1929ի գարունէն սկսեալ Իտալիա մեծ ճիգ մը ընէ տնտեսական սերտ գործակցութիւն մը ապահովելու համար Թուրքիոյ հետ։

Քաղաքական տեսակէտէ, կարելի է դիտել տալ թէ «Դուչէ»ն ոեւէ ակնարկութիւն չըներ եռակողմանի դաշինքի մը գաղափարին մասին, որ, դեռ շատ չըներ, կը պաշտպանուէր իտալական մամուլին կողմէ, եւ որուն մաս պիտի կազմէին Միջերկրականեան երեք պետութիւններ՝ Իտալիա, Յունաստան եւ Թուրքիա։ Կարելի է հարց տալ ուրեմն թէ լքուա՞ծ է ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի համար միջերկրականեան քաղաքական սիստէմ մը ստեղծելու միտքը։

Ուրիշ կէտ մը, որուն վրայէն լուռ կ'անցնի «Դուչէ»ն, այն է թէ Թուրք կառավարութիւնը ցարդ մերժած է ճանչնալ Ալպանիոյ թագաւորութիւնը, կազիին անձնական մերժումին պատճառաւ։ Ըսուեցաւ արդէն թէ մօտերս Էնկիւրի պիտի երթայ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի, կ'երեւի Թուրք կառավարութենէն ստանալու համար այս ճանաչումը։

Սուրիոյ հոգատարութիւնը եւ Իտալիա

«Թան»ի Հռոմի Թղթակիցը կը հաղորդէ.

Սուրիոյ ֆրանսական հոգատարութեան մասին Փուանքարէի ըրած յայտարարութեանց առթիւ, իտալական թերթերը բոլորն ալ կը յայտարարեն թէ չկայ միջազգային պաշտօնական ոեւէ արարք, որ ենթադրել տայ թէ իտալական կառավարութիւնը մտածած է երբեք Ֆրանսայի տեղը գրաւել Սուրիոյ մէջ։ Եթէ ասիկա ճիշտ է, ճիշտ է նաեւ, որ հազիւ վեց ամիս առաջ Իտալական խորհրդարանի բեմէն, ի մէջ այլոց երեսփոխան Ֆլորանս Ֆէրայի կողմէ կը պաշտպանուէր մեծ պետութեանց

(Լ ուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԼՌՈՒԹԻՒՆ...

Լուր մը կայ որ իր ոտքերուն ծայրերուն վրայ ու անաղմուկ կը շրջի, քանի մը լաւատեղեակ թերթերու սիւնակներուն մէջ։

Այնշթայն, մեծն Այնշթայնը, Relativitéի տեսութեան հայրն ու խնամակալը, ամիսներէ ի վեր՝ իր սենեակին մէջ առանձնացած, կը սրբագրէ, կը զգեստաւորէ նոր տեսութիւն մը՝ որ նախորդէն աւելի մեծ աղմուկ պիտի հանէ երկու կիսաշխարհներուն մէջ։

Այնշթայն, անշուշտ կը յիշէք, այն գերբնական ուղեղն է որ փաստեց թէ ուղիղ ճամբան խոտորէն երկայն է։

Օրինակ. եթէ Փարիզէն Հայաստան երթալ ուզէք, աւելի շուտ հոն կը հասնիք Մոսկուայէն անցնելով։

Այնշթայն, իսկան Այնշթայն, ուրեմն քիչ ատենէն կրկին պիտի որոտայ աշխարհի բոլոր գիտուններուն գլխուն։ Ան սովորութիւն չունի որոտալ, առանց անոնց գլուխները ցրեխնի հասկերու պէս զգետնելու։

Վա՜յ է եկեր անոնց...

×

Յաճախ մեծ լռութիւններու կը յաջորդէ յեղաշրջող խզում։ Գրագէտներն ալ երբ ամիսներով համր մնան, զայն պէտք է նկատել երկունքի շրջանը եզական ստեղծագործութիւններու։ Բարեբախտաբար մեր գրագէտները, փիլիսոփայ ու գիտնական Այնշթայնի պէս կատարեալ լռութիւն չեն պահեր։

Բաւական տքնաջան բայց արագ քննութիւն մը մեզ թոյլ կուտայ աւետել հետեւեալներուն պահածլռութեան...տղաբերքը.—

Ե. Արմէն՝ կնորդին։

Ազատունի՝ 1.— Ծորակ մեղրի, 2.— Աղբիւր մոռացութեան։

Ն. Պէշիկթաշլեան.— 1.— Մատոննա, 2.— Պիանքա։

Զօպանեան՝ 1.— Բացատրութիւն Խ. Անձեւացիի վրայ, 2.— Ա. Սանահինեցիի երկասիրութիւնները։

Համաստեղ՝ 1.— Կարկուտը, 2.— Խաչօ էմին։

Կ. Զարեան՝ 1.— Ճամբան եւ իր անցորդը, 2.— Օրերի Նարօտը։

Վաչէ Մելիքեան՝ 1.—Կեանքի լաբիւրինթոսին մէջէն։ 2.—Շփոթտղու շաբաթագիրը։

Մութ ու գիշեր է։

Բայց գիշերները միայն երկայն չեն, այլ եւ յղի։

Պատրաստեցէք խանձարուրները, գառնուկը, ախոռին յարդը, ու մոգերը իրենց ոսկիով, կնդրուկով եւ զմուռսով... (իսկոյն ըսեմ թէ զմուռսը զմռսելու համար է)։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ԹԱՀՐԱ ՊԷՅԻ ԳՈՅՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ Սէնէ-Մոնթիալի տնօրէն Ռոզ պահանջած է Ֆաքիր Թահրա պէյի գոյքերը գրաւման տակ առնել։

Դատաւոր-Նախագահ Վաթին, որ մէկ շաբաթ յետաձգած էր իր վճիռը, որոշեց հետեւանք չտալ Ռոզի պահանջին։

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ.Ի ՇԱՄՓԱՆԵԱ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ ամերիկացի ոստիկաններ հազար շիշ շամփանեա եւ լիքէօր գրաւած են Ֆրանս. Իլ-տը-Ֆրանս անդրատլանտեան շոգենաւին մէջէն։ Նախընթաց օր 700 շիշ ոգելից ըմպելի գրաւած էին արդէն նոյն շոգենաւի նաւաստիներու յարկաբաժինէն։

Գրաւուած ըմպելիներու ամբողջական արժէքը կը գնահատուի մօտ 25,000 տոլար (կէս միլիոն ֆրանք)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ
ԵՒ
ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

III

ՆՈՐ ԿՌՈՒԻ, ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կանգ չենք առներ Թրքական ներքին եւ արտաքին բոլոր շարժումներու մանրամասնութիւններուն վրայ, ատիկա նկատելով չափազանց բարդ եւ լուրջ աշխատանք։

Մօտենանք Թուրք ազգայնականութեան գերազանցապէս վճռական եւ պատմական այն քայլերուն, որոնք իրենց յաղթանակը տեւականացնելու կը ձգտին։ 1922ի քէմալական յաղթանակը յունական բանակի դէմ, եւ իր «Ազգային Ուխտ»ով գծուած սահմաններու ամբողջացումը Թուրքիոյ համար կը բանային իսկապէս նոր շրջան մը։ Որովհետեւ այդթուականէն սկըսած Թուրքիան կրկին իր տեղը գրաւեց պետութիւններու շարքին մէջ, եւ ճանչցուեցաւ դիւանագիտական աշխարհին կողմէ։

Արտաքին մարզին մէջ անոր տարած յաղթանակն ու ապահովուած շահերը ծանօթ են, ու հետեւաբար աւելորդ է ծանրանալ մանրամասնութիւններու վրայ։ Սակայն կապ ունի այս իրողութիւնը Թուրքիոյ ներքին անցքերուն հետ, այն իմաստով, որ մինչեւ իր յաղթանակը զգոյշ ու փափկանկատ Թուրքը կ'ուզէր գոհացնել բոլոր իսլամներու պահանջները, մասնաւորապէս կրօնական հարցերու մէջ։ Իր արտաքին կացութիւնը ամրապնդելէ վերջ, լքեց այդ գիծը, եւ ամենախիզախ վճռականութեամբ ձեռք առաւ միջոցներ, որոնք պահ մը վրդովումի մատնեցին իսլամական աշխարհը։

Այսպէս Թուրք ազգայնականութիւնը, իր զարգացման ճանապարհին վրայ իբրեւ ամենամեծ խոչընդոտ նկատեց սուլթան-խալիֆայութիւնը, որմէ ազատելու համար ո՛չ միայն խախտեց իսլամական ընկալեալ կարգերն ու սովորութիւնները, այլ եւ «հայրենիքի դաւաճան» հռչակելով, դուրս քշեց կայսերական գերդաստանը։

Սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան բաժանումը, առաջինի իրաւունքները Ազգ. Մեծ Ժողովին փոխանցելը եւ ժամանակի մը համար նոր խալիֆա ընտրելը, ինչպէս նաեւ ան ալ երկրէն արտաքսելու եւ խալիֆայութիւնն ալ ջնջելու և հանրապետութեան հռչակելու գործողութիւններու շարքը այնքան հետեւողական և կանխորոշ ծրագրով մը եղաւ, որ բովանդակ իսլամութեան հետ բուն Թուրքն ալ մնաց անզօր եւ բերանաբաց։ Ժողովուրդի ներքին վրդովումը անզօրութեան մատնելու բոլոր միջոցները արդէն իսկ կանխորոշուած եւ սահմանուած էին։

Իր ժողովուրդի հոգեբանութեան ծանօթ Քէմալը ժամանակին միջազգային վաւերաթուղթերով արդէն իսկ գլխատած էր բոլոր անոնք, որոնք կրնային նման պարագաներու տակ դեր կատարել, արծարծելով ժողովրդական զգացումները։ Եթէ 150նոց ցանկը պատրաստուած էր ժամանակին եւ պարտադրուած նաեւ դաշնակից պետութիւններուն, որպէս ընդմիշտ աքսորեալներ Թուրքիայէն, այդ ցանկին մէջ մտնողները բոլորն ալ Թուրքիոյ «թշնամիներ» կամ «դաւաճաններ» չէին։ Եթէ այդ անուններուն մէջ կան քէմալական շարժման հակառակորդներ, կան նաեւ այդ շարժումին ծընունդ եւ ուժ տուողներ։ Բայց եթէ անոնք ալ «դաւաճաններու» շարքին են դասուած, այդ եղած է անոր համար, որ քէմալականութիւնը դառնայ բացարձակ տիրապետողը, առանց ընդդիմութեան։

Կը հետեւի, ուրեմն, որ քէմալականները իրենց ներքին քայլերը առնելէն առաջ, խնամով չէզոքացուցած են բոլոր հաւանական արգելքները։ Հարկ եղաւ աւելի խստութեամբ շարունակել այդ գիծը յետագային՝ 1926ին, Քէմալի դէմ սարքուած մահափորձի առթիւ։

Ընդամէնը մէկ երկու տարուան աշխատանքի շրջանին Քէմալն ու իր հետեւորդները զգացին, որ երբեք ամբողջապէս ապահով չեն ներքին ընդդիմութիւններէն։ Անոնք հաշուեցին ու գնահատեցին ուժը բոլոր այն դէմքերուն, որոնք արդէն իսկ կը խլրտէին, Քէմալի սանձարձակութիւններուն եւ յանդուգն գործողութիւններուն դէմ։ Ու առանց տատանումի գործի դրին կախաղանը, ֆրանսական յեղափոխութեան օրերու յատուկ մոլեռանդ վճռականութեամբ։ Այդ օրերուն չխնայուեցան նոյնիսկ անոնք, որոնք իրական դարբնողները եղան քէմալական շարժումին, ինչպէս օրինակ Գարաբեքիր, Րէֆէթ, Ալի-Ֆուատ փաշաները, Րէուֆ եւ Ատնան պէյերը եւ իրենց ընկերները, սա տարբերութեամբ միայն, որ անոնք կախաղան չբարձրացան, բայց չէզոքացուեցան իբրեւ հեղինակաւոր ուժ Թուրք հանրային կեանքին մէջ։

Անկէ ետք է, որ քէմալական միահեծանութիւնը կը դառնար կատարեալ գերիշխող ուժ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ։

Այս պարագան կարեւոր է մեզի համար, որովհետեւ այս ձեւով Թուրք ղեկավար շրջանակը կը կերպարանափոխուի ամբողջապէս։ Աքսորն ու կախաղանը մաքրեցին մէկ երկու սերունդի ներկայացուցիչներ, տեղ տալով բոլորովին նոր սերունդի մը, աւելի երիտասարդ, ու հետեւաբար աւելի ընդունակ նորութիւններու։ Այս կէտին պիտի անդրադառնանք յետագային, իբրեւ մէկ գլխաւոր օժանդակ, բացատրելու համար Թուրքիոյ արդիականացման ճիգերը։ Իսկ մինչ այդ յիշենք այն բոլոր քայլերը որ առնուեցան Թուրքիոյ մէջ, ճակատի այս ամրացումէն ետք։

* * *

Բուն Անատոլուն հայ և յոյն ազգաբնակութիւններէն վերջնապէս մաքրելու քաղաքականութիւնը քէմալական յաղթանակներէն ետք օրէնքի կարգ անցաւ եւ տարածուեցաւ, որոշ փոփոխութիւններով, բովանդակ երկրի վրայ։ Լօզանի դաշնագրով առանձին երաշխիքներ էին տրուած յարգելու փոքրամասնութիւններու իրաւունքները, բայց Թուրք ազգայնականները քաջ գնահատելով թուղթէ վաւերագրերու արժէքը, դեռ իրենց ստորագրութիւնը Լօզանի դաշնագրին վրայ չչորցած, դիմեցին բոլոր միջոցներուն, վերջնապէս փակելու համար փոքրամասնութիւններու թնճուկը։

Հայ, յոյն եւ հրեայ հանրային կարծիքներու վրայ դրուած օրինական հակակշիռը սեղմուեցաւ օր օրին։ Խորամանկ եւ բռնի խաղերով այդ նոյն համայնքներէն առնուեցան վաւերաթուղթեր, իբրեւ ինքնակամ հրաժարում իրենց իրաւունքներէն, որոնք արդէն իսկ «ապահովուած էին Թուրքիոյ օրէնքներով»։ Պէտք չէ մոռնալ, որ մինչ այն Թուրքիան կ'ընդունէր եւ գործադրութեան կը դնէր Զուիցերիական քաղաքացիական օրինագիրքը։

«Թուրքիան Թուրքին» եւ «Թուրքիոյ բնակիչները Թուրք կրնան ըլլալ» նշանախօսքերը տառացի ուղեգրուեցան պաշտօնական թէ հանրային կեանքին մէջ։ Օրէնքով սահմանափակուեցան ոչ-իսլամ տարրերու իրաւունքները պետական եւ հանրային ասպարէզներու մէջ։ Երթեւեկի ծանօթ կաշկանդութեամբ արգիլուեցաւ հայ և յոյն քաղաքացիներուն ազատ երթեւեկը Թուրքիոյ ներքին գաւառները։ Սեղմումներու այս շարքը հասաւ օտար դպրոցներուն, նոյնիսկ եկեղեցիներուն, եւ ամէն օր նոր քայլ մը կ'առնուի այս մարզերուն մէջ ալ, ի նպաստ փոքրամասնութիւններու բացարձակ իրաւազրկման։

Արդա՞ր են այս ամէնը, շիտա՞կ է եւ համապատասխա՞ն «արդիական» ըմբռնումներուն,— խնդիր մըն է որու այս կամ այն ձեւի մեկնաբանութիւնը ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնէ։ Փաստը այն է, որ Թուրք ղեկավարութիւնը վճռական հետեւողականութեամբ կը ձգտի Թուրքիան թրքացնել իր ներքին եւ արտաքին բովանդակութեամբ։ Թուրքիոյ մէջ Թուրքը պէտք է ըլլայ գերիշխան, ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ տնտեսապէս։

Քէմալական այս գիծը, որ ինքնատիպ չէ, եւ քիչ մը նման նոյնիսկ աւելի քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ տարուած լուծման քաղաքականութեան, մէկն է անոր նոյնպէս յաջող ձեռնարկներէն, ի նպաստ Թուրք ազգի ուժեղացման։ Կը յաջողի՞ այս քաղաքականութեան մէջ,— ապագայի խնդիր է, բայց մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքներէն դատելով, կրնանք յայտարարել, որ Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէն զատ ո՛չ մէկ ազգ պիտի կրնայ պահել իր գոյութիւնը։

Այս յաջողութիւնը եթէ անմիջական հետեւանք է քէմալականներու որդեգրած քաղաքականութեան, հետեւանք է նոյնպէս Թուրքիոյ արդիականացման միւս քայլերուն։ Փաստ է, որ այսօր, քէմալականութիւնը շատ աւելի զօրաւոր կերպով կրնայ խօսիլ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն դէմ, այն ալ իրաւական հիմքերով, քան երբեք տարի առաջ ղեկավարող տարրը։ Կրօնական - ընկերային ասպարէզի մէջ մտցուած փոփոխութիւնները կը նպաստեն թրքացման քաղաքականութեան, քանի որ այդ իսկ կէտերէն էր որ տարիներ շարունակ փոքրամասնութիւնները մնացեր են բաժան, անյարիր Թուրքի հետ։ Եւ հետեւաբար, եթէ առաջ հնարաւոր էր խօսիլ այս կամ այն առանձնաշնորհի մասին, այսօր միամտութիւն է այդ գետնի վրայ վիճիլ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՁՆԱՍՏՈՒՐ ԵՂԱԾ ՊԵՏԵՐԸ ԿԸ ԶՂՋԱՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԿՈՏՐԵԼ-ԹԱՓԵԼ

Քրտական աղբիւրէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հանգուցեալ Շէյխ Սայիտի ապստամբութենէն վերջ, Սուրիա, Միջագետք եւ Պարսկաստան ապաստանած քիւրտերէն մաս մը Թուրքիա վերադարձած՝ խաբուելով Թուրք կառավարութեան հրատարակած ընդհանուր ներումէն եւ քիւրտերուն տրուած խոստումներէն — առանձնաշնորհեալ վիճակ, ինքնավարութիւն եւ այլն։

Անձնատուր եղողները Արեւելեան նահանգներու մարզպանութենէն խոստում առած էին թէ՝ պիտի վերադարձուին իրենց գրաւուած կալուածները, զանազան աքսորավայրերու մէջ գրուած իրենց ընտանիքի անդամները կրկին պիտի համախմբուին իրենց ծննդավայրին մէջ եւ բոլորը ազատ պիտի ձգուին։ Սակայն Թուրք կառավարութիւնը իր խոստումներէն ո՛չ մէկը յարգեց եւ անձնատուր եղողները կրկին զանազան տեղեր աքսորեց։ Բացառաբար կարգ մը մարդիկ արտօնուեցան իրենց ծննդավայրին մէջ բնակիլ, սակայն անոնց ալ կալուածները ետ չտրուեցան։ Կրկին աքսորուածներուն չարտօնուեցաւ իրենց մօտ բերել ուրիշ տեղ աքսորուած իրենց ընտանիքները։

Շէյխ Սայիտի որդին Շէյխ Ալի Րիզա էֆէնտի եւս անձնատուր եղած էր՝ այն պայմանաւ որ Կեսարիա եւ Պուրտուր աքսորուած իր ընտանիքին բոլոր անդամները ի մի հաւաքուին իրենց հայրենիքին մէջ եւ բոլորն ալ ընդհանուր ներման արժանանան։ Թուրքերը չեն կատարած իրենց խոստումը։

Շէյխ Սայիտի եղբայրը Շէյխ Ապտիւրրահիմ էֆէնտի հասկնալով Թուրքերու ընդհանուր ներման արժէքը, կրկին լեռ բարձրացած է։

Շատեր, որոնք «ընդհանուր ներում»էն օգտուելով անձնատուր եղած էին, այժմ կը զղջան։

Թուրքերը կը շարունակեն քիւրտերը բնաջնջելու իրենց քաղաքականութիւնը։ Այսպէս, ոստիկան զինուորներ կը հաւաքեն գիւղի մը քիւրտ բնակիչները եւ զանոնք 5—6, երբեմն մինչեւ 10 օր հեռաւորութեամբ տեղեր կը տանին՝ հոն ճամբաներու շինութեան մէջ աշխատցնելու համար։ Սակայն ո՛չ հաց, ոչ ալ օրավարձ կուտան անոնց։ Այսպէս ընդհանուր տարագրութենէն եւ ջարդէն ազատուած քիւրտերը իրենց տուներէն ու ընտանիքներէն օրերով հեռու տեղերու մէջ աշխատցուելով կը կեղեքուին։ Անբաւարար սնունդն ու չարաչար աշխատանքը մահ կը պատճառէ այս քիւրտերուն։ Այս վիճակը կը տիրէ ամբողջ Քիւրտիստանի մէջ, որով հարկ չկայ դէպք ու վայր յիշելու։

Թուրքերը իրենց զինուորներուն եւ ոստիկան. զինուորներուն Քիւրտի եւ Արաբի հագուստ հագցնելով, եւ սպառազինելով շարունակ սահմանագլուխները կը ղրկեն՝ ապստամբութեան համար։ Այս մասին բացարձակ փաստեր կան ձեռքի տակ։

Գարաքէչի ցեղախումբի պետ Տէրիի պէյզադէ Ապտիւլգատէր պէյ, եւ Միլլի աշիրէթներու պետերէն Պէտր եւ Էօմէր աղաները, որոնք Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան ատեն քիւրտերու դէմ կռուած եւ միշտ Թուրք կառավարութեան հլու կամակատարները եղած էին, վերջերս Տիարպէքիր կանչուելով ձերբակալուած եւ աքսորուած են։ Իրենց ընտանիքի անդամներն ալ զատ զատ տեղեր աքսորուած են —որովհետեւ Թուրքերը այլեւս անէ ծառայութիւն չէին սպասեր իրենցմէ։

Թուրքերը մեծ մտատանջութեան մատնուած են՝ անոր համար որ Հայտարանցի ցեղախումբերու պետ Հիւսէյին փաշա եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մոթիքի Խոյթ ցեղախումբերու պետը Հաճի Մուսա պէյ Կեսարիոյ իրենց աքսորավայրէն փախչելով Սուրիա ապաստանած են։ Այս պատճառով կարգ մը զինուորական ջոկատներ Վանի եւ Մուշի կողմերը ղրկուած են։

Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը մասնաւոր մարդիկ ղրկած է Հիւսէյին փաշայի եւ Մուսա պէյի մօտ՝ զանազան խոստումներով՝ որպէսզի Թուրքիա վերադառնան։ Մերժուած են բոլոր առաջարկները։

Կեսարիոյ կուսակալը, ոստիկան-զինուորներու հրամանատարը եւ ոստիկանական տեսուչը, որոնք չէին յաջողած Հիւսէյին փաշայի եւ Մուսա պէյի փախուստը արգիլել, պաշտօնանկ եղած եւ դատի տակ առնուած են։

Մարտինի շէյխերէն Պէշիր էֆէնտի, որ Պուրտուր աքսորուած էր, վերջերս ընտանիքով փախած է։

Ամէն օր նոր դէպքեր կուգան հաստատել թէ Թուրքերուն հրատարակած ընդհանուր ներումը բացարձակապէս սուտ բան է։

Նախ քիւրտ վարիչներէն ոչ մէկը ներման արժանացած է։ Իսկ ներուածներէն շատեր դարձեալ ձերբակալուելով ուրիշ աքսորավայրեր ղրկուած են։ Տարագրուածները ամէն տեսակ խղճութեանց կ'ենթարկուին։ Զինուորներէն սկսեալ մինչեւ յետին պաշտօնեան կը կեղեքէ զանոնք։ Անոնք որ աշխատելու ընդունակ են, հազարումէկ դժուարութիւններով կը ջանան իրենց ապրուստը ճարել, իսկ ծերերն ու անկարները թշուառ կեանք մը կը քաշկռտեն։

Միւս կողմէ Թրքացման քաղաքականութիւնը նոտի առաջ կը տարուի։ Քիւրտերը կը բռնադատուին Թրքանալ։ Անոնք որ «Թուրք եմ» չեն ըսեր, չեն կրնար ո եւ է գործ տեսնել։ Կառավարութիւնը իրենց խնդիրքով չի զբաղիր, նոյն իսկ կառավարական բժիշկը չի խնամեր քիւրտ հիւանդները։ Ասկէ զատ Թրքութիւնը չընդունող Քիւրտերը կը պարտադրուին կրկնապատիկ տուրք վճարել, ինչպէս արջառի տուրքը, սաւառնակի տուրքը, եւ քսան տեսակ ուրիշ տուրքեր։

Զանազան նահանգներէ մօտ հազար քիւրտ գեղեցիկ աղջիկներ հաւաքելով ղրկած են Էնկիւրի, Պրուսա, Իզմիր եւ այլ քաղաքներ, ուր պարասրահներու մէջ իրենց կամքին հակառակ կը բռնադատուին պարել Թուրք երիտասարդներու հետ։ Այս աղջիկներէն շատեր չկրնալով հանդուրժել իրենց ենթարկուած անպատուութեան, անձնասպան կ'ըլլան։

Քիւրտ կին մը, Տիարպէքիրի շրջանին մէջ աքսորուած իր ամուսնոյն մօտ կը ղրկուէր։ Թուրք հարիւրապետ մը յիշեալ կնոջ պատիւը բռնաբարած ըլլալով, խեղճ կինը Տիգրիս գետը նետուելով անձնասպան եղաւ։ Ուրիշ քրտուհի մը, որ Թուրք սպայի մը քմահաճոյքին չէր ուզեր ենթարկուիլ, նոյնպէս ինքզինքը Տիգրիս գետը նետեց։ Դարձեալ Տիարպէքիրի շրջանին մէջ քիւրտ կին մը, որուն ամուսինը տարագրուած էր, գիշեր մը ոստիկան-զինուորներու պահականոցը կը տարուի, եւ Թոյլ չտալու համար որ պատիւը բռնաբարեն, չուանով ինքզինքը կը խեղդէ։ Այս կարգի սրտաճմլիկ պատմութիւնները հաշիւ չունին։

Թուրք կառավարութիւնը վախնալով որ Սուրիա եւ Պարսկաստան ապաստանած քիւրտերը պիտի ուզեն փոխ-վրէժի դիմել, հրոսախումբեր կազմակերպելով այդ սահմանագլուխները կը ղրկեն՝ այնտեղի քիւրտերն ալ բնաջնջելու նպատակով։

Քիւրտերը այլեւս բոլորովին հասկցած են թէ իրենց համար անկարելի է ապրիլ Թուրքիոյ մէջ, ու վճռած են մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը կռուիլ Թուրքերուն դէմ, հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններուն

Միջագետքի Ասորիներէն մաս մը նոյնպէս խաբուելով Թուրքերու ընդհանուր ներումէն, իրենց տեղերը վերադարձած էին։ Շատ չանցած տեսնելով որ Թուրքերը կը նեղեն եւ կը հալածեն զիրենք, Ասորիները միացան Ճուլամերկի շրջանի քիւրտերուն եւ սկսան կռուիլ Թուրքերուն դէմ։ Ասորիներն ու քիւրտերը հասկցած են, որ Թուրքին հարուածը միաժամանակ ուղղուած է է իրենց երկուքին ալ դէմ եւ ըստ այնմ կը շարժին։

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Թուրքերը զինուորական գործողութեանց ձեռնարկած են նաեւ Տիարպէքիրի նին մէջ եւ ընդհարումներ ունեցած են Լճէի շրջանի ազգային ուժերուն եւ շրջուն ոստիկան-զինուորներու միջեւ։ Այս կռիւներուն մէջ քերը հարիւրէ աւելի ձգած են։

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՆ

«Ֆիկարօ» թերթին րանսացի գրող մը Քլօտ որ Հայերուն ծանօթ է իր սիրութեամբ, յօդուածի կը քննէ սուրիական Ստորեւ, քաղուածաբար տանք հետեւեալ մասերը։

Ամէնէն վատթար կանութիւնը Չալլամին լամը որ իր գլուխը կը աւազին տակ, կրկնապէս միտ է եւ կրկնապէս կը ժուի իր անմտութեամբ, որ նախ կը սպաննեն եւ կը ծաղրեն զինքը։ Անոր թէ մեզմէ եւ թէ ուրիշ ծածկել, որ Սուրիոյ մէջ սական ճիգերը, ներկայ պարդիւն ճիգեր են։ Այս մէջ ուր ժամանակաւ րող եւ մեզ կանչող այն ղովուրդներ կը բնակին, կանացուցինք երջանկութեան բարօրութեան երազները, ամէն տեղ գրեթէ հիմնուած մեր միջամտութեան վրայ նաւանդ չհաստատեցինք սական այն խաղաղութիւնը այսօր, փառաւորապէս կը Թունուզի, Ալճերիոյ եւ քի մէջ։

Որո՞ւնն է յանցանքը ուզեր այսօր անով բուիլ։ 1919էն 1928, Ֆրանսան ղեկավարեցին ծեցին շատ սխալներ, պատասխանատուները Անոնց բոլորին բարի դրութիւնները խնդրոյ չեն կրնար ըլլալ։ Այս ինձ կը թուի թէ աւելի պողական է դարման ծանր կացութեան մը, ցանկը հանելու թիւններուն, անմտութիւններուն եւ յամառութիւններուն, որոնք առաջնորդեցին այդ թեան։

Զգենք որ արդէն Սուրիան չէ նկատուած կառավարելի երկիր մը։ շեմ խաղաղութեան եւ Ֆրանսայի յանձնուած րիական հոգատարութեան դէն հեռաւոր ժամանակներ երբեմն բարեկամներ Թուրքեր, ինծի կը նութեամբ.— «Պա՛ն, Ֆրանսա՞ն է որ մեզ կը դէ Սուրիոյ մէջ։ Յաջող Ու բնաւ մի կարծէք որ կամակինք։ Սուրիացիները ռավարելի մարդեր չեն ցին մեզ, տագնապի են ցին, եւ ապշեցուցին դարեր։ Կարգը ձերն է զուարճութիւն»։

Գոնէ անհերքելի է որ տասը տարի է, Ֆրա «զուարճանայ» Սուրիո Իմ հին Թուրքերս չէին

Իրօք, աչք պտտցուցէ տէսի մը վրայ եւ հաս երկիրը որ կ'երկարի րունէն՝ հիւսիսէն ու մինչեւ Ճէպէլ Տրիւզ քէն արեւմուտք, մինչեւ Եփրատ եւ Տիգ մերի անապատին Հաշուեցէք զանազան հաշուեցէք թշնամի րը, հակամարտ առ ները եւ զանոնք կրթութիւնները եւ մարդոց բարքերը այնտեղի մարդոց հետ։

Զարմանալի կերպով տարբեր այս ժողովուրդ գիրար կ'ատեն, միշտ ատած են, կ'ապրին նիծելու համար։ Իսլամներ, Հայեր, Լիբանանցիներ, Արաբներ րոնիներ, Չէրքէզներ, եւ դեռ ուրիշներ. այնքան հաշտ հակառակորդներ բոլորին է որ պէտք է

...կը խաղաղութիւն, միութիւն, ...համակցութիւն։

×

...Սուրիա, ի՞նչ ընել։
...անհամար ո՛չ ինչ որ ...կատարուած է։
...հաշտուածագիրը, կը քննա... Սուրիոյ մէջ կիրարկուած ...ղութեան դրութիւնը ու ...Թէ՛ ինչ որ ե... ամէնէն հասուն ժողո... մէջ իսկ դժուա... կլյաջողի, դատապարտուած ...տալու հակա... Սուրիոյ մէջ, կը շա...։—

...ի, ինչ որ պէտք է ընել ...։

Ամէն բանէ առաջ, պէտք է ...անպատրաստ երկրի ...մէջ հաստատելէ խորհրդա... Հանրապետութիւն մը, ...Ամերիկա... կառավարութիւն... անհեթեթ ...պիտի ըլլար։

...որ պէտք ...2 մասերու, Պէյրու... Լիբանանի քրիստոնեայ ...պէտք է ...Դամասկոսի, Հոմսի, ...Իսկէնտէրունի մահ... մեծամասնութիւննե...։

Լիբանանի մէջ, վարչութիւն ...կոչուած՝ ընտրովի խորհրդա... որուն կարծիքները, ...խնդիրներէ, պի... կարծիքներ։

Մանտաական վիլայէթնե... մէջ, սահմանադրական ...մը, թեւար... Գրեթէ թունուզի մէջ ...պէս։ Անշուշտ, թագա... իշխանը որ պիտի ըլլայ ...ական, պէտք է նաև ըլ... մը որ ընդունելի ըլլայ ...ցեղերուն կողմէ, առանց ...։

* *

Ֆիսեմ անմիջական առար...թիւնը,— Ունի՞ք յարմար մէ... Ձեյսա՞ն է որ կ'ուզէք հաշ... Ֆրանսայի հետ, որուն ...ները ջանաց սպաննել, ...սուրիական այնինչ վաշ... որուն անունն իսկ պի... գրեթէ ամէն տեղ սու... քաշելու պատեաններէն։ ...անշուշտ։ Արժէքէ ինկած ...փնտռելու չենք եկած։ Բայց պարկեշտ անձերն ալ ...պակսիր եւ կրնանք ընտրել։ ...ինծի, այդ վտանգին չեմ ...ինքզինքս. գնահա...ութեան եզրերը կը պակսին ...պահուս։ Բայց կը ճանչնամ ...արաբական իշխաններ, ...երբեմն խալիֆայական ...տուններէն կը սերին, ...Եգիպտոսի, Թու...Մարոքի ամէնէն ուժեղ ...ութեան, որոնք ֆրան...ցի են, կրթուած ու դաստիա...կուած ըլլալով մեր երկրին ...։ Շատերուն մէջէն, կ'ուզէ՞ք ...— Ահա՛. իշխան Ատիլ պէն ...որուն մեծ հայրը ֆրանսա... հպատակութիւնը ընդունեց

Նափոլէոն Գ.ի օրով։ Այս տեսակ վեհապետ մը պիտի ընդունուէր Սուրիոյ կողմէն — մանտատական Սուրիայէն — եւ մեր ոտքերէն պիտի հանէր ամէնէն աւելի ցաւցնող փուշը։

Ամէն պարագայի մէջ, այս լուծումը ընդունուի, կամ նման ուրիշ մը, այս կերպով է որ պիտի փրկուի Սուրիոյ վրայ ֆրանսական հողատարութիւնը։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Լահորէն «Թայմզ»ի հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Աֆղանիստանի մէջ ծագած ըմբոստութիւնը սահմանափակ բնոյթ չի կրեր։ Ճէլալապատ քաղաքը պաշարուած է շաբաթէ մը իվեր ու թէեւ ըմբոստները դեռ չեն կրցած զայն գրաւել, բայց մեծ վնասներ հասցուցած են։

Ամանուլլահի պալատին մէջ, որ այրուած է ըմբոստներու կողմէն, կը գտնուէին Եւրոպայէն բերուած շատ արժէքաւոր կարասիներ. անոնց հետ մէկտեղ փճացած են նաեւ օդանաւեր եւ անոնց կայանները։

Փէշավէրի եւ Քապուլի միջեւ կարաւաններու երթեւեկը կը շարունակուի, բայց անոնց գլուխը կը գտնուին հաւատարիմ մնացած ցեղախումբերէ մարդեր։

Ուրիշ լուր մը նայելով, կառավարութեան կողմէ զինուած երկու ցեղախումբեր միացած են արեւելեան սահմանագլուխի ըմբոստներուն։

Ճէլալապատը պաշարող ըմբոստներուն տուած զոհերուն թիւը դեռ չէ ճշդուած. կ'ըսուի թէ ծանր կորուստներու ենթարկուած են։ Գնդապետ մը սպաննուած է։

Կը հաստատուի նաեւ թէ կանա ինկած է ըմբոստներուն ձեռքը։

ԽԱԲԴԱՅ ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐ

Փարիզի մէջ միսը կը շարունակէ սղիլ ու մասնագէտները կ'ենթադրեն որ մինչեւ I յունուար այսպէս ալ պիտի շարունակուի։ Արդէն գինները շատ աւելի բարձր են քան անցեալ տարի այս միջոցիս։ Տարեկան միջինի վրայ հաշուելով եւ մեկնելով 1914ի միջինէն, կ'ունենանք գիներու հետեւեալ ցուցանակը.— եզան միս՝ 521, հորթ՝ 562, ոչխար՝ 643։

Առանց նկատի առնելու մսավաճառներու պատճառաբանութիւնները, բարձրացնելու համար գինները, Փարիզի ոստիկանապետը նոր հրամաններ տուաւ, որպէսզի նոր քննութիւններ կատարուին, հասնելու համար թէ կը յարգեն իրենց պարտադրուած կառավարական գինները։

Այս հրահանգին վրայ էր որ, նոյեմբերի մէջ, 1548 մսավաճառներ ենթարկուեցան հարցափորձի։ Այս քննութեան հետեւանքով, երեւան հանուեցան 307 օրինազանցներ, որոնցմէ 94ը միայն պիտի յանձնուին դատարան, իբր ծանր յանցաւորներ, իսկ մնացեալները պիտի ենթարկուին առաջին ազդարարութեան մը։

ԽՈՇՈՐ ՁԵՂՏՈՒՄԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Մեր չորեքշաբթիի թիւով հաղորդեր էինք «Գազէթ տիւ Ֆրան է տէ Նասիոն» շաբաթաթերթին տնօրինուհի Մարթ Հանոյի եւ իր գործակցին Լազար Պլոքի ձերբակալման պարագաները։

Դէպքը խորապէս վրդոված է հանրային կարծիքը մանաւանդ գաւառի մէջ, ուր ամէնէն աւելի ճիւղաւորուած էր Մարթ Հանոյի կազմակերպութիւնը։

Գրեթէ կարեւոր ամէն քաղաքի մէջ, գործի այս կինը ունէր իր գործակալները, որոնք օրը օրին հետեւելով իրենց տիրուհիին հրահանգներուն, անոր կ'ապահովէին հսկայ շահեր, կորզելով փոքր խնայողութիւններ։ Փարիզի մէջ, Մարթ Հանոյի պաշտօնատունը հաստատուած էր ընդարձակ եւ փառաւոր շէնքի մը մէջ ուր կ'աշխատէին 250 գրագիրներ։

Շնորհիւ իր թերթին եւ ուրիշ մէկ քանի թերթերու մէջ գրուած գովասանական յայտարարութիւններու եւ դիտումնաւոր յօդուածներու, Մարթ Հանօ իր ընթերցողներուն կը ներկայացնէր շատ շահաւէտ գործողութիւններ որոնք կեղծ էին։

Այս կերպով էր որ կրցաւ Փարիզի եւ գաւառի մէջ կատարել կողոպուտներ։ Գումարը որ միլիոններու կը կը հասնի, դեռ վերջնապէս չէ ճշդուած։

Մարթ Հանոյի ձերբակալումէն յետոյ, դատական եւ ոստիկանական պաշտօնատարները, իր ներկայութեան խուզարկումներ կատարեցին «Գազէթ»ի կեդրոնին մէջ։ Գրաւուեցան թղթածրարներու հսկայական դէզեր, որոնց քննութիւնը օրերու կը կարօտի։

Մարթ Հանօ իր թերթին կից հաստատած էր նաեւ սեղանաւորական գործառնութիւններու դիւան մը։ Փորձագէտներու առաջին հաստատումը եղաւ այն որ թերթին ու գործառնութեան դիւանին հաշիւները յաճախ խառնուած են իրարու։

Մարթ Հանօ կազմած էր նաեւ քանի մը զանազան ընկերութիւններ, որոնց հաշուական տետրակները քաղաքային վիճակ մը կը ներկայացնեն։ Եւ այս բոլոր գործառնութիւններուն համար, թէեւ Մարթ Հանօ ունէր ամուր դրամարկղ մը, բայց պէտք չէր տեսնէր վարձելու մասնաւոր արկղակալ։ Երբ յաճախորդ մը ներկայանար, իր 250 պաշտօնեաներէն ոեւէ մէկը կը գանձէր դրամը ու կուտար ստացագիր մը։

Իր կեղծ հաւաստումներուն շնորհիւ Մարթ Հանօ քանի՞ միլիոն կրցաւ շորթել հրապարակէն։ Դեռ որոշ չի գիտցուիր։

Փարիզի մէջ, իր զոհերէն կազմուած է խմբակ մը, որ 1.5 միլիոն կը պահանջէ։

Բայց ամէնէն աւելի հիւսիսային Ֆրանսայի կողմերն է որ գործած է մեծ շահատակութիւններ, շնորհիւ իր բազմաթիւ գործակալներու ցանցին։

Միայն Լիլի մէջ կը հաւաստուի թէ կրցած է գանձել 60 միլիոն ֆրանքի գումար մը։

Ռուպէյի մէջ ուր «Գազէթ»ի մասնաճիւղը հաստատուած էր միայն ութն ամիս առաջ, 150 յաճախորդներ իրեն յանձնած էին 4 միլիոն ֆրանք։ Արրասի մէջ 3 միլիոն։ Այստեղի գործակալութեան տնօրէնը որուն եղբայրը տնօրէնն էր Լիլի մասնաճիւղին, իր ամբողջ հարստութիւնը յանձներ էր Մարթ Հանոյի շահատակութեան։

Տուէյի մէջ կը հաշուուի 1,700,000 ֆրանք։

Բոլոր քաղաքներու մէջ ուր «Գազէթ»ը հաստատեր էր մասնաճիւղեր, խիստ խուզարկութիւններ ու քննութիւններ կը կատարուին։

Մինչեւ այսօր, ընդամէնը 600 բողոքներ արձանագրուած են Մ. Հանոյի դէմ, որ իր շահատակութեան շրջանակը աւելի ընդլայնելու համար, կը մտադրէր կրօնական զգացումն ալ շահագործել եւ արդէն ձեռնարկած էր կազմակերպելու շարժանկարի ընկերութիւն մը, որ կրօնաշունչ պատմուածքներ ու տեսարաններ պիտի ներկայացնէր։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԵ՛ՂՃ ԼԵՋՈՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 դեկտ.— կարգ մը տեղերու մէջ, իսկապէս խեղճութեան մատնուած է մեր լեզուն։

Կիրակի օր մը փողոց ելիր ու կը հանդիպիս խումբ-խումբ Հայերու որոնց ձեռքը հայերէն թերթեր կամ գրքեր կան։ Եւ լսէ խօսակցութիւնները.

— «Եկոյ էլպէր պաճանա խիս քովը երթանք։ — Տղա՛յ, ես պաշխա տեղ պիտի երթայի։— Պագդալէն ծուկ առնենք, բախի մը խմենք։ — Համբարձում տային մեզի պէքլէմիշ կ'ընէ։— Ի՞նչ գրեր է «Ղազէթա»ն։ — Հավաջէն պաներ մը։— Պօնժօ՛ւր բարեկամ։ — Օ՛ եկուր պախլավա ուտենք, հատը մէկ ֆրանք եթմիշ սանթիմ է։— Է՛հ կ'ուզէնէ սէքսէն սանթիմ ըլլայ. եւայլն եւայլն»։

Աւելի վրդովիչը այն է, որ գիրք ու թերթ կարդացողներ են լեզուն չարչրկողները։ Հապա ի՞նչ ընեն անուս ու տգէտ գիւղացիները, որոնց թիւը այնքան շատ է...։

Անհրաժեշտ է ձաղկել այս թափթփած, անճոռնի ունակութիւնները, որոնք թուրքիա կը հոտին։

Կ. Սեւեան

ԲՈՂՈՔ ՎԱՀԱՆ ՋԵՐԱՋԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԱԹԱՔԻԱ (Սուրիա) 23 Նոյեմբեր.— Արտասահմանի բոլոր հայ թերթերուն մէջ, խորին կսկիծով կարդացինք մեր անբասիր եւ սիրելի մարզիկին Վահան Ջերազի գնդակահարութիւնը, չնաշխարհիկ Ջեկային կողմէ։

Այս սրտակեղեք մահուան առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք եղերաբախտ Վահանի վշտահար ընտանիքին եւ իր բոլոր պարագաներուն եւ անբաժան մարզիկ ընկերներուն։

Վահանը այն մարզիկներէն էր, որոնց միտքն ու հոգին լոյսի մաքրութիւնը ունէին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարմարեայ սիւներէն մէկն էր ան։ Անոր կեանքը եւ գործունէութիւնը ներշնչող ուժ մը եղած են միշտ եւ իր մահէն վերջն ալ պիտի շարունակեն ապրիլ մեր մէջ աւելի շքեղ լոյսով։ Ջեկային գնդակը ոչինչ պիտի պակսեցնէ անոր շունչէն։

Վահանը անկուսակցական էր, հայ ոգիով լի տիպա՛ր երիտասարդ մը՛ եւ ունէր անկաշառ միտք։ Ոչ մէկ անարդարութեան հետ կրնար հաշտուիլ ու բնաւ մահէն վախցող մը չէր։

«Մասիսին երկար տարիներու ձերմակ փաթթոցը քակելու համար Հայաստան պիտի երթամ...» կ'ըսէր։ Ու գնաց։

Եւ ահա խելագար Ջեկան վերջ կը դնէ այդ անվեհեր կեանքին, Մասիսին սրտին մօտիկ։

Ջերազին մահով Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը կորսնցնէ իր թանկագին մարզիկներէն մէկը եւ հայ ժողովուրդը ընտիր զաւակ մը։

Ցանօթ ըլլալով մեզի մեր ժրաջան ու անձնուէր մարզիկին կեանքը, Ջեկային արարքը մենք կը գտնենք վերին աստիճանի ստորին եւ գռեհիկ ոճրագործութիւն մը ու կը յայտնենք մեր բողոքն ու զայրոյթը։

Եւ միեւնոյն ատեն կը խրղճանք այդ թշուառ խելագարներուն վրայ, որոնք իրենց բրածին գիտակցութիւնը չունին։ Կ'ողբանք ողորմելի «յեղափոխականները», որոնք հատիկհատիկ, կը հնձեն մե՛ր եւ իրե՛նց անձնուէր եւ անբասիր երիտասարդները։

Հերի՛ք, հերի՛ք, խելագարնե՛ր, գոնէ՛ խնայեցէք երիտասարդներուն։

Ուրիշներու հաճելի ըլլալու եւ ձեր գրաւած պիղծ աթոռներու սիրոյն համար, գոնէ մի՛ սպաններ երիտասարդները։

Վարչութիւն
Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵՍՆՔ

ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Վիէն, 3 դեկտ.— Դեկտեմբեր 2ին կիրակի օր, Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր չորրորդ ախոյեանական մրցումը կատարեց, F. C. Méximeuxի դէմ։ Հակառակ աննպաստ օդին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր մարզադաշտը։ Մրցումը սկսաւ ֆրանսացի յառաջապահներու մէկ գեղեցիկ յարձակումով. հիմն ալ նպաստաւոր ըլլալով իրենց, սկսան նեղել մեր բերդը, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշտպանողական գիծը կատարեալ պատնէշ մըն էր հակառակորդին առջեւ։ Քիչ յետոյ մեր յառաջապահներընուրբ եւ ներդաշնակ խաղերով, սկսան յառաջանալ։ Հակառակորդին վերջապահին մէկ փոքրիկ սխալէն օգտուելով, ահեցանք առաջին նշանակէտը։ Առաջին խաղամասը լրանալու հինգ վայրկեան մնացած, շահեցանք երկրորդ նշանակէտը։ Ուրեմն առաջին խաղամասը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ. 2 Meximeux 0։ Երկրորդ խաղամասին, ֆրանսական խումբը ամէն ջանք ի գործ դրաւ արդիւնքը հաւասարեցնելու համար եւ մեր միջնապահին մէկ սխալէն օգտուելով շահեցաւ նշանակէտ մը։ Խաղը երթալով կը տաքնար եւ ահա շահեցանք երրորդ նշանակէտը։

Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 3ի դէմ 1ով։

Լիոնի թերթերը գովեստով կը խօսին մեր յաջողութեան մասին, որուն շնորհիւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը դասաւորման գլուխը կը գտնուի 10 կէտով։ Կ'արժէ քաջալերել հայ մարզիկները։

Ա. Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅ ՄԸ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ.— Մալխաս Սահակեան, 29 տարեկան, որ կը բնակի Փլէսիս-Ռոպէնսոն, առջի օր Փարիզ, Սրէկուատիւ Թուր փողոցին մէջ կողոպտուեցաւ քսակահատի մը կողմէ։ Դրամապանակին մէջ 1500 ֆր. կար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱԹԵՒ, գրական, բանասիրական եւ կրօնական տարեցոյց։ Կազմեց՝ Արտաւազդ վարդապետ։ Ե. տարի։ 1928։ Տպ. Հալէպ։ Գին՝ մէկ տոլար։ Հասցէ՝ Boite Postale No. 133, Alep (Syrie)։

ԴԱԼԻ ՂԱԶԱՐ

(ԷՋ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ)

...նա թէ մտաւորական էր եւ ...զինուորական. իր զինուորական կրթութիւնը ստացել էր ...ստանում եւ հասել գլխաւոր աստիճանի։

Ղազարը զինուորական լինելուց բացի մաքուր ու գաղափարական յեղափոխական էր. միջահասակ, գեղեցիկ ու համակրելի դէմքով, մեծ եւ կրակոտ աչքերով, իր շէկ ու գեղեցիկ ...քը լրացնում էին նրա առնական դիմագիծը։ Եւ այդ հեղութեամբ օժտուած մարդը, բոլորովին փոխւում էր ռազմի ճակատում եւ որեւէ պատասխանատու գործ կատարելիս։ Երբ ...ում էր՝ իր գեղեցիկ դիմագիծը այլայլւում եւ երբեմն էլ չիկացած երկաթի էր նմանւում։ Երբ ձին նստած կռիւ ...ուրս գար, գազազած ...ծի կը նմանէր. մի խօսքով, ...կատարեալ իմաստով ...անդուգն, խիզախ ու անվեհեր ...էր։

Ղազարը շատ կը սիրէր իր զինուորներին. աւելի կը սիրէր այն զինուորին, որը քաջ եւ յանդուգն էր եւ այդպիսիների համար իր կեանքը չէր խնայի, իսկ վախկոտներին չափազանց կ'ատէր. խիստ դաժան ու աններողամիտ էր բոլոր նրանց վերաբերմամբ, ովքեր հասարակական եւ պետական շահերին կը վնասէին, Ղազարը այդպիսիներին ներել չգիտէր։

Մեր յեղափոխական մարտական ուժերի մէջ, Ղազարը եզակի դէմք էր եւ գործի իսկական սիրահար մարդ. ինչ գործ էլ որ յանձնէին, նա սիրով կ'ընդունէր եւ յաջողութեամբ էլ կը կատարէր։

Մեր գնացքը կամաց-կամաց մօտենում է Ուլուխանլու կայարանին (Երեւանից 7 վերստ հեռաւորութեան վրայ)։ Այդ օրերին Զանգիբասարի թաթարները յաճախակի յարձակումներ էին գործում երթեւեկող գնացքների վրայ եւ երբեմն էլ մեծ վնասներ էին պատճառում։

Դալի Ղազարի սարսափը շատ մեծ էր այդ շրջանում, երբ թաթարները իմանում են, որ գնացքով Դալի Ղազարն է անցնում իր զօրամասով, որ եւէ քայլ չեն անում եւ այդպիսով առանց ընդհարումի գնացքը ապահով անցնում է։

Նոյն օրը հասնում ենք Ալեքսանդրապոլ եւ մի օր այդտեղ մնում ենք։ Մեզ խոստացել էին Ալեքպոլումձիաններտալու, բայց ինչ ինչ պատճառներով չստացանք եւ միւս օրը ճանապարհուեցինք Ղարս։ Ղարս հասնելուց զինուորներին թոյլ չը տուեց կայարանում վագոններից դուրս գալու եւ 20 րոպէից յետոյ, մենք ճանապարհ ընկանք դէպի Սարիղամիշ։

Մինչեւ մեր Սարիղամիշ հասնիլը, ճակատի բաղդը այլ կերպ էր տնօրինել։ Էրզրումը ընկել էր եւ ճակատում եղած մեր զօրամասերը առանց դիմադրելու նահանջել էին մինչեւ Սարիղամիշ. իսկ այդտեղից էլ թէ ո՞ւր, իրենք էլ չը գիտէին։

Սարիղամիշում մենք հանդիպում ենք Անդրանիկին։ Թէ հոգեկան ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուէր Անդրանիկը, շատ դժուար է նկարագրել։ Այդ հերոսը, որ երբեմն մի քանի տասնեակ կտրիճներով հազարաւորների էր դիմադրում, այժմ ինքը հազարներ առած նահանջում էր. իհարկէ այդ էլ շնորհիւ նրան, որ ճակատում եղած մեր զինուորներն էլ պակաս չափով չէին ազդուել ռուս զինուորի հիւանդոտ հոգեբանութիւնից։

Շատ տարօրինակ է զինուորական հոգեբանութիւնը, հազարներով ճակատը լքել, նահանջում էին, իսկ մենք մի քանի հարիւր հոգով լուռ ու անխօս ճակատ էինք գնում։

Մարտ 4ին մեր առաջին վաշտը Ղազարի կարգադրութեամբ անցնում է Խանդարա. Սարիղամիշից 12 վերստ դէպի Էրզրում տանող ճանապարհը։

Յաջորդ օրը, Ղազարը մի խումբ ձիաւորներով գալիս է մեզ մօտ եւ մի քանի տեղեկութիւններ ստանալով, նոյն օրը բաւական խոր հետախուզութիւն է կատարում եւ հասնում է մինչեւ Կարաուրղան, բայց թշնամուն չհանդիպելով, վերադառնում է։

Երկրորդ վաշտին կարգադրւում է գալ Խանդարա, իսկ առաջին վաշտը անցնում է էլ աւելի առաջ եւ հասնում է Ջաք գիւղը։

Մարտ 6ին նորէն հետախուզելով այդ շրջանը, Ղազարը հասնում է մինչեւ Խորասան, որտեղ եւ հանդիպում է թշնամուն ու տեղի է ունենում ընդհարում։

Մարտ 7ին ինքնաշարժով ճակատ են գալիս զօրավարներ՝ Նազարբէկեան եւ Արէշեան ու մի պտոյտ կատարելուց յետոյ, վերադառնում Սարիղամիշ։

Ջնայած սկզբնական շրջանում տաճիկները մեր ճակատում մեծ ուժեր չունէին, բայց մենք Կարաուրղանից առաջ չանցանք, որովհետեւ մեր փոքրաթիւ զօրամասը, Սարիղամիշից 30 վերստ կտրող այդ տարածութիւնը, հազիւ կարողանար բռնել. իսկ Ղազարը ամէն օր մի փոքրաթիւ ձիաւոր խմբով դուրս էր գալիս հետախուզութեան ու խորանում էր թշնամու թիկունքը եւ ամէն անգամ էլ հանդիպելով թշնամուն, առանց վնաս պատճառելու, չէր վերադառնում։

Մեր ձախ թեւում, Ղարադուրղում, գտնւում էին Սեպուհն ու Մուրատը իրենց խմբերով իսկ աջ թեւում՝ Բարթուղում-Պանդուխտը իր փոքրաթիւ խմբով։

Ղազարը հանգիստ չի մնում եւ անվերջ այս կամ այն ուղղութեամբ թշնամու ուշադրութիւնն է գրաւում։ Վերջին անգամ հետախուզութեան ժամանակ հասնում է մինչեւ Ջիւնի բերդը եւ հանդիպելով թշնամուն, խճուղու վրայ տեղի է ունենում կռիւը։

Ղազարը իր փոքրաթիւ ձիաւորներով թշնամուն քշում է Ջիւնի բերդից։

(2)

հոգատարութիւնը վերաքննութեան ենթարկելու տեսակէտը։ Ճառախօսը այն ատեն պահանջեց որ այս խնդրին մէջ նախ գոհացուին իտալական ցանկութիւնները եւ այս առթիւ պարզեց ծրագիր մը, որուն համաձայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութիւնը կարելի էր երկուքի բաժնել, Սուրիայինը տալ Իտալիոյ, իսկ Լիբանանինը պահել Ֆրանսայի։ Այս ճառէն յետոյ, որ շատ ծափահարուեցաւ, արտաքին փոխ-Նախարար կրանտի ապահովցուց հռետորը թէ իտալական կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ այս թելադրութիւնները։

Ամէն պարագայի, մէկ բան ստոյգ է որ դեռ վերջերս իտալական զանազան քաղաքական շրջանակներ բարձրաձայն կը պահանջէին Սուրիոյ հոգատարութիւնը եւ այդ ուղղութիւնը այն ատեն կատարելապէս համապատասխան կը նկատուէր Հռոմի կառավարութեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հետապնդած քաղաքականութեան։

Դեռ այսօր ալ, «Իմփէրօ» թերթը իր գաղթային յաւելուածին մէջ հաւանական կը նկատէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն առնէ Սուրիոյ հոգատարութիւնը եւ Իտալիոյ տայ զայն։

«Իմփէրօ» կը թուէ այն իրաւունքները զորս Իտալիա կրնայ արժեցնել՝ Սուրիոյ հոգատարութիւնն առնելու համար, ու այս իրաւունքներուն ամէնէն գլուխը կը դնէ «ա՛յն իրողութիւնը թէ միայն Իտալիա շահեցաւ պատերազմը»։

«Իտալիա շահեցաւ պատերազմը, կ'եզրակացնէ «Իմփէրօ», ու եթէ անհրաժեշտ է, վաղը պիտի սկսի կրկին, ու եթէ Սուրիան կ'ուզէ, պիտի երթայ զայն առնել՝ իրեն հաճելի ձեւով»։

Անատօլուի երկաթուղիները կը գնեն

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Ելմտական Նախարարութեան եւ Անատօլուի Երկաթուղիի ընկերութեան միջեւ երկար ատենէ ի վեր շարունակուող բանակցութիւնները վերջացան։

Գործավարներու խորհուրդը որոշեց ստորագրել Անատօլուի երկաթուղիներուն, Մերսին-Ատանա գիծին և Հայտար փաշայի նաւահանգիստին վերաբերեալ պայմանագրութիւնները։ Այսպէսով Թուրք կառավարութեան կ'անցնին վերոյիշեալ երկաթուղագիծերուն եւ Հայտար փաշայի նաւահանգիստին մէջ ընկերութեանց պատկանող բոլոր շարժուն և անշարժ գոյքերը, ինչպէս նաեւ ընկերութեան բոլոր յարդարանքներն ու իրաւունքները Իսկէնտէրունի նաւահանգիստին մէջ։

Թուրք կառավարութիւնը միաժամանակ կը գնէ ընկերութեանց բաժնեթուղթերուն մեծ մասը։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նոր նստաշրջանը կը գումարուի Լուկանոյի մէջ։ Երէկ առաւօտ Լուկանօ մեկնեցաւ Ֆրանսայի արտաքին Նախարար Պրիան։ Գերման պատուիրակութիւնը ճամբայ ելաւ երէկ իրիկուն։ Բացի արտաքին Նախարար տոքթ. Շթրեզեմանէ. գերման պատուիրակութեան մաս կը կազմեն արտաքին փոխ-Նախարար ֆոն Շուպէրթ, իրաւագէտ կաուս, պարոն Նէպէլհամմէր եւ Արեւելեան գործերու մասնագէտ մը։ Գերմանիոյ հատուցումներու եւ Հռենոսի պարպումի խնդիրը կը կազմեն օրակարգի գլխաւոր հարցերը։

Ամանուլլահի գլուխը բերողին...

Լահորէն (Փունճապ) «Իմփիրիէլ Նիւզ»ի կը հեռագրեն թէ Աֆղանիստանի Ամանուլլահ թագաւորին գլուխը բերողին մեծ վարձատրութիւն խոստացուած է Պաշա Սաքուի կողմէ, ճէլալապատի վրայ յարձակող ապստամբ ցեղախումբերէն մէկուն պետը։ Պաշա Սաքու փոխ-վրէժի կը դիմէ, որովհետեւ Քապուլի ճամբուն ամբողջ երկայնքին ազդեր դրուած են, որով մեծ գումար մը կը խոստացուի անոր որ ողջ կամ մեռած աֆղան իշխանութեանց կը յանձնէ զինքը։

Ուտելիքը սկսած է պակսիլ Քապուլի մէջ, որովհետեւ բեռնատար ինքնաշարժերու վարիչները կը վախնան մինչեւ Փէշավէր երթալ։ Աֆղան պաշտօնեաներ սկսած են Հնդկաստան փոխադրել իրենց ընտանիքները՝ երկրին մէջ տիրող անապահովութեան պատճառաւ։

Յունաստանի ծերակոյտը

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ Երեսփոխանական ժողովը քուէարկեց այն օրինագիծը, որով կը ստեղծուի ծերակոյտը։ Նոյնպէս արտօնեց կառավարութիւնը շահաբեր փոխառութիւն մը կնքել։

Դէպի Հարաւային բեւեռ

Հազարապետ Ռիչըրտ Պըրտ, որ անցած տարի մէկ թռիչքով Ատլանտեանը կտրեց եւ վերջերս արշաւանք մը կազմակերպեց դէպի հարաւային բեւեռ, Ամերիկայի ծովային Նախարարին ուղղուած հեռագրով մը կ'ըսէ թէ «քաղաքակիրթ աշխարհի հետ կապը կտրած են եւ Ռոս ծովու սառոյցներուն պիտի հասնին դեկտ. 9ին։»

Պըրտի արշաւախումբը կը բաղկանայ չորս օդանաւէ, հարիւր բալխիրի շուներէ եւ մօտ 200 թոնօ ուտելիքէ։

Տիկ. Հանօի փաստաբանը ձերբակալուեցաւ

Դատական իշխանութեան հրամանով, երէկ առաւօտ կանուխ ձերբակալուեցաւ փաստաբան Փօլ Հէրսան, որ խորհրդականն էր տիկին Հանօի։ Երբոր ապաքինի պիտի ձերբակալուի նաեւ «կազէթ տիւ Ֆրան»ի խմբագրապետ Փիէր Օտիպէր, որ ներկայիս հիւանդ է։

Երեսփ. ժողովին մէջ եւս արծարծուեցաւ «կազէթ տիւ Ֆրան»ի խնդիրը եւ երեսփոխան Շանթանէ ակնարկութիւններ ըրաւ թէ նախարարներ եւ երեսփոխաններ եւս մեղսակից են այդ գործին մէջ։ Վարչապետ փուանքարէ լուսաբանութիւններ պահանջած ըլլալով, երեսփոխան Շասթանէ կ'ամբաստանէ երկրագործական Նախարար ժան Հէնէսին, փոխ-Նախարար Հանրի Փաթէն, յետոյ դիտել կուտայ թէ զանազան ելմտական ընկերութեանց մէջ պատասխանատու պաշտօններ ունին գաղթային Նախարար Մաժինօ, գեղարուեստի փոխ-Նախարար Ֆրանսուա-Փոնսէ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ։

Վարչապետը իր պատասխանին մէջ դիտել կուտայ թէ Շասթանէի ամբաստանութիւնները ո եւ է հիմ եւ խնդրին հետ կապ չունին ։

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ստիպողական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին.

փոն տը Շէըիւիի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Պատ. միութեան հրապարակային դասախօսական ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ 11 Դրագաբան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ նոր ժամանած Պ. Վ. Աճեան Գույումճեան։ Նիւթ՝ «Հայաստան եւ իր հարեւան երկիրները»։ Կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

Սէն Թ'էթիէնի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին սովորական սրահը (3 Place Peuple)։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ներկայանալ անդամատետրով։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր խմբապետներուն կը պարտադրուի լուր տալ իրենց խումբի ընկերներուն անպայման ներկայ ըլլալու սոյն կարեւոր ժողովին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Օրակարգ. Ջոկոյց պատգամաւորներու եւ կարեւոր հարցեր։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին նախորդ ժողովի տեղը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋ. ԳԱՒԱՌ. ԺՈՂՈՎԸ

Լիոնի եւ շրջակայից գաւառ. ընդհ. ժողովոյ նիստը վաղը կիր. ժամը 2ին Լիոնի գ. թաղապետութեան մատենադարանի սրահը։ Սիրով եւ ստիպողաբար կը հրաւիրուին շրջանի բոլոր Ազգ. Միութիւնները որպէսզի իրենց պատգամաւորները անպայման ներկայ գտնուին, օրակարգի յոյժ կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն կատարելու համար։

Լիոնի եւ շրջ. Ազգ. կեդր. վարչութեան ատենապետ
Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գարակէօզեան Հօմի սափրիչ Տիգրան Միրզաեան (Խոյցի, Պարսկաստան) կը փնտռէ իր քոյրը, Մարգարիտ Միրզաեան որ 1922ի սկիզբը կը գտնուէր Խասգիւղի եկեղեցւոյ կայանը (Պոլիս)։ Գրել՝ Mirzayan Dicran, La Gaudinière, La Villeaux-Clercs. (Loire et Cher).

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Աֆիոն Գարահիսարցի Խորէն Թադէոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յակոբ Թադէոսեան որ 1925ի վերջերը տեսնուած է փարիզի մէջ։ իմացնել՝ Khoren Yerganian, Issy-les-Moulineaux, Seine.

ՌՈՒՍ. ԺՈՂՈՎՐԴ. ԹԱՏՐՈՆ

Ռուսական Օփերայի խումբը կը ներկայացնէ՝
«ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԱՐՍ»Ը
ԵՒԿԷՆԻ ՕՆԷԿԻ, ՀՐԷՈՒՀԻՆ, ԵւՆ.
Այս իրիկուն ժամը 8.30ին Լանքրէի Թատրոնը, 10 Rue Lancry, մէթրօ՝ Lancry.
Գիները՝ 4, 6, 8 և 10 ֆր.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արեւմտ. Ե. Հ. Կ. Խ. մասնաճիւղի դասախօսական ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, 63 Rue de la Républiqueի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ Բ. Միլտոնեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8ին, 164 Rue des Bourguignons, Asnières.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Միութեան գեղարուեստական ցերեկոյթը 30 Դեկտ. Կիրակի ցերեկ «Նօբէն»ի սրահին մէջ։

ԱՏՈՎՄ ՊԱՊԻԿԵԱՆԷ կը խնդրուի իր հասցէն իմացնել ընկերոջը Ստեփան Վահանեանի 29 Rue Aldebert, Marseille.

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ռուսահայ Կանանց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ շնորհակալութեամբ ստացած է 100-ական ֆր. Տիկ. Տէր Օհաննեանէ, Տէր եւ Տիկ. Վարդան Թումանեանէ եւ Տէր եւ Տիկ. Թովմաս Թումանեանէ՝ փոխան ծաղկեպսակի ՏԻԿ. ՆԵԿՏԱՐ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ։ Գումար 300 ֆրանք։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ		
	3 ամս. 6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շ.	40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

9 DÉCEMBRE 1928

. ՏԱՐԻ -Թիւ 825 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒԻ ԽՕՍՔ

...ՈՒԹ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ԾԱԼՔԵՐԸ

...Հ. Յ. Դ. Բիւրօն, «Դրօշակ»ի հոկտեմբերի թիւով կը ծա-...ներ թէ կուսակցութեան շարքերէն վտարուած է Արմէն ...ունի, «Դաշնակցական համար անթոյլատրելի արարքի ...գործելու պատճառով»:

...Այս յայտարարութեան վրայ, «Արեւ», Եգիպտոսի ռամկա-...պաշտօնաթերթը, կը գրէր հոկտեմբեր 17 թուականով,

— «Մենք գիտենք այդ արտաքսման պատճառները. կ'ուզէինք ...թէ ինչո՞ւ երկու տարի առաջ չարտաքսուեցաւ ան»:

...«Յուսաբեր», Եգիպտոսի մեր պաշտօնակիցը, այս իմաս-...ից խոստովանութեան յաջորդ օրն իսկ, հրապարակաւ պա-...ց որ ռամկավար պաշտօնաթերթը յայտնէ իր ամբողջ ...ցածը:

...«Արեւ», փոխանակ շիտկէ շիտակ պատասխանելու, նոր եւ ...ուզղակի խոստովանութիւններ ըրաւ, հասկցնելով թէ գործը ...ունի մահափորձի ծրագրի մը հետ:

...Անուհետեւ վէճը տաքցաւ: «Յուսաբեր»ը, իբրեւ յայտնապէս ...ագէկ ամբողջ գործին, խմբագրականներու եւ հարցումներու ...շարք մը իջեցուց — եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ: ...Աթէնքի եւ Սելանիկի թերթերն ալ զարմանազան պատմու-...թիւններ հրատարակեցին: «Արեւ»ը թրջած հաւու պէս սկսաւ ...ճախրել, յետոյ անփառունակ նահանջ մը փորձեց, «Վերջին ...խօսք»ով մը (7 նոյեմբեր):

...Մինչ այս մինչ այն, Աթէնքի «Արձագանգ» թերթին մէջ, ...«ագէկ» մը մէջտեղ ինկաւ, խնդիրը «լուսաբանելու» համար: ...որ պատմութեան համաձայն, 1925ին Արմէն Սասունի Պէյ-...թէն կիպրոս կ'երթայ, «համաձայնութեան մը գալու համար ...ուղղ Սերոբեանի հետ, զզուելի եւ դատապարտելի գործի մը ...համար» (14 նոյեմբեր):

— «Սասունի Մուշեղի հետ համաձայնութեան գալով, կլորիկ ...գումար մը խլացնելէ վերջ փարիզ մեկնեցաւ, չմոռնալով դաշնակ ...մուլին բերանը գոցելու համար 150 անգլիականի բաժին մը հա-...նոր»:

...Եւ սակայն,

— «Երբ բաւական ժամանակ վերջ Սասունի կրկին դրամ կը ...պահանջէ փարիզէն, այս անգամ ը հանդիպի մերժումի, որովհե-...տեւ այդ միջոցին Մուշեղի եւ Մելքոնեանի միջեւ անհամաձայնու-...թիւն մը ծայր տուած էր ու այս վերջինը ետ կեցած այդ արարքը ...գործադրելու գաղափարէն, նամակով մը իմացնելով Մուշեղին որ ...այդ մասին ո՛ր եւ է դրամ չվճարէ»:

...Անհարկուած «զզուելի եւ դատապարտելի» գործն էր—սպան-...ել Արթաքի Մելքոնեանը, Գ. Մելքոնեանի ժառանգորդը, որ ...թշնամիք էր դարձած Կ. Մելքոնեանի եւ շարք մը ռամկավար-...ներու գլխուն, իր դատական սպառնալիքներով: Այսպէս կը ...պատմեն բոլոր իրազեկները, եւ այսպէս ալ կը ներկայանայ ...խնդիրը, որքան յայտնի է մեզ:

...Բայց հանգոյցը բոլորովին չէ քակուած: Պայքարի ստատ-...ութեան մէջ, գիտցող-չգիտցող իրար խառնուած ըլլալով, ...Աթէնքի եւ Սելանիկի թերթերը գրած կ'ըլլան թէ ռամկավար ...կուսակցութիւնը կամ անոր կարգ մը անդամները սարքած են ...այս դաւադրութիւնը:

...Եւ ահա, մոռնալով իր «Վերջին խօսքը», Եգիպտոսի ռամ-...կավար պաշտօնաթերթը նորէն ասպարէզ կ'իջնէ ու կը պա-...հանջէ.

— «Ռամկավար-ազատական կուսակցութեան Եգիպտոսի Շրջ-...անային վարչութիւնը, թէ իր եւ իր ընկերներու հասցէին ուղղուած այդ ...ամբաստանութեան առթիւ, կը դիմէ կուսակցութեան կեդր. վար-...չութեան, որպէս զի առաջարկէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյին, ...կամ իսկոյն հերքել այդ զրպարտութիւնը, եւ կամ, եթէ գայն կ'իւ-...րացնէ, Պատուոյ Ատեանի մը քննութեան եւ վճիռին ենթարկել ...խնդիրը» («Արեւ», 23 նոյեմբեր):

Անշուշտ Հ. Յ. Դ. Բիւրօն գիտէ իր ընելիքը, երբ այդպիսի ...պահանջում մը կատարուի: Մեզի չիյնար տալ անոր պատասխանը:

Բայց, իբրեւ թարգմանը հանրային կարծիքին, եւ առանց ...մոռնալու մեր շարք մը պաշտօնակեցներուն ծայրայեղութիւն-...ները, կ'ուզէինք հարցնել «Արեւ»ի եւ Մելքոնեան կտակի շուրջը ...հիւսուած երեւելիներուն, ռամկավար ըլլան թէ ոչ.

1.— Քանի որ «Արեւ» գիտէր Արմէն Սասունիի արտաք-...սման պատճառները, երկու տարի առաջ, ինչո՞ւ երեւան ...չհանեց այն ատեն:

2.— Ինչո՞ւ ճակատաբաց հրապարակ չի հաներ իր ամբողջ ...գիտցածը:

3.— Ինչո՞ւ չի պատասխաներ «Յուսաբեր»ի շարք մը հար-...ցումներուն, որոնք հիմնուած են ջախջախիչ փաստերու վրայ, ...անուններով եւ թուականներով:

...Կարելի էր երկարել հարցումներուն շարքը: Բայց այսքանն ...ալ բաւական է, քակելու համար մութ գործի մը բոլոր ծալ-...քերը: Ըսենք, անմիջապէս, որ մենք այս աղտոտ գործին մէկ ...մասը միայն գիտենք, իսկ Եգիպտոսի մեր ընկերները անշուշտ ...շատ անգամ աւելի իրազեկ են, քանի որ տեղական հան-...գամանք ունի ամբողջ խնդիրը:

...Արդ, մեր կուսակցութեան Գերագոյն Մարմինը, երկար ...պրպտումներէ յետոյ, տուած է իր վճիռը, առանց այլ եւ այլի ...սպառելով այդ գործին մեղսակիցը, գռեհիկ «աֆէրիստ» մը:

...Ռամկավար կուսակցութիւնն ալ պիտի ունենա՞յ այդ քա-...ջութիւնը:

...Թող պատէ պատ չզարնուին: Բոլոր երեւոյթները կը ցուց-...նեն որ իրենց ափին մէջն է հանգոյցին ամբողջ բանալին: Որ-...քան շուտ քակեն իրենց լեզուին կապանքները, այնքան լաւ ...է՛ իրենց և՛ հանրութեան համար:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒՆ ԹԱՂՈՒՄԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պոլսոյ Ազգաբարը կը գրէ (2 Դեկտ.).

— «Երէկ պատմութեան յանձնուեցան արաբական տառերը:

Հազար տարի ապրեցան անոնք, փառք ու պատիւ վայելեցին, բանաստեղծներու եւ սուլթաններու գրչին տակ ինկան, ոսկեզօծուեցան, ձեւէ ձեւ մտան փոխուելով ու զարդարուելով, շրջանակներու մէջ առնուեցան եւ պալատներ ու սրբավայրեր մուտք գործեցին: Անցան ժողովուրդին, դարձան անոր գրաւոր լեզուն, աւանդապահը եղան գաղտնիքներու, ցաւ եւ հրճուանք արձանագրեցին, վիշտ ու սէր շարժանկարեցին: Պետական ու քաղաքական սանդուղներէն բարձրացան, պատմական հրովարտակներ ու մահավճիռներ գծեցին, միջազգային դաշնագիրներու տակ պառկեցան, յաղթանակներ ու պարտութիւններ գրի առին եւ փայլուն ու մութ ծրագիրներու արձանագրիչ դարձան:

Ճակատագրական հարուածը տրուած էր Սարայ-Պուրնուի դաշտանին վրայ: Այն օրէն ասդին, արաբական ծուռ-մուռ տառերը սմքեցան եւ աւելի կծկուեցան իրենց պատեանին մէջ, սպասելով դատաստանի օրուան: Չուշացաւ ճակատագրական օրը, եւ 1 նոյեմբերին, հանդիսաւորապէս արձակուեցաւ մահավճիռը:

Գործադրութիւնն ալ առջի օր: Եւ ի՜նչ օր: Ճակատագրական զուգադիպութեամբ մը, արաբական տառերը մեռան յատկանշական օր մը: Ուրբաթ, որ ընդունուած է իբրեւ մեռելոց: Լուռ օր մը, թաղումը աննշմար անցնէր թերեւս: Մարդոց նման, տառերն ալ կը սիրեն որ յուղարկաւորներու երկար շարքեր հետեւին իրենց դագաղին եւ հազար բերաններ խաղաղ հանգիստ մաղթեն: Արաբական այբուբենը այդ սփոփանքն ալ ունեցաւ եւ միլիոնաւոր մարդիկ ի խորոց սրտի մրմնջեցին.

— Աստուած լուսաւորէ հոգին...:

Վերջին հինգ-վեց տարուան ընթացքին, Հանրապետական Թուրքիան շատ մը թաղումներ սարքեց: Բայց ոչ մէկը այսքան արքայական եւ պատկառազդու եղաւ. ոչ իսկ սուլթանութեան յուղարկաւորութիւնը: 1 դեկտեմբեր 1928ը պիտի մնայ Թուրքիոյ անմոռաց թուականը:»

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

«Լա Սիրի» կը գրէ.— Աշրէֆիէ Թաղի բարձունքին վրայ կարելի է տեսնել նոր շինութեանց բարձրանալը: Անոնք պիտի յատկացուին հայ գաղթականներու մէկ մասը զետեղելու: Բնակարանները կատարելապէս պիտի վերջանան տարուան վերջը, եւ յունուարին կարելի պիտի ըլլայ հայ ընտանիքներ տեղաւորել հոն: Հայկական Թաղին կից նոր հող մը գնուեցաւ 600 հազար ֆրանք արժողութեամբ: Այդ հողին վրայ եւս նոր շէնքեր պիտի կառուցուին եւ չորս հարիւր հայ ընտանիքներու պիտի յատկացուին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նորընտիր անգլիական Սըր ճոն Չէնսըլըր Երուսաղէմ հասաւ դեկտեմբեր 6ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իսլամներու վիճակը Յունաստանի մէջ

Հելլէն խորհրդարանի իսլամ երեսփոխան Հաֆըզ Ալի պէյ «Թան»ի Աթէնքի թղթակցին հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է արեւմտեան Թրակիոյ իսլամներու կացութեան մասին.

— Վերջերս Թրակիոյ հելլէն իշխանութեանց դէմ եղած ամբաստանութիւնները դիտումնաւոր են: Խառն յանձնաժողովը արդէն բացարձակապէս հերքեց այս վերագրումները: Այս զրպարտութեանց աղբիւրն է Քսանթի հրատարակուող «Եէնի Ատըմ» թերթը: Արդէն այս թերթին ազատ հրատարակութիւնը եւ ամէն առաւօտ սիստեմատիկ կերպով հելլէն կառավարութեան դէմ հայհոյելու արտօնուիլը ինքնին միայն բաւական են ցոյց տալու համար թէ Յունաստան որքան ազատական վերաբերում ունի իր իսլամ հպատակներուն հանդէպ: Ասկէ զատ պէտք է գիտել տալ նաեւ թէ ամբողջ Թրակիոյ մէջ ներկայիս չկայ ոեւէ թուրք տուն, նոյնիսկ ոեւէ սենեակ թուրք տան մը մէջ, ուր յոյն գաղթական զետեղուած ըլլայ: Նախապէս բռնագրաւուած բոլոր տուները իրենց տէրերուն վերադարձուեցան, մեծ մասը հատուցում ստանալով: Հելլէն կառավարութիւնը գնեց այն հողերը, որոնց վրայ հաստատուած են գաղթականները:

«Արեւմտեան Թրակիոյ իսլամները կատարեալ ազատութիւն եւ արդարութիւն կը վայելեն: Հելլէն օրէնքին առջեւ հաւասար են եւ ազատօրէն կ'երթեւեկեն երկրին մէջ եւ արտասահման, նոյնիսկ Թուրքիա: Իրաւունք ունին գործածելու որսի զէնքեր: Իսկ սահմանագլուխին մօտ բնակողները կը կրեն նոյնիսկ զինուորական զէնքերը՝ ի հարկին իրենք զիրենք պաշտպանելու համար կոմիտաճիներուն դէմ: Յունաստանի ազգային դրամատունը մեծ վարկեր կը յատկացնէ իսլամ երկրագործներուն: Իսլամները քաղաքական ամէն իրաւունք կը վայելեն՝ իբրեւ ընտրող եւ ընտրելի երեսփոխանական ժողովին, թաղապետական եւ համայնական ժողովներու: Խորհրդարանին մէջ չորս երեսփոխան ունին: Իսլամներու կրթութիւնը եւս բոլորովին ազատ է իրենց դպրոցներուն մէջ, որոնք իսլամ համայնքներու կողմէ կը կառավարուին և հելլէն իշխանութեանց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը կը վայելեն: Խղճի եւ կրօնքի ազատութիւնը նոյնպէս բացարձակ է:

Մէկ խօսքով, Արեւմտեան Թրակիոյ իսլամները կ'ապրին խաղաղ, կը վայելեն փափաքելի ամէն ազատութիւն, ապահովութիւն եւ արդարութիւն եւ ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ համերաշխութեամբ շարունակել ապրիլ իրենց յոյն համաքաղաքացիներուն հետ:»

«Թան»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ.— հետաքրքիր պիտի ըլլար Յունաստանի իսլամներուն այս վիճակը բաղդատել Պոլսոյ յոյն տարրի վիճակին հետ:

Դատ պուլկար երեսփոխանի մը դէմ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.—

Խորհրդարանը որոշեց երեսփոխան Սթոյանովի խորհրդարանային անձեռնմխելիութիւնը վերցնել: Յիշեալը բոլշեւիկ գործակալներէ ստացած իր դրամներով խռովարարական պրոպագանդ կը մղէր:

Սթոյանով մօտ օրէն պիտի դատուի Սոֆիայի դատարանին առջեւ:

Թուրք թղթադրամներու զեղծումը

Գրած էինք թէ, թուրք նոր թղթադրամներու փոխանակութեան ատեն երեւան ելած է թէ 600 հազար ոսկի արժէքով հին թղթադրամներ աւելի ըլլալով հրապարակ հանուած են:

Շահագրգռուող շրջանակները հաւանական կը նկատեն թէ, ընդհանուր հաշուեյարդարէն յետոյ այդ գումարը ալ աւելի պիտի շատնայ:

Օսմ. Հանրային Պարտքի վարչութեան թղթադրամներու փոխանակութեան պետ Ամոն հետեւեալը կը յայտարարէ.

— Թղթադրամներու փոխանակութեան հսկելու համար, կառավարութիւնը յանձնաժողով մը կազմեց: Այս յանձնաժողովը փոխանակութեան գործը յանձնեց օսմանեան դրամատան, որ իր կարգին այս խնդրով զբաղելու համար մասնաւոր ճիւղ մը բացաւ: Երկու ամիս առաջ վերջ տրուեցաւ թղթադրամներու փոխանակութեան: Մինչեւ այդ թուականը, մօտաւորապէս 153 միլիոն ոսկի արժէքով թղթադրամ փոխանակուած էր: Այս հաշուով, նախկին թղթադրամներէն երեք միլիոնի պակաս մը երեւան ելած էր: Կառավարութենէն փոքր հաշիւի մը կը սպասենք: Անմիջապէս որ այդ հաշիւը ստանանք, պիտի փակուին բոլոր տետրակները: Մինչեւ հիմա փոխանակուած թղթադրամները ծակուած են եւ հոս կը պահուին և կառավարութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին»:

Թղթադրամներու փոխանակութեան յանձնաժողովի նախագահ եւ Օսմ. դրամատան կոմիսէր Քէմալէտտին պէյ յայտարարած է.

— Այդ խնդիրը գոյութիւն ունէր երբ տակաւին շրջաբերութեան մէջ էին հին թղթադրամները: Հետեւաբար խնդիրը ո և է ձեւով կապ չունի հանրապետական թղթադրամներու փոխա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՏԱՊԱՆԸ...

Քանի մը աստուածաբաններ, Անգլիոյ մէջ հրատարակեցին տեսակ մը մաքրագործական յայտարարութիւն, որով կը ծանուցանեն թէ՝ Նոյեան տապանը, ցմփան եւ իր կէտ ձուկը, Պաղտասարի խնջոյքը եւայլնիրականութեան չեն համապատասխաներ, թէ՝ խորհրդանշանական գրութիւններ են Աստուածաշունչինմէջ այդ-դէպքերունշուրջ հիւսուած պատմութիւնները:

×

Անշուշտ պիտի զարմանաք: կան մարդիկ որոնք ուրիշ հոգ չունին ու իրենց օրերը կ'անցընեն Նոյեան տապանին վրայ ուղեղ պայթեցնելով. միթէ տապանը ուղեղ մը կ'արժէ՞:

Կան ուրիշներ ալ որ իրենց ուսերը պիտի թօթուեն, ըսելով թէ Աստուածաշունչին մէջ «երգ երգոց»էն զատ ուրիշ ոչինչ կը հմայէ զիրենք:

Այսպէս, եթէ Նոյեան տապանը գոյութիւն չէ ունեցած, թորգոմ եւ թորգոմայ ցեղն ալ առասպելներ են: Միեւնոյն հետեւողութեամբ, բանալին կը գտնենք առեղծուածին: Մենք Հայերս ալ գոյութիւն չունինք ուրեմն...:

Հարցը յուրջ է...:

Բայց ինչո՞ւ անգլիացի աստուածաբանները կը գոհանան միայն Նոյեան տապանը ջուրը ձգելով... եթէ կարելի է ըսել: ինչո՞ւ աւելի առաջ, դրախտին մէջ եղած-չեղածը չքննել: Ինչո՞ւ չըսել թէ Ադամայ խնձորին ալ հաւատալ կը նշանակէ... տանձ գլուխ ունենալ (իրաւ է թէ կան մարդիկ որ տանձը խնձորէն համեղ կը գտնեն):

Ինչո՞ւ չըսել որ երկրային դրախտին գոյութիւնն ալ խնդրական է, եւ այս՝ հարիւրին հարիւր:

Եթէ այդ ալ մատնանշուէր, դարձեալ Հայուն դէմ արձակուած պիտի ըլլար վիրաւորանքը: Ու մենք որ քիչ մը կը մխիթարուէինք՝ մտածելով թէ Հայաստան ատենին.. դրախտ մըն էր...: Մենք որ գիտէինք թէ, ըստ Միխաէլիսի՝ դրախտը Արաքսէն մինչեւ կասպեան ծովը կ'երկարէր, թէ՝ այդ դրախտին մաս կը կազմէին Հայաստանը, Ճիհանն ու Խօրասանը.., այլ եւս ոչ մէկ... ասպետական պատրանք չպիտի ունենանք, անով օրօրուելու համար:

Անգլիացի աստուածաբանները կ'երեւի մեզ աւելի չվիրաւորելու համար է որ աւելի առաջ... կամ աւելի ետ չեն գացեր, Նոյեան տապանին ոդիսականը առեղծուածէ հէքեաթի ձեւափոխելը ու մեր ցեղին հիմքին հարուած մը տալը բաւ համարելով:

×

Անգլիացի աստուածաբանները յետոյ զբաղած են նոր կտակարանով... ուր մաքրագործումը աւելի արմատական եղած է:

Այդ մասին՝ յաջորդով:

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ՏՐՏՈՒՄ ՏՂՈՒ ՕՐԱԳԻՐ

— Ի՞նչ կարելի է ընել, ի՞նչ կարելի է ընել, կ'ըսէիր ինծի, պզտի՛կ սիրելի, երբ գիշերը, սեւ եւ մեծ Թռչունի մը պէս, կ'իջնէ, մեր հոգիին վրայ։ Եւ ո՛չ ծանծրանալ կարելի է մինակ, եւ ո՛չ ուրախանալ երկուքով։ Երբ բազմութիւնը, իր սուտ բերկրութեամբը կը յոգնեցնէ մեզ, երբ աշուն է ու ծառերը մերկ են, ի՞նչ կարելի է ընել, պզտի՛կ սիրելի։

Եւ ես կը պատասխանէի քեզի, նայելով աչքերուդ, որ մեծ են եւ մելամաղձոտ, որ սեւ են.

— Գիտե՞ս, կարելի է քալել, անընդհատ, առանձին, լուռ, քալե՛լ, նայելով սալայատակին եւ մտիկ չընելով շուրջի ձայներուն, քալե՛լ երջանկութեամբ, ունկնդրելով ներքին, ծածուկ եւ մտերիմ ձայներու, քալե՛լ, քալե՛լ, նեղ եւ Թաքուն փողոցներէ, լուսաւոր եւ աղմկալի ծառուղիներէ, քալե՛լ միշտ, քալե՛լ գիշերով, անձրեւին տակ, խաւարին մէջէն, օ՛ քալել, քալե՛լ…

— Չէ՛, չէ՛, պզտի՛կ սիրելի, կ'ըսէիր տրտմութեամբ, կ'ըսէիր քու պզտիկ, քու յուզիչ ձայնովդ, եթէ կարելի ըլլայ մինակ մնալ, ի՞նչ հարկ կայ քալելու, կը կենամ տունը, սեղանիս առջեւ կամ անկողնիս մէջ, կ'երգեմ կամ կը կարդամ։ Չէ՛, դուն ըսէ ինծի, պզտի՛կ սիրելի, Թէ ի՞նչ կարելի է ընել, երբ կարելի չէ այլ եւս մինակ մնալ, երբ մեր սիրտը կը վախնայ, պզտիկ տղու մը պէս առանձնութենէ, երբ ո՛չ կարելի է երգել, մեր տրտմութիւնը երաժշտութեան մէջ ընկղմելու համար, ո՛չ ալ կարելի է լռել, որովհետեւ չարաշշուկ ձայներ կը լսուին ամէն անկիւնէ, երբ կ'ըմբռնես, պզտի՛կ սիրելի, անհնար է երջանկանալ, ո՛չ ալ մեր տառապանքը օրօրել բառերով, որ սուտ կը խօսին, որ կեղծ կը հընչեն, ըսէ՛, ի՞նչ կարելի է ընել…

Եւ ես, կը ժպտէի քաղցրութեամբ, քու տրտում աչքերուդ եւ ցած ձայնով կ'ըսէի.

— Այն ատեն, աղջիկները գերագոյն ապաւէն մը ունին — արտասուքը։ կարելի է քակել մազերդ, բարձիդ վրայ, գլուխդ Թաղել սաւաններուդ մէջ, ու ամբողջ մարմինովդ, իյնա՛լ, կործանի՛լ եւ արտասուել։ Յուսահատութեամբ, անկեղծութեամբ, կարելի է արտասուել, գիտե՞ս, մոռնալ պահերը որ կը մեռնին եւ քաղաքը որ դուրսը կ'ոռնայ…

— Օ՛, չէ, օ՛ չէ, կ'ըսէիր դուն դառնութեամբ, արտասուելը տկարութիւն է, ուրիշ բան, ըսէ, ուրիշ բան, պզտիկ սիրելի…

Ու ես կը կրկնէի քեզի հետ, շատ յուսահատ եւ շատ շփոթ նայելով աչքերուդ…

— Օ՛ գիշերո՛վ, գիշերո՛վ, մնա՛կ սալայատակին վրայ, ի՞նչ կարելի է ընել, ի՞նչ կարելի է ընել…

— Հապա՛, հապա՛, կ'ըսէիր տխուր, հէք պզտիկ սիրելի, ի՞նչ կարելի է ընել…

I.— Ի՞ՆՉ ԿԱՐԵԼԻ Է ԸՆԵԼ…

— Կեցած գիշերուան դէմ առանձին, լոյսի կտուցի մը տակ, սալայատակի մը վրայ, կ'ըսեմ ի՞նչ կարելի է ընել։ Ահա՛ աշնան գիշեր է կրկին, այս մեծ ու խորունկ քաղաքին վրայ։ Անձրեւը կ'իջնէ խաղաղութեամբ։ Դատարկապորտ եւ անզբաղ մարդիկ կ'անցնին անորոշ քայլերով։ Ինքնաշարժեր կ'անցնին։ Դանդաղ եւ մեծ մարմիններով, հանրային սպասարկութեան յատուկ կառքերը կ'անցնին, կ'անցնի՛ն։ Յետոյ ուրիշ մարդիկ կ'անցին, մի՛շտ, անընդհատ…

— Ժամը կ'անցնի։ Գրադարանէն վերադարձող աղջիկները կ'անցնին շաղակրատելով թեթեւօլիկ ուսանողներու հետ, կ'ըսեմ ի՞նչ կարելի է ընել, շրջմոլիկ, շրջմոլիկ…

— Ժամը ուշ է։ Գինով մարդ մը, որուն պեխերէն անձրեւի կայլակներ կը կախուին, տրխրութեամբ կ'երգէ ու կ'անցնի։ Ո՞ւր պիտի երթայ այս անտուն մարդը, շրջմոլիկ…

— Թատրոնէն վերադարձող կիներ կ'անցնին, ամուր փաթթուած իրենց վերարկուներուն եւ լռութեան մէջ, պահելով իրենց սիրտը՝ որուն եզերքներուն վրայ, տամուկ ու գարնանային կանաչին մէջ, պզտիկ եւ սպիտակ զանուկներ կը մայեն։ Գիշերուան դէմ առանձին, այսխոնաւ սալայատակին վրայ, կ'ըսեմ դառնութեամբ, ի՞նչ կարելի է ընել…

— Ժամը ուշ է։ Ահա՛ փողոցը հետզհետէ կը սկսի ամայանալ։ Հիմա, ուսանողներ են միայն, արհեստով գիշերաշրջիկներ, մաքուր եւ անթերի հագուած կաւատներ (օ՛ ինչ անբարոյ եւ տխուր է այս քաղաքը, օ՛ ի՛նչ մարդիկ են ասոնք, ի՛նչ մարդիկ) ու յետոյ փողոցի ներկուած եւ աժան աղջիկներ որ կ'անցնին ծուլութեամբ (օ՛ բայց դուն ի՞նչ գործ ունիս հոս, գիշերով)։

— Ահա՛ նաեւ ուրիշ խումբ մը ուսանողներ, որ կ'անցնին խառնաղնաց, փաթթուած իրարու, լեցնելով իրենց երիտասարդ եւ հնչուն ձայներովը ամբողջ փողոցը։ Օ՛ մտածե՛լ…

— Մտածե՛լ որ դեկտեմբերի այս խոնաւ գիշերով, հաճելի է կծկուիլ աղջկան մը տաք մարմնին քով, պաշտպանութեան կարօտ ու ջերմութիւն ունեցող տղու մը պէս։ Բայց դուն հոս չես, պզտիկ սիրելի, ի՞նչ կարելի է ընել դեկտեմբերի թաց գիշերով…

— Տարօրինակ է, աշխատաւոր Հայեր, ամբողջ օրը կքած իրենց առօրեայ զբաղումներուն վրայ, գիշերը իրենց անվախճան ձանձրոյթը կը պտտցնեն փողոցէ փողոց, անելէ անել։

— Երէկ, ժամը ուշ էր, ո՛ւշ։ Ըսի՝ երթա՛մ գետեզերքը, դիտե՛մ աշտարակներուն եւ սեւ տուներուն շուքը գիշերուան ջուրին վրայ։ Օ՛ օ՛, ի՛նչ լաւ էր, ի՛նչ լաւ։ Ծառերը մերկ, ջուրին վրայ կը դողային, դրացի շէնքերուն դողդղացին լոյսերը կ'արտասուէին ջուրին մէջ։ Ձայն չկար, մարդ չկար ու ես կը մտածէի բարակ ու դողդոջուն ջուրի մը մասին, հեռաւոր, յիշատակ դարձած Հայաստանի մէջ, հին, լաւ օրերուն էր…

— Հեռաւոր, պզտիկ, դաժանադէմ քաղաք մըն էր, տղա՛ք, քաղաքացիական կռուի օրերուն անապատին մէջ ծարաւ մակաղած հօտի մը պէս տրտում քաղաք մը։ Առանց ծառի փողոցներ, առանց պարտէզի խարխուլ տուներ, մռայլ, տխրադէմ ու գորշ եւ լուռ։ Յետոյ քաղաքին մէկ անկիւնը՝ բարակ, նիհար ջուր մը։ Յոյսի մը դողդոջ առուակին պէս, տղա՛ք։

— Յետոյ, այդ բարակ, այդ նիհար ջուրին եզերքը, նախախնամական ծառեր, կաղամախիներ ուղղաձիգ եւ կարծես թէ սպիտակ բուներով, օ՛ կաղամախիներ, մեր երկրին մէջ…

— Օ՛ ի՞նչ կարելի է ընել հոս, Դեկտեմբերի թաց գիշերով, ահա՛ աշխատաւոր Հայ մը կ'անցնի։ Գիշերը, ես գիտեմ որ ան կ'անցընէ սոորերկրեայ սրճարան մը, իր օտար բարեկամուհիին հետ եւ ամէ՛ն անգամ որ, ուշ ատեն, ինծի հանդիպի, կը նայի աչքերուս…

— Կ'ամչնայ որ, ուշ ատեն, զինքը տեսան փողոցը, Հայու հոգի, Հայու տաք հոգի, կը նայի աչքերուս։ Ու ես ալ կ'ամչնամ որ ուշ ատեն զիս տեսան, այդպէս, փողոցը։ Ու երկուքս ալ իրարմէ կ'ամչնանք (Օ՛ բայց դուն ի՞նչ գործ ունիս հոս, գիշերով, կ'ըսեմ)։

— Դեկտեմբերի թաց գիշերով, ի՞նչ կարելի է ընել, պզտիկ սիրելի։ Այսօր, գրադարանը, բոլոր գինով աչքերով աղջիկ մը կար։ Տեսայ որ աչքերը կը վազէին տողէ տող եւ կանգ չէին առներ։ Յետոյ կը խաղար իր ժանեակին հետ ու կը նայէր իր գինով եւ մեծ աչքերովը՝ տղու մը որ իրեն չէր նայեր։ Եւ այդ աղջիկը իր սպիտակ ժանեակովը յուզիչ էր։ Եւ ես կը մտածէի թէ ի՞նչ ազգէ կրնայ ըլլալ։ Ես կ'ուզէի իրեն ըսել թէ ինք գեղեցիկ է եւ իր աչքերը նման են հայ աղջկայ աչքերու, սե՛ւ, դաշունահա՛ր…

— Յետոյ, երբ աղջիկը բարձրացաւ, ինծի թուեցաւ թէ աւելորդ էր մնալ, ելայ դուրս։ Աղջիկը կը քալէր մայթին ձախ կողմէն։ Ամայի փողոցին մէջ քայլերս կը հնչէին։ Յետոյ, ես ինծի ըսի թէ, ծիծաղելի էր այդ աղջկան քայլերուն հետեւիլ, օ՛ գրադարան վերադառնամ ըսի։ Բայց՝

ՓԱԿԱԳԻԾ.— Մնացի սալայատակին վրայ։ Ու յետոյ, դո՛ւն հանդիպեցար, դո՛ւն որ այս քաղաքը չես ու հեռուն ես հիմա, մղոններո՛վ։ Ու դո՛ւն որ հոս չես եւ ե՛ս որ հոս եմ, դեկտեմբերի Թաց գիշերով, ժամերո՛վ, միասին քալեցինք, երկուքս ալ փաթթուած մեր հպարտութեան մէջ։ Եւ ո՛չ դուն, ո՛չ ես' մեր ինքնասիրութենէն նշանախեց մը չզիջեցանք, օ՛ օ՛ վաղը կիրակի է։ կարելի է անկողինը մնալ, մինչեւ որ աղախինը գայ ու դուռը բաղխէ։ կարելի է յուզիչ գիրք մը բանա՛, խորասուզուի՛լ։ կարելի է ընկղմի՛լ, ծխե՛լ։ Օ՛օ՛։ Անպարագիծ ուրախութիւն։ երկննա՛լ կռնակի վրայ ու ծխե՛լ, դիտելո՛վ ծուխը որ առաստաղ կը բարձրանայ ու դանդաղօրէն կը լեցնէ ուսանողի այս փոքրիկ խուցը։ Նայի՛լ քու աչքերուդ։ Մեկնելէ առաջ, ըսիր, գիտե՞ս, ահա՛ այս նկարը որ շատ կը սիրեմ, կախէ՛ գրլխուդ վրայ, օ՛ պզտի՛կ սիրելի, աչքերդ ի՛նչպէս պիտի ժպտին, երբ վաղը յուլաբար ծխեմ անկողնիս մէջ, պիտի ըսես —պզտիկ ծոյլ, պզտիկ ծոյլ, ելի՛ր, տե՛ս, դէմի բանուորները հանգստեան կիրակի ըլլալուն զարթուն են ու զբաղած։ փողոցները վաղուց է աւլուած են ու քաղաքը կը պատրաստուի ճաշի։ Աղախինը կը սպասէ որ սենեակները պարպուին, օ՛ այս բոլոր ծոյլ ուսանողները…

— Ահա՛ կեդրոնական շուկայ գացող կառքերը, մթերքով բեռնաւորուած կ'անցնին։ Ահա՛ գիշերը շուտով իր վախճանին պիտի երթայ աշխատաւոր մարդոց համար։ Երբ ես աշխատաւոր էի, միշտ գէշ հագուած, միշտ քունի եւ հանգիստի ծարաւ, քինախնդրութեամբ կը մտածէի մարդոց մասին որ միշտ մաքուր կը հագուին եւ առաւօտը պարտաւոր չեն կանուխ ելլել ու յետոյ պատահեցաւ որ… օ՛ օ՛

— Ուշ է։ Ուշ մնացած աղջիկ մը կ'անցնի։ Ժամը կ'անցնի։ Նոյեմբերի Թաց գիշերով ի՞նչ կարելի է ընել որ ըրած չըլլամ։ Կարելի է չքնանա՛լ, քալե՛լ։ Կարելի է տուն վերադառնալ, արագութեամբ հանուիլ ու շարունակել կէս ձգուած գիրքը։ Կարելի է, մտնե՛լ գիշերային սրճարան մը, սպիտակ թերթեր հանել ու աշխատիլ մինչեւ առաւօտ։ Կարելի է լալ, բաժակ մը թէյի առջեւ ու մտածել սիրոյ անհնար արկածի մը։

ՓԱԿԱԳԻԾ.— Ես աղջիկ մը գիտեմ, որ ամէն օր, որոշեալ ժամուն, կ'անցնի մեր տան առջեւէն։ Ան խոշոր ու դաշունահար աչքեր ունի եւ իր շրթները ուռած եւ յղի ծուարանի կը նմանին։ Ամէն անգամ ես զայն կ'երեւակայեմ, իր անկողնին վրայ, երբ մինակ է ու կը ծխէ։ Ես զայն կ'երեւակայեմ մերկ, գիտե՞ս, բոլորովին մերկ, իր երկար եւ ճերմակ ազդրերովը, օ՛օ՛ ինչ տխուր է կեանքը։ Ամէ՛ն մարդ աղջիկ մը կը սիրէ եւ ամէն աղջիկ տղայ մը։ Բայց այն աղջիկը որ պիտի ուզէիր սիրել' քեզ չսիրեր, իսկ այն աղջիկը որ քեզ կը սիրէ, օ՛ քու սիրտդ չէ։ Ու աշխարհը ծուռ է արդէն, շատ ծուռ։

— Ի՞նչ կարելի է ընել հիմա, դեկտեմբերի Թաց գիշերով, գիշերո՛վ։ Ահա՛ քաղաքային ժամացոյցը չորս կը հնչէ։ Անձրեւի կաթիլները կը շատնան։ Ի՞նչ կարելի է ընել, եթէ ոչ վերադառնալ տուն։ Պէ՛տք է դուռը զարնել։ Բարձրանալ հինգ յարկ։ Լոյսը բանալ։

— Բարեւ, բարեւ ըսել, սենեակի բոլո՛ր իրերուն, ժպտի՛լ մօրս աչքերուն, քեզի՛։ Յետոյ մտնել անկողին, ժպտիլ քու աչքերուդ ու մտածե՛լ, քեզի՛։ Յետոյ, փորձե՛լ քնանալ, թէեւ կարելի չըլլայ, թէեւ անհնար ըլլայ քնանալ, օ՛ գիշերո՛վ…

— Երբ, ես ու դուն, ուշ գիշերին, կը մնայինք մինակ, ես կը վախնայի քեզմէ բայց դուն չէիր վախնար ինձմէ։ Ես այնքան լաւ տղայ եմ, այնքան անվտանգ։ Երբ ձեռքդ կուտայիր ինծի, կը վախնայի զայն սեղմել, օ՛ օ՛ քու պզտիկ ու տաք ձեռքդ, պզտի՛կ սիրելի։

— Այս գիշեր, ես տխուր եմ առանց պատճառի եւ չե՛մ գիտեր թէ ի՞նչ կարելի է ընել, դեկտեմբերի թաց գիշերով, գիշերո՛վ։ Գուցէ կարելի է քեզի նամակ մը գրել, ահա՛ բան մը որ չեմ ըրած, քիչ յետոյ երբ գիշերը վերջանայ, դեկտեմբերի գիշերը, առաւօտը պիտի բացուի ու դէմի աղքատ մարդուն գեղձանիկը իր արեւածագի պզտիկ երգը պիտի հեգէ։

— Այն ատեն ես կը գրեմ քեզի, պզտիկ սիրելի։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

IV

ՆՈՐ ԿՌԻՒ, ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Փոփոխութիւնները Թուրք ներքին պետական եւ ընկերային կարգերու մէջ, շատ աւելի լայն են, եւ շատ մը հաշիւներէ առաջնորդուած։ Եթէ այդ ձեռնարկները ամէնէն առաջ ուժեղ հարուածներ են փոքրամասնութիւններու գլխին, միեւնոյն ժամանակ դարմազման, կենսունակութեան լաւագոյն դեղահատեր են Թուրքը ազգը վերջնականապէս կաղապարելու, ազգ շինելու համար։ Քէմալականութիւնը Թուրքը ազատեց մահացումէ, կտրուկ եւ վճռական վիրաբուժական գործողութեամբ մը անջատեց այդ հիւանդոտ մարմինին բոլոր վնասակար եւ փտած մասերը։ Եւ նորագոյն մեթոտներով կը փորձէ հիւանդին արտաքին դէմքն ալ գեղեցկացնել։ Իր վիրաբուժական գործողութեան հետեւանքով ճիշտ է թէ Թուրք մարմինէն բաժնուեցան անոր շատ արժէքաւոր մասեր։ Ոչնչութիւններ չէին բոլոր այն պետական դէմքերը, որոնք այսօր աքսորական են Թուրքիայէն եւ հետեւաբար կտրուած Թուրք մարմինէն։

Սակայն հակառակ ասոր մնացածը, համեմատաբար աւելի առողջ տարրն էր, բուն ժողովուրդն էր, տգէտ եւ ռամիկ, սակայն հայրենասէր։ Ասոր հետ մէկտեղ նոր երիտասարդութիւն մը կը յաջորդէր վտարուած մասին, որ եթէ անփորձ էր եւ անվարժ քաղաքական մարդերուն մէջ, բայց վճռական եւ խիզախ նոր պայքարի համար։

Հիւանդութիւնը, որ տարիներէ ի վեր քայքայած էր Թրքական հսկայ կայսրութիւնը, վարակած էր Թուրք մարմինը։ Փորձե՞լ այդ մարմինը առողջացնել կիսամիջոցներով, Թէ՞ դիմել աւելի հիմնական միջոցներու։ Երկընտրանք մը նորէն, որմէ յաջող դուրս եկան Թուրք ազգային նոր ղեկավարները։ Անգամ մը դիմելով սուր նշդրակի ուժին, շարունակեցին մինչեւ վերջը կտրտել ու նետել բոլոր աւելորդութիւնները։ Ու նետեցին եւ կը նետեն մինչեւ այսօր ալ։

Կռիւը որ սկսաւ Փէսի եւ հագուստի փոփոխութեան դէմ, մահուան սպառնալիքի գնով շարունակուեցաւ հետզհետէ աւատական, կրօնական, մոլեռանդ, վտանգաւոր եւ վնասակար կարգերուն դէմ։ Քայլ առ քայլ բայց ուժեղ սաստկութեամբ քէմալականութիւնը փոխեց Թուրքը իր արտաքին ձեւերուն մէջ, փոխեց անոր ընկերային եւ ընտանեկան կարգերն ու սովորոյթները, ջնջեց կրօնական մոլեռանդութիւն ու առանձնաշնորհները, բազմակնութիւնը, եւ ի վերջոյ բաժնեց կրօնքը պետութենէն, ուրիշ խօսքով դարերէ ի վեր իսլամական կրօնքի պաշտօնական կապը Թուրք պետութեան հետ քանդեց հիմնովին ու արմատական միջոցներով։ Եւ այս բոլորին փոխարէն վարժեցուց Թուրքը եւրոպական կենցաղին, սովորոյթներուն ու ձեւերուն։

Լայն ազատութիւններուն հետեւանքով ձեռք բերուած նոր վայելքները, նորութիւնները, հեշտանքը եւ առհասարակ կեանքի բազմազան հնարաւորութիւններն ու առաւելութիւնները աննկատելի արժէքներ չէին Թուրք հին կեանքէն քիչ բան տեսնող երիտասարդութեան ու մանաւանդ իգական սեռին համար, ու ինչո՞ւ վարանիլ ըսելու համար նաեւ Թուրք գիւղացիութեան համար։

Ասով սակայն կանգ չառներ նոր շարժումը. դեռ վերջերս էր որ քէմալականութիւնը կատարեց մէկ նոր անհամեմատ խիզախ քայլ, արաբական տառերը փոխարինելով լատինական տառերով։ Ցեսանք թէ որքա՜ն արագ եւ որքա՜ն հետեւողականութեամբ շարժեցան Թուրք ղեկավարները։ Եւ տակաւին այդ շարժման ընթացքին մէջ, մէկ նոր քայլ եւս ահա՛, Ուրբաթի հանգիստին տեղ կիրակին ընդունելու ծրագիրն է, որ անկասկած օրէնք կը դառնայ քիչ ժամանակէն։

Ասոնք, այս բոլոր ձեռնարկները ուժեղ սրսկումի նիւթերն են, ներարկուած Թուրք ազգայնական ղեկավարներու կողմէ՝ անդամահատուած Թուրք մարմնի վրայ։ Կը նպաստե՞ն այս միջոցները Թուրքիոյ ապաքինմանը, յարմա՞ր եւ ժամանակի՞ն են այդ սրսկման փորձերն ու դեղերը։

Ասոնք խնդիրներ են, որոնց շուրջն է ահա՛, որ մեր մամուլը երկու ծայրերու վրայ կեցած էր ամիսներէ ի վեր։

ՓՈՔՐ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.— *Թէ ի՛նչ տուաւ քէմալական շարժումը Թուրք ազգին եւ հայրենիքին, դժուար է պատկերացնել հարազատութեամբ, քանի որ այս առթիւ մեր միակ աղբիւրը օրուան մամուլն է։ Սակայն ինչ որ յայտնի է նոյնիսկ ընդհանուր գիծերով, արդէն իսկ կարեւոր գաղափար կազմել կուտայ Թուրքիոյ իրական կացութեան վրայ։*

«Հիւանդ մարդ»ը մեռած է ընդմիշտ, եւ այլեւս ո՛չ ոք Թուրքիան կ'ուզէ ճանչնալ այդ անունով։ Ե. ընդհակառակն, օրէ օր մասնաւորաբար արտասահմանեան երկիրներու մէջ կը բարձրանայ այդ երկրին վարկը, ո՛չ միայն շահերու բերումով, … բարոյական տեսակէտով…

Ամէն մարդ, Ֆրանսացի, Անգլիացի, Ամերիկացի, Գերմանացի, եւ վերջապէս … կրթուած եւ բարձր կուլտուրայի … ազգերը, լաւ տրամադրուած … ներով միայն կը փորձեն … նալ Թուրքիոյ. Եթէ … լսուին փոքր քննադատութիւններ … այցելուներու կամ Թղթակիցներու կողմէ, ատոնք խիստ … թէ բաներ մը կը … Թուրքիոյ մէջ, արտասովոր … նակով, որոնք երկիրը լաւ … նորոգելու կը միտին. Այլ … Արեւմտեան Հանրապետութեան … տօնական միտքը պզտիկ … խութեան է ենթարկուած … նպաստ նոր Թուրքիոյ … ւոյթը մէկն է այն գլխաւոր … ջողութիւններէն, զորս ձեռք … րին Թուրք ղեկավարները … իրենց դատին։

Ներքնապէս ալ երկիրը … պարանափոխուած կը … միայն արտաքին տարազով … եւ ձեւերով, սովորոյթներով … կենցաղով։

Կրօնական եւ ընկերային … ծանր կապանքներէն ազատուած … ժողովուրդը քայլ առ քայլ … տեղանայ նոր կարգերու, նոր … վորութիւններուն։ Իսկ այս … խութիւնը ինքնին իր … թիւնը կը թողու արդէն … դի ներքին հոգեկան … վրայ։

Կեանքի նոր հրապոյրներ … արդիականացման բարիքները … մայ ակամայ կը փոխեն … մարդը։

Եթէ ազատութիւնն … ռանդութիւնը, կրօնական … նեկան եւ ընկերային … մէջ զարգացուցած էին … նախնական եւ վայրենական … նազգները, ինչո՞ւ չընդունիլ … փոփոխութիւնները կրնան … ներու ընծայել մեղմացած … նոյն բնազդները, տեղի … ւելի մարդկային եւ … նազգներու։

Թուրք կնոջ, Թուրք … բունդի խանդավառ գործօն … թիւնը հանրային զանազան … պարէզներու մէջ, անոնց … ու կորովը իրենց երկրի … կրթական կեանքը … օրը օրին, անհաւատալի … թեամբ։

Ս. ԹՈՒՓ…

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

102— ՍԻՐԵՐԳ

Եկին, եկին մոկաց խաս…
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Եկին, եկին սեւ կապաձե…
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Եկին, եկին առուը բերան…
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Պատճառ բերին ուլու… խո…
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Արի՛, երթանք մէջ պէզո…
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Քու ծծուրներ շամամ …
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։
Պագիկ մը տուր, պագ …
Կրախմոր, հա՛յ նանոր։

Եա՛ր, յուշիկ յուշիկ …
ճամբայս կու քիլես, …
Զալըմ, հա՛յ զալըմ, …

—

Ալոոս, բանձրիկ սար …
Երկու պաղ աղբիւր …
Մըկն էր խտ պ'արին, …
Մըկն էր խտ զոզան, …
Էր ինչ խտ զոզան կ'…
Էր ինչ խտ պ'արին …
Թ… աչքերուն …

Ա՛խ, խայա, մաշա …
Ա՛խ, տարար տղա'յ …

ՆԱՆՈՐ.— Վերիէ … յիշողութեամբ … հատուածներ են … կը հրաւիրուին …

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

...տակներ ալ ունինք, սա-... ներ ալ:

...նթեր ալ ունինք. խելօք-...

Տխմարներ ալ ունինք, հա-նած վարածներ ալ:

Ազգ ենք է՛, ա՛զգ... մա-տաղ լինեմ մեր ազգին, ինչ ապ-րանք որ ուզես կայ եւ շատ... պազար է՛ չարշի պազար ու պլիթ պազար...

Երկայնն ալ կայ, կորճն ալ կայ, լայնն ալ կայ, նեղն ալ կայ, մեծն ալ կայ, պզտիկն ալ կայ, պոչովն ալ կայ, պոչը կտրածն ալ կայ:

Կոշնակ տիրացուն ալ կայ, ցօղ սրսկող սարկաւագն ալ կայ, փարոսի պէս մոմ վառող ժամ-կոչն ալ կայ, արձագագանգ ճըչ-մարտութեանը խօսող քարոզիչն ալ կայ եւ ամբողջ եկեղեցին հի-մէն խաչագողցող անաստուածն ալ կայ:

Ողջ ըլլան ամէնքն ալ:

Տուէ՛ք հասը փոքրին... ե-պիսկոպոսին եւ երկայն ձեռքինը խաչագողին ու 10 000 ֆրանքն ալ ... Վահան Մալէզեանին:

Գիտական ու գրական գետնի վրայ ալ տասը-քսան թերթ կրնանք հաշուել:

Ազգային, քաղաքական եւ հասարակական եւ անկախ ու կա-խաղան ելած թերթերը արդէն հաշիւ չունին: Անոնք ծովու ա-ւազներուն եւ երկնքի աստղերուն չափ բազմանալու հակամէտ են:

Ասկից առաջ ամէն գաւառ իր հայրենակց. միութիւնը ունէր: Հիմակ ամէն հայ տուն ու հայ ախոռ՝ իր հայրենակց. միութիւնը ունենալէ զատ իր միութեան պաշտօնական օրկանն ալ կը ձգտի ունենալ:

Ազգը անանկ կը յառաջդիմէ որ վստահօրէն քանի մը տարիէն ալ երկրին վրայ չմնայ ու թե-ւածէ դէպի ... անհուն:

Եւ ճշմարիտ յառաջդիմու-թիւնը առաջին անգամ մենք պիտի ընենք:

Ասա ֆրանսացիներուն, գերմա-նացիներուն, անգլիացիներուն եւ ամերիկացիներուն յառաջադէմ ազգ կ'ըսենք: Ի՛նչ պարապ խօսք: Ի՞նչիս յառաջադէմ են անոնք, քանի որ դարերէ ի վեր նոյն տեղը, նոյն հողին վրայ փակեր կեցեր են:

Յառաջդիմասէրը մենք ենք մենք որ անցեալին մէջ Յունաս տանէն ելեր ու գացեր ենք Տար-տանէլ, անկէ փոքր Ասիա, անկէ փռիւգիա, անկէ երկիր Նայիրի: Դարեր վերջը Հայոց մէկ մասը գացեր է Լեհաստան ու անկէ ալ այնքան յառաջդիմեր է որ ալ հետքը չենք կրնար տեսնել մենք յետադիմականներս: Հիմակ սա-կայն քանի մը տարի է դարձ-եալ սկսած ենք յառաջդիմել Արեւելքէն եկանք արեւմուտք ու հիւսիս, հաւանաբար քանի մը տարիէն իջնենք հարաւ ու անկէ ալ թեւածենք դէպի... անհուն:

Օ՛, շատ պիտի յառաջդիմէ դեռ այս ազգը:

ԻՆՉԷ՞Ր ԿԸ ԿԱՐԴԱՆՔ

Մեր ազգային յառաջդիմու-թեան համար միայն գլուխ գոր-ծոցներ կը կարդանք:

Այս ազգը գրքին գլուխ գոր-ծոցը կ'ուզէ: Ինչի գլուխ գործոց կ'ուզէ ըլլայ, միայն պէտք է գլուխ գործոց ըլլայ:

Օրինակի համար, գրքեր կան, որոնք տխմարութեան գլուխ գոր-ծոցներ են: Հայ ազգը զանոնք կը կարդայ: Տխմարութիւն ըլլալէն վերջ պէտք է գլուխ գործոցը ըլ-լայ սակայն: Գրքեր ալ կան, ո-րոնք խայտառակութեան գլուխ գործոցներ են: Անոնք ալ կը կար-դայ ազգը: Հայպա հոտած պատ-մութիւններու գլուխ գործոցնե՞րը: Կը լափէ զանոնք մեր ազգը:

Վա՜յ այն գրքին որ գլուխէ ել ծ է եւ գլուխ գործոց չէ: Չի ծախուիր, չի կարդացուիր:

Մեր գրավաճառներուն եկած ապսպրանքներուն մէջ հետեւեալ գլուխ գործոց գրքերը կան միշտ.

— «Երազահան», «Արշին-Մալ-Ալան», «Ուշ Լինի նուշ Լի-նի», «Աշըղ Կարիպ», «Շահ Իս-մայիլ», «Քէօր Օղլու», «Թիա-պարտը», «Վանականը», «Բանտէ Բանտ», «Ելլտըզէ Սառուն», «Պղնձէ քաղաք», «Անգած Օրեր»:

Աշխարհի բիւրաւոր հայ թա-տերական խումբերէ ամէն օր հե-տեւեալ խնդրանքները կան.

— «Քաջն Վարդան», «Կոռ-նակ», «Սանդուխտ Կոյս» «Արա գեղեցիկ», «Արշակ Բ.», «Շու-շանիկ», «Անդրանիկ», «Ժիրայր» «Միհրդատ Հայկազն», «Ելլտըր-զի Պօմպա», «Եփրեմ», «Պան-քայի Դէպքը», «Ապտիւլ Հա-միտ», «Քսան կախաղաններ»:

Ամէնքն ալ գլուխ գործոց: Ա-մէնքն ալ զգայացունց, սարսռազ-դեցիկ, քստմնեցուցիչ: Ամէնքն ալ առնուազն եօթը արար, տասըպատ-կեր ու մէկ կենդանի պատկեր:

Նոր գլուխ գործոցներու խընդ-րանք կայ, յանուն ազգային յա-ռաջդիմութեան:

Մեր ազգը հերոսներով հա-րուստ է, թատերախաղ գրելու համար:

Հայ հեղինակը թատրախաղ գրելու, է եթէ կ'ուզէ անմահա-նալ եւ անմահական գումարներ շահիլ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Հայրենիք)

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒ ՈՒՆԻ՞Ս

ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

«Հայրենիք» ամսագրի վեցե-րորդ տարուան մրցանակներու բաշխումը կատարուած է հե-տեւեալ կերպով.

1. Սեդրակ Աւդօեանի 100 տո-լարի մրցանակը.—

Նկատի ունենալով, որ «Հայ-րենիք» ամսագրի վեցերորդ տար-ուան ընթացքին, չերեւցաւ գըր-ուածք մը, որ մրցանակի արժա-նի մեւս բոլոր կտորներէն ան-վիճելիօրէն բարձր ըլլար, խըմ-բագրութիւնը յարմար դատած է այս մրցանակը վերածել երկու յիսուն տոլարնոց մրցանակի եւ տալ առաջինը Նշան Պէշիկթաշ-լեանին՝ իր «Փարաւոն Սէմ-Ան-տոն»ին համար եւ երկրորդը Տիկ. Լ. Ասլանեանին (Լաս) իր «Երկա-թաթեւ Գինեվաճառը», «Խանը» եւ «Լիճը» պատմուածքներուն համար:

2. Իր անունը յայտնել չուզող Նիւ Եորքցի հայրենակցի մը 50 տոլարի մրցանակը.—

Խմբագրութիւնը որոշեց տալ Տիկ. Պ. Բարսեղեանին (Պերճուհի). իր «Վերջին Կայծերը» պատ-մուածքին համար:

Մրցանակներու բաշխման ա-տեն, Նիւ Եորքի մեր այս գրասէր հայրենակիցը 25 տոլար մը եւս դրած է Հայրենիքի խմբագրու-թեան տրամադրութեան տակ, այժմ իսկ տալու համար երի-տասարդ հեղինակի մը, որ այս կամ այն նկատումով դուրս է մնացած այս տարի մրցանակ շահողներու շարքէն:

Այս 25 տոլարը տրուած է Օն. Մխիթարեանին (Վ. Զօրեան) իր «Վարդան Մամիկոնեան» եւ «Առօրեայ» վերնագիրը կրող պատմուածքներուն համար:

3. Պոսթընէն Կարօ Մութաֆ-եանի 50 տոլարի մրցանակը, որ յատկացուած էր վերջին դարու Հայոց պատմութեան վերաբեր-եալ լաւագոյն ուսումնասիրու-թեան, տրուած է Ռուբէն Տէր Մինասեանին (Ռ.)՝ իր «Հայ Յե-ղափոխականի մը Յիշատակնե-րը» հանրածանօթ գրուածքին համար:

ԳՕՆՍԹԱՆԹԷՆ ՎԷՅԵԷ

Կոնգուրի այս տարուան մրցա-նակը շահած է Գ. Վէյեէ:

Նոր մրցանակաւորը արկածա-լից կեանք մը ունեցած է: 47 տարու է: Փարիզի մէջ լրացնելէ յետոյ իր ուսումը, կը մեկնի Ա-մերիկա, երիտասարդ տարիքի մէջ. հոն կը մնայ 12 տարի: Հոսկ ուրեմն կը հաստատուի Քանատա, կը զբաղի որսորդու-թեամբ, մուշտակի վաճառակա-նութեամբ, երկրագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ: Ընդհ. պատերազմի սկիզբը տէր էր ա-գարակի մը որ կ'արժէր 80,000 տոլար:

Պատերազմին կը ծգէ իր գործերը երեսի վրայ եւ կը մեկ-նի ճակատ իբր կամաւոր: Կը վիրաւորուի առաջին իսկ բա-խումին եւ կը ստանայ զինուո-րական շքանշան: Կը կռուի նաեւ Մակեդոնիոյ ճակտին վրայ, ուր պայթող ռումբ մը իր մարմնին վրայ կը բանայ մեծ ու փոքր 53 վէրքեր: Չի դադրիր սակայն ծառայելէ: Զինադադարին դեռ իր վէրքերը չէին գոցուած. կը մտնէ հիւանդանոց, ուրկէ դուրս կ'ելլէ 1920ին:

Կը մեկնի Քանատա, ուր կը գտնուի դառն անակնկալի մը առջեւ: Իր ինչքերը յափշտակ-ուած էին. ամբողջ հարստու-թիւնը փճացած: Իսկ ինքը՝ հա-զիւ Ֆրանսա վերադարձի եւ քա-նի մը օրուան ապրուստի բա-ւող գումար մը ունէր:

Չի փորձեր իսկ դատարան դիմել. սպասումները եւ ծախ-քերը կը սարսափեցնեն զինքը. կը վերադառնայ Ֆրանսա, ուր գաւառական թերթի մը խմբագ-րութիւնը կը վարէ: Ու մէջընդ-մէջ, կը ձեռնարկէ գրի առնելու ինչ որ տեսած ու ապրած էր:

Իր վէպը «Un homme se penche sur son passé» որ ար-ժանացաւ մրցանակի պատմու-թիւնն է Ֆրանսացիի մը, որ իր-լանտուհիի մը հետ ամուսնացած է: Իրլանտուհին կը փախի իր ցեղէն մէկու մը հետ, տանելով տղան որ Ֆրանսացիէն էր ունե-ցեր: Ֆրանսացին կը մեկնի փա-խստականները հետապնդելու: Այս է բոլորը, բայց յուզիչ ու մռայլ:

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Լատինական տառերու գոր-ծածութեան առթիւ, որ սկսաւ դեկտեմբեր 1ին ամբողջ Թուր-քիոյ մէջ, մամուլը խանդավառ հրատարակութիւններ կ'ընէ: Ստորեւ կ'ամփոփենք մէկ-երկու թերթերու խմբագրականները.—

«Միլլիյէթ» (Մահմուտ պէյ.— 1 դեկտեմբեր 1928... «Ըն-տարակոյս պատմութիւնը այս օրը պիտի յիշէ իբրեւ կարեւոր անկիւնադարձ մը մեր յեղափո-խութեան: Այսօր կը սկսինք մա-մուլի ճակատին վրայ գործադրել տառի յեղափոխութիւնը:

Երկար պատմութեան մը ծա-նօթ հոսանքը մեզի կը ցուցնէ թէ Թուրք ազգը չյաջողեցաւ արաբական տառերով իր ըրած փորձին մէջ: Այս դառն դասերը մութէն լոյսին չ'առաջնորդեցին ժողովուրդը: Իսկ նոր փորձին մէջ պիտի յաջողի՞նք: Վճիռ տալու համար, պէտք չկայ արդիւնքին սպասել, որովհետեւ մեր աչքին առջեւն է նոյն ճամբէն քալողնե-րուն օրինակը

Պատմութեան մէջ չկայ ոեւէ յեղափոխութիւն, ոեւէ յեղափո-խական շարժում, որ առանց պայ-քարի յաղթանակած ըլլայ: Յե-ղափոխականները դրեթէ միշտ ստիպուեր են կռուիլ ներքին եւ արտաքին ժխտական ուժերու դէմ: Մինչդեռ Թուրք յեղափո-խութեան բացառիկ յատկութիւնը այն է որ. անոր մէջտեղ դրած սկզբունքները իւրա ունեցան ամ-բողջ ազգէն: Անմիջապէս աւել-ցընենք թէ պատահաբար չէ որ ազգը լաւ ընդունելութիւն ըրաւ յեղափոխութեան սկզբունքնե-րուն, այլ խիղճով եւ գիտակցօրէն: Ասոր ալ պատճառը պարզ է.— կատարուած գործերը իրական պա-հանջներու կը համապատասխա-նէին: Մեր յեղափոխութեան ա-ռաքինութիւններէն մէկն ալ այն է որ մէկ դասակարգին շահերը չպաշտպանեց, այլ ամբողջ կեան-քը բարենորոգեց:

Եւ այս շարժումը պարզ փոխանցում մը չէ մէկ ձեւէն միւսը, այլ արեւելեան մտայնու-թենէն արեւմտեան մտայնու-թեան անցնիլ է, ընդմիշտ մնաք բարով ըսել է ծուլութեան եւ խա-ւարի մէջ երկարող անցեալի մը:

«Ճիւմհուրիյէթ» (Եունուս Նատի պէյ).— Ո եւ է յեղափոխու-թիւն առանց դժուարութեան եւ նոյն իսկ առանց վնաս պատ-ճառելու չէ յաջողած: Արդարեւ, յեղափոխութիւնները այնքան թանկագին չէին ըլլար: Տառերու յեղափոխութիւնն ալ այդպէս է: Սկիզբները, բոլորս ալ քիչ մը նե-ղութիւն կը կրենք: Բայց փայ-լուն արդիւնքին համար, ճակա-տագրական է այս դժուարու-թեան ենթարկուիլը: Խորհելու է որ, շնորհիւ նոր տառերուն, Թուր-քիան մէկ տարիէն ձեռք պիտի ձգէ քաղաքակրթութեան իրա-կան բանալին:

«Վագըթ» (Մէհմէտ Ասըմ պէյ).— Հանրապետական Թուր-քիան թատր դարձաւ շատ մը յե-ղափոխութիւններու. բայց բոլոր ասոնց մէջ ամէնէն կարեւորը՝ ան-կասկած տառերու յեղափոխութիւնն է: Որովհետեւ, այս յեղափոխու-թիւնն է որ 80-90 առ հարիւր պիտի հասցնէ գրել կարդալ գիտ-ցողներու ներկայ համեմատու-թիւնը, հարիւրին 10:

Դեռ մօտիկ անցեալին մէջ Թուրք ազգը հարիւր հազարաւոր զաւակներ զոհ տուաւ, հեյլէն հօ-տերը ծովը թափելու համար: Այս հերոս ազգը իր դարաւոր տգիտու-թենէն ազատելու համար, չվախ-նանք տառերու յեղափոխութեան հրամայած զոհողութիւններէն:

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԴԱԼԻ ՂԱԶԱՐ

(ԷՋ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ)

...տարօրինակ էր այդ ...ը, երբ նա դուրս էր գալիս ...խուզութեան, 20 — 25 ...խորանում էր թշնամու ...քը ու ամբողջ ժամերով ...րեւում. յաճախ ճակատից ...էին հրացանաձգութեան ...ձայներ. մեզ համար պարզ ...ր Ղազարը կուի էր բռնել: ...հրացանաձգութեան ձայ-...կամաց կամաց գաղարում ...ժամեր յետոյ տեսնում ...որ Ղազարը իր Ասլան ...վրայ նստած, շրջապատ-...իր քաջարի ձիաւորներով, ...որեկի պէս գալիս էր:

...ուսաբացին թշնամին բոլոր ...ութիւններով շարժւում է և ...թեւերը սեղմելով առաջա-...է:

...ազարը տեսնելով որ թշնա-...ած ուժերով է առաջ շարժ-...եւ իր ուժերը քիչ լինելով ...աւորութիւն չպիտի ունե-...դիմադրելու, վերադառնում է Զակ, որտեղ եւ կանգնած էր իր վաշտերից մէկը: Այնտեղ էլ հնարաւոր չէր մնալու, քանի որ թշնամին Բարթուղի եւ Ղարա-ղուրղի ուղղութեամբ էր առաջա-նում. ապա ուրեմն եւ կարող էր օղակել զօրամասը, այդ պատ-ճառով էլ քաշւում է Սօղանլու եւ իր գումարտակը ամբողջովին կենտրոնացնում է այդտեղ:

Նախ քան մեր Զակ թողնելը Աբուլբահարի գիւղացիները (Յոյներ) մեր թիկունքում գտ-նուող տախտակէ տնակներն են կրակի մատնում եւ միաժամա-նակ էլ հեռագրաթելերն են կտրտում, այդպէս անելու նպա-տակն էլ այն էր, որ տաճիկնե-րին դուր գան եւ իրենց կաշին փրկեն:

Մեր Սօղանլու եկած ժամա-նակը, այդտեղ էին եկել Դրօն, եւ 4րդ գունդի մէկ գումարտակը գլխաւորութեամբ գլխապետ Զալինովի:

Դրօն նշանակուած էր ընդ-հանուր ճակատի հրամանատար:

Քանի որ թշնամին Մժնգերտով էլ էր առաջանում, ուստի Դրօի կարգադրութեամբ 4րդ գումարտակը բռնում է այդ ճա-կատը. իսկ Ղազարը մնում է Սօղանլու եւ պաշտպանում է Ղարաուրղանի գիծը:

Մարտ 16ին Մժնգերտի ճա-կատում տեղի են ունենում կռիւներ:

Զալինովի գումարտակը դի-մադրում է շատ ուժեղ եւ իր դիրքերը չի զիջում թշնամուն: Երեկոյեան հարկաւոր էր այդ գումարտակին փոխարինել, բայց որովհետեւ պահեստի ուժ չու-նէինք, այդ պատճառով էլ նրանք եկան Սօղանլու, իսկ նրանց տեղը ուղարկւեց մեր ա-ռաջին վաշտը:

Արժէ այստեղ յիշատակել այդ վաշտի կատարած մէկ կա-րեւոր գործը:

Վաշտապետը մտածում է Մժնգերտի ձախ բարձունքը բռնել և այդպիսով նեղել թշնա-մուն: Իր որոշման մասին հեռա-խօսով յայտնում է Ղազարին եւ համաձայնութիւն առնելով, սկսում է իր շատ դժուարին աշ-խատանքը:

Հակառակ Սարիղամիշի դա-ժան ցրտին ու ձիւնի հաստ շեր-տին, նա կարողանում է զինուոր-ներին բաժանել մասերի եւ իւ-րաքանչիւր մէկ ժամ հերթա-պահութեամբ, ոտքերով մաք-րել տալիս ձիւնը եւ ճանապարհ բանալով բարձրանում են լեռը: Շնորհիւ այդ եռանդուն աշխա-տանքին, լուսաբացի մօտերը կարողանում են իրենց նպատա-կին հասնել եւ լերան բարձունք-ները բռնել:

Մարտ 17ին Ղազարը իր զօ-րամասը վերցրած Սօղանլուից անցնում է դիրքերը եւ նոյն օրը յարձակւում է Մժնգերտի վրայ:

Քանիոր ձիւնը շատ էր եւ շղթայ կազմելու հնարաւորու-թիւն չկար, այդ պատճառով էլ յարձակումը տեղի ունեցաւ խճուղու ուղղութեամբ:

Մեր զօրամասը անվերջ կրա-կելով շարժւում է առաջ եւ քիչ է մնում, որ թշնամու դիրքերին հասնի. սակայն թշնամու գնդա-ցիրային ուժեղ կրակի տակ, ա-ռաջխաղացումը կանգ է առնում. բացի դրանից Ղազարը վիրա-ւորւում է աջ ոտքից. վիրաւոր-ւում է նաեւ իր ձին:

Ղազարի վիրաւորուելը ազ-դում է կռւողների վրայ, ապա թէ ոչ Մժնգերտը պիտի գրաւ-ւէր:

Ղազարը իր յարձակումների մէջ մէկ որոշում ունէր — մահ կամ յաղթութիւն. նա երբեք կռւի ժամանակ թշնամուց երես դարձնել չգիտէր. բայց որով-հետեւ ծանր վիրաւորւում է, ընկճւում են նաեւ զինուորները:

Շնորհիւ աջ թեւի կռւողների ուժեղ կրակին, խճուղու վրայ կռւողները կանոնաւոր կերպով յետ են քաշւում. իսկ Ղազարին, իր անձնուէր երկու զինակից-ները ուսամբարձ վերցնում են եւ յետ են բերում. ճանապար-հին նորէն Ղազարը երկու ան-գամ միեւնոյն ոտքից վիրաւոր-ւում է. վերջին գնդակը մեծ վնաս է պատճառում, որովհետեւ երբ գնդակը կպչում է Ղազարին, իր վրայի փամփուշտներն էլ են պայթում եւ այդպիսով վէրքեր են առաջ բերում: Թեթեւ կեր-պով վիրաւորւում է նաեւ զինա-կիցներից մէկը: Չնայած այդ բոլորին, այնուամենայնիւ Ղա-զարին հասցնում են վիրակա-պութեան կենտրոնը, վէրքերը կապելով, մէկ բժշկի օգնու-թեամբ ուղարկւում են Սարիղա-միշ եւ այնտեղից էլ Թիֆլիս:

Այդ կռւում մենք ունէինք երկու թնդանօթ եւ չորս գնդա-ցիր. իսկ թշնամին երկու թըն-դանօթ եւ բազմաթիւ գնդացիր-ներ: Կռիւը տեւում է մինչեւ ուշ գիշեր եւ մենք մնում ենք մեր դիրքերում:

Այդ կռւում մենք զոհ տւինք 47 վիրաւոր եւ սպանւած, իսկ թշնամու կորուստը կրկնակի էր:

Մեր զինուորներից մէկը, վի-րաւորւած վիճակում մնացել էր մեր եւ թշնամու դիրքերի միջև. նա իր սրտաճմլիկ աղաղակող ձայնով հանգստութիւն չէր տա-լիս եւ անվերջ օգնութիւն էր խնդրում: Հարկ եղաւ օգնու-թեան փութալ, քանի քանի ան-գամ Արամի ձիաւորները փորձ արին վիրաւորին ազատելու, բայց չը յաջողեց:

(3)

խանակութեան հետ, որ տեղի ունեցած է օրինական պայմաններու մէջ, եւ ամենայն կանոնաւորութեամբ:

«Ճիւմհուրիյէթ» այս առթիւ կը գրէ.— Բէժալէտաին պէյի այս յայտարարութիւններուն վրայ, քննութիւն կատարեցինք եւ տեղեկացանք որ արդարեւ երեք տարի առաջ.ալ կարգ մը գեղծումներ գործուած են: Հանրային Պարտքի Վարչութեան ճիւղի մը պետը ռուս սիրուհի մը ունի եղեր, որու եղբայրը իրբեւ տեղակալ պաշտօնի կոչեր է Հանրային Պարտքի Վարչութեան մէջ: Այս երիտասարդ Ռուսը, փոխանակութեան համար իրեն յանձնուած պատռտած եւ հնցած թղթադրամներուն մէկ մասը կրկին շրջաբերութեան հանած է: Կ'ըսուի թէ այս խնդրին մասին ժամանակին քննութիւն կատարուած է՝ առանց ո. բոշ արդիւնքի մը յանգելու:

Կռիւ Հիճազի եւ Անդրյորդանանի միջեւ

Անդրյորդանանի հիւսիս - արեւելեան սահմանին վրայ ընդհարումներ առաջ եկած են Արաբներու եւ Նէճտի Վէհապիներուն միջեւ: Հիճազի Թագաւորը Իպնը Սուուտ հալածելով Մէքքէէն սահմանագլուխ մեկնեցաւ:

Պաղեստինի անգլիական մարզպանը հրաման տուաւ Անդրյորդանանի օդանաւային տորմիղին, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ամման, Թռիչք մը կատարել խռովութեան ենթակայ շրջանին վերեւ:

Արաբ զինուորներ եւ զրահապատ հրասայլեր ղրկուեցան՝ սահմանագլուխը պաշտպանելու համար Վէհապիներուն դէմ:

Միւս կողմէ «Թայմզ» կը գրէ թէ վերջերս Անդրյորդանանի մէջ տեղի ունեցան առաջին ընտրութիւնները, համաձայն անգլօյորդանանեան դաշնագրին, սակայն բոյկոտի ենթարկո եցան արաբ ազգայնական տարրերուն կողմէ, որոնք հակառակ են այդ դաշնագրին: Նոյն իսկ Էմիր Ապտուլլահը իբրեւ օտարական կը նկատեն:

Հազար Աֆղան ապստամբներ սպաննուած

Աֆղանիստանէն հասած վերջին լուրերը տակաւին ծանր ցոյց կուտան կացութիւնը: Ապստամբական շարժման սկիզբէն ի վեր աւելի քան հազար ապստամբներ սպաննուած են:

Ուղղակի Քուպայէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, ապստամբութիւնը գրգռողներն են կրօնական պետերը, որոնք կատաղի ընդդիմութիւն մը ցոյց կուտան Ամանուլլահ Թագաւորի բարենորոգումներուն:

Ամանուլլահ Թագաւորը նախ չուզեց ուժով զսպել ապստամբութիւնը եւ ապստամբ ցեղապետներուն մօտ ղրկեց ուրիշ կրօնական պետեր, բացատրելու համար անոնց թէ այդ բարենորոգումները հակառակ չեն իսլամական կրօնքին:

Սակայն ցեղապետները չուզեցին մտիկ ընել Թագաւորի պատգամաւորները: Այն ատեն Ամանուլլահ Թագաւորը անոնց դէմ ղրկեց երեք զօրագունդեր: Առաջին կռիւները յաղթանակներ եղան Թագաւորին համար, որու զինուորները գրաւեցին ապստամբներու երեք գլխաւոր կեդրոնները: Գործողութիւնները կը շարունակուին՝ ապստամբները ամբողջութեամբ պաշարելու համար:

Կացութիւնը Եուկոսլաւիոյ մէջ

Պելկրատէն կը հեռագրեն 7 դեկտ. թուականով.—

Նախարարական խորհուրդը երէկ իրիկուն երկու ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Զագրէպի մէջ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին: Բոլոր Նախարարները հաւանութիւն յայտնեցին գնդապետ Մաքսիմովիչի Զագրէպի կուսակալ անուանումին համար:

Ժողովրդավար կուսակցութեան Նախարարներուն մէջ բուռն դժգոհութիւն մը առաջ եկած էր, սակայն վարչապետ Հ. Քորոշէցի Նախարարական խորհուրդին մէջ բրած յայտարարութիւններէն յետոյ, ժողովրդավարները փոխեցին իրենց դիրքը:

⁂ Զագրէպի նորընտիր կառավարիչ գնդապետ Մաքսիմովիչ իր պաշտօնատեղին մեկնելէ առաջ ընդունուեցաւ Ալեքսանդր Թագաւորին կողմէ: Յետոյ տեսակցեցաւ պատերազմական եւ Ներքին Նախարարներուն, ինչպէս նաեւ վարչապետին հետ, որ վերջին հրահանգները տուաւ անոր:

Այս տեսակցութիւններէն յետոյ Մաքսիմովիչ յայտարարեց լրագրողներուն.

— Ես զինուոր մըն եմ: Պարտականութիւնս է ինծի յանձնուած պաշտօնը կատարել օրինաւոր կերպով, Թագաւորի եւ հայրենիքի շահուն համար: Այս է իմ սկզբունքս:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Ք.լէռ տը Լիւնի վերնայարկը: Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն եւայլն:

Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ.

Պելվիլի կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple.

Սէն Թ'էթիէնի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30էն սովորական սրահը (3 Place Peuple): Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ներկայանալ անդամատետրով:

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին նախորդ ժողովի տեղը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

11 DÉCEMBRE 1928

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 826 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՐԿԱՆՔԷ ՋՐԿԱՆՔ

...այաստանէն Թղթակից մը հետեւեալ յատկանշական իրո՛...ւթիւնները կը պատմէ.

1.— Համապետական ծրագրով շաքարի գործարան մը պի...բացուէր Հայաստանի մէջ, որ ամէն յարմարութիւն կը ...յացնէ, ճակնդեղի մշակութեամբ եւ ուրիշ առաւելու...ներով: Վրացիները մատ խառնելով, յաջողեցան փարկը ...կացնել Վրաստանի, որպէսզի գործարանը բացուի Գորիի ...ն:

2.— Նոյն ծրագրով, առաջադրութիւն կար կերպասի գոր... մը հաստատելու Հայաստանի մէջ: Այս անգամ ալ Ազէ...ը իրար անցան, եւ յաջողեցան համոզել որ այդ գործա...ը հիմնուի Ազրբէջանի մէջ:

3.— Վերջերս Մոսկուայէն քննիչ յանձնախումբ մը եկաւ ...ւան, եւ աչքէ անցընելով շինարարական աշխատանքները, ...ւան հանեց շատ մը Թերութիւններ: Իբրեւ հետեւանք, շի...ութեան գործերը, որոնք արդէն խեղճ պատկեր մը կը ներկա...ցնէին, սահմանափակուած են այժմ, եւ վախ կայ որ բոլո...վին կանգ առնեն:

Գիտէինք որ, երբ կեդրոնէն ո՛ր եւ է վարկ սահմանուի, Հա...ստանը կը ստանայ երեքէն կամ չորսէն մէկը, բաղդատելով ...րբէջանի եւ Վրաստանի հետ: Այդ իրողութիւնը մերկապա...նաց կ'ապացուցանեն նոյն ինքն խորհրդային իշխանութեան ...ճակագրութիւնները: Մոսկուան, այսպիսի պարագաներու ...ջ, նկատի կ'առնէ ոչ Թէ այս կամ այն երկրին իրական պա...նջները, այլ անոր տարածութիւնն ու բնակչութիւնը: Այս...ն է որ, «ինքնավար» Ղարաբաղի բաժինն ալ կը մտնէ Բա...ւի կառավարութեան սնտուկը, եւ փշրանքներ միայն կը ...նին բուն իրաւատիրոջ:

Բայց միայն օրէնքը չէ որ կը նպաստէ Վրաստանին եւ ...րբէջանին, խորթ զաւկի բաժին մը միայն վերապահելով ...յաստանին: Օրէնքին պակաս Թողածը կը լրացնեն մարդիկը, ...էն միջոց գործադրելով ի նպաստ իրենց երկրին: Ուրիշ կերպ ...րելի չէ բացատրել մատնանշուած երեք իրողութիւնները:

Փաստ է որ, ինչպէս քաղաքական գետնի վրայ, տնտեսա...ն, ճարտարագործական ասպարէզին մէջ ալ, Վրացին եւ ...Թարը աւելի արթուն են, ճարպիկ եւ գործօն, քան Երեւան...ները: Այլապէս, Հայաստանը ինչո՞ւ պիտի զրկուէր շաքարի ...ւ կերպասի գործարաններէն, որոնք միայն տեղական պէտքե...ու սահմանուած չեն, եւ կրնային շունչ տալ մեր աղքատ եւ ...միտ հայրենիքին:

Այլեւս՝ ազգային ճակատի վրայ, Երեւանի վարիչները ...ա զանցառելի քանակութիւն կը համարուին նաեւ տնտեսա...ն-վերաշինական տեսակէտով: Մինչդեռ, իրենց ամբողջ ...րծանքը այդ էր: Մինչեւ այսօր ալ, կը ճգնին «շինարարա...ն» ճազպանտի աղմուկին մէջ խղդել բոլոր արդար բողոք...ը: Տակաւին հարց է Թէ ի՛նչ համեմատութեամբ շինու...իւններ կատարուած են, եւ մանաւանդ ի՛նչպէս կատարուած: Ատոր լուսաբանութիւնը իրենք, հայ բոլշեւիկները տուին, ...խջախիչ մերկացումներով:

Յիշենք, աւելորդ անգամ մըն ալ, Հայաստանի կեդր. կո...տէի ընդհ. քարտուղար Հայկազ Կոստանեանի կարգ մը վկա...ւթիւնները.

... «Գալով արդիւնաբերութեան, մենք ամէն ամիս խոշոր ...մարներ կը կորսնցնենք: Ալլահվէրտիի մեր ընկերները կ'ըսեն ...աճագին Թիւով աւելորդ պաշտօնեաներ կան, իրենց որակին ...համապատասխան Թոշակներով...

«Ալլահվէրտիի հանքերուն մէջ ոչ ծրագիր կայ, ոչ ալ տնտե...ւթիւն: կայ ուռուցիկ ծրագիր, կողքելու քաղաքականութիւն, ...նիզութիւն, ամենատմարդի եւ անզգայ վերաբերում բանուոր...րու հանդէպ:

«Մեր քննութիւնը երեւան բերաւ այնպիսի Թերութիւններ, ...րոնք յատուկ են ոչ միայն Ալլահվէրտիին, այլ եւ մեր տնտեսական ...նարարական միւս ճիւղերուն:

... «Վարիչները գումարներ կը վատնեն. պարզապէս ջուրը կը ...փեն այդ գումարները»:

Օրինակ, Կարճեւանի ջրանցքին համար նախատեսուած էր ...4,000 ռուբլի, բայց իրապէս ծախսուած է՝ մէկ միլիոն: Իջե...անի ջրաելեկտրակայանին համար հաշուած էին 60,000 ռուբ..., «սակայն այդ գումարը ոչ Թէ օրէ օր, այլ ժամէ ժամ աւել...ւ եւ հիմա ոչ մէկը կրնայ ըսել Թէ մէկ միլիոնը պիտի ...ւէ»:

Եզրակացութիւն.— «Այս բոլորին մէջ հսկայական չափով ...ոնքիշոթութիւն» կայ եւ անիշխանութիւն:»

Անշուշտ այս մերկացումներուն տասնապատիկը հաղոր...ուած է Մոսկուա, քննիչներուն կողմէ: Եւ Թերեւս չարամտու...իւնն ալ դեր ունի, Հայաստանի համար ծրագրուած գործա...աններու այլուր փոխադրութեան մէջ:

Ինչպէս կ'ուզէք մեկնեցէք: Մերկ իրողութիւնը այն է որ, ...այաստան, Թէեւ «հաւասարազօր անդամ», միշտ կը զրկուի, ...ւ հետզհետէ աւելի խտրականութեամբ:

Մոսկուա, Թիֆլիս, Բագու ձեռք ձեռքի տուած՝ Թանգա...ան ձգեցին Հայաստանի քաղաքական պահանջները: Երեքը ...էկ բերան կը ծիծաղին մեր ողբերգութեան վրայ: Իսկ Երե...անը, փոխանակ հակազդեցութեան մասին միջոցներ մտածե...ու, փոխանակ չոր գլուխը քարին զարնելու եւ իրաւունք մը ...ւելի կորզելու, կը յամառի կառչիլ այն ճամբուն որ եղբայր ...ղբօր դէմ հանեց: կը շարունակէ կռուիլ հողմաղացներու դէմ, ...ւ շուքերու ետեւէն վազել:

Եթէ ձեր ուժէն վեր է ետ առնել Կարսը կամ Նախիջեւանը, ...ոնէ շաքարի եւ կերպասի գործարանները ապահովէիք, կամ...կա՛ր փերեզակներ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Հայրենիք *իր Նոյ. 25ի խմբագրականին մէջ կը նկատէ.*

— «Առանձին սրատեսութեան պէտք չկայ տ'սնելու համար, Թէ բոլշեւիկներու ընծեռած նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ խորհրդային միութեան այժմ ենթակայ մահմետական ժողովուրդները հետ ի հետ կը պատրաստուին, յարմար վայրկեանի մը Ռուսիայէն *անջատուելու* համար:

Առանձին սրատեսութեան պէտք չկայ նոյնպէս հասկնալու համար Թէ այժմ ռուսական լուծին տակ գտնուող մօտ 30 միլիոն մահմետականները, Ռուսիայէն անջատուելու պարագային, այս կամ այն կերպով պիտի միանան Ռուսիայէն այժմ դուրս գտնուող մահմետական ցեղակից ժողովուրդներուն, անոնց հետ միասին աւելի մեծ եւ զօրաւոր պետութիւններ կազմելու եւ եւրոպացիներէն բոլորովին անկախ գոյութիւն մը ապահովելու համար:

Վերջապէս, առանձին սրատեսութեան պէտք չկայ ըմբռնելու համար, Թէ անկախ դարձած մահմետական այդ բոլոր ժողովուրդները, իրենց անկախութիւնը եւ ինքնորոյնութիւնը պահելու համար, միացեալ ճակատ մը պիտի կազմեն ոչ միայն Ռուսիոյ, այլեւ Անգլիոյ դէմ, ամբողջ առաջաւոր եւ միջին Արեւելքի մէջ:

Ա. Կերենսկիի հրատարակած տեղեկութիւնները, ցոյց կուտան, որ Է՛ւ ազգայնական Ռուսերը, Է՛ւ Անգլիացիք սկսած են գիտակցիլ կացութեան լրջութիւնը Արեւելքի մէջ եւ բաւականին յստակ կերպով կը հասկնան արդէն, Թէ մահմետական ժողովուրդներու ազգային նոր շարժումները Է՛ւ Անգլիոյ Է՛ւ Ռուսիոյ համար ճակատագրական վտանգ մը կը ստեղծեն, Թէ այդ վտանգը կասեցնել Ռուսիա եւ Անգլիա կարող են միմիայն միացեալ ոյժերով, եւ Թէ եթէ շարունակեն իրարու դէմ դաւեր նիւթել, իրենց ոտքին տակ ալ հոր փորած պիտի ըլլան:

Թուրքիոյ, Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի երրեակ զինակցութիւնը առաջին գոռ ազդարարութիւնն էր, որ եղաւ Արեւելքէն Թէ՛ Ռուսիոյ եւ Թէ՛ Անգլիոյ:

Սակայն, որքան ատեն որ բոլշեւիկներն են Մոսկուայի իշխանութեան գլուխը, հազիւ Թէ Ռուսիա եւ Անգլիա կարենան հիմնական համաձայնութեան մը գալ ներդաշնակ գործակցութեան մը համար Արեւելքի մէջ:»

ՍՈՖԻԱՅԻ Համալսարանին Ակադեմական Խորհուրդը «պատուակալ վարդապետ բնական գիտութեանց» տիտղոսը տուաւ Փարիզ Թագաւորին՝ իր գահակալութեան տասնամեակին առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ բանակին եւ նաւատորմին մէջ քաղաքական կոմիսարներու պաշտօնները ջնջուեցան: Անոնց պաշտօնները պիտի փոխանցուին հրամանատարներուն, որոնք այսուհետեւ պիտի կոչուին «տիննոնաչալնիկի»:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորին առողջական վիճակը կը շարունակէ մտատանջութիւն պատճառել: Գահաժառանգ իշխանը իշխանը այս իրիկուն Լոնտոն կը հասնի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը

Երէկ առաւօտ ժամը 11ին Լուկանոյի մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 53րդ նստաշրջանը:

Արդէն պատուիրակները օրեր առաջ հասած էին Զուիցերիա եւ անպաշտօն խօսակցութիւններ ունեցած՝ օրակարգի գլխաւոր հարցերուն շուրջ: Ամէնէն կարեւորը կը նկատուի այն մէկուկէս ժամ տեւող տեսակցութիւնը, զոր Պրիան ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզէմանի հետ: Ոեւէ զեկոյց չհրատարակուեցաւ այս տեսակցութեան մասին: Պրիան, իբրեւ հերթական նախագահ այս նստաշրջանին, անձամբ գնաց Շթրէզէմանի մօտ:

Պրիան յետոյ կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարար սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնի հետ: Կը կարծուի Թէ այս վերջինը միջնորդի դեր պիտի կատարէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ՝ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար:

Պելկրատի եւ Զաղրէպի վէճը

Պելկրատի կառավարութիւնը որոշած ըլլալով ամենախիստ միջոցներով զսպել Խրուաթիոյ ինքնավարական շարժումները, Զաղրէպի զինուորական կառավարիչ նշանակած էր գնդապետ Մաքսիմովիչը, ուսուցիչ Զինուորական վարժարանի: Այս անուանումը խրուաթ ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ ուժգին բողոք առաջ բերաւ: Զաղրէպի Շրջանային ժողովը իր վերջին նիստին մէջ որոշեց չճանչնալ Մաքսիմովիչի անուանումը, նոյնպէս արգիլեց անոր մուտքը ժողովասրահէն ներս եւ ժողովի աշխատանքներուն մասնակցութիւնը:

Նախարարական խորհուրդը պատրաստած է նոր օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի ջնջել Շրջանային ժողովները, որոնք իրենց բռնած դիրքով, կը վնասեն կառավարիչներու ազատ գործունէութեան: Նոյնպէս խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին քաղաքական յանցաւորները:

Ժողովրդավար կուսակցութիւնը՝ միացած գիւղացի-խըրուաթ կուսակցութեան՝ դժգոհութիւն կը յայտնեն կառավարութեան դէմ, որուն դիրքը վերջին ծայր տագնապալից է այժմ:

Պելկրատէն կը հաղորդեն Թէ կացութիւնը ծանր է եւ Եուկոսլաւիա մեծ տագնապ մը կ'անցընէ:

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԻ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի առաւօտ Պելկրատի համալսարանի Ուսանողական Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրելու առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան ազգայնական եւ համայնավար ուսանողներու միջեւ: Համայնավար բանուորներ մտած էին ժողովասրահ՝ յատկապէս ժողովը խանգարելու համար: Տեղի ունեցաւ կռիւ մը, որու ընթացքին քանի մը ապակիներ կոտրեցան: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց բազմաթիւ համայնավարներ:

⁂ Գնդապետ Մաքսիմովիչի դէմ շարժումը կը սաստկանայ Խրուաթիոյ հանրային կարծիքին մէջ: Դիտել կը տրուի Թէ ըստ օրէնքի ոեւէ կառավարիչ հինգ տարի վարչական պաշտօնավարութիւն պէտք է ունեցած ըլլայ այդ շրջանին մէջ եւ իրաւագիտութեան վարդապետի տիտղոս պէտք է ունենայ:

Գնդապետ Մաքսիմովիչ Զաղրէպ հասաւ դեկտ. 7ին եւ պաշտօնի ձեռնարկելով, հրաւիրեց մամուլի ներկայացուցիչները՝ ստանալու համար իր յայտարարութիւնները: Սակայն Թերթերը մերժեցին իրենց խմբագիրները ղրկել:

⁂ Ներքին Նախարարութիւնը արգիլեց գիւղացի-ազգայնական միացեալ խմբակին հաւաքոյթները, որոնք տեղի պիտի ունենային կիրակի օր Խրուաթիոյ երեք քաղաքներուն մէջ:

Եգիպտոսի մէջ ալ կը հալածուին

«Թայմզ»ի Գահիրէի Թղթակիցը կը հեռագրէ.

Եգիպտական կառավարութիւնը վճռած ըլլալով վերջ դնել համայնավար քարոզութեանց, անցեալ մայիսին Եգիպտոսէն վտարած էր խորհրդային գործակալը:

Յեղափոխական գործունէութիւնը, որ այդ շրջանին նդհատուած էր, վերջերս դարձեալ գլուխ ցցած ըլլալով, եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց սահմանէն դուրս հանել շարժումին նոր վարիչը, որ զանազան անուններու տակ եւ ամէնէն ճարպիկ միջոցներով յաջողած էր խուսափիլ ոստիկանութեան հսկողութենէն:

Այս մարդը, որուն իսկական անունը կը կարծուի ըլլալ Էլիահու Թէփէն, ժամանակաւորապէս գործօն դեր մը խաղացած է յաջորդաբար Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, ուսկից ֆրանս. իշխանութիւնները վտարեցին զայն 1926ին, յետոյ դարձեալ Պաղեստինի մէջ, ուսկից մեկնած էր քանի մը ամիս առաջ միայն, Մոսկուայի հրահանգով:

«Իւմանիթէ»ի հասած հեռագիր մը կ'ըսէ Թէ բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են Գահիրէի մէջ եւ խուզարկութիւններ կատարուած են անոնց բնակարաններուն մէջ:

Իտալական խորհրդարանին փակումը

Իտալիոյ Երեսփոխանական ժողովին փակման նիստը տեղի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵԿԱ՛Ւ ԵՒ ՅԱՐԵԱ՛Ւ...

Կ'ըսէի Թէ նոր կտակարանին մէջ ալ մաքրագործումներ եղած են անգլիացի աստուածաբաններու կողմէ: Քրիստոս եկած է ու յարութիւն առած... ահա՛ ամէնը: Երեւակայութիւն են բոլոր միւս գրութիւնները:

Երեւակայութի՛ւն հր...շքները, — 6000 ձուկով վեց հոգի կերակրել (ինչ որ բարեգործականն իսկ կրնայ ընել), գինին ջուրի փոխել (գինեպաններն ալ կ'ընեն) երեւակայութի՛ւն Լերան քարոզը՝ որ երանի կը կարդար մտքով աղքատներուն...

(Զարմանալին այն է որ, միտքով աղքատները Քրիստոսի Թուականին ալ գոյութիւն ունէին... Ահա Թէ ինչո՞ւ անոնք պատկառելի բանակ մը կը ներկայացնեն այսօր:)

⁂

Մէկ կէտ միայն կայ սակայն, որուն մասին *մեր նախնիքը եւ մենք* անգլիացի աստուածաբաններուն չսպասեցինք, դաւանանքը առաջին անգամ մաքրագործելու համար: Այն է սա հռչակաւոր բառախաղը որուն վրայ կռթնած է հռոմէական նուիրապետութիւնը եւ այդ նուիրապետական գագաթնակէտը բազմած պապը:

— Tu es Pierre et sur cette pierre je bâtirai mon église...

ըսեր է Քրիստոս Պետրոսին: Եւ որովհետեւ այս բառախաղը եբրայեցերէն, յունարէն ու լատիներէն ալ կը յաջողէր... Հռոմէականները, ինչպէս կը տեսնուի, շուտով քարէն *րէքլամ* հանեցին: Եւ ահա Թէ ինչո՛ւ, հայերէնի մէջ Պետրոսին Պետրոս կ'ըսեն եւ քարին քար:

Եւ արդէն Քրիստոս բառախաղը գործածած չի կրնար ըլլալ... քանի որ սա անգլիական գիւտ մըն է:

Ն. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Հայ կամաւորներու միութեան տարեկան հացկերոյթը տեղի ունեցաւ Շաբաթ իրիկուն, ինները որդ Թաղամասի գեղեցիկ մէկ ճաշարանին մէջ: Այս տարի հացկերոյթին կազմակերպութիւնը քիչ մը հապճեպ ըլլալուն, բոլոր անդամները չէին կրցած մասնակցիլ: Ներկայ էին մամուլի ներկայացուցիչները:

Բաժակաճառեր խօսուեցան Պ. Պ. Մարմարեանի, Զօպանեանի, Հ. Տ. Ներսէսեանի եւ Հրանտ Սամուէլի կողմէ, որոնք շեշտեցին կամաւորներու մատուցած անշահախնդիր ծառայութեան մեծութիւնը:

Պարի ու երաժշտութեան մէջ վերջացաւ հաւաքոյթը գիշերը ուշ ատեն.

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԺՈՂՈՎԸ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ տարեկան ժողովը Փարիզի Օտար Մամուլի Արհեստակցական ընկերակցութեան, որուն կ'անդամակցին նաեւ *Յառաջի* խմբագիրները:

Գանձին վիճակն է՝ 17,953 ֆրանք ծախք, 36,543 ֆրանք հասոյթ, ուրեմն պատրաստ դրամն է 18,590 ֆրանք:

Նոր վարչութեան ընտրութիւն կատարուելով նախագահ ընտրուեցաւ Մօրիս Միւրէ, *Կազէթ տը Լօզանի* Թղթակիցը: Դիւանի միւս անդամները անփոփոխ կը մնան:

Ընկերակցութիւնը հիմնուած ըլլալով 1879ին, յառաջիկայ տարի յիսնամեակը պիտի տօնուի՝ մեծ հացկերոյթով մը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

V

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ԵՒ ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ շուրջ եղած քննադատութիւնները չեն տարուիր ուղիղ ճանապարհով, հոգեբանական այն ծանօթ պատճառներով, որոնց մասին խօսեցայ առաջին յօդուածիս մէջ։

«Ցառաջ»ի Հարցարանին կառուցուածքը բաւականին նպաստեց զանազաններու կարծիքներու ձեւաւորման։ Այնուամենայնիւ, չափազանցութիւն մը, ծայրայեղ գիծ մը կարելի է նշմարել բոլորին մէջ ալ, դրական թէ բացասական արտայայտութիւններով։

Անկախ մեր ազգային շահերէն, Թրքական շարժումներու մասին կան երկու որոշ եւ չեշտուած տեսակէտներ։ Առաջինը, որ աւելի մեծամասնութիւն ունի, կը պնդէ թէ «Թուրքիոյ արդիականացման ճիգերը բռնազբօսիկ են, զուրկ տեւական արժէքէ»։ Երկրորդը՝ փոքրամասնութիւնը, իր կարգին կը պնդէ «որ եղած շարժումները արմատական քայլեր են կերպարանափոխելու Թուրքը, որ միեւնոյն ժամանակ կը հեռացնէ զայն հին փտութիւններէն, ասիական յետամնաց ազգերու ընտանիքէն, մօտեցնելով արեւմտեան քաղաքակրթուած ազգերու ընտանիքին։»

Թէ որքա՜ն արդար են երկու կողմերը, եւ որքա՜ն հիմնաւոր են անոնց պնդումները, կրնանք չափել ներկայացնելով քանի մը գլխաւոր գիծեր իւրաքանչիւր կողմի պատճառաբանութիւններէն։ Առնենք առաջինէն։

Ինչո՞ւ անարժէք կը յայտարարեն Թուրքիոյ արդիականացման քայլերը, եւ ամուլ կը նկատեն եղած ձեռնարկները։

— Որովհետեւ, Թուրքը իր ցեղային բնազդական խառնուածքովը, իր հոգեկան եւ բարոյական ըմբռնումներովը, դարեր շարունակ իր գոյութիւնը զարգացուցած է գազանային, օձրային ամենավայրագ արարքներու, կոտորածներու, բնաջնջումներու, եւ վերջապէս աւերներու եւ կողոպուտներու անծայրածիր դէպքերու շրջանակի մը մէջ։ Եւ այս տեսակէտները ուժեղցնելու համար, մարդիկ կը դիմեն պատմութեան, գիտական հետազօտութիւններու, քննելով ո՛չ միայն արդի Թուրքը, այլ եւ Թրքութեան ծագումը։

Պահ մը բոլորին հետ խորացընենք այդ բոլոր առարկութիւններու արժէքն ու անխախտականութիւնը եւ ընդունինք բանաձեւ մը այն իմաստով թէ, Թուրքը բարբարոսներու ցեղ մըն է եղած, զուրկ բարոյական արժէքներէ, եւ հետեւաբար համամարդկային իտէալներէ։ Ու ըսենք թէ այս ժողովուրդին մէջ է որ նոր մարդ մը, միսիոնար մը կը փորձէ տարրերէ ի վեր քաղաքակրթել զայն, դարձնել անոր նայուածքը դէպի քաղաքակրթուած աշխարհը։ Ինչո՞ւ չընդունիլ, որ այս բանաձեւումով իսկ անհնար է ժխտել քէմալականութեան ձեռք առած քայլերուն արժէքը։ Որովհետեւ եթէ առարկութիւնը այն է թէ Թուրքը, իբրեւ ցեղ, իբրեւ ազգ ընդունակ է քաղաքակրթուելու, քանի որիր անցեալը ամբողջական կռիւն է եղած քաղաքակրթութեան օրէնքներուն եւ ըմբռնումներուն դէմ, ասիկա ինքնին ժխտումը պիտի ըլլայ առ հասարակ մարդկային եւ կենդանական աշխարհի բնականոն զարգացման։

Ո՛չ. ճիշդ չէ, արդար չէ, եւ վերջապէս հիմնաւոր չէ եղած առարկութիւնը։ Թուրքը ամէն վայրենի մոլութիւն զարգացուցած է իր մէջ, ան հեղինակն է աշխարհի ամենաայլանդակ եւ սարսափելի ոճիրներուն, բայց դատապարտուած չէ անմասն մնալու նաեւ քաղաքակրթութենէն, եթէ զայն ղեկավարող տարրը իր ջանքերը լարէ այդ ուղղութեամբ։ Չգենք, որ այսօրուան Թուրքը այնքան ալ անարժէք տարր մը չէ արդիական իմաստով։ Ես այն համոզումն ունիմ, որ այսօր Թուրքը իր կրթական մակարդակով ետ չէ իր դրացի երկիրներէն։ Ան քայլ առ քայլ կը յառաջանայ եւ կը զարգանայ, առանց կաշկանդումներու։

Այս առթիւ անգամ մըն ալ ըսենք, որ մեզի համար վիճելի են բոլոր այն փաստերը, որոնք շատ հեռաւոր անցեալէն կը յիշուին, Թուրքը ներկայացնելու համար անքաղաքակիրթ տարր։ Ես կ'ընդունիմ մարդկութեան յառաջդիմութեան, ու հետեւաբար բոլոր ձեռնարկներուն յաջողութիւնը, որոնք կը գործադրուին այդ ուղղութեամբ։

Ու այս հաւատքը, այս ըմբռնումը ո՛չ նախասիրութեան, ո՛չ ալ կանխակալ տրամադրութեան արդիւնք է, այլ ներշնչուած իրական կեանքէն։ Եթէ այսօրուան եւրոպական ազգերը բնական յաջորդներն են իրենց «վայրենի» նախահայրերուն, կերպարանափոխուած իրենց մարմնական եւ հոգեբանական կառուցուածքովը, եւ եթէ այս պատմական ճշմարտութիւնը փաստ է, ապա ուրեմն այդ նոյն փաստը կ'ըսէ, որ այսօրուան Թուրքը կրնայ յաջորդն ըլլալ վայրենի Թուրանական ցեղին, եւ սակայն ատիկա իրենց արգելք չէ, որ ան չենթարկուի արդի քաղաքակրթութեան ազդեցութեան։

Հակառակը պնդողներէն շատերը իբրեւ գլխաւոր առարկութիւն առաջ կը քաշեն ուրիշ տեսութիւն մը,— թէ շարժումը չի կրնար տեւական եւ արմատական ըլլալ, քանի որ կ'առաջնորդուի ժողովուրդի մէկ փոքրաթիւ մասին, վերի շերտերուն կողմէն, եւ պարտադրուած է բռնութեամբ։

Անշուշտ, ճշմարտութիւններ կան այս առարկութիւններուն մէջ։ Բայց կան նաեւ ասոր հակառակ փաստեր ալ, նոյնքան անժխտելի։ Ասիկա ակադեմական վէճ մըն է բարեշրջականներու եւ գործօն յեղափոխականներու մէջ, կարիք չկայ մտնելու անոնց խրթին մեկնութիւններուն մէջ, երբ կեանքը ունի բազմաթիւ օրինակներ, որոնք կրնան շատ աւելի հեշտութեամբ նպաստել մեզի։

Առնենք ամէնէն առաջ մենք մեզի։ Կը սիրենք պարծենալ մեր ազատագրական պայքարով։ եւ մեր այս կամ այն առաւելութիւններով, եւ սակայն չենք անդրադառնար այդ նոյն լաւ իրականութիւններու ծագման պատմութիւններուն։ Այսպէս օրինակ, ինչո՞ւ չենք նայիր մեր ազատագրական պայքարի շուրջ ժամանակին ծագած աղմուկին։ Ինչո՞ւ չենք յիշեր, որ այդ պայքարը որքան ալ արդար, որքան ալ նուիրական, այնուամենայնիւ հայութեան մեծամասնութեան համար ընդունելի չէր ժամանակին։

Հայ քաղքենի, պահպանողական մտաւորականութիւնը, կղերը, նոյնիսկ բուն ժողովրդական զանգուածը — այսինքն բուն հարստահարուող գիւղացին նախնական շրջանին չէին կրնար հաշտուիլ ազատագրական պայքարի մտքին հետ։ Ու մեր մօտիկ անցեալը լի՛քն է բազմաթիւ փաստերով, որոնք ցոյց կուտան մեր ժողովրդական լայն խաւերու ընդդիմութիւնը այդ գաղափարին դէմ։ Երկար ժամանակ, ծանր եւ թանկագին զոհողութիւններու գնով միայն այս գաղափարը ժողովրդականացաւ, եւ աստիճանաբար դարձաւ հաւատոյ հանգանակ հայ ժողովրդի խոշոր մեծամասնութեան։ Միեւնոյն ընդդիմութիւնը մեր ժողովուրդի կողմէն, մեր յեղափոխական եւ ընկերային զանազան քայլերու հանդէպ։ Բայց այս բոլոր ընդդիմութիւնները չքացած, անհետացած են ժամանակին հետ եւ այնքան արագ, որքան վճռական եւ խիզախ են եղած մեր ղեկավարները։

Այս բոլորին հետ կայ նաեւ աւելի զօրաւոր փաստ մըայդ՝ հայութեան վերաբերումը իր անկախութեան մասին։ Գաղտնիք չէ, որ հայութիւնը տակաւին այսօր ալ, հակառակ մեր այնքան դառն փորձութիւններուն, իր ամբողջութեանը մէջ, իբրեւ ազգ չունի վճռական եւ մէկ հատիկ բանաձեւ իր անկախութեան գաղափարի շուրջ։ Ուրիշ խօսքով, այսօր իսկ այս ժողովուրդի մէկ ստուար մասին համար անկախութեան գաղափարը անմարսելի է, առարկելի։ Այսու հանդերձ մենք մեզի իրաւունք կուտանք կռուելու յանուն մեր անկախութեան, զայն որպէս միակ միջոցը ընդունելով մեր ժողովուրդի փրկութեան ու զարգացման։

Հարկ չկայ երկարել փաստերու շարքը, որքան ալ զօրաւոր ըլլան անոնք, մանաւանդ յետ պատերազմեան շրջանին։ Ցիշենք ընդհանուր կերպով, որ այսօր շատ մը ազգեր, իրենց մէջէն ծնած չնչին փոքրամասնութիւններու ազդեցութեան տակ կը կերպարանափոխուին ամբողջապէս ժամանակի ընթացքին նորանոր սերունդներու հետ։

Այս բոլորէն պէտք է եզրակացնել թէ ժողովուրդ մը ընդունակ է իւրացնելու գաղափարներ մը, իրմէ ծնած թէ իրեն անհարազատ, նայելով թէ որո՞նք են այդ ժողովուրդներու ղեկավարները, եւ որքա՞ն անոնք տէր են իրենց դերին եւ կոչումին։

Արդ, այս բոլորէն ետք, ինչո՞ւ չընդունիլ որ, Թուրքիոյ արդիականացման ձեռնարկները խոշոր նշանակութիւն ունեցող իրողութիւններ են, որոնք կոչուած են Թուրք ժողովուրդի ներքին եւ արտաքին, բարոյական եւ հոգեկան պատկերը կերպարանափոխելու։

Այսօր ամենավայրենի գազանն ալ կը մարզուի, երբ շատ մը ընտանի անասուններ կը կըրթուին, նոյնիսկ բեմերու վրայ դերեր կը կատարեն, ինչո՞ւ պնդել թէ Թուրք ժողովուրդը անընդունակ է քաղաքակրթական ձեռնարկներու։

Անկախ մեր նախասիրութիւններէն, անկախ քաղաքական հաշիւներէն, իբրեւ երեւոյթ ընդունինք, որ Թուրքիան դրուած է յառաջդիմելու նոր ճամբու մը վրայ, որմէ իր վերադարձը մինչեւ իր նախապատերազմեան կացութիւնը, անկարելի եւ անբնական է։

Այս առարկութիւններով, այլեւս աւելորդ է ծանրանալ երկրորդ տեսակէտի վրայ, որուն ի նպաստ դասաւորուեցան մեր բոլոր փաստարկութիւնները։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԻՍ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ԼՈՅՍ

Արհեստական լոյսը չունի ո՛եւէ բարերար ազդեցութիւն մեր կազմուածքին վրայ։ Չպիտի զբաղինք անով։

Արեւուն լուսաւոր ճառագայթները մասամբ կը ծծուին մթնոլորտէն, որ այնքան աւելի կ'իւրացնէ անոնցմէ որքան ջրաշոգիով ծանրաբեռնուած է։ Բարձրութիւններու վրայ արեւային ճառագայթները աւելի ազդեցիկ եւ զօրաւոր են ջերմութեամբ, այս պատճառաւ համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մէջ՝ գրեթէ երկու ամսուան ընթացքին հացաբոյսեր կը ծլին, կը բարձրանան եւ կ'արտադրեն։ Ալպեաններու 1600 մեթր բարձրութեան վրայ կը ճանչնամ գիւղ մը՝ Bouneval որ մինչեւ յունիս ձիւնով ծածկուած է. յունիսի վերջ կը ցանեն եւ սեպտեմբերի վերջը կը հնձեն։

Արեւու լոյսին եւ ջերմութեան բարերար ազդեցութենէն օգտուելու համար է որ բարձրութիւններու վրայ հաստատուած են սանաթորիումներ. ինչպէս Զուիցերիոյ մէջ- Լէյսէն՝ 1450 մեդր, Տավոս՝ 1558 մեդր եւ Արօզա՝ 1880 մեդր բարձրութիւններու վրայ։ Կան նաեւ սանաթորիումներ միջին բարձրութիւններու վրայ, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ Արեւել.Պիրենեաններու վրայ Գամպօ, Էնի մէջ՝ Հօթվիլ եւ այլն։ Այդ հաստատութիւններուն մէջ կարելի է տալ արեւային լոգանքներ հոն խնամուող հիւանդներու։

Արեւուն լոյսը բնութեան ընծայած թանկագին բարիքն է, որմէ պէտք չէր որ զրկուէր բնաւ մարդ, այլ առատապէս վայելէր զայն. եւ սակայն ներկայ ընկերական կազմակերպութեան ամենամեծ ամօթն է եւ ամէնէն աւելի ըմբոստացուցիչ պարագան, դատապարտել ընտանիքներ հազարներով բիւրերով ապրելու նկուղներու եւ աղտեղի խցիկներու մէջ, ուր լոյսը մուտք չունի եւ ուր անարիւն եւ դալկահար մանուկներ կը հիւծին օդի եւ լոյսի կարօտով։

Արեւու լոյսն է որ ազդելով մեր ջղային դրութեան վրայ կ'ապահովէ մեր ներքին գործարաններու ներդաշնակ պաշտօնավարումը. արեւուն լոյսին ժամանակաւոր պակասութենէն ազդուած երբեմն առանց ուրիշ բանաւոր պատճառի կը տխրինք եւ հոգեկան անհաճոյ տրամադրութեան կը մատնուինք։

Արեւուն լոյսը միքրոպաջինջ ազդեցութիւն ունի. միքրոպներէն շատերը արեւու եւ լոյսի ուղղակի ազդեցութեան տակ կը սպաննուին կամ իրենց կենսունակութիւնը կը կորսնցնեն. զոր օրինակ ժանտատենդի մանրէները (bacilles typhiques) առաւելն մէկ ժամուան մէջ կը դադրին ապրելէ, երբ արեւային ճառագայթներու ենթարկուին ուղղակի, իսկ քոլերի մանրէները աւելի դիմացկուն են եւ կը մեռնին 5էն 7 ժամուան մէջ։ Իրաւ է որ այս արդիւնքը կը տարբերի միքրոպներու գտնուած միջավայրին, առատութեան եւ ի՞նչ պայմաններու ենթարկուելուն համեմատ։ Ժանտատենդի եւ քոլերայի մանրէները աւելի շուտ կը ջնջուին թափանցիկ միջավայրի, զոր օրինակ յստակ ջուրի քան պղտոր ջուրի մէջ, թեթեւ խաւի քան խորութեան մէջ։ Քոխի մանրէները աւելի շուտ կ'ազդուին արեւուն լոյսէն, երբ ողորկ մակերեսի վրայ կը գտնուին, ինչպէս սաւանի մը վրայ եւ կամ երկաթէ անկողինի մը վրայ, քան անոնք որոնք պահուըտած են բուրդէ զգեստներու, բուրդէ ներքնակներու (matelas) եւ մուշտակներու մէջ, ուր արեւին լոյսը չիկրնարպէտք եղած չափով թափանցել։ Պատեհութիւնը ներկայացած պահուն փարանելու պէտք չկայ, անհրաժեշտ է ջերմարանի մը (étuve) մէջ գերջեռումի միջոցաւ հականախել զանոնք անխնայ։

Արեւու լոյսին բարերար ազդեցութիւնը թոքախտաւորներու վրայ հաստատուած իրողութիւն մըն է. աշխատանոցի փորձերու մէջ տեսնուած է որ այն հնդկախոզերը որոնց քոխի մանրէներ ներարկուած են, արեւուն լոյսին մէջ աւելի երկար կ'ապրին քան անոնք որ արեւուն լոյսէն զրկուած են։

Արեւուն լոյսը բուժիչ զօրութիւնն ունի ազպախտի (tuberculose osseuse), մորթային կարգ մը հիւանդութիւններու համար եւ մասնաւոր հաստատութիւններ կան որոնք լաւագոյն արդիւնքով կ'օգտագործեն արեւու լոյսին բարերար ազդեցութիւնը։

Դարձիր դէպի արեւը եւ փնտռէ անոր կենսատու ազդեցութիւնը, հայրենակի՛ց, երբ հիւղակ մը կանգնես բնակելու եւ բնակեցնելու զաւակներդ, այնպիսի դիրք մը ընծայէ անոր որ արեւը առանց արգելքի մը հանդիպելու թափանցէ հոն եւ իր լոյսով ողողէ ամէն անկիւն։ Յիշէ աշխարհածանօթ առածը. «Հոն ուր արեւուն լոյսը կը մտնէ, բժիշկ չի մտներ»։

Փոխանցիկ հիւանդութեան մը պարագային, օգտագործէ արեւուն լոյսը, հիւանդին զգեստները արեւուն հականեխիչ ճառագայթներուն ենթարկելով։ Վարդախտի, հարսանիթի, կապոյտ հազի միքրոպտարրերը (germes) կ'ազդուին եւ կը ջնջուին արեւուն լոյսով։

Այս ամէնը ճանչնալէն յետոյ, մտացի չե՞ս գտներ մեր հեթանոս նախահայրերը որոնք պաշտօն կը մատուցանէին արեւուն՝ «Աղբիւր ամենայն բարեաց։»

ՏՈՔԹ. Բ. ՈՍԿԻ

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱ

Տնտեսական դժուար կացութեան մը մէջ կ'ապրի Ճէպէլ Մուսայի հայ գաղութը։ Մխիթարական չէ նաեւ իր կրթական վիճակը։ Ու այս պարզ է, նիւթական անձկութիւնը կաշկանդած է զայն ու թոյլ չէ տուած որ ան կարենայ մարմին տալ իր տենչանքներուն։

Այսու հանդերձ գրեթէ ամէն գիւղ ունի նաեւ իր դպրոցը, բայց, անունով միայն, պարզապէս վարժարանի գաղափարը վառ պահելու, եւ իրենց երախաներուն «ա, բ, գ»ը սորվեցնելու։ Այդ իսկ, բաւ է գաղափար մը կազմելու, թէ որքա՛ն կը տենչայ այդ ժողովուրդը ուսումի, թէ որքա՛ն կը սիրէ ան իր մայրենի լեզուն։

Մէկ երկու տարի առաջ Բարեգործականը պզտիկ նպաստ մը յատկացուցած էր այդ շըրջանի դպրոցներուն, եւ ուսուցիչ մը կը պահէր այնտեղ, բայց, նկատի առնելով որ նման գործ մը իր նպատակին մաս չի կազմեր, շուտով դադրեցուցած է զայն։

Զունին զրադարաններ, մինչեւ նոյն պատճառով չեն կրցած ապահովել նաեւ օրաթերթեր, որոնց պակասն զգալի է։

Դժբախտաբար դուրսէն ալ ո՛չ ոք հետաքրքրուած է այս գաղութով, որ գրեթէ միակն է բոլոր հայ գաղութներուն մէջ, որ կրցած է պահել իր ինքնութիւնն ու ազգային դիմագիծը, ու մեզի փշրանքներ բերած է մեր նախնիքներու ազնուական առաքինութիւններէն ու բարքերէն։

Դեռ մինչեւ երէկ անծանօթ էր, ու այսօր իսկ շատերը անծանօթ են անոր։ Ընդհանուր

պատերազմին իր մղած
մարտը՛ն էր որ ան ճան
ցաւ հայ ժողովուրդին,
համար պանծալի ու սիրե
մը ըրաւ անառիկ «Ճէպէլ
սան»։

Հարկաւ,անբերրի գաղ
չէ ան. ան ալ ունեցան
տխուր կողմեր եւ ունի
կաւին, որոնք հետեւանք
թուին ըլլալ նոյնպէս
տութեան։ Ամենայնոի
թիւնը անհատական այն
ըէպէյիականական» աղտոտ
տումն ու դէշ նախանձ
ժամանակ մը ծայրայեղութ
հասնող պայքարի մը
տուած էր, որ սակայն
բարեբախտաբար անհետ
է, շնորհիւ այն գիտակից
տասարդներուն, որ նոր
նետեր են։

Ճէպէլ Մուսայի բոլոր
ղացիներն ալ ապետակ
թեան մօտեցող հիւրասի
թիւն մը ցոյց կուտան
այցելող հիւրերուն,
թիւն մը, որ զուտ հայկական

Բայց, Վագըֆցիները,
տըրպէկցիներն ու Եօղուն Օ
լուքցիները, երեքը միա
նաշարը կը կազմեն այդ
ղութին, եւ Խըտըրպէկին
նայ պատիւը ըլլալու անոր
տը, ան է որ արիւն ու
կը ղրկէ ամէնուն, ան է
կենսունակ, ուսումնատենչ
դեռատի երիտասարդներ
կեանքի կը կանչէ միա
Իրն է նախաձեռնութեան
Բայց կարելի չէ իր ան
բաժնել նաեւ Եօղուն Օլու
Ու արդէն այնքան մօտ են
րու որ մէկ-մէկ արուարձան
թուին ըլլալ միեւնոյն գիւղ

Կլիմայի եւ բնական գեղ
կութիւններու տեսակէտով
ուար է դասաւորում մը
«Ճէպէլի» գիւղերուն միջեւ
րաքանչիւրը իրեն յատուկ
դեցկութիւն մը ունի։

Վագըֆը թէեւ Խըտըր
կին ջուրը կը խմէ, բայց,
ծովահայեաց դիրք, մաքուր
եւ հոյակապ ձորակ մը,
նոյնքան կը պատկանի
Խըտըրպէկին։

Խըտըրպէկը ունի առատ
րով սքանչելի աղբիւր մը,
ձորակ մը սիրուն, բայց,
օդ, ու առատ ժժղուկներ։

Կարելի չէ չյիշել
իր ամէնէն մեծ հմայքը, որ
պակսի միւս գիւղերուն քով
դարաւոր եւ պատկառելի
սին, որ իր զով ստուերին
քեւ ամբողջ ամառը կը
կալէ եւ Վագըֆցին, եւ Խը
պէկցին, և Եօղուն Օլուքցի
ամէն անցորդ որ իրեն կը

Կ'ըսեն թէ հազար
բիւր տարիներու կեանք
անիկա։ 15 մարդեր զի
հազիւ կրնան իր բունին
գրկել։ Այդ վեհաշուք ծեր
ներքին մասը տարիներու
թացքին փտած եւ
կուած է, ու վերածուած
խակի մը, ուր ոտքի վրայ
մարդ կրնան կենալ։ Պատեր
մի ընթացքին 8 ձիաւոր
կրցած են հոն ապաստան
ազատուիլ։ Այժմ նուիր
ծառ մըն է ան, ու հոն Խըտ
պէկցի մայրերը կ'երթան
կը վառեն ու խունկ կը
ու այս կերպով բնազդօրէն
նոնք կ'երթան կը կա
«Սօսեաց անտառը» պաշտ
րենց նախնիքներուն։

Խըտըր պէկի աղբիւրէն
այսօր այդ դարաւոր ծառ
մէն անցորդի փսեմ հեքեա
կը պատմէ։

Եօղուն Օլուքը՝ թէ
ջուրով նուազ, բայց լաւ
րանոց է։ Իր բարձր դիրք
վահայեաց ու օդասուն,
ղեցիկ տեսարաններով ու
նիի կալերով շատ վեր է
ներէն։

Հաճի Հապիպլին նոյ
շատ հաճելի ամարանոց է
պաղ աղբիւր եւ շքեղութի
րով լեցուն հօր մը, սակայն
չեմ կրնար մոռնալ բնա
ծառերուն տակէն, առուակ
ի վեր եւ բարտիներու
ներու մէջէն մագլցող
տրիկ արահետը, որ կանգ

...յանկարծ ծեր Ջաղացքի մը
...այն արահետը, ուրկէ
...ը, ուսերնուն աղբիւ-
...ները առնելու կ'երթան ա-
...խանձ հայ աղջիկները այդ
...ին։
...ասի Հայպիպլի։ Շատ հեռուն
...մօտ ենք արդէն, շունչ մը
...ու անա Պիթիասը, վարդի
...պարզ եւ անոր պէս շքեղ։
...գիւղերուն պէս, հոս ալ
...փռուած են ու խեղ-
...ները պարտէզներու և ծառերու
...երներուն մէջ, բայց, ուրիշ
...թութիւն մը ունին ամէնքն
...հոս հաւասարապէս առատ
...ու զուլալ Ջրերը, արեւն
...ու յստակ օդը։ Հարուստ
...գեղեցիկ զբօսավայրերով։
...կեբերանի աւերակներն
...բարձրաղիր ծմակի մը բե-
...աղբիւրներով շրջապատ-
...զուարթ են, անոնք չեն
...Եօղուն Օլուքէն քալլ
...անդին՝ Ս. Թովմասի աւե-
...ներուն, որոնք բլրակի մը
...կարծես ծարաւէ պապա-
...եւ չորցած, կը նստին տըր-
...ու խոժոռ։
...յս տարի, զանազան վայրե-
...մանաւորապէս Հալէպէն
...բազմութիւն մը լեց-
...էր այս հքնաղ ամարանո-
...կեանքը աղբիւրներու
...քով կ'անցնի անձանձ-
...եւ կը սահի խաղաղ ա-
...ջուրերուն պէս։
Պիթիասէն քիչ աւելի հեռուն,
...Չէյթունը դեռ նոր սկսած է
...ցանել ժայռերուն վրայ,
...օրին տուները կը բարձրա-
...ու կը շատնան, եւ ժայռերը
...նարհին իրենց բարեկամ
...մը Չէյթունցիներու ապա-
...կամքին առջեւ։
...եապուսիէն իր Ջէվլիկով,...

[illegible]

...անխառն մթնոլորտ մը,
...ղատութեան շունչը որ կը
...ռանի այդ լեռներուն մէկ
...րէն մինչեւ միւսը։

ՄԱՐՉԱՏ

(Ազդակ)

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մ. ՔԷՄԱԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Քէմալ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Սոֆիայի կիսապաշտօնական «Լա Պիւլկարի» թերթի թղթակիցին.

— «Ձեզի կրնամ յայտարարել թէ իմ համոզումս պուլկարիոյ հանդէպ հետապնդուելիք քաղաքականութեան առթիւ, Թուրք կառավարութեան համոզումը կը կազմէ։ Երջանիկ եմ տեսնելով որ երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող անկեղծութիւնը, փոխադարձ զգացումներու վրայ հիմնուած է։ Իրականին մէջ այսօր, ո՞չ մէկ ուժ, նոյն իսկ ուղղակի շահագրգռուող կառավարութիւններն անգամ չեն կրնար արգիլել հանդիսանալ՝ երբ երկու ժողովուրդներ ուզեն բարեկամաբար ապրիլ։

Այս երկու ազգերու միջեւ մերձեցում առաջ բերելու համար, պատերազմէն յետոյ շատ աշխատանք թափուեցաւ։ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւ Էնկիւրիի պուլկար դեսպան Մ. Փավլոֆ այդ ուղղութեամբ շատ աշխատեցան։ Իմ կարծիքով, այսքանը բաւական չէ։ Երկու երկիրներու շահը կը պահանջէ որ շատ աւելի ջանք թափուի։

Սոֆիա գտնուած միջոցիս յարաբերութեան մէջ գտնուած էի Պուլկարիոյ զարգացած դասակարգին հետ։ Պուլկարիա շատ մեծ երկիր մը չէ, բայց (ստ բաւականին կենսունակ եւ զօրաւոր պետութիւն մըն է եւ թանկագին առաքինութիւններով օժտուած ժողովուրդ մը ունի։

Սոֆիա գտնուած միջոցիս, Թուրքիոյ անկախութեան մասին մտածումներս եւ ծրագիրներս պարզած էի պուլկար ղեկավար շրջանակներուն։

Կարճ ժամանակ մը յետոյ ատոնց ըմբռնելու նոյնութեամբ եւ ամբողջութեամբ գործադրեցի։ Ցոյց ունիմ թէ այդ անձերն ալ չպիտի յապաղին իրենց ըմբռնելը կատարելու։ Մեր ազգերը եղբայր են իրարու եւ անոնց փոխադարձ շահերը կը պահանջեն որ լաւ ապրին իրարու հետ։

Քաղաքականութեան մէջ ես իրապաշտ եմ եւ ամէն բան կը դտնեմ գոյութիւն ունեցող պայմաններուն եւ անոնց ներկայացուցած անհրաժեշտութեան եւ կարեւորութեան համաձայն։

Այս պատճառով սա համոզման յանգեցայ որ եթէ երկու ազգերը համաձայնին իրարու հետ իրենց փոխադարձ զարգացումին եւ յառաջդիմութեան տեսակէտով հրաշքներ գործած եւ միւս կողմէ յաջողած պիտի ըլլան ապահովել խաղաղութիւնը, որ բարձր նպատակը կը կազմէ արդի քաղաքակրթութեան։

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱԿԱԿՐՕՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Մոսկուայէն պերլին հասած լուրերու համաձայն, Ռուսիոյ մէջ ծայր տուած է հակակրօն շարժում մը, որ կը պահանջէ Ծնունդի տօնին ջնջումը։

Անկրօն կոմունիստներու խումբ մը կը պահանջէ որ Քրիստոսի տօնը փոխարինուի յեղափոխական տօներով եւ Ծննդեան առթիւ նուէրներու ցուցադրութիւնը արգիլուի վաճառատուններու մէջ։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Ներկայիս, հակահրէական շարժում մը դարձեալ ծայր տուած է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։

Խորհրդային թերթերը, Ռուսիոյ բոլոր անկիւններէն առնուած հեռագրեր կը հրատարակեն։ որոնց համաձայն, քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ, բռնութիւններ եւ բարբարոսութիւններ կը գործադրուին Հրեաներու վրայ։

Վորոնէժի համալսարանին մէջ մանաւանդ, կատարեալ ջարդ մըն էր որ տեղի ունեցաւ։ Հրեայ բազմաթիւ ուսանողներ ծեծուեցան ու չարչարուեցան քրիստոնեայ դասակիցներու կողմէ։ Քննութիւնը երեւան հանեց թէ ոչ միայն ուսանողները, այլ նաեւ ուսուցիչները անողոք կերպով կը հալածէին հրեայ ուսանողները եւ անոնց կեանքը անտանելի կը դարձնէին։

Գործարաններու մէջ, հրեայ բանուորները կ'ենթարկուին տուգանքի եւ խստութիւններու իրենց գործի ընկերներուն կողմէ եւ այս կարգի շահատակութիւններուն մէջ մանաւանդ համայնավար երիտասարդութեան անդամներն են որ աչքի կը զարնեն իրենց շահատակութիւններով, ասոնք են որ հակահրէական կատաղի պայքար կը մղեն։

Ատելութեան նման զոյցեր կատարուած են նաեւ Մոսկուայի, Խարքովի, Օտեսայի, Եկատէրինոսլաւի եւ զանազան մեծ քաղաքներու մէջ։ Ճերմակ Ռուսիոյ մէջ հրեայ բնակչութիւնը կը կազմակերպէ ինքնապաշտպանութեան խմբակներ։

Նոյնպէս, Մինսքէն կը հեռագրեն թէ գոմէլի շրջանին գիւղերուն մէջ հալածանքներ կազմակերպուած են Հրեաներուն դէմ։ Տեղական բոլշեւիկ իշխանութիւնները ոչ մէկ միջամտութիւն կատարած են։

ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

ԱՌԱՆՑ ՔՕՂԻ

Բագուի «Բանուորուհիներու եւ գեղջկուհիներու միութեան» որոշումով, բոլոր Թրքուհիները քօղ չպիտի կրեն ընտրութիւններու ժամանակ։ Տիրող սովորութեան համաձայն, Ատրպէջանի մէջ մինչեւ այժմ, կանանց բոլոր ընտրական եւ վերընտրական ժողովները տեղի կ'ունենային այրերէն անջատ, իսկ այս տարի տեղի պիտի ունենան այրերու հետ միասին։

ԼԷՆԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆՈՎ

Ատրպէջանի մէջ, ձեռնարկըւած է հրատարակելու Լէնինի երկերու լիակատար, ժողովածուն Թրքերէն լեզուով։ Պատրաստուած են տպագրութեան առաջին, երրորդ եւ տասներկուերորդ հատորները։ Թարգմանութիւնը կը կատարուի Լէնինի գործերու վերջին լիակատար ժողովածուէն։

ԲԱԳՈՒ - ՊԱԹՈՒՄ ՆԱՒԹԱՄՈՒՂԸ

Բագու-Պաթում նաւթամուղի շինութիւնը առաջ կ'երթայ մեծ արագութեամբ։ Կարճ ժամանակւան մէջ շինութիւններու ամենամեծ մասը լրացած կ'ըլլայ։

Նաւթամուղի երկարութիւնը 883 քիլոմեթր է։ Մէկ տարուան մէջ, նաւթամուղի միջոցով կարելի պիտի ըլլայ տեղափոխել 2,500,000 թոնօ նաւթ։ Նաւթամուղի կառուցման ընթացքին, պէտք եղած է յաղթահարել շատ մեծ դժուարութիւններու։

Կառուցումներու ամենակարեւոր մասն է Բագու-Խաշուրի գիծը, որ արդէն աւարտած է։ Խաշուրի նաւթահան կայանը սկսած է գործել։ Այս կայանի գործունէութեան հետեւանքով նաւթի արտածումը կ'աւելնայ երեք անգամ։ Ասկէց զատ, փոխադրութեան ծախքերն ալ մեծ չափով կը կըրճատուին։ Մինչդեռ երկաթուղիով փոխադրութիւնը կը նստէր թոնօն 13 րուբլի, նաւթամուղով փոխադրութիւնը կ'արժէ՝ թոնօն 3 րուբլի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԸ.— Մեր գաղութը 150էն 200 կը համրուի, շրջաններն ալ հաշուելով՝ 500։ Կ'աշխատին մետաքսի գործարաններու մէջ։ Ամէնքն ալ իրենց վիճակէն գոհ։ Այրերը կը ստանան 2,50, կիները 1,50 ֆր.։ Այս վերջինները աւելի ժամ կ'աշխատին եւ մինչեւ 20 ֆրանք առնողներ կան։ Գործարանատէրերը ձրիաբար սենեակ, անկողին, ելեկտրականութիւն եւ ածուխ կուտան։ Գործաւորի պահանջ կայ թէ այրերէն եւ թէ կիներէն։ Փափաքողները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին. S. A. M. Ucel - Ardèche.

Մանուկները բոլորն ալ ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն, եւ գրեթէ մոռցած են հայերէնը։ Կայ նաեւ ֆրանսացի կին մը որ շաբաթը 2 - 3 անգամ հայ մանուկները տեղ մը ժողվելով, ֆրանսերէն աղօթք կը սորվեցնէ։ Մանուկներուն շաքար բաժնելով անոնց սիրտը շահած է եւ խեղճերը երբ տեսնեն այդ կինը, քովը կը վազեն, որպէսզի շաքար ստանան։ Այս մասին ալ հետաքրքրուող չկայ։ Չունի՞նք հայ կին մը որ ինք ալ այս օրինակին հետեւելով, այդ պզտիկներու սիրտը ինքը շահէր, քանի որ այրերէն օգուտ չկայ։

Խ. Քարաճեան

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նորեան եղբայրները, Եունիըն Սիթիէն (Ամերիկա), «Հայրենիք»ի միջոցաւ 100 տոլար կը տրամադրեն՝ 1929 տարուան ընթացքին հայերէն ժողովրդական երգի մը հեղինակին եւ նոյն երգին եղանակը յօրինողին։

Երգը պէտք է բաղկանայ ոչ աւելի քան երեք տունէ, իւրաքանչիւր տուն՝ չորս եւ առաւելագոյն հինգ տողէ բաղկանալու պայմանաւ։

Երգին հեղինակը կամ բանաստեղծը պիտի ստանայ 25 տոլար։

Եղանակը յօրինողին պիտի յատկացուի 75 տոլար։

Երգը պէտք է գրուած ըլլայ սիրային մոթիվներով կամ զըւարթտրամադրութիւններ ստեղծելու հակում ունենայ հայ ժողովուրդին մէջ։ Պէտք է գրուած ըլլայ կարելի եղածին չափ ժողովրդական լեզուով, առանց անոր անտաշութիւններուն։

Եղանակը պէտք է պատշաճի երգին եւ հայկական ոգի ու բընոյթ կրէ։

Թէ՛ երգը եւ թէ եղանակը պիտի հրատարակուին «Հայրենիք» օրաթերթին կամ ամսագրին մէջ։

Նորեան եղբայրները թէ՛ երգին եւ թէ՛ եղանակին ընտրութեան գործը կը ձգեն «Հայրենիք»ի խմբագրութեան եւ կը խոստանան աջակցիլ նոթաներու հրատարակութեան, եթէ երգը առանձին հրատարակուելու արժանի նկատուի։

Ասիկա պատեհութիւն մըն է մեր բանաստեղծներուն եւ երգահաններուն երգերով ծառայելու մեր երգի կարօտ ժողովուրդին։

Այս մրցանակին մասնակցելու ցանկութիւն ունեցող բոլոր բանաստեղծներն ու երգահանները իրենց գրութիւնները պէտք է ուղղեն «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, յիշատակելով, որ մրցանակի համար է։

Եթէ 1929-ի ընթացքին մըրցանակի արժանի ոեւէ բանաստեղծութիւն ու անոր համապատասխան եղանակ չստացուի, Նորեան եղբայրները ամբողջ հարիւր տոլար գումարը կը տըրամադրեն «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որպէսզի ան իր յարմար դատած ձեւով յատկացընէ ուրիշ արժէքաւոր գրութիւններու հեղինակին կամ հեղինակներուն։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Լոնտոնէն Պ. Մարկոս Քէշիշեան տարեկան *Յառաջ* կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին։

ԿՈՆՔՈՒՐԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Կոնքուրները այս տարի գրական մրցանակը յատկացուցին Constantin Weyerի, իր վերջին վէպին համար,— *«Մարդ մը կը հակի իր անցեալին վրայ»* որ նախապէս իբր թերթօն հրատարակուեր էր Intransigeant թերթին մէջ։

Կոնքուրի մրցանակը որ ամէն տարի, աղմուկ եւ հետաքրքրութիւն կը յարուցանէ քան ուրիշ որեւէ մրցանակ, այս տարի եւս երեւան բերաւ մրցակցութեան նոյն երեւոյթները։ Դիտումնաւոր ներբողներ, առաջ նետուած անուններ՝ յաճախ անծանօթ, բայց գրեթէ միշտ տաղանդաւոր, կոնքուրներու ընտրութեան վրայ ազդելու համար հրապարակային թելադրութիւններ ու քովնտի դիմումներ։

Այս տարի մանաւանդ, մրցանակաւորի ընտրութեան նախօրէին, նկատելի էր քաղաքական մեծ դէմքի մը, Քլէմանսոյի անունով յարուցուած աղմուկը, անոր նախկին քարտուղարին շուրջ։

Հաւանական թեկնածուներ կը նկատուէին Ռ. Մ. տիւ Կառ, Մարք Սթեֆան, Անտրէ Շանսոն, Անտրէ Մալրօ, Տրիէօ լա Ռօշել։ Ամէնէն քիչ կը խօսուէր գրողին մասին, որ 6 քուէով պիտի արժանանար մրցանակին, Constantin Weyer, որուն մասին խօսեցանք կիրակիի թիւով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԻՍ.— Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբը կը շարունակէ յաջողութիւններով օտարներու ուշադրութիւնը գրաւել։ Անցեալ կիրակի մեր խումբը յաղթեց C. S. de Saint-Etienne*ի, Օի դէմ 3 նշանակէտով։*

Միութիւնս իր կոկիկ խաղերով, եւ հակառակորդ խումբը գոհ ձգելով կը վերջացնէ իր մրցումները։

Բ. Տ.

ԴԱԼԻ ՂԱԶԱՐ

(ԷՋ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԷՆ)

...րօն պարգեւներ խոստացաւ։ ...րջոյ, առաջին վաշտի վաշ-...ետը, իր հետ առնելով եր-...ոզու, ձիւնը ճեղքելով, իջ-...է վիրաւորի մօտ եւ բացի վիրաւորից իր հետ առնե-...նաեւ մէկ սպանուած՝ հարիւ-...ետ Մշեցի Բարէին, վերա-...նում է։

...ին երեկոյեան մեզ հաս-...է կոտոշ Արամը իր ձիա-...հարիւրեակով. բայց նրա ...ը առանձին օգուտ չի բե-..., քանի որ ձիւնի պատճա-...հնարաւոր չի լինում ձիան-...ով առաջ շարժուելու։ Այդ ...եր մեզ փոխարինեցին 4րդ ...արտակի զինուորները, իսկ ...ք իջանք Սօղանլու։

...Սօղանլուում հարկ եղաւ Ղա-...իրդան տանող ճանապարհի ...քերը մարդ ուղարկել, բայց ...ի որ բոլոր զինուորները յոգ-...էին, ուստի կարգադրու-...ն եղաւ այդ աշխատանքը յանձնել պետերին, այսինքն՝ վաշտապետներին, յիսնապետներին, քսանեւհինգապետներին եւ տասնապետներին եւ այդ գիշեր զիրքեր գնացին զօրամասի բոլոր պետերը։ Ղազարի հեռանալուց յետոյ, Դրօն էր կառավարող մեր կռիւները։

Չգիտեմ ինչո՛ւ, մեր գումարտակը ուղարկեց Սարիղամիշի զիրքերը, որտեղ եւ մնացինք մինչեւ ընդհանուր նահանջը։ Երեւանից ճակատ եկան նորանոր ուժեր. իսկ մեզ փոխադրեցին Ղարս, նպատակ ունենալով գումարտակը ցրել գնդերի մէջ։

Մեր Սարիղամիշ եղած ժամանակամիջոցին, Ղազարը տըղաներին ոգեւորելու համար, Թիֆլիսից երկտող էր գրել, որ վէրքերը լաւանում են եւ ինքը շուտով կը վերադառնայ բանակ։

Այդ երկտողը պատճառ եղաւ տղաներին չը ցրւելու որեւէ զօրամաս։ Սակայն երբ Ղազարը բաւական ուշացաւ, ի վերջոյ հարկ եղաւ գումարտակը Ալէքպոլ ուղարկելու։

Այդ օրերին Ալէքպոլ էր եկել Անդրանիկը բանակ կազմելու համար։

Մեր գումարտակի զինուորներից մեծ մասը միացաւ Անդրանիկին. իսկ մէկ մասն էլ անցաւ Երեւան։

Ու այդպէս Ղազարը իր փոքրաթիւ զօրամասով կարողացաւ մօտ մէկ ամիս ճակատ պահել եւ արգելք հանդիսանալ տաճիկների յառաջխաղացմանը, այն էլ այն օրերին, երբ ճակատ պաշտպանելու կարիքը գերազանցօրէն պէտք էր։

Կովկասեան Զինուորական իշխանութեան կողմից Ղազարի գումարտակին պարգեւ տրւեցաւ 83 շքանշան։

Գումարտակի ցրւելուց յետոյ, ես միացայ Անդրանիկին եւ անցայ Զանգեզուր. երբ վեց ամիս յետոյ վերադարձայ Երեւան եւ Աստաֆեան փողոցում հանդիպեցայ մեր բոլորիս սիրելի Ղազարին, շատ ուրախացայ, երբ ինձ ողջ ու առողջ տեսայ, իսկ ես շատ տխրեցի, երբ տեսայ որ Ղազարը կաղում է։ Մենք յաճախ էինք հանդիպում իրար եւ միշտ էլ մեր գումարտակի անցուդարձից էր հետաքրքրւում։

1920 թուականի դեկտեմբերին Ղազարը զինուորական գործով անցնում է Ղարաբաղ։ Երբ իմ պատրաստակամութիւնն եմ յայտնում իր հետ ընկերակցելու, նա պատասխանում է. «քեզ մատաղ, ես այժմ մի քանի հոգւով եմ գնում եւ այն էլ տեսնենք մեր որոշած վտանգաւոր ճամբով պիտի կարողանա՞նք անցնել թէ ոչ. երբ կը հասնենք Ղարաբաղ եւ միւս կողմից էլ Զանգեզուրի ճամբան կը բացւի, այն ժամանակ քեզ էլ բերել կը տամ մօտս»։

Վերջին անգամ գնաք բարեաւ մաղթելով, Ղազարին իր ընկերներով ճանապարհում եմ Երեւանից։

Նրանք Իջեւանի վրայով անցնում են Ատրբէջանի թաթարական գիւղերով եւ անփորձ հասնում են Ղարաբաղ։

Մօտ երեք ամիս Ղազարը աշխատում է Ղարաբաղում ինքնապաշտպանական գործը ղեկավարելով։

Ղարաբաղի ապստամբութեան օրը Մարտ 22ի գիշերը, Վարանդեցի զինուորներով գրաւում է Ասկերանը եւ երկար ժամանակ մնում է այնտեղ, թոյլ չը տալով թշնամուն Ասկերանը անցնելու, բայց երբ Ատրբէջանի մեծաքանակ զօրքերը անհաշիւ գնդացիրներով ու թընդանօթներով գալիս են Բագւից, Ապրիլ 2ին տեղի ունենում է օրհասական կռիւ։ Ղազարը դիմադրում է Ասկերանի առաջին դիրքերից եւ մի քանի անգամ վիրաւորւելով ու հրանօթի հասցրած հարւածներից հողի մէջ թաւալւելով, նորէն իր դիրքից դուրս չի գալիս եւ հերոսաբար մինչեւ վերջին փամփուշտը կռւում է ու վերջն էլ ուժասպառ ընկնում է դիրքում։

Քանի անգամ, Ղազարին խնդրում են իր զինակից ընկերները, թողնել դիրքը, քանի որ թշնամին մեծ ուժերով է գալիս, բայց նա չի լսում։

Ատրբէջանի զօրքերը մտնում են Ղազարի դիրքին եւ անմիջապէս գլխատում այդ յաղթ կուողի գլուխը ու տանում Շուշի թրքական թաղում պտըտցնում։

Հազար անգամ փառք ու պատիւ քեզ, ով մեր սիրելի հերոս, որ դու մինչեւ վերջին շունչդ պայքարեցիր ցեղիդ գոյամարտին ու հերոսաբար ընկար Ասկերանի դիրքերում։

Թող քո յիշատակը վառ մնայ այն սրտերում, ովքեր գիտեն քալել քո ճամբան։

«Յուսաբեր»

(վերջ)

ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւնով մը։ Բոլոր երեսփոխաններն ու նախարարները սեւ շապիկ հագած էին։ Մեծ բազմութիւն մը ներկայ էր սրահին մէջ։ Երբ Մուսոլինի սեւ շապիկով ներս մտաւ, բոլորը յոտնկայս սկսան ծափահարել զայն եւ երգել ազգային քայլերգը։

Ձեռքի շարժում մը բաւական եղաւ խոր լռութիւն ստեղծելու սրահին մէջ։ Ծափերով ընդունեցան Աշխատանքի Սահմանադրութիւնն ու ֆաշիսմի Մեծ Խորհուրդին վերաբերեալ օրինագիծերը։

Մուսոլինի խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որ տեւեց մօտ մէկ ժամ։

Իտալիա եւ Թուրքիա

«Թրիպունա», իտալեւթուրք դաշնագրի ստորագրութեան առթիւ կը գրէ.

— «Իտալիոյ քաղաքականութիւնը որ անհրաժեշտութեանց վրայ կռթնած, տարածման օրինաւոր հիմեր ունի, առանց երկդիմութեան կը հանդիսանայ խաղաղութեան տարր մը»։

Եւ Իտալիոյ արդարամտութեան եւ ուժին մասին կ'ընէ կարգ մը խորհրդածութիւններ։

Մաքտոնըլտ Փարիզի մէջ

Անգլիոյ նախկին վարչապետ եւ աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչ Ռամսէյ Մաքտոնըլտ քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի։ Մաքտոնըլտ կիրակի օր խօսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչներուն եւ ֆրանսացի պետական դէմքերու հետ։ Ի պատիւ իրեն տրուեցաւ ճաշկերոյթ մը, որուն ներկայ եղան Երեսփ. Ժողովի ընկերվարական նախագահ Ֆէրնան Պուիսոն, Ծերակոյտի նախագահը եւ Փարիզի անգլիական դեսպանը։

Մաքտոնըլտ երէկ իրիկուն Արդարութեան Պալատի մեծ սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ «Աշխատաւորական կուսակցութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան» մասին։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԼՈՒԽ ?

Լորտ Ռոթըրմիր «Սընտէյ Տիսփէչ»ի մէջ հրատարակուած նամակով մը կը նախատեսէ որ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը անկասկած իշխանութեան գլուխ պիտի անցնի դարձեալ 2-3 տարիէն, որովհետեւ յառաջիկային խորհրդարանային ընտրութեանց մէջ պահպանողականներու մեծամասնութիւնը շատ կասկածելի պիտի ըլլայ։

Լորտ Ռոթըրմիր կը քննադատէ վերջին կառավարութիւնները, որոնք անպէտ ծախքերու քանակը մեծապէս աւելցուցին. այս կարգէն են Պաղեստինի եւ Միջագետքի հոգատարութիւնները պահելու համար եղած ծախքերը, առանց խօսելու ամէն շաբաթ անգործներուն տրուած 350,000 անգլիական ոսկիին մասին, որով Անգլիա Ֆրանսայէն աւելի աղքատ երկիր մը կ'ըլլայ։

Թրքական դրամին կայունացումը

Թուրքիոյ ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ Պոլսոյ Սակարանի կոմիսարութեան հրահանգ տուած է ուսումնասիրել թրքական ոսկիին կայունացումը։

Կը կարծուի սակայն թէ նախ քան կայունացումը պիտի ստեղծուի պետական դրամատուն մը։

Ֆրանքէւթուրք խառն դատարանին առջեւ

Պոլսոյ ֆրանքեւթուրք խառն դատարանը զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով։ Պատերազմէն առաջ, Ատանայի Ջուքուր Օվա ագարակը 75 տարի պայմանաժամով օգտագործելու մենաշնորհ տրուած էր ֆրանսական Վանտէօվր Լէֆէս ընկերութեան։ Պատերազմին պատճառով, ընկերութիւնը չէ կրցած շահագործել ագարակը։ Զինադադարէն յետոյ Թուրք կառավարութեան դիմած է՝ խնդրելով որ ճանչնայ իր մենաշնորհը, որ յիշատակուած է Ֆրանքլէն-Պույեոնի համաձայնագրին մէջ։ Անկէ զատ Ջուքուր Օվայի հարցը Լօզանի մէջ ալ խնդրոյ առարկայ եղաւ, եւ որոշուեցաւ խառն դատարանի իրաւասութենէն դուրս նկատել զայն։

Հակառակ այս բոլորին, դատարանի նախագահ Ասէր, յայտնեց թէ պայմանագրութիւնը մենաշնորհի հանգամանք չունի, հետեւաբար դատարանի իրաւասութեան տակ կ'իյնայ։ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը բողոքեց եւ չընդունեց այս տեսակէտը։ Ասոր վրայ, դատարանը վճիռը յետաձգեց։

Միջազգային պանդոկներու ընկերութիւնը Բերա Փալաս պանդոկը կը պահանջէր, ըսելով թէ պանդոկին նախկին տէր Պոտոսաքիէն գնած է շէնքը։ Դատավարութեան ընթացքին ընկերութեան փաստաբանը պահանջեց որ կառավարութիւնը երաշխաւորութիւն ցոյց տայ մինչեւ որ դատը լրանայ։

Այս առաջարկը քննելու համար դատը յետաձգուեցաւ։

Ափոսթոլիտիս անուն Յոյն մը դատ բացած էր և կը պահանջէր որ իրեն վերադարձուին Այտընի մէջ իր ունեցած կալուածները, քանի որ ֆրանսական հպատակ է ինք։ Դատարանը մեծամասնութեամբ վճռեց թէ ֆրանսական հպատակ է Ափոսթոլիտիս։ Թուրք ներկայացուցիչը բողոքեց, ըսելով թէ հպատակութեան վերաբերեալ վէճերը կը քննուին տեղական դատարաններուն և ոչ թէ խառն դատարաններուն կողմէ։

Ծերակուտականի մը խեղագարութիւնը

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Սոմի ծերակուտական եւ նախկին ելմտական նախարար Քլոց բախտախաղի մէջ մեծ գումարներ կորսնցուցած ըլլալով, սկսած է մտային խանգարման նշաններ ցոյց տալ։

Վերջերս գնած էր թանկարժէք գոհարեղէն մը, եւ փոխարժէքը վճարած չէքով մը՝ քաշուած դրամատան մը վրայ, ուր այլեւս դրամ չունէր։

Ծերակուտականը այժմ Մալմէզոնի մէկ յիմարանոցին մէջ հսկողութեան տակ առնուած է։

Մերճան Ալթունեան հրոսախումբին դատը

Մերճան Ալթունեան հրոսախումբին հետ տեղի ունեցած ընդհարումի ընթացքին սպաննուած ոստիկան Մուսամմէր Ճավիտ պէյի կինը 45 հազար ոսկիով վնասուց հատուցման դատ բացած էր։ Դատը յետաձգուեցաւ ուրիշ օրուան, նկատելով որ թղթածրարը ներկայիս Էնկիւրի կը գտնուի և կը քննուի դատական գործավարութեան կողմէ։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին նախորդ ժողովի տեղը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Յունուար 6ին, 8 Rue Jean Goujonի սրահներուն մէջ։

ԴԵԿՏ. 15ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՓԵՏՏԵՄ»

(քերթուածներ)

Գրեց՝ Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ

այս իրիկուն ժամը 10—11 ընդհ. պատմութիւն (Մ. Նաթանեան)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 698.50։ Կարգադրեցինք։

Շամփինեը, Տքթ. Ո.— 60։

Իսի լէ-Մուլինօ, Խ. Ե.— 10։

Մարսէյլ, Ա. Ա.— 100։

Փարիզ, Ա. Ֆ.— 30։

Պէլֆոռ, Պ. Ա.— 35։

Օշ, Շ. Ս.— 70։

Լանսէյ, Գործ. Ն.Գ.— 160.60։

Վալանս, Գործ.— 330։ Կարգադրեցինք։

Սէվըր, Ն. Յ.— 70։

Փարիզ, Ժ. Մ.— 35։

Ռօեալ, Յ. Ա.— 35։

Մարսէյլ, Կ. Պ.— 35։

Լա Սիոթայ, Ղ. Ա.— 140։

Լը Փուզէն, Կ. Մ.— 10։

Պրէթաքպլը, (Սէն Սիր) Ս. Պ. — Ստացանք։ Տեսնել՝ «Յառաջ» թիւ 817։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պիթլիսցի Արամ Գասպարեան որ 1922ին կը գտնուէր Սելանիկի (Յունաստան) շրջակաները։

Իմացնել՝ Յակոբ Միքայէլեանի 20 Av. Haraps, Viroflay (S. et O.) France.

— Կը փնտռուի Օրտուցի Յ. Յովհաննէսեան 22 տարեկան, հօր անուն Կարապետ, մօր անուն Թոմոմ։ Չորս տարի առաջ կը բնակէր Փարիզ, 5 Rue Lesage։ Իմացնել՝ իր եղբօր Նշան Յովհաննէսեանի, Լէոֆորոս Վասիլէոս Եօրկիու թիւ 30, Salonique, Grèce.

— Գարակէօզեան Հօմի սափրիչ Տիգրան Միրզաեան (Խոյցի, Պարսկաստան) կը փնտռէ իր քոյրը, Մարգարիտ Միրզաեան որ 1922ի սկիզբը կը գտնուէր Խասգիւղի եկեղեցւոյ կայանը (Պոլիս)։ Գրել՝ Mirzayan Dicran, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs. (Loire et Cher).

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Աֆիոն գարահիսարցի Խորէն Թադէոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յակոբ Թադէոսեան որ 1925ի վերջերը տեսնուած է Փարիզի մէջ։ Իմացնել՝ Khoren Yerganian, Issy-les-Moulineaux, Seine.

ՕՐԱՑՈՅՑ 1929

Ս. Փ. ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ, Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ

Ստանալու համար դիմել՝ Agopian Nubar, Librairie, 191 cours Lafayette, LYON.

Մեծաքանակի համար զեղչ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Nansen: L'Arménie et le Proche Orient 30 fr. Navarian: Anthologie des poètes Arméniens 20, Soleil d'Automne 4, Raffi: Samuel 2 vol. 25, J. Minassian: Une Sultane Française 5, Korganoff: La Participation des Armén. à la Guerre de 1914—1918, 15 fr., F. Macler: Contes, Légendes et Épopée Populaire d'Arménie 30, Larousse: Nouveau diction. illustré, édition 1929, 35 fr., Kévorkian: de l'Eternité de l'Etemple 12.50, Noubarian: Diction. de poche Franco-Arménienne 30, 40, 60, Թէոդիկ՝ Ամէնուն տարեցոյցը 1929ի 50, մեկնաբանուած Ա. հատ. Գ. Գերպ. Թէրզիպաշեան 40, Օրագրութիւն ուղեւորութեան յ'Եւրոպա, Սահակ Բ. կաթողիկոսի 20, Ինչ Հնդկաստանի եւ ճավայի մէջ, Հ. Երուանդ 7.50, Ն. Պէշիկթաշլեան Սիդոնիա 12, Կոմիտ. վրդ.ի գեղջուկ երգեր 6 տետր, հատը 15 Սրուանձտեանց գեղջ. երգեր 7 տետր, հատը 15։

Ամերիկայէն նոր եկած Հայերէն եւ արեւելեան երգերու ներ, ցանկը ձրի կը ղրկուի։ Հայ պատմական պատկերներ եւ երեւելի անձանց լուսանկարներ 50 սանդիմ։ Փօթի գնողին կը պատկանի։ դիմել՝ Balentz 233 Fbg. St. Martin, Paris

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն: 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928
12 DÉCEMBRE 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 827 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԻՒՂԻ ՃՐԱԳՆԵՐ

Առանց պատճառի չէ որ վերջերս յաճախ կը խօսինք Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ գաղութի մասին։

Արտագաղթի խենթագարութենէն շատ առաջ, շարք մը խմբագրականներով ուշադրութիւն հրաւիրեցինք տեղաւորման աշխատանքին վրայ, որ իսկապէս փրկարար գործ մըն է, մեր ներկայ վիճակին մէջ։ Բացատրեցինք թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է ուժ տալ այդ ձեռնարկին, մասնակցիլ անոր գործնապէս, եւ ոչ թէ հառաչանքներով ու մաղթանքներով։

Արդարեւ, երբ այսօր, եւ դեռ երկար ատենի համար, յոյս չկայ հայրենիքին դուռները բանալու, Սուրիան եւ Լիբանանը կը կազմեն յարմարագոյն միջավայրը, հարիւր հազարնոց բազմութիւն մը պահելու իբրեւ հայկական արժէք։

Թեր ու դէմ գրութիւններէ երեւան եկաւ որ, սխալ չէն մեր տեսութիւնները, տեղաւորման ձեռնարկին օգտակարութեան մասին։ Բայց ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ, այստեղ ալ, մենք պարզ «ամաթէօր»ի դեր կատարած ըլլալով, ձեռնարկը յանգեր է որոշ դժուարութիւններու։ Ու տեսակ մը վհատութիւն կը տիրէ այսօր։

Մեր վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ արտագաղթի հոսանքը կանգ չէ առած։ Ընդհակառակն, «օրէ օր կը տանայ սուր հանգամանք», ինչպէս կը կարդանք թղթակցութեան մը մէջ, որ պիտի հրատարակուի վաղուան թիւով։

Մեր ժամանաւոր թղթակիցն է որ կը գրէ.— Երբ կը հարցնես թէ ինչո՞ւ կ'երթան, կը պատասխանեն.

— «Հոս ապագայ չկայ. Թուրքը մօտ է եւ կրնայ, առիթը ներկայանալուն, գործադրել իր վաղեմի բարբարոսութիւնը»։

Իսկապէ՞ս։ Ուրեմն այդքան վախկո՞տ ենք եղեր։ Կամ ամէնքս ալ պոլիտիկո՞ս դարձանք, օրուան այս ժամուն, երբ այնքան տիրաբար կը շեշտուի հողատարութեան խնդիրը, իսկ Թուրքը շատոնց յոյսը կտրած է Սուրիայէն։

Աւելի ճիշտ պիտի ըլլար առաջին առարկութիւնը. «Հոս ապագայ չկայ»։ Այն ալ՝ տնտեսական իմաստով, ինչ որ դարձեալ վիճելի է։

Ափ մը չտեսներ, այսպէս կամ այնպէս, լաւ օր տեսած ըլլալով Հարաւային Ամերիկայի մէջ, հէքեաթներ հիւսեր են, եւ դէպի հրակէզ տափաստանները կը քաշեն անմեղ բազմութիւններ։ Ոչ մէկ տարակոյս, որ գացողը չարաչար պիտի զղջայ, բայց դարձի ճամբան գոց պիտի գտնէ, ինչպէս ամէն մէկը որ կը ձգէ իր վարժուած տեղը, կը թողու ձեռքին ոսկորը, եւ շուքին ետեւէն կը վազէ։

Ժամանակի խնդիր է Սուրիոյ տնտեսական անձկութիւնը, այսօր։ Իսկ տարիներ պէտք է անցնին, որ Հարաւային Ամերիկա գացողը գտնէ գոնէ այնքան բարօրութիւն, որքան կը վայելէ, այսօր, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Այն ալ ի՛նչ գնով...։

Բայց այստեղ կը ներկայանայ պարագայ մը, ուր տրտնջալու իրաւունք ունին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեր հայրենակիցները։

Հրապարակաւ խոստովանինք անգամ մըն ալ, որ մենք երեսի վրայ ձգած ենք այդ հոծ գաղութը։ Մենք բոլորս, Հ. Յ. Դաշնակցութենէն մինչեւ Բարեգործականը, ու մինչեւ այն հոսանքները, որ ընդունակ են գործ արտադրելու։

Ճիշտ այս միջոցին հետաքրքրութիւն մը կը տիրէ, այո՛, բայց ի՞նչ բանի համար,— կաթողիկոսութիւնը վերահաստատելու մտահոգութեամբ։ «Ազգին երեւելիները» անո՛ր մէջ կը տեսնեն փրկութիւնը,— միակ մոգական բանալին։ Եւ ի՛նչ խորհրդակցութիւններ, լրագրական վիճաբանութիւններ, նուէրներ ու յանձնառութիւններ։ Ոչ մէկ խօսք՝ արտագաղթի մասին։ Ժողովուրդը կրնայ վհատիլ, հեռանալ, նօսրանալ. հոգ չէ. թող կաթողիկոսութիւնը ողջ մնայ, շէն ու պայծառ մնայ, որպէսզի ջոջերը հանդիսաւոր պատարագ եւ միւռոնօրհնէք ունենան, վարդապետները ձեռնադրութիւն տեսնեն, եւ աջ ու ձախ պարծենան. «Մենք ալ ունինք մեր Վեհափառը»։

Երէկ արտատպեր էինք թղթակցութիւն մը՝ Ճէպէլ Մուսայի մասին, — ամբողջովին հայկական բոյն մը։ Այդ ոգեւորիչ եւ սրտառուչ նկարագրութեան մէջ, ո՛րքան կսկծալի տողեր.

— «Մխիթարական չէ նաեւ կրթական գործը։ Նիւթական անձկութիւնը կաշկանդած է գաղութը։ Այսուհանդերձ, գրեթէ ամէն գիւղ ունի իր դպրոցը, անունով՝ միայն, պարզապէս վարժարանի գաղափարը վառ պահելու, եւ իրենց երախաներուն «Ա. Բ. Գ.»ը սորվեցնելու համար»։

Վաղուան թղթակցութեան մէջ, պիտի կարդաք աւելի սրտաճմլիկ պատմութիւններ.

— «Հալէպի վրանաքաղաքի Մեսրոպեան եկեղեցի - դպրոցին մէջ կը դաստիարակուին 500ի չափ երկսեռ աշակերտներ։ Շէնքը շինուած է աղիւսով եւ ծածկուած՝ զինկով, ամէն կողմէն բաց ծակեր։ Չունի պէտք եղած չափով գրասեղան, սեղան եւ աթոռ։ Աշակերտները կը նստին տուներէն բերած բազմոցներու վրայ, թէ գիր գրելու եւ թէ սերտելու համար...

Երեսուն - քառասուն տարի առաջ, Պոլիս նստած մարդիկ աւելի բուխսիրտ էին հեռաւոր Սասունի եւ Զէյթունի մասին, քան մենք այսօր, այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, եւ մեր անմիջական հասողութեան տակ եղած գաղութի մը հանդէպ։

Ճրագներ կը պլպլան ինքնաբերաբար, գերմարդկային ճիգերով, իսկ մենք պուտ մը իւղն անգամ կը զլանանք, թէեւ աշխարհ իրար կ'անցընենք, եթէ Փարիզի ժամուն մէկ աթոռը մաշի, կամ ելեկտրական կոճակ մը պակաս վառի...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հնչակեան գործիչ Գ. Եղիկեան հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի մէջ կատարուած ամուսնութեանց եւ ամուսնալուծումներու մասին, «Նոր Երկիր»ի մէջ (9 դեկտեմբեր).

— «Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանում մի ամսուայ մէջ՝ ըստ խորհրդային թերթերի տուած տեղեկութեան, ամուսնացել են 30 զոյգ, ապահարզան են ստացել նոյն ամսում 25 զոյգ։ 30 եւ 25 երկու փոքրիկ թւեր են, բայց թւերի լեզուն պարզ է եւ պերճախօս ե՛ւ այդ փոքրիկ երկու թւերը երեւան են բերում ահագին դրամա։

Նախ այդ երկու փոքրիկ թւերը ցոյց են տալիս նաեւ այն, որ Հայաստանի մայր քաղաքի մօտ 100,000 բնակիչներից մի տարում ամուսնանում են միմիայն 360 զոյգ, որոնցից նոյն տարում ապահարզան են ստանում 300 զոյգ, որով միմիայն 60 զոյգ են շարունակում իրար հետ իրենց ամուսնական կեանքը, այլ խօսքով ամէն մի հազար երեւանցիներից միմիայն 1,2 մարդ է, որ շարունակում է իր ընտանիքում մնալ, մնացած 998.8 հոգին ընտանեկան յարկից հեռու է մնում։

Իսկ կարճատեւ ամուսնութիւնները մի՞թէ կարող են ցեղի, սերունդի յաւելման պատճառ դառնալ։ Բնականաբար ո՛չ։ Կինը անպայման պիտի խուսափի երեխայ ունենալուց, որովհետեւ չգիտէ, թէ երեխայի հայրը արդեօ՞ք պիտի մնայ իր հետ մինչեւ նոյն երեխայի ծնունդը, թէ հինգ օր յետոյ պիտի հեռանայ նրանից։

Իսկ ամուսինը, տղամարդը, կապուա՞ծ է իր կնոջ հետ։ Ո՛չ։ Նա իր կնոջ մէջ չփնտռելով ո՛չ մի բարոյական յատկութիւն, այլ միայն անասնական կիրքը, շատ շուտ է բաժանւում նրանից, որովհետեւ նորանոր կանայք կարող են նրան կիրք մատակարարել։ Բացի այդ՝ իր կինն էլ կարող է ուրիշ տղամարդկանց մօտ իր կրքերի բաւարարութիւնը փնտռել։

Ամուսնութիւնը կորցրել է իր նպատակը, ընտանիքը կորցրել է իր բարոյական հիմքերը։

Այսպիսի պայմաններում ի՞նչպէս կարելի պիտի լինի սերունդը աւելացնել եւ ազգի «ֆիզիքական գոյութիւնը» պահել ու շարունակել։

Թող սոյն երկու հարցի պատասխանը փնտռեն «սովետական դրախտի» վճարւած եւ անվճար փաստաբանները։ Ես նրանց պատասխանը, այն էլ շատ պերճախօս, գտել եմ վերոյիշեալ երկու փոքր թւերի մէջ.—

30 եւ 25,— ահա դրաման։»

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Եէնի Ատանա» թերթը կը գրէ թէ Այնթապի Օսմ. դրամատունը իր հետ գործ ունեցող վաճառականները կարգ մը դժուարութիւններու կը մատնէ, առարկելով թէ, անոնք պարտք ունին Հալէպ գտնուող կարգ մը Հայերու։

Նոյն թերթը այս առթիւ կը գրէ թէ պարտքի վճարումը ամէն մարդու պարտականութիւնն է, սա տարբերութեամբ միայն որ վերեւ յիշուած պարտքը երկու անձերու միջեւ գտնուած խնդիր է եւ անոնց լուծումը դատարանին իրաւասութեան մէջ կ'իյնայ։ Անտեղի չէ՞ որ դրամատունը այս պարտականութիւնը ինք կը կատարէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՎԷՃԸ

Թուրք թերթերը զայրացած են Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանավէճին մասին «Թան»ի գրած խմբագրականէն, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն։

Ամբոխավար Եռնուս Նատի «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ խմբագրականով մը «իմաստակութիւն» կը վերագրէ «Թան»ի եւ վիճելի կը դարձնէ դանիացի զօրավար Էռնսթի իրաւարարութիւնը սահմանագծման մասին։ Ու կ'աւելցնէ.

— Նախ, զօրավարը իրաւարար չէր այս խնդրին մէջ։ Երկրորդ, ժամանակին մենք բողոքեցինք անոր յայտնած կարծիքին դէմ։ Ֆրանսայի անծանօթ չէ թէ, հայրենիքի հողերուն վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ սովորութիւն չէ իրաւարարութեան դիմել։ Կարելի չէ օտարականի մը կարծիքին յանձնել հայրենիքի մէկ կտորին բախտը։

«Արդէն այն պարագան որ Ֆրանսա կրկին բանակցութեան մտած է, կը հաստատէ թէ ինքն ալ կ'ընդունի որ եղածը իրաւարարութիւն չէ, այլ կարծիքի պարզ արտայայտութիւն մը։ Եթէ Ֆրանսա իր ձեռքը թուղթ մը ունենար զօր. Էռնսթի իրաւարարի հանգամանքին մասին, անտարակոյս կը փորձէր օգտուիլ ատկէ, եւ ոչ թէ հիմակուան պէս կրկին բանակցութեան կը ձեռնարկէր։ Բայց եւ այնպէս, եթէ Ֆրանսա օգտուիլ իսկ փորձէր այդ թուղթէն, մենք ոչ թէ թիզ, այլ մատնիկ մը անգամ չպիտի հրաժարէինք։ Այնքան վստահ ենք մեր իրաւունքներուն։

«Այս առթիւ պէտք է հաշիւ հարցնել Ֆրանսայի այն անկանոնութեանց համար, որոնք տեղի կ'ունենան սուրիական սահմանին վրայ եւ ոչ միայն կը թոյլատրուին իր կողմէ, այլ նոյնիսկ կը քաջալերուին։ Յետոյ իրեն յիշեցնելու է թէ չէ կատարած իր յանձնառութիւնները, սահմանէն անդին մնացած մեր ցեղակիցներու մասին։

«Ֆրանսայի մէջ պնդողներ կան թէ Սուրիա աւելորդ եւ նոյնիսկ վնասակար բեռ մըն է։ Թերեւս ճիշտ է։ Բայց անկէ աւելի մեծ իրականութիւն մը կայ.— Ֆրանսա փորձանք դարձած է Սուրիոյ գլխուն։ Եւ կարծես չէր բաւեր ասիկա, հաճոյք կը զգայ հիւսիսի մէջ խանգարելու Թուրքերուն հանգիստը։»

⁂ «Պատասխան Թանի» խորագրին տակ, Արդուինի երեսփոխան Մէհմէտ Ասըմ ալ «Վագըթ»ի մէջ կ'ըսէ թէ՝ «Նկատի առնելով գրուածքին ձեւը եւ փաստաթուղթերը որոնց վրայ հիմնուած է, այդ խմբագրականը կրնանք ուղղակի կարծիքը նկատել Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութեան»։ Յետոյ կը բացատրէ վէճը ու կ'եզրակացնէ.

— Մեր ֆրանսացի բարեկամները պարապ տեղը կը յոգնին, երբ կը կարծեն թէ իրենց պատճառաբանութիւններովը կրնան լռեցնել Թուրքերը։ Եթէ իրապէս իրենց նպատակն է բարեկամական եղանակով մը լուծել երկու երկիրներու քաղաքական անհամաձայնութիւնը, ասոր միակ ճամբան այն է որ նորէն խօսուի խնդրին էութեան մասին։ Այլապէս պարզ ժամավաճառութիւն է ըսել թէ այս ինչ յանձնաժողովը այս ինչ ատեն այսպէս որոշում մը տուաւ եւ այդ որոշումին հնազանդիլն ալ պարտաւորիչ է։

Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները

Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները աւելի գործօն փուլի մը մէջ մտած են։ Արդէն իսկ ձեռնարկուած է փոխանակութեան վերաբերեալ գործերու քննութեան։ Թուրք աւագ պատուիրակ Ճեմալ Հիւսնի պէյ Էնկիւրի կանչուած է այս առթիւ։

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ բանակցութիւնները լաւ ընթացքի մը մէջ են։

⁂ Աթէնքի թերթերը կ'իմանան թէ Իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի Էնկիւրի երթալու ատեն Աթէնք ալ պիտի հանդիպի եւ այս առթիւ աւելի իրազեկ պիտի դառնայ Թուրքեւհելլէն վէճին մանրամասնութեանց։

Ի՞նչ կ'ուզեն Մակեդոնացիները

Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութեան կեդրոնական վարիչ մարմնի անդամ Իվան Միխայլոֆ յայտարարած է «Թէլէկրաֆէն Ունիոն»ի թղթակցին.

— Թոտոր Ալէքսանտրոֆի սպանութենէն վերջ, Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութիւնը Ներքին վէճերու եւ կռիւներու ասպարէզ դարձաւ։ Այս պարագան կը սպառնար անդամալուծել կազմակերպութիւնը։ Ներքին կազմակերպութեան պատկանող անդամներուն մէկ մասը համոզուած էր, որ ծայր առած էնթրիկներուն ու դաւերուն գլխաւոր պատճառը Փրոթոկէրոֆն է։ Թոտոր Ալէքսանտրոֆի սպանութեան գործին՝ անոր մասնակցութիւնը վերջնապէս հաստատուած է։ Յեղափոխական կազմակերպութիւնը կը շարունակէ իր պայքարը։ Պարագաներէն կախում ունի անոր ընթացքը։ Երբ կազմակերպութիւնը գաղտնի կը գործէ ու ամիսներ շարունակ ոեւէ մեծ գործ ցոյց չի տար, չի նշանակեր թէ դադրած է յեղափոխական գործունէութենէ։

«Պուլկար կառավարութեան ու Ներքին Կազմակերպութեան յարաբերութիւնները միշտ ալ կախում ունեցած են առաջինին՝ կազմակերպութեան գոյութեան հանդէպ ունեցած ըմբռնումէն։ Կառավարական իշխանութիւններու ու կուսակցական ղեկա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ

Քանի մը ամիսէ ի վեր, դարձեալ չարագուշակ լուրեր կուգան Հայաստանէն։ Նոր ձերբակալութիւններն ու բանտարկութիւնները սարսափելի չափերու են հասած հոն։ Հարիւրաւոր մարդիկ կ'երթան բնակելի դարձնելու խորհրդային դրախտի անբնակ կղզիները։ Ամէնքը կը խօսին այդ մասին, իսկ իրենք՝ բռնակալները՝ լուռ են. պէտք չեն զգար խօսելու։ Անոնց գոյնզգոյն պատուիրակները սիսեռ կը պահեն իրենց լեզուներուն տակ, «գլուխը թողած, գլխարկի ձեւի մասին» է որ կը խօսին մեզի։

Բայց ինչո՞ւ կը լռեն. ինչո՞ւ քաջութիւն չունին իրենց ըրածը հրապարակով ըսելու, եթէ իրաւունք ունին։ Եւ վերջապէս, ի՞նչ կը կարծեն, մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնան պահել հայ ժողովուրդի դէմ գործադրուած այդ ստորնագոյն դաւաճանութիւնը...

Երէկ նամակ մը առի հալածական մէկ բարեկամէս, որ բառացի հետեւեալը կը գրէ.

— Ե՛րք ամիսէ աւելի է, հայրենիքէս նամակ չունիմ։ Եղբօրս զաւակներէն վեցը եւ մօտիկ ազգականներէս ալ 8ը, թիւով 14 հոգի, տարի մը Թիֆլիս, Մետեխի բանտը պահելէ ետքը, յունիս 17ին տեղափոխած են Մոսկուայի Բուտիրսկի կեդրոնական բանտը։ Ոչ մէկ տեղեկութիւն ունիմ իրենց մասին, թէեւ երկու նամակ եմ գրած։ Բանտարկուածներու կիներն ու երախաները (իմ երախաներս ալ միասին), թիւով 30 հոգի, մնացած են 55-60 տարեկան ծերունի եղբօրս խնամքին։ Յիշեալ եղբօրմէս օգոստոս 15 թուակիր նամակ մըն եմ ստացեր, ուր դառնօրէն կը գանգատի իր վիճակէն, սակայն առանց յուսահատելու։ Քիչ ետքը Յ. Գ.ով մը կ'աւելցնէ. «Նոր ցրուիչը եկաւ ու նամակ մը բերաւ զաւակէս (երկրէն) որ կը գրէ. «Հօրեղբօրս զաւակներէն 5ը (անունները կուտայ) կը գտնուին ճերմակ ծովին մէջ եղած Սոլովկի բանտը. իսկ միւսները երկու խումբի են բաժնուած եւ կը գտնուին Թոմսկի շրջանին մէջ ու սարսափելի վիճակ մը կ'ապրին»։ Նամակագիրը հետեւեալ բառերով կը վերջացնէ իր գրութիւնը. «Սիրելի հայրիկ, խմբապետի տղայ ըլլալուս համար ո՛չ մէկ դպրոցի մէջ չեն ընդունիր զիս։ Վերջերս նոր նոր ձերբակալութիւններ կ'ըլլան»։

Ահա բոլշեւիկեան դրախտի մերկ վիճակը զոր արեւի լոյսի տակ այնքան վատօրէն կը պահեն բոլշեւիկները, ամիսներ ետքը վատագոյն կերպով ստելու համար։ Ականջը խօսի ռամկավարներուն, այնքան «իրազեկ» եւ այնքան «գաղտնապահ»...

Ա.

ԶԱԽՈՂԱԾ ԳՈՐԾ ՄԸ

Եւրոպական ընկերութիւն մը, որ ասկէ առաջ լուցկիի գործարան մը պիտի հիմնէր Սինոպի մէջ, այժմ կ'ուզէ ծախել իր բերած մեքենաները, եւ դիմած է Թուրք կառավարութեան։

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի գնէ այդ մեքենաները, որովհետեւ մտադիր է լուցկիի գործարան մը բանալ Սինոպի մէջ։ Նախապէս շինուած շէնքը ճեղքրտուած ըլլալով, նոր մը պիտի շինուի։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

VI

ԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Կը շահի՞ն Թուրք ազգն ու Հայրենիքը իրենց օրուան վարիչներու արմատական քայլերէն թէ ո՛չ։

Ըսի արդէն որ ապագայի խնդիր է այդ։ Մեր նախասիրութիւններն ու գնահատութիւնները չեն որ պիտի ազդեն այս քայլերու զարգացման ընթացքին վրայ։ Մեզի համար կարեւորն է, ամէն բանէ առաջ, իրական բնորոշումը մեր թշնամիին, վտանգաւոր եւ յանդուգն հակառակորդին, որու դէմ պահանջ եւ դատ ունինք դարերէ ի վեր։ Եւ արդէն այս չէ՞ բուն պատճառը մեր այն կենդանի հետաքրքրութեան, զոր երեւան կը բերենք Թուրքիոյ շուրջ մասնաւորապէս, մեր այս տագնապալի օրերուն։

Այս տեսակէտով ալ ահա կը ծնի մեր մէջ այն անխուսափելի հարցումը թէ, ի՞նչ ազդեցութիւն կրնան թողուլ Թրքական շարժումները, հայկական պահանջներուն վրայ, կամ ինչպէս «Յառաջ»ն է բանաձեւած, «Հայկական տեսակէտէն, լա՞ւ են այս փոփոխութիւնները թէ գէշ, ընդունելով որ Թուրքիան դրացի է Հայաստանի եւ ոխերիմ թշնամի։»

Նախքան բուն հարցին պատասխանելը, անհրաժեշտ է ծանրանալ երկու գլխաւոր կէտերու, մեր հարեւանութեան եւ թշնամութեան պարագաներուն վրայ։

Ուզենք թէ ոչ, ստիպուած ենք հաշտուիլ այն փաստին հետ թէ Թուրքիան Հայութեան բնական դրացին է, բաժնուած սահմանագծով մը։ Անշուշտ այս սահմանագծումը յաւիտենական չէ, ուրիշ խօսքով Հայութեան եւ Թրքութեան միջեւ նետուած արդի գիծը տեւական չէ։ Ան կրնայ ետ ու առաջ տալուիլ, երկարիլ կամ կարճնալ, բայց երբեք վերնալ։ Ի՛նչ պայմաններու մէջալ ըլլանք, ի՛նչ քաղաքական ազդեցութեան տակ ալ գտնուինք, ոչի՛նչ կրնայ փոխել այս իրողութիւնը, որովհետեւ անկախ թէ կիսանկախ, Հայաստանը միշտ ալ պիտի ըլլայ սահմանակից Թուրքիոյ։ Ընդամէնը նեղ գծով մը բաժնուած։

Նոր ուժ մը, նոր ազգ մը, մեր երկու ժողովուրդներուն մէջ չեն կրնար մտնել, այնքան ժամանակ, որքան մենէ մէկնումէկը չէ մեռած, չէ կորսնցուցած իր գոյութիւնը։

Եթէ ասիկա փաստ է, որու փոփոխութեան դէմ ոչ մէկը կրնայ կռուիլ, ինչպէս չկրցաւ նոյն իսկ Թուրքը, հակառակ իր երբեմնի հնարաւորութիւններուն, ապա ուրեմն ստիպուած ենք միշտ ալ առաջնորդուելու այս իրողութենէն։ Եթէ չենք կրնար բաժնուիլ Թուրքիոյ դրացնութենէն, ոչ այսօր եւ ոչ վաղը, ինչպէ՞ս կրնանք բնորոշել մեր վերջնական վերաբերումը այս անխուսափելի դրացիին դէմ։ Ասկէ արդէն կը մօտենանք մեր թշնամութեան փաստին։

Կ'ընդունիմ Հայ-Թրքական թշնամութեան սաստկութիւնը, իբրեւ հետեւանք այնքան արիւնոտ ու ծանր դէպքերու։ Սակայն հոս եւս ուշագրաւ պարագայ մը։

Ըստ իս, եթէ Թուրքը մեզի համար ոխերիմ թշնամի է, կամ եթէ մենք կ'ուզենք որ ան ընդունուի Հայութեան կողմէ իբրեւ թշնամի, նոյնը ճիշդ չէ ըսել Թուրքին համար։ Որովհետեւ Թուրքին համար մենք թշնամի էինք անցեալին մէջ, նախապատերազմեան շրջանին, եւ նոյն իսկ մինչեւ 1920ը երբ մեր այս կամ այն շարժումովը որոշ խոչընդոտ կը հանդիսանայինք անոր ի նըպաստ կատարուած ձեռնարկներուն դէմ։ Եւ որչափ սաստկացան մեր արգելքները Թրքական ձեռնարկներու դէմ, որչափ ուժեղցանք մենք, այնչափ աւելի մեծցաւ Թուրքիոյ թշնամութիւնը մեր դէմ։

Թուրքիան իր ինքնապաշտպանութեան, իր զարգացման եւ աւելի յետագային իր անկախութեան պահպանման պայքարներուն մէջ, Հայութիւնը նկատեց իբրեւ միջոց, գործադրեց մեզի դէմ այն ահաւոր բարբարոսութիւնները, որոնք աննախընթաց են բովանդակ պատմութեան մէջ։ Պատերազմին թէ պատերազմէն ետք Թուրքիոյ վարած քաղաքականութիւնը Հայութեան դէմ պիտի միայ ապացոյցը անոր խոր թշնամութեան՝ Հայութեան դէմ։ Աւելորդ է ծանրանալ այս կէտի վրայ. կարեւոր չէ հիմա եւ նոյն իսկ անժամանակ։

Այսօր, ըստ իս, թշնամութեան հիմք ծառայող շատ մը խնդիրներ կորսնցուցած են իրենց սրութիւնը՝ Թուրքին համար։ Ամէնէն առաջ Թուրքիան իր երկրի սահմաններէն ներսը չունի հայկական հարց, շնորհիւ այնքան ծանօթ իրողութիւններուն։ Ու ասիկա այնքան ալ անկարեւոր կէտ մը չէ Թուրքին համար։ Արդի Հայաստանը, ինչ որ ալ ըլլայ, չի կրնար նոյնպէս վտանգ դառնալ Թուրքին, իր զարգացման ճամբուն վրայ. իսկ Հայաստանէն դուրս ցրուած Հայութիւնը նոյնպէս արժէք մը չէ Թուրքին համար, իր ընթացիկ քաղաքականութեան ձեռնարկներուն մէջ։ Այս անողոք իրականութենէն կը հետեւի որ, Թուրքիոյ համար Հայը այսօր սպառնալիք չէ, վտանգ չէ, եւ հետեւաբար թշնամի ալ չէ։ Թշնամի ըլլալը ինքնին արժէք մըն է, այսինքն ուժ մը, կարեւորութիւն մը։ Մենք դժբախտաբար կորսնցուցած ենք այդ արժէքը Թուրքին համար։ Այս պայմաններուն տակ հազար տարի կանչենք եւ բողոքենք միեւնոյնն է, Թուրքը մեզ նկատի չառներ։

Եւ սակայն հակառակ այս տխուր փաստին, կը կարծենք թէ թշնամի ենք Թուրքին. բան մը որ ճիշդ չէ։ Ճիշդը այն է, որ Թուրքը կը մնայ մեր թշնամին, որովհետեւ ան ուժեղ է, եւ տէրը՝ օրուան կացութեան։

Ամփոփելով մեր վերջին տեսութիւնները, մեզի դէմ կը գտնենք հետեւեալ դասաւորումները։
— Թուրքին դրացի ենք, եւ դրացի մնալու հարկադրուած՝ կեանքի բնական դասաւորումներու հետեւանքով։ Այդ դրացին՝ մեր թշնամին է, որովհետեւ ոչ միայն բռնաբարողն է մեր այնքան բազմաթիւ իրաւունքներուն, այլ եւ դահիճն է մեր ժողովուրդին, աննախընթաց դահիճ մը։ Թշնամիին համար սակայն մենք մոռցուած կողմ ենք։

Ու այս պայմաններուն տակ, կշիռին ծանրութիւնը թշնամիին կողմն է։ Ան կ'ուժեղնայ, կը յառաջդիմէ, կը զարգանայ։ Մինչ մենք քիչ բան ունինք ըրած մեզի ի նպաստ, մեր թշնամութեան արժէք մը տալու համար։ Լա՞ւ է այս կացութիւնը թէ գէշ։

— Գէշ է, վատ եւ վնասակար է այնքան որքան կ'ուժեղնայ մեր թշնամին. կ'ուժեղնայ մանաւանդ որպէս արդիական ուժ, շնորհիւ իր ներքին արմատական փոփոխութիւններուն։

Լաւ է սակայն, ըստ իս, աւելի լաւ քան գէշ, տուեալ պայմաններու մէջ, մեր թշնամիի ուժեղացումը, անոր զարգացումը։

Որովհետեւ, որքան մեր թըշնամիին մէջ խորանայ զարգացումը, որքան անոր մէջ մեղմանան վայրենի ու տգէտ բնազդները, այնչափ կը դառնայ մեզի համար անվտանգ։ Թուրքիոյ ներքին փոփոխութիւնները չեն կրնար չազդել Թուրք նկարագրին, Թուրք մտքին վրայ։ Ասիկա անհատական տեսակէտ մըն է. եւ ճիշդ այս տեսակէտին մեկնելով, Թուրքը կը ներկայանայ ինծի թէեւ ուժեղ, բայց նուազ վտանգաւոր, քան էր առաջ, չենթարկուած այս փոփոխութիւններուն։ Ու որքան աւելի խորանան Թրքական ներքին փոփոխութիւնները, որքան աւելի արդիւնաւորուին այդ ձեռնարկները, այնքան աւելի լաւ։

Փոխուած, արդիականացած Թուրքը կանգնած ըլլալով մեր զարգացման ճանապարհի վրայ, այլեւս չի կրնար դառնալ հին Թուրքը, այսպէս ինչպէս էր նոյն իսկ երէկ։

Այս բոլորէն ետք, վերջին կէտ մը եւս։

Թուրքիոյ ներկայ փոփոխութիւններու իրական գնահատութիւնը, ճիշդ է թէ նպաստաւոր փաստեր միայն կրնայ արձանագրել Թուրքին համար։ Որքան կ'աւելնան այս փաստերը, պէտք է նոյնչափով պայծառանայ հայ քաղաքական միտքը։

Խորհիլ ու կրկնել մեր իրաւունքներու մասին, զանոնք դարձնել բնական պահանջը հայ բովանդակ մտածողութեան իբրեւ սրբազան անհրաժեշտութիւն։ Ու ինչ որ էական է ու կարեւոր, դնել հայ միտքը իրական գետնի վրայ, հեռու «ռոմանտիկ» մտածողութենէ։ Ցանել թշնամին, տեսնել զայն իր բոլոր առաւելութիւններովը, իր յաջողութիւններովը, դարձնել ասիկա օրէնք։

Մտածել, շարունակ մտածել մեր դատին համար, մեր հակառակորդի քայլերուն համար, բայց այս մտածումներու ընթացքին չմղել հայ միտքը ծայրայեղութիւններու, որոնց զոհն ենք եղած երկար ժամանակ։

Մեր այս գիտակցութիւնը, կամ աւելի ճիշդը, մեր քաղաքական մտքի հասունութիւնը ուժ մըն է, կարեւոր եւ կենսական ուժ մը։ Ամէնէն առաջ այս ուժն է որ՝ որոշ եւ պարզ՝ պէտք է ձեւ ու մարմին առնէ։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՎԵՐՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս «Յառաջ»ի Հարցարանի բոլոր պատասխանները, այս յօդուածաշարքն ալ հրատարակուած է, իբրեւ անհատական տեսակէտ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԺԱՄԵՐԸ

1929 յունուար 1էն սկսեալ, Ֆրանսայի հեռագրական կայաններէն ղրկուած, ինչպէս նաեւ զանազան կայաններու կողմէ ստացուած հեռագիրներուն վրայ առաքման եւ փոխանցման ժամերը պիտի նշանակուին չորս թիւերով, օրինակ՝ (0000 եւ 2359):

Առաջին երկու թիւերը պիտի յայտնեն ժամը, վերջին երկու թիւերը՝ վայրկեանները, իսկ 00 թուանշանը պիտի օգտագործուի ամէն անգամ որ պէտք տեսնուի:

Հետեւեալ կերպով ուրեմն, ցոյց պիտի տրուին ժամերը, օրինակ՝

5ը	32	անցած	0532
6ը	45	»	0645
12ը	15	»	1215
կէս գիշեր	—		0000
»	8	անցած	0008

Անգլիացիները արդէն կը կիրարկեն այս եղանակը:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՖԱՇԻՍՏ ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԻԳԵՐԸ

Գրեցինք թէ Իտալիոյ խորհրդարանին փակման առթիւ Մուսոլինի մէկ ժամ տեւող ճառ մը խօսեցաւ՝ շօշափելով Իտալիոյ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

Նախ անկեղծ ու սրտագին համակրութիւն յայտնեց բոլոր երեսփոխաններուն, որոնք ձեռնհասօրէն կատարած էին իրենց պարտականութիւնը հանդէպ յեղափոխութեան ու ազգին։ Ըսաւ թէ խորհրդարանային 27րդ շըրջանը սահմանուած է պատմութեան մէջ մնալու ֆաշիստ յեղափոխութեան Սահմանադիր ժողովը անունին տակ։

— Ո՛չ մէկ հակառակորդ կրնայ ուրանալ արդարեւ ֆաշիստ յեղափոխութիւնը. եթէ յեղափոխութիւն կը նշանակէ ամբողջական եւ արագ փոփոխութիւնը իրաւակարգի մը եւ ստեղծումը ուրիշ իրաւակարգի մը։

Մուսոլինի յետոյ խօսեցաւ այն հիմնական օրէնքներուն վրայ, որոնք վերջին օրերս ընդունուեցան խորհրդարանին կողմէ։ Ամբողջական պարգեւաբաշխութեան օրէնքը պիտի գործադրուի նախատեսուած 14 տարուան ընթացքին, «որովհետեւ մաթեմատիկական կերպով վստահ ենք մեր վարչաձեւի տեւականութենէն»։

Յետոյ շեշտեց կարեւորութիւնը Աշխատանքի Սահմանադրութեան եւ ֆաշիստ Մեծ Ժողովի օրէնքին, աւելցնելով որ այս վերջինը կարգ մը բարենորոգումներ կրած է, օրինակ՝ կարգ մը անդամներէն առնուած է ցմահ պաշտօնի վրայ մնալու հանգամանքը։

Յառաջիկայ տարուան խորհրդարանային ընտրութիւնները երբեք չպիտի նմանին անցեալի ընտրութեանց, ոչ ալ ուրիշ երկիրներու մէջ կատարուածներուն։ Այսպէս, բոլորովին վերջ պիտի գտնէ ընտրական պայքարը, իր սովորական թատերական բոլոր ձեւերով։ Մարտ ամսուն իւրաքանչիւր նահանգի կառավարիչ մէկ ճառ միայն պիտի խօսի, պարզելով ֆաշիստ վարչաձեւին կատարած գործը։

Մուսոլինի յետոյ յիշեց թէ աւելցած է Ծերակոյտին հմայքը, հմայք՝ որ շատ խեղճ էր ֆաշիստ վարչաձեւէն առաջ։

Նոր խորհրդարանին անդամակցելու համար նշանակուած են 1000 մարդեր, որոնցմէ 400ը միայն պիտի ընտրուին։ Չպիտի կրնան ընտրուիլ անոնք որ գրոյցներ ու զրպարտութիւններ կը տարածեն, շատախօսութիւն կ'ընեն կամ ոեւէ կերպով միտք կը պղտորեն։

Ներկայ խորհրդարանը հարիւրին 80 բաղկացած է ֆաշիստներէ։ Նոր խորհրդարանը հարիւրին հարիւր ֆաշիստներէ պիտի բաղկանայ, բոլորն ալ կանոնաւորապէս կուսակցութեան մէջ արձանագրուած ֆաշիստներ։ Ասիկա անտեղի չէ, այլ ընդհակառակն անհրաժեշտութիւն մը՝ որ համապատասխանէ վարչաձեւի պահանջներուն։

Խորհրդարանը ազատօրէն պիտի կրնայ վիճաբանիլ կառավարութեան գործերուն վրայ, ո՛չ թէ զայն տապալելու, այլ զայն քննադատելու եւ անոր գործակցելու նպատակով։ Նոր խորհրդարանը կառավարութեան պիտի աջակցի օրէնսդրական գետնի վրայ եւ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ միանգամայն ազգին ու կառավարութեան։

Մուսոլինի մասնաւորապէս շեշտեց թէ վարչաձեւը շատ ամուր է ամէն կէտի, մասնաւորապէս տնտեսական հողի վրայ, շնորհիւ երկրագործութեան յառաջդիմութեան եւ զօրաւոր աջակցութեան եւ ճարտարարուեստի զարգացման։

Ելմտական հարցերու մասին խօսելով, դիկտատորը ըսաւ թէ՝ դժուարին շրջանը կարելի եղած է անցընել յաղթականօրէն, որովհետեւ լիրէթը շատ ամուր կերպով ապահովուած է ձոյլ ոսկիի լեռնակուտակ դէզերով, որոնք պահպանուած են Իտալիոյ Դրամատան մէջ. Իտալիա կրցաւ հրաժարիլ բանալէ 125 միլիոն տոլարի վարկ մը որ կնքուած էր անցած տարի՝ կայունացման պահուն։

Վարչապետը յետոյ ակնարկ մը պտտցուց ֆաշիստ կառավարութեան գործադրած բարենորոգումներուն վրայ՝ ընկերային եւ արհեստակցական մարզի մէջ, բանուորական զանգուածներու միութիւնը ապահովելու, դասակարգերու պայքարը ջնջելու եւ բանուորներուն կառավարական աջակցութիւն ընելու տեսակէտէն։

Յետոյ անցնելով արտաքին քաղաքականութեան, Մուսոլինի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Բոլորն ալ խաղաղութեան կը փափաքին։ Ստորագրեցինք Քէլլոկի դաշինքը, զոր կ'որակեմ «գեղագոյն»։ Եթէ ուրիշ դաշինքներ ալ կան, պատրաստ ենք ստորագրելու։ Սակայն այս դաշինքներէն վեր, վար կամ անոնց կողքին կայ իրականութիւնը զոր պէտք չէ անտես առնենք. եթէ չենք ուզեր ազգադաւութեան ոճիրը գործել։ Այդ իրականութիւնը հետեւեալն է. ամբողջ աշխարհ կը սպառազինուի։ Թերթերը ամէն օր կ'արձանագրեն շինութիւնը սուզանաւերու, յածանաւերու եւ ուրիշ խաղաղասէր կամ ռազմատենչ գործիքներու։ Բնականաբար դուք հետեւեցաք միւս երկիրներու խորհրդարաններուն վիճաբանութեանց, որոնք ցոյց կուտան թէ թնդանօթներու եւ սուիններու թիւը շարունակ կ'աճի։

«Պէտք չէ որ միամիտ կարծիքներ տածէք Եւրոպայի քաղաքական կացութեան վրայ։ Երբ փոթորիկը մօտենայ, ամէն մարդ անդորրութեան եւ խաղաղութեան մասին կը խօսի՝ հոգիի խորունկ պահանջէ մը մղուած։ Մենք չենք ուզեր խանգարել եւրոպական հաւասարակշռութիւնը, սակայն պէտք է պատրաստ ըլլանք։ Չեմ է ոչ ոք պիտի զարմանայ, եթէ նոր ճիգ մը պահանջեմ ազգէն, որուն ապաքինումը լրացած է, ճգնելու համար ծովային, ցամաքային եւ երկնային բոլոր ուժերը։

Այս խօսքերը ընդունուեցան երկար ծափահարութեամբ։ Մուսոլինի շարունակեց.

«Ֆաշիստ Իտալիա կը հետեւի այնպիսի արտաքին քաղաքականութեան մը, զոր մեր հակառակորդներն իսկ տրամաբանական եւ խաղաղասիրական կը գտնեն։ Մենք շատ խոհեմութեամբ կը շարժինք՝ ոեւէ մէկուն մեր բարեկամութիւնը տալէ առաջ. սակայն երբ այդ ուղղութեամբ քայլ մը առած ըլլանք, պէտք է գիտնալ որ բարեկամութեան եւ հակառակութեան մարզին մէջ մինչեւ ծայրը կ'երթանք։»

(Երկարատեւ ծափեր):

Անդրադառնալով ներքին քաղաքականութեան, Մուսոլինի յայտարարեց.

— Կատարելապէս ազատընտրութիւնները կարեւոր եւ հանդի-

ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆ... ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին քաղաքական ... քերու հետեւանքով, Ֆր... ապաստանած բազմաթիւ ... յեր կրցան իրենց ապր... հոգալ եւ հաւասարակշռ... ստեղծել իրենց նախկին եւ ... կայ կենցաղին միջեւ, շն... զանազան արհեստներու ...

Ֆրանսայի մէջ, որքան ... իր արդիւնաբերական ... որոշ դիրք մը գրաւեն, հակ... մեծ մրցումներու, միջակ ... տիկ արհեստաւորները ... են եւ կը պահեն իրենց ... թիւնը աւելի՝ կամ նուա...

...պատրաստել անհրաժեշտ ...ատութիւններով եւ տեղեկութիւններով։ Պէտք չէ տարուիլ ...ազայի փայլուն յոյսերով։ ...ընդհանուր հաւաքուած տեղեկութիւններով ...թիւնները միշտ անկատար ...։ Միշտ նկատի ունենալու է ...նազան պարագաներու բերումով յառաջ գալիք դժուարութիւնները։ Արտադրութեան եւ ...ատումի ուսումնասիրութեան ...ամար, կարելի է ցուցատախտակ մը շինել, գիտնալու համար ...իր ունեցած պաշարը բաւական է։ Այս մանրակրկիտ աշխատութիւնը ցոյց կուտայ թէ ...գրուած գործը որքան յաջողութեան կը մօտեցնէ ապագայ ...ները։ Պէտք է նաեւ նկատի առնել ընտանիքին կամ անձնական օգնական անհատներու կարողութիւնը եւ անոնց ...ադրութեան ուժը։ Եթէ այս ...ծանօթութիւնները բաւական են մտադրուած գործին, ...ելի արհեստը որոշուած է։

...ԵՍՏԱԽՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒ...ԹԵԱՆՑ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

...Առեւտրական կամ արդիւնաբերական որ եւ է գործ կը նմանի մարդ էակին, իր բոլոր մանրամասնութիւններով։ Կը ծնի, ...մեծնայ, կ'ապրի։ Ապրելու ...ամար մարդը պէտք ունի իր ...որ օրկաններու կատարեալ ...ազմակերպութեան։

Արդիւնաբերական գործ մըն ...մեծ ու փոքր, առանց խտրութեան պէտք ունի առաջնորդ... մը և զանազան օրկաններու ...կազմակերպուելու, յառաջանալու եւ բնական կերպով ապրելու համար։ Արհեստական աշխատութիւնը այս ընդհանուր օրէնքէն դուրս չի կրնար մնալ, ...թէ պզտիկ արհեստաւորը կը ...փաքի ոչ թէ յառաջդիմել, ...իր գոյութիւնը պահել։

Երբեմն կը կարծուի թէ նոր...անձին մեթոտները միայն մեծ...ազին արդիւնաբերական գործառնութեանց մէջ կարելի է ...գործ դնել։ Այս գաղափարը ...մնալին սխալ է։ Ինչպէս որ ...թիւնը առանց խտրութեան, ...արդուն ներքին կազմը շինած ...եւ առանձին կը գործէ, այնպէս ալ նոր մեթոտները կ'իրագործուին ամենափոքր արհեստին ինչպէս նաեւ ամենամեծին ...միայն թէ ստեղծման շրջանին պէտք է արդիւնաբերութիւն ...հիմնական սկզբունքներու ...այ ընել։

Առաջին անգամ ստեղծման ...համար որոշ նպատակակէտ մը ...ունենալ։ Դրամ շահիլը ընդհանուր փափաքն է, ուղղութիւն ...չէ։ Բուն գործին ուղղութիւնը ...կցուածէն առաջ իրականացուցած ծրագրի ամբողջութիւնն է ...այս ծրագիրն է որ առաջնորդ ...պիտի ըլլայ մեր ապագայ արտադրութեան։

Իրականացման ծրագիրը կազմուած է գործին վրայ արհեստաւորին ունեցած տեղեկութիւններով, որոնք պատկերացուած են ցուցատախտակին վրայ։

Պէտք է շինել նաեւ Աշխատանքի ծրագիր մը։

Աշխատանքի ծրագիրը.— Այս ծրագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ բաժանումներէ.— Ա) կազմակերպութիւն։ Բ) Դրամագլխի որոշում, Գ) Ծրագրի վերջնական սրբագրութիւն։ Դ) Գործին իրականացումը։ Ե) Աշխատանքի բաժանում։ Զ) Կազմակերպութեան հաստատ պահպանման միջոցներ։

Այս վեց գլխաւոր, կէտերը պիտի տեսնենք թէ ի՛նչպէս կարելի է աշխատանոցի եւ գրասենեակի մէջ իրականացնել, որպէսզի արտադրութեան գործը առողջ հիմերու վրայ դրուած ըլլայ եւ արհեստաւորին համար յաջողութեան դուռը միշտ բաց մնայ։

Դ. ԹԱՃԻՐԵԱՆ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սանասարեան խանին դատավարութիւնը դեկտեմբեր 5ին տեղի ունեցաւ Պոլսոյ քաղաքային Բ. դատարանին առջեւ։ Ներկայ էին երկու կողմին երեքական փաստաբանները։

Նախ խօսք առաւ Պատրիարքին փոխանորդներէն Նէճմեթի պէյ եւ մէկ ժամէ աւելի տեւող ճառով մը փաստեց թէ Նարոյեան Պատրիարք իրաւունք ունի դատ բանալու։ Նէճմեթի պէյ այսպէս դասաւորեց իր փաստերը.

1. Սանասարեան խանը «վագֆիյէ»ով յատկացուած է իրնպատակին, եւ անոր համաձայն օրուան Պատրիարքը «միւթեվէլլի» է, եւ իրաւունք ունի բողոքելու ամէն տեսակ ոտնձգութեան դէմ։ Պատրիարքին այս իրաւասութիւնը անառարկելի է եւ վճռական։

2. Նոյէ գատ, Պատրիարքը յատկացուած վագֆին տիրացուն (գիւլլի եէտ) է։ Ըսիկա արդէն ինքնին կը բաւէ իրաւունք տալ իրեն՝ ոտնձգութեան դէմ բողոքելու։ Տիրացուն առանց օրինական միջոցներու վրայ խորհելու, իր իրաւունքները ձեռքէն առնելու աշխատող անձին թեւէն բռնելով կրնայ դուրս նետել։ Բայց մենք նախ ընտրեցինք արդարութեան դիմել, եւ հոս ելեր մեր հանգամանքը կը հարցնեն։

3. Մեր տիրացման օրինաւորութիւնը կ'ուլուածահամարի (քատասթրօ) վարչութեան կողմէ ալ հաստատուած է։ Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ վարչութիւնը գործի չըսկսած կ'ազդարարէ որ քննութեան ենթարկուելիք կալուածներուն համար ենթակաները իրենց առարկութիւնները մերկացնեն։ Եւ անոնք որ կը բողոքեն, հոն դատավարութեամբ խնդիրը կը լուծեն ու արձանագրութիւնը կ'ամբողջացնեն։ Ահա, ասիկա ալ այդ ձեւով լրացած ու վագֆին անուան արձանագրուած լմնցած է։ Կը հարցնենք. ո՞ւր էին այն ատեն մեր հակառակորդները։ Եթէ իրաւունք ունենալ կը կարծէին, ինչո՞ւ չդիմեցին օրինաւոր օականին՝ քատասթրոյին։

4. Եւ մենք, աւելի ըլլալով դատարան ներկայացուցինք կուսակալութեան պաշտօնաթուղթը, ի մասին Պատրիարքի օրինաւոր ընտրութեան, ինչպէս նաեւ կայսերական պետական աւագանիին շնորհաւորական հեռագիրները, որոնցմով բացորոշապէս ճշտուած է մեր հանգամանքը եւ նոյնիսկ իրենց կողմէ ընդունուած եւ վաւերացուած։

«Եզրակացնելով, կ'ըսեմ թէ մեր հանգամանքը անառարկելի է։ Անոնք պէտք է էօ թեան պատասխանէին, բայց խուսափեցան, հետեւաբար նախաքննութիւնը հիմնական վերջաւորութեան յանգեցնելու համար, հաճեցէք թղթածրարը նախաքննիչ դատաւորին յանձնելու որոշում տալ»։

Ցետոյ խօսգաւ Պ. Նարլեան, որ նոյն տեսակէտը պաշտպանեց։

Պ. Լեւոն Ջիվէր ներկայացուց «Ագշամ»ի օրինակ մը, ուր գրուած էր թէ Սանասարեան խանը պիտի ծախուի եւ արմտիքի սակարանը գնելով զայն, հոն պիտի փոխադրուի։ Որով խնդրին կարեւորութիւնը շեշտելով, խնդրեց խանը արգելքի (հաճզ) տակ առնել, որպէսզի այդ ուղղութեամբ ոեւէ գործողութիւն չկատարուի։ Այդ իմաստով խնդրագիր մըն ալ ներկայացուց։

Ասոր վրայ խօսեցաւ կուսակալութեան փոխանորդներէն Սէնիէտատին պէյ, որ ըսաւ թէ իրենք միայն Պատրիարքին բընակութեան մասին եղած նախնական առարկութեններէն ետ կեցած են։ Բայց միւս կէտերուն վրայ կը պնդեն եւ կ'ըսեն թէ, Պատրիարքը գոյութիւն չի կըրնար ունենալ, եւ իբր այդ ցոյց տրուած փաստերը ոչինչ կը հաստատեն։ Կուսակալութեան և պետական աւագանիին շնորհաւորագիրները կամ պաշտօնագիրները Պատրիարքի վաւերացումը չեն նշանակեր, այլ պարզ պատասխանագիրներ են, որոնք իրեն ցոյց տուած հասցէին ուղղուած են։

Տիրացուի (գիւլլի եէտ) խնդրին գալով. ասիկա նոր հանեցին, մինչդեռ ասիկա առաջ և իրենց խնդրագիրներով կը պնդէին թէ իրաւատէր են։ Եթէ այս տեսակ դատ մը ունէին պէտք էր իսկոյն դիմէին, ապա թէ ոչ, մի քանի օրեր անցնելէ վերջը այդ տեսակ առարկութիւն մը անլսելի կը մնայ։

Արդ, պէտք է այդ կէտը զատորոշել։ Եթէ իբրեւ տիրացու դատարան կը դիմեն, կամ վագֆին համար է, եւ կամ անձին համար։ Եթէ անձին համար դիմած են, ըստ այնմ կը խօսինք։ Իսկ եթէ յանուն վագֆին դատ բացած են, կը հարցնենք.— Ի՞նչ հանգամանքով։

Մեր ոտնձգութիւնը կը հարցնեն։ Ահա կը պատասխանենք.— Մենք այդ խանին տէրն ենք օրէնքով մը որ կ'ըսէ, «կրթութեան, մարզանքի, գիտութեան վերաբերեալ հաստատութիւնները «մասնաւոր վարչութիւններու» (իտարէի խուսուսիէ) կը փոխանցուին»։

Ուստի այդ տեսակ հաստատութիւնները, ըլլան իսլամ, քրիստոնեայ կամ հրեայ, պէտք է յանձնուին կուսակալութեան անխտիր։

Ընդհանուր առմամբ գրուած հաստատութիւններու մասին ոեւէ վիտողութիւն չէ եղած, ի՞նչպէս այս խանին համար կը բողոքուի չկրցայ հասկնալ։

Պատ. դատարանը եթէ հաճզի համար եղած խնդրանքը նկատողութեան պիտի առնէ, կ'ըսեմ թէ դատարանը երբեք իրաւունք չունի այդ տեսակ որոշում մը կայացնելու, քանի որ քաղաքային դատավարութեանց օրէնքը այդ պարտականութիւնը նախաքննիչ դատաւորին տուած է։ Եթէ, նախ քան դատավարութիւն այս տեսակ դիմում մը ըլլար, կրնար ուղղակի դատարանին կողմէ նկատի առնուիլ։

Ցետոյ, տրուած երաշխաւորութիւնը ի՞նչ է որ։ Խանը այսօր 800,000 ոսկի արժէք ունի, եւ վարձքերը եռամսեայ-քառամսեայ կը գանձուին։ Հանգամանք չունեցող այս տեսակ մարդոց ի՞նչպէս կրնանք վստահիլ։

Ենթադրենք որ վաղը գրպանեցին այդ դրամները ու փախան, մենք որո՞ւն օձիքէն պիտի կառչինք։ Ձեռքերնիս 5000 ոսկիի երաշխաւորութիւն մը կայ. ասիկա բաւարար չի կրնար ըլլալ։ Մենք, ո՛չ թէ այժմու վարձքերը, այլ տարիներէ ի վեր իրենց գանձած վարձքերը պիտի պահանջենք։ Պատ. դատարանէդ կը խնդրենք այս կէտերը նկատի առնել։

Ակէ զատ, երաշխաւորը ի՞նչ ըսած է։ «Վագըֆ»ի դատին մէջ եթէ անիրաւութիւնը հաստատուի եւլն.»։

Ահա հարցը մէջտեղն է, վագըֆին հանգամանքը չճշդուած՝ եթէ Պատրիարքը անձնապէս պատասխանատու նկատուի, դրամները ո՞ւրկէ պիտի առնենք։ Երաշխաւորը «ես Պատրիարքին անձին չեմ երաշխաւորած» պիտի ըսէ ու պիտի ազատի։

Պէտք է նոյնպէս նկատի առնել որ խանը պիտի ապահովագրենք, պարապ սենեակները պիտի վարձենք։ Այսօր եթէ խանը այրի, ո՞վ է պատասխանատուն։

Գիտենք որ պետութիւնը այս տեսակ խնդիրներու մէջ երաշխաւորութիւն չի տար։

Մենք շեղելով այդ օրէնքէն ու սկզբունքէն, ահա կը յայտարարենք թէ պատրաստ ենք ամբողջ խանին արժողութեամբ ուզուած ապահովութիւնն ու երաշխաւորութիւնը տալ, կը բաւէ որ խանը իսկոյն մեզի յանձնուի։

Ահա այս կը պահանջենք պատ. դատարանէն։

Կուսակալութեան փոխանորդներէն Մահմուտ Մահիր պէյ ալ ըսաւ թէ իրենք տիրացու (գիւլլի եէտ) են եւ պէտք է որ խանը իրենց յանձնուի, վարձուտրուելու համար։ Անդրադառնալով Պ. Նարլեանի փոխանորդագրութեան հարցին, ըսաւ. «Մեր հակառակորդները միշտ եզերքները պտտելով բուն հարցին մօտենալու կը զգուշանան»։

Կուսակալութեան երրորդ փաստաբան Թահսին պէյ ալ պէտք տեսաւ, նոտարին Պատրիարքի հանգամանքին վերաբերեալ փաստերը ինք ալ քըննելու։

Պատրէարքի փոխանորդ Նէճմեթի պէյ մէկիկ-մէկիկ պատասխանեց եղած առարկութեանց։

Վճիռը յետաձգուեցաւ դեկտեմբեր 12ին։

29 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

1899ին, Մայըրլինկի իր դղեակին մէջ՝ իր սիրուհիին հետ սպաննուած կը գտնուէր Աւստրեւ-Հունգարիոյ կայսերական գահին ժառանգորդ իշխանը՝ Ռոտոլֆ։

Այն ատեն ըսուեցաւ թէ իշխանը անձասպան էր եղած իր սիրուհիին Պարոնուհի Վէցէրիաին հետ.

Անկից ասդին սակայն, այս պատմութիւնը քանիցս հրապարակ դրուեցաւ զանազան վերագրումներով եւ փոփոխակներով։ Արդէն պատերազմէն առաջ, գահաժառանգ իշխանին հետ մտերմութեամբ կապուած կարգ մը անձեր կը փսփսային թէ անձնասպանութեան պատմութիւնները յերիւրանք էին, թէ գահաժառանգը զոհ գացեր էր ոճրի մը եւ թէ անձնասպանութեան պատմութիւնը հնարուած էր պաշտպանելու համար ոճրագործը։

Այդ դէպքէն ասդին, տարիներ անցան եւ որովհետեւ գործին ականատես վկաները ոչ մէկ փաստ կը յայտնէին, գործը դըրուեցաւ մոռացութեան։

Արդ, յանկարծ խնդիրը կը թարմանայ, եւ կը պատմուի թէ՝ սպանութեան մասին փաստեր երեւան հանուած ըլլալով, մտադրութիւն կայ ոճրէն 29 տարի յետոյ, իշխանին աճիւնները հանել գամբանէն եւ քննութեան ենթարկել։ Նախկին բարձր պաշտօնատար մը արդէն նախապէս փաստած էր որ անձասպանութեան պատմութիւնը շինծու էր։

Իսկ այսօր, ուրիշ պաշտօնատար մըն է որ կը փաստէ թէ գահաժառանգ Ռոտոլֆը սպաննուած էր Մեծ դուքս Ժանի կողմէ, ծանր վէճի մը հետեւանքով։

Ըստ վերջին փաստերուն, Մեծ դուքս Ժան, Մայըրլինկի դղեակը կանչեր է գահաժառանգը եւ զայն խստօրէն յանդիմաներ է իր սիրային կապերուն համար։ Ծանր խօսքեր փոխանակուեր են, որոնց հետեւանքով, զայրացած՝ Մեծ դուքս Ժան սրուակով մը կը ջախջախէ իր խօսակցին գանկը։

Բայց մահէն 29 տարի յետոյ, աճիւններու վրայ կատարուած անդամազննում մը ի՞նչ լուսաբանութիւններ պիտի կրնայ տալ։

Կը յիշուի թէ՝ գահաժառանգ Ռոտոլֆի մահէն յետոյ, պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէր թէ Մեծ դուքս Ժան զրկուած է իր տիտղոսէն. բայց որ եւ է պատճառ ցոյց չէր տար։ Այս կէտը արդէն ցոյց կուտայ թէ, այն ատենները, պաշտօնական շրջանակները տեղեակ էին ոճրին եւ անոր մէջ, Մեծ-դուքս Ժանի ինկած բաժնին։

Ատեն մը յետոյ, իմացուեցաւ թէ Մեծ-դուքսը՝ Ժան Օրթ անունը առած եւ խեղդուած էր դէպի Ամերիկա կատարուած ճամբորդութեան մը ընթացքին։ Կը կարծուի սակայն թէ ան չէ մեռած եւ ներկայիս, Ամերիկա կը բնակի ուրիշ անունով։

Հ. Յ. Դ.

Դրօշակի դեկտեմբերի թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ ազդերը.—

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի 13 Նոյեմ. որոշումով դաշնակցութեան շարքերէն հեռացուած է փարիզի շրջանի կազմակերպութեան անդամ *Հայ Գնդունին*՝ ծանր հակակարգապահական ընթացքի համար:

*** Ֆրանսայի շրջանի կազմակերպութեան անդամ *Մխիթար Շէխիկեան* արտաքսուած է դաշնակցութեան շարքերէն, իբրեւ հակառակորդ կուսակցութեան մը գործակալ:

*** փարիզի մէջ սկսած է հրատարակուիլ «*Ազատամարտ*» անունով շաբաթաթերթ մը, որ ոմանք կը վերագրեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Կը յայտարարենք որ յիշեալ թերթը որեւէ առընչութիւն չունի Հ. Յ Դաշնակցութեան հետ:

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻ՞Ւ ՈՒՆԻՍ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

— Նո՛ւն, հայրենիքի դաւաճանքի, ժայթքեց պարենաւորման տնօրէնը Դաւիթին, տեղագրին ընթերցումը աւարտելէ վերջ։

Ցետոյ դառնալով դրան առջեւ սպասող երկու սուինամերկ զինուորներուն, հրամայեց.

— Տարէ՛ք եւ կատարեցէք վճիռը։ Մինչեւ այն ատեն հրահանգներս կը հասցնեմ։

Դաւիթ դուրս ելաւ երկու զինուորներէն շրջանակուած։ ...զգացող ու գոցուող դուռներու ...ձայնը, ամէն ուղղութեամբ ...թեւեկող զինուորականները, ...իրարանցիկ քալլափոխի ...հոն զարնուող սուրերու ...ինը ստեղծած էին անհանդիստ ...մտավախութեամբ լեցուն ...մթնոլորտ մը, ու ամէնքը լարուած ուշադրութեան մը տակ ...պը կը ցոլացնէին իրենց խոռոչաձեւ կամ շնական դէմքերուն ...վրայ։

Այս թոհուբոհին մէջէն անոնք իջան վար, նախ առաջին յարկը, յետոյ գետնայարկ։ Մինչեւ այն ատեն Դաւիթ շարժած էր միջոցին մէջ, բոլորովին մեկուսացած արտաքին շարժումէն. քալած էր լուռ, դառն անձկութեամբ մը ծանրաբեռնուած դէմքով ու տակաւին ժամանակ չէր ունեցած անդրադառնալու իրենց բռնած ուղղութեան մասին։ Սակայն յանկարծակիի եկաւ ու խռնաւ սարսուռ մը զինք ցնցեց երբ գետնափոր առաջնորդող սանդուխները առին, ու երբ մութը անորոշ սպառնալիքի մը պէս ցցուեցաւ իր ուժասպառ աչքերուն դէմ։

— Ո՛ւր կը տանիք զիս, ընկե՛ր, հարցուց քալլերուն պըզտիկ վարանում մը դնելով եւ աչքերը ուղղած, փոխն ի փոխ, անոնց դէմքին։

Զինուորները մնացին լուռ ու խոժոռ։ Անոնց լռութիւնը ահաւոր պատասխան մը թուեցաւ իրեն, ու այս անգամ, սարսափահար, կանգ առաւ աստիճանին վրայ, պնդեց աղերսագին.

— Կ'աղաչեմ, ընկե՛ր, Աստուծոյ սիրուն ըսէք ինծի թէ ուր կ'երթանք։

Բռունցքի ուժգին հարուած մը ծոծրակին ու հրացանի մը բունը մէջքին։ Դաւիթ հազիւ հաւասարակշռութիւնը կրցաւ պահել քանի մը աստիճան, ու պիտի գլտորէր, եթէ դարձուածքի մը պատը չըռնէր զինք։ Զինուորները կը հասնէին ետեւէն. օձիքէն բռնեցին, նցեցին ցկոպտօրէն, ու սպառնացին.

— Քալէ՛ շուն, եթէ ոչ...

Սպառնալիքին շարունակութիւնը մնաց կիսախաւարին մէջ չարագուշակ փայլով մը երկարող սուիններուն։

Առաջնորդուած զրպանի լամբի մը լոյսէն, անոնք կ'իջնէին վար, ու խոնաւութիւնը հետզհետէ կը թանձրանար գայարանքներուն վրայ։ Վարէն այժմ կը սկսէր հասնիլ ձայներու մըմունջ մը, որ, քանի կը յառաջանային, կը մեծնար, կ'այլափոխուէր։ Երբ բոլորովին հասան ու ոտք դրին գետնափորին լպրծուն հողին վրայ, միջոցը լեցուած էր ցած ու զսպուած հառաչներով, եւ, այն ատեն, տխուր երգի մը փշրանքներով։

Դաւիթ լսեց բանալիի մը ձայնը, դուռի մը ծանրօրէն բացուիլը, ու գլուխը դարձնելու ատեն դեռ չունեցած, գանկին տրուած հարուածով մը հրեցին, անիկա ինկաւ խցիկէ մը ներս, մինչ դուռը ուժգնօրէն իր վրայէն կը գոցուէր։

***

Մտիկ ըրաւ երկու զինուորներու հեռացող քալլերուն, որոնք նախ խուլ ու անարձագանգ, թնդացին քարէ աստիճաններուն հասնելով։ Երբ անոնց աղմուկը բոլորովին հանդչեցաւ, ականջները լեցուեցան սրտապատառ մըմունջով մը որ յարատեւօրէն կը ծփար միջոցին մէջ։ Իր ամբողջ լսողութիւնն ու ուշադրութիւնը սրեց, բայց հազիւ կրցաւ զանազանել հեծքեր, ու հայհոյանքի քանի մը աւելցուքներ։ Ձայները կը խառնուէին իրար ու կը կազմէին քաոսային ամբողջութիւն մը, որ կիսախաւար այս գետնափորին մէջ մեռելական շարականի մը միօրինակութեամբ կ'երկարէր։ Առաջին անգամ Դաւիթ իր ջիղերուն վրայ այդ մըմունջը ստացաւ հովի պաղ ալիքի մը պէս, ու ակռաները զարնուեցան իրար։ Ցետոյ սակայն ընտելացաւ, ու երբ այլեւս անիկա առաւ սովորական բաներու երեւոյթը, իր արտակարգօրէն պըրկուած ջիղերը թուլցան, և կարծես տաժանելի աշխատանքէ մը վերադառնար, յոգնութիւն մը սկսաւ արագօրէն գրաւել իր անդամները, ինչպէս ջուրերը կը գրաւեն ծովափը մակընթացութեան պահուն։

Անկարող զգաց այլեւս ոտքի մնալու։ Ուզեց երկննալ եւ հիմա՛ է որ իր գտնուած տեղին մտահոգութիւնը ունեցաւ։ Աչքերը նախ ուղղուեցան խորունկը ուրկէ տժգոյն լոյս մը կը թափէր։ Զգոյշ ու վախկոտ քալլերով մօտեցաւ մինչեւ հոն։ Զուգապատ պատուհանաձեւ բացուածք մըն էր, նեղ ու պզտիկ։ Ու անմիջապէս երկու մոյկաւոր ոտքեր եւ հրացանի մը բունը տեսաւ։ Հասկցաւ որ փախուստի նոյնիսկ անիրականանալի փորձ մըարգիլելու համար դրուածպահապան մըն էր։ Ապշեցաւ իրեն պէս անմիաս ու պարզ զինուորի մը հանդէպ առնուած այսքան զգուշութեանց համար։ Ինքզինքը ծանր բեռի մը պէս գետին ձգեց, ու փորձեց խղճմտօրէն ու առանց մանրամասնութիւն մը մոռնալու մտաբերել կէս գիշերէն ի վեր շարժանկարային արագութեամբ մը գլխուն եկածները։

***

Ամէն անգամուան պէս կէս գիշերին գացած էր գործին։ Սանդուխներուն վրայ գործի ընկեր մը ականջին փսփսաց որ վաշտապետը իրեն կը սպասէ։ Երբ հասաւ իր տեղը, իրաւ ալ հոն էր վաշտապետը որ, անհամբեր ու ջղայնացած շեշտով մը, առանց պատասխանելու Դաւիթի բարեւին, ըսաւ.

— Հետս եկուր, գործդ փոխուած է։

(1) Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

վար տարրերու միջեւ երբեք, ոչ գաղտնի եւ ոչ ալ պաշտօնական յարաբերութիւններ գոյութիւն ունեցած են։ Սակայն, երբ Պուլկարիա, օտար պետութիւններու ազդեցութեան տակ, ուզէ հալածել Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութիւնը, այդ պարագային ան, առանց վարանումի, Սոֆիան ալ պատերազմական շրջան պիտի յայտարարէ, ճիշդ այնպէս ինչպէս որ բրած է Սթամպուլիսքիի կառավարութեան օրով։ Մենք այն համոզումը ունինք, որ Մակեդոնիա իր կուլտուրական անկախութիւնը պիտի ունենայ, առանց Սերպիոյ հետ կռուելու եւ արիւն թափելու։»

Դաժանայ արիւն թափեցաւ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն 10 դեկտեմբեր Թուականով.— Նոր գլուխ մը եւս աւելցաւ Մակեդոնիոյ արիւնոտ պատմութեան մէջ։ Մակեդոնացի յեղափոխական Զարէ Սէքուլիչքի սպաննուած գտնուեցաւ Քէօսթէնտիլի մէջ՝ Թոտոր Ալեքսանտրոֆի կոթողին մօտերը։ Հագուստին վրայ գնդասեղով փակցուած էր թուղթ մը, այսպէս գրուած. «Այս է ուրացողին վախճանը։ Մակեդոնիոյ Յեղափոխական կոմիտէ»։

Սէքուլիչքի կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից սպանութեանը երեսփոխան եւ հրապարակագիր փրոֆ. Միլէֆի, որ վերջերս սպաննուած էր Սոֆիայի կեդրոնը։ Պուլկարիայէն փախաւ եւ սերպ կառավարութեան ծառայութեան մէջ մտաւ՝ իբրեւ քննիչ սերպ պահականոցներու։

Կը կարծուի թէ Սէքուլիչքի սպաննուած է Սերպիոյ մէջ, յետոյ սահմանագլուխէն դուրս հանուելով Պուլկարիա փոխադրուած է։ Կը սպասուի որ սերպ կառավարութիւնը բողոքէ պուլկար կառավարութեան մօտ։

Խորւաթներու ընդդիմութիւնը

Պելկրատէն կը հեռագրեն.— Զագրէպի Շրջանային Ընդհանուր Ժողովը իր սովորական նիստը գումարեց։ Կառավարիչին փոխանորդը ներկայ էր ժողովին։

Փոխ-Նախագահ Եոզէֆ Փրէտավէց բացման ճառէն յետոյ, կարդաց այն բանաձեւը որ ընդունուած էր վերջին ժողովին մէջ եւ որով ապօրէն կը հռչակուէր գնդապետ Մաքսիմովիչի Զագրէպի կառավարիչ անուանումը, հետեւաբար եւ կը մերժուէր անոր մասնակցութիւնը ժողովի աշխատանքներուն։

Կառավարիչին Ներկայացուցիչը խօսք ուզեց, բայց մերժուեցաւ. Նոյն իսկ հրաւիրուեցաւ սրահէն մեկնիլ։ Իր մերժումին վրայ ժողովականները բոլորն ալ սրահէն մեկնեցան՝ իբրեւ բողոքի նշան։

Ասոր վրայ կառավարիչին Ներկայացուցիչը սրահէն մեկնեցաւ եւ յետոյ ժողովը կրկին գումարուեցաւ, այս անգամ դռնփակ եւ որոշեց նիստերը դադրեցնել՝ անորոշ պայմանաժամով։

Պատերազմ Պոլիվիոյ եւ Փարակուէյի միջեւ?

«Թայմզ» կը տեղեկանայ թէ Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն Պոլիվիա եւ Փարակուէյ խզած են իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները եւ երկու երկիրներու միջեւ պատերազմը մօտալուտ կը նկատուի։

Հինգշաբթի օր Մեծ-Շաքոյի շրջանին մէջ սահմանավէճի մը առթիւ արիւնալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ։ Մինչ Փարակուէյցիները հանդարտ կը մնան, Պոլիվիացիները վերջին ծայր գրգռուած են։ Առջի գիշեր Լա Փազի մէջ 10,000 երիտասարդներ թափօր կազմած ընդհանուր սպայակոյտի շէնքին առջեւ երթալով պահանջեցին որ անմիջապէս դրօշի տակ կանչուին։ Իրենց պատասխանուեցաւ որ եթէ հարկ տեսնուի, կոչ պիտի ըլլայ իրենց ծառայութեան։ Երիտասարդները յետոյ փողոցները ինկան «Կեցցէ՛ Պոլի՛վիա։ Անկցի՛ Փարակուէյ» պոռալով։ Մեծ բազմութիւն մը գնաց հանրապետութեան Նախագահին շէնքին առջեւ՝ «Պատերազմ կ'ուզենք, պատերազմ կ'ուզենք» աղաղակներով։ Նախագահ Հորնատօ Սելէս ամբոխին յանձնարարեց պահել պաղարիւնն ու հաստատակամութիւնը, ու հաւաստեց, որ եթէ պատերազմը անհրաժեշտ նկատուի, կառավարութիւնը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը եւ այն ատեն բոլոր Պոլիվիացիները պիտի միանան՝ հայրենիքի փրկութեան համար։

Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ խորհրդարանի նախագահը։

«Լա Ռազոն» թերթը հրաւէր կ'ուղղէ վրէժը լուծել Մանքակոյի եւ Լոզաաոյի, Պոլիվիացի երկու սպաներ, որոնք սպաննուած էին Շաքոյի շրջանին մէջ։

18 ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՄԻՋԱՄՏԵՆ

Ուաշինկթընի մէջ ներկայիս կը գումարուի համամերիկեան համաժողովը, Նախագահութեամբ Քէլլոկի։ Առջի օր ժողովի աշխատանքներուն սկսելէ առաջ, Քուպայի պատուիրակ Օրէսթէս Ֆէրրարա ներկայացուց բանաձեւ մը, որով Պոլիվիա եւ Փարակուէյ կը հրաւիրուին խաղաղ միջոցներով լուծել իրենց վէճը։ Այս առթիւ ժողովին մասնակցող 18 ամերիկեան հանրապետութիւնները կը ներկայանան իբրեւ բարեխօս՝ հակառակորդ երկու պետութեանց միջեւ։ Այս բանաձեւին տակ ստորագրած են Ամերիկայի ներկայացուցիչներ Քէլլոկ եւ Հիւզ։ Քէլլոկի պաշտօն յանձնուեցաւ այս բանաձեւը հաղորդել Լա Փազի եւ Ասոնսիոնի կառավարութեանց։

«Կազէթ տիւ Ֆրան» սնանկ հռչակուած

Տիկին Մարթ Հանօ առջի օր առեւտրական դատարանի դռնփակ մէկ նիստին մէջ հարցաքննուեցաւ։ Նկատելով որ «Կազէթ տիւ Ֆրան» դադրեցուցած է իր վճարումները, դատարանի նախագահը յայտնեց Տիկին Հանօի թէ ընկերութիւնը սնանկ պիտի հռչակուի։ Տիկնոջ փաստաբանները դիտել տուին որ թէեւ իրենց փոխանորդեալին հիմնած ընկերութեանց մէկ մասը վնասներ կրած է, սակայն միւսները շատ լաւ վիճակի մէջ են եւ շահ կը ձգեն։

Թեր ու դէմ կարծիքներ լսելէ յետոյ, դատարանը որոշեց «Կազէթ տիւ Ֆրան»ը սնանկ հռչակել։

Տիկին Հանօ բանտէն նամակ մը ուղղեց վարչապետ Փուանքարէի, ըսելով թէ իր ելմտական վիճակը շատ լաւ էր, ամբողջ չարիքը ծագեցաւ դատական միջամտութենէ։ Կը բողոքէ իր սնանկ հռչակուելուն դէմ եւ ջերմապէս կը պաշտպանէ Փիէր Օտիպէրը, որուն համար կ'ըսէ թէ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի քաղաքական եւ գրական տնօրէնն էր միայն։

Հարցաքննիչ դատաւոր Կլարի ներկայացաւ Տիկին Հանօի մտերիմ բարեկամուհիներէն Տիկին Փոլլաքի (Նախկին Տիկին Ժողէֆ) փաստաբանը, որ յայտնեց թէ իր փոխանորդեալը 650,000 ֆրանքի արժեթուղթ եւ 429,000 ֆրանքի չէք մը՝ ընդամէնը 1,079,000 ֆրանք դրած է երդուեալ փաստաբան Նուէլի տրամադրութեան տակ, ցոյց տալու համար իր կատարեալ ուղղամտութիւնը։

«ԴՐՕՇԱԿ»ի 12րդ. թիւը լոյս տեսաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Սիբիրահայ արտագաղթի առթիւ (խմբագրական).— Հայաստանի վարչական բաժանումը (Ս. Վրացեան).— Քէմալական Թուրքիոյ ապագան (Կ. Սասունի).— Ժամանակը յաւագոյն դաստաւորն է (Ա. Արծրունի).— Մեծ պետութիւնների քաղաքականութիւնը Բալկաններում (Զ. Թոփալովիչ).— Թուրքիոյ շուրջ.— Մեր զոհերը.— Թղթակցութիւններ.— Իրենց իսկ բերանով։

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Նիւթ՝ Հրայր եւ Գ. Զաւուշ։ Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. Աբօեան։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ։

Լիէնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30—5 Հայերէն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պիթլիսցի Արամ Գասպարեան որ 1922ին կը գտնուէր Սելանիկի (Յունաստան) շրջակաները։

Իմացնել՝ Յակոբ Միքայէլեանի 20 Av. Haraps, Viroflay (S. et O.) France.

— Կը փնտռուի Օրտուցի Յ. Յովհաննէսեան 22 տարեկան, հօր անուն Կարապետ, մօր անուն Թամամ։ Չորս տարի առաջ կը բնակէր Փարիզ, 5 Rue Lesage։ Իմացնել՝ իր եղբօր Նշան Յովհաննէսեանի, Լէօֆօրոս Վասիլէոս Եօրկիու թիւ 30, Salonique, Grècè.

— Աֆիոն Գարահիսարցի Խորէն Թադէոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յակոբ Թադէոսեան որ 1925ի վերջերը տեսնուած է Փարիզի մէջ։ Իմացնել՝ Khoren Yerganian, Issy-les-Moulineaux, Seine.

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ

Փարիզի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովուութիւնս եւ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովս ներկայ շրջաբերականով կը զեկուցանեն Փարիզի եւ շրջականերու հայ ժողովրդեան թէ՝ կրօն. ընկերակցութեան հիմնական կանոնագրոյ Ա. յօդուածին տրամադրութեան համաձայն՝ Seineի, Seine et Oiseի եւ Seine et Marneի նահանգներուն մէջ բնակող եւ Հայ Առաքել. եկեղեցւոյ պատկանող ազգայինները ենթակայ են Փարիզի եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովուութեան իրաւասութեան։

Հետեւաբար, այդ շրջաններուն մէջ ո՛եւէ քահանայ կամ այլ եկեղեցական, ըլլան անոնք եկեղեցւոյս Թոշակաւոր քահանաներ կամ ուրիշ անպաշտօն հոգեւորականներ, առանց Հոգեւոր Հովուութենէս արտօնուած ըլլալու՝ չեն կրնար պսակ եւ մկրտութիւն կատարել։

Առանց արտօնութեան կատարուած պսակներն ու մկրտութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ վկայագրի իրաւունք չպիտի ունենան։

Սոյն տնօրինութեան հակառակ շարժողները, վերոյիշեալ կանոնագրին (Ներքին կանոնագիր) 3րդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, կրնան պատասխանատու ալ մնալ պետական օրինաց առջեւ։

Հոգեւոր Հովիւ
Հայոց Փարիզի եւ շրջակայից
Վռամշապուհ Եպիս.

Դիւան վարչութեան

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928
13 DÉCEMBRE 1928

...ՏԱՐԻ ԹԻՒ 828 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

...ՈՐՍ-ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ԾԻԼ ՈՒ ԾԱՂԻԿ

...երկրորդ էջին մէջ հրատարակած ենք Հալէպի մեր թղթակ... նամակը, որու մասին խօսեր էինք երէկ եւ որ կը պարու... ...յլապէս ուշագրաւ իրողութիւններ։

...Թաց մը մէկդի դնելով արտագաղթի խնդիրը, քննենք միւս ...կութիւնները,— Նոր սերունդին փրկութեան նուիրուած ...երը։

...Ինչպէս կ'երեւայ թղթակցութենէն, Հալէպի մէջ ունինք ...0-5000 աշակերտ եւ աշակերտուհի, բաժնուած՝ գոյնզգոյն ...արաններու մէջ։

Ամփոփենք զատ-զատ.— Քաղաքին մէջ.— Հայկազեան ...ր. վարժարան՝ 700 աշակերտ։ Կիլիկեան վարժարան՝ 500։ ...ասիրաց՝ (Այնթապցիներու) 480։ Անհատական վարժարան ...50-70։ Կաթոլիկներու վարժարան՝ 400 (ամէն ազգէ)։ Գու... ...՝ 2140 աշակերտ եւ աշակերտուհի։

Վրանաքաղաքին մէջ.— Միւլէյմանիէ Թաղին դպրոցը՝ 500։ ...րուքսեան՝ 150։ Սահակեան՝ 200։ Գումար՝ 850։

...ցարանուանական (Վրանաքաղաք).— Բողոքականներու դպրո... ...200։ Մուպալլաթի Բողոքական դպրոցը՝ 360։ Ուսումնա... ...րաց՝ 200։ Ուսումն. (Վէքիլիէի) 300։ Կաթոլիկներու դպրոցը՝ ...։ Գումար՝ 1540։

Համագումար՝ 4530 ծիլ ու ծաղիկ։

Եւ պէտք է նկատել որ այս թիւերը վերջնական չեն։ Մեր ...թակիցը կարելին փորձած է, ճիշտ հաշիւը գտնելու համար, ...անշուշտ ժամանակի ընթացքին կրնայ լրացնել պակասը։

Բայց այսքանն իսկ բաւական է, մեր ուշադրութիւնը լա... ...ու համար։ Ներշնչուելու եւ գործելու համար։ Որքան կը ...նք, 1911-12ին, Կարին քաղաքին դպրոցները կը համրէին ...յն 2000 աշակերտ։ Միայն Հալէպը այսօր Կարինէն (քա... ...ղէն) աւելի բազմահայ կեդրոն է, եւ անհերելի պիտի ըլլար ...եանցի կարդալ այս տեղեկութիւնները։

Այս թղթակցութենէն կ'երեւայ որ նիւթապէս քիչ-շատ ...տատուն վիճակ ունին կարգ մը վարժարաններ միայն, եւ ...դանուանական դպրոցները։ Իսկ մասնաւորապէս վրանաքա... ...քի գլխաւոր վարժարանը, ուր կրնայ պարունակել 7-800 ...շակերտ, արդէն կը նեղուի 500ի հոգէն։ Շէնքը «շինուած է ...իւսէ, եւ վրան ծածկուած՝ զինկով. ամէն կողմէն բաց ծա... ...ր»։ Յետոյ, «պէտք եղածին չափ գրասեղան, սեղան եւ աթոռ ...ունենալով, տղաքը առհասարակ կը նստին տուներէն բերած ...ղմոցներու վրայ»։

Ամիսներ առաջ, հեռաւոր Սուլթանապատէն (Պարսկաստան) ...թակցութիւն մը, պարզելով այդ 200 տնւոր գաղութին ճի... ...ը, կը շեշտէր թէ տարին մօտ չորս հազար տոլար կը ծախ... ...դպրոցին վրայ։ Այդ նոյն քաղաքին Հոգաբարձութենէն ...ջերս աւելի քան 50 ոզերլինի չեք մը ստացանք, բնագի... ...թեան, մարդակազմութեան եւ մանկապարտէզի նիւթեր ...ելու համար, մարդու եւ անասուններու կմախքներէ մինչեւ ...րտէսներ, գործիքներ եւ մանկական մանր խաղալիքներ։

Ահա, ուրեմն, համեստ գաղութ մը, որ ոչինչ կը խնայէ ...ոցը կատարելագործելու եւ տղաքը լաւ կրթելու համար։

Իսկ մե՞նք։ Հանրային անսպառ գումարներու հարիւրին ...ի՞ն կը յատկացնենք Նոր սերունդին փրկութեան։ Փարթամ ...րիզէն ի՞նչքան բաժին կ'իյնայ Յունաստանի, Պուլկարիոյ, ...րիոյ եւ Միջագետքի դպրոցներուն։ Ի՞նչ կ'երթայ, նոյն իսկ, ...րիզի չքաւոր արուարձաններուն եւ գաւառի բարմահայ ...րոններուն։

Կա՛մ փշրանքներ, պատահական ողորմութիւններ, եւ կամ ...նսպառ «պիտի»։

Անհամար ծիլեր կը խամրին գոմերու, սառի մթերանոցնե... ...եւ պատահաբար իրարու գամուած տախտակներու մէջ։ ...է գրասեղան կայ, գրիչն ու թուղթը կը պակսին։ Թերեւս ...ք կը ճարուի, բայց նստարան չունին տղաքը, եւ «մինտէր»... կը բերեն տուներէն։ Եթէ շէնքը քիչ-շատ կը նմանի ...արանի, — կրթութեան անհրաժեշտ գործիքներն են որ կը ...կսին։

Շատեր իրարու հետ մրցումի կ'ելլեն, ժամուն պատկեր ...աւելի նուիրելու կամ փառաւոր շուրջառներ կարել տա... ...համար։ Բայց որո՞ւ միտքէն կ'անցնի, օրինակ, մանկա... ...րտէզի նիւթեր հայթայթել, երկրագունդ մը, քարտէս մը, ...րդակազմութեան եւ բնագիտութեան պատկերներ յատ... ...ցնել այս ու այն անճար դպրոցին։ Վերջապէս, պակաս մը ...ցնել, սկսելով գրասեղանէն եւ նստարանէն։

Զորս-հինգ հազար ծիլ ու ծաղիկ՝ միայն Հալէպի մէջ։ ...էնէն աչքի զարկած տեղը, եւ ամէնուն աչքին առջեւ։ Ո՞վ ...րագրեց Լիբանանի պատկերը, սկսելով քաղաքէն, կայան... ...րէն եւ բարձրանալով մինչեւ Ճէպելը Մուսայի գիւղերը։ Ո՞վ ...ացաւ Յունաստանի կայաններուն եւ զանազան քաղաքնե... ...ն մէջ պարզուած թշուառութիւնը։ Ո՞վ հետաքրքրուեցաւ ...իջագետքով, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու։

Մեզի կը պատմեն թէ Բարեգործականը նոյնիսկ իր Յու... ...ստան ղրկած պատուիրակին տեղեկագիրը լրջօրէն նկատի ...առեր։

Ինչո՞ւ անհանգիստ ըլլալ, երբ կարելի է «ի պատիւ» թէյա... ...ղաններ, հացկերոյթ եւ գինարբուք սարքել, եւ անոնց ժխո... ...ն ու գոլորշիներուն մէջ փառք վաստկիլ, տարուէ տարի, ...րբերաբար փշրանք մը նետելով «մուհաճիր»ներու երեսին...

Հոգ չէ թէ հազարաւոր ծաղիկներ խամրին։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԻԶՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԷՐԻՆ

«Յուսաբեր» անդրադառնալով Հայաստանի Ժողովրդական Տըն. տեսութեան Գեր. Խորհուրդի նախագահ Արսէն Եսայեանի այն յայտարարութեան թէ խորհըրդային իշխանութիւնը պատրաստ է «հայ հարուստներին հնարաւորութիւն տալու Խ. Հայաստանում օգտագործելու իրենց կապիտալները», կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները. (1 դեկտ.)

— «Տիպար դրամատիրական երկիրներն իսկ ասկէ աւելի դիւրութիւններ ու խոստումներ ո՛չ տուած են եւ ոչ ալ կուտան դրամատիրոջ։ Տասը տարի առաջ դրամագլուխը նիւթապէս քայքայելէ ու դրամատէրը ֆիզիքապէս բնաջնջելէ ետք, այսօր, աւերներու վրայ իր թագաւորութիւնը հաստատած 10ամեայ պոլշեւիզմը, ծունկի կուգայ հակայեղափոխականներէն ամէնէն ոխերիմին՝ դրամատիրոջ առջեւ։ Հանրային ռեւէ այլ շարժում աւելի եղերական վախճան հազիւ թէ ունեցած է։

Ու դժբախտութիւնը հոն է, որ մանուկ Եսայեանները կը կարծեն, թէ դրամատէրը—հայ թէ օտար—իրե՛նց չափ խելք ունի։ Եթէ մինչեւ իսկ *դրամատէրը* տրամադիր ըլլար խաբուելու, *դրամագլուխը* — որ օժտուած է մարդկային հինգ զգայարանքներով եւ որ գիտէ հոտոտել, շօշափել, լսել, տեսնել եւ ըմբռնել — այդ դրամագլուխը դիւրութեամբ պիտի չխաբուէր։

Այն դժբախտ Թուականին, երբ ռուսական սուինը եկաւ եւ խորհրդային իրաւակարգը ստեղծեց մեր երկրին մէջ, այդ Թուականին Հայաստանի մէջ ե՛ւ դրամատէր կար ե՛ւ դրամագլուխ։ Ճիշդ է, ասոնցմէ առաջինը թիւով քիչ էր, իսկ երկրորդը՝ քանակով փոքր, սակայն մեր հայրենիքը զուրկ չէ՛ր ոչ մէկէն եւ ոչ ալ միւսէն։

Արտասահմանի դրամատէրը —հայ թէ օտար—իր անձին եւ իր դրամագլխին անձեռնմխելիութեան երաշխիքը կ'ունենայ այն ատեն միայն, երբ այդ երաշխիքը իրմէ առաջ կը տրուի երկրի՛ դրամատիրոջ եւ երկրի՛ դրամագլուխին։

Թերեւս հնարաւոր ըլլար խորհրդային իշխանութեանց խօսքի անկեղծութեանը հաւատալ, երբ իրաւազրկուած դրամատէրը Հայաստանի մէջ տէր դառնար իր իրաւունքներուն, եւ հալածական ուբռնագրաւուած դրամագլուխը ձերբազատուէր զինք կաշկանդող կապանքներէն եւ ազատօրէն անցնէր իր կուտակման ու բեղմնաւորման արգասաւոր աշխատանքին։ Հակառակ պարագային, անհնար է հաւատալ անկեղծութեանը այն քնքոյշ զգացումներուն, զորս խորհրդային իշխանութիւնը կը տածէ դէպի արտասահմանի դրամատէրը, միաժամանակ երկրէն ներս նիւթապէս քայքայելով հայկական դրամագլուխը եւ ֆիզիքապէս բնաջնջելով հայ դրամատէրը։ Անհնար է հաւատալ մանաւանդ անոր համար, որ հայ պոլշեւիկը *դրամատէրը* կը սիրէ, բայց *դրամատիրութեան* դէմ անհաշտ պայքար կը մղէ. ան «Միութենական եւ Հայաստանի պետական բարձրագոյն օրգանների կողմից» կ'երաշխաւորէ (ի՛նչ զօրաւոր երաշխիք...) դրամագլուխի անձեռնմխելիութիւնը, բայց միաժամանակ աւելի քան ձեռնմխելի կը դարձնէ դրամատիրական կարգերն ու դրամատէր դասակարգը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պոլիվիոյ եւ Փարակուէյի վէճը

Պոլիվիոյ եւ Փարակուէյի մ ջեւ ծագած վէճը հետզհետէ կը ծանրանայ։ Երէկ գրեցինք թէ Ուաշինկթընի համամերիկեան համաժողովը որոշեց միջամտել երկու պետութեանց մօտ՝ վէճը հաշտարար եղանակով կարգադրելու համար։ Համաժողովը ընտրեց հինգ հոգինոց յանձնաժողով մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ քննել խնդիրը եւ տեղեկագիր ներկայացնել։

Այս որոշումին վրայ Պոլիվիա քաշուեցաւ համաժողովէն եւ այս առթիւ Տիէզ տը Մէտինա, Պոլիվիոյ Ուաշինկթընի դեսպանն ու համաժողովի պատուիրակը՝ ծանուցագիր մը ուղղեց համաժողովի Նախագահին՝ բացատրելով որ Փարակուէյի կողմէ Պոլիվիոյ եղած նախատինքը կարելի չէ բարեկամաբար լուծել, որքան ատեն որ Փարակուէյ կը մերժէ դարմանել իր գործած յանցանքը։

Արժանթին արդէն մերժած էր մասնակցիլ Ուաշինկթընի համաժողովին. այժմ Պոլիվիոյ ալ քաշուիլը դժուար կացութեան մը կը մատնէ համաժողովը։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը եւս Լուկանոյի մէջ զբաղեցաւ այս վէճով եւ որոշեց իր Նախագահին՝ Ֆրանսայի արտաքին Նախարար Պրիանի միջոցաւ ազդարարել թէ՛ Փարակուէյի եւ թէ Պոլիվիոյ, երկուքն ալ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ համաձայն Ուխտին, պարտաւոր են աշխատիլ խաղաղ միջոցներով լուծել իրենց միջեւ ծագած վէճերը։

Միւս կողմէ Պոլիվիոյ մէջ ռազմական տրամադրութիւնները հետզհետէ կը զօրանան։ Ժողովուրդը բուռն ցոյցերով ընդհանուր զօրաշարժ կը պահանջէ։ Սահմանագլուխի վրայ ընդհարում մը գրեթէ անխուսափելի կը նկատուի։

Իտալիա եւ Գերմանիա

Լուկոյլաւիոյ մէջ Իտալիոյ արտաքին փոխ-Նախարար Կրանտի քաղաքական կարեւոր տեսակցութիւններ կ'ունենայ։ Պրիանի հետ իր տեսակցութիւնը անհետեւանք մնացած է, որովհետեւ Ֆրանսայի արտաքին Նախարարը մերժած է գոհացում տալ Իտալիոյ պահանջներուն։ Իտալիա կը պահանջէր Կուրոյի ովասիսը եւ ազդեցութեան գօտի մը Զատ լիճի ուղղութեամբ։

Կրանտի երեք ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Գերմանիոյ արտաքին Նախարար Շթրէզէմանի հետ։ Գերման ազգայնական թերթերը կը հաւաստեն թէ Կրանտի առաջարկած է կնքել գերմանեւիտալական դիւանագիտական գործակցութեան դաշինք մը, ո՛չ միայն գաղթային խնդիրներու, այլ դարմանումներու եւ զինաթափութեան հարցերուն մասին։

Անգլիոյ թագաւորին վիճակը ծանրացած

Անգլիոյ Ճորճ Ե. թագաւորին վիճակը ծանրացած է։ Գահաժառանգ իշխանը առջի օր վերադարձաւ Ափրիկէէն եւ անմիջապէս այցելեց իր հօրը։

Բժիշկները բոլորովին սահմանափակած են այցելուներու թիւը։

Թուրք աւազակներ Հալէպի շուրջ

Հալէպի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

Նոյեմբեր 10ին վաճառականի մը ինքնաշարժը կը հանէր Միւսլիմիյէ՝ ոստիկան-զինուորի մը հսկողութեամբ, գանձելու համար իր առնելիքները տեղւոյն գիւղացիներէն։ Միւսլիմիյէ ինքնաշարժով Հալէպէն 20-30 վայրկեանի հեռաւորութիւն ունի։ Վերադարձին ինքնաշարժը կը կեցուցուի Պապ-Ալլա (Հալէպ) ըսուած վայրը՝ Թուրքիայէն եկած վեց աւազակներու կողմէ, որոնք մէջի ոստիկան-զինուորը կը սպաննեն։ Արդէն ոստիկան-զինուորը երբեք դիմադրութիւն չըներ, կուտայ իր զէնքը եւ հագուստը։ Ինքնաշարժի վարիչ Յակոբը կը ստիպեն ճամբան փոխել եւ հակառակ ուղղութեամբ շարունակել իրենց ճամբան՝ միշտ ենթակայ աւազակներու սպառնալիքին։ (Զէթէին մէկը կը նստի Յակոբին քով՝ զէնքը ձեռքը, որպէսզի վարիչը ուղղութիւնը չփոխէ եւ չմատնէ զիրենք)։ Ճամբան կը հանդիպին ուրիշ ինքնաշարժի մը, որուն մէջ կը գտնուէր ֆրանս. երկրաչափ մը. զայն ալ կը կեցնեն եւ վրան խուզարկելով կը կողոպտեն 3 ոսկի, 3 մէճիտ, 1 ոսկի ժամացոյց, երկու տիկ մեղր։ Այս գործողութեան ընթացքին թէեւ կառավարութիւնը կ'իմանայ խնդիրը, սակայն աւազակները կը յաջողին իրենց ճամբան շեղելով անցնիլ Թուրքիոյ հողը եւ երթալ մինչեւ Այնթապ։ Հոն՝ թող կուտան ինքնաշարժի վարիչը որ հետիոտն կը վերադառնայ Հալէպ։

Նոյն աւազակներու խումբը շաբաթ մը վերջ կրկին կուգայ Հալէպ-Հէյլան՝ շարունակելու համար իր գործը։ Այս անգամ կը հանդիպին ճամբու ընթացքին ճամբաներու քննիչին, զոր ծեծելով կը ձգեն իր վիճակին։ Քննիչը աւազակներու անհետանալէն յետոյ հեծանիւով լուրը կը հաղորդէ ոստիկանութեան պահականոցին։ Օգնական ուժեր գալով ճամբու վրայ կը հանդիպին աւազակներուն, որոնք զրաւած էին 300 այծերու գողութեամբ, կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն։

Այս աւազակները կուգան Թուրքիայէն ինչպէս ժամանակին կը պատահէր Պալքաններու մէջ՝ շփոթութիւն ստեղծելու համար երկու երկիրներու մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵԹԷ ՄԻՔԱՏՈՆ ԵՍ ԸԼԼԱՅԻ...

Վերջերս գրուեցաւ թէ ճափոնի նոր կայսրը, Քիոթոյի մէջ թագադրուեցաւ իներկայութեան քուրմերու եւ պալատականներու, մինչ հինգ միլիոն ժողովուրդ անդադար կ'ալեկոծէր, ծնրադրելով յաղթական կամարներէն անցնող թափօրին առջեւ։

Իբր հայ, պետութիւն չունեցող (Staatlos) կամ ինքնութիւնը անյայտ (unbekant) սըկէ հունա երթալու հրաման չունինք. հետեւաբար չէինք կրնար նաեւ մասնակցիլ ճափոնի այս պաշտօնական հանդէսին։ Բայց որպէսզի աչքերնիս բաց չմեռնինք, երեւակայենք Արեւելքի տօնական օր մը եւ անցնինք առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, գէթ չեղծանելու համար օրուան սրբութիւնը։

Եւ սակայն, խորհրդածելու իրաւունքս զիս հանգիստ չի ձգեր իմ երեւակայութեանս մէջ եւ կ'ըսեմ.— Եթէ Միքատոն ե՛ս ըլլայի, ի՛նչ կ'ընէի...

Նախ, կը հրամայէի որ բոլոր փոքրիկ աղուորները ազատ ըլլային, հանդէսին օրը, պատուհաններէն դուրս հանելու իրենց գլուխները։ Ուզածս իմ գլուխէս վեր կրնար ըլլալ...

Յետոյ, ստացած խորհրդանշաններս՝ հայելին, թագը եւ սուրը, որոնք 2500 տարիէ ի վեր կը փոխանցուին եղեր, կ'առնէի եւ

1) Հայելին կուտայի աղջիկներուն,

2) Թագը կը ղրկէի Անգլիոյ դրամատունը, Հայ Բարեգործական միութեան թրըսթի գոյքերուն յաւելման ի հաշիւ,

3) Սուրը կը պահէի ինծի։

Այո՛, կը պահէի ինծի այդ նուիրական սուրը եւ պատեանը չէի դներ բնաւ, իմ 124 նախորդներուս պէս, այլ կը գործածէի ա՛յնքան ատեն, որքան պէտք էր համայնավարացնելու համար ամբողջ Արեւելքը։ Որովհետեւ այս կերպով լուծած պիտի ըլլայի ռուսական հին վրէժը ճափոններէն եւ ծառայած պիտի ըլլայի, հոգ չէ թէ անուղղակի, «ներկայ Հայաստան»ի շահերուն, այսինքն համաշխարհային յեղափոխութեան...

Իսկ դուք, Թափառական դարձած Հայե՛ր, պիտի ցնծայիք որ 125երորդ Միքատոն Հայ մը եղած էր, ինչպէս իրաւամբ կը խայտաք, երբ կ'իմանաք թէ Ռուսիոյ արտաքին գործերու խորհրդականը Հայ մըն է, Գարախանը։

ԾԱՂՐՈՒՆԻ

ՄԻՍՏԻՐԱ անուն ֆրանսական ջրասաւառնակը, որ Նափոլիէն մեկնած էր կիրակի օր, փոթորիկի հետեւանքով վտանգուած ու անհետացած կը կարծուէր։ Թուլոնէն հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ ան գտնուած է Ալիստրոյի բացերը։

Նաւաստիները ողջ են եւ առողջ, բայց սաւառնակը ծանր վնասներու ենթարկուած է։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջին-արեւմտեան շրջանին մէջ՝ ծագած է էնֆլիւէնզայի համաճարակ մը, որ դէպի արեւելք կը ծաւալի եւ կը սպառնայ ամբողջ երկրին։ 26 նահանգներէ ստացուած տեղեկագիրներու համաձայն, մէկ շաբաթուան մէջ 21,238 հոգի վարակուած է հիւանդութենէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀՈԳԵԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Առեւտրական դժուարութիւններ.— Դպրոցներու վիճակը.— Հազարաւոր աշակերտներ.— Արտագաղթը կը սաստկանայ — «Երթաք բարով, բայց չզղջաք»։

ՀԱԼԷՊ, 28 Նոյ.

Նախորդ թղթակցութեամբ, Հարեւանցի ներկայացուցած էի Հալէպի հայ գաղութին վիճակը։ Այսօր կ'ուզեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել կրկին այս հոծ զանգուածին տնտեսական, կրթական ազգային վիճակին վրայ։

Այս տարի Հալէպի տնտեսական վիճակը կայուն է, բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն, որուն հետեւանքով գաղթական Հայը չէ կրցած ամառուընէ ամբարել իր ուտելիք պաշարը։ Տնտեսական անձկութիւնը կը վերագրուի Թուրքեւսուրիական սահմանինփակման՝ Թուրք առեւտրականներու առջեւ, որոնք կուգային Հալէպ եւ կը գնէին Հայերուն գործած մանուսան եւ այլ հիւսուածեղէնները։ Մ. Քէմալ կը պարտադրէ իր ժողովուրդը որ ինքն ալ նուիրուի ճարտարարուեստի եւ արտադրէ այն բաները, զորս կը հայթայթէ հայ արհեստաւորը։ Հակառակ այս պարտադրումին, եկողները կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ գաւառներուն մէջ կեանքը կ'ընթանայ խիստ նահապետական ձեւով, Թուրքը անընդունակ ըլլալով շինելու եւ արտադրելու։ Այս արգելքէն մեծապէս կը տուժէ հետեւաբար հայ արհեստաւորը։

Կիլիկիոյ հայ ժողովուրդը առհասարակ կը զբաղի հիւսուածեղէնի գործով. եւ որովհետեւ այժմ կասած է առեւտուրը, հայ գաղթական արհեստաւորը տնտեսական տագնապի մատնուած է։ Թէեւ տեղին մէջ գործուածները կը սպառին, բայց ոչ նախկինին չափ ընդարձակ գետնի վրայ։ Ասկէ բնականաբար կը տուժէ նաեւ դպրոցը։

Հակառակ այս իրողութեան, Հալէպ հաստատուած Հայերը ունին տասնի չափ վարժարաններ, որոնք կը մատակարարուին մասամբ աշակերտներու կողմէ տրուած ամսաթոշակներով, մաս մը Հայ. Միութիւններու, եւ փոքր մաս մըն ալ Բարեգործականի տուած նպաստներով։

Բուն Հալէպի մէջ կը գտնուին հետեւեալ դպրոցները.—

Հայկազեան, որ հինէն ի վեր գոյութիւն ունի եւ այսօր աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ դրուած է առաջնորդ Արտաւազդ վարդապետի, ձեռնհաս ուսուցիչներու եւ տնօրէն Պ. Խորէն Գաբիկեանի ջանքերով։ Ունի հաստատուն եկամուտ, շնորհիւ ազգ. կալուածներու։ Կը համրէ 700 երկսեռ աշակերտ, 25 ուսուցիչ-ուսուցչուհիներով։

Կիլիկեան վարժարանը.— Ունի 500ի չափ երկսեռ աշակերտութիւն մը։ Կը մատակարարուի աշակերտներու ամսավճարներով եւ պատահական հասոյթներով վարձուած կոկիկ շէնքի մը մէջ։

Կրթասիրաց.— Այնթապցինե-վարժարանը, բաւական խոշոր շէնքի մը մէջ։ Ունի 480ի չափ աշակերտութիւն մը։ Այս դպրոցը եւս կը մատակարարուի աշակերտներու ամսավճարներով, պատահական հասոյթներով եւ ամերիկաբնակ Այնթապցիներու ղրկած նպաստներով։ Հալէպի մէջ տնտեսապէս ամէնէն ապահով վարժարանը կարելի է նկատել։

Անհատական վարժարան մը, Այնթապցի Տէր Եւտիկին Պուրունսուզեաններուն վարած դպրոցն է 50—60 երկսեռ աշակերտներով։

Ասոնք եւս կը կառավարեն իրենց հաստատութիւնը դպրոցական տղոց ամսավճարներով։ Տեսակ մը նախապատրաստական։

Կաթոլիկ Հայերը ունին իրենց վարժարանը, նոյնպէս քաղաքին մէջ, յանձնուած օտար կրօնաւորներու խնամքին, 400 աշակերտներով, որովհետեւ հոս կը յաճախեն նաեւ օտարազգիներ։ Այս վարժարանը ազգային ըլլալէ աւելի միջազգային խառնարան մըն է։ Հոս սրտի սեղմումով կը մատնանշենք թէ այս վարժարանը հասած է այլասերման ծայրագոյն աստիճանին։ Այս համայնքը կորսնցուցած է իր ազգային գոյնը եւ նկարագիրը։ Այնպէս որ եթէ այսպէս շարունակէ ապազգային հողի վրայ, շատ մօտ ատենէն պիտի քաշենք սեւ գիծ մը իրենց վրայէն։ Բարեմիտներ կը պնդեն թէ յառաջիկայ տարի Մխիթարեան հայրերու խնամքին պիտի յանձնեն դպրոցը։ Երանի՜ թէ իրաւ ըլլար։

Բուն Հալէպի մասին այսքան տեղեկութիւն տալէ յետոյ, իջնենք վրանաքաղաքը։ Այս վայրը շինուած է գաղթականներու կողմէ հողով պատրաստուած աղիւսով, չորս կողմերը ծակ, առանց ապակիի պատուհաններով եւ վրան ծածկուած զինկով, ձմեռը ցուրտ եւ ամառը տաք, որովհետեւ ձմեռը ցուրտէն եւ ամառը տաքէն շուտով կ'ազդուի։

Սիւլէյմանիյէ թաղին մօտիկ այս վրանաքաղաքը հաստատուած են ընդհանրապէս Ուրֆացիներ, Այնթապցիներ եւ Քիլիսցիներ, մաս մըն ալ արեւելեան գաւառներէն՝ Խալուցիներ, Մշեցիներ եւայլն։ Մեծամասնութեամբ կը բաղկանայ Մարաշցիներէ, որոնց քահանային՝ Մովսէս քհնյ. Տ. Յովհաննէսեանի եւ Պ. Գէորգ Պարտիզպանեանի նախաձեռնութեամբ հիմը դրուած է եկեղեցիի մը՝ հինգ տարի առաջ՝ մատուռի ձեւով։ Հետզհետէ, նոյն քահանային անդուլ ջանքերուն շնորհիւ, եկեղեցին ընդարձակուելով հասած է ներկայ վիճակին, եւ կրնայ պարունակել 7-800 հոգի։ Այստեղ կը դաստիարակուի այժմ 500ի չափ երկսեռ աշակերտութիւն մը։ Եկեղեցին կը կոչուի Ս. Խաչ, որ ինչպէս ըսինք, կը ծառայէ դպրոցի ալ։ Սակայն եկեղեցի ըսելով պէտք չէ հասկնալ հոյակապ շէնք մը։ Շինուած է աղիւսէ եւ վրան ծածկուած զինկով. ամէն կողմէն բաց ծակեր։

Նոյն եկեղեցի-վարժարանը իր ծրագրով կարելի է ըսել վրանաքաղաքի դպրոցներուն մէջ լաւագոյնն է։ Պիտոյքէն խիստ սահմանափակ է։ Չունի պէտք եղած չափով գրասեղան, սեղան եւ աթոռներ։ Տղաքը առ հասարակ կը նստին տուներէն բերած բազմոցներուն վրայ։ Գիր գրելու եւ դաս սերտելու ժամանակ անհագին դժուարութեան կը մատնուին, վրայ տալով իրենց առողջութիւնն ալ։ Ո՞վ չպիտի ուզէր այս շատ համեստ պակասը լրացնել, օժտելով այս վարժարանը գրասեղաններով եւ գիրքերով։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այս դպրոցին համար տարեկան կը վճարէ եղեր 17 ոսկիի խոշո՜ր գումար մը։

Վրանաքաղաքի միւս վարժարանն է Ներսէսեան, 150ի չափ աշակերտներով։ Դաշնակցական երիտասարդներ բացած են ու կը վարեն, իրենց սեփական շէնքին մէջ։

Սահակեան վարժարան, զոր շինել տուած է Առաջնորդ Արտաւազդ Ծ. Վրդ. Սիւրմէեան։ Ունի 200 աշակերտ։

Յարանուանութեանց վարժարաններուն մէջ յիշենք հետեւեալները.—

Վրանաքաղաքի Բողոք. վարժարանը՝ 280 աշակերտ։ Մուպալլաթի Բողոքական վարժարանը 360։ Վրանաքաղաքի Ուսումնարգ. Ընկերութեան վարժարան 200, Ուսումնարգ. Ընկերութեան վարժարան (Վէքիլիժէի) 300, Հայ կաթոլիկ վարժարան՝ 400։ Ընդհ. գումար՝ 1540 աշակերտ։

Կը տեսնուի թէ Հալէպ կը համրէ տասնեակ մը կրթական հաստատութիւններ, որոնք կը կառավարուին ըստ բախտի։ Ոչ ուսումնական ծրագիր կայ, ոչ ալ ընդհանուր կեդրոն մը, Ուսումն. Խորհուրդ անունով։

* * *

Արտագաղթի հոսանքը հետզհետէ կը ստանայ սուր հանգամանք։ Առաջքը առնելու համար սոյն կործանարար արշաւին ոչ մէկ լուրջ ձեռնարկ. կարծես սովորական դէպք մըն է, ինչպէս արդարօրէն մատնանշած էր «Յառաջ» իր 9 Նոյեմբերի «Ո՞ւր կ'երթաք աղբարիք» խմբագրականով։ Այս օրերս կրկին պատրաստութեան մէջ են տասնեակ մը ընտանիքներ, որոնց մէջ նաեւ եկեղեցիին հիմնադիր Մովսէս քահանան։ Երբ կը հարցնես իրենց թէ ինչո՞ւ կ'երթան, կը պատասխանեն.

— «Հոս ապագայ չկայ, Թուրքը մօտ է, ուր կրնայ առիթը ներկայանալուն, գործադրել իր վաղեմի բարբարոսութիւնը»։

Մեր ժողովուրդին միտքը դարերու ընթացքին բթացեր է, եւ կորսնցուցեր իր առնականութիւնը։ Այսքան տարիներէ ի վեր կ'ապրի ազատ երկրի մը մէջ, սերունդ մը հասակ նետած է այս երկինքին տակ, եւ տակաւին չէ կրցած թօթափել ստրկութեան հոգին։ Արտագաղթի աղէտով ամէնէն աւելի զբաղեցաւ «Յառաջ»ը։ Տեղական թերթ մը, իրեն բան գործ ըրած է իր Ա. էջին վերջին սիւնակին մէջ գնդասեղի հարուածներ տալ իր հակառակորդ կուսակցութեան, փոխանակ հետաքրքրուելու իր քիթին տակ խորթացող եւ արտագաղթող ժողովուրդին վիճակով։

Այստեղ անհրաժեշտ են անբասիր եւ հեղինակաւոր գործիչներ, որոնք զգուշացնեն ժողովուրդը արեւմուտքի եւ Հարաւ. Ամերիկայի դժոխային պայմաններէն։ Ո՛րքան պատմես իրենց արեւմուտքի դժնդակ կեանքէն, հասկնալ չեն ուզեր։ Տեսակ մը սկեպտիկութեամբ՝ անորոշ պատասխաններ կուտան եւ մեկնումի կը պատրաստուին։

Երթա՛ք բարով, աղբրտիք, բայց չղջաք...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՌԱՔՔԱ, Եփրատի ձախ ափին վրայ պատմական փոքր քաղաք մըն է, ուր կ'ապրին 60 հայ ընտանիքներ, բոլորն ալ եկուոր, որոնք առեւտուրով եւ արհեստով կը զբաղին եւ կարօտ չեն։ Ունին դպրոց մը՝ երկու ուսուցիչ եւ 70 աշակերտով։

ԹԷԼ-ՍԷՄԷՆ գիւղին մէջ հինգ շաբաթէ ի վեր հաստատուած են 25 տուն հայ ընտանիք, բոլորն ալ Ուրֆայի Կարմուճ գիւղէն։ Կը զբաղին հողագործութեամբ գիւղացիները իրենք կը ցանեն եւ հասոյթին 1/6ը կուտան հողատիրոջ։ Ունին գիւղական դպրոց մը, մէկ վարժուհիով։

ՀԱՅԱՆՈՒՆ ՀՐԷՇ ՄԸ

ՈՐ ՀԱԶԱՐ ԳՈՅՆ ՓՈԽԱԾ Է

«Դրօշակ»ի դեկտեմբերի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Պիտի զարմանաք, եթէ ըսենք որ Էնկիւրիի որսի շուներուն գլուխը կը գտնուի Հայ մը, ապահովուած՝ նոյն ինքն Մ. Քէմալի անձնական «վէսիգա»յով (վկայական)։ Շէրլոք Հոլմս մը, զազրելի տեսակէն։

Հարկ է քիչ մը ետ երթալ, մինչեւ Պոլսոյ գրաւման օրերը, ներկայացնելու համար այդ հրէշային տիպարը։

Միջահասակ, ջղուտ, կապտորակ աչքերով, մարդամօտ եւ ագէտ Էտիրնէցի մըն է այս այլասերածը, Արմենակ Բանթիկեան։ Չափազանց ճարպիկ եւ շահամոլ, կատարած է այնպիսի գործեր, որոնք հէքեաթի տպաւորութիւն կը ձգեն։ Զինադադարին՝ բրիտանական գործակալ էր։ Երբ քէմալականները Պոլիս մտան, կը կարծուէր թէ կտոր-կտոր պիտի ընեն, ինչպէս ըրին Ալի Քէմալը։ Մինչդեռ Բանթիկեան Մ. Քէմալի աչքին լոյսն է այսօր, եւ կը վարէ գաղտնի ոստիկանութեան քաղաքական բաժինը, Էնկիւրիի մէջ։

Ուրկէ՞ յառաջ եկաւ այս մարդը։

Երբ կը պայթէր Մեծ Պատերազմը, Արմենակ Բանթիկեան իր առեւտրական գործերը փակելով, կ'անցնի Պուլկարիա։ Արդէն ծանօթ այդ երկրին եւ պուլկար լեզուին, անգլիացի գործակալ հարիւրապետ Մարքի դրդումով կը սկսի քարոզութիւններ ընել ի նպաստ Անգլիոյ։ Շատ չանցած, Պուլկարիա արդէն յարած ըլլալով Գերմանիոյ եւ զինակիցներուն, Բանթիկեան կը ձերբակալուի եւ մահուան կը դատապարտուի, բայց կախաղանէն կ'ազատի նախկին նախարար Տանէֆի շնորհիւ։ Վճիռը կը փոխուի մշտնջենական աքսորի։ Բանթիկեան կը յաջողի խոյս տալ, եւ կ'անցնի Տէտէ Աղաճ, ուր կը գտնուէր Տարտանէլի բրիտանական բանակին գլխաւոր կայանը։ Այնտեղ կը գտնէ իր բարեկամն ու անգլիացի բարձրաստիճան սպաներ, եւ կը յաջողի Պոլիս մտնել վտանգաւոր պաշտօններով։ Ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէն Պէտրի պէյ ճանչնալով զինքը, կ'ուզէ ձերբակալել, բայց քաղաքական բաժնի տեսուչ Րէշատ պէյ կը փախցնէ կեղծ անցագրով։ Էտիրնէի մէջ կը ձերբակալուի, բայց Րէշատ նորէն կը միջամտէ եւ կուսակալը բանտէն փախցնել կուտայ, ու Բանթիկեան Պուլկարի մը միջոցաւ նորէն ինքզինքը կը գտնէ Տէտէ Աղաճ։

Այսպէս աւելի բարձրանալով անգլիացիներու աչքին, Զինադադարին յաղթապանծ կը մտնէ Պոլիս...

Այստեղ կը բացուի նոր եւ փայլուն շրջան մը, իրեն համար։ Իր ձեռքին տակ ունենալով ճարպիկ լրտեսներ եւ լեզուագէտ պաշտօնեաներ, Բանթիկեան կը սկսի նախ իր «ազգասիրական» գործունէութիւնը պատմել, եւ յետոյ հալածել իթթիհատականները։ Իր կռնակը տուած էր անգլիացի հարիւրապետ Պէննէթի, որ վերջերս ձերբակալուեցաւ Աթէնքի մէջ, իբրեւ «աֆէրիստ»։ Երիտասարդ եւ փառասէր, այս սպան թէեւ կը գործէր յանուն յաղթական Դաշնակիցներուն, սպառնալով կոտրել-թափել, բայց ջարդարար եւ սարսափահար իթթիհատականները շուտով գտան գաղտնիքը՝ զայն որսալու։ Կին, խաղ, գինի։ Կամաց-կամաց կը մոռցուէին ջարդերու տեղեկագիրները, եւ դեռ Քէմալականները Պոլիս չեկած, «քէփթըն» Պէննէթ Իզզէթ փաշայի կողքին էր արդէն... Եւ նկարագրուած սարսափները կը համարէր, իր թերխաշ Թուրքերէնով, «միւպալէղա» (չափազանցութիւն)։

Այսպէս ուրեմն, ձեռք ձեռքի տուած հարիւրապետին եւ հրէայ ոսկերչապետ Հարօնաչիի հետ, Բանթիկեան սկսաւ խաղալ հրէշային խաղ մը։ Իր առաջին գործը եղաւ դիմում կատարել առ որ անկ է եւ համոզել որ չզպին Հիտայէթի, հայ «խաֆիէ» մը, որ հազարներու գլուխը կերած է եւ շան պէս կը դողար իր կեանքին վրայ, վրիժառութեան այդ օրերուն։ Ինչո՞ւ, — որովհետեւ «Հիտայէթ գիտէ Էնվէրին տեղը եւ պիտի երթայ ողջ ողջ պիտի բռնէ եւ Անգլիացիներուն պիտի յանձնէ զայն»։ Իսկ այս վերջիններուն կը պատմէր թէ Հիտայէթ Մ. Քէմալի վստահելի մարդն ըլլալով, կրնայ Էնկիւրի երթալ եւ զինուորական գաղտնիքներ բերել։ Միայն թէ, պէտք չէ թոյլ տալ որ սպաննուի վրիժառուի մը գնդակէն...

Կը յիշուի թէ Անգլիացիները երեք խլամ հնդիկներ ղրկեցին Էնկիւրի, զինուորական լրտեսութեան համար, բայց Մ. Քէմալ երեքն ալ թակարդը ձգելով, կախել տուաւ։ Ուրեմն, առիթը նպաստաւոր էր, եւ Հիտայէթ պրծաւ։ Այս առթիւ Բանթիկեան «մահուան» դատապարտուեցաւ քէմալական իշխանութեան կողմէ, ձեւականօրէն, իսկ Հիտայէթ շինծու տեղեկագիր մը յանձնեց, Մ. Քէմալի 200նոց հրոսախումբը ներկայացնելով հարիւր անգամ աւելի։ Այս տեղեկութեան վրայ էր, որ անգլիական երկու հազարնոց ոյժը անսպառ պաշարով եւ ռազմանիւթով, լքեց Էսկիշէհիրը եւ Պոլիս ապաստանեցաւ։

Տարբեր պարագաներու մէջ, բայց միեւնոյն հոգեբանութեամբ Արմենակ Բանթիկեան ազատած է նաեւ կեանքը Պոլսոյ ոստիկանութեան քաղաքական բաժնի վարիչ Րէշատ պէյի, որուն ձեռքէն անցած են բոլոր աքսորականները, 1915 ապրիլ 11 24ին եւ այնուհետեւ։ Այս ալ Զինադադարին ձերբակալուած եւ աքսորուած էր Մալթա, թշուառ եւ յուսահատ, բայց օգնութեան հասաւ երախտագէտ բարեկամը...

Այս մասնակի պարագաները յիշեցինք իբրեւ յատկանշական։

Այլեւս ազատ ասպարէզ գտած էր Բանթիկեան, եւ աւելի մեծ գործերու ձեռնարկած։ Այդ կարգէն է՝ Պոլսոյ պատերազմական զէնքերու փախուստը։ Համաձայնականները Պոլիսը գրաւելէ յետոյ, գրաւեցին պատերազմական բոլոր զէնքերը եւ խիստ պատիժներ սահմանեցին զէնք ունեցողին։ Բայց երկար չտեւեց այս խստութիւնը. իսկ յաղթակա՛ն Դաշնակիցները իրարու հետ մրցումի ելան, Մ. Քէմալին զէնք հասցնելու համար։

Այստեղ ալ հայազգի Արմենակ Բանթիկեանն է որ կը փայլի նորէն, արգիլուած զէնքերը Անատոլու ղրկելու համար, իբրեւ առեւտրական ապրանք։ Այս գործին կեդրոնն էր Սիրքէճի, Հիւսնի պէյի մթերանոցը, որուն գործառնութեանց կը մասնակցէր նաեւ Ատնան պէյ։ Երբ իթթիլաֆական Թուրքերը լուր կուտային թէ այն ինչ տեղէն զէնք կը բեռցուի, Բանթիկեան լրջօրէն նկատի կ'առնէր, բայց միւս կողմէ հեռախօսով լուր կուտար Հիւսնի պէյի մթերանոցը, որպէսզի փոխեն զէնքը բեռցնելու տեղը, եւ յետոյ խիստ հրամանով մը ոստիկանները կը ճամբէր այնտեղ ուր վստահ էր թէ զէնք չկայ... Եւ այսպէս զէնքերը ապահով կը փոխադրուէին։ Եւ Մ. Քէմալի հրոսախումբերը կը զինուէին շնորհիւ Արմենակ Բանթիկեանի։ Այս ձեւով Անատոլու փոխադրուած է նաեւ մեծաքանակ ապրանք եւ մանաւանդ կերպաս, մինչ «խաքի» գոյնով քուրջն անգամ արգիլուած էր, ձեւականօրէն։

Մենք չպատմեցինք Բանթիկեանի ամբողջ «գործունէութիւնը»։ Բայց այսքանն ալ բաւական է, գաղափար կազմելու համար տիպարին վրայ։ Այս բոլորէն յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ, եթէ Մ. Քեմալ իր կեանքը վստահած է ափ մը հաւատարիմներու, որոնց մէջ առաջնակարգ տեղ մը ունի նաեւ այս երկոտանի հրէշը։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ

Եկեղեցի մը կը տրամ
հայ գաղութին.— Հայ
փողոց մը Պերլինի մէջ.—
յերու գաղթը՝ Պերլինի

ՊԵՐԼԻՆ, 10 դեկտ.—
Նախկին դեսպան Տոքթ.
Ֆիլոտ Դիմումին պատաս
Պերլինի Դաւանութեանց
թիւնը հաւանութիւն յայտ
եկեղեցի մը յատկացնել
րուն, որպէս զի իրենց
տեն կարենան արարողու
կատարեն։ Յոյս կայ որ
վերջնական կարգադրութ
կ'ըլլան, ազատելու համար
մար սրահի փնտռտուքի

* * Տոքթ. Արեղեանի
խնդրանքին պատասխանել
կան իշխանութիւնը կը յա
թէ, Պերլինի Վէգդինկ
մէկ փողոցը պիտի կոչուի
կան փողոց (Armenische S

* * Ծնունդի եւ Նոր
առթիւ, կ'արժէր որ մ
Տիկիններ, մանաւանդ
եւ Հայ Ղարիպ երիտասա
համար, ամէն տարուան պէ
տարի ալ բան մը սարքե
այժմ որ եւ է շարժում

* * Երիտասարդական
թիւնը կը շարունակէ իր
նէութիւնը։ Միայն հաւաք
փոխադրուած է Schlueter S
33, ուր կը գտնուի նաեւ
դարանը։ Ամէն Հայ կրնայ
տուիլ գիրքերէն։ Վարչ
կազմն է.— Նախագահ՝
Ֆրունճեան, քարտուղար՝
Յարութիւնեան, գանձապահ՝
Ա. Տարըճեան, անդամներ՝
րամ Ռաֆայէլեան եւ Պ. Վ
սէսեան։ Վարչութիւնը կը
«Յառաջ»ի միջոցաւ շնոր
լութիւն յայտնել Պ. Վ.
սանճեանի, որ բարեհաճա
թերթ մը յատկացնել
թեան։

* * Վերջերս Ռուսիայէն
րաւային Ամերիկա գաղթը
ոօրեայ բան մը եղած է։
խումբ հայ ընտանիքներ,
նաւորաբար Վանցի, Եկա
տարէն եւ Թիֆլիսէն հոս
Մարսէյլի վրայով Հարա
Ամերիկա մեկնելու համար
ջին ամիսներու մեկնողներ
ւը յիսունը կ'անցնի։ Մեկ
ցուցի թէ ինչո՞ւ կուգան
յաստան չեն երթար։ Պ
խանեց.

— Քիչ մըն ալ դուք
հոն, մեր մինչեւ այսօր
կաւ։

Եւ կոկորդը գոյց
Թ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԸՆԹԱՑՔ

Մարսէյլէն կը գրեն.—
քարի գործարանի մը
պահը, վճարման պահուն
ժամը, հայ գործաւորի
տայ 100 ֆրանքնոց մը
նակ 50ի, առանց անդրա
նալու։ Մեր հայրենակիցը
ձումէն պահ մը յետոյ
դառնալով գանձապահի
կը փութայ անոր վերադ
աւելի 50 ֆրանքը։ Գանձ
հը ուրախութիւն ու
կալութիւն կը յայտնէ,
Հայուն ուղղամտութիւնը

Այս փոքր դէպքը
եղած է որ գործատան մէ
խատող Հայերուն վրայ
ներու համարումը զօրա

ԱՆՑԵՑՏԱՑԵԾ ՀԱՅ

Մարսիլիոյ գործարաններէ
կուն մէջ, գիշերային
տանք կատարող հայ մը,
ներն ալ նաւահանգիստ
հոն ալ աշխատելու։ Ցերեկ
որ ամուսնացած էր եւ ունէր
զաւակներ, յանկարծ ան
ցաւ երեք շաբաթ առաջ։
որ գողութեան մը հետեւ
ձերբակալուած ու բանտ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԱԼՄԱՍՏԻ ՄԷՋ

ՍԱԼՄԱՍՏ, 14 Նոյեմբեր.— ...մբեր 11ին Սալմաստի «Մի...» կոմիտէն Հաֆթուան...ին մէջ մեծ խանդավառու...թեամբ տօնեց «Դաշնակցութեան ...»

...հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ...»ով: Ընկեր Հ. Մանասէր...ր, ...բացատրեց օրուան նշանա...ութիւնը, եւ առաջարկեց յոտն...ալ յարգել մեր շրջանի հին ըն...կերն՝ Սահակ Սարուխանեանի ...յիշատակը: ...ները երաժշ...ական ընկերակցութեամբ եր...գեցին «Դուք զոհ գնացիք», ...ետոյ հանգուցեալ ընկերոջ, որ ...մէ բաժնուեցաւ մէկուկէս ...ի առաջ:

...Արտասանութիւններէ եւ եր...գերէ յետոյ, խօսեցաւ ընկեր Վ. ...խանեանը որ համառօտակի ...ց հայ ժողովուրդի տոսկալի ...ութիւնը եւ ստրուկ վիճակը ...կան վայրագ ու բռնակալ ...ին տակ. յետոյ անցաւ հայ ...ովուրդի զարթօնքին, որու հե...անքով ծնան Արմենական, ...եան եւ Դաշնակցական ...ակցութիւնները: Գլխաւորա...էս ծանրացաւ վերջինիս ծագ...ման, զարգացման ու ժողովրդա...ութեան վրայ, սկիզբէն մին... մեր օրերը: «Ընկերներ թող ...ատեցնի ձեզ մեր ծաղիկ ան...ութեան կորուստը, մեր երկրի ...օրեայ դժնդակ պայմաններն ...մեր կացութիւնը, քանի, որ սա ...թիւն չէ մեզ, մենք ամբողջ ...հարիւր տարի լուռ տառա...ու համբերել ենք. էլի կը ...րբերենք, բայց աւելի վառ եւ ...եղ կամքով, մինչեւ որ ծագի ...յաստանի անկախութեան կար...արեւը: Կեցցէ՛ ապագայ ...ացեալ ու անկախ Հայաս...անը»:

...Երաժշտախումբը նուագեց ...«Ձէնքերս տուր, մայրի՛կս»: Նո... արտասանութիւն եւ երգ ու ...խօսեցաւ ընկեր Ա. Բադալեանը, որ ...ծանրացաւ գլխաւորապէս Հ. Յ. ...շնակցութեան ու հայ ժողո...ի պահանջներուն վրայ: «Հ. ...Դաշնակցութիւնը իր ծրագրում ...ու գլխաւոր կէտ ու նպատակ ...այն է անկախութիւնը եւ ...եղբայրութիւնը: Մէկը միւսին ...կապուած է, առանց անկախու...ան հայ ժողովուրդը չի կարող ...եղբայրութեան ձգտիլ եւ իրա...ցնել. ուրեմն անկախութիւնը ...դուռը կամ նախապայմանն է ...եղբայրութեան: Նախ մի ժողո...րդ պիտի ունենայ իր ազատ ...յրենիքն ու անկախութիւնը, ո...յետոյ նա պիտի ձգտի հաս...ընկերվարութեան»:

Արտասանեց ընկեր Հայրիկը՝ «Աքսոր»ը եւ ուրիշներ՝ եղան երգեր խմբական՝ երաժշտի ընկերակցութեամբ եւ սօլօներ, այնպէս որ հանդէսը վերջացաւ գիշերուան ժամը 4ին, խանդավառ տպաւորութեան տակ:

Նոր Սերունդ

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՃԱՌԸ

Անգլիոյ նախկին Նախարարապետ եւ Աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն Մաքտոնըլտ որ քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի, երկուշաբթի, քաղաքական եւ ընկերային ուսումնասիրութիւններու ազգային կոմիտէին առջեւ խօսեցաւ իր կուսակցութեան ներքին գործունէութեան եւ միջազգային ձգտումներու մասին:

Ստորեւ կուտանք իր ճառին գլխաւոր մասերը.

—Տնտեսական ուժը կլլապատնայ քաղաքական ուժին, քաղաքացիին եւ անհատին ազատութեան: Արտադրութեան մէջ՝ մարդկային տարրը կը նկատուի յարմար միջոց մը ի սպաս նիւթական տարրին: Ճարտարարուեստի մեքենան կը նմանի դիցաբանական հսկաներէն կամ հրէշներէն մէկուն, որ կը սնանի մարդկային էակներով: Երբ արտադրութեան մեքենականութիւնը փոխուի, դրամագլուխը կը պաշտպանուի, բայց մարդկային էակները կը զոհուին: Դրամագլուխին ուժին այս զօրացումը այլ եւս սահմանափակուած չէ ազգային սահմաններու միջեւ, այլ դարձած է միջազգային:

Համայնք մը կրնա՞յ թոյլ տալ որ իր ազատութիւնները կախում ունենան ափ մը մարդերէ, որոնք իրենց ձեռքերուն մէջ ունին տնտեսական ուժերը: Այս է հարցը որ կը պարտադրուի մեր բոլորին: Աշխատաւորական կուսակցութեան պատասխանն է.— Ո՛չ: Ան դէմ չի կանգնիր այս յեղաշրջման. զայն կը նկատէ անխուսափելի. բայց կը կանգնի այն տեսակէտին վրայ որ, այս տնտեսական փոփոխութիւնները կը ստեղծեն տեղափոխութեան եւ անգործութեան ընկերային խնդիրը մը, որ պէտք չէ անտեսուի, այլ պէտք է քննուի ընկերային մարմնին պատասխանատուութեան եւ տարրողութեան համաձայն:

Այս նպատակին կարելի է հասնիլ, պայմանով որ ընկերութիւնը ձեռք դնէ մեքենականութեան վրայ, կամ գոնէ, էականին վրայ, այսինքն արտադրութեան:

Ամէնէն առաջ, մեր կուսակցութիւնը երբեք ուժ չպիտի տայ որեւէ երկրի որ կէնքի ուժով կը փորձէ փոփոխութիւն մտցնել խաղաղութեան դաշնագրերով հաստատուած կանոններուն մէջ: Երկրորդ, իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի փութացնէ խաղաղութեան դաշնագրի ժամանակաւոր պարտադրութիւններու յարմար հաշուեյարդար մը: Հաւատարիմ պիտի մնայ ազգայնութեանց սկզբունքին եւ որովհետեւ քաղաքական սահմանները երբեք չպիտի կրնան բացարձակ ճշտութեամբ նշանակել ցեղէ ցեղ, ազգէ ազգ բաժանումները, ան միշտ պիտի յիշեցնէ պետութիւններուն թէ, անոնք պարտաւոր են փոքրամասնութիւններուն հետ վարուելու այնպէս, որ անոնք գոհացում ստանան իրենց քաղաքական ձգտումներուն մէջ:

Մաքտոնըլտ յետոյ իր կուսակցութեան տեսակէտներն յայտնեց միջազգային խնդիրներու մասին:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հոկտեմբեր 30ին, Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած է անաստուածներու առաջին համագումարը: Այս առթիւ հետաքրքրութեան համար եւ առանց խորհրդածութեան, ամբողջութեամբ կ'արտագրենք նոյն համագումարին մասին գրութիւն մը, թարգմանելով «Խորհրդային Հայաստան»էն:

Ժողովականներու մեծ մասը մօտ 60 հոգի, Հայաստանի բոլոր գաւառներու 8000 կազմակերպուած անաստուածներու ներկայացուցիչներն էին, Երեւանի Անաստուածներու Միութեան բջիջ բիւրոներու անդամները եւ բանուորական ու հասարակական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները:

Կրօնական թոյնի դէմ կազմակերպուած պայքար մղելու համար գումարուող այս համագումարը առանձին տեսք մը ունէր: Միանգամայն նոր կազմակերպուած առողջ բանակ մը իր պատգամաւորներն է ուղարկեր Հայաստանի հեռաւոր գիւղերէն ու գաւառներէն, որպէսզի այստեղ կեդրոնին մէջ, ընդհանուր ուժերով հիմը դրուի այն մարտական սպայակոյտին, որ յետոյ, պէտք է կազմակերպուած հատուածներ հասցնէ ամենասեւ հակայեղափոխութեան, ամենակեղտոտ անկուլտուրականութեանը՝ կրօնին:

Համագումարէն թարմ հոտ կը բուրէ. պատգամաւորներու ձեռքը հակակրօնական գրքեր են, կրօնի եւ այլ խաւարամիտ երեւոյթներու գիտական վերլուծումներ: Անոնք եկեր են նշելու աշխատանքի այն եղանակները, որոնք մշակութային խոշոր ազդեցութիւն ձգելէ զատ, հնարաւորութիւն պիտի տան չեզոքացնելու եկեղեցիի քաղաք. ուժը՝ յանձին գիւղական կուլակներու եւ հակայեղափոխական կուսակցութիւններու մնացորդներուն:

Մեծ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ համագումարի բացումը: Հակակրօնական յանձնաժողովի կողմէն, կ. Ղազարեանը յայտարարեց, որ անաստուածներու միութիւնները տարբերայնօրէն կ'աճին եւ տեղական ընկերներու ժրաջան աշխատանքի շնորհիւ, ուժեղացած է միութեան գործունէութիւնը:

«Այս համագումարին նպատակն է ըսաւ Ղազարեան, որոշ ծրագրուած հունի մէջ դնել Հայաստանի անաստուածներու տարբերային անկազմակերպ աշխատանքը եւ նպաստել մեր գաղափարական ճակտի պայքարի յաջողութեանը: Համագումարը արդիւնք է այն բազմաթիւ նամակներուն ու գրութիւններուն, որոնցմով, բանուորները, գիւղացիներն ու անաստուածներու տեղական կազմակերպութիւնները կը պահանջեն ի մի ամփոփել միեւնոյն ուղղութեամբ կատարուող գրուած աշխատանքը»:

Համագումարը ողջոյնի հեռագիր ուղարկեց Անաստուածներու Համամիութենական կեդ. խորհուրդին, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց անոր ուղարկած ողջոյնի հեռագիրը:

Անկից յետոյ, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Խանջեանը զեկուցեց՝ «Հակակրօնական աշխատանքին նշանակութիւնը գաղափարական պայքարի ճակտին վրայ» նիւթի մասին:

Նոր տպարան

Աւարտած է մեծ շէնքի մը կառուցումը, ուր պիտի կեդրոնանայ Երեւանի ամբողջ տպագրական արդիւնաբերութիւնը: Քաղաքին մէջ գոյութիւն ունեցող երեք տպարանները պիտի միանան, ու պիտի դագրի բոլոր պարբերականներու եւ գրքերու ձեռքով շարուիլը:

Նոր տպարանին մէջ գետեղուած են արտասահմանէն ստացուած 10 ինքնաշար մեքենաներ, եւ վերջին դրութեամբ տպագրական մեքենայ: Տպագրական անհրաժեշտ կազմերը գնելու եւ տպագրական արդիւնաբերութիւնը ուսումնասիրելու համար, մասնագէտ մը ղրկուած էր Գերմանիա, ասկից առաջ:

Ռադիոկայան

Վերջացած է քանաքեռի մէջ ուժեղ ռադիոկայանի համար երկու շէնքերու կառուցումը եւ սկսած են կանգնեցնել արդէն երկրորդ կայմ մը 45 մեդր բարձրութեամբ: Առաջին կայմը որ ունէր 120 մեդր բարձրութիւն, կանգնած էր անցեալ տարի:

Շէնքերու կառուցումը վերջանալէ յետոյ, սկսուած է գործիքներու զետեղման: Զետեղումը եւ երկրորդ կայմի աշխատանքները կը վերջանան հաւանաբար յառաջիկայ փետրուարի սկիզբները, որմէ յետոյ, կայանը կը սկսի գործել:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 23, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ուկէսին տեղի կ'ունենայ Փարիզի Հայ Սկաուտներուն տարեկան Դ. ցեբեկոյթը, նախագահութեամբ Պ. Ա. Խատիսեանի: Այս տարուան հանդէսին իր մասնակցութիւնը կը բերէ Սէնի նահանգի սկաուտական նուագախումբը որ աւելի փայլ մը պիտի տայ հանդէսին: Ներկայ պիտի ըլլան անգլիացի, ռուս, յոյն եւ ֆրանսացի սկաուտներ եւ խմբապետներ. Ֆրանսական միութեանց կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ M. Guérin-Desjardins՝ ընդհ. խմբապետ Ինիոնիսիմ սկաուտներու և պիտի բանախօսէ: Ներկայ պիտի ըլլան Արփաժոնի քաղաքապետը Լուի Ռօլան, երեսփոխան Մառք Սանիէ եւլն:

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ նաեւ հայ փոքրիկ պարուհին, Օր. Ալիս Գավուքճեան:

Սկաուտները պիտի ներկայացնեն «Գեղեցիկ կեանքը» ֆրանսերէն կտորը եւ հայերէն «Վարդալապոպպա»: Առաջին անգամ ըլլալով պիտի պարեն նաև հնդկական պարեր իսկական հագուստներով: Միջնարարին, քովի սենեակին մէջ պիտի կատարուի սկաուտական ցուցադրութիւն մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ գնահատել սկաուտներուն ձեռական ճարտարութիւնը: Կազմակերպուած է նաեւ ճոխ պիւֆէ մը: Մոգական լապտերով պիտի ցուցադրուի սկաուտներուն երեք տարուան գործունէութիւնը, մասնաւորապէս Լոնտոնի բանակումը: Կը յուսացուի որ հայ բարեկամներ եւ համակիրներ ներկայ պիտի ըլլան սոյն խիստ հետաքրքրական հաւաքոյթին եւ պիտի գնահատեն հայ 50 պատանիներու օգտակար գործունէութիւնը:

Նկատի առնելով հանդէսին յայտագիրը եւ օտար հիւրերուն գալուստը, հանդէսը պիտի սկսի ժամը ճիշտ 2.30ին, ուստի կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ:

Հանդէսին մուտքը 5 ֆրանք է միայն:

Գ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆ —Մոնմարթրի ոստիկանութեան ուշադրութիւնը գրաւած էր 28 տարու բանուոր մը, որ Մօրիս Վերոն կեղծ անունով կ'աշխատէր զանազան գործարաններու մէջ եւ սակայն, քանիցս աշխատանքի շինծու արկածներու հետեւանքով, շորթեր էր ապահովագրական ընկերութիւնները:

Այս մարդը կ'այցելէր բժիշկ Փրիէօրի դարմանատունը ուր խընամել կուտար իր կամաւոր վէրքերը...:

Ոստիկանական գաղտնի քննութիւն մը երեւան հանեց կազմակերպութիւն մը որուն գլուխը կը գտնուէր բժիշկ Փրիէօր եւ որուն շահատակութեանց զոհ կ'երթային ապահովագրական ընկերութիւններ:

Բժիշկը որ Փարիզի մէջ, երեք դարմանատուն կը բանեցնէր, հոն կ'ընդունէր աշխատանքի արկածեալները եւ այնպէս կ'ընէր որ վէրքերու դարմանումը երկարի: Այս կերպով, աւելի այցեգին կը ստոնար, բոլորը վճարուած ընկերութիւններու կողմէ:

Իսկ արկածեալները, բացի օրէնքի նախատեսած կէս օրավարձքէն, կը ստանային բացաւիկ 30 ֆրանք եւ դարմանումի ընթացքին, ամէն մէկ օրուան համար մէկ մէկ ֆրանք:

Այս շահատակութեանց մէջ, բժիշկ Փրիէօրի յանցապարտութիւնը փաստուած ըլլալով, խուզարկութիւններ կատարուեցան անոր երեք դարմանատուներուն մէջ:

Անոր տետրակներուն մէջ, «լաւ վիրաւորներ»ը այսինքն անոնք որոնց դարմանումը կ'երկարաձգուէր, նշանակուած էին կարմիրով:

Հարցաքննուելով, բժիշկը խոստովանեցաւ իր շահատակութիւնը ու ղրկուեցաւ բանտ, իր աշխատակիցներուն հետ:

Բժիշկը որ շատ ծանօթ էր Փարիզի մէջ, ունէր նաեւ ընտիր ձիերու ախոռ մը ու կը մասնակցէր ձիարշաւներու: Ժուանվիլի մէջ, տէրն էր շքեղ ամարանոցի մը, բայց յաճախ Փարիզի պանդոկներուն մէջ կ'անցնէր իր գիշերները: 1926ին, իր խարդախուած հաշուետետրներուն համաձայն, շահած է մէկ միլիոնի մօտ. 1927ին այս գումարը քիչ մը իջած էր. բայց այս տարի վնասը գոցեր էր գըրպանելով 1,200,000:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

...հետեւեցաւ զարմացմամբ ու ...վախութեամբ: Տասներկու ...իններէ ի վեր այդ գործը կ'ը...ր, երբ մեծ պատերազմը ծա...ցաւ: Զինուոր եղաւ, բայց ...ոտի առնելով իր երկար տա...ներու փորձառութիւնը, պա...ցին զինք այդ գործին վրայ, ...հրկեցին ճակատ կամ այ...ր: Ասիկա երջանիկ ըրաւ ...ք, որովհետեւ մնաց իր կնոջ ...մէկ հատիկ զաւակին մօտ, ...ոնցմէ բաժնուիլը իրեն մեռ... կը թուէր: Երեք տարի է որ ...պատերազմը կը տեւէր, և ինք ...սորունակած էր գործը, անթերի ...բարեխղճօրէն: Ալիւրը իր ...ռքէն կ'անցնէր, ու ան աչք ...գոցէր իսկ երբ սպաները ...նի մը տասնեակ պարկ աւելի ...րս կը հանէին, նոյնիսկ շատ ...հաճախ կը դիւրացնէր անոնց ...գողութիւնը: Իր վարձա...ութիւնը անշուշտ ժպիտէ մը, ու կոնակին տրուած քանի մը փաղաքշական հարուածէ անդին չէր անցներ, բայց Դաւիթ ինքզինքը նորէն անհունօրէն երջանիկ կը զգար, ու իր այս ծառայութիւնները կը կրկնապատկէր, պարզապէս որպէսզի չզաղրի իր մեծաւորներուն հաճելի ըլլալէ, ու անոնք վայրկեան մը իսկ չի փորձուին զայն հեռացնել իր ընտանիքին մօտէն, հեռո՛ւ, անծանօթ ուղղութեամբ, ինչպէս ըրած էին իր հայրենակիցներէն շատերուն:

Վրդովիչ էր հետեւաբար գործի այս փոփոխութիւնը, մանաւանդ այսպէս կէս գիշերով եւ յանկարծակի:

Վաշտապետը կանգ առաւ մաղերու բաժինը, կանչեց.

— Սիւլէյման՛:

Սիւլէյման եկաւ վազելով ու ալիւրէն ճերմկած դէմքով ու հագուստներով:

— Գործդ Դաւիթին յանձնէ ու եկուր շուտով ինծի, հրամայեց չոր:

Դողաց Դաւիթ ու կը թուէր թէ զահավիժեցաւ անդունդէ մը վար: Մաղե՛րը. բայց ինք երբե՛ք չէր կատարած այդ գործը, ու նախնական ծանօթութիւններ միայն ունէր: Այդ գործը պէտք եղածին պէս կատարելու համար անհրաժեշտ էր երկար փորձառութիւն: Մտածումներու յանձնուելու ատեն չէր սակայն: Սիւլէյման հակիրճ կերպով կը բացատրէր ընելիքը: Ուշադրութիւնը սրեց ու ջանաց կարելի եղածին չափ ամբողջութեամբ մարսել տրուած բացատրութիւնները: Սկսաւ գործին:

Հինգ չէին, ոչ ալ տասներկու. յիսուն հատ էին մաղերը: Պէտք էր բոլորին ալ հասնիլ, վայրկեան մը իսկ չուշանալ, որպէսզի ալիւրը չգոցէ անցքերը, չկեցնէ մեքենան ու չպայթեցնէ մաղերը:

Ու ան կը վազէր մէկէն միւսը, հեւ ի հեւ ու սխալ մը ընելու վախը սրտին մէջ: Արագութիւնը չէր որ կը պակսէր իրեն, այլ վարժութիւնը: Արհեստին տէրը՝ աշխատանքի ամբողջ տասներկու ժամերուն ընթացքին յոգնութեան ոչ մէկ նշան ցոյց կուտար: Մէկէն միւսը կ'երթար հանդարտ ու անայլայլ: Սակայն Դաւիթ կէս ժամ վերջ արդէն քրտինքի մէջ կը լողար: Իր անդամները, որոնք մինչեւ այն ատեն տարիներու ընթացքին ընտելացած էին որոշ ու միեւնոյն շարժումներուն, յոգնեցան շուտով իրենց համար այս նոր աշխատանքէն: Յոգնութեան հետ վախն ալ մէջը մեծցաւ, եւ ուշադրութիւնը ցրուեցաւ: Նախազգացումը ունեցաւ որ գէշ բան մը պիտի պատահէր իրեն: Ուզեց իր բոլոր ուժերը լարել, յաղթահարելու համար հետզհետէ ծաւալող յոգնութեան, որպէսզի անմիտս լուսցնէ, կէսօր ընէ: Որպէսզի տեսնէ իր կինը ու համբուրէ իր զաւակը: Բայց ուղեղի այս կարճ աշխատանքը աղէտաբեր եղաւ իրեն: Ուշացաւ ծայրի մաղին հասնելու, ու յանկարծ թաւալող մեքենաներու միօրինակ ժխորին մէջ, չոր ձայն մը ապտակի մը պէս պայթեցաւ միջոցին մէջ:

Մաղն էր պատռեցաւ, ալիւրը հոսեցաւ գետին ու անիւները կեցան:

Արգելափակեցին զինք, լուտանքով ու կոպտութեամբ, պարկերու մթերանոցին մէջ: Առաւօտուն ուշ տարին աղօրիքին տնօրէն՝ հազարապետին առջեւ, ապտակ մը, երկու ապտակ ստացաւ: «Անհաւա՛տ, վա՛տ հայ»: Տուին զինք սուինաւոր երկու զինուորներու, որոնք առաջնորդեցին պարենաւորման տնօրէնին քով, յանձնելով միեւնոյն ատեն տեղեկագիր մը: Եւ հիմա կը գտնուէր այս խոնաւ ու զար շահոտ խցիկին մէջ, սպասելով ահաւոր դէպքին:

II

— Սիրելի զինուորներս, խօսեցաւ հրամանատարը պատրաստ դիրքի մէջ կեցող զօրաբաժնին, այս միջոցին ուր մեր պաշտելի հայրենիքը իր անպարտելի բանակով հերոսական կռիւ մը կը մղէ մեր կրօնքին ու հայրենիքին անարգ թշնամիներուն դէմ, մեր յաղթանակին առաջին պայմանն է միացած ըլլալ ներսէն, միակտուր բերդի մը պէս:

«Իմ քաջարի զինուորներս, մենք պէտք է բացարձակօրէն անխնայ ըլլանք նաեւ մեր այն միւս թշնամիներուն հանդէպ, որոնք ծածուկ ու աներեւոյթ, կ'ուզեն մեզ քանդել ներսէն, մեր երկիրը կործանել եւ մեր սրբազան հողն ու կիները թըշնամիին յանձնել: Պէտք է ճըզմել անոնց գլուխը ամէն անգամ որ մեր ձեռքը անցնին: Ասիկա մեր հայրենիքին հանդէպ մեր առաջին և նուիրական պարտականութիւնը պիտի ըլլայ:

«Ահա այսօր անոնցմէ մէկը մեր ձեռքը ինկած է. Հա՛յ մը, կը լսէ՞ք իմ արի զինուորներս, Հայ մը: Մէկը որ, ինչպէս իր ազգը, ծնունդէն ի վեր մեր օրհնեալ հացը կերած է եւ անոր հայրախնամ հովանիին տակ հանգիստ ու նախանձելի կեանք մը անցուցած:

(2) Պ. ՁԱՐՈՅԵԱՆ

Ֆաքիր Թահրա պէյի պարտութիւնը

Երեքշաբթի իրիկուն Սիրք տը Փարիի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆաքիր Թահրա պէյի եւ «ֆաքիրներու տապալիչ» Փօլ Հէօզէի հանդիպումը, կազմակերպուած «Ժուռնալ»ի եւ «Փըթի Փարիզիէն»ի կողմէ։

Հետաքրքիրներու մեծ բազմութիւն մը փութացած էր տեսնելու այս անսովոր մենամարտը։ Ժամը 9 էր արդէն, երբ տակաւին 5000 հոգի կը սպասէին դուրսը՝ տոմսակ գնելու համար։ Մարդիկ իրար կը հրմշտկէին՝ առաջ անցնելու համար։ Ոստիկանները չէին կրնար զսպել մարդկային այդ ալիքը։ Բազմաթիւ կիներ մարեցան, լապտերի սիւն մը տապալեցաւ, կռփամարտ տեղի ունեցաւ, այնպէս որ՝ երբ փողոցը պարպուեցաւ, մայթին վրայ գտնուեցան կօշիկներ, գլխարկներ եւ հագուստի կտորներ։

Այս էր պատճառը, որ երեկոյթը շատ ուշ սկսաւ։ Փորձերը տեւեցին մօտ երեք ժամ։ Սկիզբը Թահրա պէյ մեծ յաջողութիւն գտաւ եւ խանդավառ ծափեր ստացաւ ներկաներէն, երբ մարմինը քարացուց, յետոյ երբ ասեղներ եւ դանակ խօթեց մարմնին մէջ։

Բժշկական մարմին մը կը հսկէր բոլոր փորձերուն։ Երբ ֆաքիրը երկնցաւ գամերով ծածկուած սեղանին վրայ, եւ մարդ մը փորին վրայ կանգնեցաւ, քննիչ մարմինը դիտել տուաւ թէ ֆաքիրը կաշիէ վարտիք մը հագած է։ Եւ այն պահուն, ուր կը կարծուէր թէ ֆաքիրը պարտուած է եւ սրահին տրամադրութիւնը իրեն դէմ դարձած էր, Թահրա պէյ բեմ եկաւ ադամական մերկութեամբ եւ այդ վիճակին մէջ նոյն փորձը կրկնեց երկու անգամ։ Ամբոխը բուռն ծափերով ողջունեց այս յաղթանակը։

Յետոյ կարգը եկաւ Փօլ Հէօզէի, որ ուզեց խօսիլ, բայց չկրցաւ։ Հանդիսատեսները կ՚աղմկէին եւ անարգական խօսքեր կ՚ուղղէին իր հասցէին։ Քիչ ետք ֆրանսացի օրագրողը սկսաւ ասեղներ խօթել այտերուն։ Այս անգամ ամբոխին համակրութիւնը գնաց Հէօզէին։

Յետոյ անուշ-լեղի վիճաբանութիւն մը սկսաւ ֆաքիրին եւ հակառակորդին միջեւ։ Ընդհանուր աղմուկ կը տիրէր։ Ամբոխին կէսը Թահրային, կէսը Հէօզէին կողմն էր։

Թահրայի կողմնակիցները կը պահանջէին որ Հէօզէ միւս փորձերն ալ ընէ։ Ասոր վրայ Հէօզէ կանչեց Քարմա անուն ֆրանսացի աճպարարը, Քարքասոնցի։ Հէօզէ այս մարդուն ընել տուաւ ֆաքիրին միւս փորձերը, ու միաժամանակ բանախօսութիւնով մը բացատրեց անոնց գաղտնիքը։ Թահրա շարունակ կը միջամտէր, ու ներկաները անընդհատ կ՚աղմկէին ու կը սուլէին։

Ներկայացուեցաւ նաեւ շարժանկար մը, որ ցոյց կուտար Հէօզէի կատարած փորձերը՝ մեծ բժիշկներու ներկայութեան։

Յետոյ սկսաւ թաղման փորձը։ Թահրա պէյ դագաղին մէջ պառկեցաւ. վրան քանի մը թի աւազ նետեցին. դագաղը գոցեցին եւ վրան աւազով ծածկեցին։

Այդ պահուն քննիչ մարմինը արձակեց իր վճիռը՝ թէ Թահրա պէյի փորձերը սովորական աճպարարութիւններ, անդին չեն անցնիր թէեւ գնահատելի են իր ճիգերը։

Ասոր վրայ մեծ ժխոր բարձրացաւ։ Վճիռը տրուած էր։ Ու Թահրա պէյ, որ եկած էր փառաւորուելու համար, իր օթեակը վերադարձաւ ժողովուրդի սուլոցներուն տակ։

Այսպէս խաւարեցաւ ֆաքիրին աստղը։

Թուրքօ-պարսիկ սահմանագլխի խնդիրը

Թուրքիոյ պարսիկ դեսպան Ֆիրուզի խան, Եւրոպա մեկնած է Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն մասնակցելու համար։ Դեսպանը երկու ամիսէն Էնկիւրի պիտի վերադառնայ եւ թուրքօ-պարսիկ առկախ խնդիրներու բանակցութիւնները պիտի վերսկսին։

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ գտնուած խնդիրներէն ամէնէն կարեւորը սահմանագլխի խնդիրը կը նկատուի։ Այս խնդրին լուծումը գլխաւոր նպատակ ունի վերջ տալ սահմանագլխին վրայ բնակող քիւրտ աշիրէթներու գործունէութեան։

Թուրք եւ պարսիկ զինուորական մասնագէտներ այս մասին տեղւոյն վրայ քննութիւններ կը կատարեն ներկայիս։ Դեսպանին վերադարձէն վերջ, զին. մասնագէտներուն կողմէ որոշուած հիմերու վրայ բանակցութիւնները պիտի սկսին։

Ռումանիոյ նոր ընտրութիւնները

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Երեսփոխանական ժողովի եւ Ծերակոյտի նոր ընտրութիւնները սկսած են երէկ ամբողջ երկրին մէջ եւ պիտի շարունակուին այսօր ալ։

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ գիւղացի-ազգային կուսակցութիւնը մեծ յաղթանակ մը պիտի տանի։ Կը կարծուի թէ պիտի շահի քուէներու չորս հինգերորդը։

Հետապնդում ծերակուտական Քլոցի դէմ

Գրեցինք թէ ֆրանսացի ծերակուտական եւ նախկին ելմտական նախարար Քլոց մտային խանգարման նշաններ ցոյց տուած ըլլալով, հսկողութեան տակ առնուած է։

Երկու վաճառականներու բողոքին վրայ, ընդհանուր դատախազը որոշեց դատական հետապնդումի ենթարկել Քլոցը։ Դատական նախարարը այս առթիւ դիմեց Ծերակոյտին, խնդրելով որ յիշեալին խորհրդարանային անձեռնմխելիութիւնը վերցուի։

Քլոց 215,000 ֆրանքի ինքնաշարժ մը գնած էր Քէնէր Ընկերութենէն եւ փոխարէն օգոստոս 1ին 60,000 ֆրանքի չէք մը տուած էր մեծ դրամատան մը վրայ, ուր դրամ չունէր, որով չէքը անվճար մնաց։ Ընկերութեան պնդումներուն վրայ, նոյեմբեր 6ին Քլոց նոյն դրամատան վրայ 125,000 ֆրանքնոց նոր չէք մը տուաւ, որ նոյնպէս չվճարուեցաւ։

Ասկէ զատ, Քլոց երկու առեւտրականներու ստորագրութիւնը կեղծելով մուրհակ մը զեղչել տուած էր Պանք տը Ֆրանսի։

Դեռ վերջերս 800,000 ֆրանք արժէքով մանեակ մը գնած եւ դրամը չէր վճարած։ Իր բարեկամները կարգադրեցին խնդիրը։

Այսպէս, անցեալին մէջ այս ծերակուտականը քանիցս կեղծարարութիւններ գործած, սակայն բարեկամները կարգադրած էին։ Այս անգամ դատարանը բռնեց օձիքէն։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ բանաձեւներու քուէարկութիւն։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Խումբերու գանձապահները պարտաւոր են իրենց հաշիւները անպայման փակել մինչեւ դեկտ. 15։

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի *Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Նիւթ՝ Հրայր եւ Գ. Զաւուշ։ Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. Արօեան։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ։*

Լիոնի Շրջ. *Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Մուտքը* Rue François-Garcin*ի փողոցէն։ Նոր արձանագրուած ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ քաղաքս նոր ժամանած ընկերները որոնք պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի վկայականներով։*

Մարսէյլի *Քրիստափոր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ* Սիամանթօ, Վարուժան, Բաբկէն Սիւնի, Վահապ եւ Աւօ *խումբերու բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական սրահը։ Օրակարգ՝ Զեկոյց պատգամաւորներու։ Ներկայանալ անդամատետրով։*

Մարսէյլի *Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ* Արմէն-Գարօ, Գէորգ-Չաւուշ, Քեռի, Զարդարեան եւ Քրիս *խումբերը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին, 62 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30—5 Հայերէն (Պ. Մ. Նաթաեան)։

Վաղը իրիկուն ժամը 9—10 Քաղաքական տնտեսութիւն եւ պետական իրաւունք (Պ. Ա. Խանդկարեան)։ Ժամը 10—11 Առողջապահութիւն (Տօքթ. Բալասան)։

Լիոնի Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին, Տիկին Մկըրտիչեանի սենեակը, 34 Rue Viloray։ Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Պ. Գալուստ Եափուճեան, Այրի Տիկին Ծաղիկ Եափուճեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Յովհաննէս եւ Արմենակ Քեօշէկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զեփիւռեան, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Եափուճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Եափուճեան, Տիկին Ծաղիկ Փիլալեան եւ զաւակունք (Պէյրութ) եւ պարագաները կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, քրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՐԻԱՄ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, 22 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին փոըթ տ՚Օրլէան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

14 DÉCEMBRE 1928

… ՏԱՐԻ Թիւ 829 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երէկ ցորեկ Եգիպտոսի թղթատարը բերաւ երկու «Արև», …նց մէկուն մէջ կը կարդանք նշանաւոր վերջնագիր մը։ Գ. Գ. Լեւոն Մկրտիչեան եւ Տիգրան Հաճընլեան, երկու …կավար երեւելիներ, մէկը՝ վեթերան, միւսը՝ նորընծայ, …յտարարութիւն» մը կ'ուղղեն ի լուր աշխարհի, «Արմէն Սա…նի Դաշնակցութենէն արտաքսման առթիւ»։

…յտնելով թէ երկու Դաշնակցական թերթեր, «Նոր Օր» և …րիզոն», «անորակելի անուանարկութիւններ» ըրած են իրենց …մն դէմ, կ'ազդարարեն.

— «մենք չպիտի գոհանանք պատ ի պատ խուսափողական …տասխաններով, այլ պահանջած ենք եւ կը պահանջենք բա…րձակ, անվերապահ յետս կոչում եւ ներողագիր, հակառակ պա…գային առաջադրած ենք օրէնքով պատժել տալ յիշեալ թերթե…ն արտօնատէրները»։

Եւ դեռ աւելի ամբարտաւան սպառնալիք մը.

— «Այս առթիւ պարտք կ'զգանք յայտարարել Եգիպտոսի եւ ար…տասահմանի բոլոր դաշնակցական եւ ոչ-դաշնակցական թերթե…ու՛ որ եթէ երբեք նոյն խնդրոյն առթիւ իրենց սիւնակներուն …չ մեզի դէմ անուանարկիչ հրատարակութիւններ կամ նոյնիսկ …ցեալ ակնարկութիւններ ու սպրդումներ (insinuations) փորձեն՝ …դպիրները անխնայ պիտի հետապնդենք իրենց երկիրներուն …տաժական ատեաններուն առջեւ, եթէ նոյնիսկ յետոյ յօժարին …ս կոչում ընել եւ ներողութիւն խնդրել մեզմէ իրենց թերթե…ն մէջ։ (Արեւ, 6 դեկտ.)։

Առանց ո՛ր եւ է մաս ունենալու մինչեւ հիմա եղած հրա…րակութեանց մէջ, վերապահելով մեր կարծիքը այս կամ …ն մեղադրանքի մասին, նոյնիսկ մէկդի դնելով այս աղտոտ …րծին առթիւ նոյնինքն Տիգրան Հաճընլեանի թերթին՝ «Արեւ»ի …ջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ եղած գռեհիկ ակնարկներն ու …րդումները, ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէինք ըսել միայն եւ միայն …առաջ»ի կողմէ։ Այս ալ իր կարգին յայտարարութիւն մը թող …տուի, նոյնպէս անհատական։

Գարշելի գործ մը բացուեր է, Դաշնակցականի մը փտար…ան հետեւանքով։ Գործ մը՝ որուն արտաքին երեսը հանրային …իսկ ծալքերը կը մտնեն անհատական շահախնդրութիւններ։

Մենք անձնապէս ոչինչ գիտենք այս կամ այն անհատին …րագրուած դերի մասին։ Եւ դատապարտելի է, անշուշտ, երբ …ջ ու ձախ անուններ կը տրուին եւ մեղադրանքներ կ'ըլլան, …առանց շօշափելի փաստերու։ Մինչեւ այսօր ամէնէն շատ յիշ…ւեցան Կ. Մելքոնեանի եւ Մուշեղ Սերոբեանի անունները, …ոնց մեղսակիցն է եղեր Արմէն Սասունին։ Դաշնակցութիւնը …ին վերաբերող մասը քննելով եւ մեղաւորը յանցանքի վրայ …նելով անխնայ պատժեց։

Արդ, ինչո՞ւ նոյն քաջութեամբ հրապարակ չեն գար Եգիպ…ոսի կամ Կիպրոսի ռամկավարները, ամբողջ հանգոյցը քակե… եւ արդարն ու մեղաւորը երեւան հանելու համար։

Այս հարցը արծարծեց «Յուսաբեր»ը, իբրեւ իրազեկ։ …յնակցեցան ուրիշներ։ Մենք ալ, առաջին անգամ, հարցում… ուղղեցինք դեկտեմբեր 9ին։ Եւ տրամադրութիւն չունէինք …գամ մըն ալ անդրադառնալու, եթէ չըլլար «Արեւ»ի շռնդա… եւ ծիծաղելի «վերջնագիրը»։

Այդ յայտարարութիւնը, Գ. Գ. Մկրտիչեան եւ Հաճընլեան, …որ երկիրներու դաշնակցական եւ ոչ-դաշնակցական խմբա…իրները դատի քաշելու այդ սնամէջ սպառնալիքը ոչի՛նչ, …ինչ կը փրկէ ի պատիւ ձեզի, որքան ատեն որ ճերմակ …ուղթի վրայ սեւ տառերով կը մնան «Արեւ»ի հետեւեալ տո…ղերը.

— «Մենք գիտենք այդ արտաքսման պատճառները. կ'ուզէինք իմանալ …է ինչո՛ւ երկու տարի առաջ չարտաքսուեցաւ ան»։ («Արեւ», 17 Հոկտ. 1928)։

Քանի որ դատի մասին է խօսքը, ահա՛ իսկապէս դատական …կայութիւն մը։

Ի՞նչպէս կարելի է գիտնալ, գաղտնաբար սարքուած դաւի …ր մէջ, այսինչ անհատին դերը, եւ չգիտնալ ամբողջ գործը, …անչնալ միւս դաւադիրները։

Ի՞նչպէս կարելի է ո՛ր եւ է Արմէնի մը մեղքը գիտնալ …կու տարի առաջ, եւ ձայն չհանել ամբողջ երկու տարի, մին…ւ 1928 Հոկտեմբեր, երբ «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակուեցաւ …նօթ արտաքսումը։ Մանաւանդ որ, ռամկավարները, իբրեւ …տաղի հակադաշնակցական, միշտ առիթ կը փնտռեն, յա…խ սուտեր կը շինեն, Դաշնակցութիւնը սեւցնելու համար։ …նչո՞ւ փախցուցին այս թանկագին առիթը, երկու տարի …առաջ, երբ սուտ-իրաւ իրար կը խառնեն, տարին տասերկու …միս։ Գոնէ՛ կողմնակի լուր տուած ըլլային Դաշնակցութեան, …անուն ազգասիրութեան», քանի որ ոչ միայն մեծագումար …նրային դրամի, կտակի մը շուրջ կը դառնար խնդիրը, այլ …ւ կեանքի, հոգ չէ ո՛վ ըլլար ենթական։

Արդա՛ր է որ Գ. Մկրտիչեան եւ Գ. Հաճընլեան դողդղան ի…նց պատիւին վրայ։ Բայց այդ պատիւը չի կրնար աւելի …րձր ըլլալ քան հանրային շահը, քան հանրութեան պատիւը։ …ոյն իսկ իրենց հովանաւորած կուսակցութեան պատիւը կը …պահանջէ որ, առանց պատ ի պատ խօսքերու, բանան ամբողջ …վարագոյրը։

Մեղքը մերը չէ. վա՛յ անոնց որ գրեցին, հոկտ. 17ին.

— «Մենք գիտենք այդ արտաքսման պատճառները»։

Տղամա՛րդ եղէք եւ գրեցէք ինչ որ գիտէք։ Պատմեցէք …նչ որ լսեր էք, ինչ որ անծանօթ կը մնայ մինչեւ հիմա, տեղի …տալով հակասական բսի-բսաներու։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՏԵՂԱՑԻՆԵՐԸ

Սելանիկի յունարէն «Վալ-քանիոն» թերթը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (4 դեկտ.)

— «Ճշդուած տեղեկութեանց համաձայն, այսօր, 20,000 թուրք-Ալպանացիներ հիւրընկալուած են քաղաքիս եւ Մակեդոնիոյ մէջ։ Ասոնց մէկ մասը ցրուած է Մակեդոնիոյ զանազան շրջաններուն մէջ եւ խաշնարածութիւն կ'ընէ. մէկ մասը կը տեսնենք մեր առջեւը, հոս, ուր զանազան կեդրոններու մէջ բացած են անուշավաճառատուներ, «լէպլէպիճի»ի խանութներ։ Ուրիշներ «պօզա», «սալէպ», եւլն. կը ծախեն փողոցներու մէջ, սակայն քանի՛ քանի՛ տեղացիներու հացը կը գողնան անոնք։

Հինգէն տասը հազար Թրակիացիներ (Ռոտոսթոյի շրջանէն), որոնք մասնաւորապէս խաշնարածութիւն կ'ընեն, հանուած են իրենց գործերէն, որովհետեւ կենդանաբոյծները անոնց տեղ առած են Թուրք-Ալպանացիներ, որոնք աժան վարձքերով կ'աշխատին։ Ուրիշ հինգէն տասը հազար փոքր-ասիացի գաղթականներ, որոնք սիւս արհեստները ունին, նոյնպէս անգործ են։ 10-15 յոյն «լէպլէպիճի»ներ, ստիպուած գոցեցին իրենց խանութները եւ այդ արհեստով ապրող 40-50 մարդիկ այսօր անօթի են։

Յետոյ ուրիշ պարագայ մը։ Ազգային տեսակէտով, ամօթ մըն է մեզի համար ընդունիլ մարդիկ, որոնք մինչեւ երէկ գործեցին ի վնաս փոքր Ասիոյ յոյներուն, իբրեւ «չէթէ» ծառայելով քէմալին մօտ, որ այսօր ալ զանազան ձեւերով կը ճնշէ իր երկրին մէջ ապրող յոյները։

Օտարներու Յունաստան մուտքին համար մասնաւոր հրամանագրեր կան։ Պատկան իշխանութիւնները պարտաւոր են հաւատարմօրէն կիրարկել զանոնք։ Անոնք պարտաւոր են նաեւ մտանաշել կառավարութեան, թէ անիրաւ բան է, որ օտարները ապրին եւ տեղացիները տուժեն։ Պարտաւոր են մեզ ազատել այս օտարներէն, որոնք ազգայնօրէն մեզի չարիք կը հասցնեն եւ տնտեսապէս կը փճացնեն։ Պարտաւոր են պարտադրել օտար առեւտրականներուն, որ իրենց պաշտօնեաներն ու գործաւորները առնեն տեղացիներէն։

Եթէ օտարներու խուժումին այս հոսանքը շարունակուի, մօտ ատենէն պիտի տեսնենք մեր շուկան օտարներով լեցուած եւ մեր երկիրը՝ օտարներու գաղթավայր, ուրկէ, տեղացիները կամաց կամաց պիտի հեռանան, չվայելելով պաշտպանութիւն եւ չունենալով նիւթական միջոցներ։ Եւ վերջապէս անգործութիւնը պիտի աւելնայ ու վաճառականութիւնը պիտի անցնի վիչերու եւ վաչերու եւ Նուրիներու ու Հասաններու ձեռքը։»

ԴԱՒ ՄԸ ՀՈՒՎԸՐԻ ԴԷՄ

Արժանթինի գաղտնի ոստիկանութիւնը երեւան հանած է դաւադրութիւն մը՝ Միացեալ Նահանգներու նորընտիր նախագահ Հէրպըրթ Հուվըրը սպաննելու համար։ Պուէնոս Այրէսի մէջ տան մը մէջէն գտնուեցան քանի մը ռումբեր, ատրճանակներ, ռազմանիւթ եւ երկաթուղագծերու մանրամասն քարտէսը։

Դաւադիրները ծրագրած էին օդը հանել այն կառախումբը, որ երէկ Պուէնոս Այրէս պիտի բերէր Հուվըրը։ Երկու երիտասարդներ ձերբակալուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քիւրտերը կը շարունակեն կռուիլ

Քրտական աղբիւրէ կը հաղորդեն հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները՝ վերջին կռիւներու մասին.

Խալիս Ֆէրզէնտի եւ Ասվի Ազիզի հրոսախումբերը Բասենի, Փալանտէօքէնի, Խնուսի եւ Մալազկերտի շրջաններու թուրք ոստիկան-զինուորներու բոլոր ուժերը վռնտելէ վերջ, միացած են իրարու հետ Թահթեալայի մէջ եւ գրաւած թուրք վաճառականներու պատկանող 3000 ոչխարները։ Վաճառականները Արճէշի, Վանի եւ Գարա-Քիլիսէի կեդրոններէն հետեւեալ հեռագիրը ղրկած են Էնկիւրի.

«Արարատէն ղրկուած քիւրտ հրոսախումբերը կողոպտեցին մեր 3000 ոչխարները. այս կողմերը առեւտուր ընել անկարելի դարձած է, կառավարութիւնը կամ մեր ոչխարները ետ պէտք է առնէ եւ հաստատէ ապահովութիւնը եւ կամ մեր կեանքերն ու առեւտուրը պաշտպանէ եւ կամ ա՛լ Քիւրտերուն յանձնուինք մեր ապահովութեան համար»։

∴ Պայազիտի եւ Գըզըլտէրէի միջեւ շրջող տասը հոգինոց քիւրտ հրոսախումբ մը երկու ոստիկան-զինուորներու եւ Պայազիտի «մալմիւտիւրի»ին հանդիպած են եւ անոնց զէնքերն ու հագուստները գրաւած։ «Մալմիւտիւրի»ն եւ ոստիկան-զինուորները մերկ վիճակի մէջ գիւղ մը ապաստանած են։

Իկտիրի շրջանին մէջ շարունակ աւազակութիւններ կը պատահին։ Անցեալ օր Գարագօյուն գիւղին պատկանող 150 ոչխարներ կողոպտուած են եւ տեղի ունեցած է ընդհարում մը գիւղացիներու եւ քիւրտ հրոսախումբերու միջեւ, որու ընթացքին սպաննուած է թուրք մը։

∴ Բասենի եւ Էրզրումի շրջաններուն մէջ, Արարատէն ղրկուած Ալի Սրիշօի եւ Նէպի Կելիշի հրոսախումբերը կռիւի բռնուած են թուրք ուժերուն հետ եւ Ճամուզթաշըի կողմերը մեծ վնասներ պատճառած անոնց։ Երեք զինուորներ եւ ոստիկան զօրքի սպայ մը, Մէհմէտ Քէմալէտտին էֆէնտի՝ սպաննուած են։

Իկտիր-Պայազիտ ճամբուն վրայ Կիւլթլիէ գիւղին մէջ Մուսթաֆա Քէլօի ուժերուն եւ թուրք զինուորներուն միջեւ տեղի ունեցած է ընդհարում մը, որու ընթացքին երկու զինուորներ եւ հրոսախումբին պետը իր երկու եղբայրներով սպաննուած են։ Երբ զինուորները մօտեցան Մուսթաֆային՝ զէնքն ու հագուստները առնելու համար, դեռ չէր մեռած եւ խիկոյն կը կրակէ անոնց վրայ եւ կը մեռցնէ երկու զինուորներ։

Թուրքերը Մուսթաֆայի գլուխը կտրած եւ տարած են Պայազիտ եւ ցուցադրած հանրութեան։

Մասնակի զօրաշարժ Պոլիվիոյ մէջ

Պոլիվիոյ մայրաքաղաք Լա Փազէն կը հեռագրեն թէ ամբողջ երկրին մէջ ռազմատենչ զրգռութիւն կը տիրէ։

Պոլիվիոյ ընդհանուր սպայակոյտը դրօշի տակ կանչեց 1929ի դասակարգը։ Դահլիճը հրաժարեցաւ՝ թոյլ տալու համար Հանրապետութեան Նախագահ Հէրնանտօ Սիլէսի՝ որ ազգային միացեալ դահլիճ մը կազմէ։

Համալսարանի ուսանողները զինուորական վաշտեր կը կազմեն եւ սկաուտները դիմում կը կատարեն՝ բանակին մէջ զինուորագրուելու համար։

∴ Պոլիվիոյ Ուաշինկթընի դեսպանը իր կառավարութեան հրահանգով՝ կրկին կը մասնակցի Ուաշինկթընի համամերիկեան ժողովին։

Պոլիվիոյ կառավարութիւնը 10 էջէ բաղկացած հեռագիր մը ղրկեց Լուկանօ, որով կը բացատրէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին՝ Պոլիվիոյ և Փարակուէյի սահմանագլուխին վրայ պատահած դէպքերը։ Այս հեռագիրը ղրկուած էր նախ քան Պրիանի ուղղած հեռագիրը՝ Պոլիվիոյ կառավարութեան։

Ֆաքիրը դարձեալ ապարեզ կը կարդայ

Երէկ նկարագրեցինք Ֆաքիր Թահրա պէյի հանդիպումը Փօլ Հէօզէի հետ, ինչպէս նաեւ քննիչ մարմինին հապճեպ որոշումը թէ ֆաքիրին ըրածըրաճպարարութեան սահմանը չանցնիր։

Երէկուան ֆրանսերէն բոլոր թերթերը դարձեալ կը զբաղին այս խնդրով։ Թահրա պէյ «Փառի-Միտի»ի մէկ խմբագրին յայտարարած է հետեւեալը.

— Ինծի թոյլ չտուին ընել ծրագրին մէջ նախատեսուած բոլոր փորձերը։ Կ'ուզէի ընել մտածումի փոխանցման փորձեր, որոնց մէջ մասնաւորապէս զօրաւոր եմ։ Փօլ Հէօզէ իր Ֆրանսացիի, նախկին պատերազմիկի եւ վիրաւորեալի հանգամանքները շահագործելով, կոչ ըրաւ ամբոխին հայրենասիրական զգացումին։ Ամբոխը որքան ալ յարգելի ըլլայ, պէտք չէ խօսք ունենայ այսպիսի գործի մը մէջ։

«Հէօզէ առարկեց թէ 50 տարեկան է, ընտանիքի հայր եւ չուզեր առողջութիւնը վտանգել՝ կրկնելով իմ ըրած փորձերս։ Ան դաշոյն չխօթեց իր մարմինին մէջ, ինչպէս գրած էին կարգ մը թերթեր, այլ պարզապէս ասեղներ։ Յետոյ դամբրուն վրայ չպառկեցաւ։ Մինչդեռ համաձայնութիւն գոյացած էր որ անձամբ պիտի կատարէ իմ ըրած փորձերս։ Գիտեմ թէ իր կինը՝ որ կը գուրգուրայ անոր կեանքին վրայ՝ խնդրած էր իրմէ բան մը չընել. նոյնիսկ այս իմաստով դիմած էր «Փըթի Փարիզիէն»ի։

«Գալով Քարմայի, քանի մը վայրկեան միայն պառկեցաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

A LA MANIÈRE DE…

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

(Թուղթ առ Արկադիացին)

Սոխակ սիրեցեալ,

Անխուսափելին 20րդ. դարուն փառքն ու արեւն է։ Անխուսափելին անտեսանելի հոգիներուն պէս ամէն տեղ է, ու երբ դուն զայն կը կարծես քաւչաթքա կամ եսքիմացիներու մօտ, ան քեզ դէմ կը ցցուի իր ամբողջ հասակով.— (եթէ կարելի է ըսել…) ու ժպտելով կը գեղգեղէ

— Աճաւասի՛կ եմ…

Ան ունի քանի մը յարեր։ Եթէ քրիստոնէութիւնը միայն երրորդութեամբ գոհացած է… Անխուսափելին կենցաղը չորս հովերու ուղղութեամբ կ'երկարի, ու բազմաթիւ ճիւղաւորումներով կ'ընթանայ…։

Ներսը, դուրսը, բարերարին հիւրասրահը, եկեղեցիին բակը, խմբագրատունէն ներս, բաղնիքէն դուրս, նախարարութիւններու նախագաւիթը, երեկոյթներու, հարսանիքներու ու կնունքներու մէջ… իր մասնակցութիւնը կը բերէ բաժակաճառերուն…, ու կրնայ օր մը սխալիլ ու բաժակը վերցնել՝ գիշերը, յուղարկաւորներու ճաշասեղանին շուրջ։ Ան ցորեկը, երբ կը քնանայ՝ փառքի վրայ կարենալ երազելու համար է…, ան գիշերը երբ անքուն կը մնայ, որովհետեւ փառքը կը հետապնդէ։

Փառքը իրեն պէտք է ինչպէս օդը՝ թոքերուն։

Ան բանաստեղծ է, բեմբասաց, լրագրող, թարգմանիչ ու բանասէր է։ Ան… նոյնիսկ կրնայ աղերսագիր խմբագրել։ Ան արմատէն գիտէ ծօնելու արուեստին գաղտնիքները։

Ան ունի մեծ ճակատ՝ որ կարծես օրէ օր կը սպառնայ պայթիլ։ Ան նախանձ է ու կը խածնէ, բայց առանց թունաւորելու…, ան ճկուն է ու կը սողոսկի ամէն ծակերէ ու գետնափոր ճամբաներէ… բայց նախ իր աջ ուսը կ'անցընէ, (ա հա թէ ինչո՞ւ…) ան ամենագէտ է, հանճար մը.— պատուհաս մը բիւրեղ ու անհամ։

Ան կը լողայ, կը սողոսկի, կը սուզուի, կը մխրճուի, կրկին կը բուսնի, կ'ընթանայ հորիզոնական ու ուղղածիգ։

Ունի մթերք մը յուսահատեցուցիչ ածականներու… որոնք ոչինչ կը նշանակեն, որոնք վէտվէտուն են ու ալեկոծ, ջղագրգիռ, ուռեցած, կաթուածահար, բաղաձայն, շաղփաղփուն… ածականներ մոխրագոյն չոր ու բթացած։

Ան իր հասակով դատապարտուած է ցած հորիզոններ նըշմարելու։ Թող ան գտնէ աթոռակ մը, գերան մը, սիւն մը… Թող մագլցի անոնց վրայ… Թող բարձրանայ Թզենիէն վեր… չպիտի տեսնէ երկնի կապոյտը ու էմմանուէլը, ու Թզենին առ յաւէտ անպտուղ պիտի մնայ։

— Ջայնիդ դուրպան՝ Ե. ՕՏԵԱՆ

Վ. Ճ. Ը՝ Ե. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը պզտիկ գործողութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր։ Թոքին վրայ գոյացած շարաւը դուրս հանուեցաւ։ Կը յուսացուի թէ վիճակը պիտի բարուոքի։

ՓԱՐԻԶԻ ռումանական դեսպանատան զինուորական կցորդ հարիւրապետ Պալաչէսքօ ձիով կը ճամբորդէ Պուքրէշէն Փարիզ, ուր պիտի հասնի Դեկտ. 17ին։

ԿՈՊԻՏ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արտասահմանեան թերթերէն իմացանք թէ Փարիզ կը գտնուի Հայաստանի Տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդի նախագահ եւ Հայաստանի կառավարութեան անդամ քաղաքացի Արսէն Եսայեանը։

Այս պարոնը, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին (25—27) «մեծ» մարդ մըն է իր կուսակցութեան համար. հետեւապէս լսելի ձայն մը ամէնուս համար։ Իբր այդ ալ շարք մը յայտարարութիւններ էր ըրեր «Երեւան»ի, խօսքեր, որոնք այսպէս թէ այնպէս նպաստաւոր չեն իր կուսակցութեան, հետեւապէս եւ իր կառավարութեան համար եւ, հաւանօրէն, շատ ալ հաճելի չպիտի ըլլան անոնց։ Ինչպէս կ'երեւի, Պ. կոմիսարը չափազանց անփորձութենէն է, որ այնքան վրան բաց է խօսեր...

Եւ իսկապէս, շատ ուշագրաւ խոստովանութիւններ կ'ընէ ան, որոնք մերկ եւ կոպիտ ճշմարտութիւններ են, որոնք մինչեւ այսօր արտասահման եկող-գացող փորձառուէս պատգամաւորներու կողմէ գործադրուելով հանդերձ Հայաստանի մէջ, կ'ուրացուէին հո՛ս, արտասահմանի մէջ։ Անոնք հայ հայրենիքի անունով խօսելով՝ կը յաջողէին թէյասեղաններ ու ճոխ ճաշեր վայելել։ Եւ, աւելի՛ զատ, զանազան խոստումներ ընելով, միշտ նոյն հայ հայրենիքի անունէն, բաւականաչափ դրամներ քաշել դէպի հայրենիք, երկիրը վերաշինելու համար։

Ահա մ'ըս տեսակէտէն արժէքաւոր են քաղաքացի «կոմիսար»ին յայտարարութիւնները։ Միայն թէ մարդ մը անոր յայտարարութիւնները կարդալէն ետքը, ակամայ հարց կուտայ ինքն իրեն,— արդեօք այդ «կոմիսա՞ր»ն ալ իր ըսածները լսելու կարողութիւն չունի իր ընկերներուն պէս։

Անոր անվերապահ յայտարարութիւններէն կ'իմանանք թէ, Խ. Հայաստանը փաստօրէն կոբած պիտի համարենք աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայրենակիցներուն համար իբր տեսողութեան կեդրոն, պէտք չէ յուսանք թէ, մեր բազմաչարչար ժողովուրդի մնացորդները, որոնք այսօր կը պատսպարուին օտար երկիրներու մէջ, օր մը հայրենիք պիտի վերադառնան, քանի հայ բոլշեւիկները կը կառավարեն այդ հայրենիքը։ Որովհետեւ, ըստ եղած յայտարարութեան, «Հայաստանի կառավարութիւնը Խորհրդային Հայաստանի բանուորների եւ գիւղացիների կառավարութիւն է» միայն, ու, ինչպէս կը խոստովանին անոնք, «Մենք Հայերու հաւաքման քաղաքականութիւն չենք վարեր եւ չենք ալ կրնար վարել». ինչո՞ւ. «Որովհետեւ մենք արկածախնդիրներ չենք», կըսեն անոնք։

Բայց իրենց էութիւնն ու գոյութիւնն իսկ արկածախնդրութիւն չէ՞... Խե՛ղճ մարդիկ. խե՛ղճ սուրբեր. դո՞ւք եւ արկածախնդրութի՞ւն. չէ՛, չէ՛, չենք կասկածիր. մէկ լուցկիով աշխարհը վառելու ելեր էք, այդ արկածախնդրութիւն չէ, իսկ քանի մը հայ մարդիկ իրենց հայրենիքին մէջ ընդունիլը՝ մեծագոյն արկածախնդրութիւնն է... Չգիտենք այս միտքը քաղաքացի «կոմիսար»ի խելքի՞ն թէ փորձառութեանը պիտի պարտինք...

Իսկ եթէ վայրկեան մը ընդունինք թէ այս է անոնց բոլորին կարծիքը ներգաղթի մասին, ապա ի՞նչ անուն պէտք է տալ իրենց մինչեւ օրս վարած այն քաղաքականութեան, որ տարիներ ՝շարունակ շահագործելով ներգաղթի գաղափարը, զանազան կարգի—լայնքի ու երկայնքի—պայմանագրութիւններ են կնքեր Բարեգործականի, Հայրենակցական միութիւններու եւ զանազան ուրիշ միութիւններու հետ՝ անոնց օժանդակութիւնը ապահովելով ներգաղթի յաջողութեան համար։ Բի՛չ են պոռացեր թէ, դրամ տուէք որ ներս առնենք գաղթականները։ Ու երբ 1923էն սկսած այդ նպատակին համար գումարներ կը ստանային Բարեգործականէն ու հեռաւոր Ամերիկայի Հայրենակցական Միութիւններէն, Հայաստանի մէջ զանազան գիւղեր հիմնելու համար, չէի՞ն գիտեր որ «եթէ նոր գաղթականներ ընդունինք արտասահմանէն, Հայաստանի գիւղացիութիւնը պիտի թշնամանայ, քանի որ իր հողը պիտի պակսի»։ Կամ արդեօք գաղութներու դրամը իրենց ձեռքը անցնելէն ետքը հողերու քանակը պիտի աւելանա՞յ Հայաստանի մէջ (խօսքը ճահիճներու չորացման եւ Ջրանցքներու բացման չի վերաբերիր ի հարկէ, քանի որ այդ ձեռնարկներուն համար մեր նպաստը շատ ողորմելի քանակ է)։ Եթէ այո՛, ուրկէ՞, եթէ ո՛չ, ի՞նչ նպատակով կը կնքէին այդ պայմանագրութիւնները, զորս յետոյ, ինչպէս կ'ըսէ իրենց բարեկամ Բարեգործականը, չպիտի յարգէին։

Հոս տեղն է հարցնել բոլոր Եսայեաններուն.

—Դուք, որ այնքանկըսիրէքհայ բանուորն ու գիւղացին—թէեւ ձեր իշխանութեան տակ ապրողները միայն—որչէք ուզեր անկէ չնչին կտոր մը անգամ հող առնել եւ տալ իր գաղթական եղբօրը՝ օտարի դուռներէն ազատելու համար, այն եղբօրը, որ ինքն ալ իր մասնակցութիւնն է բերեր այսօրուան հայրենիքը ստեղծելու, գործին մէջ, ի՞նչպէս է որ առանց նոյն հայ գիւղացիէն ու բանուորէն վախնալու եւ ամչնալու անոր ունեցածէն մեծագոյն բաժինն էք հաներ 80 հազար թաթարներու համար...։ Գուցէ յանուն եղբայրութեան է եղեր այդ, բայց ինչո՞ւ նոյն այդ եղբայրութեան անունով կոչ չէք ըներ Նախիջեւանի թաթար «եղբայրներուդ», որ անոնք ալ իրենց հերթին իրենց ունեցած ընդարձակ հողերէն բաժին հանեն իրենց հայ եղբայրներուն։ Չէ՞ք ուզեր, թէ չե՞ն տար...

Ի՞նչ կը մտածէ Պ. Եսայեանը երբ կը գրէ թէ. «Հայահաւաքման» նշանախօսքը շարունակութիւն է հայ մարտական ազգայնականութեան արկածախնդրական քաղաքականութեան». ատով ըսել կ'ուզէ թէ, իրենք արկածախնդրական քաղաքականութիւն չեն վարեր, հետեւապէս «Հայացման» նշանախօսքն են գրեր իրենց դրօշին վրայ եւ տարիներ շարունակ անշեղ կերպով կը գործադրե՞ն զայն... Այդ գիտենք. խոստովանելու պէտք չկայ. շա՛տ ուշ էք մնացեր այդ կողմէ։

Բայց այս բոլորէն դուրս կ'ուզէինք իմանալ որ, եթէ այսօր դուք Հայաստանը փաստօրէն սեփական ագարակի էք վերածեր եւ կ'ուզէք որ անոր մէջը ապրողները միայն օգտուին, երբ ամէն կարգի արհեստական խոչընդոտներով բաժնել կ'ուզէք երկրի եւ գաղութի հայութիւնը իրարմէ, ապա ի՞նչ իրաւունքով նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն կը պահանջէք արտասահմանի բանուորէն ու գիւղացիէն, որ գերագոյն ճիգերով իր գոյութիւնը պահպանելու հոգերով է տարուած ամէն վայրկեան, քաղքենի երկիրներու մէջ։ Ի՞նչ երեսով եւ նպատակով ելեր էք «Հօկ»եր կը կազմէք եւ Հայաստանին օգնելու եւ վերաշինելու կոչեր կ'ընէք։ Եւ, վերջապէս, կ'ըմբռնէ՞ք թէ ի՛նչ սարսափելի աղէտ պիտի ըլլայ նոյն այն Հայաստանի համար (որու անունէն կը խօսիք շարունակ) երբ գաղութն ալ չարաբաստիկ օր մը հայրենիքին չօգնելու որոշումը տայ, գէթ այդ ձեւով ձեզ պատժելու համար միայն...։ Գիտենք ձեր հոգը չէ այդպիսի փորձանք մը, որովհետեւ դուք «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէք...», դուք Հայ չէք։

Մեզմէ աւելի լաւ իրենք, բոլշեւիկները գիտեն թէ, իրենք ո՛չ թէ «կը սիրեն» հայ բանուորն ու գիւղացին, այլ կը շահագործեն զայն՝ իրենց աթոռները հաստատ պահելու համար։ Ապացոյց՝ այն դժոխային պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրին անոնք խորհրդային դրախտին մէջ։ Ու այսօր, երբ ամէն ամօթ մէկ կողմ թողած, ելեր այդ աշխատաւորութեան շահերու անունէն կը խօսին, ամբողջ գիտակից հայութիւնը հրապարակով պիտի պոռայ անոնց երեսին.

— Ո՛չ, պարոններ, դուք ձեր գործունէութեամբ ո՛չ թէ հայ բանուորն ու գիւղացին կը պաշտպանէք, այլ կ'ուզէք երկպառակութիւն ու թշնամութիւն սերմանել երկրի ներսն ու դուրսը գտնուող հայութեան միջեւ. ու մենք կասկած չունինք թէ, դուք ձեր հայացրման քաղաքականութիւնը յաջող կերպով առաջ տանելու համար, ամէն ստորնութիւն եւ խառնակչութիւն կ'ընէք երկրի մէջ մեր «բացէ՛ք դռները» պահանջին դէմ։

«Բաժնէ որ տիրես»ն է ձեր նշանաբանը. շարժեցէք, մինչեւ վախճանը գործի...։ «Կուժը ջուրի ճամբան կը կոտրի», կ'ըսէ հայկական առածը։

ԱՊՏԱԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ՖՐԱՆՑ ՇՈՒՊԷՐԹ

Ծնած 31 յունուար 1797ին Վիեննայի մօտ՝ Լիշթընթալի մէջ, եւ մեռած 19 նոյ. 1828ին, յատնի երաժիշտ Շուպէրթի մահուան հարիւրամեակն էր որ, գրեթէ ամէն գերմանախօս անկիւն, տօնուեցաւ։ անցնող ամսուն վերջերուն։ Ամբողջ Պերլինի երաժշտական խումբերուն եւ զանազան միութիւններուն պէս, Պերլինի հայ երիտասարդութիւնն ալ հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ, ինչ որ ուրախառիթ է։ Միայն թէ գործնական ըլլալու համար պէտք շատոնց պակսած հայ երգեցիկ խումբ մը կազմել, գէթ հայերէն երգեր միաձայնաբար երգել կարենալու եւ արուեստի կրակը վառ պահելու համար։

Շուպէրթ հակառակ իր երեսունըմէկ գարուններուն, սկսած իր 12երորդէն, տուած է 600է աւելի երգեր, գլուխ-գործոցներ սակայն, գերման երաժշտութեան եւ բանաստեղծական արուեստի։

*
* *

Մոցարտ, Հայտըն, Պեթովէն, կը ներկայացնէին դասական երաժշտութիւնը, զոր պիտի բացատրենք իբր ինք իր մէջ պարփակուած, ձեւի ու պարունակութեան միութեամբ շաղախուած արուեստի ուղղութիւն մը։ Ասոր դէմ 1800ի ատենները ծնունդ առաւ վիպականութիւնը, այսինքն կեանքէն ձանձրացած կամ անոր երես դարձուցած,ներքնապէս չգոհացած, եւ ատոր համար իսկ գրեթէ հիւանդագին մարմաջով մը երազուած եւ անհասանելի աշխարհի մը ձգտող սեռը։ Անոր փնտռածը երեւակայականն էր եւ իր շրջապատը շատ շատ միջնադարը եւ Արեւելքը...։ Ճիշտ այս ատեն եկաւ Շուպէրթի երաժշտութիւնը, ըլլալու յառաջապահը վիպական արուեստին։

*
* * Ձայնը առանձնայատուկ ոգի մըն է, որուն մոգականութիւնն ու թովչութիւնը կախում ունի իր յարակցին հետ գտած շաղկապումէն։ Որքան ազնիւ ըլլայ շարադրող սիրտը եւ որքա՛ն անկեղծ, այնքան յաջող կ'ըլլայ երգը։ Եւ Շուպէրթի երգերը, նոյնիսկ այսօր՝ ճաղպանտի եւ կրկռոց երաժշտութեան դարուն,կը պահեն իրենց ժողովրդականութիւնը, եւ կը յուզե՛ն մեզ ալ, ինչպէս 18երորդ դարու սկիզբի մարդը։

Ո՞վ չի գիտեր կամ յաճախ չէ լսած գերմանիա ապրող մեր երիտասարդներէն «Heidenroeslein»ը «Der Lindenbaum»ը, զոր Ֆրանսացիներն ալ թարգմանած կ'երգեն, «Erlkoenig»ը, կամ «Der Wanderer»ը եւն.։ Իր 1823ին հրատարակած շարքը «Die Schoene Muellerin» եւ 1827ին գրած «Winterreise»ն, հակառակ իրենց ընդհատ եւ կարճ արտայայտութեանց այնքան զօրաւոր են, որ երբ մարդ լաւ լսէ երգերու այդ փունջը եւ վերջապէս վերլուծէ ու միացնէ այդ ծաղիկները իր հոգիին խորը, կը զգայ երկրպագութեան մը ամբողջական հեւքը։ Այնքան զգայուն եւ տպաւորիչ են անոնք։

Ճիշտ է որ Վիլհելմ Միւլլեր, բանաստեղծ մը, որ միեւնոյն ատեն «յոյն Միւլլեր» կը կոչուէր ատենի հելլէնասէր մէկ ոտանաւորին համար, աննշան գրող մըն էր ինքնին եւ շատերու նման տաղերներու փոշիին տակ թաղուելու սահմանուած, բայց Շուպէրթի շնորհիւ անմահացաւ։

Շուպէրթ ձեռք անցած բանաստեղծութիւնը երգի կը վերածէր. որովհետեւ իր բանաստեղծ հոգիին համար, որ կը յորդէր առատօրէն, ամէն բան երգ էր եւ ամէն բառ ձայն։ Շատ հաւանական է այն ենթադրութիւնը թէ ինք շատ մը ոտանաւորներ փոփոխած է եւ ուրիշ շունչ տուած անոնց։ Սակայն նոյն փորձը, «embellissement»ը կ'ուզէին ընել իր երգիչները, օրինակ Միխայէլ Ֆօկլ, որ յաճախ յանդիմանուած էրիր մէ.վերջապէս Շուպէրթ վստահ իր ստեղծագործութեան թոյլ չէր ուզեր տալ ո՛չ մէկ «գեղեցկացում»։

Բացի «պատարագ»ներէ, «Օփէրէթ»ներէ, դաշնակի եռեակներէ եւ քառեակներէ, ունի ուրիշ երկու շարքեր Ausgewaelte Lieder (1813) և Schwanengesang (1828) գոհար հաւաքածոները, որոնք իրենց նմանը չունին դեռ, որովհետեւ Շուման, Մէնտըլսզօ՛ն, Բրա՛մս, եւ Հուկօ Վոլֆ թէեւ հարստացուցին գերման երաժշտութեան երգի մասը, բայց այդ կողմէ չհասան Շուպէրթի ժողովրդականութեան։

Պէօթէ, որուն 80ի չափ բանաստեղծութիւնները երգի վերածած է Շուպէրթ, չճանչցաւ հանճարին մեծութիւնը, երբ ծերացած՝ խօսեցան իրեն անոր մասին եւ ունկնդրելու համար նուագեցին քանի մը կտորներ։ Պէ՛թհովէն իր մահուան անկողնին մէջ ճանչցաւ զինքը եւ ըսաւ. «Իրաւամբ, երկնային կայծ մը կայ Շուպէրթի մէջ»։ Շուպէրթը Պէ՛թհովէնի հետ չէ կրցած տեսնուիլ բնաւ,բայց անոր թաղումին գնաց. եւ վերադարձին խոստացաւ իր ընկերներուն, շարունակել անոր գործը։ Ահա՛ «սէնֆոնի»ներու շարքը, որ չամբողջացաւ, անոր աղքատութեան եւ հիւանդութեան պատճառով։

Վարժապետի մը ընտանիքին 12րդ զաւակը, արդէն դժբախտ ծնաւ այս անցաւոր աշխարհին համար։ Նիւթական ծանր պայմաններու մէջ գտնուող հայրը չկրցաւ հոգածու ըլլալ իր ամէնէն օժտուած զաւկին, թէեւ հինգ տարեկանէն սկսած երաժշտութեան դաս կ'առնէր եւ արդէն 12 տարեկանին երգ կը յօրինէր, զբաղելով միայն երաժշտութեամբ իբր երգիչ-տղայ, Վիեննայի երգչախումբին մէջ։

Երկար է իր աղքատ երիտասարդի պատմութիւնը հակառակ իր երեսունըմէկ տարիներուն։ Հայրենի տունէն հեռացած, ժամանակի ըմբռնումներուն դէմ ըմբոստ եւ պատուախնդիր,նեղ-ճար կեանք մը ունեցած է մինչեւ վերջ։ Քիչ ատեն միայն վայելած է բարձր դասու մէկ քանի ընտանիքներու հիւրասիրութիւնը եւ քիչ մը յարգանք, երբ անոնց տղոց ուսուցիչ։ Բայց անգամ մը որ նկատած է կեղծիքը եւ հարուստ կեղծ թակարդները, ձգած հեռացած է, նախընտրելով իր մութ անկիւնը, սրճարանը, խմիչքը, ծխամորճը, կամ առանձին պտոյտը։

Իր վերջին հիւանդ օրերուն, գլուխ-գործոց «Winterreise»ն իրեն բերած է երգ գլուխ մէկ կուլտըն։ Տպագրիչը սակայն քսան տարուան մէջ միայն մէկ երգէն շահած է 27,000 կուլտըն։

Եւ այսօր, իր մահուան հարիւրամեակին, երբ ամէնքը իր մեծ հանճարին փառաբանութիւնը կ'ընեն, իրաւամբ կը ճմլուի իմ սիրտս ալ ու կը հարցնեմ ինչո՞ւ այսքան անարգարութիւն, երբ ողջ են, եւ ի՞նչու այսքան յարգանք երբ այլեւս չկան։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԷՏՆԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄԸ

15-20 օրէ ի վեր Էտնա լեռը թատր հանդիսացած է զօրաւոր ժայթքումներու, աւեր եւ կործանում սփռելով իր շուրջը։

Երկրաբանութիւնէն գիտենք թէ՝ երկրիս ներքին ջերմութիւնը իւրաքանչիւր 1000 մեդր խորութեան մէջ 30 աստիճան կ'աւելնայ։ Այսպէս 60 քիլոմէդր խորութեան մէջ ջերմութիւնը մօտաւորապէս 2000 աստիճանի կը հասնի։ Արդ, այդ ջերմութեան մէջ մեզի ծանօթ բոլոր ժայռերը կը հալին. կրանիթը՝ որ 1200 աստիճան ջերմութեան մէջ կը հալի, պէտք է որ 40 քիլոմէդր խորութեան մէջ հրահալ վիճակի վերածուի։

Երկրագունտիս շառաւիղը մօտաւորապէս 6000 քիլոմ. ըլլալով, իր կարծր կեղեւը շառաւիղին հազիւ մէկ հարիւրերորդ մասին կը հաւասարի։ Այդ կարծրկեղեւին եւ ներքին հեղուկ զանգուածին համեմատութիւնը կարելի էբաղդատել կէս միլիմէդր թարձրութիւն ունեցող խոշոր նարինջի մը հետ։

Երբ երկրաբանական որ եւ է պատճառաւ, երկրիս կեղեւը ճնշէ ներքին հեղուկ զանգուածին վրայ, այս վերջինը, ճնշման ազդեցութեան տակ դէպի դուրս կը մղուի կեղեւի ճեղքերէն։ Այդ նուազ ընդդիմութիւն ունեցող կէտերը կը կազմեն հրաբուխի բերանները, որոնցմէ դուրս կը ժայթքի լաւան։

Երբեմն լաւան հանդարտօրէն դուրս կը հոսի հրաբուխի խառնարանէն։ Երբեմն լաւայի հոսումը կը կանխեն կամ անոր կ'ընկերանան պայթումներ, որոնք կը վերագրուին ճնշման ազդեցութեան տակ՝ ներքին կազերու արտահոսման։

Ամէն տարի երկրիս Գակերեսին վրայ գտնուած հրաբուխներէն միլիոնաւոր խորանարդ մեդր լաւան դուրս կը ժայթքէ, որ ինչպէս ըսինք, հրահալ վիճակի մէջ գտնուած ժայռոտ նիւթերու խառնուրդ մըն է։ Լաւային ջերմութիւնը հրաբուխէն դուրս ելած միջոցին 1000-1500 աստիճան է. այդ ջերմութիւնը կ'ապացուցանէ որ լաւան 50 քիլոմեդր խորութենէ մը կուգայ, ինչ որ ուղիղ կը համեմատի երկրիս կեղեւին թանձրութեան հետ։

Հիմա տեսնենք թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ տեղի ունեցաւ Էտնայի վերջին ժայթքումը, եւ անկէ ի՞նչ վնասներ առաջ ... ժայթքումին հետեւ... լաւան դուրս ելաւ բազմ... ճեղքուածներէ, որոնք յա... բար բացուեցան։ Հրաբուխի... գագաթը 3312 մեդր բար... թեան մը վրայ կը գտնուի... ղէն հոսանքները դուրս... 1000-1200 մեդր բարձրու... մը. եւ զառիվայրէն իջնելով... սեցան դէպի վար, այրելով... ծածկելով իրենց ճամբուն... գտնուած բոլոր տուները,... տէգները եւ դաշտերը։

Այս աւերիչ լաւային լա... թիւնը 1500—2000 մեդր է... եւ այդ տարածութիւնը ... ձակ չէ, սակայն անկէ առա... վնասները անթիւ ու ան... են։ Էտնայի լերան արեւ... զառիթափը կը ներկայացնէ... ղեցիկ պարտէզներու եւ մշակ... արտերու շքեղ համայնապա... մը։ Հողին մակերեսը հրաբխ... մրուրներու բաղադրութ... կազմուած ըլլալով, խիստ... սաբեր եւ բարեբեր է։ Այդ հ... մասը ծածկուած է ցորենի... ցորենի լայնածաւալ արտե... խաղողի ընդարձակ այգիներ... ժողովուրդը հակառակ ... վտանգին, ամփոփ ու հոծ ... չութիւն մը կը կազմէ. մէկ ... ռակուսի քիլոմեդրի վրայ ... 600 կը հաշուուի։ Այդպիսի ... րուստ եւ բազմամարդ երկրի ... մէջ կարելի է երեւակայել ... լաւայի հոսումը ի՞նչ մեծ ... ու վնաս պատճառած է։

Նոյեմբեր 2ին, հրաբուխ... ծայրագոյն աստիճանին հ... է. նոյն օրը կէսօրէն վերջ լ... գագաթը թանձր մուխով ... կուած է, միեւնոյն՝ատեն ... կողերուն վրայ մոխիրի ... տեղացած եւ լոյսեր երեւցա... են։ Յաջորդ օրը, արեւելեան ... ռիվայրին վրայ մեծ ճեղք ... բացուած եւ անկէ դուրս ել... լաւայի հոսանք մը, որ 5 ... մեր տարածութեան մը վրայ ... տուն հրոյ ճարակ ըրած է։ ... չանցած, երկրորդ ճեղք մը ... ուած եւ ծնունդ տուած է ... նէն շատ աւելի սոսկալի ... հոսումի մը։

Նոյեմբեր 5ին, հրեղէն ... գետը, ժամը 500 մեդր ... թեամբ, սկսած է յառաջ... Նունցիաթա եւ Մասքալի ... ներուն ուղղութեամբ, ու ... շարունակելով իր ճամբան ... վար, նոյն ամսուն 10ին, ... Քաթանայի եւ Մեսինայի ... Թուղագծին վրայէն եւ ... դէպի ծով. եթէ այդ գնաց... արագութեամբ շարունակէ... ճամբան, պիտի գահավիժէ... վին մէջ, հրեղէն սաստիկ ... թացութիւն մը առաջ բերելով...

Վերջին լուրերու հ... ճիառէ քաղաքը եւ ... գիւղը վտանգի ենթակայ ... նոնք գերծ պահելու համար ... կան փճացումէ, ջրանցք ... փորուի հեւ ի հեւ, որպէսզի ... ուի լաւային ընթացքը ... կողմէ տեղացիները իրենց ... րուն շուրջը հողով լեցուն ... կը շարեն եւ պաշտպան... պատեր կը բարձրացնեն։

Վերջին հեռագիրները ... նուցանեն թէ հրաբուխը ... կութիւնը կորսնցուցած է։

Հ. ՏԷՐ...

ՓԱՐԻԶԻ Նախանգապետ... տարակած է նախանգին... ելմտացոյցին նախագիծը... տարուան ելմտացոյցը կը ... մէկ միլիառ 5,435,520 ֆր... սանթիմի, անցեալ տարուան ... միլիոն ֆրանք աւելի։

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է
ԱՌԿԱԽ ԶԱՇԻԻ ՈՒ...

...ՅԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«...ՍԷ-ԿՈՍԷ»ՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

...ՄՍԷՅԼ 9 դեկտ.— «Ինչո՞ւ ...սէ-կոսէները», կը հար... «Յառաջ»: Անշուշտ անոր ...որ ստոյգ եւ լրացուցիչ ...կութիւններ չէ ստացած ...անաւոր թղթակիցէն:

...թուցիկ ակնարկ մը, Մար... Գաւառ. Ժողովի մօտաւոր ...ալին վրայ, կը լուսաբանէ ...սէ-կոսէ»ներու շարժա... ...երը: Այն ըմբոստները, որ ...ս կ'ընեն բերնէ բերան, ...էլ թերթ, կրնան միտքերը ...րել աժէն անոնց, որոնք ...ակ չեն:

...սէյլի Գաւառ. Ժողովին ...առաջին վայնասունը փըր... ...եցիպտոսի առաջին. Թոր... ...ելու.ի ուղղուած ծանօթ հե... ...րին առթիւ: Այդ հեռագիրը ...ած էր Վարչութիւնը իր ի... ...ութեան սահմանին մէջ ...ելով: Այդ իրաւասութեան ...հեռագրի մասին հնչակեան ...ակին կողմէ երբ հարցայն... ...կ'ուղղուէր Գաւառ. Ժողո... ...մէջ, այն ատենէն իսկ, կարգ ...որիշ մարդիկ, իրենց բեր... ...մէջ բաներ մը ծամծմել կամ ...ակալ սկսած էին: Եւ սակայն ...ողովին մեծամասնութիւնը ի... ...ուսաւ հնչակեց Վարչութիւնը: ...որէն վրդովուած միտքեր, ...րքած գլուխներ երեւան գալ ...ան: Յաջորդ ժողովի գումար... ...օրը ուշացաւ. իսկ երբ վեր... ...պէս գումարուեցաւ, այս ան... ...ալ այդ ուրիշները հարցա... ...եցին դիւանը, թէ ինչո՞ւ

[illegible]

...մէջ, բայց ժողովը կարգ ...կէտեր բարեփոխեց կամ ջն... ...այնպէս որ, այդ կարգա... ...թիւնները յանձնախումբի ...ցամներուն ջնջերուն դպան: ...կազմով հրաժարեցան, յանձնախումբի եւ յետոյ ժողովին անդամակցութենէն: Ըլլալիք բաներ էին ասոնք. բայց ատկէ ետք, անոնցմէ ոմանք, սկսան բամբասանքի եւ լծուեցան խլրդային աշխատանքներու, Գաւառականը նսեմացնելու Վարչութիւնը քանդելու նպատակով: Այդ «անկաշառ» հայրենակիցներու ջանքերուն շնորհիւ, Սէն Ժիւլիէն կը խզէր իր կապը Գաւառականին հետ ու կը զատուէր: Ժողովին մէջ իրենց տեսակէտը մերժուելուն եւ գործերը իրենց ուզած եղանակով չվարուելուն համար: Գաւառականի հայրենասէ՛ր բարեկամները որամ ցանելու պաշտօն ստանձնելով, աս ու ան հրաժարեցուցին երեսփոխանութենէ, եւ միտքերը գրգռեցին: Ատոնցմէ ոմանք ե՛ւ երեսփոխան էին ե՛ւ ուսուցիչ, միաժամանակ ինքնահաւաններ:

Ահա այդ դէպքերը, եւ նմտացոյցի հաւասարակշռութեան պէտքը, պատճառ եղան որ Վարչութիւնը քիչ մը շրջահայեաց ու զգոյշ շարժի, մանաւանդ դպրոցին մէջ: Եւ հարկ եղաւ արձակել քանի մը ուսուցիչներ, որոնք ակներեւ թերութիւններ կը ցուցնէին:

Արդարեւ, հաստատուեցաւ, որ Պ. Յովհ. Սապեհ, իր ստացած վարձատրութիւնը քիչ կը գտնէ. եւ այդ իսկ պատճառով, գնահատելի ծառայութիւն մը չուզեր մատուցանել դպրոցին, եւ կ'ուզէ միշտ վայրկեան մը առաջ, նոյնիսկ դասը կէս ձգելու գնով մեկնիլ դպրոցէն: Պ. Եղիշէ Թորոսեան ալ առարկելով թէ իր ապրուստը դպրոցէն չապահովուիր, դասաժամերը իր ուզած ձեւովը պատրաստել տալ ջանացած է: Յետոյ, «Հայ Սիրտ»ի խմբագրութեան եւ ուրիշ գործերու ետեւէն կարենալու համար, աւելի քանաճապարող եղած է, դպրոցէն բոպէ մը առաջ դուրս ելնալու տեսակէտէն, եւ անհոգ՝ իր պաշտօնավարութեան մէջ: Կար նաեւ Տօնապետեան մը՝ անպէտ:

Գալով դպրոցի վիճակին, այժմու տեղը, կեդրոնի մէջ է, և դասաւանդութիւնները կանոնաւոր կ'ընթանան. աշակերտները աւելի շատ են, եւ ուսուցիչները աւելի քիչ, թէեւ կարգ մը նկատումներով, երկու վերի դասարաններ ալ ջնջուած են:

Այս առթիւ ցանկալի է որ ուէէ Վարչութիւն պատասխանէ արդար քննադատութեանց, ինչպէս կ'ընեն մենէ աւելի քաղաքակիրթ ազգեր:

Կ. Ս.

ԼԻՈՆԻ ԳԱՒԱՌ. ԺՈՂՈՎԸ

ԼԻՈՆ, 11 դեկտ. (սեփ. թղթ.). — Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Լիոնի Գաւառ. Ժողովի անդրանիկ ներկայացուցչական ժողովը, Գ. Թաղապետարանի մատենադարանի շէնքին մէջ: Ս. Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Կրընոպլի եւ Վիէնի Ազգ. Միութիւնները ղրկած էին իրենց երկ-երկու ներկայացուցիչները. փոն տ'Օպնա նամակով մը յայտնեց թէ հնարաւորութիւն չունենալով ընդհ. ժողով գումարել, չէ կրցած իր ներկայացուցիչները ղրկել: Վալանս կը ձգտի Մարսէյլի միանալ: Կը բացակայէր միայն փոն-տը-Շէրիւի ներկայացուցիչը: Գաւառ. ժողովի ատենապետ Պ. Աղէքս. Կիւլպէնկեան ժողովը բացուած յայտարարեց Ասլանեան քահանայի «պահպանիչով»: Ապա շրջանի ներկայացուցիչները ներկաներուն ծանօթացնելէ վերջ, զեկուցում տուաւ Գաւ. Ժողովի ընտրութեան, գործունէութեան եւ ընթացիկ հարցերու շուրջ: Պ. Ճանկէօզեան նոյնպէս դատավարութեան մասին, յայտնելով թէ շուտով տեղի կ'ունենայ վերաքննութիւնը ու կրկին ձեռք կը ձգուի վճիռը: Յետոյ նախագահին հրաւէրով շրջանի ներկայացուցիչներն ալ առանձին առանձին ըրին իրենց զեկուցումները, որմէ պարզուեցաւ հետեւեալ պատկերը.—

Ս. Էթիէն, Ս. Շամոն եւ Կրընոպլը առանձինն ունին իրենց Ազգ. Միութիւնները, վաւերացուած տեղական կառավարութենէն: Անոնք իրենց վստահութիւնն յայտնեցին օրինաւոր Գաւ. Ժողովին, յանձն առնելով ենթարկուիլ անոր հեղինակութեան: Նաեւ բուռն ցանկութիւն յայտնեցին ունենալու մասուռ-մանկապարտէզներ առանձին առանձին:

Նախագահը Պ. Ա. Կիւլպէնկեան ընդառաջ երթալով շրջանի մարմիններուն, յանուն Գաւառ. Ժողովի խոստացաւ չզլանալ ոեւէ աջակցութիւն եւ յայտնեց թէ արդէն Լիոն մասուռ-մանկապարտէզի մը համար ներկայիս ունի 5000 փրանքի անձեռնմխելի գումար մը, պիտի ջանայ շուտով նիւթական միջոցներ հայթայթել, կրկնապատկելու այդ գումարը: Փոն տը Շէրիւի համար իբրեւ հոգեւոր հովիւ արդէն քսանթիէն (Ցունաստան) քահանայ մը հրաւիրուած է: Նոյնը պիտի ըլլայ նաեւ միւս շրջաններու համար: Սոյն ժողովին ներկայ էին նաեւ խորհրդակցական ձայնով «քլիք»էն հեռացած հնչակեան ներկայացուցիչներ՝ Պ. Պ. Թաթարեան եւ Տ. Գէորգեան, որոնք շուտով մաս պիտի կազմեն օրինաւոր Գաւառ. Ժողովին, իբրեւ անդամ: Բոլորի զեկուցումէն պարզուեցաւ որ «քլիք»ը օրէ օր կը կորսնցնէ իր հեղինակութիւնը, շնորհիւ իր բարոյական զեղծարարութեան:

Օրակարգի հարցերը լուծուելէ յետոյ, նախագահը խնդրեց Գաւառ. Ժողովին եղբայրական ողջոյնները տանիլ եւ թելադրութիւններ ըրաւ բոլոր ներկայացուցիչներուն: Ժողովը վերջացաւ ուշ ատեն, տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայացուցիչները իրենց լաւագոյն բարեմաղթութիւնները ընելէ յետոյ բաժնուեցան իրարմէ:

Յ. Նիկողոսեան

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ տասը օրէ ի վեր տեղացող անձրեւները դեռ կը շարունակուին: Կաղինի մեծութեամբ կարկուտ տեղացած եւ յաջորդող փոթորիկէ մը վերջ, անձրեւները հեղեղի մը երեւոյթը առած են: Հրապարակներն ու ճամբաները յորդահոս ջուրի մէջ մնացած եւ լիճերու կերպարանքը առած են: Բազմաթիւ խանութպաններ, ճամբայ չգտնելով, իրենց վաճառատուները գիշերած են:

Հեղեղներուն հետեւանքով, Քէմէր Չայը յորդած եւ շրջակայ թաղերը ջուրի մէջ մնացած են: Այս տեղերու բնակիչները տանիքներու վրայ ելլելով կրցած են ազատել իրենց հոգին, բայց հեղեղը քշած է իրենց գոյքերը: Փլած են 28 տուներ, 32 ալ մասամբ քայքայուած:

Մեծ Մէնտէրէս գետը յորդած եւ Նազիլլիի շրջակայքի դաշտերը ամբողջութեամբ ընդարձակ լիճի մը փոխած է.

Դեկտ. 4ի գիշերը, սաստիկ անձրեւի միջոցին, թեթեւ երկրաշարժ մըն ալ տեղի ունեցած է, բնակչութիւնը ահ ու դողի մատնելով:

Կարմիր Մահիկը պատսպարան ու պարէն կը հայթայթէ արկածեալներուն:

Պրուսայէն կը հեռագրեն թէ վերջին անձրեւները մեծ աւեր գործած են կուսակալութեան մէջ: Գարաճապէյ գետակը յորդած ու խճուղին քանդած է. բազմաթիւ գիւղեր ջուրի տակ մնացած են: Փարախները ջուրերու յարձակման ենթարկուած եւ բազմաթիւ ոչխարներ խեղդուած են:

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՎ

Նոր տառերու օրէնքը մինչեւ 1930 պայմանաժամ կու տայ դատավճիռներուն, ժողովի ատենագրութեանց եւ քննութեանց թղթածրարներու փոփոխութեան համար, բայց ոեւէ յիշատակութիւն չկայ արժեթուղթերու, դրոշմաթուղթերու եւ նման թուղթերու մասին:

Այս պատճառով, ջանքեր կ'ըլլան յիշեալ թուղթերն ալ նոր տառերով պատրաստելու, արաբական գրերը օր առաջ բոլորովին անհետացնելու համար: Ելմտական գործավարութիւնը մօտերս վարկ պիտի խնդրէ Ազգ. Ժողովէն, նոր դրոշմաթուղթեր տպագրելու համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 դեկտ.— Հակառակ քանի մը չարամիտներու ցրուած թռուցիկներուն եւ սպառնալիքներու, քանի մը օր առաջ Պոն Թէաթրի մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի կողմէ տօնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեակը: Ներկայ էին նաեւ «Petit Marseilles»ի եւ ուրիշ թերթերու թղթակիցներ, ֆէտէրասիոններու ներկայացուցիչներ եւ օտար հիւրեր:

Հանդէսը բացաւ մասնաճիւղի անդամներէն դերասան Մ. Մալութեան, պատկերացնելով «Արարատ»ի կազմութիւնն ու գործունէութեան կարեւոր կէտերը:

Ապա, աւուր պատշաճի երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, տեղի ունեցաւ «Արարատ» մասնաճիւղի ֆութպոլիստներու, աթլէթներու եւ սկաուտներու տողանցքը, որ շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգեց: Յետոյ բեմ ելաւ Պ. Աթէշեանը, որ շատ սիրուն ֆրանսերէնով մը պատկերացուց 1918ի հայկական կեանքը. Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմութեան անհրաժեշտութիւնը, իզմիրեան աղէտը եւ անկէ վերջ ստեղծուած կացութիւնը եւ իր խօսքը վերջացուց յայտնելով որ՝ ինք երջանիկ է որ այդպիսի միութեան մը կողմէ, Ֆրանսայի բարեկամներուն կը խօսի, բացականչելով «կեցցէ՛ մեծն Ֆրանսա», «կեցցէ՛ Հայաստան»:

Մարզական զանազան հատընտիր խաղերէ եւ փորձերէ վերջ, Միութեան կողմէ բանախօսեց Պ. Ազգին, Թուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակի կէտերը, անոր կատարած գեղեցիկ գործերը, բազմակողմանի պատկերացնելով ֆութպոլի, աթլէթիզմի եւ սկաուտիզմի օգուտները:

Եւ աւելցուց. «Մեր նպատակն է այս մեր ժամանակաւոր հայրենիքի մէջ լաւ քաղաքացիներ պատրաստել: Այդ իսկ պատճառով, կանգ չենք առներ ո եւ է արգելքի եւ զոհողութեան առջեւ: Մենք մարզիկներ կը պատրաստենք. արիներ: Մենք կը հաւատանք այս ցեղին վերջնական յաղթանակին: Մենք կ'երթանք, պարտաւոր ենք երթալու, անմիջապէս որ հայրենիքը օտար լուծէն, օտար բռնակալութեան սուիններէն ազատուի: Այն ատեն մենք մեզ հետ պիտի տանինք այս երկրի՛ բոլոր լաւ յատկութիւնները: Մենք անծանօթ չենք մարզական շարժումին. երեսուն տարի առաջ Վասպուրականի մէջ Մ. Փորթուգալեանի ջանքերով առանձնապէս մեծ աշխատանք թափուած է այդ շարժումին համար: Անկէ տարիներ առաջ ալ Հայեր ծանօթ են մարզանքի եւ անոր օգուտներուն: Ուր որ Հայ կայ այժմ հոն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր կան»:

Մարսէյլը՝ ուրիշ մասնաճիւղ մըն ալ ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Ուրախ ենք. խաչաձեւում սպասել չարամտութիւն է. գործելու շատ հող եւ ասպարէզ կայ: կարելի է նաեւ միանալ: Մենք եղբայրական ձեռք կը մեկնենք միւս մասնաճիւղի մեր մարզիկ եղբայրներուն. ոյժը միութեան մէջ է: Մէկ պայման սակայն, — մենք չենք լքեր ու չենք հանդուրժեր որ լքուի մեր նուիրական եռագոյնը, որ մեր պապերու եւ մեր հայրերու արիւնովը է նուիրագործուած»:

Բանախօսութիւնն անմիջապէս թարգմանուեցաւ ֆրանսերէնի եւ ֆրանսացի թղթակիցները եւ հիւրերը շնորհաւորեցին թէ բանախօսը եւ թէ վարչութիւնը:

Հանդէսը վերջացաւ եգիպտոսէն նոր հասած հայ կռփամարտիկ Սանճաքճեանի եւ օտարի մը խաղով, որ նոյնպէս լաւ տպաւորութիւն ձգեց:

Յաջորդ օր, տեղական ֆրանսական թերթերը, մասնաւորապէս «Փըթի Մարսէյլ» գնահատական հատուածներ նուիրեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեակի տարեդարձին:

Գաղութին հայութիւնը ուրախ է եւ հպարտ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղին 10է աւելի նոր մարզիկներ արձանագրուած են այս այս հանդէսէն յետոյ:

Ա. Իրաջեկ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՍԱՐՍԷԼ.— Անկէց երկու շաբաթ առաջ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղը յաղթեց F. G. Vaugirard *Ա. խումբին 4—1ով: Եղանակին սկիզբը Սարսէլ հաւասար մնացած էր* Stade Montgeronais *Ա. խումբին դէմ 1—1ով: Իսկ անցեալ կիրակի, փոխ-վրէժ մրցումի հրաւէր մը ստացած ըլլալով նոյն խումբէն, ընդունեց մրցումը եւ այս անգամ դժուարաւ յաղթութիւնը ձեռք ձգեց, 2—1 կոլով: Թէեւ հակառակորդը նոր ոյժերով իր խումբը զօրացուցած էր, բայց իր մէկ կէտը շահեցաւ բէնալթիով մը:*

ՓԱՐԻԶԻ մեծ արուարձաններուն հանրակառքի գործադուլը կը շարունակուի խաղաղօրէն Միւրօ-Սէն Ժէրմէն, Վէրսայլ, Փուասի գիծերուն վրայ: ընկերութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է բանթողներուն հանդէպ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

«Բայց այս անօրէնները, փո...նակ երախտապարտ մնալու իրենց ծառայութիւնը մա...ցանելու զիրենք սնուցանող ...պանծ հայրենիքին, կը դա...ճանեն անոր ու կը ծառայեն ...վատ թշնամիներուն: Խիստ ...ափուկ գործ մըն է որ կը վըս...տահուի այս մարդուն, ու ան, ...ժամբ կը խանգարէ զայն, ...պէսզի մեր փառապանծ բա...նակին ալիւրը ուշանայ:

«Զգեստ Ալլահին ու մարգա...րէին որ արժանի երկնային մեծ ...ատիժը տան, թող ան այս եր...կրին վրայ կրէ մեր սահմանած ...պատիժը:

«Հանգի՛ստ, զաւակներս:»

Երբ աւարտեց, հրամանատա...ր քաշուեցաւ մէկ կողմ: Ետեւի ...երքէն Դաւիթ, շրջապատ...ուած երկու զինուորներէ, յա...ռաջացաւ զօրաբաժնին ձեւացու...ցած բոլորակէն ներս, ազատ մասին մէջ: Մունկի նստեցուցին, ոտքերը սրունքներու վարի մասէն կապեցին իրար, ներբաններ օդին, մինչ գլուխը կը կախուէր դէպի հողը: Հրամանի մը վրայ նուագախումբը քայլերգ մը սկսաւ ու երկու զինուորներ, Դաւիթի երկու կողմերը անցած, հետեւելով նուագին ու կանոնաւոր փոխադարձութեամբ մը սկսան բիրի չափ հաստ գաւազանի մը հարուածները իջեցնել Դաւիթի ներբաններուն, վայրենօրէն ու անխնայ: Առաջին հարուածներուն Դաւիթ ինքզինքը սեղմեց, ամօթ զգաց ցաւին ազդեցութեան տակ ձայն մը հանելու: Ու շրթունքները արիւնելու աստիճան կը խածնէր, ջիղերը պրկած եւ բռունքին եղունգները մատերու նման ուռած: Նախապէս ճակատը, յետոյ ամբողջ մարմինը քրտինքի մէջ թաթխուեցաւ, ու կորսնցուց ոտքեր ունենալու գիտակցութիւնը: Միայն անթիւ, հսկայական ասեղներ է որ կ'երկննային մինչեւ իր սիրտը ու կը քաշուէին փըրցնելով շուրջի միսերը: Ի վերջոյ չկրցաւ դիմանալ, ձգեց որ բերանը բացուի ու ամէն հարուածի դուրս ելլէ բարձր եւ սրտապատառ աղաղակ մը, որ սակայն իր ականջներուն իսկ չհասնէր, խլացած նուագին հուժկու ալիքներուն մէջ:

Երբ կապերը քակեցին ու հանեցին ոտքի, արժատախիլ ծառի մը պէս գետին պիտի իյնար եթէ երկու զինուորները չըլլային: Իրեն կը թուէր թէ հարուածները կը շարունակուին տակաւին, համաչափ եւ ծանր: Թեւերը մտան, տարին հրապարակին մէկ անկիւնը ու ձգեցին գետին:

Զօրաբաժինը իր մարզանքը կը կատարէր սպաներու կտրուկ ու բամբ հրամաններուն տակ: Հրամանատարը, իր անհանգարտ ձիուն վրայ, կը հետեւէր փորձերուն, շրջապատուած երեք ստորադասեալներէ:

Ցաւէն պրկուած դէմքով մը, Դաւիթ կը մնար գետնին վրայ անշարժ եւ թոյլ: Երկու զինուորները կը խօսէին ցած, իրենց ժպտուն աչքերը ուղղելով երբեմն իր վրայ: Ան կը ցնցուէր այս ակնարկներուն տակ, իր վիճակին եղերականութենէն արտակարգօրէն կը յուզուէր, ու միեւնոյն ատեն կատաղութիւն մը զինքը կ'ալեկոծէր, խորհելով որ հնարաւորութիւն չունի սա երկու անբաններուն, միւս աստիճանաւոր ճիւաղին, ու բոլորի՛ն ճիտը հաւի մը ճիտին նման պլորելու:

Հակառակ զայն ընչմարելու իր բովանդակ ճիգին, հազարապետը աչքերուն առջեւն էր միշտ, կարծես պղտիկցած. պըզտիկցած ու տեղաւորուած ըլլար իր բիբերուն մէջ:

— Հա՛յ մը, կը լսէ՞ք, իմ աբի զինուորներս, Հա՛յ մը...

Այս խօսքը կը մեծնա՛ր, կը մեծնա՛ր, ու սարսափելի համեմատութիւններ առած քամիի մը նման կը մոլեգնէր իր ուղեղին մէջ: Մտիկ ընելով անոր գրգռիչ ճառը, Դաւիթ հասկցած էր, լոյսի չափ պայծառօրէն, պատահած ու դեռ պատահելիք դէպքերուն պատճառը: Հայ էր, ահա բոլորը: Իր աշխատանքի ընկերներէն մէկ մասը մինչեւ հիմա զանազան պատրուակներով հեռացուցած էին ջաղացքէն, բայց Դաւիթ վայրկեան մը իսկ չէր խորհած որ ատիկա կուգար անոնց Հայ ըլլալէն: Այժմ կը պարզուէր ամէն ինչ: Ինչ որ կը զայրացնէր զինք ամէնէն աւելի սակայն, սուտն էր, եւ ո՛չ թէ չարչարանքը կամ տրուած պատիժը: Իրեն պէս անմեղ, նոյնիսկ օգտակար զինուոր մը դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ եղերական ճակատագրի մը ենթարկելը կ'ընդվզեցնէր զինք: Մանաւանդ չէր կրնար բացատրութիւն գտնել կիրքեր լարելու ու ատելութիւն հրահրելու այն ակներեւ դիտաւորութեան, որով հազարապետը խօսած էր իր «արի» ու «սիրելի» զինուորներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ կար պայծառ ու յայտնի, իր կորսուած ըլլալն էր: Այս մտածումը զինք լեցուց անհուն զառնութեամբ մը, ու դարձաւ կնոջ ու զաւակին: Երեւակայեց անոնց յուսահատութիւնը, արցունքները եւ անօգուտ փնտռտուքը: Դիւահարի պէս մտածումը պատկերէ պատկեր սկսաւ ցատքել, ջիղերը իրենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցին: Անոնց ներկայի յուսահատութենէն գնաց մինչեւ անոնց ապագան, ու տեսաւ որ ճամբան հետզհետէ կը խաւարի: Դաւիթ այժմ մոռցած էր իր ոտքերուն տառապանքը, ու աչքերը խոշոր մը բացած եւ սեւեռած պարապութեան մէջ, կը հետեւէր կնոջն ու զաւակին կեանքին յաջորդական շրջաններուն: Տեսաւ զանոնք թշուառ եւ անօթի, ու այնքան յառաջ գնաց որ հանդիպեցաւ մահուան: Զգայախաբութիւնը այնքա՜ն ուժգին էր որ, կը կարծէր գտնուիլ իրականութեան մէջ: Դէմքը ստացաւ դիակնային դեղնութիւն մը, ու իր սիրելիներուն օգնութեան հասնելու մտածումով, ոստում մը ըրաւ կանգնելու համար:

(3) Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

գամերուն վրայ: Վրան մարդ չելաւ, յետոյ կնիկը արիւնեցաւ: Վերջապէս դագաղի փորձն ալ չըրաւ: Համաձայնութիւն կայացած էր որ ժողովուրդը չպիտի միջամտէր եւ թէ ամէն ինչ պիտի անցնէր իմ եւ Հէօզէի միջեւ: Թարմա պէտք չէ որ խառնուէր գործին:Մանաւանդ որ իր միջամտութիւնը հաւանաբար անշահախնդիր ալ չէ:

«Վերջերս Թարմա ինծի դիմելով 5000 ֆրանք պահանջեց, Փօլ Հէօզէի իրեն առաջարկածին կրկինը, որպէս զի չմիջամտէ: Մերժեցի: Երկուշաբթի առաւօտ դարձեալ պանդոկս եկաւ, բայց չուզեցի ընդունիլ զինքը:

«Դագաղի փորձը կատարելէ առաջ հեռացուցին բոլոր օգնականներս: Փօլ Հէօզէի մարդիկն էին որ զայն ամբողջութեամբ չլեցուցին աւազով: Հակառակորդս անիրաւ է, երբ կ'ըսէ թէ ես խարդախութիւն ըրի: Իրականին մէջ ես զոհ եմ ամենագարշելի մեքենայութեանց:

«Ուստի մտադրած եմկրկին ապարէզ կարդալ Փօլ Հէօզէի: Կասկածամիտ դարձայ, ու այս անգամ ուշադրութիւն պիտի դարձնեմ որ քննիչ մարմինը անկողմնակալ ըլլայ եւ փորձերը չխեղաթիւրուին:

«Միւս կողմէ դատաւորս Իսքովսքի զրպարտիչի դատ պիտի բանայ Փօլ Հէօզէի դէմ:»

⁂ Երէկ առտուան «Ժուռնալ»ի մէջ Փօլ Հէօզէ կը բացատրէ թէ ինչպէս յաղթեց: Կը խոստովանի թէ ինք չի կրնար ֆաքիրին ըրածները «նոյն սաստկութեամբ» ընել:

Ու կ'աւելցնէ թէ Թահրա մեծ արուեստագէտ մըն է, վարպետօրէն կը խաղայ, յանդուգն է եւ մեծ տպաւորութիւն կը գործէ հանդիսականներուն, մանաւանդ կիներուն վրայ, որովհետեւ գեղեցիկ է, անուշ, թեթեւօրէն մելամաղձոտ եւ խորհրդաւոր,...խսկական հմայիչ մը:

Ֆրանսերթութ վէճը Սուրիոյ մասին

Սղերդ-ի երեսփոխան Մահմուտ պէյ «Միլլիէթ»ի մէջ անդրադառնալով սուրիական վէճին, կը շեշտէ.

«Այս խնդիրը տրամաբանութեան սահմանին մէջ քննելը տարբեր է, իսկ սպառնալիքով եւ ցասումով լուծելու աշխատիլը՝ բոլորովին տարբեր: Ֆրանսական մամուլը կը նախընտրէ երկրորդ կէտը, որ տկարներու եւ անիրաւներու յատուկ է:Օրինակ՝ չենք զիջանիր պատասխանելու «Ժուռնալ»ի այն քարին, թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւնը Թուրքիոյ հոգ պատճառելու հանգամանք ունի:

Կարգ մը պետութիւններ բացէ ի բաց մենատիրական քաղաքականութիւն կը վարեն որոշ շրջաններու մէջ: Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի վարածը այդ տեսակէն է: Արդ, մենք չենք կրնար գործիք ըլլալ այդ քաղաքականութեան եւ ատոր համար վտանգել մեր ապահովութիւնը: Թող լաւ գիտնան որ Նոր Թուրքիոյ գործը չէ արուեստական դարձուածքներու եւ մանաւանդ սպառնալիքներու տակ ուրիշներու «պախշիշ» տալ իր սեփական հողերէն:

⁂ Թուրք թերթ մը կը գրէ թէ Սուրիոյ մէջ կալուած ու հող ունեցող եւ թուրք հպատակութիւնը ընդունող 13,000 անձեր շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած են: Ասոնց սեփական կալուածները գրաւի տակ առնուած են: Լօզանի դաշնագրին հակառակ եղած այս գրաւումին պատճառով, Սուրիոյ մէջ գտնուող սեփականատէր թուրք հպատակները չեն կրնար Թուրքիա գալ:Ֆրանսացիներուն հետ Էնկիւրիի մէջ տեղի ունեցած բանակցութիւններուն հետեւանքով, այժմ Թուրքիա բնակող եւ Սուրիոյ մէջ կալուած ունեցող թուրք հպատակները արտաքին գործավարութեան դիմում կատարած են, դաշնագրի տրամադրութեան համաձայն, իրենց իրաւունքները ապահովելու համար:

Յունաստանի համայնավարներուն ախոռը

Գրեցինք թէ հելլէն կառավարութիւնը կը պատրաստէ նոր օրինագիծ մը՝ համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակելու համար Յունաստանի մէջ:

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ՝ Սելանիկի Ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէնութիւնը որոշած է աքսորել Ծխախոտի Արհեստակցական Միութեան Գործադիր Մարմնի բոլոր անդամները, որոնք պատասխանատու կը նկատուին վերջերս ծագած մեծ գործադուլին: Արդէն Անաֆի կղզին աքսորուած են Թափէթան Անտրէու եւ Կրուզու, իսկ կը փնտռուին միւս անդամները՝ Փափանիքոլաու եւ Ասիքիս, որոնք փախած են:

Համայնավար թերթերը գրէ թէ այս առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ Սելանիկի բանուորներուն մէջ:

Բլոց հրաժարեցաւ եւ պիտի ձերբակալուի

Երէկ գրեցինք թէ դատական նախարարը պահանջած էր Ծերակոյտէն Բլոցի անձեռնմխելիութիւնը վերցնել՝ որպէս զի կարելի ըլլայ դատական իշխանութեանց յանձնել զայն:

Առանց սպասելու որ Ծերակոյտը արտայայտուի իր մասին, նախկին ելմտական նախարարը աջի իրիկուն Ծերակոյտի Նախագահին ղրկեց իր հրաժարականը իբրեւ ծերակուտական Սոմ նահանգի: Բլոց կը հրաժարի նաեւ իր պատկանած քաղաքական եւ այլ բոլոր խմբակցութիւններէն, ինչպէս նաեւ Փարիզի փաստաբանական կաճառէն:

Ծերակոյտին մէջ Բլոցի հրաժարականը պիտի կարդացուի այսօր ուրբաթ, եւ ըստ 1875ի Սահմանադրութեան, մինչեւ այդ վայրկեանը Բլոց օրինապէս կը մնայ ծերակուտական եւ անձեռնմխելի է:

Միայն թէ նախազգուշութեան համար, Բլոց Մալմէզոնի յիմարանոցէն փոխադրուեցաւ Սիւրէնի յիմարանոցը, որ ոստիկանական հսկողութեան տակ կը գտնուի: Մինչդեռ Մալմէզոնի բուժարանէն ազատ էր ուզած ատեն դուրս ելլելու եւ հոն գացած էր իր կամքով:

Բլոց այս իրիկուն պիտի ձերբակալուի եւ դատական իշխանութեան պիտի յանձնուի:

Կը հաւաստեն թէ վերջին օրերս Բլոց անձնապանութիւն փորձած է Մալմէզոնի մէջ, սակայն բարեկամ մը արգելք եղած է:

Ամիէնէն (Բլոցի ընտրական շրջանակը) կը հաղորդեն որ Բլոցի դրամական պղտոր գործերը նորութիւն չեն, այլ ծաօթ են 30 տարիէ ի վեր: Ծերակուտականը քանիցս դրամ փոխ առած էր իր բարեկամներէն՝ մեծ պարտքեր վճարելու համար: Նշանաւոր խաղամոլ մըն էր. մասնաւորաբար մեծ գումարներ կորսնցուցած է ձիարշաւի մէջ: Նոյնիսկ ելմտական նախարար եղած ատեն կը շարունակէր ձիարշաւի բախտախաղը:

Թերթի մը համաձայն, վերջին անգամ 12 միլիոնի բաց մը ունէր, զոր չկրցան գոցել իր բարեկամները:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ օ ֆլէռ տը Լիւնի վերնայարկը: Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ բանաձեւներու քուէարկութիւն: ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Խումբերու գանձապահները պարտաւոր են իրենց հաշիւները անպայման փակել մինչեւ դեկտ. 15:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՌՈՍՏՈՄ» ԴՊՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

22 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Chalet Edouard*ի երկու շքեղ սրահներուն մէջ*, 31—33 Rue Manin *կամ* 93 Ave. Sêcrétan, Métro Buttes-Chaumont *կամ* Combat.

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ ճաշ-պանտ:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ վալանսի Զարսանճագի Հայրենակց. միութեան ի նպաստ Զ. Ե. Ո. Միութեան կիրակնօրեայ դպրոցին

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Սինէմա Սէն Լուիի մէջ

կը ներկայացուի՝ ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ

մեներգ, պարի եւ աթոռի մրցումներ, Օրքէսթր, արեւելեան նուագ եւ ճոխ պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 4 ՖՐ., ԿԻՆԵՐՈՒ 3 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան վաղըՇբ. իրիկուն ժամը 8ին էմիլ Զոլայի սրահը, 127-129 Rue Boileau ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Հայրունիի ու տեղական ուժերու

կը ներկայացուի՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 84 Rue Chapeի սրահին մէջ Տրամաթիք Սթուդիան ղեկավարութեամբ՝ *Մ. Մարութեանի*

կը ներկայացնէ՝ ՍԱՄՍՈՆ *եւ* ԴԱԼԻԼԱ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի *Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:*

Փարիզի *Գոյամարտ խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին:*

Մարսէյլի *Սէն Թ'Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ժողովը՝ այս կիրակի իրիկուն ժամը 6.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Զեկոյց պատգամաւորներու եւ խորհրդարանական կարգեր:*

Ֆօն տ'Օպնայի *Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները, այս կիրակի ժամը 2ին իր Դպրադարանի սրահը: Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն, շրջաբերականներու ընթերցումն եւայլն:*

Մարսէյլի *Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Հիւսեան: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան:*

Լիոնի *Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը: Մուտքը* Rue François-Garcin*ի փողոցէն: Նոր արձանագրուած ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին նաեւ քաղաքս նոր ժամանած ընկերները որոնք պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի վկայականներով:*

Մարսէյլի *Քրիստափոր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ* Սիամանթօ, Վարուժան, Բաբկէն Սիւնի, Վաճապ եւ Ալտօ *խումբերու բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական սրահը: Օրակարգ՝ Զեկոյց պատգամաւորներու: Ներկայանալ անդամատետրով:*

Մարսէյլի *Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ* Արմէն-Գարօ, Գէորգ-Չաւուշ, Քեռի, Ջարդարեան եւ Քրիս *խումբերը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին, 62 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ Այս իրիկուն ժամը 9 — 10 Քաղաքական տնտեսութիւն եւ պետական իրաւունք (Պ. Ա. Խանդկարեան): Ժամը 10—11 Առողջապահութիւն (Տօքթ. Բալասան):

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2ին, տիկին Մկրտիչեանի սենեակը, 34 Rue Villoray: Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Խարբերդի եւ Յար. Գաւ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր տարեշրջանը լրանալուն առթիւ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Գ. Թաղապետարանի Դպրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին նոր անդամ արձանագրուիլ փափաքողները:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի 15 Rue Lepic*: Մէթրօ՝* Blanche*: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Օրակարգ.— Կարեւոր խնդիրներ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Միշէլ Ֆրանքլէն Պօյաճեան որ Նոյեմբեր 22ին մեկնած է Մարսէյլէն Փարիզ: Երկար ատեն իբրեւ պաշտօնեայ ծառայած է Սամարիթէնի եւ ուրիշ ֆրանսական տուներու մէջ: Իմացնել իր հօր՝ Artin Boyadjian, 52 Rue du Tapis Vert, Family Palace Hôtel, Marseille.

ԳՏՆՈՒԱԾ

Կարնոյ Չիթող գիւղացի Արմենակ Աւետեանի եղբայրը Արամ կը գտնուի իր մօրաքրոջ որդւոյն մօտ: Հասցէ՝ K. Kesserian, C/o Me. Nedjib Haddad, Alep, Syrie.

Գրաշար կ'ուզուի

Հայերէնի խիստ վարժ երկու գրաշար կ'ուզուի: դիմել՝ «Massis» տպարան, 208bis rue Lafayette, Paris (10e).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ գրաշարի աշակերտ մը: Մնայուն գործ: դիմել՝ *Յառաջ*ի:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շl.	40շl.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

ՇԱԲԱԹ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

15 DÉCEMBRE 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 830 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐԴ ՔԱՑԽԻ, ՄԱ՛ՐԴ

Նոյեմբեր 21ի խմբագրականով, «Լսէ՛, Տէր, եւ ողորմէ», ուր կը գտնէինք «Պայքար» թերթին մէկ նշանաւոր գիւտը: Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, գիշերաջան աշխատութենէ մը յետոյ, հետեւեալ ծրագիրը կը ներկայացնէր, «Հայկական պահանջներու արդարացուցիչ աղմուկները» դադրեցնելու, ներգաղթը դիւրացնելու եւ հայրենիքը փրկելու համար.

— «Ասիկա կարելի է, եւ շատ կարճ ժամանակի մէջ կրնայ իրագործուիլ, եթէ 20 - 30 հոգւոյ, նախկին կառավարութեան ջոջ պաշտօնատարներուն եւ անոնց հետեւորդներուն չարաշուք դերն խառնակչութիւնը չէզոքացուի եւ բացարձակ անզօրութեան դատապարտուի» (Պայքար, 4 հոկտեմբեր):

Այս առթիւ, հարց տուինք հրապարակաւ.

— «Կը ստանձնէ՞ք իրականացնել ձեր ծրագրին գոնէ մէկ կէտը, առանց ներգաղթը, հայրենիք վերադարձնել միայն ձե՛ր հետեւորդները, եթէ մենք անզօրութեան դատապարտենք ոչ թէ 20 - 30 հոգի, այլ 20.000 - 30.000 «խառնակիչներ», զրկելով մարդկային բոլոր իրաւունքներէն, մինչեւ իսկ Աստծու բարեւէն: Աւելի խիստ ըլլան թրքա՛յան 150նոց ցանկը»:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը, փոխանակ հարցին շիտակ պատասխանը տալու, Նոյեմբեր 28ին, նոր խմբագրականով մը կը յուսաբանէ՛ իր հռչակաւոր գիւտը, եւ կը պնդէ եզական յամառութեամբ մը.

— «Մենք ըսած էինք նաեւ որ գաղութներու մէջ այլազան մարդիկ ու հոսանքներ շուտով կրնան զիրար հասկնալ ու գործակցիլ, եւ Հայաստանի հետ ալ վերաշինական, ներգաղթի եւ այլ մարզերու մէջ աւելի սերտ եւ արդիւնաւոր կապեր ու յարաբերութիւններ կը հաստատուին, եթէ այս 20 - 30 հոգւոյ չարաշուք ազդեցութիւնը չէզոքացուի եւ իրենց դերն ու գործունէութիւնը խափանուի»:

Տարբեր բան չպիտի ըսէին, ուրիշ պարագաներու մէջ, իթթիհատական «Իգտամ»ն ու «Սապահ»ը, կամ քէմալական «Միլլիյէթ»ն ու «Ճիւմհուրիյէթ»ը:

Բայց այս ցաւագար զառանցանքը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ: Ռամկավար օրկանը, ճգնելով բանաձեւել ու պաշտպանել անպաշտպանելի դատը, կը գլորէ կարգ մը քարեր, որոնց պատասխանը շառաչուն ապտակ մը պիտի ըլլար, առանց յառաջաբանի:

Ահա թէ ի՛նչ, —

— «Մէկ մարդ մը, կամ առ առաւելն մի քանի հոգւոյ խմբակ մըն էր, որ ժամանակաւորապէս երկու տարի առաջ շինծու Թղթակցութիւն մը հրապարակ նետեց ու արար աշխարհ իրար անցուց թէ Հայաստանի կառավարութիւնը էջմիածինը գրաւած եւ կաթողիկոսն ու միաբանութիւնը Զանգեզուր աքսորած է:

«... Ցերիւրողները խայտառակուեցան, բայց չամչցան, եւ անմիջապէս սկսան ուրիշ սուտեր ու առասպելներ գտնել թէ Հայաստանի կառավարութիւնը երկիրը Թուրքերով կը լեցնէ, թէ Հայը զինաթափ կ'ընէ, Թուրքերը կը զինէ, «զանգուածային» ձերբակալութիւններ կ'ըլլան եւլն.:»

Ընթերցողները կը յիշեն Էջմիածնի պատմութիւնը: «Յառաջ»ի մէկ Թղթակիցն էր— ոչ թէ Դաշնակցական ո՛ր եւ է մարմին— որ զոհ գացած էր սխալի մը, կատարեալ բարեմտութեամբ, իր կարգին Թիւրիմացութեան մէջ ձգելով Թերթը: Անմիջապէս բացատրեցինք ամբողջ խնդիրը, եւ այսօր չկայ պարկեշտ մարդ մը որ համարձակի վիճիլ այդ մասին, կամ «շինծու» հռչակել Թղթակցութիւնը: Ուրիշ խնդիր թէ, լուրին գըլխաւոր հիմքը պետական հրամանագիր մըն էր, որ չգործադրուեցաւ վերջին պահուն, «առ ի զգուշութիւն»: Բայց փրկուեցաւ Էջմիածինը:

Ինչ կը վերաբերի միւս «սուտ»երուն եւ «առասպել»ներուն, ո՛չ, այստեղ կանգ առէք, անպատի՛ւ մարդիկ: Ալ հերի՛ք է: Հերի՛ք է ինչքան հեգնեցիք, թրքաբարոյ շնականութեամբ, Ղարաւոր գիւղացիներու եւ քաղաքացիներու անլուր տառապանքը, անվերջ եւ անհաշիւ բանտարկութիւններն ու աքսորները, այո՛, Հայերու զինաթափումն ու Թուրք - Թաթարներու զառազինութիւնը, Թուրքերու տեղաւորումն ու հայ գաղթականներուն լքումը:

Հերի՛ք է: Եթէ մա՛րդ էք — չենք ըսեր պար՛կեշտ — համրեցէք 1925էն ի վեր կատարուած աքսորներն ու ձերբակալութիւնները, տարին քանի մը անգամ, ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի մէջ (խօսքը Հայերու մասին է): Ժողվեցէք եւ գումարեցէք ո՛ր եւ է տարուան զոհերուն թիւերը, բանտարկեալ թէ աքսորական: Պրպտեցէք խորհրդային տեղեկագիրները, եւ նոյնիսկ թերթերու կողմէ եղած խոստովանութիւնները («Խ. Հայաստան», «Երեւան» եւն.): Հարցուցէք 1925էն ի վեր Հայաստան գացած - եկած ճամբորդները — ձե՛ր իսկ ընկերներն ու բարեկամները: Հարցուցէ՛ք Ղափանցի Գերասիմին, որ ձեր կուռքը դարձաւ, Դաշնակցութիւնը ուրանալէ յետոյ:

Կատարեցէ՛ք այս բոլորը, եթէ մարդկային արժանապատուութեան շողորթ մը մնացած է ձեր վրայ, եւ այնուհետեւ կը խօսինք ձեզի հետ:

— Խմորդ քացխի, մա՛րդ, պիտի ըսէր Ղարաբաղցին:

Եւ ի՞նչպէս չըսենք մենք ալ, երբ անպատկառօրէն սուտ կը հռչակեն մեր լուրերը. «Հայաստանի կառավարութիւնը երկիրը Թուրքերով կը լեցնէ», մինչ Հայաստանի հողային գործավար Ա. Երզնկեան,— իրենց աչքին լոյսը— կը խոստովանէր անցեալ յուլիս 31ին, պաշտօնապէս եւ հրապարակաւ, թէ 80,000 Թուրքեր վերադարձած եւ տեղաւորուած են...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Գալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկախ հայաթերթ), հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (20 նոյ.).

— «Անցեալ քառասուն տարիներու ընթացքին Դաշնակցութիւնը եւ Հնչակեանները, ոչխարային համակերպութեամբ եւ ստրկամիտ հոգեբանութեամբ տոգորուած ժողովրդային զանգուածներուն մէջ արթնցուցին առնականութեան, մարտականութեան եւ իրաւունքի համար պայքարելու յատկութիւնները: Եւ երբ երկար տարիներ անհաւասար պայքարներէ ետք պատահեցաւ որ առաջին հայ Հանրապետութեան ղեկը Դաշնակցութիւնը ստանձնեց, տրուած պայմաններուն տակ, հակառակ իր կարգ մը սխալներուն եւ Թերութիւններուն, իր լաւագոյնը փորձեց եւ հիմը դրաւ շինարարական կարգ մը ձեռնարկներու զորս ժառանգ թողուց ներկայ խորհրդային հայ իշխանութեան:

Հայաստանի Համալսարանը, որուն անունով այնքան կը ճառեն, եւ որուն համար *աժան* ազգասիրութեամբ մը այնքան կը սոնքան պոլշեւիկները եւ իրենց ռամկավար խնամիները, հիմնուեցաւ նախկին կառավարութեան օրով: Նոր Արաբկիրի մը, Նոր Եւդոկիոյ մը կամ ուրիշ անուններով ներկայի խորհրդային վարիչներէն ներս առնուած մէկ քանիներու եւ կամ մէկ քանի հազար գաղթականներու փոխարէն, Հայաստանի նախկին կառավարութիւնը հիւրընկալեց եւ պաշտպանեց 300,000 *Արեւմտահայ* գաղթականութիւնը, այն ալ անհամեմատօրէն աւելի գէշ եւ յուսահատական պայմաններու տակ:

Ազգային եւ պետական կեանքի մէջ ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկն է *միատարր* ազգութիւն մը եւ կամ ժողովուրդ մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը: Նոյն բանը իր երկրին մէջ, այն ալ արեւելեան ամէնէն բարբարոս մեթոտներով գործադրող *Քէմալի* մը հանդէպ, երբ ռամկավար եւ պոլշեւիկ մամուլներէն կը շըռայլուէին այնքան հիացում, պէտք չէ մոռնալ ինչ որ աւելի ազնուօրէն տեղի ունեցած է Հայաստանի սահմաններուն մէջ, նախկին Հանրապետութեան օրով: Անոնք էին որ գլխաւորաբար Զօր. Անդրանիկի եւ ուրիշ ազգայիններու սկսած այնքան թանկագին գործերը յառաջ տարին եւ հայրենիքի նուիրական հողը ըստ կարելւոյն մաքրելով թրքօ թաթար ստուարաթիւ տարրերէն, ստեղծեցին հայկական *ճնշող* մեծամասնութեամբ ժողովուրդ մը:

Ի՞նչ ըրին ասոր փոխարէն խորհրդային Հայաստանի վարիչները: Ամէնէն առաջ իրենց եղբայրական սիրոյ ապացոյցը տալու համար, ամենակարճ միջոցի մը մէջ ետ բերին շարունակ հայութիւնը աջէն ու ձախէն հարուածող, եւ ամէն վայրկեան ներսէն ու դուրսէն անոր դաւածանող, աւելի քան 80.000 Թուրք-Թաթարական բորեններ:»

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախորդ ֆրանսական դեսպան Էմիլ Տէշներ առջի օր մեռաւ Փարիզի մէջ: 65 տարեկան էր: Դիւանագիտական պաշտօններ վարած է Լոնտոնի, Մատրիտի, Լիզպոնի եւ Պուքրիշի մէջ: Թուրքիա երթալէն առաջ դեսպան էր Ուաշինկթընի: Այս տարի ապրիլին հանգիստի կոչուած էր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼ. ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

300 ԹՈՒՐՔ ՍՊԱՆԵՐ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ լատինական տառերուն դէմ մեծ շարժում մը սկսած է Թուրքիոյ մէջ:

Բացի հին Թուրքերու շրջանակէն, մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ նաեւ բանակին մէջ, որ ցարդ գլխաւոր ուժը կը կազմէ Մուսթաֆա Քէմալի:

Բանտարկուած են նախկին վարչապետ Իզզէթ փաշա, Քեամիլ փաշայի տղան Սայիտ, Թէվֆիք փաշայի որդին, Արապ Իզզէթի թոռը, Էնկիւրիի միւֆթին ինչպէս նաեւ 300 Թուրք սպաներ Գ. զօրաբանակէն: Քեազիմ Գարապէքիր փաշա Պոլիսէն Էնկիւրի կանչուած է:

Թուրքերէն լատինատառ թերթերը գրեթէ պոյքոթի ենթարկուած են:

Իսլամական կրօնքին դէմ ձեռք առնուած միջոցները նոյնպէս մեծ զայրոյթ առաջ բերած են Թուրք ժողովուրդին մէջ: Մուսթաֆա Քէմալ Քուրանը կրճատելով ձգած է միայն 80 համար: Մեծ զրգռութիւն կը տիրէ նաեւ այն որոշումին առթիւ, թէ մզկիթներուն մէջ մարգարէին եւ խալիֆաներուն անունները լատինական տառերով պիտի գրուին:

Էնկիւրիի վարիչները կը վախնան աւելի ծանր դէպքերէ, մանաւանդ որ արտասահմանի մէջ ալ ամբոխը գրգռողներ կան:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱ՞Յ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Թայմզի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ դեկտ. 12 թուով.— *Այսօրուան «Իգտամ»ին մէջ Թուրք գրող մը՝ Ահմէտ Հաշըմ պէյ նոր թելադրութիւն մը կ'ընէ: Կ'առաջարկէ որ Թուրքերը տօնեն Ծնունդը եւ կը շեշտէ որ Թուրք մանուկները եւրոպացի մանուկներուն պէս մասնաւոր տօնական օրի արձակուրդ չունին: Իր այս թելադրութեան ուժ տալու համար, յօդուածագիրը դիտել կու տայ թէ Թուրքիա արդէն ուրիշ երկիրներէ փոխ առած է շատ բաներ՝ վէպ, բանաստեղծութիւն եւ զգացում, ուստի պէտք է որ շարունակէ այդ ուղղութեամբ:*

Այս թելադրութիւնը մասնաւորապէս ուշագրաւ է անոր համար, որ վերջերս Թուրք ժողովուրդին մէջ հետզհետէ զօրացաւ այն համոզումը թէ իսլամական կրօնքը պէտք է ջնջել Թուրքիոյ մէջ: Այս մասին ո եւ է ակնարկութիւն չեղաւ Չանքայայէն (Կազի փաշայի Էնկիւրիի մօտակայ պալատէն), սակայն կը զգացուի թէ լեզուական բարենորոգումը պարզապէս նախաբանն է ուրիշ աւելի կարեւոր փոփոխութեանց:

Պոլսոյ կէս - պաշտօնական մամուլին մէջ հրատարակուած քանի մը խմբագրականներ ժողովուրդը կը պատրաստեն այդ փոփոխութեանց, եւ ամենօրեայ խօսակցութեանց ընթացքին ազատօրէն կը խօսուի այս մասին:

Հակառակ ցարդ գլուխ հանուած յաջող բարենորոգումներուն, կասկած չկայ որ Կազի փաշան դժուար թէ դպչի կրօնքին՝ եթէ բացարձակապէս վստահ չըլլայ թէ այդպիսի քայլ մը ժողովրդական պիտի ըլլայ երկրի ամէնէն կարեւոր տարրերուն մօտ: Որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ իսլամական կրօնքին ջնջումը պիտի ըլլայ ցարդ կատարուած փոփոխութեանց ամէնէն կարեւորն ու ծանրը:

Յայտնի չէ թէ իսլամութեան տեղ ի՛նչ կրօնք պիտի ընդունուի: Քրիստոնեայ քաղաքականութեան մէկ ձե՞ւը թէ բոլորովին նոր հաւատք մը: Ամէն պարագայի մէջ, այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ նոր փոփոխութիւններ պիտի ըլլան, թէեւ անոնք տեղի չունենան խիստ մօտիկ ապագային:

Իտալիա կը միջամտէ թուրքեւելլէն վէճին

Առջի իրիկուն Հռոմէն դէպի Էնկիւրի ճամբայ ելաւ Իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի, որ Մուսոլինիի կողմէ կ'երթայ փոխադարձ այցելութիւն տալ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի:

Յունուարի առաջին կէսին Կրանտի պիտի երթայ Աթէնք՝ փոխադարձ այցելութիւն տալու համար Վէնիզէլոսի, որ վերջերս Հռոմի մէջ այցելած է Մուսոլինիի:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի իտալացի նախարարի այս ճամբորդութեան: Կրանտի պիտի աշխատի հարթել այն դժուարութիւնները, որոնք ցարդ արգելք եղան հելլէնեւթուրք դաշինքի կնքումին: Կը յուսացուի թէ Էնկիւրիի և Աթէնքի կառավարութեանց մօտ իր միջամտութիւնը յաջողութեամբ պիտի պսակուի:

Լուկանոյի ժողովը վերջացաւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի 53րդ նստաշրջանը փակուեցաւ առջի օր: Վերջին անգամ Պրիան, Չէմպրլէյն եւ Շթրէզէման ունեցան տեսակցութիւն մը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ: Որոշուեցաւ կարելի եղածին չափ շուտ հրաւիրել փորձագէտներու ժողովը: Պրիան հաւանեցաւ որ հատուցումներու եւ հաշտեցման յանձնաժողովները գումարուին միաժամանակ:

Նոր մահապատիժներ Ռուսիոյ մէջ

Ընտրական պայքարին առթիւ, Մոսկուայի խորհրդային իշխանութիւնները հրահանգած են գաւառային դատարաններուն՝ աւելի յաճախ մահավճիռ տալ հակա - համայնավարներուն: Դատական գերագոյն պաշտօնատունը բեկանեց վճիռը Սմոլենսկի դատարանին, որ հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտած էր կարգ մը կուլակներ՝ ընտրական պայքարին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ առեւտրական տնօրէնութիւնը տեղեկագիր մը պատրաստած է 8 կուսակալութեանց տնտեսական կացութեան վրայ (Էտիրնէ, Գրքլար Իլի, Թէքիրտաղ, Զօնկուլտաք, Իզմիթ, Չաքտանըլ եւ Պոլու):

Այս ուսումնասիրութենէն կը հետեւի որ Պոլսոյ առեւտրական շրջանակին ներկայիս անցուցած տնտեսական տագնապը անցեալ տարիէն աւելի շեշտուած է:

Պոլսոյ մէջ կան 7019 ընկերութիւններ, 2259 տնտեսական հաստատութիւններ, 772 միջնորդներ, ընդ ամէնը 10,059 առեւտրական տուներ:

1927ին, միայն Պոլսոյ շրջանին մէջ 12 սնանկութիւն պատահած էր եւ 751 առեւտրական տուներ դադրեցուցած էին իրենց գործերը:

1928ի վիճակագրութիւնը դեռ լրացած չէ, որովհետեւ տարին չլրացաւ դեռ: Բայց ցարդ տեղի ունեցած սնանկութիւնները 400ը կ'անցնին եւ 1000ի չափ են իրենց առեւտրական գործառնութիւնները դադրեցնող տուները:

Տեղեկագիրը բաղդատական տեղեկութիւններ տալէ վերջ նաեւ արտադրութեան, սպառման, ներածման եւ արտածման մասին, կը պարզէ հետեւեալ դիտողութիւնները.—

1) Նաւահանգիստի սպասարկութեանց մենաշնորհի ընկերութեան գործերը նախանձելի չեն:

2) Գոհացուցիչ չէ Զօնկուլտաքի հանքերուն արտադրութիւնը:

3) Մաքսատուները չեն գործեր ցանկալի կանոնաւորութեամբ, ինչ որ կրնայ աղետալի ազդեցութիւն մը առաջ բերել երկրին տնտեսութեան վրայ:

4) Վարկի նուազումը, արդիական եւ կատարելագործուած գործիքներու պակասը կ'ազդեն մեծապէս տնտեսական արդիւնաբերութեան վրայ:

5) Ճարտարարուեստական հաստատութեանց անբաւարարութիւնը ահագին գումարներու երկրէն դուրս ելլելու պատճառ կ'ըլլայ:

6) Վաճառականութիւնը ընդհանրապէս չի յառաջդիմեր, որովհետեւ միջազգային հրապարակի հետ սեղմ եւ յաճախակի յարաբերութիւն չկայ:

Տեղեկագիրը կը յիշէ ուրիշ պատճառներ ալ որոնք առաջ կը բերեն երկրին արդի տնտեսական տագնապը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աբէլ Հէրմանի առաջարկին վրայ, Ֆրանսական Ակադեմիան որոշեց խմբագրել եւ մօտերս հրատարակել ֆրանսական Ակադեմիայի քերականութիւն մը, «պարզ, դիւրին, եւ բոլորին մատչելի»: Այս նոր քերականութիւնը պիտի նկատուի հեղինակութիւն եւ Ֆրանսական Ակադեմիան անոր պատասխանատուութիւնը պիտի ստանձնէ:

Այսպիսի քերականութեան մը կազմութիւնը նախատեսուած էր 1635էն ի վեր, Ակադեմիայի ծրագրին 26րդ յօդուածով, կը յուսացուի՝ որ 1929ին վերջանայ այս գործը:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՒՐՕ, Փարիզի զինուորական կառավարիչը երէկ Մարսիլիայէն շոգենաւ նստաւ դէպի Հնդկաստան, ուր պիտի հիւրընկալուի անգլիական կառավարութեան կողմէ: Իրեն կ'ընկերանայ հարիւրապետ Լա Թուր տիւ Փէն:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Համադաշնակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Ռոպէրթ Հաապ 1929ի համար: Նոր նախագահը 63 տարեկան է, փաստաբան եւ դատաւոր:

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Դրօշակի դեկտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուած է այս խորագրով ուսումնասիրութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, իբրեւ անուղղակի պատասխան Յառաջի հարցարմանին.—

Կ'ուժեղանա՞յ, թէ կը տկարանայ Թուրքիա, տեղի ունեցող յեղաշրջումներու հետեւանքով: Կարելի է ըսել և՛ կ'ուժեղանայ, և՛ կը տկարանայ: Շարք մը երեւոյթներ, որոնք Թուրքիոյ ուժեղացումը կը ցուցադրեն, բաւական ժամանակ անցնելէ յետոյ, տկարութեան պիտի վերածուին, և, ընդհակառակը, շատ մը ձեռնարկներ, որոնք իրենց սկզբնական շրջանին կը տկարացնեն Թուրքիան, քանի մը տասնեակ տարիներ անցնելէ յետոյ` անոր ուժեղացման հիմնաքարերը պիտի դառնան: Օրինակ, այսօր Թուրքիան խիստ ուժեղ դիրք ունի որպէս զինուորական պետութիւն մը. ան յաղթած է Հայաստանի, Յունաստանին, վերագրաւած է Թրակիան, Կիլիկիան եւ Ատալիան: Ոչ միայն ջարդած ու դուրս վռնտած է Հայերն ու Յոյները, որպէս քրիստոնեայ տարր եւ կազմակերպուած ազգութիւններ, այլ նաեւ ճզմած է Զէյբէգները, Լազերը, մնացորդ Արաբները եւ Քիւրտերը, որոնք մահմետական էին եւ մեծ մասով՝ գործակից Թուրքին: Թուրքիան 1912ի Բալկանեան պատերազմէն ասդին, պատերազմական վիճակի մէջ է. զէնքը ձեռքին, լարուած՝ կամ ջարդ ու աւերմունք կը գործէ: կամ ինքզինքը կը պաշտպանէ: Հակառակ այն իրողութեան, որ Զինադադարէն ասդին տասը տարի անցած է, եւ բազմաթիւ պետութիւններ ջանք կը թափեն խաղաղ աշխատանքի լծուիլ, Թուրքիա պահակի պէս կեցած է. հազիւ արտաքին վտանգներէ ազատած, ներքին ըլլալով ապստամբութիւններուն տեղիք տուած է կուրծք տալ: Այս լարուած կեցուածքին մէջ, մանաւանդ, որ յաղթանակներն ալ եկան մոռցնել տալու անհոլի պարտութիւնները, իր կոտորումը և երկրամասերու կորուստները, Թուրքիա յոխորտանքով կը ցուցի պատմութեան բեմին վրայ եւ իր ուժը կը գերագնահատէ. մինչդեռ անխուսափելի է տկարացումը, որ պիտի յաջորդէ այդ լարուած յոգնութեան: Ու երբ Թուրքիա հանդարտի ինք իր տեղը եւ գտնէ իր բնականոն վիճակը, այսօրուայ երեւցած ուժը տասը անգամ պիտի կոտորակուի:

Լքեալ գոյքերու գրաւումը, պատերազմի ընթացքին եւ յետոյ եղած կողոպուտները —այս ժամանակաւոր հարստութիւնը, կերպով մը կ'ուժեղացնէր Թուրք պետութիւնն ու ժողովուրդը: Անցած 15 խառնակ տարիներու ընթացքին Թուրք ղեկավար տարրը եւ ժողովուրդի մեծ մասը կրցաւ ապրիլ պատրաստի աւարով առանց մեծ մտահոգութիւններու. բայց այդ հարստութիւնը սպառած կարելի է համարել: Հիմա հերթը աշխատանքին է, որու ընթացքին այս օրուան ու վաղուան սերունդը թշուառութիւնն իր աչքերով պիտի տեսնէ եւ տառապի աշխատանքի ծանրութենէն, մինչեւ որ յաջորդական սերունդները վարժուին աշխատանքի և առանց կողոպուտի ապրելու առաքինութեան:

Թուրքիան զրկուելով ոչ-Թուրք տարրերէն, բնական է, որ առաջին կէս դարու ընթացքին պիտի տկարանայ. բայց կասկածէ դուրս է, որ այդ իրողութիւնը պիտի մղէ Թուրք ազգը դառնալու աշխատաւոր ժողովուրդ մը, յարմարելու կեանքի նոր պայմաններուն, եթէ, ի հարկէ, նոր փորձութիւններ չգան փոխելու կեանքի ներկայ ընթացքը:

Լատինական տառերու գործածութիւնը պիտի տկարացնէ Թուրք գրականութիւնը, կրթութիւնը ժամանակ մը պիտի կաղայ եւ հոգեկան որոշ բեկում պիտի առաջացնէ Թուրք մտաւոր կեանքին մէջ. բայց այս տկարութիւնը կ'ըլլայ ժամանակաւոր: Յաջորդ սերունդները պիտի կրնան օգտուիլ լատինական տառերէն եւ Թուրք նոր ու կոկուած լեզուէն, մշակութային յառաջդիմական ճանապարհի մէջ մտնելու համար:

Հանրապետութեան հռչակումը (սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան վերացումով), կրօնաւորներու ու կրօնական հաստատութիւններու ստորադնահատումը, նոր օրէնքներու իրագործումն ու տարազներու փոփոխութիւնները Թուրք ազգը կը զօրացնեն եւ գայն կը կապեն Թուրք հայրենիքի մը հետ, գայն կը դնեն Թուրք քաղաքակրթութիւն մը ստեղծելու ճամբուն մէջ, սակայն, միւս կողմէ, Թուրքիան կը տկարացնեն զինուորական տեսակէտներով: Թուրք ազգը յաղթական ու բռնագրաւող բանակ մը ըլլալէ կը դադրի: Սուլթանի եւ խալիֆայի ու Մէհմէտի փոխարէն կը կապուի Թուրք ցեղին ու իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ իր հայրենիքի սահմաններէն ներս: Հայրենիքի գաղափարը կարող է ուժեղ հաւաքականութիւն մը ստեղծել եւ մղել Թուրքը գերագոյն զոհողութիւններու` իր Անատոլուն պաշտպանելու համար, բայց այլեւս յանուն խալիֆայի ու սուլթանի, ճակատագրապաշտ համակերպումով մը, Թուրք բանակները Պալքաններ, Եգիպտոսն ու Հիճազը, Պաղտատն ու Պասրան գրաւելու եւ տիրապետելու չպիտի կրնան մղել: Անհայրենիք զինուորական ցեղ մը միայն կարող էր այդ ընդարձակ հողերուն տիրել եւ առանց թուական ուժի, սարկացնել ընկճուած ցեղերը: Պատմութեան հարուածներուն տակ, այդ զինուորական ցեղը ետ նահանջած է դէպի իր օրրանը:Հոն կծկուելով` կ'ուզէ ազգ-պետութիւն դառնալ եւ կապուիլ իր հայրենիքին հետ: Այդպիսով ան ներքնապէս կ'ուժեղանայ, բայց արտաքին մեծ վտանգ մը ըլլալէ կը դադրի: Թուրքիա որպէս զինուորական պետութիւն, քանի երթայ, անկում պիտի ապրի, ու այդ բարիք մըն է թէ իրեն եւ թէ իր դրացիներուն համար:

Քաղաքակրթութեան եւ նորութիւններու հովերը անդիմադրելի ալիքներ պիտի դառնան ու զանազան ուղղութիւններով պիտի ցրուեն Թուրք ազգի սեւեռուն մտածումները: Այսօր համաթրքութեան դաժան ծրագիրն ու նորութեանց հովերը նոյն ուղեղներէն կը բխին, բայց կեանքի թօհ ու բոհին մէջ գործնական քայլերը (աւելի դժուարին) նորութիւններու տեղի պիտի տան:

Բացի Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի անջատումէն, ինչ որ պատմական անհրաժեշտութիւն մըն է եւ ազգային քաղաքական կեանքի բնական արդիւնք, Թուրքիա իր մնացած մասերուն մէջ կարող է դառնալ ապրող երկիր մը ազգային դիմագիծով: Թուրքիան պէտք է մեղի պատկերանայ որպէս արեւմտեան Անատոլուն՝ ուղիղ գիծ մը քաշելով Պոնտոսէն մինչեւ Իսքէնտէրուն: Արեւելք մնացած հողամասերը, ուշ կամ կանուխ, անխուսափելիօրէն, Հայերու եւ Քիւրտերու հայրենիքը պիտի դառնան: Այս սահմանափակումներով իսկ խիստ ընդարձակ եւ ընտիր երկիր մը կը մնայ Թուրքերու ձեռքը:

Անուրանալի է, որ Թուրք ազգը զուրկ չէ խոշոր մտաւորականութենէ մը, որ առաջացած է ընդարձակ կայսրութիւն մը պահպանելու մտահոգութենէն: Թուրքիա ստիպուած էր հասցնել մեծ թիւով զինուորականներ, պետական պաշտօնեաներ եւ ղեկավար մտաւորականներ, որոնք բացի Թուրք ազգէն պարտաւոր էին տիրելու եւ վարելու նաեւ Արաբիան, Բալկանները, Եգիպտոսը, Քիւրտիստանն ու Հայաստանը: Պատմութեան արագ վերիվայրումներու ընթացքին այսօր այդ ղեկավար տարրը կեդրոնացած է ներկայ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ և հարկադրուած է իր ուժերը սպառել միայն այդ սահմաններուն վրայ: Սակայն, այդ մտաւորականութենէն եթէ կարելի է սպասել, որ կարող է ուժեղ պետութիւն եւ զինուորականութիւն կերտել, նոյն բանը չենք կարող ըսել քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի մասին: Քանի մը սերունդներ պէտք է փոխուին, արիւնոուշտ բարքեր ունեցող սերունդներն ու իրենց դաստիարակածները պէտք է մեռնին, անհետանան եւ արիւնի փորձնական կեանքը պէտք է դադրի, որպէսզի կարելի ըլլայ քաղաքակրթութեան արմատական իւրացումը: Ներկայ Թուրքիոյ ստիճանական զարգացումը այդ ճանապարհով պէտք է ընթանայ, որպէսզի Թուրքերը դադրին ջարդարար ու քաղաքակրթութեան թշնամի ազգ մը ըլլալէ:

Իր կայսերական եւ համիսլամական մեծ առագաստները ամփոփելէ յետոյ, Թուրքիա աւելի ջերմօրէն կառչած կը մնայ համաթրքական առագաստին, խիստ դժուար ու վտանգաւոր իրեն համար, դաժան ու մահացու՝ հային ու քիւրտին հանդէպ: Այս ձգտումը նախորդ եւ ներկայ սերունդներու գլխէն հիւանդութիւնն է, նոր կայսերապաշտութիւն մը, որ եթէ նոյն իսկ կարողանայ բնաջնջել Քիւրտն ու Հայը, ընդհանուր պատմութեան անիւներու առջեւ պիտի խորտակուի: Եւ որքան շուտ ոտքի կանգնին Հայաստանն ու Քիւրտիստանը, այնքան շուտ Թուրքերը պիտի հաշտուին քաղաքակրթութեան ճանապարհին:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀՈԳԵՑԱՒ ԽՕՍՔԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

«ՄԵՆՔ ԶԲԱՂԱԾ ԵՆՔ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԿԱՍԵՑՆԵԼՈՎ»

Երեքշաբթի իրիկուն քաֆէ Վոլթէրի մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը, որուն նպատակն էր վերակազմել, աւելի ճիշդ ողջնցնել «Հայ Թեքնիքական Միութիւն»ը:

Ներկայ էին Միութեան վարչութեան անդամները, ժամուլի ներկայացուցիչներ եւ Հայաստանի կառավարութեան անդամ եւ Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Պ. Արսէն Եսայեան:

Վարչութեան կողմէ Պ. Առաքել Զաքրեան կարդաց զեկոյց մը, որով տեղեկութիւններ կուտար Թեքնիքական Միութեան կազմութեան, նպատակին և գործունէութեան մասին: Միութիւնը կազմուած է 7 դեկտ. 1924ին, երբ Փարիզի մէջ կային մօտ 90 հայ մասնագէտներ՝ քիմիագէտ, ճարտարապետ, մեքենական եւ ելեկտրական ճարտարագէտ, հանքագէտ եւլն.:

Անդամներու տուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուէր թէ իր գոյութեան չորս տարիներու ընթացքին՝ Միութիւնը տուած է երեք դասախօսութիւն եւ կարգ մը գիտական նոր գիրքեր ղրկած է Հայաստան: Հաւաքոյթներուն զիմում եղած է դրամ հանգանակելու եւ հասոյթով գիրք եւ գիտական գործիք ղրկելու համար Խորհրդ. Հայաստան, սակայն ոչ ոք օժանդակած է: Ասոր վրայ Միութիւնը անդամալուծուած է: Անդամ մը դիտել տուաւ թէ այդ անգործութեան գլխաւոր պատճառը եղած է հօկը, որ յաւակնիներ էր ստանձնել Միութեան կատարելիք գործը:

Ու փափաք յայտնուեցաւ վերակազմելու «Թեքնիքական»(Արհեստագիտական) Միութիւնը:

Ներկաներէն ոմանք դառն գիտողութիւններ ըրին Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան հասցէին: Ըսին թէ գաղութները աւելի շատ կը հետաքրքրուին Հայաստանով, քան այս վերջինը գաղութներով: Թէ մասնագէտները փոխանակ Փարիզի մէջ մնալու, սիրով կ'ուզեն Հայաստան երթալ եւ աշխատիլ երկրի վերաշինութեան, սակայն դուռները ամուր փակուած են: Բոլշեւիկ կառավարութիւնը չի հետաքրքրուիր իրենցմով եւ չի քաջալերեր զիրենք: Նուպարեան երկու սաներ Պելճիքայի եւ Փարիզի մէջ իրենց մասնագիտութիւնը աւարտելէ վերջ երկար սպասեցին եւ չարտօնուեցան Հայաստան երթալու, այժմ Ֆրանսացիներու մօտ կ'աշխատին ամսական 2500 ֆրանքով. յանցանքը իրենցը չէ՝ եթէ վաղը այլ եւս չուզեն Հայաստան երթալ:

Պ. Արսէն Եսայեան բացատրեց թէ ի՛նչպէս կ'ըմբռնէ խնդիրը: Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը մինչեւ վերջին տարիները չէր կրնար հետաքրքրուիլ արտասահմանի հայութիւնով, որովհետեւ զբաղած էր պատերազմի եւ այլ պատճառներով քայքայուած ներքին տնտեսութիւնը վերականգնելու: Իսկ այժմ որ այդ աշխատանքը վերջացած է եւ նոր կառուցումի ձեռնարկուած, հնարաւորութիւն ստեղծուած է նաեւ արտասահմանով զբաղելու:

Խորհրդային Հայաստան պէտք ունի մասնագէտներու, որոնք տեղեակ ըլլան գիտութեան վերջին խօսքին: Խորհրդային երկիրները կը զգան թէ առանց Եւրոպայի գիտական յառաջդիմութիւններն որդեգրելու եւ անոնցմէ օգտուելու, անկարելի է արդիական տնտեսութիւն հաստատել: Այդ է պատճառը, որ Եւրոպայէն մասնագէտներ կը բերուին այդ երկիրները, ինչպէս շուէտացի, գերման եւլն.: Խորհրդային Հայաստան երբեք խտրութիւն չի դներ օտար կամ հայ մասնագէտին միջեւ. անոր փնտռածը կարողութիւնն է միայն: Եթէ կան հայ մասնագէտներ, որ եւրոպացի գիտնականներու կարողութիւնն ունին, պաշտօնի կը կոչուին եւ համապատասխան ռոճիկ կը ստանան: Օտարը պայմանագրութեան շրջանը լրացնելէ յետոյ կը մեկնի, մինչ հայ մասնագէտը կը մնայ եւ կը կապուի երկրին:

Սակայն ինչպէ՞ս գտնել հայ մասնագէտը: Երբ եւրոպացին կուգայ, իր հետ ունի ճարտարարուեստական տան մը վկայութիւնը. մինչ ո՞վ պիտի երաշխաւորէ հայ մասնագէտը: Յաճախ իբրեւ մասնագէտ ներկայացուածը կրնայ աֆէրիստ դուրս գալ:

Ահա՛ առաջին գործը որ կ'իյնայ Փարիզի Հայ Թեքնիկական Միութեան.— ներկայացնել եւ յանձնարարել կարող մասնագէտներ:

Եթէ Միութիւնը բարեգործութիւն պիտի ընէ, հարուստներուն դիմելով դրամ պիտի հաւաքէ, խորհրդային Հայաստանը պէտք չունի բարեգործութեան, որովհետեւ բարեգործութիւնով չէ որ հայրենիք կը կառուցուի:

Թող չկարծուի սակայն թէ Խորհրդային Հայաստանի մէջ մասնագէտներ չկան: Ճիշդ է թէ երբ սկսանք ելեկտրական կայաններ, մանարաններ եւլն. կառուցանել, օտար մասնագէտներ կը հսկէին աշխատութեանց, սակայն այսօր ունինք ելեկտրագէտներ եւ արդիւնաբերական այլ ճիւղերու մասնագէտներ՝ բաւարար քանակութեամբ:

Գալով ներգաղթի խնդրին, անոնք որ ներգաղթ կը պահանջեն, իրենք ալ գիտեն թէ նիւթապէս անկարելի է այդ: Մենք չենք ուզեր որ հայ գաղթականը գայ, թշուառութեան ենթարկուի եւ հայհոյէ խորհրդային կառավարութեան: Ներգաղթը լայն չափերով կը սկսի այն ատեն՝ երբ երկիրը տնտեսապէս կը բարձրանայ եւ ի վիճակի կ'ըլլայ ապրեցնելու եկողները: Մենք այժմ կ'աշխատինք ոչ թէ ներգաղթը կազմակերպելու, այլ արտագաղթը կասեցնելու, որովհետեւ, պէտք է խոստովանիլ, մեր ժողովուրդը կը գաղթէ միշտ: Այսօր նոյն իսկ ֆաշիստ Իտալիան չի խորհիր ներգաղթի մասին, այլ կը կաշկանդէ արտագաղթը, տեղ կը փնտռէ իր աճող ժողովուրդը տեղաւորելու համար:

Մենք հիմա պէտք ունինք արտասահմանեան դրամագլուխին: Մինչեւ վերջին տարիները այդ դրամագլուխին կոչ չէինք ուղղեր, որովհետեւ խորհրդային երկիրներու տնտեսական կառուցուածքը թոյլ էր: Իսկ այսօր որ ունինք ամուր կռուան մը, այլ եւս չենք վախնար թէ օտար դրամագլուխը կրնայ ռև է վտանգ դառնալ երկրին: Զանազան ճիւղերու շահագործումը կը յանձնենք անոնց, առանց ենթարկուելու անոնց սպառնալիքին:

Երկրորդ ծառայութիւնը զոր Հայ Թեքնիքական Միութիւնը կրնայ մատուցանել, պիտի ըլլայ այս ուղղութեամբ, — գտնել հայ դրամատէրներ, համոզել զանոնք որ իրենց դրամագլուխը մտցնեն Հայաստան՝ արդիւնաբերական եւ շինարարական ձեռնարկներու համար:

Պ. Եսայեան եզրակացնելով, յանձնարարեց Միութեան վերակազմութիւնը, խոստանալով որ ամէն դիւրութիւն պիտի տայ՝ հայ մասնագէտները եւ հայ դրամագլուխը Հայաստան մտցնելու համար:

ԶԱՐՄԱՑՈՒՔ ԱՂԱՆԴ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՋՈՀԵՐԸ

(Թղթակցութիւն Հալէպէն)

Որքան արտագաղթը, նոյնքան եւ ա՛լ աւելի կործանարար են «բուհճիութեան», «մուհապէթճի»ութեան եւ Մորմոն անուան տակ մէջտեղ ելած տեսակ մը Թոնրակեցիներու աղանդները:

«Յառաջ»ի էջերուն մէջ գրուած էր այս աղանդներու մասին, բայց ոչ բաւարար չափով: Այսօր տխուր հարկին տակ կը գտնուիմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնելու այս աղանդները, որոնք կազմած են ուրոյն հաւաքականութիւններ, որ բոլորովին խզած են իրենց կապը ազգ. եկեղեցիին, ինչպէս նաեւ բողոքականութեան հետ:

Կան երկու տեսակ «բուհճի»ներ. բողոքականութենէ զատուածներ եւ լուսաւորչական եկեղեցիէն հեռացածներ, որոնք իրարու բոլորովին հակառակ ուղղութեան կը հետեւին. մէկ խօսքով թշնամի են իրարու: Բողոք. «բուհճի»ներու պետը, մի ոմն յիմար Աբրահամ եղբայր (պիրատէր), ամսական կը ստանայ 15 օսմ. հնչուն ոսկի, ամառը երկու ամիս օդափոխութիւն Ջահլէի բարձունքներուն վրայ, իր հետեւորդ ոչխարամիտներուն կը քարոզէ հանդերձեալ կեանքը, դժոխքը եւ արքայութիւնը: Իր քարոզած վարդապետութեան համաձայն, բացի «բուհճի»էն, այսինքն կրկին չծնողի համար հոգիի փրկութիւն բացարձակապէս անկարելի է: Մարդ երբ կը ցանկայ արքայութեան մէջ տեղ ունենալ, անհրաժեշտ է որ «բուհճի» ըլլայ, վերստին ծնած: Այս տխմարներու քարոզութեան երեսէն շատեր յիմարացած են զանազան պարագաներու տակ: «Բուհճի»ներուն աղօթարանը, բաւական խոշոր սենեակ մը, չորս պատերը եւ առաստաղը պատած սեւ կտաւով, խաչ մը տնկուած ճիշդ սենեակին մէջտեղը, դժոխքի պատկերներ, ուր տեղ մը անօրինակ սարսռազդեցիկ յաւիտենական բոցը կը վառի, ուրիշ տեղ մը սեւ սատանաները դժոխքին կը մատակարարեն վառելանիւթ եւ մեղաւորները կը նետեն անոր մէջ կեռով եւ զանազան հրէշային գործիքներով: Դժոխքի դասաւորութիւնը կը տեւէ 40 օր. ... «վերստին ծնող» մը ... օր պէտք է այդ մահ ... սենեակին մէջ հետեւի ... բողութեան. ուրկէ դուրս ... բոլորովին անբան ... գած:

Ասոնք անհրեւակայելի ... րիքներ կը հասցնեն իրենց ... ինկող միամիտներուն: Այս ... փարիս անուն հայ աղջիկ մը ... նշանուի Ամերիկայի մէջ երի... սարդի մը հետ. բոլոր «բուհ... աղանդաւորները գլուխը կը ... ւաքուին, կը սաստեն, կը ... մանեն խեղճ աղջիկը, որ «... ւատի» մը հետ պիտի ամուս... նայ. ինքը արդէն Յիսուսի ... էր որ նշանուած էր...: Զ... ճանապարհածախսի համար ... կուած դրամը կ'առնեն, կը ... տամբեն, ա՛յնքան որ վերջի... ջոյ խեղճ աղջիկը կը յիմար... եւ կ'իյնայ յիմարանոց: Բ... կան դարմանումներէ յե... կազդուրուի եւ ինքն իրեն կ... յանկարծ թէ ինք անցուց... խենդութեան շրջան մը: ... պէս կը յիշէ այդ շրջանը, ... տակցութեան գալով, նամակ ... կը գրէ Ապաստանարանի տեսչ... թեան (որովհետեւ աղջիկը ... պատներէն բերուած եւ Ապաս... նարանի կողմէ պատսպարուած ... բուհի մըն էր) ու կը յայտնէ ... ալ ինքը «բուհճի» չէ. ... ուած է եւ կ'ուզէ հեռանալ ... մարանոցէն: Անմիջապէս Ապաս... տանարանի տեսչութիւնը ... հանէ եւ կրկին կ'առնէ իր ... դութեան տակ: Աղջկան դրամ... կ'իւրացնեն եւ կը ձգեն թշուառ... վիճակի մէջ: Վերջապէս աղջիկ... նշանածը կրկին դրամ կը ղրկէ ... կ'ուզէ իր մօտ: Այժմ աղջիկ... գտնուի Փարիզ, մեկնելու հա... Ամերիկա:

Այլ առակ լուսաւոր... «բուհճի»ի մը մանկամարդ ... ջիկը կը հիւանդանայ. աղջ... բժիշկ կ'ուզէ. հայրը կ'ընդդիմ... նայ: Հիւանդին վիճակը ... հանգամանք կը ստանայ. ... դրացի կը թելադրեն որ բժի... բերէ. մարդը կրկին կ'ընդդիմ... նայ: Զենքը Ս. Գիրք մը ... կը կարդայ ու կը կարդայ, ... Փարիզի մէթրօներուն մէջ ... գացող կրօնաւորներուն: ... «Տէրը բժշկութիւն կուտայ ... բժիշկը սատանայի գործ է»: ... վերջապէս օր մըն ալ աղջիկը ... մանալով հիւանդութեան կը ... նի, եւ մեր «բուհճի» մարդ... ոտքի կ'ելլէ. կ'ուտէ, կը խմէ ... ուրախութեան աղաղակներ ... ձակէ ըսելով.

— «Տէրը տուաւ եւ ... առաւ»:

Լուսաւորչական «բուհճի... ալ նուազ չարիք չեն հ... Միեւնոյն աղանդը, միեւ... կենցաղը եւ միեւնոյն ... վարդապետութիւնը:

Իսկ Մորմոնները զատ ... մըն են. ունին բաւական ... ւորդներ. բարեբախտաբար ... մէջ շատ Հայեր չկան: Աւելի ... ղացի Յոյներ եւ Ասորիներ են...

Ահա անկներեւ չարիք մը ... մեր գաղութին համար: Ա... նորդ Սիւրմէեան վարդ... խօսքով ըմէն կը խարա... պախարակէ ասոնք, սակայն ... չկայ. չունի իր տրամադրու... տակ ուժ մը որուն կը... կարողանայ վերջ տալ այս ... մոլեգուցիչ կացութեան: Ի... ծիքով մեր ազգային կուսակ... թիւնները շատ բան ունին ը... այս գետնին վրայ:

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

«...ԱՒԷ-ԿՕՒԷ»ՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

...ՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ...Գ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

...ռաջ» իր դեկտ. 1 թիւի ...գրականով, Մարսէյլի Ազգ. ...վարչութեան հասցէին ...կարգ մը հարցումներու ...մեղադրանքներ, որոնք ...թեան հակառակ ըլլալով, ...ս կուգանք լուսաբանել ...թիւնը:

...տարեշրջանին ազգ. Նա...թարանը ունեցաւ 130 ա...տ, ու համաձայն իրենց ...կարողութեան, ...ցուցած ...չորս կարգերու` ...նեցան ...Այս չորս դասարաններուն ...պաշտօնի կանչուեցան ...տարուան ուսուցիչնե...լ, եւ տնօրէն մը` Պր. Պ. ...նոր: Պէտի ունենանք ...ֆրանսացի այցելու ուսու...ր, որ պիտի նշանակուի ...Inspecteur d'Académieի ...: Ուսուցչական այս կազմը ...բաւարար ըլլալով, ազգ. ...կրթարանի անցեալ տար...ուսուցիչներէն հինգը պաշ...չկանչուեցան, տրուած ըլ...ուրեմն որ տեղ կամ կա...չկար:

Այս հինգ ուսուցիչներէն երե...դաշնա ցական եւ երկուքը ...ակցական ըլլալով, ինքնին ...պէր ա՛յն փափուքը թէ` ...վարչութիւնը «տնավարի» եւ ...մայական» կերպով վար...եւ իր ընկերները «առաջ ...ով» ո՛չ-դաշնակցական...դուրս թողած է:

...Մարսէյլի կրթական վիճակը ...ուածէն շա՛տ աւելի մխի...ական եւ քաջալերիչ է, այս ...մանաւանդ: փաստօրէն ...մանկապարտէզի եւ Նա...թարանի հետ ունինք ինը ...ական բոյներ Մարսէյլի եւ ...արուարձաններուն մէջ, մօտ ...աշակերտներով, 4էն 13 տա...: Ասոնց համար կը պա...16 ուսուցիչ-ուսուցչուհի...: Այս 16էն 2ը միայն դաշ...ակցականներ են (վերը` Նախա...թարանին մէջ յիշուածը), իսկ ...ացած 14ը, ո՛չ-դաշնակցա...ներ:

...Այս պատկերով կրկին կը ...րգուի ուրեմն որ` վարչու...նը նախասիրութեամբ եւ ...մայականութեամբ վարուած ...: Այդպիսի փաստ գո...թիւն չունի, եւ բացարձակա...անհիմն են «աւէ-կօւէ»ները ...րպարտութիւն:

...Միւսալ է նաեւ որ Նախակրթա...ը խղճալի վիճակի հասած ...րթական որ եւ է վիճակ ...վերջին յայտնի կ'ըլլայ եւ ...է տարեսկիզբին` նախամու...: իսկ ընդհակառակն ներկա...ամէն ջանք կը թափուի ...եալ շրջաններէն փոխան...ած խեղճութիւնները դար...նելու եւ անկարգութիւնները ...րքելու: Մեր աշակերտնե...րու ծնողները վկայ են այս ի...րողութեան:

Այժմ կեդրոնական մանկապարտէզը ունի 190 մանուկներ (մանչ եւ աղջիկ), եւ վարիչ մանկապարտիզպանուհի մը, երկու օգնականներով: իսկ Նախակրթարանը 130 աշակերտներ — ինչպէս ըսինք — 4 դասարաններով: իւրաքանչիւր դասարանի համար յատկացուած է մէկ ուսուցիչ: Պատրաստուած կրթական-ծրագրին համաձայն, դասերը կ'աւանդուին կանոնաւոր կերպով: Դպրոցէն ներս հաստատուած է խիստ կարգապահութիւն:

Ազգային վարչութեան անդամները իրենց խղճին վրայ ոչ մէկ բեռ չունին, ընդհակառակը գոհ են իրենց ձեռք բերած արդիւնքէն:

Հակառակ հանդիպած մեծ դժուարութիւններու, վարչութիւնը, իր կարելին փորձած է, այս գաղութի կազմակերպութիւնը եւ կրթական գործը յառաջող եւ հիմնաւոր ընթացքի մը մէջ դնելու:

Նիւթական ծանր տագնապներու մատնուած է թէեւ, բայց առանց ընկրկումի ճակատած է եւ ի վիճակի է յայտնելու որ հակառակ նախորդ վարչութենէն ժառանգած *նիւթական ծանր բեռներուն*, այսօր իր պիւտճէն հաւասարակշռելու վրայ է:

Վարչութիւնը որոշած էր հրապարակաւ ո՛չ մէկ զեկուցում ընել, նախ քան երեսփոխաժողովի գումարումը: բայց *Յառաջ* կանխել տուաւ մեզ արձագանգ ըլլալով «*աւէ-կօւէ*»ներու, որոնց հանդէպ յարմար տեսանք այս ամփոփ լուսաբանութիւնները տալ հանրութեան, յառաջիկային վերապահելով ընդարձակ ու մանրամասն զեկուցումը ընել, վարչութեանս նիւթական եւ բարոյական բոլոր գործառնութեանց:

(Կնիք)

Մարսէյլ, 10 դեկտ. 1928

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, *9 դեկտեմբեր (Սեփ. Թղթ.).— Ինչպէս ժամանակին իմացուցած էի, նոյեմբեր 18ին տեղի ունեցաւ այս տարուան գրական - երաժշտական հանդէսներու բացումը:*

Այս հանդէսները կը կազմակերպէ Ազգային Մարմինը օժանդակութեամբ քաղաքիս մէջ գործող հայկական միութիւններու: Օրուան բանախօսն էր Հ. Հացունի վրդ. որ իր ծանօթ հըմտութեամբ խօսեցաւ` Մեծն Ներսէսի եւ իր շրջանի մասին: Հանդէսի միջոցին կատարուեցան նաեւ բաւական յաջող խմբերգներ:

Դեկտեմբեր 2ին տեղի ունեցաւ երկրորդ հաւաքոյթը, ուր խօսեցաւ Օր. Ս. Մկրեան: Օրիորդը ընտրած էր շատ հետաքրքիր եւ բոլորի սրտին մօտ նիւթ մը. «Կինը սիրոյ եւ պարտականութեան մէջ»: Տարիներ յետոյ, երջանկութիւնն ունեցանք լսելու զարգացած հայ կնոջ անուշ ձայնը: Օր. Մկրեան հիմնուելով իր անձնական փորձառութեան վրայ, շատ ճշգրիտ ու արդար գաղափարներ արտայայտեց: Իր անկեղծութիւնը բոլորին հաճելի չեկաւ, բայց այդ չէր կրնար պակսեցնել իր բանախօսութեան արժէքը: Շնորհաւորելով զինքը, կ'ուզենք յուսալ որ ապագային ալ Միլանոյն եռանդով պիտի բերէ իր մասնակցութիւնը գաղութիս հանդէսներուն:

Կազմակերպիչ մարմնի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մոռացութեան մը վրայ, որ դժբախտաբար կը մոտենայ անփափկանկատութեան: Ուրիշ հանդէսներու առթիւ, ըլլայ հայ թէ օտար տիկիններուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերած են հանդէսին, գաղութին կողմէ միշտ ծաղկեփունջ նուիրուած է, իսկ օր. Մկրեանին հանդէպ շնորհակալութեան ու համակրանքի այս փոքրիկ ցոյցը չկատարուեցաւ:

Ա. Ս.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ներկայիս, երկու տեսակ երկաթուղի կայ Թուրքիոյ մէջ. առաջինը պետութեան, իսկ երկրորդը մենաշնորհեալ ընկերութիւններու կը վերաբերի:

Անատոլու-Պաղտատ երկաթուղագծին գնումով, պետական երկաթուղիները հետեւեալ գիծերէն կը բաղկանան — Անատոլու-Պաղտատ, Սարը Քամըշ - ռուսական սահման, Սարը Քամըշ-Էրզրում: Ասոնցմէ զատ, հանրապետական վարչութեան օրով ալ հետեւեալ երկաթուղիները շինուեցան եւ աւելցան պետական երկաթուղիներուն վրայ — Էնկիւրի-Կեսարիա, Սամսոն-Զիլէ, Քէօթահիա Թավշանլը: Ասոնցմէ զատ, ներկայիս շինութիւնը առաջ կը տարուի նաեւ հետեւեալ երկաթուղիներուն.

Զիլէ Սվազ, Կեսարիա Սվազ, Ուլու-Քըշլա-Կեսարիա, Ըրմաք-Քիլիոս, Թավշանլը-Պալըքեսիր, Ֆէվզի փաշա-Մալաթիա:

Մենաշնորհեալ ընկերութիւններու պատկանող երկաթուղիները հետեւեալներն են.—

Մուտանիա-Պրուսա, Եէնիճէ-Կուսէյլին, Մերսին-Ատանա, Իզմիր-Գասապա Այտըն, Ըլըճա-Փալամութլուք, Սամսոնի ծովեզերեայ գիծը:

Հանրապետական կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն նորոգած է անկախութեան պատերազմին ատեն, Հելլէններուն քանդած երկաթուղագծերը եւ հօկայ կամուրջները:

Թուրքիոյ մէջ առաջին երկաթուղին շինուած է 1839ին անգլիական ընկերութեան մը կողմէ եւ Իզմիր Այտընի միջեւ: 1863ին անգլիական ընկերութիւն մըն ալ Իզմիր-Քասապա երկաթուղիի մենաշնորհը ստացած է իսկ 1867ին Պաքըր Հիրշ շինած է արեւելեան երկաթուղին:

1871ին կառավարութիւնը իր հաշուոյն ձեռնարկած է Անատոլուի երկաթուղիի շինութեան, եւ 1875ին հասած է Իզմիթ:

Այս շրջանին կառավարութիւնը ձեռնարկած է նաեւ Քասապա—Ալաշէհիր երկաթուղիի շինութեան, ինչ որ չէ կրցած գլուխ հանել եւ փոխանցած է Իզմիր—Քասապա ընկերութեան:

Ասոր վրայ, Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը Վիլհէլմ Փրէս անուն գերման երկրաչափ մը բերել տուած է ծրագիր յատակագիծ մը շինելու համար. բայց կարելի չէ եղած գործադրել անոր պատրաստած ծրագիրը: Ասոր հետեւանքով, կառավարութիւնը իր ձեռքը գտնուող Հայտար փաշա — Իզմիթ երկաթուղին յանձնած է գերմանական ընկերութեան մը, պայմանաւ որ գիծը երկարէ մինչեւ Էնկիւրի:

Այս թուականէն սկսեալ նոր գործունէութեան շրջան մը բացուած է եւ 1886էն մինչեւ 1896 շինուած են 2500 քիլոմեդր երկարութեամբ երկաթուղիներ:

Առաջին երկաթուղին Էնկիւրի հասած է 1892ին, իսկ Գոնիա` 1896ին: Այդ շրջանին անգլիական ընկերութիւնը ֆրանսական եւ պելժ խմբակի մը ծախած է Իզմիր—Քասապա երկաթուղին, որ նոր ընկերութեան կողմէ երկարաձգուած է մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար:

Այդ միջոցին, Սուրիոյ մէջ ալ կարգ մը երկաթուղիներու շինութեան ձեռնարկուած է:

Միւս կողմէ գերմանական ընկերութիւնը մենաշնորհ ստացած է Անատոլուի երկաթուղին Գոնիայէն մինչեւ Պաղտատ երկարելու: Գերման ընկերութիւնը 1903ին շինութեան ձեռնարկած եւ մինչեւ Ատանա ու Հալէպ հասած է:

Միւս կողմէ, իսլամներու միջեւ կատարուած հանգանակութեան շնորհիւ 1900-1907 թուականներուն շինուած է Հիճազ Մէտինէ երկաթուղին: Այդ շրջանին, Պաղտատի երկաթուղագիծն ալ հասած էր մինչեւ Նուսէյպին:

1911ին, կառավարութիւնը իր հաշուոյն ձեռնարկեց Սամսոն-Սվազ երկաթուղիի շինութեան, բայց պատերազմներու հետեւանքով շինութիւնները ընդհատեցան:

ԹՈՒՐՔ ՄՈՒՐԱՑԻԿՆԵՐՈՒ ՍԵՆԴԻԿԱՆ

Պոլսէն հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ Թուրք ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է ձերբակալելու բոլոր գատարկապորտ թափառաշրջիկները եւ զանոնք ենթարկելու թաղապետական բժիշկի քննութեան, հաստատելու համար թէ կրնա՞ն աշխատիլ:

Աշխատանքի անընդունակ, անկար մուրացիկները պիտի յանձնուին իրենց ազգականներուն, որպէսզի անոնց սնունդ եւ բնակութիւն հայթայթեն. օտարականները սահմանէն դուրս պիտի հանուին, իսկ մնացեալները պիտի ղրկուին իրենց ծննդավայրերը:

Գալով կեղծ մուրացիկներուն, պիտի աշխատցուին հանրային գործերու մէջ եւ պիտի սնուցուին թաղապետութիւններու կողմէ: Ոստիկանութիւնը այս միջոցներուն դիմած է մուրացիկներու թիւին չափազանց յաւելման պատճառով: Անոնց սէնտիգան վերջերս ընդունելի ողորմութեան նուազագոյն սակ նշանակած էր 2·5 ղրուշ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉ ԱՏՐԵԱՄԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— *Նախաձեռնութիւնն ունեցանք Լիոնի մէջ կազմելու Ատրեամանի Հայրենակցական Միութիւնը, որուն հիմը դրուած էր 1928 օգոստոսին: Նպատակն է հայրենակիցներուն մէջ ստեղծել սիրոյ եւ համակրանքի մթնոլորտ մը, բարոյական կապ հաստատել Ֆրանսայի մէջ եւ արտասահման գտնուող Ատրեամանցիներուն միջեւ եւ կարելի եղածին չափ մանուկները փրկել այլասերումէ: Միութիւնը արդէն ունի երեսունէ աւելի անդամներ: Կոչ կ'ընենք բոլոր Ատրեամանցիներուն որ չզլանան իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը մեր ձեռնարկին: Միութեան հասցէն է* Hagop Topalian, 115 Rue Moncey, Lyon (Rhône):

Վարչութիւն

ԼԱ ՍԻՈԹԱ, *դեկտ. 12.— Տարին կը լրանայ եւ դեռ կը սպասենք որ ազգային կեանքը շարժի: Կարծես ՝րեռած է այս տեղի գաղութը: Մի քանի սրտցաւ հայրենակիցներ ամէն ջանք կը թափեն մանկապարտէզ մը բանալու համար: Մանկապարտէզ ուզողներէն շատերը զաւակ ալ չունին: Առհասարակ ծնողքներն են որ անտարբերութիւն ցոյց կուտան իրենց զաւակներուն ազգային կրթութեան հանդէպ. նախընտրելով անոնց այլասերումը: Որովհետեւ հրապուրուած են օտար վարժարաններու ձրի կրթութենէն: Սակայն սրտցաւ հայրենակիցները չեն յուսահատիր: Կը մաղթենք որ յաջողին եւ մեր պզտիկները այլասերումէ փրկուին:*

Գ. Թորոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը յառաջիկայ կիրակի 16 դեկտեմբեր, իր հինգերորդ ախոյեանական մրցումը պիտի կատարէ C. A. P. Lyonի Ա. խումբին դէմ, ֆրանսական մարզադաշտին վրայ, Լիոն:

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը առաջին շրջանին, այս խումբին դէմ հաւասար արդիւնք մը ձեռք բերաւ 1-1ով:

Ուրեմն Հ. Մ. Ը. Մ.ը խիստ վտանգաւոր հակառակորդ մը ունի: Ցարդ կատարուած մրցումին մէջ, հպարտ ենք ըսելու որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դասաւորման գլուխը կը գտնուի 10 կէտով, երկրորդ` C. A. P. Lyon 9ով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն կը մնայ ամէն ջանք ի գործ դնել յաղթանակը ապահովելու համար: Խումբը լաւկազմով պիտի մեկնի Լիոն:

Մ. Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՑ ՄԸ ԿՏՈՐ ԿՏՈՐ.—*Լա Սիօթայէն կ'իմացնէն թէ` հոն հաստատուած մեր գաղթական հայրենակիցներէն Սարգիս Հայրապետեան Մարսէյլ կը մեկնի դեկ. 10ին, ու նոյն իրիկունը, շոգեկառք կ'առնէ վերադառնալու համար:*

Սակայն Լա Սիօթայի ճամբուն վրայ, Գասիս կայարանին մէջ, իր դիակը կը գտնուի ջախջախուած` երկաթուղագծին վրայ: Չի գիտցուիր թէ ի՞նչ արկածի կամ աղետալի սխալի զոհ գացած է:

Կը թողու յղի կին մը, 7 եւ 5 տարու զաւակներ:

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայրենակիցները Clinique de l'Ecole Dentaire Françaiseի (29 Boulevard Saint-Martin) մէջ ամէն խնամք պիտի գտնեն: Ցիշեալ Ատամնաբուժարանը կը վարեն յայտնի փրոֆէսէօրներ, գիտական վերջին կատարելագործութիւններով: Ակռայ քաշելը ձրի, ակռաներու եւ ատամնաշարի շինութիւն` չափաւոր գիներով: Ծամելը ապահովուած: Թարգման` ամէն լեզուներու համար: Ամէն օր ժամը 9 — 12: Հեռաձայն Archives 55-09: Ծ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

...այց նոյն պահուն իսկ զինուորներէն մէկուն կռունկը, վայրկէն իջնելով իր սատամոքը, ...բերաւ զայն իրականու...նան:

Զօրարաժինը կը շարունակէր ...մարզանքը, սպաներու հրամանները գնդակներու պէս կը ...ւլէին միջոցին մէջ, ու հազա...պետին գլուխը կը յայտնուէր ...ռունկը, շարքերէն վեր, ձիուն ...րժումներէն մշտապէս օրօր...ած, մինչ Դաւիթի ականջնե...կը թնդային պատռելու սա...ձան.

— Հա՛յ մը, կը լսե՞ք իմ ա...զինուորներս, Հա՛յ մը...

III

...Դիշերեց նոյն խցիկին մէջ: ...Օրը նոր կը բացուէր. եկան ...թնդուցին: Մկանները թուլ...ած, ոսկորները կոտրտած էին ...րծես: Իսկ ոտքերը իւրաքանչիւր շարժումի, կը կսկծային, կուլային: Վերը զինք խառնեցին խումբի մը ու ճամբայ ելան:

Դուրսը Դաւիթի առաջին գործը եղաւ համրել իր բախտակիցները: Տասներկու էին բոլորը: Զանոնք կը տեսնէր իրենց կռնակէն, ըլլալով շարքին վերջինը, բացի մէկէն որ քովն էր: Բարձրահասակ, թաւ պեխերով ու պոստուն յօնքերով զինուոր մըն էր, ու Դաւիթ չհամարձակեցաւ խօսիլ անոր հետ: Փողոցներէն կ'անցնէին արագ ու անշշուկ, փախչող ստուերներու պէս: Առտուն կանուխ, դեռ քնացող փողոցներէն իրենց այս անցքը եղերական երեւոյթ մը ունէր: Ու օղակուած հրացանաւոր զինուորներէն, Դաւիթ թուեցաւ որ կը յառաջանան նեղ փապուղիէ մը որուն պատերը շարժական են, եւ կը մօտենան, կը մօտենա՛ն, օղը հետզհետէ խայս կուտայ, ու պիտի գայ վայրկեանը ուր պիտի խեղդամահ ըլլան: Գերմարդկային ճիգ մը ըրաւ եւ մտածումը փրկեց այս մղձաւանջէն, ու որպէսզի ատիկա չկրկնուի, աչքերը վերցուց չորս դին ու նայեցաւ:

Կամուրջին կը մօտենային: Արեւը դեռ չէր ելած, բայց իր գալուստը աւետող գորշ լոյս մը հետզհետէ կը պայծառանար: Ոչ ոք տակաւին փողոցներուն մէջ: Իրենց քայլերը միջոցին լռութեանը մէջ կը հնչէին անսովոր ուժգնութեամբ մը ու կ'արձագանգէին: Հանդարտ բայց խալթող օդ մը: Ենի-Ճամիին առջեւ հանդիպեցան առաջին մարդուն,— պարսիկ իշապան մը որ մգլիթին բազմաթիւ աղբիւրներէն մէկուն առջեւ կը լուացուէր: Անիկա պահ մը զադրեցուց իր շարժումները, ու զարմացած աչքերով նայեցաւ իրենց: Երբ հասան կամուրջ տանող լայն հրապարակը, Էմին-Էօնիւ գացող բեռնաբարձ կառքերու շարք մը կեցուց զիրենք:

— Զարագացնե՞ս, գոռաց չաւուշը վերջին կառապանին որ, բեռնին վրայ ու աչքերուն մէջ հանգչող յիմար ծիծաղով մը, զիրենք կը դիտէր:

Կամուրջին վրայ իրենց ոտնաձայները խուլցան: Ձախին` Ոսկեղջիւրը ու աջին` Վոսփորը, խելօք երկուորեակներու նման կուշտ կուշտի պառկած: Բանի մը առագաստանաւեր կարապներու պչրանքով ու դանդաղութեամբ: Ու դիմացը, տուներէն վեր ու անոնց վրայ իշխող, Ղալաթիոյ հաստամարմին աշտարակը: Նիւքսէք-Բալտըրըմի վրայ հրեայ մանրավաճառները իրենց ապրանքները կը յարդարէին, զուարթ և աղմկոտ: Լոյսը հետզհետէ կ'ուժովնար: Թիւնէլին գլուխը կանգ առին ու հեծան Շիշլի տանող առաջին հանրակառքը: Դաւիթ, գոց ուղեղով, կը նայէր արագօրէն փախչող պատկերներուն, ականջները կը լեցուէին առտուան լռութեան մէջ հանրակառքին յառաջ բերած աղմուկով: Բերայի ամբողջ շէնքերուն աւելածուները իրենց կապոյտ հագուստով ու երկար ցախաւելներով: Թաքսիմի հրապարակը, Թալիմհանէի կողմէն արեւին ոսկեգոյն ծնծղան իր ճառագայթները լուռ երաժշտութեան մը պէս կը ջրվիժէ:

Շիշլի վար իջան ու քալեցին: Դաւիթի միտքը, նախընթաց երկար ու իրեն համար անսովոր աշխատանքէն վերջ, պատեանը քաշուած կրեայի մը պէս կը հանգչէր: Ան կը քալէր անջատուած ինքզինքէն, եւ արտաքին պատկերներն ու ձայները կ'ընդունէր կրաւորական վիճակով մը:

Ազատութեան բլուրին հասնելու, ձախ զարկին ու իջան ղառիմարէն: Արեւը հիմա կապոյտ երկինքին կուշտէն ամբողջութեամբ կը յայտնուէր ու միջոցը կը սկսէր տաքնալ: Ամէն քայլափոխի ճամբուն վրայ դիզուած փոշին յորձանապտոյտ կը բարձրանար ու այդպիսով իրենց ետեւէն կը կազմուէր յարաշարժ թանձր փոշիի ամպ մը, որ զիրենք անտեսանելի կը դարձնէր ու կ'անջատէր իրենց անցած վայրերէն ու կեանքէն:

Ընվէր փաշայի կայարանը հանգստացան փայտէ նստարաններուն վրայ: Զինուորներու երթեւեկ մը միջոցը կը լեցնէր շարժումներու ժխորով մը ու մարդ աղմկոտ միջավայր մը գտնուելու տաղտուկը կ'ունենար: Խումբը առաջնորդող հրացանակիրներէն մէկը գնաց, երկար պահ մը բազուկներով ու բերնով խօսեցաւ կայարանի պաշտօնեային հետ, որուն գլուխը զարմանալի առարկայի մը նման կը յայտնուէր բաց պատուհանէն:

Կարճ միջոցի մը այս հանգիստը բաւական եղաւ, որպէսզի Դաւիթի ուղեղը վերազարթնու: Երկարատեւ շարժումէն վերջ այս դադարը հարուածի մը նման հրաւիրեց զինք խորհրդածելու: Թէեւ անհանգստութիւն մը եկաւ վրան ու զգաց որ հետզհետէ աւելի չարագուշակ դէպքեր կը պատահէին: Մտածեց իր կնոջ ու պզտիկ մանչուն, եւ սիրտը կտոր կտոր եղաւ: Յօժարութեամբ եւ սիրով պատրաստ էր տոկալու բոլոր չարչարանքներուն, միայն թէ իր սիրելիները տեսնելու յոյսը չառնէին իրմէ: Այլապէս ինչո՞ւ ապրիլ:

(4)

Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

առթիւ անոնց բռնած թշնամական ընթացքին առթիւ, ու հրամայեց աւելի ծանր պատիժ տալ։

Մոսկուայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սիմֆիրոպլի մէջ 35 գործօն հակա-համայնավարներու դատավարութիւնը վերջացաւ։ Երկու հոգի մահուան եւ երեսուն հոգի երկարատեւ բանտարկութեան դատապարտուեցան։ Ուրիշ տեղական դատարան մը մահուան դատապարտեց վեց կուլակներ։ Ռոստովի շրջանային դատարանը մահուան դատապարտեց երեք գիւղացիներ։ Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին Խորհրդային Միութեան զանազան մասերուն մէջ 10-20 գիւղացիներ մահուան դատապարտուած են։ Ուկրանիոյ մէջ մահուան դատապարտուեցան 11 հոգի։

Բոլշեւիկեան կռիւ կրօնի դէմ

Թայմզի Ռիկայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.

Համայնավար կուսակցութիւնը եւ «Հակաստուածեան» ընկերութիւնը վերջերս որոշեցին աւելի լայնօրէն օգտագործել կառավական պաշտօնատուները՝ վերարծարծելու համար «հակակրօնական սիստեմատիկ աշխատանքը», մանաւորապէս քրիստոնէական տօներու առթիւ։ Համայնավար մամուլը կը գրէ թէ «Հակաստուածեան» ընկերութիւնը յաջողած է համոզել երկրագործական գործավարութիւնը, որ արգիլէ Ծնունդի ծառեր կտրել անտառներէն։

Լէնինի այրին Տիկին Կրուպսկայա առաջնորդող դեր կը կատարէ՝ մանուկներուն անկրօնութիւն քարոզելուն մէջ։ Գրաւոր զեկոյցի մը մէջ տիկինը կ'ըսէ թէ խորհրդային դպրոցները միայն անկրօն պէտք չէ ըլլան, այլ հակակրօնական, ու պէտք է պայքարին ծնողքներու կրօնական ազդեցութեան դէմ իրենց զաւակներուն վրայ։ Սակայն համաձայն չէ որ մանուկներու վիզէն խաչերը փրցուելով նետուին, կամ սուրբ պատկերները հրապարակով եւ հանդիսաւոր կերպով պատռուին, ինչպէս կ'ընեն կարգ մը եռանդուն ուսուցիչներ։ Տիկին Լէնին կ'ըսէ թէ այսպիսի արարքներ պահանջուած արդիւնքը չեն տար։

Գիւղացի - Ազգայնականներու յաղթանակը

Ռումանիոյ խորհրդարանային նոր ընտրութիւնները վերջացան Գիւղացի-Ազգայնական կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակով։ Վերջնական արդիւնքները դեռ յայտնի չեն. սակայն կը կարծուի թէ 387 աթոռներէն 365ը, այսինքն 100էն 85ը պիտի շահին Գիւղացի-Ազգայնականները, 100էն 5.06ը Ազատականները, 100էն 2.13ը Եորկա-Ավէրէսքու խմբակը, 100էն 2.05ը Լուփու խմբակը, 100էն 1.17ը հակահրէականները եւ 100էն 0.90ը համայնավարները։

Ազատականները պիտի ունենան 14, մաճառ կուսակցութիւնը 8-10, Եորկա-Ավէրէսքու խմբակը՝ 4, Լուփու խմբակը՝ 4 աթոռ։

1929ի ելմտացոյցը քուէարկուեցաւ

Երեսփոխանական ժողովը երէկ առաւօտ ժամը 8ի ատենները վերջացուց քուէարկութիւնը 1929ի ելմտացոյցին, որ վաւերացուեցաւ 120ի դէմ 460 ձայնով։

Այս քուէարկութիւնը մեծ յաղթանակ մը կը նկատուի Փուանքարէի եւ ելմտական Նախարար Շէրոնի համար։

Ելմտացոյցը հիմա պիտի յղուի Ծերակոյտին, որուն կողմէ վաւերացուելէ յետոյ միայն վերջնական հանգամանք պիտի ստանայ։

Երեսփոխաններու տարեթոշակը 60,000 ֆր.

Երեսփ. ժողովը գիշերային նիստի մը մէջ 259ի դէմ 262 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որով երեսփոխաններու տարեթոշակը 45,000էն կը բարձրանայ 60,000ի։ Պատերազմէն առաջ երեսփոխանները կը ստանային տարեկան 15,000 ֆրանք. այս գումարը հետզհետէ բարձրանալով եղած էր 45,000։

Հիմա որ ֆրանքը կայունացած է ոսկեդրամի 1/5րդ արժէքով, հետզհետէ բոլոր պետական պաշտօնեաներու թոշակները պիտի բարձրացուին նախ քան պատերազմեան թոշակին հնգապատիկին։ Եւ այն ատեն երեսփոխաններու տարեթոշակն ալ պիտի ըլլայ 75,000 ֆրանք (5 × 15,000)։

Ելմտական յանձնաժողովի նախագահ Մալվի հակառակ էր թոշակներու 60,000 ֆրանքի բարձրացումին, ուստի իբրեւ բողոքի նշան՝ վիճաբանութեան պահուն ձգեց հեռացաւ ժողովասրահէն։

Յունաստանի Ծերակոյտը

Գրեցինք թէ Յունաստանի Երեսփոխանական ժողովը քուէարկեց այն օրինագիծը, որով Ծերակոյտ կը ստեղծուի։

Ծերակուտականներու թիւը պիտի ըլլայ 120, որոնց 92ը պիտի ընտրուին ժողովուրդին կողմէ։ Իւրաքանչիւր ընտրական շրջանակ որ ունի 68,940 բնակիչ, պիտի տայ մէկ ծերակուտական։ Տասը ծերակուտականներ պիտի ընտրուին Երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի միացեալ ժողովին կողմէ, մնացեալ 18ը՝ Առեւտրական Սենեակներու, առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ գիտական կազմակերպութեանց կողմէ։ Մերժուեցաւ այն առաջարկը թէ կրօնականները եւս իրենց ներկայացուցիչները պէտք է ունենան։ Ծերակոյտի ընտրութիւնը հաւանաբար պիտի սկսի փետրուարին։

Զինադուլ Աֆղանիստանի մէջ

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ զինադուլ կնքուած է Աֆղանիստանի կառավարութեան եւ Շինվարի ցեղախումբերու միջեւ։ Հեռագրական հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած են Քապուլի եւ Փէշավարի միջեւ եւ արդէն կարգ մը առեւտրականներ կրցած են յարաբերիլ Աֆղանիստանի մայրաքաղաքին հետ։

Խռովութիւններ ծագած են միայն արեւելեան գաւառներուն մէջ. Քապուլցիները հաշտուած են բարենորոգումներուն հետ։

Զինադուլի առթիւ բանակցութիւններ պիտի կատարուին Մոլլաներու եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Ծիրկաներ (Խորհուրդ) պիտի գումարուին հաշտութեան եզր մը գտնելու համար։

Շինվարիները պիտի աշխատին համոզել Թագաւորը որ մեղմէ կարգ մը բարենորոգումներ, սակայն կը կարծուի թէ Ամանուլլահ անդրդուելի պիտի մնայ։ Մոլլաները «Քեաֆիր» կոչած էին Թագաւորը. այժմ յոյս կայ որ ետ առնեն իրենց այդ մակդիրը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ օ քլէւ որ Լիւնի վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ բանաձեւներու քուէարկութիւն։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Խումբերու գանձապահները պարտաւոր են իրենց հաշիւները անպայման փակել մինչեւ դեկտ. 15։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Լիոնի Բարձր Հայքի Հայրենակց. միութեան Այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 8ին էմիլ Զոլայի սրահը, 127-129 Rue Boileau ղեկավարութեամբ պ. Ղ. Հայրունիի ու տեղական ուժերու կը ներկայացուի՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 84 Rue Chapeի սրահին մէջ Տրամաթիք Սթուդիօն ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մարութեանի կը ներկայացնէ՝ ՍԱՄՍՈՆ ԵՒ ԴԱԼԻԼԱ
ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԺՈՒԱՆՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ Tête Noireի սրահներուն մէջ, 24 Quai Baubourg
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ ԵՐԵՔ ՔՐՔՋԱԼԻՐ ԶԱՒԵՇՏՆԵՐ
Առաջնակարգ ճազ-պանտ եւ սիրուն անակնկալներ
Թռամուէյ 108 թիւ Porte de Vincennesէն

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Փարիզի Գուրգէն խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Սէն Թ'Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ժողովը՝ վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ.— Զեկոյց պատգամաւորներու եւ խորհրդարանական կարգեր։

Փօն տ'Օպնայի շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ընկերներն ու ընկերուհիները, վաղը Կիրակի ժամը 2ին իր Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն, շրջաբերականներու ընթերցումն եւայլն։

Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիր. ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Հիւսեան։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Մուտքը Rue François-Garcinի փողոցէն։ Նոր արձանագրուած ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ քաղաքս նոր ժամանած ընկերները որոնք պէտք է ներկայանան իրենց շրջանի վկայականներով։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2ին, տիկին Մկրտիչեանի սենեակը, 34 Rue Vlloray։ Անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Խարբերդի եւ Յար. Գաւ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր տարեշրջանը լրանալուն առթիւ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իրանդամները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին նոր անդամ արձանագրուիլ փափաքողները։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը կիրակի 15 Rue Lepic։ Մէթրօ՝ Blanche։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Օրակարգ.— Կարեւոր խնդիրներ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Անտիոք, Տքթ. Կ. Հ.— 40։
Իսէլ, Խ. Գ.— 35։
Կրանիթ Սիթի, Հ.Յ.Դ. Հրայր Ակումբ։— 10 տոլար։
Վիշի, Խ.— 70 ֆր.։
Միլանօ, Գործ.—63 լիրէթ 50։
Մարսէյլ, Յ. Ֆ.— 70։
Լիոն, Կ. Ս.— 35,
Լիոն, Պ. Ս.— 35։ Սկսանք ղրկել։
Լը Քրէօզօ Յ. Դ.— 35։
Քալիէօ, Պ. Պ.— 70։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Միշէլ Ֆրանքլէն Պօյաճեան որ Նոյեմբեր 22ին մեկնած է Մարսէյլէն Փարիզ։ Երկար ատեն իբրեւ պաշտօնեայ ծառայած է Սամարիթէնի եւ ուրիշ ֆրանսական տուներու մէջ։ Իմացնել իր հօր՝ Artin Boyadjian, 52 Rue du Tapis Vert, Family Palace Hôtel, Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

16 DÉCEMBRE 1928

...րդ Թիւ 831

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...րկՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍԵՑԷ՛Ք, ԽՕՍԵՑԷ՛Ք

Հարկ է նորէն թօթուել ռամկավար հրապարակագիրներու ...մանաւորապէս «Պ յքար»ի խմբագրին օձիքը։ Անարգու...ան սիւնին գամել զանոնք, իբրեւ գարշելի «պէնտէկեան»ներ, ...նք իրենց հակադաշնակցական կիրքը յագեցնելու համար, ...պարակաւ սուտ կը խօսին, կը ծածկեն Հայաստանի բուն ...կանութիւնը, կ'ուրանան հազարաւոր գիւղացիներու եւ ...ղաքացիներու անպատմելի տառապանքը։

Եւ այս՝ հակառակ այնքան ակներեւ եւ ջախջախիչ փաս...րու։ Հակառակ հարիւր անգամ ապացուցուած իրողութիւն...րու։

Երէկ յիշեցինք 1925էն ի վեր կատարուած բանտարկու...եանց եւ աքսորներու պարագան։ Եւ հրապարակաւ ասպարէզ ...րդացինք, որ հետաքրքրուին, հարցաքննեն եւ հաստատեն ...ր գլորած «սուտ»երն ու «առասպել»ները։

Եթէ «Պայքար»ի խմբագիրը խուսափի, ռամկավար կու...ակցութիւնը ինք պէտք է դատախազ կանգնի եւ պատասխա...նատուութեան կոչէ սուտգրոյց եւ անբարոյական հրապարա...կագիրը։

Անհանդուրժելի բան է որ, երբ հազարաւոր մայրեր, քոյ...րեր եւ երախաներ արիւն-արցունք կուլան հայրենիքին մէջ, ...ն ու սարսափի տակ եւ անօթի-ծարաւ, ո՛ր եւ է մարդ հա...մարձակի վէճի ենթարկել անվիճաբանելի ողբերգութիւնը։ ...Թուրքիոյ մէջ անգամ, գետինը պիտի անցնէր այսպիսի արա...ած մը։

Մենք մեր մասին, այս հարցին առթիւ վիճաբանիլն անգամ ...կը համարենք վիրաւորանք՝ բանտէ-բանտ, աքսորէ-աքսոր ...լածական հայրենակիցներու անլուր չարչարանքին հանդէպ։ ...ռամկավար «պսակաւոր»ը գո՛ւթ կ'աղերսէ Հ. Ակինեանի հա...մար, Երեւանի վայրենաբարոյ վարիչներուն ուշադրութեանը ...յանձնելով անոր «գիտնական»ի հանգամանքը։ Բայց կը մոռնայ ...տղակահար Զերազը, կը մոռնայ հալածական Դ. Անանունը։ ...րանը չի բանար, մանաւանդ, այն հազարաւոր անծանօթ, ...-գիտնական գիւղացիներու եւ քաղաքացիներու մասին, ո...րոնց ճակատագիրը քմահաճոյքէ մը կախուած է, որոնք հա...զար տեսակ լեղի քամեցին 1921էն ի վեր, եւ կը քամեն մինչեւ ...այսօր։ Որոնք լռութեամբ կը տանին պժգալի բռնակալութեան ...մը բոլոր սարսափները, առանց գութ սպասելու, բայց գոնէ ...վստահ՝ թէ սիրտեր կան որ կը բաբախեն իրենց համար, կը ...զգան իրենց տառապանքը...։

«Սուտ» եւ «առասպե՞լ» բանտարկութիւնները...։

Երեւանի, Թիֆլիսի, Բագուի բանտերուն պատերը, Սո...լովեան կղզիներու եւ Սիպերիոյ սառոյցները ձեր գլխուն կը ...թքին, անա՛րգ թշուառականներ։ Քաջութիւն ունեցէք եւ առա...քելութիւն մը փութացուցէք դէպի Հայաստան, — դուք որ ...այնքան վարժ էք այդ ասպարէզին։

«Սուտ եւ առասպե՞լ» է ձեր այնքան պաշտած Էջմիածնի ...այսօրուան կացութիւնը (բացատրեցինք անցեալ տարուան ...ական տեղեկատուութեան պարագան)։

Հապա ինչո՞ւ կ'ողբայ ձեր Եգիպտոսի լուսաղբարը.

«Կարելի չէ ուրանալ թէ Էջմիածինը այսօր կը գտնուի ...տագնապի մը մէջ։ Չենք կրնար ծածկել թէ Ամենայն Հայոց ...Կաթողիկոսական Աթոռին ապագան շատ մութ է»։

Կարդացէք շարունակութիւնն ալ.

— «Համազգային Նախամեծար Աթոռին գահակալը այսօր ...վիճակի չէ ազատօրէն յարաբերելու կարմիր գիծէն դուրս ...մնուած երկիրներու Հայոց հետ։

«Նոյնիսկ շատ կը տարակուսինք որ անոր մահէն յետոյ հնար ...պիտի ըլլա՞յ համազգային քուէարկութեամբ կատարել իր յաջոր...դին ընտրութիւնը։

«Դադրած է վաղուց Էջմիածնայ մամուլը, փակուած է շատոնց ...անոր ուսումնարանը՝ Գէորգեան ճեմարանը, գրաւուած են Աթոռին ...կառավարութեան աղբիւր հողային սեփականութիւնները։

«Այնպէս որ Էջմիածին, եթէ այսպէս շարունակուի, դատա...պարտուած է ինքն իր մէջ սպառելու եւ բոլորովին խափանուե...լու»։ («Արեւ» 25 հոկտ.)

«Սուտ» եւ «առասպե՞լ» է Հայաստանի հայ ժողովուրդին ...զինաթափումը, որ այնքան բարբարոսութեամբ գլուխ հանուե...ցաւ եւ որուն մանրամասնութիւնները հրատարակուած են ...իր օրին։ Եւ այսօր փաստ է, որ հայ գիւղացին որսի հրա...ցան մը իսկ չունի։ Անգամ մըն ալ կարդացէք միայն Զանգե...զուրի պարագան.

— «Հայերու զինաթափութիւնը շարունակւում է ուժեղ ...թափով, իսկ Թուրքերը տենդագին զինւում են»։ («Դրօշակ», ...նոյեմբեր 1928)։

Սուտ եւ առասպե՞լ են, որ Հայաստանը կը պարպուի, եւ ...ամէն հասարակ ամէն տեղէ կը գաղթեն Հայերը։ Տակաւին անցեալ ...օր, Պերլինի մեր թղթակիցը կը հաղորդէր թէ խումբ-խումբ ...հայ ընտանիքներ, մասնաւորապէս Վանցի, կուգան ու կ'երթան, ...Հարաւային Ամերիկա մեկնելու համար։ «Վերջին ամիսներու ...մեկնողներու թիւը յիսունը կ'անցնի»։ Միեւնոյն անցուդարձը՝ ...Պոլսոյ մէջ, ինչպէս գրեցին տեղական թերթերը։ Եւ ահա «կո...միսար» Արսէն Եսայեանն ալ կը յայտարարէ, Փարիզի մէջ, ...Թէքնիքական ընկերութեան ժողովին, ձեր խմբագրին առջեւ.

— Մենք այժմ կ'աշխատինք ոչ թէ ներգաղթը կազմակեր...պել այլ արտագաղթը կասեցնել։ («Յառաջ», 15 դեկտ.)։

Սո՞ւտ է, վերջապէս, Հայաստանի հողային կոմիսար Ա. ...Երզնկեանի պաշտօնական խոստովանութիւնը.

— «Մեր երկրից արտաքսուած ցսկայական Թուրք ազգաբնակ...չութիւնը վերադառնալով, կ պուել է հողին. դրանց թիւը հաս...նում է մօտ 80,000ի...։ Առանձնապէս Թուրք ազգաբնակչութեան ...վերաբերմամբ, մենք առանձին քաղաքականութիւն ենք վարել, ար...տօնեալ պայմաններ ստեղծելով նրա համար»։

Շ.

ՏԻԿԻՆ ՀԱՆՈՅԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դատական իշխանութիւնները կը շարունակեն իրենց քննութիւնները *Կազէթ տիւ Ֆրանի* մասին։

Ձերբակալուեցաւ կոմս տը Քուրվիլ, իբրեւ մեղսակից տիկին Հանոյի։ Կոմսը ստորագրած էր *Կազէթ տիւ Ֆրանի* յարակից ընկերութեանց արժեթուղթերը, որոնք 100ին 8 տոկոս կը խոստանային։

Տիկին Հանօ՝ Սէն-Լազարի բանտէն տարուեցաւ Արդարութեան պալատը, ուր հարցաքննուեցաւ դատաւոր կլարի կողմէ։ Տիկինը նոր յայտնութիւն մը ըրաւ։ Ըսաւ թէ երբ դեռ չէր ձերբակալուած, 2,690,000 ֆրանք արժէքով արժեթուղթեր մէկ կողմ դրաւ։ Մէկ մասը ձգեց նոտարի մը մօտ, որմէ մէկ միլիոն ֆրանք առաւ եւ վճարումներ կատարեց։ Իսկ 1,690,000 ֆրանքի արժեթուղթերը պահած է Պուլոնեի իր բնակարանին բաղնիքին մէջ։

Դատական պաշտօնեաներ տիկին Հանոյի ընկերակցութեամբ գացին այս վերջինին Պուլոնեի բնակարանը, ուր ըսուած տեղը գտան 1,690,000 ֆրանքի արժեթուղթեր։

Դեկտեմբեր 4ի խուզարկութեան ատեն ո՛չ մէկ արժեթուղթ կար հոն։ Քննութիւնը ցոյց պիտի տայ թէ ո՞վ բերած է զանոնք։

Պ. Կլարի հարցումին թէ ի՞նչ ըրած է գոհարեղէնները, մատանի, մարգարիտէ մանեակ եւլն., զորս կը կրէր դեռ ձերբակալուելէն օր մը առաջ, տիկին Հանօ պատասխանեց թէ անոնք իր անձնական սեփականութիւնն են եւ չի կրնար յայտնել տեղը։

ԱՄՈՒՆՏՍԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ բեւեռախոյզ Ռոալտ Ամունտսէնի կողմէ Հարաւային բեւեռի գտնուելուն 17րդ. տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Նորվեկիոյ մէջ։ Մայրաքաղաք Օսլոյի մէջ տեղի ունեցաւ յուզիչ արարողութիւն մը։ Կէսօրին ամբողջ երկրին մէջ երկու վայրկեանի լռութիւն տիրեց՝ յարգելու համար նշանաւոր բեւեռախոյզին յիշատակը։

Նորվեկիոյ բոլոր թերթերը յօդուածներ նուիրեցին Ամունտսէնի։

Յիշատակի այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ Նորվեկիոյ ժողովուրդը յարգեց նաեւ յիշատակը ֆրանսացի օդանաւորդ Կիլպոյի եւ ընկերներուն, որոնք Ամունտսէնի հետ միասին *Լաթամ* ջրօդանաւով կորսուեցան հիւսիսային բեւեռին մէջ, անցեալ յունիս 18ին։

Փարիզի Նորվեկեան դեսպանատան մէջ եւս նոյն առթիւ արարողութիւն մը կատարուեցաւ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ռումանիոյ նոր ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ գիւղացի-ազգայնական կուսակցութիւնը շահած է 387ի վրայ 333 աթոռ, ընկերվարականները՝ 5 աթոռ, գերման կուսակցութիւնը՝ 7։ Այս վերջին երկու կուսակցութիւններն ալ կառավարութեան կուսակից են։

Ազատականներ, որոնք 293 երեսփոխան ունէին լուծուած խորհրդարանին մէջ, այժմ ունին 13 աթոռ միայն։ Եորկա-Ավերէսքու խմբակը շահեցաւ 5 աթոռ, Մաճառները՝15 եւ տոքթ. Լուփուի խմբակը՝ 5։

Համայնավարներն ու հակահրէականները ո՛չ մէկ աթոռ կրցան շահիլ։

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԶԷՆՔԵՐ

Աւստրիական մաքսային իշխանութիւնները Դանուբի վրայ նաւարկող շոգենաւի մը մէջէն գրաւեցին գնդացիրի անջատ մասեր պարունակող 7 մեծ սընտուկներ, որոնք Հունգարիա կը ղրկուէին։

Պուտափէշթի մէջ տեղեկութիւն չունին այս խնդրէն։

1929Ի ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Երեսփոխանական ժողովին կողմէ քուէարկուած ելմտացոյցին հասոյթներն են՝45,415,131,443 ֆրանք, ծախքերը՝45,369,183,966 ֆրանք, երով եկամուտը ծախքէն 45,947,477 ֆրանք աւելի է։ Վիճաբանութեանց համար յատկացուեցաւ 54 նիստ, որոնց 12ը գիշերային։

ԼՈՒԿԱՆՈՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

Պրիանի, Չէմպըրլէյնի և Շթրէզէմանի տեսակցութեան մասին ոեւէ զեկոյց չհրատարակուեցաւ։ Կը կարծուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է փորձագէտներու ժողովը գումարելու համար յունուար 10ին։

Լիթուանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացաւ։

ԻՆՖԼՈՒԷՆՑԱՅԻ համաճարակը կը ծաւալի Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Շիքակոյի եւ Վիսքոնսինի համալսարանները փակուեցան։ 10 հոգի մեռան Շիքակոյի մէջ՝ վերջին 24 ժամուան ընթացքին։ Ցարդ վարակուած են 200,000 հոգի։

ՓԱՐԻԶԻ 12րդ դատական ատեանը 4 տարի բանտարկութեան եւ 3000 ֆրանք տուգանքի դատապարտեց նախկին համայնավար երեսփոխան Անտրէ Մարթին, որ մարաջախտ Ֆոշի դէմ յօդուած մը հրատարակած էր Իւմանիթէի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու Ռումանացիներ՝ Մոից Ֆրուամէսի եւ Միրսէա Լուփէսքու, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէին միջազգային ոստիկանութեան կողմէ եւ որ 8—10 ամսուան մէջ 1,500,000 ֆրանք շորթած էին ֆրանս. դրամատուններէն։

Քլոց բժշկ. քննութեան պիտի ենթարկուի

Ծերակոյտին մէջ կարդացուեցաւ Քլոցի հրաժարականը, առ ի տեղեկութիւն։ Ո՛չ մէկ վիճաբանութիւն կատարուեցաւ այս առթիւ։ Ընդհանուր դատախազին հրահանգով հարցաքննիչ դատաւոր տը Ժանթիլ գնաց Սիւրէնի ապաքինարանը, ուր պաշտօնապէս Քլոցի յայտնեց թէ ամբաստանուած է իբրեւ դրամաշորթ, վստահութիւնը չարաչար գործածող, կեղծ չէք ստորագրող եւ կեղծարար, աւելցնելով որ ձերբակալուած է։

Քլոց պատասխանեց թէ պաշտպան փաստաբան ընտրած է Հանրի Թորէսը, որուն ներկայութեան միայն կրնայ խօսիլ։

Հարցաքննիչ դատաւորը երեք բժիշկներու կողմէ քննութեան պիտի ենթարկէ Քլոցը, հասկնալու համար թէ խելագարութեան ո եւ է հետք կա՞յ ուղեղին մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիոյ Ալզաս-Լորէնը

Կէլիպօլուի երեսփոխան Ճէլալ Նուրի պէյ, «Իգտամ»ի մէջ կը պատասխանէ «Թան»ի, որ կուզէ Թուրքեւսուրիական սահմանը «հռոմէական ճամբէն» անցած տեսնել։

«Այդ ճամբան, աշխարհակալութեան ճամբան է։ Բայց կը հարցնենք.— Ֆրանսա ի՞նչ գործ ունի այդ տեղերը, ո՞ր տարուան մէջ կ'ապրինք։ Ֆրանսա Սուրիա ղրկած է իր «օտար լէգէոն»ը, որ կը բաղկանայ Գերմանիայէն փախած ոճրագործներէ եւ դասալիքներէ։ Ցետոյ հոն զետեղած է Թուրքիայէն փախած վնասակար տարրերը։ Կը կարծեմ թէ այդ տարրերն են որ խորհրդատուի դեր կը կատարեն Ֆրանսայի մօտ։

«Եթէ Ֆրանսան իր Ալզաս-Լօրէնը ունէր, մենք ալ ունինք մերը.— Անտիոքն ու Իսքէնտէրունը»։

Լիտվինոֆի եղբօր յայտնութիւնները

Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային միութեան Պերլինի առեւտրական ներկայացուցչութիւնը բողոքած էր թէ Ռուսիոյ արտաքին փոխ-գործավարին եղբայրը Լիտվինոֆ 200,000 ստեռլինի կեղծ մուրհակ ստորագրած է։ Լիտվինոֆ ինքնաբերաբար Փարիզի մէջ հարցաքննիչ դատաւոր Օտիպէրի ներկայանալով, յայտնեց թէ այդ մուրհակները, որոնք կանոնաւորապէս ընդունուած եւ ստորագրուած էին իր կողմէ՝ Գ.Միջազգայինի կողմէ օգտագործուած են՝ արտասահմանի մէջ համայնավար քարոզութեանց յատկացուելու համար։

Լիտվինոֆի այս յայտնութիւնները կոչուած են ծանր հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ ներկայիս, երբ Լոնտոնի ելմտական շրջանակները ձեռնարկներ կը կատարեն՝ Խորհրդային Միութեան հետ առեւտրական յարաբերութիւնները վերսկսելու համար։

Պենէշ Փարիզի մէջ

Առջի օր Փարիզ հասաւ Պէնէշ, որ տասը տարիէ ի վեր Չեխոսլովաքիոյ արտաքին Նախարարն է։ Այս առաւօտ ժամը 10ին Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ պիտի դնէ Չեխոսլովաքիոյ պատերազմական խաչը։ Ժամը 11ին պիտի երթայ Պօնափարթ փողոց, թիւ 18 շէնքը, ուր հաստատուած էր 1916ին Չեխոսլովաք Ազգային կոմիտէն, որ յետոյ ձեռք բերաւ Չեխոսլովաքիոյ անկախութիւնը։Նախարարը բացումը պիտի կատարէ այդ շէնքին վրայ Փարիզի Քաղաքապետութեան կողմէ դրուած յիշատակի տախտակին։

Ազգային կոմիտէի անդամներն էին Մազարիք, այժմ Հանրապետութեան Նախագահ, Պէնէշ, Օսուսքի, Փարիզի դեսպան, Ստեֆանիկ եւն.,որոնց գլուխը բերողին մեծ վարձատրութիւն կը խոստանար աւստրեւհունգարական կառավարութիւնը։

Կոմիտէն դաշնակիցներուն կը տեղեկացնէր Աւստրիոյ անցուդարձերը. իր տեղեկութիւնները կը քաղէր Պոհեմիա ապրող Չեխերէն, որոնք իրենց կեանքը վտանգի ենթարկելով, կապ կը պահէին կոմիտէին հետ։ Կոմիտէին դաւադրական գործունէութիւնը սուով չէր վերջանար։ Աւստրիա-Հունգարիոյ Չեխերն ու Սլովէնները կը գրգռէր թռուցիկներով եւ ի վերջոյ կը յաջողէր կազմել Չեխոսլովաք լեգէոնականները։

1918 յունիս 29ին Ֆրանսա պաշտօնապէս ճանչցաւ Չեխոսլովաքիան։ Իսկ նոյն տարուան հոկտեմբերին Փրակայի մէջ հռչակուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութիւնը։

Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ընդհ. կուսակալը

Սելանիկ հասած է Յունաստանի նախկին արտաքին Նախարար եւ պահպանողական-հանրապետական կուսակցութեան Նախագահ Միխալաքօփուլոս, որուն առաջարկուած է Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ընդհանուր կուսակալի պաշտօնը։

Սելանիկի մէջ Միխալաքափուլոս հետաքրքրուած է տակաւին չզետեղուած գաղթականներու վերջնական զետեղման եւ առեւտրական տագնապի խնդիրներով։

Ուսումնասիրական պտոյտէն յետոյ Նախկին Նախարարը Աթէնք պիտի դառնայ՝ առաջարկուած պաշտօնին մասին վերջնական պատասխան տալու համար կառավարութեան։ Կ'ըսուի թէ Միխալաքօփուլոս գործելու լայն ազատութիւն պիտի պահանջէ։

Պէհայականներու դատավարութիւնը

Պոլիս Սուլթան Ահմէտի Հաշտարար Ատեանը սկսած է դատել Պէհայականները, որոնց մէջ է նաեւ հայ տատմաբոյժ մը՝ Սարգիս Թոմասեան։ Ամբաստանեալներու փաստաբանը բացատրեց թէ՝ Պէհայականութիւնը հակառակ է ամէն տեսակ մոլեռանդութեան, կ'ընդունի այրերու եւ կիներու միջեւ կատարեալ հաւասարութիւն, կը ձգտի կրթութեան տարածումին եւ մարդկութիւնը աւելորդապաշտութիւններէ ազատելու։ Միլիոնաւոր հետեւորդներ ունի աշխարհի ամէն կողմը։ Թուրքիոյ մէջ մասնաճիւղ մը չկայ, բայց այդ աղանդի հետեւորդներուն միջեւ գաղափարի նոյնութիւն կայ։ Ռումանիոյ թագուհին ալ պէհայական է եւ անցած տարի Պոլիս այցելած ատեն ողջոյնի նամակ մը ղրկած էր պէհայականներուն։

Վճիռը ուրիշ օրուան յետաձգուեցաւ։

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ՏՐՏՈՒՄ ՏՂՈՒ ՕՐԱԳԻՐ

Երազիս մէջ, կը քալէի բարձրաճիւղ ու ծաղկած ծառերու տակէն, օձագալար ու նեղ արահետէ մը: Խոշոր ու լման լուսնկայ մը կ՚իյնար ծառերուն վրայ ու կը ծորէր վար: Գարնան լուսաւոր ու գաղջ գիշեր էր: Արահետը եզերուած էր վայրի սալորենիի, մասրենիի եւ մուրտի փշոտ թփերով. լռութիւնը անտառին մէջ մեծ էր:

Երազիս մէջ, ես լուրջ ու խստադէմ մարդ մըն էի, օր ու աբեւ տեսած ու ուսերս բեռնաւոր յիշատակներու դէզով: Կը քալէի գլխահակ ու գիշերը այնքան անուշ էր որ ուզեցի նստիլ արահետին եզերքը ու սուլել հին երգ մը որ ես գիտէի երկար տարիներէ ի վեր եւ որ կը սկսէր հետեւեալ բառերով.

— Ես սիրեցի զոյգ մը աչքեր, խո՛ր, թախծալի, զոյգ մը աչքեր սիրելի...: Յանկարծ լսեցի քաղցր ձայն մը որ կը խօսէր ինծի: Ու ձայնը կարծես թէ կուգար հեռուէն: Ու ձայնը կը հարցնէր՝ պզտիկ, քնքուշ շեշտով մը թէ՝

— Որո՞ւնն էին, որո՞ւնն էին այդ աչքերը...

Ու ես նստայ արահետին եզերքը ու սկսայ մտածել թէ իրաւ, որո՞ւնն էին, այդ զոյգ մը խոր աչքերը որ ես սիրեցի: Ու անցեալի մշուշին մէջէն, կորսուած դէմքեր սկսան դուրս ցայտել ու ամէն անգամ, ես կ՚ըսէի՝

— Չէ՛, ուրիշ զոյգ մը աչքեր կան որ ես աւելի շատ սիրեցի, ամէնէն շատ սիրեցի...

Երազիս մէջ, ես լուրջ ու խստադէմ մարդ մըն էի, մարդ մը որ գուցէ բնաւ չպիտի ըլլամ ու իմ մանկութիւնս շատ հեռու էր ու ես կը յիշեմ, որ ես ժամերով նստայ, մինչեւ որ յիշեցի որ այդ զոյգ մը աչքերը, իմ մօրս աչքերն էին, առաջին տաք ու սիրալիր աչքերը որ ես տեսայ՝ երբ աշխարհի լոյսին բացի իմ ծաւալ աչքերս:

Երբ արթնցայ, իմ սիրտս ցաւեցաւ որ ես այնքան շուտ մոռցած եմ մօրս աչքերը: Ու զարմացայ որ իմ ապերախտութիւնս այնքա՛ն մեծ է...

II.—ԻՄ ԱԶԳԱՏ ԵՒ ՀՊԱՐՏ ՄԱՐԴՈՒ ՄՈՐԹԻՍ ՄԷՋ...

— Օ՛, ո՛չ, ի՛նչ ալ պատահի, տիկի՛ն, գիտէ՞ք, ի՛նչ ալ պատահի, հոգ չէ աղքատ, հոգ չէ պանդուխտ: Տիկի՛ն, այս քաղաքին մէջ ուր աղքատութիւնն ու պերճանքը, արմուկ արմուկի կ՚անցնին փողոցներէն, օ՛ օ՛, գինով, մելամաղձոտ աչքերով տիկին, որ կրնայիք զիս սիրել, որ չսիրեցիք, գիշերո՛վ...

— Ես այս բառերը ձեզի կ՚ըսեմ, ինչպէս տխուր երգեր գրող մարդ մը որ թմրեցուցիչները կը սիրէր եւ փողոցի հիւանդ աղջիկներու հետ մէկ անկողնի մէջ կը պառկէր: Որ մնաւ երիտասարդ, մանուկի մը պէս իր մօրը թեւերուն մէջ, որ իր մայրը ցանկաց, օ՛ օ՛ տիկի՛ն, դուք գիտէ՛ք որ ան բանաստեղծ մըն էր, տարօրինակ մարդ մը՝ գոհարէ պաղ աչքերով եւ տխուր: Օ՛, ո՛չ, ի՛նչ ալ պատահի, տիկի՛ն, հոգ չէ աղքատ, հոգ չէ պանդուխտ, ես չպիտի զղջամ այս մորթին մէջ ծնած ըլլալուս համար...

— Գիշերը, ես երջանիկ եմ եւ իմ երջանկութիւնս աննիւթական է, անձայր, անպարագիծ: Ցերեկը՝ ո՞վ կրնայ ըսել, երբ փողոցէն կ՚անցնիմ, թէ սովորականէն տարբեր մարդ մըն եմ: Բոլորին պէս կ՚ապրիմ, կ՚երգեմ: Բոլորին պէս պայքարի մէջ եմ ու կը պաշտպանեմ ծուլութեան իմ իրաւունքս: Գիշերն է որ աչքերս կը սկսին շողալ ու սիրտս կը զարնէ բացառիկ երաժշտութեամբ մը: Այն ատեն, ես գլուխս առած կ՚երթամ, կը քալեմ: Կը քալեմ՝ նայելով սալայատակին կամ հեռուն, ժամերո՛վ, պատերուն տակէն, ծառերուն կոթնելով, կենալով գետը եզերող գրքի սնտուկներուն առջեւ, օ՛ կը քալեմ, խորասուզուած, ընկղմած...

— Ինչպէ՞ս աստղերը եւ լուսնկան ընկղմած են այս գիշեր, գիշերուան լռութեան մէջ, ինչպէս իմ հոգիս իր զառնութեանը մէջ, ինչպէս, կը լսէ՞ք, տիկի՛ն, օ՛ օ՛ ի՛նչ ալ պատահի, աղքատ, անսուաղ, օ՛ գէշ հագուած, այս քաղաքին մէջ ուր ուրախութիւնն ու տառապանքը արմուկ արմուկի կ՚անցնին, հպելով անհաւասար սիրով, աղքատին եւ հարուստին, օ՛ ոչ, ես չպիտի զղջամ այս մորթին մէջ ծնած ըլլալուս համար:

ՓԱԿԱԳԻԾ.— Ես ծնած եմ, աւելի քան քառորդ դար առաջ, հեռաւոր փետրուարի գիշեր մը, ինչպէս անուշ աչքերով գառնուկ մը կը ծնի մաքիին արգանդէն, օ՛ օ՛ ես երջանիկ եմ այս գիշեր, որ ծնած եմ հպարտ, աղքատ ու բանաստեղծութիւնը սիրող մարդու այս մորթին մէջ: Մարդիկ կանորկրծնին ուրիշ ձեւով, ուրիշ մորթերու մէջ: Մարդիկ կան որ դժգոհ են իրենց մորթէն, տիկի՛ն, օ՛ օ՛, որը պիտի ուզէր աւելի գեղեցիկ ծնիլ, որը աւելի տխուր, գիտէ՞ք, այդ տեսակ յիմարներ ալ կան: Որը աւելի հարուստ (տխմար, տըխմար, մի՞թէ կրնա՞ս սահմանել թէ ո՞ւրկէ կը սկսի հարստութիւնը եւ ուր կը վերջանայ): Որը պիտի ուզէր ծնիլ աւելի իմաստուն (տխմարութիւն): Աղջիկ մը գիտեմ, որ կ՚ուզէր տղայ ծնած ըլլալ, անկախ, ազատ (օ՛ հեգնութիւն): Մարդ կայ որ գոհ չէ որ ծնաւ Հայու արգանդէ: Գիտէ՞ք տիկի՛ն, հայ մօրը կոնքը լայն կ՚ըլլայ, մեր ցեղին սրտին պէս, սիրող հոգիի մը պէս որ երկփեղկ դրան պէս է, լայնաբա՜ց: Ինչո՞ւ Հայ ծնաւ, յիմարը, օ՛ դասալիք, տիկի՛ն, դասալիք...

— Օ՛, ո՛չ, ի՛նչ ալ պատահի, ըլլա՛մ աղքատ, ըլլամ ընդմիշտ տխուր, ծնած ըլլամ դժբախտ, տմարդի աստղի տակ, ոչի՛նչ, ես չպիտի զղջամ, այս հաստ ու բարի մորթին մէջ, աշխարհ եկած ըլլալուս համար, Օ՛ ո՛չ, այս գիշեր, առանց փառասիրութեան, առանց ունայնամտութեան բայց եւ առանց աւելորդ խոնարհութեան, ես երջանիկ եմ աղքատ մարդու այս մորթին մէջ...

— Օրհնեալ ըլլա՛ս, մայրի՛կ, որ զիս ծնար, այսպէ՛ս: Զիս ծնար այսպէս, Հայու դաշունահար, Հայու սեւ աչքերով, ըլլա՛ս բարի յիշատակով, մա՛յր: Օրհնեալ ըլլա՛ս որ զիս ծնար իմ մեծ թերութիւններովս, իմ պզտիկ առաւելութիւններովս, զիս ծնար այս մեծ խենդութեամբ, կեանքը պայծառ կամ պղտոր աչքերով բայց յաղթական մարդու պէս տեսնելու: Զիս ծնար այսպէս՝ կրքոտ, օ՛ մեծ կրքերով, վայրենի ու չափազանցուած զգացումներով, կեանքին առջեւ եղերականօրէն անկեղծ, եղերականօրէն մարդ...

— Զիս ծնար այսպէս դիւրազգած մայրի՛կ, այսպէս զօրաւոր բայց մանուկ սրտով մը որ կը հակնայ խոնարհ ու աշխատաւոր մարդոց ճակատագիրը, անոնց մեծ ու անասելի տառապանքը: Այս գիշեր, արտասուելու չափ երջանիկ եմ, որ ես այս տղան եմ, այսպէ՛ս, գիշերուան մէջ, այս հայ երիտասարդ մարդը, Հայու իր առելութիւններովը, որ ես ուրիշը չեմ, որ ես այս տղան եմ, աղքատ, պանդուխտ: Յաղթական, քիչ մը շատ անգութ: Որ մեծ կրքեր ունիմ: Եւ մեծ ծարաւներ որ գիտեմ պիտի մնան անյագուրդ, ի՛նչ փոյթ, օրհնեա՛լ ըլլաս, մայրի՛կ, քու բարի եւ արգասաւոր արգանդովդ, որ զիս ծնար այսպէ՛ս...

— Հաստուածական, վայրագ, անզիջող՝ սիրած բաներուս համար: Այսպէս զողդոջուն օտար ծննդավայրի մը սիրոյն համար: Տղայ մը որ կորսուած ճակատագրով երկրի մը սէրը կը կրէ, մեծ աւանդի մը պէս իր հոգիին մէջ: Որ Հայ է, որ եղած է միշտ Հայ, նեղ օրերու, դժուար օրերու, հպարտութեամբ, անվերադարձ կերպով, առանց ամբարտաւանութեան, առանց սնոտիհերոսութեան, բայց եւ առանց ամօթի: Տղայ մը որ կը նայի մեծ եւ ստեղծագործող բարձունքի մը...

— Օրհնեալ ըլլա՛ս, մա՛յր, քու անհանդիստ եւ թափառական յիշատակովդ, որ կը լածի մեր հայրենի տան վրայ, քարուքանդ պատերուն: Օրհնեա՛լ որ զիս ծնար այսպէս, մեծ եւ յանկարծական զգացումներով, առելութիւններով որ շուտ չեն գիջանիր, սէրերով որ երկար կը տեւեն ու հաւատարիմ են, ինչպէս տխուր եւ անոք շուները, որոնց տէրը կը մեռնի: Մա՛յր, եթէ կարելի է որ ես ցանկամ ծնած ըլլալ ուրիշ որովայնէ: Քու կուրծքիդ վրայ իմ մանկութիւնս մեծցաւ աննահման բարութեամբ եւ իմ մանուկ բերանս երբեք դառնութիւն չծծեց:

— Օրհնեալ ըլլա՛ս, անուշ ու երիտասարդ կին որ իմ մայրս եղար, հեռաւոր տարիներու մէջ, յիշատակիս մէջ անընդհատ զարթուն գիւղաքաղաքի մը մէջ, օրհնեալ ըլլա՛ս քու տառապած եւ անապատի տաք հողին վրայ անթաղ, անյիշատակ ոսկորներովդ: Օրհնեալ ըլլա՛ս որ զիս ծնար այսպէս, հեռաւոր փետրուարի գիշեր մը, խոշոր ոսկորներով ու հաստակազմ, հողին մէջ ամուր խրած ծառի մը պէս որ աշնան փոթորիկներէն չի վախնար:

— Օ՛ ո՛չ, կը տեսնէ՞ք, տիկի՛ն, թէեւ դուք կը սիրէք բարձրահասակ ու նրբակազմ տղաքը, թէեւ դուք կը սիրէք ձեւերու նրբութիւնը, ես՝ արտասուելու չափ երջանիկ եմ այսօր, որ այս տղան եմ, այսպէ՛ս, որ ես ուրիշը չեմ: Օ՛, օրհնեալ ըլլա՛ս, մայրիկ, քու առատ ու շագանակագոյն մազերովդ որ լաւ կը բուրէին, քու երգերովդ որ զիս կը յուզէին, օրհնեալ ըլլա՛ս քու աչքերուդ աղուոր ու տաք նայուածքովը, որ ես կը սիրէի, որ հիմա արտասուք կը բերէ աչքերուս..

— Օրհնեալ ըլլա՛ս որ զիս ծնար այսպէս, բաց ու արձակ հոգիով, մեծ ճամբաներու պէս որ կ՚երկարին դէպի հեռուն, անծանօթ դաշտերու մէջ, մա՛յր: Օրհնեալ ըլլա՛ս ինծի բոլո՛ր տուածներուդ համար, արդար ու մաքուր կաթիդ, Մեծ թերութիւններուս եւ պզտիկ առաւելութիւններուս, զգացումներուս որ գլուխ կը թօթուեն եւ յուզումներուս որ կը լռեն յաճախ,

— Շնորհակալ եմ առանց ունայնամտութեան եւ առանց աւելորդ խոնարհութեան, պզտիկ տղու մը պէս որ կը սորվի առաջին անգամ շնորհակալ ըլլալ եւ որ իր զգացումը չի կեղծեր: Սիրոյ եւ հսկումի գիշերներուն համար որ համբերութեամբ անցուցիր, հիւանդ մանուկի սնարիս վրայ: Բոլո՛ր գգուանքներուդ համար, մա՛յր, որոնց քաղցրութիւնը յիշատակ դարձաւ, պզտիկ բառերուդ, յանդիմանութիւններուդ, սխալ դատումներուդ եւ ներումներուդ համար, գիտես:

— Օրհնեալ ըլլա՛ս, իմ սրտիս ամբողջ մանկութեամբն ու հաւատարմութեամբը, ես կ՚ըսեմ քեզի որ սիրտս աւելի մեծ ու տեւական սէր չի ճանչնար քան քուկինդ, մա՛յր, օ՛ օրհնեալ ըլլաս, որ զիս պահեցիր, դեռ անբարբառ էակ, մեծ եւ անասելի սիրով մը, մայրական որովայնիդ մէջ, որ զիս տառապանքով յղացար եւ արիւնովդ սնուցիր, օ՛ մայր իմ, օրհնեալ ըլլա՛ս, որ դեռ հիմա, հետս ես, նեղ օրիս, դժուար օրիս...

— Նեղ օրիս, դժուար օրիս, յենարանս իմ դուն, անխարդախ նեցուկ, մնա՛կդ, կը կենաս քովս: Օ՛ այս գիշեր, անբացատրելի կերպով երախտագէտ եմ քեզի առանց հատուցումի տըրուածներուդ համար: Օրհնեա՛լ ըլլաս, մայրի՛կ, քու երիտասարդութեամբ որ առանց երջանկութեան մեռաւ, քու աչքերովդ որ սիրով կը թրջէին, քու ձայնովդ որ երգի պէս էր, յուզիչ, պզտիկ՝ որքան ալ աղքատ, գիտե՞ս, վաղ առաւօտ, քեզի համար, փունջ մը սպիտակ, փունջ մը, տարաժամ ու բացառիկ շուշաններ պիտի գնեմ, պզտիկ, սիրելի մայր, պզտիկ, սիրելի մայր..

* * *

III.— ՍԻՐՈՅ ԿԱՐՃ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— Ան պզտիկ ձեռքեր ունէր որ յաճախ ջերմ ունէին, կապոյտ ու թափանցիկ երակներով, նիհար: Եւ այնքան երկչոտ որ ամէն անգամ որ զանոնք ձեռքերուս մէջ թողուր, կը մտածէի թէ միթէ՞ այդ պզտիկ, նիհար, երկչոտ ձեռքերը զուրգուրալ գիտէին: Օ՛ երբեք՝

— Բարձր ձայնով չէր խօսեր, չէ, պզտիկ սիրելի, կ՚ըսէր կամաց, չէ՞: Բառերը կ՚արտասանէր մասնաւոր զուրգուրանքով, ջերմութեամբ ու այնքան մլատ էր սիրոյ խօսքերու մէջ որ երբ անունս կուտար, այնպէ՛ս, մերկ, մտերիմ, առանց ածականի, սիրտս կը դողար: Երբ, շատ երջանիկ ըլլար, երբ մասնաւոր պատճառներ ունենար ինծմէ գոհ ըլլալու, կ՚ըսէր՝ պզտի՛կ սիրելի, լա՞ւ ես, լա՞ւ ես այսօր, կամ ի՞նչ կարելի է ընել, այս գիշեր, ըսէ՛...

— Գէշ աղջիկ մըն էր, եւ ինք գիտէր ու կ՚աշխատէր բարի ըլլալ հետս եւ չէր յաջողեր եւ իր ձեռքերը պզտիկ էին, նիհար ու ջերմութեան մէջ: Երբեմն, երբ, ես որ հիմա հոս եմ եւ ինք որ հիմա այս քաղաքը չէ, հեռու է, մղոններով, կը քալէինք միասին, կ՚ուզէր թեւս առնել բայց իր հպարտութիւնը կ՚արգիլէր զայն առաջին քայլը ընելէ, իսկ ես, կը քալէի ձեռքերս գրպաններս եւ շատ հըպարտ, օ՛ հպարտ, կ՚ըսէի — պզտիկ սիրելի, երբ պիտի լաւ ըլլաս, ե՞րբ, լաւ...

— Գիտե՞ս, այս իրիկուն ես տխուր եմ, գիտե՞ս, այս իրիկուն ես գէշ աղջիկ մըն եմ ու ամէն իրիկուն ան այսպէս էր. գէշ աղջիկ մը որ բարի ըլլալ կ՚ուզէր եւ չէր յաջողեր: Ու մենք չէինք գիտեր թէ կը սիրէինք իրար ու ան միշտ կ՚ըսէր, պզտիկ դառնութեամբ մը, իր երջանկութեան ժամերուն — պզտիկ սիրելի, ե՞րբ պիտի սիրենք իրար, ե՞րբ:

— Երբ որ, կը պատասխանէի կամաց, ծառերը կրկին ծլին, գիտե՞ս, երբ ծառուղիներուն վրայ կրկին եղրեւանիի ճիւղեր ծաղկին, գարնան առաջին օրերուն հետ, կ՚ըմբռնե՞ս, հոգը կ՚աղատի իր տխրութենէն:— Այո՛, պզտի՛կ սիրելի, կ՚ըսէր, այն ատեն, մենք կը համբուրենք իրար: Օր մը, վերջապէս, ծառերը սկսան կրկին ծլարձակիլ, փողոցներուն մէջ, ձմրան ծաղկինելուն տեղ՝ եղրեւանիի շաքիլներ սկսան ծախել բայց մենք չհամբուրեցինք իրար:

— Երբ միասին ըլլայինք, կը քալէինք միշտ քով քովի, գէշ աղջկան մը եւ գէշ տղու մը պէս որ իրար սիրել չեն գիտեր եւ գարնան առաջին օրերը կ՚անցնէին տխրութեամբ: Օր մը, ինքնիրենը, ան սենեակս եկաւ, ես՝ պառկած կը ծխէի եւ կը նայէի ծուխի սիւնին: Սենեակդ ի՛նչ լաւ է, ըսաւ, պզտի՛կ սիրելի, եկայ որ սիրենք իրար, օ՛ օ՛ ինչ լաւ են, այս պատի նկարները, խոշոր գրքեր ունիս, խոժոռ գրքեր եւ լաւ գլանիկներ, կարելի՞ է հատ մը ծխել, պզտիկ սիրելի...

— Ես թէ՝ ի հարկէ, ի հարկէ, եկո՛ւր նստէ հոս: Ցետոյ լռեցինք կրկին: Ո՛չ ես կը համարձակէի խօսիլ, ո՛չ ան: Ան գէշ աղջիկ մըն էր որ կ՚աշխատէր բարի ըլլալ հետս բայց չէր յաջողեր: Ու իր աչքերը, օ՛ օ՛, բացառիկ կերպով մելամաղձոտ էին, երբ կ՚ըսէր՝ պզտի՛կ սիրելի, սիրտս տերեւի պէս կը դողար:Ցետոյ, որովհետեւ լռութիւնը անհնար էր խզել, ես սկսայ քանակով զուարճանալ սեղանին վրայ: Ցետոյ դուրս ելանք: Ցետոյ, ան սորվեցաւ այսպէս սենեակս գալ երբեմն, քիչ մը լռել ու մեկնի՛լ: գէշ աղջկան մը պէս, առանց նոյն իսկ ձեռք տալու: Այսուհանդերձ ի՛նչ լաւ էր, ի՛նչ լաւ էր մեր բարեկամութիւնը...

— Ու ամբողջ տարին այսպէս անցաւ եւ յետոյ ան գնաց իր երկիրը, ան օտար աղջիկ մըն էր եւ ես մնացի հոս, միշտ նոյն գէշ տղան: Ան աչքեր ունէր որ բացառիկ կերպով մելամաղձոտ էին եւ պզտիկ, նիհար ձեռքեր, յաճախ ջերմութեան մէջ է որ կարծես թէ զուրգուրալ չէին գիտեր: Ու ան կ՚ըսէր, պզտի՛կ սիրելի, պզտի՛կ սիրելի, ի՞նչ կարելի է ընել հիմա, ըսէ...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՊԵՐԿՍՈՆ

ՊՍԱԿԱՒՈՐ ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

Գրական շարժումը ենթակայ է միշտ իմաստասիրական շարժումի ազդեցութեան: Գրագէտը իր տեսութիւնն ունի մարդը, կեանքը, տիեզերքը կառավարող օրէնքներու մասին, ինչպէս Պարէս մը, Փրուստ մը, Ժիտ մը, Վալերի մը:

Իմաստասիրութեան եւ գրականութեան այս եղբայրութիւնը Ֆրանսայի յատուկ երեւոյթ մը չէ: Ամէն արուեստագէտ բնազդօրէն կը ձգտի պարզելու տիեզերքի խորհուրդը, թափանցելու յաւիտենական Սփինքսի գաղտնիքին, ու մենք բանաստեղծութեան մը, վէպի մը, թատերգութեան մը խորքին մէջ կը նշմարենք այն վարդապետութիւնը որուն կը հակի գրագէտը:

1889 թուականէն սկսաւ Պերկսոնի ազդեցութիւնը: Ան դարձաւ ղեկավար ուժ մը 1900-էն ասդին: Ցեղաշրջեց քսաներորդ դարու իմաստասիրութիւնը, գիտութիւնն ու արուեստը, եղաւ ներշնչումի աղբիւր մը լատին և անգլիասաքսոն երկիրներու գրական կեանքին մէջ, հակազդեց ծայրայեղ մտաւորապաշտ Կոնտին, զուգահեռաբար խորհրդապաշտ շարժումին որ Վերլէնի ու Մալարմէի ղեկավարութեամբ կը պայքարէր Պարնասեաններու ծայրայեղ մտաւորապաշտ ձգտումներուն դէմ ու բանաստեղծութեան կը բերէր երաժշտական տարրը որ էապէս ներքին է ու հոգեկան:

Այդ ազդեցութեան խորութիւնը նկատի ունէր Նոպէլեան յանձնախումբը, երբ Պերկսոնի յանկացուց 1928ի գրականութեան մրցանակը:

* * *

Մեսիաները կը ծնին, որովհետեւ կը սպասուին:

Պերկսոնի իմաստասիրութիւնը երեւան եկաւ շրջանի մը երբ գիտութիւնը կը ճնշէր մարդկային մտքին վրայ ու կը կաշկանդէր անոր ազատ թռիչքը:

Սփէնսըրի եւ Տարուինի տեսութիւնները ծանր հարուած մը տուին հոգեբանական եւ բնազանցական ուսումներու, տիեզերքը վերածելով հսկայ մեքենայի մը որ կը կառավարուէր միակ օրէնքով մը, բնաշրջման (évolution) օրէնքը:

Գիտութիւնը միայն պիտի լուծէր կեանքի հարցը, պիտի պարզէր տիեզերքի գաղտնիքը:

Գիտական այս ծայրայեղ շարժումը ժողովրդականացաւ 19րդ. դարուն, մտաւորապաշտ տեսութիւնները արժատացան ընկերութեան բոլոր խաւերուն մէջ եւ ծնունդ տուին նոր սեռունդի մը, եսասէր ու նիւթապաշտ. խամրեցաւ կեանքի բանաստեղծութիւնը, մարդոց աչքերուն մէջ մարեցաւ այն աստուածային լոյսը որ կը բխի ներքին, անմատչելի բարձրութիւններէ:

Այս ծայրայեղ հոսանքին դէմ բողոքեց համալսարանը, Բուէժ տը Ֆրանսի եւ Սորպոնի բեմերէն: Պութրու, հակառակ իր մտերմութեան գիտական մտքի հետ (ազգականն էր թուաբանագէտ Փուանքարէի), պայքարեցաւ այդ վարդապետութեան դէմ որ տիեզերքը կը վերածէր մեքենայի մը, որ հոգեբանական իրողութիւններ կը շփոթէր գիտական իրողութիւններու հետ, որ միեւնոյն օրէնքին կ՚ենթարկէր եւ շարժունն ու անշարժը, և կենդանին ու անկենդանը:

Բայց Պերկսոն միայն պիտի կարենար ձեւ ու մարմին տալ այն վարդապետութեան որ պիտի կրէր իր անունը, եւ թաւմ պիտի կանգնէր գիտականութեան այս ծայրայեղ յառաջխաղացումին դէմ:

Գիտութիւնը որ Սփէնսըրեաններու կողմէ կը նկատուէր վճռաբեկ ատեան մը, պիտի զօհանար իր դերով, պիտի բաւականանար իր սահմաններով, իսկ լուսաբանելու համար կեանքի խորհուրդը, կենդանիի հարցը, հասնելու համար իրականութեան որ տեւական շարժ... ու յարատեւ ստեղծագոր... անհրաժեշտ էր ճանաչումի... եղանակ մը, իմացականութ... ալ անդին, intuitionը:

Այս կերպով հոգեբանութ... կը վերակենդանանար, իմաստ... սիրութիւնը կը վերանորոգ... ինքնատիպ հոգեպաշտութ... մը (spiritualisme) ու կը դառ... կատարելապէս իրապաշտ... բովհետեւ կ՚ուսումնասիրէ... նիւթը, եւ հոգին:

Նոպէլեան մրցանակ... խութեան առիթով, Պերկսոն... գրէ.

— «Այն մեքենաները որոնք... կը շինենք արհեստական... բաններ են որոնք կուգան... նալու մեր բնական գործ... ներուն վրայ ու այդ կ... կ՚երկարեն, կը մեծցնեն... կութեան մարմինը: Այդ... մինը ամբողջութիւնով... շարունակելու եւ անոր... ժումները կանոնաւորելու... մար, պէտք էր որ հոգին ալ... կարգին ընդլայնէր, այլա... ոչ պիտի խորտակուէր... սարակշռութիւնը» ու մարդ... թիւնը պիտի ունենար... մարմին մը, գաճաճ հոգին...

Այդ հաւասարակշռութ... վերահաստատեց Պերկսոն...

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐ...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃՈՒՐ...

Երէկ «Դրօշակ»էն... տպեր էինք հատուած մը... մալական Թուրքիոյ ապա... ուսումնասիրութենէն: կուտանք վերջաբանը:

Թուրքիոյ ներքին կեան... մեզ կը շահագրգռէ գերազա... ցապէս այն պատճառով, որ... ժողովուրդի ամբողջական ա... տագրութիւնը ուղղուած է ... քական բոնակալ եւ արիւն... սուրին դէմ: Թրքական... կեանքի եւ ապագայի ... ծնունդի պատկերը ընդհ... կը տեսնենք, որ, ժամանակ... նոր դասաւորութեան բերու... հայ ժողովուրդն ալ պարտ... է շարժուիլ, կազմակերպ... ույժ ամբարել, վարժեցնել ... իր գլուխը, ե՛ւ իր բազուկը... ռական դեր կատարելու... դիրքերը այսքան ճշտուած... Այս մասին շատ խօսուած է... պիտի խօսուի. այս յօդուա... այդ խնդրին չէ նուիրուած: ... կայն, կ՚արժէ քանի մը ... ընել այն մասին, թէ Թուրք... իրենց նոր կեանքով աւելի ... սակայ չե՞ն դառնար մեզ... մար:

Թուրք ազգի կեդրոնաց... ու վերակազմութիւնը ... վտանգաւոր ու մնասակ... դարձնէ հայ ժողովուրդի ... ւոր թշնամին, բայց ոչ ... աւելի ուժեղ: Վտանգաւոր... մնասակար, այն պատճառով... Թուրքերը իրենց ուշադր... թիւնը լարելով դէպի Թաթ... կան հողամասերը իրենց կր... ներու տակ կ՚առնեն Հայաս... ու Պիւրտիստանը: Վստահ... այն տեսակէտով, որ Թուրք... հիմա մի անգամ ընդ միշտ... մարած են Արաբիայէն, ... րիայէն, Իրաքէն եւ Պաղ... եան փոթորկոտ հողամաս... ու հետեւաբար՝ իրենց ... հողատարութիւնը պիտի ... բոնացնեն Հայերու եւ Քիւր... րու վրայ: Այստեղ փակ... մէջ ընենք, որ եթէ Քիւր... ալ վերջանան, Թրքական ... կայ ղեկավար սերունդները ... եան ու կռուի ծարաւ, իր... դէմ սուր պիտի բարձր... մինչեւ որ ժամանակը ... այդ կիրքերը հանդարտ... Մինչ այդ, մենք մնասակ... անհանդարտ թշնամի մը ... ունենանք մեզի դրացի ... հայրենիքի մեծ մասին ... պետող, որ կը մղէ մեզ ... քան լարուած մնալ մեր ... տագրութեան ուղիին մէջ...

Թուրքը, որպէս վտանգ... ու մնասակար թշնամի, ... աւելի ուժեղ ու յաղթ... չպիտի ներկայանայ այս...

...կուի բեմին վրայ, քան ...մղ Հրէաններուն ան կըր... ներկայանալ՝ Որովհետեւ ...րբիա անցեալին մէջ ոչ ...իր ուժերը գործածեց ...րու դէմ, այլ իրեն օժան... ...թեան համար կանչեց ...րները, Չէրքէզները եւ ու... ...խլամ ցեղերը՝ հալեցնելու ...ոնեայ տարրերը. Այսօր, ...տանի եւ հայ ցեղին դէմ ...ը մինակ է եւ զրկուած ...իչուած սուր գործիքներէն։ ...ի մէջ Թուրքերը եւ ի... ...գործակից միւս անգիտա... ...ցեղերը զինուած էին, իսկ ...տրուկ եւ կատարելապէս ...ն, զէնք գործածելու ան... ...բացի փոքրաթիւ ան... ...րէն։ Այսօր Հայը Թուր... ...ուրին ենթակայ չէ կի... ...իր հայրենիքի մէջն ...անոր սահմաններուն մօ... ...Հայը այսօր աւելի զին... ...է եւ զէնք գործածել գիտէ ...ազատութիւնն ու անկախու... ...կ՚ըմբռնէ, ու կը սիրէ ա... ...քան 15 տարի առաջ, երբ ...ծնամին այնքան ուժեղ էր։ ...մենք Հայերս միս մինակ ...մեզ բզկտող գիշատիչնե... ...մին մէջ, ու կը հալէինք։ ...սակայն, Թուրքին դէմ ...ուած են Քիւրտերու եւ Չէր... ...ներու, Արաբներու եւ այ... ...ուրերը, յանուն իրենց ա... ...թեան, ու հետեւաբար, ...ուան պայքարին։ Թուր... ...ներքին կեանքի մէջ, ...քին դէմ գործող ուրերը ...բնական դաշնակիցներն են։ Հայկական հաւաքականու... ...(երկիրն ու գաղութները ...ին առած), հակառակ իր ...անբաղձալի փուլին, ա... ...մեծ ույժ է Թուրքիոյ հա... ...քան այն ատեն, երբ այդ ...աքականութիւնը (անզէն ...ութիւն մը) անոր ժականին ...կը գտնուէր։ Բնական է, ...չի նշանակեր, որ մենք մեր ...ած տեղը պէտք է կենանք։ ...կեանքն ալ պիտի շարժի, ...րը խտանան, զէնքերը շատ ..., քաղաքակրթութեան ու ...հաւաքրութիւնը հասակ ...։ Մենք դանդաղ, բայց ...ական կերպով այդ ...ին մէջ մտած ենք։ Նոյն ճա... ...ին մէջ կը մտնեն Քիւր... ..., Չէրքէզները, Իպարսիկ... ...ու արաբական երկիրները։ ...իան, այդպիսով, Մերձա... Արեւելքի այս կրկէսին մէջ, ...րովին ազատ ու զգետնող ...մը չի ներկայանար։ Մեզմէ շատ հզօր մեր թշնա... ...կը կազմակերպուի։ Ան որ... ...ալ ներքնապէս քաղաքա... ...ուի ու բռնէ մշակութային ...նունդի ճամբան, իր անց... ...եւ ներկայ մտայնութեամբ ...մեզի համար վտանգա... ...ազգ մը, որուն զուգահեռ և ...ը և միւս վտանգուած ...ազգերը պէտք է պատ... ...ուին, անընդհատ առաջ ...անան անոր դէմ կռուի բեմին ..., մինչեւ որ տէր դառնան ...բնական իրաւունքնե...

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Գրած էինք թէ պատրիարքին փոխանորդները դատարանին առաջարկած են արգելքի տակ առնել Սանասարեան խանը նկատելով որ Արմտիքի Սակարանը կ՚ուզէ գնել զայն կառավարութենէն։ Դատարանն ալ «իճրա»ի յետաձգման որոշում տուած էր։

Գործը աւելի ամուր հիմի վրայ դնելու համար, պատրիարքի փաստաբանը նէճաթի պէյ նոտարութեան միջոցաւ պաշտօնապէս ծանուցած է Արմտիքի Սակարանի վարչութեան եւ Պոլսոյ կուսակալութեան թէ խանը «լքեալ» չէ եւ չի կրնար ծախուիլ։ Հետեւաբար, ծախողն ու գնողը պատասխանատու պիտի մնան հաւասարապէս։

ՖԱՇԻՍՏՆԵՐՈՒՆ ՊԷՍ

Խալք կուսակցութեան Պոլսոյ կեդրոնը առնէ մը ի վեր կը զբաղէր Արհեստակցական Միութիւնները բարեկարգելու գործով։ Այս առթիւ մասնախումբ մըն ալ կազմուած էր Խալքի Պոլսոյ կեդրոնի նախագահ Էմին Ալի պէյի նախագահութեամբ։ Մասնախումբը գրեթէ աւարտած է իր գործը եւ այս մասին առած է նաեւ Էնկիւրիի հաւանութիւնը։ Արհեստակցական Միութիւնները այնպէս պիտի կազմակերպուին, որ օգտակար դառնան թէ երկրին եւ թէ կուսակցութեան։ Անոնք պէտք է բարեկարգուին, որպէս զի ի վիճակի ըլլան կատարելու իրենց ազգային եւ արհեստակցական պարտականութիւնները։ Կուսակցութիւնը մօտէն պիտի հետեւի անոնց գործունէութեան, եւ ամէն ջանք պիտի թափէ որ արհեստաւորները օգտակար տարր դառնան։ Բայց ոչ մէկ արհեստաւոր պիտի մնայ, այլ բոլորը պիտի անդամագրուին Արհեստակցական Միութեանց։

*** Խալքի ընդհ. քննիչ Հագգը Շինասի փաշա Թրակիա մեկնեցաւ նահանգային ժողովները գումարել տալու համար։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիական ոսկին 988 ղրուշի բարձրացաւ Պոլսոյ Սակարանին մէջ ճիշդ այն պահուն, երբ Տընտեսական Բարձր Ժողովը նիստ կը գումարէ Էնկիւրիի մէջ։

Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ.— Անգլիական ոսկիին բարձրացումը համապատասխան է Թրքական դրամին անկումին։ Այսօր առաջքն առնելու համար պէտք է ուժ տանք մեր արտածումներուն եւ ներածումներուն։ Դժբախտաբար իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է։ 1928ի առաջին եւ երկրորդ ամիսներուն վերաբերեալ մաքսային վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ 1927ի երկու առաջին ամիսներուն բաղդատմամբ շատ նուազած է արտածումը։ Այսօր փոխարէն հսկայական յաւելում կրած են ներածումները։ Եթէ միւս 10 ամիսներու ընթացքին ալ նոյն վիճակը շարունակուած է, կասկած չկայ թէ մեր 80 միլիոն ոսկին արտասահման գացած է։ Այս պայմաններուն մէջ ստիպուած ենք արտակարգ ճիգեր թափել՝ մեր արտադրութիւնները աւելցնելու համար։ Արտակարգ ճիգերը արտակարգ միջոցներով միայն կ՚իրականանան։ Հետեւաբար տնտեսական զօրաշարժին նման, արտակարգ զօրաշարժ մըն ալ պէտք է կատարենք։ Վերջին երաշտութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործած է անգլիականին վրայ, որովհետեւ վերջին 4 ամսուան ընթացքին 42 հազար թոնօ ցորեն ներածուած է արտասահմանէն։ Այսօր փոխարէն, Թուրքիայէն 3 միլիոն ոսկի դուրս ելած է։

ԴԷՊԻ ԲԵՒԵՌ

Բեւեռախոյզ Պըրտի արշաւախումբը որ այս ամառ մեկնեցաւ սառուցեալ երկիրը խուզարկելու, դալ ձեւալ հետաքրքրութիւն կ՚արթնցնէ ձմրան դէմ մաքառելու իր պատրաստութիւններով։ Պըրտ դէպի բեւեռ մեկնելէ առաջ, հարթած էր երկու կարեւոր դժուարութիւններ։

1.— Նաւը որ մինչեւ վերջ պիտի մնայ գործողութիւններու խարիսխին վրայ,

2.— Նաւուն մեկնումէն յետոյ, հետազօտիչներուն պատսպարող բնակութեան հարցը։

Պըրտի արշաւախումբը իր տրամադրութեան տակ ունի առագաստաւոր, փայտ շէն նաւ մը, օժտուած՝ շոգեշարժ օժանդակ մեքենաներով. 180 ոտք երկայնք, 31 ոտք լայնք եւ 17 բարձրութիւն։

Շինուած Սքոթի, Շէքլթոնի եւ Ամունտսընի նաւերուն օրինակով, կրնայ դիմագրաւել սառնակոյտերը եւ սառոյցներուն մէջ ձմերել առանց խորտակման վախի։

Ցատակը որ կազմուած է շոճի եւ կարծ կաղնիի փայտէ, արտասովոր հաստութիւն մը ունի, տոկալու համար սառնային ճընշումներուն եւ անոր ներքին մասը զօրացած է մեծ գերաններով։ Ցռուկը կազմուած է ծանր փայտէ, եւ պողպատով պատած՝ ի հարկին ծառայելու համար իբր սառնաբեկ։

Նաւը օժտուած է արդիական ամէն անհրաժեշտ գործիքներով, ռատիօ, ուղեչափ, խորաչափ, սուզակի գործիքներ, եւլն. ինչպէս նաեւ մէկուկէս մեղր տրամագծով հոր մը, որ թոյլ կուտայ արկածի մը պահուն, նաւուն ետեւէն պտուտակը փոխելու։

Նաւը սառնակոյտին վրայ պիտի մնայ կարելի եղածին չափ երկար ատեն, հաւանաբար մինչեւ փետրուարի վերջը կամ մարտի սկիզբը, այնպէս որ տրամադրելի բոլոր մարդերը կարենան օգնել հիւղակներու, ինչպէս նաեւ ռատիոյի կայաններու շինութեան, գործիքներու զետեղման եւ ուտեստեղէնի ցամաք փոխադրութեան արշաւախումբի այն անդամներուն համար, որոնք ամբողջ բեւեռային ձմեռը պիտի անցընեն հոն։

Բնակարանները որոնք պիտի շինուին Ռոսի ծովուն սառոյցներուն մէջտեղը, պիտի կազմեն զարդ բեւեռային շրջաններու մէջ կանգնած բնակութիւններու ամէնէն մեծը, եւ պիտի բաղկանան հինգ մեծ շէնքերէ, ուտեստեղէնի պահեստներով եւ գիտական աշխատանոցներով։

Շինութիւններու պատերը պիտի ունենան տասը սանդիմեդր հաստութիւն եւ պիտի ներկուին նարնջագոյն, որպէս զի շատ հեռուներէն իսկ, օդանաւերը կարենան զանոնք նշմարել։

Ամէնէն մեծ շէնքը որ պիտի յատկացուի արշաւախումբի պետերուն, պիտի բովանդակէ գիտական աշխատանոցները, երկրաբանական եւ օթերեւութաբանական գործիքները, գրասենեակները եւ լուսանկարչական մութ սենեակ մը։

Երկրորդ շէնքը պիտի յատկացուի արշաւախումբի բժիշկներուն եւ ի հարկին պիտի կրնայ ծառայել իբրեւ հիւանդանոց։

Աւելի անդին պիտի հաստատուին անթել լի կայանները կարճ եւ երկար ալիքներով, կարենալ հետեւելու համար օդանաւերու թռիչքին։

Ուրիշ շէնք մը պիտի բաղկանայ խոհանոցէ եւ հանդիսասրահէ մը ուր պիտի զետեղուի դաշնակ մը եւ պիտի ցուցադրուին արշաւախումբին շարժանկարները։

Հանդիսասրահին քովերը, իւրաքանչիւրը 12 սենեակնոց բնակարաններ պիտի կառուցուին արշաւախումբին յատուկ։ Իսկ աւելի հեռուն պիտի հաստատուի ելեկտրական ուժի կայանը։

Այս բեւեռային գիւղակին մօտերը պիտի հաստատուին օդերեւութաբանական կայանը, եւ օդանաւերու յատուկ կայքը որ շինուած պիտի ըլլայ այնպէս որ կարենայ անվտանգ թաղուած մնալ ձիւնի դէզերուն տակ, որովհետեւ ութն ամիս անոնք չպիտի կրնան սաւառնիլ։

Այս բոլոր աշխատանքները լրանալէ յետոյ է որ մարդեր, շուներ, բալխիրներ եւ սաւառնակներ ի վիճակի պիտի ըլլան իրենցմէ սպասուած օժանդակութիւնը բերելու գործին, որ կը ձգտի պայծառ լոյսեր սփռելու բեւեռային գիշերներուն վրայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի Շրջանի վարչութիւնը հրաժարած ըլլալով, անցեալ երկուշաբթի երեկոյ «Ֆլօրիա» ճաշարանի վերնայարկը տեղի ունեցաւ պատգ. ժողով մը, փարիզի Շրջանի Մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներով։

Փարիզի, Շավիլի եւ Ալֆօրվիլի Մասնաճիւղերը անտեսուած էին, լուծուած նկատուելով Շրջ. վարչութեան կողմէ։ Այս ապօրէն եւ հակօրինական որոշումը ժողովին մէջ վէճերու առիթ տըւաւ։ Փարիզի Մասնաճիւղին երկու պատգամաւորները բացատրութիւն ուզեցին այս որոշման մասին, բայց վարչութեան ներկայ երկու անդամները չուզեցին պատասխանել։ Իրականութիւնը այն է որ, Շրջանի վարչութեան կողմէ փարիզի վարչութեան ղրկուած երկու նամակներ անպատասխան մնացած ըլլալով, Շրջանային վարչութիւնը իրաւունք կուտայ իրեն լուծուած համարել մասնաճիւղը։ Պարագան միեւնոյն է Շավիլի համար։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր Շրջ. վարչութեան հրաժարման հարցը։ Վարչութեան նախագահը բացակայ ըլլալով, միւս անդամներէն պ. Հանչէր բացատրեց այն բոլոր դժուարութիւնները որոնք անկարելի կը դարձնէին գործել. եւ ընդունելով տիրող անկազմակերպ վիճակը, ջանաց արդարացնել վարչութիւնը։ Ըստ թէ սկաուտները անհնազանդ են եւ կը գործեն իրենց գլխուն, իսկ ֆութպոլիստներն ալ անկարգապահ եղած են միշտ, եւն. եւն.։

Ժողովի ընթացքին երեւան եկաւ որ վարչութեան բուն հրաժարման խնդրին մաս կը կազմէ պարագայ մը եւս։ Ըստ պ. Հանչէրի յայտարարութեան, վարչութեան ատենապետին կուսակցական հանգամանքը պատճառ կ՚ըլլայ եղեր որ, քանի մը հարուստներու նիւթական աջակցութենէն զրկուին...։ Ապա, առաջարկուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը յանձնել մէկու մը, կարելի դարձնելու համար ընտրել ներդաշնակ վարչութիւն մը։ Ներկայ պատգամաւորներէն շատերը զարմացան այս եղելութեան եւ չկրցան որոշում մը տալ։

Յառաջիկայ ժողովը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, նոյն հաւաքատեղին։ Փափաքելի էր որ այս անգամ Մասնաճիւղերու պատգամաւորները կարենային ընտրել փորձառու եւ կարող վարչութիւն մը, վերջ տալու համար տիրող անկազմակերպ վիճակին։

Գ. Պասապեան

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբը շարունակելով գաւառներու այցելութիւնը, այսօր, կիրակի կը մեկնի Սէն Պրիէօ, մրցելու համար տեղական Սթատ Պրիէօշէնի պատուոյ դասակարգի պատկանող խումբին դէմ։

Ֆրանսական սոյն խումբը բաւական յաղթանակներ տարած է իր շրջանին մէջ եւ կը փափաքի Հայերուն դէմ լաւ խաղ մը կատարել։ Առաջին անգամն է որ հայկական խումբ մը Ֆրանսայի այս կողմերը կ՚այցելէ։ Սէն Պրիէօ կը գտնուի Մանշի ծովուն եզերքը եւ Փարիզէն 465 քիլոմեդր հեռաւորութիւն ունի։

Վ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Avvenire d'Italia թերթին մէջ կը կարդանք «Արեւելեան-Հայկական սրբազան երաժշտութիւն» խորագրին տակ.

— «Հ. Ղեւոնդ Տայեան՝ Վենետիկի Մխիթարեաններէն, կիրակի օր Երաժշտական վարժարանի սրահին մէջ արդէն իսկ ծանուցուած դասախօսութիւնը կատարեց արեւելեան սրբազան երաժշտութեան վրայ։ Ներկայ էին բազմաթիւ ունկնդիրներ, երաժշտութեան հետամուտ եւ ճաշակ ունեցող անձեր։ Դասախօսը պարզեց հայկական եկեղեցական երաժշտութեան էութիւնը, բաղդատելով մեր սրբազան երգերուն հետ՝ Կուիտօ տ'Արեցցոյէ առաջ։

Յետոյ խօսեցաւ, Հայաստանի սրբազան երգերուն գլխաւոր մշակողներուն վրայ, երգելով կտորներ իրենց շարականներէն եւ բաղդատելով մեր Գրիգորեան երգերուն հետ։ Դասախօսը յաճախ կը ծափահարուէր։»

Իսկ Il Venito del Pomeriggio թերթը բաւական երկար ու գնահատական տողերով ամփոփած է ճառին բովանդակութիւնը եւ այսպէս կը վերջացնէ.

— «Հ. Ղեւոնդ Տայեանի դասախօսութեան բացառապէս հետաքրքրական մէկ կէտն այն եղաւ, որ հայ երաժշտութեան զանազան ձեւերէն նմոյշներ ճաշակել տուաւ, երգելով իր ճկուն ձայնով։»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Ամէն ոք այս կեանքին մէջ ...սեւեռումի մը մէջ է որ ապ... ...իմաստը եւ հաճոյքը կը ...։ Առանց այդ սեւեռումին ...ը համազօր կ՚ըլլայ մահ...։ Դաւիթի համար ապրիլը ...հրաժեշտ էր, որքան ատեն որ ...ի պիտի ըլլար իր կնոջմով ...ւակով։ Ու կը մտածէր դառ... ...էն եւ անձկութեամբ, ու կը ...փէր, խելքը կը դառնար երբ ...խորհէր առանց անոնց ապրելու ...ութեան մասին։ Կար... ...կը գահավիժէր անյատակ վի... ...մը վար, ու սառ զգայնու... ...մը կը դողացնէր զինք։ Մինչեւ վերջ ան տակաւին ...ած էր չհեռանալ իր ընտա... ...էն։ Ջանք ըրած էր այդ յոյ... ...մով պահել իր մէջ ու կրցած ...յդպիսով հանդուրժել ծեծին եւ անարգանքներուն։ Կայարանի մը մէջ գտնուելու իրողութիւնը մեկնելու, հեռանալու ցնցումէ տուաւ իրեն։ Ու երբ մտան երկաթուղի, սարսափ մը մեծցաւ, անհունացաւ իր հոգիին մէջ, մինչ արցունքներ, կաթիլ կաթիլ, ու հակառակ զսպուելու բովանդակ ճիգին, կախուեցան աչքերէն վար։

Քանի մը րոպէէն կառաշարը մտաւ ոլորապտոյտ ու նեղ ճամբայ մը, բարձր ու սաղարթախիտ լեռներու միջեւ գեռ նոր շինուած։ Ճամբորդի կառաշար չէր ասիկա, այլ քառակուսի տուփեր, վրան բաց, որոնք հանքածուխ հանքերէն քաղաք փոխադրելու կը ծառայէին։ Այս երկաթեայ տուփերէն մէկուն մէջ հանքածուխի փոշիներուն վրայ երկարած, աքսորականները վարմացած աչքերով կը դիտէին իրենց չորս դին։ Իւրաքանչիւր դարձուածքի, արդէն դանդաղ գնացքը ա՛լ աւելի կը դանդաղէր։ Կարծես պիտի կանգ առնէր։ Շոգիի ցայտք մը կը բարձրանար շոգեշարժ մեքենայէն, ու անմիջապէս վերջ սուլիչը երկա՜ր, սուր, օգնութեան կանչի մը նման։ Գիծը մէկ էր ու կը վախցնէր բախումէ մը։ Դարձուածքէն վերջ, ուղիղ տարածութեան վրայ, արագութիւնը կ՚աւելնար ու տեղափոխուող երկաթներու ժխոր մը կը պատռէր վայրին խաղաղութիւնը։

Ընկճուած եւ մեռելատիպ, Դաւիթ նստած էր անկիւն մը, պահակ զինուորներէն մէկուն դիմաց, որ շարունակ իր ցախուելի պէս ցից պեխերը կը շոյէր, ու ցանկայարոյց նայուածքներ կը նետէր առջեւի կառքին մէջ տեղ բռնած երիտասարդ կնոջ մը, սեւերու մէջ ու տխրադէմ։ Հետը ունէր իր երկու պզտիկները որոնք, անշուշտ երջանիկ՝ այս ճամբորդութենէն, կը խնդային ու յաճախակի բացագանչութիւններով կը մեղմէին միջոցին մէջ թեւածող դժնդակութիւնը։ Դաւիթ լսեց որ հայերէն կը խօսէին։ Զհաւատաց նախ, որովհետեւ չկրցաւ բացատրել հայ կնոջ մը, առանց էրիկ մարդու, լեռներէ անդին այս ճամբորդութիւնը։ Բայց երկար ատեն կարելի չէր չհաւատալ։ Ցեւականօրէն կը լսէր պզտիկներու հրճուալի խօսակցութիւնը։

— Մայրի՛կ, նայէ՛, մայրիկ, գոչեց յանկարծ անոնցմէ մէկը, քաշելով մօրը թեւէն, սա վե՛րը նայէ, ինչ աղուոր կը փայլի։

Մայրը իր վշտահար աչքերը դարձուց ցոյց տրուած ուղղութեամբ։ Կառաշարը կ՚անցնէր հսկայական բարձրութեամբ երկու լեռներու մէջտեղէն, ու նեղ ճամբայ մը կը պառկէր օձի սողոսկումով։ Հրաշալի կանաչութիւն մը կը ծածկէր երկու լեռները, դագ... ...րելով գագաթին մօտիկ որ իր լերկութեամբ զարդի մը նման դուրս կը ցցուէր։ Ու արեւը, իյնալով անոր վրայ, անթիւ ջահեր վառած էր որոնց լոյսը կը շատրուանէր ամէն ուղղութեամբ, կամ կարծես գրած ըլլար հազուագիւտ գոհարեղէններով բեռնաւոր մէյմէկ թագ։ Ու ինչ որ կար ամէնէն հրաշալի, դէմ դիմաց այդ երկու լեռները ծռած էին առջեւ, կարծես իրարու պիտի գպէին, ինչպէս թագաւոր մը թագուհիին իրենց պսակի օրը այնպէս վեհափառ եւ այնպէս զմայլելի։

Երիտասարդ մայրը նայեցաւ երկա՜ր, հաւանաբար բան չտեսաւ, ու քիչ վերջ գլուխը վերադարձաւ նախկին դիրքին ու նայուածքները թաղուեցան տարտամութեան մէջ։

Դաւիթ կրկին նշմարեց պահակ զինուորը որ, կառքին ծայրը գացած, կը շարունակէր պեխերը ոլորել, ու կուրծքը դուրս ցցած, կնոջ ուշադրութիւնը իր վրայ դարձնել։

Այս անգամ արիւնը գլուխը ցատկեց։ Մտքովը զայն փոխարինեց իր կնոջմով, եւ զգաց որ խելքը կը դառնայ եւ պիտի չկրնայ համբերել։ Ոտքի ելաւ, մօտեցաւ կառքին եզերքը, անցաւ պահակին առջեւ, իր լայն կազմուածքով ծածկեց զայն, ու խօսքը ուղղեց կնոջ.

— Հա՞յ ես, քուրիկ։

Իր լեզուով եղած այս հարցումը ու քաղցր շեշտը որով ան արտաբերուած էր, ցնցեցին զայն ուժգնօրէն։ Ցուցուեցաւ, աչքերը յառեց այս տանջահար դէմքին, ժպտեցաւ անուշ մը, եւ պատասխանեց.

— Այո՛, Հայ եմ։

Ու փոխադարձաբար իրարմով հետաքրքրուեցան։ Պզտիկները, զարմացած լուռ էին հիմա, ու փակած իրենց մօր քղանցքին։

(5) Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / խմբագրութիւն: 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

18 DÉCEMBRE 1928

… ՏԱՐԻ ԹԻՒ 832 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ «ԱՍԷ_ԿՕՍԷ»ՆԵՐԸ

Անշուշտ Մարսէյլի մեր ընկերներուն հետ բանավէճի …ելու համար չէր որ գրի առինք մեր դեկտեմբեր 1ի խմբա…կանը, — «Ինչո՞ւ այդ այդ ասէ-կօսէները»:

Ամէն պարագայի մէջ, ուրախ ենք որ մասնաւոր ուշադրու…ն գրաւած է այդ «Երկու խօսք»ը, այնքան վճիտ եւ այն…ն բացիրտ:

Արդէն իսկ հրատարակեցինք երեք պատասխաններ: Թերեւս …ներ ալ կը ստանանք, բայց առ այժմ կանգ առնենք անոնց …:

Որովհետեւ հրապարակաւ հարցում ուղղած էինք մեր …թակիցներուն, անոնց առաջինը փութաց հաղորդել կարգ մը …եկութիւններ, որոնք նորութիւններ էին մեզի համար: Եւ …տճառ չկար որ այսքան ձգձգուէին անոնք: Այդ լուսաբա…թիւններէն կ՚իմանանք թէ «այժմ դպրոցէն ներս կը տիրէ …ելի կանոնաւորութիւն քան նախկին տարիները»: Եւ թէ, …ազգային գործերու մէջ պաշտօն ունեցող մեր ընկերները ի…նց պարտականութիւնը կատարած են խղճմտօրէն»: («Յա…ռաջ», 7 դեկտեմբեր):

Երկրորդ թղթակիցը կը պատմէ «ասէ-կօսէ»ներուն ծնըն…դը, եւ կը բացատրէ թէ՝ մասնաւորապէս նկատի առնելով …մտացոյցի հաւասարակշռութեան պէտքը», «հարկ եղաւ ար…ձակել քանի մը ուսուցիչներ որոնք ակներեւ թերութիւններ …ցուցնէին»: («Յառաջ», 14 դեկտեմբեր):

Աւելի թանձրացեալ տեղեկութիւններ կուտայ Ազգ. Վար…չութեան լուսաբանութիւնը: («Յառաջ», 15 դեկտեմբեր):

Այդ բացատ ագրէն կը քաղենք հետեւեալ փաստերը.—

1.— Մարսէյլի նախակրթարանի հինգ ուսուցիչներէն երեքը …Դաշնակցական են, եւ միայն երկուքը՝ Դաշնակցական:

2.— Մարսէյլի կրթական վիճակը կարծուածէն շատ ա…լի մխիթարական եւ քաջալերիչ է, մանաւանդ այս տարի:

3.— Կեդր. նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի հետ ու…նինք ինը կրթական բոյներ, Մարսէյլի եւ արուարձաններուն …մէջ, 720 աշակերտներով, 4-13 տարեկան:

4.— Ասոնց համար կը պահենք 16 ուսուցիչ-ուսուցչուհի, …որոնց երկուքը միայն Դաշնակցական են, իսկ մնացած 14ը …-Դաշնակցականներ:

5.— Սխալ է նաեւ թէ նախակրթարանը խղճալի վիճակ …ունի: Ընդհակառակն, ջանքեր կ՚ըլլան անցեալ շրջաններէն փո…խանցուած խեղճութիւնները դարմանելու:

6.— Այժմ կեդր. մանկապարտէզը ունի 190 մանուկներ, …իսկ նախակրթարանը՝ 130 աշակերտներ:

7.— Յառաջիկային պիտի տրուի աւելի մանրամասն գե…կուցում:

Ուրեմն, փաստացի կը տրուի հրապարակաւ ուղղուած երեք …հարցումներու պատասխանը: Եւ կը լուսաբանուէին շատ մը …կէտեր:

Բայց, միաժամանակ, երեւան կուգայ որ, առանց դեկտեմ…բեր 1ի խմբագրականին, տակաւին երկար պիտի տեւէր մթու…թիւնը: Եւ արմատ պիտի բռնէին «ասէ-կօսէ»ները, «ոչ միայն …ամկավար աղբիւրներէ, որոնց ակը միշտ պղտոր է եւ թթու, …այլ եւ տարբեր բերաններէ, մինչեւ իսկ բարեկամներէ»:

Մի՛ կարծէք, ընկերներ, թէ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը …այնքան միամիտ է, որ ազդուի «պղտոր եւ թթու աղբիւր…ներէ»: «Յառաջ»ը ունի ուղեգիծ մը, որուն կառչած է շատ …ամուր,— արհամարհել աջէն թէ ձախէն արձակուած սուտեր …եւ ալքներ, երբ ակներեւ է անոնց նենգութիւնն ու չարա…մտութիւնը: Եւ եթէ տասնէն մէկով կը զբաղինք, պատճառը …այն է որ անպատկառօրէն կը պղտորեն կենսական խնդիրներ, …ինչպէս, օրինակ, Հայաստանի բանտարկութեանց եւ աքսոր…ներու, հայ ժողովուրդի զինաթափութեան եւ Թուրքերու սպա…ռազինման հարցերը:

Արդ. դեկտ. 1ի «Երկու խօսք»ը եզրակացութիւնն էր մէկ …տարիէ ի վեր տիրող մթութեան մը, որուն հանդէպ չէր կրնար …անտարբեր մնալ «Յառաջ»ը, հոգ չէ թէ ի՛նչ պիտի ըսեն բարե…կամ ու թշնամին: Ո՛րքան զօրաւոր է կազմակերպութիւն մը, …այնքան սրտաբաց կրնայ խօսիլ իր իսկ ընկերներու վրիպու…մներու մասին, կը բաւէ որ քաղաքականութիւն չխաղայ:

Ուրախ ենք որ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութիւնը հրապարակաւ …կը յայտարարէ թէ բռ չունի խղճին վրայ: Աւելի ուրախ պիտի …ըլլայինք, եթէ չսպասէին «ասէ-կօսէ»ներուն, եւ պարբերաբար …տեղեկութիւններ հաղորդէին իրենց գործունէութեան մասին: …Մամուլը, հանրային բեմը, առօրեայ կեանքը չեն կրնար կապուիլ …պաշտօնական ձեւակերպութիւններու հետ: Գործերն ու թուա…նշանները դարակներու մէջ պահուելով չէ՛ որ արժէք պիտի …ունենան: «Քանի որ մեր ընկերներուն ձեռքն է բազմահայ գա…ղութի մը ազգային իշխանութիւնը, պարտ ւոր ենք արդա…րացնել մեր վրայ դրուած յոյսերը»:

Այդ պարտականութիւնն էր որ յիշեցուցինք մենք, «որ…պէսզի սայթաքումներ չպատահին, կամ գործուած վրիպում…ները դարմանուին»:

Անտեղի՞ են եղեր մեր ենթադրութիւնները: Սխա՞լ են …մեր տպաւորութիւնները: Աւելի լաւ: Միայն թէ պէտք էր …ապացուցանել:

Կը նշանակէ թէ «ի՞նչ են այդ ասէ-կօսէ»ները ունեցան …գործնական արդիւնք մը, ի պատիւ Դաշնակցութեան:

Մնացածը մանրամասնութիւն է: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԻՐՈՒՆ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը, երէկ ռամկավար, այժմ անկախ, շարունակելով իր տեսութիւնները, կը նկատէ (23 նոյ.).

— «Խորհրդային Հայաստանի վարիչները հակառակ բարեփոխելու սկսած հայերէն լեզուն եւ հայ ուղղագրութիւնը նետել փոխծեցին այնպիսի խայտառակ վիճակի մը մէջ, որուն սրտցաւ ու ազգասէր հեղինակաւոր հայկաբաններ, նուազագոյնը ըսելու համար «*պղծագործութիւն*» անունը տուին:

Հայ որբին ու գաղթականութեան եւ վերապրող բեկորներուն անունով հայ աշխատաւորութեան արդար քրտինքովը հաւաքուած լումաները անխղճմտօրէն եւ առատաձեռնութեամբ սպառեցին համաշխարհային յեղափոխութեան համար: Գաղութներէն եւ Հայաստանի աշխատաւորութենէն հաւաքուած նպաստները անոնք *նուէր* ղրկեցին իրենց կազմակերպութեամբ եւ դրամական միջոցներով հարուստ անգլիական բանուորներուն եւ աշխատաւորներուն, որպէսզի անգլիական *կապիտալիզմը* եւ *էմբերիալիզմը* տապալեն: Եւ ամէնէն ահաւորը, երբ Քէմալի հորդաները Իգտիրի մէջ անխնայ կը ջարդէին հայ եւ յոյն խեղճ ժողովուրդները, խորհրդային հայ վարիչները Քէմալի յաղթանակը կը շնորհաւորէին հեռագիրներով, առանց վայրկեան մը իսկ անդրադառնալու թէ՝ ջարդուողները՝ Հայեր, այն ալ բանուոր եւ աշխատաւոր Հայեր էին:

Պահ մը անդրադառնալով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայ խղճալի վիճակին, կը տեսնենք թէ ինչ որ ցարերը կամ նոյնիսկ Սուլթաններն ու Շահերը, եւ կամ ճէնկիզներն ու Թիմուրլէնկները չի կրցին ընել, խորհրդային հայ վարիչներու շնորհիւ արդէն կատարուած իրողութիւն մըն է: Այսօր վեհափառ Հայրապետը Ամենայն Հայոց, ներկայիս կը գտնուի այն աստիճան թշուառ եւ խղճալի պարագաներու տակ, որ Հնդկահայեր եւ նիւ Եորքաբնակ աչքառու ազգայիններ ստիպուած են ապրեցնել ազգին գերագոյն Հոգեւոր Հայրիկը: Արդեօք Հայաստանի շինարարութեա՞ն թէ «սոցիալիզմ» կառուցանելու իրենց մոլուցքին մէջ ոտնակոխ բրած են ցեղին գուրգուրանքի առարկան կազմող *միակ* հաստատութիւնը:

Չի շարունակենք այլեւս շինարարութեան եւ սոցիալիզմի անունին տակ կատարուած բազմաթիւ ուրիշ տգեղութիւններ: Եւ որպէսզի այս ամէնը վարագուրուին, եւ իրականութիւնը ծածկուի կեղծ քողով մը, ատենը անգամ մը «ի ձայն փողոյ եւ թմբուկի» կը յայտարարուին շինարարութիւններ: Մէկ քանի արտավար ճահիճներու չորացումը, կամ մէկ քանի մղոն առուներու պեղումները եւ կամ հարթումը պետական գործ եւ շինարարութիւն որակելը իրօք որ զաւեշտ է եւ հեգնանք:

Սիրտ չունինք եւ կամ տրամադրութիւն, թուելու անունները խորհրդային վարիչներու ձեռքով եւ *դեկրետ*ներով այնքան խորհրդաւոր կերպով սպաննուած վ.ահան Ձերազներու, Գիտեպխսկոպոսներու, անյայտացուած Հայր Ակինեաններու եւ Դաւիթ Անանուններու եւ նման հեղինակաւոր եւ ազգային կարեւոր դէմքերու: Կ՚երեւի թէ այս ալ մէկ նոր տուրքն է որ հայ մտաւորականութեան եւ ազգային գործիչներու նօսրացած շարքերը պէտք է վճարեն համաշխարհային յեղափոխութեան պոլշեւ՛ կեան մողոքին:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ԼՔԵԱԼ,, ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Միլլիյէթի դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

«Ելմտական գործավարութիւնը խիստ կարեւոր հրաման մը ղրկած է Լքեալ Գոյքերու Տնօրէնութեան: Ըստ այդ հրամանին, մինչեւ հիմա չգրաւուած լքեալ գոյքերը կառավարութեան կողմէ պիտի գրաւուին: 1339 (1923) ապրիլ 15ի օրէնքին համաձայն, Թուրքիայէն փախստական, անյայտացած եւ կամ մեկնած անձերուն ինչքերը պէտք է գրաւուին կառավարութեան կողմէ:

Օրէնքին արձանագրութիւնը որոշ է եւ բացարձակ:

Կառավարութեան արտօնութեամբ Թուրքիայէն բաժնուած եւ մեկնած անձերուն ինչքերը մինչեւ հիմա չէին գրաւուեր, այլ կը մատակարարուէին տէրերուն կողմէ փոխանորդաբար կամ անձամբ:

Օրէնքին խնդրոյ առարկայ յօդուածը կ՚ըսէ բացորոշապէս թէ Թուրքիայէն ՈՒԵՒԷ ՁԵՒՈՎ բաժնուածներուն ինչքերը պիտի գրաւուին:

Ուստի՝ Միլլի կառավարութեան անցագրով Թուրքիայէն մեկնողներուն ինչքերն ալ պիտի գրաւուին:

Այս հրամանին շնորհիւ, գաղթականներուն եւ փոխանակելիներուն պէտք եղած կալուածները մէջտեղ ելած պիտի ըլլեն:»

**** Պոլսոյ կուսակալի օգնական Ֆազըլ եւ Լքեալ Գոյքերու Վարչութեան տնօրէն Ալի Րիզա պէյերը «Սօն Սաաթ»ի խմբագրին յայտարարած են թէ այդ տեսակ հրաման մը չէ տրուած իրենց: Կը կարծուի թէ այս հրամանը, եթէ ճիշդ ըլլայ՝ Պոլսոյ մասին ըլլալու չէ:*

Ասկէ զատ, Վճռաբեկ Ատեանին մէկ վճիռին համաձայն, փախստական կը նկատուին անոնք՝ որոնց մեկնումէն լուր չունի կառավարութիւնը:

Սանասարեան խանը արգելքի տակ

Պոլսոյ Քաղաքային Բ. Դատարանին առջեւ դեկտ. 12ին շարունակուեցաւ Սանասարեան խանի դատավարութիւնը: Կուսակալութեան փաստաբանները պահանջեցին յետաձգել դատին էութեան քննութիւնը, առարկելով որ ներկայացնելիք նոր փաստաթուղթեր ունին: Հակառակ Պատրիարքի փաստաբաններէն Նէճաթի պէյի բողոքին, դատարանը որոշեց դատը յետաձգել:

Փաստաբան Պ. Լեւոն Զիվէր ալ պահանջեց որ Սանասարեան խանը արգելքի («հաճզ») տակ առնուի, որպէսզի ոչ ոք կարենայ ծախել զայն: Կուսակալութեան փաստաբանները առարկութիւն չըրին այս մասին:

Ասոր վրայ դատարանը գոհացում տուաւ Պատրիարքի փոխանորդներուն պահանջին եւ որոշեց խանը արգելքի տակ առնել, որպէսզի կուսակալութիւնը չկարենայ ուրիշի մը փոխանցել զայն: Միայն պայման դրուեցաւ որ Պատրիարքին կողմէ 25,000 ոսկիի նոր երաշխաւորագիր մը պատրաստուի եւ ներկայացուի դատարան:

Յոյս կայ որ Պատրիարքը պիտի շահի դատը:

Կասկած Փարիզաբնակ Հայու մը մասին

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ հին եւ նոր դրամներու փոխանակութեան առթիւ 600,000 ոսկիի բաց մը կայ: «Վաքըթ»ի համաձայն, կասկած կայ հայ եւ յոյն երկու անձերու մասին, որոնք նախապէս կը պաշտօնավարէին Հանրային Պարտքի Վարչութեան մէջ: Հայը, Պոլսէն Եգիպտոս փախած եւ անկէ ալ Փարիզ անցնելով ճաշարան մը բացած է…

Շթրէզէմանի բուռն ճառը

Լուկանոյի ժողովին վերջին նիստին մէջ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզէման բուռն ճառ մը խօսեցաւ՝ պատասխանելով Լեհաստանի արտաքին նախարար Զալէսքիի ամբաստանութիւններուն:

Օրակարգի նիւթն էր լեհական Վերին Սիլեզիոյ գերման փոքրամասնութեանց դպրոցներու խնդիրը: Տեղեկաբեր Ատաչի կարդաց իր քննութեանց տեղեկագիրը, որուն մէջ կ՚ըսէր թէ Գերմաններու շատ մը գանգատները անհիմն են, ու կը պահանջէր լեհ կառավարութենէն վերջ տալ այն միջադէպերուն, որոնք տեղի կուտային միւս գանգատներուն:

Զալէսքի, յանուն լեհ կառավարութեան, ընդունեց տեղեկաբերի եզրակացութիւնը: Տեղեկագիրը ընդունուեցաւ եւ խնդիրը փակուած կը կարծուէր, երբ Քանատայի պատուիրակ Տանտիւրան պահանջեց Խորհուրդէն, որ յառաջիկայ նստաշրջանին, ճշդէ թէ ի՛նչ եղանակով պէտք է կարգադրուին փոքրամասնութեանց վէճերը:

Ասոր վրայ խօսք առաւ Զալէսքի, որ յայտնեց թէ գերման ազգայնական «Տէօյչէր Ֆոլքսպունտ» ընկերակցութիւնն է հեղինակը Խորհուրդին ներկայացուած այն բազմաթիւ գանգատներուն, որոնք ոեւէ հիմ չունին: «Ֆոլքսպունտ» ինքզինքը իբրեւ ներկայացուցիչը կը նկատէ Վերին Սիլեզիոյ գերման բնակչութեան: Լեհ նախարարը յետոյ պատասխանելով գերման պետական մարդոց վերջին ճառերուն, որոնք վէճի կ՚ենթարկէին Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի սահմանագծումը, ըսաւ թէ 1921էն ի վեր ճարտարարուեստը մեծապէս զարգացած է այդ շրջանին մէջ: Ու ամբաստանեց Ֆոլքսպունտը՝ իբրեւ հեղինակ ցե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԴԺՈԽՔԻՆ ՄԷՋ

— Եկէք… եկէք… մօտեցէք… դրամ հանեցէք, ինծի երկարեցէք… Ահա բաժնեթուղթ… ահա շահաբաժին… Ահա 40 առ հարիւր… Տուէք, տուէք… դրամ հանեցէք, անոնք պիտի աճին եւ պիտի բազմանան…

Այսպէս խօսելով, պոռալով տիկին Հանօ եւ Պ. Պլոք գրպանեցին միլիոններ:

Տիկինը՝ Պ. Պլոքէն, իր ամուսնէն բաժնուած էր: Բայց եթէ նարօտը քակեցին, պահեցին միւս կապը… դրամականը:

Ա՛խ, սա Հրեաները: Երբ ամուսնանան, կարելի չէ գուշակել թէ երկու մարմինե՞ր են որ կը միանան թէ միայն երկու քսակներ:

Ի զուր Սողոմոն «Երգ երգոց»ը թողուց: Իրեն հետեւող չկայ:

***

Ես իմ կարծիքս շինած եմ: Ցանցանքը իմս չէ, եթէ «թան»ն ալ ինծի պէս կը մտածէ:

Երբ ուրիշ մը ձեզ պէս կը մտածէ, պատճառ մը չէ որ դուք ձեր կարծիքը լռութեան մատնէք:

Ահա:

Ի՞նչ ածականով որակել բոլոր անոնք որոնք հաւատացեր են թէ 100ին 40-50 կարելի է շահիլ… մէկ օրէն միւսը, դրամ գլտորելով:

Միթէ դատապարտելի չե՞ն, մեղսակից չե՞ն բոլոր հաւատացեալները այս դաւանանքին:

Այո՛, 100ին 40 շահած էին, բայց ոչ թէ դրամ ղրկողները… այլ զայն ստացողները:

Սարսուռ մը կ՚ունենամ, երբ կը մտածեմ որ զոհ-մեղսակիցներուն մէջ ալ պէտք է ըլլայ եօթը մահացու մեղքերէն մէկուն (նոյնիսկ երկուքին) խմորը՝ որուն հովանաւորութեամբը Տէրը եւ Տիկինը դժոխք պիտի մտնեն, քանի մը տարի բանտով կամ տաժանակիր աշխատութեամբ սրբագործուելէ վերջ, երկրագունդին վրայ:

Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք:

Իսկ եթէ Տէրը եւ Տիկինը յաջողին դժոխքին մէջ ալ 100ին 50 շահ խոստանա՛լ…:

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Ոսկեղէն կանոն»ի առթիւ ուղղուած կոչին վրայ, Քաշանէն հայրենակից մը քսան ֆրանք ղրկած է *Յառաջ*ի, որբերուն համար:

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ՝ ամէն հայրենակից պարտաւոր է կատարել իր պարտականութիւնը, հազարաւոր որբերու բեռը թեթեւցնելու համար:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ

Պոլիսէն 16 դեկտ. Թուականով կը հեռագրեն թէ նոյն օրը երկրաշարժ պատահած է Տրապիզոնի շրջանին մէջ:

Մանրամասնութիւնները կը պակսին ու չի գիտցուիր թէ զոհ կա՞յ:

ՍԻՊԵՐԻՈՅ հիւսիսային սառուցեալ շրջաններուն մէջ գտնուեցան կմախքները Քնուտսէնի եւ Թէսսէնի, որոնք Ամունտսէնի 1918ի արշաւախումբին մաս կը կազմէին եւ այդ թուականէն ի վեր անհետացած էին:

Թէսսէնի վրայ գտնուեցաւ բեւեռախոյզ Ամունտսէնի մէկ նամակը, որ անեղծ պահուած էր գրպանին մէջ:

"ՇԱՆԹԱԺ„Ի ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Զարմազանց ուշագրաւ է «Երեւան» թերթուկի Հայաստանի խորհրդայնացման Տրդ տարեդարձին նուիրած թիւին առաջնորդողը, որու տակ ստորագրած է արտասահմանեան ներկայացուցիչ՝ Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանը։

Մէկդի թողունք յօդուածին ամբարտաւան ոճը («մեզ՝ Խ. Հայաստանի ստեղծման համար աշխատած, նրա բարգաւաճմանը սպասաւորող անձնաւորութիւններիս» կամ «բարոյական մեծ բաւականութիւն է մեզ համար»), որ յատուկ է բոլոր հայ կոմունիստներուն։

Զխօսինք նաեւ այն մասին, թէ որ բանակն է աւելի «գլխակորոյս» եւ «խառնաշփոթ» վիճակի մատնուած՝ դաշնակցակա՞ն թէ բոլշեւիկեան։ Ատոր համար պէտք է միայն հետեւիլ այն իրադարձութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենան ներկայիս խորհրդային երկիրներու մէջ։ Մէկ կողմէ կոմկուսի ծոցին մէջ յառաջ եկած աջ եւ ձախ թեքումներն ու պառակտումները եւ միւս կողմէ գաղափարական տատանումները (մանաւանդ՝ խուճապ «դաշնակցական մտայնութեան» առջեւ), կարծեմ, այնքան ալ բոլշեւիկներու օգտին չեն խօսիր։ Իսկ տնտեսական ու քաղաքական յարաճուն տագնապնե՞րը...

Հետաքրքրականը դասակարգային այն գիծն է, որ կը պարզէ իր յօդուածին մէջ Պ. Դրաստամատը։ Գաղութահայութիւնը բաժնելով երեք հատուածի՝ աշխատաւորական, դաշնակցական եւ «դասակարգային այլ տարրեր» (քաղքենի դասը, Ա.), յօդուածագիրը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ իւրաքանչիւրին դիրքը։ Աշխատաւորութիւնը ամբողջովին խորհրդային իշխանութեան կողմն է. Դաշնակցութիւնը՝ միանգամայն հակառակ, եւ «այլ տարրերը»՝ բարեկամ խորհրդային իշխանութեան։

Այսպիսով, կոմկուսի արտասահմանեան բարեկամները հայ քաղքենի տարրերն ու խաւերն են։ Այս վերջին խոստովանութիւնն է, որ յօդուածի ամէնէն ուշագրաւ մասը կը կազմէ։ Իբրեւ բարեկամութեան հաւաստիք, թերթին նոյն համարին մէջ, շնորհաւորական նամակներ ունին հայ քաղքենի դասուն գաղափարախօսներ՝ Զօպանեան, Մալէզեան եւ ուրիշներ։

Ըստ բոլշեւիկներու, խորհրդային իշխանութիւնը բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնն է, որու նշանաբանն է՝ անողոք պայքար դրամատիրութեան դէմ եւ մահ քաղքենի դասին։ Ինչպիսի այլանդակ կերպարանք ալ առած ըլլայ բոլշեւիկեան դիկտատուրան, բայց եւ այնպէս, դասակարգային ուղղութեամբ է որ բոլշեւիկները կը վերլուծեն եւ կը լուսաբանեն քաղաքական ու տնտեսական բոլոր խնդիրները։ Ոչ միայն պէտք չէ հաշտարար քաղաքականութիւն վարել քաղքենի դասակարգի հետ, այլեւ առիթը ներկայ ցած ատեն, ոչ ոքի խնայել, — ահա այն տեսակէտը զոր բոլշեւիկները կ'աշխատին արմատացնել խորհրդային ամէն մէկ քաղաքացիի գիտակցութեան մէջ։ Դասակարգային պայքարի մարտակոչն է բոլշեւիկներու հզօրագոյն զէնքը, որուն կառչած, տարիներ շարունակ, կը մթագնեն հայ աշխատաւորութեան միտքը եւ մոլորութեան մէջ կը ձգեն զայն։

Երկրի ներսը աշխատաւորութիւնը ջախջախեց քաղքենի դասը, սակայն, ինքն ալ չզգաց, թէ ի՛նչպէս, պատմական այդ մեծագոյն հրաշագործութիւնը օգտագործեց նորաբոյս կուսակցութիւն մը, իր անձնական վայելքներուն եւ իշխանատենչութեան համար։ Դեռ այսօր ալ կան շատեր, որոնք կը շարունակեն հաւատալ բոլշեւիկներու յեղափոխական խօսքերուն եւ այն համոզումն ունենալ, թէ երկրէն դուրս ալ կը տարուի պայքարի դասակարգային գիծ։ Մինչ որ մօտէն կը հետեւի խորհրդային ներքին կեանքին, անպայման կը տեսնէ, թէ այդ իրաւակարգէն ամէնէն շատ կը տուժեն բանուորութիւնն ու աղքատ գիւղացիութիւնը։ Մէկուն մկանները կը շահագործեն, արհեստագիտական յետամնացութեան հետեւանքով, միւսին անել կացութիւնը՝ արտադրութեան միջոցներէ զրկուած ըլլալով։

Իսկ արտասահմանի՞ մէջ։ Անվիճելի է, որ գաղութներու մէջ բոլշեւիկները կազմակերպութիւններ չունին։ Երեւանի էմիսարներն իրենց շուրջ համախմբելով քանի մը տասնեակ հացկատակներ եւ լրտեսներ, կը կարծեն թէ աշխատաւորական մեծ գործ կը տեսնեն։ Եթէ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի տօնին հարիւրաւոր մարդիկ ներկայ կ'ըլլան — տարուէ տարի աւելի պակաս — այդ հետեւանք է ոչ թէ բոլշեւիկեան կազմակերպութեան ուժեղացման, այլ այն սիրոյ եւ հետաքրքրութեան զոր ունի արտասահմանի հայութիւնը Հայաստանի հանդէպ։ Թող Պ. Դրաստամատը համոզուի, որ Հայաստանէն եկած յետին դաշնակցականի զեկուցման ալ ներկայ կ'ըլլայ նոյնքան բազմութիւն, թէեւ զեկուցանողը թշնամի է տիրող վարչաձեւին։ Այնպէս որ, Հայաստանի փաստական գոյութեան ճանաչումը բնաւ չի նշանակեր խորհրդային իշխանութեան հետ ըլլալ։

Բոլշեւիկներու արտասահմանեան միակ բարեկամները հայ քաղքենի տարրերն են, ինչ որ կը խոստովանի ինքը Տէր-Սիմոնեանը։ Սակայն, պէտք է վաղուց արդէն հասկցած ըլլալ, որ այդ բարեկամութիւնը կեղծ է եւ արուեստական։ Հայ սեղանաւորները բարեկամ են խորհրդային իշխանութեան, որովհետեւ հակառակորդ են Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Եւ երկրորդ, քաղքենի դասակարգը, կեղծ ազգասիրութիւն եւ հայրենասիրութիւն խաղալով, միայն մէկ նպատակ կը հետապնդէ, — օգտագործել զայն ի նպաստ իր դասակարգային եւ վաշխառուական շահերուն։ Եթէ ոչ, բացի հայ ժողովուրդին կտակուած գումարներու փտնումներէն, ուրիշ ի՞նչ գործնական օգուտներ է տեսած խորհրդային Հայաստանը այդ տարրերէն։ Պարզ է, որ բացի Զօպանեանի զզուելի կեղծ ժպիտներէն եւ Վ. Մալէզեանի ստոր երկրպագութենէն՝ ուրիշ բան չկայ իբրեւ համակրանքի նշան։ Եւ այսօր, ելլել եւ հրապարակաւ այդ տարրերը բարեկամներ հռչակել, աւելի քան ողբերգական է։ Իսկ այնտեղ, Մոսկուայի մէջ, Կեդր. Կոմիտէի նախագահական ժողովին մէջ, ուժեղ եւ յստակ դասակարգային գիծ տանելու բանաձեւեր կը մշակեն...

Մեր նպատակը չէ բողոքել Պ. Դրաստամատի «հակալէնինեան գծի» համար։ Այլ միայն կ'ուզենք ըսել, թէ հայ բոլշեւիկները որոնք Հայաստանի մէջ հայ քաղքենի դասակարգի դէմ սուր կը ճօճեն, արտասահման գալով, կը պատռեն դիմակները եւ կը սողան փաշաներու եւ գոհարավաճառներու ճոխ սեղաններուն շուրջ։

Աւելի քան համոզուած եմ, որ վաղը, Պ. Դ. Տէր-Սիմոնեանը եթէ երթայ Հայաստան, պիտի նորէն կուրծք ծեծէ հայ աշխատաւորութեան առջեւ ու դասակարգային ճառերով, որոտընդոստ ծափահարութիւններ խլէ։ Գուցէ եւ Զուբարի նման հրապարակաւ ինքզինքը իբրեւ քաղքենի աշխարհի զոհ ծախէ...

Ամօթ է, վերջապէս։ Ո՛վ կ'ուզէք ձեզ բարեկամ սեպեցէք։ Միայն թէ այդ բարեկամութիւնը մի ծածկէք Հայաստանի աշխատաւորութենէն, մի կեղծէք եւ խաբէք զայն։ Այլապէս, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանի ընթացքը միայն եւ միայն «շանթաժ» կարելի է անուանել։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Այս տարի, Հայաստանի կոմկուսը խիստ հալածանքի ենթարկեց այն կուսակցականները, որոնք Դաշնակցութիւնը կը համարէին մանր քաղքենի դասի պահանջներու եւ ձգտումներու արտայայտիչ։ Ըստ նոր տեսաբաններու, Դաշնակցութիւնը կը հանդիսանայ հայ քաղքենի դասակարգի մարտական կուսակցութիւնը եւ անոր շահերուն պաշտպանն ու կամակատարը։

Գաղտնիք չէ, որ Դաշնակցութիւնն անհաշտ հակառակորդ է խորհրդային իշխանութեան։ Քաղքենի դասակարգն ալ, ինչպէս կը գրէ Պ. Դրաստամատը, բարեկամ է այդ նոյն իշխանութեան։ Ինծի կը թուի թէ, այստեղ փոքր հակասութիւն մը կայ։ Լաւ կ'ըլլար, եթէ Տէր Սիմոնեանը աշխատէր բացատրուիլ Երեւանի տեսաբաններու հետ...

ՆՈՅՆ

ԿԷՍ ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՅԱՒԵՐԸ

Ընդհատելով մեր յօդուածաշարքը՝ ընդհանուր առողջութեան վերաբերող հարցերու մասին, անհրաժեշտ կը համարիմ այսօր խօսիլ ընթացիկ հիւանդութեան մը՝ ցնցղատապի (bronchite) վրայ։

Սովորական ցնցղատապը գրեթէ միշտ կը սկսի հարբուխով մը (coriza)։

Հարբուխը դիւրաբոյժ եւ շատ տարածուած հիւանդութիւն մըն է, ցուրտը մանաւանդ խոնաւ ցուրտը անոր ծնունդ տուող պատճառն է, կան հարբուխներ որոնք ուրիշ միքրոպային հիւանդութիւններէ վարակումի առաջին արտայայտութիւններն են, ինչպէս կրիփի, վարդախտի, սիֆիլիսի եւայլն։

Անորոշ անհանգստութեան, փոքրիկ գլխացաւի եւ թեթեւ ջերմի մը կարճատեւ շրջանէն յետոյ, երեւան կուգան ռնգային առաջին արտայայտութիւնները, — չորութիւն, խայթում, փռնգտանք եւ յետոյ ռնգահոսում. հարբուխը կը հասուննայ, հիւանդը կը սկսի անընդհատ խընչել։ Բորբոքումը յաճախ կը տարածուի դէպի արտասուածոր գեղձերը, եւ ահա վերէն աղի արցունք, ճամբուն վրայ ռնգային այրող վիժանք իրար խառնուած, կը հոսին ու կը հոսին անընդհատ, նախ շատ հոսանուտ, յետոյ թանձրացած։ Այս անախորժ եւ միանգամայն նեղիչ վիճակը սովորաբար կը տեւէ 4—6 օր։ Եւ որովհետեւ այս հիւանդութիւնը, ինչպէս վերը յիշեցի, գլուխը եւ կամ ոտքերը խոնաւ ցուրտին ենթարկուելով ծագում կ'առնէ, հետեւաբար կարելի է սկզբնաւորութեան մէջ վիժեցնել զայն եւ բժշկուիլ։ Յաջողելու համար պէտք է օրը 2—3 անգամ լուալ ռունգները տաք ջուրով որուն օգտակար է մաս մը eau oxygénée խառնել եւ կամ քչիկ մը borate de soude: Պատրաստուած ջուրը կարելի է ափին մէջ լեցնել եւ ռունգներէն ներս քաշել։ Այսպէս՝ քիթը մաքրելէն յետոյ՝ պէտք է հոն կաթեցնել քանի մը կաթիլ huile gommenolée, կամ զետեղել մաս մը vaseline gommenolée. Ասկէ զատ իրիկունը պառկելէ առաջ ոտքերուն տաք լոգանք մը տալ 5էն 10 վայրկեան եւ հատիկ (comprimé, 0,50) մը ասփիրին կլլել գաւաթ մը տաքուկ թրմաջուրով, որուն վրայ աւելցնելու է մէկ սուրճի դգալ ռոմ։ Սովորաբար այս շատ դիւրութեամբ գործադրելի խնամքներով կարելի է յաղթել հարբուխին։ Իսկ եթէ երբեք հիւանդութիւնը հաստատուի, շատ յաճախ կը պատահի որ հարբուխային բորբոքումը՝ ճարակի եւ իջնելով դէպի վար, յանգի փողացաւի (angine), խռչափողատապի (laryngite), շնչափողատապի (trachéite) եւ վերջապէս յաջորդաբար ցնցղատապի (bronchite)։ Սովորաբար այս գործարաններէն այն որ տկարն է, հոն հիւանդութիւնը կը ձգտի տեղաւորուելու։

Պէտք է գիտնալ որ այս երեք խողովակները լոկ անգործ անցքեր չեն։ Ցնցուղներուն (bronche) ներքին մակերեսը պատող թաղանթներուն վրայ կան թրթռուն թարթիչներ որոնք իրարու յանձնելով դէպի վեր եւ դուրս կը նետեն շնչուած օդին հետ իրենց հասնող փոշիի հատիկները եւ վարէն վեր կը մղեն հիւթահոսանքները, որոնց մէջ խառնուած են մաշած բջիջներու կտորուանքներ, մեռած միքրոպներու դիակներ եւ օտարամուտ մասնիկներ։ Ասոնց խառնուրդը կը կազմէ խուխը (crachat)։ Սովորաբար այս խուխը առանց ճիգի դուրս կուտանք եւ կամ թուքին հետ կը կլլենք անզգալաբար և այսպէս կ'ապահովենք մաքրութիւնը դէպի թոքերը առաջնորդող ճամբուն, որով օդը զտուած կը հասնի մինչեւ մեր թոքերուն բջիջները։ Սակայն երբ պատահի որ արեան խուժումով եւ ջիղերու գործունէութեան տկարանալով, հիւթահոսանքը առատանայ եւ վերը յիշուած թրթռուն թարթիչները թուլնան եւ չյաջողին մաքրագործումը կատարել, ճամբան կը խափանուի եւ պէտք եղած չափով օդային հոսանքի արգելք կ'ըլլայ։ Այս խափանումը կը հաղորդուի առանց մեր գիտակցութեան եւ կամեցողութեան ջղային դրութեան միջոցաւ շնչառութեան կեդրոնին դէպ ուղեղ եւ անկէ հասած հրամանի վրայ շնչական խողովակներուն կը տրուի ցնցում մը՝ որուն իսկ [?] հազալ կ'ըսենք։

Հազը ինքնապաշտպանութեան միջոց մըն է որ կուգայ մաքրել խափանուած շնչական խողովակները՝ դուրս տալով հաւաքուած խուխը, դիւրացնելով մաքուր օդին հոսումը դէպի ներս եւ արտաքսումը գործածուած օդին, որ զուրկ է այլեւս թթուածինէ՝ օգտակար արեան նորոգումի՝ եւ ծանրաբեռնուած բնածխային թթուէ՝ անպէտ բոլորովին։ Հազով անպայման խուխ դուրս չենք տար միշտ, ինչպէս ցնցղատապի առաջին շրջանին։ Հոն հաստատուող միքրոպները կ'արտադրեն թոյներ, որոնք կը գրգռեն տեղական ջիղերը եւ ծնունդ կուտան հազի որ չոր է, ուժգին եւ սուր։ Նոյնպէս կապոյտ հազի պարագային՝ միքրոպային արտադրութիւններու գրգռիչ ազդեցութեան արդիւնք է հազին շարժառիթը, նոյն շարժառիթն է որ կը գրգռէ թոքախտաւորին այնքան յոգնեցուցիչ եւ տխրազդեցիկ հազը։ Հազը կրնայ ծնունդ առնել նաեւ առանց ներքնաթաղանթի բորբոքումին՝ արտաքին ջղային գրգռումով. պատճառները բազմազան [?] են։ Այս կարգէն է ջղային հազը։

Հիմա որ ճանչցանք հազին և խուխին կազմութեան եղանակն ու պատճառը, դառնանք բուն հարցին՝ այսինքն շնչափողատապի եւ ցնցղատապի։

Հարբուխին տեղաւորուելէն յետոյ, քթին եւ կոկորդին մէջ սովորաբար անփխաս ապրող եւ անճող միքրոպները՝ ցուրտին ստեղծած նոր միջավայրին մէջ, գրգռուած եւ ժահրոտած քայլ առ քայլ վար կ'իջնեն եւ կուգան տեղաւորուիլ խռչափողին, շնչափողին եւ ցնցուղներուն մէջ։ Բնութիւնը այս անհաճոյ հիւրերուն դէմ ինքնապաշտպանութեան միջոցներու կը դիմէ, հոն արեան խուժումը կ'աւելցնէ եւ այդ խուժումով հոն կը թափէ միքրոպաջինջ տարրեր, կռիւը կը սկսի ասոնց եւ միքրոպներուն միջեւ, միքրոպներուն արտադրած թոյներուն արեան մէջ թափուելովը ջերմութիւնը ծայր կուտայ եւ հետզհետէ կ'աւելնայ։ Երկու կողմէ մեռնողները անթիւ, անհամար են, խուխը կը շատնայ, հազը կը սաստկանայ, ահա այն ատեն բժշկութեան կ'իյնայ իր տրամադրելի միջոցներով օգնութեան հասնիլ պաշտպանողական տարրերուն, անոնց մարտական եւ դիմադրական ուժը աւելցնել եւ անոնց յաղթանակը ապահովել կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակի մէջ, որպէսզի թշնամի տարրերը այսինքն միքրոպները չկարենան տարածուիլ եւ հասնիլ մինչեւ թոքերը։

ՏՕՔԹ. Բ. ՈՍԿԻ

ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Յառաջի 13 դեկտեմբերի թիւով, Խորհրդային Հայաստանէն արտատպեր էինք գրութիւն մը՝ Հայաստանի Անաստուածներու առաջին համագումարին մասին։ Այսօր կ'արտագրենք ճառը Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կ. կ.ի քարտուղար Խանջեանի, որուն մտքին մէջ Աստուած եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նոյնացած ըլլալ կը թուին։

— Այսօրուան համագումարը խոշոր երեւոյթ մըն է մեր հանրային կեանքին մէջ, յաղթանակ մը համայնավար գաղափարաբանութեան ճակտին վրայ, նուաճում մը մշակութային յեղափոխութեան ծաւալման ասպարէզին մէջ։

Վերջին շրջանին, մեր երկրին մէջ նկատելի էր դասակարգային պայքարի որոշ լարում։ Ան յատկապէս աչքի կը զարնէ գիւղերուն մէջ ուր մենք ունեցանք հացամթերման յայտնի դժուարութիւններ։

Մեր կուսակցութիւնը մանրամասն քննելով այդ խնդիրը, եկած է այն եզրակացութեան որ շարք մը առարկայական պատճառներու հետ զուգընթաց, կարեւոր տեղ կը բռնէ նաեւ այն հանգամանքը որ գիւղական դրամատէր վերնաշերտը — կուլակները — յամառօրէն կը փորձեն դիմադրել մեր յառաջխաղացման, կը փորձեն վիժեցնել մեր կուսակցութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը։

Միանգամայն սխալ է այդ պատճառով կարծել, որ դասակարգեր գոյութիւն չունին աշխատաւորութեան դիկտատուրայի երկրին մէջ։ Դասակարգային պայքար՝ ուրիշ ձեւերով գոյութիւն ունի նաեւ մեր մօտ եւ մեր կուսակցութեան գիծը որոշուած պահուն, պէտք է ելակէտ ընդունիլ այդ հանգամանքը։

Ի՞նչ պայմաններով կ'արտայայտուի դասակարգային պայքարի այդ սրումը։ Պարզ է որ պայքարի սրումը չարտայայտուիր միմիայն տնտեսական գետնի, այլ նաեւ գաղափարական ճակտի վրայ։ Կուլակը ներկայիս կը փորձէ գիւղական միջակ եւ աւելի այն մասսաները ձգել իր ազդեցութեան տակ։ Կուլակներու դէմ պայքարը ծաւալելու համար, բանուոր դասակարգի եւ գիւղի չքաւորութեան զօրաշարժը իրագործելու նպատակով, ի միջի այլոց, մեր կուսակցութիւնը ժամանակին դրաւ մշակութային փոխութեան ճակտի խնդիրը, կուլթային յեղափոխութեան մար՝ նպաստաւոր պայ ստեղծելու անհրաժեշտութ

Այս տեսակէտէն, հա նական շարժումը չափազանց բեւոր նշանակութիւն կը ստա Առանց չափազանցելու կարե ըսել, որ հակակրօնական ժումը եւ քարոզը Հայ մէջ դեռ շատ հարուստ հո նին։ Եւ մեր համագումարը է մշակէ Հայաստանի ուածներու ուղին, անոնց ընելիքները։

Ընելիքներէն առաջին շուշտ կազմակերպչական է։ Մեր մէջ այն տեսակ կան, որոնք կը կարծեն թէ յաստանի մէջ չարժեր աշխատանք կատարել կրօնի Այդ ի հարկէ խոշոր սխալ է։ երկրի սահմաններուն մէջ նշանակութիւն ունի հակակրօ կան պայքարը։ Հայաստ մէջ, կրօնի նոյն իսկ թոյլ վիճակը խուչընդոտ դիսանայ, որպէս զի բանուոր դասակարգն խատաւոր գիւղացիութի ուրին սոցիալիստական բութեան։ Կրօնը մեր մէ կը շարունակուի թունաւոր աշխատաւորութեան դասակ յին գիտակցութեան։

Այսպէս մօտենալով խն իմ կարծիքով Անաստուածներ Միութեան առաջին հրամ կան պահանջն այն է, որ մակերպութիւնը չդառնայ նամփոփ կամ մեկուսացած կերութիւն մը։

Եթէ անաստուածներու մ թեան գիւղական բջիջները ղանան իրենց աշխատանքները պել այլ աշխատաւորական եւ րային կազմակերպութիւններ աշխատանքին, կուսակցական արհեստակցական մարմիններ անոնք հակակրօնական պէտք է դնեն խտացած, ուած մեր կեանքի բազմաթ երեւոյթներուն, հակառակ րագային, այդ աշխատանք դառնայ աւելորդ եւ ան կազմակերպչական խնդրին մեր կազմակերպութիւնները եւ առաջ պէտք է ըլլան յական կազմակերպութիւններ

Անաստուածներու միութ կազմակերպութիւնները պէտք զբաղին նեղ կրօնական խնդիր րով, պէտք չէ հերքեն Ա ծագումը կէտ առ կէտ, այ հակակրօնական աշխատանքի դակութիւնը պիտի դարձնեն կուլթային յեղափոխութեան դիրները, անգրագիտութեան բացումը, թատրոնի զարգ գիւղին մէջ, խրճիթ-ընթեր րանները լաւ հիմերու վրայ եւ յլն։ Անհաշտ պայքար պէտք մղել քաղքենի գաղափարաբա թեան այն արտայայտութիւն դէմ, թէ կարելի որ եւ է դաւանիլ եւ միանգամայն տակցօրէն մասնակցիլ ման աշխատանքներու։

Անաստուածներու Միութ հաւասարապէս պէտք է քարի թէ հին եւ թէ «նոր» ուած եկեղեցիներուն դէմ րոնք սկզբունքով, որ եւ է բերութիւն չեն կրնար ունեն մեր պայքարի համար։

Նոր եկեղեցի կոչուածը եւս վտանգաւոր է, որովհետեւ օգտուելով հանգամանքէն, քայլ մը կը ստանայ եւ կը րցնէ զանգուածները»։

Եւ որովհետեւ, առհասա բոլոր բոլշեւիկ ղեկավարներ մեծցած ու կրթուած են նակցութեան սարսափով, կրնար որ եւ է խնդրի ուսում սիրութեան մէջ՝ խուսափիլ րենց մղձաւանջէն, որ եւ է չտեսնել Դաշնակցութեան

...պէս է կ'ըսեն, որ բա... կը սկսի ծիածանաձա... գունով, կը շարունակէ ...դէմ պայքարի յատակա... ընդարձակով ու կը վեր... դաշնակցութեամբ, որ ...բոլշեւիկեան ներքին ու... ...բոլոր խնդիրներու ու... ...թեամբ վերջակէտն ...մենք սակայն թէ ինչե՛ր ...քրաւէ»:

— Դաշնակցականներն արտա... ...միջ մէջ դարձեր են կրօնի ...եկեղեցիի երդուեալ պաշտ... ...դաշնակ տխրահռչակ ...մոլիւթ» Ջամալեանը կը ...որ եկեղեցին եւ կրօնը ներ... ...աւելի բարեկամական վե... ...ունին դէպի ընկերվա... ...Շատ տէրտէրներ այժմ ...կը յայտարարէ ան — ընկեր... ...կուսակցութիւններու ...են: կրօնը դադրեցուցեր ...մեղմացուցեր է ի պայքարը ...թեան դէմ.— կ'ըսէ

...կը տեսնենք թէ ինչպէ՞ս ...մեծնող դասակարգ, ինչ... ...եւ կուսակցութիւն, ներկայ ...ային դաշնակցութիւնը, ...թիւն կ'որոնեն կրօնի մէջ: ...կը տեսնենք թէ ինչպէ՞ս ...ընկերվարական» կոչուած սո... ...ժողովրդական կուսակցու... ...ները վերջնականապէս դար... ...են գործիք մը քաղքենիու... ...ձեռքը: կրօնը ճիշտ է, համ... ...է դարձեր անոնց հանդէպ, ...եւ այդ կուսակցութիւն... ...շատոնց արդէն, ոչ մէկ կեր... ...կը տարբերին քաղքենի կու... ...թիւններէն եւ իրենք կրօնի ...միջոցներէն մէկն են: ...թէ այսօր դաշնակները կը ...եկեղեցիի պաշտպա... ...գերին մէջ, այդ հան... ...քը կասկած չի ձգեր, որ ...դաշնակցութիւնը եւ թէ ե... ...մեր յեղափոխութեան ...եւ վերջնական յաղ... ...ճամբուն վրայ իրար ...խոչընդոտներ են:

...աւորներու Միութեան ...այս համագումարը ...յայտնաբերէ մինչեւ ...կատարուած աշխատանք... ...սխալներն ու նուաճումները ...ամէն գծէ իր յետագայ ...Ու պէտք չէ մոռնայ, որ ...աշխատանքները պէտք է ըլ... ...գուած այն, գգոյշ եւ ...ապար զանգուածները ...մեր շարքերուն մէջ: Աշ... ...քը այս կերպով ընթանա... ...կարգային, մեր կուսակ... ...ինը կը խոստանայ ամէն ...ցութիւն» եւայլն:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ»

Պերլինի անգլիական նախկին դեսպան Լորտ տ'Ապէրնոն, որ վերջերս սկսած է իր յիշատակները հրատարակել «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ, խօսելով Թուրքեւ-գերման նախկին յարաբերութեանց մասին, կը գրէ.

— Այսօր տեսակցեցայ գերման պետական անձնաւորութեան մը հետ, որ գերմանիոյ ամէնէն լաւատեղեակը եւ արեւելեան գործերու մէջ ամէնէն մասնագէտ մարդն է: Անոր համաձայն, Թուրքիոյ մասնակցութիւնը մեծ պատերազմին՝ շատ սուղի նստաւ գերմանիոյ: գերմանիայէն ամէն օր շոգեկառք մը նպարեղէն կը ղրկուէր Թուրքիա: Եւ այն օր որ դադրէր այս անուշ բաներուն առաքումը, Թուրքիոյ զինուորական աջակցութիւնն ալ պիտի դադրէր:

Բարեկամս, Թուրքիան հիմնական պատճառներէն մէկը կը նկատէ գերմանիոյ պարտութեան:

— «Թուրքիա գերմանիոյ գերեզմանը եղաւ»:

Պատճառը հարցուցի: Բարեկամս բացատրեց.

«Շատ մտերիմ բարեկամս Քիտէրլէն Վէխթէր, 1911ին դաշնագիր մը պատրաստած էր Ռուսիոյ հետ: Դաշնագիրը նկատի ունէր Թուրքիոյ բաժանումը: Քիտէրլէն չհամարձակեցաւ այս դաշնագիրը գործադրելու, առանց խորհրդակցելու Պոլսոյ դեսպան Պարոն Մարշալ Ֆոն Պիպէրշթայնի հետ: Դեսպանը մերժեց, որովհետեւ թէ՛ բարեկամ էր Թուրքերուն եւ թէ՛ քաղաքական անպատեհութիւններ կը տեսնէր: Արդիւնքը այն եղաւ որ Ռուսիոյ հետ ծրագրուած դաշնագիրը չկնքուեցաւ: գերմանիոյ գլխուն եկած փորձանքին բուն պատճառը այս դաշնագրին մերժումն եղաւ:

1914ին «Կէօպէն» եւ «Պրէսլաու» զրահաւորներուն Ցարտանէլ կարենալ հասնիլը՝ նոր աղէտ մը եղաւ գերմանիոյ համար: Եթէ այս մարտանաւերը կէս ճամբան բռնուած ըլլային, պատերազմը քանի մը ամիսէն աւելի չէր տեւեր: Արդարեւ գերմանիա պիտի պարտուէր, բայց այդ պարտութիւնը այսօրուանին չափ աղետալի չպիտի ըլլար»:

ՄԱՆՇԻ ՏԱԿ ՓԱՊՈՒՂԻ

Տարիներէ ի վեր կը խօսուի ընդծովեայ փապուղիով մը Անգլիան ցամաքին կապելու ծրագրին վրայ: սակայն անոր իրականացումը կ'ուշանայ քաղաքական եւ տնտեսական զանազան առարկութիւններով: հոս այս անգամ, կ'երեւի, ծրագրին գործադրութեան ժամադրութիւնը լուրջ է: Լոնտոնէն Փարիզ ելեկտրական երկաթուղիի մը շինութեան ծրագիրը եւ յատակագիծը վերջնական կերպով պատրաստուած են: կառախումբը պիտի անցնի Մանշը կտրող փապուղիէ մը: Յատակագիծը ներթարկուած է Անգլիոյ վարչապետին քննութեան, իբր Ազգային պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահ:

Այս յանձնախումբը հրաւիրուած է ամենամեծ ուշադրութեամբ քննելու իրեն յանձնուած թղթածրարը, որ կը բաղկանայ 300 էջերէ: Թղթածրարը կը բովանդակէ վաւերաթուղթերը եւ ուսումնասիրութիւնները Սըրիկըմ Քոլըրտի, որ երեսուն տարիէ ի վեր կը զբաղի այս հարցով: Բոլոր հաշիւները եւ մասնագիտական մանրամասնութիւնները հակակշռուած են անգլիացի ամէնէն ձեռնհաս երկրաչափներուն կողմէ:

Յատակագծին հեղինակը եւ պաշտպանները կը հաւաստեն թէ կարելի է աշխատանքներուն ձեռնարկել շատ կարճ ժամանակի մէջ, պայմանաւ որ ազգային պաշտպանութեան կոմիտէն սկզբունքով հաւանութիւն յայտնէ: Ընդծովեայ փապուղիին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 74 քիլոմեդր եւ շինութեան ծախքերը, ըստ նախահաշուի, պիտի հասնին 23 միլիառ 625 միլիոն ֆրանքի:

Աշխատութիւնները պիտի տեւեն 6 տարի եւ առնուազն 50 հազար աշխատաւորներ պիտի գործածուին:

Ըստ յատակագծի, փապուղին պիտի կազմուի զոյգ ճամբով երկու խողովակներէ:

Յատակագիծը չի նախատեսեր միայն Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ սահմանափակուող հաղորդակցութիւն մը, այլ նաեւ, երկու մայրաքաղաքներուն արուարձաններուն միջեւ: Արդէն, ընկերութիւն մը կազմուած է լմտական նախապատրաստական գործողութիւններու համար:

ԱԻԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Շիքակոյի ոստիկանութիւնը կը փորձէ վերակազմուիլ արդիական եղանակներով: Քաղաքին ոճրագործ տարրերուն դէմ պայքարելու համար, ստեղծուած է գաղտնի լրտեսներու մասնաւոր բանակ մը՝ կազմուած 107 բաժիններէ, իւրաքանչիւրը բաղկացած 5 լրտեսներէ, իրեն յատուկ ինքնաշարժով: Ասոնց բոլորին միակ պարտականութիւնն է հսկել քաղաքին մէջ բնակող 50.000 անձերու վրայ, որոնք արատաւոր անցեալ մը ունին:

Բայց օրուան նորութիւնն է գողերու եւ ոճրագործներու ցուցահանդէսը: Այս առթիւ յատկապէս պատրաստուած սրահի մը մէջ, կը հրաւիրուին բոլոր այն անձերը որոնք շաբթուան ընթացքին զոհ գացած են աւազակութեան: Միեւնոյն ատեն սրահ կը մտցուին բոլոր այն անձերը, որոնք նոյն շաբթուն, ձերբակալուած են իբրեւ կասկածելի, ու զանոնք կարգով կը կանգնեցնեն ճերմակ պատի մը առջեւ: Ու ոստիկանութեան պետը ինքն իսկ գոհերուն կը ներկայացնէ ձերբակալուած կասկածելիները:

Այս առաջին ներկայացումները շատ նպաստաւոր արդիւնք տուած են: Խմիջի այլոց, մեծ վաճառականի մը այրին, ճանչցաւ իր ամուսնին սպաննիչը:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿՈՉ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ — Ընդառաջելով բազմաթիւ հայրենակիցներու փափաքին, խումբ մը երիտասարդներու կողմէ կազմուեցաւ Սէօլէօզի «Արեւելք» Հայր. Միութիւնը, Իսի լէ Մուլինոի մէջ: Անհրաժեշտ պահանջ մըն էր այս. Փարիզ եւ արուարձանները բնակող մեր հայրենակիցներուն համար: Առաջին նպատակն է՝ հսկել հայրենակիցներու բարոյական եւ մտաւոր զարգացման, ի հարկին անոնց տալով ուղղութիւն եւ օգնութիւն: Քաջ համոզուած ըլլալով թէ ուշ կամ կանուխ մեր հայրենակիցներն ու բոլոր հոս աշխատաւորները դատապարտուած են այլասերիլ այս օտար ափերուն վրայ, Հայր. Միութիւնը պարտականութիւն կը համարէ զանոնք տեսնել մօտիկ ապագային մեր ամենասիրելի Նորաբողբոջ Հայաստանի մէջ, անխարդախ եղբայրական կապերով միանալ մեր հեռաւոր հայրենիքին հետ, մասնակցիլ անոր վերելքին:

Ուստի կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն գալ բոլորուիլ այն Միութեան շուրջ:

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԵՈԶԿԱՏԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 Դեկտ.— Կիրակի գիշեր «Պօն Թէաթր»ի մէջ երրորդ անգամ բեմադրուեցաւ Մ. Մարութեանի «Սուլթան Համիտ»ը:

Թատերախաղին հեղինակն ու բեմադրող Մ. Մարութեանը, օժանդակութեամբ իր խումբի դերակատարներու, լաւագոյն կերպով բեմադրեց խաղը. դերակատարներն ալ լաւ խաղարկութիւն մը երեւան բերին:

Այս անգամ, ներկայացումը կազմակերպած էր «Եոզղատի Բարենպատակ» միութիւնը, որ հազիւ քանի մը ամիսներէ ի վեր կազմուած է:

«Մեր նպատակն է մեր հայրենակիցները կապել հայ թատրոնին» կը յայտարարէ վարչութեան, անդամներէն մէկը, երբ իրենց գործունէութեան մասին հարցումներ կ'ուղղէի:

Արդարեւ ուրախալի էր տեսնել այն խուռներամ բազմութիւնը, որ լեցուցած էր սրահը:

Ցարդ եղած ներկայացումներէն, ամենաբազմամարդն էր այս ներկայացումը: Նախապէս բոլոր տոմսակները սպառած էին եւ շատ շատերը տեղ չըլլալու պատճառով, ստիպուեցան ետ դառնալ:

Հանդիսականներու մէջ մեծամասնութեամբ աչքի կը զարնէր, հայ թատրոնի շէնքը նոր ոտք դնող բազմութիւն մը, մէկ մասը նոյնիսկ թրքախօս: Ինչո՞ւ չէ. ինչո՞ւ խրտչիլ մեր հայրենակիցներէն մէկ մասին թրքախօսութենէն, երբ անոնք արդարեւ ուժգին կամեցողութիւն ունին հայերէն լսելու, հայերէն սորվելու եւ խօսելու, հայ թատրոնը յաճախելու եւ անով հպարտանալու:

Քի՞չ են մեր պատմութեան մէջ թրքախօս, քրտախօս, ռուսախօս հայեր, որոնք ուշագրաւ դեր կատարած են մեր կեանքին մէջ: Որքա՜ն հերոսներ, ազգային գործիչներ, նոյնիսկ խմբագիրներ ունեցած ենք օտարախօս Հայերէ, որոնք կրցած են իրենց կրծքերուն տակ վառ պահել հայրենի կրակը: Կարեւորը հայրենասիրութիւնն է:

— «Կէօրտի՞ւն մի Թէաթրօ. աշք օլսուն, վալլահ պիզիմ տէ ճիւնէրիմիզ չօք տըր, պէօյլէ ատամլըրզ վար տըր», կը բացագանչէր կեսարեցի մը, որ պարտք կը դնէր իր փեսային վրայ, անկէ ետք ըլլալիք հայկական բոլոր ներկայացումներու եւ հանդէսներու մասին նախօրօք լուր տալ:

Եւ այդ տեսակէտէն իսկ Եոզղատի «Բարենպատակը» իմ քաղած տեղեկութեանց համաձայն, արդէն իսկ կրկնակ միջոցներու դիմած եւ յաջողած է:

Շուտով կը սկսի նաեւ անոնց կազմակերպած դասախօսութեանց շարքը: Անոնք հրատարակած են այս տարի նաեւ լաւ, շահեկան բովանդակութեամբ, գեղեցիկ պէսպիսութիւններով օրացոյց մը, «Լոյս» անունով: Ունին իրենց որոշ ծրագիրը, որ անշուշտ պիտի գործադրուի:

Ա. Իրազեկ

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է ՔԱՆԻ՞ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏԱՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Անցեալ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Փարիզի պատուոյ դասակարգի խումբերուն գաւաթի մրցումներու երկրորդ ախոյեանական շրջանը: Ամէնէն կարեւորն էր Քլիւպ-Ֆրանսէի եւ Սթատ-Ֆրանսէի մրցումը, որ տեղի ունեցաւ Սթատ Պիւֆալօի մէջ:

Հակառակ ցուրտ օդին, 6000 հանդիսականներ ներկայ էին: Մրցումը խիստ հետաքրքրական էր, երկու կողմերն ալ մեծ ջանքեր ըրին յաղթանակը խլելու համար. Քլիւպ-Ֆրանսէի խումբը յաղթանակը տարաւ 1ի դէմ 4 նշանակէտով: Ինչպէս ամէն մրցումներու, այս անգամ եւս Սարգիս Կարապետեան մասնակցելով կարեւոր բաժին մը ունեցաւ:

*** Դեկտ. 2ի կիրակի օրը Ֆրանսայի բաժակի մրցումներու չորրորդ շրջանը տեղի ունեցաւ: Այս առթիւ Քլիւպ-Ֆրանսէի խումբը ուր Հօրիան մեկնած էր, ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ տեղական խումբին դէմ 0ի դէմ 9 նշակէտով, որոնց 4ը նշանակած է Սարգիս Կարապետեան:

Գ. Գասապեան

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐ ՄԸ

Փարիզի շարժանկարի հրապարակին վրայ յաջողութիւններ ձեռք բերած է երիտասարդ է երիտասարդ հայրենակից մը՝ Ջարեհ Պապիկեան, բնիկ Պոլսեցի:

1922ին Պ. Պապիկեան մեկնած է գերմանիա, ուր հետեւած է շարժանկարի արուեստին եւ կարճ ժամանակի մէջ յաջողութիւն գտած է գերմանական ֆիլմի շրջանակներուն մէջ:

1924ին Փարիզ գալով, իբր Ա. օգնական աշխատած է ֆրանսացի յայտնի բեմադրիչներու, մասնաւորապէս Ժան Հէրվէի մօտ: Զբաղած է նաեւ թատրոնով եւ վարած Ֆրանս.-թատրոնի մը ընդհ. քարտուղարութիւնը: Կ'աշխատակցի սինէմայի շաբաթաթերթի մը, որուն պատասխանատու տնօրէնն է:

Ներկայիս ընդհանուր տնօրէնն է ֆրանսական «Les Films Mercure» ընկերութեան: Շարժանկարի վերածած է ֆրանսացի գրագէտ Անտրէ Քորթիսի Victime expiatoire գործը:

Պ. Պապիկեան մտադիր է հայկական կեանքէ շարժանկարներ բեմադրել, հայ ուժերով:

ԾՆՈՒՆԴ

Ճաշակաւոր կիները միշտ կը գնահատեն Ֆ. Սորպէէի ստորագրած նուէրները: Տեսնել կանացի հրաշալի եւ ամէնէն արդիական պաճուճանքներու մթերքը, ինչպէս նաեւ Պրոքարի վերջին անուշահոտութիւնը՝ «Ben Hur» 11, Rue Lafayette, Paris.

Ծ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

— Զաւակներուս հայրը տեսա՞ւ կ'երթամ: Ամիս մը առաջ ...ցին իր տեղէն ու ղրկեցին: ...լուր առի իրմէ թէ Աղաճըլը ...քերը դրեր են: Կը գրէ թէ ...է աշխատանքը... Կ'եր... ...զինքը տեսնելու, չեմ գի... ...սակայն թէ պիտի յոջողի՞մ: ...Դաւիթ իր կա...գին բացա... ...իր վիճակը ու շուտով ի... ...վշտին մէջ միացած, մխի... ...րուեցան: Կը խօսէին փոխն ...փոխ, անցեալէն ու ներկայէն ...քի դրուագներ կը պատ... ...ն, կը հառաչէին կամ կը ...էին: Ու կառաշարը կը շա... ...ակէր ընթանալ դանդաղօ... ...ատեն ատեն լեռներէն վեր ...ելով իր սուր ցաւի աղա... ...կը:

...Երկար չտեւեց սակայն սափ... ...Պահակ զինուորը, որ հակա... ...աչքերու իր երկար հրաւէ... ...ու պեխերու ոլորումին, չէր յաջողած այդ կնոջ ուշադրութիւնը գրաւել, զայրացաւ Դաւիթի յաջողութեանը վրայ: Իր ստիճանաւոր զինուորի հանգամանքին մէջ անարգուած ըզգաց ինքզինք: Իր բարկութիւնը կրկնապատկուեցաւ, մանաւանդ երբ խորհեցաւ որ այդ անարգանքը կուգար աքսորական անհաւատ զինուորէ մը: Չկրցաւ երկար ատեն ինքզինքը զսպել, պայթեցաւ վերջապէս ու քաշեց Դաւիթի ուսէն,

— Ինծի նայէ՛, զինուո՛ր, ալ կ'օգտէ՛, գնա տեղ մը շնթռկէ՛:

Ու հրեց կոպիտ մը: Յետոյ դառնալով կնոջ,

— Իսկ դուն, հանը՛մ, կը տեսնեմ որ սուգի մէջ ես, չե՞ս ամչնար ըրածէդ...

Կաս կարմիր եղաւ Հայուհին, բայց աչքերը լեցուեցան բարկութեամբ: Դաւիթ, իր առաջին ապշութիւնը անցնելէ վերջ, յառաջացաւ քանի մը քայլ, ըսաւ զսպուած ատելութեամբ մը.

— Չավուշ էֆէնտի, նախ ես յանցանք մը գործած չեմ, և յետոյ այս կինը ամչնալիք ոչ մէկ բան ունի... կը խօսէինք մեր...

Բայց չկրցաւ աւարտել: Պահակը հրացանին բունովը հարուածեց անգթօրէն, ու Դաւիթ, անակնկալի եկած, ինկաւ ետեւ, աքսորական ընկերոջ մը վրայ: Բայց այս հարուածը կնոջ ներկայութեան, խենդեցուց զինքը: Ցատկեց ոտքի ու պիտի նետուէր հարուածողին վրան: Կինը, սակայն, որ անձկութեամբ կը հետեւէր անոր շարժումներուն, սարսափի ճիչ մը արձակեց, զուշակելով պատահելիքը: Դաւիթ իր թափին մէջ կանգ առաւ այդ աղաղակին վրայ, դարձաւ ու մտիկ ըրաւ անոր, որ պաղատագին կ'ըսէր.

— Կ'աղաչեմ աղբարիկս, հանդարտէ՛, ատ շուներուն հետ գլուխ ելլել կարելի չէ... Չգէ՛ որ ուզածնուն չափ հալածեն ու խածնեն. իրենց ատենն է հիմա... Հարկաւ օր մըն ալ մեր կարգը կուգայ: Մէկ կողմ դիր բարկութիւնդ ու ձայն մի՛ հաներ: Յետոյ կրնայ աւելի մեծ դժբախտութիւն մը պատահիլ: Խորհէ որ կին մը եւ զաւակ մը ունիս...

* * *

Յոգնած կառաշարը հեւալով կը յառաջանար օձագալար ճամբայէն, ու արեւը լայն ու ծանր ջերմութիւն մը կը թափէր մարդոց գլխուն: Երկաթներուն վրայ տաքը հաւաքուած ու առած էր կրակի համեմատութիւն, այնպէս որ երբ իրենցմէ մէկը պատահաբար շարժում մը կ'ընէր կամ ձեռքը կը հանգչեցնէր կառքին ուէ մէկ մասին վրայ, անմիջապէս այրուելով կը ցնցուէր ու կը վերադառնար իր նախկին դիրքին:

Լեռները կը յաջորդէին իրարու, ու շատ հազուադէպօրէն է որ տարածութիւնը կը լայննար, առու մը կամ մարգագետին մը կը պառկէր արեւին տակ, կանանչութեան մէջ կորսուող հիւղակով մը, ու մշակով ու ոչխարներով որոնք միջոցին մէջ թեւաւոր խաղաղութիւնը կը կրէին իրենց շարժումներուն վրայ:

Դաւիթ անկիւն մը ծալլուած ինք իր վրան, աչքերը սեւեռած էր տեսարաններուն, ու սիրտը կ'արիւնէր, ամէն անգամ որ մտածումով կ'երթար սա լեռներէն անդին ապրող իր ընտանիքին մօտ: Զայն վերատեսնելու յոյսը հետզհետէ կը նիհարնար, քանի ետեւ ձգուող լեռներու թիւը կը շատնար ու քանի արեւը իր ջերմութիւնը կը կրկնապատկէր:

Սեւ ծով, Թունոտ ծով,
Երիտասարդներ խեղդող ծով
Ո՜վ Սեւ ծով...

Մելամաղձոտ այս երգը յանկարծ բարձրացաւ թաւ ձայնով մը, ցատկեց բերնէ բերան ու մնացաւ ձիւնագունտի մը պէս, գլելով հոգիները:

Ու ծովը, մութ ու առեղծի մը հպարտութեամբ կ'աղեղուէր աջին: Արեւը վրան կոտրտած ապակիի մը պէս կը փայլէր ու ալիքներու փրփուրը կը շփոթուէր, հեռուէն, ծովաթռչուններուն հետ:

Ու երգը կը խոշորնար, կ'ուռէր, բառերը արցունքի կաթիլներու պէս կը գլորէին: Կ'երգէին զինուորներ կառքէ կառք, աքսորականներն ալ: Եղբայրացած էին անոնք իրենց հոգիի թաքուն արտայայտութեանը մէջ: Դաւիթ շատ չդիմացաւ, անզգալաբար բերանը բացուեցաւ, ու երգեց միատեղ, մինչ երկաթուղին, հոգեվարքի ճիգով մը, կայարան կը մտնէր.

Սեւ ծով, Թունոտ ծով
Երիտասարդներ խեղդող ծով.
Ստիպեցիր երկիրը մեր
Որ յաւիտեան հագնի սեւեր,
Ո՜վ Սեւ ծով...

IV

Տասնըհինգ օր մնաց գետնափորի մը մէջ, հողին վրայ: Քարանթինա: Մերկացուցին զինք ու հագուստները առին շոգիէ անցընելու համար: Կը դողար, ամբողջ անդամներով, ակռաները իրար կը զարնուէին, վախցաւ որ ծանրօրէն պիտի հիւանդանայ: Երկար ու լայն սրահ մըն էր այդ գետնափորը ուր կը վխտար նորեկներու բազմութիւն մը: Գիշերն ու ցերեկը իրարմէ զանազանել կարելի չէր:

(6) Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

գային հակամարտութեանց, որոնք անկարգութեան եւ անկայունութեան պատճառ կը դառնան:

Շթրէզէման, որ Զալէսքիի խօսած ատեն գայրոյթի նշաններ ցոյց կուտար, գերմաներէն լեզուով խօսեցաւ բուռն ճառ մը, ձեռքը քանիցս սեղանին զարնելով: Ահա՛ իր գլխաւոր խօսքերը.

— Դուք ատելութեան ոգի կ՚ սնուցանէք Վերին-Սիլէզիոյ գերման փոքրամասնութեանց դէմ: Ինչպէ՞ս կը համարձակիք ըսել թէ Գերմաններու դժգոհութեան պատճառը իրենք են: Ինչ կը նշանակեն այն թուանշանները զորս՝ պարզեցիք հոս՝ Վերին-Սիլեզիոյ տնտեսական կացութեան մասին: Մեր վէճին հետ ի՞նչ կապ ունին անոնք: Փոխարէն կ՚ուզէ՞ք որ ես ալ Գերմանիոյ տնտեսական գործերուն վրայ խօսիմ եւ յիշեցնեմ ձեզի թէ լեհական Վերին-Սիլեզիոյ տնտեսական հաստատութիւնները կը զարգանան մանաւանդ Գերմաններու ղեկավարութեան տակ: Գերմանիոյ հետ վիճիլ եւ հին վէրքե՞ր բանալ կ՚ուզէք: Կ՚ամբաստանէք «Ֆոլքսպունտ»ը: Կը հարցնեմ թէ՝ ինչո՞ւ փոքրամասնութիւնները չպիտի կրնան միանալ՝ իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Հայրենադաւութեան մասին խօսեցաք: Բայց հայրենադաւութիւն եւ հին հայրենիքի սէր յաճախ իրարու մօտ զգացումներ են: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ընդունի Լեհաստանի ներկայացուցիչին տեսակէտը, պիտի կորսնցնէ մէկը այն սիւներէն, որոնք կ՚ապահովեն իր բարոյական գոյութիւնը եւ մէկը-այն պատճառներէն, որոնց համար կարգ մը երկիրներ մտած են անոր մէջ եւ պիտի կորսնցնէ իր օգտակարութիւնը: Կը յայտարարեմ թէ Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանին պիտի բերեմ փոքրամասնութեանց խնդիրը:

Այս ճառէն վերջ, որ ընդհանուր ջղագրգռութիւն առաջ բերաւ. Խորհուրդին Նախագահ Պրիան հաշտարար ճառ մը խօսեցաւ՝ յայտնելով որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք զանց չպիտի առնէ յարգել տալ փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Ընդհարումներ Սուրիոյ սահմանին վրայ

Էնկիւրիէն Թուրք թերթերուն կը հեռագրեն.—

Խռովութիւնները կը շարունակուին սուրիական սահմանագլուխին վրայ: 50—60 Սուրիացիներէ բաղկացած հրոսախումբ մը յարձակեցաւ Պայրանտի ցեղին վրայ, որ հաստատուած էր Ուրֆայի գօտիին մէջ: Յարձակում գործողներէն մէկը հոն մնացած է: Հագգը օղլու Իպրահիմի վարած 30 հոգինոց ուրիշ մէկ հրոսախումբը անցած է սահմանագլուխը եւ գրաւած 130 արջառ՝ Բէս իւլ Այն գիւղին մէջ:

Տապրանիէի մէջ ալ 32 Սուրիացիներու հեծեալ հրոսախումբ մը ջանացած է 2000 ոչխար յափշտակել, բայց փութացող ջոկատին փոխադարձութեան վրայ հարկադրուած է փախչիլ:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ այս յարձակումները կը կատարուին Ֆրանսացիներու դրդումով:

Կռիւներ Փարակուէյի եւ Պոլիվիոյ միջեւ

Պոլիվիոյ պատերազմական Նախարարութիւնը կը հաղորդէ որ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Փարակուէյի սահմանագլուխին վրայ: Փարակուէյցի նոր ջոկատներ համախմբուած ըլլալով Շաքոյի շրջանին մէջ. Պոլիվիոյ զինուորները յարձակեցան թշնամիին վրայ եւ գրաւեցին Պոքուէրօ ամրոցը:

Պոլիվիոյ զինուորները գրաւեցին Փարակուէյի Փորթ Ռայա Սէլվա քաղաքը. իսկ օդանաւեր ռմբակոծեցին Փուլքոմայօ գետի եզերքը կառուցուած փարակուէյեան դիրքեր: Երբ իմացուեցաւ որ Պոլիվիոյ զինուորները գրաւած են Պոքուէրոն, Լա Փազի մէջ 20,000 Պոլիվիացիներ Հանրապետութեան Նախագահին պալատը երթալով ազգային եւ հայրենասիրական երգեր երգեցին:

Պոլիվիա չորս գերմանական օդանաւ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ ստացաւ:

Սահմանագլուխի ընդհարումներուն հետեւանքով, Փարակուէյի կառավարութիւնը ընդհանուր զօրաշարժ յայտարարեց՝ զէնքի տակ կանչելով 18-28 տարեկան բոլոր քաղաքացիները: Կը կազմուին կամաւորներու վաշտեր, որոնք գիշեր-ցորեկ մարզանք կը կատարեն: Բազմաթիւ Շիլիցի նախկին սպաներ դիմում կ՚ընեն՝ ծառայելու Փարակուէյի բանակին մէջ:

Պոլիվիոյ արտաքին Նախարարը Լուկանօ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի Նախագահ Պրիանի հեռագրեց թէ Փարակուէյի զինուորները կրկին յարձակած ըլլալով, Պոլիվիացիները գրաւած են Պոքուէրօ ամրոցը: Պրիան պատասխանեց թէ պէտք է խաղաղ միջոցներով լուծել վէճը, ուստի և պէտք է զգուշանալ զինեալ ընդհարումներէ: Նոյնիմաստ հեռագիր մը ուղղեց նաեւ Փարակուէյի:

Եթէ պատերազմ ծագի երկու երկիրներուն միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ Փարիզի մէջ:

Իտալօթուրք դաշինքը եւ Հռոմի Ծերակոյտը

Իտալօթուրք դաշնագիրը Հռոմի Երեսփոխանական ժողովէն վաւերացուելէ յետոյ, այժմ ներկայացուած է Ծերակոյտին: Այս առթիւ ծերակուտականներուն բաժնուած էՄուսոլինիիմէկ տեղեկագիրը, որուն մէջ Իտալիոյ դիկտատորը կ՚ըսէ թէ երկու երկիրներու միջեւ բարեկամական կապերու ամրապնդումը լաւագոյն գրաւականն է խաղաղութեան և հաւասարակշռութեան՝ միջազգային կարգ մը խնդիրներու մէջ, որոնք հաւասարապէս կը հետաքրքրեն թէ՛ Իտալիան եւ թէ Թուրքիան, օրինակ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Մուսոլինի յետոյ դիտել կուտայ թէ այս դաշնագիրը մեծապէս պիտի օգնէ եւրոպական ազգերու միջեւ խաղաղութեան զարգացման:

Պայքար՝ Յունաց Պատրիարքարանին դէմ

Պոլսոյ «Ազգամ» թերթը կը գրէ թէ անցեալները Յոյն Սինոդը հաւաքոյթ մը ունեցած է Ֆէնէրի Պատրիարքարանին մէջ: Բացի այս ժողովէն, չորեքշաբթի դարձեալ գումարուած է Սինոդը եւ խորհրդակցած Թուրքիայէն Յունաստան գացած գաղթականներուն օգնելու մասին:

Յետոյ որոշուած է Նոր Տարիի առթիւ արտասահմանի Յոյներուն մօտ ղրկել պատուիրակութիւն մը որ պիտի հաղորդէ Պատրիարքարանի շնորհաւորութիւնները եւ կարգ մը մաղթանքներ պիտի յայտնէ Յոյներուն անունով:

Լօզանի դաշնագրին համաձայն, կ՚աւելցնէ Թուրք թերթը, Պատրիարքարանը միայն կրօնական հաստատութիւն մըն է, մինչ Ֆէնէրը իր իրաւասութեան սահմանէն դուրս կ՚ելլէ, ինչ որ շատ ուշագրաւ է: «Հելլէնական մամուլը ինչ ալ ըսէ, իրողութիւնը մէջտեղն է, եւ Պատրիարքարանի գաղտնի գործունէութիւնն ալ անկասկած է:»

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ

այս իրիկուն ժամը 9—10 Տոմարակալութիւն (Մ. Տէրպէտէրեան): 10—11 Ընդհ. ազգաց պատմութիւն (Մ. Նաթանեան):

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ

Փարիզի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովուութիւնս եւ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովս ներկայ շրջաբերականով կը զեկուցանեն Փարիզի եւ շրջականերու հայ ժողովրդեան թէ՝ կրօն. ընկերակցութեան հիմնական կանոնագրոյ Ա. յօդուածին տրամադրութեան համաձայն՝ Seineի, Seine et Oiseի եւ Seine et Marneի նահանգներուն մէջ բնակող եւ Հայ Առաքել. եկեղեցւոյ պատկանող ազգայինները ենթակայ են Փարիզի եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովուութեան իրաւասութեան:

Հետեւապէս, այդ շրջաններուն մէջ ո՛եւէ քահանայ կամ այլ եկեղեցական, ըլլան անոնք եկեղեցւոյս Թոշակաւոր քահանաներ կամ ուրիշ անպաշտօն հոգեւորականներ, առանց Հոգեւոր Հովուութենէս արտօնուած ըլլալու՝ չեն կրնար պսակ եւ մկրտութիւն կատարել:

Առանց արտօնութեան կատարուած պսակներն ու մկրտութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ վկայագրի իրաւունք չպիտի ունենան:

Սոյն տնօրինութեան հակառակ շարժողները, վերոյիշեալ կանոնագրին (ներքին կանոնագիր) 3րդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, կրնան պատասխանատու ալ ըլլալ պետական օրինաց առջեւ:

Հոգեւոր հովիւ
Հայոց Փարիզի եւ շրջակայից
(Ստոր.) Վռամշապուհ Եպիս.
(Կնիք) Դիւան Վարչութեան

ՍՈՒՐՃ

Ինչո՞ւ դժուար է համեղ սուրճ գտնել Ֆրանսայի մէջ: Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Ֆրանսա կը ներածէ աժան տեսակի սուրճ: Սուրճի բարձր տեսակները կ՚արժեն երկու անգամ աւելի քան երկրորդ տեսակները: Ֆրանսայի մէջ լաւ սուրճը պէտք է արժէ սովորականին կրկինը: Ֆրանսայի մէջ գործածուած վար տեսակի սուրճը կը խարկեն ածխանալու աստիճան, որպէսզի իր անախորժ համը անհետանայ: Այս ձեւով սուրճը կ՚ըլլայ դառն եւ առանց բուրմունքի: Լաւ խարկուած սուրճը կ՚ըլլայ շագանակի գոյն, հատիկները մեծ համաչափ եւ ծայրը սպիտակ: Պ. Մ. Կուզմիչոֆ եւ որդիք ընկ.ը եղած է Ռուսաստանի մէջ սուրճի ամենամեծ ներածողը եւ ունէր վաճառատուններ եւ խարկարաններ Փեթրոկրատի, Մոսկուայի եւ Քիէվի մէջ: Այժմ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ կը ծախէ իր լաւ խարկուած սուրճը որ գնահատուած է իր թարմութեամբ, համով եւ բուրմունքով: Ծախուած սուրճը միայն լաւ տեսակէն է: Մելանժ Kusmi, առաւօտները կաթի հետ խմելու, 500 կրամը 18 ֆր.: Մելանժ Kusmi, սեւ սուրճ ճաշէն վերջ խմելու՝ 500 կր. 24 ֆր.:

Դիմել՝ M. Kousmichoff et sons, 11bis Ave. Victor Hugo, Paris. Հեռ. Passy 56-43: Նմոյշը ձրի:

Luna Parkի (Փարիզ) միջազգ. ցուցահանդէսէն ստացած է Grand Prix avec félicitation de Jury:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Nansen: L'Arménie et le Proche Orient 30 fr. Navarian: Anthologie des poètes Arméniens 20, Soleil d'Automne 4, Raffi: Samuel 2 vol. 25, J. Minassian: Une Sultane Française 5, Korganoff: La Participation des Armén. à la Guerre de 1914—1918, 15 fr., F. Macler: Contes, Légendes et Épopée Populaire d'Arménie 30, Larousse: Nouveau diction. illustré, édition 1929, 35 fr., Kévorkian: de l'Eternité cité de l'Etemple 12.50, Noubarian: Diction. de poche France-Arménienne 30, 40, 60, Թէոդիկ՝ Ամէնուն տարեցոյցը 1929ի 50, Ֆիզիկա մեկնաբանուած Ա. հատ. Գ. գերպ. Թէրզիպաշեան 40, Օրագրութիւն ուղեւորութեան յ՚եւրոպա, Սահակ Բ. կաթողիկոսի 20, Ինչ տեսայ Հնդկաստանի եւ Ճավայի մէջ, Հ. Երուանդ 7.50, Ն. Պէշիկթաշլեան Սիդոնիա 12, Կոմիտ. վրդ.ի գեղջուկ երգեր 6 տետր, հատը 15 ֆր. Սրուանձտեանց գեղջ. երգեր 7 տետր, հատը 15:

Ամերիկայէն նոր եկած Հայերէն եւ արեւելեան երգերու փլաքներ, ցանկը ձրի կը ղրկուի: Հայ պատմական պատկերներ եւ երեւելի անձանց լուսանկարներ 50 սանդիմ: Փօսթի ծախքը գնորդին կը պատկանի: Դիմել՝ Balentz 233 Fbg. St. Martin, Paris (10e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

19 DÉCEMBRE 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 833 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ԱՆՇԼՈՒՍ»Ի ՃԱՄԲԱՆ ԿԸ ՀԱՐԹԷՆ

Վիեննայի ծանօթ ցոյցէն ի վեր, որուն մասնակցեցան ...000 Գերմաններ, անընդհատ կ'արծարծուի «Անշլուս»ի ...րը։

...աշխարհի բոլոր գերմանախօս երկիրներէն հազարաւոր մար... համախմբուեր էին Աւստրիոյ մայրաքաղաքը, երաժշտա... հանճարի մը՝ Շուպերթի փառքը երգելու համար։ Բայց ...ակատարութիւնը ունեցաւ նաեւ քաղաքական արժէք։ Այն... էր որ, պաշտօնական բերաններու կողմէ, շեշտուեցաւ ... Գերմանիան եւ Աւստրիան միեւնոյն երկրին ու ազգին ան... մասերն են, եւ պիտի միանան անվրէպ («Անշլուս»)։

Այդ օրէն ասդին, Անշլուսի նշանախօսք մը դարձեր է ...«Անշլուս»ը, եւ ամէն առիթ յարմար կը նկատուի, աւելի բարձր ...չեցնելու համար եղանակը։ Քանի մը ամիս առաջ, Աւստրիոյ ...րչապետն անգամ, գերապայծառ Զայփէլ, որ ծանօթ է իբրեւ ...ճեմ քաղաքագէտ, չվարանեցաւ երկու երկիրներուն միացու... ջատագովել յօդուածով մը, զուիցերիական թերթի մը մէջ։

Դեկտեմբեր 12ին, Պերլինի Մամուլի Ընկերակցութեան հաց... ...երոյթին մէջ, ուր ներկայ էին բարձր պաշտօնատարներ եւ ...եսպաններ, վարչապետ Միւլլեր քաղաքական ճառ մը խօսե... ...աւ, նորէն յուզելով «Անշլուս»ի հարցը.

— «Ինքնորոշման իրաւունքը Գերմանացիներուն համար ... պէտք է գործադրուի։ Այս իրաւունքի մասին խօսած ա... ...նս, գերման արիւնը կրող Աւստրիան ալ միտքս կ'իյնայ։ ...րսայլի դաշնագրով, արդէն կարգադրուած է միացման եղա... ...ը, թէեւ օրակարգի վրայ չի գտնուիր այժմ։ Ինչ որ են ...ւթոններն Ֆրանսացիին համար, նոյնն են Աւստրիացիները ...րմանացիին համար։ Մենք միակ ազգ մը կը կազմենք, եւ ...ողջ գերման ազգը միակամ է միացման խնդրին մէջ»։

Դեկտեմբեր 16ին, դարձեալ Պերլինի մէջ, ընդախաղի մրցու... ...առթիւ, ուր գերման խումբ մը կը խաղար աւստրիական ...մբի մը դէմ, խօսք առին երկու երկիրներու ընկերվարական ...կայացուցիչները։ Աւստրիացիներու կողմէ, շեշտուեցաւ ... բովանդակ Աւստրիան միացում (Անշլուս) կը ցանկայ եւ ...նուոր դասակարգը ախոյեանն է այդ գաղափարին։ Գերմա... ...ցիներուն կողմէ, ընկերվարական երեսփոխան մը յայտա... ...րեց թէ «Անշլուս»ը տեղի պիտի ունենայ խաղաղ հոլովոյ... ...ով, առանց սպասելու որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր ...համայն քուէն տայ։

— «Երկու երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց պաշ... ...տօնն է փութացնել այդ հոլովոյթը, ուղղել դէպի նպատակակէտը։ ...րբ ընկերվարութեան ուժը բաւարար ըլլայ, «Անշլուս»ը այլ ...ս ծրագիր մը չպիտի դառնայ, այլ կատարուած իրողութիւն մը»։

Քանի մը օր առաջ, Լուկանոյի ժողովին առթիւ, Պ. Պրիանի ...րագրուեցաւ յայտարարութիւն մը, թէ «Անշլուս»ը պատճառ ...պիտի դառնայ նոր պատերազմի մը։ Այս առթիւ, կարգ մը ...թերթեր հրապարակաւ հարցում ուղղեցին Ֆրանսայի արտա... ...ին նախարարին, ստուգելու համար այդ յայտարարութեան ...արականութիւնը։

Մէկ խօսքով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման խնդիրը ...ան կ'ընէ ամէն կողմ, եւ օրէ օր շօշափելի ձեւեր կ'առնէ։ ...ր փսփսուքներով կ'արտայայտուէր մէկ տարի առաջ, ...ցէ ի բաց կը պաշտպանուի եւ կը փառաբանուի։

Ու ճիշդ է որ այս շարժումին մէջ ակներեւ գործունէու... ...ն կը ցուցնեն ընկերվարականները։ Եւ այս՝ ոչ միայն եր... շահակից երկիրներուն, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ, այլ ...սահմանէն անդին։ Յատկապէս Ֆրանսայի ընկերվարական... ...ը երբեք չծածկեցին իրենց համակրանքը, եւ բուռն վէճի ...նուեցան քաղքենի մամուլին հետ։

Ուրեմն, միացման գաղափարը հիմնաւորուած է, եւ կը ...ալի յառաջնուն թափով։ Միայն թէ, չափազանցութիւն ...ըլլար պատերազմ նախատեսել այս իրականութենէն։

Գերմանացիները բազմաթիւ առիթներով ապացուցին, թէ ...ւեն իրենց պաշարիւնը պահել եւ յարմար առիթին սպասել, ...ագագոյն ճիգով առաւելագոյն բարիքը ստանալու համար։ 1918ի ջախջախիչ պարտութենէն յետոյ, երբ յաղթական... ...ր այնքան բրտօրէն պարտադրեցին իրենց կամքն եւ պայ... ...ները — աւելի անողորմ քան ջարդարար եւ կազմալոյծ ...րքիոյ հանդէպ — Գերմանիան միշտ առիթներ ունեցաւ ...թկալու։ 1922-23ին, Մոսկուայի վարիչները Գերմանիոյ ... դրած էին իրենց յոյսը, համաշխարհային յեղափոխու... ...ը փութացնելու համար։ Նոյնիսկ թուականներ եւ օրեր ...շտէին։

Բայց Գերմանիա տեղէն չշարժեցաւ։ Ան զգուշացաւ փոր... ...թիւններէ, և հանդուրժեց շատ ծանր հարուածներու, Ֆրան... ...ի գրեթէ երկու անգամը ժողովուրդ ունենալով հանդերձ։ ...քար դրած սրտին վրայ, ակռաները սեղմած, աստիճանա... ...ր հասաւ դիրքի մը, որ պարտեալի վիճակը չէ, ամէն պարա... ...ի մէջ։

Այսօր Գերմանիան հաւասարէ հաւասար նստած է Ազգերու ...շնակցութեան մէջ, եւ կը ներկայացնէ վտանգաւոր կշիռ ...ը, միջազգային քաղաքականութեան ընթացքը այս կամ այն ...ղմ դարձնելու համար։ Յաղթականները լրջօրէն նկատի կ'առ... ...ն անոր դիւրազգածութիւնները։ Արդէն սեղանի վրայ են հա... ...ուցումներու ծրագիրը վերաքննելու, Հռենոսեան գաւառները ...յմանաժամէն առաջ պարպելու խնդիրները։

Այդպէս ալ «Անշլուս»ի հարցին մէջ։ Ամուր, ինքնավստահ, աստիճանաբար։ Հոլովոյթով, բարեշրջումով, ինչպէս բացա... ...ած է ընկերվարական բանախօսը։ Երկու տարի առաջ, ո՞վ ...ւզէր լսել Գերմանիան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամա... ...ելու, Հռենոսը պարպելու խօսքերը...

Պերլինի մէջ ոչ միայն դատաւորներ կան, այլ եւ քաղա... ...գէտներ, բառին լաւագոյն իմաստով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ» լրագիրը գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Կտրօններու խնդրին լուծումէն առաջ, եւրոպական գլխաւոր պետութիւնները չէին թողուր որ օտար դրամագլուխը Թուրքիա գայ։ Արդարեւ, Ֆրանսա դէմ էր դրամագլուխի գալուն, իսկ Անգլիա նոյն մտքով յանձնառարած էր իր սեղանաւորական շրջանակներուն։

Ճիշդ է, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ եւ Պելժիոյ դրամատուները կրնային պէտք եղածէն աւելի դրամ հայթայթել մեզի, բայց պէտք է նկատի ունենալ թէ անոնք ալ ամրապէս կապուած են Փարիզի եւ Լոնտոնի կեդրոններուն հետ ու առանց անոր հաւանութեան չեն գործեր։

Նոյնպէս Ամերիկայի մէջ։ Թուրքիոյ վարկ բանալու համար, ամերիկացի սեղանաւորները պէտք կը տեսնեն իրենց եւրոպացի արհեստակիցներուն կարծիքը առնելու։

Հիմա որ կտրօններու խնդիրը լուծուած է եւ Անատոլուի երկաթուղին ալ գնուած, կարելի է ըսել թէ այլեւս ոչ մէկ արգելք կայ օտար դրամագլուխին Թուրքիա գալուն։

Օտար դրամագլուխը երկու ձեւով կրնայ գալ.— փոխառութեամբ եւ մասնաւոր ձեռնարկներով։ Առաջին կէտը կարեւոր եւ դժուար խնդիր մըն է, որուն վրայ կառավարութիւնը շատ կանգ պիտի առնէ։ Բայց մասնաւոր ձեռնարկներուն բերած շահն ալ պակաս չէ փոխառութեան առաւելութիւններէն։ Իսկ օտար ձեռնարկուներուն միակ ուզածը՝ խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնն է։

Երկրին ելեւմուտքը եւ տնտեսութիւնը կարգի դնելու համար, պարտաւոր ենք արժանի տեղը տալ միջազգային վարկին։»

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ասկէ առաջ գրուեցաւ թէ *Սիոն*ի խմբագիր Բաբգէն եպսկ. Կիւլէսէրեան աթոռակալ կարգուած է Սահակ կաթողիկոսին։ Կիպրոսի *Ովասիս* ամսաթերթը կ'իմանայ թէ Լառնաքայի առաջնորդ Եղիշէ եպսկ. Կարոեան Պէյրութ պիտի մեկնի, իբր կաթողիկոսական փոխանորդ։

"ՔՈԹԻՏԻԷՆ"Ի ԵՒ "ՌԻՒՄԷՕՐ"Ի ԴԵՐԸ

Կազէթ տիւ Ֆրանի *խնդրին առթիւ հարցաքննուեցան նաեւ* Քոթիտիէն եւ Լա Ռիւմէօր *թերթերու տնօրէնները՝ Հանրի Տիւմէ եւ Ժորժ Անքէթիլ։*

Առաջինը ամբաստանուած էր թէ ամսական 200,000 ֆրանք կը ստանար տիկին Հանօէ՝ Էնթէրփրէսի *տուած ծանուցումները հրատարակելու համար։ Այս գումարէն հարիւրին 3ը միջնորդչէք կը ստանար Հանրի Տիւմէի որդին։ Հաստատուեցաւ նաեւ թէ* Քոթիտիէն *իր բոլոր բաժանորդներուն ղրկած է շրջաբերական մը՝ հաղորդուած* Կազէթ տիւ Ֆրանի *կողմէ։*

Ժորժ Անքէթիլ եւս խոստովանեցաւ թէ կէս միլիոն ֆրանք ստացած է Կազէթ տիւ Ֆրանէն՝ *ծանուցումներու համար. ասկէ զատ* Լա Ռիւմէօրի *սակարանի բաժինը կը գրէր Տիկին Հանօի մարդոցմէն մէկը։ Ժորժ Անքէթիլ յատնեց թէ պատրաստ է վերադարձնելու 500,000 ֆրանքը։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կրանտի Էնկիւրիի մէջ

Իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի կիրակի իրիկուն ժամը 6ին հասաւ Պոլիս, ուր դիմաւորուեցաւ իտալական դեսպան Պարոնէ տ'Օրսինիի, Պոլսոյ կուսակալին եւ արտաքին գործավարի պատուիրակին կողմէ։ Ընդունելութիւն համակրական ցոյցի մը երեւոյթն ստացաւ։ Կրանտիի կ'ընկերանան կինը, իր մասնաւոր գրասենեակի տնօրէնը եւ երկու քարտուղարները։

Երկուշաբթի Կրանտի եւ հետեւորդները մեկնեցան դէպի Էնկիւրի, ուր պիտի մնան երեք օր եւ պիտի հիւրընկալուին Թուրք կառավարութեան կողմէ, յետոյ Հռոմ պիտի վերադառնան։

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կ'ըսէ թէ Կրանտի Էնկիւրիի մէջ պիտի խօսի Թուրքիան եւ Իտալիան հետաքրքրող խնդիրներու մասին։ Ամէնէն գլխաւոր հարցն է հելլէնեթուրք յարաբերութիւնները, որոնք շատ լաւ չեն այժմ, Թրակիա ղրկուած խառն Յանձնաժողովի միջադէպին առթիւ։

Բուռն կռիւներ Աֆղանիստանի մէջ

Հակասական լուրեր կը հասնին Աֆղանիստանի կացութեան մասին։

Հնդկաստանի ճամբով առնուած լուրերու համաձայն, կացութիւնը շատ ծանր է ո՛չ միայն երկրին, այլ մայրաքաղաք Քապուլի մէջ։ Ապստամբները յարձակած են մայրաքաղաքին վրայ, ուր բուռն ընդհարումներ տեղի ունեցած են կառավարական զինուորներուն հետ։ Կ'ըսուի թէ բանակին մէջ ալ ապստամբութիւն ծագած է եւ զինուորները միացած են ապստամբներուն։ Ամանուլլահ թագաւորն ու Սուրէյեա թագուհին ստիպուեր են բերդի մը մէջ ապաստանիլ։

Ապստամբները Քապուլի մօտ գրաւած են երկու պզտիկ ամրոցներ, մեծաքանակ հրացան ու ռազմանիւթ, մինչ Ճէլլալապատի մէջ Շինվարիներն ու Խուժանիները գրաւած են Աֆղան-Քայա յառաջապահ դիրքը, մեծ կորուստի ենթարկելով կանոնաւոր եւ անկանոն զօրքը։

Քապուլի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ օտար ներկայացուցիչներու ապահովութեան մասին։ Հաղորդակցութիւնները խզուած են Տէլհիի եւ Քապուլի միջեւ, սակայն անթելով առնուած վերջին լուրերուն նայելով, դեսպանատուները ապահով վիճակի մէջ են։

∴ «Թայմզ»ի Լահորի թղթակիցը կը հաղորդէ որ Ամանուլլահ թագաւորին վերջերս մտցուցած բարենորոգումներն են որ ոտքի հանած են Շինվարիները՝ Մոլլաներու դրդումով։ Մոլլաները ամէնէն ազդեցիկ դասակարգն են Աֆղանիստանի մէջ եւ բարենորոգումները կոչուած են պակսեցնելու անոնց հմայքը։ Ամբողջ արեւելեան Աֆղանիստանի մէջ ամէնէն ազդեցիկ մարդն է Զաքնաուրի մոլլան։

Պաշտօնական «Ճիրկա»ն (ցեղախումբերու խորհուրդը) որ նիստ կը գումարէր Ճէլալապատի մէջ, վերջացաւ եւ արտաքին նախարարը Քապուլ վերադարձաւ՝ զեկոյց տալու համար թագաւորին։

Օգնական-ուժեր մեկնեցան Քապուլէն։ Ցեղախումբերը գրգռուած են, ու եթէ Մոլլաները չորոշեն պաշտպանել թագաւորը, հաւանաբար կռիւները պիտի վերսկսին 10 օրուան զինադուլէն յետոյ։ Թագաւորը թռուցիկներ ցրուեց Շինվարիներու գիւղերուն մէջ՝ զանոնք ռմբակոծելէ առաջ, եւ հանդիսաւոր կերպով ազդարարեց որ ո՛չ միայն այս աշխարհի, այլ հանդերձեալին մէջ ալ խստիւ պիտի պատժուին բոլոր անոնք, որոնք կը միանան ապստամբներուն։

Փէշավարի շրջանի հրամանատար զօրավար Կոտուէն հրամանագիրով մը կ'արգիլէ բոլոր Եւրոպացիներուն, կառավարական պաշտօնեաներուն եւլն. առանց արտօնութեան անցնիլ Տըրկայէն անդին դէպի Մուլաքանտ։

∴ Լոնտոնի աֆղան դեսպանատունը բացարձակապէս կը հերքէ այն լուրը թէ բանակը ապստամբած ըլլալով, թագաւորն ու թագուհին ապաստանած են բերդի մը մէջ։ Նոյնպէս սխալ է թէ ապստամբները պաշարած ըլլան մայրաքաղաքը։

∴ «Շիքակօ Թրիպիւն» կը գրէ թէ թագաւորին հաւատարիմ մնացած զինուորները յուսահատ կռիւ կը մղեն ապստամբներուն դէմ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ։ Քապուլ մէկ քառակուսի մղոն տարածութիւն եւ 200,000 բնակչութիւն ունի։

∴ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի համաձայն, Քապուլիօտար բնակիչները ապաստանած են իրենց դեսպանատուները՝ օտարատեաց յարձակումներէ պաշտպանուելու համար։

Մեծ ապստամբութիւն Արաբիոյ մէջ

Պասրայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Մէյլ»ի.

Ապստամբութեան նոր հով մը կը փչէ Իրաքի մէջ, ուղղուած Հիճազի եւ Նէճտի թագաւոր Իպն Սուուտի դէմ։

Իպն Սուուտ իր բոլոր ուժերը կեդրոնացուցած է Մէքքէի հարաւ-արեւելեան կողմը՝ մաքրելու համար ապստամբած ցեղախումբերը, որոնց ուժը կը հաշուուի մօտ 60,000 հոգի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԳԱԲՐԻԷԼ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ

Թուրքերը կը հրճուին, կուշտ կուշտ կը խնդան ու իրենց ֆէսերը... կը սխալիմ, գլխարկները օդը կը նետեն, որովհետեւ փրոֆ. Կապրիէլ փոքր Ասիոյ մէջ յաջողեր էր գտնել, վերջապէս, Թրքական անաղարտ ոճով կառուցուած հնութիւններ...։ Այդ հնութիւնները կ'ամփոփուին *Թիւրպէ*ներու մէջ (մէջն ըլլալով Հօճա Նասրէտտինի դամբարանը)։

×

Փրոֆէսէօրները իսկապէս եզական մարդիկ են։

Անոնք կրնան անսպասելի բաներ հետեւցնել, աղիւս մը դիտելով կամ թիզ մը հողի վրայ խորհրդաւոր գործողութիւններ կատարելով։

Եթէ զանոնք տանիք Գագէզ Ամիրայի դամբանին վրայ, անոնք չպիտի սխալին ու չպիտի ըսեն թէ մէջը Աւետիք պատրիարքն է որ արդար հանգիստ մը կը վայելէ։

Փրոֆէսէօրները դարերու մէջ կը մխրճուին, առանց ազատաբար գօտիին պէտքը զգալու։ Իրենց բոլոր հաստատումները միշտ ջուրին երեսը կ'ելլեն։

Չէ՞ որ անոնց երկուքը, Լըպա եւ Ուիլքինսըն՝ Նեղոսի ափերուն հողը քննելով եւ նկատելով որ բուսական մաշկը 8 մեդր է, հետեւցուցին թէ Եգիպտոս բնակելի էր 6357 տարի առաջ... որովհետեւ բուսական մաշկը տարին 0 մեդր 00126 կը շահի..։ Այսքան թափանցող ու հրաշագործ գիտութեան մը առջեւ, մեզ կը մնայ գլխաբաց խոնարհիլ ու լռութեան վայրկեանը պահել։

Կասկած չկայ որ փրոֆ. Կապրիէլ ալ վերը յիշուած ուղղութեամբ հաշիւ մը ըրած է։

Օրինակ, կրնայ նկատած ըլլալ որ... *Թիւրպէ*ներուն վրայ քանի մը թիզ փոշի ու խոտ կայ ու կրնայ առանց խնամքի պակասին վրայ անդրադառնալու, չափորել հանուր աշխարհի՝ Թրքական քաղաքակրթութեան, Թրքական հանճարին փայլը, որուն վերջին խօսքը եղած են Չրաղանը, Սիւլէյմանիէի մզկիթը, Բերայի աշտարակը եւ Պոլսոյ *ապտէսթհանէ*ները...։

Փրոֆ. Կապրիէ՞լ...

Իրապէս Գաբրիէլ Հրեշտակապետը, որ աշխարհիս կ'աւետէ Թրքական հանճարին վերածնունդը, մինչեւ ցարդ կաշկանդուած՝ Պալեաններու ու իրենց նմաններուն կողմէ։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ՆՊԱՍՏ ՖԻԼԻՊԷԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

Քալիֆորնիոյ առաջնորդ Գարեգին եպիսկ. ասկէ առաջ հանգանակութիւն ձեռնարկած էր իր թեմին մէջ, ի նպաստ Ֆիլիպէի շարժի զոհերուն։ Արդիւնքը՝ 250 տոլար, ղրկուած է Ֆիլիպէ, Օգնութեան Յանձնաժողովի նախագահ Երուանդ եպսկ. Փէրտահճեանի։

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Մայքլ Արլէն այս տարի արտադրած է նոր աշխատութիւն մը՝ «Լիլի Քրիսթին, Լաւ կնոջ մը պատմութիւնը», որ Ամերիկայի մէջ հրատարակուած է։

Մայքըլ Արլէն այս տարի շատ ծանր հիւանդութիւն մը ունեցաւ, ուրկէ նոր ապաքինած է։ Այսուհանդերձ, հակառակ իր ամուսնութեան յաջորդող հիւանդութեան, կրցած է արտադրել նոր հատոր մը։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՎԵՐՋԻՆ ՓԼՈՒԶՈՒՄՆԵՐԸ (KRACH)

«Ցառաջ» օրը օրին մանրամասնօրէն տեղեակ պահեց իր ընթերցողները «Կազէթ տիւ Ֆրան» թերթին եւ նախկին Հանօ-Պլոք գոյգի հսկայական խաբեբայութեանց։ Հաշիւները տակաւին հրատարակուած չեն, բայց կ՚ենթադրուի թէ հարիւր միլիոն փրանքը պիտի անցնի պարտքի գումարը, որուն դէմ հազիւ 6-7 միլիոն փրանք գրաւուած է դատական իշխանութեանց կողմէ. մնացեալ ամբողջ գումարը մսխուած կամ կորսուած է սակարանական գործառնութեանց մէջ։ Զոհերն են ֆրանսացի մանր քաղքենիներ, պաշտօնեաներ, սպաներ, կրօնականներ եւայլն. ինչպէս Փարիզէն նոյնպէս եւ գաւառներէն։ 250ի չափ միջնորդներ վարձուած էին «Տիկին Նախագահուհի»ին ծրագիրները բացատրելու համար յաճախորդներուն եւ անոնց դրամը բերելու մեծ ձեռնարկին մէջ հարիւրին 40-50 շահով օգտագործելու համար...։

Առաջինը չէ այս մեծ խաբեբայութիւնը եւ դժբախտաբար վերջինն ալ չպիտի ըլլայ հաւանօրէն։ Անաշխատ շահը շատ շլացուցիչ է եւ միամիտները շահագործելու տրամադիր փոհմակներ բնաւ չեն պակսիր։ Խնդիրը յարմար ժամը գտնելն ու գործը փայլուն կերպով ցուցադրելն է։

Ամէն անգամ երբ այսպիսի ելմտական փլուզումներ կամ գայթակղութիւններ կը պատահին, շատեր կը խորհին թէ արդեօք կարելի չէ՞ կառավարական կամ վարչական միջոցներով արգիլել անոնց կրկնութիւնը։

Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ անհատական ազատութիւնը գերիվեր է ամէն բանէ եւ թէ ոչ մէկ խելահաս մարդ պիտի հանդուրժէր որ պետութիւնը կամ ուրիշ ո եւ է իշխանութիւն գար միջամուխ ըլլալու իր անհատական գործերուն կամ արգիլէր զինք ուզած ապրանքը գնելու կամ իր դրամն ուզած ձեւով օգտագործելու համար։

Անհատական այս ազատութեան բնական եւ տրամաբանական ելքն ալ այն է որ իւրաքանչիւրն ինք քաւէ իր յանցանքներու հետեւանքները։ Երբ ես հարիւրին 40-50 շահու ակնկալութեամբ ձեռնամուխ կ՚ըլլամ որ եւ է գործի եւ կը շահիմ, ոչ մէկուն իրաւունք կուտամ իմ այդ շահիս մասնակցելու. միեւնոյն ձեւով ալ, եթէ կորսնցնեմ, իրաւունք չունիմ որ եւ է մէկը մեղադրելու կամ պատասխանատու բռնելու։ Ուրիշ կերպ կարելի չէ ըմբռնել գործելու ազատութիւնը։

Պետութիւնն իր պարտականութիւնը կատարած է, օրէնք դնելով որ որբերու, անչափահասներու, մտքով անհաւասարակշիռներու եւ ի ծնէ ապուշներու գոյքերը մատակարարուին այն ձեւով, որ կը ներկայացնէ ապահովութեան մեծագոյն երաշխիքը։ Բայց ո՞ր նախարարը կամ պետական պաշտօնեան կրնայ այսինչ կամ այնինչ առեւտրական կամ արդիւնաբերական գործը յանձնարարել ժողովուրդին։ Ո՞վ կրնայ ստանձնել այդ ահագին պատասխանատուութիւնը։

Ոչ ոք իրաւունք ունի դրամագլուխի շրջաբերութիւնն արգիլելու։ Անհատներու գոյքերը կը կազմեն երկրի դրամագլուխը եւ այդ դրամագլուխի շրջաբերութիւնն է երկրին բարգաւաճման գլխաւոր ջիղը. եթէ ամէն մարդ անշարժ պահէ իր գոյքը, իր դրամագլուխը, ինքնաբերաբար կը դադրին երկրի կենդանութիւնը եւ ելմտական յառաջդիմութիւնը։

Սնանկներուն, խաբեբաներուն, գողերուն արգիլուած է իբր վաճառական հաստատուիլ, բայց իրականին մէջ գիտենք թէ որչափ դիւրին է այդ օրէնքներն արհամարհել։ Եթէ հայրը դատապարտուած է իբր խաբեբայ, ոչ մէկ օրէնք կրնայ արգիլել անոր աղջկանը, եղբօրը կամ մէկ մօտաւոր բարեկամին, միեւնոյն գործը կամ ձեռնարկը շարունակելու ուրիշ թաղի մը կամ ուրիշ քաղաքի մը մէջ։

Օրէնքը բաւական խիստ է սեղանաւորներուն հանդէպ, բայց բոլոր օրէնքներն ալ մեռեալ տառ կը մնան անխոհեմ մարդոց համար։ Օրէնքը նախատեսած է քաղաքի մէջ շրջագայութեան բոլոր ձեւերը, ժողովուրդը պաշտպանելու համար ինքնաշարժերու արկածներուն դէմ, բայց ո՞վ կրնայ արգիլել մէկըն զինքինքնաշարժի մը անիւներունտակ նետելով անձնասպան ըլլալէ...։ Եթէ մէկկ՚որոշէ իր խնայած գումարը յատկացնել սակարանական գործառնութեանց, առանց ոեւէ գաղափար ունենալու անոնց վրայ եւ միամտօրէն կը վստահի իր ստացուածքն առաջին անգամ դէմն ելլողին, ի՞նչպէս կարելի է մեղադրել օրէնքը։

Կարելի է պահանջել որ մէկը սեղանաւոր ըլլալու համար գիտնայ այսինչ այնինչ գիտութիւնները, ունենայ այսինչ այնինչ փորձառութիւնները եւայլն։ Բայց պատուաւորութիւնն ու խոհեմութիւնը գիտելիքներ չեն, որ կարելի ըլլայ ուսանիլ։ Բուն Սակարանին մէջ գործելու իրաւունք ունին միայն կառավարութենէն վաւերացուած եօթանասուն միջնորդներ, բայց այդ եօթանասուններուն քով եօթը հարիւրներով կը վխտան ամէն ազգէ եւ ամէն դասակարգէ բախտախնդիրներ, որոնց մէջ ընտրութիւն ընելն անգամ դիւրին չէ։

Ահաւասիկ ծերակուտական եւ Քլէմանսօի դահլիճին ելմտական նախարար Քլոցի խայտառակութիւնն ու բանտարկութիւնը։ Անոր վերագրուած ուղեղային հանգարուածն արդեօք կեղծիք մը չէ՞, մասամբ արդարացնելու համար գործուած կեղծարարութիւններն ու խաբեբայութիւնները... Եւ խորհեցէք թէ տակաւին տասը տարի առաջ անոր վստահուած էին Ֆրանսայի պետութեան ելեւմուտքն ու վարչութիւնը։

Յաճախ խնդիր եղած է արգիլել նախարարներուն եւ երեսփոխաններուն՝ առեւտրական կամ արհեստագործական ձեռնարկութեանց մէջ մաս ունենալ։ Տրամաբանական է խորհիլ թէ անոնք կրնան իրենց քաղաքական դիրքը յօգուտ իրենց քսակին գործածել, բայց միւս կողմէն՝ ինչպէ՞ս կարելի է արդիւնաբերութեան եւ վաճառականութեան ընտրանին հեռու պահել պետութեան վարչական շրջանակէն, քանի որ գիտենք թէ անոնք են ամենափորձառուներն եւ ամենակարողները՝ ինչպէս առեւտրական, նոյնպէս եւ աշխատանքի, ելեւմուտքի եւայլն շատ մը ասպարէզներու մէջ։ Կարելի՞ է պահանջել որ Սիթրօէն մը, Ֆօրթի մը, Ռընօ մը եւայլն գոցեն իրենց գործարանները, որպէսզի երեսփոխան ընտրուին։

Կարելի՞ է արգիլել դրամատուններուն՝ այլեւայլ ընկերութեանց կամ պետութեանց բաժնեթուղթերու զետեղման համար յայտարարութիւններ հրատարակել։ Կարելի՞ է արգիլել դեղագործներուն, բժիշկներուն, փաստաբաններուն եւայլն «ռէքլամ»ներ հրատարակել։ Եւ եթէ գտնուի մէկը որ առանց բժշկին խորհուրդն առնելու, գնէ ոեւէ դեղ եւ գործածէ զայն, ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ հիւանդանայ կամ մեռնի։

Զսպողական միջոցներ շատ կան, բայց կանխարգել միջոցներ ստեղծելը շատ դժուար է, առանց կաշկանդելու վաճառականութիւնն եւ արհեստները, որոնց յառաջդիմութիւնն իրենց անկախութենէն եւ ազատ մրցակցութենէն կախում ունի գլխաւորաբար։

Պետական հակակշիռի տակ են հինգ մեծ դրամատուններ — Banques de dépôts — որոնց կարելի է վստահիլ հանրային գումարներ. բայց ոչ ոք կրնայ արգիլել անհատ մը իր գումարներն աւելի մեծ տոկոսով երրորդական, չորրորդական դրամատուններու վստահելու։ Եթէ պատահի սակայն որ վերջիններս կոհ երթան ելմտական տագնապի մը, ոչ օրէնքն է պատասխանատուն եւ ոչ խորհրդարանը։

Կեանքի ամէն ասպարէզներուն մէջ զգուշութիւնն ու խոհեմութիւնը կարեւոր պայմաններ են, բայց առեւտուրի եւ մանաւանդ Սակարանին մէջ անոնք կենսական են եւ անխոհեմները երբեք անպատիժ չեն մնար։

Մ. Տ.

«ՍՈՑԻԱԼԻԶՄ ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐԸ»...

Այն ինչ որ պիտի պատմեմ, հէքեաթ չէ այլ իրողութիւն... Բայց եթէ պատմածս ձեզ պիտի շինծու երեւնայ և դժւար հաւատալի,— խնդրում եմ ինձ չմեղադրէք։ Կարող էք պատասխանատուութեան կանչել Մոսկւայում հրատարակւող «Ուչիտելսկայա Գազէտա» (Ուսուցչական Լրագիր) թերթի խմբագրին եւ իր աշխատակցին, որ այդքան, վրանբաց «սուտեր» կը գրեն... Ես միայն թարգմանած եմ իմ կարդացածը։

Լսեցէք ուրեմն...

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Վերոյիշեալ «Ուսուցչական Լրագրի» աշխատակիցը ներկայ է Մոսկւայի երկրորդ Պետական Համալսարանի տարեկիզբի ուսանողական քննութիւններին։

— Ասացէք խնդրեմ, ո՞վ է Հինդենբուրգը,— հարցնում է պրոֆէսօրը քննութեան ներկայացած ուսանողին։

— «Հինդենբուրգը Կոմինտերնի գլխաւոր քարտուղարն է», — անվարան պատասխանում է ուսանողը։

— Ի՞նչ բան է Նէպը...

— «Նէ՛պ, դա գիտէք խորհրդային ինչ որ կապիտալիստի ազգանունն է»։

— Ասացէք խնդրեմ, դուք Խորհրդային Սահմանադրութիւնը կարդացե՞լ էք...

— Այո՛։

— Ասացէք ուրեմն, ըստ Սահմանադրութեան ո՞ւմ է ենթարկւում գիւղական խորհուրդը...

— «Իր սեփական խղճի թելադրանքին»։

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Նոյն աշխատակիցը ներկայ է Մոսկւայի «Րիկովի անւան ճեմարանի» քննութիւններին։

— Ի՞նչ բան է Պրոֆմիութիւնը,— հարցնում է պրոֆէսօրը ուսանողին։

Ուսանողը շփոթւում է, կարմրում մինչեւ ականջները եւ կմկմալով պատասխանում է.

— «Դա, գիտէ՞ք,... Ինչպէս... Ոչ քաղաքական մի կազմակերպութիւն է»,

— Է՛հ, ասացէք տեսնենք, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ժամանակ կադետները ո՞ւմ էին պաշտպանում...

— «Ի հարկէ պրոլետարիատին»,— պատասխանում է ուսանողը, զարմացած՝ որ այդքան միամիտ հարց է ուղղւում իրեն։

— Էլի ո՞ւմ...

— «Մէկ էլ... երկրաչափական ճեմարանը»։

— Պատմեցէք այն բոլորը ինչ որ գիտէք Նեւտոնի օրէնքի մասին...

— «Նեւտոնի օրէնքը նա է... երբ... երբ նիւթը ցած է ընկնում»։

Պրոֆէսօրի հարցումին թէ ի՞նչ բան է Սպեկտրը, ուսանողներից մէկը պատասխանում է.

— «Դրա մասին ես ոչինչ չեմ լսել»։

Իսկ մի ուրիշը պատասխանում է.

— «Դա էնպէ՛ս... էնպէ՛ս մի բան է...»

ՊԱՏԿԵՐ ԵՐՐՈՐԴ

Նոյն աշխատակիցը «Մոսկւայի Մանկավարժական Տեխնիկումում»։ Քննութիւն Ռուսաց գրականութիւնից, աշխարհագրութիւնից եւ պատմութիւնից։

Պրոֆէսօրի հարցումին թէ ի՞նչ բան է, «Մցիրի»ն (Լերմոնտովի յայտնի քերթւածը), ուսանողը պատասխանում է.

— «Մցիրի, նշանակում է անապաստան երախաներ»...

— Ո՞վ է Խլեստակովը. (Գոգոլի յայտնի հերոսը)։

— «Խլեստակովը՝ գործազուրկի տիպն է»։

— Իսկ ո՞վ է Պեչեօրինը (Լերմոնտովի հերոսը)։

— «Պեչեօրինը սպիտակ բանակի սպաներից է։»

— Ո՞վ է Պուգաչիովը (պատմական անձնաւորութիւն։ Պուշկինի «Հարիւրապետի աղջիկը» վէպի հերոսը)...

— «Պուգաչիովը Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան հերոսներից է»։

Աշխարհագրութեան քննութեան ժամանակ, նոյն ուսանողները պատասխանում են, որ՝

Տուլա քաղաքը (նահանգական քաղաք) գտնւում է հիւսիսային բեւեռում։

Եգիպտոսը՝ գտնւում է Աւստրալիայում.

Ուզբէկիստանը՝ սահմանակից է Լեհաստանին։

Վատ չեն եւ պատմութեան մասին նրանց տւած պատասխանները։ Բանից դուրս է գալիս, որ՝

Բրէստ-Լիտովսկում խաղաղութիւն է կնքուած Անգլիայի եւ Ֆրանսայի միջեւ։

Իսկ Ժընեւի կոնֆերանսում, «Ընդհանուր զինաթափութեան մասին դեկուցել է ինքը ընկ. Լէնինը։»

Եւ այսպէս անվերջ...

Երբ այս տողերը կը կարդայի, միտքս ընկաւ վաղուց մոռացւած մի դէպք, երկար տարիներ առաջ տեղի ունեցած Երեւանում։ Թեմական դպրոցի չարաճճի աշակերտներից մէկը լաւ իմանալով, որ իրենց երգեցողութեան ուսուցիչը — Մամաջանեանը, (հէ՛յ, ականջդ կանչի, Մամաջա՛ն...) ինձ նման բոպիկ է ֆրանսերէնի մէջ, հարցնում է նրան։

— Պարոն Մամաջանեան, ի՞նչ ասել է ինտերվիւ...

Մամաջանեանը աշակերտի մօտ անյարմար կացութեան մէջ չընկնելու եւ իր բոպիկութիւնը թաքցնելու համար, պատասխանում է իրեն հարազատ Թիֆլիսի բարբառով։

— «Ինտերվի՛ւ... կուլի որ զակուսկու անուն է։

Մամաջանեանը իրաւունք ունէր ֆրանսերէն չիմանալու։ Եւ որովհետեւ «ուտողխմող» մարդ էր, դրա համար էլ հաւատացած էր, որ ֆրանսերէն այդ բառը անպատճառ պէտք է, որեւէ ուտելիքի անուն լինի։

Բայց ի՞նչ անուն կըտաք այն հայ ուսանողին որ մի օր գայ եւ լրջօրէն հաւատացնի ձեզ, թէ Կոստան Զարեանի «Վէրք Հայաստանի»ն իրեն դուր չի գալիս, իսկ Ահարոնեանի «Հին Աստուածներ» պօէմը ոչ մի նոր բան չի ասում...

Կը զարմանա՞ք, եթէ այդպիսի բան լսէք... Ես չեմ զարմանայ։ Արդէն վարժւել եմ։ Չեմ զարմանայ անգամ, եթէ մի օր «Խորհրդային Հայաստան»ում կարդամ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօի անդամ Վահան Թէքէեանը կուսակցութեան հիմնադիր Պօղոս-Նուպար փաշայի հետ միասին, հեռացել են կուսակցութիւնից եւ բուռն պայքար են մղում իրենց երէկւայ ընկերների դէմ»...

Ինչո՞ւ զարմանանք. մարդիկ որոշել են «տգիտութեան մրցանիշը» կոտրել...

Չէ՞ որ պէտք է «սոցիալիզմ կառուցել»։

Լ. ՍԱՐԵՑԻ

ԴԵՊԻ Ո՞ՒՐ Կ՚ԵՐԹԱՅ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Էքօ տը Փարի սկսած է հրատարակել իր մէկ աշխատակ Ռէյմոն Լաքոսթի յօդուածաշարքը Թուրքիոյ մասին։ Ֆրան օրագրողը առաջին յօդուածին մէջ պատկերացնելէ յետոյ Մուս ֆա Քէմալի կեանքն ու միլլի շարժումը, երկրորդ մասին ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները. (17 Փետր.)

Մուսթաֆա Քէմալ կը կառավարէ վեց տարիէ ի վեր։ Մակեդոնացի՝ ինչպէս Աղեքսանդր ու Բելիսար, երբեք ինքզինքը Ասիացի չէ զգացած ու անմիջապէս ըրած է իր ընտրութիւնը, — Թուրքիան պիտի լքէ իսլամութիւնն ու Ասիան եւ պիտի դառնայ դէպի Միջերկրական եւ Եւրոպա։ Սակայն ակներեւ հակասութիւնով մը՝ իր մայրաքաղաքը տեղաւորած է, Անատոլուի սրտին մէջ, լքելով Պոլիսը, որ հրաշալի քաղաք է սակայն շատ ենթակայ է օտարի հարուածներուն եւ անձնատուր Լեւանթէն բնակչութեան մը, որուն հայրենասիրութիւնը կասկածելի է։ Հոն կ՚ապրին դեռ Հրեաներ, Հայեր, Յոյներ, կազմակերպուած իբրեւ դժգոհ գաղութներ, յաճախ հալածական։ Իրական Թուրքիան հոն չէ։

Պատերազմի հետեւանքներէն մէկն եղաւ կործանել կայսրութիւններ եւ մէջտեղ հանել ազգեր։ Օսմանեան կայսրութենէն — անսահման համախառնում մը, քան ժողովուրդներու, որոնք միացած էին սուլթան խալիֆայի մականին տակ՝ Մակեդոնիայէն մինչեւ Արաբիա, Միջերկրականէն մինչեւ Պարսկաստանի ու Թուրքեստանի սահմանները, 1.430.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ — դուրս եկաւ Թուրքիա մը՝ 750,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ։ Սակայն 40 միլիոն օսմանեան հպատակի փոխարէն, այսօր կան միայն 12 միլիոն — Թուրքերը կ՚ըսեն 14 միլիոն, բայց կը չափազանցեն անշուշտ — քաղաքացիներ, որոնք կը պատկանին մէկ ցեղի։ Որովհետեւ միայն Պոլսոյ մէջ կան փոքրամասնութիւններ։

Այսպէս ուրեմն Թուրքիա կը կծկուի ինք իր վրայ, ու իր ենթարկուած անողոք կտրատումին մէջ է իրապէս որ գտած է իր ուժը։

Այսուհետեւ միատարր երկիր մըն է, ու բացի քրտական խնդրէն, որուն շուրջ խոհեմ լռութիւն մը կը պահեն, այլ եւս ցեղային խնդիրներ չկան իր առջեւ։

Մուսթաֆա խոհեմօրէն հրաժարեցաւ համաթուրանական այն մեծ երազէն, զոր 1920ին կը սնուցանէր Էնվէր փաշա Թաշքենտի մէջ, Սովետներու կեղծաւոր աջակցութեամբ։ Անցած օր կրկին տեսայ իր թիկնապահը՝ Նշանաւոր Թալէաթի աներձագը՝ Հայրէթի խուլուսի պէյ։ Այս երիտասարդ սպան ինծի պատմեց մեծ Արկածախնդրութիւնը։ Ծրագրուած էր արթնցնել Կովկասի, Պուխարայի, Խիվայի քոյր ժողովուրդները, չինական եւ ռուսական Թուրքեստանի բնակիչները, նոր, մեծ ազգային Թուրքիան դարձնել իսլամութեան բարոյական կե րոնը, Մարոքէն մինչեւ Պարսկ տան եւ Հիմալայայի սահ ները։

Մուսթաֆա հասկցաւ որ երազը անիրականանալի Անկէ հրաժարեցաւ։ Իր երազ է ունենալ փոքր, բայց աւել մուր շրջանակ մը։ Համաթ նականութեան տեղ կը դնէ կանութիւնը (Turquisme) բեւս ասիկա սկզբնաւորութ է միայն։

Ու այժմ, խզելով իսլա թեան հետ, որ պատերա չկրցաւ օգտակար ըլլալ Օսման կայսրութեան, Մուսթաֆա մտածէ հաստատել Նոր կրօնք Հայրենիքի կրօնքը։

Կ՚ուզէ չհետաքրքրուիլ իս մական աշխարհով։ Իր խորհրդ կիցներէն մէկը կ՚ըսէր «Որո՞ւ հոգը թէ Պարսկաստ Սուրիոյ եւ Արաբիոյ աչքե ւեռուած են մեր եւ մեր բա նորոգումներուն վրայ։ Մենք գենք մեզմով միայն Մեր օրէնքն է նուիրական սիրութիւն մը։ Մեզի շատ նստաւ իսլամները Խալիֆայ շին տակ համախմբել ուզել տեսնէք որ այլ եւս իսլամ եղբայրութիւն չկայ։ Մահմե կանները ա՛յնքան կ՚ատեն որքան քրիստոնեաները։ Թուրք Հայրենիքի գաղափ բացարձակապէս անկախ է մութեան գաղափարէն։ ո՛չ խալիֆա կայ, ո՛չ շէյխ իւլ Մեր ցանկութիւնն է մեր դիկը դաստիարակել եւրոպ ձեւով։ Կազին զինուորական ցիչ մըն է, ինչպէս նաեւ բակ մշակ մը։

Այսպէս, առայժմ ազգայն կան Թուրքիան կամովին երես դարձնէ Ասիոյ, չուզեր լսել կոչը, ու ես կը հաւատամ անկեղծօրէն։ Օր մը թերեւս ձեւալ աչքերը ուղղէ դէպի Ար դէպի Խրիմ, Կովկաս, Ուրալ մազեղ եւ համայնքու ժողով ները, որոնք Թուրքեստան յով կը տարածուին մինչեւ Չ տան։ Այնտեղ մօտ 50 Թուրքեր կան։ Անկարելի կարծուածէն աւելի մօտիկ գային այս ժողովուրդներէ տարրեր Թուրքիա փոխա տեղաւորուելով, օրինակ լուի այն ընդարձակ ծութիւններուն մէջ, որոնք յի են այսօր։ Գիտեմ որ րիի մէջ յանդուգն միտքեր ծած են այդ մասին։

* * *

Զինուորական դիկտա թիւնները միշտ պառ Թուրքիոյ։ Անենօք իշխա նը կը գտնուէր Էնվէր ձեռքը, որոնք մօտէն կը սուլթաններուն վրայ։ Մ լի մօտ օրերուն, պատերազ թացքին, Էնվէր-Ջէմալ եռապետութիւնն էր որ իր տիրապետութիւնը գործ կը Այսօր այս երեք մարդիկը նուած են եղերականօրէն, լով արդար պատիժը իրենց ներուն։ Էնվէր սպաննուեցա քեստանի, Ջէմալ՝ Աղ (Թիֆլիս, Խմբ.), Թալէաթ լինի մէջ։

Մուսթաֆա գլխուն նոր եռապետութեան մը. միւս անդամներն են Ը շա, Լօզանի յաղթականը, գի փաշա՝ սպայակոյտի պետը

[illegible]

ըմէ՛թը, այնինչին մէջ՝ փէվզին, ուրիշ տեղ մը՝ քեազիմ քարա-պէքիրը, որուն շնորհազրկու-թիւնը վերջ պիտի գտնէ: Բայց վե՞րջը: Իրրեւ թուրք հայ-րենասէր, քսան տարի կեանք կը մաղթեմ քեմալին:

«Անիկա հայրենիքի խորհրդա-նշանն է: Ըմէթ թերեւս աւելի գործնական խելք ունի: Անիկա յանկարծակի կը գործէ, մրրկա-յոյզ եւ կրքոտ կամքի տագ-նապներով: Երկու մարդիկը հրա-շալիօրէն կը հասկնան իրար եւ զի-րար կ'ամբողջացնեն: Սակայն դրօշակիրը Մուսթաֆան է: Ժողո-վուրդը անոր կը հետեւի կոյր-օրէն: Մեր երիտասարդութեան համար կորովի ամէնէն հրաշալի ուսուցիչն է: Իր անհետացումը ա-ղէտ մը պիտի ըլլար: Այն ատեն պէտք է վախով կրկնենք Թրքա-կան հին առածը թէ՝ «Աւելի լաւ է տասը տարուան բռնակալութիւ-նը, քան մէկ գիշերուա անիշխա-նութիւնը»:

Ափսո՜ս, բարեկամս Հիւսէյին պէյ, որ այս առածը ֆրանսական չէ:

ՇԱՀԵԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ, (Սեփ. Թղթ.). — Պրիւսէլի Լսարանական Միու-թիւնը իր վերջին երկու հաւա-քոյթները յատկացուց հայերէն լեզուի նոր ուղղագրութեան: Իր ներկայացուցած շահեկանու-թեան համար, կ'արժէ տալ վի-ճաբանութեանց ամփոփումը:

Ա. Հաւաքոյթին մէջ Միու-թեան Նախագահ՝ Պ. Սարուխան խօսեցաւ հայերէն նոր ուղղա-գրութեան եւ հայ տառերու հնչման մասին:

Այս առթիւ բոլոր ներկաները հակառակ արտայայտուեցան նոր ուղղագրութեան, բացի Մ. Միհրդատեանցէ, որ անբաւարար եւ վիճելի առարկութիւններէ յետոյ, մեկնեցաւ սրահէն առանց սպասելու վիճաբանութեանց ա-ւարտումին, անշուշտ նոր փաս-տեր ճարելու համար է:

Բ. Հաւաքոյթին, որ տեղի ու-նեցաւ հինգշաբթի երեկոյ, շա-րունակուեցան վիճաբանութիւն-ները:

Միհրդատեանց կրկին լսօսք առնելով, ներկայացուց նոր ուղ-ղագրութեան առաւելութիւն-ները...! Իր պարզած տեսակէտ-ներէն երեւան եկան որ ծանօթ պատուիրակը բոլորովին անտեղ-եակ է հայերէն լեզուի քերակա-նութեան եւ ուղղագրութեան տարրական կանոններուն: Ի մէջ այլոց՝ ուզեց պնդել թէ հայերէն գրաբարը եւ աշխարհաբարը միեւնոյն քերականութիւնը ունի:

Հ. Տէրոսկի պարզելով հայերէն լեզուի ուղղագրական կանոնննե-րը, դէմ արտայայտուեցաւ նոր ուղղագրութեան: Ասկէ զատ դի-տել տուաւ թէ կարելի չէ հա-յերէն բառերը ըստ հնչոյս գրել կամ ուղղագրել արտասանու-թեան համաձայն. Թէ հայերէն լեզուէն շատ աւելի դժուարին լեզուներ եւ շատ աւելի քաղա-քակրթուած ժողովուրդներ պէտք չեն տեսած բարեփո-խել իրենց լեզուին ուղղագրու-թիւնը, ու եթէ եղած են բարե-փոխութիւններ, անոնք տեղի ունեցած են դարերու ընթացքին եւ խիստ սահմանափակ ձեւով, ինչպէս ֆրանսերէնը, անգլիերէնը, եւլն.: վերջին լեզ-ուին արտասանութիւնը բոլորո-վին կը տարբերի իր ուղղագրու-թենէն: Հայերէն լեզուի ուղղա-գրութիւնը կարծուածին չափ դժուարին չէ, երբ մարդ ուշա-դիր ըլլայ քերականական որոշ կանոններու, բառերու ածան-ցումներուն եւ ստուգաբանու-թեան: Այսու հանդերձ այդ ուղ-ղագրութիւնը կարօտ է ի՛նչ ինչ բարեփոխութիւններու:

Սակայն Հ. Տէրոսկի իր նիւ-թէն շեղեցաւ, երբ իբր նմոյշ մէջ բերաւ քանի մը նորա-կերտ բառեր, որոնք կը վխտան խորհրդային թերթերու մէջ, ինչ-պէս՝ *գավգործկոմ, բանբնաշին-կոոպ, ժողտնտխորհ*, եւլն.:

Պ. Սարուխան վիճաբանու-թիւնները ամփոփելով, Նոր ուղ-ղագրութեան դէմ արտայայ-տուեցաւ, աւելցնելով որ Մխիթար-եան Միաբանութիւնները, ինչ-պէս նաեւ հայերէն լեզուի մաս-նագէտները գրեթէ առանց բա-ցառութեան հակառակ են նոր ուղղագրութեան, թէ Հայաստանի մէջ վերջին անգամ կազմուած ցանձնախումբը անդրադառնալով նախապէս գործուած սխալնե-րուն, բոլորովին Նոր հիման վրայ սկսած է ձեռնարկել հայերէն ուղղագրութեան բարեփոխու-թեան:

Այսպիսի վիճաբանութիւններ միշտ օգտակար են, կը բաւէ որ տեղի ունենան բոլորովին չէզոք հողի վրայ եւ զերծ անձնական կիրքերէ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Հակահրէական յարաճուն շար-ժումը կը հաստատուի նաեւ բոլ-շեւիկեան աղբիւրէ:

«Պրոլետար»ի 21 Նոյեմբեր 1928ի թիւին մէջ կը կարդանք Մինսկէն գրուած թղթակցութիւն մը:

— Բոբրուզսկի շրջանի «Կար-միր Հոկտեմբեր» գործարանին մէջ. «սեւ հարիւրակային» երեք վարպետներ կանոնաւորաբար ծաղր ու ծանակի, անարգանքի կ'ենթար-կէին հրեայ բանւորուհի Բարշան: Անոնք կը մերկացնէին զայն, մերկ մարմին վրայ պաղ ջուր կը լե-ցնէին, կը ծեծէին եւայլն: Բարշա գանգատեցաւ գործարանի կոմի-տէին, բայց անօգուտ: Ծաղր ու ծանակը տեղի կ'ունենար բոլորին ներկայութեան եւ հակազդեցու-թեան չէր հանդիպեր ոչ գործա-րանի վարչութեան, ոչ կուսակցա-կաններու ոչ ալ երիտասարդ հա-մայնավարներու կողմէ»

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ տե-ղական թերթի մը մէջ, այդ ա-րարքները արձագանգ գտնելէ յե-տոյ է միայն, որ կարգ մը շրջա-նակներ իրար անցեր են, վերջ տա-լու համար գայթակղութիւննե-րուն:

ԿՈՎԿԱՍ

Քօղէն յետոյ փափախը.— *Ա-դրբէջանի թուրքերէն թերթերը մեծ եռանդով կը շարունակեն ի-րենց պայքարը կիներու քօղին դէմ: Իսկ ներկայիս, պայքար մըն ալ բացած են այրերու փափա-խին դէմ՝ իբրեւ հիւանդութիւն-ներու փոխանցման միջոց: Վերջին երեք տարիներու ընթացքին, 3000էն աւելի հիւանդներ քըն-նուած են վեներական հիւանդու-թիւններու հաստատութեան կող-մէ: Շատերուն գլխուն վրայ նշ-մարուած վէրքերը կը վերագր-ուին փափախի գործածութեանը:*

Հետաքրքիր էր իմանալ թէ Հայաստանի մէջ ալ մտածե՞ր են այս մասին:

Մեքենական խոհանոց.— *Բա-գուի մէջ, մեքենական մեծ խո-հանոց մը պիտի կառուցուի, որուն համար պիտի ծախսուի 650,000 րուբլի: Օրական պիտի բաշխուի 6000 ճաշ, ճաշը 35 կոպէկով: Ա-նոր կից պիտի կառուցուի նաեւ 300 հոգի պարունակող վայր մը, ընթերցասրահով, եւայլն: Այս հանրային ճաշարանը ամբողջ խորհրդային Միութեան մէջ իր մեծութեամբն կազմով եւ չոր-րորդը պիտի ըլլայ:*

Ոգելից ըմպելիները.— *Ադր-բէջանի կառավարութեան որոշու-մով, երկրին մէջ սահմանափակ-ուած է ոգելից ըմպելիներու վա-ճառումը: Թատրոններու եւ նման ուրիշ վայրերու մէջ ըմպելի չպի-տի ծախուի: Իսկ տօն օրերուն, Ա-դրբէջանի սահմաններէն ներս, տեղական իշխանութեան վերա-պահուած է ոգելից ըմպելիներու վաճառման արգելքի իրաւունքը: Անոնք իրաւունք պիտի ունենան նաեւ տօներու նախօրեակին ալ ըմպելիներու վաճառումը արգի-լել, այն պահուն որ գործարաններու մէջ աշխատանքը կը դադրի:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լենինական - Արթիկ գիծը.— *Լենինականէն Արթիկ տանող եր-կաթուղիի շինութեան աշխա-տանքները արդէն սկսուած են: Առ այժմ, աշխատանքները կը կատարուին միայն Լենինականէն մինչեւ Թափագոլակ գիւղը: Օրա-կան կ'աշխատին 120 սայլ եւ 250ի մօտ բանւորներ:*

Գործիքներու պակասը զգալի է: Արթիկի շրջանին մէջ, Նոր հե-տազօտութիւններ կը կատարուին ճամբաները կարճեցնելու եւ ծախ-քերը կրճատելու եւ աշխատանքը պակսեցնելու համար:

ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԱՆՑՔԻ ՑԱՆՑԸ

Անցեալ տարի, գլխաւոր ջրանց-քի շարունակութեանը ու ցանցի կառուցմանը յատկացուած է 350 հազար րուբլի: Այս գումարէն ծախսուած է ընդամէնը 280 հա-զար: Աշխատանքները ներկայիս կը շարունակուին եւ յոյս կայ որ վերջանան յառաջիկայ ամրան: Ջրանցքը պիտի ոռոգէ 11700-12000 հեկտար հող:

Ջրանցքի վրայ կատարուած ծախքը, եթէ հաշուի առնուի, ոռոգման հետեւանքով գիւղացի-ներու եկամուտներու յաւելումը պիտի գոցուի մէկ-երկու տար-ուան մէջ: Մինչեւ ոռոգումը մէկ տեսիադին հողէն կը ստացուէր 24-25 փութ ցորեն. ոռոգումէն յետոյ կը ստացուի 50-75-100 եւ նոյնիսկ 200 փութ: Ոռոգման համար ամէն տեսիադինէ պե-տութիւնը կ'առնէ 5 րուբլի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԻՒՆՈՏ ՋՈՒԱՐՃՈՒԹԻՒՆ— *Կիրակի առաւօտ ժամը 5.30ին Տիկ. Ժան Վէյլէր երեք ատրճա-նակի հարուածով սպաննեց իր ա-մուսինը Բոպէր Վէյլէր, նախկին օդանաւորդ մը:*

Շաբաթ օր Վէյլէր իր տունը հրաւիրած էր բարեկամ մը, ո-րուն հետ ճաշելէ յետոյ, Տիկին Վէյլէրի ընկերակցութեամբ գա-ցին գիշերային կապելայ մը, ուր մինչեւ առաւօտ պարելէ եւ զուարճանալէ յետոյ ամէն մարդ իր տունը վերադարձաւ:

Բայց ժամը 5.30ին, երբ Պ. Վէյլէր բաղնիքէն կ'ելլէր, Տիկ. Վէյլէր ատրճանակի 3 հարուա-ծով սպաննեց իր ամուսինը եւ յե-տոյ, անձամբ տեղեկացուց ոստի-կանութեան իր արարքը: Ցայտա-րարելով որ իր ամուսինը պատե-րազմին ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, շատ անգամ խելագարու-թեան նոպաներ կ'ունենայ եւ յարձակումներ կը գործէ իր վրան: Այն գիշերը աւելի գէշ էր, աչ-քերէն կարծես արիւն կը հոսէր ու կը պոռար իր երեսին, «պիտի տեսնես թէ ինչպիտի ընեմ քեզի»:

«Ես վախցայ, ըսաւ Տիկ Վէյ-լէր, ու ետ ետ երթալով գզրոցէս առի ատրճանակս. երբ ամուսինս ուզեց վրաս խոյանալ, ստիպուե-ցայ հարուածել»:

Սակայն քննիչները երբ հար-ցաքննեցին Վէյլէր ընտանիքին սպասուհին, ուրիշ խնդիրներ երե-ւան եկան:

«Պարոնը եւ Տիկինը, ըսաւ ան, շատ յաճախ գո րս կ'ելլային. վե-րադարձին, պարոնը սովորութիւն ունէր, թեթեւ լոգանք մը առնե-լու: Այս գիշեր սովորականին պէս էր, երբ պարոնը եկաւ երախաները համբուրելու. լոգանքէն ելլելուն, լսեցի պարոնը որ կը պոռար, «Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես»: ու այս խօս-քերէն յետոյ լսեցի ատրճանակի երեք պայթիւններ: Նախ կար-ծեցի որ Տիկինը անձնասպան ե-ղաւ, բայց շուտով տեսայ իրակա-նութիւնը, պարոնը անշունչ պառ-կեր էր»:

Տիկինը պաշտպանին ինծի հար-ցուց թէ ինչ պէտք է ընէ: Պա-տասխանեցի որ պէտք է ոստիկա-նութեան լուր տալ: Ինչ որ ըրաւ:

Նախորդ գիշերը ուժգին վէճ մը տեղի ունեցած էր տիկինին եւ պարոնին միջեւ: Տիկինը Նախանձէ տարուածկը պնդէր թէ իր ամուսի-նը շատ մը հոմանուհիներ ունի. պարո՛նը հակառակը պնդեց, բայց ցաւ յայտնեց որ չունի բայց կ'ո վէր ունենալ:

Պ. Վէյլէրի բոլոր ծանօթները կը վկայեն որ ան եղած է շատ ազնիւ եւ հաւասարակշռուած, մէկը, գալով կնոջ, մեծ գործարանատէրի մը աղջիկը, ամուսնացած է երեք անգամ:

Նախ մէկու մը հետ, որ բա-ւական խորհրդաւոր կերպով մե-ռաւ, ինքնաշարժով պտոյտի մը պահուն:

Քիչ յետոյ ամուսնացաւ ու-րիշի մը հետ: Քանի մը տարի յե-տոյ ամուսնալուծուեցան սակայն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺՊՏԱՐԱՆ, հաւաքածոյ զուարթ արտասանութեանց, գրեց՝ Ժպ-տունի: Փարիզ, 1928: Գին 10 ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Միշտ միեւնոյն ղեղնաւուն ...ծանր լոյսը որ կը կաթէր ե-...ղորական տկար լամպե-...րէն: Ու շատերը հիւանդ էին, ...երմէ բռնուած ու տաքութիւն-...րու մէջ չարչարուող հիւանդ-...եր: Գետինը, առանց վերմակի ...առանց անկողինի, մերկ հո-...ղին վրայ պառկած, անոնց սրր-...տապատառ հեծքերը վայրին ...ուտային ղամբարանի մը տպա-...րութիւնը ուր ողջ ողջ թաղ-...ուեր էին իրենք: Բժիշկը այցե-...լած չունէր. միայն անոնք որոնց ...վիճակը ծանրակշիռ կամ յուսա-...հատական կը թուէր, կը փոխա-...դրուէին հիւանդանոց:

Օրը երկու անգամ կը բաժ-...նուէր քարվանան, մի՛շտ միե-...նոյնը, պղտոր գաղջ ջուր մը ո-...րուն մէջ ձաւարի զերցած հա-...տիկներ կը լողային: Ու բոլորը ...սակայն, կը յարձակէին վրան ...իրենց փայտէ գգալներով, ու ա-ճապարող ֆըրթ-ֆըրթ մը միօ-րինակ երաժշտութեան մը պէս կը կրկնուէր այս տրտմաթախիծ գետնափորին մէջ:

Այս տասնըհինգ օրերու ըն-թացքին քանի մը անգամ, հե-ռուէն, գետնափորի բացուած-քէն, հաստ ու խռպոտ ձայն մը անուններ կանչեց, ու անոնց տէ-րերը փութացին մեկնիլ կքած եւ դալկահար դէմքերով:

Ու ամէն օր, դողով ու ան-համբեր, Դաւիթ կը սպասէր իր հերթին: Գետնափորի այս կեան-քը իր ջիղերուն վրայ եղերա-կանօրէն կ'ազդէր ու կը տկա-րացնէր զանոնք: Իր բարոյակա-նը որ մինչեւ այդ պահուն մնա-ցած էր զօրաւոր ու կանգուն, կամաց կամաց կքելու սպառնա-լիքին տակ կը գտնուէր: Կը սարսափէր իր օրերը այս մոռ-ցուած, աշխարհէն կտրուած վայրին մէջ անցընելու գաղա-փարէն: Պատրաստ էր հաճոյ-քով դիմաւորելու ամէն զրկանք ու չարչարանք, միայն թէ ա-տոնք ըլլային կեանքին մէջ, լոյսին տակ, ու ինքզինքը չզգար ողջ մեռածի մը զարհուրանքին ենթակայ: Որովհետեւ իր կուրծ-քին տակ պիտի կարենար այդ-պէսով միշտ տաք ու կենդանի պահել իր երկու սիրական էակ-ները վերատեսնելու յոյսը: Այս մտածումները մղձաւանջի մը պէս ամբողջ երկու շաբաթ տագնա-պեցուցին զինք, ու կը սկսէր արդէն տեղի տալ յուսահատու-թեան որ ընկլուզող կոհակի մը սպառնալիքով կը յառաջանար, երբ տասնըվեցերորդ առաւօ-տուն ուրիշներու կարգին զինք ալ կանչեցին:

Աննախընթաց փոթորիկնե-րով սպառնալից երկնքի մը վրայ յանկարծ յայտնուող արեւ մը ե-ղաւ իր անունին կանչուիլը: Ու ինչպէս ամպերը կը հալին ու կապոյտը կը սկսի կտոր կտոր ժպտիլ, այնպէս ալ Դաւիթի հո-գին նուաճող յուսահատութիւնը փարատեցաւ, ու նոր բերկրան-քով մը ողողուեցաւ:

Բարձրացան բլրակի մը կո-ղէն. վարը Սեւ ծովը իր մութ ու վէտվէտուն քղանցքները տա-րածած կը հանգչէր. ձմրան ա-րեւը իր մարող ճառագայթները վախնալով կը նետէր չորս կողմ: Բայց Դաւիթի անդամները կ'այ-րէին անսովոր ջերմութեամբ մը ու իրեն թուեցաւ որ յուլիսի ա-րեւ մը իր խարոյկները կը վա-ռէ գլխուն վերեւ: Երկաթուղիի մը ճիչը յանկարծ բարձրացաւ, երկա՜ր, լեռնէ լեռ արձագանգե-լով ու կորսուելով ծովուն վրայ. նեղ ու երկար կառաշարը կայա-րան կը մտնէր: Դաւիթ զիտելով զայն անդրադարձաւ իր ճամ-բորդութեան, յիշեց սեւերով կի-նը ու տրտմութիւն մը զինքը համակեց: Յետոյ ժպտեցաւ ու խորհեցաւ որ անգամ մը երբ վերջնականապէս իր բախտը ո-րոշուի, պիտի կարենայ գրել տուն ու կանչել կինն ու զաւա-կը: Ճիշտ այս մտածումին մէջ էր երբ պատկեր մը սարսռա-ցուց զինք: Առջեւէն հօճա մը, ետեւէն երեք զինուորներ իրենց ուսին մեռել մը, աճապարանքով բլուրէն վար կ'ուղղուէին: Զա-րագուշակ նախազգուշակութիւն մը համարեց ասիկա ու բարբա-րոս հարուած մը ստացածի նման ընկճուեցաւ: Քիչ ատենէն Կար-միր Մահիկի դրօշակը կը ծա-ծանէր ցած հիւանդանոցին ճա-կատը, մահուան դալուկը վրան: Ու միտքը կը չարչարուէր զանոն խորհուրդներու այս դժնդակ շուրջպարին ներքեւ, երբ հա-սան շէնքի մը առջեւ ու իրենց հրամայուեցաւ սպասել նախա-սենեակին մէջ:

Այժմ իրեն սահմանուածանորոշ ճակատագիրն էր որ ամբողջու-թեամբ գրաւեց զինք ու պահեց մշտատեւ դողի մը մէջ: Ամէն անգամ որ կանչուած զինուորը դուրս կ'ելլէր սենեակէն, Դաւի-թի սիրտը ուժով մը կը թնդար եւ շունչը կտրուելու չափ կը նուաղէր, արիւնը կը դանդաղ-նար իր շրջանին մէջ, մինչեւ որ պահակը յաջորդ մը կանչէր: Ու նորէ՛ն լայն շունչ էր, արիւ-նը կը խուժէր արագօրէն մարմ-նին չորս կողմը ու անդամները կը սկսէին դողալ, մինչ մտածու-մը տարտամ պատկերներու բազ-մութեան մը մէջ կը կորսուէր: Պահակը կանչեց.

— Մանուկի որդի Դաւի՛թ:

Հետեւեցաւ պահակին, ինք-զինքը կորսնցուցած ու կարծես օդին մէջէն, չէր զգար իսկ ոտ-քերուն գետին դպչիլը: Ծանրու-թենէն մերկացած, ջուրի մէջ մխրճուածի պէս թեթեւ էր: Կե-ցաւ գրասեղանի մը առջեւ, ո-րուն ետեւի կողմը երիտասարդ ու համակրելի դէմքով զինուո-րական մը նստած էր:

— Բարեւդ ո՞ւր է, հարցուց այս վերջինը, շեշտին խստու-թիւն մը տալու ակներեւ ճիգով:

Շուարեցաւ Դաւիթ, ու յան-ցանք մը գործած ըլլալու մտա-ծումը եւ սպային խիստ շեշտը սարսափեցուցին զինք: Ձեռքը մեքենաբար գլխուն տարաւ, ոտքերը միացուց ու բարեւեց, մինչ աչքերը արցունքներով կը լեցուէին:

Բարի ժպիտ մը բացուեցաւ սպային շրթներուն վրայ, ու կը նայէր կարեկցութեամբ այս զին-ուորին, որ բարեւ մը անգամ տալ չէր գիտեր, որուն դէմքին վրայ միամտութիւն ու բարու-թիւն միայն կային, եւ որուն յուզումը կ'անցնէր մինչեւ իրեն:

(7) Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

⁂ Թայմզի Պաղտատի Թղթակիցն ալ կը հեռագրէ.

Հիճազի մէջ ծագած ապստամբութիւնը ռեւէ արձագանգ չգտաւ Իրաքի սահմանագլուխին վրայ: Նախկին Թագաւոր Ալիի համաձայն, Ճիտտէի շրջանին մէջ ապստամբողները կը պատկանին Հարպ ցեղախումբին, որ բաղկացած է երկու ճիւղերէ՝ Պէնի Սալիմ և Պէնի Մասրուհ: Այս վերջինը միշտ գլխու ցաւ եղած էր Թուրքերուն: Թագաւորը կը բացատրէ թէ Հարպ ցեղախումբը տարեկան 60,000 անգլիական ոսկի կը ստանար Թուրքերէն, յետոյ ալ Հիւսէյին Թագաւորէն: Վէհապի Թագաւորը մերժած էր վճարել այդ գումարը:

Հարպի մարդիկը տարիներէ ի վեր ուխտաւոր կը փոխադրեն Ճիտտէի, Մէքքէի եւ Մէտինէի միջեւ, մինչ վերջերս Իպնը Սուուտի կարգադրութեամբ այդ փոխադրութիւնները կը կատարուին ինքնաշարժերով, որով եւ այդ պէտէվիները կը զրկուին իրենց ապրուստի թանկագին մէկ միջոցէն:

Թայիֆի մօտ վէհապի Թագաւորին դէմ ապստամբողներն են հաւանաբար Պէնի Սուֆիան, Պէնի Սաատ, Նասիրա, Ղամիտ եւ Զահրան ցեղախումբերը, որոնց ընդհանուր թիւը 30,000ը չանցնիր: Ալի Թագաւոր աւելցուց որ եթէ ապստամբները անկախութիւն չեն պահանջեր Հաշէմի՛ի գերդաստանի իշխանութեան տակ, հաւանաբար կ'ուզեն միանալ Եմէնի Զայիտի Իմամ Եահեային հետ:

⁂ Գահիրէէն ալ կը հաղորդեն թէ Հիճազի Թագաւորը Իպնը Սուուտ պատերազմ յայտարարած է Իրաքի եւ Եմէնի դէմ, վերջին օրերս Հիճազի հպատակ բազմաթիւ Արաբներ ջարդուած ըլլալով յիշեալ երկիրներուն մէջ: Եմէնի կառավարութիւնը արդէն դրօշի տակ կանչած է բազմաթիւ դասակարգեր:

Հարաւային Ամերիկայի պատերազմը

Պոլիվիոյ եւ Փարակուէյի միջեւ անպաշտօն պատերազմը կը շարունակուի էլ Շաքօի ճակատին վրայ: Ցարդ երկուստեք սպաննուած զինուորներու եւ սպաներու թիւը 200ը կ'անցնի: 10,000 Փարակուէյցի կամաւորներ արդէն մեկնած են ճակատ: Փարակուէյցիները վերագրաւեցին երեքը այն չորս ամրոցներէն, որոնք քանի մը օր առաջ գրաւուած էին Պոլիվիացիներու կողմէ:

Եթէ պաշտօնապէս պատերազմ յայտարարուի, վախ կայ որ ուրիշ երկիրներ ալ մասնակցին: Արժանթին պիտի անցնի Պոլիվիոյ կողմը, մինչ Պրազիլիա եւ Չիլի պիտի կանգնին Փարակուէյի կողքին: Փարակուէյ աւելի փոքր է քան Պոլիվիան:

Պոլիվիոյ մայրաքաղաք Լա Փազէն կը հեռագրեն թէ՝ պոլիվիացի զինուորներուն հրաման տրուած է կասեցնել իրենց յարձակողականը փարակուէյցի զինուորներուն դէմ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը լրջօրէն կը զբաղի այս խնդրով, ու եթէ երկու երկիրները հաշտարար եղանակով չկարգադրեն իրենց վէճը, այն ատեն Պրիան արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը Փարիզի մէջ:

Անգլօ-ռուս առեւտուր

Անգլիոյ Երեսփոխանական ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ աշխատաւորական երեսփոխան Փոնսոնպի հարցուց արտաքին Նախարար սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնի թէ՝ ուշադրութիւն դարձուցա՞ծ է դեկտեմբեր 11ին Մոսկուայի մէջ Լիտվինոֆի խօսած ճառին վրայ: Այդ ճառին մէջ Լիտվինոֆ պարզելով խորհրդային կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը՝ յայտնեց թէ Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու ներկայ առեւտրական եւ դիւանագիտական յարաբերութեանց հիմը կը կազմէ այդ երկիրներու ներքին գործերուն չխառնուելու սկզբունքը: Փոնսոնպի հարցուց նաեւ որ եթէ խորհրդային կառավարութիւնը ընդունի Անգլիոյ ներքին գործերուն չխառնուելու սկզբունքը եւ ապահովութիւն տայ այդ մասին, անգլիական կառավարութիւնը տրամադի՞ր է նկատողութեան առնել բոլշեւիկներուն հետ դիւանագիտական եւ առեւտրական յարաբերութիւններ վերահաստատելու խնդիրը:

Սըր Օսթըն իր պատասխանին մէջ Փոնսոնպիին յանձնարարեց այն ճառը, զոր Անգլիոյ վարչապետը խօսած էր նոյեմբեր 9ին եւ որուն մէջ թուած էր պայմանները, որոնց տակ կառավարութիւնը պատրաստ է յարաբերութիւններ վերահաստատել Ռուսիոյ հետ:

Չէմպըրլէյն աւելցուց թէ խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չէ հրաժարած իր պրոպականդի քաղաքականութենէն: «Երբ դադրին այն բոլորը, որոնց մասին կը գանգատինք, այն ատեն նկատի պիտի առնենք յարաբերութեանց վերահաստատումը»:

Գերմանեւռուս բանակցութիւնները

Մոսկուայի մէջ գերմանեւռուս բանակցութիւնները փութով առաջ կը տարուին եւ յոյս կայ որ վերջանան Ծնունդէն առաջ: Արդէն բազմաթիւ կէտերու մասին համաձայնութիւն գոյացած է եւ յանձնաժողովներուն պատօն տրուած է յօդուածներու վերջնական խմբագրութիւնը կատարել՝ փրոթոքոլի ձեւով կցելու համար զանոնք 1925ի առեւտրական դաշնագրին:

Խորհրդային կառավարութիւնը գոհացում տուած է Գերմանիոյ բոլոր պահանջներուն: Գերմանիա իր կողմէն ընդունած է կարգ մը խորհրդային պայմաններ:

Ոսկիի գանձ մը՝ Հայու մը խանութին

Ոսկիի մեծ գանձ մը գտնուեցաւ Պոլիս Մահմուտ Փաշա, Թիթեղի եւ փամփուշտի գործարանի տէր Պ. Գրիգորի հաստատութեան մէջ: Խանութին ետեւի կողմը, պարտէզին մէջ հողը փորած ատեն, գործաւորները աման մը լեցուն ոսկի կը գտնեն եւ կ'որոշեն իրենց միջեւ բաժնել, առանց մարդու բան ըսելու:

Ոստիկանութիւնը իմանալով անմիջապէս կը գրաւէ գանձը, որ կը պարունակէր 2000է աւելի զանազան տեսակ հնչուն ոսկի:

Կ'ենթադրուի թէ դրամներուն մէկ մասը պահուած է գտնողներուն կողմէ: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնը: Գտնուած դրամներուն մէջ կան նաեւ Սուլթան Մահմուտի շրջանէն մնացած հինգ ոսկինոցներ:

⁂ Գասըմ Փաշա, Արիֆ անուն նախկին մաքսախոյսին տան մէջ խուզարկութիւն կատարելով գտնուեցան շատ մը զէնքեր, մեծ մասը անգլիական հրացան:

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Պատ. միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Նիւթ՝ վիճաբանութեանց շարունակութիւն: Կը նախագահէ ընկ. Ա. Արօեան: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

գոնսթանցա, Գործ.— 876 ֆր.:

Դիմեցէք Հայրենիքի վարչութեան:

վիլֆրանշ, Ա. Մ.— 40:
քասթամակնա, Գ.Գ.— 70:
մարսէյլ, Մ. Յ.— 35:
Տէսին, Հայր.— 35:
Լիոն, Զ. Տ.— 35:
Տէսին Մ. Դ.— 35:
մարսէյլ, Բ.Հ.Միութ.— 20:
Նիս, Պ. Ա.— 70:
կրընոպլը, Գ. Մ.— 50:
Լիոն, Գործ.— 477:
Նիս, Ա. Վ.— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— 504.50:
Մարսէյլ, Յ. Է.— 140:
Թուլոն, Աշխ.— 100:
Պազարճըգ, Գործ.— 930 լէյ:
Մարսէյլ, Յ. Ա.— 80 ֆր.:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

20 DÉCEMBRE 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 834 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՅ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Շաբաթէ մը ի վեր ծանրակշիռ լուրեր շրջան կ'ընեն Աֆղանիստանի մասին։

Դէպքերը այնքան սրընթաց կ'երթան եւ հաղորդակցութիւնները այնքան դժուար են, որ կարելի չէ ճշգրիտ լուրեր քաղել անցուդարձի մասին։ Ոչ միայն հեռագրական գործակալութիւնները, այլ եւ Փարիզի աֆղանական դեսպանատունը շփոթած են։ Մէկը՝ դրդրագին լուրեր կուտայ, միւսը՝ «կը կարծէ չափազանցութիւններ կան։ Ժամանակն է որ պիտի ճշդէ իրականութիւնը։ Ի հարկին օդանաւեր պիտի թռին Հնդկաստանէն, անշուշտ ամէն բանէ առաջ Եւրոպացիներու կեանքը եւ հանգիստը ապահովելու համար, ինչպէս Թուրքիոյ ջարդերուն ատեն...։

Բայց, դէպքերու մանրամասնութիւնները չեն որ արժէք ունին։ կարեւորը՝ պատահած դէպքերու էութիւնն է։

Խոշոր ճեղք մը բացուած է Արեւելքի զանազան երկիրներուն մէջ։ Մէկ ծայրը կը գտնուին օրուան վարիչները, բարենորոգչականներ, եթէ կ'ուզէք։ Միւս կողմը՝ հին կարգերու պաշտպանները։

Այսպէս է կացութիւնը Պարսկաստանի մէջ ալ, ուր նոր կանոնին գործածութիւնը եւ մանաւանդ պարտաւորիչ զինուորութիւնը ծանր դէպքերու տեղի տուին Թաւրիզի մէջ։ Այնպէս սկսաւ Թուրքիոյ մէջ ալ, ուր շատ աւելի արմատական փոփոխութիւններ կատարուեցան իշխանասաստ հրամանագիրներով, բանտարկութեամբ եւ կախաղաններով։

Աֆղանիստանի թագաւորն եւ թագուհին, ամբողջ Եւրոպան պտտելէ, եւ Թուրքիան եւ Պարսկաստանն ալ տեսնելէ ետքը, ուզեցին միեւնոյն ճամբէն քալել։ Դեռ նոր վերադարձած, հրաման հրամանի վրայ արձակեցին, սկսելով հագուստէն։ Եւ անհաւասիկ ամբոխն է որ գլուխ կը վերցնէ, առաջնորդութեամբ հոգեւորականներու, ինքնիշխան ցեղապետներու եւ ուրիշ պահպանողական տարրերու։ Եւ կը թուի թէ այնպէս վտանգաւոր կացութեան մը մտնուած է արքունիքը, ու պիտի յաղթէ կամ յաղթուի, վճռական ճակատամարտի մը մէջ։

Տարակոյս չկայ որ, հին եւ նոր կարգերու այս կռուին, զանազան դասակարգերու ազդեցութեան պայքարի այս ժխորին մէջ, պակաս չեն կրակին վրայ իւղ լեցնողներ։ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ, Անգլիան է որ կը գրգռէ հոգեւորականները եւ վաճառականները, պարտաւորիչ զինուորութեան դէմ։ Հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ, նոյն պղտոր աշխատանքին նուիրուած խորհրդային գործակալները, ինչպէս հաստատուեցաւ Թաւրիզի խռովութեանց ատեն։ Երկու հսկաները իրենց ազդեցութեան կեր կը փնտռեն ամէն տեղ, եւ ամէն առիթով։

Նոյն երեւոյթը՝ Աֆղանիստանի մէջ։ Անգլիան, իբրեւ անմիջական սահմանակից Աֆղանիստանի (Հնդկաստանով), իր աշխարհակալութեան համար վնասակար կը նկատէ ո՛ր եւ է փոփոխութիւն, որ արժանացած չէ իր հաւանութեան։ Այստեղ, իր դիմացն ունի դարաւոր ոսոխը, Ռուսաստանը, հոգ չէ կարմիր շապիկով։

Արդ, վերջին փոփոխութիւններուն մէջ, յայտնապէս աչքի զարնէ Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ քաղաքական ազդեցութիւնը։ Պարապ տեղը չէ որ անգլիական թերթերը ամէնէն շատ հետաքրքրուին Աֆղանիստանի դէպքերով, եւ ամէնէն շոնլից լուրերը կուտան։ Ծանրագլուխ «Թայմզ»ն անգամ ակնարկներ կը սահեցնէ Թուրքերու եւ Ռուսերու դէմ, որոնք մասնաւոր դեր մը կը վայելեն արքունիքին մէջ։ Չէ՞ որ Թուրքիան ստանձնած է Աֆղանիստանի բանակին եւ դպրոցներուն վերակազմութիւնը, եւ դեռ վերջերս մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեց Քապուլ, նախագահութեամբ սպայակոյտի փոխնախագահ Քեազիմ փաշայի։

Կարճ խօսքով, հինաւուրց աշխարհակալութիւնն է որ, զարդախ հաշիւներով, իր ճանկերը կ'երկարէ ամէն ուղղութեամբ, հոգ չէ թէ ժողովուրդներ ջարդուին։

Նոյն գիշատիչ աշխարհակալութիւնը, տարբեր դիմակներով, ճերմակ, դեղին կամ կարմիր։

Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ այդ խռովայոյզ երկիրներուն մէջ, իբրեւ բարենորոգչական շարժում, ամէն բանէ առաջ կը ունի մէկ նպատակ, — թօթուել օտար ազդեցութիւնը, պաշտպանել թէ ստորերկրեայ, դառնալ թունդ ազգայնական եւ ինքնիշխան պետութիւն, արդիականացման յորձանքին մէջ ունենալով ինքնուրոյն փոքրամասնութիւնները։

Այս քաղաքականութիւնը արեւու պէս պայծառ է մասնաւորապէս Թուրքիոյ մէջ, ուր միայն քանի մը կասկածելի տարրեր մնացած են հին «առանձնաշնորհ»ներէն։ Ոչ մէկ առանձնաշնորհ, հաւասար իրաւունք եւ պարտականութիւն՝ բոլորին համար, — ահա ինչ որ կը քարոզուի և կը գործադրուի, ...անուն... զուիցերիական օրինագրքի։

Արեւելքի երեք խոշոր պետութիւններէն Աֆղանիստանն է որ մտնուեցաւ ամէնէն ծանր տագնապին, Թուրքիոյ եւ Իրանի հետքերուն վրայ քալած ատեն։ Ան այժմ այրին է որ կը հոսի, եւ աւելորդ բանգիտութիւն պիտի ըլլար գուշակութիւններ կատարել։

Մեզի համար կարեւորը՝ պարզուած երեւոյթն է։ Եւ որքան ուշադրութեամբ հետեւինք անցուդարձին, այնքան լաւ կրնանք ըմբռնել վաղուան պատկերը։

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Արեւելքի մէջ, հազարումէկ գիշերներու հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ։ Բայց հէքեաթ չէ, լա՛ւ իմանանք։

Շ.

МԱՄՈՒԼ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՀՈՍԱՆՔԸ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, Հայրենիք գիտել կուտայ. (1 դեկտ.).

— «Մինչեւ այժմ մեզ հասած տեղեկութիւնները կ'ըսէին միայն, որ շատ Հայեր, իրենց գլուխը պահել կարենալու համար, Հայաստանէն կը հարկադրուին գաղթել դէպի խորհրդային Միութեան միւս մասերը, Ատրպէյճան, հիւսիսային կովկաս, Թուրքեստան, Ուկրայինա եւ բուն Ռուսիա։ Այժմ, սակայն կ'երեւի թէ, Հայաստանէն գաղթել ուզողները հասկցեր են, թէ խորհրդային Միութեան միւս մասերուն մէջ ալ կացութիւնը Հայաստանէն շատ տարբեր չէ։ Անգամ մը այդ տխուր եզրակացութեան գալէն ետքը՝ անոնք այլեւս ուրիշ ելք չեն գտներ իրենց համար, բայց եթէ գաղթել Խորհրդային Միութենէն ալ դուրս, մինչեւ Հարաւային Ամերիկա, ուր որ բաց դռներ տեսնեն իրենց առջեւ։

Ցինք զարմանար, որ խորհրդային վարիչները ոչինչ կ'ընեն Հայերը Հայաստանի մէջ պահելու համար։ Որովհետեւ ամէն անգամ որ Հայերը ցրուելու պատեհութիւն մը կը ներկայանայ, բոլշեւիկները, հայ թէ օտար, ամէն կերպով ոյժ կուտան արտագաղթին, Հայաստանէն։ Այսպէս ըրին անոնք Շիրակի աղէտին ժամանակ, երբ տասնեակ հազարաւոր Հայեր փութով փոխադրուեցան Հայաստանէն հեռու, լաւ գիտնալով հանդերձ, որ հեռացածները չպիտի վերադառնան այլեւս։ Այսպէս ըրին ու կ'ընեն անոնք այն Հայերու նկատմամբ, որոնք ամէն տարի հարիւրներով եւ նոյնիսկ հազարներով կը գաղթեն Զանգեզուրէն, Ղարաբաղէն եւ ուրիշ հայկական գաւառներէն դէպի օտար խորհրդային երկրամասեր։ Այսպէս կ'ընեն անոնք վերջապէս այժմ, երբ Հայեր սկսած են գաղթել նաեւ արտասահման։

Յատկանշական է, սակայն, որ խորհրդային վարիչները այսպէս չեն վարուիր Թուրքերուն հետ, հակառակ անոր որ անոնցմէ շատեր կ'ուզեն գաղթել Թուրքիա։ Փաստերը ցոյց կուտան, որ բոլշեւիկները ամէն ջանք թափեցին ու կը շարունակեն թափել, որպէսզի Հայաստան վերադարձնեն հանրապետական կառավարութեան օրով փախած Թուրքերը եւ անոնց կուտան ամէն կարգի արտօնութիւններ, որոնցմէ զուրկ կը մնան նոյնիսկ տեղական Հայերը։ Ատկէ զատ բոլշեւիկները միջոց չեն խնայեր Անդրկովկասի միւս մասերուն մէջ ալ Թուրքերը պինդ պահելու՝ թոյլ չտալով որ անոնք շարժին իրենց տեղերէն եւ գաղթեն Թուրքիա, ուր կը ձգտին»։

ՅԻՍՈՒՆ ՀԱՅ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ԿԵՍԱՐԻԱՅԷՆ «ՆԱԼԸՆ»ՆԵՐՈՎ

Կեսարիայէն կը գրեն Պոլսոյ թերթերուն.

— «Յիսուն որբուհիներ, երեք հսկող կիներու հետ ճամբայ հանուեցան Նոյ. 30ի ուրբաթ օրը կեսարիայէն Ուլու-Քըշլա, «Սահրա» պանդոկի տնօրէն Ալի աղային առաջնորդութեամբ։ Ցուղարկ եկող բազմութիւնը այնքան խիտ էր որ շատ դժուարութեամբ կատարուեցաւ որբերը տեղաւորելու գործը։ Ներկայ էին ազգ. խնամատարութենէն Գալֆաեան, Ճիվելէկեան եւ Շէքէրճեան էֆ.-ները, որոնք առտուն կանուխ մասնաւոր օթոյով Թալասէն Առաջնորդարան եկող Միս Հուայթը գտան նոյն պաշտօնատան մէջ եւ միասին հարկ եղած կարգադրութիւնները ըրին հապճեպով։

Մեր տղաքն ու աղջիկները բազմութեան խճողումէն դժուարաւ գտնելով իրենց հայրիկները (Առաջն. փոխանորդ Սերովբէ քահ. եւ Սմբատ վ.) հազիւ թէ կրցան իրենց երախտագիտական արցունքներովը թրջել անոնց ձեռքերը։ Եօթը օրուան ճոխ պաշար տրուած էր անոնց մինչեւ Մերսին եւ թերեւս աւելին՝ մինչեւ Պէյրութ։ Հսկող կիներ եւ այրեր որոշուած էին տղոց համար եւ լաւ պատսպարուած գացին թռան աչքէ հեռու։ Իսկ մնացածները 70ի կը հասնին, որոնց համար Առաջնորդարանը դիմումներ ըրաւ, որպէս զի օր առաջ անոնք ալ մեկնին ու մտնեն դպրոց, իրենց ապագան պատրաստելու համար ընթերցումով եւ արհեստով։ Որբերուն վրայ գլուխը մաքուր եւ կոկիկ էր, միայն ոտքերը «նալըն»ով գացին։

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՌԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

ԺՕՌԷՍ (Երեսփ. Ժողովին բեմէն). — ... երբ տեղեկացայ թրքական ջարդերուն վայրագութեանց, երբ հետեւեցայ ձորերուն մէջ տեղի ունեցած առաջին բաղխումներուն՝ Հայաստանի մշակներուն, խաշնարածներուն եւ քիւրտ թափառական աւազակներուն միջեւ, ինչպէս նաեւ կանոնաւոր եւ պաշտօնական ջարդարարութեանց որոնք յաջորդեցին... երբ կարդացի այդ ջարդերուն ահռելի մանրամասնութիւնները (հոս՝ այդ մանրամասնութիւնները մի առ մի կը յիշուին) ... որոնք վերէն եկած հրամանի մը իբր պատասխան, կը կատարուէին վճիռի մը գործադրութեան կանոնաւորութեամբ... (1896)։

Ֆ. ՊՈՒՅԵՈՆ (Յայտարարութիւն). — Ֆրանքօ-թրքական դաւաւոր բարեկամութեան կապերը աւելի պիտի սեղմուին... եւայլն, եւայլն (1922)։

Ժ. ՓԻՈՔ (La Volonté *թերթին մէջ*). — Համբաւը կ'ուզէր որ ան (Ֆ. Պույեօն) իր հանրային կեանքը, աւելի փայլուն քան նախանձելի, սկսի ապրիլ միլիոնատէր Թուրքի մը պաշտպանութեան տակ՝ որ հիացած էր իր երիտասարդութեան, ինչպէս նաեւ իր ճարպիկութեան վր յ:::

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ (Երեսփ. Ժողովի բեմէն). — Պէտք է գնահատել մեր բարեկամութիւնը եւ վախնալ մեր թշնամութենէն (Սլաք Ֆրանսայի դէմ)։

Ե. ՆԱՏԻ. — (*Ծիմհուրիյէթի մէջ*) ... մենք այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլանք Ֆրանսան հետապնդել իբր յայտնի թշնամի մը։

*
* *

Ընթերցողը նշմարեց որ այս քանի մը տողերուն մէջ, որոնց նմաններով մէկ տարուան «Յառաջ»ի սիւնակները կարելի է լեցնել, հարցը կը դառնայ Թուրքիոյ շուրջ՝ մօտէն կամ հեռուէն։ Իսկ եթէ ընթերցողը հարց տայ.

— Աստուած իմ, ի՞նչով սկսանք եւ ինչով կը վերջացնենք,

Այն ատեն այդ ընթերցողը պիտի նկատեմ դեռ խակ, միջազգային քաղաքականութեան նրբութիւններուն թափանցելու համար դեռ կոշտ, անտաշ։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գիւղացիական Կարմիր Խորհրդարան

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այն «մասնաւոր խորհրդաժողով»ին, որուն առաջին նիստը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, Կալինինի հրաւէրով։ Կալինին բոլոր գիւղացի պատուիրակները կազմակերպեց իբրեւ առանձին գիւղացիական խորհրդարան՝ «Ցիք» (Կարմիր Խորհրդարան)։

Կ'երեւի թէ Ստալինականները դժգոհ են «Ցիք»ի որոշումներէն, եւ Կալինինի այս մասնաւոր խորհրդաժողովը իբրեւ ցոյց մը կը նկատեն։ Ժողովի ընթացքին բազմաթիւ գիւղացիներ ազատօրէն խօսեցան պետական, տեղական տուրքերու եւ գիւղացիներու միջեւ վէճերու երեսէն ստեղծուած ծանր կացութեան մասին, աւելցնելով որ իշխանութիւնները կը քաջալերեն այդ վիճակը։ Ըսին թէ «կուլակ»ներու դէմ պայքար մղելու պատրուակին տակ, իշխանութիւնները կը քանդեն գիւղացի ամենաաառողջ դասակարգերը։ Պահանջեցին որ վերջնապէս ճշտուի թէ կառավարութիւնը ի՞նչ կը հասկնայ «կուլակ» բառով, քանի որ տեղական պաշտօնեաները զայն կը մեկնեն համաձայն իրենց անձնական հակակրութեանց եւ ո՛չ ոք ինքզինքը զերծ կը զգայ հալածանքէ։

Ուրիշներ գանգատեցան թէ ելմտական գործավարութիւնը ապօրէն կերպով գրաւած է մաս մը այն տուրքերէն, որոնք գանձուած էին տեղւոյն վրայ՝ տեղական պէտքերու համար։ Սովհար շրջանի պատուիրակները գանգատեցան որ իշխանութիւնները պաշար չեն հայթայթեր եւ անօթութիւնը հետզհետէ կ'աճի, քանի որ տեղական պահեստները սպառած են։ Ուրիշ գիւղացի պատուիրակներ գանգատեցան թէ շատ դժուար է գործուած ապրանքներ գտնել, ու եթէ գտնուին ալ, անհռելի գիներ կը պահանջուին, մանաւանդ հիւսուածեղէն եւ կաշեղէն ապրանքներու համար։

Խորհրդաժողովը այս օրերս կրկին պիտի գումարուի՝ գանգատներ ներկայացնելու եւ դարմաններ առաջարկելու համար։

Աֆղանները Ռուսերուն եւ Թուրքերուն դէմ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Աֆղանիստանի դէպքերը մեծ մտատանջութիւն առաջ բերած են պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։

Կը հաստատուի թէ Քապուլի օտարականները իրենց դեսպանատուները ապաստանած են, սակայն Աֆղանիստանի մայրաքաղաքին մէջ մասնաւոր ամրացուած եւրոպական թաղ մը չկայ եւ օտարականներու կեանքը միշտ ալ վտանգի ենթակայ է։

Նոր լուրերու համաձայն, շարժումը հակեւրոպական եւ հակաքրիստոնէական հանգամանք ստացած է։

Միւս կողմէ կը հաղորդեն որ ապստամբութեան պետերը մոլեռանդ իսլամներ են, որոնք զայրացած են մանաւանդ Ռուսերուն եւ Թուրքերուն դէմ։ Ռուսերուն դէմ՝ անոր համար որ վերջերս ցեղախումբերու վրայ կրակ բացող օդանաւերը ռուսական էին եւ աֆղան կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրուած՝ խորհրդային կառավարութեան կողմէ, Թուրքերուն դէմ՝ անոր համար որ աֆղան բանակին կը հրամայեն մեծ մասամբ թուրք սպաներ եւ թուրք զինուորական մարմին մըն է որ ստանձնած է աֆղան բանակի վերակազմութեան հոգը։ Նաեւ անոր համար որ՝ Ամանուլլահ թագաւորի եւրոպականացման ձգտումը կը վերագրեն քէմալական ազդեցութեան։

Արաբիոյ կռիւներուն շուրջ

Երուսաղէմէն «Տէյլի Էքսփրէս»ի կը հեռագրեն թէ Անդրյորդանանի Էմիր՝ Ապտուլլահ յուզումի մատնուած է իր արեւելեան սահմանին վրայ կատարուած խլրտումներուն հետեւանքով։ Հրամայած է վերակազմել իր արաբական լեգէոնը։ Եթէ Հիճազի թագաւոր Իպնը Սուուտի կողմէ ո եւ է յարձակում կատարուի իր հողին վրայ, անգլիական զինուորները, օդանաւերն ու զրահապատ հրասայլերն են որ շարժման մէջ պիտի դրուին։

«Քոթիտիէն»ի տնօրէնին մեղսակցութիւնը

Երէկ գրեցինք թէ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի խնդրին առթիւ հարցաքննուեցան նաեւ «Քոթիտիէն»ի եւ «Լա Ռիւմէօրի» տնօրէնները։ «Քոթիտիէն»ի հիմնադիր-տնօրէն Հանրի Տիւմէ հրաժարեցաւ տնօրէնի իր պաշտօնէն՝ երէկ առտուան «Քոթիտիէն»ի մէջ հրատարակուած յայտարարութիւնով մը, ուր կ'ըսէ.

«Այսօր կը զգամ թէ՝ մեր կարգ մը բարեկամները կը մտածեն եւ կարգ մը ուրիշներ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ իմ անձիս դէմ յարձակելով, թերեւս ի վերջոյ պիտի հարուածեն մեր նաւը՝ իր կենդանի գործերով։ Ամէնէն առաջ ատկէ պէտք է զգուշանալ։ Հոս հետապնդուած գործը աւելի կարեւոր է քան անձերը։

«Ահա՛ թէ ինչու կ'երթամ»։

Ինչպէս գրած էինք, «Քոթիտիէն» կ'ամբաստանուէր թէ ամսական 280,000 ֆրանք կը ստանար տիկին Հանօէն՝ ծանուցումներու համար։ Ասկէ զատ Տիկին Հանօի շրջաբերականները ղրկած էր «Քոթիտիէն»ի բաժանորդներուն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսական «ընկերային եւ քաղաքական Ուսումնասիրութեանց Ազգային կոմիտէ»ն որ բաղկացած է զանազան հոսանքներու պատկանող մեծանուն մտաւորականներէ, կազմակերպած էր մասնաւոր ասուլիս մը, նախագահութեամբ Ծերակոյտի Նախագահ Փօլ Տումէրի: Ասուլիսը նուիրուած էր Անգլիոյ նախկին վարչապետ եւ աշխատաւորական կուսակցութեան պետերէն Մաքտոնըլտի, որ խօսեցաւ իր կուսակցութեան վրայ: Ստորեւ կուտանք իր ճառին ամբողջական թարգմանութիւնը, իբր ժամանակակից քաղաքական մեծ կազմակերպութեան մը մասին կարեւոր փաստաթուղթ:

—Քանի օրերէ ի վեր, փարիզ գալով ձեզ տեսնելու հնարաւորութիւնը առկախ կը մնար։ Մեր վեհապետին հիւանդութիւնը մեր ժողովուրդին սրտին մէջ արթնցուց համակրական անձկութիւն մը, որ մեր ժամանակի ամէնէն նշանակելի արտայայտութիւններէն մէկն է։ Ժամէ ժամ տեղեկագրերու հրատարակութեան սպասեցինք եւ պալատին վրայ տարածուող ստուերը վախի ու դողի զգացումներով կը լեցնէր մեզ։ Առանց իջնելու իր գրաւած պայծառ բարձունքէն, նորին վեհափառութիւնը, այս օրերս մանաւանդ, մարդկային էակ մըն էր որ կ'արժանանար մեր յարգանքի հաւաստիքին եւ ժողովրդական համակրանքին։

Երկրի բոլոր կառավարիչներն ու իշխանաւորները կրնային իրաւամբ նախանձիլ դիրքին՝ զոր Ճորճ Թագաւորը կը գրաւէ իր ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն մտածման մէջ։

Եւ անցեալ օր, երբ բժիշկները ուժն զգացին մեզ յոյս ներշնչելու, մեծ եղաւ ազգին մխիթարութիւնը։

Մաքտոնըլտ զգալով, որ Աշխատաւորական կուսակցութեան պետի մը բերնին մէջ թերեւս խորթ կը հնչէն որ եւ է թագաւորի հանդէպ համակրանքի խօսքերը, կը շարունակէ ըսելով.

—Վստահ եմ որ սխալ չպիտի հասկնաք խօսքերուս իմաստը, եթէ ձեզ ըսեմ թէ՝ այսօր հոս կարենալ գալս այնքան ուրախութիւն կ'առթէ ինծի, որքան ձեր մէջ գտնուիլս։

Այսօր հոս եմ ձեզի խօսելու համար ո՛չ թէ քաղաքագէտի հանգամանքով, այլ իբրեւ մէկը որ ջանացած է հասկնալ քաղաքական ծրագիրներու մակերեսը ծածկող իտէալները եւ մտածումներու հոսանքները։

Իմ անձնական փորձառութիւնս ինծի սորվեցուցած է թէ ժողովուրդներու միջեւ ծագած թիւրիմացութեանց, եւ յաճախ ազգէ ազգ ուղղուած անարդար եւ զայրացկոտ յանդիմանութիւններուն կէսէն աւելին յառաջ կուգան անկից, որ ուրիշները դատելու եղող անձերէն շատերը չեն փորձեր նախ իրենք զիրենք դնել անոնց տեղը։ Փիլիսոփայական եւ տրամաբանական իմացականութիւնը չէ որ կը պակսի մեզի, այլ համակրանքի, թափանցման եւ երեւակայութեան ոգին։ Զիրար լաւ հասկնալու համար՝ այնքան էական է բարի սիրտ մը ունենալ, որքան լաւ գլուխ մը։ Անձնապէս շատ աւելի քննադատութեանց եւ դատաստաններու ենթարկուած եմ քան ուրիշ շատեր։ Եթէ զիս քննադատողներէն 10էն 9ը գիտնային թէ որքա՛ն անմիտ են եւ որքա՜ն քիչ կը ճանչնան զիս, անշուշտ պիտի դադրէին։ Նոյնն է ազգերուն եւ անոնց միջեւ տիրող մրցակցութեանց համար։ Որքան ատեն որ մարդիկ փոխադարձաբար, զիրար չհասկնան, իրենք զիրենք իսկ չեն հասկնար եւ անոնց յարաբերութիւններըչէն կրնար հաստատ հիմերու վրայ զետեղուիլ։ Ահա թէ ինչո՞ւ ընդունեցի ձեր հրաւէրը, որպէսզի կարենամ բան մը սորվիլ այն կուսակցութեան մասին, որուն գլուխը կը գտնուիմ այս միջոցիս։ Ներկայ աշխարհը աւելի նուազ վիպական տարրեր ունի, քան անցեալը։ Ներկայիս, պէտք է հաշուի առնենք մրցակցութեան, առեւտուրի, նիւթական գոյութեան ծանր իրականութիւնները եւ պէտք է ըմբռնենք՝ ժողովուրդին համար բարեկեցութեան իմաստն ունեցող քաղաքակրթութեան իմաստը։ Անգ. բրիտանական աշխատաւորական կուսակցութիւնը մէկ տեսութեան մէջ կը միացնէ պետութեան արտաքին եւ միջազգային քաղաքականութիւնները։ Գաղափարներու եւ ձգտումներու հասարակաց թել մը զանոնք կը միացնէ իրարու, կամ ուրիշ բառերով, մէկը միւսին ուրիշ մէկ երեւոյթն է։ Իմ կուսակցութիւնս ծնած եւ զարգացած է իմ օրերուս։ Զայն հիմնող համագումարին պատուիրակներէն մէկն ալ ես էի, եւ մինչեւ ուրիշ օրեւէ մէկը չկար կարծող թէ կ'արժէր անոր քարտուղարն ըլլալ, ես ստանձնեցի այդ աշխատանքը։ Այդ օրերուն, կուսակցութեան սնտուկին մէջ, սանդիմ չկար եւ խորհրդարանին մէջ, ներկայացուցիչ մը անգամ չունէինք։ Նոյն այդ կուսակցութիւնն է որ 1924ին կազմեց կառավարութիւնը, որ կը կոթնէր խորհրդարանի անդամներու 1/3ին վրայ միայն։

Ինչ որ ալ մտածեն այդ կառավարութեան վրայ, ան անշուշտ ապացոյցը տուաւ թէ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, աշխատանքը ի վիճակի էր վստահութիւն ներշնչելու եւ իշխանութիւնը ձեռք առնելու։ Այսօր, ան կը ներկայացնէ պաշտօնական ընդդիմադրութիւնը եւ խորհրդարանի 610 անդամներուն մէջ, 160 կուսակից կը համրէ։ Լրացուցիչ բոլոր ընտրութիւններուն մէջ, ուր յաղթանակի մը յոյսը կը ներկայանար, ան յաջողեցաւ շահիլ։ Վերջին ընդհանուր ընտրութիւններուն, իրեն հաւաքած ամբողջ քուէներուն թիւն էր 5 միլիոն 423,589 եւ անկից ասդին, բոլոր այն շրջաններուն մէջ ուր պայքար մղ՚ր էինք 1924ին, տեղի ունեցող լրացուցիչ ընտրութիւնները ցոյց կուտան թէ, այս թիւը անհամեմատ կերպով պիտի աւելնայ յառաջիկայ ընտրութիւններուն։ Հանրութեան կարծիքն այն է թէ կրնայ ըլլալ որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը հրաւիրուի կազմելու նոր կառավարութիւնը։

Մեծն Բրիտանիոյ մեր քաղաքական կուսակցութիւնները միշտ կազմուած են, հիմնուելով բնութեան եւ պ՚տուութեան կարգ մը ըմբռնումներու վրայ եւ այս ծրագրէն քաղելով կարգ մը եզրակացութիւններ։ Անգլիացին Ֆրանսացիէն կը տարբերի անով որ կը սարսափի խոստովանելէ թէ ինք փիլիսոփայ է եւ կը նախընտրէ ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ մէկը որ գործին մէջէն կ'ելլէ կաղն ի կաղ։

Ան ձեզմէ կը պահանջէ որ զինքը կոչէք «գործնական մարդ», որպէսզի կարծէք թէ ան իրերը չըմբռներ կանոնաւոր եղանակով։ Բայց մեծ սխալ մըն է որ կը գործէ։ Եթէ չիտակ ըլլար, իրեն պատիւ չպիտի բերէր. բայց չիտակ չէ. ինքզինքին հանդէպ անարդար է։ Ճօն Լոքի փիլիսոփայութիւնը ներշնչած է իր ժամանակի կառավարութիւնները։ Պէնթամ՝ օգտապաշտները, Հայր ու որդի երկու Միլները՝ իրենց ուժն ու թափը տուած են արմատականութեան եւ ազատականութեան։ Աշխատաւորական կուսակցութեան փիլիսոփայութեան հիմը կը կազմէ ընկերվարութիւնը։ Մեզի համար ընկերվարութիւնը՝՝ ըմբռնումն է կազմակերպուած եւ օրկանական համայնքի մը, որ իր ձեռքերուն մէջ ունի ընկերութեան նիւթական եւ տնտեսական ուժը, այնպէս որ անհատը կարենայ հարստահարութենէն ձերբազատուիլ եւ բարգաւաճելու ազատութիւն վայելել։

Անգլիական ընկերվարութիւնը երբեք չէ ներկայացուած միմիայն տնտեսական դաւանանք մը։ Իրական փորձառութիւններէ եւ պատմական իրողութիւններէ բխած մարդկային շարժում մը եղած է։ Զգացականութիւն մը չէ ան, եթէ ոչ ընկերային յեղաշրջութեան եւ գիտական ուսումնասիրութեան մէջ մասնաւոր տեղ չպիտի ունենար։ Արդիւնքն է ուսումնասիրութեան մը, գործնական փորձառութիւններու։

Ճարտարարուեստական յեղափոխութենէն անմիջապէս յետոյ, իմացականութիւնը եւ ռամկավարական փորձառութիւնը ծնունդ տուին կատարելապէս փաստացի, շարք մը տնտեսական քննադատութիւններու, որոնք կ'ուղղուէին այն ժամանակի երիտասարդ եւ հուժկու դրամատիրութեան։

(1)

ԲԻՒՐՈԿՐԱՏԻԶՄ

ԽՄԲ.—Թիֆլիսի Պրոլետարէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, իբրեւ պատկեր մը խորհրդային բ..քերու (24 նոյեմբեր).—

Երբ առաջին անգամ մտայ այդ հիմնարկութիւնը, սառը քրտինք պատեց ինձ։ Ուզեցի հենց նոյն րոպէին ետ դառնալ, սակայն գործի անյետաձգելիութեան պատճառով ներս մտայ, բայց... ծնկներս դողացին։

Մօտեցայ մի աշխատակցի, որը մի գեղեցիկ աղջիկ էր, շրթունքները ներկած թունդ կարմիր գոյնով։

— Ընկեր... խնդրեմ վերցնէք, այս թուղթը ձեր հիմնարկութեանն է վերաբերում։

Նա գլուխը բարձրացրեց, չեշտակի նայեց աչքերիս եւ, ըստ երեւոյթին փիզիոնոմիաս չհաւանելով, դժգոհութեամբ գլուխը կախեց։ Ես թուղթը դրեցի ուղղակի նրա առջեւ։ Նա շարունակում էր գրել, ուշադրութիւն անգամ չդարձնելով ոչ ինձ, ոչ էլ թղթի վրայ։

«Լաւ»,— անցաւ մտքովս,— ինձ չհաւանեց, ապա խեղճ թուղթն ի՞նչ է արել իրեն, թուղթն ինչո՞ւ չի վերցնում։

Ներկայութիւնս զգալ տալու համար, պինդ հազացի։ Նա վեր նայեց եւ այս անգամ արդէն բարկութիւն ցայտող աչքերը յառեց ինձ վրայ...

— Տարէք այն ընկերոջը, ինձ չի վերաբերում այդ թուղթը։

Գնացի ցոյց տուած ընկերոջ մօտ ու թուղթը մեկնեցի նրան.

— Ձե՞զ է վերաբերում...

Առանց թղթին նայելու, փնթփնթաց.

— Այո։

— Դէ, պատասխանեցէք խնդրեմ, ես շտապում եմ։

— Հիմա։

Նա գլուխը կախած՝ շարունակեց գրել, կարծես մոռացաւ և՛ ինձ, և՛ թուղթը։ Րոպէները թռչում են, սակայն... պէտք է համբերել...

Ճարահատ խորամանկութեան դիմեցի։

Գրպանիցս հանեցի «Սավետակի» ծխախոտի տուփն ու մեկնեցի նրան։

— Ծխեցէք, խնդրեմ։

— Ա՜... շնորհակալութիւն, մերսի։

Ծխախոտը նա վերցրեց, դրեց սեղանին եւ դարձեալ շարունակեց գրել։

Խորամանկութիւնս չանցաւ... ափսոս ծխախոտս։

Նրան ինձ յիշել տալու վերջին միջոցը եղաւ լուցկու վառելը։

Լուցկին վառեցի, ծխեցի, ապա խնդրեցի, որ նա ծխի, եւ որովհետեւ սեղանի վրայ մոխրաման չկար ու պատին էլ գրուած էր «յատակը չկեղտոտել», ստիպուած եղայ վառած լուցկին դնել տուփի մէջ, որով ամբողջ տուփը բռնկեց։ Ես յանկարծակիի գալով տուփը շպրտեցի սեղանին, որից եւ վախեցաւ պաշտօնեան։

— Ա՜հ, ի՞նչ էք անում, ի՞նչ էք անում, Աստուած իմ, գոչեց նա սարսափած։ Ես վերին աստիճան անյարմար դրութեան մէջ ընկայ, բայց նպատակիս հասայ. դրանով պաշտօնեան յիշեց, որ խօսակից ունի, եւ իսկոյն վրայ բերեց.

— Ի՞նչ էք ուզում։

Ես ցոյց տւի թուղթը։

— Ա՜... դա տարէք քարտուղարին, ինձ չի վերաբերում։

— Ներեցէք, վրայ բերի ես ու հեռացայ։

«Ո՞րն է քարտուղարը», մտածում եմ ինքս ինձ ու պատասխանը չգտայ։ Վերջը որոշեցի դէմքերին նայելով ճանաչել։

Սկսեցի գննել նստողների դէմքերը։ Դիմացս նստած էր էն սիրուն օրիորդը, որն ըստ երեւոյթին գործ չունենալով, «ռեդիկուլ»ը բաց արած՝ թանձրացնում էր շրթունքների ներկը ու հետն էլ խորամանկօրէն, աչքի տակով, նայում էր դիմացի ջահել տղային։

«Սիրաբանում են», անցաւ մտքովս։

Սիրուն օրիորդից մի քանի քայլ հեռու նստած էր մի այծամօրուք բիձա ու սաղ մնացած մի քանի ատամներով երշիկի վերջին կտորներն էր ծամում։

Չէ, սա էլ չի։

Նրանից մի քանի քայլ հեռու ոտը ոտին դրած, սիրուն ձեռը երկար, թաւ մազերի մէջ թաղած, քաղցրահնչիւն փափսուկով խօսում էր մեքենագրուհու հետ մի ջահել, գեղեցիկ տղայ։ Նրա աչքերի մէջ փայլում էր սիրոյ հրհրատող կայծը։ Ինձ մի րոպէ թւաց, թէ այդ աշխատակիցը մոռացել է ե՛ւ գործ, ե՛ւ պաշտօնատեղի ու, էսա հա, կը գրկի մեքենագրուհուն ու կը սեղմի կրծքին՝ նրանց շրթունքներն ա՛յնքան էին մօտեցել իրար, որ...

Ես զգացի, որ քարտուղարն անպայման սա պիտի լինի ու մօտեցայ նրան.

— Ներեցէք, սա...

— Սպասէք մի քիչ, կտրեց նա խօսքս։

— Ես շատ...

— Մի քանի րոպէ։

— Ընկեր, ես աշխա...

«Այսպէս գիշերւայ ժամը 10ին «Ժոկէյ» կլուբում», շարունակեց նա փափսալ մեքենագրուհուն...

Մեքենագրուհին գլխով հաւանութեան նշան արաւ ու նրանց ժպտուն, վաւաշոտ հայեացքներն ակամայից բաժանուեցին իրարից։

Մեքենագրուհին խեթ-խեթ նայեցաւ ինձ վրայ. զգացի, որ մտքում մի լաւ հայհոյեց, ապա բաց անելով ռեդիկուլը, սկսեց սպիտակ փոշին քսել առանց այն էլ ջրաղացպանի նման ալրոտ դէմքին։

Երիտասարդը շուռ եկաւ ու չափելով ինձ ոտից գլուխ, բարկացոտ տոնով հարցրեց.

— Ի՞նչ էք ցանկանում։

Ես թուղթը պարզեցի։

— Լաւ...

— Միայն շուտ, խնդրում եմ...

— Ո՞ր տեղից է։

— Կարդացէք, կ'իմանաք...

Նա թուղթը շուռ ու մուռ տուեց, հազաց ու...

— Ներողութիւն, քարտուղարը ես չեմ։ Տարէք քարտուղարին, ու նա շուռ եկաւ դէպի մեքենագրուհին։

Այս անգամ արդէն կատաղութիւնս եկաւ.

— Սա ի՞նչ խայտառակութիւն է, եղբայր, ամբողջ երկու ժամ է, որ ինձ փնտռել էք տալիս. վերջապէս ո՞րն է ձեր քարտուղարը...

Բոլորն ապուշ կտրած նայեցին ինձ։

— Քարտուղարն այստեղ չէ, լսեց սիրուն օրիորդի ձայնը. նա հինգ շաբաթով այլ տեղ է ուղարկուած։

— Իսկ ո՞վ է նրա տեղապահը, հարցրի ես։

— Ես եմ, լսեց մի ձայն։

Ես շուռ եկայ. դա սպիտակ ձեռներ ունեցող երիտասարդն էր, որը շարունակում էր իր սիրահարութիւնը մեքենագրուհու հետ։

— Դէ, խնդրեմ, կարդացէք այս թուղթը եւ բացատրութիւն տւէք։

— Ո՞ր հիմնարկութիւնից էք, ո՞վ էք եւ ի՞նչ էք ուզում։

— Բանգիւղտեսչութիւնից, թեթեւ հեծելազօր...

Բոլորն էլ գոյնները նետեցին, սիրուն երիտասարդը յափշտակեց թուղթը եւ տեղից վեր կենալով, աթոռ հրամցրեց ինձ։

Մեքենագրուհին ժպտաց ու սկսեց աշխատել։

Ներկած շրթներով աղջիկն աղերսալի հայեացքով նայեց ինձ ու պահելով «ռեդիկուլ»ը, շտկեց ու աշխատանքը շարունակեց։

Այծամօրուք ծերունին դեռ ծամում էր երշիկի վերջին կտորը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ANTHOLOGIE DES POÈTES ARMÉNIENS

Պ. Աստուր Նաւարեանի գիրքը զուրկ չէ թերութիւններէ, որոնցմէ մէկ քանին պիտի ներէ որ հոս վեր հանենք։

Այդ աշխատութիւնը անշուշտ պատիւ կը բերէ Պ. Նաւարեանին։ Անոր գրքին մէջ հայ բանաստեղծութիւնն է որ կը ներկայացուի, եւ իբր այդ մենք իրաւունք ունինք թափուած աշխատանքին թերի կողմերը մատնանշել։

* * *

Նախ լեզուի պարզ սխալներ կան հոն, յետոյ կատարուած չէ ընտրութիւնը ճաշակի նրբութեամբ եւ բծախնդրութեամբ ու վերջապէս, բանաստեղծները ներկայացնող Նաւարեանի մէկ քանի տողերը չունին ուզուած կոկիկութիւնը եւ ինքնատպութիւնը։

Anthologie des Poètes Arméniensի տեղ լաւ էր դնել Anthologie poétique arménienne կամ Anthologie de la poésie arménienne: Այս սխալը Ֆրանսացիք ալ կ'ընեն, ծաղկաքաղի իմաստը չի յարգուիր։

Բանաստեղծները չեն որ կ'ընտրուին, այլ իրենց կտորները, որոնցմէ մէկ քանիները հաւաքելով կ'ունենանք anthologie մը։

Անցնինք Նաւարեանի կարճ ուսումնասիրութեան, ուր առաջին ընթերցումով հետեւեալ սխալները գտայ, որոնք կշիռ ունեցողներէն չեն, բայց եւ այնպէս...։ Le cerveau égayé.. (էջ 12) պիտի նախընտրէի Le cerveau enflammé.—Des Alpes Arméniennes (նոյն էջ) պէտք էր տալ նախ լեռներուն բուն անունը կամ անունները ու յետոյ աւելցնել. Ces Alpes Arméniennes.—Pulvérisait dans ses mains de fer les rochers (էջ 13)։ Հոս rochers շատ հեռու մնացած է, պէտք է դարձնել ու գրել. dans ses mains de fer pulvérisait les rochers, sur lesquels, de ses ongles, il dessinait des aigles.

Etait si aimé de son peuple qui à sa mort... (էջ 14), որո՞ւն մահուան, ժողովուրդի՞ն։ Պէտք էր դարձնել դարձնել ու գրել. A la mort du roi, très aimé de son peuple, nombre de personnes... — David, surnommé vincible (էջ 15) պէտք էր l'Invincible.—

Ինչո՞ւ գրել Khorèn, թէ Khorène...: (նոյն էջ).— էջին մէջ Տանդէի եւ Նար ցիի բաղդատութիւնն ալ դատութեան ձեւափոխութիւն կարօտի։

Փակագծի մէջ բանաձ էջին մէջ Նաւարեան ցատրէ Ֆրանսայի ուժեղ ցութիւնը հայկական բարքեր վրայ։ Այդ ազդեցութիւնը կարծեր թէ երկրին խոր թափանցած ու բարքերը փոխութեան ենթարկած Պետական կազմէն զատ ոչինչ կրած է կարծում ցութիւնը։ Հայկական բա անկումի շրջանի մը չէին գտնուեր որ իրա տար ազդեցութիւն եւ պարուէին անոնց մէջ։ l'honore beaucoup...(էջ 18) Ֆրանսա՞ն թէ Հայաստան

Պոլսոյ գրականութեան տպաւորած գործերը Նաւար կ'որակէ charmantes et pers nelles: Ի՞նչ կը նշանակեն երկու ածականները։

Նաւարեան չի յիշեր Պ եանի քով Ե. Օտեանը, չեր, ոչ Շիրվանզադէն, եանը, թերեւս կը սպա այս վերջին երկուքը բա յին երկրագունդէն, Օտեա՞նը...: Զօհրապին նուիրէ élégant ածակ վերջապէս Օշականը իր րով Նաւարեանի ուշադրութ արժանի չէ եղած։ Քանի պարզապէս անուններու տակութիւն մըն էր, գիրքին անոնց անունն ալ զետեղել բիշներու շարքին։

* * *

Առանց քննախնդրութեան սենք նաեւ որ Նազենի Տէր Մի յելեանի ու Շահազիզեանի պիտի նախընտրէինք վերջ ուածները, պիտի հրճուէինք Մեծարենցի ու Զարիֆեանի եւելի լայն տեղ տրուած եւ անոնց շռայլուած այդքան չոր չըլլային։ Մեծա րենցն ու Զարիֆեանը կը կայացնեն հայ բանաստեղծ թեան ամենանոր ճառագայթ մը, եւ իբր այդ, անհամեմատ է որ երկուքին նուիրուած միայ երեք էջեր գտնուին 250 էջ ծաղկաքաղի մը մէջ։

Քամառ - Քաթիպայի նուի ուած տողերուն մէջ, նախավ ջին տողը կը կարդամ un parfum de terroir, պէտք էր գրել terroir։ Հոս terroirը միշտ pays ի նշանակութ ունի։

Բառական թարգմանութ այս գեղեցիկ կտորին վտարած է ամէն ներդաշնակ թիւն։

Էջ 33.— Ou il montra belles qualités dramatiques Սխալ։ Պէտք էր դնել des belles qualités de dramaturge:

Էջ 36.— Les blessures son coeur, rongées et profondes Իրաւ որ շուարած եմ rongées բայլին տէրը փնտռելու բայց կարծեմ սիրտը պէտք ըլլայ։

Էջեր 39 եւ 41.— կամ Chant de liberté կամ Chant de la lib երկուքէն մին ընտրելու Սուրբ Խաչը թարգմանուած Sainte Croixի..քանի մը էջ Saint Jacquesով Սուրբ Յա պէտք է հասկնալ։

Իմ կարծիքովս լաւ պիտի լար անոնց հայկական ան ները պահել եւ էջին զանոնք թարգմանել խո շով մը, եւ ի հարկին տեղեկութիւններով ցընել։

Երկու Դուրեաններու շիկթաշլեանի քերթուած յաջող թարգմանութիւն ներկայացնեն, եւ ընտր կտորներն ալ գեղեցիկներէն

Միայն էջ 71 կարդացի seigue les enfants, պէտք գրել aux enfants։ Էջ 72.— corps et mon âme sont ple de blessures,— ես պիտի մանէի mon âme et mon corps sont couverts de blessures.

...ցեխեանի փրանսերէն մէկ թարգմանութիւնը զոր Նաւարեան արտադրած է, շատ տկար է, որովհետեւ համապատասխանութիւն մը չեն կազմեր alarme եւ arme, liberté, Voltaire terre, sort, chemin, humain, drapeau եւ միացեալը..., ... վար, vérité sublime, universelle..., Նորոյթ ու բառերու համապատասխանութիւն չկայ այս ...ին մէջ, եւ վերջին տողերն որ քիչ մը կ'աղաւաղեն ... ու Սեթեանը։

... համար Նաւարեան ... elle possède toutes ... gammes sensibles de la ... ի՛նչ անուշ նախադասութիւն եւ ինչքա՛ն ալ զուրկ ... ութենէ։

... ou il (Aharonian) se révèle ... artiste prestigieux (էջ 101). ... prodigieux ըլլար Նաւարեանին ուզածը...։

Էջ 167՝ «Հրաշալի Յարութիւնը եղած է «L'Insurrection miraculeuse».

Էջ 175՝ de la justice que, vos ... eaux ont sculptée. լաւ է ... eaux-ի տեղ գործածել ci ... ux։

Էջ 176՝ առաջին տող. passez ... ce chemin, pressé et sans ... ère... նախադասութիւնը ձեւափոխումի կը կարօտի։

Էջ 177՝ de roses rouges d'espérance. բնագիրը չունիմ բայց ... «յոյսոյ կարմիր վարդեր» ... է հասկնալ, ուրեմն հարկ ... գրել de rouges roses d'espérance... տարբերութիւն կայ,

Էջ 189 սա երկու յանգերը ... հրճուանք պիտի պատճառ... Banville-ի, որ այդ տեսակ ... ութիւններուն հաւաքածոն ունի իր մտքին մէջ։

... plaies ravageantes
... larmes rongeantes

... արուժանի քերթուածներուն ... ութեան մէջ լաւ յաջողած ... թարգմանիչը։ Կար նաեւ ... ատութեան Արձանը»՝ որ ... պէս իր փայլուն տեղը կըր... ունենալ։

Էջ 290 ô mon coeur esseulé։ ... Բառեր կան զոր բառարանէն ... ուրիշ տեղ կարդալը մարդուն ականջը կը պատռէ, անոնցմէ է esseulé-ն։

Էջ 216 les vignes de Pan, ... թարգմանել les coteaux de ... Քանի մը տող վար les ... nts Oural եւ ոչ թէ d'Oural։

... Այսչափը կը բաւէ. քանի որ ... գիրքը կը նմանի քարահանքի ..., որքա՛ն կը փորես այնքան կը գտնես։

Այսու ամենայնիւ, «Թափ... աշխատանք կայ», Ու հե... ակը բացարձակապէս իր ի... ունքին մէջն է այդ գործը ...լով Դաւիթեանի, փոխա... «Անդարձ գացողներուն» ... «Հայ մտքի Հսկաներուն»...։

Ե. ՉԱՀՐԷՃԵԱՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1929Ի ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսացի ծանօթ գուշակուհի մը Տիկին Ֆրայա, անցեալ տարի գուշակութիւններ ըրած էր 1928ի համար, ինչպէս «Նախարարի» մը եւ «Մեծ դրամատէր»ի մը յանկարծական մահերը (Պոքանովսկի եւ Լէօվէնշթայն)։

Գուշակած էր նոյնպէս որ տարին պիտի վերջանար մեծ գայթակղութիւններով (Կազէթ տիւ Ֆրան, Քլոգ)։

1929ի համար Տիկ. Ֆրայա հետեւեալ գուշակութիւնները կ'ընէ.— 1929ը նշանակուած է Հրատի (կրակ) եւ Արեւու կնիքներով։ Այս ազդեցութիւնները խսկապէս աղետալի չեն, բայց բռնութիւն, ծայրայեղ կոպտութիւն, կրքոտ, կրակոտ եւ կտրուկ զգացումներ կը հրահրեն։ Միջակ նկ. բազրի տէր անձերը ուրեմն, գերի պիտի դառնան իրենց ամէնէն յոռի բնազդներուն։ Ո՛չ մէկ խղճմտանք։ Շահի՛լ, շահի՛լ եւ վայելել։ Բազմաթիւ սպանութիւններ, գողութիւններ, օդանաւու, շոգեկառքի աղէտներ պիտի պատահին, մեծ հրդեհներ, երկրի շարժ մը։ Սակայն, տկարներուն համար վատ եղող այս ազդեցութիւնները պիտի նպաստեն ընտիր անձերու յաջողութեան։ Այսպէս, բժշկական նշանակելի գիւտեր պիտի ըլլան, հիւանդութիւններու դարմանման մէջ իսկական յեղափոխութիւն մը, որովհետեւ պիտի ջանան աւելի հիւանդները բուժել, քան թէ հիւանդութիւնները։ Հոգեբուժումը մեծ տեղ պիտի գրաւէ բժշկութեան մէջ եւ մեծ յառաջդիմութիւններ պիտի ունենայ, ինչպէս նաեւ վիրաբուժութիւնը։

Գրականութեան, երաժշտութեան, բեմական արուեստին մէջ հրաշալի տաղանդներ երեւան պիտի գան։ Թատերական արուեստը նորութիւն մը պիտի ճանչնայ, բայց նկարչութեան մէջ ոչինչ։ Գիտութիւններու, արուեստի ինչպէս նաեւ քաղաքականութեան մէջ, երիտասարդները մեծ տեղ մը պիտի գրաւեն։

Անոնք որ քսան տարիէ ի վեր դեր մը խաղացին Ֆրանսայի ճակատագրին մէջ, պիտի քաշուին ասպարէզէն։ Համբաւաւոր անձեր պիտի մեռնին, անոնց տեղը պիտի բռնեն ուրիշ հեղինակաւոր անձեր։ Կառավարութիւնը վրդովիչ ցնցումներ պիտի ունենայ եւ թերեւս գարունէն առաջ իյնայ։ Այս պիտի ըլլայ անոր վերջը։ Նորերը հոդ պիտի պատրաստեն դիկտատորի մը, որ 3-4 տարի յետոյ պիտի գործէ։

Ապրուստի գիները պիտի սղեն, առեւտրական գործառնութիւնները շատ դժուարութիւններու պիտի հանդիպին։ Ցակարանը մինչեւ Մարտ, գէշ վիճակ մը պիտի անցընէ եւ շատ հարստութիւններ պիտի փճանան։

Յեղափոխութիւն տեղի չպիտի ունենայ, որովհետեւ դժգոհներուն տալով ժամանակաւոր գոհացումներ, կարելի պիտի ըլլայ զանոնք հանդարտեցնել։

Եւրոպայի արեւելքէն պատերազմի սպառնալիքներ պիտի լսուին. ամէն տեղ խռովութիւն. բայց Ֆրանսա պիտի փայլի իր մտքով եւ գիւտերով։ Գարնան սակայն, ամէն ինչ լաւ պիտի երթայ։ Առեւտուրը քանի մը մեծ ծագրորդ փլուզումներէ յետոյ, պիտի գտնէ իր բնական վիճակը։

Խնդիրներն ու ջղագարները պիտի շատնան. մահուան առեղծուածին մասին զարմանալի յայտնութիւններ պիտի ըլլան։

Ա՞ՅՍ ԱԼ ՍՈՒՏ Է

Պոլսոյ «Ժամանակ» լրագիրը Թունդ հակակուսակցական, որ Պ. Շահվէրտեանի մասնաւոր համակրանքը կը վայելէ եւ կը փրփրի, երբ աննպաստ խօսք մը լսէ երեւանցիներու մասին, հետեւեալ պատմութիւնը կը հրատարակէ դեկտ. 10ի թիւին մէջ.

Երեւան հաստատուելու համար, վերջերս այնտեղ մեկնած հայրենակից մը իր մայրը միասին առնելով վերադարձած է Պոլիս։ Բնաւ գոհացուցիչ չի գտներ հայ գաղթականներուն վիճակը։ Անոնց մեծ մասը գրեթէ ցցլցած են, կ'ըսէ։ Լաւագոյն յոյսերով եկեր են, բայց յուսախաբ մնալով, շարունակ կը գանգատին։ Երկրագործ գաղթականները հողային աշխատութիւններ գտած են, նոյնպէս ա՛յն արհեստաւորները, որոնց պէտքը զգալի է տեղին մէջ, իսկ մնացեալները թէ բնակարան եւ թէ գործ գտնելու մեծ դժուարութիւն կը կրեն եւ ընդհանրապէս իրենց գանգատները եւ դիմումները հետեւանք չեն ունենար, որովհետեւ պետական շրջանակները հետաքրքրութիւն մը ցոյց չեն տար, իբր գաղթական իրենց ներկայութիւնը հաճելի չի թուիր։ Միայն համայնավարները ի նպաստի են, միւսները «պոլսեցի» տիտղոսով կ'որակուին։

Պ. Շահվէրտեան ինքն իսկ ականջալուր եղած է այս դժգոհներու տրտունջքին։ Այդ գաղթականներէն մէկ երկուքը փողոցը կօշիկի ներկարարութեամբ զբաղած պահուն երեք անձեր կը ներկայանան իրենց կօշիկները ներկել տալու համար։ Մէկը Պ. Շահվէրտեանն էր։ Այս անծանօթները հարցումներ կ'ուղղեն գաղթական ներկարարներուն, որոնք կը սկսին գանգատիլ թէ... Պ. Շահվէրտեան զիրենք հրապուրեց ամէն հանգիստ ու դիւրութիւն խոստանալով, մինչդեռ խեղճ մնացին։

Պ. Շահվէրտեան կը պատասխանէ թէ ինչո՞ւ ճշմարտութիւնը չեն խօսիր. ինք ընդհակառակը պէտք եղած յորդորը տուաւ որ չերթան, բայց իրենք գիշեր ցերեկ անհանգիստ ըրին զինքը, որպէսզի ճամբայ հանէ։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակը շաբաթէ մը ի վեր անդադար դանիփակ նիստ կը գումարէ, զբաղելու համար Ռուսիա կատարուած արտածումներու խնդրով։ Այս արտածումներու գործին պատճառաւ, մինչեւ հիմա 39 Առեւտրական Սենեակներու նախագահները փոխուեցան։ Հիմա ալ կ'ըսուի թէ ծանօթ անձնաւորութիւն մը պիտի ստիպուի հեռանալ Պոլսոյ Սենեակէն։

«Ճիւմհուրիյէթ»ի համաձայն, Պոլսոյ արտածումներու գործը կատարեալ գայթակղութիւն մըն է։ Առեւտրական Սենեակը, ծանօթ անձի մը միջամտութեան վրայ, Պոլսոյ յատկացուած ամբողջ բաժինը յանձնած է խմբակի մը։ Եւ խմբակին գլուխն ալ Հայ մը կը գտնուի։ Առեւտրական Սենեակին անդամները բողոքած են թէ իրենց վստահութիւնը չարաչար գործածուած է։ Սենեակը որոշած է չեղեալ նկատել նախապէս եղած բաշխումը, եւ նոր բաշխում կատարել, որպէսզի բոլոր վաճառականները օգտուին։

*
* *

Արտածման արտօնագրի վաճառում մը սկսած է Պոլսոյ հրապարակին վրայ, ինչպէս կը գրէ «Ազգամ»։ Արտօնագիրները ամէնէն աւելի Իզմիրցի վաճառականներու կողմէ կը ծախուին։

Մէկ սնտուկ լիմոնի արտօնագիրը քսան ոսկիի փոխարէն կը փոխանցուի. մինչդեռ մէկ սնտուկ լիմոնը 650 ղրշ. միայն կ'արժէ։ Այսպէս, կը գրէ նոյն թերթը, մեծ շահեր կ'ապահովեն արտածում կատարողները, որովհետեւ լիմոնին հատը որ 60 փարա կ'արժէ այստեղ, Ռուսիոյ մէջ 50 ղրշ.ի կը ծախուի։

ՃԵՐՄԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Պոլսոյ ճերմակ Ռուսերուն բնակութեան պայմանաժամը փետրուարին կ'աւարտի։ Աշխատանքի միջազգային գրասենեակին քարտուղարը այս առթիւ ըսած է թէ մեկնումը շուտով պիտի վերսկսի եւ թէ մինչեւ որոշուած թուականը գործը պիտի աւարտի։

Մօտ ատենէն խումբ մը ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Հարաւային Ամերիկա։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Փարիզի պատուոյ դասակարգի ֆութպոլի խումբերուն ախոյեանական դարձի երրորդ մրցումները։ Ամէնէն կարեւորն էր Բլիւայ-Ֆրանսէի եւ Ս. Ա. Փարիի մրցումը որ տեղի ունեցաւ Սթատ Պիւֆալօի մէջ 10 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան։ Երկու խումբերն ալ թէեւ բուռն ճիգեր ըրին յաղթանակը խլելու, բայց արդիւնքը մնաց հաւասար, 1ի դէմ 1։

Բլիւայ-Ֆրանսէ խումբին լաւագոյն յառաջապահը Սարգիս Կարապետեանն էր որ նուրբ դարձուածքով մը նշանակեց հաւասարեցուցիչ նշանակէտը։

Բլիւայ-Ֆրանսէ խումբը եղանակի սկսելէն ի վեր կատարած է 22 մրցումներ, որոնց 17ը յաղթական եւ 5ը հաւասար արդիւնքով։ Նշանակած է 72 նշանակէտ. իսկ տուժած է 18։ Շահուած նշանակէտերէն 33ը նշանակած է Սարգիս Կարապետեան։

Ֆրանս. մարզական բարձր շրջանակները կը զարմանան այս խումբին շարունակական յաղթանակներուն վրայ եւ գովասանքներ կ'ընեն անոր ներդաշնակ ու տոկուն խաղարկութեան զայն նկատելով Ֆրանսայի ամէնէն նշանաւոր խումբը։

Յառաջիկայ կիրակի տեղի պիտի ունենայ Փարիզի ախոյեանական մրցումներու չորրորդ շարքը։ Այս առթիւ Սթատ Էլիզապէթի մէջ Բլիւայ-Ֆրանսէ պիտի մրցի Ս. Ա. Քաթորզի դէմ։ Այս մրցումին եւս առաջին խումբին յաղթանակը կը նախատեսուի։

Գ. Դասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԷՆ.— Անգլիոյ մէջ, 8 տարու փոքրիկ աղջկան մը բազուկը խաղի մէջ կոտրած ըլլալով, մայրը զայն տարաւ հիւանդանոց։ Հոն պէտք եղաւ փոքրիկը ճառագայթել ննջեցնելու։ Բժիշկը հազիւ թէ շարժման մէջ դրած էր ելեկտրական հոսանքը, եւ թէ փոքրիկին մայրը որ գործողութեան ներկայ էր, բուռն ցնցում մը զգաց եւ ուշաթափ ինկաւ գետին։ Պահ մը յետոյ, երբ ինքզինքը գտաւ, տեսաւ որ բժիշկին օգնական հիւանդապահուհին գետին փռուած, կը գալարուէր ցաւէն։ Մայրը որ մտահոգ էր իր զաւկին մասին, զայն փնտռեց գործողութեան սեղանին վրայ։ Հոն չէր։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, եկան իրեն լուր տալու, որ տղեկը մեռեր էր։

Ելեկտրական հոսանքը նախ զարկեր էր հիւանդապահ կնոջ, անոր պատճառելով այրուածքներ, յետոյ փոքրիկին որ մեռեր էր եւ մայրը որ ուժգին ցնցում մը զգացեր էր։ Արկածին պատճառները դեռ չեն գիտցուիր։ Լուրը շատ գէշ ազդած է, մանաւանդ անոր համար, որ նման հազուաւոր պարագաներ նախապէս դարմանուեր էին նոյն միջոցով եւ նոյն գործիքով։

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ՆԱԽԱՆՁԻ ԶՈՀԵՐ.— Նախորդ իրիկուն, Պուլվար Մէնիլմոնթանի անցորդները բուռն յուզման մը մատնուեցան։ Երիտասարդ մը ատրճանակով կը փորձէր սպաննել կին մը, որ ծանրօրէն վիրաւոր կ'իյնար գետին ու յետոյ, զինքը ձերբակալել փութացող ոստիկաններուն ալ սպառնալով մէկտեղ, կը կրակէր իր սրտին ուղղութեամբ, իյնալու համար ոստիկաններուն թեւերուն մէջ։

Այր ու կին ծանրօրէն վիրաւոր փոխադրուեցան հիւանդանոց։ Նախնական քննութիւնը մը երեւան հանեց որ այրն ու կինը ատ ... անցեր էին քանի մը տարի առաջ։ Կինը սակայն, երեք օր առաջ փախեր էր ամուսինին քովէն, անոր նախանձին եւ անտանելի նկարագրին պատճառով. իսկ այրը որ արդէն կը հետապնդէր իր կինը, կրակեր էր անոր վրայ, երբ զայն տեսեր էր փողոցին մէջ։

ԱՆՈ՞ՆՔ ԱԼ ՅՈՒՍԱՀԱՏ.— Կով մը եւ եզ մը, առջի օր Վ... լէթի սպանդանոցը կը տարուէին, երբ փախան հովիւին ձեռքէն ու սկսան արագօրէն, փողոցէ փողոց փախչիլ, մինչեւ որ — հալածանքէն խուսափելու համար արդեօք — նետուեցան Ուրքի աւազանը։

Զանոնք փրկելու համար, աջէն ու ձախէն օգնութեան փութացին։ Առնուազն, երեք քառորդ ժամ պէտք եղաւ փրկելու համար կովը որ դեռ ողջ էր, եւ դուրս քաշելու համար եզան դիակը։

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՄՕՏ Է ՔԱՆԻ՞ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՏԱՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

— Կը բաւէ՛, հանգի՛ստ,ըսաւ ... ձայնով մը։ Յետոյ առջեւը ...ուած թուղթի մը վրայ աչք ...լով մոլտաց.

— Խայտառակնե՛ր, իսկական ...րենիքի դաւաճաննե՛ր...

— Հիւանդանո՛ց, հրամայեց ...ակին, ու թուղթ մը ստո...րելով երկնցուց անոր։

Անջատուած միջոցէն, Դա... դուրս ելաւ խելացնոր ու ...տուհանէն առանց բան մը ...ակնալու։ Որովհետեւ կը վա...նէր հաւատալու լսած խօս...րուն ու պալին կարեկից վե...րաբերմունքին։ Կը շարունակէր ...ւղ կարծել բոլորը, ու սոսկա... ճակատագրի մը դիմելու ...ածումէն կը սոսկար, երբ ...նք առաջնորդող պահակը ...եցաւ ճամբան,

— Փա՛ռք տուր Ալլահին որ ... հրամանատարը բացակայ էր ...սօր։ Անոր ձեռքէն մահ կ'ելլէ միայն ու անիկա հանքէն զատ տեղ չի զրկեր։ Իսկ հանք գացողը շաբաթէն աւելի չապրիր...

— Ինչպէ՞ս, հարցուց Դաւիթ զարմանահար։

— Ամէն օր տասնըհինգքսան հոգի կը մեռնին հանքերուն մէջ, թունաւոր օդէն կամ փլուզումներէն։ Հոն գացողը թաղուելու համար դուրս կ'ելլէ...

Լռեց։ Անձկութիւն մը պատեց Դաւիթի հոգին, ու միանգամայն օրհնեց իր բարի աստղը որ այս հրաշքը գործած էր։ Դուրսի արեւին հետ ուրախութիւն մը խուժեց իր մէջ, ու մտածեց կինը եւ զաւակը կանչելու միջոցին մասին։

V

Սկիզբի օրերը մեռելաթաղ եղաւ։ Երեք հոգի էին. ինք, ուրիշ Հայ մը, լարախաղաց Կարապետ, որ ամէն Մեռելոցի գերեզմանատան դիմացի կանաչութեան մէջ «Եա՛ Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ» իր յանկերգովը դրամ կը հաւաքէր։ Երրորդը Յոյն մըն էր, երիտասարդ, որ գողութեան միջոցին բռնուած եւ սակայն բարեբախտ դիպուածով մը, փոխանակ հանք զրկուելու հիւանդանոցի ծառայութեան յատկացուած էր։

Մեռնողները այնքա՛ն շատ էին որ առտուընէ մինչեւ մութին կոխելը դադար չունէին։ Երկուքը ոտքերէն ու միւսը գլուխէն բռնած, փաթթոցաւորի մը ետեւէն արագ քայլերով կ'իջնէին բլուրէն, կ'անցնէին երկաթուղիի գիծերը, կը մտենային ծովեզերք ու նախօրոք պատրաստուած անթիւ փոսերէն մէկուն մէջ կը նետէին։ Յետոյ կը վերադառնային, նորէ՛ն ականջքով, քրտնած՝ ու պահ մը հանգչելու յոյսով, բայց իրենց բացակայութեան միջոցին արդէն ուրիշ մահ մը պատահած էր, եթէ ոչ երկուք, ու նորէ՛ն նոյն գործը, եղերական ու տրտում։

— Ա՛յ ձեր հոգին, ձեր հաւատքը... կը հայհոյէր զայրացած,— յոգնած լարախաղացը։

— Սո՛ւս, ա՛յ տղայ, կը յորդորէր Դաւիթ, վախցած եւ խոհեմ։

— Զգէ՛ Աստուածդ կը սիրես, կը շարունակէր Կարապետ նոյն շեշտով, ըլլալիքը մեռնիլ մը չէ՞, կրօնքնին հա հիմա՛..., կը հայհոյէր, չափով մը հանգչելու, թեթեւնալու համար։

«Ըլլալիքը մեռնիլ մը չէ՞...» կը խորհէր Դաւիթ։ Անշուշտ, բայց ինք մեռնելէ չէ որ կը վախնար։ Եթէ աշխարհի մէջ առանձին ըլլար, ինչպէս սա լարախաղացը, վաղուց ապրելու փափաքը թողած ու մահուան հետ հաշտուած կ'ըլլար։ Բայց... Բայց կին մը ունէր, ու աւելին՝ զաւակ մը, իր արիւնէն իր սիրտէն մէ՛կը, որոնց վիճակուած կեանքը առանց իրեն, սոսկում կը պատճառէր ամէն անգամ որ կ'անդրադառնար այդ մասին։ Միւս կողմէ կը նշմարէր որ տեսակ մը յանդիմանական շեշտ կար Կարապետի խօսելակերպին մէջ. յայտնի էր որ զինք վախկոտի տեղ կը դնէր, ու անիկա չափէն աւելի ծանր եւ նուաստացուցիչ էր իրեն։

— Լսէ՛, Կարապե՛տ, խօսեցաւ անոր անգամ մը երբ մեռել մը թաղելէ կը վերադառնային, ու իրենց քայլերը դանդաղեցուցած էին բլուրն ի վեր,— մեռնելէ վախցողի տե՞ղ դրած ես ինծի...

Կարապետ յանկարծակիի եկաւ այս հարցումին, մանաւանդ արտասանուած շեշտին վրայ, ու պատասխանելէ առաջ զարմացած մը նայեցաւ անոր դէմքին։

— Ի՛նչ գիտնամ, Լաօ՛, պատասխանեց ի վերջոյ, այնքա՛ն «սո՛ւս, սո՛ւս» կ'ըսես որ...

— Գիտե՞ս որ ընտանիք մը եւ մանչ մը ունիմ, տասը տարեկան մանչ մը,— ու յուզումէն աչքերը պղտորեցան, դէմքը պրկուեցաւ։

Այս անգամ Կարապետ պատասխանելու բան չգտաւ։ Նայեցաւ, երկա՛ր ու խռովքոտ իր ընկերոջ, ու մէկէն բռնեց անոր ձեռքը, պահեց ուժով մը սեղմած, եւ այսպէս լուռ, միացած, անոնք սկսան քալել արագ, ու մտքով իւրաքանչիւրը փոխադրուած այս վարի կեանքէն դէպի բարձր ոլորտներ, մինչ արեւը պայթած օդագնդակի մը նման ծովուն եզերքն կ'իյնար ու մութը վերի անտառէն ակնդէտ՝ վար իջնալու րոպէին կը սպասէր։

*
* *

— Վերջին օրս է այսօր, ըսաւ օր մը Յոյնը։ Կը խնդար՝ շրթունքները բացած ու ճերմակ ակռաները դուրս ցցած։

— Վերջին օրս է այսօր, կը կրկնէր միշտ ծիծաղելով սառնօրէն երբ մեռելները կը փոխադրէին բլուրէն վար ու երբ զանոնք փոսերուն մէջ կը նետէին։

— Վերջին օրս է այսօր, հնդրեցաւ կէսօրուան ճաշէն վերջ, երբ արեւուն տակ ու խոտերուն վրայ Դաւիթ եւ Կարապետ իրենց գլանիկները կը ծխէին։

— Աչքդ լո՛յս ըսինք, պատասխանեց նեղսի՛րտ մը Դաւիթ։

(8) Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

Ոստիկանութիւնը երէկ կնքեց Հանրի Տիւմէի գրասենեակը եւ կը կարծուի թէ նախկին տնօրէնը պիտի ձերբակալուի։

«Լա Ռիւմէօր»ի տնօրէն ժորժ Անքէթիլի յայտարարութեանց վրայ, երկու նոր մեղսակիցներ եւս մէջտեղ ելան, երկուքն ալ Հրեայ՝ Էտկար Վէյլ եւ Աբրահամ Հանտվերկէր, վերջինը առաջինին փեսան։

Ասոնք հարցաքննիչ դատաւորին ներկայանալով բացատրեցին թէ սեպտեմբերի վերջը 100,000 ֆրանք դրամագլուխով ընկերութիւն մը հիմնած էին՝ սակարանական գործերով զբաղելու համար։ Վէյլ ամսական 4000 ֆր. կը ստանար, փեսան քիչ մը պակաս։ Ունէին 53 յաճախորդներ եւ օրական մօտ 300 ֆրանք միջնորդչէք կը գանձէին։

Ընկերութիւնը կազմուած էր Տիկին Հանօի խորհրդական փաստաբան Հէրսանի միջոցով։ Դրամագլուխը վճարած էր Տիկին Հանօ, որ ընթացիկ ծախքերու համար տուած էր նաեւ 150,000 ֆրանք։ Այս ընկերութիւնը պայմանագրութիւն մը կնքած էր ժորժ Անքէթիլի հետ, անոր ապահովելով 500,000 ֆրանք իբրեւ ծանուցումի փոխարժէք առաջին տարուան համար եւ «Լա Ռիւմէօր»ի միջոցով եկած գործերուն վրայ ալ 100ին 20 շահ։

— Դո՞ւք վճարեցիք 500,000 ֆրանքը «Լա Ռիւմէօր»ի։

— Ո՛չ, տիկին Հանօ արդէն վճարած էր այս գումարը Պ. Անքէթիլի։

— Ուրեմն ձեր ընկերութիւնը հիմնուած էր պարզապէս արդարացնելու համար տիկին Հանօի կողմէ նախապէս Պ. Անքէթիլի վճարուած գումարնե՞րը։

Հրեաները խոստովանեցան որ իրենք միջանկեալ մարդեր էին՝ Տիկին Հանօի զեղծարարութիւնը ծածկելու համար։ Հարցաքննիչ դատաւորը զանոնք ամբաստանեց իբրեւ դրամաշորթութեան մեղսակից։ Հրեաները բողոքեցին։ Դատաւորը ըսաւ թէ փառք պէտք է տան որ զիրենք ձերբակալելով Սանթէի բանտը չի դներ։

⁂ Շանպէրիի մօտ Էկպէլ գիւղին մէջ Սէզար Հուլէն անուն 60 տարեկան Ֆրանսացի մը, որ ամբողջ հարստութիւնը «կազէթ տիւ Ֆրան»ի արժեթուղթերուն յատկացուցած եւ կործանած էր, ջղային նոպայի մը մէջ նախ սպաննեց իր քոյրը, յետոյ անձնասպան եղաւ։

ՑՈՅՑ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Մօտ հարիւր արքայական երիտասարդներ առջի իրիկուն ժամը 6.30ին երկրագործական նախարարութեան առջեւ երթալով ցոյց կատարեցին եւ պահանջեցին որ նախարար Հէնըսի հրաժարի։ Ցուցարարները նախարարութեան ապակիները ջարդ ու փշուր ըրին։ Ոստիկանութիւնը շատ ուշ հասաւ եւ չկրցաւ ոեւէ ձերբակալութիւն կատարել։

Անգլիացի գործարանատէրեր դէպի Ռուսիա

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.— Անցեալ յուլիսին խորհրդային կառավարութիւնը հրաւէր ուղղած էր անգլիական զանազան ճարտարարուեստներու ներկայացուցիչներուն, որպէսզի Ռուսիա երթան՝ անձամբ քննելու համար երկրին տնտեսական կացութիւնը եւ խորհրդակցելու համար խորհրդային վարիչներուն հետ թէ անգլիական դրամագլուխները ի՛նչ պայմաններու մէջ կրնան մասնակցիլ ռուսական ձեռնարկներուն։ Կը կարծուի թէ գործարանատէրերը պիտի պատասխանեն այս հրաւէրին, որուն հակառակ չէ կառավարութիւնը, պայմանաւ որ այդ պատուիրակութիւնը ոչ-պաշտօնական հանգամանք ունենայ, եւ ոեւէ կերպով յանձնառութեան տակ չդնէ անգլիական կառավարութիւնը։

Փարիզի խորհրդային գործակատարը հաւաստած է «Ինկլիշ Ռըվիու»ի տնօրէնին,— որ կը կազմակերպէ այս առաքելութիւնը,— թէ խորհրդային իշխանութիւնները ամէն դիւրութիւն պիտի տան Անգլիացիներուն՝ ուզած տեղերը երթալու համար եւ անոնց պիտի հաղորդեն պահանջուած բոլոր թիւերն ու վիճակագրութիւնները։

Օսմանեան Հանրային Պարտքը

Օսմանեան Հանրային Պարտքի օտար բաժնետէրերու ներկայացուցիչները Փարիզի մէջ գումարուելով, խորհրդակցութիւն մը կատարեցին՝ Ընկերութեան Ազգ. Մեծ ժողովին կողմէ 1928 յունիս 13ի համաձայնագրին վաւերացման առթիւ։ Քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով Խորհուրդը ձեռք պիտի առնէ կարելի բոլոր միջոցները՝ որպէսզի համաձայնութեան տրամադրութիւնները լիովին գործադրուին։ Խորհուրդը յոյս կը յայտնէ թէ շուտով պիտի կարգադրուին նաեւ այն վերապահումները, որոնք եղած են Ընկերութեան Խորհրդարանին կողմէ։

«Թայմզ»ի Փարիզի թղթակիցը դիտել կուտայ թէ բաժնետէրերու այս բանաձեւը ո՛ և է կերպով չի լուսաբաներ խնդիրը, որ անորոշ կը մնայ։ Կ'ըսէ թէ անցեալ յունիսին երբ Փարիզի մէջ բաժնետէրերու եւ Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ ստորագրուեցաւ համաձայնագիրը, ընդհանրապէս կասկած կը տիրէր թէ բաժնետէրերու շահերը լաւ չեն պաշտպանուած։ Այժմ կը տեսնուի որ, կ'ըսէ թղթակիցը, այդ վախերը անհիմն չէին. առաջին կտրօնի վճարումը դարձեալ պիտի յետաձգուի, իսկ վերապահուած կէտերը տեսակ մը իրաւարարութեան պիտի ենթարկուին։

⁂ «Աժանս Էքոնոմիք է Ֆինանսիէ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հաղորդէ որ վերապահուած կէտերը կը վերաբերին բացարձակապէս Հանրային Պարտքի մօտ գտնուած դրամներուն, որոնց հարիւրին 62ը պիտի յատկացուին Օսմանեան Հանրային Պարտքին, իսկ մնացեալ հարիւրին 38ը Թուրքիոյ ժառանգորդ երկիրներուն պարտքին։

Պայմանագրութիւնը որոշ չըլլալով այս մասին, Թուրքիա իրեն կը վերապահէ շահագրգռուող երկիրներու հետ (եւ ոչ թէ բաժնետէրերուն հետ) համաձայնութեան գալ՝ ճշտելու համար այդ դրամներու սեփականութիւնը։

Երկրորդ վերապահումը կը վերաբերի այն զեղծումին, որ կատարուած է պատերազմի ընթացքին՝ թղթադրամ տպելու առթիւ։ Հաստատուած է թէ աւելի քանակութեամբ թղթադրամ հանուած է շրջաբերութեան։ Թուրք կառավարութիւնը Օսմ. Հանրային Պարտքի Խորհուրդի աջակցութիւնը կը խնդրէ՝ լուսաբանելու համար այս խնդիրը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ օ թէըռ տը Լիւնի վերնայարկը։ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» խումբի կողմէ

Այս երկուշաբթի իրիկուն Café du nouveau Centreի վերնայարկը

7 Place du Pont

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՌՈՍՏՈՄ» ԴՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

22 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Chalet Edouardի երկու շքեղ սրահներուն մէջ, 31—33 Rue Manin կամ 93 Ave. Secrétan, Métro Buttes Chaumont կամ Combat.

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն, զաւեշտ հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ ճագ-պանտ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հաճնոյ Հայր. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

Նախագահութեամբ ԳԵՐ. ՏՐ. ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի

Ի նպաստ Նոր Հաճընի շինութեան ֆոնտին

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Րիւ Շաբ, Պոն թէաթրի մէջ

կը ներկայացուի՝ ՀԱՃՆՈՅ ԱՆԿՈՒՄԸ (տրամ 7 արար)

«Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Երկուշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, 83 Rue Chapeի սրահը

կը ներկայացուի՝ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ «ՀԷՔԵԱԹ»Ը

ԵՒ ԽԱՅՏԱՌԱԿԷՏ ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ (Զաւեշտ)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Գինները սովորական

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը մասնակցին ֆրանսական եւ օտար միութիւններ

բանախօսութիւն, ներկայացում եւ նուագախումբ

23 դեկտ. կիր. ժամը 2.30ին, Union de Parisի սրահին մէջ

14 Rue de Trévise — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ այս Շաբաթ գիշեր ժամը 10ին, Salle Hocheի մէջ, 9 Ave. Hoche, Paris. (Métro Gourcelles)։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑՆՐԵԿՈՅԹ

30 դեկտեմբեր կիրակի ժամը 3ին

Salle Chopin (Pleyel) 252 Rue Fbg. St. Honoré, Métro Ternes

Նախաձեռնութեամբ՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարան-որբանոցի

Հովանաւորութեամբ Տիկ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Ս. Վեպեր, Ռ. Պատմագրեան, եւ Օր. Յակոբեան։

Խմբերգներ՝ վարժարանի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պատմագրեանի եւ մասնակցութեամբ «Գուսան»ի։

Հայկական պարեր Օրքէստրի ընկերակցութեամբ

Տոմսերը այժմէն կը ծախուին ֆլորիա ճաշարանը։ Գինները 10.30 ֆր.

Հ. Յ. Դ.

Իսի-լէ-Մուլինոյի Վրաժեան կոմիտէի ընկերա - համակրական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին, 164 Ave. Verdun։ Կը դասախօսեն՝ ընկերներ՝ Ս. Տէր-Թովմասեան եւ Օհան Կարօ։

Մարսէյլի Պատ. միութեան հրապարակային դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Նիւթ՝ վիճաբանութեանց շարունակութիւն։ Կը նախագահէ ընկ. Ա. Աբօեան։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Մուտքը ազատ է։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Օր. Արաքսի Թորոսեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Վարդան Ամիրզադեան որ կը գտնուէր Քուլէլիի (Պոլիս) որբանոցը։ 1923ին փոխադրուած է Քորֆու (Յունաստան)։ Իմացնել իր եղբօր Խաչատուր Ամիրզադեանի, 251 Calle Grecia, Cerro, Montevidco, Uruguay:

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Ի գիտութիւն Մերձաւոր Թաղականցն ժողովրդեան կը ծանուցուի որ այս Կիրակի օր, Հանդիսաւոր կերպով պիտի կատարուի Սէնթ-Անթուան թաղամասի Քամփանը Ֆրէզի նորակառոյց Ս. Մատրան օծումը։

Նոյն օրը Առաջնորդ Սրբազանը պիտի մատուցանէ եպիսկոպոսական Ս. Պատարագ եւ պիտի կատարէ Մատրան օծումը, յանուն Ս. Կարապետի։

Կը հրաւիրուի քաղաքիս եւ արուարձաններու Հայ բարեպաշտ ժողովուրդը, որպէսզի փութայ ներկայ ըլլալ այն օրուան եկեղեցական բացումի հանդէսներուն, առ ի մխիթարութիւն իւրեանց եւ առ ի քաջալերութիւն նոյն գիւղի եկեղեցաշէն Մեղուաջան Հայ ժողովրդեանս։

Սկզբնաւորութիւն եկեղեցւոյ ժամը 7.80ին, Ս. Պատարագի 9.30ին։

(կնիք)

Հաճնոյ Հայր. Միութեան Շասի Մասնաճիւղին կողմէ հրապարակ ելաւ

«ՀԱՃԸ» ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հաճնոյ տեսարանով եւ յեղափոխականներու նկարներով, ի նպաստ նորաշէն Հաճնոյ ֆոնտին։ Ֆրանսա 3 ֆր., արտասահման 4 ֆրանք։ Դիմել՝ A. Eulmez, Canton, No. 305, H. F., Chaese Isère, France.

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

21 DÉCEMBRE 1928

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 835 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

…Միջին Արեւելքի ուրիշ մէկ փառարանն է Արաբիան, …ւ անջատուած Թուրքիայէն, կ'եփի ինքն իր մէջ, մանաւանդ 1920էն ի վեր։

…լրագիրները հակասական լուրեր հաղորդեցին նոր դէպքերու մասին։ Մէկդի դնելով մանրամասնութիւնները, կը տեսնենք որ այս անսահման տարածութեան մէջ ալ — մէկ միջնադարեան մզոռ — վերջնական վիճակ հաստատուած չէ տակաւին։ Զանազան ցեղապետներ եւ «Մարգարէի յաջորդներ» շարունակեն դաւել իրարու դէմ, եւ հողեր ու գահեր կ'անցնին ձեռքէ ձեռք։

Իպն Սաուտի վերջին յաղթանակէն յետոյ, որ յանգեցաւ Հիճազի եւ Մէքքէի գրաւման եւ Շէրիֆ Հիւսէյնի տղուն Ալիի փախուստին, կը կարծուէր թէ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել …ուր եւ միաձոյլ իշխանութիւն։

Անկէ ի վեր պատահած դէպքերը ցոյց կուտան թէ ոչինչ …փոխուած է արաբ «շէրիֆ»ներու եւ ցեղապետներու հոգեբանութենէն, եւ մրցակցութիւնն ու արիւնահեղութիւնը պիտի շարունակուին մինչեւ ծայրը։ Մինչեւ որ արաբ ժողովուրդը գիտակցութեան հասնի եւ կարենայ վարել իր ճակատագիրը։

Այստեղ ալ, օտարին մատն է որ կը խառնէ անվերջ, կը …ռէ եւ մէկը միւսին դէմ կը հանէ, կը հրապուրէ, կը վարձէ …կը սատէ։ Եւ այս ճակատին վրայ եւս, առաջին դիծերը …ծ են Անգլիան եւ Ռուսաստանը։ Շահագրգռուած է նաեւ …նսան (Սուրիա), բայց առաջին երկուքն են որ տուն կուտ…ն ո՛ր եւ է շարժումի, կամ կը ճգնին խափանել զայն։ Մեծ …ն է, եթէ Ֆրանսան կարենայ պահպանել հաւասարակշռութիւնը, եւ պահել իր գուաւումները։

Շէրիֆ Հիւսէյին Անգլիոյ հաւատարիմն էր, դեռ պատերազմի օրերէն, ինչպէս եւ Ֆէյսալը։ Երբ Վէհապիները ապստամբեցան եւ Իպն Սաուտ քշեց Ալին, Մեծն Բրիտանիան ալ, համաձայն իր վաղեմի սովորութեան, լքեց բարեկամը …անցաւ յաղթականին կողմը։ Այստե՛ղ է բրիտանական դիւանագիտութեան ամբողջ գաղտնիքը,— երբեք դարձնել բարեկամն (քանի որ բարեկամ է եւ թշնամութիւն չի կրնար ընել), …լեղու գտնել ուժովին հետ։ Մ. Քէմալը հանդիսաւորապէս …ազակ հռչակուեցաւ բրիտանական խորհրդարանին մէջ, բայց …ր յաղթեց, մոռցուեցան ե՛ Յունաստանը, ե՛ Հայաստանը, …Ասորիները, ե՛ Քիւրտերը։

Խորհրդային թերթերը դիտել կուտան թէ՝ վերջին դէպքերուն հեղինակն ալ Մեծն Բրիտանիան է։ Կը բացատրեն թէ ան …փախնայ Իպն Սաուտի յաղթական գնացքէն եւ ծաւալումէն, զանոնք վտանգաւոր գտնելով Պաղտատի եւ Պասրայի, …պէս եւ Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի ապահովութեան համար։

Օրուան լուրերուն համաձայն, զանազան ցեղեր ապստամբած են Իպն Սաուտի դէմ, Անգլիոյ դրդումով։ Իսկ ուրիշ …իւրներէ կը հաւաստեն թէ՝ ընդհակառակն Հիճազի թագաւ…ն է որ առիթ կը փնտռէ Եէմէնը եւ Անդրյորդանանն ալ …ելու եւ կցելու իր կայսրութեան։

Ինչպէս բսինք, ասոնք մանրամասնութիւններ են։ Գլխաւո՛ր բրիտանական կայսրութեան պայքարն է, իր աշխարհակալութեան խարիսխը ամրապնդելու համար։ Իսկապէս բրիտանական ծրագիր մըն է արաբական դաշնակցութիւնը, կարմիր …վէն մինչեւ Կիլիկիա, լայնքէն եւ երկայնքէն։ Անշուշտ …ոսները ալ ունին այդ ծրագիրը, բայց ամբողջովին իրենց …մէն կախուած չէ անոր իրագործումը։ Ի՛նչ ձեւ ալ փորձ…ի անոր իրականացման համար, վճռական դերը պիտի կա…րէ Չէմպըրլէններու կամքը, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի …նմարի, չինական պարիսպ մը քաշել Ռուսաստանի ճամ…ն վրայ, եւ խափանել անոր ելքը դէպի հարաւ։

Այս պատկերը պարզելէ յետոյ, թող զարմանալի չթուի …յեղափոխական Մոսկուան կը պաշտպանէ ու կը փառա…է… Իպն Սաուտը, ինչպէս եւ Մ. Քէմալն ու Ամանուլ…ը։ Ընթերցողները կը յիշեն Աֆղանիստանի արքային եղած …կայելուչ ընդունելութիւնը խորհրդային, բանուորա-գիւղա…կան իշխանութեան կողմէ։ Դեռ երէկ, համայնավար «Իւ…նիթէ»ն հպարտութեամբ կը շեշտէր.

— «Քանի մը ամիս առաջ, Ամանուլլահ Մոսկուա եկաւ։ …նտեղ ստորագրեց բարեկամութեան դաշնագիր մը։ Խորհրդային գիւղացիներն ու բանուորները, Միութեան վարիչները …ոնց վստահած են անոնք իրենց ճակատագիրը, եղբայրաբար …դունեցին զինքը, իբրեւ ներկայացուցիչը ասիական ազա…գրուած պետութեան մը»։

Եւ այս առթիւ կը յիշէ 1919ին, Լէնինի կողմէ Ամանուլ…ն փադիշահին ուղղուած սիրալիր նամակ մը, որ կը փառա…նէ Աֆղանիստանի անկախութիւնը, եւ աֆղան ժողովուրդին …վերագրէ պատմական առաքելութիւն մը,— «իր շուրջը հա…խմբել բոլոր իսլամ գերի ժողովուրդները եւ զանոնք առաջ…րդել դէպի ազատութիւն»։

Յետագային, այդ գործը վիճակեցաւ քէմալական Թուրքիոյ, նո՛յն յեղափոխականներու բարոյական եւ գործնական …ակցութեամբ։

Թող ընթերցողները դատեն թէ ի՛նչ է փոխուած երէկուան այսօրուան դիւանագիտութեան միջեւ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

«Մեր պարտականութիւնները» խորագրով յօդուածաշարքի մը մէջ, պարզելով մեր ժամանակցութեան ձեւը ազգ. մարմիններու մէջ, Սոֆիայի «Արաքս»ը կը նկատէ (1 դեկտ.).

— «Առաջնորդուելով մեր կուսակցական վերին մարմիններու որոշումներէն, մենք պէտք է աշխատինք որ ազգային կեանքը սին ու քայքայիչ վէճերու ասպարէզ չդառնայ։ Մեր ձգտումը պիտի ըլլայ բոլոր անկեղծ եւ ազգասէր Հայերը համախմբել, կործանումէ փրկելու համար, գաղութահայ իրականութեան լաւագոյն շէնքը։

Տարիներէ ի վեր, ամէն գաղութի մէջ, Դաշնակցութիւնը աշխատեցաւ այս փրկարար ոգիով, բայց դժբախտաբար մեր հակառակորդները գիտակցաբար չուզեցին ընդառաջ երթալ անոր, որովհետեւ անոնց նպատակն էր *քայքայել Դաշնակցութիւնը։*

Այս ապերախտ նպատակին համար անոնք կարծեցին գտած ըլլալ անհրաժեշտ դեղագիրը…, որ կ'ամփոփուէր կարճ եւ անմիտ բանաձեւի մը մէջ — *մեկուսացնել Դաշնակցութիւնը։*

Ամբողջ 8 տարի, պոռացին ու կանչեցին, Երեւանէն մինչեւ Փարիզ, բայց տեսան թէ իրենց պայքարին հետեւանքը եղաւ ոչ թէ հակառակորդին մեկուսացումը, այլ նոյն ինքն իրե՛նց մեկուսացումը, ու նաեւ քայքայումը ոչ թէ Դաշնակցութեան, այլ ազգային հաստատութեանց։

Այս բանը զգացած պէտք է ըլլան մեր հակառակորդներէն ամէնէն անմիտն իսկ ու եթէ չեն խոստովանիր, պարզ անոր համար է, որ իրենց կը պակսի *քաղաքացիական տարրական քաջութիւնը։*

Հակառակորդի այս ընթացքին հանդէպ, մեզ կը մնայ շարունակել մեր տեսակէտին լայն պրոպագանդը ժողովրդական խաւերուն մէջ։ Մեզ կը մնայ արթուն հսկել ազգային ներքին կեանքի չարին ու բարիին. ընել այն ամէնը, որով հնարաւոր ըլլայ տեսնել մեր դպրոցներն ու եկեղեցիները բարեկարգ, եւ հայ տանջուած բազմութիւնները համերաշխօրէն լծուած՝ շինարար աշխատանքի։

Այս կը պահանջէ մէկ միլիոն գաղութահայութեան շահը։

Այսպէս պէտք է ըմբռնէ ամէն խելացի ու պարկեշտ Հայ իր դերը իրականութեան մէջ։»

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ Կ'ԻՅՆԱՅ

«Ազգամ» կը գրէ.— *Մեր դրամը կ'իյնայ, ուտելիքի գիները կը բարձրանան։ Ասոր ամէնէն մեծ պատճառը մեր ներածման շատութիւնը եւ արտածման պակասն է։ Եթէ այսպէս շարունակուի, ժառանգ ուտողներ (միրասեէտի) պիտի դառնանք։ Արտադրութիւնը մէկէն շատցնելը մեր ձեռքը չէ։ Բայց մեր ձեռքն է ներածումը քիչցնելը։ Չթողունք որ ամէն տարի միլիոններ արտասահման երթան։ Վերջը սնանկութիւն է։*

*** *Նոյն թերթը, խօսելով դէպի Ռուսիա կատարուած արտածումներու գայթակղութեան մասին, կ'եզրակացնէ.—*

Երբ մեր ամենամեծ վաճառականներէն կազմուած Առեւտրական Սենեակը չիտակ չի կրնար բաժնել 15.000 քիլօ մորթի եւ 100 թօնօ խոզկաղինի արտածման իրաւունքը, այլ'ւս բնաւ զարմանալու չէ թէ մեր առեւտրական գործը ինչո՞ւ խանգարուած է եւ վաճառականները ինչո՞ւ իրարու ետեւէ կը սնանկանան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իտալացի նախարարը Էնկիւրիի մէջ

Իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարարին ի պատիւ մեծ հացկերոյթ մը տրուեցաւ Էնկիւրիի մէջ արտաքին գործավար Թ. Րիւշտի պէյի կողմէ։ Հացկերոյթին ներկայ գտնուեցան Հանրապետութեան Նախագահութեան եւ Խալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարները, Իտալիոյ դեսպանը եւ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը, նոյնպէս արտաքին գործավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները։

Յաջորդ օրը կրանտի այցելեց վարչապետ Ըսմէթ փաշայի եւ Ազգային Մեծ ժողովի նախագահին։

Թուրք մամուլը խօսելով Իտալիոյ փոխ-նախարարին այցելութեան մասին, կը շեշտէ թէ անոր նպատակն է ամրապնդել իտալեւթուրք յարաբերութիւնները։

Կէս-պաշտօնական «Միլլիյէթ» կը հաւաստէ թէ կրանտիի ճամբորդութիւնը ո՛չ մէկ կապ ունի Թուրքեւհելլէն բանակցութեանց հետ։

Աֆղանիստանի կռիւները

Լոնտոնի աֆղանական դեսպանատունը Քապուլէն ստացած է հեռագիր մը, որ կ'ըսէ թէ մայրաքաղաքին մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ։

Հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ապստամբները յաջողած են վար առնել անգլիական օդանաւ մը։ Անգլիոյ օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ որ խնդրոյ առարկայ օդանաւը ապահով կերպով Քապուլ իջած է երեքշաբթի օր։ Օդանաւը հիմա Քապուլի օդանաւային կայանին մէջ է։ Նոյն օրը ուրիշ օդանաւ մը Փէշավարէն Քապուլ երթալով հաստատեց թէ անգլիական դեսպանատան մէջ ապաստանած են 16 հոգի, մէջն ըլլալով կիներն ու մանուկները, որոնք բոլորն ալ ողջ առողջ են։

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, սըր Օսթըն Չէմպըրլէն հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ Աֆղանիստանի կռիւներուն մասին.

— Կռիւները վերսկսած են Ճէլալապատի մէջ, բայց ես որոշ տեղեկութիւն չունիմ։ Գալով Քապուլի, լուր ստացայ թէ դեկտեմբեր 14ին եւ 15ին մօտ 400 ապստամբներ՝ ղեկավարութեամբ նշանաւոր աւազակ Փաշա Սաքուամի՝ յարձակած են քաղաքի արեւմտեան կողմը՝ գրաւելով երկու ամրոցներ։ Անկէ ի վեր անցած դարձածի մասին տեղեկութիւն չունիմ, որովհետեւ անգլիական դեսպանատունը, որ քաղաքէն դուրս կը գտնուի, չի կրնար օգտագործել անթելի կայանը, որ հաստատուած է պալատին մօտ, քաղաքին կեդրոնը։ Ապստամբութեան պետերը դեկտեմբեր 14ին յայտնեցին Անգլիոյ ներկայացուցիչին թէ՝ օտարականներու դէմ ոեւէ թշնամի նկատումներ չունին։ Հնդկաստանի կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ անգլիահպատակներու ապահովութեան համար։ Հաւանաբար օդանաւով Հնդկաստան փոխադրուին անոնք։»

Վերջին լուրերու համաձայն, Ամանուլլահ թագաւորին ու ապստամբներու պետին միջեւ բանակցութիւններ սկսուած են՝ առանց արդիւնքի մը յանգելու։ Քապուլի շուրջ կատաղի կռիւներ կը մղուին։

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ աֆղան զինուորները երեք ամիսէ ի վեր ամսական ստացած չըլլալով, ապստամբներու կողմն անցած են։ Աֆղան զօրագունդի մը զինուորները ուտելիք գնելու համար ստիպուեր են ապստամբներուն ծախել իրենց զէնքերը։

Ամանուլլահ թագաւորին Եւրոպա կատարած ճամբորդութեան ընթացքին գնած զէնքերուն մեծ մասը մնացած է Հնդկաստան։

Վերջին կռիւներու ընթացքին, Ամանուլլահի հաւատարիմ զինուորները գերի բռնած են Շինվարի ցեղախումբի պետերէն մէկը եւ սպառնացած են թնդանօթով սպաննել զայն, եթէ իր մարդիկը չյօժարին դադրեցնել կռիւը։

Պոմպէյէն կը հաղորդեն թէ Աֆղանիստանի թագաւորը 300 հազար տոլար խոստացած է Մուլլաներուն՝ եթէ յաջողին հանդարտեցնել ապստամբութիւնը։

Ձմեռ սկսած ըլլալով ցոյց տալ իր խստութիւնները, ապստամբները պիտի չկրնան շարունակել իրենց յարձակումները։

Որո՞նց գոյքերը յետ պիտի նկատուին

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— *Հելլէններու հետ բանակցութիւնները կը շարունակեն իրենց բնականոն ընթացքը։ Իմ տեղեկութեանցս համաձայն, լքեալ գոյք չպիտի նկատուին կալուածները անոնց որ Թուրքիա վերադարձած են, հոսկէ կանոնաւոր անցագրով մեկնելէ վերջ, ինչպէս նաեւ կալուածները անոնց որ ներկայիս իրենց կալուածներուն տէրն են։ Պիտի գրաւուին միայն կալուածները անոնց, որ դեռ չեն վերադարձած եւ այս՝ համաձայն օրէնքի։*

«Կազէթ տիւ Ֆրան»ի խայտառակութիւնը

Ինչպէս գրեցինք երէկ, ոստիկանութիւնը կնիքի տակ առաւ «Քոթիտիէն»ի տնօրէն Հանրի Տիւմէի գրասենեակը։ Երկար փնտռտուքներէ յետոյ միայն կարելի եղաւ գտնել Հանրի Տիւմէն, որ կնոջը հետ սենեակ մը վարձած էր Լիւթէսիա պանդո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ ԱՌ ՔLOS ՖԱՌԷՐ

Բարի եղաք, Պրեւել. Հարցերու իբրեւ լաւատեղեակ մասնագէտ՝ *Միկաոյի* միջոցաւ դարման մը առաջարկել Սուրիոյ մէջ տիրող ներկայ փափուկ կացութեան համար։

Ըսի թէ, Արեւելեան Հարցերու մասնագէտ մըն էք… բայց կարծեմ կը չափազանցեմ։

Միթէ՛ Պոլսոյ մինարէները համբելէ, Պոլսոյ երկինքին գոյնը ճանչնալէ, Ոսկեղջիւրին ու Վոսփորին հանոյքները ճաշակելէ վերջ, եւ յետոյ քանի մը փաշաներու հետ երկու սիկառէթի մէջտեղ, կարճ խօսակցութիւններ յօրինելէ վերջ, կարելի՞ է մասնագէտ դառնալ… Ապահովաբար ոչ։

«Ֆէրաճէ»ն, «շալվար»ը, խորհրդաւոր վանդակները, նոյնքան խորհրդաւոր քօղերը, սուլթանական շքախումբը, «հօճա»ն ու «միւէզզին»ը երգեցիք ու անոնց խառնեցիք քաղաքականութիւն։

Մենք, կոտրած սիրտեր՝ըսինք. — Շփոթութիւն կայ։

Վերը յիշուածները ոչ եւս են ու մտովի կը հետաքրքրուէինք թէ, հիմա ի՛նչ բաներով պիտի շփոթէք ձեր Թրքասէր քաղաքականութիւնը։ Թէ՝ ի՛նչ նոր նմոյշ պիտի տայիք Թուրք աշխարհէն Արեւմուտքին, վասն փրկութեան այս վերջինին։

Ձեր ուսումնասիրութիւնը մեզ կը ճանչցնէ այդ նոր նմոյշը։

Այն է Թուրքերուն գործադրած տիպա՛ր քաղաքականութիւնը Սուրիոյ մէջ, հոնկէ հեռանալէ առաջ։

Հայեր, Մարոնիներ, Չէրքէզներ, Քիւրտեր… որոնք կը շարունակեն անհաշտ մնալ… Ահա կնճիռը։

Ձեզ պիտի փսփսամ Թուրքերուն յաջող քաղաքականութեան գաղտնիքը.

—Բանտ, աքսոր, ջարդ, աւար եւայլն… (կ'աւելցնեմ *եւայլն*)։

Ահա թէ ինչպէս կարելի է հաշտեցնել սա անտանելի տարրերը… որոնք անկասկած նոր բուսած են, չեմ գիտեր ուրկէ։

Ահա թէ ինչու Ֆրանսա չի յաջողիր արագ… ու իր *պատիւն* է որ կը յաջողի… եւ *պիտի յաղթէ*։

Շատ մը բարդ խնդիրներ կարելի է լուծել կտրուկ։ Բայց այդ կտրուկ միջոցները ամէն մարդ չի կրնար սեփականացնել…Մարդուս մէջը խմոր մը կայ… որ ատոնց արգելք կը հանդիսանայ։

***

Քամիյլ Մօքլէռ — «Capitole» հանդէսին ձեզի նուիրուած մէկ թիւին մէջ ձեզ կ'անուանէր.

— Ce vaillant et chevaleresque camarade.

Քամիյլ Մօքլէռ այն ազնիւ դէմքն է որ յայտարարեց թէ՝ վերջինը պիտի ըլլայ հայասիրութեամբ կարմրողներէն։

Քամիյլ Մօքլէռ կրնայ, եթէ իրմէ խնդրէք, ձեզ տեղեկութիւններ տալ Թրքական տիրապետութեան ի գործ դրած սկզբունքներուն մասին։

Այնուհետեւ, վստահ եմ թէ վերը գրածներուս համաձայն պիտի ըլլաք… եթէ Արեւելքի գգլիչ երկինքը այլեւս դադրած է ձեր ուղեղը գերի պահելէ։

Այս աշխարհիս վրայ գգլիչ բաներ չկան միայն, այլ եւ կարծր հողը, իրականութիւնը։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԱՆԶՕ՛Ր ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ անգամ, խօսելով Դ. Տէր-Սիմոնեանի «Չանթամ»ի մասին, դեռ մեր ձեռքին տակ չունէինք «Խորհրդային Հայաստան» թերթի նոյեմբեր 29ի թիւը։

Թղթատելով Երեւանի պաշտօնաթերթին այդ բացառիկ համարին տասը էջերը, անմիջապէս աչքի կը զարնեն այն հակասութիւնները, որ կը տիրեն «Հայկոմկուս»ի դրսի եւ ներսի ներկայացուցիչներու տեսակէտներուն մէջ։ Եթէ Դ. Տէր Սիմոնեանի համար հայ քաղքենի դասը բարեկամ է խորհրդային իշխանութեան, Երեւանի կեդր. կոմիտէին տեսակէտով այդ խաւերը նոյն իշխանութեան մահացու թշնամիներն են. եթէ առաջինը, «որոշ» տարրեր չխրտչեցնելու համար կ'աշխատի մեղմացնել դասակարգային հանգամանքը, միւսը աւելի ուժգին կը շեշտէ դասակարգային պայքարի անհրաժեշտութիւնը։ Եթէ մէկը կը ձգնի շողոքորթելով հաճելի ըլլալ փաշաներու եւ աղաներու, միւսը մահ կ'աղաղակէ նոյն «ոսկու տոպրակներին»։ Եւ վերջապէս, եթէ «Երեւան» թերթի խմբագիրը Դաշնակցութիւնը կը համարէ միայն գաղութներու մէջ իր հոգեվարքն ապրող կուսակցութիւն մը, «Խորհրդ. Հայաստան»ի բոլոր յօդուածագիրներն ալ կը չարչրկուին դաշնակցութեան մղձաւանջով։

Եւ իսկապէս, թերթին այդ թիւը նուիրուած է ոչ թէ խորհրդայնացման 8րդ. տարեդարձին, այլ ամբողջապէս ուղղուած է Դաշնակցութեան դէմ։ Անդրերկրային կոմիտէի եւ Հայաստանի Կ. կոմիտէի կոչերը, անոնց քարտուղարներուն՝ Ռուբէնի, Հ. Կոստանեանի ու Ա. Խանջեանի յօդուածները, կեդր. Գործադիր կոմիտէի եւ բանակի հրամանատարութեան հրամանները, Կասեանի եւ միւսներու շարադրութիւնները— բոլորն ալ անխտիր կը շեշտեն դաշնակցութեան վտանգը երկրի ներսում, կ'աշխատին ապացուցանել անոր գործունէութեան ուժեղացումը եւ կը պահանջեն տեսականօրէն եւ զինապէս պատրաստ ըլլալ ճակատամարտելու անոնց դէմ։ Ի հարկէ, ըստ սովորականի, այս անգամ ալ կը դիմեն ամէն տեսակ խեղաթիւրման, բանսարկութեան, ամբաստանութեան ու ամենալկտի լուտանքներու։ Պարզ է, որ այդ կատաղութիւնն ալ ցոյց կու տայ թէ որքան կը սխալի Դ. Դրաստամատը, փաղաքշական դատավճիռներ արձակելով...

* * *

«Խորհրդային Հայաստան» թերթին հետեւիլն իսկ բաւական է եզրակացնելու թէ որքա՛ն խեղճուկ ու թշուառական մալգկանց ձեռքն է անցեր Հայաստանի ղեկավարութիւնն ու բախտը։ «Հայկոմկուս»ի ղեկավարներու յօդուածները ճիշդ գաւառական քարոզիչ «Կոմսոմոլիստ»ի թոթովանքներու տպաւորութիւնը կը թողուն։ Ի հարկէ, Լուկաշինին եւ Աշոտ Յովհաննիսեանին փոխարինող կոստանեաններէն եւ խանջեաններէն աւելին սպասելու իրաւունք չունինք։

Բայց այն, ինչ որ գրեր էր Կոմկուսի Անդրկովկասեան ղեկավար Ռուբէնը, իսկապէս զարմանալի է։ Անոր 14 սիւնակնոց յօդուածը աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ թէ, Ստալինը կուրացած ներքին պայքարներով, իր մունետիկներուն ընտրութիւնը կատարած ատեն, ուրիշ բան չի պահանջեր, բայց եթէ ստրկական հաւատարմութիւն եւ հլու հպատակութիւն։

Քարտուղար Ռուբէնի գործածած արտայայտութիւնները, պարզած տեսութիւնները եւ հակառակորդը ամէն գնահատութեամբ վարկաբեկելու մոլութիւնը, ինքնին նկարագրի յատագոյն փաստերն են։ Թող «Յառաջ»ը թոյլ տայ յիշելու քանի մը օրինակներ.—

«Այսօր արտասահմանում դաշնակներն իրենց ցեղթական շան հաչոցն են բարձրացրել»:

«Ատելութիւնից կատաղած դաշնակցական շների հաչոցը»:

«Պրոֆէսիոնալ լիրբերը եւ քաղաքական սրիկաները»:

«Դաշնակեան նախկին մինիստրներն ու այժմեան պոռնկանոցների տէրերն»...

Նոյն ոճով պատասխանել՝ պիտի նշանակէր նոյնանալ այս թշուառականներուն հետ։ Կ'ափսոսանք միայն, որ Հայաստանի նոր սերունդը այսպիսի գարշանքներով կը դաստիարակուի։

* * *

Մեր այն հարցումին, թէ, եթէ բոլշեւիկները պատմական որոշ փուլի մէջ կ'ընդունին Արեւելքի ազգային-ազատագրական շարժումներու յառաջդիմական-յեղափոխական դերը, ինչո՞ւ նոյնը չեն ուզեր խոստովանիլ Տաճկահայաստանի ազատագրական պայքարի առթիւ, «յայտնի տեսաբան» Ռուբէնը, համարելով «ապուշներու միամիտ հարցում», կը պատասխանէ.

— Միթէ Դաշնակցութեան գործունէութիւնը կարելի՞ է անուանել յեղափոխական, քանի որ ան փոխանակ գործելու Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ, զբաղուեր է կովկասեան հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան փոխադարձ կոտորածներով։

Իսկ ցարական յետաշրջութեան դերը այդ կոտորածներու կազմակերպութեան մէջ (թուրք քաղքենի եւ աւատական դասերը հովանաւորելով ու գրգռելով) եւ, որ գլխաւորն է, տաճկահայութեան ազատագրական պայքարը՝ իր միտքէն անգամ չեն անցնիր։ Անդրկովկասի փոխարքայի փոքրաւորը շատ անճարակ ձեւով կը խուսափի մեր հարցումին պատասխանէն։

Ըստ Պ. Ռուբէնի, մենք կը շփոթենք «ազգայնականութիւն» եւ «ազգային» հասկացողութիւնները։ Չէ՞ որ «մենք ունինք ազգային հանրապետութիւններ, սակայն չունինք ազգայնական հանրապետութիւններ. մենք ունինք ազգային մամուլ, բայց չունինք ազգայնական մամուլ»։ Երեւի, գեղագէտ կոմունիստը իր հայհոյանքները հայերէն գրած ըլլալով, կը կարծէ թէ Հայաստանի «Հանրապետութիւնը» եւ մամուլը «ազգային» կարելի է համարել...

Սակայն, չափէն դուրս տաքարիւն ըլլալով, ուղեղոյց Ռուբէնը նշանաւոր յայտարարութիւն մը կ'ընէ։ Եթէ «Հայկոմկուսի կենտկոմի չորրորդ պլէնումում» (յուլիսի սկիզբը) Ռուբէնը վերապահօրէն կը յայտնէր, թէ նախկին ղեկավարներու որոշ սխալները առիթ են տուեր շատերուն կասկածելու, թէ կենտր. կոմիտէն գիտակցաբար կը խանգարէ «դաշնակիզմ»ի եւ «սպեցիֆիզմ»ի դէմ պայքար մղելը, այսօր, առանց այլեւայլի։ զանոնք բոլորը կը մեղադրէ «դաշնակիզմ»ի մեղքով։ Կարդանք իր իսկ խօսքերը.

— «Ամէն մի թեքում դէպի աջ՝ թեքում է դէպի Դաշնակների կողմը եւ ամէն մի զիկզակը դէպի աջ դաշնակցական բանակի մնացորդներու ուժեղացումն է,

«Պատահական չէ, որ ներկուսակցական պայքարը Հայաստանում սուր արտայայտութիւն ստացաւ իդէոլոգիական ճակատի խնդիրներում։ Կոնկրէտ կերպով Հայաստանում պայքար կար աջ վտանգի դէմ կուսակցութեան մէջ, աջ վտանգի դէմ կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ». (ընդգծումը Ռուբէնինն է)։

Աշոտ Յովհաննիսեանի կեդր. կոմիտէին դաժան դատախազը կ'աւելցնէ.

«Մենք չենք կասկածում, որ այս թէզիսը պժգոհութիւն է առաջացնելու աջ վտանգի արտայայտիչների մէջ»։

Ուզողը թող դժգոհի այդ վրան բաց խոստովանութենէն։ Բայց օգտակար կ'ըլլար, եթէ Պ. Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանը, Դաշնակցութեան գերեզմանը փորած ատեն, երբ յոգնի, հանգստի պահուն աչքէ անցընէ Ռուբէնի «թէզիս»ը, որ, յամենայն դէպս, մեր կուսակցութեան հոգեվարքը չապացուցաներ։

Իսկ մենք մեր ճամբան կը շարունակենք, ծիծաղելով իրենց անզօր կատաղութեան վրայ։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խնամիներու Միջեւ

ԱՆՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՍՑԷԻՆ

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը Բարեգործականի նուիրուած երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ, հետեւեալ փաղաքշական խորհրդածութիւնները կ'ընէ այդ հաստատութեան եւ ռամկավարներու մասին։ («Պրոլետար» 18 Նոյ.)

Ֆրանսահայ ռամկավար եւ ընդհանրապէս հայ ռամկավարազատական կուսակցութեան դէմքը բնորոշած ատեն, ստիպուած ենք շօշափել նաեւ «Հայ Բարեգործական Միութեան» գործելակերպը։

Այդ քմահաճոյք չէ ի հարկէ, ոչ ալ բռնազբօսիկ զուգորդութիւն, այլ իրական փաստերու թելադրանք։ Որչափ ալ տրամադրուինք ընդունելու ռամկավարներու հաւաստիքը, թէ այդ երկու մարմինները կ'ապրին եւ կը գործեն իբրեւ առանձին եւ ինքնուրոյն օրգաններ, չենք կրնար զանց առնել անոնց փոխադարձ ներքին եւ արտաքին կապերը։ Ռամկավար կուսակցութիւնը արտասահմանի մէջ կը ներկայացնէ Բարեգործականի պաշտպան փաստաբանը, անոր անդաւաճան գործակալը։ Պատահական չէ, որ ռամկավարկարկառուն դէմքերէն մէկը— Վահան Մալէզեանը Բարեգործական Միութեան փոխ-ատենապետն է. նոյն կուսակցութեան ուրիշ մէկ կարկառուն դէմքը— Արշակ Չօպանեանը Բարեգործականի շրէկ քարոզիչը, նոյնը եւ Հրաչ Երուանդը եւայլն։ Մէկ խօսքով՝ ռամկավարները խոշոր դեր կը կատարեն Բարեգործականի ղեկավար մարմնի մէջ։ Բնականաբար Բարեգործականն ալ իր կողմէ չի զլանար որոշ դեր կատարել ռամկավար կուսակցութեան մէջ, նիւթապէս օժանդակելով թէ անոր տպագրական օրգաններուն եւ թէ կազմակերպչական աշխատանքներուն։ Այդ իսկ տեսակէտէն, միանգամայն իրաւացի է գաղութահայ աշխատաւորութիւնը, երբ Բարեգործականի ձախաւեր քայլերուն համար պատասխանատու կը համարէ նաեւ ռամկավար կուսակցութիւնը։ Ուրիշ ի՞նչ կերպ բացատրել ռամկավարներու դիրքը Բարեգործականի այն քայլերուն հանդէպ, որոնք պարզապէս կը հարուածեն աշխատաւորութեան շահերը։ Յիշենք Մելքոնեանի, Էգնաեանի եւայլն կտակներու պատմութիւնը։ Ի՞նչ բրաւ ռամկավար կուսակցութիւնը, երբ Բարեգործականը այդ կտակները փոխանակ իրենց իսկ նպատակին՝ հայ աշխատաւորութեան շահերուն ծառայեցնելու, տրամադրեց անգլիական բանկերներուն։

Թէ ռամկավար-ազատական կուսակցութիւնը, ինչպէս եւ ամէն մի քաղքենի կուսակցութիւն, հակառակ է խորհրդային իրաւակարգին, թշնամի է պլոբետարիատի դիկտատուրիային, դա պարզ է, ի հարկէ։

Սակայն կայ պարագայ մը որ կը թելադրէ հայ ռամկավարները՝ «խորհրդային վարչաձեւի դէմ պայքարը վերջին գծի վրայ դնել... եւ ճանաչել խորհրդային ֆեդերասիոն» (sic)։ Այդ արտասահմանի հայ որբերը եւ գաղթականները Խորհրդային Հայաստան փոխադրելու խնդիրն է, որոնք բեռ են դարձեր Բարեգործականի սնտուկի վրայ։ Բարեգործականը կը ձգտի ազատուիլ այն նպաստներէն, որ շատ կամ քիչ կուտայ արտասահմանի հայ որբերուն ու անգործ գաղթականներուն։ Այդ հոգէն ազատուելու համար պէտք է զանոնք վերջնականապէս տեղաւորել վայր մը եւ ինքնաբաւ դարձնել։ Աշխարհակալ պետութիւններէն յուսախաբ ու լքուած հայ բուրժուազիի աչքը ուրիշ աւելի յարմար վայր չի կրնար տեսնել իր այդ «ազգասիրութեան» համար, քան Խորհրդային Հայաստանը։

* * *

Բարեգործականը, որ 22 տարուան անցեալ ունի, կրցեր է հայ ժողովուրդէն կոպէկներ հաւաքելով բաւական խոշոր գումարներ դիզել։ Ինչպէս կը տեսնէք Կարէն Միքայէլեանի «Հայ ժողովրդական հարստութիւններն արտասահմանում» գրքոյկէն, Բարեգործականն իր տրամադրութեան տակ ունի բաւական խոշոր գումարներ եւ գոյքեր։

Անոնց մէջ կան այնպիսինները, որ յատկացուեր են յատկապէս Հայաստանի մէջ գործածուելու. կան եւ գումարներ, որ Բարեգործականը ազատ կերպով կրնար գործածել Խորհրդ. Հայաստանի մէջ, պայմաններ ստեղծելով գաղութահայ աշխատաւորութեան մէկ մասի վերադարձի համար։ Ի՞նչ ըրաւ այդ հնարաւորութիւններն ունենալով հանդերձ։ Հարցի պատասխանը պատուաբեր չէ ոչ Բարեգործականի եւ ոչ ալ անոր խորհրդատու ռամկավարներու համար։ Քանի որ այդ երկու միասնական մարմինները փոխանակ օրինակ առնելու Նոր Եւդոկիացիներէն ու Նոր Մալաթիացիներէն եւ հնարաւորութիւններ ստեղծելու Խորհրդ. Հայաստանի մէջ աշխատաւոր գաղթականներու նոր խմբերու տեղաւորման համար, բոլորովին ուրիշ պայմաններ ստեղծեցին։ Բարեգործականը՝ իր տրամադրութեան տակ եղած միլիոնները, որ հաւաքեր էր հայ ժողովուրդէն անվերադարձկերպով, յանձնեց անգլիական դրամատուններուն կամ, ինչպէս կ'ըսեն գաղութահայ թերթերը, Թըրսթի վերածեց։ Այդ միլիոնները Հայաստանի «բարեկամները» տուին Խորհրդային Միութեան, հետեւապէս Խորհ. Հայաստանի ոխերիմ թշնամի անգլիական բուրժուազիային, կրկնենք, անվերադարձ կերպով, այսինքն մինչեւ հայ ժողովուրդի վախճանը Բարեգործականը պէտք է ստանայ այդ գումարի միայն աննշան տոկոսները։ Իսկ այնուհետեւ գումարն ալ, տոկոսներն ալ կը մնան, ի հարկէ, անգլիական բանկերներուն։ Ի միջի այլոց, անգլիական բուրժուազիային նուիրուած այդ գումարի մէջ է նաեւ Էգնաեանի մէկ միլիոն ֆրանքը, որ նախապէս որոշուած էր յատկացնել Նանսէնեան ծրագրի իրագործման, այսինքն Խորհրդային Հայաստանի ոռոգման։ Ինչպէ՞ս կարելի է որակել այդ քայլը։

Եթէ իրօք այդ քայլը եղած է ռամկավար կուսակցութեան կամքէն անկախ, ապա ինչո՞ւ «ազգային շահերու պաշտպան» ռամկավարները գէթ թեթեւ դիտողութիւն կամ քննադատութիւն չըրին Բարեգործականին այդ առթիւ։ Ընդհակառակը, ռամկավար վարիչները կը պաշտպանեն Բարեգործականի այդ անգլիասէր քայլը եւ գիտակից աշխատաւորութեան կողմէ եղած բողոքները «անհիմն վլվըլուք» կ'անուանեն։ Կը նշանակէ թէ, անոնք եթէ ոչ ուղղակի, անուղղակի մասնակցած են հայ ժողովուրդին յատկացուած դրամները անգլիական դրամատուններուն նուիրելու գործին։ Այդ պատճառով ալ միանգամայն իրաւացի է գաղթահայ աշխատաւորութիւնը, երբ կը մերժացնէ ռամկավարներու «բարեկամութիւնը» եւ մեղսակից կը համարէ զանոնք Բարեգործականի այդ դաւաճանական քայլին։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՃԱՌԸ)

«Առաջին ժամու անգլիական ընկերվարութիւն» անունով ծանօթ դպրոց մը սկսաւ զարգանալ եւ այն ատեն էր որ Ռոպըրթ Օվըն իր ծրագիրները մշակեց, նոր ներդաշնակութիւն մը իրականացնելու համար։ Շատ չանցած, երբ անսանձ դրամատիրութիւն մը իր պտուղները արտադրեց, երեւան եկաւ կրօնական, գեղարուեստական, գրական բողոքի ձեւերով հակաշարժում մը։ Քարլայլ, Ռըսքին, Քինկսլի, Տին Քասքէլ նպաստեցին այս ըմբոստացման եւ նոր մտածման աճումին։ Եւ մինչդեռ հասարակաց կարծիքը կը զբաղէր քաղաքական ռամկավարութեան մրցումով—որուն գործիքներն էին ազատական եւ արմատական կուսակցութիւնները— ընկերվարական գաղափարին յառաճուն ուժը շատ քիչ կ'ազդէր քաղաքականութեան վրայ։ Ան յայտնուեցաւ անկապ գործերով, ինչպէս՝ բժշկական եւ այլ օժանդակութիւններ։ Բայց անմիջապէս որ գործաւոր դասակարգին գնահատելի մէկ մասը քուէ ստացաւ, ընկերվարութիւնը թափանցեց անոնց մտքին եւ սկսաւ ազդել անոնց քաղաքականութեան վրայ, թելադրելով որ պարտաւոր էին ընկերային պայմանները նկատի առնել իրենց քաղաքական գործունէութեան մէջ, եւ թէ պետական իշխանութիւնները մտահոգուելու էին դրամատիրական ընկերութեան գործունէութեամբ եւ հետեւանքներով։ Այսպէս է որ յառաջիկայ ընդհանուր ընտրութիւններուն մէջ, աշխատաւորական կուսակցութեան մղելիք պայքարին ծրագիրը հիմնուած պիտի ըլլայ այն գաղափարին վրայ թէ, պետութեան միջոցներով կազմակերպուած համայնքը պարտաւոր է անհատին ապահովել՝ տնտեսական եւ ընկերային արդարութիւնը։

Ընկերութեան տնտեսական կազմը կը բարեշրջուի, հպատակելով այս օրէնքներուն։ Ժամանակ մը, դրամատիրութիւնը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ մրցակցութիւն, մասնաւոր ձեռնարկի ոգի, անհատական նախաձեռնութիւն։ Դրամագլուխի տէրը միեւնոյն ատեն պաշտօնեայ գործածողն էր. իր եւ իր բանուորներուն միջեւ, յարաբերութիւնները անձնական էին եւ սպառողը պաշտպանուած էր շնորհիւ այն մրցակցութեան որ կը տիրէր, յարաբերաբար նուազ կարեւոր, բայց բազմաթիւ շահերու միջեւ։

Փոքր անհատական ձեռնարկներու, իրենց դրամագլուխը շահագործող դրամատէրներու եւ մրցակցութեան ժամանակաշրջանը անցած է։ Տնտեսական
գագումը մեզի բերաւ մեծ
ծերը, եւ միտագէտը որ առանց
տարարուեստի մասնագէտ մը
լալու՝ զանոնք կը հակակշռէ,
կան տնօրէնը, որ մեքենակա
թեան եւ աշխատաւոր ձեռքեր
միջեւ կը ներկայացնէ խելա
մեքենական կապ մը եւ հա
տութեան բաշխում մը, գ
տուցուած ծառայութիւններ
ժէքին հետ ո՛չ մէկ կապ
Տնտեսական ուժը կը սպա
քաղաքական ուժին, քաղաք
եւ անհատին ազատութեան
տացութեան մէջ, մարդկա
տարրը յարմար միջոց մըն է
թեզէն տարրին ծառայեցնե
համար։ Ճարտարարուեստ
մեքենան կը նմանի գիգա
կան այն հսկաներուն կամ
ներուն, որոնք կը սնանին մ
կային էակներով։ Երբ արտադր
թեան մեքենականութիւնը
փոխուի, դրամագլուխը կը
պանուի, բայց մարդկային
ները կը զոհաբերուին։ Դրամ
գլուխի ուժին այս ամբողջ
այլեւս սահմանափակուած
գային սահմաններու մէջ
ձած է միջազգային։

Համայնք մը կրնա՞յ
տալ որ իր ազատութիւնը ըլ
խումբ ունենան իր տնտեսակ
ժերը իրենց ձեռքերուն մէջ
րունացնող խումբ մը անձերու
խաձեռնութենէն եւ բարի կամ
ցողութենէն։ Այս է հարցը
առջեւ կը դրուի։ Աշխատաւոր
կուսակցութեան պատասխան
ո՛չ։ Ոչ թէ անոր համար որ ան
է այս յեղաշրջումը։ Զայ
նկատէ անխուսափելի. բայց
կանգնի այն տեսակէտին
թէ այս տնտեսական փոփոխ
թիւնները կը ստեղծեն գործ
կութեան եւ տեղափոխութեան
ընկերային հարց մը, զոր պէ
չէ անտեսել, այլ պէտք է
նկատի առնել ընկերային մ
նին պատասխանատուութեան
տարողութեան համեմատ։

Ինչպէ՞ս ընել ուրեմն
պէտք է որ ընկերութիւնը
իսկ ձեռք անցընէ մեքենակա
թիւնը, կամ գոնէ ինչ որ
կան է, այսինքն՝ արտադ
թիւնը։ Միւս կողմէ, հո
տադրութիւնը չէ կազմա
ուած, եւ մնացած է Վ
թագուհիին օրերուն անկ
կերպ վիճակին մէջ. Աշխա
րական կուսակցութիւնը իր
լին պիտի ընէր արդիացնել
մար արտադրութիւնը։ Մեր
խային ճարտարարուեստի
օրինակ, լաւ չէ կազմակերպ
թիւնը եւ Աշխատաւորական
սակցութիւնը կը պահանջէ
ազգայնացումը, որպէսզի
նայ զայն կազմակերպել
կան հիմերու վրայ եւ զայն
բաժել հանրային օգտ
սպասարկութիւն մը։ Այս
նակեր թէ պիտի յանձնուի
տնտեսութեան ձեռքերուն
միտքը այն է թէ գործի
խը պէտք է դնել յաւագոյն
րիչները, ապահովել գի
լաւագոյն կարծիքներու
կումը, որպէսզի կարելի
ստանալ առաւելագոյն
դրութիւնը։ Նաեւ այն որ
սպասարկութիւնները պէտք
ստանան արդար վարձատրութ
մը եւ հեռի քաղաքական
ազդեցութիւններէ, անոնք
ուին միմիայն ստացուած
դիւնքներուն համաձայն։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Օրուան խնդիր դարձած է Աֆղանիստանի ապստամբական շարժումը, որուն մանրամասնութիւնները կը հրատարակենք օրը օրին։

Ամանուլլահ Թագաւորի ձեռնարկած բարենորոգումներն են որ գրգռեցին այս շարժումը։ Երիտասարդ Թագաւորը իշխանութեան գլուխ անցնելուն առաջին օրէն իսկ, սկզբունք ընտրեց երկիրը արդիացնել՝ ո՛չ միայն ճարտարարուեստի եւ տնտեսութեան մարզին մէջ, այլ եւ քաղաքական եւ ընկերային մարզերուն մէջ։ Այդ բարենորոգումները ուզեց մտցնել ո՛չ միայն մայրաքաղաք Քապուլի եւ երկրին մատչելի վայրերուն, այլ եւ լեռնային շրջաններուն մէջ, ուր բուն իշխանութիւնը կը գտնուի Մուլլաներու եւ փիրերու ձեռքին մէջ, եւ կրօնական այս պետերը օրէնքին եւ Թագաւորին կը հնազանդին այն ատեն միայն, երբ հաճոյ կը թուի իրենց։

Թագաւորը մասնաւորաբար ունէր հմայք չունի հնդկական սահմանագլուխի շրջանին մէջ։

1919ի անգլեւաֆղան կարճ պատերազմի ընթացքին, ոմանք դիմադրեցին Ամանուլլահ Թագաւորին, մինչ ուրիշներ հնդկական սահմանագլուխի վրայ իրենց յարձակումէն ետ մղուելով, դարձան եւ Աֆղանիստանի ճէլալապատ քաղաքը կողոպտեցին։

1923ին աֆղան աւազակներ հնդկական սահմանը արշաւելով, սպաննեցին քանի մը անգլիացի սպաներ եւ անոնց կիները։ Անգլիական կառավարութիւնը պահանջեց մարդասպանները։ Աֆղան Մուլլաները պաշտպանեցին այն տեսակէտը թէ անհաւատներու սպանիչները չեն կրնար յանձնել օտար պետութեան մը եւ Ամանուլլահ Թագաւոր մերժեց գործադրել անգլիական կառավարութեան բոլոր պահանջները։

Մուլլաներու եւ Թագաւորին միջեւ առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ 1924 Մայիսին, երբ «կաղ Մուլլա»ն ապստամբական դրօշը պարզեց Խոսթի, Խիլզայ եւ Մանկալ ցեղախումբերուն մէջ։ Կաղ Մուլլան մերժեց ճանչնալ Թագաւորին հրատարակած նոր պատժական օրինագիրքը՝ իբրեւ հակառակ իսլամական շէրիաթին, որուն համաձայն կը դատուէին մինչեւ այն ատեն բոլոր ոճիրները։ Քաղաքային դատաւորներու անուանումը նոյնպէս կատ եցուց Մուլլաներն ու ծերերը, որոնք ատոր մէջ մէջ տեսան հարուած մը իրենց շահաւոր առանձնաշնորհներուն։

Ապստամբութիւնը զսպուեցաւ բուռն կռիւներէ յետոյ եւ ապստամբութեան վարիչները հրապարակով մահապատիժի ենթարկուեցան։ Բայց նոյնիսկ յաղթանակի օրերուն, աֆղան կառավարութիւնը չկրցաւ արգիլել որ մոլեռանդ խուժանը քարկոծելով սպաննէ Ահմէտիէ աղանդին պատկանողները։

Ամանուլլահ Թագաւորին եւ Սուրէյեա Թագուհիին Եւրոպա այցելութիւնը ո եւ է դժգոհութիւն առաջ չբերաւ Աֆղանիստանի մէջ։ Ամանուլլահ խորապէս ազդուած էր Մուսթաֆա Քէմալի բարենորոգչական յաջողութիւններէն Թուրքիոյ մէջ։ Ուստի Աֆղանիստան վերադարձին, երբ յայտարարեց թէ նոյն օրինակին պիտի հետեւի, Մուլլաները սկսան մռլտալ։

Լեռնական ցեղախումբերը, որ գայրացած էին արդէն նոր օրինագիրքերու ներմուծումով, բոլորովին կատղեցան երբ իմացան թէ Թագաւորը որոշած է կիներուն քօղը վերցնել եւ դպրոցներու մէջ մանչ-աղջիկ միասին կրթել։

Հակառակ իր մարդոց եւ անգլ. բարեկամներու խորհուրդին, Թագաւորը սկսաւ գործադրել իր ծրագիրը։ Սեպտեմբերին կառավարական պաշտօնեաներուն արգիլեց բազմակնութիւնը, Հոկտեմբերին եւրոպական հագուստը պարտադրեց Քապուլի բնակչութեան։ Հրովարտակը անժողովրդական էր՝ տնտեսական պատճառներով։ Շատ քիչ դերձակներ կային մայրաքաղաքին մէջ, որ եւրոպական հագուստ կարէին. այլապէս պէտք պիտի ըլլար մեծ քանակութեամբ պատրաստ հագուստ ներածել Հնդկաստանէն սուղ գիններով։ Եւրոպական հագուստը կը պարտադրէր եւրոպական սովորոյթներ։

ՀԱՅԻ ԿՌԻՒԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ անցած շաբթուան վերջին երեք օրերու ընթացքին ժողովրդական ցոյցեր եւ կռիւներ տեղի ունեցած են կիներու կողմէ, որոնք ժամերով նպարավաճառի եւ հացագործի խանութներու առջեւ սպասելէն յոգնած ու ջղայնացած էին։

Մոսկուայի Թաղապետական ժողովը ստիպուեցաւ զբաղիլ ժողովրդական այս դժգոհութեամբ։ Ժողովի նախագահ վոլկոֆ հաւաստեց թէ մայրաքաղաքը մէկ ամսուան բաւելիք ալիւր ունի, 66.000 Թոնօ։ Անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնուած են եփած հացի քանակը աւելցնելու եւ բաժանումը կանոնաւորելու համար։

Անկարգութեանց պատճառն է բաժանումի անկանոնութիւնը ու մանաւանդ ա՛յն որ գիւղացիները կը նախընտրեն իրենց ցորենը իբրեւ կեր տալ կենդանիներուն քան յանձնել իշխանութեանց։

*** Պերլինէն 18 դեկտեմբեր Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ.— Այսօր աղմկալի ցոյցեր տեղի ունեցան Մոսկուայի մէջ։ Մեծ բազմութիւն մը շարունակ կը պոռար կը կանչէր՝ պահանջելով հաց, կարագ, թէյ ու բրինձ, որոնք բացարձակապէս անգտանելի դարձած են Մոսկուայի մէջ։

Միւս կողմէ Ուկրայնիոյ Արհեստակցական միութեանց նախագահը կը յայտարարէ թէ ապրիլէն ի վեր 100 սէնդիկայական կազմակերպութիւններ լուծուած են Ուկրայնիոյ մէջ։ Սէնդիկայի վարիչները կը մեղադրուին թէ չեն հնազանդած Մոսկուայէն տրուած հրահանգներուն եւ պէտք եղածին պէս չեն գործած հակայեղափոխական շարժումներուն դէմ։

ԿԵԱՆՔԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽԱՍՔՈՎԻ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑԸ

Խասքովայի Թաղ. Խորհուրդին կողմէ Թերթիս խմբագրին ուղղուած մասնաւոր նամակէ մէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— (5 դեկտ.)

— «Խասքովոն վերջապէս իր Մանկապարտէզի շէնքը ունեցաւ, սկիզբէն մեր երեւակայածէն աւելի կարգ մը առաւելութիւններով։ Անշուշտ Թերթերէ ալ տեղեկացաք, որ նոր շէնք շինելէ հրաժարելով, անակնկալ կերպով ծախու հանուած կալուած մը գնած ենք, որ մեր եկեղեցի-դպրոցի շէնքին կից է եւ ունի 706 քառակ. մեդր տարածութիւն, վրան երեք անջատ տուներ եւ պարտէզ, զոր միացնելով արդէն գտնուած ազգապատկան կալուածին, շատ մը օգտակարութիւններ պիտի կրնայ ունենալ։ Այս երեք տուներէն յարմարագոյնը յատկացուցած ենք մանկապարտէզի համար։

Կալուածը գնած ենք 170 հազար լէվա փոխարժէքով, որուն 80 հազար լէվան կանխիկ վճարուած ըլլալով, կը յուսանք որ մնացեալ գումարն ալ պիտի կարենանք վճարել մօտերս, վասն զի մեծ մասը պատրաստ ունինք։

Պարտք կը համարենք տեղեկագրելու ձեզ, որ Ֆիլիպէի «Աղէտ» Օգնութեան Պատ. Յանձնախումբը» կարեւոր գումար մը տրամադրած է Խասքովոյի, անսալով ձեր Թելադրութեանց։

Արդարեւ, Խասքովոն միշտ երախտապարտ պիտի մնայ «Յառաջ»ի, որ մեծ բաժին ունեցաւ մեր Մանկապարտէզի գործին յաջողութեան մէջ. փոքր յիշատակի մը համար ղրկած ենք ձեզի պատի օրացոյց մը, Մանկապարտէզի յուսանկարը պիտի տեսնէք վրան։ Յարմար նկատած ենք նմանապէս Օրացոյց մըն ալ Լոնտոնաբնակ ազնիւ բարերարին համար ղրկել, որուն նուիրատուութիւնն էր որ պատճառ հանդիսացաւ ու համարձակութիւն տուաւ մեզ, նման նուիրական ու ազգօգուտ ձեռնարկի մը փարելու։

Անկեղծ ըլլալու համար, սա ալ կը տեղեկացնենք ցաւ ի սիրտ, որ հակառակ Մանկապարտէզի սրահին ու գրասեղաններու կազմ ու պատրաստ ըլլալուն, դժբախտաբար ցարդ չենք կրցած Մանկապարտէզը բանալ, ինչու որ Հոգաբարձութիւնը՝ վարժարանի պիւտճէին համար արդէն պարտքերով բեռնաւորուած ըլլալով, համարձակութիւն չէ ունեցած նոր բեռի տակ մտնելու։

Դիմած ենք բարեգործականին, Մանկապարտէզի համար յաւելում մը խնդրելով, վարժարանի համար տրուած գումարին վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, մենք պիտի ջանանք մօտ օրէն Մանկապարտէզը բանալու, եղած կարելի միջոցներով։

(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— 1928 օգոստ. 2ին, կիրակի օրը Լիոնի մէջ հիմը դրուեցաւ Պրուսայի Մեծ Նոր Գիւղի Հայրենակցական Միութեան՝ որ արդէն պաշտօնապէս ճանչցուած եւ վաւերացուած է 25 սեպտեմբեր 1928ին՝ տեղական իշխանութենէն։

Միութեանս նպատակն է բարոյական սերտ կապ ստեղծել Ֆրանսա եւ արտասահման գտնուող հայրենակիցներու միջեւ, օգնել եւ օժանդակել չքաւոր հայրենակիցներու նիւթապէս և բարոյապէս, կարելի միջոցներով, պայքարիլ ձուլման եւ ապազգայնացման վտանգին դէմ։

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք Լիոն եւ շրջակայքը գտնուող Մեծ Նոր Գիւղացիներուն, որ չզլանան ընել իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը, նոր կազմուած Միութեան յառաջդիմութեան եւ զարգացման համար։

Միութեանս ուղղել դիմում, նամակ եւլն. գրել հետեւեալ հասցէին.— Mr. Avédis Charabhanian, 294 Rue Vendôme, Lyon (Rhône) France:

Վարչութիւն

Յ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի Թերթերէն արտատպել այս կոչը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը անցեալ կիրակի մրցում մը ունեցաւ U. S. St. Antoine*ի Ա. խումբին դէմ։*

Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահները կը խաղային եռանդով։ Հինգ վայրկեան յետոյ շահեցան առաջին նշանակէտը։

Սաստիկ հովը կ'օգնէր հակառակորդին, բայց 15 վայրկեանէն մերինները շահեցան երկրորդ նշանակէտը։ Ֆրանսացիները սկսան յարձակողականի և շահեցան նշանակէտ մը։

Երկրորդ խաղամասին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը շահեցաւ երրորդ նշանակէտը եւ յետոյ չորրորդը։ Վերջին ճիգ մը փորձելով, հայ մարզիկները շահեցան հինգերորդ նշանակէտը եւ Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթեց 1ի դէմ 5 նշանակէտով։

Դ. Պ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Յառաջի մէջ ցաւով կարդացի Պոլսոյ Թերթերէն արտատպուած լուր մը, որուն համաձայն Հանր. Պարտքի Վարչութեան պաշտօնեաներէն Հայու մըն ալ մեղսակցութիւն կը վերագրուի, Թըրքական Թղթադրամներու շորթումի գործին մէջ։

Արդ, նկատելով որ ստորագրեալս քսան եւ ութը տարի պաշտօնավարած եմ Հանրային Պարտուց Վարչութեան մէջ։ Նկատելով որ հինգ տարիէ ի վեր Պոլսէն հեռացած ու Փարիզ հաստատուած եմ։ Դարձեալ նկատելով որ ներկայիս ճաշարան մը ունիմ, որպէս զի թիւրիմացութիւնը փարատի ու կասկածներ չծագին իմ անձիս ու պատիւիս հանդէպ, կը փութամ ճշտել խնդիրը երկու բառով։

Հանր. Պարտ. Վարչութեան մէջ պաշտօն վարած եմ իբր հաշուակալ Comptabilité Centrale*ի մէջ եւ երբեք մաս կամ առնչութիւն ունեցած չեմ* Caisse*ին հետ. ընդհակառակը պաշտօնս* Caisse controle *ընելն էր։*

Երբեք Եգիպտոս չեմ փախած կամ գացած, այլ Թուրք Հանրապետութեան օրինաւոր անցագրով եկած եմ Փարիզ, եւ կրնամ ալ դառնալ։

Ճաշարանս բացած եմ անձնական նիւթական կարողութեամբս, և երբեք օտար դրամի օժանդակութեան հարկ չեմ տեսած։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
(Լիլա)

Արեւմտեան Եւրոպայի հայերէն միակ օրաթերթն է

"ՅԱՌԱՋ„Ը

որ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐ եւ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Երբ առաջին անգամ Յոնը …տնած էր որ մեռելաթաղու… իր վերջին օրն է այսօր, …իթ ու Կարապետ անկեղծ… ուրախացան ու աչքի լոյս …ղթեցին ջերմօրէն։ Սակայն …րախտ մարդոց առջեւ իր …խտաւորութեան այդպէս տե…կանօրէն ու ծիծաղով ցուցա…ումը անհաճոյ բան մը ունէր … մէջ։ Առաջին մէկ քանի ան…մին Դաւիթ ու Կարապետ …յն վերագրեցին իր զգացած …րախութեան ու ներողամտօ…էն մղուեցան, ի վերջոյ սա…ին ջղայնացան։ Որովհետեւ …լեւս քթի խնդալ կը դառնար …րզապէս։ Ահա թէ ինչո՛ւ, …մբերութիւնը սպառած, Դա…իթ պատասխանեց նեղոփրտ …

— Աչքդ լոյս ըսինք…

Յոնը կարծես այս արդիւն…ին կը սպասէր, շարունակեց …ւլի ուրախ շեշտով.

— Զօրաբաժնի հրամանատարն է որ զիս իրեն հետեւորդ կ'անուանէ։ Կը ցաւիմ ձեզի կորսնցնելուս համար, բայց, ի՞նչ ընես, բախտը այսպէս է եղեր։ Մեռելաթաղը ո՞ւր, ե՛ս ուր, արդէն։ Դուք սակայն մինչեւ վերջ պիտի մնաք, կը յուսամ, քանի որ սքանչելիօրէն կը կատարէք այս գործը…

Ու քրքիջ մը արձակեց, հեգնական, մեծամիտ։ Իրենց դժբախտութեան՝ տակաւին նո՛յն ցաւին մէջ գտնուող մէկէ մը եկած այս հեգնանքը խենդեցուց երկուքն ալ։

— Ուլան լաէ՛, լակո՛տ, պոռաց Կարապետ, կծկուելով ինք իր վրայ։

— Հայտէ վռէ խուլեարա…

Դաւիթի արիւնը գլուխը ցատկեց։ Ջաւակ, կին, ամէն ինչ այս անարգանքին տակ մոռցած, պիտի նետուէր վրան երբ Կարապետի ձեռքը անշարժացուց զայն։

— Զգէ՛ աղբարս, մանչ մը և ընտանիք ունիս, դուն խելօք կեցիր, թող տուր ինծի որ այդ շան չափը տամ։

Յոնը ժամանակ չունեցաւ փախելու։ Եւ փոխանակ առնականօրէն ինքզինքը պաշտպանելու, սկսաւ աղաղակել.

— Հասէ՛ք, օգնութի՛ւն, Հայերը պիտի մեռցնեն զիս… հասէ՛ք…

Վազեցին ամէն կողմէ ու դժուարաւ կրցան զայն ազատել Կարապետի ձեռքէն։ Դէմքը արիւնի մէջ, աչքին մէկը կապուտցած, կնիկի պէս կուլար, անդադար ճչալով։

Նոյն իրիկունն իսկ Կարապետ հանք ղրկուեցաւ։

Հետեւեալ օր հիւանդանոցէն հանելով Դաւիթը դեղարան դրին։ Հոս ընելիքը որոշ բան մը չէր, այլ ամէն բան, ինչ որ պէտք ըլլար ընել։ Դեղարանը աւլել, վիրաւոր կամ հիւանդներու նախնական դարմաններուն օգնել, բժշկապետին սենեակը մաքրել, թէյն ու սուրճը եփել եւ անոր ճաշերը բանակի խոհանոցէն երթալ բերել։

Առաւօտուն, երբ լոյսը դեռ մշուշի գոյն կ'ունենայ, Դաւիթ կը դիմէր բլուրին ձախ կողմը, պարենաւորման կեդրոնը, բժշկապետին կաթը բերելու։ Իր ծառայութեան առաջին օրը, բժշկապետը կանչեց զայն ու խիստ շեշտով մը ըսաւ.

— Գիտե՞ս, Դաւիթ, կաթը այսօր պակաս էր…

— Ինչո՞ւ չտուիր որ ետ տանիմ, պատասխանեց անմիջապէս Դաւիթ միամտօրէն։

Անուս ու գաւառացի մարդ, ան չէր գիտէր յոգնակի խօսիլ։ Ամէնէն բարձր անձնաւորութեան հետ, ինչպէս ամենապարզին, կը խօսէր եզակի։ Բայց ատիկա կ'ըլլար այնպիսի շեշտով մը, այնքա՛ն պարզ ու անուշ, որ ոչ ոք ատոր համար դիտողութիւն կ'ընէր իրեն։ Դաւիթի պատասխանին վրայ բժշկապետը չկրցաւ իր ժպիտը զսպել, զարկաւ բարեկամաբար ուսին.

— Լա՛ւ, Դաւիթ աղա, գնա՛ եւ գործիդ նայէ…

Երբ առանձին մնաց, այն ատեն միայն հասկցաւ որ բժշկապետը զինք փորձելու համար կանչած եւ այդ հարցումը ըրած պիտի ըլլար։ Ու այն օրուընէ վերջ, ամէն առաւօտ, կաթը բերած միջոցին, կանգ կ'առնէր անտառին եզերքը, կը նստէր հողին վրայ, բաժակ մը կաթ կը լեցնէր, կը թաթխէր հետը բերած հացը ու պաղ-պաղ կը խմէր։ Յետոյ կ'երթար ճամբուն վրայի աղբիւրէն պակսածին չափ ջուր կը լեցնէր։ Վստահ էր որ բժշկապետը ա՛լ իրմէ չպիտի կասկածի։ Ցերեկ եւ իրիկուն նոյնը կ'ընէր բերած ճաշերուն համար. միսի կտորներ, դդումի մասեր կը կտրէր դանակով ու կ'ուտէր։ Անգամ մը ինքզինքը կորսուած զգաց ու ամբողջ գիշերը չքնացաւ։ Ջմելին մոռցած էր ափսէին մէջ։ Բայց, չես գիտեր ի՛նչ հրաշքով ոչ մէկ ձայն ելաւ, ու խնդիրը անցաւ աննշմար։

Չորրորդ օրը իրիկնադէմին, երբ դեղարանը վառարանին առջեւ օրուան ընթացքին իր սառած անդամները կը տաքցնէր, եկան իմացնել որ մահամերձ մը զինք կը խնդրէր։ Ոտքի ելաւ աճապարանքով, ու գրեթէ վազեց մինչեւ հիւանդանոց։ Դուրսը գիշերուընէ ի վեր իջնող ձիւնը կը շարունակուէր տակաւին, ու չոր, անհելի ցուրտ մը մարդուս մարմինը կը կտրատէր։

Դաւիթ գուշակած էր իսկոյն որ մահամերձը Կարապետն է, ու անկեղծ, խորունկ ցաւ մը իր սիրտը կը սեղմէր։ Երբ շնչահատ հիւանդանոց հասաւ, ուշ էր արդէն։ Կարապետ մեռած էր, ու թաղման պատրաստութիւնները կը տեսնէին։ Զմեկնեցաւ Սպասեց, մեռելաթաղ զինուորներէն մէկուն տեղ անցաւ, ու Կարապետի գլուխը առաւ ուսին։ Մեծ պարտականութիւն մը կատարողի երեւոյթը ունէր։ Վիշտը պրկած էր իր ջիղերը, ու աչքերը կորսնցուցած իրենց սովորական բարի նայուածքը, առած էին մութ, անթափանցելի խորութիւն։

— Ձեր հաւատը, ձեր կրօնքը՛…

(9) *Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ*

կին մէջ։ Հանրի Տիւմէ իրեն փաստաբան ընտրեց Մորօ տը Ճաֆէրին։

«Քոթիտիէն»ի բոլոր թուղթերը քննուեցան. կարելի չեղաւ գտնել այն պայմանագրութիւնը որ կնքուած էր այս թերթին եւ տիկին Հանօի «Էնթէրփրէս»ին միջեւ։ Նոյնպէս կարելի չեղաւ հաստատել թէ Հանրի Տիւմէ որդի բարեխիրական նպատակներու կը յատկացնէր «Էնթէրփրէս»էն ստացած 100ին 3 միջնորդչէքը։

Տիկ. Հանօ վճարումները դադրեցնելէ օր մը առաջ «Քոթիտիէն»ի խմբագրատունը երթալով տեսակցած էր Տիւմէի եւ Փիէր Պէրթրանի հետ։

Դատական պաշտօնեաներ մօտ երկու ժամ խուզարկեցին նաեւ «Լա Ռիւմէօր»ի տնօրէն Ժորժ Անքէթիլի բնակարանը և գրաւեցին նամակներու բազմաթիւ տրցակներ։ Խուզարկուեցաւ նաեւ «Լա Ռիւմէօր»ի խմբագրատունը։

Վերջին լուրերու համաձայն, ամբաստանութեան տակ է նաեւ ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւն մը։

Թրակիոյ իսլամները եւ նոր տառերը

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ.— Արեւմտեան Թրակիոյ իսլամները տեղական իշխանութեան ներկայացուցին աղերսագիր մը, որով կը խնդրեն մերժել թելադրութիւնները կարգ մը հայրենակիցներու, որոնք կը պահանջեն լատինական տառերը մտցնել թուրք դպրոցներուն մէջ։ Խնդրագրին մէջ կ՚ըսուի թէ Քուրանն ու իսլամական կրօնքը հակառակ են նոր տառերուն։

Օտարներու հետ ամուսնացած թրքուհիները

Թուրք քաղաքային օրէնքին հրատարակութենէն ի վեր, Բերայի մէջ 1700 քաղաքային պսակ կատարուած է։ Բերայէն յետոյ ամէնէն շատ Ֆաթիհի մէջ ամուսնութիւն կնքուած է։

Ամուսնացած զոյգերուն մէջ կան բազմաթիւ օտար եւ ոչ-իսլամ աղջիկներ, որ թուրք ամուսին առած են։ Գալով օտարներու հետ ամուսնացած թրքուհիներուն, անոնց թիւը երեք է։ Մէկը՝ Ահմէտ Րիզա պէյի աղջիկն է։ Երկրորդը՝ Պէյլէրպէյցի Հասան պէյի աղջիկն է, որ Պելճիքացիի մը հետ ամուսնացած է։ Աղջկան հայրը դիմած է Բերայի պսակադիր պաշտօնէին եւ յայտնած թէ կը մերժէ իր աղջկան հայրութիւնը։ Երրորդը՝ Թիֆլիսի նախկին հիւպատոս Ֆէվզի պէյի աղջիկն է, որ Յոյնի մը հետ ամուսնացած է։

Այս առթիւ «Ճիւմհուրիյէթ» դիտել կուտայ թէ վերջին երկու թրքուհիներուն մայրերը ոչ-իսլամներ են։

Ռուսերուն առեւտուրը

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակը նիստ գումարելով զբաղեցաւ Ռուսիա արտածուելիք ապրանքներու խնդրով։ Ռուսեւ-թուրք դաշնագրի պայմաններուն համաձայն, այս տարի Պոլսէն Ռուսիա պիտի արտածուի 15,000 քիլօ բանուած կաշի եւ 105 թօնօ խողկաղինի հիւթ։ Առեւտր. Սենեակը ասկէ առաջ հրաւիրած էր այն վաճառականները, որոնք կ՚ուզեն ապրանք արտածել Ռուսիա։ Այս առթիւ դիմում կատարող վաճառականներու մասին քննութիւն կատարելու նպատակով երեք հոգիէ բաղկացեալ մասնախումբ մը կազմուած էր Առեւտրական Սենեակին կողմէ։

Մանրակրկիտ քննութիւններէ յետոյ, քննիչները վարչական ժողովին ներկայացուցած են ցուցակը այն վաճառականներուն, որոնք կը լրացնեն Գործավարներու Խորհուրդին հրահանգին մէջ յիշուած պայմանները։

Կարգ մը վաճառականներ, որոնց անունը չէր անցած ցուցակին մէջ, բողոքած և առարկութիւններ ըրած են, ըսելով թէ վնասներու ենթարկուած են, որովհետեւ իրենց անունը դուրս ձգուած է ցուցակէն։

Հակառակ այս բողոքներուն, Ռուսիա ապրանք ղրկելու արտօնուած վաճառականներուն վերջնական ցուցակը ղրկուեցաւ Առեւտրական գործավարութեան։

Անգլեւռուս առեւտուրը

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ առեւտրական նախարարը յայտարարեց թէ ներկայիս ոեւէ արգելք չկայ անգլեւռուս առեւտուրին համար։ Աւելցուց սակայն հետեւեալը. «Ո՛վ որ կը փափաքի առեւտուր ընել Ռուսիոյ հետ, պէտք է գիտնայ թէ առեւտուրը ուրիշ բան է, դիւանագիտութիւնը ուրիշ։»

Յետոյ տուաւ կարգ մը թիւեր, որոնցմէ կ՚երեւայ թէ 1924ին Ռուսիայէն Անգլիա ներածուած է 19,774,000 անգլ. ոսկիի ապրանք, իսկ 1927ին 21,052,000 ոսկիի։ Իսկ Անգլիայէն Ռուսիա արտածուած է 1924ին 3,860,000 անգլ. ոսկիի, 1927ին՝ 4,509,000 ոսկիի ապրանք։

Հրդեհները Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա» կը հրատարակէ երկար ցանկ մը ուշագրաւ դէպքերու, զորս հաղորդած են իրեն գաւառական թղթակիցները։ Ահա՛ քանի մը նմոյշներ այդ դէպքերէն.

Մայայսկի շրջանին մէջ (Մոսկուայի գաւառ), մէկ շաբթուան ընթացքին, հրձիգութեան 23 դէպքեր տեղի ունեցան։

Պողոլսկի մէջ՝ մէկ ամսուան մէջ քսան տուներ այրուեցան հրձիգներէ։

Բալու... րու կողմէ։

...դեհուելը տովօ գիւղի բնակիչները ա՛յնքան կը վախնան հրներէն ու սպառնալիքներէն, որ չեն համարձակիր իրենց տունդուրս. ելլել։

Կուրսկի շրջանին մէջ կառավարութեան կողմէ հաստատուած բոլոր տիպար հիմնարկութիւնները փճացուեցան գիւղացիներու կողմէ։

Շիրնէվօ գիւղին մէջ գիւղին միակ համայնավարին տունը այրուեցաւ, եւայլն։

Պաշտօնաթերթը շարունակելով այս կարգի դէպքերու թուումը մասանցը, կ՚եզրակացնէ թէ դատարանները այսուհետեւ աւելի խիստ պէտք է վարուին եւ գութ չճանչնան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋԼԻՍԸ վաւերացուց պարսիկեւաֆղան դաշնագիրը, ինչպէս նաեւ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ կնքուած առժամեայ դաշնագիրները։

ՍԸՐ ՕՍԹԸՆ ՉԷՄՊԸՐԼԷՅՆ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը լորտութեան աստիճանին պիտի բարձրանայ եւ յառաջիկայ տարուան խորհրդարանային ընտրութեանց մէջ իր թեկնածութիւնը չպիտի դնէ։

Հ. Յ. Դ.

Իսի-լէ-Մուլինօի Վռամեան կոմիտէի ընկերա-համակրական դասախօսութիւնը այս Կիրակի ժամը 3ին, 164 Ave. Verdun։ Կը դասախօսեն՝ ընկերներ՝ Ս. Տէր-Թովմասեան եւ Օհան Կարօ։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս Երեքշաբթի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ՝ ընտրութիւն վարչութեան։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները այս Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 105 Rue Servient սրճարանը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ կարեւոր խնդրի մը շուրջ խորհրդակցութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
փարիզ, Օ. Զ.— 70։
Մարսէյլ, Գործ.— 674.50։
կրան Սէռ, Օ. Պ.— 35։
գանտիա, Յ. Մ.— 200։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Վարդան Ամիրզադեան որ կը գտնուէր Քուլէլիի (Պոլիս) որբանոցը։ 1923ին փոխադրուած է Քորֆու (Յունաստան)։ Իմացնել իր եղբօր Խաչատուր Ամիրզադեանի, 251 Calle Grecia, Cerro, Montevideo, Uruguay:

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

CONCERTS PASDELOUP, Շան զ'էլիզէի Թատրոնը, ղեկավ. Պ. Ռընէ Պաթօնի։

Վաղը շաբ. ժ. 17՝ մասնակց. երգահան Պ. Ա. Զէրէփնինի եւ թաւջութակահար Պ. Ժան Քլէմանի։ Sinfonia en ré -C. Ph. E. (Պախ), երգէոնի երկու խմբերգ (Պախ) (Ֆրանսայի մէջ Ա. անգամ), Adagio et Allegro՝ թաւջթ. եւ դաշն. (Շումանի), Ier Concerto en fa՝ դաշնակի եւ նուագի, (Ա. Զէրէփնին), դաշնակով՝ հեղինակը. երգէոնով Symph. en ut min. (Սէն-Սանս):

Այս կիր. ժ. 16ին՝ մասնկց. Պ. Պ. Մարթընօի՝ հնարիչ երաժշտական կոհակներու. Concerto Grosso en ré min. (Հէնտէլ). Ա. Larghetto du Quint. en la maj, (Մոցարտ), Բ. Սոխակն ու վարդը (Ռիմսկի-Կորսակով), Գ. Ռուս. երգեր (Լալօ) երաժշտ. կոհակներով եւ նուագխ. Պ. Մարթընօի. Սթոնքա Ռազին (Կլազունով). Poème Symph. (Տ. Լէվիտիս) (Ա. անգամ). երաժշտ. կոհակ. եւ նուագխ.: Symph. en ut min. երգէոնով (Սէն Սանս):

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

Այս Կիրակի օր, Հանդիսաւոր կերպով պիտի կատարուի Սէնթ-Անթուան թաղամասի Քամփանեը Ֆրէլի նորակառոյց Մատրան օծումը, յանուն Ս. Կարապետի։

Սկզբնաւորութիւն եկեղեցւոյ ժամը 7.80ին, Ս. Պատարագի 9.30ին։

(կնիք)

Հաճնոյ Հայր. Միութեան Շասի Մասնաճիւղին կողմէ հրապարակ ելաւ

«ՀԱՃԸՆ» ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Հաճնոյ տեսարանով եւ յեղափոխականներու նկարներով, ի նպաստ Նորաշէն Հաճնոյ ֆոնտին։

Ֆրանսա 3 ֆր., արտասահման 4 ֆրանք։ Դիմել՝ A. Eulmez, Canton, No. 305, H. F., Chasse Isère, France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՇԱԲԱԹ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

22 DÉCEMBRE 1928

... ՏԱՐԻ ԹԻՒ 836 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՂԱՐՆԵՐԸ

...Դրդաճին լուր մը կը հաղորդէ «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթա-...ը, առանց մանրամասնութիւնները ճշդելու: Իբրեւ հեռա-...հաղորդուած ըլլալով տեղեկութիւնը, հարկ է սպասել քանի ...որ. լրիւ գաղափար կազմելու համար:

...ինչպէս կ՚երեւայ հեռագրէն, բազմաթիւ ձերբակալութիւն-...կատարուած են, հարիւր յիսուն՝ միայն Պրուսայի մէջ-...քունդ պանպանողական կեդրոն մըն է, մոլեռանդ եւ հակա-...մալական: Ձերբակալուած են — յետոյ արձակուած — ...եւ երեք ծանօթ փաշաներ, որոնց ըոյութիւնն իսկ նեղսր-...թիւն կը պատճառէ Մ. Քէմալի, թէեւ անոնք իրենց պատ-...նին մէջ ամփոփուած, իրենց հին փառքերը կ՚որոճան: Րէ-...ֆ պէյի անկումէն եւ Իզմիրի դատավարութենէն ի վեր, սեւ ...անկը անցած են այդ մարդիկը, — Քարապէքիր Քեազիմ, Րէ-...ֆէթ եւ Ճաֆէր Թայեար, ինչպէս եւ Ալի Ֆուատ եւ ուրիշ ...պէյեր ու փաշաներ, իբրեւ ընդդիմադիր:

...Հեռագիրը դաւադրութեան մը պատմութիւնը կ՚ընէ, առանց ...մասրանելու:

...Խնդիրը այն է որ, դաւադրութիւն սարքուած ըլլայ թէ ոչ, ...Մ. Քէմալ միշտ պատրուակներ պիտի գտնէ իր հակառակորդ-...ները հալածելու: Ամէնէն վերջին նորութիւնը՝ տառերու փոփո-...խութիւնը, արդէն լեցուցած է բաժակը, եւ եթէ գտնուի յան-...դուգն առաջնորդ մը, կրնայ ծանր տագնապի մը մատնել ...երկիրին: Մանաւանդ որ, որոշ խլրտումներ կը տիրեն բանա-...կի վարիչ խաւերուն մէջ: Առանձնապէս կը յիշուի Գ. զօրա-...բանակը, որուն սպաները վարդագեղ յոյսեր կը ներշնչեն ընդդի-...մադիրներուն:

Նորութիւն մը յայտնած չենք ըլլար, ըսելով թէ ժողովրդա-...ն ապստամբութիւնը հրաշքի պէս բան մըն է Թուրքիոյ հա-...մար: Այնտեղ գահեր եւ գլուխներ կը գլորին իշխաններու կամ ...զինուորականներու նախաձեռնութեամբ, յանուն «շէրիաթ»ի, ...կամ. գերդաստանի, ազատութեան կամ «վաթան»ի (վերջին ...ժամանակներս): Մեծ վերիվայրումներ կատարուած են պալա-...տական դաւերով: Օսմ. Սահմանադրութիւնը արդիւնք էր զին-...ուորական ապստամբութեան մը: Մ. Քէմալը, ինք, իր միահեծան ...իշխանապետութեան շնորհիւ է որ պարտադրեց ինքզինքը եւ ...իր ծրագիրները: Ու պիտի կրնայ այդպէս ալ շարունակել, որ-...քան ատեն որ նոյնքան խիզախ առաջնորդ մը չդտնէ իր դէմ:

Այդպիսի գլուխներ կան Թուրքիոյ թէ ներսը եւ թէ ...դուրսը: Ճիշդ ատոր համար ալ, օրուան իշխանութիւնը պար-...բերաբար «մաքրագործումներ» կը կատարէ, առանց շատ բա-...նի կը նայելու, նոյնիսկ մոռնալով իր հետապնդած թշնամինե-...րուն անցեալ ծառայութիւնները: Ճավիտը, Ճանպօլատը, Շիւք-...րին, Տոքթ. Նազըմը, Գարա Քէմալը եւ դեռ բազմաթիւ պէյեր ...ու փաշաներ Ջարդարարներն էին թրքահայ ժողովուրդին, այ-...նինքն ստեղծողները այսօրուան միաձոյլ «թիւրքօ՛լու թիւրք» ...Թուրքիային, բայց չազատեցան կախաղանէն: Քրտական ապս-...տամբութեան առաջին շրջանին, Սըվազի մէջ կախուեցան ...խումբ մը Թուրքեր, որոնք Մ. Քէմալի զինակիցներն էին, քէ-...մալական առաջին համաժողովին հիմնադիրները:

Քէմալապետութեան համար անսասան ուղեգիծ մըն է այս ...քաղաքականութիւնը, այլապէս չի կրնար կանգուն մնալ: Քա-...րապէքիր Քեազիմը այն ուժը չէ որ սարսափ ազդէ Մ. Քէ-...մալի: Աւելի յանդուգն տիպարներ կան իր աչքին տակ: Բայց ...թէեւ առիթ մը բաւական է, որպէսզի գլխիվայր գլորէ ամէ-...նէն հեռաւոր վտանգն ալ: Ան իր բախտը կապած է մեծ քա-...ղաքներու երիտասարդութեան ու կիներուն, այլ մանաւանդ ...բանակին եւ Անատօլուի գիւղացիներուն հետ: Անհագին անդունդ ...մը բացուած է արդէն, իր եւ հին վարիչներուն ու փառքերուն ...միջեւ: Իր շրջապատին մէջ համրանքով կը տեսնուին Պալը ...կէն, Օսմ. կայսրութենէն, նոյնիսկ հին Իթթիհատէն մնա-...ցորդներ: Անոնք ալ՝ երկրորդական, թերեւս մասնագիտական ...պաշտօններու վրայ, ինչպէս Խորհրդային Միութեան մէջ, նախ-...կին կամ քաղքենի տարրերուն կը հանդուրժեն իբրեւ «սպեց»:

Անհատական փառասիրութեանց եւ վրէժխնդրութեան կիր-...քերուն մէջտեղ, թուրք ամբոխը կրնայ հատու գործիք մը դառ-...նալ զօրաւոր ձեռքերու տակ: Ուստի, Մուսթաֆա Քէմալ ամէն ...բանէ առաջ այդ ձեռքերը կտրելու գործը կը հետապնդէ, իր ...թաթը երկարելով մինչեւ արտասահման: Մեր տեղեկութեանց ...համաձայն, վերջերս եօթը-ութ նոր գործակալներ եկած են ...Ֆրանսա, եւ մանաւորապէս Փարիզ, զանազան ծպտումներով: ...Միւս կողմէ, տակաւին ամբողջութեամբ չպարզուեցան կիւ-...միւլճինացի Իսմայիլ Հագգը պէյի դէմ սարքուած մահափորձին ...ծալքերը:

Իր վերանորոգման ճիգերուն հետ, քէմալական Թուրքիան ...միեւնոյն ատեն կը գալարուի ներքին՝ դասական պալարներով, ...որոնց պայթումը անտարբեր չի կրնար թողուլ մեզ:

Թուրքիան, իբրեւ պետութիւն, տակաւին գտած չէ իր ...վերջնական խարիսխը, իր հաւասարակշռութիւնը:

Ներսը եւ դուրսը ընդդիմադիրներ կան որ կուսակից են ...բռնի ձեռնարկներու. իսկ ուրիշներ, աւելի ազդեցիկ եւ աւելի ...բազմաթիւ, կը սպասեն որ քէմալապետութիւնը ինքնիրեն կոր-...ծանի, որպէսզի երկիրն ալ միասին չկործանի, օտար միջա-...մտութեամբ եւ գահավէժ վերիվայրումներով:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, երդում ըրած է կոտրել ծանծաղամտութեան մրցանիշը: Ահա նոր նմոյշ մը, դեկտեմբեր 5ի խմբագրականէն, ուր բաղդատութեան կը դնէ Պալֆուրի սարքած Պաղեստինն ու հայ ժողովուրդի հայրենիքը՝ Հայաստանը.

— «Կ՚ըսեն թէ հրեայ գործաւոր դասակարգին Պաղեստին ներգաղթը թէեւ Սիոնական կազմակերպութեան միջոցաւ կը կատարուի, բայց կառավարութիւնը տարին 1200էն աւելի անցագիր չի տրամադրեր, եւ այս անցագիրներու դէմ իսկ շատ անգամ առարկութիւն ու դժուարութիւններ կը յարուցուին, իսկ բարեկեցիկ Հրեաներու մուտքին դէմ որոշ սեղմումներ դրուած են, եւ յայտնի դժկամակութիւն ցոյց կը տրուի:

Մենք ալ ունինք ներգաղթի խնդիր մը, եւ քննադատութիւններ կ՚ըլլան Հայաստանի կառավարութեան այդ խնդրոյն մէջ հետեւած քաղաքականութեան մասին, որով Հրեաներու Պաղեստին ներգաղթին շուրջ այս տեղեկութիւնները մասնաւոր շահեկանութիւն ունին մեզ համար, մանաւանդ մեր մէջ ալ գրեթէ նոյն գանգատները կ՚ըլլան թէ կառավարութիւնը բաց յօժարութիւն մը ցոյց չի տար գաղթականներ ներս ընդունելու համար, թէ հազարումէկ պատրուակներով ու ձգձգումներով ութը տարուան մէջ հազիւ քանի մը հազար հոգի յաջողած են ներս մտնել, թէ անհատական դիմումներ, յաճախ այնպիսի կարող ու կարեւոր անձնաւորութեանց կողմէ, որոնք իրենց ծիրքերով ու մասնագիտութեամբ կրնան նշանակելի ծառայութիւններ մատուցանել երկրին, կամ բոլորովին կ՚անտեսուին ու բարձի թողի կը մնան, եւ կամ այնքան ձեւակերպութիւններու, հարցուփորձի, քննութեան ենթակայ կ՚ըլլան, որ դիմողը վերջ ի վերջոյ նախամեծար կը սեպէ իր մտադրութենէն հրաժարիլ: Իսկ որոշ հոսանքի մարդոց ամէնօրեայ յանկերգն է, թէ Հայրենիքի դռները ամրապէս փակուած են իր զաւակներուն երեսին, թէ կառավարութիւնը թոյլ կուտայ որ Թուրքեր գան ու բնակին երկրին մէջ: Բայց կը դժկամակի տեղ գտնել Հայ տարագիրներու համար: Պաղեստին Հրեայ գաղթականներու մուտքին դէմ ի գործ դրուած սեղմումներն ու անոնց բխած դժուարութիւնները կը հաստատեն, թէ ներգաղթի վերաբերեալ խնդիրներու լուծումը երկրի մը համար, այնքան ալ պարզ ու դիւրին չեն, որքան ոմանք կը տեսնեն կամ կ՚ուզեն ցոյց տալ:»

ՁԱՂՐԷՊԻ դատարանի մէկ սանդուխին վրայ գտնուեցաւ ռումբ մը՝ փաթթուած թերթի մը մէջ: Ոստիկանութիւնը քննութիւն մը բացաւ: Ռումբը կը նմանի աւստրիական բանակին մէջ գործածուածին:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի ընդունեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ, որուն հետ մէկ ժամէ աւելի տեսակցեցաւ: Տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ:

ԱՆԳԼԻՈՅ Ճորճ Ե. թագաւորին առողջական վիճակը բարւոքած է:

ՌՈՒՍԻՈՅ ցարին հօրեղբայր մեծ-դուքս Նիկոլա Նիկոլայեւիչ ծանր հիւանդ է եւ կը խնամուի Ֆրանսայի հարաւային եզերքի իր ապարանքին մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՒ ՄԸ ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ

ՔԵԱԶԻՄ ՔԱՐԱՊԷՔԻՐ, ՐԷՖԷԹ ԵՒ ՃԱՖԷՐ ԹԱՅԵԱՐ ՓԱՇԱՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ 150 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Անցած շաբաթ գրած էինք թէ հակաքէմալական մեծ շարժում մը սկսած է Թուրքիոյ մէջ, թէ ձերբակալուած են նախկին վարչապետ եւ պատերազմ. նախարար Իզզէթ փաշա, Քեամիլ փաշայի տղան, Թէվֆիք փաշայի Թոռը եւայլն., եւ թէ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ բանակին մէջ՝ էնկիւրիի ներկայ վարիչներուն հանդէպ: Մեր այս լուրերը կը հաստատէ *Թայմզ*, որուն Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ 20 դեկտեմբեր Թուականով.

— Թէեւ դեռ ոեւէ բան չէ հրատարակուած Թուրք մամուլին կողմէ, ստոյգ է սակայն թէ իշխանութիւնները երեւան հանած են տեսակ մը դաւադրութիւն կառավարութեան դէմ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Պրուսայի մէջ ձերբակալուած են 150 հոգի, եւ որոշ թիւով մարդիկ՝ բուն իսկ Պոլսոյ մէջ:

Ձերբակալուածներուն մէջ կը յիշուին զօրավարներ Րէֆէթ փաշա, Քեազիմ Քարապէքիր փաշա եւ Ճաֆէր Թայեար փաշա: Կ՚ըսուի սակայն թէ այս երեք զինուորականները արդէն արձակուած են:

Սուրիոյ մարզպանը Պէյրութ մեկնած

Սուրիոյ մարզպան Հանրի Փոնսօ, որ ժամանակէ մը ի վեր Ֆրանսա կը գտնուէր, առջի օր Մարսիլիայէն «Պէնարտէն-տըսէն-Փիէռ» շոգենաւը նստաւ՝ Սուրիա վերադառնալու համար:

Մարզպանը նոր հրահանգներ կը տանի իրեն հետ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները, զորս ուղղակի ստացած է Քապուլէն.

Կառավարական զինուորներու, օդանաւերու եւ զինեալ բնակչութեան միացեալ ուժերը յաջողեցան կասեցնել ապստամբներու յառաջխաղացումը դէպի Քապուլ: Օգնական ուժեր հասան մօտակայ շրջաններէ եւ հարաւային գաւառներէ:

Դեկտեմբեր 17ին կառավարական ուժերը, օդանաւերու աջակցութեամբ յարձակողականի ձեռնարկեցին եւ իրիկուան դէմ յաջողեցան հակառակորդը նետել Քապուլի պատնէշներէն անդին, դէպի Փակմանի եւ Շարիքարայի ճամբան:

Ապստամբները կը գրաւեն այն բարձունքները, որոնք Քապուլի հովիտը կը զատեն Շարիքարայի հովիտէն, հիւսիս արեւմտեան կողմը: Պակիպալա լեռը կը գտնուի ապստամբներուն ձեռքը:

Դեկտեմբեր 18ին եւ 19ին յամառ կռիւներ մղուեցան այս դիրքերը գրաւելու համար:

⁂ «Իվնինկ Սթանտարտ»ի Պոմպէյի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ապստամբները կարեւոր ուժեր կը կեդրոնացնեն իրենց գրաւած երկու ամրոցներուն մէջ, որոնք կը տիրապետեն մայրաքաղաքին, եւ ուսկից կը պատրաստուին ձեռնարկել ընդհանուր յարձակողականի: Այս յարձակողականին համար կը վստահին ոչ միայն իրենց ստացած օգնական ուժերուն, այլ զէնքի և ռազմանիւթի այն մթերքին վրայ, զոր գտան յիշեալ երկու ամրոցներուն մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, կառավարական հրետանին ռմբակոծած է Պակիպալա բլուրը, ուսկից ապստամբները կը սպառնային մայրաքաղաքին, եւ լուրջ կորուստներու ենթարկած է թշնամին, որուն կացութիւնը շատ դժուարացած է:

«Սէնթրըլ Նիւզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Քապուլի պահակազօրքին հակայարձակման ընթացքին, ապստամբներուն պետը ծանրապէս վիրաւորուած է:

Ապստամբները կարեւոր ուժեր կեդրոնացուցած են մայրաքաղաքին եւ Ճէլալապատի միջեւ եւ ամուր դիրք ունին:

Ապստամբութեան կեդրոնը կը գտնուի Ճէլալապատի մէջ, որուն պահակազօրքը յուսահատական դիմադրութիւն մը կ՚ընէ ապստամբներուն: Քաղաքը պաշարուած է եւ կանոնաւոր զինուորներ կռիւներ կը մղեն՝ պաշարուած շրջանակը խզելու համար: Թագաւորն ու թագուհին իրենց պալատին մէջ են: Ապստամբները 20,000 ռուփի վարձք կը խոստանան անոր որ Ամանուլլահ թագաւորի գլուխը կը բերէ:

Լիտվինոֆի եղբայրը ձերբակալուած

Կը յիշուի թէ Խորհրդային Միութեան Պերլինի առեւտրական ներկայացուցչութիւնը պաշտօնապէս բողոք բարձած էր կարգ մը մարդոց դէմ, որոնք ի վնաս այդ հիմնարկութեան 4 միլիոն մարքի (24 միլիոն ֆրանքէն աւելի) կեղծ մուրհակներ շրջաբերութեան հանած էին:

Ամբաստանեալներէն մէկն էր Խորհրդային Միութեան արտաքին փոխ-գործավար Լիտվինոֆի եղբայրը՝ Մաքսիմովիչ Լիտվինոֆ, որ անցած շաբաթ Փարիզի դատական իշխանութեանց ներկայանալով, խոստովանած էր իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը, աւելցնելով որ այդ գումարները Գ. Միջազգայինի կողմէ յատկացուած են արտասահմանի մէջ համայնավարական պրոպագանդ մղելու:

Հասկցուած ըլլալով որ Լիտվինոֆի միւս երկու մեղսակից-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄ, ԱՍՏՈՒԱԾ, ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ

....

ժամանակին. Նախաքէմալեան Թուրքերը առանց *պիսմիլլահ* քաշելու չէին կրնար ոեւէ գործի ձեռք զարնել: Անոնց համար, յաջողութեան ներշնչարանը այդ բառն էր:

Իսկ այսօրուան հայ բոլշեւիկը՝ դիտած էք անշուշտ, թէ ոեւէ հարցի ուսումնասիրութեան չի կրնար սկսիլ, զայն շարունակել ու վերջացնել՝ առանց հայհոյելու Դաշնակցութեան: Ոեւէ գործի կամ խօսքի ու գրութեան սկսելէ առաջ, բոլշեւիկին համար՝ Դաշնակցութեան դէմ հայհոյելը համազօր է քրիստոնէական խաչակնքումին:

Բոլշեւիկեան այս մտասեւեռման մէջ, բժիշկը պիտի տեսնէր ջղագարութեան ախտանշաններ:

Մենք կը գոհանանք տեսնելո՛վ խնդալու պատճառներ եւ ամէն անգամ որ առիթը գտնենք, չենք զլանար մեր բարեկամական խորհուրդները մեր բոլշեւիկ եղբայրներուն, իբրեւ մարդերու, որոնց առաջին պարտականութիւնն է մեզ զուարճացնել իրենց մտաւոր հոտպիտութեամբ:

Այսպէս, «Յառաջ»ի մէջ կարդացիք Հայաստանի մէջ՝ կրօնքի դէմ բացուած պայքարին առթիւ, Հայկոմկուսի քարտուղար Խանջեանի ճառը:

Մի հարցնէք թէ Աստուծոյ դէմ մղուած յարձակման մէջ, ի՞նչ դեր կրնայ ունենալ Դաշնակցութիւնը: Աստուած իր հրեշտակներու եւ սատանաներու բիւրաբիւր փաղանգներով՝ կրնայ անշուշտ իր պաշտպանողական ճակատը ուժեղացնել եւ Դաշնակցութիւնը որ ընելիք ուրիշ գործեր ունի, մտքէն իսկ չանցըներ օգնութեան փութալ Աստուծոյ:

Բոլշեւիկ ճակատը ուրեմն, վախ չունի այս կողմէն: Կը մնայ զայն ներսէն պղտորել: Բայց, հո՛դ իսկ է շան գլուխը, ինչպէս պիտի ըսէր Համլէթ, եթէ մեր օրերուն ապրէր:

Ու հոս է որ դաշնակեան խոռաթափանց միտքը կրնայ մեծ ծառայութիւն մատուցանել բոլշեւիկեան կարկամ ձեռքերուն:

Չի բաւեր եկեղեցիներ քանդել ու անոնց տեղ հաստատել հանրային պաշտամունքի... տուներ:

Աստուծոյ դէմ մղուած պայքարին մէջ, բոլշեւիկեան բանակը պէտք չէ ճեղքեր բանայ ներսէն: Եւ ասոր համար ալ, պէտք է լրջօրէն մաքրագործուի բոլոր այն տարրերէն, որոնք մօտէն կամ հեռուէն, կրօնական տարրերու ազդեցութիւնը կրած են:

Անոնց մէջ մենք կը նշմարենք տէրտէրի թոռներ եւ զաւակներ, յամենայն դէպս նախկին տիրացուներ ինչպէս Աշոտ Յովհաննիսեան, Արամայիս Երզնկեան, Մռաւեան Ասքանազ, Սուրէն Երզնկեան որ քիչ մնաց փակեղը գլուխն անցընէր, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան եւ Դրաստ. Տէր Սիմոնեան, եւ դեռ ո՞ր մէկը:

Արդ, բուրժուա գիտնականներու մէկ վարկածը՝ ընդունուած կարմիր ոռփեսորներու իսկ կողմէ՝ ամէն օր կը հաստատէ թէ՝ մարդը ըլլայ իսկ չուշքայի պէս կաս-կարմիր բոլշեւիկ անցեալ ազդեցութիւններու խաղալիքն է: Եթէ ուրեմն, օր մը յիշեալ բարեկամները անցեալ յիշատակներու ազդեցութեան տակ, փորձեն դարձի գալ եւ հսկայ ճեղք մը բանան բանակին մէջ...:

Կոմկուսի քարտուղար Խանջեանը մտածե՞ր է այս վտանգին վրայ:

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

ՄԵՌՆՈՂ ՄԱՅՐԵՐ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԶԱՒԱԿՆԵՐ

Տարերու օրով ունէինք ազատ երթեւեկ արտասահմանէն դէպի երկիր եւ երկրէն դէպի արտասահման— անգամ մենք, արմատական ըմբոստներս, մենք՝ որ ազատ Եւրոպայի մէջ հրապարակաւ կը խարանէինք միահեծան բռնապետութիւնը, նոյնիսկ ցարական գործակալներու արթուն հսկողութեան տակ։

Այսօր, երբ կարմիր դրօշը կը ծածանի Կրեմլինի պարիսպներուն վրայ եւ կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը Մարքս եւ Էնգէլս կը հոլովեն, չէք կրնար, դուք տիրող ռէժիմի հակառակորդները, մէկ օրով իսկ արտօնութիւն առնել՝ երթալ վերջին համ բոյրը տալու հոգեվարքի մէջ գալարուող ձեր հարազատ մօր։ Իսկ եթէ երթաք գաղտագողի, ձեզի կը սպառնայ բանտ կամ աքսոր դէպի Արխանգելսկ, որ արդէն մահու ճամբան է։

Եւ հէգ ծնողը, երկար տարիներու անջատումէն ետք, մինակ ու լքուած հիւանդանոցի չորս պատերուն մէջ, ամիսներ շարունակ աչքերը յառած դէպի դուռը, անհուն կարօտով կը սպասէ իր հարազատներուն ու չի կրնար ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ չեն գար, ինչքա՞ն վայրենի ու տմարդի ռէժիմ է այդ, որ չի թոյլ տար մինչեւ իսկ մեռնողին վերջին անգամ գրկելու իր զաւակները։

Եւ կը մեռնի ջղագար ու խելագար...

Այդպէս մեռաւ իմ դժբախտ մայրը, երկար ամիսներու անասելի չարչարանքներէ յետոյ։

Այդպէս մեռեր են ու պիտի մեռնին հազարաւոր ուրիշ մայրեր կարմիր կայսրութեան մէջ, որ տասնըմէկ տարիներէ ի վեր դարձեր է արցունքի ու նզովքի անծայրածիր մի տեսարան։

***

Երբ օր մը Ջենովայի մէջ կը հարցնէի Չիչերինին, թէ ինչո՞ւ չեն թոյլ տար, որ երեխաներս Կովկասէն անցնին արտասահման, իրենց հօր քով։ Խորհրդային Ռուսիոյ արտաքին գործոց կոմիսարը կը պատասխանէր անտարբեր շեշտով մը, առանց զարմանքի նշոյլն անգամ այտայայտելու.

— Այդ առթիւ դիմելու էք Կովկասեան իշխանութիւններուն, որոնց ներկայացուցիչները հոս են։ (Մոսկուան, ի հարկէ, բնա՛ւ չիմիջամտեր կովկասեան իշխանութիւններուն վերաբերեալ խնդիրներու մէջ...)։

Եւ երբ դիմեցի Ջենովայում Հայոց կարմիր իշխանութեան ներկայացուցչին (Ալէքս. Բէկզատեան)— յաւակնոտ տղայ մը, որ Հայաստանը կը ներկայացնէր, բայց հայերէն իսկ խօսիլ չէր գիտեր— ըսաւ ինձ սինիք ամբարտաւանութեամբ.

— Կովկասեան վարիչներու ընթացքը ես կը գտնեմ միանգամայն տրամաբանական։ Քանի որ դուք հակառակորդ էք խորհրդային ռէժիմի եւ գրչով ու խօսքով կը պայքարիք անոր դէմ եւ քանի որ ձեզ ուղղակի պատժել չեն կրող, ձեր փոխարէն պէտք է քաւեն ձեր զաւակները։ Այդպէս միայն պիտի յաջողին զինաթափ ընել ձեզ։ Դուք կը պատժուիք անուղղակի...

Որ այդ տխպար-սատրապիկը ճիշտ կ'արտայայտէր երկրի վարիչներու մտայնութիւնը— ատոր ապացոյց է այն ռադիօ-հեռագիրը, որ Թիֆլիզի իտալական դեսպան Փրանցօնի 1922ին կ'ուղղէր Հռոմի կառավարութեանը, ասոր կրկնակի դիմումներուն ի պատասխան.

— «Վարանդեանը որոշ դիրք ունենալով սովետներու հակառակորդ կուսակցութեան մը մէջ, իր դիմումները անոր երեխաներու մասին կը հանդիպին մեծամեծ դժուարութեանց...»

Ի վերջոյ զոյգ զաւակներս արտասահման փոխադրուեցան իտալական կառավարութեան ջանքերով եւ անոր ձեռքով։ Բայց երբ քաղաքական տարագիրը կ'ուզէ ինքն երթալ բոլշեւիկեան դրախտը, նոյնիսկ մէկ շաբաթով, մէկ քանի օրով այցելելու հիւանդ, մերձիմահ ծնողին, — այդ պարագային արդէն անզօր են բոլոր արտաքին միջամտութիւններն ու դիմումները։

***

Ընտանիքը պէտք է տուժէ, ձեր հայրն ու մայրը, երեխաները պէտք է քաւեն ձեր «յանցանք»ը, պէտք է մեռնին միայնութեան ու լքումի մէջ, պէտք է տանջուին չարաչար, որպէսզի դուք զգաստանաք եւ վար դնէք ձեր պայքարի գրիչը։ Եւ քանի՛ քանի յեղափոխականներ 1917ի հոկտեմբերեան օրերէն ի վեր պատժեցին նոյն եղանակով, փախած հօր տեղ բանտ նետելով անոր կինն ու երեխաները...

Աբդիւլ Համիդի սանդարամետեան ուղեղը չէր յղացեր նման սխտեմ։ Նիկոլա Ա.ի ամէնազօր բռնապետութիւնը չէ արձանագրեր նման դէպքեր...

Այդպէս սակայն կը թելադրէ ռուս բոլշեւիզմի ընկերվարական հաւատամքը։ Այդպէս կը հրահանգէ Կարլ Մարքսը՝ ռուս նեղճակատ եւ բթամիտ աղանդաւորներու ըմբռնումով։

Եւ դեռ երկար տարիներ հոգեվարքի ու չարչարանքի մահիճները պիտի ցօղուին մեռնող մայրերու արցունքներով...

Ու դեռ կը գտնուին մարդիկ, անարգ եւ անխիղճ մարդիկ, մարդկութեան տականք մարդիկ, որոնք կուգան փառաբանելու Ատտիլաներուն եւ Ներոններուն վայել՝ այդ անհոգի ռէժիմը...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

"ՖԻԼԻՊՊ ՌԵԿԼԱՄ„

ԳՐՔԻ ՏՕՆԸ

Ոչ մէկ տեղ գիրքը այնպէս յարգուած չէ, ինչպէս Գերմանիոյ մէջ։ Ու ոչ մէկ երկրի մէջ «լաւ» գիրքը այնքան մատչելի չէ գանգուածին, որքան նոյնտեղ։

Իրաւ է, գերմանական գիրքերը, մանաւանդ դասական եւ գիտական գործերը, ընդհանրապէս սուղ են. վասն զի մէկ կողմէն մտքի աշխատաւորները կը վարձատրուին առատօրէն, իսկ միւս կողմէն մեծ խնամք կը թափուի գրքի արտաքինին վրայ։ Ու այսօր գերման տպագրութիւնը, կարելի է ասել, առաջին տեղը կը գրաւէ Եւրոպայի մէջ։ Սակայն այդ սուղ գիրքերու քով գոյութիւն ունին բազմաթիւ աժան — Volksausgaben — Ժողովրդական հրատարակութիւններ, ինչպէս կը կոչուին Գերմանիոյ մէջ։ Միեւնոյն գիրքը քիչ մը աւելի պարզ թուղթի վրայ ու քիչ մը նուազ վայելուչ արտաքինով, յաճախ 5-10 անգամ աւելի աժան է։ Օրինակ, Հեկկէլի Weltraetsel (Տիեզերական առեղծուածներ) հռչակաւոր գործը արժէ 10 մարք (60 ֆրանք), մինչ նոյն գիրքին «Ժողովրդական հրատարակութեան» գինը ընդամէնը 1 մարք է (6 ֆրանք)։ Եւ այսպէս շատ մը ուրիշ գիրքեր։

Աժան հրատարակութեանց առաջնութեան դափնին Գերմանիոյ մէջ շատոնց կը պատկանի Լայպցիգի «Ֆիլիպպ Ռեկլամ» հրատարակչական տան, որու գոյութեան հարիւրամեակը լրացաւ այս տարի։ Լայպցիգ քաղաքը կազմակերպած էր մեծաշուք յոբելեանական հանդէս մը, որուն մասնակցեցաւ ամբողջ Գերմանիան։ Յօբելեարին իրենց շնորհաւորութիւնները բերող պատուիրակութիւններու մէջ կը գտնուէր նաեւ կառավարութեան ներկայացուցիչը։ Գերմանիոյ մէջ առաջին անգամն էր որ կառավարութիւնը պաշտօնապէս ներկայ կ'ըլլար մասնաւոր ձեռնարկութեան մը յոբելեանին։ Այդ իրողութիւնը իր ճառին մէջ շեշտեց կառավարական ներկայացուցիչը, յայտնելով թէ՝ Ռեկլամի տան դարաւոր գործունէութեան աչքին մշակութային նշանակութիւնն է միայն, որ ստիպեց կառավարութիւնը՝ շեղիլ սովորական կանոնէն։

Ռեկլամ հրատարակչական տան հիմնադիրն է Լայպցիգի համեստ գրավաճառի մը որդի, Անտոն Ֆիլիպպ Ռեկլամ։ Ձեռնարկելով հարիւր տարի առաջ հրատարակչական գործունէութեան, ան իրեն նպատակ դրաւ զարկ տալ ժողովուրդի կրթութեան՝ ընտրովի եւ մատչելի գրքերու միջոցով։ Հետզհետէ հրապարակ հանեց Աստուածաշունչի, Շէքսպիրի աժան հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ կարգ մը բառարաններ։ Ապա, երբ լրացաւ գերման դասական հեղինակներու առաջին հրատարակիչներու արտօնութեանց պայմանաժամը, Ռեկլամ հրատարակեց նաեւ անոնց երկերը։

Բայց գործը տակաւին շատ հեռու էր գոհացնելէ եռանդուն հրատարակիչը. գիրքը կը շարունակէր անմատչելի մնալ ժողովրդական լայն խաւերուն։ Ու ահա Ռեկլամ, որուն կը միանար նաեւ իր որդին, կը ձեռնարկէ հսկայական ծրագրի մը իրագործման, այն է՝ «Universalbibliothek» (Համաշխարհային Մատենադարան) անուան տակ միշտ միեւնոյն նուազագոյն արժէքը ունեցող գիրքերու հրատարակութեան։ Ինչպէս պէտք էր սպասել, այս ծրագիրը բախեցաւ ուրիշ հրատարակիչներու եւ գրավաճառներու թշնամութեան։ Սակայն Ռեկլամ չվհատեցաւ ու 1867 նոյեմբերին լոյս տեսան «Մատենադարանի» առաջին 35 թիւերը։ Փոքր ծաւալով ու վարդագոյն կողքով գրքոյկներ էին, որոնց ձեւը պահպանուած է մինչեւ այսօր։

Առաջին գրքոյկն էր Գէօթէի «Ֆաուստ»ը, ապա կարգ մը ուրիշ գերման դասականներու գործեր, որոնց հետեւեցան օտար հեղինակներ՝ շատ լաւ թարգմանուած։

Իւրաքանչիւր գրքոյկը կ'արժէր 20 պֆեննիգ (1ֆր. 20 սնթ.) Արտասովոր բան մըն էր ասիկա։ Տպաւորութիւնը այնքան մեծ էր, որ «Համաշխարհային Մատենադարան»ը կարճ ատենի մէջ տիրացաւ շուկային, ու իր գրքոյկները մուտք գործեցին երկրի ամենախուլ անկիւնները։

Գործը սկսաւ արագօրէն զարգանալ։ Գերմանիոյ մէջ չկար տուն մը, ուր չգտնուէին քանի մը հատ Ռեկլամի գրքերէն։

Այսօր «Համաշխարհային Մատենադարան»ը րդին շուրջ 7000 թիւէ բաղկացած հսկայ հաւաքածոյ մը կը կազմէ։

Այսպէսով, շնորհիւ Ռեկլամի գրքոյկներուն, ինչպէս Գերմանիոյ, այնպէս ալ առհասարակ բոլոր գերմանախօս ժողովուրդներու ամենալայն խաւերը կրցան ծանօթանալ բոլոր ժամանակներուն եւ ազգերուն պատկանող հեղինակներու ոչ միայն գրական, այլեւ գիտութեան եւ արուեստի տարբեր շրջաններուն վերաբերող լաւագոյն երկերուն։

Հայ գրականութիւնը Ռեկլամ հրատարակութեանց մէջ կը ներկայանայ Ա. Ահարոնեանի քանի մը պատմուածքներով, որոնք թարգմանուած են Ցիկին Ֆինկ— Գեանջեցեանի կողմէն։

Ներկայիս Ռեկլամ հրատարակչական տան գլուխը կանգնած են հիմնադիրին երկու թոռները։

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՃԱՌԸ)

Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, համաշխարհային հարցերու հանդէպ ալ, իրեն յատուկ դիրքն ունի։ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, մեկուսացման հին քաղաքականութիւնը անհետացաւ թէ՛ արդի սպառազինական զարգացման եւ թէ՛ վերջին պատերազմի յատուկ փորձառութիւններուն ու նաեւ տնտեսական փոխադարձ կապերու զօրացման առջեւ։ Նոյնպէս անհետացաւ ուրիշ տեսութիւն մըն ալ։ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը չի կարծեր որ կարելի ըլլայ աշխարհի խաղաղութիւնը ապահովել ուժերու հաւասարակշռութեամբ, ոչ ալ երկկողմեան դաշնագրերով կամ որեւէ ձեւի համաձայնութիւններով։ Ան կը նկատէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է ընդունուի իբրեւ համագործակցութեան փորձ մը, որուն մէջ, ամէն երկիր դեր մը ունի խաղաղութիւնը փնտռելու համար։ Այդպէս ալ գործելու համար, պէտք է որ, ամէն երկիր այն վստահութիւնն ունենայ թէ իր դատը — ինչ որ ալ ըլլայ — պիտի արժանանայ անաչառ քննութեան մը։ Այս վստահութիւնը ունենալու պարագային է որ, այդ ազգը իր կարգին, ուրիշ ազգերու դատը պիտի տեսնէ նոյն ոգւով։

Իբր խաղաղութեան քաղաքականութեան մը նախագիծ, մեզի կը ներկայանայ, պատերազմի վերջին հետքերէն Եւրոպան մաքրելու գործը։

Այս գործին մէջ, մեր կուսակցութիւնը երբեք ուժ չպիտի տայ որեւէ փորձի, զոր որեւէ երկիր կը կատարէ, զէնքի ուժով փոփոխութիւններ մտցնելու համար խաղաղութեան դաշնագրերով հաստատուած կանոններուն մէջ։ Երկրորդ, մեր կուսակցութիւնը, իր կարելին պիտի ընէ, որպէսզի խաղաղութեան դաշնագրերով պարտադրուած ժամանակաւոր հարկադրութիւններու արժանաւոր հաշուեյարդարը փութացուի եւ այդ դաշնագրերով տրուած հաւաստիքները յարգուին։ Մենք հաւատարիմ պիտի մնանք ազգայնութեանց սկզբունքին։ Եւ որովհետեւ, չի կրնար ըլլալ որ ցեղէ ցեղ, ազգէ ազգ քաղաքական սահմանները նշանակուին բացարձակ ճշտութեամբ, չպիտի դադրինք պետութիւններուն յիշեցնելէ թէ, պարտաւոր են փոքրամասնութիւններուն հետ վարուիլ այնպէս որ, իրենց մեղմութեամբ գոհացում տան անոնց։

Խաղաղութեան հարցը վստահութեան հարց է, իսկ վստահութեան հարցն ալ ապահովութեան հարց է։ Պէտք է ջանանք ստեղծելու այն տեսակ կացութիւն մը, ուր ազգերը զգան թէ չարիքին դէմ պաշտպանուած են։ Ցարդ, անոնք պաշտպանութիւնը փնտռած են իրենց զէնքերէն, ու բնաւ ալ չեն գտած։ Կրնա՞նք անոնց ներշնչել պաշտպանութեան այն զգացումը, զոր մենք կը զգանք օրէնքի եւ արդարութեան տիրապետութիւնը վայելող երկրի մը մէջ։ Իրաւ յատուկ միջոցներով պատրաստուած եւ նոյնիսկ զինակցութեամբ ուժեղացած պաշտպանութիւնը, երբեք չի հաւասարիր բացարձակ պաշտպանութեան։ Պատմութիւնը շատ յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ պաշտպանութեան մասնակի փորձը միշտ պատերազմ առաջացուցած է, որովհետեւ զէնքը եւ զինակցութիւնը յարձակման վախ կը ներշնչեն դրացիներուն։

Ազգէ ս ազգ փոխադարձ վստահութեան ստեղծումին մէջ կը կայանայ խաղաղութեան հարցը։ 1924ին, Ժընեւի մէջ, մեր առջեւ դրանք այս հարցը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր հաւանութիւնը տուաւ այս հարցը ուսումնասիրող ծրագրի մը։ Այս ծրագիրը, իր կարգ մը հատուածներով եւ բովանդակութեամբ, ուշադիր քննութեան մը կը կարօտի, ինչ որ սակայն դեռ չէ եղած։ Անկից ասդին շատ դէպքեր պատահեցան. Լոքարնոյի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ, Քէլլոկի դաշինքը հաւանութեան արժանացաւ։ Այս համաձայնութիւնները մասամբ փոխեցին կացութիւնը. բայց միշտ փնտռելու վրայ ենք այն ապահովութիւնը, որ զինաթափութեան խորհրդաժողովներուն թոյլ պիտի տայ պայմանագրութիւններու յանգիլ։ Պատերազմը անկարելի դարձնելու համար կը մեկնինք այն գաղափարէն թէ պէտք է համաձայնութեան եզրեր փնտռել իրենց երկրին քաղաքական կեանքը ներկայացնող դիւանագէտներու հետ եւ ոչ թէ զինուորականներու հետ, որոնք իրենց երկրին մարտական սպասարկութիւններու ոգին է որ կ'արտայայտեն։

Նշմարած պիտի ըլլաք որ Ժընեւի նաւային զինաթափման խորհրդաժողովին նախապատրաստական յանձնաժողովին մէջ, մեր վիճաբանութիւններու ընթացքին, բոլորին մտքին մէջ տիրող մտածումն էր պատերազմի մը հաւանականութիւնը։

Անհրաժեշտ է անդրադառնալ այս մտավախութեան կարեւորութեան։ Ենթադրենք թէ խաղաղութեան այս հարցին կը մօտենանք իրաւարարութեամբ. պիտի տեսնենք թէ նոյնիսկ եթէ իրաւարարութիւնը ընդունուի, պիտի ըսուի թէ այս կամ այն ազգը նուազ արժանի է վստահութեան։ Կրնան պատճառներ ծագիլ, եւ որեւէ ազգ մը մղել պատերազմի. եւ ահա, այս վախն է որ ազգերու ներկայացուցիչները կը ստիպէ ըսելու. «Բայց եթէ մերժեն իրաւարարութեան գալ, եւ կամ, եթէ չյարգեն անոր վճիռները, ի՞նչ պիտի պատահի»։

Եւ կամ նկատի առնենք Քէլլոկի Դաշինքը։ Անոր հանդէպ ցոյց տրուած վերապահումները, — նոյն իսկ Ամերիկայի կողմէ — կասկածի այս զգացումը կը ծածկեն, ազգային պաշտպանութեան պատրուակին տակ։ Բայց, ամէն մարդ պիտի կրնար նշմարել թէ ամբօրէն չէ փակուած դուռը, որ կրնայ ընդհանուր պատերազմի անցք տալ։

Այնպէս որ, զինաթափութեան վերաբերեալ միջազգային համաձայնութիւններու աւթիւ՝ վիճաբանութեանց ընթացքին բանակցութիւնները տեղի կ'ունենային այն ենթադրութեան հիման վրայ թէ, պաշտպանողական պատերազմը կրնայ անհրաժեշտ դառնալ եւ թէ որ եւ է ազգ զինաթափութեան այն ծրագրին միայն կրնայ հաւանութիւն յայտնել, երբ ան կը համապատասխանէ պատերազմի մը պահուն, իր զինուորական կարիքներուն։ Ֆրանսա իր կարելի պէտքերը պիտի գոհացնէ ցամաքային ուժերով։ Մեզի համար, ովկէանոսի մեծ ճամբաները պահպանելու հարցը կը ներկայանայ։ Միացեալ Նահանգներուն ալ, պատերազմի պահուն, ինպաստ իր առեւտուրին, ծովային երթ[ևեկի] ազատութիւնն է անհրաժեշ[տ...]

Երկրակացութիւնն ա[յն] զինաթափման համար, դա[...] ղած զանազան առաջարկներ[ը] ընդունելի էին այս կամ ա[յն] րին համար, որովհետեւ [զի]նուորական ռազմավարութիւնը տարբերի երկրին համաձայն այս հիմերուն վրայ, որեւ[է] ջումով կարելի ըլլար համա[ձայ]նութեան գալ, խաղաղութեան տեղած չպիտի ըլլայինք. [...] միայն, զանազան երկիրներու [...] քաղաքացիներու վրայ [...] տուրքերն էին որ պիտի [...] նային։ Համաձայնութիւ[ն...] կրնար լուծել կարգ մը խն[դիր...] որոնցմով միայն մեր ն[...] նախարարները կը զբաղին, ո՛չ այն հարցերը որոնցմ[ով] զբաղին արտաքին նախարա[...] Չպիտի կրնար տալ փոխա[...] ապահովութեան զգ. ցումը, [...] միայն կրնայ բխիլ խաղաղ[ու]թեան ճշմարիտ քաղաքակ[...] թիւն մը։

(Վերջը յաջորդով)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

ԹԷՀՐԱՆ, 6, դեկտ.— [...] բանի հասարակութիւնն ալ [...] լեց երգիչ Ա. Շահմուրատ[եան]. Երեկոյթը տեղի ունեցաւ [...] 2ին, Ջրադաշտական [...] սրահը։

Շահմուրատեան յաջողութ[եամբ] երգեց՝ հայերէն, իտալերէն [...] ֆրանսերէն երգեր, որոնց դաշն[...] վրայ կ'ընկերանար Օր. Նուբար[...]

Հրճուանք, յուզում, [...] թիւն իրար կը խառնուէին [...] երգիչը կ'երգէր՝ «Վարդը», [...] դու քաշի հայ եղը», «[...] պատարագեալ» եւայլն եւ[...] եւ ի վերջոյ «Հայաստան» [...] լսած եմ ուրիշ երգիչներ.— [...] իմ կարծիքով Շահմուրատ[եան] «Դըմի թէնթ»ը իրեն յատ[...] տուկ է եւ քիչ կը գտնուի երգիչ[...] ներու քով։ Իր իտալերէն եւ ֆրան[...] սերէն երգերն ալ նոյնքան [...] յիչ էին։ Նկատելի էր Եւրոպ[...] ներու մէջ ոգեւորումը երբ [...] սրտին մօտ երգերը կը [...] հայ երգչին բերնով։

Երեկոյթին կը մասնակ[ցէր] յայտնի երգչուհի տիկին Աշ[...] բոֆ, որ իր կարգին երգեց եւ [...] թակահար Լիֆէրոֆ։

Երեկոյթը վերջացաւ [...] ծաղկեփունջի մատուցում[ով] գովեստի տպաւորութիւն[ներ...] տակ։

Շահմուրատեան դեկ[...] մեկնեցաւ Թաւրիզ, ուրկէ [...] անցնի Հնդկաստան։

Ժ. Յովսէփեան

ՆՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ

Րոչեսթըրի մէջ տպագր[ական] ինքնաշար մեքենայի փորձ[ը] կատարուած է յաջողութ[եամբ].

Ինքնաշարը այնպէս շինուած է որ հեռագրական [...] տօնեայ մը պիտի կրնայ հե[...] իր գործիքին առջեւ նստած [...] ման մէջ դնել մեքենային [...] նաշարերը եւ այսպէս, [...] շարել, տպագրութեան յանձն[ե]լու պատրաստ։

Հնարիչը կը յուսայ որ [...] գործիքին շնորհիւ կարելի [...] ըլլայ վայրկեանը 60 բառ [...] առայժմ, (ինչ որ ներկայիս [...] նաշարի վարժ աշխատաւոր[ի] կրկինն է) իսկ յառաջիկ[այ...] պիտի կրնայ եռապատկել [...] արագութիւնը։

…ՐԱԳՐԱԿԱՆ ՓԱՆԱՄԱՆ

«Կազէթ տիւ Ֆրան»ի փլուզումը կը շարունակէ զբաղեցնել …րային կարծիքը: Ամէն օր նոր …ութիւններ կ'ըլլան: Երեկ… պարկեշտ կարծուած մար… …վմակները մէկիկ-մէկիկ …կ'առնուին: «Քոթիտիէն», որ …000 պարկեշտ Ֆրանսացիներու …ջանսուհիներու անունով կը …ընէր խօսիլ եւ 1923էն ի …մնէր հրապարակին վրայ պայքար …մղէր յանուն հանրապետական-…վրդավարական սկզբունքնե…, որ ժամանակ մը օրուան …կներուն պաշտօնական բերա… …դարձած էր, որ գործի ձեռնար… …ն ժամանակ պարկեշտ եւ ձե… …ման մարդոց գործակցութիւնը …ապահոված էր, պայթեցաւ վեր …դէս, այս անգամ անվերականգ…նօրէն:

…քանի մը տարիէ ի վեր իր …ագիր-խմբագիրները սկսած …ն քաշուիլ հետզհետէ, զանա… …պատճառներով: Այն ատեն …րելի չեղաւ հասկնալ այդ բա…նութիւններու իսկական շարժա…իթը: Սակայն դատելով այս…րուան երեւոյթէն, թոյլատրելի …ր ենթադրութիւններ ը…թ. փրոֆ. Օլար, Ֆերտինան Պիւի…, Փիէր Բրնոտէլ, բոլորն ալ …ութիւն հիմնաքարերը, իրենց …ներուն փոշին թօթուելով դուրս …ն «Քոթիտիէն»ի դուռնէն:

Երկու հոգի միայն մնացին …պարակի վրայ, տնօրէն Հանրի …մէ եւ խմբագրապետ Փիէր …թրան, որ մեծ համբաւ կը …այէ իբրեւ ջղուտ հրապարակագիր:

Այլ եւս տարակոյս չմնաց որ …նրի Տիւմէ կասկածելի գործե… ձեռնամուխ եղած է: Իր դիր… օգտագործելով մեծաքանակ …րամ առած է Տիկին Հանօէն …այս վերջինին առեւ-փոխական …ծերը դիւրացնելու համար:

«Քոթիտիէն»ի տնօրէնութե…ն իր հրաժարումը ո եւ է կեր…պ չի թեթեւցներ իր յան…ցանքը, ու հաւանաբար շատ չպի…տի ուշանայ իր ձերբակալութիւնն …: Հարցաքննիչ դատաւորը կը շարունակէ քննել անոր մեղսակցութեան աստիճանը:

Տակաւին հիւանդ է եւ հսկողութեան տակ կը պահուի «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի խմբագրապետ Փիէր Օտիպէր, որ առջի օր հարցաքննուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով: Օտիպէր կ'ըսէ թէ …քան յիշեալ թերթին խմբագրապետութիւնն ընդունիլը, անցեալ յունուարին դիմած էր արտաքին նախարարութեան՝ հարցնելու համար թէ այս վերջինը ի՛նչ կարծիք ունի՝ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի մասին: Օտիպէր նպաստաւոր պատասխան ստացած է: Փետրուարին տեսակցած է նաեւ վարչապետ Փուանքարէի հետ, որ խոստացած էր գրութիւն մը ուղղել իրեն խաղաղութեան մասին՝ խորհրդարանի փակումէն յետոյ: Վարչապետը յարգեց իր խոստումը եւ ապրիլ 9ին ղրկեց այդ գրութիւնը, որ ձեռագիր վիճակի մէջ հրատարակուեցաւ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի յաւելուած «Կազէթ տէ Նասիոն»ի ապրիլ 14ի թիւին մէջ, «Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ» խորագրին տակ:

Արտաքին Նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակելով, զարմանք կը յայտնէ Փիէր Օտիպէրի խօսքերուն համար:

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Տիկին Հանօ ուզած էր թերթ մը հիմնել՝ 20 միլիոն ֆրանք դրամագլուխով: Դիմած էր Օտիպէրի, որ համոզեց զայն «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի կողքին հրատարակել «Կազէթ տէ Նասիոն»ը:

Այս վերջին թերթի առաջին թիւը լոյս տեսաւ Պրիանի ձեռագիր մէկ գրութիւնով՝ խաղաղութեան մասին: 1928 փետր. 20ին ժամը 11ին Օտիպէր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Փուանքարէի կողմէ, որ զայն իր մօտ պահեց մինչեւ կէսօրը քառորդ անցած:

Օտիպէր Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ հրատարակած է շատ թերթեր եւ ծանօթ դէմք մըն է քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Հարցաքննիչ դատաւորը պիտի շարունակէ հարցաքննել Օտիպէրը

Գալով «Լա Ռիւմէօր»ի մեղսակցութեան, այս թերթի խմբագրապետ Ժորժ Ընքըլթիլի տունէն գրաւուած թուղթերը քննուելու վրայ են:

«Լ'Օմ Լիպրը» թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ Ժորժ Ընքէլթիլի մասին՝ «Ցուգա Ընքըլթիլ» խորագրով յօդուածի մը մէջ.

— Ընքըլթիլ միշտ ստոր դեր մը կատարած է այն բոլոր շրջանակներուն մէջ, ուր կը յաճախէր: Պատերազմի ընթացքին եւ անկէ վերջ, Ընքըլթիլ իբրեւ թէ յեղափոխական հակումներ ցոյց կու տար: Հիմնեց համայնավար թերթ մը, սակայն իրականին մէջ ոստիկանութեան համար կ'աշխատէր:

1919ին Ընքըլթիլ վտարուեցաւ համայնավար կուսակցութենէն: Պատճա՞ռ: Որովհետեւ հասկցուած էր թէ այս լրտեսը կը մատնէր իր բարեկամները:

1917ին, ֆրանսական բանակին մէջ ծագած կարգ մը խլրտումներու հետեւանքով, ոստիկանութեան պաշտօն յանձնուեցաւ քննութիւն մը բանալ, հասկնալու համար թէ զինուորները յեղափոխական զգացումներ կը տածէ՞ն: Այս գործին մէջ Ընքըլթիլ մեծ ծառայութիւն մատոյց ոստիկանութեան: Մէկ կողմէ իր թերթով ապստամբութիւն կը քարոզէր զինուորներուն, միւս կողմէ յեղափոխականներու ցանկը պատրաստելով քաղաքական ոստիկանութեան կը յանձնէր:

Այսպէս ուրեմն, յեղափոխական ձեւանալով, փաստաթուղթեր ձեռք կ'անցընէր եւ կը մատնէր իր բարեկամները:

1922ին իբրեւ դրամաշորթ դատ պարտուած է 6 ամիս բանտարկութեան եւ 1000 ֆրանք տուգանքի: 1926 Յունիսին 100 ֆրանք տուգանքի՝ իբրեւ զրպարտիչ: Նոյն տարուան յուլիսին՝ 2000 ֆրանք տուգանքի: Հիմնած է ընկերութիւն մը, որ այսօր սնանկացած է:

Ահա խմբագրապետ մը, որ «դրամաշորթ, խաբեբայ եւ գող է», ինչպէս կը գրէ ֆրանսերէն թերթ մը:

ԿԱՂԱՆԴԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Իգտամ» թերթը կը գրէ.—

Կաղանդի գիշերը ի՞նչ յոյսեր եւ ի՞նչ խանդավառութիւններ կը պատճառէ տղոց:

Նկատելով որ քրիստոնէական տարեգլուխը ընդունած ենք, մենք պիտի ընդունինք այս տօնը, որ կրօնական հանգամանք չունի:

Մինչդեռ այս տօնը, պարելու եւ շամփանեա խմելու առիթ մը մը կ'ըլլայ այն դասակարգին համար զոր «բարձր դաս» կ'անուանենք, որովհետեւ մեծ ափարթըմաններ կը բնակին:

Կաղանդը պաշտօնապէս պէտք է ընդունինք իբրեւ տղոց տօն: Մանաւանդ որ տղոց համար ալ զուարճութեան տեղ մը, ոչ պարտէզ մը, ո՛չ ալ տօն մը ունինք... Այս պայմաններուն մէջ չենք կրնար ըսել թէ տղոց երջանկութեան նախանձախնդիր ենք: Տղոց երջանկութեան մասին գաղափար մը ունենալու համար, պէտք է տեսնել տղայ սիրող երկիրները:

Ուրեմն անպատեհութիւն չկայ հետեւողաբար ընդունելու կաղանդի տօնը: Մանաւանդ երբ հետեւողաբար կ'ընդունինք թատրոնը, բանաստեղծութիւններն ու վէպերը:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ԿԱՐՄՐԱԽՏ

Ձմրան պատճառով, կարմրախտէ վարակուածներու թիւը մեծ չափով աճած է. այսպէս, հոկտեմբերին արձանագրուած էր 717 դէպք. իսկ նոյեմբերին 1000: Բոլոր գաւառներուն մէջ ալ հիւանդութիւնը տարածուած է, մանաւանդ բնոյթ ստանալով Երեւանի, Լենինականի, Զանգեզուրի, Փամբակ-Լոռիի եւ Էջմիածնի մէջ:

Կարմրախտի դէմ պայքարելու հիմնական միջոցներէն մէկն ալ երախաներու պատուաստումն է: Մինչեւ դեկտեմբերի 1ը պատուաստուած են 120000 մանուկներ: Քաղաքներու եւ բոլոր գիւղերու մէջ, ինչպէս օրինակ Աշտարակի, Պէօյիւք-Վէդիի, Ախտայի մէջ բացուած են մասնաւոր հիւանդանոցներ, կարմրախտի բռնուածներուն համար: Լենինականի, Նոր Պայազիտի, Վաղարշապատի եւ այլ տեղերու մէջ նման հիւանդանոցներ արդէն կը գործեն: Գիւղերուն մէջ կ'աշխատին 19 բժշկական շրջիկ խումբեր:

Կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի մինչեւ 15 տարեկաններու հակակարմրախտային պատուաստումը շարունակել ո՛չ միայն ձմեռը, այլ նաեւ գարնան եւ ամրան: Այս կերպով կը յուսացուի կանխել յաջորդ աշնան, հիւանդութեան վերերեւումը եւ տարածումը:

Երեւանի մէջ կ'աշխատին բըժշկական 5 ներարկիչ խումբեր, բացուած են երկու հիւանդանոցներ իւրաքանչիւրը 100 անկողինոց, միայն կարմրախտէ վարակուածներուն յատուկ: Երեք անգամ պատուաստի ենթարկուած են 15000 մանուկներ:

ՍԵՊԱԳԻՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղուրտուղուլիէն (Հին Արմաւիր) տեղեկացուցած են Հնութիւններու Պահպանութեան կոմիտէին թէ սահմանամերձ Ջանֆեդա գիւղին մէջ պատահմամբ գըտնուած է քար մը, որուն վրայ բեւեռագրի նման գրեր կան: Կոմիտէին կատարած ստուգումը տեղին վրայ, հաստատած է վերոյիշեալ տեղեկութիւնները:

Գտնուած է սեպագիր արձանագրութիւն մը, որ գիտական նորութիւն մը կը նկատուի: Արձանագրութիւնը կը բաղկանայ 10 տողէ եւ գրուած է կտոր մը երկաթաքարի վրայ: Ըստ երեւոյթին, քարը մաս կազմած է շէնքի մը եւ հաւանաբար վերցուած է Հին Արմաւիրի աւերակներէն ու տեղափոխուած այդտեղ տարիներ առաջ:

Քարը փոխադրուած է Էջմիածնի պետական թանգարանը, ուր հաւաքուած են բոլոր սեպագիր արձանագրութիւնները: Այս քարը կը նկատուի իբր ուրարտական շրջանի վերաբերեալ գիտական արժէք ունեցող յիշատակարան մը

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՎԵՐՋԻՆ ԱՌԻԹՆ Է, ՈՐՊԷՍԶԻ ՓԱԿՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԴԵՌ ՊԱՐՏՔ ՈՒՆԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ԱՆՇՈՒՇՏ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՅՍ ԱՌԻԹԷՆ

ԱՐԹԻԿԻ ՏՈՒՖԸ

Մոսկուայի իրաւասու մարմինը հաստատած է Արթիկի տուֆի մասին 1928—29ի աշխատանքներու ծրագիրը: Այս տարեշրջանին պիտի շահագործուի 2 միլիոն խորանարդ ոտք տուֆ: Անկէ զատ, տուֆի վերաբերեալ փորձնական հետազօտական ընդարձակ աշխատանքներ պիտի կատարուին: Քարի սղոցման նորագոյն եղանակները ուսումնասիրելու համար, արտասահման պիտի ուղարկուին երկու ճարտարագէտներ: 1929—30 տարեշրջանին կը յուսացուի տուֆի արդիւնաբերումը կրկնապատկել: Ըստ ծրագրի կը յուսացուի այդ շրջանին շահագործել 10 միլիոն խորանարդ ոտք:

Տուֆի վաճառման վրայ մեծ յոյսեր կը դրուին: Այս տարեշրջանին բանուորներու թիւը պիտի հասնի 1000ի: Այս դեկտեմբերին, վերջնապէս պիտի կազմակերպուի Արթիկ-տուֆ թրըսթը, որուն վարչութիւնը պիտի գտնուի Լենինականի մէջ:

Մոսկուայէն եղած առաջարկի մը վրայ, ձեռնարկուած է Լենինականի եւ Արթիկի միջեւ ելեկտրական գծի կառուցման, ելեկտրական ուժ հաղորդելու համար Արթիկի: Աշխատանքները պիտի կատարուին այն հաշուով որ յառաջիկայ գարնան, Արթիկի քարահանքերը ելեկտրական ուժ ստանան: Հաղորդման գծի կառուցման համար, անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթուած են:

ՍՈՖԻԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԻ

Սոֆիայէն հասած լուրերու համաձայն, այլ եւս վերջնական է Սոֆիայի Հայոց եկեղեցիին գրաւման որոշումը: Ասկէ առաջ պուլկարական Սինոդը գրաւած էր եկեղեցիին պատկանող գետին մը, որոշ հատուցումի մը փոխարէն, բայց առկախ կը մնար մատուռին խնդիրը: Վերջերս նոր դիմում կատարուած է Սոֆիայի մետրապոլիտին, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ յոյս չկայ եւ թէ մասնաւոր վայր մը պիտի յատկացուի հայ հասարակութեան, նոր եկեղեցի բանալու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՅԱՊԵՂԻՆ ԲԱԽՏԸ.—Վերսայլի գերեզմանատան փոսապեղներէն Տըպին, առջի օր փոս մը կը փորէր, երբ բահի հարուած մը հողին մէկ անկիւնէն երեւան հանեց դեզ մը դրամ: Նափոլէոն Ա.ի, Լուի 18րդ.ի եւ Կարոլոս 10րդ.ի պատկերներով 1500 Ֆր. որ այսօրուան արժէքով կը բնէ 7500:

Փոսապեղը իր գիւտէն ուրախ եւ առանց վայրկեան մը վարանելու իր գտած դրամները տարաւ քաղաքապետին, որ օրէնքը տրամադրութեան համաձայն, ներկայ արժէքին կէսը 3250 Ֆր. յանձնեց անոր եւ մնացեալը քաղաքապետարանի սնտուկին:

Դրամները կը գտնուէին գրեթէ հողին երեսը: Կենթադրուի թէ 1848ի յեղափոխութեան օրերուն, մէկը հոն պահած պիտի ըլլայ զանոնք, բայց վտանգի այդ օրերուն զոհ գացած պիտի ըլլայ եղերական դէպքերուն:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ինչպէս կ'երեւայ ատորեւ հրատարակուած մահազդէն, ընկեր Միքայէլ Վարանդեան եւ քոյրը՝ Տիկին Նուարդ Ահարոնեան դժբախտութիւնն ունեցած են կորսնցնելու իրենց մայրը, եղերական պարագաներու մէջ:

Խմբագրութիւնս կը փութայ իր վշտակցութիւնն յայտնել այս տխուր առթիւ, ընկեր Վարանդեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ահարոնեանի:

Տիկին Նուարդ Ահարոնեան, Միքայէլ Յովհաննիսեան - Վարանդեան և Աւետիս Ահարոնեան կը ծանուցանեն առաջինները՝ իրենց մօր, վերջինը՝ զոքանչի

ՀԵՐԻՔՆԱԶ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

(ծնեալ Արամեան)

աղէտաւոր մահը, որ տեղի է ունեցեր Բագուի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Ամէն շարժումի իրեն կը …ւէր որ Կարապետ հայհոյան…ն կը շարունակէ: Ու հինէն …գած սովորութեամբ մը, ան …ր ուսին վրայ կը սեղմէր անոր …իզը, ու քիչ մնաց որ ազդարարէ.

— Սո՛ւս ա՛լ, տղայ...

Բայց իրականութիւնը իր եղերականութեամբ կը ցցուէր …հքերուն ու մտքին առջեւ, կը …ւէր, եւ սիրտը դալարուած ան…բացատրելի ցաւով, կը յառաջանար ձիւնին տակ, առանց …ցուրտին զգայնութիւնը ունենալու, ընդհակառակն կարծես ամառնային տաք մը ըլլար, ա…երը կարմրած էին, ու քրտինք մը կը հաւաքուէր քունքերուն ու կուրծքին վրայ:

Սակայն քիչ վերջ տաժանելի բան մը եղաւ իրեն համար, …ցիտնալով Կարապետի ներկայութիւնը իր քով, չլսել անոր ձայնը եւ անոր յիշոցները: Իր բոլո՛ր ուժովը կ'ուզէր հիմա որ անիկա ոտքի կանգնէր, հայհոյէր բարձրաձայն ու լեցուն լեցուն, ու այս անգամ փոխանակ զայն հանդարտեցնելու, ինք, Դաւի՛թ ալ ընկերանար անոր, հոգ չէ թէ վախճանը ամէնէն սեւերէն ըլլար:

Լարեց իր ամբողջ ջիղերը ու սպասեց այդ հրաշքին: Զարմանալի հաւատք մը ունեցաւ որ այդ հրաշքը պիտի կատարուէր: Ու երբ, ջիղերու անօրինակ այս պրկումը իր սաստկութենէ՛ն իսկ կարճ պահ մը վերջ թուլցաւ, բերանը ինքնիրեն բացուեցաւ, հայհոյեց.

— Ես ձեր հաւատքը, ձեր օրէնքը... ու այնպէս կարծեց որ կը լսէ Կարապետի ձայնը, արիւնը խաղաց ինք իր վրայ, ու քայլերը արագցուց:

Անցան երկաթուղագծերէն:

Գիշերուընէ ի վեր ձիւնը կը տեղար առատ ու թռչունի փետուրներու նման օրօրուելով, միջոցին մէջ կատարեալ խաղաղութիւն մը կար, իսկ հովի ոչ մէկ փչրանք: Իրիկուան այս պահուն սակայն, անակնկալօրէն, խենդ ու պտուտակաձեւ քամի մը յարձակեցաւ ձիւնին վրայ, ու ճշմարիտ մրրիկ մըն է որ պայթեցաւ:

Դաւիթ ցնցուեցաւ ու պաղը դեռ նոր ազդեց իրեն: Կաթսայի պէս եռացող իր ուղեղը ուր մտածումները իրարու կը խառնուէին ու հիւանդագին վիճակի մը մէջ կը պահէին զայն, պաղեցաւ, եւ վերադարձաւ իր բնական գործունէութեան:

Վերյիշեց Յային հետ կռիւի դէպքը: Ու այժմ, ձիւնին ու մրրիկին տակ, մինչ այլեւս Կարապետի անշունչ գլուխն էր որ կը ծանրանար իր ուսին վրայ, խորհեցաւ այն նուիրումի եւ զոհողութեան ոգիին: զոր անիկա ի յայտ բերաւ այդ միջոցին: Կռիւի պահուն այնքան ուժգնօրէն նկատի առած չէր ասիկա. հիմա սակայն հետզհետէ կը թանձրանար, կը խոշորնար, ու ականջին տակ ռումբի հարուածներու պէս կը հնչէին.

— Ձգէ՛ աղբար, ժանչ մը եւ ընտանիք ունիս... դուն խելօք կեցիր, եւ ձգէ ինծի որ այդ շան չափը տամ...

Այլապէս հիմա ի՛նք է որ պիտի մեռած ըլլար, ու իր էութեան մինչեւ ամենահեռաւոր մասնիկը յուզուեցաւ երբ մտածումը կանգ առաւ այս պարզ այլ անթարգմանելի հերոսութեան վրայ: Ձեռքով բնազդաբար շոյեց կռնակի մէջ ծածկուած անոր սառած գլուխը, ու աչքերը արցունքներով լեցուեցան: Ու երբ զանիկա նետեցին փոսին մէջ, ձգեց որ միւսները վերադառնան, ինք ծնրադրեց ձիւնի հաստ խաւով մը մը վերմակուած հողին վրայ. գլխանոցը հանեց, ու մրրիկին տակ, ձեռքերը միացուցած, կարենալով արցունքները զսպել, խաչակնքեց, աղօթեց.

— Հա՛յր մեր...

VI

Այդ գիշեր կանոնաւոր քուն չունեցաւ: Հետեւեալ օրը կինն ու զաւակը պիտի գային, եւ ինք հրամանով ազատ էր: Յաւիտենականութեան պէս երկար թուեցաւ գիշերը, ի զուր փորձեց քնանալ առաւօտուն միայն արթննալու համար: Բայց այդ ճիգէ՛ն իսկ քունը ընդհատ եղաւ: Կ'արթննար ամէն կէս կամ մէկ ժամը անգամ մը գէշ երազ տեսնողի մը նման, ընդոստ, ու անմիջապէս աչքերը կ'ուղղէր պատուհանին: Դուրսը միշտ մութ էր ու անթափանցելի:

Աներեւակայելի եղաւ իր հրճուանքը երբ վերջապէս իր մէկ արթննալուն նշմարեց որ մութը բարակցած է ու զորշ պայծառութիւն մը երկչոտ եւ վարանքով կը ծածանի պատուհանէն ներս, գետինը ու ձեղնաւուն պատերուն վրայ:

Ելաւ, յօրանջեց գոհունակ ու բազուկները տարածելով, հագուեցաւ շուտ մը եւ դուրս ելաւ: Իր այս աճապարանքը պիտի փութացնէր ժամերը կարծես ու շուտով կէսօր պիտի ըլլար եւ իր կինն ու զաւակը փոխադրող կառախումբը կայարան պիտի մտնէր սուրալով ու սուլելով:

Վարը, բլրան ստորոտը, տակաւին խաւարը թանձր էր, ու Դաւիթ, նստած քարի մը վրայ, վերէն, դիտեց լոյսին ստուերի նման անձայն ու հեղեղի պէս սողոսկուն յառաջխաղացումը: Միջոցը հետզհետէ կը պայծառանար ու երբ արեւը արեւելքէն իր ճակատը ցոյց տուաւ, եւ ծովին վրայ երկինքը հայելացաւ, Դաւիթ միտքով սաւառնեցաւ տուն, հետեւեցաւ ճամբայ ինկող կնոջ ու զաւկին, եւ տեսաւ որ նաւակ կը նստին Պեազըտհանէ գալու համար: Ու երբ արեւը գնդակի մը պէս նետուեցաւ հորիզոնէն վեր, Դաւիթ զանոնք տեղաւորեց կառախումբին մէջ ու ճամբայ հանեց դէպի Աղաճըլը:

Շարժումը ծայր տուած էր չորս դին: Դաւիթի թուեցաւ որ տակաւին բոլորովին նոր ու անծանօթ կեանքի մը եւ վայրի մը մէջ է որ կը գտնուի: Նախ անհանգստութիւն մը եկաւ վրան ու ինքզինքը զգաց առանձին, անտեսուած դատապարտուած:

(10) Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

ներն ալ Փարիզ ապաստանած են, դատական ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց երեքն ալ։

Առտուն կանուխ՝ ժամը 7ին ձերբակալուեցաւ Մաքսիմովիչ Լիտվինոֆ, 42 տարեկան, ծնած Լեհաստան, որ Վիքթորիա պողոտայի մէկ պանդոկը կը բնակէր իր բարեկամուհիին՝ Տիկ. Եւա Փրէնսքայի հետ, 27 տարեկան լեհ կին մը։ Լիտվինոֆ՝ Փրէնսքա արձանագրել տուած էր անունն ալ։ Լիտվինոֆ խիստ բողոքեց երբ դատական պաշտօնեան մանրակրկիտ խուզարկել ետք իր սենեակը, յայտնեց թէ կը ձերբակալէ զինքը։

Անկէ վերջ, դատական իշխանութեան ներկայացուցիչները Արքատ փողոցին մէջ ձերբակալեցին Մարք Եոֆֆէ անուն մէկը, 42 տարեկան, որ դրամատուն ունի Պերլինի մէջ, իսկ Գրանժ Պաթլիէռ փողոցի մէկ պանդոկին մէջ ալ ձերբակալեցին երրորդ դրամաշորթը, Վիլլի Լիպարիուս, 28 տարեկան, նախկին պանդոկատէր Պոքումի մէջ։ Լիպարիուս Փարիզ հասած էր անցեալ ամիս, Օր. Ֆրանք Հէտվինկ անուն գերման աղջկան մը հետ։

Երեք խաչագողներն ալ տարուեցան նախ դատական ոստիկանութիւն, յետոյ մարդաչափական գրասենեակը, ուր դրուեցան հարցաքննիչ դատաւոր Օտիպէրի տրամադրութեան տակ։

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մէջ կը յայտարարեն թէ Լիտվինոֆ իր գեղծարարութիւնները սկսած էր երբ Պերլինի առեւտրական ներկայացուցչութեան մէջ պատասխանատու պաշտօն ունէր։ Այն ատեն Մոսկուա կանչուեցաւ հաշիւ տալու եւ դատուելու համար, սակայն չգնաց, ու պաշտօնանկ հռչակուեցաւ։

Ահռելի պայթում մը Լոնտոնի մէջ

Առջի առաւօտ Լոնտոնի Հոլպըրն թաղամասը ուժգնօրէն ցնցուեցաւ կազի ահռելի պայթումէ մը։ Մէկ քիլոմեդր երկարութեամբ ճամբայ քանդուեցաւ, 15 հոգի վիրաւորուեցան. մէկ հոգի ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Վրայէ վրայ չորս պայթումներ տեղի ունեցան. սալայատակը ճեղքուեցաւ, քարերը օդ նետուեցան՝ հասնելով մինչեւ շէնքերու վեցերորդ յարկը։ Ապակիներ ջարդուփշուր եղան։

Կազի խողովակները պայթած ըլլալով, կազը կը խուժէր օդին մէջ, անշնչելի դարձնելով զայն։ Մարդիկ կը մարէին փողոցին մէջ։ Անմիջապէս օգնութեան փութացին մեծ թիւով հրշէջներ եւ գինուորներ։ Տեղ տեղ կազը բռնկած կը բոցավառէր։

Ժամը 12.30ին նոր պայթում մը պատահեցաւ ամբողջովին քանդելով շարժանկարի մթերանոց մը։ Պայթումները շարունակուեցան ամբողջ օրը եւ գիշերը։

Կեանքը խանգարուած է ամբողջ թաղին մէջ։ Ամիսներ եւ միլիոններ պէտք պիտի ըլլան՝ վնասները դարմանելու համար։ Բազմաթիւ շէնքերու հիմերը սարսած են եւ հարկ պիտի ըլլայ փլցնել զանոնք։ Ամբողջ թաղը երկրաշարժի ենթարկուածի տպաւորութիւնն ունի։

Վարձակալութեան նոր օրէնքը

Դատական Նախարար Լուի Պարթու պատրաստած է վարձակալութեան նոր օրէնք մը, որով կարգ մը փոփոխութիւններ կը մտցուին հին օրէնքին մէջ։

Նախարարական Խորհուրդը այսօր նոր օրէնքին վերջնական բնագիրը պիտի խմբագրէ։

38 արքայականներ ձերբակալուած

Արքայական կուսակցութեան պատկանող երիտասարդներ վերջին օրերս զանազան ցոյցեր կատարեցին։ Մասնաւորապէս ուշագրաւ էր իրենց ցոյցը երկրագործական Նախարար Հէնըսիի դէմ։

«Աքսիոն Ֆրանսէզ» թերթի կոչին վրայ, առջի օր բազմաթիւ արքայական ուսանողներ ներկայացան Աքսիոն Ֆրանսէզի Ուսանողական Տունը՝ նոր ցոյցերու մասին հրահանգ ստանալու համար։

Ներքին Նախարարը հրահանգած ըլլալով խիստ միջոցներ ձեռք առնել ցուցարարներուն դէմ, 38 արքայականներ ձերբակալուելով ոստիկանատուն տարուեցան։ Մէկուն վրայէն ատրճանակ մը գտնուելով բանտարկուեցաւ։

Երեսփոխաններու թոշակը

Ծերակոյտը մերժեց քուէարկել 1929ի ելմտացոյցին այն յօդուածը, որով երեսփոխաններու տարեթոշակը 45,000էն կը բարձրացուի 60,000ի։ Նախարարական խորհուրդը որոշեց պահել 45,000 ֆրանք տարեթոշակը եւ 15,000 ֆրանք աւելցնել այս գումարին վրայ՝ իբրեւ բնակարանի վարձք եւայլն։

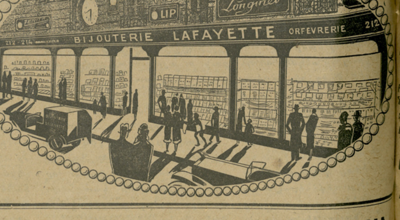
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի ընկերները վաղը, կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Rue Fbg. St. Martin թիւ 225 Aux deux Stations սրճարանի վերնայարկը, «ՅԱՌԱՋ»ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԻՄԱՑԻ ԿԱՐԳԸ։ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Թեքնիքական միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Դշ. ժամը 8.30ին Ֆլորիա ճաշարանը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E· SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

23 DÉCEMBRE 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 837

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ

Բոլորովին պատահաբար, այսօր քով քովի կը հրատարա...ակենք երկու խորհրդածութիւններ՝ Արարատի մասին: Մէկը՝ պարսիկ հրապարակագրի մը գրչով, միւսը՝ ռուս ...նամւոր գրագէտի մը ստորագրութեամբ:

Պարսիկ օրագրողը, «Նահիտ» (Անահիտ) թերթին մէջ նկա...գրելով երկու Մասիսները.— «երկու նշանածներու կամ եր...ւ մտերիմ սիրահարներու նման իրար գրկած»— կը նկատէ.

— «Արիանալի կուիները զանազան ժամանակներու մէջ այս ...ծնի եւ գունագեղ լեռներու ստորոտը... միաժամանակ Հայե...ւ այս լերան հանդէպ ունեցած հաւատքը եւ այն, որ հայ նկա...ները իրենց հայրենիքը այս լերան ստորոտը պայծառացուցած ...նկարեն, ապա Թուրք զօրքին առջեւ փախստականներու ապա...նումը այս լերան ամրութիւններուն եւ կիրճերուն մէջ, ամիսնե...ւ տարիներու պաշարի պատրաստութեամբ...»

Ամբողջ պատկեր մը, որ միեւնոյն ատեն պատմութիւն մըն է: ...կարդանք միւսը, ռուս խորհրդային գրողին հեգնութիւնը, ...տխեղծ նկարագրութենէ մը յետոյ.

... «Սակայն ի՞նչ օգուտ Արարատի տիրացումէն: Հողամա՞ս: ...Իր լերծուն ծերպերը անբնակելի են եւ վտանգաւոր: Գեղեցիկ ...տեսարա՞ն: Մենք այժմ ալ ատկէ կ'օգտուինք եւ մեր սահմանակից ...բարեկամ պետութիւնը ատոր համար չի բողոքեր եւ չի փորձեր ...անկապատով ծածկել լեռը: Զինանշանի մէ՞ջ դնել: Արդէն կայ»:

Եւ յետոյ աւելի գռեհիկ ակնարկ մը.

— «Թերեւս առեւտրական արտօնութիւններու ընդարձակման ...պարագային, Արարատի մենաշնորհը կուտայինք Ամերիկացիներուն, ...ոնք կը սարքէին հաւատացեալ շրջիկներու պտոյտներ»:

Ուրեմն, խաւարակուռ Իրանի հրապարակագիրը, միայն ...ակուէն դիտելով, կ'ըմբռնէ երկու Մասիսներու իմաստն ու ...ժէքը հայ ժողովուրդին համար. իսկ լուսաւոր եւ յեղափո...կա՛ն Մոսկուայի զաւակը, «Պրաւդա»ի գրագէտ աշխատա...ից կոչուողը, որ Երեւան գացած եւ մօտէն տեսած է Արարատը, ...հասկնար, չի կրնար ըմբռնել այս տարրական բանը: Ընդհա...ռակն, ծաղրանքի նիւթ կը դարձնէ զայն.

— Հողամա՞ս, — անկարելի է: Գեղեցիկ տեսարա՞ն, — ար...ժէք չկայ, Արարատը Թրքական սահմանի մէջ ըլլալով հան...դերձ, կրնաք դիտել եւ վայելել...: Շատ-շատ կարելի է վար...ձու տալ Ամերիկացիներուն:

Խոստովանինք թէ սեղանաւոր եւ խանութպան Ամերիկա...ցին անգամ պիտի կարմրէր այսքան արձակունակ ու գետնա...քարշ մտածումէ մը:

Տարիներու ընթացքին, քաղքենի յետին ուղեւորը կամ ...ըզիկը, ամէնէն ակադեմական պատմագիրը եւ ցամաք, անհոգի ...գիտնականը, տակաւին չեն համարձակած ստորագրել այսքան ...մարդի տպաւորութիւններ Արարատի մասին, որ և՛ խորհուրդ ...և՛ պատմութիւն, և՛ հողամաս և՛ զինանշան:

Յեղափոխական տեսակէ՞տ: Ա՛յս ալ: «Յեղափոխութիւն» ...ան իսկ պիտի ըմբոստանար այս խանութպանութեան ...էմ, մանրավաճառի, փերեզակի այս հոգեբանութեան դէմ, որ ...ճանկռտէ, կը խոցոտէ դարաւոր ժողովուրդի մը, միլիոնա...որ գիւղացիներու հոգին:

Լսեցէ՛ք, քաղաքացի՛ կոլցով, Արարատը միս ու ոսկոր ...դարձած այս ժողովուրդին հետ: Հայ գիւղացին անոր դա...ն կողերէն եւ բիրտ ծերպերէն է քաղած իր անսասան հա...տքը՝ իր ապագայի մասին. ինչպէս Արաքսի եւ Եփրատի ...առաջնորդ յորձանքէն՝ իր անսպառ կորովն ու խոյանքը: Անո՛ր ...ելով, անոր բոլորտիքը ման գալով, ի հարկին անոր ծոցն ...պաստանելով, դարեր ու դարեր քալեր, դիմացեր, զարկեր ու ...րնուեր է հայ գիւղացին, «ընկե՛ր» կոլցով...

Բայց այս տարրական բացատրութիւններն անգամ վիրա...որանք են նոյն այդ ժողովուրդին համար, որ խորապէս կը ...ճանչնայ Արարատը, կը զգայ, կ'ապրի՛ զայն, եւ անոր պատգա...մին կը սպասէ նոյն իսկ ձեր կարմիր այլ խարդախ արեւուն ...տակ, «ընկե՛ր» կոլցով:

Գոնէ հարցնէիք Երեւանի ձեր հայ ընկերներուն: Անոնց ...որ, անշուշտ ձեզի պէս կը մտածեն, իբրեւ ուղղափառ «մա...տերիալիստ»ներ, իմաստակ եւ տմարդի, բայց եւ այնպէս, ...չե՛ք ըրեր են Հայաստանի պետական զինանշանին վրայ նշա...նակել Արարատը:— Ի՛նչ սրբապղծութիւն:

Մնաց որ, «Պրաւդա»ի աշխատակցին թերխաշ նկարա...գրութիւնն իսկ՝ հերքումն է իր գարշելի եզրակացութեան:

«Յաղթակազմ, լայնաթիկունք, ալեւոր խոժոռութեամբ», բայց եւ այնպէս «հրաշալի» այդ լեռը, ո՛վ փետրաթափ ագռաւներ Մոսկուայի եւ Երեւանի, շատ գլուխներ հարթած է եւ կը հարթէ ձերն ալ, այնքան մանրացած, չոքած եւ գետնին փակած...

Այո՛, ձեր իսկ բառերով, Արարատը «իր ուզած ձեւին կ'ենթակէ» մարդը: Ան հսկայ մըն է, որ կը վանէ գետնաքարշը, արհեստականն ու տմարդին, և կը մղէ նայիլ միշտ դէպի վե՛ր, դէպի հրաշափառ եւ անմատչելի բարձունքները:

Մեղքը Արարատինը չէ, եթէ դուք չէք կրնար գետնէն վերցնել ձեր գլուխն ու աչքերը, այնքան նկուն և այնքան պղտոր:

Այդ ե՞րբ է պատահեր որ թզուկները կարենան հասկնալ եւ վայելել բարձունքներու երանութիւնը:

Ա՛ռ բանի յետին գիւղացին աւելի բանաստեղծ է եւ փիլիսոփայ, քաղաքացի կոլցո՛վ, քան ձեր ամբողջ կարմիր «ինտելիգենցիա»ն, իր խոպոտ կանչերով և խմալուր «պօէմ»ներով:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սդերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ Միլլիէթի մէջ անդրադառնալով Քլօտ Ֆառէրի Սուրիոյ մասին գրած յօդուածին, կը շեշտէ.—

«Արդարեւ, Ֆրանսա անելի մատնուած է Սուրիոյ մէջ, ո՛չ առաջ կրնայ երթալ, ոչ ալ ետ: Այս վարանումի եւ անճարակութեան երեսէն խռովութիւնները անպակաս են թէ սահմաններուն վրայ եւ թէ երկրին մէջ:»

Մահմուտ պէյ յետոյ կը խօսի Քլօտ Ֆառէրի առաջարկած լուծման վրայ, եւ դիտել կուտայ թէ՝ գրագէտը կը սխալի ատոր մէջ: Մասնաւորապէս կը քննադատէ այն թելադրութիւնը, թէ ֆրանսահպատակ իսլամ մը թագաւոր կ ըլլալու է Սուրիոյ:

«Ի՞նչ տարօրինակ տրամաբանութիւն եւ արդարութիւն է: Ֆրանսահպատակ անձ մը Սուրիոյ մէջ միայն Ֆրանսայի շահե՞րը պիտի պաշտպանէ թէ ոչ պիտի աշխատի ապահովել խեղճ ժողովուրդին հանգիստը: Ամէն պարագայի մէջ, այս ձեւով չէ որ պիտի հանուի Ֆրանսայի աչքին մխուած փուշը:»

ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Ատանայի ոստիկանութիւնը սկսած է քննութիւն կատարել Հուրէմ Խայրի անուն խալամացած Հայու մը մասին, որ իբրեւ թէ թղթակցութիւն կատարած է Սուրիա գտնուող Ատանացի «քօմիթէճի»ներու հետ եւ մեծ կեղծարարութիւններ գործած է լքեալ գոյքերու խնդրին մէջ:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԱԽՏ ՄԸ

Քարղէլիի (Յունաստան) գաղթակայանին մէջ մահացու հիւանդութիւն մը սկսած է աւերներ գործել: Հիւանդութեան բնոյթը դեռ յայտնի չէ:

Մէկ շաբթուան մէջ 16 գաղթական մեռած է: Տեղական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է չարիքը կանխելու համար:

Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է, որովհետեւ գաղթակայանին առողջական վիճակը լաւ չըլլալուն համար, կը վախնայ որ հիւանդութիւնը մեծ համեմատութիւն ստանայ:

⁂ Նոր տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ բժիշկներու կարծիքին համաձայն, Քարղէլիի մէջ քոլերայի համաճարակ կայ: Ունեւոր բնտանիքներ սկսած են հեռանալ: Կառավարութիւնը շղթայի տակ պիտի առնէ գիւղը, որպէսզի հիւանդութեան մանրէները չտարածուին ամբողջ երկրին մէջ:

ՄԱՀ ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՔԱՏՈՐՆԱՅԻ

Իտալացի Մարաջախտ Քատորնա, որ 1915-1917 իտալական բանակի վերին հրամանատար եղած էր, Պորտիկէրայի մէջ մեռաւ 78 տարեկան հասակին: Զինուորական ասպարէզ մտած էր 16 տարեկանին: Իր հայրը մեծ համբաւ շահած էր Խրիմի պատերազմին մէջ: Մարաջախտ Քատորնա 1916ին պարտուեցաւ աւստրիական բանակէն եւ շատ չանցած ստիպուեցաւ հրաժարիլ վերին հրամանատարութենէ:

ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Թայմզի Ռիկայի թղթակիցը կ'ըսէ թէ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է Ռուսիայէն արտասահման ղրկուած նամակներուն վրայ: Ուրիշ երկիրներէ ծրար ստացող մարդիկն ալ խիստ հսկողութեան կ'ենթարկուին:

ԱԼՃԱՍՅԻ ՄԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Փարիզի վ. ճռաքեկ Ատեանի խորհրդական Բոժէ Ֆաշօի դէմ մահափորձ կատարուեցաւ առջի առաւօտ Ժորժ Պընուա անուն Ալզասցի երիտասարդի մը կողմէ: Ֆաշօ ընդհանուր դատախազ էր Քոլմարի մէջ, երբ անցեալ գարնան յիշեալ քաղաքի դատարանը ծանօթ վճիռները տուաւ Ալզասցի ինքնավարականներուն դէմ: Աճաբեկիչը 28 տարեկան էր եւ մսավաճառի աշկերտ է Սթրազպուրկի մէջ. ամուսնացած է եւ երկու զաւակ ունի:

Դատաւոր Ֆաշօ նոյն օրը պիտի փոխադրուէր նոր յարկաբաժին մը՝ Քէ տ'Օթէօյ: Աճաբեկիչը քանի մը անգամ ներկայացաւ յիշեալ հասցէին, սակայն Ֆաշօ դեռ չէր եկած: Վերջին անգամ, երբ նորէն յարկաբաժնին դուռը զարկաւ, այս անգամ դատաւորը անձամբ բացաւ:

Պընուա հարցուց թէ ի՞նքն է Պ. Ֆաշօն: Հաստատական պատասխանին վրայ, աճաբեկիչը թուղթ մը երկնցուց անոր, ու միեւնոյն ատեն գրպանէն պլրաւնինկ մը հանելով երեք անգամ կրակ ըրաւ: Երկու գնդակ հանդիպեցաւ դատաւորի փորին՝ եօթը տեղէն ծակելով աղիքները: Երրորդ գնդակը վրիպեցաւ:

Ժորժ Պընուա առանց պարագիւնը կորսնցնելու, դուռը գոցեց եւ վար իջաւ: Սանդուխին վրայ հանդիպեցաւ կնոջ մը, որուն պատասխանեց թէ ինք ալ լսած էր գնդակներու ձայնը: Յետոյ դուրս ելաւ գնաց:

Նոյն շէնքին մէջ բնակող բժիշկ մը օգնութեան փութաց եւ Ֆաշօն տարաւ Նէօյիի, մէկ հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս գործողութիւն կատարեցին:

Ժորժ Պընուա իրիկուան ժամը 7ին կէթէ փողոցի ոստիկանատունը երթալով անձնատուր եղաւ, եւ յայտնեց թէ Ֆաշօն սպաննելով ուզած էր իր սիրտը պաղեցնել եւ ամբողջ Ալզասցիներու վրէժը լուծել:

Այս ըսելով, գրպանէն հանեց ատրճանակ մը: Պընուա յանձնուեցաւ դատական իշխանութեան, որ երկար հարցաքննութեան ենթարկեց զայն:

Պընուա ամիս մը առաջ եկած էր Փարիզ եւ կանխամտածած էր ոճիրը:

⁂ Գերման թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կուտան Ալզասցիի մահափորձին մասին: Ազգայնական մամուլը կը փառաբանէ աճաբեկիչը եւ հայհոյութիւններ կ'ուղղէ զոհին հասցէին:

Գերմանիա կաթոլիկ թերթի Փարիզի թղթակիցը գէշ տեղեկութիւններ կուտայ Ֆաշօի անհատական կեանքին մասին. կ'ըսէ թէ դատաւորին թուղթերուն մէջէն գտնուած է նամակը կնոջ մը, որ ժամադրութիւն կուտար ուրբաթ իրիկուան համար: Ու կ'եզրակացնէ թէ մահափորձը հաւանաբար հետեւանք է նախանձի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ գերմանեւռուս բանակցութիւնները յանգեցան համաձայնութեան մը: Առկախ հարցերը գարնան դարձեալ վիճաբանութեան պիտի ենթարկուին:

«ԿԱԶԷԹ ՏԻՒ ՖՐԱՆ»ի խմբագրապետ Օտիպէր կրկին հարցաքննուեցաւ: Կը կարծուի թէ նոր յայտնութիւններ ըրած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն դեկտեմբեր 21 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պոլսոյ ոստիկանութիւնը նոր ձերբակալութիւններ կատարած է՝ ընդհանուր դատախազի հրահանգներուն վրայ:

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթ «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» եւս կը հաստատէ ձերբակալութիւնները:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ.

«Կարելի չէ ըսել թէ ի՛նչ աստիճան կարեւորութիւն պէտք է ընծայել այս դաւադրութեան, սակայն կը թուի թէ թուրք իշխանութիւնները հաստատած են գոյութիւնը խռովարարական շարժումի մը եւ մտահոգ են:»

Թուրքիա, Իտալիա եւ Յունաստան

Գրեցինք թէ իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի Էնկիւրիի մէջ տեսակցեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ: Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.

— Պաշտօնական տեսակցութենէն յետոյ, որուն ներկայ էին նաեւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ու իտալական դեսպանը, մասնաւոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի և սինեօր Կրանտիի միջեւ:

Միեւնոյն ատեն ուշագրաւ փոփոխութիւն առաջ եկաւ Թուրք մամուլին մէջ՝ Յունաստանի հետ յարաբերութեանց մասին: Ջանքեր կ'ըլլան ցոյց տալու համար թէ Յունաստանի շահը կը պահանջէ կարգադրել Թուրքիոյ հետ առկախ բոլոր խնդիրները, որպէսզի երկու երկիրները կարենան բարեկամ դառնալ:

Կասկած չկայ որ Կրանտիի Էնկիւրիի մէջ ներկայութիւնն է գլխաւոր շարժառիթը այս փոփոխութեան, որովհետեւ գաղտնիք չէ թէ Իտալիա կ'ուզէ կնքել տեսակ մը միջերկրականեան դաշինք, որուն պիտի մասնակցին ինք, Թուրքիա եւ Յունաստան: Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան ցարդ արգելք եղած է բնակիչներու փոխանակութեան խառն յանձնաժողովը, ու կարելի է որ իտալական միջամտութիւնը յաջողի հոն ուր յանձնաժողովը ձախողեցաւ:

Եւ սակայն անհրաժեշտ է դիտել տալ որ թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Յունաստանի մէջ մարդիկ կան, որոնք չեն փափաքիր որ երկու երկիրները շուտով համաձայնութեան գան, որովհետեւ կը զգան թէ յապաղումը օգտակար ազդակ մըն է երկու կողմերուն համար ալ: Այս մարդիկը պիտի պարտուին՝ եթէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւ Վէնիզէլոս որոշեն փոխադարձ զիջումներ ընել՝ արագ համաձայնութեան մը յանգելու համար:

⁂ «Ճոռնալէ տ'Իտալիա» խմբագրականով մը կը գրէ թէ Կրանտիի Էնկիւրի եւ Աթէնք ճամբորդութիւնը նպատակ ունի Թուրքեւիտալեւհելլէն միջերկրականեան բարեկամութիւն մը հաստատել երեք երկիրներուն միջեւ: Իտալական ամբողջ մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս ճամբորդութեան, եւ կը յուսայ որ անիկա կարեւոր ազդեցութիւն մը ունենայ Իտալիոյ պալքանեան քաղաքականութեան վրայ:

Կրանտի Էնկիւրիէն ուղղակի Հռոմ պիտի դառնայ եւ Յունուար 12ին Աթէնք երթալով մինչեւ նոյն ամսուան 18ը այնտեղ պիտի մնայ իբր հելլէն կառավարութեան հիւրը:

Աֆղան ապստամբները կը նահանջեն

Լոնտոնի աֆղանական դեսպանատունը անթելով նոր տեղեկութիւններ ստացած է ուղղակի Ամանուլլահ թագաւորի պալատէն: Այդ լուրերուն համաձայն, ներկայիս Քապուլի շուրջ ո եւ է ապստամբ չէ մնացած, բոլորն ալ նահանջած են՝ կառավարութեան ստացած օգնական ուժերուն ժամանումէն վերջ:

Քանի մը օր առաջ ապստամբներ ներկայացած էին Քապուլի անգլիական դեսպանատունը եւ տեսակցած դեսպան սըր Ֆրանսիս Հըմֆրիսի հետ: Այս վերջինը կը հաղորդէ թէ ապստամբները 7,000 հոգի էին, աֆղան զինուորներու պէս հագուած եւ լաւ զինուած: Այս երեւոյթը առիթ տուած էր կարծելու թէ աֆղան բանակը ապստամբած է:

Վերջին լուրերու համաձայն, Ճէլալապատ դեռ պաշարուած է ապստամբներուն կողմէ, որոնք գրաւած են Քապուլ-Ճէլալապատ ճամբուն տիրապետող ամրոց մը: Ամանուլլահ յաջողած է նոր եւ հաւատարիմ զինուորներ վերցնել: Մանկալիներու ցեղախումբը նոյնպէս անցած է թագաւորին կողմը:

Հնդկաստանէն դէպի աֆղանական սահմանագլուխը պիտի մեկնին անգլիական 11րդ եւ 35րդ օդային տորմիղները, որոնք Մեծ Պատերազմին Լոնտոնի վերեւ ցէփլիններու դէմ կռուելով մեծ համբաւ շահած էին:

«Թայմզ» կը գրէ թէ անգլիական օդանաւ մը, որ դեկտեմբեր 20ին հետազօտութիւն կը կատարէր Քապուլի անգլիական դեսպանատան վերեւ, ստացաւ ապստամբներու արձակած երկու գնդակներ: Օդանաւորդները չվիրաւորուեցան, ու օդանաւը կրցաւ ապահով Հնդկաստան վերադառնալ:

50,000 զինուոր Անդրյորդանանի դէմ

Թուրքեւբոլշեւիկեան աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Հիճազի թագաւոր Իպն Սուուտ 50,000 զինուոր ղրկած է Անդրյորդանանի սահմանագլուխը: Իպն Սուուտ համաձայնութիւն մը կնքած է Եմէնի հետ: Անդրյորդանանի կառավարութիւնը իր կարգին շարժման մէջ դրած է բանակը: Անգլիական օդանաւեր կը ռմբակոծեն վէհապինները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ "ՇԷՅԹԱՆ,,ՆԵՐԸ

Պարսիկ մամուլը եւ Հայերը.— Բանաւոր եւ գրաւոր գովեստ եւ համակրանք.— Հայոց «խալիֆա»ին պատմական ճառը.—

Հակառակ հակահայ տարրերու մութին մէջ սարքած դաւադիր խաղերուն, պարսիկ ժողովուրդը առիթ չի փախցներ Հայը ներկայացնելու իր իսկական դերին մէջ, իբրեւ անդաւաճան հայրենասէր։

Պարսիկ մամուլին մէջ յաճախ կ'երեւան գովասանական տողեր, երբեմն սիւնակներ։ Վերջերս Նորաձեւութեան առթիւ համակրական բազմաթիւ արտայայտութիւններ եղան ոչ միայն Թաւրիզի, Թեհրանի, այլ եւ Գիլանի, Արաղի ու ուրիշ վայրերու հայութեան հասցէին, եւ արձագանգները օրը օրին գրեթէ բոլոր թերթերը կ'արձանագրէին։

Այս բոլորին մէջ ցաւալին այն է որ, տեղ-տեղ հակահայ ամուլ պրոպագանդին լծուեր են վատասերած Հայեր։ Կայ սակայն աւելի ուրախալի կողմը. հայանպաստ բոլոր արտայայտութիւնները, բերանացի կամ գրաւոր, առաջ կուգան ինքնաբերաբար բուն պարսիկ տարրերու կողմէ, առանց մեր մասնակցութեան։ Թերեւս թերութիւն է, խոշոր մէկ բան, որ պարսկահայութիւնը մատը մատին չի զարներ օգտագործելու հայանպաստ այս համայն կարծիքը, ոչ իսկ կը մտածէ ոյժ տալ այս շարժման, բայց կարելի չէ գնահատութեան խօսք չուղղել նոյն պարսկահայութեան, որ իր շիտակ, շրջահայեաց կեցուածքով կրցեր է ապահովել պարսիկ ժողովուրդի պետական, հանրային, գրական գործիչներու համակրանքը։

«Նահիդ» (Անահիտ), որ կրնամ ըսել ամէնէն շատ տարածուած, սիրուած ու ժողովրդական թերթն է, յաճախ հայանպաստ տողեր կը հրատարակէ։ Իր խմբագիրը Պ. Միրզա Իբրահիմ Խան Նահիդ, ամիսներ առաջ Ատրպատական կատարած իր պտոյտին անդրադառնալով, 20 Նոյեմբեր թիւ 35ի առաջնորդող յօդուածին մէջ կը գրէ.

«Անցեալին մէջ Թաւրիզի մահմետականները կ'ըսեն եղեր՝— Հայերու տուները պէտք է փոս ըլլան, որպէսզի կտուրները աւելի բարձր չըլլան մահմետականներու տուներէն. այժմ բանն այնտեղ է հասեր, որ մահմետականներու տուները ամօթալի, անշնորհ եւ նուաստ վիճակի մէջ են, ոչ միայն խոր են, այլ եւ թերեւս գերեզմաններու տեսք են ստացեր. միակ վայրը որ ամէն տեսակէտով եւրոպական եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու թաղերու նմանութիւն ունի, բուն իսկ հայկական թաղն է եւ փոխանակ փոս ըլլալու, երեք ու չորս յարկերու փոխուած է։ Անոնց տղամարդիկն ու կիները փարիզցիներու վերջին նորաձեւութեամբ հագուստներ կը հագնին եւ անոնց պէս կեանք կը վարեն...»։

Նոյն համարին մէջ, պարսիկ լրագրողը ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ մեր գեղանի Արարատը, զոր դիտեր է Մակուէն.

«Ես տակաւին սքանչացման ու երեւակայութեան վիճակի մէջ զբաղած էի դիտելու Մասիսներու գեղեցիկ տեսարանը, որ երկու նշանածներու կամ երկու մտերիմ սիրահարներու նման իրարու գրկած գլուխները մինչեւ երկինք են բարձրացուցած։ Արիւնալի կռիւները զանազան ժամանակներու մէջ այս հաճելի եւ գունագեղ լեռներու ստորոտը, որոնց մէկը միշտ գոհ եւ սպիտակ մետաքսէ քօղ գլխին քաշած շարժանկարի ժապաւէնի նման մըտաքիս տեսողութեան առջեւ զօրանցքի վիճակ ունէր, միաժամանակ Հայերու այս լերան նկատմամբ ունեցած հաւատքը եւ այն, որ հայ նկարիչները իրենց հայրենիքը այս լերան ստորոտը պայծառացուցած կը նկարեն, ապա թուրք զօրքերու առջեւ փախստականներու ապաւինումը այս լերան ամրութիւններուն եւ կիրճերուն մէջ, ամիսներու, տարիներու պաշարի պատրաստութեամբ...»։

* * *

Զօրակոչի ու Նորաձեւութեան դէմ բարձրացած աղմուկը Ատրպատականի մէջ, որու մանրամասնութիւնը ժամանակին հրատարակեց «Յառաջ», աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ հայ ժողովուրդի անկեղծ նուիրումը այս երկրին։ Չար հարեւաններու սարքած այդ խաղը, զոր «Նահիդ» սրամիտ յօդուածներով ու ծաղրանկարներով «Շէյթան»ի եւ «Շէյթանբաշ»ի դաւադիր, նամարդ մէկ գործը կը համարէ, դժբախտաբար մամուլի նիւթ չդարձաւ, անշուշտ իբրեւ հետեւանք պարսկական ծանօթ հեռատես քաղաքականութեան, նոյնիսկ այդ կարեւոր դէպքերը այն չափով, որ ձեր Թաւրիզի թղթակիցն էր ներկայացուցած, պարսիկ թերթերը չարձանագրեցին։

Դէպքերէն յետոյ սակայն գրեթէ բոլոր թերթերը Ատրպատականի հայութեան եւ Մելիք Թանգեանի մասին համակրական տողեր նուիրեցին։ Հայոց առաջնորդի արտասանած մէկ ճառին առթիւ «Նահիդ» իր 24 Նոյեմբեր թիւ 36ի մէջ կը գրէ.

— «Մօտ 15 օր առաջ, հայ ժողովուրդը Արամեան սրահին մէջ շատ բովանդակալի եւ գեղեցիկ հանդէս մը տուաւ եւ բոլոր Հայերը փեհլէվի գլխարկով զարդարեցին իրենց գլուխները։ Հանդէսին գիշերը առատ թէյ ու անուշեղէն հրամցուցին եւ շատ հետաքրքիր ու ճաշակով ներկայացումներ տուին։ Անոնց մեծ խալիֆան (*) հայ լեզուով պատմական ճառ մը արտասանեց, որ յետոյ թարգմանուեցաւ։ Իրօք պատմական արտակարգ շքեղ եւ վայելուչ ճառ էր։ Համառօտ բովանդակութիւնն այն է, թէ Իրանի ժողովուրդները, հայ թէ մահմետական, անցեալին մէջ եղբայրութիւն ունենալով, վերջերս անհասկացողութեան ու տգիտութեան մութին շնորհիւ իրարու օտարի աչքով կը նայէին, մինչեւ որ փեհլեւիի լուսաւոր աստղը Իրանի հորիզոնէն փայլեցաւ եւ Իրանցիները դէպի լուսաւոր աշխարհ մղեց եւ բոլոր Իրանցիները Շիր ու Խուրշիտի դրօշակին տակ՝ մահմետական, հայ, հրեայ եւ զարդոշտի, իրենց Ն. Մ. Վ. Թագաւոր Շահին հրամանին տակ այսուհետեւ մէջք մէջքի իրենց հայրենիքի սահմաններու եւ հոգի պահպանման համար պիտի աշխատին ու զոհողութիւններ պիտի ընեն։ Խալիֆայէն յետոյ եւս քանի հոգիներ ճառեր արտասանեցին»։

Այս նկարագրութենէն անմիջապէս յետոյ, թերթը կուտայ մանրամասն ցուցակը այն բոլոր կրօնական առարկաներուն զորս Թաւրիզի Թուրքերը կը գործածեն շիաներու ծանօթ սուգի «Աշուրայի» օրերուն, եւ այս անգամ ծառայեցուցած էին իբրեւ զէնք ապստամբութեան ժամանակ եւ այդ պատճառով ամբողջապէս գրաւուած են ոստիկանութեան կողմէ։ Անոնց մէջ կան միայն 20,000 հատ աշուրայի գլուխ պատռելու թուրեր։

Հայ «խալիֆայ»ի պատմական ճառը եւ Թուրքերու 20000 թուրերը քով քովի բերելով, պարսիկ թերթը կ'ուզէ համեմատութեան դնել Ատրպատականի մէջ ապրող երկու ոչ փարս ժողովուրդներու հայրենասիրութեան եւ գիտակցութեան չափը։

Բայց ի՞նչով է մեղաւոր Ատրպատականի աւելի քան պարսկասէր Թուրքը։ Երեւի գիտնալով, թէ ընթերցողը այս հարցի առաջ պիտի կանգնի, «Նահիդ» չի մոռնար մատնանշել Ատրպատականի Հիւսիսէն ու Արեւմուտքէն կրակ վառող երկու «Շէյթան»ները— մէկը դեղին, միւսը կարմիր, ճիշտ եւ ճիշտ Ցօքթ. Աֆշարի գրածին պէս։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

(*) Խօսքը Թեմակալ Մելիք Թանգեան արք.ի մասին է: Վ. Ի.

ՔԱՅԶԷՐ ՎԻԼՀԷԼՄԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Միապետներու պատմութեան մէջ ամէնէն սեւ էջերէն մէկը պիտի կազմէ Վիլհէլմ կայսեր փախուստը երկրէն։

Այդ քայլին յաջորդող դէպքերը կը յայտնաբերեն Գերմանիոյ հզօր միապետին բարոյական ոչնչութիւնը, խորտակելով այն շքեղ առասպելը, որ տասնեակ տարիներով հիւսուած էր անոր շուրջ։ Ու Վիլհէլմ Բ. երեւան կուգայ, իբրեւ երկչոտ, իրականութեան զգացումէ զուրկ, եսասէր արարած մը, որուն համար ամէն տեղ ու ամէն բանէ առաջ իր եւ իր տոհմին շահն ու բարօրութիւնը արժէք ունին։

Գերմանիոյ համար այնքա՜ն ողբերգական օրերուն, Քայզեր Վիլհէլմ, սակարկութեան կը նստի իր կառավարութեան և երկրին հետ ու, երբ չի յաջողիր, փոխանակ մնալու իր սիրելի «Ֆաթէրլանդ»ին մէջ եւ բաժնելու անոր դառնութիւնը, կը փութայ միայն ազատել իր թանկագին անձը։

Պարզ, տգէտ զինուորի մը իսկ քաջութիւնը եւ կորովը չունեցաւ Վիլհէլմ Բ., որ շարունակ սպառնալիքներ կը կարդար ամբողջ աշխարհին եւ որ իր ասպարէզը լրացուց խայտառակ փախուստով։

Միստ հետաքրքրական են գերման կայսրութեան վերջին վարչապետ ազատական իշխանազուն Մաքսի յուշերը՝ Վիլհէլմի անկման պարագաներու մասին։

Դեռ 1918 օգոստոս 15ին Բաւարիոյ գահաժառանգ Ռուպրեխտ կը գրէր Մաքսին.

— «Մեր կացութիւնը ռազմաճակատին վրայ կը գէշնայ այնպիսի արագութեամբ, որ պիտի չկարենանք տոկալ յառաջիկայ ձմրան»։

Գերման սպայակոյտը եւ դիւանագիտութիւնը աւելի լաւատես էին։ Բայց Բուլգարիոյ, ապա նաեւ Թուրքիոյ պարտութիւնները մեծ վհատութիւն յառաջ բերին, ու Ռայխստագը սկսաւ պահանջել սահմանադրական բարեփոխութիւններ եւ ուժեղ կառավարութիւն։ Ատոր վրայ, ծերունի վարչապետ Հերթլինգ հարկադրուեցաւ հրաժարական տալ։

Հոկտեմբեր 18ին Ռուպրեխտ նորէն կը գրէ.

— «Մեր զօրքերու բարոյական վիճակը եւ դիմադրութեան ուժը օրէ օր կը նուազին։ Ամէն ուր որ հակառակորդը յարձակման կը դիմէ, անոնք անձնատուր կը լինին զանգուածօրէն։ Դասալիքները հազարներով կը համրուին։ Մենք այլեւս անկարող ենք դիմադրելու»։

Կացութիւնը տագնապալի կը դառնար, ու արդէն կը խօսուէր կայսեր հրաժարականի անհրաժեշտութեան մասին։ Բայց Վիլհէլմ կարեւորութիւն չէր տար ատոր. «Ֆրեդերիկ մեծի յաջորդը,— կ'ասէր,— չպիտի հրաժարի»։

Հոկտեմբեր 29ին իշխանազուն Մաքս, որ այն ատեն արդէն վարչապետ էր, զարմանքով կ'իմանայ որ կայսրը մեկնած է Սպա, գերման սպայակոյտին կեդրոնավայրը։ Վիլհէլմ ասած էր, թէ գլխաւոր հրամանատարութիւնն էր ուզած իր ներկայութիւնը։ Իրողութիւնը, սակայն, այն է որ հրամանատարութեան համար եւս կայսեր երեւնալը կատարեալ անակնկալ մըն էր։ Անտարակոյս, Վիլհէլմը ինքզինքը հոն աւելի ապահով կը զգար, քան «իր» մայրաքաղաքին մէջ...

Նոյեմբեր 1ին վարչապետը լուր կ'առնէ նաւազներու ըմբոստութեան մասին, Կիլի մէջ։

Ըմբոստները խաղաղեցնելու համար, Կիլ կ'ուղարկուի ընկերվարական ղեկավարներէն Նոսկէ, որ կը յաջողի մինչեւ աստիճան մը վերահաստատել կարգը, բայց շուտով կը յայտնէ թէ իրերու վիճակը կը պահանջէ որ կայսրը հրաժարի նոյեմբեր 6էն ոչ ուշ։ Հակառակ պարագային, կ'ասէ Նոսկէ, հետեւանքներու համար ինքը ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ։ Բայց նոյեմբեր 6ին սպայակոյտի պետ զօր. Գրէօներ (Գերմանիոյ ներկայ պատերազմական նախարարը) յայտնեց ընկերվարական ղեկավարներուն, թէ Վիլհէլմի հրաժարականի հետեւանքով բանակը խուժանի կը վերածուի։ Գրէօներ, Վիլհէլմի խորհուրդով, առաջարկեց պատուիրակներ ուղարկել մարաջախտ Ֆոշի մօտ։ Էբէրտ, գերման հանրապետութեան ապագայ նախագահը, որ այն պահուն ոչ մէկ պաշտօնական հանգամանք ունէր, պատասխանեց զօրավարին, թէ միայն Վիլհէլմի անյապաղ հրաժարականը կրնայ հանդիսանալ վերջին միջոցը՝ փրկելու Հոհենցոլլերններու միապետութիւնը։ Այնուամենայնիւ Ֆոշի մօտ ուղարկուեցան Էրցբերգեր եւ ուրիշներ՝ ճշդելու համար զինադադարի պայմանները։

Մինչ այդ, ըմբոստութիւնը Կիլէն անցաւ Համբուրգ և Հանովեր։

Նոյեմբեր 7ին վարչապետը կ'ուզէր անձամբ երթալ Սպա՝ համոզելու համար կայսրը որ, յանուն հայրենիքի բարօրութեան, կամովին հրաժարի գահէն։ Նոյն օրը վարչապետին ներկայացան Էբերտ եւ Շայդեման։ «Կայսրը անմիջապէս պէտք է հրաժարի,— ասացին անոնք,— հակառակ պարագային յեղափոխութիւնը անխուսափելի է»։ Ընկերվարական ներկայացուցիչները միայն մէկ օր պայմանաժամ տուին վարչապետին՝ համոզելու համար Վիլհելմը։ «Պէտք է որ մենք այս իսկ երեկոյ ծանուցանենք Գերմանիոյ մեր այս վերջնագրի մասին,— յայտնեցին Էբերտ եւ Շայդեման,— ապա թէ ոչ երկիրը ամբողջովին կը միանայ անկախ (ձախակողման) ընկերվարականներուն»։

Մաքս հեռագրեց Սպա՝ խնդրելով ազատ կացուցանել զինքը վարչապետի պաշտօնէն եւ թախանձելով, որ կայսրը խոստանայ հրաժարիլ զինադադարի կնքումէն յետոյ։ Բոլոր առաջարկներուն Վիլհելմ պատասխանեց վճռական մերժումով։ Ու վարչապետը մեծ դժուարութեամբ կրցաւ համոզել Էբերտը, որպէսզի մէկ օր երկարաձգուի կայսեր հետ բանակցելու պայմանաժամը։

Յեղափոխութիւնը արդէն սկսած էր ու, արագօրէն զարգանալով, տարածուած Բաւարիոյ եւ Հեսսենի շրջանին վրայ։

Պատերազմական նախարարը կը դիւրացնէր, թէ Բեռլինի մէջ շատ քիչ ուժ ունի, եւ այն ալ վստահելի չէ։ Նոյեմբեր 8ի երեկոյեան վարչապետը հեռաձայնով նորէն յիշեցուց կայսեր, որ պէտք է անյապաղ յայտնել երկրին՝ հրաժարականի խնդիրը։

Պատասխանը նոյնն էր։

«Նորին մեծութիւնը,— կը գրէ իշխանազուն Մաքս,— յայտնեց ինծի իր անյողդողդ վճիռը, այն է՝ չհրաժարիլ։ Իր բանակներու գլուխը անցած՝ ան կը պատրաստուի վերահաստատել կարգը երկրին մէջ։ Պէտք եղած հրահանգները արդէն տրուած են»...

Երբ նոյեմբեր 9ին առաւօտեան կանուխ Էբերտ ու Շայդեման եկան վարչապետին մօտ՝ ստանալու իրենց վերջնագրին պատասխանը, Բեռլինի փողոցները արդէն կը լեցուէին ցուցարարներով, որոնց միացած էր նաեւ մայրաքաղաքը գտնուող հետեւակ գունդը։

Ժամը 11ի ատենները, Սպայէն հեռաձայնով տեղեկացուցին, թէ «այս պահուս խնդիրը կը քննուի սկզբունքով»։

Իսկ Բեռլինի մէջ յուզումը կը սաստկանար։ Զօրքը կը մերժէր կրակել ցուցարարներու վրայ։

Կէսօրին մօտերը, մայրաքաղաքը իմացաւ, որ «կայսրը (ամբողջ Գերմանիոյ) եւ թագաւորը (Պրուսիոյ) որոշած է հրաժարիլ գահէն» եւ թէ նոյնը վճռած է նաեւ գահաժառանգը։ Քանի մը վայրկեան ետքը, Մաքսին ներկայացաւ Էբերտ, ընկերվարական ներկայացուցիչներու հետ եւ յայտարարեց թէ, այսուհետեւ «մայրաքաղաքին տէրը ժողովուրդն է, եւ վարչապետը պէտք է ընկերվարական լինի»։

Մաքս յայտնեց, որ իր լիազօրութիւնները անձամբ կը յանձնէ Էբերտին։

Ժամը 2ին Շայտեման հռչակեց Հանրապետութիւնը։ Իսկ ժամ մը ետքը Վիլհելմէն նոր տեղեկութիւն մը հասաւ, ուր կ'ասուէր թէ ան «կը հրաժարի իբրեւ կայսր Գերմանիոյ, բայց ոչ իբր թագաւոր Պրուսիոյ»...

Դէպքերը կ'ընթանային գահավիժօրէն։ Յիշողութիւններու այդ գլուխը իշխանազուն Մաքս կը վերջացնէ, նկարագրելով թէ ինքը ինչպէ՛ս բաժնուեցաւ նոր Գերմանիոյ վարչապետ Էբերտէն.

«Հասնելով ելքի դրան, ես դարձայ.— Պարոն Էբերտ,— ասացի,— ձեզի կը վստահիմ գերման պետութիւնը։

Էբերտ պատասխանեց.

— Գերման պետութեան համար ես արդէն տուած եմ իմ երկու զաւակներս»...

Ինչպէս յայտնի է, Էբերտ կորսնցուց իր երկու որդիները պատերազմի մէջ։

Վիլհելմի համար չափազանց յատկանշական են հետեւեալ փքուն խօսքերը, զորս ասած էր պալատական Երէց Ֆոգելին.

— Իմ հաւատարիմ զօրքերուս գլուխը կանգնած է Բեռլինի մէջ զօր. Լինզինգեն։ Իմ զինուորները գրաւած են նաեւ բոլոր մեծ քաղաքները։ Կ'ասեմ ձեզի. եթէ պատահի ամենաչնչին անկարգութիւն իսկ, ես իմ պատասխանը կը գրեմ գնդացիրներով փողոցներու սալայատակներուն վրայ։ Ու ես կը վերահաստատեմ կարգը, եթէ ատոր համար ստիպուած լինիմ մինչեւ անգամ ռմբակոծել իմ սեփական պալատը»...

Իսկ այդ բոլորին փոխարէն՝ անփառունակ վախճան.— զազրելի ճամբորդութիւն դէպի Հոլանդա...

Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ

ԱՐ ԱՐԱՏԻ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱ

Այս հատուածը կը թարգ... նենք Մոսկուայի Պրաւդա... տօնաթերթէն (Հոկտեմբեր ... եւ Նոյեմբեր 2)։ Հեղինակը ... նօթ հրապարակագիր Մի... կոլցով, որ վերջերս Հայաս... այցելած էր, կոմինտէրնի ... բիչներէն է եւ Մոսկուայի ... տօնաթերթին խմբագիրն... այնպէս որ, իբր այդ պէտք ... կարդալ իր խորհրդածութ... ները։

Իբր այդ ալ, կը խօսի... մասին, այսօրուան խմ... կանին մէջ։

Դէպի ա՜յ Արագածն ... գաթներու բարդ կոյտ մը, ... լանջքերէն կը հոսին Հայաս... ջրող սակաւաթիւ գետերը։ ... տեղ կծկուածէ Արարանի ... ցուած շրջանը, ուր գիւղացի... դեռ չեն հրաժարած քարէ... սովորոյթներէն։ Ուղիղ, ... պարհի դիմաց, խաղաղ ու մ... համարեա թէ առանձնացած ... քէն, տեսիլքի պէս կը ցցուի ... րատը։

Աշխարհահռչակ լեռն ... ճամբորդը չի գտներ ... տօնական վայելչութիւնը ... սառուցեալ Էլբրուսի միջ... կային բիւրեղ կապոյտը ... րատը շատ բարձր լեռ է, ... բարձր քան Կազբէկն ու Մոն... նը։ Բայց յաղթակազմ, ... թիկունք, ալեւոր խոժոռու... եւ անհամբոյր լեռ է Արա... Ան չի քաշեր մարդը դէպի ... բարձունքները այլ կը ... հեցնէ դէպի հողը եւ իր ... ձեւին կ'ենթարկէ։ Շատ հաւ... է, որ Նոյը, ծանրաբեռ... կենդանիներով եւ իր ... զաւակներէն բաղկացած ... բազմութիւն խումբով, իջնալով ... բարաթի վրայ շտապեց իջնել ... պի խաղողի ողկոյզները, ուր ... կը գտնուին Հայաստանի պետա... կան նորս տունկ ածուները։ ... րութիւն կ'ըլլար աւելի երկ... հաւ վերեւը, ուր ամբողջ ... մշտնջենական մառախուղ է ... պակաս չեն ձիւնն ու բուք... փլուզումները։

Բայց եւ այնպէս, Արար... հրաշալի լեռ է։ Պարապ տեղ... որ նկարուած է Խորհրդ. Հա... տանի պետական զինանշանին վ... թէեւ... կը գտնուի ոչ թէ Խոր... դային Միութեան մէջ, այլ ... քիա, որուն յանձնուեցաւ ... ւիկներու (կ'ակնարկէ Դաշն... թեան Խմբ.) կողմէ 1920 ... իմաստ ու անպատուաբեր ... բազմէն յետոյ։ Ընդամէնը ... սուն քիլոմեթր է Երեւանէն ... չեւ լեռը եւ, գրեթէ այդ ... քիլոմեթր տարածութեան ... տեղէն կ'անցնի տաճկական ... մանը։

Երեւանի սրճարաններուն ... բերնէ բերան կը պտտի հետե... պատմութիւնը.— իբրեւ թէ ... քերը ծանուցագրով մը ... տրութիւն են պահանջած, թէ ... իրաւունքով Հայաստանի պետ... կան զինանշանին վրայ ... ուած է Արարատը, որ չի պատ... նիր այդ պետութեան։ Եւ ... բինը իբր թէ պատասխաներ ... բայց չէ՞ որ Թուրքերն ալ ... զինանշանի վրայ մահիկն ... որ նոյնպէս, առայժմ Թուր... չի պատկանիր...

Սակայն ի՞նչ օգուտ Ար... տին տիրացումէն։ Հողմա... լպրծուն ծերպերը անբնակե... եւ վտանգաւոր գեղեցիկ ... րա՞ն։ Մենք այժմ ալ ... տուինք եւ մեր սահման... բեկամ պետութիւնը ... չի բողոքեր եւ չփորձեր ...

...վ ծածկել լեռը։ Ջինանշանի ...ինն՞ Որդէն կայ։ ...երուս առեւտրական արտօ... ...թիւններու քաղաքականու... ...ն լայնագման պարագային, ...ումի մենաշնորհը կուտա... ...ք Ամերիկացիներուն, որոնք կը ...էին հաւատացեալ շրջիկնե... ...գործակալներ։

* *

...երկու քուկէս հազար տարիէ ...է, որ ծնունդ կ'առնէ, կը շին... ...կը կործանի եւ նորէն կը վե... ...ի հայ ժողովուրդի մշակոյ... ...ամ եկւոր աւերիչ հորդա... ...տնակոխ կ'ընեն նորածին ...քակրթութեան բոլոր ծի... ...կամ հայ աւատապետները ...ք առելութեամբ կ'աւետեն ...քային տնտեսութեան յե... ...երը։ Վերջին եօթը հարիւր ...ներու ընթացքին։ Հայ ժո... ...րդը ծուատուած, պատառ... ...ա եղած ցրուած է աշխար... ...բոլոր անկիւնները։ Հայու... ...ն օրօրանը ցարական Ռուսաս... ...ը վերածեր էր Երեւանի նա... ...գի եւ Կարսի շրջանի։ «Նովոյէ ...միա» (ցարական թերթ, խմբ.) ...թերթին համաձայն, պետու... ...թիւնը Հայերուն եւ միւս «օտա... ...ազգիներուն» հայրական խնամք ...տարած, տարածելով ռուսական ...քաղաքակրթութեան լոյսն ու ու...խութիւնը...

«Ռուսական» Հայերու յաւի...տենական դրաման լուծուած է ...բողջ Հայութեան համաշխար...յին անսահման ողբերգութեան ...ի Բոլորովին անմեղ ժողովուրդը ...ազգային պատերազմի ընդ... ...ր գերեզմանին տուաւ սար...փելի տուրքը՝ մէկուկէս մի...լիոն։ Հայերը նոյնիսկ չէին ...ուեր։ Անոնք նոյնիսկ չարժա...ցան ազգային ու հայրենասի...րական այն պատրանքին, որով կը ...օրրեցնէին միւս երկիրները։ Ինչ... ...ս յայտնի է, Հայերը ուղղակի ...մորթուէին։ Եւ երկու տար...ուան ընթացքին մորթեցին շատ ...ելի, քան հայ ժողովուրդի անց...ալ ամբողջ արիւնոտ պատմու...թեան ընթացքին։ Հին Արտաշատի ...Վաղարշապատի բարբարոսա... ...ցնցող աւերումները մանկա... ...խաղալիքներ են, բաղդատե... ...քսաններորդ դարու ռազմական ...ր դէպքերուն հետ։

«ՍԹԱՓՈՒՄԻ ԵՐԳԵՐ»ԻՑ

I

Այնպիսի մէկին սիրտդ նւիրիր,
Որ գիտէ կարդալ հեքեաթը հոգուդ,
կուրանալու չափ երբեք մի սիրիր,
Զգո՛յշ, միշտ զգոյշ խոստումներից սուտ։

Ցե՛ս, պուէտն էլ խենթ, սիրուց գինովի
կեղծ խոստումներից միամիտ խաբւեց,
գիշերներն անքուն, անամոքցաւի
խուլ կսկիծներից տառապեց, տանջւեց.

Նրա կենսունակ ու զւարթ հոգուն
պատել է թունոտ մշուշը կեանքի,
Եւ ոչ մի հայեացք նրան չի դիւթում,
Եւ չի փնտռում նա անկեղծ մի հոգի...

Այնպիսի մէկին սիրտդ նւիրիր,
Որ գիտէ ապրիլ տանջանքը հոգուդ,
կուրանալու չափ երբեք մի սիրիր,
խոստումը կնոջ պատիր է ու սուտ...

II

Ու կը գան օրեր, տխրաշունչ օրեր,
Երբ անդարձութեան մշուշում թաղւած,
Մոռացւած ու հին, երջանիկ յուշեր
կը յուզեն սիրտդ ամէնքից լքւած...,

կը զգաս քեզ մենակ, յաւիտեան անբախտ,
կ'ափսոսաս այն, ինչ ա՛ցել է անդարձ,
Այն որ թռել է, դարձել է երազ,
Դարձել է երազ՝ առյաւէտ անհաս...

Լիոն ԱՐԱՄ-ԳԱՌՕՆԷ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Աֆղանիստանի շարժումները մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են Մոսկուայի մէջ։ Համայնավար մամուլը երկարօրէն կը զբաղի Ամանուլլահ թագաւորի երկրին մէջ պատահած դէպքերով։

«Պրաւդա» կը գրէ թէ Խորհրդային Միութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ Աֆղանիստանի դէպքերուն հանդէպ, որովհետեւ Ամանուլլահ թագաւորն ու իր կառավարութիւնը կը վայելեն Խորհրդային Միութեան բարեկամութիւնն ու համակրութիւնը իրենց մղած պայքարին մէջ՝ ընդդէմ անգլիական մեքենայութեանց կոյր գործիքներուն։ Ամէն միջոց պէտք է գործադրել Աֆղանիստանը փրկելու համար ճանկերէն Անգլիոյ, որ կ'ուզէ խլել անոր անկախութիւնը։ Կրօնական հակառակութիւնը գրգռելով, Անգլիա արիւնի մէջ խեղդեց Խորհրդային Միութեան բարեկամ երկիրը։

«Իզվեստիա» եւ միւս բոլոր թերթերը կը գրեն նոյն շեշտով եւ մասնաւորապէս վեր կը հանեն «կեղծաւորութիւնը» անգլիական մամուլին, որ կը գրէ թէ Աֆղանիստանը կ'ուզէ զօրաւոր եւ անկախ տեսնել։

Մոսկուայի անթելի կայանը Խորհրդային Միութեան բնակիչներուն «կը բացատրէ» Աֆղանիստանի կացութիւնը, անգլիական կառավարութեան դէմ բուռն յարձակումներ ընելէ վերջ. կ'ըսէ թէ Անգլիա Աֆղանիստանի միջոցով Խորհրդային Միութիւնը կ'ուզէ հարուածել։ Այս նպատակով նախ կ'ուզէ խզել խորհրդային-աֆղան բարեկամութիւնը։

Աֆղանիստանի մասին գրըուած յօդուածներուն մէջ, Աֆղանիստանէ աւելի Անգլիոյ անունը կը կրկնուի,

Վորոշիլոֆ եւ ուրիշ հռետորներ հրապարակային ճառերու մէջ կ'ըսեն թէ Անգլիա վճռած է բարբարոս պետութեան մը վերածել Աֆղանիստանը, սակայն այն ուժերը, որոնք 1919ին օգնեցին Ամանուլլահի՝ յաղթանակտանելու Անգլիոյ վրայ, դարձեալ պիտի օժանդակեն անոր։

Ուրիշ զեկոյցի մը մէջ մոսկուայի անթելը կը հաղորդէ.

— Ամանուլլահ թագաւոր Խորհրդային Միութեան մէջ իր ստացած տպաւորութեան տակ, Աֆղանիստան վերադարձին, սկսաւ վերակազմել ընկերային կեանքը, շինել գործարաններ, երկաթուղի, ճամբայ, թատրոն, սինէմա եւ դպրոց։

Անգլիա վախցաւ որ Աֆղանիստանի յառաջդիմութիւնը պիտի մղէ Հնդկաստանը նման ազատութիւններ ձեռքբերելու եւ փորձեց խռովութիւններ յարուցանել։ Ասոր վրայ, Անգլիա գրգռեց մոլլաներն ու գիւղացիները։

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇ ՄԸ

ՄԷԿ ԱՅՐ, 150 ԿԻՆ

Գիտենք թէ այլանդակութիւններու երկիրը մինչեւ վերջերս Ամերիկան էր։ Բայց Ռուսիա, այն օրէն ի վեր որ կարմրեցաւ, սկսաւ քար հանել Եանքիներու երկրին։

Վերջերս, Մոսկուայի գերագոյն ատեանին առջեւ դատ... տեսնուած է բոլշեւիկ Շվարցի, որ յեղափոխութենէն օգտուելով, կրցեր էր 150 ամուսնութիւններ կնքել։ Այլանդակութիւն մը Շվարցի կողմէ նոյնքան մը եւս կարմիր իշխանութեան կողմէ, որ իր ամբաստանագրին մէջ, խօսքը չըներ բազմամուսնութեան, այլ Շվարցի առնական կորովին մէջ կը նշմարէ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը վարկաբեկող բնոյթ միայն...։ Այս նրբութիւնը հասկնալու համար, բոլշեւիկի գլուխ պէտք է ունենալ։

Ամբաստանեալը հին բոլշեւիկ մըն է, Լէնինի եւ Տրոցկիի լուսեղբայր, անոնց հետ աքսորի կեանք վարած է արտասահմանի մէջ։ 1917ին Զուիցերիայէն անցաւ Ռուսիա, մասնակցեցաւ կարմիր յեղափոխութեան կազմակերպման եւ հոկտեմբերեան ցնցումէն յետոյ, վարեց կարեւոր պաշտօններ։

Եւ որովհետեւ աչքը ուշ բացուեր էր, ալ չգոհեց. շահագործեց իր դիրքը. դիզեց դրամ, կերաւ, խմեց ու կազմեց կիներու կենդանի, ճոխ ու այլազան հաւաքածոյ մը։

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ԳՈՐԾԷՐ

Իր չէկիստ բարեկամներուն շնորհիւ, ցանկը ձեռք կը ձգէր ազնուական բոլոր այն աղուոր աղջիկներուն, որոնց հանդէպ ձերբակալման հրամանագիր հանուած էր։

Շվարց կ'երթար այս գոհերուն քով եւ իրեն սրուելիք խոշոր գումարի մը կամ արժէքաւոր գոհարեղէններու փոխարէն, կ'առաջարկէր ամուսնանալ իրենց հետ։

Դիրքի տէր բոլշեւիկի մը հետ ամուսնութիւնը, անշուշտ կրնար գոհերը փրկել Չեկայի սարսափներէն, բանտէն, աքսորէն կամ մահապատիժէն։ Ու խեղճ աղջիկները կը հաւանէին։

Եւ այսպէս, Շվարց յաջորդաբար կը կարգուէր ամէն մէկուն հետ, զանազան քաղաքներու մէջ։ Սովորաբար, մեծ խնամք կը տանէր իր նոր կնոջ, զայն կը տեղաւորէր իբր գրագրուհի՝ սովետական վարչութեան մը մէջ, յետոյ կ'անհետանար, ճաշակելէ յետոյ մեղրալուսնի առաջին քաղցրութիւնները։ Բայց, որովհետեւ ըստ բոլշեւիկեան գերմարդկային օրէնքներուն, ամուսնացեալներէն միայն մէկուն յայտարարութիւնը կը բաւէ, ամուսնալուծում ձեռք ձգելու համար, Շվարց կ'երթար մօտակայ քաղաքը եւ ինքն իր գլխուն կ'ամուսնալուծուէր պաշտօնեայի մը առջեւ, ձեռք ձգելով վերամուսնութեան իրաւունք։

ԻՆՉ ԿԸ ՇԱՀԷՐ

Հաճոյքը անշուշտ զանազանութեան մէջ է։ Մուհամմէդականը չէր որ բազմակնութեան իրաւունք պարգեւեց իր հաւատարիմներուն։ Ու Շվարց որ գիտէր իր բերնին համը, չէր գոհանար լո՛կ կիներու բերած թարմութեամբ։

Իր տան մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, գտնուեցաւ տետրակ մը, ուր ան կանոնաւոր կերպով արձանագրած էր իր ամուսնագործական... հասոյթները։ Զանազան ամուսնութիւններու իբր վարձք ստացած էր 1 միլիոն ռուբլի (15 միլիոն ֆրանք) ըստ իր հաշուետետրին։

ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵ՞Ր...

Շվարցի կիները ընդհանրապէս չէին գիտնար թէ ամուսնալուծուած են. անոնցմէ շատերը կը սպասէին երկար ատեն որ վերադառնայ իրենց միօրեայ ամուսինը. ուրիշներ ամուսնալուծման կը դիմէին եւ կը վերամուսնանային։

Անոր կիներէն 64ը զաւակներ ունեցած են Շվարցէն եւ հիմա, օրապահիկ կը պահանջեն թէ՛ իրենց եւ թէ՛ զաւակներուն համար։

Շվարց որ կրցաւ 150 կնոջ ուժ հասցնել եւ 15 միլիոն դիզել, տեսնենք հիմա ո՞ր կնոջ եւ ո՞ր զաւկին պէտքին պիտի հասնի եւ ի՞նչ կերպով։

Անշուշտ բոլշեւիկեան արդարութիւնը պիտի գիտնայ տալ սողոմոնեան վճիռ մը։

ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Վերջին տասը ամիսներու ընթացքին, Շիքակոյի մէջ գործուած են 479 սպանութիւններ։ Այս ոճիրներուն մէջ, շատե՛ր յանցաւոր կը գտնեն դատարանները, որոնք կը վճռեն քաղաքական ազդեցութիւններու տակ։ Ոստիկանապետ մը հեգնանքով կ'ըսէ թէ փոխանակ ոճրագործները ամբաստանելու մարդասպանութեամբ, կ'ամբաստանեն արգիլեալ զէնքեր կրելու յանցանքով, որովհետեւ, աւելի դիւրին է զանոնք դատապարտել։

ԽԱՐԴԱԽ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ

Վերջին ամսուան ընթացքին, Փարիզի ոստիկանութեան մասնաւոր սպասարկութիւնը այցելած է 7665 վաճառատուններ։

Այս այցելութիւններու ընթացքին, խարդախութեան կասկածով, նմոյշներ առնուած են 532 ապրանքներէ, քննութեան ենթարկելու համար։ Հարիւրին 71ը գէշ նկատուած են եւ 509 վաճառականներ, իբր խարդախ, տուգանքի դատապարտուած են։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՃՈՂՈՊՐԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Պէյրութի Ազդակին մէջ կը կարդանք (8 դեկտ.).

— «Վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին ամէն օր յաջորդաբար մեծ թիւով նոր գաղթականներ Թուրքիայէն քաղաքս կը հասնին։ Ասոնցմէ քիչեր միայն իրենց մերձաւոր ազգականները ունին, շատ շատեր մնացեր են առժամապէս Հոգետունն բսուած երուսաղեմապատկան շէնքին մէջ, ուրիշներ ալ փողոցները մնալու աստիճան։ Հակառակ կատարուած դիմումներու, Ազգ. Իշխանութիւնը «չենք կրնար, միջոցներ չունինք» ըսելով անտարբեր կը մնայ։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ առ այժմ միջոցներ չունի եղեր այս եկւոր եւ անպատսպար, կին եւ անապաստան չափահաս պզտիկնե՛րը սնեղաւորելու համար։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս անտարբերութեան վախճանը։

«Գաղթօղներուն մէջ կը գըտնուին շատեր, որ Թուրքերու քովէն փախեր են դժնդակ զոհողութիւններով, եւ այժմ անօթի ու թշուառ Հալէպի փողոցները մնացած են»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբը յառաջիկայ երեքշաբթի օր, Նանսի քաղաքին մէջ պիտի մրցի A. S. Lorraineի դէմ։ Տեղական խումբը իր լաւագոյն խաղացողները դաշտ պիտի հանէ։ Հ. Մ. Մ. իր կարգին խնամուած կազմով պիտի մեկնի եւ առաջին անգամ ըլլալով իր բոլոր լաւ խաղացողները ներկայ պիտի ըլլան։

Նանսի փարիզէն 353 քիլօմէդր հեռաւորութիւն ունի։ Հ. Մ. Մ.ի խումբը կը մեկնի երկուշաբթի գիշեր։ Խաղացողներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ երկուշաբթի գիշեր, ժամը ճիշտ 4,30ին Sortie Metro Gare de L'Est:

*** Հ. Մ. Մ.ի պահեստի խումբը այսօր, կիրակի օր, պիտի մրցի Coye քաղաքին մէջ, տեղական առաջին խումբին դէմ։ Ժամադրութիւն Gare du Nord կիրակի ժամը 10ին։

Վ. Հ.

***

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղը իր յաջողութիւններէն վերջ կիրակի օր գաւառ կը մեկնի, մրցելու համար Etoile Sportive Crépynoiseի հին խումբին դէմ։ Մրցումը կը սկսի ժամը ճիշտ 2 15ին. Ժամադրավայր որոշուած է Gard du Nord ժամը 9ին եւ մեկնում 9.30ին՝ շոգեկառքով։

Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

...կամաց կամաց ընտելացաւ ...կայն, ու հետաքրքրութիւն ...նաւ մէջը դիտելու այն հա...րակաց շարժումը որուն աղ...կներէն մին ալ ի՛նքն էր ա...օր եւ պիտի ըլլար ալ այ...հետեւ, եւ զոր սակայն չէր ...ր այնքա՛ն անհաւնօրէն ու ...բողջական, որքան այսօր ...ր հեռու կը գտնուէր անկէ ու ...որ վրան։

Զինուորները կ'անցնէին իր ...ջէն աճապարոտ ու առանց ...նք նշմարելու, առանց իրենց ...տածումին հետ անմիջական... ...էն կապ ունեցող երեւոյթնե... ...ն դուրս բան մը տեսնելու։ ...րձես անոնք շարժէին միջո... ...մը մէջ որ պարապութեամբ ...ջապատուած ըլլար, զոր տեսակայն մոգական անբա...տրելի զօրութեամբ մը կա...ի կը դառնար Դաւիթի։ Այս ...ւթը զարմանալի չթուե...ցաւ սակայն իրեն, քանի որ ինք ալ միեւնոյն վիճակը կ'ունենար ամէն օր, ամբողջովին գրաւուած իր աշխատանքէն ու պարտադրուած ճակատագրին դառն մտահոգութենէն, ու արդեօ՞ք է որ կը նշմարէր տեսարաններ, մարդեր եւ կեա՛նքը մէկ խօսքով, այն ահաւոր կեանքը որ ամէն օր կը թաւալի իր ամենակուլ ու յաւիտենականօրէն անխորաչափելի հոսանքով։

Իրար խաչաձեւող բազմաթիւ մտածումներով բեռնաւոր, Դաւիթ եկաւ նստած քարին վրայէն, ու բլուրէն վար հանքերուն շուրջ ու ծովեզրը թափառելու երթալէ առաջ, գնաց իր հացը առնելու, որպէսզի նախաճաշը ընէ, երբ անօթենայ։

Արեւը այժմ ծովէն բաւական վեր բարձրացած էր ու իր ճառագայթները կը սկսէին հետզհետէ տաքնալ։ Միջոցին մէջ ծաւալող ցուրտը խառնուելով արեւին տաքութեան, կամաց կամաց կը յագթուէր, ու մարդիկ իրենց կուրծքերը կը լայնցնէին, մէջքերնին կը շտկէին գոհունակութեամբ։ Արեւին ծորած ուրախութեան տակ ու գաղջ օդին մէջ ընդհանուր շարժումը կ'առնէր ներդաշնակ արտայայտութիւն մը, ու մարդ ժպիտով կը նայէր կեանքին ու անոր սահմանած ճակատագրին։ Մթնոլորտին զուարթութենէն վարակուած, Դաւիթ կը քալէր թեթեւ ու գոհ։ Մինչ միտքը կը թափառէր յարափոփոխ պատկերներու ու խորհուրդներու մէջ, անոր աչքերը հետաքրքրութեամբ կ'երթային ամէն երեւոյթի, եւ Դաւիթ քայլերը կը դանդաղեցնէր, յաճախ կանգ կ'առնէր ու կը նայէր մինչեւ որ պատկերը իր լրումովը տպաւորուէր իր մէջ ու լեցնէր։ Այն ատեն ան կը շարունակէր իր յամր էջքը արեւով օծուած բլուրէն վար, կանգ առնելու համար ուրիշ շարժումի կամ տեսարանի մը առջեւ։

Բլուրը կը վերջանար պզտիկ մարգագետինով մը։ Երբ հոս հասաւ, անհաւատալի տեսարան մը կեցուց զինք զարմացմամբ ու կարեկցութեամբ համակելով։ Խումբ մը զինուորներ, հոս հոն, բերանի արագ շարժումներով կէս մը չորցած խոտերը կուտէին։ Առաջին անգամ Դաւիթի աչքերը դացին բոլոր զինուորներուն, ու տպաւորութիւնը եղաւ տարտամ, խառն եւ շարժումները մնացին կիսատ։ Երբ իր զարմանքը անցաւ ու մնաց լոկ կարեկցութիւնը, այն ատեն ամփոփուեցաւ եւ աչքերը սեւեռեց անոնցմէ միայն մէկուն, հետեւեցաւ անոր շարժումներուն։

Օրերէ ի վեր չածիլուած, խոռոչաւոր եւ ոսկորները դուրս ցցուած դէմքով երիտասարդ զինուոր մըն էր ասիկա։ Բաճկոնը վարէն կոճակով մը բռնուած, անկոճակ շապիկը իր երկու սեւցած եզերքներովը դուրս կ'ելլէր, ու խիտ մազերով ծածկուած իր կուրծքը, չորցած, կծկուած խաւաքարտի մը պէս դէպի ներս կը փախչէր։ Գետին ծռելէ առաջ, զունատ ու հիւանդ նայուածքները կը պտտցնէր չորս դին, յետոյ իրմէ չակնկալուած արագութեամբ մը կը ծռէր, ափ մը խոտ կը փրցնէր ու կը նետէր բերանը։ Այտին մէկ կողմը կ'ուռէր, կզակը կը սկսէր հապճեպ ու խոշոր շարժումներով ելլել եւ իջնել, ու աչքերը յաճախակի բացխփումներով կը շրջագայէին չորս բոլորտիքը։ Արտասովոր բան մըն էր տեսնել մեքենայի մը կանոնաւորութեամբ շարժող այս բերանը, որ կեանքի գոյութիւնը ապացուցանող միակ բանն էր դիակնային իր դէմքին վրայ։

Անշարժ, ու հետզհետէ խոշորցող կարեկցութեամբ մը, Դաւիթ կը դիտէր թշուառութեան այս հրապարակաւ ծաւալումը։ Որոշ ժամանակ վերջ իր աչքերը յոգնեցան իր սեւեռումէն, ու իրենց սահմանը ընդարձակեցին, մօտեցան բոլորին։ Հիմա տպաւորութիւնները տարտամցած՝ իրարու խառնուած եւ իրար ընդմիջող շարժումներ եւ արտայայտութիւններ է որ կը նշմարէր, ու ի վերջոյ այնպէս կարծեց որ փոխադրուած է վայր մը ուր մարդիկ լո՛կ յաբաշարժ կզակներ եւ ներս քաշուած աչքեր ունին։ Երեւակայութեան այս խաղը ցնցեց զինք ու խռովեցաւ։

Այս միջոցին էր, յանկարծ ձեռք մը դպաւ ուսին։ Ահաւոր մղձաւանջէ մը ազատողի նման դարձաւ։

— Բարե՛ւ, ընկեր։

Փտած դերձանի պէս ձայնմը։ Մերկ մարմնին վրայէն պատառոտուն բաճկոն հագած զինուոր մըն էր։ Աչքերը իրենց կրակը դեռ ամբողջութեամբ չէին կորսնցուցած, ու կէս մը կոտրած իրանը կը յայտնէր որ անցեալին մէջ խրոխտ եւ հուժկու հասակ մը ունեցած է։ Դաւիթ առաւ անոր բարեւը զարմանալով, չճանչցաւ զայն մէկէն։ Բայց կամաց կամաց իր աչքերը անոր վրայ սկսան գտնել նմանութեան կէտեր եւ ծանօթ արտայայտութիւններ։ Ան կը շարունակէր խեղճուկ կեցուածքով մը մնալ իր դէմ։

(11) Փ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ փարիզի եւ շրջանի ընկերները այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Rue Fbg. St. Martin թիւ 225 Aux deux Stations սրճարանի վերնայարկը, «ՅԱՌԱՋ»ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ԴԻՄԱՑԻ ԿԱՐԳԸ:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր ժամը 2.30ին, Union de Parisի սրահին մէջ

14 Rue de Trévise — *ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ*

Ո՞Վ ՉԻ ՓԱՓԱՔԻՐ ՏԱՆՏԷՐ ԸԼԼԱԼ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՎ
ԵՒ ՎՃԱՐՄԱՆ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ՄԵՂՔ Է 5, 6, 7, 8000 ՖՐ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԱՐՁՔ ՎՃԱՐԵԼ, ԵՐԲ 4—5 ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԱՐՁՔՈՎ ԿԱՐԵԼԻ Է ՏՈՒՆ ՄԸ ԳՆԵԼ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ Rue Violet No. 40
Rue du Théâtre No. 87
Bld. Murat No. 93

3, 4, 5 ՍԵՆԵԱԿՆՈՑ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՆՈՐԱԳՈՅՆ confortով BÉCONի մէջ-կառ. Սէն Լազարէն 8 վայրկեան, ելեկտրական թրամուէյով, օրական 300 թռէն, կայարանէն 100 մեթր հեռաւորութեամբ, 4—5 մեծ շէնքեր 15էն 30 ափարթըմաններով:
Ամէն ափարթըման բացի 1էն 5 սենեակներէ, ունի նաեւ խոհանոց, բաղնիք իրենց ամէն կազմածներով, կեդրոնական ջերմութիւն եւ ամառ ձմեռ տաք եւ պաղ ջուր բաղնիքին եւ խոհանոցին մէջ. ասանսէօռ եւ թելէֆոն: փարիզէն պէքոն երթեւեկ 90 սանթիմ օրական:

դիմել՝ **ARCHAMBAUD ET DELACOURT**
14 Rue Pépinière, Paris, կառ. Սէն Լազարի մօտ

Ուր ամէն Հինգշաբթի ժամը 5.30—7, կը գտնուի նաեւ Պ. Մ. ՏԷՐՊԷՏԷՐԵԱՆ, գնման պայմանները ու առաւելութիւնները բացատրելու համար հայրենակիցներու:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

15 Rue de la Huchette, Paris Ve, *Մէթրօ Սէն Միշել*

Կը պատրաստենք կարագ իւղով թերթանուշ (փաքլավա) եւ փաքլավայի թերթեր: Նոյնպէս թէլ քատայիֆ՝ եփած եւ հում, լօքմա, քուրապիէ, լոքում և ամէն տեսակ անուշեղէններ:

ՏՕՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

17 Rue Lamartine, PARIS (9e)
Թէլ. Trudaine 92—47, մէթրօ՝ Cadet, Nord Sud, N. D. de Lorette
Ամէն օր 14-19 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12 և ժամադրութեամբ

ՍԷՆ ՄԻՇԵԼԻ ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

1bis Hautefeuille, մէթրօ Սէն միշելի մօտ, փոխանցուած է

MAISON VARTERESSIANԻ

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մէկ այցելութիւն բաւական է համոզուելու համար
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

Վ. ԷԼՄԱԵԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԻՉ

դիմել՝ Ուրբաթ առաւօտները 18 Rue de l'Alma, Asnières, Seine. Թէլ. Grésillons: 14-50: իսկ երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 3—4, l'UNION, Cie. d'Assurances, 9 Place Vendôme, Paris.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ. ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

130 Rue Etienne Dolet, ALFORTVILLE (Seine)

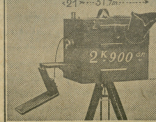
Կաղանդի առթիւ անմրցելի գիներով կը ծախուին Արեւելեան լաւագոյն նպարեղէններ: Կեսարական ապուխտ եւ սուճուխ, պուլկարական քաշկավալ, եւ յունական ճերմակ պանիր, պոլսական, յունական եւ Ամասիայի պամիա եւայլն: Մէկ անգամ այցելութիւնը բաւական է:

ՏՕՔԹ. Գ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

48 Rue Montmartre (*Բակի մէջ՝ աջ կողմի առաջին դուռ*)
Այս անգամ իր անձնական դարմանատունը հաստատուած կը խնամէ ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ եւ ՄՈՐԹԱՅԻՆ հիւանդութիւնները:
Tél. Central 73-38 — Métro: Sentier կամ Halles
Ընդունելութեան ժամեր՝ ամէն օր 10—12, 1.30—8: կիրակի եւ տօն օրեր՝ կէսօրէն առաջ 9—12:

ՎԱՅՐԿԵՆԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԸՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԵԼ ՈՒԶՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք լաւ շահելու համար ձեր շինելիք լուսանկարները ապակիի միջոցաւ շինուած լուսանկարներու նման յստակ, մաքուր եւ անմրցելի օրէն յաջող ըլլան, գնեցէք նորահնար, կատարելագործեալ, խիստ փոքր ծաւալով եւ թեթեւ (տես պատկերը) վայրկենական լուսանկարի մեքենաներէն հատ մը: Սոյն մեքենաներուն միջոցաւ քաշուած լուսանկարներէն հետաքրքրուողներուն ձրիաբար կը ղրկեմ:

ՄԵՔԵՆԱՅԻՆ ԳԻՆԸ՝ 1300 ՖՐԱՆՔ
դիմել՝ H. FÉRMANIAN
6 Rue de Falicon, NICE, A. M.

ԹԱՏՐՈՆ ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹ

8 RUE DANTON (MÉTRO: ST. MICHEL, — *25 ԴԵԿՏ. 1928, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին*

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ, ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ «ԿԱՎՌՕՇ»Ի

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ԿԸ ԽՕՍԻ ՖԱՔԻՐԻՍՄԻ ԵՒ Պ. ՓՕԼ ՀԷՕԶԷԻ ՄԻՋԱԴԷՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

ԾԱՆՕԹ ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻ **MISS HAMIDA**

ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ԻՓՆՕԹԻՍՄԻ, ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՏՔԻ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՀԱՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

տոմսերը կը ծախուին կավռօշի խմբագրատունը եւ պ. Մաքսուտ Սարիմի մօտ

ԳԻՆ՝ 20, 10, ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

36, Rue de Bellefond, 36
PARIS (9e)
մէթրօ՝ Poissonnière
Tél. Trudaine 88-77

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարախի: Մասն. լապօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:*

ԴԱՐՄԱՆԱՏ. ՄԱՍՆ. ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ

28 Rue du Tage, *Մէթ. Իթալի Խորհր. ժ. 9-21: Կը դարմանեն կանանց, վեներական (ֆրանկ. ջերմամիզ. մորթի) եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններ:*
ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ.— Ակռայ լեցնել, առանց ցաւի քաշել, ոսկի քուրոն՝ 100 ֆր.: Այցելքին 10 ֆր.: Կատարեալ երաշխաւորութիւն: Դիմել վստահութեամբ:

ԴԱՇՆԱԿԻ ԵՒ ՍՈԼՖԷԺԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. Ժ. ՃԱՄՊԱՋ

Բ. մրցանակ փարիզի երաժշտանոցէն, դաշնակով կ'ընկերակցի Maître Escalaïsի, Օփէրայէն: Հայերու համար դիւրութիւններ եւ չափաւոր գին:
61 Rue de Flandre, Paris (19e)

Վարձու են

Հայ ընտանիքի մը մէջ 2 սենեակներ, 1 ճաշարան եւ խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Թրամուէյ՝ République-*էն* 95a, Opéra*էն* 21b *եւ իջնել դրան առջեւ,* Arrêt Allée des Archers: *Շոգեկառք առնել* Gare de l'Est*էն եւ իջնել* Gargan: *Կայարանէն 7 վայրկեան: Դիմել՝ Ա. Չիպուքճեանի,* 166 Route Nationale, Pavillons s/Bois, Seine:

WAGRAM AUTO

Կ'ապահովէ արտօնագրի ստացումը 100 ֆրանքով:

73 Av. de Wagram մէթ. Ternes
63 Av, Gde. Armée » Maillot
149bis Bd. Villette, Aubervilliers

EST-CE QUE VOUS AVEZ VISITÉ

LE CABARET STAMBOUL ?

POUR DÉGUSTER SON PUR **RAKI** STAMBOUL A **3 FRS.**

Dancing ouvert toute la nuit

PLUSIEURS ATTRACTIONS — DEUX ORCHESTRES

Consommation à partir de 10 frs.

Retenez vos places pour le RÉVEILLON

TÉLÉPHONEZ A TRUDAINE: 51 . 56

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԱԾ

ՔԱՊԱՐԷ ՍԹԱՆՊՈՒԼ

46 RUE NOTRE DAME DE LORETTE

ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 5ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՉՈՐՍ ՀԱՅԿ. ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ, ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ, ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՕՂԻ 3 ՖՐ. ՄԷԶԷՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՈՒ ՃԱԶ — ՊԱՆՏ

Կը նուագեն՝ ուտի ՀԱՃԻ ԹԵԹԻԿ, գանունի ՆԱՍԻՊ, քեմանի ՄԿՐՏԻՉ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Կը նուագէ նաեւ յայտնի թառիստ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Գիշերուան պարերը տեղի կ'ունենան ընկերակցութեամբ թանկօ նուագախումբի եւ ճազ-պանտի: ԱԹՐԱՔՍԻՈՆՆԵՐ եւ արեւելեան պարեր յայտնի պարուհիներէ: Ըմպելի՝ 10 ֆր.:

Վարիչ. Տնօրէն՝ ՄԿՐՏԻՉ ՄԿՐԵԱՆ

Վարձու ճաշարան

վարձու է՝ ճաշարան-խանութ մը, բազմաթիւ յաճախորդներով: Ամսավարձ՝ 700 ֆրանք:
դիմել՝ 27 Rue Mme de Sanzillon. Clichy.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
126, Rue du Faubourg St. Denis
Metro: Gare de l'Est — Téléphone: Nord 84-04
Ընդունելութեան ժամեր՝ Ամէն օր 2.30-7.30— կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9-1

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96 - 61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3—5: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 1—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19: Կիրակի 9—12:

ԼԵՒՈՆ ՊԻԼԷՃԻԿՃԵԱՆ

ԴԵՐՁԱԿ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ նոր տարւոյ եւ ծնունդի առթիւ ստացած է անգլիական եւ ֆրանսական կերպասի ընտիր տեսակներ:
վերջին նորաձեւութիւններ.— խնամուած եւ մաքուր կար:
57 Rue de Clignancourt, Métro: Barbès կամ Château-Rouge
Tél. Nord: 59—20 — Autobus J

ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒՐՋ ՀԱՅԿ. ՃԱՇԱՐԱՆ

ՃԱՇԱՐԱՆ ԼԵՒՈՆ

Ուր պիտի գտնէք համեղ եւ խնամքով պատրաստուած ախորժահամ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ եւ անուշեղէններ շատ դիւրամատչելի եւ խնայողական գիներով:
Սրահը կը տրամադրուի խիստ դիւրամատչելի պայմաններով հարսնիքներու եւ ամէն տեսակ խնճոյքներու համար:
36 Rue Polonceau Paris (18e). *Մէթրօ Պարպէս կամ Շաթօ Ռուժ*
Տէր եւ Տնօրէն ՂԵՒՈՆԴ ԶԱՓԱՐԵԱՆ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Մասնաւոր յարկաբաժին՝ մորթային եւ վեներական ախտերու դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով ցօղացաւ, Ջղացաւ (Sciatique), Նէվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրաթեքութիւն (Rachitisme) եւայլն:
16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. — Հեռ. Provence 73-67
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7, ԿԻՐԱԿԻ 9—12

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

Թ. ՈՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու
ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ
66, Rue d'Hauteville, Tél. Prov, 67-07 Métro, Poissonnière

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊ

13 Rue Montholon, PARIS (9e), Métro: Poissonnière
Հիւանդ կ'ընդունի երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը կէս օրէ վերջ ժամը 2—6:

ՏՕՔԹ. Բ. ՈՍԿԻ

CHAMPIGNY, 2 Rue des Perreux — Tél. 53
Հիւանդ կ'ընդունի Բշ. Գշ. Եշ. Ուր. եւ Շբ. օրերը ժամը 13 1[illegible]
No. 108 եւ 119 թրամները Porte-Vincennesէն մեկնելով կ'առաջ[illegible]
նորդեն իր տան առջեւ Mairieէն քիչ մը վեր
կրնայ այցելել ամէն օր ժամադրութեամբ, փարիզ եւ շրջակ[illegible]

ԳԱՐԱԵԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ՄԻՇՏ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ — ՄԻՇՏ ՎԵՐՋԻՆ ՁԵՒ — ԱՄԷՆ ՔԱԱԿԻ ՄԱՏՉԵԼԻ
Սոսիէթէ Սավանթի դիմացը 5 Rue Mignon, PARIS (6e)
Առանձին կը ծախուի նաեւ կերպաս եւ աստառ՝ մէթրով
Հագուստի եւ վերարկուի՝ ճաշակաւոր կերպասներ,
մեծ տուներէն աւելի նպաստաւոր գիներով:

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻՋԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
42 Rue des Acacias, PARIS (17e) — մէթրօ՝ Etoile
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928
25 DÉCEMBRE 1928

...Տարի Թիւ 838 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՕՒՐԻ ԽՕՍՔ

...ԹԷ ԱՐԱՐԱՏԸ ԼԵԶՈՒ ՈՒՆԵՆԱՐ...

...հարկ է անգամ մըն ալ քրքրել խորհրդային հրապարակա...կամ գրագէտ կոչցովի գոհա՛ր խորհրդածութիւնները՝ Ա...րատի մասին։

— «Սակայն ի՞նչ օգուտ Արարատի տիրացումին։ Հողամա՞ս։ ...պերճուն ծերպերը անբնակելի են եւ վտանգաւոր։ Գեղեցիկ ...րամ՞ս։ Մենք այժմ ալ ատկէ կ'օգտուինք եւ մեր սահմանակից ...կամ պետութիւնը ատոր համար չի բողոքեր եւ չի փորձեր ...կապատով ծածկել լեռը։ Զինանշանի մէ՞ջ դնել։ Արդէն կայ»։ ...ւատա, հոկտ. 31 - նոյ. 2)։

...նկծալի է դիտել որ, ռուս համայնավարը, հայ կարմրուկէ ...աւելի խորութեամբ կ'ըմբռնէ հայ ժողովուրդին դարաւոր ...երգութիւնը. «Երկուքուկէս հազար տարիէ աւելի, որ կը ...ի, կը շինուի, կը կործանի եւ նորէն կը վերածնի հայ ժողո...ւրդին մշակոյթը»։ Բայց չի հասկնար, չուզեր ըմբռնել Արա...տին իմաստը, այդ «ծնելու, շինելու, կործանելու եւ նորէն ...րածնելու» հերոսական, անընդհատ եւ անվախճան հոլովոյ...թին առջեւ։

...րեւի չոր ու ցամաք բանաձեւերը, սնամէջ կաղապարներն ...Թխածոյ բանգիտութիւնը Թոյլ չեն տար, որ քաղաքացի ...ւցովը կարենայ դատել, Թէ աշխարհագրութիւնն ալ իր դերը ...նի ժողովուրդներու ճակատագրին մէջ։ Թէ լեռներն ու գե...րը, դաշտերն ու ծովերը իրենց անմիջական, առօրեայ օգտա...րութենէն վեր, կը ներկայացնեն բախտորոշ արժէք, անփո...արինելի բովանդակութիւն, Թէ բառի՛ն իմաստով, եւ Թէ ...խաբերաբար։

Եթէ Արարատը լեզու ունենար, պիտի պոռար բոլոր տեսա...կոչցովիներու երեսին, Թէ նոյն իսկ իբրեւ ամենի ժայռ, իբրեւ ...ման քարակոյտ, ինք մաս կը կազմէ հայ ժողովուրդի գո...Թեան. կանգուն կը մնայ անոր հետ եւ կ'ապրի համար։

Ան պիտի բացատրէր մանկանացու կոչցովիներուն, կարմիր ...ան Թէ ճերմակ, Թէ ե՛ւ խորհուրդ է ե՛ւ հողամաս, քանի որ ...յաղԹ եւ յաւիտենական մարմնով, իր կեցուածքովը իսկ ...րոսի դեր կը կատարէ այս ժողովուրդին համար, կը զօտե...նդէ ու կ'առաջնորդէ, կ'ոգեւորէ ու կը կարծրացնէ զայն։ Ու ...մնաւանդ, կը սահմանէ անոր հայրենիքին, տարածութեան ...րջագիծը։

Արդարեւ, այս ժողովուրդին հայրենիքը ոչ Թէ կը յանգի ...ինչեւ Արարատ — ինչպէս այժմ — այլ, իբրեւ խարիսխ ունենալով ...կուՄասիսները, կը ծաւալի և կը հասնի մինչև հոն, ուր կ'երկա...րձգուի իր ամենի եւ անմատչելի կերպարանքը։

Ի՞նչպէս կարելի է, փերեզակի հոգեբանութեամբ, պարզա...կէս անբնակելի ըլլալը առարկելով, ծաղրել Արարատը իբրեւ ...ղամաս, երբ նոյնքան «անպէտ» են կազբէկն ու էլբրուսը, ...իմի քարաժայռերն ու Սիպերիոյ սառնարանները։ Քարաժայռ ...չէ՞ ճիպրալԹարը։ Բնակելի՞ է նեվան, «ընկե՛ր» կոչցով։ Տա...ն քանի՞ ամիս կրնաք օգտագործել կրոնշդատի կամ Վլա...վոստոքի նաւահանգիստները։

Թերեւս բանաստեղծութիւն փորձած է Մոսկուայի պաշ...նաԹերԹին աշխատակիցը, համաձայն «պրոլետ - գրող»ներու ...րդապետութեան։

Բայց ո՛չ։ Ան շիտկէ - շիտակ «տարրալուծեր» է Արարատը՝ ...եւ նիւԹական - տնտեսական արժէք, եւ հետեւաբար, աւելի ...ս քաղաքականութիւն կ'ընէ, քան Թէ բանաստեղծութիւն։

Ան կ'ուզէ մխիԹարել խորհրդային իշխանութեան հաւա...ցող միամիտները, — Թէ լեռնակոյտ մը կորսնցուցեր էք, ...կորուստ չէ այդ, քանի որ Արարատը բնակելի չէ, իսկ իբրև ...նշան՝ արդէն կրնաք նայիլ Երեւանէն, ու վերջապէս ձեր ...զինանշանին վրայ ալ արձանագրուած է։

Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ ապացուցանել Թէ Հայաստանը այն ...է որ ունինք այսօր, եւ հարկ է մոռնալ «անօգուտ» Արա...րատը, մոռնալու համար Վասպուրականը եւ ուրիշ ինչ որ կը ...մնանջենք սահմանէն անդին, իբրեւ հայրենի սեփականու...Թիւն, իբրեւ հայրենիք։

Ամբողջ ժողովուրդ մը բռնի, ֆիզիքապէս այս վիճակին ...ենթարկել յետոյ, կ'ուզէ մտքով ու սրտով ալ վարժեցնել, ...տարկաբեկելու, չորցնելու համար ներշնչման ո՛ր և է աղբիւր։

Կը Թուի Թէ քաղաքացի կոչցով իր գրածին ալ չի հաւա...տար։ Քանի որ սրտառուչ համակրանքով մը կը պարզէ հայ ...ժողովուրդին ողբերգութիւնը, անոր ծնելու եւ վերածնելու դա...րաւոր երկունքը. բայց, միւս կողմէ, կը փորձէ ցանկապատ մը ...քաշել անոր տենչերուն առջեւ, Արարատն անգամ աւելորդ ...երճանք հռչակելով։

Այստեղ արդէն համայնավար պոլիտիկոսն է որ կը խօսի, ...նքան խարդախ եւ անբարոյական։

Եւ իսկապէս, կոմինտէրնի գործակալ մը կամ գործիք մը ...յն կրնար այնքան տափակ եւ անպատկառ եղանակով ծաղ...ի ենթարկել ու վարկաբեկել աշխարհագրական տեսարան մը, ...որ խարիսխն ու հանգոյցն է հայ ժողովուրդին պատմութեան, ...ինքնափայլութեան եւ դարաւոր պայքարին։

Արարատը, «ընկեր» կոչցո՛վ, յենարան մըն է որուն կարօ...տը քաշեր է նո՛յն իսկ վիԹխարի Ռուսաստանը, այնքան դա...ժան եւ անյագ։

Ինչո՞ւ շատ կը տեսնէք զայն, պզտիկ ժողովուրդի մը ...համար։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՑՈՒՆՔՈՎ ԱՉՔԵՐՈՎ»

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Քալիֆորնիոյ անկուսակցական «Մշակ»ը դիտել կուտայ (4 Դեկտ.).

— «Շատ անգամ կրկնուած առարկութիւնն ըր պիտի փորձէէի ք իբր խրողութիւններ ընդունիլ, եԹէ տեղի չգոյո՞ւթենէ ճառող «Մարզպաններ»ը հայ գաղթականին անկիւն մը զլանալէ ետք, *գուրգուրանքով նորս չառնէին յաւիտենապէս* ՀայուԹեան դաւադիր 80,000 *Թուրք-ԹաԹար* գաղթականները։ Պիտի ուզէինք կրկին իբր անկեղծ ընդունիլ *«փող չունենալու»* մասին արտայայտուած իրենց շարունակական կանչը, եԹէ անտեղի կերպով պետութեան մէջ պետութիւն ստեղծելու նման խաղեր չընէին, եւ այնքան առատաձեռնութեամբչ վատնէին հայ բանուորին ու գիւղացիին դրամը Թրքօ-ԹաԹար առանձին դատարաններ կազմելու։

Ողբերգութիւնը այսքանով չի վերջանար։ Շարունակ հովերուն դէմ նիզակ ճօճող եւ շուքերու հետ կռուող մեր վարիչները արդէն ամէն կերպով կաշկանդած եւ իրաւազուրկ ալեւոր Հայրապետին ամէն կարգի հակայեղափոխական եւ հակապետական առասպելներ վերագրելէ ետք, այնքան անխորհուրդ կերպով Թրքօ ԹաԹար տարրերուն կուտան աշխարհագրականօրէն եւ զինուորական տեսակէտով Հայաստանի սրտին սպառնացող դիրքեր։

Հայաստնէն ստացուած նոր լուրերը կը տեղեկացնեն Թէ — *«Երեւանի կառավարութիւնը ջանքեր կը Թափէ որքան կարելի է մեծ Թիւով դպրոցներ բանալ Թուրքերու համար»*։ — Նոյն աղբիւրէն եկած լուրերը դարձեալ կը տեղեկացնեն մեզ Թէ՝ «Զանգեզուրի շատ մը հայ գիւղերը դպրոց չունին, եւ կամ եղածները այնքան ոչինչ բաներ են որ, շատ հայ երախաներ ԱՐՑՈՒՆՔԸ ԻՐԵՆՑ ԱՉՔԵՐՈՒՆ՝ տուն կը վերադառնան, որովհետեւ դպրոցին մէջ չեն կրցած տեղաւորուիլ»։

Նախիջեւանի շրջանէն եկած լուրերը նոյնպէս նոյնքան տխուր են։ Ուսման եւ կրԹուԹեան ծարաւի հայ նորահաս սերունդը, *տեղի, փողի,* եւ *դպրոցի* չգոյուԹեան համար, «արցունքը աչքերնուն» փողոցը կը Թափառին, մինչդեռ Երեւանի մէջ հայ անունը կրող խորհրդային «Մարզպաններ»ը ջանքեր կը Թափեն որքան կարելի է մեծ Թիւով դպրոցներ բանալ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ։

Ողբերգութիւն մըն է այս որ անուն չունի։ Իսկ ազգային ու պետական տեսակէտէ նայելով խնդրոյն վրայ, այնքան խելացընոր բան մըն է, որ կարելի է դաւաճանութիւն անուանել միայն։

Երէկ անոնք նուէր կը դրկէին Անգլիոյ եւ եւրոպական ուրիշ հարուստ բանուորական ՄիուԹիւններուն, որպէսզի համաշխարհային յեղափոխութիւն յառաջ բերելով *էմբէրիալիզմը* տապալեն։ Իսկ այժմ նոյն հայ աշխատաւորութեան արդար վաստակն եղբայրօրէն կը վատնուի, իրենց իսկ յայտարարութեամբ *«որքան կարելի է մեծ Թիւով դպրոցներ բանալու Թուրքերուն համար»*։

ՄԵՐԱԿՈՅՑԸ կիրակի օր եւ երէկ անընդհատ նիստ գումարեց՝ 1929ի ելմտացոյցը վաւերացնելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՒԱԴԻՐԸ ԱՊՏԻՒԼ ՄԷՃԻ՞ՏՆ Է

ԵՐԿՈՒ ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐ Մ. ՔԷՄԱԼԸ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ

Թայմզի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ 23 դեկտմ. Թիւով.— *Այս Իրիկուան «Սօն Սաաթ» կը գրէ Թէ Էնկիւրիի կառավարութեան դէմ դաւադրութիւնը նիւԹուած է ընտանիքին կողմէ նախկին խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի, որուն աղջիկը վերջերս ամուսնացաւ Տամատ Ահմէտ պէյ Նամիի հետ։ Այս վերջինը անցեալ փետրուարին հրաժարեցաւ Սուրիոյ պետութեան վարչապետութենէն։*

Յիշեալ ԹերԹին համաձայն, ձերբակալուած անձերուն վրայ գտնուած են Թուղթեր, որոնք կ'ապացուցանեն մեղսակցութիւնը իշխաններ Սէլիմ եւ Ապտիւլ Քէրիմ էֆէնտիներու, երկուքն ալ սուլԹան Ապտիւլ Համիտի որդիները, որոնք Սուրիա կը բնակին։

Էնկիւրիէն նոյն Թուականով հեռագիր մը կ'ըսէ.

Պրուսայի եւ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուածներուն Թիւն է մօտ յիսուն հոգի. Պրուսայի ձերբակալութիւնները կապ ունին բանտէն փախչելու փորձի մը հետ։

ԹերԹերուն համաձայն, Պոլսոյ ձերբակալութիւնները ոեւէ կապ չունին Պրուսայիններուն հետ, Պոլիսինը կապ ունի դաւադրութեան մը հետ։

Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած են 14 հոգի, որոնց մէկը կին։ Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները։

«Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» կը տեղեկանայ Թէ Պրուսայի եւ Պոլսոյ ձերբակալութիւնները կատարուած են ընդհանուր դատախազի հրամանին վրայ։ Ըստ այս ԹերԹին, ձերբակալուած անձերը նպատակ ունէին յետաշրջական եւ ապօրէն շարժում մը ստեղծել։ Ձերբակալուածներուն մէջ յայտնի դէմքեր չկան։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոլսոյ Թղթակիցն ալ կը հեռագրէ.

Քանի մը օրէ ի վեր զրոյց կը շրջի Թէ կառավարութեան դէմ ուղղուած գաղտնի կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է բազմաԹիւ մարդեր, որոնց մեծ մասը ազքատ դասակարգին կը պատկանի։ Ձերբակալուածներուն մէջ ծանօԹ անուն չկայ։ Շատերը ազատ արձակուեցան արդէն. մաս մը հսկողութեան տակ առնուեցան, ուրիշներ բանտ նետուեցան։ Այս վերջիններուն մէջ են երկու քոյրեր, Քատրիէ եւ ՖաԹիմա, որոնց պաշտօն տրուած էր սպաննել Մուսթաֆա Քէմալը։ Քատրիէ հանըմ ամուսնացած է եգիպտացի բժիշկի մը հետ, եւ վերջերս քանի մը օր Էնկիւրի անցուցած է։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն Թէ ոեւէ կապ չկայ Պոլսոյ եւ Պրուսայի ձերբակալուածներուն միջեւ։ Պրուսայի մէջ վերջերս ժողովուրդի տականքէն 37 հոգի ձերբակալուելով բանտ նետուած են։

Քննութիւնը կը շարունակուի։

⁂ *Պոլիսէն ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ.— Նախապէս կատարուած ձերբակալութեանց պատճառն է յետաշրջական գործունէութեանց երեւան հանուիլը՝ Քէմալ փաշայի կառավարուԹեան դէմ։ Վտանգաւոր փաստաԹուղԹեր գտնուած են։ Ձերբակալուեցան 14 հոգի, որոնց մասին կասկած կար Թէ դատարանին կողմէ դատապարտուածները փախցնելու կը պատրաստուէին։*

ԾՈՎԷՐԷ ԾՈՎ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

Զաղրէպի «Նովոսթի» ԹերԹը առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ երկու յօդուածներ, մէկը՝ Մաչէքի ստորագրութեամբ, որուն խորագիրն է «Խրուաթներու դիրքը պետութեան կազմակերպութեան մէջ», *միւսը՝ Փրիպիչէվիչի ստորագրութեամբ՝* «Խրուաթ-Սերպ-Սլովէններու ազգային քաղաքականութեան վարիչ գիծերը» *խորագրով։ Մաչէք կը գրէ.*

«Գիւղացի ժողովրդավար խմբակցութեան բոլոր կուսակիցները խորապէս համոզուած են Թէ միայն պետութեան կատարեալ վերակազմութիւնը կրնայ երաշխաւորել Խրուաթներու ազատութիւններն ու իրաւունքները, եւ արգիլել անոնց կլանումը։

Կը վերջացնէ՝ ըսելով որ Խրուաթիոյ դարաւոր Թագաւորութիւնը պէտք է հաւասար գծի վրայ դրուի Սերպիոյ Թագաւորութեան հետ։

Փրիպիչէվիչ կ'ըսէ Թէ ազատ ընտրութիւնները կրնան լուսաբանել կացութիւնը։

«Եուկոսլաւ քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ, պէտք է հիմնուի Սերպերու, Խրուաթներու, Սլովէններու եւ Պուլկարներու միուԹեան վրայ»։

«Պուլկարները երբեք չպիտի մտնեն եուկոսլաւ պետուԹեան մը կազմակերպութեան մէջ, եթէ վստահ չըլլան Թէ հոն հաւասար գծի վրայ չպիտի դրուին Խրուաթներուն եւ Սերպերուն հետ։ Միայն Ատրիականէն մինչեւ Սեւ Ծով երկարող Եուկոսլաւիա մը կրնայ ապահովել Եուկոսլաւ ժողովուրդի ամբողջական անկախութիւնը»։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՔԱՆՏԱՀԱՐ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ

Նոր Տէլհիէն կը հեռագրեն դեկտմ. 23 Թուականով.— *Պաշտօնապէս կը հաղորդուի Թէ Աֆղանիստանի արքայական պալատը*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Օրուան տօնին առԹիւ տպարանը փակ ըլլալով, ՅԱՌԱՋի յաջորդ Թիւը լոյս կը տեսնէ Հինգշաբթի օր։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Գահիրէի «Արեւ»ին մէջ կը կարդանք.

Կը լսենք Թէ վիճակիս առաջնորդ Թորգոմ եպսկ. հեռագիր մը ստացած է էջմիածնէն, որով Հայրապետը զինք կը նշանակէ եւրոպայի Հայոց կաԹող. պատուիրակ։

Սոյն պաշտօնը մօտաւորապէս վեց ամիս առաջ էջմիածնէն առաջարկուած էր իրեն, բայց Թորգոմ արքեպսկ. որ հիւանդ էր այդ միջոցին, ստիպուած էր զայն մերժել։

Այս անգամ փարիզի Հայոց ժողովներուն կողմէ կատարուած դիմումի մը վրայ է որ կաԹողիկոսը կրկին կոչում կ'ընէ Թորգոմ արքեպսկ.ի, որ իր վերջնական որոշումը տալու համար կը սպասէ հայրապետական կոնդակին գալստեան։

ՀԱՅ ԻՇԽԱՆԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Նափոլիէն կը հաղորդեն Թէ հոն մեռած է իշխան Ասլան տ'Ապրօ Բագրատունի, որ նոյն քաղաքին մէջ կարեւոր պաշտօններ վարած է։ Հանգուցեալը եղբայրն է եգիպտոսի նախկին արտաքին նախարար Տիգրան փաշայի, եւ իբր անոր կտակակատարը՝ շինել կուտայ Գահիրէի Առաջնորդարանը։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ատանայէն կը հաղորդեն Թէ քաղաքին եւ շրջականներուն մէջ տեղացող առատ անձրեւներու պատճառով Սիհան գետը սկսած է յորդիլ։ Քաղաքին մէջ, գետը 4 մեթր բարձրացած է եւ շրջակայ պարտէզներէն մէկ մասը ջուրին տակ մնացած է։ Գետը շարունակ կը բարձրանայ։

Հաւանական է որ մօտ օրէն ջուրով ծածկուին գետեզերեայ Թաղերը։ Ընկերութեան մը կողմէ գետեզերքը մԹերուած 30 հազար ատաղձները հոսանքէն քշուած են. հազիւ 5000ի չափ կարելի եղած է ազատել։ Վնասը 100.000 ոսկի կը հաշուուի։

ԿԱՐՄՐԱԽՏԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Կարմրախտը Պոլսոյ զանազան վայրերուն մէջ վրդովիչ համեմատութիւն մը ստացած է վերջերս։ Հիւանդութիւնը մինչեւ դպրոցներէն ներս մտած է եւ այս պատճառով, Գատըգիւղի մէջ երկու դպրոցներ փակուած են։ Առողջապահական վարչուԹիւնը միջոցներ ձեռք առած է հիւանդութիւնը սահմանափակելու համար։ Բոլոր դպրոցները փակելու ստիպողականութիւն չկայ դեռ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի Թէ անգլիական պաշտպանուԹեան տակ պիտի առնուին բոլոր անոնք որոնք պաղեստինի քաղաքացիութիւն ստացած են, համաձայն 1925ի պաղեստինի քաղաքացիութեան օրէնքին։

ՖԱՇՕԻ ՎԻՃԱԿԸ ԼԱՒ Է

Վճռաբեկ ատեանի խորհրդական Ֆաշօ, որ Ալզասցիի մը կողմէ մահափորձի ենթարկուած էր, Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատարի աստիճան ստացաւ։ Ֆաշօի վիճակը քիչ մը բարուոքած է։

ԻՍԿԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կոմ. կուսակցութեան Գ. լիագումար ժողովէն յետոյ (պլենում) խորհրդ. մամուլը միանգամայն դադրեցաւ Դաշնակցութեան մասին խօսելէ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Հինգերորդ «պլենում»ը նորէն հրահանգեր է անխնայ մերկացնել Դաշնակցութեան «հակայեղափոխական» հանգամանքը: Եւ արշաւանքը վերսկսած է:

Եթէ երէկ Դաշնակցութիւնը կը համարուէր արտաքին վտանգ, այսօր թէ' «նէպման»ներու «կուլակ»ին եւ թէ կղերին ու «թաքնուած» մտաւորականին մէջ կը տեսնեն այդ վտանգը: «Թեքում դէպի աջ — կը նշանակէ թեքում դէպի Դաշնակցութիւնը»,— ահա օրուան կարգախօսը:

Մէկդի դնելով կուլակն ու կղերը, որոնց աշխուժացումը բնաւ Դաշնակցականութիւն չի նշանակեր, «ընկեր» Ռուբէնը ի զուր կը փորձէ հետեւեալ բացագանչութեամբ վարկաբեկել Դաշնակցութիւնը:

«Հետաքրքրական է, որ իրենք Դաշնակները նացիոնալիզմն ու շովինիզմը մեծագոյն արժանիքն են համարում: Դաշնակեան իտէոլոգիայի անհրաժեշտ ատրիբուտ»:

Թող բոլշեւիկեան «տեսաբան»ը ազգային պաշտպանութիւնը երբեք չշփոթէ ազգայնականութեան ու ազգամոլութեան հետ: Եւ եթէ աջ թեքումը ազգային ինքնապաշտպանութեան ճամբով կ'երթայ, — Դաշնակցութեան համար ողջունելի երեւոյթ է այդ:

Եթէ հայ կոմունիստներու մէջ կը նշմարուին տարրեր, որոնք դժգոհ Հայաստանի քաղաքական ու տնտեսական վիճակէն, — հողային պահանջներ կը յարուցանեն եւ կը բողոքեն տնտեսական ստրկացման դէմ, փորձեր կ'ընեն վերականգնել Հայաստանի անկախութիւնը նոյն վարչաձեւին տակ, ճիգեր կը թափեն փրկել ազգային մշակոյթի մնացորդներն ու կը մաքառին Ստալինի տնտեսական կործանարար քաղաքականութեան դէմ եւ գերազանցապէս շահագրգռուած են երկրի ֆիզիքական ապահովութեամբ — այդ մղումները կը տանին ոչ թէ դէպի «շովինիզմ», այլ դէպի ազգային ինքնապահպանում, որ բնաւ չի հակասեր ընկերվարութեան արդի հասկացողութիւններուն:

Եւ ի զուր Ստալինի Անդրկովկասեան ներկայացուցիչ Ռուբէնը այդպիսի ձգտումներու գոյութիւնը կոմկուսի մէջ' կը համարէ «Դաշնակեան մամուլի շովինիստական փոխանքներ» (ի՜նչ գեղեցիկ ոճ...), քանի որ, մենք «Դրօշակ»ի մէջ բերուած բոլոր փաստերն ալ առած ենք խորհրդային թերթերէ, գրքերէ ու ճառերէ՝ յիշելով թիւերն ու անունները: Վերջապէս, չէ՞ որ նոյն Ռուբէնը իր յօդուածին մէջ կուսակցութեան նախկին ղեկավարութիւնը կը մեղադրէր իբրեւ դէպի Դաշնակցութիւնը հակող («Խ. Հ.» նոյեմբեր 29, երկրորդ էջ, 7րդ սիւնակ):

Գրի առնելով այդ բոլորն ու պայքարելով Հայաստանի արդի ղեկավարութեան միջազգայնականութեան դէմ, Դաշնակցութիւնը ոչ թէ կը կատարէ «Հայ գիւղի բուրժուազիայի» հրահանգները, այլ միայն կը ձգտի մատնանշել այն կործանարար ընթացքը, որու մէջ խրած են Մոսկուայի կամակատարները: Ինչ կը վերաբերի «գիւղի հայ բուրժուազիայի», երեւի այդ տողերը գրած ատեն, դեռ ստացած չեն եղեր փարիզի «Երեւան» թերթի այն համարը, ուր Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանն ու «բուրժուազիայի» պաշտօնաթերթի խմբագիր, ինչպէս «զզուելի» Արշակ Չօպանեանը փոխադարձ սիրաբանութիւններ կ'ընեն... Իսկ միջազգայնականութիւնը ոչ թէ արկածախնդիր կարմիր Ռուսաստանի շահերու գաղափարախօսութիւն կը նշանակէ, այլ բոլոր ճնշուած ազգերու ու դասակարգերու շահերու պաշտպանութիւն, որոնց կարգին եւ հայ ազգի ու հայ աշխատաւորութեան:

* * *

«Խորհրդային Հայաստան»ի դեկտեմբեր 7ի թիւին մէջ, ոմն Գ. Թորոսեան, մի քանի արտայայտութիւններ Դաշնակցական արդի մամուլի քաղաքականութիւնից» երկար վերնագիրը կրող յօդուածով, շարք մը քաղուածքներ բերելով «Դրօշակ»ի սոյն տարուան հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր թիւերու իմ յօդուածներէն, կը ճգնի ապացուցանել «Դաշնակցութեան ժամանակակից մամուլի ողջ տրագեդիան»:

Սակայն, մեր մամուլի ողբերգութիւնը այն չէ, որ «համարձակւել» է նման «յանդուգն» մտքեր արտայայտել, այլ այն որ, Հայաստանի աշխատաւորութիւնը հնարաւորութիւն չունի ազատօրէն հետեւելու այդ մամուլին, որպէս զի տեսնէր, թէ ինչպէս բոլշեւիկ հրապարակագիրները, քաղուածքներ ըրած ատեն ալ միշտ կը դիմեն մկրատի օգնութեան:

Յօդուածներէս մէկուն մէջ յայտնած էի թէ մարքսիզմը տեսականօրէն, բոլշեւիկներն ալ գործնականին մէջ (աղաւաղուած ձեւով) իւրացուցած են Դաշնակցութեան շարք մը տեսակէտները («Դրօշակ», 10 թիւ, էջ 250): Գ. Թորոսեանը, սոյն նախադասութենէն հանելով «աղաւաղուած ձեւով» բառերը, հարց կուտայ.—

«Եթէ մենք իւրացրել ենք ձեր տեսակէտները, ապա էլ ինչո՞ւ էք պայքարում բոլշեւիկների դէմ»:

Ի հարկէ, առանց կրճատուած երկու բառերուն, տրամաբանական է ուղղուած հարցումը: Սակայն, եթէ խորհրդային յօդուածագիրը ազնուութիւն ունենար ամբողջութեամբ արտատպելու հատուածը, այն ժամանակ ամէն ընթերցող կը պատասխանէր, թէ Դաշնակցութեան պայքարը բուն իսկ այդ աղաւաղումներուն դէմ է: Որո՞նք են Դաշնակցութենէն իւրացուած տեսակէտները եւ բոլշեւիկներու կատարած աղաւաղումները:

Իր հիմնադրութեան օրերէն իսկ, Դաշնակցութիւնը ընկերվարական սկզբունքներու հետ, որդեգրեց ազգային ազատագրումը: Քանի դեռ գոյութիւն ունին ճնշուած ազգեր, անհնար է իրականացնել մարդկութեան տնտեսական ազատագրումը: Ատոր հակառակ, մարքսիզմը կը բացագանչէր թէ «պրոլետարիատը հայրենիք չունի» եւ թէ ազգային ազատագրական պայքարը պարզապէս կը մթագնէ անոր դասակարգային գիտակցութիւնը:

Ազգային հարցի լուծման իբրեւ մէկ միջոց, Դաշնակցութիւնը առաջադրած էր «ֆէտերացիա»յի պահանջը, որ հայ մարքսիստներու կողմէ կը համարուէր «բուրժուական» տեսակէտ:

Հողային հարցին մէջ, մարքսիստները կը նախատեսէին կեդրոնացում, ուրեմն, միջակ ու մանր գիւղացիութիւնը, չդիմանալով խոշոր կալուածատէրերու մրցակցութեան, ստիպմանաբար պիտի պրոլետարականանայ: Ատկէ զատ, անոնք գիւղացիները կը համարէին անընդունակ տարր՝ ընկերվարական գաղափարներու համար: Դաշնակցութիւնը թէ հողային եւ թէ գիւղացիական խնդիրներու մէջ հակառակ տեսակէտ պաշտպանած է (*):

Այսօր, բոլշեւիկներն, իրենց հզօրագոյն կարգախօսներէն մէկն են ըրած բոլոր ճնշուած ազգերու ազատագրումը, գործադրած են «ֆէտերացիա»յի գաղափարը եւ պրոլետարիատի միակ բնական դաշնակիցը կը համարեն գիւղացիութիւնը:

Իսկ հողային հարցին մէջ, այժմ հաստատուած է, որ ոչ թէ մանր հողատիրութիւնը տեղի կուտայ խոշոր կալուածատիրութեան առջեւ, այլ ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ:

Այս բոլորէն յետոյ, երբ բոլշեւիկները, մանր ազգերու ազատագրութեան նշանաբանը կը ծառայեցնեն Ռուսաստանի աշխարհակալութեան նպատակներուն եւ փոխանակ բոլորը հաւասարապէս պաշտպանելու, կը ժխտեն հայ ժողովուրդին ազատագրական պայքարը եւ կը հարուածեն քիւրտերը, անշուշտ աղաւաղում է այդ: Երբ, փոխանակ ազատ ազգերու կամաւոր Դաշնակցութիւն հաստատելու, բռնի «ֆէտերացիա»ի անունին տակ կը վերահաստատեն Ռուսաստանի նախկին գերակայութիւնը, եւ, Անդրկովկասեան ֆեդերացիան ալ կը կազմեն ի հաշիւ եւ ի վնաս Հայաստանի, անկասկած, որ այդ ալ աղաւաղում է:

Երբ այսօր, բոլշեւիկները, փոխանակ նպաստելու գիւղացիութեան ու բանւորութեան դաշինքին, հաւասար չափով կը շահագործեն երկուքն ալ եւ տնտեսական քաղաքականութեամբ փոխադարձ ատելութիւն կը սերմանեն, այդ ալ աղաւաղում է: Աղաւաղում է եւ այն, որ Հայաստանի հողերու բաշխումէն կ'օգտուին կոմունիստներն ու կուլակները, իսկ չքաւոր գիւղացին միշտ կը մնայ կոտրած տաշտակի առջեւ:

Իսկ երբ հողային հարցին մէջ Թուրքերու համար «արտօնեալ վիճակ կը ստեղծեն, եւ ռուս Մոլականներուն ալ մարդ գլուխ հայ գիւղացիէն երկու անգամ աւելի հող կը յատկացնեն, դուք ըսէք թէ ի՛նչ անուն կարելի է տալ:

Ահա թէ ի՛նչ բաներ մոռցեր է կեղծարար Թորոսեանը:

Ահա թէ ո՛րն է իսկական ողբերգութիւնը:

Ա. ՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(*).— Այս մասին շատ շահեկան յօդուած մը ունի ընկեր Ա. Աբեղեանը Դրօշակի այս տարուայ թիւ 8 - 9՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետքով»:

ԳՐՔԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայէն կեդր. Հրատարակչութիւնը 1928-29 տարեշրջանին պիտի հրատարակէ 40 զանազան գրքեր, հայերէն լեզուով: Իւրաքանչիւր գիրք պիտի տպուի առնուազն 4000 օրինակ: Ամէնէն աւելի պիտի հրատարակուին ընդհանուր քաղաքական հարցերու վերաբերող գրքեր. առանձին ուշադրութիւն պիտի դարձուի այն գրքերու հրատարակութեան վրայ, որոնք կը պարզաբանեն համայնավար 15րդ համագումարի որոշումները: Մեծ տեղ պիտի տրուի նաեւ աջ վտանգին վերաբերող գրքերու հրատարակութեան:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՌՈՒԼԻՍ

ՆՈՐԷՆ ՕՐՈՒԱՆ ՑԱՒԵՐԸ

Սուր ցնցղատապը զանազան երեւոյթներով կը ներկայանայ. երբ թեթեւ է, սովորաբար կ'ըսուի, հարբուխը կուրծքին իջած է:

Այս ցնցղատապը հազիւ թէ կը նեղէ ենթական, որ ջերմութիւն չունի, քիչ մը կոտրտուք եւ թեթեւ գլխացաւ մը միայն կը զգայ. աչքի զարնող ախտանշանը հազն է, նախ չոր և սաստիկ, յետոյ կակուղ, խուխը՝ նախ փրփրուն եւ դժուարաւ քակելի, յետոյ թանձր ու դեղնագոյն եւ դիւրաւ քակելի: Իսկ ցնցղատապը իր սաստիկ ձեւին տակ ենթակային կը պատճառէ ուժգին ընդհանուր կոտրտուք, ջերմութիւն, գլխացաւ եւ ախորժակի պակասութիւն. շնչառութիւնը դժուարին եւ շշող է, հազը սաստիկ՝ որ նոպայով կրկնուելով կուշտերու ցաւ կը պատճառէ եւ երբեմն կերակուրը անմարս փսխել կուտայ: Եթէ հիւանդը խնամուի, 4—5 օր յետոյ ջերմութիւնը կանհետանայ, շնչառութիւնը աւելի ազատ կ'ըլլայ, հազը կը կակուղնայ, խուխերը աւելի թանձր եւ կանանչդեղնագոյն երեւոյթ կը ստանան, դիւրաւ եւ առատապէս կը քակուին եւ ջերմութիւնը անհետանալէն 8—10 օր յետոյ ամէն ինչ իր բնականոն վիճակը կը վերստանայ:

Սակայն եթէ անխոհեմաբար ինքզինք ցրտառութեան ենթարկէ, նոյն ախտանշանները կը կրկնուին աւելի սաստկութեամբ, եւ ցնցղատապը՝ իրմով եւ իր հետեւանքներով աւելի վրդովիչ երեւոյթ կը ստանայ:

Իրարու յաջորդող ցնցղատապեր՝ ցնցուղներու ներքին տրամագիծը կ'ընդլայնեն եւ անոր մկաններուն առաձգականութիւնը ջնջելով, կրնան անֆիզէմի (emfisème) ծնունդ տալ, մանաւանդ անչափահաս տարիքի մէջ, եւ կամ ցնցղատապը կը փոխուի քրոնիկ ցնցղատապի (bronchite chronique): Այս յամառ հիւանդութիւնը երբ հաստատուի, խրնամուելով, ժամանակ մը կ'անհետանայ, բայց թեթեւ պատճառով կը կրկնուի եւ որ աւելի ցաւալին է, ամէն ցուրտ եւ խոնաւ եղանակին մէջ տեղ կ'ելլէ և անսպառ խուխով եւ դժնդակ հազով կուգայ տանջել ենթական:

Բախտ, այսինքն թոքախտի մանրէները ամէն տեղ են, մեր ձեռքերուն, մեր զգեստներուն վրայ, մեր շնչած օդին մէջ, մանաւանդ մեծ քաղաքներու մթնոլորտին մէջ: Որչափ ատեն որ քաջառողջ ենք, վախնալու բնաւ տեղի չկայ, որչափ ատեն որ մեր ցնցուղները նախորդ յօդուածով բացատրած ինքնապաշտպանութեան միջոցները կը պահեն, ներս կը մտնեն եւ կ'արտաքսուին առանց մեզ ո'եւէ վնաս պատճառելու: Սակայն երբ մեր ընդհանուր կազմը տկարացած է եւ ցնցուղները կորսուած են ինքնապաշտպանութեան միջոցները, վախցէք անոնցմէ, օրին մէկը կրնան տեղաւորուիլ անկիւն մը եւ պէտք չկայ ըսելու թէ որքա՜ն դժուար է զանոնք բնաջինջ վտարել՝ երբ տեղաւորուած են:

Զգուշացէք ցնցղատապէ, մանաւանդ յաճախակի կրկնուող ցնցղատապէ. երկու շաբաթէ աւելի տեւող հազ եւ ջերմութիւն միացած՝ չարագուշակ նշաններ են: Պէտք է խնամուիլ բժիշկի խորհուրդով՝ առանց վարանելու եւ յետաձգելու:

Ցնցղատապը աւելի վախնալիք հիւանդութիւն մըն է մանուկներու համար: Երկու տարեկանէն վար երախաներու համար ցնցղատապը լուրջ հիւանդութիւն մըն է, եթէ պէտք եղածին պէս չխնամուի, կրնայ շատ դիւրութեամբ յանգիլ ճեռածեւային ցնցղատապի (bronchite capillaire) որ շատ քիչ կը տարբերի թոքատապէ (pneumonie) եւ որմէ բռնուողներէն քիչեր կ'ազատին, հակառակ ամէն խնամքի:

Ասկէ զատ, չափահաս տարիքի մէջ կրկնուած ցնցղատապը անջնջելի հետքեր կրնայ թողուլ մանուկին շնչային գործարաններուն մէջ եւ ազդել անոր ապագայ առողջութեան վրայ. հետեւաբար մօրը կ'իյնայ աչալուրջ հսկել եւ խնամել տալ իր մանուկը, մինչեւ ցնցղատապի իսպառ անհետացումը:

Արդ, չարիքը ճանչնալով իր զանազան ձեւերուն եւ հետեւանքներուն մէջ, ի՞նչ կարելի է ընել:

Նախ՝ զգուշանալու է որ չարիքը մօտ գանէ ու տեղաւորուի մեր կազմին մէջ, որովհետեւ լաւագոյն իմաստութիւնն է խոյս տալ չարիքէ մը, քան սպասել անոր եւ յետոյ մաքառելու ելլել անոր դէմ: Նախազգուշական միջոցները շատ պարզ են: Պէտք չէ տաք միջավայրէ մը տեղափոխուիլ յանկարծ պաղ միջավայր մը, մանաւանդ երբ քրտնած է մարդ, զգուշանալ օդի հոսանքէ եւ ցրտառութեան պատճառներէ, որու մասին արդէն խօսեցայ քանի մը շաբաթ առաջ, երբ ցուրտին մեր կազմին վրայ գործած ազդեցութիւնը կը բացատրէի:

Զգուշանալու շատ կարեւոր պարագայ մըն ալ կայ. անոնք որ երեկոյթի մը մէջ ալքոլային ըմպելիներ գործածելով տաքցած՝ ջերմիկ միջավայրէ մը դուրս կ'ելլեն, պէտք է, աւելի թանձր զգեստներով պաշտպանուին, վասնզի ալքոլը մեր կազմը տաք կը պահէ եւ դուրսի ցուրտը չզգալու եւ կամ արհամարհելու կը մղէ մեզ: Իրա՛ւ, ցուրտը չենք զգար, բայց ան իր ազդեցութիւնը կը նկրգործէ մեր կազմին վրայ, ներքին գործարաններու վրայ արեան խուժում տեղի կ'ունենայ եւ կ'ենթարկէ մեզ ցրտառութեան հետեւանքներուն, որոնք երբեմն ծանրակշիռ կրնան ըլլալ:

Գալով ցնցղատապի դարմանին, այս բժիշկին գործն է: Արդէն ցնցղատապի դարմանը կը տարբերի ոչ միայն իր զանազան երեւոյթներուն համ[…] այլ անձէ անձ: Ահա այս […] վրայ կը կայանայ բժշկին […]տութիւնը, ան է՝ […] իր խնամքները դարմանած[…] ձին, ծանօթանալով անոր […] մին տկար կողմերուն, զօր[…] հիւանդին այս կամ այն […] բանը, օգնել բնութեան […] յառաջ վարէ կռիւը […] յաղթանակ, արտաքսելով […] թշնամինները եւ վերակա[…] անոնց գործած աւերները:

Առտնին խնամքները ան[…] կը տարբերին անձէ […] կազմէ կազմ: Օրինակ՝ […] հիւանդին համար այս […] կանը աւելի օգտակար […] համար վանթուզը օգտա[…] միւսին համար՝ կտաւ[…] փիլին (cataplasmes). […] րին հանել պէտք է, […] բացնել, մէկ խօսքով […] անձ, ինչչափ դարման[…] ընելիք: Եւ որչափ կանու[…] րիքին սկիզբը՝ բժշկական […] մանի դիմում ըլլայ, […] կը դիւրանայ բժշկին գործը […] կ'ապահովուի անոր յաջող[…] թիւնը, եւ հիւանդն ալ […] կ'ունենայ շուտով վերա[…] լու իր առողջութիւնը: […] փորձառու բժշկի մը […] «Զօդուտն ձեր դուք գ[…]

Կան մարդիկ որ կը […] թէ կրնան իրենք զիրենց […] մանել բժշկական գիրք […] դալով: Զգուշացէք […] եւ մայրացածոյ ծանօթ[…] ները կիրարկելէ, […] վտանգէք ձեր առողջութ[…]

Դուք որ հիւանդի […] ցէք, զգուշացէք […] յանձնարարելէ: Բժշկու[…] ձեր արուեստը չէ: Ո՛րչ[…] խնդաք կօշկակարի կը […] ձեր արդուզարդին եւ կամ […] տին վրայ, […] կ'ընէ. յիշեցէք […] կարն ցկօշիկն»: Աւելի […] պատճառէք հիւանդին, […] ռակ ձեր բարեմտութեան […] բարեկամութեան:

Շանփիներ ՏՈՔԹ. Բ. […]

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՃԱՌԸ)

(վերջին մաս)

Ինչ կերպով ալ մօտենանք խաղաղութեան հարցին, ու կամ կանուխ պիտի ստիպուինք նկատի առնելու ապահովութիւնը: Սակայն, ապահովութեան որոնումն իսկ վըտանգներ կը ներկայացնէ եւ կ'արժէ անոնց առաջքն առնել: Օրինակ, կը վախցուի որ ապահովութեան համաձայնութիւն մը առյաւէտ ամրացնէ արդի պայմանները՝ իրենց բոլոր անարդարութիւններով եւ անհաւասարութիւններով: Կը վախցուի նաեւ որ, ազգ մը երբ կարգ մը ուրիշ ազգերու հանդէպ ապահովութիւն ստանայ, կրնայ այն տեսակ քաղաքականութեան մը հետեւիլ, որ խաղաղութեան համար վտանգաւոր դառնայ: Ահա թէ ինչո՞ւ ամէնէն առաջ ապահովութիւնը պէտք է պահպանուի այն տեսակ կազմակերպութեամբ մը, որ կարենայ արդարութեամբ գործել, որպէսզի կարելի ըլլայ անհրաժեշտ փոփոխութիւնները կատարել ստիպմանաբար: Կը կարծեր որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ այս մասին բոլոր պահանջներուն գոհացում տալ, եւ կարեւորը, անոր անհրաժեշտ ուժը տալն է որպէսզի կարենայ ուզուած կերպով գործել:

Էականը այն է որ, շնորհիւ սերտ կապակցութեան մը եւ անկեղծ համաձայնութեան մը, պետութիւններէն իւրաքանչիւրը փոխադարձ հաւատք եւ վստահութիւն ներշնչէ: Խաղաղութեան հարցը կը կազմէ անոր հոգեբանական հիմը: Կը նշանակէ թէ ո՛չ միայն բաց, այլ կատարելապէս պարկեշտ եւ անկեղծ դիւանագիտութիւն պէտք է:

Կը նշանակէ դիւանագի[…] տութիւն մը, որ իր յանձ[…] թիւնները պիտի գործադրէ […] ուի խիստ ըմբռնումով մը, […] նշանակէ դիւանագիտութիւն[…] ազգերու կողմէ, որոնք Ազգ[…] Դաշնակցութեան ծոցին մէջ […] կախ գործակիցներ են:

Աշխատաւորական կուս[…] թեան բռնած դիրքը աւելի […] օրէն ցոյց տալու համար, […] ըսեմ թէ ի՞նչ աչքով կը […] Ազգերու Դաշնակցութեան […] բողջ սրտով քաջալեր կը […] սանայ անոր եւ Ազգերու […] քով իր վրայ ծանրացող […] պարտադրութիւնները […] կատարելու հպարտութեամբ […] հաւատարմութեամբ: […] շինքի յօդուածներուն մէջ […] կէտեր, թերութիւններ կամ […] ուածքներ կան մենք պիտի […] նանք լրացնել տալու, […] եթէ տագնապ մը ծագի, […] չենք ուզեր ապաստանիլ […] տրուակին ետեւ թէ՝ դիւանագ[…] ները ստորագրած են թերի […] մագրութիւն մը, զոր ճանչնալ […] գործը չէ: Մենք շատ կարե[…] նկատենք անձնական յարա[…] թիւններն ու բարեկամութ[…] րը, զորս ազգերու ներկայա[…] ները կրնան մշակել Ազգեր[…] նակցութեան նիստերուն մ[…] անգամայն, մենք գիտենք […] միջազգային հարցերը չեն […] լուծուիլ անձնական յարաբ[…] թիւններով, այլ պէտք է […] ազգային քաղաքականութ[…] մեծ գիծերուն: Այս […] թիւններուն ընթացքին, […] մեկուսութիւնը պէտք է որ […]

Ասոր համար է որ Աշխատ. կուսակցութիւնը քաղաքական թէ ճարտարարուեստական մարզերու մէջ կը մշակէ միջազգային յարաբերութիւններ։ Ան նոյնքան յոյս դրած է Աշխատանքի միջազգային դիւանին, որքան Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան վրայ։ Ահա թէ ինչու իր խաղաղութեան քաղաքականութեան զուգնթաց, կը հետապնդէ նաեւ տնտեսական — ճարտարարուեստական միջազգային քաղաքականութիւն մը եւ պետութիւններու միջեւ ելմտական, դրամական շուկայի եւ աշխատանքի օրէնքներու վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ համագործակցութեան մը հաստատումը։

ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Գրեցինք թէ Սուրիոյ ֆրանսական մարզպան Հանրի Փոնսօ իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ։ Այս առթիւ Ժուռնալի մէջ Մարիուս-Արի Լըպլոն կը հրատարակէ յօդուած մը։ Կը քաղենք գլխաւոր կէտերը.

— Մարզպանը կը վերադառնայ Սուրիա, ուր իրեն կը սպասէ շատ կնճռոտ եւ շփոթ կացութիւն մը, զարդ խառնակուած ո՛չ միայն զանազան տեղական փառատենչութիւններով, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան յաջորդական անստուգութիւններով։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայի վստահեցաւ հոգատարութիւնը՝ առանց մեծ բան մը գիտնալու Սուրիոյ մասին, ու այսօր միայն քիչ մը ծանօթացած կը թուի խնդրին՝ այս տարուան դէպքերով, ինչպէս նաեւ Պ. Փոնսօէն, եւ սուրիական ու լիբանանեան ժողովներէ եկած վաւերաթուղթերով եւ բացատրութիւններով։ Մարզպանին վերադարձը կը նշանակէ՞ արդեօք թէ նոր դարաշրջան մը պիտի բացուի։

Զանազան քննադատութիւններ եղան մարզպանին դէմ, որովհետեւ բարձրաստիճան դիւանագէտ մըն էր։ Իր վարչութեան օրով ընտրուած տեղական խորհրդարանին մէջ արտասանուած յեղափոխական ճառերն ու տրուած քուէները նկատի առնելով, շատեր հրապարակով պահանջեցին որ զօրավար մը ղրկուի իր տեղը։

Քանի որ Արեւելքի մէջ ենք, ինչպէս երբեմն Աղեքսանդր, եւ քանի որ գորդեան հանգոյց մը կայ, կը մտածէին, սուր մը պէտք չէ՞ զայն կտրելու համար։ Արտ. Նախարարութիւնը կը մեղադրեն թէ մեր բանակը կը կոտրէ եւ մեր դրամագլուխը կը վատնէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Իրականին մէջ Պ. Փոնսօ կ՚ուզէ գործել, բայց անորոշ հոգատարութեան մը ստեղծած երկդիմութիւնն է որ կը ստիպէ զինք համբերել դեռ եւ փորձել Արաբները, այնքան փորձերէ վերջ։ Փոնսօ հաշիւ տուաւ Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ։

Այսօր Ժընեւէն եւ Փարիզէն կը տանի աւելի կատ բեալ հրահանգներ, որոնք աւելի որոշ կերպով կը գծեն իր պարտականութիւնները։ Ժընեւ, ինչպէս Փարիզ, այսուհետեւ յանձնառու կը թուի այս երկիրը մտցնել քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան մէջ։ Ֆրանսա այսուհետեւ արագ պիտի գործէ։

Միայն քրիստոնեայ Լիբանանցիներուն համար չէ, միայն մեր մարդկային կորուստներուն եւ դրամական զոհողութիւններուն համար չէ որ կ՚ուզենք շարունակել հոգատարութիւնը։ Այլ անոր համար որ երկար տարիներէ ի վեր հոն հաստատուած ֆրանսացիներ, դրամագլուխ եւ աշխատանք կայ։ Մեր մեկնելու յաջորդ օրը ի՞նչ պիտի ըլլան կատարուած աշխատանքները, մեր շինած թրամուէյներն ու խճուղիները, դրամատուները որ խնայողութիւն կը սորվեցնեն եւ կը կռուին վաշխառութեան դէմ, մեր առեւտուրն ու ճարտարարուեստը։

Ֆրանսա հանրօգուտ մեծ ձեռնարկներ ծրագրած է այդ երկրին մէջ։ Շինուելու վրայ են՝ Տրիպոլիսի երկաթուղին, որուն շնորհիւ պիտի ամբողջացուի Փարիզ-Գահիրէ գիծը. Իսքէնտէրուն-Մուսուլ երկաթուղին, նաւահանգիստներու ընդարձակումն ու բարեզարդումը, նաւթամուղը եւայլն։ Անհրաժեշտ է ռոգումներ կատարել եւ փրկել Սուրիան,— ահագին գործ՝ զոր մեր ճարտարագէտները կրնան շատ լաւ գլուխ հանել, սակայն Արաբները իրենց գլխուն ձգուած՝ չեն կրնար յաջողցնել։

Ո՞վ կը զգայ, ո՞վ գիտէ այս բանը Ֆրանսայի մէջ։

Հոգատարութեան կամ թեւարկութեան ենթակայ երկիրներու հարստութիւնները օգտագործելու մէջ պատասխանատու է ամբողջ ազգը եւ ո՛չ թէ միայն մարզպանը կամ ընդհանուր կառավարիչը։

Ահա՛ Պ. Փոնսօ Սուրիա կը դառնայ։ Հոն հրահանգներ կը տանի. սակայն Ֆրանսան ու Եւրոպան պիտի օժանդակե՞ն անոր։ Ունի՞ հոն բաւարար զինուորներ, ճարտարագէտներ, մասնագէտներ, դրամագլուխ, վստահութիւն, վերջապէս իրեն հե՞տ է Ֆրանսան։

Ողբալին այն է որ այս բաները նոյն ինքն մարզպանը ինքզինքին կը հարցնէ։ Գիտէ թէ բոլորն ալ կը մղեն զինքը արագացնել շարժումը, գործ տալ անգործներուն՝ դանդաղ ընթացութիւնները խաղաղեցնելու համար, պէտք է վերջացնել խճուղիներն ու երկաթուղիները, պէտք է Հայերը փրկել ժահրէն, Սուրիացիները սովէ։

Դալ տարի 15,000 զինուոր, 300 պզտիկ պաշտօնեայ, քանի մը վարիչ միայն պիտի մնան՝ ամէն ինչ ստեղծելու եւ պահպանելու համար։ Մարզպանին պէտք են ո՛չ միայն զինուորական եւ տնտեսական ուժեր, այլ բարոյական բարձր ուժ մը։ Ու ատոր համար պէտք ունի ժողովուրդի աջակցութեան։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ անգործ հանքագործներու վիճակը կը շարունակուի լրջօրէն մտահոգել կառավարութիւնը եւ բարձր շրջանակները։

Արդէն ապրիլին Լոնտոնի, Քարտիֆի եւ Նիւքէսըլի քաղաքապետները ազգային հանգանակութիւն բացեր էին, օգնութեան հասնելու համար անգործներուն եւ անոնց ընտանիքներուն։

Զմրան մօտ, նոր ջանքերու շնորհիւ երգին հաւաքել 150,000 ոսկի եւս, որ չափազանց անբաւական է տիրող թշուառութիւնը ամոքելու համար։

Որովհետեւ 1926ի վերջին ամիսներէն ի վեր, մօտ երեք հարիւր հազար անգործ հանքագործներ կան, որոնք բացարձակապէս չեն կրնար որ եւ է գործ գտնել եւ իրենց աշխատանքով նոյնիսկ փոքր գումար մը հայթայթել։

Ինչպէս յայտնի է, անգործութիւնը կը սկսի հանքագործներու կողմէ յայտարարուած գործադուլներէն, որոնք տեղի ունեցան 1921ին եւ 1926ին։

Բայց մասնագէտներու կարծիքով, ներկայ անգործութիւնը գոնէ մասամբ երբեւան պիտի գար, նոյն իսկ եթէ 1921ի եւ 1926ի խռովութիւնները տեղի չունենային։

Մինչեւ 1926 յունիս, Անգլիոյ հանքագործութիւնը կրած է 11 միլիոն 184,000 ոսկիի վնաս։

Վերջին հոկտեմբերին անգործներու թիւը 173,200 էր. ատոնցմէ զատ կային նաեւ 105 հազար 700 բանուորներ, որոնք անբաւարար գործերով կը զբաղէին։

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, 1913ին Անգլիոյ հանքածուխի արտադրութիւնը կը հասնէր 287 միլիոն 330,000 թոնի։ 1926ին այս թիւը իջած էր 126 միլիոնի. բուռն ճիգերու շնորհիւ միայն, 1927ին բարձրանալու համար 252 միլիոն թոնի։

1913ին հանքածուխի արտադրութիւնն էր 73 միլիոն 400,000 թոն։ 1926ին այս թիւը իջած էր 20 միլիոնի, գործադուլի հետեւանքով։ 1927ին դարձեալ բարձրացեր էր 51 միլիոնի։

Ու նաեւ ածուխի թոնն որ 1913ին կ՚արժէր 29 շիլին, 1926ին բարձրացեր էր 76ի, իսկ ներկայիս՝ կը տատանի 50ի եւ 60ի միջեւ։

Գիներու եւ արտադրութեան այս տատանումները անշուշտ կ՚ազդեն կացութեան վրայ եւ անգործներու օգնութիւն հասցնելու ջանքերը, ժամանակաւոր միջոցներ են միայն, ու չեն կրնար վերջնական արդիւնք մը տալ։

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ ՎԵՐՋԻՆ ԱՌԻԹՆ Է, ՈՐՊԷՍԶԻ ՓԱԿՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԴԵՌ ՊԱՐՏՔ ՈՒՆԻՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ԱՆՇՈՒՇՏ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՅՍ ԱՌԻԹԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ «Ակդամ»ը պարզելով տնտեսական տագնապին կարգ մը պատճառները, դիտել կուտայ.—

Գրեթէ տարի մըն է որ երկրին տնտեսական վիճակը տագնապալի հանգամանք մը առած է, եւ ինչպէս թերթերը օրը օրին կ՚արձանագրեն, աւելի կը գէշնայ։

Այս դժբախտ կացութեան ուղղակի հետեւանքը եղած են բազմաթիւ սնանկութիւններ, անգործութիւն ու թշուառութիւն, արտակարգ ներածումներ եւ, կեանքի սղութիւն, եւ դրամի տակաւ արժէքէ իյնալը։

Այս կացութիւնը դարմանելու համար կառավարութիւնը լուրջ ձեռնարկներ կը կատարէ եւ վերջերս ալ Տնտեսական Բարձր Ցանձնախումբ մը կազմեց 8-10 դրական ու գործնական միջոցներ յանձնարարեց, անմիջապէս գործադրելի։

Այս ընդարձակ երկրին մէջ, առեւտուրի իբրեւ միջոց ծառայող դրամին քանակը 150 միլիոն թղթադրամ ոսկիէն աւելի չէ։ Երբ նկատի առնենք թէ, երկրին բնակչութեան թիւը 14 միլիոն է, կը տեսնենք որ մարդ գլուխ հազիւ 10 ոսկի կ՚իյնայ։

Իրաւ, դրամը կայուն չի մնար, ձեռքէ ձեռք կը փոխանցուի, բայց չկա՞ն անձեր, որոնք նոյնիսկ օրական այդ գոյզն գումարէն աւելին իրենց գրպաններուն մէջ կը կրեն ու կը գործածեն։ Երբ կառավարութեան պիւտճէն շրջաբերութեան մէջ եղած գումարին մէկ ու կէս անգամն է, ըսել է թէ 150 միլիոնը տարին մէկ ու կէս անգամ կառավարութեան սնտուկը կը մտնէ եւ բնականաբար ալ քիչ մը ատեն անգործութեան կը մատնուի։ Անշուշտ, այս գումարին մէկ մասն ալ դրամատուններու մէջ անաշխատ կը մնայ եւ կրկին արտադրելու միջոցներէ կը զրկուի։

Այս երկիրը այնքան ընդարձակ է, որ ոչ թէ 14 միլիոն, այլ 44 միլիոն ժողովուրդ կրնայ սնուցանել։ Եւ կիրը մշակութեան ընդարձակ հողեր ունի, եւ կենդանաբուծութեան հրաշալի պայմաններ։ Որքան շատ մարդ աշխատի, այնքան մեծ կ՚ըլլայ արդիւնաբերութիւնը եւ երկիրը կ՚ազատի ներածելու ծանր ու դժնդակ հարկէն բերքերուն աւելնալովը, ուտելիքները, նախանիւթերը կ՚աժաննան, պետական եկամուտը կը բազմապատկուի, որով եւ երկիրը շէնցնելու միջոցները կը շատնան, ու փոխանակ այսօրուան պէս մեր առօրեայ պէտքերուն ու սնունդին համար ուրիշին ձեռքը նայելու, աւելորդը կ՚արտածուի ու հարստութիւնը կ՚աւելնայ։ Ամէնէն ցաւալի կացութիւնը՝ ստամոքսին պէտք ունեցածը երկրին մէջ չկարենալ հայթայթելն է։

Իրաւ է թէ, երբ մեր շուրջը դիտենք, երկոտասնեակ մը օտար դրամատուններ կը տեսնենք, սակայն այս հաստատութիւնները շատ փոքր գումար մը դուրսէն բերելով գործին յատկացուցած են, իսկ բոլոր գործառնութիւնները մեր դրամներովն ու իրենց մօտ պահ դրուած գումարներով կը կատարեն։ Ներքին ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ չեն մտներ, մեր դրամներովը մեզմէ դրամ կը վաստկին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Ի վերջոյ Դաւիթի աչքերը ...ան այս քանդուած էակին ...երն ու մասերը, տեղաւորեցին պէտք եղածին պէս, ու դէմը գտնուող մարդէն աւելի ցայտուն ու շեշտ գիծերով կազմուեցաւ ...րիչ մէկը իր մտքին առջեւ, ...ինուոր մը՝ բարձրահասակ, ...ղթամարմին եւ պոռոտուն յօնքերով. աքսորի իր ընկերը։

Ճանչնալէ վերջ, Դաւիթ չուզեց մտաբերել այն դաժան արհաւիրքը զոր այդ զինուորը ունէր մեկնումի օրը, բան որ արգելք եղած էր իրեն մօտենալ անոր եւ խօսիլ։ Ինչ որ ամբողջութեամբ զինք կը լեցնէր այժմ, իր առջեւ դողացող կանգնող թշուառութիւնն էր, պերճախօս ու ցաւագին։

— Բարե՛ւ ընկեր, պատասխանեց երկրորդ անգամ, առաւ ձեռքը ու սեղմեց բարեկամութեամբ։

Ձեռք ձեռքի, նայեցան իրարու երկա՛ր ու տխրութեամբ։ Պէտք չունէին խօսելու եւ արտասանելու բառեր որոնք տեսնուող եւ զգացուող ցաւին վրայ նոր բան մը չաւելցնելէ զատ, պիտի դառնային անօգուտ եւ ճղճիմ։

— Ինչո՛ւ չփախար, ա՛խ... հառաչեց ի վերջոյ անիկա, ու կարծես կուրծքէն վեր եւ կոկորդին մէջ բան մը փրթաւ։

— Ես պիտի փախչէի, բայց քենէ վախցայ,— ըսաւ Դաւիթ թախծութեամբ։ Վախցայ որ կը հալածես ու կը բռնես զիս...։

Լռեցին։

— Նայէ՛, ինչպէ՞ս կը գտնես այս շապիկս, հարցուց յանկարծ ցած, վախկոտ աչքերով։ Ու թեւին տակ բռնած պզտիկ ծրարը բացաւ, դուրս հանեց բաւական նոր շապիկ մը։

Տեսնելով այդ շապիկը եւ անոր մերկութիւնը, Դաւիթ զարմացաւ, հարցուց գրեթէ կշտամբանքով.

— Նոր-նոր շապիկ է տակաւին, ինչո՞ւ չես հագեր եւ այդպէս մերկ դուրս ես ելեր այս ցուրտ ձմեռին...

— Իրա՞ւ նոր-նոր կը գտնես։

— Բայց անշուշտ։

— Իրա՞ւ, իրա՞ւ... — պնդեց աչքերը բացած. ու ձայնը ուրախութեան ալիքով մը սարսռուն։

— Ինչո՞ւ կ՚ուզես որ սուտ ըսեմ, — յարեց Դաւիթ անոր կրկնումներէն ապշած։

— Ուրեմն ա՛ռ, քեզի թող ըլլայ, բայց կ՚աղաչեմ, հացիդ կէսը ինծի տուր, ուտեմ... ներսս անօթութենէ կը հալի...

Խօսած էր պաղատագին, ու դողդոջ ձեռքով մը կ՚երկնցնէր իր շապիկը։ Մերժուելու վախը եւ քիչ մը հաց ունենալու հրճուանքը իր գունաթափ դէմքին վրայ փոխն ի փոխ կ՚անցնէին, ու տերեւի պէս կը դողար։ Դաւիթ հիմա նոր նշմարեց սը շրթունքներուն վրայ, բերանին երկու անկիւնները, խոտի բարակ կանաչութիւն մը կը գատուէր։ Զզուեցաւ այս տառապանքէն։ Աչք առաւ անօթի մնալը, ու հացը ամբողջութեամբ տուաւ անոր, ու յուզումէն գրեթէ փախաւ, պատուիրելով.

— Շապիկը կը ձգեմ որ հագնիս, անպայման հագնիս, կը լսե՞ս, հագնի՛ս հա...

Արագ ու մտածումները ցրուած, բլուրը իջաւ, ու երկաթուղագծերուն կը մօտենար, երբ ճիչեր, վազքի եւ փախուստի աղմուկ մը կեցուցին զինք։ Դարձաւ, ու ինչ որ տեսաւ, համակեց զայն սարսափով ու կատաղութիւն մը ցնցեց զինք։

Երեք չաւուշներ, մտրակներով, կը վազէին մարգագետնին մէջ խոտ ուտող զինուորներուն վրայ, ու այս վերջինները աղաղակը արձակած էին զանոնք նշմարելով հեռուէն։ Ու անոնցմէ իւրաքանչիւրը, լեցուն եւ շարժող բերաններով, կը ջանային փախչիլ, բայց ծերացած անդամները ուժ չունէին, սրունքները կ՚անցնէին իրարու։ Մէկ քանին ինկան պոռալով ցաւագին։

Չաւուշները հասան եւ մտրակները շաչեցին անգթութեամբ ու օձերու նման սուլելով։ Անօթի էին, ուտելիք չէին տար, բայց խոտն ալ արգիլուած էր, որովհետեւ հիւանդութիւն եւ մահ կը պատճառէր։ Զինուորները այս աղիտաբեր հետեւանքը գիտնալով հանդերձ չէին քաշուեր իրենց ստամոքսը ատով լեցնելէ, որովհետեւ մահը երկու պարագային ալ պիտի գար, ու արագ շիջումը նախընտրելի էր երկար, տառապալից հատնումներէն։

Անցաւ երկաթուղիի ճամբայէն, եւ ուղղուեցաւ ծովեզերք։ Կը քալէր դանդաղ եւ գլխահակ։ Ինքզինքը իր դժբախտութեան մէջ անհունապէս թեթեւցած կը զգար։ Ու սկսաւ փառք տալ իր ճակատագրին որ յարաբերաբար նախանձելի վիճակ մը ունէր։ Այսքան թշուառութիւն, արեւուն տակ, զինք լեցուց դառնութեամբ ու ուզեց հեռանալ, աչքերը քակել այդ սրտաճմլիկ պատկերներէն, որովհետեւ իր միամիտ ու պարզ խառնուածքը պիտի չդիմանար այլեւս։

Զուարթ ծով մը ուռած ալիքներով կուգար փշրուիլ աւազներուն վրայ ու կը քաշուէր քրքջալով։ Նստաւ քարի կտորի մը վրայ ու աչքերը խորասուզեց շարժող անհունութեան մէջ։ Մտածումը ստոստեց ալիքներուն վրայէն, եւ գնաց միանալ կնոջն ու զաւկին։ Յետոյ նայեցաւ արեւին որ իր գագաթնակէտին կը մօտենար։ Ուրախութիւն մը ողողեց զինք. կառախումբը պիտի չուշանար։

Միտքը սակայն շարունակեց զինք չարչարել։ Իր սիրելիները կարճ միջոցէ մը տեսնելու վստահութեան ներշնչած հրճուանքն. ու առտուընէ ի վեր իր տեսածներուն տրտում տպաւորութիւնները կը խառնուէին իրար, ու կարծես խլացող շառաչիւններ եւ փլուզումներ տեղի կ՚ունենային ականջներուն ու գանկին մէջ։ Աչքերուն առջեւ կրկներեւոյթներու նման իրարու կը յաջորդէին խոտ ուտող զինուորները, իր զաւակը, կինը, մտրակ մը որ զսպանակի պէս կը բացուէր, ու մէջքի մը կապուտնալը, նորէ՛ն զաւակը, հսկայական ձեռք մը որ շապիկ մը կ՚երկնցնէ, ու թափանցիկ աչքեր որ հիւանդագին սեւեռումով մը կ՚երթան կտոր մը հացի։

(12) Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

երկու օր առաջ փոխադրուած է կեդրոնական Աֆղանիստանի Քանտահար քաղաքը, ուր Ամանուլլահ Թագաւորը կ՚աշխատի աւելցնել թիւը իր կուսակիցներուն։

Քապուլի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Կը կարծուի թէ օտար դիւանագիտական մարմինները աջակցութիւն խնդրած են անգլիական դեսպանէն։

Աֆղան կառավարութեան հաւանութեամբ անգլիական չորս օդանաւեր Քապուլի անգլիական դեսպանատունէն Փէշավար փոխադրեցին 12 կին եւ 5 երախաներ։ Օդանաւերը ճամբայ ելան այս առաւօտ ժամը 10ին Շէրպուրի օդանաւային կայանէն, որ Քապուլի անգլիական դեսպանատունէն 3 քիլոմեդր հեռու կը գտնուի ու մէկուկէս ժամէն Փէշավար հասան։

⁂ Մոսկուայէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Ամանուլլահ Թագաւորի դիրքը բարւոքած է։ Ճէլալապատն ու Տանտամաքը դեռ իր զինուորներու ձեռքն են։ Մոհմանտ ցեղախումբէն օգնական ուժեր կը յառաջանան դէպի Ճէլալապատ, աջակցելու համար կառավարական զօրքերուն, որոնք մէկ շաբաթէ ի վեր պաշարուած են։

Ամանուլլահ Թագաւորի մայրը, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ հարաւային Աֆղանիստանի ցեղախումբերուն մէջ, շաբաթ օր Քապուլէն օդանաւով Քանտահար մեկնեցաւ։

⁂ Փարիզի աֆղանական դեսպանատունը Քապուլէն կը տեղեկանայ որ կառավարական զօրքերը ստիպուեր են լքել Պակապալա քաղաքը եւ նահանջած են Շէրիքահի ուղղութեամբ։ Թաշքէնտի եւ Քապուլի միջեւ օդանաւային հաղորդակցութիւնները կը շարունակուին։ Մայրաքաղաքին մէջ կացութիւնը շատ լաւ է։

Հատուցումներու խնդիրը

Գերման կառավարութիւնը կը պատրաստէ նոր յիշատակագիր մը, զոր պիտի ուղղէ դաշնակիցներուն՝ պահանջելու համար որ հատուցումներու նոր գումարը որոշուի ոչ թէ Շանպերիի մէջ Փուանքարէի բացատրած սկզբունքներուն համաձայն, այսինքն Ֆրանսայի հատուցումներու ծախքերն ու արտաքին պարտքերը հաշուելով, այլ պարզապէս նկատի առնելով Գերմանիոյ վճարման կարողութիւնը։

Միացեալ Նահանգները կը մերժեն ներկայացուցիչ ղրկել փորձագէտներու ժողովին։

16–40 տարեկան Թուրքերը դպրոց կ՚երթան

Յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ, ժողովրդական դպրոցներ պիտի բացուին Պոլսոյ բոլոր թաղերուն մէջ, որպէսզի ժողովուրդը թուրքերէն նոր տառերով գրել կարդալ սորվի։ Դպրոցներուն պարտաւորիչ կերպով պիտի հետեւին 16-40 տարեկան բոլոր թրքահպատակները, այր թէ կին։

Իգական սեռը երկուշաբթի եւ հինգշաբթի ցերեկները 2ական ժամ դաս պիտի առնէ։ Իսկ այրերը չորս իրիկուն, մէկական ժամ։

Դասախօսները պիտի ըլլան պետական եւ ոչ-իսլամ դպրոցներու թուրքերէնի ուսուցիչները, որոնք պարտաւորիչ կերպով պիտի ծառայեն։ Ծերերու ժողովները հիմակուընէ պիտի պատրաստեն իրենց թաղերուն 16-40 տարեկաններուն ցանկերը եւ պիտի ներկայացնեն կուսակալութեան։ Պակաս արձանագրութիւն կատարողները խստիւ պիտի պատժուին։ Նոր տառերը գիտցողներու անուններուն դիմաց արձանագրութիւն պիտի կատարուի այդ իմաստով։ Կուսակալութեան մասնաւոր յանձնաժողովը պիտի քննէ իրեն ներկայացուած ցանկերը եւ նշանակէ աշակերտներուն՝ ինչպէս նաեւ ուսուցիչներուն անունները։

Այս ցանկերուն մէջ նշանակուած անձերը պարտաւոր են անպայման յաճախել բացուելիք դասընթացքներուն. այլապէս ոստիկանութեան կողմէ ազդարարութիւն պիտի ստանան։

Գալով անոնց, որոնք կը պնդեն թէ գիտեն նոր տառերով գրել կարդալ, այդպիսիները դասընթացքներու մէջ պիտի քննուին ուսուցիչներու կողմէ եւ վկայական պիտի ստանան։ Յաճախողներն ալ յետոյ վկայական պիտի առնեն, քննութիւն տալով։

Կուսակալութիւնը մասնաւոր կարեւորութեամբ կը հետապնդէ այս գործը, նկատելով որ կապ ունի հանրային դաստիարակութեան հետ։

Անգլեւթուրք խառն ատեանին առջեւ

Պոլսոյ թուրքեւանգլիական խառն դատարանը զբաղեցաւ կարգ մը դատերով եւ վճիռներ արձակեց։

Սէյրը Սէֆայինի Վարչութիւնը պատերազմէն առաջ շոգենաւ մը ապսպրած էր անգլիական ընկերութեան մը, եւ դրամին մեծ մասն ալ տուած։ Ուէսթմինսթըր դրամատունն ալ երաշխաւոր եղած էր։ Սէյրը Սէֆայինի Վարչութիւնը կը պահանջէր շոգենաւը կամ փոխարժէքը։ Մերժուեցաւ։

Թուրք կառավարութիւնը կը պահանջէր «Րէշատիէ» զրահաւորին համար իր տուած վերջին մասնավճարը։ Մերժուեցաւ։

Դատարանը նոյնպէս մերժեց հատուցման պահանջը, «Րէշատիէ» եւ «Մէճիտիէ» զրահաւորներուն ռազմամթերքի ապսպրանքին համար։

Լաֆոնթէն, Մըսըրլեան եւ երկու անձեր դատ բացած էին Թուրք կառավարութեան դէմ եւ վնասուց հատուցում կը պահանջէին։ Դատարանը մերժեց։

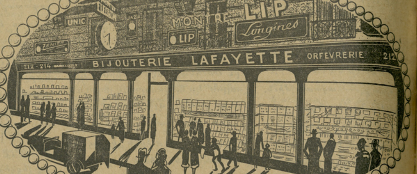
Համայնավարներու մաքրագործումը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— համայնավարական կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն իր վերջին նիստին մէջ հաղորդեց թէ անցնող տարուան ընթացքին Տրոցկիի կուսակիցներէն 1468 հոգի վտարուած են կուսակցութենէն։

Ապստամբութիւն Բելուջիստանի մէջ

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ՝ Պարսկաստանէն հասած լուրերու համաձայն, Բելուջիստանի ցեղապետներէն Տոսթ Մուհամմէտ ապստամբած եւ թունաւորած է բոլոր ջրհորները՝ Շարանէն մինչեւ 12 մղոն դէպի հարաւ-արեւելք։

Երկու օդանաւեր եւ զինուորներ ղրկուեցան Շարանի տափաստանները՝ զսպելու համար ապստամբները։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1928

27 DÉCEMBRE 1928

Դ. ՏԱՐԻ Թիւ 839

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԺԳՈՅՆ ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՒՍ

1928ն ալ սահեցաւ՝ տժգոյն եւ միօրինակ, ազգային տեսակէտով:

Խօսինք միայն գաղութներու մասին: Եւ ամէնէն առաջ՝ Եւրոպայի մասին, որ կը յաւակնի շունչ եւ շնորհ տալ միւսներուն:

Անգլիան՝ ինքն իր մէջ կծկուած իր Մանչեսթրով և Լոնտոնով, հայ ժողովուրդին հետ կապը կը յիշէ միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ, պատարագով, երեկոյթներով եւ պարահանդէսներով, որոնք սահմանուած են աւանդական ողորմութիւններ բաշխելու:

Տարիներուն հետ, այս վարժութիւնն ալ կը գունատի կամ կը պակսի: Երկու մեծ քաղաքներուն մէջ, իսկական իմաստով գաղութներ չէ որ ունինք, այլ որոշ դասակարգ մը, մեծ մասով առեւտրական, իր պատեանին մէջ քաշուած, եւ ինքն իրմով ալ հատնելու դատապարտուած: Շատ մը բաներու կարգին, մարդիկ 1915 Ապրիլ 11/24ն անգամ մոռցած են...:

Բելժիան առոյգ է տակաւին, շնորհիւափ մը երիտասարդներու, որոնք կեանքի նշաններ կու տան Բրիւսէլի եւ Անվէրսի մէջ: Այստեղ ալ որոշ խաւ մը, բարեկեցիկ դաս մըն է մեծամասնութիւնը: Գաղթականներ կան համրանքով միայն, իբրեւ բանուորներ՝ ծխախոտի գործարանատէրներու քով, (մեծահարուստ Հայեր): Ծանրութեան կեդրոնն է Բրիւսէլը, ուր խոնարհ դասը միշտ առիթներ կը գտնէ քով քովի գալու ազգային գետնի վրայ, իսկ «ազնուականները» իրենց փառքը կ'երգեն փոխադարձաբար ընտանեկան խնճոյքներ սարքելով, կամ պարահանդէսներ փայլեցնելով:

Ոգեւորութիւն չի պակսիր նաեւ Գերմանիոյ մէջ, մանաւանդ վերջին երկու երեք տարուան ընթացքին:

Այստեղ ալ ծանրութեան կեդրոնը մայրաքաղաքն է, Պերլինը: Շատ մը խոշոր քաղաքներու մէջ կը գտնուին փոքրաթիւ Հայեր, գրեթէ բոլորն ալ առեւտրական: Պերլինն է միայն, որ ունի գաղութի դիմագիծ — ոչ սակայն Ֆրանսայի պէս — եւ կ'աշխատի պահել զայն, դարձեալ շնորհիւ ափ մը երիտասարդներու եւ սրտցաւ հայրենակիցներու: Որքան գիտենք, այստեղ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայեն մանուկներուն հայերէն սորվեցնելու, գոնէ այնքան որ կարենան խօսիլ իրենց ծնողներուն հետ...:

Համրանք չունինք Չեխօ-Սլովաքիոյ մէջ, այլ միայն խումբ մը ուսանողներ, որոնք հետզհետէ կը լրացնեն իրենց շրջանը, եւ քանի մը մտաւորականներ ու առեւտրականներ (Փրակա):

Մատի վրայ կը համրուին մեր հայրենակիցները նաև Հունգարիոյ մէջ (Փեշթա), առեւտրական կամ արհեստաւոր: Իսկ Աւստրիոյ մէջ (Վիեննա), ուր քիչ-շատ հետաքրքրութիւն կը տիրէր 1920-1922ին, շնորհիւ քուրոնի անկման, արդէն մոռցուած է իր գոյութիւնն իսկ: Ուսանողները փախան, երբ շիլինը յաջորդեց քուրոնին, իսկ առեւտրականները կարծես պատիւ կը սեպեն հետզհետէ փախչիլ հայութենէն, աղճատ գերմաներէն մը եւ թուրքերէն մը պատուցնելով սրճարանէ սրճարան: Հայկականութեան միակ վառարանը կը մնայ, նորէն, Մխիթարեանց վանքը, հոգեւպէս ամուր, բայց նիւթապէս թըշուառ, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ-Հունգարիոյ քայքայման:

Իտալիոյ մէջ, ուր 3000—3500 Հայ կը համրուի, կենդանութեան առիթներ կը ստեղծեն ուսանողները, և նորէն Մխիթարեանները (Վենետիկ): Ամէն համակրանքի արժանի են Միլանի մէջ թափուած ճիգերը, որոնց մասին օրը օրին թղթակցութիւններ կը հրատարակէ «Յառաջ»ը: Գաղութին մեծամասնութիւնը կեդրոնացած է Միլան, բայց համրանքներ կան նաև Թորինոյի, Վենետիկի, Փատովայի, Հռոմի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ: Թորինոն կը պահէ հայ աղջիկներու որբանոցը, իսկ Պարին ծանօթ է «Արաքս» գիւղով (գորգի արհեստաւորներ, այր եւ կին):

Իբրեւ ուսանողական կեդրոն, Իտալիա կրնար, Փրակայի և Փարիզի հետ միացած, որոշ թարմութիւն մտցնել սա ժամանակէն առաջ ծերացած կամ յափրացած երիտասարդութեան մէջ, որ ընդհանրապէս ուսանողութիւնը եւ մտաւորականութիւնը կը շփոթէ ասպարէզի կամ «տիլէթանթիզմ»ի հետ: Դժբախտաբար, ինչ որ փորձուեցաւ մինչեւ հիմա, մնաց իբրեւ ծրագիր կամ բաղձանք, թուղթի վրայ:

Զուիցերիան պատմութեան անցած է իբրեւ ուսանողական վառարան կամ քաղաքական գործունէութեան կեդրոն, Մեծ Պատերազմէն յետոյ: Ժընեւի մէջ ունինք երկու տաքուկ բոյներ, Հայկական Դպրոցը (Պընեէն), եւ Հայկական Տունը (Շամփէլ), որոնք թանկագին համրանք մը կը կրթեն, հայկական շունչով: Այդ երկու հաստատութիւնները կը պահուին անհնարին զոհողութիւններով, որոնց պատասխանատուութիւնը ստանձնած է երկաթէ մարդ մը, Պ. Քրաֆթ-Պօնար, վստահելով մեր առաքինութիւններուն:

Ո՞րքան կրցած ենք արդարացնել այդ վստահութիւնը...

Անշուշտ լրիւ չէ այս պատկերը: Մենք նշանակեցինք միայն ընդհանուր գիծեր, որքան կը թոյլատրէ հարեւանցի ակնարկի մը սահմանը: Եւ մխիթարական չէ պատկերը:

Այս կարճ պտոյտէն յետոյ, լրացնելով հարեւան երկիրները, կանգ առնենք արեւմտեան Եւրոպայի ամէնէն մեծ գաղութին, Ֆրանսայի վրայ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Սուրիոյ Հայերու արտագաղթին առթիւ, Հայրենիք գիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ (11 դեկտ.).

—«Դժբախտաբար, Փարիզի մէջ նստած մեր ազգային կեդրոնական մարմինները՝ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եւ Հայ Գաղթականաց կեդրոնական յանձնախումբը (որ, ինչպէս յայտնի է, ձեւափոխուած նախկին Ազգային Պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ); գործելով անջատ ու աններդաշնակ, ցարդ ի վիճակի չեղան իրենց ձեռքն առնելու հայ գաղթականներու բախտին տնօրինութիւնը, զոր փաստօրէն ձգած են *օտար ոյժերու* քմահաճոյքին:

Այսպիսի պայմաններու մէջ, զարմանալի չէ որ մեր գաղթականները Սուրիոյ մէջ՝ անգլուխ ու անտէր մնացած՝ մէկ կողմէն՝ յուսահատութենէ, միւս կողմէն՝ հրապուրիչ խոստումներէ կը մղուին հազարներով երթալու մինչեւ հարաւային Ամերիկա:

Ազգերու դաշնակցութիւնը չուզեց նպաստել, որ Հայերը Հայաստան գաղթեն: Չուզեց նոյնիսկ համեստ օժանդակութիւն մը ընել, որպէսզի իրականանայ Նանսէնի ծանօթ ծրագիրը եւ գէթ քանի մը տասնեակ հազար Հայեր Հայաստան փոխադրուին ու տեղաւորուին: Բայց նոյն Ազգերու դաշնակցութիւնը չի վարանիր օգնելու հայ գաղթականներու փոխադրութեան դէպի հեռաւոր Հարաւային Ամերիկա, ուր անոնք անկասկած դատապարտուած են ազգային ստոյգ կորուստեան:

Այս քաղաքականութեան գլխաւոր դատասխանատուներն են Անգլիա եւ Իտալիա, որոնք իրականին մէջ Հայերուն հանդէպ կը վարուին այնպէս, ինչպէս որ այդ հաճելի է Թուրքերուն: Դժբախտաբար, Ֆրանսա եւս ցոյց չի տար վճռական ընդդիմութիւն անոնց այդ հակահայ քաղաքականութեան դէմ:

Սակայն, ինչո՞ւ միայն մեղադրենք ուրիշները, երբ մենք Հայերս ալ ցարդ գէթ այնքան մը քաղաքական իմաստութիւն չունեցանք, որ մեր ներքին երկպառակութիւնները մէկդի դնէինք եւ ստեղծելով ազգային հեղինակաւոր կեդրոն մը՝ մեր ձեռքն առնէինք մեր գաղթականներու բախտի տնօրինութիւնը...»

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ

Ատանայէն «ճիւմհիուրիէթ»ի հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ «Սուրիոյ մէջ տիրող սովին (?) պատճառաւ գաղթը կը շարունակէ: Հայերը կը դիմեն ֆրանս. կառավարութեան՝ ապաստան մը գտնելու համար:»

ԱՏԱՆԱՅԻ ՈՂՈՂՈՒՄԸ

Ատանայէն կը հեռագրեն թէ Սիհանի ողողումը կը շարունակուի: վնասը շատ մեծ է. բազմաթիւ այգիներ ու արտեր փճացած են ու կարգ մը շէնքեր ալ վնասուած:

Մինչեւ հիմա առնուած տեղեկութեանց համաձայն, վեց հոգի խեղդուած են: կենդանիներու կորուստը անհաշիւ է:

ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԻ մէջ Սիր-Տարիա գետը յորդելով ծածկեց շրջակայ գիւղերը: Բազմաթիւ կենդանիներ ջուրերուն տակ մնալով խեղդուեցան: Բնակիչները տանիքները ապաստանեցան:

ՑՈՒՐԻԽԻ (Զուիցերիա) մէջ կեղծմաշկի ծանր համաճարակ կը տիրէ: Բազմաթիւ մահեր պատահած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՆԷՃԱԹԻ ՊԷՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ. — *Պրուսայի մէջ իբրեւ դաւադիր ու յետաշրջական ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուի Նեճաթի պէյ, Յառաջիմասէր (ընդդիմադիր) կուսակցութեան պատկանող նախկին երեսփոխան մը:*

Պաշտօնական շրջանակներուն մէջ մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ՝ Պոլսոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեանց պատճառներուն մասին եւ այս առթիւ առաջ եկած գրգռութիւնը հետզհետէ կը մարի:

Միեւնոյն ժամանակ ա՛յն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ խնդրին եռեւը ծածկուած են աւելի շատ բաներ քան ինչ որ կ'երեւայ, ու կը կարծուի թէ իշխանութիւնները չեն փափաքիր հրապարակել աւելի մանրամասնութիւններ, որովհետեւ կը յուսան ձեռք բերել նոր տեղեկութիւններ, որոնց շնորհիւ պիտի կրնան ուրիշ ձերբակալութիւններ եւս կատարել:

*** Պոլսոյ «Սօն Սաաթ»ը իր 22 դեկտեմբերի համարին մէջ այս առթիւ հետեւեալը կը գրէ.

«Պրուսայէն Պոլիս արձագանգուած կարգ մը անորոշ լուրեր իրական յուզում յառաջ բերած էին հոս, եւ զայրոյթ ու ջղայնութիւն պատճառած ժողովուրդին: Այդ լուրերուն համաձայն, Պրուսայի մէջ 20 հոգի ձերբակալուած է եւ բանտէն ալ կարգ մը անձեր փախած են:

Յետագայ լուրերէն յայտնի եղաւ որ Պրուսայի բանտէն մարդ փախած չէ եւ հոն է կէօք Պայրաքճը Ճէմալը, որուն համար կ'ըսուէր թէ փախած է: Բայց յամառ զրոյց կար ձերբակալութեանց մասին: Արդարեւ, Պրուսայի բանտին մէջ նման բան մը եղած է. դատապարտեալներէն ոմանք փորձած են փախչիլ, բայց բռնուած են: Ասոր վրայ, պէտք տեսնուած անձերը հսկողութեան տակ առնուած են:

Թէ այս լուրէն եւ թէ առջի գիշեր Պոլսոյ մէջ կատարուած կարգ մը ձերբակալութիւններէն կը հասկցուի թէ կան կարգ մը տխմարներ, որոնք դաւաճանական փափաքներ կը սնուցանեն երկրին ու ազգին դէմ եւ վնասակար քարոզութիւններ կը կատարեն:

Կը կարծուի թէ երկրին դէմ աշխատող այս անձերը կապ ունին անկեալ սուլթանական գերդաստանին հետ: Լուր առնուած է թէ այդ անձերը գաղտնի ընկերութեան մը ձեռքով կը գործեն: Վերջերս, անկեալ խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտ իր աղջիկը կնութեան տուաւ Սուրիոյ նախորդ վարչապետ Տամատ Նամիի: Ասոր վրայ, Պոլսոյ ամբաստանեալները սկսան յարաբերիլ Սուրիա գտնուող նախկին իշխանազուններուն հետ, ինչպէս Սէլիմ, Ապտիւլ Հալիմ եւյլն.: Այս մասին ձեռք ձգուած են փաստաթուղթեր, որոնք բաւական են ցուցնելու հետապնդուած գէշ նպատակները:

Անպատեհ ըլլալով անուն յիշել, ըսենք միայն որ մինչեւ հիմա Պոլսոյ մէջ ձերբակալուածներուն թիւը 15-20 կ'ենթադրուի: Ստոյգ կը նկատուի թէ գաղտնի նպատակներ հետապնդող այս անձերը շփում ունէին Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ զանազան յետադիմական կեդրոններու հետ:

Ոստիկանութիւնը եւ դատական իշխանութիւնը միասին կը զբաղին այս գործով: Բռնուածներուն մէջ կան նաեւ քանի մը կիներ, որոնց յանցաւորութեան աստիճանը մօտերս պիտի հասկցուի: Ասոնք յարաբերութենէ զրկուած են:»

Սուրիա կը յառաջդիմէ

Սուրիոյ մարզպան Հանրի Փոնսօ Պէյրութ մեկնելու առթիւ Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի անդամներուն յայտարարած է թէ, Սուրիոյ մէջ խաղաղութիւնը ապահովուած ըլլալով, տնտեսական կեանքը մեծ զարկ ստացած է:

Հաղորդակցութեան միջոցները շատցած են ուշագրաւ կերպով եւ Դամասկոսի ու Պաղտատի միջեւ ճամբորդողներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ: Այս տարուան ընթացքին 16,000 հոգի անձնական կամ խոշոր ինքնաշարժերով Դամասկոսէն Պաղտատ անցած են:

Ալէվիներու երկրին մէջ ճամբաները շատցած են եւ Լաթաքիէի, Հոմսի ու Դամասկոսի միջեւ հաղորդակցութիւնները կանոնաւոր են ու խիստ ապահով:

Օդանաւային սպասարկութիւն ալ հաստատուած է Արեւելքի հետ. Մարսիլիա-Պէյրութ գիծը արդէն իսկ իրողութիւն մըն է. այս գիծը հետզհետէ պիտի երկարի դէպի Ծայրագոյն Արեւելք:

Ներկայիս երկրագործական մեծ խնդիր մը ուսումնասիրուելու վրայ է: Բամպակի մշակութիւնը յաջող արդիւնքներ տուած ըլլալով, հողագործները աւելի զարկ տալու վրայ են այս մշակոյթին, որ հարստութեան մեծ աղբիւր մըն է հոգատարութեան ենթարկուած երկիրներուն համար: Ֆրանսան պէտք է նախընտրէ Սուրիոյ բամպակը եւ ամէնէն աւելի զայն օգտագործէ:

Ի՞նչ կը պահանջէ գերման վարչապետը

Գերմանիոյ վարչապետ Հէրման Միւլլէր յօդուածի մը մէջ կը գրէ թէ գերման ընկերվարութիւնը, ամբողջ գերման ժողո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

Հ. ԱԿԻՆԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ինչպէս յայտնի է, Մխիթարեան ծանօթ բանասէր Հայր Հ. Ակինեան ասկէ առաջ ձերբակալուած եւ աքսորուած էր Երեւանի բոլշեւիկներուն կողմէ: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Մխիթարեան վարդապետը այժմ կը գտնուի Մոսկուա, եւ շատ խեղճ վիճակ մը ունի:

Ըսողներ կան թէ, Հ. Ակինեան աւստրիահպատակ ըլլալով, աւստրիական կառավարութիւնը կրնայ դիմել Մոսկուայի իշխանութեան եւ անոր ազատ արձակումը ձեռք բերել: Այս ուղղութեամբ ջանքեր կը տարուին Վիեննայի Մխիթարեաններուն կողմէ:

(*Ազդարար*)

ԴԱՒԱՆԱՓՈԽ ՀԱՅՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Գրած էինք թէ Ատանայի մէջ Խորէն Խայրի անուն դաւանափոխ Հայ մը ձերբակալուած է՝ Սուրիոյ հետ կասկածելի յարաբերութեան մէջ գտնուելուն եւ լքեալ գոյքի մէջ զեղծում կատարած ըլլալուն համար:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Խորէն Խայրիի մասին քննութիւնները շատ խստացած են: Այս առթիւ հարցաքննուած են նաեւ վեց կիներ, ու այն համոզումը կը տիրէ թէ խնդիրը կարծուածէն շատ աւելի ընդարձակ գայթակղութիւն մըն է:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Կազէթ տիւ Ֆրանի *խնդիրը քննած ատեն, հարցաքննիչ դատաւոր Կլար հաստատեց նաեւ մեղսակցութիւնը Փօլ տը Շըվիյեի, վարիչ Կալուածական շահագործումի ընկերութեան: Շըվիյեի դեկտեմբեր 7ին Պ. Կլարի ներկայանալով յայտնած էր թէ* Կազէթ տիւ Ֆրանի *պատկանող հինգ ընկերութեանց բաժնեթուղթերը գնած եւ 355,000 ֆրանքի վճարում մը ըրած էր նոտարի միջացաւ: Աւելցուցած էր թէ Տիկին Հանօի բացակայութեան ինք ստորագրած է չէքեր, դրամատունէն գումարներ գանձելու համար:*

Դատաւորը հաստատեց թէ Շըվիյեի դեկտեմբեր 3ին՝ երբ Տիկին Հանօի զեղծարարութիւնը հրապարակուած էր՝ դրամատունէ մը գանձած է 20,000 ֆր.:

Շըվիյեի, որ պատուոյ լեգէոնի սպայ է, Սանթէի բանտը ղրկուեցաւ: Ասով վեցերորդ ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ:

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Կազէթ տիւ Ֆրանը *մինչեւ հիմա հինգ զոհ տուաւ: Գրած էինք թէ արդէն թէ Մուլէն անուն Ֆրանսացի մը, որ իր ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուցած էր* Կազէթ տիւ Ֆրանի *երեսէն, իր քոյրը սպաննելէ յետոյ, ինքնասպան եղաւ: Ասոնց հետեւեցան ուրիշներ՝ Փօլ Տէմ, նախկին հացագործ, Փօլ Րիւֆէն, գծագրիչ Բալէի մէջ, որոնք նոյն պատճառներով անձնասպան եղան:*

Հինգերորդ զոհն է Ռէյմոն տը Ռուժօ, որ կիրակի օր Վիէրզոնի մէկ պանդոկին մէջ ինքզինքը կախելով անձնասպան եղաւ:

ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ եւրոպական Ծնունդը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուած է Բեթղեհեմի մէջ:

Այս տարի մեծ թիւով ուխտաւորներ ղացած են՝ Ս. Երկիրը այցելելու համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ընդունեցին ժամանակցիլ Փորձագէտներու Խառն Յանձնաժողովին: Իբրեւ պատուիրակ կը յիշուին Տօուըսի եւ Մորկըի անունները:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

Զափազանցութիւն պիտի չլինէր, եթէ ասէինք որ, Ռուսիոյ մէջ 1917ին, յեղափոխութեան սկիզբէն, մինչեւ բոլշեւիկեան յեղաշրջումը, գոյութիւն չունէր համապետական իշխանութիւն, այսինքն՝ կառավարութիւն մը՝ օժտուած իրական իշխանութեամբ եւ այն գործադրելու իրական միջոցներով։

Իրաւ է, կար նախարարական խորհուրդ— դահլիճ—, յեղափոխութեան առաջին օրերուն քաղաքական կազմակերպութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ կազմուած «Առժամեայ Կառավարութիւն»ը եւ անոր մէջ ընկերվարականները ունէին իրենց ներկայացուցիչը— դատական նախարար Կերենսկին, «ռամկավարութեան պատանդը արտօնեալ դասերու ներկայացուցչաց դահլիճին մէջ», ինչպէս կը կոչէին այն ատեն։ Սակայն այդ մարմինը ո՛չ սկզբնական շրջանին, երբ իր գլուխը կանգնած էր իշխան Լվով, ո՛չ ալ յետագային, երբ վարչապետ եղաւ Ա. Կերենսկի, ինքզինքը կարճ ատեն մը իսկ լիազօր կառավարութիւն չզգաց։

Առժամեայ Կառավարութիւնը ինքը՝ արդէն, իր ամբողջ կազմով, պատանդ մըն էր «Բանուորական եւ զինուորական ներկայացուցիչներու Խորհուրդ»ին մօտ։ Բայց սակէ սխալ պիտի ըլլար եզրակացնել, թէ բարձրագոյն իշխանութիւնը կը գտնուէր «Խորհուրդ»ին ձեռքը։ Օգտուելով իր ազդեցութենէն ամենաներգործական տարրերու— բանուորներու և զինուորներու— վրայ, ան, ճիշդ է, ծայրայեղօրէն սահմանափակած էր կառավարութեան իրաւունքները, իր հակակշռին ենթարկելով անոր իւրաքանչիւր քայլը եւ յաճախ փոխելով անոր կարգադրութիւնները։ Սակայն ինքն ալ, պահպանելու համար իր դիրքը եւ չզրկուելու համար իր ժողովրդականութենէն, ստիպուած էր իր կարգին ենթարկուիլ խուժանի տրամադրութեանց եւ գործել անոր քմահաճոյքին համաձայն։

Այսպէսով, իշխանութիւն չկար։ Բայց կար իշխանութեան պէտքը. վասնզի կային այժմէական, հրատապ խնդիրներ, որոնք ուժգնօրէն կը շահագրգռէին ժողովրդական զանգուածները եւ կարող էին լուծուիլ միայն զօրեղ, վճռական կառավարութեան մը կողմէ։

Այս պայմաններու տակ իրական իշխանութեան կարող էին տիրանալ միայն անոնք, որոնք մէկ կողմէն ընդունակ էին յանդգնելու եւ հրապարակ նետելու զանգուածներու կենսական պահանջներուն համապատասխան նշանաբաններ. ու միւս կողմէն՝ ունէին իրենց ձեռքը կամ, առնուազն, իրենց կողմը ուժ մը՝ խօսքէն գործի անցնելու համար։ Տիրելու կամք եւ տիրանալու կարողութիւն։

Բազմաթիւ կուսակցութիւններէն բոլշեւիկներն էին միայն որ ունէին այս երկու յատկութիւնները. վասնզի անոնք էին միայն որ կը ներկայացնէին կազմակերպութիւն մը, թէեւ ոչ ստուարաթիւ, բայց կուռ, միաձոյլ եւ խիստ կարգապահութեամբ շաղկապուած։

Ցարական ապիկար վարչութեան հետեւանքով, համայն երկիրը բոլորովին կազմալուծուած էր։ Տակաւին չկազդուրուած 1905ի վէրքերէն, ան՝ երեք տարի ենթարկուելով սոսկալի պատերազմի հարուածներուն՝ վերջնապէս քայքայուեր, հիւծուեր էր։ Կարգ մը կենսական առկախ խնդիրներու այժմ միացեր էին նաեւ ուրիշներ, որոնք ստիպողաբար լուծում կը պահանջէին։ Հողային հարց, ճարտարարուեստի կանոնաւորում, բանուորներու վիճակի բարւոքում եւ, մանաւանդ խաղաղութիւն— ասոնք էին որ կը զբաղեցնէին ժողովրդական լայն զանգուածները։

Ու հաշուի առնելով այս տրամադրութիւնը, բոլշեւիկները հռչակեցին հետեւեալ նշանաբանները. անմիջական հաշտութիւն, հողը գիւղացիութեան, գործարանները բանուորներուն. եւ այս ամէնը իրագործելու համար— ամբողջ իշխանութիւնը աշխատաւորութեան՝ յանձին Խորհուրդներու (Սովետ)։

Յուլիս 3ին բոլշեւիկները ապստամբութեան փորձ մը ըրին։ Ուժերու ճշտում մըն էր ատիկա, ու արդիւնքը նպաստաւոր չէր բոլշեւիկներու համար։ Կառավարութիւնը քանի մը վաշտ զօրք բերել տուաւ Պետերբուրգ եւ 3—4 օրուան մէջ վերահաստատեց «կարգը», այսինքն նախկին տարտամ ու անստոյգ վիճակը։ Բայց բոլշեւիկները, փոխանակ վհատելու, կրկնապատկեցին, եռապատկեցին իրենց եռանդը եւ ձեռք առին բանակի քայքայման գործը։ Այդ աշխատանքը տեղի կ՚ունենար բաց ու արձակ, իրենց քարոզը կ՚իյնար խիստ նպաստաւոր գետնի վրայ, ու կառավարութիւնը անզօր էր բան մը ընելու։

Անշուշտ, Առժամեայ Կառավարութիւնը եւս կարող էր իր կողմը գրաւել ժողովրդեան համակրանքը, տալով անոր այն, ինչ որ կը խոստանային բոլշեւիկները։ Բայց ան ինքզինքը կաշկանդուած կը զգար, դաշնակիցներու հետ կնքուած դաշնագիրներով եւ պատասխանատուութեամբ սեփական պետութեան հանդէպ։ Այդ պատճառով ալ, իր պարտականութիւնը կը սեպէր՝ շարունակել պատերազմը «մինչեւ յաղթական վերջաւորութիւնը» եւ «հասցնել երկիրը մինչեւ Սահմանադիր Ժողով» և անոր յանձնել հիմնական խնդիրներու լուծումը։

Իսկ բոլշեւիկները ազատ էին նման «ռոմանտիզմ»է եւ «բուրժուական նախապաշարումներէ», ուստի եւ կը գործէին կատարեալ անվերապահութեամբ։ Դեռ աւելին. ընկերվարական յեղափոխութիւնը իրենց անմիջական նպատակ դարձնելով, անոնք, ըստ երեւոյթին, «նախապաշարումներու» կարգը դասած էին նաեւ իրենց նախկին տեսակէտները։ Այսպէս, ուրիշ մէկը չէր, այլ ինքը Լէնին որ 1905ին կ՚ասէր, թէ Ռուսիոյ նման յետամնաց երկրի մը մէջ «տնտեսական զարգացման եւ պրոլետարիատի լայն զանգուածներու գիտակցութեան աստիճանը անհնարին կը դարձնէ բանուոր-դասակարգի անմիջական և լիակատար ազատագրումը», եւ այսպէսով հոն «խօսք չէ կարող լինել ընկերվարական յեղափոխութեան մասին»...

Տրոցկին էր յեղաշրջման հոգին։ Վստահօրէն կարելի է ասել, որ առանց անոր Ռուսիոյ մէջ այսօր իշխանութիւնը բոլշեւիկներու ձեռքը պիտի չըլլար։ Կուսակցութեան ղեկավարներէն Լէնին կը վարանէր, Կամենեւ եւ Զինովիեւ հակառակ էին, ու միայն Տրոցկին էր որ անհրաժեշտ եւ կարելի կը նկատէր յեղաշրջումը։

Հոկտեմբեր 16ին ան Պետերսբուրգի մէջ հաստատեց ռազմայեղափոխական կոմիտէ մը, բաղկացած հինգ հոգիէ, ու մայրաքաղաքը գտնուող զօրքերը (150 հազարէ աւելի) փութացին ճանչնալու այդ կոմիտէի իշխանութիւնը։ Երկու օր յետոյ Տրոցկի յայտարարեց Հանրապետութեան Խորհուրդին («նախախորհրդարան») մէջ։

— Կ՚ասեն թէ մենք կը պատրաստուինք յափշտակելու իշխանութիւնը։ Այդ խնդրին մէջ մենք գաղտնիք չունինք. իշխանութիւնը պէտք է գրաւուի ոչ թէ դաւադրութեամբ, այլ ուժերու միահամուռ ցուցադրութեամբ»։

Հոկտեմբեր 24ին նոյն Խորհուրդին մէջ, վարչապետ Կերենսկի յայտնեց թէ ապստամբութիւնը սկսած է եւ խնդրեց Խորհուրդի հաւանութիւնը՝ ապստամբներու դէմ վճռական միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Հակառակ Խորհուրդի աջակողմեան մասի քուէներուն՝ ձախակողմեան մասը մերժեց հաւանութիւն տալ Կերենսկիի առաջարկին ու անոր փոխարէն, քննադատելով կառավարութեան գործունէութիւնը, պահանջեց անմիջապէս յանձնել ամբողջ հողը «Հողաշինական կոմիտէներուն» եւ սկսիլ հաշտութեան բանակցութիւնները Գերմանիոյ հետ։

Յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ «ուժերու միահամուռ ցուցադրութիւնը»։ Կառավարութիւնը կը պաշտպանէին միայն զինուորական դպրոցի սաները և... կանանց վաշտը, ընդամէնը քանի մը հարիւր հոգի։

Արդիւնքը գիտենք...

Ռ. ԼԵՌՆԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Թէոդիկէն վերջ Յունահայ տարեգիրք։

Եւ դեռ «ծայրն ենք ծրարոց»։

Սխալ չհասկնանք։ Հակառակորդ մը չեմ առատութեան, եւ ինչպէս կ՚ըսէ մեր ժողովուրդը, «քիչ մը աւելին՝ մարդուն փորը չի ծակեր»։

Սակայն առատութիւնը միշտ նշանակը չէ եղած հարստութեան։ Պաղպաջուն ջրի առու մը աւելի էական դեր կը խաղայ քան ովկէաններու անվերջ տարածութիւնը։

Այս Տարեգիրքին մէջ ալ սպրդեր են կարգ մը ճարպիկներ։ Դոնները քիչ մը շատ լայն բացուած ըլլալ կը թուին, չըսելու համար թէ Յունահայ տարեգիրքը դուռ իսկ չունի։

Թերեւս, գիրին սպառման տեսակէտով իրաւունք ունի տարեգիրքը, բայց այս դրութիւնը, եթէ ամենէն յոռին չէ, ամէն պարագայի մէջ լպրծուն է։

Եթէ իր նպատակը նպաստել է հայ գրականութեան, իր դերին մէջ չէ։ Եթէ օժանդակել է նորերուն՝ իրենց սկզբնական քայլերուն մէջ՝ այդ ուժը չունի, ընդհակառակն, զանոնք կը քաջալերէ իրենց սխալներուն մէջ։

Դեռ ուրիշ խնդիր յաւիտենական սկսնակներուն ահաւոր խեղճութիւնը,

* *

Ծովը արձակը պղրոզական շարադրութիւն մըն է, ձախող հիւսուածքով, եւ սխալ բաղդատութիւններով։ Եթէ Հայնէն, գերման մեծ բանաստեղծը, հրեայ ծագումով (բայց ինչո՞ւ Հէյնէ), «գերման հզօր միտքի խորութեան» կը պարտի իր ծովի երգելու շնորհը, Այվազովսքին մանանեխի հատիկ մը իսկ չի պարտիր «ռուսական բարդ ու առեղծուածային հոգիին»։ Այվազովսքին Սեւ ծովին կը պարտի, իր ծննդավայրին կը պարտի, ու կը պարտի մանաւանդ իր ցեղին։ Այվազովսքին, Սեւ ծովի փոթորիկներուն առջեւ իր հոգիին խորքերուն մէջ զգացեր ու գտեր էր պատկերները այն փոթորիկներուն, որոնք պայթեր էին իր ցեղին գլխուն, դարերով։

Մաննիկ Պէրպէրեան շնորհ ունի բանաստեղծի, եւ կրակ։ Միօրինակ կրկնութիւնները եթէ միշտ աղբիւրի ցամաքութեան նշան չեն, գէթ անհամութիւն կը բերեն։

Կառվարենցի Ծիծառներ քերթուածը, քանի մը սրբագրութեամբ, եւ անհրաժեշտ, պիտի դառնար խիստ յաջող ու աւելի գեղեցիկ։ Հաճելի գիւտեր կան հոն։ Եթէ իր ջօնը հինգ-վեց տողի մէջ սեղմէր, գրուածքը կը փրկուէր, իր այժմու ձեւով ձախող է։ Կարելի չէ բարակ տախտակի մը վրայ հսկայ տուն մը բարձրացնել։ Իսկ փանկ մը կտորով ո՛չ թէ նորութիւն մը չի բերեր, այլ ձանձրոյթ, Շէյքսփիրի գարաւոր բանդներուն վրայ բան մը չաւելցնելով։ Միւս երեք կտորները յոնգաւոր յաջող ոտանաւորներ են, զգացումէ, խոյանքէ զուրկ։ Ամէն ծաղիկ հիւթ չունի, նոյնպէս ամէն նիւթ գեղեցկութիւն չունի, եւ ամէն ոտանաւոր՝ բանաստեղծութիւն չէ։ Կառվարենց քիչ մը դիւրաւ կ՚երգէ ամէն բան։

Հաճոյքով, հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի Մալկարացի Կարօին եղբօր՝ Վահան Յարութիւնեանի գոյօն։ Պատմելու դիւրութիւն ունի Վահան Յարութիւնեան, իր ոճը սահուն է, նախադասութիւնները մաքուր են։ Պատկերներուն մէջ ճշտութիւն, նմանութիւններուն մէջ կշռոյթ, եւ նկարագրութիւններուն մէջ երանգներ ունի պէս պէս։

Բայց հազիւ հարկինքի մը համն առնող ընթերցողը յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ ոտանաւոր արձակներու, արձակ ոտանաւորներու, պարապ զեղջումներու, պարապ յիշատակներու առջեւ, մինչեւ որ կը հասնի Պառաւ փշենին հէքեաթին, Վահէ-Հայկին։

«Ճակատամարտ»ի բացառիկ թիւերուն մէջ էր, եւ կարծեմ առաջին անգամ, Շաւարշ Միսաքեանն էր որ հիւրընկալեր էր Վահէ-Հայկէն կտոր մը, գոհար մը։ Յետոյ նման էջեր քիչ մը աղքին անդին։ զինադադարէն վերջ յայտնուած ու խիզախպէս տաղանդ ու շնորհք ունեցող նորերէն մէկն էր Վահէ Հայկ, իր մօտ թարմութիւն մը կար, երազներու օրօրող գեղեցկութիւն մը, թովչական անուշութիւն մը բառերուն եւ պատկերներուն մէջ, ու հայրենի բոյր մը։ Ուրախ ենք որ նոր աշխարհը կուլ չէ տուեր զինքը բոլորովին, — մանաւանդ ռամկավար աղմուկին մէջ չէ խեղդուեր։ Միայն թէ իր Պառաւ փշենին քիչ մը շատ ճիգ կը հոտի։ Հէքեաթները անպատճառ գրականացնելու ճիգը ինքնին ձախողութիւն մըն է, պէտք է անոնք գրականանան բնականօրէն, իրենց պարզութեամբ ու անուշութեամբ։

Մեղք որ Զաւէն Պըլպուլ, որ կը թուի ունենալ որոշ պատկերներ հայրենի, անկատար է։ Իր Ահազանգ քերթուածին առաջին տունը խիսպէս յաջող է, գեղեցիկ է իբրեւ գիւտ.

Անտես ձեռքեր՝ կախուած
պինդ պինդ
Յիշատակի մը պարանէն,
Ո՛ւշ այս գիշեր՝ փոթորկա-
թինդ՝
Մեջս ահազանգ մը կը զար-
նեն..

Բայց մնացեալ մասը ո՛չ ունի վերի քառեակին ուժը, ո՛չ զայն վերջացնելու շնորհը։

Մեր առջեւ կը ցցուի իր ահաւոր «կէօզլիւքլին»ով, Ենովք Արմէն։ Ընթերցողին կը մնայ զայն հեղինակին ուրուականը չկարծել։

Ա՜ս որքա՜ն բանաստեղծ Ամերիկայէն, եւ ո՛րքան ձախող բանաստեղծ։ Մէկուն վերնագիրին եւ նիւթին մէջ կապ չկար, երկրորդին բերանը կապ չունի, երրորդին խելքին տոպրակը կապ չունի։

Ահա տող մը երրորդէն.

Եթէ միայն գիտցածն անոնց գիտնայինք...

Ի՛նչ պիտի ընէր արդեօք նորընծան...

Տիգրան Փիրանեանի Արքայութիւնը ծախուած կտորը, ինծի համար հարիւր ոտանաւոր աւելի արժէք ունի։ Ժողովրդական գիծ մը կայ հեղինակին մօտ, և լաւ ու ճիշդ դիտելու, անուշ պատմելու դիւրութիւնը ցոյց կուտայ։

Վահան Արսլանեանի «Թուրքի տիպար» փէհլիվանը Յոյն մըն է, Խրիսթօ անունով, եւ բուն նիւթը կապ չունի անոր հետ։ Անիկա անցողակի հատուած մըն է սեթեւեթեալ յիշատակներու կողքին։

Նուարդ Տէր-Միքայէլեան, դարձեալ Ամերիկայէն, ոտանաւոր «գիր աղաչանաց» կ՚ուղղէ աշխարհի բոլոր Հայորդիներուն, որ երթան սիրեն զինքը, ամէնքն իրենց ուզած ձեւով...

Վ. Ս. Ծովակի ոճը հասուն է, լեզուն հասուն։ Ցոյց կուտայ մանաւոր շնորհ պատմուածքներու։ Սակայն իր պարտէզին մէջ աւելորդ խոտեր խիստ շատ կան, եւ նոյնպէս հերոսները ոտքի կը կենան բռնի։ Ինչո՞ւ սիրոյ քմահաճոյքներուն նուիրուած գրութեան մը մէջ երեք էջ գլուխ տանիլ նարտի պատմութիւններով, մանաւանդ որ անոնք նոր լուսաբանութիւն մը չեն աւելցներ դէպքերուն եւ դէմքերուն վրայ։

Ուրիշ խոստմնալից նոր մը՝ Սօս-Վանին։ Զինադադարէն ի վեր, տասը տարի է անցեր, ու այս խոստմնալից նորերը կարծես մնացեր են իրենց մեկնակէտին վրայ, քայլ մը առաջդիմութիւն ցոյց չեն տար, թէեւ ուրիշ ոտանաւորերգու տափակութիւններէ աւելի արժէք ունին։ Ի՞նչ կ՚ելլէ բառակոյտներէն, կեղծ պատկերներէն, կը հաւատա՞յ իր ըսածին, երբ կը գրէ Սօս-Վանի.

«... Շուրթին վրայ՝ կաթը կ՚ըլլայ ծիածան, ու հոգիին մէջ Արշալոյս, մինչ մօրս աչքէն, աչքին մէջ տղուն կը կաթի Հայութիւն»։

Կեղծ նոյթը միշտ խոտելի է, եւ ջղայնեցուցիչ՝ երբ մանաւանդ դիտումնաւոր է։ Ի՞նչ կ՚աւելցնէ Վարուժանի Անդաստանը կտորին բացարձակ առաջին տողը կապկող սա տողով.

«... (Դրան վերեւ գրեց.)

«ԵԴԷՆ՝, Չարիք երբեք ասկէ պիտի ներս չմտնէ»։

«Չեմ հաւատար թէ մեծ-մայրերը նուրբ մատներ կ՚ունենան, մանաւանդ գեղացի մեծ-մայրերը, եւ սակայն չենք ըսեր գեղացին քննադատելու դիտաւորութեամբ, մեծ-մայրերու մատները կ՚ըլլան փտած։ Եւ մանաւանդ չեմ հաւատար թէ՝ մեծ-մայրերը դեռ կը պահեն իրենց «ստինքին կաթը բուրեան»։ Ահա բառ առ բառ Սօս-Վանիին ըսածները.

«Ու մեծ-մայրս, շաղախն անոր (հայրենի տան) խառնեց իր նուրբ մատներով, Ջուրի փոխան՝ լուսնի շողոյն դեղին, թրծեց զայն, չմոռնալով անոր մէջ կաթեցնել, իբրեւ գաղտնիք Հայրենի Տան Յարութեան, իր անապակ ստինքին կաթը բուրեան...։

կէս գիշերէն յետոյ...ն յաջող ձախողութիւն մըն է։ Հերոսները զառանցական են, ու խօսելու տենդով բռնուած։ Հեղինակը կը ճառէ աջէն ձախէն, կ՚ուզէ մեզ համոզել թէ շատ բան կարդացած է։ Կարելի է, բայց չէ հասկցած, չէ մարսած։ Կեղծ է հոն նկարագրուած կեանքը, խորթ է հայ իրականութեան համար, կեղծ են նաեւ հերոսները, խամաճիկներ են որ իրենց ուռուցիկ եւ անկապ ճառերով գլուխ կը տանին, առանց քեզ զուարճացնելու նոյնիսկ իրենց երգիծական շարժումներով, այնքան ջղայնութիւն կը բերեն վրադ։ Հեղինակը ո՛վ որ է, սխալ ճամբայ է ելած։ Գրիչի տարրական շնորհը կը պակսի իր մօտ։

Կրկին տաղասակներ, ատաղասակներ։ Բառը Սիրունիինն է, և խիստ լաւ յարմարած։ Նուարդ Տէր-Միքայէլեանէն վերջ, ի Նիւ Եորք, Նազենի Տէր-Միքայէլեան, ի Փարիզ։

Ես բառ մը չեմ հասկցած, թող ընթերցողը եւս չարչրկուի պահ մը հետեւեալ քառեակով (վիշտը).

կեանքի շուա՛յտ երազին մեջ իջ-
նող օրուան ժամերուն,
վայրկեանը մո՛ւնջ առանձնու-
թեան կը ծնրադրէ տենդագին,
եւ մելամուշ կուսութեանդ տրտ-
մութի՛ւնը հիմայուն
կը պաշտէ արցունքին մէջ՝ ուր
սգաւո՛ր է հոգին։

Անցնինք թարգմանչականին։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԷՆ ԱԶԲՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՐԵՒԸ

Ավինեոն։ Հին պապերու հռչակաւոր դղեակին վրայէն, արեւին տակ կարմրագունդը, գնդագիրի նման հարուածեց շոգեկառքի ձախ պատուհանները Բարի եկար։ Արեւագուրկ Փարիզցին կրնար չնախանձիլ Հարաւի կապոյտ երկինքին ու տաքուկ արեւին որ մեզ տարաւ մինչեւ Մարսէյլ։ Ցիմարութիւնը ունեցեր էի եռեւի կառքը նստելու։ Դրկիցներս ըսին որ վերջին կառքը ցուրտ կ՚ըլլան, որովհետեւ մեքենայէն հեռու են։

Բայց արեւը, արեւը, ամէն բան արժեց եւ ամէն բան մոռցուց։

ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլը կը ճանչնամ, բայց շատ է փոխուեր վեց տարիներէ ի վեր։ Փոխուեր է եւ հայկական կեանքը։ Վեց տարի առաջ [illegible] 90 միութիւններ-կազմակերպութիւններ։ Ոեւէ տէ Ցոմին[illegible] ֆրանսացիներունն էր, իսկ [illegible] Հայերը անուղղակի ինքնավար[illegible]թիւն մը կը վայելեն հոն [illegible] Հաւատար երբ Մարսէյլէն գրուած թղթակցութիւնները կը կարդա[illegible] Ծանօթներ չունեմ։ Շատ պտըտելու ժամանակ չէ, յոգնած եմ [illegible] անօթի։ Սրճարանի մը մէջ [illegible] սայ մեր սիրելի Համաստեղը [illegible] ընկամի մը հետ։ Գլուխ [illegible] տուած կ՚ուսումնասիրէր 80[illegible] թուականներու բանաստեղծ [illegible] րին Մկրտիչեանի ձեռագիրներ[illegible] կարդացինք տասնեակ մը քեր[illegible] ուածներ։ Պարզուկ են, [illegible] ինչքան գեղեցիկ, զգայուն [illegible] ժողովրդական։

— «Ընձրեւ»դ երկունքի մէջ է, Համաստեղ, շուտով կը ծնի, [illegible] առջին պրակը տպուած է արդէն։

— Բա՛ն եղբայր, այս ի՞նչ բան է, արդէն վերջացած պիտի ըլլար...։

ՄԻ՛ ՀԱՄԲՈՒՐԵՐ...

Ցեսայ հին ընկերներ, որոնց հետ, վեց տարի առաջ, գիտակ[illegible]թիւնը փորձի ենթարկեր էինք, մենք մեզ փորձի ենթարկելով, — անկէ ի վեր գինի չեմ խմեր [illegible] Լաւ ընկերներ էինք. մէկը [illegible] մեռեր է երկու օր առաջ [illegible] քախտէ։ Ուրիշներ ալ կան [illegible] ուած։ Ես կը կարծէի որ առաջ [illegible] պէս փարիզեան չարիք մըն էր թոքախտը։

Վերջապէս տեսայ այն [illegible] ընկամը զոր կը փնտռէի։ [illegible] էր, բայց աշխատեցաւ ծածկել [illegible] տժգունութիւնը։ Սեղմեցի ձեռք[illegible] դաստակին մէջ կարծես [illegible] կտորներ կային։ Հարցուցի թէ [illegible] ի՞նչ ունի։ Խուսափեցաւ։ «Ուշ[illegible] գիշերը մսեր եմ»։

Ուզեցի համբուրել։

Ձեռքը կուրծքիս դր[illegible] մերժող կնոջ մը նման եւ [illegible] գիս։ Արդէն աչքերը լեցուած [illegible]

— Մի՛ համբուրեր, մի՛ հ[illegible]բուրեր, որովհետեւ պնակս պատառ[illegible] առանձին զատ են [illegible] րիչներէ։ Քի ատենէն կարծեմ [illegible] ալ զատ կ՚ըլլամ բոլորէն։

Արուեստագէտ է, մեծ [illegible] ուեստագէտ այն մարդը, որ [illegible] զանդ ունի այս վիճակին մէջ [illegible] ապրող մարդիկ մխիթարել [illegible] յուսադրելու։ Ես չափազանց [illegible] ճարակ եմ այս ուղղութեամբ [illegible]

կարծես թէ նստած եմ [illegible] թոքախտի մասին թղթակցութիւն [illegible] գրելու։ Բայց ինչ ընել որ [illegible] անողոք եւ գարշելի նորութիւն [illegible] ցամքեցնող եւ աւերիչ։

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն մըն է [illegible]

Ցարիքոտ հայրենակից [illegible]

...ել պատմեց իր մէկ հա-
...ան կորուստի պատմու-
...հա, առիւծի պէս տղայ,
...ն որ կրնար Թոքախտըլ-
...կասովը ցայց տուաւ պա-
...ի պատկերը:

...ԱՆՆՈՐՀ ՄԸ
...էյլի մէջ երբ երեկոյեան
...կ եր կ'առնես, հանդի-
...ապրաւածունէն, եթէ կին
...խառեք թէ ինչ է: Մար-
...յ պատանիները բեռ չեն
...նողներուն վրայ: 9էն մին-
...–15 տարեկան տղաք են
...որ երեկոյեան ժամը 4էն
...կ'աղաւեն փողոցները, որ-
...երն ու ճաշարանները:
...«Ռամիքալ» «Սըէյլ»
...թերթաւ առանձնաշնորհ մը:
...ընդմէ մէկը կարմրելով իր
...հանեց ու բարեւեց, երբ
...ինք դպրոցական ուսուցիչ-
...մեկուն հետ. երեւի աշա-
...ն էր:

...ՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
...ր որ 90է աւելի միու-
...կան Մարսէյլի մէջ: Մէ-
...պատանեկան Միութիւնն է որ
...հաւաքէ իր կարեւոր տեղը
...յծ հասարակական միութիւն-
... մէջ: «Ցառաջ»ի յուշա-
...ի գիտէ որ այդ միու-
...ամէն հինգշ բթի կարեւ-
...խօսութիւններ կը սարքէ,
...անելու ուսումնասիրելով մեր
...ական ռահվիրաներու
...ն ու գործը:

...ս պահ մը զարմացայ թէ
...ք այդ երիտասարդները,
...ան՝ այս ափերուն մէջ, բա-
...ր աղբիւրներ ունի՞ն մեզմէ
...ց հեռացած ու իրենց մասին
... քիչ գրականութիւն ձգած
...երուն մասին: Սակայն երբ
... մօտ գացի, փարատեցաւ
...նքս: Ցեսայ իրենց ճոխ
...րանը, ի՜նչ ներդաշնակ ու
...ուած են գիրքերը, բո-
...լ կազմուած, թուագրուած
...ած հասակի կարգով: Այդ
...արանը ամբողջութեամբ
...ր է: Գիրքեր կան որոնք հե-
... իսկ ծանօթ են իրենց գոյ-
...վ եւ ձեւերով:
...ատանեկան Միութիւնը սկը-
... է իր անունին սահմանէն
...: Հոն արծարծուած նիւ-
...արդէն չափահասներու հա-
... են, եւ ներկաներն ալ չա-
...ս:

ՍԷՅԼԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ
Մարսէյլը տասնեակ մը դըլ-
...ր պողոտաներ ունի: Անոնցմէ
... ունի անշուշտ հարիւրաւոր
...ներ եւ փողոցիկներ: Այս

վերջինները գուռներ ունին, իսկ գռները իրենց բնակիչները: Ասոնք կը կոչուին գրան եւ մայթի բնակիչներ. ընթերցողը չի կասկածիր անշուշտ թէ ինչ սեռի կը պատկանին այդ բնակիչները: Մարսէյլ ունի 800,000 բնակիչ: Ասոր կէսը կիներ են: Այդ կէսին մէկ խիստ կարեւոր մասը մայթի բնակիչներ են:

Ց. ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆ

Մարսէյլ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՏԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՏՕՆ ՄԸ

Կիրակի օր, Ինիոն տը Փարիի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի հայ արիներու տարեկան ցերեկոյթը աննախընթաց յաջողութեամբ: Երբ հանդէսը սկսաւ 500 հոգինոց սրահը ամբողջովին լեցուն էր: Բազմութեան մէջ կը նշմարուէին նաեւ Ֆրանսացիներ եւ ուրիշ հիւրեր:

Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ նուագուեցաւ Սէն Նահանգի Սկաուտական Միութեան կողմէ. Յետոյ բեմ եկան, առաջնորդութեամբ հայկական եռագոյի Փարիզի յիսուն հայ սկաուտները, որոնք մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Հանդէսը բացաւ Փարիզի հայ սկաուտներուն պետ Գուրգէն Մեծատուրեան, որ նախ խօսեցաւ ֆրանսերէն, յայտնեց խումբին ուրախութիւնը՝ տեսնելով այսքան բարեկամական ընդունելութիւն: «Մենք Հայաստանի իսկական զաւակներս, մէկ ճամբէ միայն կը քալենք, այն ճամբէն որ պիտի առաջնորդէ մեզ հայկական պետութեան կազմութեան»: Յետոյ դառնալով հայ հասարակութեան եւ սկաուտ ծնողներուն, շեշտեց այն կարեւոր դերը զոր կը կատարէ իսկական սկաուտական շարժումը, անկախ մարզանքէն և զինուորականութենէն: «Հայ պատանին նոյնքան լաւ կը պատրաստուի կեանքի պայքարին սկաուտական կրթութիւն ստանալով, որքան դպրոցի մէջ կամ այլուր»:

Յետոյ խումբին խմբակները ներկայացուցին զանազան կենդանի պատկերներ: Գայլուկներն ալ բերին իրենց բաժինը, դեկավարութեամբ իրենց ժրաջան խմբապետուհի Օր. Բէկզատեանի:

Յետոյ խօսք առաւ Ինիոնիսթ սկաուտներու ընդհ. պետ Պ. Guérin Desjardins, որ ըսաւ թէ ինք որքան սերտ կապերով կապուած է Հայ պետին եւ սկաուտներուն: Շեշտեց թէ հայ սկաուտները շատ կը սիրուին բոլորէն: Յոյս յայտնեց հայ ազգին ապագայ կատարեալ ազատութեան մասին եւ մաղթեց որ հայ սկաուտները աւելի շատնան եւ աւելի յառաջդիմեն:

Այն գեղեցիկ բանախօսութենէն վերջ, տեղի ունեցան հնդկական պարեր, իսկական հագուստներով, սկաուտներուն կողմէ:

Ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ հայ սկաուտներու անզուգական բարեկամ Պ. Մարք Սանիէ, որ ըսաւ թէ ինք և իր ընկերները մեծ հաճոյքով է որ ներկայ կ'ըլլան իրենց հայ եղբայրներուն այս գեղեցիկ հանդէսին, «Ես կը սիրեմ Հայութիւնը անոր համար որ ազնիւ է եւ տառապած. դուք այսօր մեր բարոյական աջակցութիւնը ունիք միայն, իսկ վստահ եղէք որ վաղը պիտի ունենաք նաեւ պետութեանց նիւթական օգնութիւնը, ազատելու համար ձեր երկիրը— որովհետեւ առանց Հայութեան ազատագրութեան մենք չենք հաւատար խաղաղութեան»: Մարք Սանիէ վերջացուց իր ճառը բուռն ծափերու մէջ:

Օր. Ալիս Գավուքճեան հայ փոքրիկ պարուհին իր «Սիլվիա» անգլիական եւ ռուսական պարերով յաջողութիւն ունեցաւ: Իր պարերը կրկնել տրուեցան ժողովուրդին կողմէ: Սկաուտական խումբի ամենապզտիկ գայլուկը սիրուն ծաղկեփունջ մը նուիրեց իրեն:

Խումբին սկաուտները մեծ յաջողութեամբ խաղացին «Դըգումի վաճառական»ը որ շատ զուարճացուց թէ հայ եւ թէ օտար հիւրերը:

Մէջնարարին ժողովուրդը այցելեց շատ սիրուն ցուցադրութիւնը սկաուտներու շինած տարկաններուն. իսկ պիւֆէն մեծ յաջողութիւն ունեցաւ:

Երկրորդ մասի սկիզբին, խմբապետը կարդաց Անգլիոյ Սկաուտական Միջազգային Դիւանենակէն եկած շնորհաւորական հեռագիրը եւ նամակը:

Նուագախումբէն վերջ բեմ բարձրացաւ հանդէսի նախագահ Պ. Ա. Խատիսեան որ նախ բացատրեց ֆրանսերէն թէ ինչո՞ւ մենք Հայերս կը սիրենք սկաուտներու շարժումը եւ թէ ինչո՞ւ անոր դերը աւելի մեծ է մեր ազգին մէջ: «Մենք եղբայր ենք բոլոր ազգերուն, բայց պէտք է, ամենէն առաջ հայ ըլլանք: Հայ սկաուտութիւնը պիտի բարգաւաճի եւ մեծ արդիւնքներ կը սպասենք անկէ: Պ. Խատիսեանի խօսքերը մեծ գնահատումի արժանացան հասարակութեան կողմէ:

Վռամշապուհ եպիսկոպոս որ ներկայ էր հանդէսին, իր կարգին քաջալերական խօսքեր ըսաւ:

Սկաուտները ներկայացուցին Գուրգէն Մեծատուրեանի «La belle Vie» ֆրանսերէն կտորը: Յետոյ մոգական լապտերով ներկայացուեցաւ խումբին գործունէութենէն նկարներ:

Հանդէսը վերջացաւ սկաուտական քայլերգով: Ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ:

Հանդէսին հիւրերէն յիշենք Մարք Սանիէ եւ իր ընտանիքը, Պ. Սասի՝ քաղաքապետ Արբաժօնի, Պ. Կէռօ ընդհանուր քարտուղար Ֆրանսական Սկաուտական Միութեան, Պ. Կէրէն Տէժարտէն ընդհանուր խմբապետ, ազգային ծանօթ դէմքեր, սկաուտներու ծնողներ, օտար ազգային սկաուտական խումբեր, գայլուկներ, խմբապետներ եւլն.:

Այս գեղեցիկ յաջողութենէն վերջ, հայ սկաուտները նոր շըրջան մը կը սկսին, շարժումը աւելի տարածելու համար, միշտ մէկ գաղափար ունենալով,—հայ ըլլալ, յառաջանալ եւ բարձրանալ այն գեղեցիկ ճամբէն որ դէպի յաղթանակ կը տանի:

Ներկայ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

ԿԱՐՄՐԱԽՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ ամսու 1էն 25 Երեւանի մէջ պատահած է կարմրախտի 160 դէպք. մինչդեռ հոկտեմբերին այդ թիւն էր 142:

Հիւանդութիւնը ծանր ընթացք կը ստանայ եւ հետզհետէ հիւանդներէն մեծ մասը բարդութիւններու կ'ենթարկուին, ինչպէս ականջի եւ երիկամունքներու բորբոքում:

Հիւանդութեան դէմ ներարկումները կը շարունակուին: Ընդամէնը կ'աշխատին 9 խումբեր: Նկատուած է որ երեք անգամ ներարկումի ենթարկուող մանուկներուն մէջ, հիւանդութեան դէպքերը հազուագիւտ են:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի պետպլանը որոշած է ընթացիկ ելմտական տարուան մէջ. 700 հազար ր. յատկացնել Ղըերու հիւսիս-արեւմտեան եւ հարաւ-արեւելեան կողմի 52 հազար հեկտար տարածութեամբ հողերու ոռոգման նախնական աշխատանքներուն համար: Իսկ փոքր Սարդարապատի ջրանցքի եւ Արաքսի վրայ ամբարտակի կառուցման աշխատանքներուն համար՝ 800 հազար րուբլի:

Այս գումարները հնարաւորութիւն կու տան սկսելու Ղըերու գլխամասի շինութիւններուն եւ 1929-30 տարեշրջանին աւարտելու Սարդարապատի ջրանցքին, անոր ամբարտակին եւ ոռոգման ամբողջ ցանցին կառուցումը:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՊԱԿԱՍ

Երեւանի բնակչութիւնը կը նեղուի քարիւղի պակասէն:

Պատճառ կը նկատուի այն որ ձմեռը սովորաբար քարիւղի սպառումը կը շատնայ, մանաւանդ որ այս տարի թէ քաղաքին եւ թէ գիւղերուն մէջ, տարածուած է քարիւղով վառող օճախներու գործածութիւնը... Այս պարագան հաշուի առնուած էր պատկան կազմակերպութիւններուն կողմէ, բայց անհրաժեշտ տարողութեամբ քարիւղի ընդունարաններու պակասը թոյլ չէ տուած ժամանակին քարիւղ ամբարել:

Իսկ այժմ, երբ շոգեկառքը բռնուած է ցորենի, ալիւրի եւ այլ ապրանքներու փոխադրութեամբ, յաճախ կը պատահի որ քաղաքը բնաւ քարիւղ չստանայ, ինչ որ անմիջապէս կ'անդրադառնայ քարիւղի մատակարարման վրայ:

Ցետագային, քարիւղի պակասին առաջքն առնելու համար Երեւանի մէջ պիտի կառուցուի մեծ տարողութեամբ ընդունարան մը. իսկ գաւառներու մէջ 40 ընդունարաններ:

ԱՆԱՊԱՍՏԱՆ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Անապաստան աղջիկները փողոցէն հաւաքելու եւ զանոնք տեղաւորելու համար, որոշուած է կազմակերպել մասնաւոր շէնք մը:

Հաւաքուած աղջիկներէն հիւանդները պիտի ուղարկուին վեներական դարմանատունն՚ ր՝ բըժշկուելու: Անոնց մէկ մասը կարգով պիտի ղրկուին արհեստ սորվելու: Անոնց յատկացուած բնակարանին կից պիտի հաստատուի արհեստանոց մը:

ՇԵՐԱՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութիւնը ընդունած է ծրագիր մը, որու նպատակն է զարկ տալ Հայաստանի շերամապահութեան: Ընդունուած ծրագրով առանձին ուշադրութիւն կը դարձուի ազնուատեսակ սերմի վրայ:

Լաւագոյն որակէ սերմի շըրջաններ կը համարուին Երեւանի եւ Մեղրիի գաւառները, որոնք պիտի մատակարարեն սերմի անհրաժեշտ քանակը Հայաստանի միւս շրջաններուն:

Շերամապահութեան զարկ տալու նպատակով, անհրաժեշտ համարուած է լայն հրահանգչական աշխատանքներ կատարել կարգ մը նոր շրջաններու մէջ՝ Շամշատին, Դարալագեազ, Փամբակ-Լոռի, Էջմիածին, որոնք կլիմայական տեսակէտով նպաստաւոր կը թուին:

Այդ շրջաններու գիւղացիութեան տունկեր պիտի մատակարարուին եւ թթենիի մշակման վերաբերեալ գրքեր պիտի տարածուին:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ս ՍԻՐՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՈՎ ՄԸ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ԲԱՐԵԿԱՄԴ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԷ
„ՅԱՌԱՋ"Ի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Ազգային Վարչութիւնը Ցունաստանէն Ցուսիկ քահանան բերած ըլլալով, Փոն տը Շէրիին ունեցաւ իր սեփական քահանան: Վարչութեան անդամները, գործարանէն հազիւ արձակուած, կը զբաղին ազգային գործերով:

Ազգ. Վարչութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուած է տեղւոյս կառավարութեան կողմէ, որով ո եւ է դիմումի գոհացում կու տան: Գալով դպրոցին, երկու տարի առաջ կրթական Նախարարութիւնը արտօնած էր որ ֆրանսական դըպրոցին մէջ ժամը 4էն յետոյ հայերէն դասաւանդութիւն ըլլայ: Բայց գրեթէ եօթը ամիսէ ի վեր ուսուցիչի չգոյութեան պատճառով, կարելի չէր օգտուիլ: Այս մասին կրկին դիմում կատարած են եւ յաջողած արտօնութիւն ձեռք բերել: Դպրոցի բանալին յանձնած են Վարչութեան. նաեւ քաղաքապետը քաջալերական խօսքեր ուղղած է: Դպրոցին մէջ վառելիք ածուխը, կաւիճը եւ ուրիշ քանի մը բաներ ալ ձրի պիտի տրամադրեն: Այժմ դպրոցն ալ բացուած է: Քահանան թէ եկեղեցական պաշտօն պիտի վարէ եւ թէ մայրենի լեզուն ուսուցանելու հոգը ստանձնած է: Ազգ. Վարչութիւնը ջանք չխնայեց եւ անձնական զոհողութիւններ եղան, գործը գլուխ հանելու համար: Ուրեմն, ժողովուրդին կը մնայ բարոյապէս թէնիւթապէս կենալ Վարչութեան կողքին եւ քաջալերել:

Այս առթիւ յիշեմ ցաւալի դէպք մը: Քահանան երբ Լիոնէն Փոն տը Շէրիի կուգայ ինքնաշարժով գիշեր ատեն, ճամբան երկու հակերը կ'իյնան եւ մինչեւ ցարդ չեն գտնուած (անկողին հագուստ եւլն.):

*** Երեւանի մունետիկները յայտարարած էին թէ դեկտեմբեր 16ին պիտի տօնուի խորհրդային Հայաստանի տարեդարձը Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ:

Ժամանակէն շատ առաջ գաղութս առանց բացառութեան եկած էր տեսնելու Հայաստանի կործանման տարեդարձը...: Ընդամէնը ութ հոգի բոլոր աթոռները գրաւած էին. այնպէս որ շունչ չէին կրնար առնել: Դժբախտաբար այդ ութ հոգիէն մէկը դաշնակցական էր, եթէ ոչ գաղտնիքը մէջտեղ չէր ելլեր: Այս խեղճերը մէկ-երկու ժամ կը սպասեն, բայց ի զուր, ոչ եկող կայ ոչ գացող: Դուռն առջեւ պնակ մը դրուած էր, կէս կէս ֆրանք կը ձգեն ու կը մեկնին, առանց հանդէսը տեսնելու: Ցաջորդ օրը կը սարաձայնեն թէ Դաշնակցականները պրոպագանդ են ըրեր որպէսզի մարդ չերթայ...:

Դ. ԵՐԱՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Իր զուր ճիգ ըրաւ միտքը կեդրոնացնելու: Թուեցաւ որ իր ամբողջ շունչը թելէ մը կախուած է, ու իր ճիգէն այդ թելը կը պրկուի, կը պրկուի եւ պիտի փրթի վերջապէս: Սարսափեցաւ: Մինակութիւն փնտռած էր, որպէսզի ջիղերն ու մտածումը հանգչին, մինչ ընդհակառակն, առանձնութիւնը ինք աւելի կը խռովէր: Ոտքի ելաւ հապճեպով, ու դարձաւ կայարան: Նոյն պահուն իսկ, հեռուէն, երկաթուղիի մը սուլոցը ցատկոտեց օդին մէջ: Անիկա Դաւիթի փրկութիւնը եղաւ: Ջիղերն եւ ուղեղը հանդարտեցան մէկէն, սկսաւ վազել հրճուալից: Ու վարէն, կառախումբը դեռ կայարան չհասած, նշմարեց զանոնք, համբուրուեցան խելայեղ, մինչ արցունքները երեքին ալ աչքերէն անզգալաբար կը հոսէին:

***

Բաղաք վերադառնալէ առաջ, Դաւիթ կինն ու զաւակը տարաւ անտառ: Ողողուած անսահման երջանկութեամբ, Դաւիթ չէր ուզեր մտածել իսկ մօտեցող մեկնումին վրայ: Զաւկին ու կնոջ մէջտեղ, ան անջատուած էր արտաքին կեանքէն, ինքզինքէ՛ն ալ, եւ բաժնուած անոնց մէջ: Արեւը սակայն կը սկսէր ուժասպառիլ, սահիլ երկինքէն վար, ու անհրաժեշտ էր բաւական արեւով մեկնիլ, որպէսզի իրիկուան իննին գոնէ կարենային քաղաք հասնիլ:

Յանկարծ Դաւիթի կռնակէն ձայն մը կանչեց.

— Հոս նայէ նայի՛նք անգամ մը, զինուո՛ր:

Դարձաւ իսկոյն, զիրենք խանգարող այս անծանօթին դէմ քէնով լեցուած: Զօրաբաժնի հրամանատարը կը մօտենար ետեւէն իր հետեւորդով: Անմիջապէս Դաւիթ շտկուեցաւ, տուաւ պաշտօնական բարեւը եւ սպասեց:

— Զինուոր մը պարտական է քիչ մը աւելի ուշադրութիւն դարձնել իր չորսդին. պէտք է ձա՞յն տալ որ պարտականութիւնդ կատարես, բարեւ մը տաս...

Ձայնը խիստ էր եւ աչքերը դաժան: Իր հետեւորդը, որ յոյն երիտասարդն էր, կը ժպտէր ուրախութեամբ ու հեգնանքով լեցուն:

— Ներողութի՛ւն, քօմանտան էֆէնտի...

Հրամանատարը մտիկ չէր ըներ սակայն: Բանի մը քայլ մօտեցած, խօսեցաւ Դաւիթի կնոջ, շոյող, մեղմ ձայնով.

— Այս զինուորին կի՞նն էք:

— Այո՛, — համարձակեցաւ պատասխանել անիկա, վախկոտ արտայայտութեամբ ու տղուն ձեռքէն ուժով մը բռնած:

— Հայտէ՛, այս անգամ ներեմ ուրեմն, դարձաւ հրամանատարը Դաւիթին.

— Տղուդ եւ կնոջդ մեղքնալո՛վ կը ներեմ:

— Շնորհակալ եմ, քօմանտան էֆէնտի, — թոթովեց Դաւիթ երախտագիտութեամբ —, Աստուած երկար կեանք տայ ձեզի...

Հրամանատարը կը խօսէր կնոջը հետ: Անընդհատ հարցումներ կ'ուղղէր, առողջութեան, տղուն, կենցաղին ու հազար եւ մէկ տեսակ չնչին բաներու մասին, միշտ նոյն մեղմ, շոյող եւ կարեկցոտ ձայնով:

Մէկէն հարցուց.

— Ո՛ւր պիտի անցընէք այս գիշերը...

— Բայց, տո՛ւն պիտի վերադառնամ:

— Ինչպէ՞ս, — հարցապնդեց զարմացած արտայայտութիւն մը առնելով — քաղա՞ք պիտի վերադառնաք ասկէ վերջ:

— Ուլա՛ն, չե՞ս մեղքնար ասոնց, դարձաւ Դաւիթին:

— Բայց ի՞նչ կայ որ, քօմանտան էֆէնտի,
յարեց Դաւիթ վատ նախազգացումով մը լեցուած:

Բարկացաւ հրամանատարը.

— Մեղք չէ՞ մատամին, պուտա'լա, հինգ ժամ ճամբորդեր է յոգնած, ոսկորները կոտրտած, հիմա նորէ՞ն այդ չարչարանքը պիտի կրէ: Հապա սա մանուկը մ'ը վա'լլահի, խելքս հասած չունի..

— Իրաւունք ունիք, բայց...

— Դեռ անիկա բոլորը չէ: Մէկ երկու ժամէն գիշեր պիտի ըլլայ: Մի՛ս մինակ, այս երիտասարդ ու աղուոր կինդ իր պզտիկին հետ ինտո՞ր պիտի վտանգիս լեռներու մէջէն ըլլալիք ճամբորդութեան:

«Երիտասարդ, աղուոր» բառերը մուրճի թնդիւնով զարնուեցան ուղեղին, ու սարսռաց Դաւիթ: Հոգին կ'ալեկոծէր մութ խորհուրդներու կուտակումով մը, բայց պէտք էր ինքզինքը բռնէր, որովհետեւ ներսի փոթորիկէն բան մը յայտնել իր կորուստը պիտի ըլլար: Զսպեց ինքզինքը, ջանաց մնալ հանդարտ ու յարգալիր: Հրամանատարին վերջին առարկութիւնը ազդեց Դաւիթի միամիտ ու մաքուր կնոջ: Վախ մը մտաւ մէջը գիշերով կատարուելիք ճամբորդութեան հեռապատկերէն:

— Իրա՛ւ, հոս մնամ եւ վաղը առաւօտ մեկնիմ աւելի լաւ կ'ըլլայ, չըլլա՞ր Դաւի՛թ:

— Հապա՞, հապա՛, հաստատեց հրամանատարը փութկոտութեամբ:

— Ո'ւր պիտի մնան սակայն, հազիւ կրցաւ արտասանել Դաւիթ:

— Իմ բնակարանս,— անփոյթ շեշտով մը ըսաւ հրամանատարը, եւ աչքերը յառեց պարապին:— Վերի յարկը պարապ երկու սենեակ կայ...

«Իմ բնակարա՞նս...». ըլլալիք բան չէր ատիկա: Դաւիթի աչքերը խաւարեցան, ու կոկորդին խեղդուուքի պէս բան մը եկաւ: Շունչը կը պակսէր ու սիրտը դանդաղ ու տենդագին կը զարնէր:

— Ո՛չ, չըլլար...

Գրեթէ պոռալ մըն էր իրենը.

Հրամանատարը չէր սպասեր այս մերժումին: Կէս մը ապշած, կէս մը զայրացած, դարձաւ Դաւիթին: Մտադրութիւնը հրամայական ըլլալ էր:

(13) Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

վուրդին հետ միասին, իրաւունք ունի՝ 1.— Պահանջելու գրաւուած հողամասերու վերջնական ազատագրումը, որ անհրաժեշտ է Եւրոպայի խաղաղեցման համար։ 2.— Ցոյց տալու որ Սարի շրջանի բնակչութիւնը էապէս գերմանական է։ 3.— Պահանջելու որ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ հատուածները ինքնորոշման իրաւունք ունին։

Յետոյ խօսելով հատուցումներու մասին, գերման վարչապետը կ'ըսէ.

— Եթէ փորձագէտները կ'ուզեն գիտնալ Գերմանիոյ ներկայ տնտեսական վիճակը, պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրեն այս ծանր խնդիրը՝ հասկնալու համար թէ երկիրը ի՛նչ կրնայ հայթայթել իր սեփական միջոցներով։ Գերման ժողովուրդը ամենամեծ կարեւորութիւն կուտայ այս քննութեան։ Հատուցումներու խնդրին լուծումը պէտք է անխախտ պահէ դրամին արժէքը եւ ամէն պարագայի անկարելի դարձնէ նոր թղթադրամի շրջաբերութիւնը։

Աւստրիոյ ընկերվարականները եւ Անշլուսը

Վիեննացի ընկերվարականներէն Պրայթնէր «Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ յօդուածով մը կը խօսի Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման մասին ու կ'ըսէ.

— Մեր բոլոր յոյսերը դրած ենք գերմանեւաւստրիական բանակցութեանց վրայ, որոնք պիտի սկսին շուտով՝ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Վիեննայի տնտեսական զարգացման համար «Անշլուս»ը շատ կարեւոր է։ Վիեննա այն ատեն պիտի դառնայ այն մեծ կեդրոնը, ուսկից պիտի մեկնին առեւտրական բոլոր ճամբաները դէպի Արեւելք։

«Չենք գիտեր թէ ե՞րբ պիտի հռչակուի Անշլուսը, սակայն ստոյգ է որ ո՛չ մէկ բան պիտի կրնայ արգիլել զայն, որովհետեւ ժողովուրդին 100ին 90ը կը պահանջէ զայն բարձրագաղակ՝ գերման մեծ Հանրապետութեան երկրորդ մայրաքաղաքը դարձնելու համար Վիեննան։

⁂ Աւստրիոյ հանրապետութեան նորընտիր Նախագահ Միքլաս եւս տեսակցութեան մը մէջ ինքզինքը կողմնակից ցոյց կուտայ Աւստրիոյ միացման Գերմանիոյ։ Միքլասի յայտարարութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործեցին, որովհետեւ Յեղափոխութենէն վերջ կազմուած Ազգային Սահմանադիր ժողովին մէջ յիշեալը միակն ըլլալով ընդդիմացաւ Սահմանադրութեան 2րդ յօդուածին, որ կ'ըսէր. «Աւստրիա մէկ մասն է գերման հանրապետութեան»։

⁂ Ծնունդի առթիւ խիստ սրտագին շնորհաւորութիւններ փոխանակուեցան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ։ Վիեննայի «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ» թերթը հրատարակեց գերման վարչապետ Հէրման Միւլլէրի «Ծնունդի շնորհաւորութիւնները Աւստրիոյ Գերմաններուն»։ Շնորհաւորութիւններ ղրկած է նաեւ Գերմանիոյ դատական Նախարարը Քոխ, որ կ'աւելցնէ թէ Գերմանիա եւ Աւստրիա կառավարական բարձր պաշտօնատարներ փոխանակելով աւելի կ'ամրացնեն իրենց բարեկամութիւնը։ Գերմանիա եւ Աւստրիա պիտի ընդունին պատժական նոյն օրինագիրքը եւ երկու քոյր ազգերու մերձեցումը հետզհետէ աւելի պիտի շեշտուի բոլոր մարզերու մէջ։

Թուրքերը կը սորվին նոր տառերը

Ընկիւրիէն կը հեռագրեն.

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին հարիւր հազարաւոր պաշտօնեաներ ու զինուորականներ լատինական տառերով գրել կարդալ սորվեցան թրքական դպրոցներուն մէջ։

Ամբողջ երկրին մէջ բացուած են ազգային դպրոցներ («Միլլէթ մէքթէպի»), ուր պիտի ուսանին 20 տարեկանէ վեր անուսները։ Միայն Պոլսոյ դպրոցները կը յաճախեն 200,000 աշակերտներ։

Կրթական գործավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է որպէսզի մինչեւ տարւոյն վերջը 400,000 այրեր ու կիներ գրել կարդալ սորվին։

Լատիներէն տառերով տպուած գիրք մը Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով 200,000 օրինակ տպուեցաւ։

Աֆղանիստանի կռիւները

Լոնտոնի աֆղանական դեսպանատունը կը հաղորդէ որ կառավարական զինուորները մեծ պարտութեան ենթարկած են ապստամբները։

Ռուսական օդանաւ մը ճամբայ հանուած է դէպի Քապուլ՝ խորհրդային քաղաքացիները ապահով տեղեր փոխադրելու համար։ Գերմանները կարգադրութիւններ ըրած են 20 Գերմաններ պաշարման շրջանակէն դուրս փոխադրելու համար։ Օտարահպատակ բոլոր կիներն ու երախաները հետզհետէ պիտի փոխադրուին Թաշքենտ (Թուրքեստան) եւ Փէշավար (Հնդկաստան)։

Կառավարական զօրքերը կը շահին ամէն ճակատի վրայ։ Հիւսիսային կողմը ապստամբները կը նահանջեն, մինչ Ճէլալապատի կողմէ բազմաթիւ կարեւոր ցեղախումբեր հպատակութիւն կը յայտնեն կառավարութեան։ Ասոնց մէջ են Մոհմանտներու եւ Խուկավրիներու կարեւոր ցեղախումբերը։

Կ'ըսուի թէ Քանտահար գացած են միայն Սուրէյեա թագուհին եւ մայր թագուհին։ Իսկ Ամանուլլահ թագաւորի ուր գտնուելուն մասին ստոյգ տեղեկութիւն չկայ։

Մահափորձ գաղտնի ոստիկանի մը դէմ

Զաղրէպէն կը հաղորդեն որ երկուշաբթի գիշեր անծանօթ մը, որ սրճարանի մը հեռաձայնի խցիկին մէջ պահուըտած էր, ատրճանակ պարպեց գաղտնի ոստիկան կրաուէրի վրայ, երբ այս վերջինը խցիկէն ներս պիտի մտնէր։

Անհաբեկիչը յաջողեցաւ փախչիլ։ Զոհը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ՝ խիստ ծանր վիճակի մէջ։

Արաբները զիրար կը ջարդեն

Ամմանէն կը հաղորդեն թէ Անդրյորդանանի սահմանագլուխին վրայ Վէհապիները ջարդած են Լաթուալի կարեւոր ցեղախումբէն մեծ թիւով մարդիկ։

Նոյնպէս սպաննուած է Շէյխ Իպն Ճամաան, յիշեալ ցեղախումբի պետերէն մէկը, որ ուզած էր հետապնդել յարձակողները եւ վրէժ լուծել։ Թշնամին գերակշիռ ըլլալով, սպաննուած են նաեւ ցեղապետին ընկերակցող բոլոր ձիաւորները։

Ամբողջ շրջանը գրգռուած է։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration — խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

28 DÉCEMBRE 1928

ՏԱՐԻ   ԹԻՒ 840

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ԱԼ ՄԵՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

...ֆրանսայի բոլորտիքը ման գալէ յետոյ, կանգ առնենք ...մեան Եւրոպայի բուն կեդրոնին, Փարիզի վրայ։

...ի՞նչ փոխուեցաւ, անցնող տարուան ընթացքին, այս շքե... ...ուք ոստանին մէջ, հայկական տեսակէտով։

...Ոչի՛նչ՝ դէպի լաւը։ Մխիթարական է, միայն, ցիրուցան ...ութեան տնտեսական վիճակը, անշուշտ չարաչար աշխա... ...քի գնով։ 1926-1927ի ծանր տագնապէն յետոյ, ոտքի ...նած են մեր չարքաշ աշխատաւորներն ու արհեստաւոր... ...ը, եւ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, կրնան իրենց գլուխը ...ել, առանց մարդու կարօտ մնալու։ Ե՞րբ են անճրկեր հայ ...աւորին միտքն ու բազուկը։ Ընդհանրապէս, օրուան ...ակին վրայ բան մը կ՚աւելցնէ նաեւ կինը, պանդոկի մը ...ինը կամ սեփական տնակի մը ծոցը։

Այստեղ ալ կը սկսի բուն տագնապը։ Արդար վաստակ, ...աշար միշտ բարձր,— բայց որո՞ւ համար այս բոլորը...

...վեցերորդ տարին է, եւ երախաները մեծ մասով մոռցած ...հայերէնը։ Փոխելով ծանօթ խօսք մը, կրնայինք ըսել,— Մա... ...ն զմէր մոռացաւ։ Այլասերում՝ դպրոցէն, կա՛մ փողոցէն։ Անշուշտ կան բախտաւոր շրջաններ, ամփոփ համախմ...ներ, ուր երախան ալ կը խառնուի օրուան կեանքին, եւ ...պահէ մայրենի լեզուն։ Բայց, ստորիճանաբար տեղի պիտի ...ն անոնք ալ, ինչպէս յարդը համայնակուլ բոցին առջեւ, ...է ծնողքը, գոնէ ծնողքը չհսկէ։

...ի՞նչ կ՚ընէ «ազգ»ը, Փարիզի «ազգային ազգը», այս ծի... ...ը փրկելու համար։

Ոչի՛նչ։ Երեք տարի անցաւ,— ծրագիր, ժողով, որոշում։ ...օր-վաղը։ Երկու մանկապարտէզ ունէինք, մէկը՝ քաղաքին ...ը, Փլաս տ՚Իթալի, միւսը՝ արուարձան մը, Ալֆորվիլ, որ ...լի քան 2000 հայութիւն կը համրէ, համախումբ։ Երկուքն ...փակուեցան, եւ մէկ տարիէ ի վեր կ՚իմանանք թէ երկուքն ...պիտի վերաբացուին։ Հարիւր մանուկ 15,000 հայութեան ...ջ, եթէ այս ալ խաղ մը չէ։

Դուրս ձգելով քաղաքական կուսակցութիւնները, մամուլը ...զանազան միութիւնները, ինչ որ Փարիզի ազգային կեանք կը ...ենք, ամփոփուած է ժամուն բակը, ընդ հովանեաւ ափ մը ...երու, որոնք իրենց մենաշնորհը օրինականացուցին, իրենց ...ննձայքին յարմարցնելով երկրին մէկ օրէնքը (Association [C]ultuelle).

Մինչեւ այսօր ալ, այդ մարդիկը չեն ուզեր հաշիւ տալ ...ութեան, դրսեցիներուն, սա «մուհաճիր»ներուն (15,000 ...), ոչ ալ պատասխանատու կը զգան իրենք զիրենք։ Թերեւս ...կին Հանոյի գործերը աւելի յստակ են, քան այս մարդոց ...բողջ գործունէութիւնը, բարոյական թէ նիւթական։

Եւ սակայն արժանի ենք։ Երբ հինգ արի քաղաքացի չի ...ուիր ափ մը mercantiներ պատասխանատուութեան կանչելու, ...նչ իրաւունքով կը գանգատինք։ Այդ հինգ մարդը կը գըտ...ուի Պոլսոյ մէջ, քէմալական իշխանութեան տակ, ազգային ...աւութիւն մը պաշտպանելու համար, բայց Դիոգինէսի ...պտերով անգամ չի ճարուիր, այս ազատ երկնքին տակ...

Փախչի՛նք այս կարծրացած պողոտաներէն, շունչ մը առ...ու համար գաւառի մէջ, Միջերկրականի ափը։

Կազդուրիչ է պատկերը՝ Մարսէյլի մէջ, հաշուելով ամբողջ ...ջանը։

Այս բազմահայ շրջանը — երկրորդը՝ Փարիզէն յետոյ — ...նի ազգային կազմակերպութիւն, առաջնորդարան, վարչու...թիւն, երեսփ. ժողով, դպրոցներ և մատուռ-մանկապարտէզներ։

Իբրեւ պատասխան խմբագրականի մը (7 դեկտեմբեր), Մարսէյլի վարչութիւնը կը յայտարարէր թէ ունին ինը կրթա...ն բոյներ, 720 աշակերտներով (4-13 տարեկան) եւ 16 ու...ցիչներով։ Մենք դիտողութիւններ ունէինք, եւ Մարսէյլի ...ր ընկերները, որոնք սատանձնած են այս շրջանին կազմա...րպութեան հոգը, չեն կրնար պնդել թէ ամէն ինչ լաւ է ըն...ացեր, կամ լաւ կ՚ընթանայ։ Բայց երբ տեղ մը աշխատանք ...փելու, գործ արտադրելու տրամադրութիւն կայ, անշուշտ ...ն պէտք է ըլլան բոլոր սրտցաւ հայրենակիցները։ Իսկ Դաշ...ակցական մամուլը միշտ իրաւունք ունի աւելին պահանջելու ...ր ընկերներէն, եւ մատնանշելու անոնց վրիպումները։

Լաբիւրինթոս մը՝ Լիոնը, իր շրջաններով։ Կազմակերպու...թեան փորձեր եղան. ընտրովի վարչութեան դէմ սարքուեցաւ ...րիշ մը, առեւտրական գրասենեակի մը կողմէ։ Այս երկրորդէն ...նեցաւ երրորդ մը, արդէն պատմութեան անցած։ Տարուան ...րջը, առաջինը գումարած ըլլալով իր Պատգամաւորական ...ժողովը (9 դեկտ.), պաշտօնապէս յայտարարեց թէ տէրն է ...կացութեան։

Ուրեմն, հարկ է սպասել իրական գործին։ Եւ ամէնէն ...առաջ, դպրոցներու բացման, սկսելով բուն իսկ Լիոնէն։ Ութ ...հազար կը հաշուեն ամբողջ շրջանի հայութիւնը, բայց իրենց ...հարցնելու է թէ քանի ծաղկոց ունին, կամ ունի՞ն արդեօք։

Ազգային կազմակերպութիւններէն անմիջապէս յետոյ, այս ...գետնին վրայ, մեծապէս պատասխանատու են Հայրկ. Միու...թեւնները։ Անոնք, ամփոփելով իրենց անջատ ճիգերը, կրնան ...հարթել ճամբան եւ հրաշքներ գործել։

Պատերազմէն առաջ, հատ-հատ Հայեր կը փրկուէին Թրքա...կան սպանդանոցէն, «մէկ Հայը մէկ ոսկի»։

Նոյն ձեւով կրնանք փրկել նոր սերունդը, սպիտակ ջարդի ...արհաւիրքէն, այս ազատ այլ համայնակուլ ափերուն վրայ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԻՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞ ԹԷ ՈՉ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը (8 դեկտ.).

— «Սխալ է հապճեպ դատաստան ընել ու արտայայտուիլ Թուրքիոյ շուրջ, մանաւանդ պէտք չէ Թուրքերու բարենորոգչական ներկայ շարժումներն ու եռանդը, ստորագնահատած ըլլալու համար գերագնահատելու չափազանցութեան մէջ իյնալ։ Կը սխալին անոնք, որ կը պնդեն թէ Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը անձի մը քմահաճոյքին արդիւնք վաղանցիկ երեւոյթ մըն է, բայց կը սխալին նաեւ անոնք, որ կը հաւատան թէ վերէն հրամայուած ու բռնի գործադրուած փոփոխութիւններով դարաւոր չարիքն ու ապականութիւնը դարմանուած եւ Թուրքը բոլորովին նոր ու հրաշալի արարած մը եղած է։ Ցետոյ, թէեւ մենք Հայերս յարաբերութենէ զրկուած ենք Թուրքիոյ ներքին մասերուն հետ, բայց միջավայրը այնքան ծանօթ է մեզ եւ Պոլսոյ ու գաւառներու Թուրք թերթերը, հակառակ իրենց կաղապարեալ ձեւին, այնքան առատ տեղեկութիւններ կը հայթայթեն, որ դժուար չէ ճշտութեան շատ մօտիկ գաղափար մը կազմել պատահածներուն մասին, եւ հաշուել անոնց հաւանական հետեւանքները։ Վերջապէս պէտք է նկատի ունենալ թէ Թուրքիոյ մէջ նոր պատմութիւն մը չէ որ կը սկսի, այլ հին պատմութիւնն է որ կը շարունակուի։ Թուրքիոյ «բարենորոգումն» ու «արդիականացումը» յանկերգ մըն է, որ աւելի կամ նուազ անկեղծութեամբ կը յեղյեղուի 150 տարիէ ի վեր։ Սուլթան Մահմուտ եւ իր ժամանակակիցները, Մեծ Րէշիտ բաշան, Ալի եւ Ֆուատ բաշաները, մանաւանդ Միտհատ, երկիրը արդիականացնելու համար շատ աւելի լաւ պատրաստուած ու ձեռնհաս մարդիկ էին, քան Քէմալը, եւ կարգ մը հիմնաւոր փոփոխութիւններ ալ ըրին, որոնք խորունկ ազդեցութիւն ունեցան Թուրքիոյ պատմութեան վրայ, եւ եթէ արժանաւոր յաջորդներ ու իրենց գործը շարունակողներ գտնուէին, հաւանաբար Թուրք կայսրութիւնը նուաբեկութենէ կը փրկուէր։ Պէտք չէ սակայն անտեսել որ մէկ ու կէս դարու միջոցին կատարուած բոլոր բարենորոգումները, Թուրքիոյ մակերեսը, Թուրք ժողովուրդին, այն ալ մէկ մասին, երեւոյթը միայն փոխեցին, խորը, էութեան մէջ չկրցան թափանցել, որովհետեւ ժողովրդական զանգուածներու անմատչելի ու անմարսելի մնացին։ Արդարեւ, նոր, արդիական Թուրքը հինէն կը տարբերի, առաւելութիւններով ու թերութիւններով։ Բայց երկուքին անաչառ մէկ բաղդատութիւնը, թերեւս հիներուն նպաստաւոր պիտի ըլլայ, քանզի, իրենց տգիտութեամբ ու յետամնացութեամբ միասին, հիները գէթ ունէին աւանդական բարոյական մը ու կեանքի համար սկզբունքներ, որոնք նորերուն կը պակսին։»

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ Բ. էջի Բ. յօդուածին խորագիրը պէտք է ըլլայ՝ «Նամակներ իտալիայէն», թարգմանուած՝ մեր թղթակցին կողմէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐՋ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՇՈՒՏՈՎ

Պոլսոյ *Ազգամ* թերթը իր 22 դեկտմ. թիւին մէջ կը գրէ.— *Պոլսոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեանց էութիւնը սա է.— Քանի մը օր առաջ, լուր առնուած է որ կարգ մը անձեր գաղտնի գործունէութեամբ մը կը զբաղին Պոլսոյ մէջ։ Անմիջապէս քննութեան կը ձեռնարկուի եւ պէտք կը տեսնուի հարցաքննելու կարգ մը անձեր, որոնք կասկած ներշնչած էին։ Ասոր վրայ, չորեքշաբթի իրիկուն կարգ մը անձեր կը տարուին Ոստիկանութեան Տնօրէնութեան կեդրոնը եւ կը հարցաքննուին։ Մէկ մասը ազատ կ՚արձակուի, իսկ 14 հոգի ձերբակալման հրամանագրով արգելարան կը ղրկուին։*

Ձերբակալութեան լուրին տարածուելուն վրայ, երէկ գրոյց ելաւ թէ բռնուածներուն մէջ ծանօթ անձեր կան եւ ի մէջ այլոց ջնջուած Յառաջդիմասէր կուսակցութեան պատկանող փաշաներ, որոնք ձեռնարկած են եղեր պետական հարուած մը փորձելու։ Մինչդեռ, այս լուրը ո եւ է հիմ չունի։ Խնդիրը մեծցուածին չափ կարեւոր չէ։ Միայն կ՚ըսուի թէ ձերբակալուածներուն մէջ կան յոյն թեթեւաբարոյ կին մը եւ չորս ոչ-իսլամներ։

Կուսակալը եւ ընդհ. դատախազը վճռապէս կը հերքեն «Սօն Սաաթ»ի այն լուրը, թէ ձերբակալուածները կապ ունին անկեալ խալիֆային հետ։ Արդարեւ, ձերբակալուածները վարի դասէն մարդիկ ըլլալով, հաւանական չէ որ այս տեսակ կապ մը ունենան։

⁂ Պոլսոյ փոխ-կուսակալ եւ քաղաքապետ Մուհիտտին պէյ հետեւեալը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.—

«Օրէնքի սահմանին մէջ կատարուած ձերբակալութիւններ կան։ Բնականաբար ասիկա կապ ունի դէպքի մը հետ, բայց այս դէպքը կը վերաբերի թէ կառավարութեան եւ թէ անհատներու իրաւունքին։ Գործերը ընդհ. դատախազութեան անցած են, մօտերս դատավարութիւն պիտի ըլլայ։

«Ձերբակալուածներուն մէջ կրնան անմեղներ ալ գտնուիլ, յանցաւորներ ալ։ Հետեւաբար, ճիշդ չէ հիմակուընէ ո եւ է բան ըսել. արդիւնքը դատավարութեան ընթացքին կրնաք հասկնալ։ Ձերբակալուածներուն մէջ աչքառու մարդիկ չկան»։

⁂ Ընդհ. դատախազ Քէնան պէյ ըսած է «Սօն Սաաթ»ի մէկ խմբագրին.—

«Մեզի եղած տեղեկատուութեան մէջ յանցանքի պարագայ տեսանք, եւ քննութեան ձեռնարկեցինք։ Ակներեւ է թէ գաղտնի մնալու է խնդիր մը, որ դեռ չէ պարզաբանուած ամբողջովին։ Քննութեանց արդիւնքը քանի մը օրէն պիտի հասկցուի»։

⁂ *Քննութիւնը կը կատարուի երկրորդ հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ, իսկ ընդհ. դատախազը անձամբ կը հարցաքննէ ձերբակալուածները։*

Աֆղանիստանի ապստամբութիւնը

Փարիզի աֆղան դեսպանատունը կը հաղորդէ որ կացութիւնը գոհացուցիչ է մայրաքաղաք Քապուլի եւ շրջականերուն մէջ։ Խուժիանի ցեղախումբը հպատակութիւն յայտնեց կառավարութեան. Մէհմէնտ ցեղախումբը՝ միացած արքայական զինուորներուն, յաջողեցաւ ապստամբները վանել Ճէլալապատի շրջականերէն։ Ալի Ահմէտ խանի հրամանին տակ գտնուող զինուորները Սուրխարուտէն ճամբայ ելան՝ հետապնդելու համար ապստամբները, որոնք Ճէլալապատէն անդին կը փախչին։

⁂ *«Հավաս»ի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ բազմաթիւ ապստամբներ ստիպուած են զէնքերը վար դնել՝ ձմեռուան խստութեան պատճառաւ։ Այս դադարէն կ՚օգտուի Ամանուլլահ թագաւորը, որ առանձին առանձին կը յարձակի ցեղախումբերուն վրայ եւ զանոնք անյոյս վիճակի մէջ կը դնէ։*

⁂ *Անգլիական զինուորական օդանաւերով Քապուլէն ողջ առողջ Փէշավար փոխադրուեցան 21 ընտանիքներ։ Ասոնց մէջ են ֆրանսական դեսպանին եղբօր աղջիկները, ֆրանսացի եւ գերման ուսուցիչներ և ճարտարագէտներ, ինչպէս նաեւ իտալացի, թուրք, գերման, հնդիկ եւ պարսիկ պաշտօնատարներու կիներ ու երախաներ։*

Նոր ձերբակալութիւն, նոր մեղսակիցներ

«Կազէթ տիւ Ֆրան»ի խնդիրը երթալով կը բարդանայ։ Հարցաքննիչ դատաւոր Կլար, առջի օր կատարեց 7րդ ձերբակալութիւն մը եւս յանձին Ռոպէր-Շառլ-Օկիւստ Ժիյեոյի, 43 տարեկան, ճարտարագէտ, Պատուոյ Լեգէոնի ասպետ, որ հիմնադիրն էր «Էնթէրփրէս» գործակալութեան։

Ժիյեօ պատմեց թէ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի խմբագրապետ Փիէր Օտրպէրը ճանչցած էր կրթական Նախարար տը Մոնզիի գրասենեակին մէջ։ Երբ տը Մոնզի հանրօգուտ շինութեանց Նախարար եղաւ, ինք պաշտօնի կոչուեցաւ այդ Նախարարութեան մէջ, ուր մնաց տարի մը։ 1928 ապրիլին Փիէռ Օտրպէր իրեն առաջարկեց տնտեսական-ելմտական տեղեկատուութեանց գործակալութիւն մը հիմնել՝ մեծ դրամատան մը հաշւոյն։ Ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՅՏՈՎ...

Տեղեկացանք Արմենակ Բանթիկեանի գործունէութեան։Լսեցինք որ՝ այս պարոնը Մ. Քէմալի մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ... Ու հետեւցուցինք թէ հրէշ մըն է։

Իմ նպատակս չէ այս պարոնին պաշտպանողականը ընել...

Բայց, Անգլիացիներուն դէմ գործելը վնաս մը կը բերէ՞ մեզի...։ Անգլիացիները ատենին մեր պաշտպաններն էին։ Բայց քանի՛ քանի՛... տարիներ առաջ։ Մեր մամիկները հազիւ կը յիշեն զայն։ Կ՚ըսեն թէ 1920ին մօտերն էր...։ Հեռաւոր անցեալ մը։ Անկէ ի վեր Բանթիկեաններէ շատ աւելի ազդու անձնաւորութիւններ սպունգը քսեցին տախտակին վրայ։

Շատ մը բարձրաստիճան զինուորականներ յանկարծ իրենց մէջ զգացին արուեստին կրակը, ու խղճմտօրէն սկսան պեղումներ կատարել Թուրք գեղեցկութեան մորթին վրայ։

⁂

Կ՚ուզեմ բողոքել նաեւ այն մտայնութեան դէմ, որով միայն Հայերուն կը վերապահուի առաջնակարգ մատնիչներ արտադրելու փառքն ու մենաշնորհը։ Թուրքերն ալ ունեցած են...

Պատմեմ.

«Քէփթըն» Պէնէթի պաշտօնակից՝ «քէփթըն» Քըմինկ ալ ունէր քանի մը լրտեսներ։

Անոնց մէկը, նորէն Հայ մը, յաջողած էր ծանօթանալ մի ոմն Խալիլ պէյի հետ, որուն պաշտօն տրուեցաւ պատերազմական Նախարարութենէն կարեւոր «տոքիւման»ներ իւրացնել, եւ զանոնք ընդօրինակելով, պատճէնը տալ Անգլիացիներուն։

Խալիլ պէյ, իբր վարձատրութիւն խոստացուած շատ մեծ (ըսենք 50,000 ոսկի) գումարին գանձումին կը սպասէր անհամբեր։ Բայց այդ փառաւոր Թուականին նախօրեակին խենդեցաւ։

— Խղճի խայթէ՞, հարցուցի բարեկամիս որմէ տեղեկացած էի այս եղելութիւններուն։

—Ո՛չ, գումարին հասակէն... գլխու պտոյտ մը,— պատասխանեց ան։

—. *«Վափորըմ պէքլիյօր», սիզի Աւրուփայա կէօթիւրէճէյիմ, 50,000 լիրամ վար»...,* կը ճառէր խեղճը իրեն հանդիպողներուն։

⁂

Գլխու պտոյտով վերջանալ...

Ահա տարբերութիւնը։

ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՆ ՈՒ ԱԿՆՈՑԸ

Սօն Սաաթ *կը գրէ թէ ակնոցի վաճառականները վերջերս եռանդուն գործունէութիւն մը ունին եւ մեծ շահեր կ՚ապահովեն, նոր տառերու ընդունուելուն առթիւ։ Որովհետեւ բառերը հիմա իրարու փակած գիծով է որ կը գրուին եւ շատ տեղ բըռնելուն համար աչքը աւելի կը յոգնի։*

ԿԻՐԱԿԻԻ ԴԱԴԱՐԸ ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Պոլսոյ երեսփոխան Հիւսէյին պէյ կը յայտարարէ թէ Ուրբաթի տեղ կիրակին դադարի օր որոշող օրինագիծը կը քննուի կառավարութեան կողմէ։ Յոյս կայ որ այս նստաշրջանին խորհրդարանը կ՚ընդունի օրինագիծը եւ Կիրակիի դադարը կը գործադրուի 1929էն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԻՐԱՆՆ ԱԼ, ԹՕԹՈՒԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ԼՈՒԾԸ, ՃԱՄԲԱՆԵՐ եւ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ ԿԸ ՇԻՆԷ

ԾԱՆՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ ԱԻԱԶԱԿՆԵՐՈՒՆ

«Կապիտիւլասիոն»ներու ջնջումէն յետոյ, Պարսիկ կառավարութիւնը ինքն իր սեփական տան տէրը կը զգայ եւ գրեթէ հաշուի չառներ երբեմնի խնամակալ հարեւաններու ներկայութիւնը: Այլապէս չպիտի կրնար իրագործել շարք մը ծրագիրներ, որոնք մերթ այս, մերթ միւս շահագրգռուած հարեւանին համար հետաքրքրական չէին յարմարեր:

Երկրին մէջ կանոնաւոր ճանապարհներ եւ երկաթուղի ունենալու ծրագիրները մեշա ջուրն են ինկեր՝ շնորհիւ անգլիական ու ռուսական հանրածանօթ stopներու (կանգ ա՛ռ): Առաջինը երբեք չուզեր ռուսական սահմանը միացած տեսնել հնդկական կամ Միջագետքի սահմաններուն՝ երկու հիմնաւոր պատճառներով,— նախ հեռու պահելու համար Ռուսը Պարսկաստանի վրայով սպառնալու իր գաղթավայրերուն, յետոյ՝ այս երկրի անմշակ ընդարձակ տարածութիւնները միշտ նահապետական վիճակի մէջ տեսնելու համար:

Ռուսիան, ընդհակառակն, կ'ուզէր կասպից ծովը միացնել Պարսից ծոցին հետ, բայց մէկ պայմանով— իրեն տրուէր երկաթուղիներու մենաշնորհը: Այս խնդրին մէջ չէր գիջեր ոչ միայն մրցակից Անգլիային, այլ անգամ ոչ շահագրգռուած պետութեանց, ինչպէս Գերմանիային, Ամերիկային, մինչեւ իսկ հեռաւոր Ճափոնին:

Այսօր պատկերը փոխուած է բոլորովին: Մեր երկու հարեւանները կը զգուշանան վրանքաց միջամտութիւններ ընել երբեմնի իրենց հպատակ Իրանի ներքին գործերուն մէջ, միւս կողմէն Փեհլեվիի կառավարութիւնը կը ծրագրէ եւ գործադրութեան կը դնէ այն բոլորը ինչ որ անհրաժեշտ կը գտնէ եւ այն ձեւով, ինչպէս ինքը կը գերադասէ:

Իրերու այս նոր դասաւորման շնորհիւ, ունինք շատ նոր խճուղիներ: Վերջերս շինուեցաւ ամէնէն կարեւոր խճուղիներէն մէկը, որ կ'անցնի Լորիստանի ու Խուզիստանի վրայով եւ Խորամապատէն կ'երկարի մինչեւ Պարսից ծոց: Այս խճուղին կ'ազատէ Պարսկաստանը Միջագետքի միջնորդութենէն եւ հնարաւորութիւն կը ստեղծէ ճամբորդել երկրի ամբողջ երկայնքին վրայ, առանց օտար հողերէ այնքան ամօթաբեր transitներ կատարելու, որ կապուած էր միաժամանակ աւելորդ ծախքերու հետ թէ ճամբորդներու եւ թէ ապրանքներու փոխադրութեան համար, առանց հաշուելու ժամանակի վատնումը: Բնական է նոր խճուղին մեծապէս պիտի նպաստէր երկրին տնտեսական զարգացման: Միւս կողմէ իր երկու ափերուն վրայ փռուած ընդարձակտարածութիւններու վրանաբնակ ցեղերը նստակեաց դարձնելու այնքան էական խնդրին ամէնէն ուժեղ ազդակներէն մէկը պիտի դառնայ:

Կառավարութիւնը, հակառակ նախկիններու վերապահ ընթացքին, երբեք չվարանեցաւ հսկայական ծախքերու եւ զոհողութիւններու հետ կապուած այս ձեռնարկը գլուխ հանելու համար: Կրնա՞ք հաշուել ծախքը, երբ յիշենք միայն Շահի կոչուած գետնուղին, Մազանդրանի մօտ: Խորամապատէն 13 մղոն հեռու փորուած է հսկայ լերան մէջ 65 մեթր երկայնքով, 6 մեթր լայնքով, նոր խճուղիի հրաշալիքներէն մէկը կը կազմէ ու հպարտութեամբ շատ հին օրերէ յիշատակ մնացած Շահփուր կամուրջը կը դիտէ: Հապա զոհողութիւննե՞րը. վերյիշենք այնքան սիրուած Ամիր Լաշքարի սպանութիւնը: Ան այս կարեւոր ձեռնարկի խիճն ու շաղախը իր արիւնով ամրացուց,

Զուր չէ ուրեմն Աբանի 7-8 (29 հոկտեմբեր) պատմական օր հռչակել, երբ Ռըզա Շահ Փեհլեվի իր շքախումբով՝ կազմուած նախարարներէ, խորհրդարանի անդամներէ, լրագրողներէ, կարեւոր վաճառականներէ եւ զինուորականներէ՝ Լորիստան գնաց եւ պաշտօնապէս կատարեց նոր ճանապարհին բացումը: Լոռ ցեղապետները եւրոպական հագուստով, փողկապով, փեհլեվի գլխարկով կը ներկայանան Շահին եւ կը յանձնեն հրազանի թանկարժէք արկղ մը, ի նշան Լորիստանի բոլոր զէնքերու յանձնման եւ իրենց վերջնական անձնատուութեան: Անտեղի չէ այդ առթիւ Շահին արտասանած ճառը ներկայացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.

— «Ես այսօրուընէ կը ներեմ ձեզ բոլորիդ եւ Լոռերուն: Կը ներեմ այն բոլոր յանցանքները, որ մինչեւ այժմ գործուեր են ձեր կողմէ, բայց կարեւոր կը գտնեմ յիշեցնել որ՝ եթէ ձեզմէ մէկ հոգի մտածէ աւազակութիւն կամ ապստամբութիւն գործել, չկարծէք թէ այդ մէկ հոգին միայն պիտի մահուան դատապարտեմ, այլ հրաման պիտի տամ բոլոր Լոռերը բնաջնջելու: Այս կէտը պէտք է անպայման նկատի ունենաք, որպէսզի չըլլայ թէ հակառակը պատահի: Նաեւ իմ նպատակս չէ, որ Լորիստանի մէջ քանի մը հազար զօրք կեդրոնացնեմ՝ վախնաք եւ խուսափիք գողութենէ եւ աւարառութենէ, այլ առանց այս շրջանին մէջ զօրք պահելու, դուք ինքներդ պիտի հետեւիք: Ի հարկէ կառավարութեան կողմէ այս շրջանին յառաջդիմութեան ու շինարարութեան միջոցներըպիտիստեղծուին եւ այս ճամբուն բացումը խոշոր քայլ մըն է ձեր երջանկութեան համար»:

Յետոյ Լոռերու, Խորամապատ, Բրուջիրդ, Դէզֆուլ եւ ուրիշ քաղաքներու ներկայացուցիչները ճառեր արտասանեցին: Շահին թոյլտուութեամբ այդ գծի թղթատարի անդրանիկ կառքանը տասը ինքնաշարժերէ բաղկացած հուռաններու տակ դէպի Խուզիստան անցաւ: Պալատական նախարարը՝ Թէյմուր Թաշ Լոռերու վրանը երթալով, թելադրեց լծուիլ խաղաղ կեանքի եւ երբեք չբարկացնել Շահնշահը, որ որոշեր է ամէնէն ծայրայեղ պատիժները տալ անսաստող ցեղերուն: Թեհրանէն թռչող օդանաւեր մայրաքաղաքի ազգաբնակութեան կողմէ շնորհաւորական թռուցիկներ կը տեղացնէին հանդիսավայրը, երբեմնի աւազակներու բոյնը, ուրկէ օրը ցերեկով ամէնէն անմեղ, նոյնիսկ տկլոր մէկը չէր կրնար անցնիլ, առանց իր կեանքը վտանգի ենթարկելու:

Շահը իր շքախումբով կը շարունակէ մինչեւ այժմ կատարած իր ճամբորդութիւններէն կարեւորագոյնը դէպի Մարունի, Դէզֆուլ, դէպի Շուշ պատմական գիւղը, ուր պեղումներ կը կատարեն, դէպի Նասիրի եւ աւելի հարաւ, ուր Շահը պաշտօնապէս պիտի կատարէ երկաթուղագծի բացումը:

Այս մասին յաջորդ նամակով:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

Հռոմի «Giornale d'Italia» ի 19 Դեկտ. թիւէն կը թարգմանեմ հետեւեալ թղթակցութիւնը առանց խորհրդածութեան: Թղթակից

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ եւ ԹՈՒՐՔԻԱ

Անհանդուրժելի լուծ մը.— իտալական բարեկամութիւնը եւ անոր ազդեցութիւնը Թուրք քաղաքականութեան վրայ.— կատարելագործուող համաձայնութիւն մը.

Կ. ՊՈԼԻՍ, 17 դեկտ.

«Ժողովուրդներու անկախութեան խանդավառ հետեւորդները բոլորն ալ Սուրիոյ կողմնակից են այս պայքարին մէջ: Ճիշդ է որ Թուրք անկախութեան համար մղուած պատերազմին միջոցին Սուրիացիները թշնամի ճակատին վրայ կը գտնուէին, բայց եւ այնպէս Թուրքերը բաւական ասպետական ոգի ունին, օգնելու համար բոլոր անոնց որ կը պայքարին անհանդուրժելի լուծ մը թօթափելու համար:» Ցեղական թերթի մը այս խօսքերը կ'արտայայտեն ինքնին Թուրք ժողովուրդին զգացումները՝ սուրիական հարցի մասին:

Սուրիան Ֆրանսացիներու կողմէ պարպուելու պարագային, ամէնէն աւելի ուրախացողը Թուրքիան պիտի ըլլար, ոչ թէ որովհետեւ Էնկիւրի կը մտածէ գրաւել այս հողամասը, աշխարհակալական ցնորքներէ տարուած, այլ զանազան նկատողութիւններով, զորս կարելի է այսպէս ամփոփել.

1.— Սուրիոյ մէջ կը գտնուի հակաթրքական կեդրոն մը — քրիստոնեայ Լիբանանը — որուն համար Ֆրանսա միշտ մասնաւորապէս բարեացակամ դիրք մը ունեցած է:

2.— Հակաթրքական կեդրոն մը եւս, Սուրիոյ մէջ կը ներկայացնեն Հայերը, որոնք երկու տարի առաջ Ֆրանսացիներու հետ կռուեցան Ցիւրդիներու դէմ:

3.— Հակաթուրք երրորդ կեդրոն մը կը կազմէ աքսորական Թուրքերու խումբ մը, որ դեռ հաւատարիմ իր հին վարչաձեւին եւ խալիֆայութեան, իր ամէն միջոցներով կը ջանայ պայքարիլ քէմալականութեան դէմ:

Այս երեքին վրայ նաեւ աւելցնենք այն սուր հակամարտութիւնը որ ծագած է Թուրքեւսուրիական սահմանագծին ճշտումէն եւ Աղեքսանդրէթի ու Անտիոքի ամէն ջանքով ծածկուած բայց երբեք մոռցուած հարցէն, դիւրին է հասկնալ թէ ինչ աստիճան շահագրգռուած է Թուրքիան Սուրիոյ պարպումով՝ Ֆրանսացիներու կողմէ, ինչ որ ինքնին վերջ պիտի դնէր այս հակաթուրք կեդրոններու շարժումին:

Ամբողջ Թուրքիան այսօր միահամուռ կը մերժէ տեղի տալ Ֆրանսական պահանջներուն՝ այնքան ծեծուած ու հակամարտ Սուրիոյ սահմաններու ճշտումի հարցին մէջ: Թուրք կառավարութեան ամենափոքր թեքումն իսկ ժողովուրդին համար անհանդուրժելի պիտի ըլլար: Օր չանցնիր որ ժողովուրդին եւ վարիչ մարմիններու հոգեկան այս վիճակը չարտայայտուի մամուլին մէջ:

Թուրքիոյ քաղաքականութեան վրայ Իտալիոյ բարեկամութեան ունեցած ազդեցութեան կարեւորութիւնը մատնանշելու համար, շահեկան է քննել Թուրքիոյ բռնած դիրքը երկու որոշ պարագաներու մէջ:

1924ի վերջերը, Թուրքերը իրենց արեւելեան սահմաններուն վրայ կեդրոնացուցած էին 50 հազար զինուոր եւ որոշած էին ամէն գնով գրաւել Մուսուլի վիճելի հողամասը: Անգլիացիները զինուորական փոքր ոյժ մը ունէին, իրենց գլխաւոր ոյժը կը կազմէր օդային մեծ տորմիղ մը. Թուրքերը դիւրութեամբ պիտի կրնային մայր երկրին միացնել Մուսուլի հողամասը. բանակին գլուխն էր Թուրք զօրավար մը, որ պատերազմներու ընթացքին նշանաւոր հանդիսացած էր Ռուսերու ձեռքէն Բաքուն խլելուն եւ առաջինն ըլլալով Իզմիր մտնելուն համար: Զօրավարը բուռն կերպով կողմնակից էր առանց այլեւայլի գրաւել Մուսուլը, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով քաղաքական աշխարհը եւ միանգամընդմիշտ լուծելով թուրքեւանգլիական հակամարտութիւնը: Սակայն 1926ի գարնան լուր կը սկսի շրջիլ թէ Փաշիստ աշխարհակալութիւնը Անատոլուի գրաւումը կ'ուզէ իրականացնել ու կը պատրաստուի յարձակիլ Թուրքիոյ վրայ: Թուրք կառավարութիւնը ընդհանուր զօրակոչ կ'ընէ. իր տեսակէտէն ու Անգլիացիներու հանդէպ ունեցած իր անդառնալի որոշումէն կը հրաժարի առանց դիմադրութեան: Կ'ընդունի Պրիւքսէլի սահմանագիծը:

Արդ, ինչո՞ւ Թուրքերը հրաժարեցան Մուսուլէն — որ իրենց համար անհաշիւ հարստութեանց աղբիւրը կրնար դառնալ — եւ այդքան յամառօրէն կը պահանջեն Ֆրանսայէն հողամաս մը — բադի կտուց (bec de canard) կոչուած — որ ոչ միայն խոպան է, այլեւ ռազմական որեւէ արժէք չի ներկայացներ:

Պատճառը շատ պարզ է:

1926ին Թուրք կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Իտալիոյ կարծեցեալ յարձակողական դիրքը եւ աշխարհակալական միտումները, եւ այդ իսկ պատճառով հրաժարեցաւ իր իրաւունքներէն առանց դիմադրութեան: Իսկ այսօր, իտալական բարեկամութենէն ուժովցած՝ իր գրաւած դիրքերուն վրայ կը մնայ ու չուզեր հրաժարիլ իր տեսակէտէն: Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ ինչ մեծ նշանակութիւն ունի Թուրքիոյ համար Իտալիոյ բարեկամութիւնը: Փաստ մըն ալ է թէ իտալեւթուրք դաշինքը դրական գործօն մըն է այլ եւս, որուն շօշափելի պտուղները առաջինն ըլլալով Թուրքիան է որ կը քաղէ:

Թուրքերն ալ իրենց կողմէ կը հաւատեն թէ Հռոմի եւ Էնկիւրիի բարեկամութիւնը կոչուած է իտալական արտաքին քաղաքականութիւնն ալ ձեւակերպելու:

ՊԱԼԱՐԱԽՏԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

Երեւանի մէջ՝ իբր պալարախտի դարմանատուն, յատուկ շէնքի մը կառուցումը աւարտելու վրայ է:

Դարմանատունը սկզբնական շրջանին, մանրակրկիտ հետազօտութիւններ պիտի կատարէ, երեւան հանելու համար հիւանդութեան բոյները, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով գործարաններու եւ արդիւնաբերական տուներու վրայ: Պիտի ուսումնասիրէ նաեւ աշխատանքի եւ կենցաղի պայմանները եւ պիտի վիճակագրէ պալարախտաւորները: Դարմանատան բժշկական խնամքները պիտի ըլլան ձրի:

ԳԻՐՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

Յունահայ Տարեգիրք

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թարգմանութիւնները կարեւոր են նոյնիսկ ամենամեծ ազգերու ճոխ գրականութիւններուն համար, իսկ մեզ պէս փոքր ազգերուն՝ անհրաժեշտ ազդակ մըն են ներմուծելու համար նոր շունչ, նոր պատուաստ: Մերթ նոր ճամբայ բանալու, եւ մերթ առաջնորդելու համար ամենամեծ դերը կը խաղան թարգմանութիւնները յաճախ, պայմանաւ որ ընտրութիւնները եղած ըլլան այդ ուղղութեամբ, առանց տարուելու անուններու հմայքէն:

Գ. Կռովարենց որ թարգմանական լեզուի փորձառութիւն ցոյց կուտայ, ձախողած է ձեռնարկին մէջ: Իր տասներկու կտորները, բացի մէկ կամ շատ շատ երկուքէն, նորութիւն մը չեն բերեր, ո՛չ եւս արտակարգ գեղեցկութիւն մը, ըլլան իսկ անոնք Օսկար Ուայլդէն կամ Բոդլերէն:

Յետոյ, խոհեմութիւն չէ, ամէն գնով թարգմանութիւններն ընել թէ՛ չափաւոր եւ թէ յանգաւոր: Աւելի լաւ է յարգել բնագրին երաժշտականութիւնը, խաղերը, նրբութիւնները, փոխանակ զանոնք զոհելու:

Ուսումնասիրական բաժինը կը բանայ Մկրտիչ Պարսամեան, Թլկատինցիի «Ջալըմ տղան»խաղին նուիրուած գրութեամբ մը:

Բ. Թաշեան գիւղը՝ հայ գրականութեան մէջ ուսումնասիրութեամբ շատ մը խնդիրներ կը շօշափէ, աղուոր բաներ կ'ըսէ խենդ խօսքերու հետ, հարցերն իրար կը խառնէ, իրար հետ կը շփոթէ: Այսուհանդերձ վէրքի մը քովէն կը քալէ, թէեւ փոխանակ շիտակ ճամբով երթալու դարձդարձիկ ման կուգայ, առանց ուղղակի մատը դնելու վէրքին վրայ:

Նախ՝ բացարձակապէս կը սխալի երբ Թաշեան կ'ուզէ մեզ ներկայացնել «գաւառական գրականութիւն»ը իբրեւ գիւղի գրականութիւն, կամ, ինչպէս ինք կ'ըսէ՝ գիւղացիութիւնը ընդունիլ կեդրոն ու անոր շուրջ ստեղծել մթնոլորտ եւ հող: Գաւառը միշտ գիւղ չէ բաղկացած: Խարբերդ մը, Մարզուան մը, Երզնկայ մը, Վան մը, նոյնիսկ Կեսարիայէն ետք Էվէրէկ գիւղաքաղաքը մեծ մեծ կեդրոններ էին:

Երբ Արտաշէս Յարութիւնեան, Յովհաննէս Գազանճեան, կամ Թլկատինցի հարցը նետեցին հրապարակ, պոլսական մամուլին մէջ, բռնակալութեան շունչին տակ գաւառը կը հեծէր, չէր կրնար շարժում մը ընել: Նոյն իսկ իրապէս չէր գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթար: Պոլիսը յարաբերաբար ազատ, եւ հաղորդակցութեան մէջ ըլլալու, թէեւ գաղտնի, կարելիութիւնն ունէր դուրսի հետ:

Եւ արդէն հրաշք է գործուած ոտքի պահելով հայ մամուլ մը, վիճաբանելով տոհմիկ գրականութեան շուրջ, յետոյ «վաղուան գրականութեան» շուրջ: Բառերը կը փոխուէին: Էական մասը հարցին կը մնար նոյնը: Ո՞վ կրնար ազգային, տոհմիկ, գաւառական գրականութիւն: ընել,— այն որ հայ ժողովուրդին աւելի մօտիկ էր, անոր ծոցէն ելած, անոր գրկին մէջն էր: Եւ որովհետեւ գաւառի Հայն էր որ մնացեր էր բաղդատաբար մաքուր, պահեր էր աւելի լմնամով իր աւանդութիւնները, սովորութիւնները, հոգիի միամտութիւնն ու զինովութիւնները, երգերը, առածները, տարազները, զարեբու գանձերը: Եւ գաւառի Հայուն, ամէնէն հարուստն էր՝ այդ տեսակէտով՝ հայ շինականը:

Սխալ է ըսել թէ մեր գրականութիւնը «անհաղորդ մնաց տոհմիկ աւանդութիւններու թելադրանքին»: Ինչո՞ւ աչք կ'ուզէ գոցել 95էն վերջ եղած աշխատանքին վրայ, Սմբատ Դաւթեանի Բիւրակններուն վրայ: Ի՞նչն է որ դրդեց Յարութիւնեանը, Գազանճեանը, Գեղամը, Զարդարեանը, եւայլն: Մինչ... ատեն ո՞վ էր այդքան զբ...

Ուրեմն շրջանն էր, շրջանը որ շունչ առնել չէր... Ուրիշ էական հարց մը... մանաւանդ, ուշադրութեան... ռէք:

Ինչպէս կաթիլ կաթիլ... բերէ կը կազմուի... գրականութիւններն առ... սկսին փոքրէն, կամաց կ... հարստանալու, եւ յետոյ... թարկուելու աստիճանական... գացումներու: Մեր վերջին... ջանի գրականութիւնը քաղ... գրականութիւն է եղած, ... գրեթէ անհաղորդ կը մնար... ղովուրդը: Զարթօնքը ... ուած վարէն: Գիւղը ... արհամարհուած, գէթ ... ուած էր: Գրեթէ հիմ չունի... գրականութիւնը: Նոյն իսկ... եան դարձած էր ժողովու... կարելի եղածին չափ գրել... նոր հասկնալի լեզուով մը... կրնար հասկնալ Պէշիկթաշլ... նի, Պէրպէրեանի, Թէրզեա... գրաբար առեղծուածներէն... իր հոգիին ուղղակի խօսող... շունչ կար, ոչ մտերիմ շեշտ... Այդ ատեն էր որ, միտքերը ... մաց կամաց կը հասկնային... կ'ըմբռնէին իրականութիւնը:

Բայց երկունքէն առաջ օր... նաւոր յղութիւնը աւելի նախ... ընտրելի է քան հրաշքի պա... տահական ծաղիկը: Հայ մտա... հանդարտ օրեր չունեցաւ ... երկունքին համար: Խմբագ... չեղաւ իր աշխատանքը: Այ... իրենց ուզած ձեւով կ'ուզէին... բռնել, ամէնքը իրենց ... ուղղութեամբ կ'ուզէին ... Դէպքերն եւս չնպաստեցին...

Այսօր յանկարծ, ահաւոր ... ձաւանջէ մը վերջ, երբ ... ցան շունչ կ'առնենք, երկրէն ... ռու, օտար ափերու վրայ, ... հանդական սարսուռով մը ... տեսնենք որ մեր ինչքերը ... տուներուն, սիրելիներուն ... կորսնցուցեր ենք ուրի՛շ ... ձեր, ուրի՛շ գեղեցկութիւն... ուրի՛շ սիրելիներ: Բնական ... երբ յանկարծ հաւասարակ... ցցուի, ու անուշ բառերով ... ընկոյզ, կը վերապրեցնէ ... մեր առջեւ, յարգանքի կուզան... օրհնելու զինքը, փառաբանե... զինքը:

Բայց սխալ չհասկնանք, զի... ղը մեր նպատակը չէր: Ան... սահմանափակ հորիզոնին ... շուտով պիտի խեղդուէինք, ... ուզէինք յաւիտենօրէն հոն մնալ... Հոն ուխտի պէտք էր որ երթա... յինք, իր ակէն խմելու, ... տալու մեր երակներուն, ... առնելու մեծ ուղեւորութեան... համար, մեծ երկունքին համար... Միայն ատոր համար:

Բ. Թաշեան խօսելով Յ. Օշ... կանի մասին, զայն կը ներկա... յացնէ «անսովոր ու դժուար... մատոյց, à la Paul Valéry... րութեամբ կամ յաւակնութեամբ... չէ որ կ'ըսեմ, արդեօք Թաշեան... իր ըսածին տարողութիւնը... բռնէ՞: Յ. Օշական խիստ բար... պատմող մըն է՝ այն բոլոր... բոսները՝ զոր ես ճանչցած ե... իր գրականութենէն՝ խանդա... են ընդհանրապէս, եւ որոնք ... գեկան մեծ խորք չունին, ... ւիղներ չունին: Վալէրի բա... ստեղծ մըն է առանց արեւի ... զինովութեան: Հաւբերութի... զարգացում պէտք է տա... համար իր արեւէն կամ զինո... վութենէն. աւելի մեծ խորհող... մըն է, փիլիսոփայ մը: Մէկը... միւսը կապ չկայ:

«Կզզի մը կայ պատմական... չորս կողմը Ջուր»ի նշանաւոր... հեղինակը աննկարագրելի ... թեամբ մը կը փորձէ ուսումն... սիրել Վահան Արսլանեանը: Ա... լանեանէ աւելի մեր ուշը... գրաւէ յօղուածին հեղինակը... կարգ մը գիւտերով.

«... Որոնց սիրտը կը ... եւ անսպառ կը մնայ...»

Քիչ մը վարը.

«Հեւասպառ կը սիրէ, սպառ կը սպառի, սիրոյ հին մէջ ինկած կը բռնկի... չայրիր:»

Արմենակ Տէր-Յակոբեան... Համառօտ պատմութիւնը Ամ... նահայ գաղութին, վաւերաթու...

ԼՈՆՏՈՆ - ՈՒԷՍԹՄԻՆՍԹԸՐԷՆ ՓԱՐԻԶ - ԹՐԻՆԻԹԷ

Անցեալ շաբթու կարգ մը մանրամասնութիւններ տուեր էինք Լոնտոն փարիզ ընդծովեայ փապուղիի մը կառուցման յատակագծին մասին։

Հակառակ այս մասին անգլիական կառավարութեան վերապահ ընթացքին, Խորհրդարանին մէջ՝ հարցման մը պատասխանելով վարչապետը յայտարարեց թէ դեռ ատենը չէ եկած այդ մասին լրիւ տեղեկութիւններ տալու, քանի որ կարգ մը շրջանակներ, տակաւին չեն վերջացուցած իրենց ուսումնասիրութիւնները։

Մասնագէտներու հետ խորհրդակցութենէ յետոյ, յատակագծին հեղինակը ընդծովեայ երկաթագծին համար լայնք ընտրած է 2 մեդր 134, փոխանակ 1 մեդր 435ի, որովհետեւ արագութեան, ծանրութեան եւ կառքերու երկարութեան տեսակէտով, այս լայնքը աւելի նախընտրելի կը կարծուի։ Վայրաշարժի հարցն ալ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկուած է։

...րով օրական կարելի պիտի ըլլայ փոխադրել 26,752 անձեր։

Միայն անգլիական բաժնին համար ծախքերը կը հաշուուին 58 միլիոն. 500,000 ստերլին. իսկ ֆրանսական բաժնին համար 99 միլիոն 800,000 ոսկի։ Իսկ տարեկան զուտ հասոյթ կ'ենթադրուի մօտ 12 միլիոն անգլիական։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, յառաջիկայ տարի պիտի կատարուի Եղիշէ արքեպսկ. Դուրեանի քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանը (1879 1929)։ Այս առթիւ կազմուած է կեդր. յանձնաժողով մը, որուն կոչէն կը քաղենք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ա. Հրատարակել հատոր մը 1929 տարւոյ ընթացքին, որ պիտի բովանդակէ Ամեն. Դուրեան Սրբազանի աշակերտներուն, եկեղեցական թէ աշխարհական, բարեկամներուն եւ հիացողներուն գնահատումները, տպաւորութիւնները, յուշիկները եւլն.։ Հատորին սկիզբը պիտի դրուի Ամենապատիւ Յոբելեարին յման...

...կազմը.— Թորգոմ արք. Գուշակեան՝ պատուակալ նախագահ, Մեսրոպ եպ. Նշանեան՝ ատենապետ, Բաբգէն եպս. Կիւլէսէրեան՝ ատենադպիր, Մկրտիչ եպս. Աղաւնունի՝ գանձապետ, Մատթէոս եպս. Գայըգճեան՝ խորհրդական, Կիւրեղ վրդ. Իսրայէլեան, Պր. Կարապետ Նուրեան, Պր. Գրիգոր Մխալեան։

Հասցէ.— Patriarcat Arménien, Jérusalem-Palestine.

«ՌՈՍՏՈՄ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ փարիզի «Ռոստոմ» գրադարանի երեկոյթ - պարահանդէսը, մեծ խանդավառութեամբ։ «Սալ տիւ Շալէ Էտուար»ի շքեղ սրահները լեցուած էին ժամանակէն առաջ, այնպէս որ շատեր ստիպուեցան ոտքի վրայ մնալ։

Ընկեր Արիս հանդէսը բացաւ...

...Պ. Տ. Տիւրացեան, որ նուիրեց 50 ֆրանք եւ շահեցաւ գորգը։

Յաջողապէս անցաւ «Թիւ 5 խնլագարը»։ Գիշերուան ժամը 1էն յետոյ սկսան խրախճանութիւններն ու պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ արշալոյս։

Գրիգոր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

...

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒՍԱԽԱԲ ՀԱՅԵՐ

ԿՐԱՍ.—Քանի մը ամիս առաջ, տեղւոյս հայերուն թիւը 130ը կ'անցնէր։ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէն ամէն ջանք ի գործ կը դնէր եթէ ոչ մանկապարտէզ մը բանալու, գէթ սենեակի մը անկիւնը հաւաքելու գաղութիս պզտիկները՝ անոնց հայերէն սորվեցնելու համար։ «Քրիստափոր»ի ծրագիրը չիրականացաւ, հայրենակիցներու մեծ մասին հեռանալուն պատճառաւ։ Շատերը Լիոն մեկնե...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Հին Յունաստանի Ազգային վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը, հրատարակելու խնդրանքով.

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս ցաւով կը նկատէ թէ տեղական եւ արտասահմանեան կարգ մը թերթերու մէջ իր ազգային գործերու մէջ հետեւած ուղղութիւնը կը ներկայացուի կուսակցական գոյնի տակ։

Վարչութիւնս իր գործունէութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր, միայն եւ միայն ազգային շահերու պաշտպանութիւնը ունենալով իբր սկզբունք, գործեց բոլորովին անկախ ոեւէ արտաքին ազդեցութենէ եւ Յունահայ Գաղութի Կազմական Կանոնագրի համաձայն պահելով իր օրինական մեծամասնութիւնը պիտի շարունակէ վարել ազգային գործերը, պահպանելով յունահայ գաղութի իրաւական կարգերը և հսկելով մանաւանդ տառացի գործադրութեանը Կազմական կանոնագրին։

Վարչութիւնս բնականօրէն կը ստանձնէ իր գործերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ պատրաստ է ոեւէ ատեն հաշիւ տալ Պատգամաւորական Ժողովին զոր կը ճանչնայ իբր գաղութի գերագոյն մարմինը։

Ներկայ պաշտօնական յայտարարութիւնը կը հրատարակուի իբր հերքում մը մասնաւորապէս արտասահմանեան թերթերու մէջ հրատարակուած անճիշտ տեղեկութիւններու, որոնց Վարչութեանս մասին ստեղծած աննպաստ տպաւորութիւններու հետեւանքով կը տուժեն դպրոցական մանուկները, աղքատները եւ հիւանդները։

Ազգ. կեդր. վարչութիւն
Հին Յունաստանի եւ կղզիներու
(ԿՆԻՔ)

20 Դեկտ. 1928
Աթէնք

Պ. Ա. ՊԱԳԱԼԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նկարիչ Ա. Պագալեանի պոլսական եւ փարիզեան տեսարաններու նկարահանդէսը տեղի կունենայ 29 դեկտեմբերէն 11 յունուար, 83 Rue fbg. St. Honoré, Bernheim-Jeuneի շքեղ սրահը՝ Ա. յարկ՝ բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, եւ երկուշաբթի առաւօտներէ՝ ժամը 10—12 եւ 2—6։

Նկարահանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած է ազնուափայլ Տիկին Ն. Գափամաճեան։ Պատուոյ անդամներն են իշխան Բ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Պ. Պ. Արմենակ պէյ Սաքըզ, Վ. Մալէզեան, եւ Տէր եւ Տիկին Ն. Ցրէնկեան։ Ծ.

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Քաղապլանքայէն Պ. Աւետիս Չաքըրեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Miss Karene Yepréի հայկական որբանոցին՝ Հալէպ, 1928 դեկտ. 15էն 1929 դեկտեմբեր 15։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Բայց երբ տեսաւ Գաւիթի դէմքին վրայ անհուն անձկութեան մը ծաւալումը, եւ աչքերուն անսովոր ընդլայնումը որ ազդանշանն էր սպառնացող քայքայման եւ զայն յառաջացնող փոթորիկին, հրամանատարը նա...

...

...շատ բնականօրէն, որ պիտի ըլլար ամուսնին հետ, հոգ չէ թէ ուր, եւ չէր իսկ անդրադարձած վայրին մասին։

Խնդրին ստացած հանգա...

...

Իր դատին ստորնութիւնը կը մղէր զինք բնազդաբար ապաւէն փնտռել մէկու մը մօտ, զոր պիտի չքաշուէր ուրիշ ոեւէ պարագայի գարշապարին տակ առնել ու ջախ...

...

(14) Փ. ՇԱՐՈՅԵԱՆ

առաջարկը ընդունեց եւ 1928 մայիս 1ին մինակը հիմնեց «Էնթէրփրէս»ը, զոր առանձին վարեց մինչեւ օգոստոս 1։ Այդ թուականին Օտիպէր թելադրեց իրեն անանուն ընկերութեան վերածել գործակալութիւնը, հաւաստելով որ Տիկին Հանօ պիտի հայթայթէ անհրաժեշտ գումարը։

Արդէն մինչեւ այն ատեն Տիկ. Հանօ հայթայթած էր բոլոր ծախքերը։ Անանուն ընկերութիւնը կազմուեցաւ եւ ինք վարիչ-պատուիրակ նշանակուեցաւ։ Վարչական խորհուրդին կ'անդամակցէր նաեւ Տիկ. Հանօ։ Իսկ ինք հաշիւ կուտար Փիէր Օտիպէրի, որ մանրամասն կը քննէր ամէն ինչ։ Ժիյեօ ստացաւ անանուն ընկերութեան բաժնեթուղթերուն մէկ քառորդը՝ Տիկ. Հանօի խորհրդական փաստաբան Հէրսանի ձեռքով։ Ամսական կ'առնէր 5000 ֆրանք, 2000 ֆրանք ալ ծախքերու համար։ Սեպտ. 3ին իր պաշտօնը փոխանցուեցաւ Տիկ. Փիէր Օտիպէրի։ Դեկտ. 2—3 լուսնալիք գիշերը, այսինքն Տիկ. Հանօի ձերբակալութեան նախօրեակին Ժիյեօ «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի շէնքը գնաց եւ ծրար մը վերցուց։ Չըսեր թէ ի՛նչ կար այդ ծրարին մէջ եւ ի՛նչ ըրաւ։

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ»Ի ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հարցաքննիչ դատաւորը յետոյ իր մօտ կանչեց «Քոթիտիէն»ի տնօրէն Հանրի Տիւմէն, որուն հարցուց թէ ի՛նչպէս կ'արձանագրէին տիկին Հանօի վճարած ամսական 200,000 ֆրանքը եւ ի՛նչպէս կը գործածէին։ Թերթը երեք տեսակ հաշիւ ունէր, մէկը ծանուցումներու, միւսը զանազան, երրորդը՝ բացը գոցելու համար բարեկամներու նուէրները։ Տիւմէ բացատրեց թէ պաշտօնական կամ անպաշտօն ոեւէ գաղտնի գումար չէր ստացած, այլապէս արձանագրած կ'ըլլար։ Դատաւորը դիտել տուաւ թէ մինչ Տիւմէ կ'ըսէ որ «Քոթիտիէն» վնաս կ'ընէ, միւս կողմէ Տիւմէ 1,100,000 ֆրանք անձնական հարստութիւն ունի։ Ինչպէ՞ս կըլլայ որ վնաս ընող թերթի մը տնօրէնը միլիոնատէր կ'ըլլայ։ Տիւմէ պատասխանեց թէ ինք թուղթի վրայ միայն միլիոնատէր էր. ամսական կ'առնէր 12,000 ֆրանք եւ աղտով կ'ապրէր։

Յետոյ բացատրեց թէ թէ Տիկ. Հանօի վճարած ամսական 200,000 ֆրանքին 100ին 10ը միջնորդչէքը կը բաժնուէր հետեւեալ կերպով. 8000 ֆրանք կը ստանար ծանուցումի միջնորդ հէկօ, 6000 ֆրանք՝ Տիւմէ որդի, 6000 ֆրանք՝ «Փրօկրէ Սիվիք» թերթը։ Տիւմէ խոստովանեցաւ նաեւ որ Փիէր Օտիպէր հիւանդ վիճակի մէջ դեկտ. 5-6ի գիշերը ուշ ատեն իրեն եկած էր Ժիյեօի եւ Փիէր Պէրթրանի հետ, երբ տիկին Հանօ ձերբակալուած էր արդէն։

ՏԻԿԻՆ ՕՏԻՊԷՐԻ ՄԵՂՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Փիէր Օտիպէր Սէն Միշէլի մէկ դրամատան մէջ վարձած էր գանձարկղ մը՝ Պէքար անունով (իր ծննդեան անունը)։ Դատական պաշտօնեաները այդ գանձարկղին մէջ գտան 400,000 ֆրանք՝ դրուած պահարանի մը մէջ, որուն վրայ ինը կնիք կար։ Տիկին Օտիպէր բացատրեց թէ այդ գումարը իրեն յանձնուած էր տիկին Հանօի կողմէ՝ «Էնթէրփրէս»ի ծախքերուն յատկացուելու համար։

Իր կնոջ հարցաքննութեան վրայ, Փիէր Օտիպէրի առողջական վիճակը ծանրացաւ։

Նախկին վարչապետը դատի կանչուած

Գահիրէէն կը հաղորդեն թէ Եգիպտոսի Նախկին վարչապետ Մուսթաֆա Նահաս փաշա, խորհրդարանի Նախկին նախագահ Վասըֆ պէյ եւ Նախկին երեսփոխան Ճաֆէր Ֆախրի պէյ հրաւիրուեցան դատարան ներկայանալ, պատասխանելու համար այն ամբաստանութեան, որուն համաձայն 132,000 ոսկի պահանջած են Սէյֆէտտին իշխանին վրայ դրուած արգելափակման հրամանը ջնջելու համար։

Քլոց խենթ չէ

Դատական իշխանութեանց կողմէ նշանակուած երեք մասնագէտ բժիշկներ երեք անգամ քննութեան ենթարկեցին Նախկին ծերակուտական եւ Նախկին ելմտական Նախարար Քլոցը, որ ինչպէս կը յիշուի, ամբաստանուած է իբրեւ կեղծարար եւ դրամաշորթ։

Երրորդ քննութենէն վերջ, բժիշկները ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը, որուն մէջ կ'ըսեն թէ Քլոց մտային ո՛չ մէկ խանգարում ունի եւ թէ իր մտային բոլոր կարողութիւնները կը վայելէր՝ երբ խնդրոյ առարկայ կեղծարարութիւնները ըրած էր։ Ուստի պէտք է հաշիւ տայ դատարանին։

Որոշուեցաւ Քլոցը Ֆրէնի բանտէն փոխադրել Փարիզի Սանթէ բանտը, եթէ իր ֆիզիքականը թոյլ տայ։ Միւս կողմէ իր պաշտպան փաստաբանը՝ Հանրի Թորէս պահանջեց որ բժշկական տարբեր մարմնի մը կողմէ կրկին քննութեան ենթարկուի իր յաճախորդը։

Գերման համայնավարներու խլրտումը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ գերման համայնավար կուսակցութիւնը մեծ տագնապ մը կ'անցընէ եւ քայքայուելու վրայ է։ Կուսակցութեան իսկական վարիչն է Հայնց Նոյման, 28 տարեկան երիտասարդ մը, Պերլինցի մեծահարուստի մը տղան, որ ո՛չ մէկ հեղինակութիւն ունի իր հետեւորդներուն վրայ և չի կրնար դարման տանիլ կուսակցութեան ծոցին մէջ շարունակուող գեղծարարութեանց եւ խայտառակութեանց։

Այս պատճառով երեսփոխան Ֆրէօլիխ եւ Եաքոպ Վալխէր որոշած են հրաժարիլ։ Նոյնպէս պիտի հրաժարին Քլառա Ցէտկին, երեսփոխան Պրանտլըր-Թալհայմէր եւ տոքթ. Էռնէսթ Մայէր, բոլորն ալ առաջնակարգ եւ վարիչ դէմքեր համայնավար կուսակցութեան մէջ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ գաղտնի ոստիկանութեան պատկանող բարձրաստիճան պաշտօնատար մը Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ սպաննուած է աւազակներու կողմէ։ Ֆրանսական եւ անգլիական ջոկատներ ոճրագործները կը փնտռեն սահմանին երկու կողմերը։

ՍԷՆ'Թ - ԷԹԻԷՆԻ շրջանին մէջ 8000 հանքագործներ գործադուլ հռչակեցին։ Բանուորները կը պահանջէին օրավարձի վրայ 5 ֆրանքի յաւելում, մինչ ընկերութիւնները կ'առաջարկէին 10 սանթիմէն 1 ֆր. 50ի յաւելում միայն, համաձայն դասակարգի։

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ Միացեալ Նահանգներու մէջ 300 մահ պատահած է։ 107 հոգի մեռած են ինքնաշարժի արկածէ, 37՝ հրդեհէ, 7՝ գէշ ոգելից ըմպելիէ, 50՝ անծնասպանութենէ եւյլն.։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի կողմէ եւ հովանաւորութեամբ շրջ. կոմիտէի եւ բոլոր քոյր կոմիտէներու, ինպաստ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ցան ֆոնտին։

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 84 Ռիւ Շափ, փօն Թէաթրի մէջ

կը ներկայացուի՝ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Շամոնի Ակումբ-Գրադարանի կողմէ

Այս կիր. գիշեր ժամը 8էն մինչեւ առաւօտ Վարուժան ակումբը

Բանախօսութիւն, արտասանութիւններ, երգ, նուագ, մեներգ, բախտախաղեր եւ անակնկալներ, պար մինչեւ առաւօտ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին փօն Թ'էվէք գեղարուեստական բաժին, հայկ. եւ եւրոպ. պարեր։ Ջօխ պիւֆէ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ Նոր Տարւոյ առթիւ, այս Երկուշաբթի գիշեր ժամը 8.30էն մինչև առաւօտ, Cours Lafayette, *«Օրլոժէ»ի վերնայարկը։*

Երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր, ճազ-պանտ, Կաղանդի նուէրներ եւայլն։ Կը ներկայացուի քրքջալիք զաւեշտ մը։ Տոմսերը կը ծախուին մասնաճիւղի բոլոր անդամներուն քով, իսկ հանդէսին օրը կիշէն։

Հ. Յ. Դ.

Վիլէօրպանի նորակազմ Արամ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 7.30ին, 16 Rue d'Alsace, *Խ. Ծառուկեանի բնակարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Հ. Ժ.— 35 ֆր.։
Սէն փրիսթ, Ա. Ճ.— 70։
Փիւժէ, Կ. Մ.— 55։
Վալանս, Վ. Ջ.— 35։
Գահիրէ, Ա. Ա.— 2 Անգլ.։
Լիոն, Ա. Ե. Կ. Խ.— 20։
Մարսէյլ, Հ. Պ.— 50։
Լի փուլի, Հ. Է.— 37։
Իսթպուլն, Ա. Եղբ.— 1 անգլ.
Ռոմանը, Մ. Գ.— 140,
Մարսէյլ, Վ. Մ.— 20։
Փարիզ, Ա. Ջ.— 70։
Լիոն, Ե. Խ.— 50։
Շաթու, Քիւրք.— 50։
Լը Քրէօզէ, Կ. Մ.— 35։
Սէն Թ'Օպան, Յ. Ջ.— 140։
Մարսէյլ, Ջ. Գ.— 140,
Փրակա, Ե. Գ.— 100։
Քան, Հ. Ս.— 130։
Պրինեօլ, Լ. Բ.— 35։
Քասապլանքա, Ա. Ջ.— 240։
Սէն Վալիէ, Գ. Գ.— 85։
Արժանթէօյլ, Ն. Փ.— 25։
Պէլֆոռ, Ղ. Հ.— 37։
Ալէս, Մ. Կ.— 70։
Փարիզ, Մ. Գ.— 50։
Լա Ռոշէլ, Ա. Ս.— 35։

ԳՆԵՑԷ՛Ք

Կ'ուզուի 18էն 20 տարեկան երիտասարդ մը։ Դիմել՝ Պէլվիլի նպարավաճառ Արթինեանի, 28 Rue Lesage, Paris (20e).

ՀԱՆԴԷՍ-ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Չարսանճագի Հայր. Միութեան կողմէ Նոր Տարւոյ առթիւ վաղը գիշեր ժամը 8.30ին Գ. Քաղաքապետարանի սրահին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւններ, նուագ եւ զաւեշտ։

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Nansen: L'Arménie et le Proche Orient 30 fr. Navarian: Anthologie des poètes Arméniens 20, Soleil d'Automne 4, Raffi: Samuel 2 vol. 25, J, Minassian: Une Sultane Française 5, Korganoff: La Participation des Armén, à la Guerre de 1914—1918, 15 fr., F. Macler, Contes, Légendes et Épopée Populaire d'Arménie 30, Larousse, Nouveau diction. illustré, édition 1929, 35 fr., Kévorkian: de l'Efficacité de l'Etemple 12.50, Noubarian: Diction. de poche France-Arménienne 30, 40, 60, Թէոդիկ՝ Ամէնուն տարեցոյցը 1929ի 50, Ֆլուզոլի մեկնաբանուած Ա. հատ. գ. գերպ. Թէրզիպաշեան 40, Օրագրութիւն ուղեւորութեան յ'Եւրոպա, Սահակ Բ. կաթողիկոսի 20, Ինչ տեսայ Հնդկաստանի եւ Ճավայի մէջ, Հ. Երուանդ 7.50, Ն. Պէշիկթաշլեան։ Սիդոննա 12, Կոմիտ. վրդ.ի գեղջուկ երգեր 6 տետր, հատը 15 եւ 20, Սրուանձտեանց գեղջ. երգեր 7 տետր, հատը 15։

Ամերիկայէն նոր եկած Հայերէն եւ արեւելեան երգերու փլաքներ, ցանկը ձրի կը ղրկուի։ Հայ պատմական պատկերներ 1 ֆր. եւ երեւելի անձանց լուսանկարներ 50 սանդիմ։ Փոսթի ծախքը գնողին կը պատկանի։ Դիմել՝ Balentz 233 Fbg. St. Martin. Paris(10e).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

29 DÉCEMBRE 1928

…Տարի Թիւ 841

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ՈՒ ԽՕՍՔ

…ԱԿՆԱՐԿ ՄԸՆ ԱԼ ԱՒԵԼԻ ՀԵՌՈՒՆ

…փորձեցինք տալ Եւրոպայի ազգային կեանքին պատկերը, …նոյ տարուան ընթացքին։

…կ'ուզէինք նոյն ձեւով ընդհանուր ակնարկ մը նետել աւելի …, սկսելով Պալքաններէն։

…թումանահայ գաղութը կը շարունակէ իր բնականոն զար-…մը, բաղդատաբար ազատ՝ կարգ մը գաղութներու խժա-… ազմուկէն։ Դպրոցներ կան գրեթէ բոլոր գլխաւոր քաղաք-…ն մէջ, կը թուի թէ երիտասարդութիւնը աւելի եռանդուն …տանքներ կը թափէ խոնարհ շրջաններու մէջ։

Պուքրէշը ունեցաւ ազգ. Մատենադարան մը, ընդունակ՝ …զհետէ ճոխանալու։

…բան մը աչքի կը զարնէ այս գաղութին մէջ։ Աշխա-…նք՝ համրանքներ փրկելու բոլորովին կորսուած կամ կիսո-…ւումանացած եւ հունգարացած բազմութիւններէն։ Պար-…րար յուսատու լուրեր կը ստանանք Թրանսիլվանիոյ, …ովինայի, Մոլտավիոյ օտարացած հայութեան մասին։ Մեր …ակիցներէն մէկը վերջերս նոր պտոյտ մը կատարած …րուն արդիւնքը կ'իմանանք շուտով։

Պուլկարիան կը հալի ինքն իր մէջ, թէ պուլկարական եւ …հայկական տեսակէտէն։ Երբեմնի այդ կենսունակ շրջանը …ուն զարնուած վիճակ մը կը ներկայացնէ, իբրեւ հետեւանք …տեսական եւ քաղաքական պայմաններու։ Անոնք որ 1895-96ին ապաստաներ էին Պուլկարիա, շատ բան կորսնցուցած …իրենց բուն դիմագծէն։ 1922ի գաղթը Թուրքիայէն՝ 20,000 …, թարմութիւն մը հոսեցուց, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր։

Այս ջախջախուած երկրին մէջ, չարաշուք դեր մը կը կա-…րէ դրսեցիի եւ տեղացիի, հպատակի եւ ոչ-հպատակի (մե-…մասնութիւն) խրամատը, զոր աւելի լայնցնելու համար ո՛ր … է միջոցի առջեւ կանգ չառաւ «ազգային Առաջնորդարան» … «Թեմական» կոչուած գարշելի ծաղրանկարը։ Արհամար-… խմբակ մըն է այս, բայց ուժ կ'առնէ բուն գաղութին …նոզութենէն։ Արդարեւ, հիները եւ ազդեցիկները, մանաւանդ, …քած, իրենց պատեանին մէջ կծկուած, «պանա՞ նէ, …րար»ով օրը իրիկուն կ'ընեն։ Տնտեսական «քրիզ»ն ալ՝ ու-… պատրուակ։

Յունահայ գաղութը, ամէնէն նորը եւ յուսալիցը՝ 80,000էն …ած է արդէն 36,000ի, շնորհիւ 1923ին սարքուած քաղաքա-…նութեան մը, որ կը ձգտէր, նոյն իսկ բռնի տեղափոխու-…համբ հեռացնել, նօսրացնել թրքական սարսափներէն ազա-…ած, հազիւ ոտքի կանգնած բազմութիւն մը։ Մինչեւ այսօր … ճշդուած չէ մնացողներուն իրական վիճակը, եւ անցա-… մը ճարտը ոտքի փոշին կը թօթուէ։ Մասնաւորապէս փա-…կ է Նոր Յունաստանի վիճակը։ Սելանիկի առաջնորդարանն …գամ շատ տեսան տեղական իշխանութիւնները, թէեւ իրա-…ն պատասխանատուները՝ դաս մը մարդիկ են, ճիշդ Պուլկա-…յ պէս։

Այս բոլորին մէջ, մխիթարական է որ երիտասարդութիւնը …րելին կը փորձէ, վառ պահելու համար ինքնապահպանու-…եան կայծերը։ Մասնաւորապէս գնահատելի է կրթական աշ-…տանքը։ Դպրոցական ցանց մը կը պահուի պանիր-հացով …ակնարկենք ուսուցիչներուն), եւ նպաստներով։ Հարեւան եւ …ելի հաստատուն Պուլկարիան չափազանց տժգոյն է այս տե-…կէտէն, եւ եթէ չենք սխալիր, Սօֆիայի դպրոցն անգամ …րցաւ պահել։

Արդէն կը հասնինք ամէնէն բազմահայ եւ հոծ, կեդրոնա-…ած գաղութը, Սուրիա-Լիբանան։

Անշուշտ մեր թղթակիցները պիտի տան անոր մէկ տարուան …տկերը։ Գլխաւոր գիծերը յիշած ըլլալու համար, մատնա-…շենք երեք երեւոյթներ.— 1.— Աշխատանք՝ վրանաբնակ տա-…գիրները տեղաւորելու եւ հողին կապելու։ 2.— Զարգացում՝ …թական ճիգերու (միայն Հալէպը՝ 4500-5000 աշակերտ կը …մրէ)։ 3.— Արտագաղթ։ 4.— կազմալուծիչ ձեռնարկներ՝ կրօ-…կան աղանդներու, անբուժելի ցաւագարներու կողմէ։

Արտագաղթի չարիքը յայտնուեցաւ տարուան վերջին ա-…իսներուն, և, մեր տեղեկութեանց համաձայն, արդէն 2000 …գի մեկնած են, դէպի Հարաւ. Ամերիկա։ կանգ առա՞ծ է շար-…ումը, — լուր չունինք։

Շեշտենք, աւելորդ անգամ մըն ալ, թէ մենք, մասնաւո-…պէս Փարիզն ու Ամերիկան, յայտնապէս անճարակ ենք …ած ըմբռնելու այս գաղութին արժէքը։ Անոր վրայ նայած …ք սովորական աչքով, եւ գրաղած՝ հարեւանցի, մատի ծայ-…ով։ Աւելի անդին, Միջագետքը, ուր կ'ապրին Վասպուրականի …վերջին մնացորդները, կէս առ կէս պակսած, գրեթէ մոռացու-…թեան տրուեր է։ Միւս կողմէ Երեւանը, տարիներով քանի մը …հազարի անցագիր խոստանալէ յետոյ, լքեց բոլորովին. իսկ …Անգլիացիները որ հող պիտի յատկացնէին, իրենց կարգին հե-…տեւեցան Հայաստանի վարիչներու օրինակին։ Զգեցին իրենց …վիճակին, որպէսզի հալին թէ ֆիզիքապէս և թէ բարոյապէս։

Եգիպտոսի ազմուկները դադրեցան կառավարութեան միջա-…մտութենէն յետոյ։ Բայց, օգտուելով դահլիճի տագնապէն և ժողո-…վրդական հոսանքին լուրջ եւ պարկեշտ կեցուածքէն, Թորգոմ …արքեպսկ.ի հովանաւորած խառնիճաղանճը խուսափեցաւ նոր …ընտրութիւններէն, կանգ չառաւ որ եւ է նենգութեան առջեւ, և …կը կարծէ թէ այլ եւս տէրն է կացութեան…

Ամերիկայի մէջ, տարուան գլխաւոր երեւոյթն էր տուն-…տեղ ըլլալու յարաճուն տրամադրութիւնը։ Շ.

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԻՍԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մասնաւորաղբիւրէ մըկը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Նիսի (նոյեմբեր 11ի) մահափորձին շուրջ, ուղղուած Թուրք ընդդիմադիր վարիչներէն նախկին ծսմ. երեսփոխան եւ Իթթիլաֆ կուսակցութեան Բ. նախագահ Կիւմիւլճինալը Իսմայիլ Հագգը պէյի դէմ.

— Ֆրանսայի դատական իշխանութեանց կողմէ կատարուած մանրակրկիտ քննութիւնները բացարձակապէս կը հաստատեն թէ ահաբեկիչ Մեհմէտ Սապրի յատկապէս Էնկիւրիէն Ֆրանսա ղրկուած է՝ այս ոճիրը գործելու համար։

Նոյնպէս հաստատուած է թէ Մեհմէտ Սապրի զանազան թուականներու ստացած է 2000, 4000, 10,000 ֆրանք, իսկ վերջին երկու ամիսներու ընթացքին ուրիշ մեծ գումարներ։

Սապրի իր կեանքին մէջ երբեք առեւտուրով չէ զբաղած։ Ընդհակառակն հաստատուած է թէ ժամանակ մը իբրեւ գաղտնի ոստիկան ծառայած է Պոլսոյ Ոստիկանական տեսչութեան մէջ։

Հասկցուած է թէ Մեհմէտ Սապրի երկու անցագիր առած է Պոլսէն։ Երկուքին համար ալ կանոնաւոր *վիզա*ներ առնուած են Եւրոպայի համար։ Սապրի իր հանդիպած բոլոր երկիրներուն մէջ Թուրք հիւպատոսներու նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը վայելած է։

Սապրի նախապէս Պոլսէն Ֆիլիպէ գացած է. յետոյ, չի գիտցուիր ինչո՛ւ, պէտք տեսնուած է Պոլիս կանչել զինքը։ Ֆիլիպէէն Պոլիս ճամբու ծախքը հոգացած է Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսը, որ ատկէ զատ իբր գրպանի ծախք 2000 լէվայէ աւելի դրամ տուած է։ Այս կէտը պաշտօնապէս եւ փաստաթուղթերով ապացուցուած է։

Երկրորդ անգամ Սապրի Պոլսէն Մարսիլիա եկած ու քիչ ետք նորէն Պոլիս վերադարձած է։ Ճամբու ծախքն ու գրպանի ծախսերը հոգացուած են Մարսիլիոյ Թուրք հիւպատոսին կողմէ։ Այս կէտը եւս հաստատուած է թէ՛ վաւերաթուղթերով եւ թէ նոյն ինքն Սապրիի խոստովանութիւններով։

Մահափորձի պահուն Մեհմէտ Սապրիի կ'ընկերանար ուրիշ մէկը եւ Նիսի նոթր տամի եկեղեցին ետեւ փախուստի համար պատրաստութիւններ տեսնուած էին։ Նիսի ոստիկանութիւնը դեռ չէ կրցած ձերբակալել այսընկերը եւ փնտռտուքները կը շարունակէ։ Մեհմէտ Սապրի նոյեմբեր 6ին, այսինքն մահափորձէն հինգ օր առաջ անցագիրը *վիզա* ընել տուած էր Իտալիոյ համար։

Նիսի հարցաքննիչ դատաւորը մահափորձի մասին իր քննութիւնները կը շարունակէ եւ դատավարութեան համար պատրաստութիւն կը տեսնէ։ Դատավարութեան օրը դեռ չէ նշանակուած։

Կիւմիւլճինալը Իսմայիլ Հագգը պէյի պաշտպանութիւնը առանց փոխարինութեան ստանձնած է Նիսի յայտնի փաստաբաններէն Մէթր Քասէն, որ միեւնոյն ժամանակ Ալփ Մարիթիմի նահանգային ժողովի նախագահն է։

ՍՈՒԼԹԱՆ Համիտի 19 ժառանգորդները Թուրք Պետական խորհուրդին առջեւ դատ բացին՝ պահանջելով Մուսուլի քարիւղի դաշտերը՝ որոնք ներկայիս կը շահագործուին *Թըրքիշ Փէթրոլիում* ընկերութեան կողմէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ Մ. ՔԷՄԱԼԸ

Պոլիսէն նոր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Մուսթաֆա Քէմալը սպաննելու պաշտօն տրուած էր Քատրիէ հանըմի, որ Էնկիւրի երթալով խնդրած էր ունկնդրութեան ընդունուիլ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ։ Տեսակցութեան նպատակին մասին կարգ մը խուսափողական պատասխաններ տուած ըլլալով, Քատրիէ հանըմ ձերբակալուեցաւ դեկտեմբեր 23ին, իր քրոջ՝ Ֆաթիմա հանըմին հետ։

Քատրիէ հանըմի վրայէն գտնուեցաւ ատրճանակ մը եւ նամակ մը, որուն մէջ կ'ըսուէր թէ մահափորձը անպայման պէտք է յաջողցնէ։

⁂ «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիր Սէն-Պրիս կը գանգատի որ թուրք մամուլը մահափորձի այս խնդրին առթիւ սկսած է պայքար մղել Ֆրանսայի դէմ։ Յիշելէ յետոյ այն զրոյցը թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է Սուրիոյ նախկին վարչապետ Տամատ Նամիի կողմէ եւ թէ Ապտիւլ Համիտի տղաքը իշխաններ Սէլիմ եւ Ապտիւլ Քէրիմ մեղսակից են, կը գրէ.—

«Անկարելի է յարաբերութիւն մը չտեսնել այս ամբաստանութեանց եւ Թուրքերուն կողմէ Ֆրանսայի դէմ մղուած պայքարին միջեւ։ Արդէն առիթ ունեցանք մատնանշելու Էնկիւրիի կառավարութեան չարամտութիւնը սուրիական սահմանագլուխի խնդրին մէջ։ Դաւադրութեան պատմութիւնը նոյն ոգիէն կը բխի։ Կարելի չէ երկարաձգել այս կացութիւնը՝ առանց ցաւալի անակնկալներու ենթարկուելու։ Լաւ բան է համբերել եւ զգուշանալ գրգռելէ հանրային կարծիքը. բայց երկարատեւ լռութիւնը ի վերջոյ անկարողութեան խոստովանութեան մը ձեւը կ'առնէ։ Ֆրանսա բարեկամութեան բաւական ապացոյցներ տուաւ Թուրքիոյ հանդէպ և իրաւունք ունի փոխարէնը ստանալու»։

Նախարարական տագնապ ?

Երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու տարեթոշակը 60,000 ֆրանքի բարձրացնելու խնդրին առթիւ տարակարծութիւն առաջ եկած ըլլալով ելմտական նախարար Շէրոնի, վարչապետ Փուանքարէի եւ խորհրդարանին միջեւ, կարգ մը շրջանակներու մէջ երէկ վախ կը յայտնուէր նախարարական տագնապի մը մասին։

Թուրքիոյ աֆղան սպաները կը կանչուին

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Թուրք բանակին կցուած աֆղան սպաները հեռագրով Աֆղանիստան կանչուեցան։

Քեազիմ փաշայի Թուրք զինուորական պատուիրակութիւնը, որ ճամբայ ելած էր դէպի Աֆղանիստան եւ աֆղան բանակը մարզելու պաշտօն ունէր, հրաման ստացած է Պոմպէյ մնալու։

Կացութիւնը Աֆղանիստանի մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ առատ ձիւն կը տեղայ Աֆղանիստանի եւ մասնաւորապէս Քապուլի մէջ, ուր արդէն երկու ոտք բարձրութեան հասած է։ Այս կացութիւնը կը նպաստէ խաղաղութեան։ Արդէն զգալի բարւոքում կը տեսնուի, մանաւանդ Քապուլի շրջակաները։ Արքայական զինուորները յաջողեցան 15 քիլոմեդր դէպի հիւսիս-արեւմուտք մղել ապստամբները։ Օտար կիներու եւ երախաներու տեղափոխումը անարգել շարունակուեցաւ, մինչեւ որ ձիւնը անկարելի դարձուց օդանաւերու երթեւեկը։

⁂ Կ'ըսուի թէ ապստամբ ցեղերէն մէկը վերջերս հեռագիր մը ուղղած է Ամանուլլահ թագաւորին, պահանջելով. 1.— Ոչ մէկ օտար դեսպանութիւն թոյլատրել Աֆղանիստանի մէջ։ 2.— Աֆղան ուսանողներ չղրկել արտասահման։ 3.— Ետ կանչել այն 15 աֆղան աղջիկները որոնք Թուրքիա ղրկուած են, իրենց ուսումը լրացնելու համար։

⁂ Մայր թագուհին Քանտահարէն Ճէլալապատ գնաց, դիմադրութիւն յորդորելու համար ժողովուրդին և զօրքին։ Կ'ըսուի թէ Ամանուլլահ կը խորհի Քանտահար փոխադրել իր արքունիքը, եւ ընդհ. յարձակողականի մը ձեռնարկել յառաջիկայ գարնան։

⁂ Քապուլի մէջ կը նեղուին ելեկտրական լոյսի եւ ջուրի պակասէն։ Զանազան հրոսախմբեր յաջողած են փոխել ընթացքը այն հեղեղատին որ ուժ կը հայթայթէր ելեկտրական գործարանին եւ զինարանին։ Բրիտանական դեսպանատունը կրնայ անթելով ուղղակի հաղորդակցիլ Հնդկաստանի հետ։ Միեւնոյն եղանակով, բրիտանական իշխանութիւնները ուղղակի կապ կը պահեն աֆղան կառավարութեան հետ։

Լրագրական խայտառակութիւնը
ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տեղական թերթերը կը շարունակեն սիւնակներով մանրամասնութիւններ հրատարակել «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի գայթակղութեան մասին, որուն ծալքերը ամբողջովին բացուած չեն տակաւին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԵՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ…

«ՆՈՐԸՆԾԱՅ» ՆՈՐ-ՀԱՐՈՒՍՏԸ՝ ԿԱՄ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՀԱՄԲԻԿ ԱՂԱ

Անունը Համբիկ է, կրնաք զայն անուանել՝ մելքոն, կամ գասպար։ կնոջը անունը թող ըլլայ նարդիկ, վարդանոյշ, վիքթորիա…

Զկարծէք որ նոր-հարուստներուն դէմ ակռայ կը կրճտեմ։

Դրամը թաւալագլոր ձեռքէ ձեռք կ'անցնի։ Եթէ հարուստները չաղքատանային ու աղքատները չհարստանային, հարստութիւնը պիտի լճանար, նեխած ջրակոյտի մը պէս գարշահոտութիւն պիտի սփռէր իր շուրջը։

Ինչո՞ւ չհարստանալ։ Բայց Համբիկ կ'ուզէր ոչ թէ զուգընթացաբար տարուիլ, այլ նրբանալ աւելի արագ քան թէ իր քսակը կ'ուռենար։

— Նարդի՛կ (կամ վարդանոյշ, կամ վիքթորիա), ըսաւ Համբիկ երեկոյին տուն գալով, ասկէ վերջ հացին շերտերը շատ բարակ պէտք է ըլլան, Ասլանկէօզեանին տունը տեսայ, գարեջուրն ալ պէտք է բարձրէն լեցնել, որպէսզի լաւ փրփրի, առանց փրփուրի գարեջուրը յարգի չանցնիր եղեր, Գուրգէնը ըսաւ։

Ամէն երեկոյ նորութիւն մը կը սորվէր Համբիկ ու իր կնոջը կը տեղեկացնէր։ Այս տեսակ ամենօրեայ նրբութեամբ, ալ երեւակայեցէք թէ՝ 365 օր վերջ որքան յառաջացած կ'ըլլայ մարդ։

— *Սէռվիէթ*ը գաւաթին մէջը դիր։

— *Սէռվիթ*ը պնակին վրայ եռանկիւն կանգնեցուր։

— *Սէռվիէթ*ը վզին աջ կողմը պէտք է անցընել։

— Աղջկանս դաշնակ սորվեցնեմ, խաչիկը ըսաւ, Գարեգինն ալ աւելցուց որ մանչուս ալ ջութակ կրնամ սորվեցնել… Մանչը երկու տարեկան է։

— Եթէ հիւրեր գան, լաւ ազդեցութիւն կ'ընենք եղեր։

Համբիկ ազգային գործերով ալ սկսած է զբաղիլ։ Համբիկ շրջաբերականներ, յայտագրեր, թատրոնի տոմսեր ալ կը ստանայ։ Համբիկ սկսած է *շափօ մըլօն* գործածել, շոգեկառքին մէջ երկրորդով ճամբորդել։ Գլուխը կը տատանի, իբր թէ իր ուղեղին ծանրութիւնը ապացուցանել ուզէր։ Բայց երբ հով ըլլայ, թեթեւ գլուխներն են որ կը տատանին։

Համբիկ բարձրէն կը դիտէ ապագան. լաւ ապաստան մը գտած, իրեն մօտեցողներէն կը խնդրէ հեռաւորութիւնները պահել։

Համբիկ նոր բան մ'ալ սորվեցաւ։ Տեսեր է որ Ալթընտիշեաններուն սալօնը, եռոտանիի մը վրայ, լուսանկարներու եւ *քարթ բօսթալ*ներու ալպօմներ կան։ Պէտք եղած տեղեկութիւնները առնելէ վերջ, Համբիկ ալ հիմա երկու շաբաթը անգամ մը կը լուսանկարուի, ալպօմը լեցնելու համար։

Համբիկ կը սկսի փայլիլ, ու մօտ է այն օրը ուր իր տունը, երեկոյթ-ընդունելութիւն մը պիտի սարքէ, իր աղջկան դաշնակ ածել տալու համար։ Յայտագրին մէջ պիտի ըլլան.

— Il pleut, il pleut, bergère, եւ I want to be happy, զորս շտապով կը սերտէ փոքրիկ օրիորդը։

Համբիկ՝ ընտանեօք, հսկայաքայլ կը նրբանայ, ու «կը բաղձայ երջանիկ ըլլալ»։

Յ. Պարոնեան

Վ. Ճ. Ը. ԵԴ. ԲԷՈՎՏԱՅԻ

ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Լուսաբանելով մեր առօրեայ կեանքի օբեկտիւ դժուարութիւնները, ցոյց տալով մեր ամենօրեայ մամուլի էջերում մեր սեփական ձեռքով մատնանշուած խորհրդային կազմակերպութիւնների այս կամ այն թերութիւնն ու բացասական երեւոյթը, դաշնակցութիւնն օգտագործում է այդ ինքնաքննադատութիւնը՝ մի կողմից արդարացնելու համար իր գոյութիւնը եւ միւս կողմից հաւատացնելու մասսաներին, որ այդ թերութիւնները բղխում են բոլշեւիզմի էութիւնից, խորհրդային պետականութեան սիստեմից»։

Շարունակութեան մէջ.—

«Դաշնակցութեան պէտք է յայտնել, որ մեր ինքնաքննադատութիւնը խորհրդայըն հասարակարգի կառուցման համար տեւական պրոցես է» (Խորհրդային Հայաստան, թիւ 282, դեկտեմբեր)։

Այսպէս ուրեմն, խորհրդային բոլոր սայթաքումները հետեւանք են ոչ թէ վարչաձեւի եւ սխալ քաղաքականութեան, այլ առարկայական պայմաններու. իսկ ինքնաքննադատութիւնն ալ կը կատարուի ոչ թէ իբրեւ հրաման, այլ կը բխի «պրոլետարական դեմոկրատիայից»։ Դաշնակցութիւնը դիտմամբ կ՚առնեցնէ եւ կ՚օգտագործէ եղած թերութիւնները, քանի որ իր նշանաբանն է՝ «որքան վատ Հայաստանում, այնքան լաւ Դաշնակցութեան համար»։

Մեր մամուլը շեշտած է եւ կը շարունակէ պնդել, որ, թէ «խորհրդային դեմոկրատիա»ն եւ թէ անոր ինքնաքննադատութիւնը զաւեշտ են եւ խարդախութիւն։

Այնտեղ ուր կը տիրապետէ յոռեգոյն միապետական վարչաձեւ, ուր ժողովուրդը կը պահուի մշտական ահաբեկման տակ, ուր գոյութիւն չունին ազատ խօսքն ու մամուլը եւ ուր, նոյնիսկ ազատ մտածելը վտանգաւոր է, աւելորդ է խօսիլ ժողովրդավարութեան մասին։

Գալով ինքնաքննադատութեան, առանց վարանելու կը յայտարարենք թէ այդ ոչ թէ քննադատութիւն է, այլ լրտեսութեան նման բան մը։ Օրը օրին հետեւելով խորհրդային մամուլի ինքնաքննադատական բաժնին, դեռ չեմ հանդիպած քննադատութեան մը, որ փորձէր լուսաբանել տեղի ունեցող սխալներու բուն պատճառը, իսկական արմատները։ Բոլորն ալ անխտիր միայն կը մատնանշեն երեւոյթը, պատկան մարմիններու, եւ առաջին հերթին՝ Չէկայի ուշադրութեանը յանձնելով։

Մենք բնաւ չենք բաժներ կեդր. կոմիտէի վերջին լիագումար նիստին մէջ, քաղաքական բիւրոյի անդամ Տոմսկիի այն միտքը, թէ՝ «Խորհրդային երկրում բոլորն էլ գող են եւ, ամենուրեք գեղծում է կատարւում»։ Մենք գիտենք, որ թէ կուսակցութեան շարքերուն եւ թէ պաշտօնէութեան մէջ պակաս չեն ազնիւ եւ անձնուէր մարդիկ։ Իսկ եթէ ամենուրեք «գեղծումներ» կը կատարուին եւ սխալներ կը գործուին, անպայման յանցաւոր է վարչաձեւը։

Անշուշտ հարկ է մերկացնել Անիի, Ալլահվէրդիի ու Ղափանի հանքերու եւ Լէնինականի ճայթառակութիւնները։ Բայց ատոր հետ մէկտեղ պէտք է որոնել նոյն երեւոյթներուն արմատները, պէտք է վերցնել բուն պատճառները եւ պատժել իսկական յանցաւորները։ Իսկ Լէնինականի գերխայտառակութիւններու պատճառ համարել ինչ որ ճարտարապետի, Անիի խեղճ ու կրակ մասնագէտի կամ Ալլահվէրդիի բացերը փաստաբանել «Շախտիի հակայեղափոխական տարրերի» գոյութեամբ, աւելի քան ծիծաղելի է։ Ցետին միամիտն անգամ կը նկատէ ինքնաքննադատութեան նշանաբանի խարդախութիւնը։

Եթէ, խորհրդային մամուլին իսկ խոստովանութեամբ, Լէնինականի մէջ կատարուեր է ամենազարհուրելի ոճրագործութիւնը, կը հարցնենք.— ինչո՞ւ պատասխանատուութեան չենթարկուեցաւ քաղաքի վերաշինման կոմիտէն (Ա. Մռաւեան, Ա. Երզնկեան եւ Սաքօ Համբարձումեան)։ Մեզ համար պարզ է.— որպէսզի հրապարակաւ ստիպուած չըլլան խոստովանիլ խորհրդային «սիստէմի» սնանկութիւնը։

Միթէ նոյնպէս «սիստէմ» չէ՞ երբ կեդրոնի քննիչները երթալով Սօչի եւ ծանօթանալով տեղական իշխանութեան վայրագ այլանդակութիւններուն, ոչ մէկ միջոցի կը դիմեն խափանելու կատարուած վայրագութիւնները, պատճառաբանելով «թէ ժողովրդի աչքին խորհրդային իշխանութիւնը կը վարկաբեկուի»։

«Սիստէմ» է նաեւ այն, երբ որեւէ կուսակցական, այլեւս անհանդուրժելի դառնալով իր ստոր ու յոռի արարքներով, փոխանակ պատժուելու, կը փոխադրուի ուրիշ տեղ մը, աւելի բարձր ու պատասխանատու պաշտօնով։

Բազմաթիւ նման օրինակներ բերելէ յետոյ է միայն, որ մենք «Դրօշակ»ի մէջ յայտնեցինք թէ՝ բոլշեւիկներու սխալ եւ բացասական արարքները հետեւանք են իրենց վարչաձեւին։ Իսկ գլխաւոր պատճառը համարեր ենք այն, ինչ որ կոմկուսի 15րդ համագումարին մէջ յայտարարեց Եանսոնը,— «կոմունիստները իրաւունքների հետ պէտք է ստանձնեն նաեւ պատասխանատուութիւն»։

Եւ քանի դեռ երկրի մէջ միահեծան կ՚իշխէ կոմ. կուսակցութիւնը, որու անդամները անսահման իրաւունքներ ունենալով միանգամայն զուրկ են պատասխանատուութեան զգացումէ եւ գիտակցութենէ, որեւէ ինքնաքննադատութիւն, այն ալ կեդրոնէն հրահանգուած, կը դառնայ ինքնախաբէութիւն։ Միայն ազատ, առողջ ու համարձակ քննադատութեամբ է, որ կարելի է դրական արդիւնքներու հասնիլ։

Իսկ խորհրդային հրապարակագիրներուն կը մնայ միայն մէկ ելք,— կամ մեր տեսակէտի ճշմարտութիւնն ընդունիլ, կամ Տոմսկիի...

Ինչ կը վերաբերի դաշնակցական մամուլին, ան ոչ թէ կ՚օգտագործէ ձեր իսկ «ձեռքով գրած փաստերը՝ արդարացնելու իր գոյութիւնը», այլ միայն աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատէ այն, ինչ որ ինք կ՚ապացուցանէ եւ կը պնդէ ութ տարիէ ի վեր։

Դաշնակցական մամուլը ոչ թէ ուրախանալով կ՚արձանագրէ կործանարար երեւոյթները, այլ ցաւով ու զայրոյթով, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը երբ եւ է չէ ունեցեր եւ չի կրնար ունենալ «որքան վատ, այնքան լաւ» տեսակէտը։ Ապացոյցն այն, որ դաշնակցութիւնը, ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով, կը պայքարի խորհրդային «վատ» ընթացքին դէմ։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ՞ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ռէյմոն Լաքոստ Էքօ տը Փարի մէջ շարունակելով իր պրպըտումները Թուրքիոյ մասին, երկու յօդուած կը գրէ՝ «Իսլամութիւնը ինքնասպա՞ն կ՚ըլլայ» խորագրով։ կը քաղենք առաջին մասը (25 դեկտ.).

Պոլիս հասնելուս առաջին օրը փութացի ձգել անհեթեթ Բերան եւ Ոսկեղջիւրի մեծ կամուրջը կտրելով անցայ Սթանպուլ, ծերունի Թուրքի մը եւ բարեկամներու հետ։ Իրիկուան դէմ հասայ Սուլթան Ֆաթիհի մզկիթը։ Կը սպասէի որ մզկիթը լեցուն ըլլայ հաւատացեալներով։ Սակայն պարապ էր, բացի քանի մը ծերունիներէ, որոնք կ՚երկրպագէին փսիաթներու վրայ։

Քանիցս կրկնեցի այս փորձը եւ հետզհետէ այցելեցի Պայազիտի, Սուլթան Ահմէտի, Շահզադէի մզկիթները, Կիւլ-Ճամին, Լալէլի-Ճամին, Քիւչիւք Այա-Սոֆիան, բոլորին մէջ ալ ամէն անգամ հազիւ 20-30 ծերունիներ գտայ։

Թուրքերը կը կորսնցնե՞ն իրենց հաւատքը։ Պէտք չէ աճապարել ատիկա պնդելու համար։ Ինծի հաւաստեցին թէ երկար ատենէ ի վեր հաւատացեալները այլեւս չեն յաճախեր մզկիթները։ Ութսուն տարի առաջ Կոպինօ կը գրէր թէ — Պարսկաստանի մէջ — քսան հոգիի վրայ մէկ հոգի միայն կը հաւատայ։ Սա՛ ստոյգ է միայն որ իսլամական կրօնքը կորսնցուցած է պաշտօնական հովանաւորութիւնը։ Մուսթաֆա Քէմալ եւ իր բարեկամներէն շատեր, ինչպէս Իթթիհատականները, մասոնական են եւ բուռն կերպով հակակղերական։

Ամէն դասակարգէ բազմաթիւ մարդեր հարցաքննեցի։ Կազիի մտածումին ամէնէն մօտիկ մարդոց հետ տեսակցեցայ, ինչպէս Րուշէն Էշրէֆ՝ Աֆիոն Քարահիսարի երեսփոխան եւ բանաստեղծ, Ֆալիհ Րըֆքը պէյ՝ «Հաքիմիյէթը Միլլիէ»ի փայլուն տնօրէնը, Սաֆվէթ պէյ՝ Խալք կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, Էտիպ Սէրվէթ՝ Պոլսոյ երեսփոխան, Շիւքրի Քայա պէյ՝ ներքին նախարար, տոքթ. Թէվֆիք Րիւշտի պէյ՝ արտաքին նախարար։ Բոլորն ալ վճռական եղան իրենց արտայայտութեանց մէջ։

Ինծի ըսին որ երբ վեց տարի առաջ Թուրքիա իր Յեղափոխութիւնն ըրաւ ու խալիֆան վռնտեց, չուշացաւ իր ընտրութիւնն ընելէ։ Մինչեւ այդ ատեն, Թանզիմաթի շրջանէն ի վեր (1830ի ատենները) բոլոր բարենորոգումները ծրագրուած էին միայն։ Այսուհետեւ դէպի աշխարհականութի՞ւն պիտի երթար, պիտի շարունակէ՞ր օգտագործել իսլամութիւնը իբրեւ պրոպագանդի միջոց Ասիոյ ազգերուն եւ ժողովուրդներուն մօտ (ինչպէս երազն էր Էնվէրի), կամ դէպի Արեւմո՞ւտք պիտի դառնար եւ եւրոպական արդիականացումը իւրացնել պիտի ջանար։

Կազին այս վերջինին որոշում տուաւ։ Կազին տեսաւ որ իսլամական վարդապետութիւնը չի յարմարիր Արեւմտեան բարենորոգումներու։ Ուստի, առանց զայն վտարելու, ամէն միջոց ձեռք առաւ՝ պակսեցնելու համար անոր ազդեցութիւնը, զայն ընտելացնելու, գոնէ անոր ասիական թոյնը անհետացնելու համար՝ կարելի եղածին չափ հեռացնելով զայն բիւլէժաններու ազդեցութենէն։

Եթէ իսլամութիւնը միայն կրօնք մը ըլլար, բարենորոգիչները թերեւս աւելի ներողամտութիւն ցոյց տային եւ չզայրանային։ Սակայն անիկա միեւնոյն ատեն ու մանաւանդ օրէնք մըն է, քաղաքային, ինչպէս նաեւ բարոյական կազմակերպութիւն մը։ Նիւթապէս անկարելի էր կրօնական տարրը զատել իրաւաբանական, ընկերային եւ քաղաքական տարրէն։ Կազին չէր կարծեր որ իսլամութիւնը կրնայ իւրացնել այն մեթոտները, զորս կ՚ուզէր փոխ առնել Եւրոպայէն։ Ընդհակառակն ատոր մէջ տեսաւ արգելք մը իր բոլոր ճիգերուն, վտանգաւոր ոգեկոչումը անցեալի մը, որուն բոլոր յիշատակները պէտք էր ջնջել։ Իսլամական յղացումը կեանքի, ճակատագրապաշտ ու կրաւորական, կարելի չէր համաձայնեցնել արեւմտեան ըմբռնումներուն հետ՝ հիմնուած ճիգի վրայ։ Ինչպէ՞ս կարելի էր ընդունիլ յարմարացում մը։ Արեւելքի մէջ կեանքը բեռ մըն է զոր պէտք է տանիլ, մահուան գաղափարը կը յաճախէ բոլոր մտքերը, առանց սակայն ընկճելու զանոնք։ Ի՞նչ շինարար կորով կրնար ունենալ այսպիսի անշարժական վարդապետութիւն մը։ Եւ յետոյ, իսլամութիւնը՝ ծնած անիշխանական աւանդութիւններ ունեցող սեմական վաչկատուն ժողովուրդներէ, կ՚ընդունի նման վարչաձեւ մը, կամ անոր լրացուցիչը՝ բացարձակապետութիւն։ Վերջապէս մեր օրերուն իսլամութիւնը ի՞նչ ծառայութիւններ կրնար մատուցանել Թուրքիոյ։ Եթէ ժամանակ մը իր զինուորական մեծութիւնը կազմող գործիքն եղած է, այսուհետեւ այդ ալ վերջացած է։ «Արդի ժամանակներու մէջ, արեւելեան մշակոյթը ո՞ր վտանգներուն դէմ պաշտպանած է մեզ», կը հարցնէր անցած օր Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ։ «Երբ գործնական մարդեր կը նախըն րնք արեւմտեան մշակոյթը, առանց որուն ո՛չ մէկ լուրջ բան կրնանք արտադրել»։

* * *

Կրօնական տեսակէտէ, խալիֆայութեան աստուածապետական վարչաձեւին ջնջումը երբեք էական դժուարութիւն մը չէ կազմած իսլամութեան համար։ Բողոքականութեան պէս, իսլամութիւնն ալ երբեք պէտք չունի կրօնական գերագոյն պետի մը։ Խալիֆան Պապ մը չէր։ Մնաց որ Սուլթան-Խալիֆաները երբեք իրական գերիշխանութիւն չեն ունեցած Չինաստանի կամ Հնդկաստանի վրայ։ Հիմա խնդիր ալ չկայ կազմելու իսլամական խմբակ մը՝ զայն հակադրելու համար քրիստոնեայ խմբակի մը, գոնէ այն ձեւով, ինչպէս երբեմն խալիֆան ծառացաւ պապութեան եւ կայսրութեան դէմ։

Խալիֆայութիւնն ու Շէյխ-իւլ-իսլամութիւնը ջնջուելէ յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ։ Քաղաքական մրցակցութիւններէ կը վախցուէր՝ ժառանգութեանը համար խալիֆայութեան, որ 500 տարի պահուած էր Օսմանեան ցան մէջ։ Գահիրէի 1926ի համիսլամական համաժողովը, — որուն չմասնակցեցաւ Թուրքիա — միաձայնութեամբ որոշեց որ առ այժմ կարելի չէ վերահաստատել խալիֆայութիւնը։ Դիտել տրուեցաւ թէ խալիֆան պէտք է ունենայ կարգ մը էական յատկանիշներ, պէտք է բաւական զօրաւոր ըլլայ՝ կրօնքը յարգել տալու համար բոլոր իսլամներուն։

Ասիկա կարելի էր ատենօք, երբ միացած էին նոյն վեհապետին եւ նոյն կառավարութեան իշխանութեան տակ. Այսօր իսլամական աշխարհը բաղկացած է մեծ թիւով իր րմէ անկախ երկիրներէ, որոնք տարբեր օրէնքներու կը հպատակին։ Ամէն երկիր նախանձախնդիր է իր անկախութեան եւ չուզեր տիրապետուիլ ուրիշի մը կողմէ։ Վերջապէս, իսլամական երկիրները բոլորն ալ քաղաքական անկախութիւն չունին։ Խալիֆա մը անհրաժեշտ հեղինակութիւնը չպիտի ունենար այլեւս։ Ուստի որոշուեցաւ, որ, առժամաբար խալիֆային կրօնական անձնական հեղինակութիւնը պիտի գործադրուի համաժողովներու կողմէ, որոնք յաճախ պիտի գումարուին իսլամական ամէն երկրի մէջ, շարունակական յարաբերութեան մէջ մտնելու համար Գահիրէի կոմիտէին հետ իսկ ապագային պիտի կատարուին տարեկան համիսլամական համաժողովներ։

Ճիշդ է թէ առ այժմ խալիֆայութեան ջնջումը նուիրագործած է իսլամական ճակատի միութեան խզումը, որ տեղի ունեցաւ պատերազմի ընթացքին։ Արդարեւ մեծ պատերազմը փաստեց թէ Պոլսոյ սուլթանը անկարող է ճիհատ պահանջել բոլոր երկիրներու իսլամներէն։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ինչպէս մարդոց ֆիզիքական, նոյնքան եւ հոգեկան ու մտաւոր առողջութեան հարցը աւելի քան երբեք օրակարգի վրայ է։ Միջազգային մամուլին մէջ կը հնչէ ահազանգը թէ կեանքը, քաղաքակիրթ մարդու կեանքը ինկած է սխալ հունի մը մէջ, որու չարագուշակ հետեւանքները ակներեւ են։ Դիտեցէք ինչ որ կ՚անցնի եւ կը դառնայ ձեր շուրջը և պիտի համոզուիք։

«Ժուռնալ»ի մէջ ֆրանսացի յայտնի յիմարաբոյժ տոքթ. Թուլուզ սկսած է յօդուածներու շարք մը, ուր ան իր ցուցամատը կը դնէ մեր ժամանակի ամէնէն խռովիչ մէկ վէրքին՝ յիմարութեան վրայ՝ իր բոլոր յայտնի եւ անյայտ ձեւերով երանգներով։

Խելագարութիւնը— ա՛յն հիւանդութիւնը զոր սովորութիւնը ունինք փնտռելու Փրկչեան հիւանդանոցի արգելափակ նկուղներուն մէջ, նիգերու ետին, տմարդի պահապաններուն խարազանին տակ— ծայրայեղօրէն շեշտուած աստիճանն է մըտային անհաւասարակշռութեան, որուն զոհերը ունինք մեր շուրջ, թոքախտաւորներու նման բազմաթիւ, եւ որուն սաղմերը թերեւս ամէն մարդ կը կրէ իր մէջ։

Համաձայն ֆրանսական վիճակագրութեան, միջին հաշուով ժամը անգամ մը մտային հիւանդ մը ափ կ՚առնէ պաշտօնական հիւանդանոցին դուռը։ Բայց վիճակագրութիւնը լուռ է անոնց մասին որ քարշ կուտան խեղճուկրակ գոյութիւն մը, որոնց մտային հաւասարակշռութիւնը կ՚երերայ, կը տատանի ամէն օր, մինչեւ որ դէպքերու գրոհին առջեւ խարխլին այդ կիսակործան ճակատները։ «Յիմարութիւնը կը հարուածէ ամէն տեղ եւ ամէն ժամ», կ՚եզրակացնէ տոքթոր Թուլուզ։

Տոքթ. Թուլուզ յաճախ առիթը ունեցած է հակելու մարդկային այդ անելին վրայ, ուր կը մխրճին այնքան գեղեցիկ կեանքեր։ Այդ անելին ճամբան կ՚անցնի շատ անգամ ոճիրի, ցոփութեան, գողութեան, անձնասպանութեան խութերէն։ Այդ եղերական տեսարանին առջեւ բըժիշկը— որ մարդ մըն է վերջապէս— կը զգայ իր միջոցներու անկարողութիւնը, բայց եւ այնպէս կը յուսայ եւ կը յուսադրէ։

Խռովիչ պահեր կ՚ունենայ յի-
մարաբոյժը, երբ մութին մ
հեռուէն կ՚իմանայ օգնու
ճիչ մը, առանց գիտնալո
ուրկէ կուգայ ան։ Տոքթ.
լուզ իրիկուն մը նամակ մը
ցած է անձնասպանութեան
լառ եւ բուռն տուայտա
անձնատուր մտագարէ մը.
տագնապին մէջ մոռցած էր
ստորագրութիւնը։

Ես չեմ կրնար այս պա
չյիշել դժբախտ պատկերն
կարգ մը զոհերու, որոնց յ
տակը իմ մէջս կ՚արիւնի
կաւին։

Սանասարեանի լուսազգ
խոստմնալից ընկերներէս մէկ
տարիներով բարձր հետաքրք
րութիւններ և անյագ տենչ
ունէր հասկնալու, խոկալու, գը
բացական սեղաններու վր
մտածումը կը թարթափէր
քափիրէն մինչեւ Նիցչէ։ Եւ
կը իր հազուագիւտ մտերի
րէն— որովհետեւ չհասկցու
մըն էր ինք եւ այդպէս ալ մն
—կը հիանայի իր գրչին և խօս
քին։ Կեանքը զմեզ բաժնեց
Հեռուէն կը հետեւէի իր քայլ
րուն, մինչեւ Փարիզ, ուր իր
աւանական համալսարանը կ
աւարտէր... Պատերազմը իրար
խառնեց աշխարհն ու մարդ
ամանց հոգիները, մերկ եւ ա
պաշտպան, չափէն աւելի ծան
կրեցին լախտի հարուածը.
փշրուողներուն մէջ մնաց իմ ըն
կերը որ այսօր Ֆրանսական
գաւառիկ ապաստանարանի
անկիւնը կը խաղայ իր շղթա
ղուն մտքին ջախջախ բեկոր
րուն հետ...։ Բացատրել այդ
աւլգլոր անկումը, պատմել
կեանքը, նիւթ մըն է հոգեբա
կան հարուստ վերլուծումներ

Ես չափազանց մօտէն դի
եմ նաեւ Պոլիս, Էչտի-Գուլէ
Փրկչեան արանց յիմարանոց
Կատարեալ ապուշները, պառ
սաւորները եւ լուսնոտները
կողմ ձգելով, իսկական
գարներուն մէջ կային ուսուց
ներ, վկայուած երկրաչափ
համալսարանական, եւ զզո
իմացական խմոր կրողներ։
քի կը զարնէր սակայն պայծ
կազմուածքով երիտասարդ
զաւակը յայտնի հայ ուսուց
մը, որ իր յոռեգոյն բոպէներ
ջութակի վրայ կ՚աշխատ
կարկտել ծուէնները իր երբեմ
երգերուն։

Հապա՞ կէս-խենդերը,
ժանին վրայ տատանուող
բանականին եւ անտրամաբ
նականին միջեւ տատանող
Միլլի յաղթանակի օրերուն կը
ունեցայ փոխանորդելու Ս
տարցի հայ ուսուցչի մը.
Թուրք քննիչի մը այցելած
հուն Հայաստանի մասին կը
սի եղեր։ Կասկածը թէ
չին բարկութեան զոհ պիտի
նայ, իր մէջ առաջ բերած
մտալլկում մը, սեւեռուն գաղ
փար մը, որ զինք առաջնորդ
դասարանէն հիւանդանոց։

Ի՞նչ ըսել հապա այն
գար և աղետալի մտայնութեան
որ օր մը մղեց անբուժելի
ւանդ մը Էչտի-Գուլէի ա
հանրակառքին մէջ սպաննե
հայ երիտասարդ վիրաբոյժ

Բանականութեան կեդրոն
դէպի իմացական խաւարում
անընդհատ շարայարութիւն
կայ, որուն վրայ կտրուկ
մաններ փնտռել անիմաստ
Հոգեկան պայծառ եւ գերագո
ներդաշնակութիւնը եթէ
գած մըն է, ամէն ոք այդ
գաթէն վար, զառիթափին
վրայ կառչած է տեղ մը.
կը մագլցին, շատեր կը
անզգալաբար, ուրիշներ կը
րին դիտապաստ։ Ո՛ւր
կ՚առնէ խելացի մարդը, ո՛ւր
սկսի յիմարը, ատոր պա
խանը թող փնտռէ ամէն
ինքն իր մէջ։

Ներկայ գիտութիւնը
ուած է հաւատալու թէ յի
րութիւնը եթէ ոչ միշտ բու
բայց միշտ կանխելի է։

Յաջորդով պիտի ջանամ
նի մը լուսաբանութիւններ
տալ այս բարդ եւ խորհրդա
հարցին շուրջ։

Փ. ՍԱՆԱՍ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Ճէմհուրիէթ»ի համաձայն ... մէջ ձերբակալուած են ... հետեւեալ անձերը.—

...ֆարա Քէմալին հաշուակալը ... պէյ, Իրաւաբանական ... նախկին դասա-... Նաճի պէյ, Նաճի պէյի ... Ալի Րիզա պէյ, Նաճի ... քրոջը՝ Քաարիէ հանըմ, ... քրոջը՝ Համտիէ հանըմ, Նա-... պէյի եղբայրը՝ Ահմէտ Վէ-... պէյ, Ֆուատ Շէմսի պէյ, ... Թէվֆիք պէյ, Նաւիէ ... Ֆաիք պէյ, Մաստամ ...

*** Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած ... Քաարիէ հանըմ ժամանակին կինն ... եգիպտացի բժիշկի մը որ վեր-... Պէշիկթաշ կը բնակէր։

Քաարիէ հանըմ անցեալները ... Ինկիւրի գացած եւ հիւր ... եղած էր իր ազգականներէն մէ-... տունը։

Քաարիէ հանըմ Պոլիս գըտ-... միջոցին «Եըլտըզ» ստո-... թեամբ նամակ մը ղրկած ... Ինկիւրի բարձր իշխանութիւն-... ներէն մէկուն։

Այս նամակը ուշադրութիւն ... ըլլալով, անմիջապէս ... թեան ձեռնարկուած եւ կաս-... ելի խնդիրներ նշմարուած են։

Ձեռք անցուած կարգ մը փաս-... թուղթերու եւ Քաարիէ հա-... յայտարարութիւններուն մի-... հակասութիւններ կան։ Եըլ-... հանըմի գէշ նպատակներ հե-... ապնդող դերը ճշդուած է։

*** Ամասիոյ գաւառակներէն ... մէջ ալ ձերբակալութիւն ... կատարուած է։

*** Ընդհանուր ապահովու-... թեան տնօրէնութիւնը ժամանա-... ապէս 15 օր առաջ լուր կ'առնէ ... կազմակերպութիւն մը առաջ ... բերելու ջանքեր կը թափուին։ Ա-... վրայ ընդհ. ապահովութեան ... տնօրէն Րիֆաթ պէյ Պոլիս եկած ... անձամբ զբաղելու համար քըն-... նութիւններով։

Րիֆաթ պէյ քննած է եղած ... ութիւններն ու ձեռք բեր-... փաստերը եւ խորհրդակցա-... ժողով մը գումարած, մաս-... ութեամբ կուսակալ Մուհիտ-... ին, ընդհ. դատախազ Քէնան եւ ... ական տնօրէն Շէրիֆ պէ-... յերուն։

Ասոր վրայ, շահագրգռուող ... պաշտօնեաները սկսած են հետա-... ել խնդիրը եւ ձեռք բերուած ... վերջին արդիւնքը հաղորդած են ... ընդհ. ապահովութեան տնօրէնին։

Այս բոլորէն յետոյ, Րիֆաթ պէյ եւ ընդհ. դատախազ Քէնան պէյ Ինկիւրի երթալով տեսակցած են Ներքին ու դատական գործա-վարներուն հետ։

Պոլիս վերադառնալով, Քէնան եւ Րիֆաթ պէյերը, կուսակալ Մուհիտտին պէյի մօտ ժողով մը գումարած են, որուն մասնակցած է նաեւ ոստիկանութեան տնօրէն Շէրիֆ պէյ։

Այս ժողովէն յետոյ նոյն գիշերն իսկ (19 դեկտ.), 14 հոգի ձերբակալուած եւ փոխադրուած են ոստիկ. տնօրէնութեան կեդրոնը։

*** Կ'ըսուի թէ յոյն կինը հաղորդակցութեան միջոց կը ծառայէր։ Այս կնոջ տունէն պարկ մը թուղթեր եւ գրութիւններ, ինչպէս նաեւ ասդին անդին բաշխուելու համար ոսկի եւ արծաթ դրամներ գտնուած են։

Կը հասկցուի թէ ասոնք ուզած են իրենց նպատակին հասնելու համար փախցնել նախապէս անկախութեան դատարանին կողմէ դատապարտուած չէրքէզ մը, որ Պրուսայի բանտը կը գտնուի։

*** Իգտամ կը գրէ.—

«Թէեւ կ'ըսուի որ ձերբակալեալներու մէջ կան ասկէ առաջ պատահած մահափորձի մը մասնակից կարգ մը անձեր, բայց պաշտօնական շրջանակներէ այս լուրը չի հաստատուիր եւ վճռաբար կրնայ ըսուիլ թէ ասոնց մէջ անկեալ խալիֆային պատկանողներէն ոչ մէկը կայ։ Ճշմարտութիւնը այն է որ անկեալ խալիֆային այլ եւս Թուրքիոյ թշնամութիւն ընելու չափ կենդանութիւնը շատոնց կորսնցուցած եւ հասկցուած է որ երկրին մէջ Թուրք Հանրապետութիւնը, Թրքական հոգիին բնական եւ անխորտակելի արտադրութիւնն է»։

Իսկ Իգտամ կը նկատէ.

«Մեր հանած եզրակացութիւնը այն է որ քաղաքական նպատակներ հետապնդողներ գաղտնի կազմակերպութեան մը մասին տեղեկատուութիւն մը եղած եւ ասոր վրայ 5—10 հոգի ձերբակալուած եւ հարցաքննուած են։ Ասոնց նայելով չկրնար ըսուիլ տակաւին որ վճռական արդիւնք մը ձեռք բերուած է։

Արեւմտեան եւրոպայի հայերէն միակ օրաթերթն է

"ՅԱՌԱՋ,,Ը

որ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐ եւ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

ԳԱՆՏԻԱ (կրետէ), 18 դեկտ.— «Յառաջ»ի 30 նոյեմբ. եւ 814 թիւ թերթին «կեանքը գաղութներու մէջ» բաժնին մէջ Աթէնքի «Նոր Օր»էն արտատպուած գրութիւն մը կար։ Անոր մէջ ակնարկուած հայ բժիշկը ես ինքս ըլլալով, կը փութամ կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ։

— «Տեղւոյս հայ վարժարանը 60ի չափ աշակերտ ունի»։

Գանտիոյ եկեղեցին միեւնոյն ատեն մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի յատկացուած է։ Առաջինը ունի 1200 տրախմի ամսականով մանկապարտիզպանուհի մը եւ 5-8 տարեկան 43 երկսեռ աշակերտ. երկրորդը՝ ունի 1500 տրախմի ամսականով եւ 3 ամիսէ ի վեր պաշտօնավարող ուսուցչուհի մը եւ 8 12 տարեկան 27 երկսեռ աշակերտ։ Անձնուիրաբար ֆրանսերէնի դասախօսութիւնը ստանձնած է եւ ուսուցչուհիին մէկ դասարանի դասախօսած ժամուն, միւս դասարանի ալ իբր օգնական կը պաշտօնավարէ ուսուցչուհիին ամուսինը։

Ասոնցմէ զատ ունինք յունարէնի համար յոյն ուսուցչուհի մը 500 տրախմի ամսականով եւ տնտեսուհի մըն ալ 500 տրախմով։

— «Տեղւոյս պատանիներու վիճակը խղճալի է»։

Գանտիոյ մէջ 25 35ի չափ պատանի ներկան 15-25տարեկան, որոնց ամէնքն ալ արհեստով կը զբաղին։ Ասոնց հազիւ 6.8ը կըրթուած են եւ մնացեալները գրել թէ իրենց անունն անգամ գրել չեն գիտեր ըստ թղթակցին։ Թէեւ ասոնց համար գիշերային դասընթացքի մը ձեռնարկեցինք պէտք եղած կարգադրութիւններն ալ ընելով, բայց եղած հրաւէրին վեց տղայ միայն պատասխանեցին։

— «Յաճախ կարելի է հանդիպիլ 12 - 15 տարեկան պատանիներու, որոնք թուղթ կը խաղան սրճարաններու մէջ»։

Ճիշդ է, ինչպէս որ թղթակիցն ալ իր 4 տարեկան տղան փոխանակ դպրոց ղրկելու, փողոցները կը թողու։

— «Երկու տարի է որ ծնողքները կուզեն կարող ուսուցիչ մը բերել»։

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ երկու տարիէ ի վեր փափաք մը կ'ունենան ծնողքները եւ երկու տարուան մէջ գէթ անգամ մը գոնէ մէկը չի ներկայանար թաղ. խորհուրդի, իր փափաքը յայտնելու։

— «Բայց հայ բժիշկ մը արգելք կը հանդիսանայ»։

Չկայ պարագայ մը ուր արգելք հանդիսացած ըլլամ։ Ինչ որ տրամաբանական է, ինչ որ օգտակար է անոր յաջողութեան կ'աշխատիմ։

Անցեալ տարի ուրիշ թաղականութիւն մը կար։ Ան ինչո՞ւ վարժապետ չբերաւ։

Թէ ինչո՞ւ վարժապետ չենք բերեր.—

1. Մեր նախակրթարանիաշակերտներուն տարեցներուն համար կը կարծենք թէ վարժապետէ մը աւելի օգտակար է ուսուցչուհի մը։

2. Որովհետեւ երբ տղաքը քիչ մը հասակ նետեն, ծնողքը արհեստի կը հանեն զանոնք, որով՝ վարժապետէն ալ չեն օգտուիր, դպրոցէն ալ. իսկ աղջիկները աւելի երկար ատեն վարժարան գալով աւելի կ'օգտուին, մանաւանդ ձեռագործի տեսակէտով։

3. Չենք կարծեր որ կարող ուսուցիչ մը 2000ով ստանձնէ այս գործը։ Ստանձնողը 2000նոց ուսուցիչ մը պիտի ըլլայ, մեր 1500ով բերած ուսուցչուհիէն թերեւս ալ պակաս կարողութեան տէր։

4. Ուսուցչուհին խոստացած էր իր ամուսնին ալ անձնուիրաբար դասախօսելը, որով թէ ուսուցչուհի եւ թէ ուսուցիչ ունենալու առաւելութիւնը կը վայելենք։

— «Որպէս զի իր ազգական ուսուցչուհին մնայ դպրոցին մէջ»։

Ես Պոլսեցի եմ, իսկ ուսուցչուհին Իզմիրցի։ Որ եւ է ազգականութիւն չունիմ, իր մնալը՝ իր գործունէութենէն կախում ունի, եթէ օգտակար ըլլայ ինչո՞ւ պիտի ճամբուի, իսկ եթէ անօգուտ է, ինչո՞ւ պահուի։

— «Ամսական 500 տրախմի զոհողութիւն ըլլայ, կարելի կ'ըլլայ կարող ուսուցիչ մը պաշտօնի կոչել»։

Դպրոցը 1500է աւելի չի կրնար վճարել եւ այն ալ դժուարութեամբ, որովհետեւ չորս պաշտօնեայի կը վճարուի ամսական 3400 տրախմի, որուն փոխարէն՝ աշակերտներէ կը գանձուի ամսական 2000, Հ. Բ. Ը. Մ.է (երկու ամիսէ ի վեր) ամսական 750, իսկ մնացեալը հոգացուեցաւ եկեղեցիէն 950։ Գումար՝ 3400 տրախմի։

Երբ զոհողութիւն կը պահանջուի, այդ զոհողութիւնը պէտք չէ որ յանպէտս վատնուի։ Վարժապետին աւելի վճարուելիք 500 տրախմին, լոկ իր անձնական բացառիկ ծախքերուն (սիկառ, սուրճ, եւլն.) պիտի յատկացուի, մինչդեռ այդ զոհողութիւնը ընել եթէ կարելի ըլլայ, բաւ է յատկացնել ուսուցչուհիներուն ճգճիմ ամսականներուն, որով իրենցմէ ալ քիչ մը աւելի պահանջելու իրաւունք ունենանք։

ՏՈՔԹ. Մ. Ն. ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՕՐ ԿԱՐԴԱԼՈՎ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՅԼԵՒ ԿԸ ՍՏԱՆԱՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՏԱՐԵԶԱՓԻՆ ՍԵՂՄՈՒՄԸ

Միացեալ Նահանգներու աշխատանքի նախարար Ճոն Տէյվիս նամակ մը գրելով Ծերակոյտի Ներգաղթի Յանձնախումբի նախագահին, կ'ըսէ թէ հրամայական է սեղմել ներգաղթի օրէնքները։ Տէյվիս այս պահանջը կը գնէ անոր համար, որ Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Խորհուրդը որոշումներ տուած է կամ կ'ակնկալուի որ որոշումներ տայ Գանատայի եւ Մեքսիկայի օտարածին բնակիչները Միացեալ Նահանգները ընդունելու մասին։ Գերագոյն Խորհուրդի այս որոշումները, ըստ Տէյվիսի, անակնկալօրէն լայն բարդութիւններ առաջ բերած են եւ ներգաղթի օրէնքները նորէն թուլցուցած։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

16 դեկտեմբեր կիրակի, «Արաքս»ի Ա. խումբը պարտուեցաւ F. C. Aulnayի Ա. խումբէն 7ի դէմ 0ով։ Նոյն օրը «Արաքս»ի (2) խումբը պարտուեցաւ R. S. Olympiqueի (3) խումբէն 6ի դէմ 0ով։

23 դեկտեմբեր կիրակի, «Արաքս»ի Ա. խումբը պարտուեցաւ U. S. Villeparisisի Ա. խումբէն 2ի դէմ 0ով։ Երեք ամիս առաջ «Արաքս» սոյն խումբէն պարտուած էր 4ի դէմ 1ով։

Օ. Լ.

ԱՐԱՐԱՏԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը մրցում մը ունեցաւ U. S. Souletի Ա. խումբին դէմ։ 500ի մօտ բազմութիւն մը անհամբեր կը սպասէր արդիւնքին։ Ֆրանսացիները յարձակողական դիմեցին, բայց Հ. Մ. Ը. Մ. շահեցաւ առաջին նշանակէտ մը։ Քանի մը վայրկեան յետոյ հակառակորդները շահեցան 3 նշանակէտ, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ. երկրորդ նշանակէտ մը։

Երկրորդ խաղամասին Ֆրանսացիները շահեցան 4րդ նշանակէտը։ Այս անգամ հայ մարզիկներ սկսան աւելի եռանդուն խաղալ եւ շահեցան երրորդ, յետոյ 4րդ նշանակէտը։ Խաղը վերջանալու ժամանակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներէն Գեղամ Պօղոսեանը ճարպիկ խաղով մը նշանակեց 5րդ կէտը, Անդրանիկ Քիրպիզեան նշանակեց 6րդ կէտը, որով Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթեց 4ի դէմ 6 նշանակէտով։

Գ. Պօղոսեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉՈՐՍ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐ Կ'ԱԶԱՏԱՆԱՆ.— Մոնթրէօյլի մէջ, գիւղական փայտաշէն տնակի մը մէջ կը բնակէին Մարթէն՝ թղթատարականցրուիչ եւ իր կինը, իրենց հինգ տարու աղջնակին հետ։

Տիկին Մարթէնի յանձնուած էին նաեւ երեք երախաներ, որոնց մայրական հոգածութեամբ կը նայէր ան, փոքր վարձքի մը փոխարէն։

Այր եւ կին ուզեցին Ծնունդը ուրախութեամբ տօնել մանկիկներուն հետ, եւ կարգ մը գնումներ կատարելու համար, Տիկին Մարթէն երեք երախաները յանձնեց իր հինգ տարու աղջկան, տնակին դուռը փակեց անոնց վրայ ու մեկնեցաւ շուկայ։ Խոհանոցին մէջ օճախը կը վառէր, իսկ սենեակին մէջ փոքր վառարան մը մեղմ տաքութիւն մը կը տարածէր։ Երկու փոքրիկները կը քնանային իրենց օրօրոցներուն մէջ։ Իսկ Մարթէնի աղջիկը՝ պառկած իր ծնողքին անկողնին վրայ, կը խաղար ամէնէն փոքրիկին հետ։

Տիկին Մարթէնի մեկնումէն քիչ յետոյ, դրացի երիտասարդ մը նշմարեց որ բոցի ու մուխի լեզուներ կը բարձրանան տնակէն։ Խոյացաւ տան դրան վրայ, փորձեց կոտրել, բայց անօգուտ։ Ներս մտնելու ո եւ է միջոց չկար։ Երիտասարդը իրար անցուց դրացիները ու փութաց լուր տալու հրշէջներուն։ Երբ անոնք հասան, տնակն արդէն այրած էր ու փոքրիկներէն ո՛չ մէկ լուր։

Երբ Տիկին Մարթէն վերադարձաւ, աղէտէն խելակորոյս, նետուեցաւ բոցերուն մէջ։ Յաջողեցաւ անկողնին մօտենալ, հաւաքել սաւանը ու դուրս նետուիլ։ Բայց սաւանը պարապ էր, պզտիկները մէջը չէին։

Կրակը մարելէ յետոյ միայն, կարելի եղաւ դուրս քաշել փոքրիկներուն ածխացած դիակները։

Հրդեհը հազիւ կէս ժամ տեւած էր։

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ.— Մարսէյլի Քըզլատէ Շէվքի առեւտրական տան տնօրէնը՝ Իսմայիլ Սաֆդէր, 42 տարեկան, օգտուելով իր կնոջ եւ սպասուհին բացակայութենէն, անձնասպան եղաւ իր բնակարանին մէջ։ Օդային կազի խողովակները ծակելով փակուեցաւ իր բնակարանի մէկ սենեակին մէջ, ուր գտնուեցաւ հեղձամահ։

Իսմայիլ Սաֆդէր փեսան է Քըրզատէ Շէվքի պէյին եւ այդ մեծ առեւտրական հաստատութեան Մարսէյլի վարիչն էր։ Այս հաստատութիւնը խոշոր գործ կը կատարէ կաղինի, ընկոյզի, բուրդի եւ այլ ապրանքներու վրայ։ Կը կարծուի թէ ինքնասպանութեան շարժառիթը տնտեսական է, այդ տան Մարսէյլի մասնաճիւղը խոշոր վնասներ կրած ըլլալով։ Բայց ուրիշ ենթադրութիւններ չկան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳՆՈՎ

Հրամանատարը զգաց որ հեղմութեամբ յաջողելու ամէն միջոց անօգուտ էր։ Միւս կողմէ հասարակ զինուորի մը այս ընդդիմութիւնը չզայնացուց զինք։ Մանաւանդ Յօյնին ուղղուած «կաւա՛տ»ը մտրակի մը պէս իջաւ գանկին։ Անարգանքը հաւասարապէս իրեն ալ էր։ Ըտկուեցաւ հրամայեց.

— Եօրկի՛, տար սա զինուորը ու հսկէ՛ վրան։

«Երբե՛ք, երբե՛ք»․ այս աղաղակը բարձրացաւ իր գանկին մէջ ուժգնութեամբ։ Կինը միանակ ձգել հոս եւ յանձնուիլ, երբե՛ք։ Արիւնը եռաց, մտածումները բոցերու պէս կարմրեցան ու այրեցին զինք։ Ու երբ Յօյնը, Մնազանդ, եկաւ ձեռքը դնել ուսին, հրմշտեց, բռունցքները մուրճերու պէս բարձրացան, ու Յօյնը ծրարի մը պէս զարնուեցաւ հողին։

Իր ուղեղը այժմ լուսաւորուած էր միա՛կ մտածումի մը հսկայական արեւով.— օգտուիլ շուտ եւ կարելի եղածին չափ շատ իր կեանքին համրուած վայրկեաններէն, ազատելու համար իրեններն, իր կեանքին գինով փրրկած ըլլալու գոհունակութեամբը մեռնելու համար։ Որովհետեւ այլեւս մահը անխուսափելի էր։ Որոշ էր որ պիտի ձերբակալուէր ու մահուան դատապարտուէր։

Վազեց կնոջն ու զաւկին մօտ, համբուրեց հապճեպով.

— Շուտ, վար իջիր բլուրէն, ու երկաթուղին նստէ։ Փախէ՛ք սա շունէն...

Հրամանատարը, պահ մը ապշեցաւ ու գամուած մնաց երբ տեսաւ իր հետեւորդին գետին իյնալը։ Արդեօք իրա՞ւ խենդ էր այս մարդը...

Սակայն կատղեցաւ երբ տեսաւ Դաւիթի իր սիրականները համբուրելը եւ անոնց աճապարանքով հեռանալը։ Պարտուա՛ծ էր... Որմէ՞։ Պարզ, հասարակ զինուորէ մը։ Իր մէջ վայրենին տիրապետեց։ Ուրիշ մը թերեւս փորձէր փնտռել Դաւիթը վարող շարժառիթը. հասկնար ու անցնէր։ Սակայն տնիկա ինքզինքը պզտիկցած կը զգար Դաւիթի ոտքերուն տակ, ու կործեց նշմարել որ անիկա յաղթականօրէն կը ժպտի, ու դէմքը, աչքերը կը ճառագայթեն անճառ երջանկութեամբ մը։ Մոռցաւ կինը, եւ գազանացած.

— «Բլան» Եօրկի՛,— պոռաց իր կզակը չփող Յօյնին — ի՞նչ կեցեր ես փայտի պէս, բռնէ սըրիկա...

Այնքան կատղած էր որ իր շարժումներուն տէրը չէր այլեւս։ Յօյնէն առաջ նետուեցաւ, բռնեց ու քաշքշեց Դաւիթի վիզէն։ Ու կը հարուածէր անխնայ, ոտքով եւ բազուկներով, մինչ փրփրող բերանէն հասարակ ջրհանկիրի լուտանքներ կը թափէին։ Եօրկի, ուժ առած իր հրամանատարէն, մօտեցած էր, ու իր կարգին կը հարուածէր, իր վրէժը կ'առնէր։

Դաւիթ կ'ընդունէր հարուածները զարմանալի հանդարտութեամբ մը։ Ինքզինքը պաշտպանելու ոչ մէկ շարժում, փոխադարձելու ոչ մէկ փորձ։ Կարծես քիչ առաջ իր մէջ դեւի մը պէս մոլեգնող վայրագութիւնը անհետացած էր հրաշքով, եւ Դաւիթ քրիստոնեայ համակերպութեամբ մը կը հանդուրժէր։ Մտածումը կը սաւառնէր ուղեղէն դուրս եւ կը հանգչէր կնոջ ու զաւկին վրայ։ Քանի անոնք կը հեռանային այս վայրերէն ու կը մօտենային կայարան, այնքան աւելի Դաւիթի հոգին կը լեցուէր երջանկութեամբ ու լոյսով։ Երկուքի բաժնուած էր հիմա ան, նախ իր մարմինը, ու ապա զգալու, խորհելու մասը որ քակուած էր ու դուրս ելած իր մարմինէն։ Ստացած բոլոր հարուածներէն պզտիկ ցաւ մը իսկ չէր զգար։ Աչքերը իրենց տեսնելու կարողութիւնը կորսնցուցած էին ու կը կորսուէին հեռահեռէ թանձրացող պղտորութեան մը մէջ։

Երբ իր մտածումին աչքերովը տեսաւ որ կինն ու զաւակը երկաթուղի նստան, ու երբ մեկնումի սուլիչը թռչունի մը ճիչին պէս օլորապտոյտ բարձրացաւ, անհուն ժպիտ մը ծաղկեցաւ իր դէմքին վրայ, ուր արիւնը հաստ գիծերով կը վազէր։ Հրամանատարն ու Յօյնը հարուածելով մէկտեղ, կը քաշէին անտառէն վար, ու ամէն կողմէ աչքեր, վախկոտ եւ զարմանահար, կը հետեւէին իրենց, մինչ արիւնը, Դաւիթի դէմքին պէս արիւնած, ու կանխելով վայն իր մահուան մէջ, ծով կը գլորէր...

***

Հետեւեալ օր, պատերազմական արտակարգ ատեանը գնդակահարման կը դատապարտէր Դաւիթը։

Պ. ՉԱՐՈՅԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Մարսէյլ

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայրենակիցները Clinique de l'Ecole Dentaire Françaiseի (29 Boulevard Saint.Martin) մէջ ամէն խնամք պիտի գտնեն։ Յիշեալ Ատամնաբուժարանը կը վարեն յայտնի փրոֆէսէօրներ, գիտական վերջին կատարելագործութիւններով։ Ակռայ քաշելը ծրի, ակռաներու եւ ատամնաշարի շինութիւն՝ չափաւոր գիներով։ Ցաւը ապահովուած։ Թարգման՝ ամէն լեզուներու համար։ Ամէն օր ժամը 9 — 12։ Հեռաձայն Archives 55-09։ Ծ.

Հինգշաբթի օր կատարուեցաւ Յրդ ձերբակալութիւնը: կալանաւորն է «Լա Ռիւմէօր» օրաթերթին տնօրէնը՝ Ժորժ Անքըթիլ, որուն անունը կը յիշուէր առաջին օրէն իսկ, իբրեւ մեղսակից Տիկին Հանոյի եւ մանաւանդ իբրեւ լրտես եւ «շանթաժիստ»: Հարցաքննիչ դատաւորը շատոնց համոզուած էր այս աղմկայարոյց լրագրողին մեղսակցութեան, բայց առջի օր միայն կրցաւ ձեռք ձգել վճռական փաստաթուղթերը եւ անմիջապէս ստորագրեց ձերբակալման հրամանագիրը: Այդ փաստաթուղթերն են երկու ընկալագիրներ, իւրաքանչիւրը 75,000 ֆրանքի, որոնք Տիկին Հանոյէն գանձուած են Նոյեմբեր 27ին եւ 28ին, միջնորդի մը՝ Ամառի կողմէ, Անքըթիլի հաշուոյն: Հարցաքննիչ դատաւորին կարծիքով, «Լա Ռիւմէօր»ի տնօրէնը շատ լաւ գիտէր թէ այդ 150,000 ֆրանքը խարդախութեամբ ճարուած է, քանի որ իր թերթին մէջ արդէն դիմակազերծ ըրած էր «Կազէթ տիւ Ֆրան»ը, իբրեւ խաբեբայական ձեռնարկ մը: Միւս կողմէ, իր կինը ստիպած էր ետ առնել Տիկին Հանոյի քով ձգած աւանդ գումարը, եւ վերջապէս ամբողջ գործը հրապարակ ելած էր:

Պ. Անքըթիլ, որ չէր գիտեր ընկալագիրներուն գոյութիւնը, վճռապէս ուրացաւ եւ սարէն-ձորէն պատմութիւններ պատմեց: Ամբողջ վարագոյրը բացաւ միջնորդ Մ. Ամառ, որուն համար թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսացած Թուրք մըն է (թերեւս Հրեայ): Անքըթիլ արգելափակուեցաւ սենեակի մը մէջ, իսկ Ամառ, որ շատ կը վախնար անոր վրէժխնդրութենէն, սկսաւ պատմել.

— Պ. Անքըթիլ, որ Տիկին Հանոյի վարձու տուած էր իր թերթին սեղանաւորական բաժնին մէկ մասը, բաւական շահաւէտ չէր գտներ այս գործողութիւնը: Ուստի հասկցուց Տիկ. Հանոյի թէ պայքար պիտի բանայ «Կազէթ»ի դէմ, եթէ աւելի չվճարէ: Տիկինը ականջ չկախեց: Բայց երբ իմացաւ թէ Անքըթիլ պիտի սկսի պայքարը, վախցաւ եւ ի զուր փորձեց երթալ գտնել: Անքըթիլ չէր երեւար եւ առաջին մերկացումները սկսան: Տիկին Հանօ զիս ղրկեց Անքըթիլի քով, որ նախ դժկամակելէ յետոյ, 150,000 ֆրանք պահանջեց և համաձայնութիւն գոյացաւ: Տիկին Հանօ Նոյ. 27ին ինծի յանձնեց 75,000 ֆր., իմ ստորագրութեամբ ընկալագրով մը, «ի հաշիւ Պ. Անքըթիլի»: Ես անմիջապէս այդ գումարը ձեռքովս յանձնեցի «Լա Ռիւմէօր»ի տնօրէնին: Երկրորդ 75,000ը պիտի ստանար Նոյ. 29ին, բայց 28ին ինծի ըսաւ թէ ստիպողաբար պէտք ունի ամսագլխուն: Այն ատեն չեք մը տուի իմ վրայ եւ գանձեցի Տիկ. Հանոյէն, միեւնոյն ձեւ ընկալագրով մը:

Այս վկայութենէն եւ ուրիշ յայտնութիւններէ յետոյ, հարցաքննիչ դատաւորը կանչեց Անքըթիլը, որ նորէն փորձեց ուրանալ: Բայց դատաւորը արդէն համոզում գոյացուցած ըլլալով, բանտարկել տուաւ խարդախութեան, վստահութեան զեղծումի եւ մեղսակցութեան համար:

— Կը խորտակէք իմ քաղաքական ասպարէզս, կը ճչար Անքըթիլ, որ կուլանայի Նահանգային ժողովին Նախագահ ընտրուած է:

Թերթերը հեգնութեամբ դիտել կուտան թէ «Լա Ռիւմէօր»ի տնօրէնը այժմ կրնայ կուլանա երթալ ձրիաբար (ֆրանսական գաղթավայր մը, ուր թիապարտները կը ղրկեն):

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՑԻՆ, ՌԻՒ ՇԱՓ, ՊՕՆ ԹԷԱԹՐԻ ՄԷՋ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի կողմէ, ի նպաստ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ցան ֆօնտին:

վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 84 Ռիւ Շափ, Պօն Թէաթրի մէջ

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆօն Թ՚էվէք

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ Նոր Տարւոյ առթիւ, այս Երկուշաբթի գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Cours Lafayette, *«Օրլոժէ»ի վերնայարկը:*

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

30 դեկտեմբեր կիրակի ժամը 3ին

Salle Chopin (Pleyel) 252 Rue Fbg. St. Honoré, Métro Ternes

Նախաձեռնութեամբ՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՕՐ. ԱՆՈՒՇ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԵՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Փարիզ Պուա Քոլոնպ

25 Դեկտ. 1928

Հ. Յ. Դ.

Պուա Քոլոնպի *Եռագոյն խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:*

Լիոնի *շրջ. կոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը առաւօտ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետութեան Դրադարանի սրահին մէջ, կը խօսի՝ ընկ. Ա. Գառնէ: Նիւթ՝ «Պոլետ գրականութիւնը Հայաստանի մէջ:» Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:*

Կը փնտռուի *գրաշարութիւն կամ մեքենավարութիւն սորվիլ ուզող երիտասարդ մը: Դիմել՝* Imprimerie Artistique, 42 Rue de la Jonquière, Nord Sud: Marcadet-Balagny.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւ ունիմ հետաքրքրուողներուն հրապարակաւ յայտնելու թէ «Ա. Կիւլպէնկեան եւ Թ. Այվազեան ընկերութիւն»ը 1 Հոկտեմբեր 1928 թուականէն ի վեր լուծուած և ընկերութեան բոլոր պարտքերն ու առնելիքները փոխանցուած են Պ. Ա. Կիւլպէնկեանի:

ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1928

30 DÉCEMBRE 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 842 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ԵՐԵՒԱ՞ՆԸ — 1928ԻՆ...

Ուրիշ պարագաներու մէջ, հայրենիքով պէտք էր սկսիլ տարեկան տեսութիւնը, գաղութներով լրացնելու համար:

Հակասութիւն մըն ալ այս՝ մեր ներկայ կեանքին մէջ: Ցարուէ տարի, այնքան հեռացաւ հայրենիքը մեզմէ, աշխարհի եօթը ծովերուն ափը նետուած բազմութիւններէն, որ մենք մօտաւորէն սկսանք, յանգելու համար հեռաւորին:

Աշխատա՛կից մը արդէն ստանձնած է ներկայացնել Հայաստանի կեանքին գլխաւոր գիծերը՝ 1928ի ընթացքին: (Պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով): Այստեղ կ'ուզէինք մատնանշել մէկ-երկու երեւոյթներ միայն: Աւելի ճիշդ, Երեւանցիներուն ուշադրութեան յանձնել կարգ մը կէտեր, թէ հայրենիքի եւ թէ իրենց բարիքին համար:

Եւ եթէ կ'ուզէք, խօսինք ճարտասանական ձեւով, որ ընթացիկ եղանակն է խորհրդային երկիրներու մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ Էջմիածնի յետին գիւղը:

Ուրեմն, քաղաքացինե՛ր, (սահմանէն ներս եւ սահմանէն դուրս), դուք որ ստանձներ էք, հայրենիքը «փրկելէ» յետոյ, վերաշինել զայն, ականջ դրէք մէկ անգամ ալ, այս հանդիսաւոր առիթով:

Ահա հրապարակաւ կը յայտարարենք ձեզ, — որ մեր ալ ուզածն է՝ աշխատաւորութեան փրկութիւնը: Վերջնական, իրական ազատագրումը այս աշխատաւոր ժողովուրդին:

Մեզ չեն հետաքրքրեր ո՛չ քաղքենի «լէվանտէն»ները, ոչ գոյնզգոյն կոկորդիլոսները, ոչ ալ բեռը կապած մաքսաւորները, որոնց հետ սրբազան դաշինք ունիք, սակայն, դո՛ւք, փարիսեցինե՛ր եւ դպիրնե՛ր:

Ի՞նչ բրած եղաք, անցնող մէկ տարուան ընթացքին — անցած ութ տարիներու միջոցին, — այդ աշխատաւորութեան համար:

Ի՞նչ քաղաքական-պետական գործ, որ խանդավառէր, ամրապնդէր հայ բանուորն ու գիւղացին, եւ խղճահարութեան ենթարկէր մեզ, ընդդիմադիրներս:

Չենք ուզեր խօսիլ ներգաղթի մասին: Ձեզի կը թողունք շինարարական բարեկենդանի բոլոր փառքն ու խրախճանքը: Մանաւանդ որ, ձեր իսկ պատասխանատու ընկերները աւելի լաւ կը ներկայացնեն անոր լաւն ու գէշը, իրական գործն ու «խայտառակութիւնը» (Հ. Կոստանեանի բառերով):

Ի՞նչ բրած եղաք, որ եթէ ոչ հազար հոգի աւելնար դուրսէն, գէթ երկու հազար հոգի չհեռանար հայրենիքէն, մինչեւ հիւսիսային Կովկաս, յետոյ Ռուսաստան, ու վերջապէս՝ դէպի Հարաւ. Ամերիկա:

Ի՞նչ ձեռնարկներ կատարեցիք, որպէսզի, եթէ կարելի չէր հինգ հազար հոգի տեղաւորել հայրենի հողերուն վրայ, գոնէ չվերահաստատուէր այն կացութիւնը, որ կը տիրէր 1914էն առաջ, երբ Թուրք-Թաթարներ բռնած էին Հայաստան աշխարհին բոլոր բանուկ ճամբաներն ու կենսական երակները:

Ի՞նչ քաղաքական ծրագիր որոճացիք, ամբողջ մէկ տարի — կամ ութ տարի — որպէս զի Երեւանը չդառնար զանցառելի քանակութիւն մը՝ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ: Որպէս զի, իբրեւ հաւասարազօր անդամ, Երեւանը ՛՛նք վարէր իր ճակատագիրը, փոխանակ տատանելու Թիֆլիսի եւ Բագուի հովերուն առջեւ: Որպէս զի Մոսկուան համոզուէր — գոնէ ա՛ն համոզուէր — թէ Հայաստանը իսկապէս վճռական կշիռ մը կը ներկայացնէ Կովկասի մէջ, թէ կարելի չէ անվերջ զրկանքի ենթարկել զայն, զուարճանալ անոր հետ, պետական վարկերէն պարբերաբար փշրանքներ նետելով անոր երեսին:

Ի՞նչ երաշխիքներ ապահովեցիք, որպէս զի այն ժողովուրդը որ ձեր թաթին տակ է ինկեր է այսօր, հանգիստ ըլլայ գոնէ մէկ բանի մասին, — փրկուի՛ արիւնի մղձաւանջէն, որ չէ անհետացած, դժբախտաբար, հակառակ ձեր բազմալեզու եւ ճրճռան ճառերուն: Հակառակ ձեր ռազմա-յեղափոխակա՛ն այլ սնամէջ բանաձեւերուն:

Հայ գիւղացին զրկեցիք իր ինքնապաշտպանութեան յետին զէնքէն: Ի՞նչ տուիք փոխարէնը, քաղաքացինե՛ր: Խօսէ՛ դո՛ւն, Ղափանցի Գերասիմ, որ ուրացար Դաշնակցութիւնը, փայփայեցիր Մոսկուան ու Երեւանը, գացիր տեսար հերոսական Զանգեզուրը, եւ հիմա նորէն — անզէն եւ արտասահման, «հանդերձ ընտանեօք»: Անշուշտ գոհ, եւ կազդուրի՛չ տպաւորութեամբ...

Ի՞նչ բրած եղաք, վերջապէս, վհատութենէ փրկելու համար հարիւր հազարաւոր գիւղացիներ եւ բանուորներ, համեստ արհեստաւորներ եւ աշխատաւորներ, որոնց մուխը կը մարի անհաւասիկ, մեր եւ ձեր աչքերուն առջեւ, Փարիզի լպրծուն պողոտաներուն վրայ եւ հարաւային Ամերիկայի հրակէզ տափաստաններուն մէջ:

Հերի՛ք, հերի՛ք է ջուր ծեծէք Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամ «պուրժուա-նացիոնալիստական» կուսակցութեանց պատասխանատուութեան մասին: Իւրաքանչիւրը թող տէրն ըլլայ իր մեղքին: Թող կործանի՛ն բոլորը, ջախջախուած ու սեւերես, միայն թէ փրկուի՛ այս ժողովուրդը:

Ո՞ւր է ձեր թալիսմանը: Ո՞ւր է լուծումը, քաղաքացինե՛ր — ի՞նչ հեգնութիւն — ճպուռնե՛ր եւ անծեղներ:

Ու վերջին հարց մը՝ շեշտակի, —

Գտա՞ք մահացու զէնքը, ոչնչացնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը — ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը, — որ վարակեր է ձեր ընկերներն ալ, ձե՛ր իսկ խոստովանութեամբ, փարիսեցինե՛ր եւ դպիրներ:

Այս մէկը, անշուշտ, ամէնէն դրական երեւոյթն է ձեր սառուցեալ թագաւորութեան:

Շ.

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ԷՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի

Հարցաքննիչ դատաւոր կլար կրկին իր մօտ հրաւիրելով աւելի քան Չուկէս ժամ հարցաքննեց Նիվուն Ամառը (Նախկին Թրքաֆիլատակ Հրեայ), որ հաստատելէ յետոյ Լա Ռիւմէօրի տնօրէն ժորժ Անքըթիլի մասին իր ըսածները, նոր յայտնութիւններ ըրաւ:

Ասոր վրայ, Արդարութեան պալատը հրաւիրուեցան Ժուռնալի խմբագրապետ տը՛ Մարսիյեաք եւ վարիչ Համլէն,որոնք խոստովանեցան թէ տիկին մարթ Հանօ կաշառք առաջարկած էր իրենց թերթին: Ժուռնալի մէջ Կազէթ տիւ Ֆրանի մասին հրատարակուած առաջին յօդուածէն երկու օր վերջ, քանիցս խմբագրատուն ներկայացած էր Ամառ եւ առաջարկած էր վճարել կանխիկ մէկ միլիոն ֆրանք եւ խոստացած 15 միլիոն ֆրանքի մասնակցութիւն տիկին Հանոի գործերուն, եթէ յանձն առնեն դադրեցնել պայքարը Կազէթ տիւ Ֆրանի դէմ:

Ժուռնալ մերժեց այս առաջարկը, յայտնելով միայն որ եթէ տիկին Հանօ իր գործերուն կանոնաւորութեան մասին փաստեր տայ, անկողմնակալութեան համար կը հրատարակէ:

Անկէ քանի մը օր վերջ տիկին Հանօ ձերբակալուած էր արդէն:

Պ. Կլար երեկ կէսօրէն վերջ շարունակեց հարցաքննել կարգ մը մարդեր: Ամառի յայտնութիւններուն մասին գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Կը կարծուի թէ այսօր-վաղը երկու հոգի եւս պիտի ձերբակալուին, որով ձերբակալուածներու թիւը 10ի եւ ամբաստանեալներունը 13ի պիտի բարձրանայ:

Միւս կողմէ փորձագէտները կը շարունակեն քննել Կազէթ տիւ Ֆրանի վերաբերեալ թուղթերը: Այս աշխատանքը դեռ երկար պիտի տեւէ, որովհետեւ բացի Փարիզի մէջ գրաւուածներէն, պարկեր լեցուն վաւերաթուղթեր բերուած են գաւառի մասնաճիւղերէն:

*** կ'ըսուի թէ տիկին Հանօ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընէ: Մասնաւորաբար պիտի յայտնէ անունները կարգ մը մարդոց, որոնք վերջին պահուն իրեն դիմելով դրամ պահանջած էին՝ «լռութիւն պահելու համար»: Մասնաւորապէս պիտի յայտնէ թէ որո՛ւ տուած է այն 200,000 ֆրանքը, որ ցարդ կը մնայ գաղտնիք:

1929-Ի ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Ծերակոյտին մէջ 107ի դէմ 140 ձայնով քուէարկուեցաւ երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու տարեկան թոշակը 60 հազար ֆրանքի բարձրացնելու օրինագիծը: Նախարարական տագնապը, որմէ կը վախցուէր, չծագեցաւ: Վարչապետը ներկայ չգտնուեցաւ քուէարկութեան:

Փուանքարէի հրաժարման մասին կը խօսուի դեռ: Կ'ըսուի թէ երբ 1929ի ելմտացոյցը վերջնապէս վաւերացուի խորհրդարանին կողմէ՝ յունուար 2ին վարչապետը պիտի տայ իր հրաժարականը:

Ծերակոյտին կողմէ ելմտացոյցին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուած ըլլալով, երեկ կէսօրէն վերջ երեսփ. ժողովը զբաղեցաւ անոնցմով: Մինչեւ դեկտեմբեր 31 յոյս կայ որ վերջնական վաւերացումը կատարուի:

ՔԼՈՑԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հարցաքննիչ դատաւոր ժանթիլ առջի օր Ֆրէնի բանտը երթալով, հարցաքննեց նախկին ծերակուտական եւ ելմտական նախարար Քլոցը, ի ներկայութեան իր պաշտպան փաստաբաններ Հանրի Թորէսի եւ կիւսթավ ժոլիի:

Քլոց յայտարարեց.

«Դեկտեմբեր 11ին իմ խորհրդարանային անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու մասին եղած դիմումը հետեւանքն էր Քէնէր տան եւ Պանք տը Ֆրանսի գանգատներուն: Այդ միջոցին ժօֆրուա տունէն ո եւ է բողոք չկար: Զգալով որ սոսկալի հարուած մը կ'իջնէ գլխուս՝ հրաժարեցայ բոլոր հանրային պաշտօններէս՝ իբրեւ անհատ պաշտպանելու համար ինքզինքս: Կ'ըսուի թէ առանց դրամատունը հաշիւ ունենալու չէքեր ստորագրած եմ: Այդ չէքերը տուած եմ՝ առանց ո եւ է մէկէն պարտադրուելու: Չեմ գիտեր ինչո՛ւ այդպէս ըրի: Ատիկա կարելի չէ բացատրել ուրիշ կերպով, բայց եթէ իմ կամքիս ջնջումով: Երբեք կեղծարարութեան նպատակ չեմ ունեցած: Կը յուսայի որ եկամուտներս պիտի կրնան բաւարարել ստորագրած պարտքերուս: Անխոհեմութեանս զոհը եղայ: Կարգ մը գործերու կարգադրութեան մէջ դժուարութեանց ենթարկուեցայ. ատոնք կարգադրելու վրայ էին՝ երբ խորհրդարանային անձեռնմխելիութեան խնդիրը մէջտեղ դրուեցաւ:»

Այսօր Քլոց դարձեալ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուի:

ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ ՍՈՒՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐ ?

Երուսաղէմ հրատարակուող արաբերէն թերթ մը կը գրէ թէ Սուրիոյ մէջ մեծ շարժում մը կայ, Աֆղանիստանի թագաւոր Ամանուլլահը Սուրիոյ թագաւոր հռչակելու համար: Այժմէն ժողովրդային հանրագրութիւններ կը կատարուին՝ ֆրանսական մարզպանին դիմելով արքայական վարչաձեւ պահանջելու համար:

Յիշեալ թերթը կ'աւելցնէ թէ Ամանուլլահը թագաւոր ընտրելով, Սուրիացիները պիտի ունենան իրենց ուզած երիտասարդ ու կորովի վեհապետը:

ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՁԵՂՉՈՒՄԸ

Հին թղթադրամներու փոխանակութեան առթիւ կատարուած զեղծումը կը շարունակէ քննութեան առարկայ դառնալ: Պոլսոյ «Միլլիյէթ» թերթին համաձայն, Հանրային Պարտքերու վարչութեան նախկին պաշտօնեաներէն Պ. Հաճեան հարիւր հազարաւոր ոսկի գրպանած է այս գործէն, եւ այժմ իշխանական կեանք կը վարէ Փարիզի մէջ: Նոյնպէս յոյն պաշտօնեայ Սէրկիօ իր գողցած դրամներով ափարթըմաններ շինած է Աթէնքի մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ Ինֆլիւէնցայի եւ թոքատապի համաճարակը բազմաթիւ զոհեր տուաւ: Մեռնողներու թիւը 30—40 հազար հոգի կը հաշուուի: Տակաւին հիւանդութենէ կը տառապին մօտ մէկ միլիոն հոգի: Մեքսիկայի մէջ եւս սկսած է համաճարակը: Դպրոցներն ու թատրոնները փակուեցան:

ԹԷՅՄԻԶ գետը բարձրացած է եւ Լոնտոն ողողումի վտանգին տակ կը գտնուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՆՈՐՈԳԵԼ

Տարին վերջացած ըլլալով, կը յիշեցնենք մեր ընթերցողներուն թէ նոր տարիէն սկսեալ պէտք է նորոգել ինքնութեան թուղթերը:

Վերջին օրէնքին համաձայն, ինքնութեան թուղթերը իրեն արժէքը կը պահեն՝ պայմանաժամի լրանալէն մինչեւ եր ամիս: Այսինքն բոլոր անոնք, որոնց ինքնութեան թուղթ վրայ արձանագրուած է Valable pour 1928, իրաւունք ունին րենց ինքնութեան թուղթերը գործածելու մինչեւ 1929 մար 31: Այդ թուականէն յետոյ անոնք որ չեն նորոգած իրենց ին նութեան թուղթերը, տուգանքի կ'ենթարկուին:

Կառավարական օրինագիծ մը որ արդէն ներկայացուած խորհրդարանին եւ մօտ ատենէն թերեւս վաւերացուի, կա մը փոփոխութիւններ կը մտցնէ ինքնութեան թուղթերու (Car d'Identité) եւ անցագրերու (passeport) օրէնքին մէջ:

Ահա պատճէնը.—

Յօդ. 21.— 1927 մարտ 21ի օրէնքին յօդ. 89ը փոխարի ուած է հետեւեալ տրամադրութեամբ.

«Այն օտարականները որ ինքնութեան թուղթ ունե պարտադիր ըլլալով մէկտեղ, չեն առած կամ առնելէ յետոյ չ փոխած տրուած պայմանաժամին ընթացքին, պարտաւոր տալ տուրք մը, որուն սակը՝ յապաղման իւրաքանչիւր ամս համար, որոշուած է 20 ֆրանք:

Տուրքին գանձումը պիտի հաստատուի ներքին եւ ելմտ կան նախարարութեան որոշմնագրին մէջ ցոյց տրուա պայմաններուն համաձայն՝ փակցուած դրոշմաթուղթերով:

Թուրքիա եւ Յունաստան

Աթէնքէն կը հեռագրեն.

Արտաքին Նախարարը թղթատարով ընդունեց երկար տեղեկագիր մը Թուրքիոյ դեսպան Փափայէն, Թէվֆիք Րիւշ պէյի հետ իր տեսակցութեանց մասին:

Այս տեղեկագիրը ձեռնհաս իշխանութեանց կողմէ քննու է վերջ, կառավարութիւնը նոր հրահանգներ պիտի տայ Փ փայի: Վէնիզէլոս ունկնդրութեան ընդունեց Թուրք դեսպ Ճէվատ պէյը:

600 ապստամբներ սպաննուած

Աֆղանիստանէն նոր հասած լուրերու համաձայն, պա րազմական Նախարար Մուհամմէտ Վալի խանի հրաման տակ գտնուող զինուորները Քապուլի դէպի հիւսիսային և ա ւելեան կողմը քշած են ապստամբները: Ասկէ զատ կառ վարական օդանաւերը սպաննած են 600 Շինվարի ապստա ներ, որոնք կը մասնակցէին Ճէլալապատի կռիւներուն: Ք պուլի դուրսերը Շարփուրի օդանաւային կայանը երկու ոտ չափ ձիւնով ծածկուած է եւ անկարելի կը դառնայ այլ օդանաւերով ապահով վայրեր փոխադրել մայրաքաղաքի օտ կիններն ու մանուկները:

Լուրի մը համաձայն, ապստամբները փոխած են ընթաց Սալանկ գետին, որ ելեկտրական ուժ կը հայթայթէր մայրաք ղաքին: Այս պատճառով Քապուլի պետական գործարաննե անշարժութեան դատապարտուած են եւ ելեկտրական լո դադրած է:

Անգլիական դեսպանատունը, որ Քապուլի դուրսերը գտնուի, սաստիկ ռմբակոծուած է ապստամբներուն կող Աֆղան պաշտօնեայ մը սպաննուած է եւ երկու պարտիզպ վիրաւորուած են:

Դեկտ. 25ին եւ 26ին բուռն կռիւներ տեղի ունեցան ա իական դեսպանատան շուրջ: Կառավարական զօրքերը երկ թնդանօթաձգութենէ յետոյ յաջողեցան գրաւել դեսպանատ վրայ տիրապետող բլուրները: Անգլիական զինուորական կցո նակարանը եւ ուրիշ 7 շէնքեր վնասուեցան ռմբակոծում Ապստամբները, գլխաւորութեամբ իրենց պետին՝ Փաշա Ս քաուի, դեկտ. 14ին գրաւած էին Պակիպալա բլուրը եւ պա ած Հապապիա զինուորական վարժարանը, ուր կը գտնու Թուրք սպաները: Այս վերջինները դիմադրեցին եւ յաջողեց քշել ապստամբները:

Յամառ զրոյց կը շրջի թէ ապստամբները այրած են Ճէ լապատի անգլիական հիւպատոսարանը եւ հիւպատոս Ճին կիր խան փախած է՝ կեանքը ազատելու համար:

Կը հերքուի այն լուրը թէ Ամանուլլահ թագաւորը մ դրած է գահէն հրաժարիլ՝ ի նպաստ իր տղուն:

Վերջին լուրերուն համաձայն, կառավարական զօրք մայրաքաղաքէն 50 քիլոմեդր հեռու քշած են ապստամբն եւ գրաւած Փէյման փոքրիկ քաղաքը: Ապստամբները կը հանջեն դէպի Շարիքայի հովիտը, ուր օդանաւեր կը ռմբակո թշնամի ուժերը: Այս վերջինները նահանջած ատեն այրեց Պագիպալայի հիւանդանոցը:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վարշաւայի մէջ սկսաւ դատավարութիւնը ժորժ Վոյսիեշո կիի, որ անցեալ մայիս 4ին մահափորձի ենթարկած էր Վար ւայի խորհրդային դեսպանատան առեւտրական կցորդ Լիզարե Ամբաստանեալը 23 տարեկան է: Հայրը փոխ-նախարար էր րանիոյ կառավարութեան մէջ եւ 1919ին պոլշեւիկներուն կո գնդակահարուած էր Քիեւի մէջ: Իսկ ինք 1921ին մօրը հետ մ ին բանտարկուելէ ետք յաջողած էր բանտէն փախչիլ:

Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ ուզած էր վրէժ լու պոլշեւիկներէն:

ԵՐԵՔ ՎԿԱՅ

Ռուս գրագէտ Ա. Դրոզդով Մոսկուայի «Կրասնայա Նիվա» (կարմիր արտ) հանդէսի մէջ կը պատմէ իր տեսակցութիւնը երեք գիւղացիներու հետ, որոնք, անկախ իրենց կամքէն, ուղղակի կամ անուղղակի մասնակից եղած են Լ. Տոլստոյի ողբերգութեան։

Անոնցմէ մէկը, Ադրիան Եղիսէեւ, կը ծառայէր մեծ գրողին իբրեւ կառապան։ Այսօր ան արդէն գեղեցկադէմ, առոյգ ծերունի մըն է. կը սիրէ խօսիլ, բայց կը զսպէ ինքզինքը։ Եւ կը ստացուի այն տպաւորութիւնը, թէ Եղիսէեւ գիտէ իր խօսքին արժէքը։

Տոլստոյի փախուստը տունէն իր խորհրդաւոր մանրամասնութիւններով վէպէ առնուած գլուխ մը կը յիշեցնէ։

Մութ, անձրեւային գիշեր մըն էր։ Տոլստոյ, բժիշկ Մակովիցկիի հետ, լուսաւորելով ճամբան գրպանի ելեկտրական լապտերով, կ'երթայ կ'արթնցնէ կառապանը ու կը հրամայէ պատրաստել կառքը։

Եղիսէեւ դէպքը հետեւեալ կերպով կը պատմէ.

— Այնպէս մութ էր, որ՝ երբ կը լծէի ձիերը, իմ սեփական ձեռքերն իսկ չէի տեսներ։ Քունէն տակաւին սթափած չէի ու անկարող էի դատել։ Արդեօք կոմսը երկաթուղիի կայարա՞ն թէ ուրիշ տեղ մը կ'երթայ. այդ ինծի չէր վերաբերեր. իմ գործս տրուած հրամանը կատարելն էր։ Յետոյ անոնք կառք նստան, ու Լեւ Նիկոլայեւիչը ինծի խօսք մը իսկ չըսաւ. շարունակ բժիշկին հետ կը խօսէր ու այն ալ ֆրանսերէն ու լատիներէն։ Իսկ շուրջը այնպիսի մութ մը կը տիրէր, որ կը թուէր թէ տարտարոս կ'իջնէինք։ Ապա ձիաւոր մը առինք, որ կ'երթար առջեւէն՝ վառ կերոն մը ձեռքը։ Հանգստարանի մօտ Լեւ Նիկոլայեւիչը հրամայեց ետ ուղարկել կերոնակիրը։ Ու ինքը կը շարունակէր իր ֆրանսերէնն ու լատիներէնը բժիշկի հետ։ Հոգ ես գլխի ինկայ, որ նորին պայծառափայլութիւնը տարբեր վիճակի մէջ էր, ու վախցայ։ Խելօքն կը տեսնուէր, որ ան ճամբայ ելած է առանց պատրաստուելու, յօզուած է ու մերթ կը խօսի, մերթ կը լռէ։ Շա՜տ վախցայ ես այն ատեն։

Եկանք Շչեկինօ կայարանը։ Լեւ Նիկոլաեւիչը ելաւ կառքէն, թօթուեց ինքզինքը. ու այնպիսի անպատմելի արտայայտութիւն մը ունէր... իսկ դէմքը խիստ էր։

— Ադրիա՛ն,— դարձաւ կոմսը ինծի,— ըսէ Ալեքսանդրա Լվովնային(*), որ գլխարկս հոն, թուփերու մէջ, վար ինկաւ։

Ինչպէս կ'երեւի, կ'ափսոսար գլխարկը։ Իսկ ես երկիւղէս՝

— Ձերդ պայծառափայլութիւն,— ըսի,— իսկ Ալեքսանդրա Լվովնան ատոր համար ինծի չի՞ բարկանար։

— Չէ՛, մի՛ վախնար։

Իսկ ինքը կանգնած է ու կը դողա՜յ ցուրտէն։ Այն ատեն բժիշկ Մակովիցկի կը հարցնէ անոր.

— Թերեւս, Լեւ Նիկոլաեւիչ հրաժեշտի խօսք մը ըսէք Ադրիանին։

Լեւ Նիկոլաեւիչը շարժեց ձեռքը.

— Բան չեմ ըսեր։

Ու դիմեց դէպի կայարան՝ առանց ետ նայելու...

* * *

Սեմէօն Ռումեանցեւ, Տոլստոյի խոհարարը, միջահասակ, ամուր կազմուածքով գիւղացի մըն է. հպարտ է, որ մօտէն կը ճանչնար Տոլստոյը։

— Առտուն,— կը պատմէ ան,— ինչպէս միշտ՝ խոհանոցն էի։ Իմ գործս այնպէս է, որ կը պահանջէ կատարեալ ճշդապահութիւն։ Քիչ ետքը խոհանոց կ'իջնէ Ալեքսանդրա Լվովնան. ու կը տեսնեմ, որ յուզուած է կամ, աւելին դեռ, թերեւս քնացած չէ ամբողջ գիշերը։ Վառարանի առջեւ կանգնած՝ կը պատրաստեմ սովորական նախաճաշը։

Ալեքսանդրա Լվովնան մօտեցաւ ինծի.

— Սեմէօն, գիտե՞ս, Լեւ Նիկոլաեւիչը մեկնած է։

Ես չհասկցայ ու պատասխանեցի.

— Աստուած յաջողութիւն տայ։ Մոսկուա՞ մեկնած է։

— Ո՛չ, Սեմէօն, ընդմիշտ հեռացած է, այլեւս պիտի չվերադառնայ։

— Ընդմի՞շտ։

Նայեցայ անոր ու հասկցայ ամբողջ ճշմարտութիւնը։ Հասկցայ, որ լքած է իր տունը ռուս աշխարհի մեծ գրող Լեւ Նիկոլաեւիչ Տոլստոյ։

Ալեքսանդրա Լվովնան կեցած է առջեւս՝ չափազանց յուզուած ու չափազանց գունատ։ Իսկ ես, ինչպէս որ կանգնած էի վառարանին առջեւ, սրճամանը ձեռքս, կը հաւատա՞ք, յանկարծ աչքերս մթնեցան, ու այլեւս չեմ տեսներ, թէ ո՛ւր դնեմ սրճամանը հա՛։ Ապա պահ մը անցաւ ոտքերէս դէպի կռնակս։

Յետոյ Ալեքսանդրա Լվովնան ըսաւ, թէ կոմսը նամակ մը թողած է Սոֆիա Անդրէեւնայի(*) համար, բայց ինքը կը վախնայ նամակը անոր յանձնել։

Սակայն, ինչպէս միշտ, ես պատրաստեցի նախաճաշը եւ բարձրացայ ճաշասրահը։ Սոֆիա Անդրէեւնան հանգիստ նստաւ սուրճ խմելու. դեռ բան չէր գիտեր ու չէր զգար, թէ ի՛նչ դառն անակնկալ կը սպասէ իրեն։ Հոդ անոր մօտեցաւ Ալեքսանդրա Լվովնան ու յանձնեց նամակը։

Ան սկիզբը զարմացաւ, բայց ոչ շատ։ Բացաւ նամակը ու սկսաւ կարդալ։ Ու յանկարծ աչքերէն հեղեղի պէս սկսաւ արցունք հոսիլ։ Հարկաւ, մեր գիւղացիական կեանքին մէջ ամէն տեսակ վիշտ կայ, ու մենք ամէն օր ծովի չափ վիշտ կը տեսնենք։ Բայց հոդ ես շատ վախցայ Սոֆիա Անդրէեւնայի համար։ Ան բարձրացուց աչքերը, կարծես ոչինչ կը տեսնէր, ու աչքերուն մէջ վայրենի բան մը կար։

Ըսե՞մ արդեօք։

Է՜հ, ըսեմ, անցած բան է արդէն։ Այն օրը հով ու անձրեւ կար ու խիստ ցուրտ էր։ Սոֆիա Անդրէեւնան դուրս նետուեցաւ այն հագուստով, որ վրան էր։ Վազեց պարտէզ ու անկէ շիտակ դէպի լճակը։ Ես, Բուլգակովը եւ ուրիշ պարոն մը հետեւեցանք անոր։ Ու տեսայ թէ ինչպէս կոմսուհին ինկաւ լճակի ափի տախտակամածին վրայ ու անկէ գլորեցաւ ջուրը։ Անոր ետեւէն ես ալ, որ ամէնքէն առաջ էի, նետուեցայ լճակը։ Հոկտեմբերին ջուրը պաղ է, կ'այրէ. իսկ կոմսուհիին մարմինը այնպէս ծանր է, որ կարծեցի թէ պիտի չկարենամ ջուրէն հանել։ Չէ՞ որ ես ալ վաթսունը անցած էի։ Հոդ օգնութեան հասաւ Ալեքսանդրա Լվովնան, ու երկուքս միասին հազիւ կրցանք կոմսուհին ափը հանել։

Ծանր, շա՜տ ծանր օրեր ապրեցանք այնուհետեւ Եասնաեա Պոլեանայի մէջ...

* * *

Միխայիլ Զօրին, Տոլստոյի որդներէն, 72 տարեկան ծերունի մըն է։ Երբ Տոլստոյի մարմինը ուսերու վրայ Եասնաեա Պոլեանա բերին, Զօրին անոր համար գերեզման փորեց անտառին մէջ։

— Գետինը սառած էր,— կը պատմէ Զօրին — ու շատ դժուար էր փորել, տղա՛ս։ Ընթիւ — անհամար պսակներ բերած էին։ Երբ պսակները դրին գերեզմանին վրայ, լեռ մը գոյացաւ, իմ հասակէս բարձր։ Կային պարզ պսակներ, կային եւ արծաթէ՝ ժապաւէններով ու գրութիւններով։ Որպէս զի չգողնային այդ պսակները, գիշերները ինձ պահապան կը կարգէին։

Կանգնած եմ գիշերը ու վախ կը զգամ. թէեւ անտառի մէջ մեծցած եմ, բայց հոս հանգուցեալ մը պառկած է առանց խաչի։ Ու գլխուս մէջ այնքան խոհեր կը դառնային, որքան որ ամպը ճանճ կայ խրճիթին մէջ։ Ցուրտ ալ էր, կը դողայի։ Քանի մը ուսանողներ, շնորհակալ եմ, տեսութեան կուգային, ու երբեմն մէկը կամ միւսը վերարկուի ակէն ինծի գինի կը հրամցնէր։

Ու ահա թէ ի՛նչ տագնապ պատահեցաւ ինծի, անգամ մը։ Հոկտեմբերին, ինքդ ալ գիտես, լուսաբացը անուժ է, առանց արեւի. եւ ուշ կը լուսնայ։ Կանգնած եմ ահա լուսաբացին մինակ՝ գերեզմանի մօտ։ Ու մէկ մըն ալ ամէն ինչ արթնցաւ յիշողութեանս մէջ։ Ա՜հ, ըսի, տունդ չաւրուի։ Նստայ, տղա՛ս, անոր գերեզմանին մօտ ու սկսայ վայել կնկան մը պէս.

— Ձե՛րդ պայծառափայլութիւն, կ'ըսեմ, Լեւ Նիկոլաեւիչ, շնորհակալ եմ քենէ, որ՝ երբ տունս կրակի ճարակ եղաւ՝ 25 ռուբլի տուիր ինծի։ Սակայն ինչո՞ւ, կ'ըսեմ, ձերդ պայծառափայլութիւն, բոլոր շուները Իլիա Լվովիչին(*) տուիր։ Չէ՞ որ ան փճացուց ամէնքն ալ քանի մը կոպէկի համար։ Եւ ի՞նչ շուներ. գին չունէին, Լեւ Նիկոլաեւիչ, այն շուները։

Ահա այսպիսի սոսկալի տագնապ պատահեցաւ ինծի։ Արշալոյսին հանգստացայ, ուշքս գլուխս եկաւ. վասնզի, տղա՛ս, արշալոյսին մարդ կը ստանայ ցերեկուան խելքը։

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

(*) Տոլստոյի աղջիկը։

(*) Տոլստոյի կինը։

(*) Տոլստոյի որդին։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

103 — ԷՍ Ի՛ՆՉ ԿՐԱԿ Ա

(Բայազիտէն)

Էս ի՛նչ կրակ ա, Տէր-Աստուած,
Ա՛յ ճավար, բայազէդ վառեցին,
Մատղաշ ճժերն(1) են էրած,
Ա՛յ ճավար, սեւ խաբար՝ էրեցին։
ձէլոքն(2) էկան ամպի պէս,
Ա՛յ ճավար, սեւ խաբար զալմներ,
Գիւլէն Թափեն կարկտի պէս,
Ա՛յ ճավար, բայազէդ կտրեցին։
Մէր(3) մանուկն կուրանայ,
Ա՛յ ճավար, սեւ օրեր, սեւ ճողեր.
Արին(4) սուռի պէս կ'երթայ,
Ո՛վ Աստուած, ա՛յ ճավար, վառեցին։

Բոցեր, կ'ելին վեր ու վեր,
Ա՛յ ճավար, սեւ խաբար միլիցին,
Ջէներն երկինք ա լցուեր,
Ա՛յ ճավար, միլիցին վառեցին։
Ա՛խ, ճինգ ճարիւր էլ քաջ կտրիճ,
Ա՛յ ճավար, վա՛յ ճասէ՛ք, վառեցին.
Ամէնքն ինկած քաջ կտրիճ,
Ա՛խ ափսո՛ս, վա՛յ կսկիծ, վառեցին։

Ամէնքն մնացին անդագաղ,
Էս ի՛նչ կրակ ա, էս ի՛նչ բոց.
Ջինար բոյին ծեր մատաղ,
Ա՛յ ճավար, սեւ օրեր, սեւ ճողեր։
Ջեր սգաւոր մայր մեռնէր,
Էս սեւ օրեր չտեսնէր.
Ա՛յ ճավար, սեւ օրեր, վառեցին,
Էնոնց սրտեր կոտրուէր։
Ա՛յ ճավար, միլիցին գիւլեցին,
Ա՛խ Աստուած, սէլլօրներ կտրեցին։

(Հանդէս Ամսօրեայ)

(1) Մանուկներ, (2) Վանայ Քրդերը, (3) մայր, (4) արիւն։

ԿԱՂԱՆԴ ՄԸ

1917 ։

Թուրքիոյ մէջ։

Սթրանճա լերան տակ։

Այն Ջուլումի օրերուն զարհուրելի թշնամի մը ինկած էր մեր բանակին մէջ ու մեզի մէկիկ մէկիկ կը նետէր Մահուան անդունդին մէջ։ Վանտալի նման էր այդ թշնամին։ Մեր խրամներէն ներս մտած էր ան ու մեր ոտներուն տակ գերեզման կը բանար։ Անոր հետ զարնուիլը անօգուտ էր։ Բացուեր էին հաշտութեան դրօշակներուն տեղ՝ յուսահատութեան բոլոր դեղին դրօշակները։ Պաշարուած էինք մահուան ժանդաղներէն։ Ամէն զէնուզրահ անկարող էր զայն զգետնել։ Թշնամին մեր խրամներէն ներս էր մտած ու տարածուած էր մեր մարմնոյն մէջ։

Բծաւոր ժանտատենդն էր։

Բանակը խելագարած էր։

Փախչողները գնդակահարուեցան։

Անտանելի էր, ահաւոր էր, զարհուրելի, զարհուրելի։ Արիւնը ցամքած էր մեր երակներուն մէջ։ Բծաւոր ժանտատենդ...։ Ու անկէ զատ պալքանեան սառը։ Կը զոփայինք։ Մեր մատները տերեւներու նման կը թափէին դեղնելով ու կապուտնալով։ Հարիւրաւորներ սառեցան իրենց ոտքերէն։ Ու կար քաղցն ու ծարաւը։ Ո՛չ հաց, ո՛չ ջուր...։ Կլոր փոս մը փորուած էր լերան գագաթը, ուր ամէն բան կ'ընէին զինուորները։ Անձրեւի ժամանակ ջուր կը հաւաքուէր այդ աղտեղութեան փոսին մէջ։ Զինուորները մինչեւ անգամ իրար խեղդած էին այդ ժահրոտ ջուրէն խմելու համար։

Առաւօտ մը հրաման բարձրացաւ։ Կարճ ու կտրուկ։— Զէնքերը վար դնել վարակուածները։ Հարիւր եօթանասուն հոգի, մեծ մասամբ յոյն, նետուեցանք ուղտի ախոռի մը մէջ։ Օրական ութ տասը մեռել։ Ախոռին մէջ ինքն իր վրայ կծկուած կը սպասէինք մահուան։ Անբաժանցած էինք։ Այնտեղ ճանչցայ առաջին ու վերջին անգամ Յուսահատութիւնը։ Կեանքն ու մարդիկը մեզմէ կը փախչէին։ Կը լեցուէինք մահով։ Ահաւո՜ր...։ Ախոռը պաշարուած էր։ Վտարուածներ էինք աշխարհէն։ Հին դարերու բորոտներէն ալ գէշ։

Օրեր անցան, ինչպէս օրերը կ'անցնէին գերեզմանատուներու վրայէն։ Կը չէնար մեր մահատունը դիակներով։ Հազիւ եօթանասուն հոգի էինք մնացած։ Օրական եօթն անգամ ձայն չէր լսուեր։ Լեզուները փակած էին քիմքերուն։ Ո՛չ մէկ բերան կը բացուէր ուտելու կամ խօսելու համար, Մահով կը սնանէինք։ Գերեզման, կատարեալ գերեզման։

Մեր գերեզմանը սակայն, խարխուլ էր։ Ախոռին առաստաղը փլած էր։ Գետինը քար ու հող։ Անձրեւ ու ձիւն ու քամի ախոռին մէջ։

Ուռ՛ւ հո՛ւ հո՛ւ...

Դժոխքի գերեզման...

Ու հեռուն ոռնոցը գայլերուն։ Գուցէ բորենիներ...

Ու երեկոյ մը ձայն մը բարձրացաւ։ Մեր բախտակիցներէն մին էր։ Կը պոռար խելագարի խանդավառութեամբ ու անսովոր ուրախութիւնով.

—փէտիա, քէթօխրօնօ...

Յոյն մըն էր. «Տղա՛ք, շատ տարիներու» կը պոռար։

Կաղանդ էր։ Կիսամեռ հոգիներու մէջէն յոյսի, խանդի, հաւատքի աղաւնի մը ծնաւ։ Շարժում, նայուածք, ժպիտ։ Հինգ վայրկեան վերջ տասը—տասներկու հոգի իրարու քով եկած էին։ Խօսակցութիւն, ձեռքի սեղմումներ, որոշումներ։ Հինգ երիտասարդներ դուրս ելան ախոռէն գաղտնի։ Ժամ մը վերջ անոնք վերադարձան իրենց հետ բերելով ահագին փայտեր, կանանչազարդ ճիւղեր ու վայրի պտուղներ։

Ախոռին մէկ անկիւնը հաւաքուեցանք։ Այդ պահուն տասնապետ մը երեւցաւ դրան առջեւ, ձեռքը քանի մը նամակներ։ Անուններ կանչեց։ Սրտատրոփ կը սպասէի։ Օ՛, վերջապէս...։ Նամակ մըն ալ ինծի, մայրիկէս։ Այդ օրերուն ուրիշ ո՞վ նամակ պիտի գրէր։

Ի՛նչ անուշ Կաղանդի նուէր։ Խենդի պէս պատռեցի պահարանը։ Ահա քանի մը տող.

— «Սիրելի զաւակս,

Ի՞նչ եղար, ո՞ւր մնացիր։ Աչքս փողոցը մնաց նամակի սպասելով։ Ոչ խենդ եմ, ոչ խելօք։ Գիշեր ցորեկ կ'աղօթեմ։ Արդեօք գլխուդ բա՞ն մը եկաւ։ Դուն ասանկ չէիր, կը գրէիր։ Ա՛խ, շուները մայր չըլլան։ Ինքզինքդ աղէկ նայէ, խելքդ գլուխդ ժողվէ։ Օ՛ֆ. աս ի՛նչ օրերու հասանք...։ Աստուած իր ձեռքը անպակաս ընէ վրայէդ։ Վաղը մէկ կալ օր Կաղանդ է. ի՞նչ ըսեմ... Աստուած մէկալ Կաղանդը միասին ընել տայ... մէկ սեղանի վրայ... իրարմէ կշտանանք...։ Ողջութիւնդ կ'ուզեմ Աստուծմէս, մինակ ողջութիւնդ։ Աստուած հասնի մեզի։ Թուղթս աչքերուս պէս լեցած է, ինծի առանց նամակի մի ձգեր։ Կէս մեռել եղած եմ, նամակովդ կ'ապրիմ կոր։ Շուները մայր չըլլան։ Կը համբուրեմ երկու աչքերէդ, աղուոր մանչս։»

Չափազանցած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ թէ քառասուն անգամ կարդացի այս նամակը։ Ու սուտ խօսած չեմ ըլլար, եթէ աւելցնեմ թէ քառասուն անգամ մտքիս մէջ արտասանեցի այս անգիր եղած նամակը։ Անիկա հրաշալի աղօթքի պէս էր։ Անիկա նման էր նոր հաւատամքի։ Անոր մէջ յուռութք կար ու սուրբ կախարդութիւն։ Անով կը բուժուէի, կը բուժուէի, կը բուժուէի։ Միտքս լեցուած էր այդ նամակին բառերով։ Ու այդ նամակին գիրերուն չափ արցունք թափեցի այդ երեկոյ։ Այդ արցունքներով կարծես հիւանդութիւնը դուրս հոսեցաւ ինձմէ։ Ժողովրդական դեղագիր մըն էր ան։ Կը պայծառակերպուէի։ Բաղցրութեան շատրուան մը կը բարձրանար հոգիիս մէջ ու կ'ողողէր ցամքած կուրծքս։ Խանդավառութիւնը բոցերու նման մտաւ երակներուս մէջ ու բռնկցուց սիրտս։ Վազեցի ընկերներուս մօտ ։

Անոնք՝ ահագին խարոյկ մըն էին կազմած։ Բոցերը կը պարէին կատաղօրէն երկ[...] լով։ Անոնք բռնած էին բանկ[...] ճիւղեր։ Կաղանդը կ'երգէին.

— «Այօզ վասիլիս էրքհէթէ[...]

— «Սուրբ Բարսեղը կուգայ[...]

Այո՛, Սուրբը կուգար։ Ա[...] ուին խաւարին մէջ լոյս մը խաղար։ Մէկն էր որ կուգ[...] հրաշքով։ Սուրբն էր որ կուգ[...] սրբել մեզ։

— «Քէթօ խրօնօ, փէտիա՛[...]

— «Շատ տարիներու, տղաք[...]

* * *

Դիտմամբ պատմեցի այս [...] հաւոր Կաղանդը։ Պատմեցի [...] նուն մխիթարութեան եւ խա[...] ղավառութեան։

Մխիթարուիլ գիտնալը [...] ւագոյնն է փիլիսոփայութ[...] ներուն եւ խանդավառուիլ գի[...] նալը՝ իմաստութիւններուն։

Խանդավառութեան համա[...] հարկ է լեցուիլ Սուրբով [...] մխիթարութեան համար հարկ [...] գիտնալ նայիլ ետեւ ու մա[...] ւանդ վար։

Ու հիմա մենք ամէնքն ալ [...] բախտն ու թշուառը թող գի[...] նայ գոհանալ իրեն ինկած [...] ղանդի բաժինով։ Թող բաժակ մը գինիով խմէ Ս. Վասիլի[...] ւինը։

— Շատ տարիներու, տղա՛ք եւ աղուոր տարիներու, աղբէրնե՛ր...։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԿԻՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

Հին ու նոր իրանի բազմազան ու բազմերանգ շէհրերու [...] կանոցին մէջ պրպտումներու ընթացքին «Արմաղան» գրական[...] տական ամսագրի եօթերորդ տարուան (1926) հաւաքածոյին [...] Ջաննաթ եւ Հայեաթի անունով երկու կին բանաստեղծներ գտ[...] Մտքովս չէր անցներ, թէ երբ եւ է պարսիկ կինը — մանաւանդ մահմետական պարսիկ կինը — կրնայ առանց քաշուելու սէ[...] երգել։

Որքա՜ն շատ են բանաստեղծները, որոնք գեղեցիկ սեւի[...] կար մազերը, ծով աչքերը, «չինար բոյը» երգեր են, բայց կար[...] չէր ենթադրել, գոնէ Արեւելքի մէջ, թէ կան եղեր բանաստեղծ[...] հիներ, որոնք կոպիտ սեռի «լուսին դէմքը» կամ «Նորահիւլ[...] բուքը», դեռ աւելին՝ «մազերու փունջը» կամ «խալը» կ'երգեն։

Դժբախտաբար չկրցայ զոյգ բանաստեղծուհիներու մասին ծ[...] ված ծանօթութիւններս լրացնել ու ստուգել, ինչպէս եւ Հայեաթի[...] քնարը տակաւին փախուստ կուտայ այս էջերուն մէջ երեւնալ[...] պատեհութենէն։ Մինչ այդ, կը շտապեմ թարգմանել Ջաննաթի — որ իրանը դօվլէ տիտղոսը ունի — մէկ ղազէլէն հետեւեալ [...] ները։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

* * *

Սիրելի երեսիդ ու մազերիդ մատաղ, որ այս աշխարհում,
Մի վայրկեան դէմքիդ մասին մտածելը չեմ մոռանում։
Ասացի որ հիւանդ եմ անջատման ու սպառումի վշտից,
Ասաց՝ լուռ կաց դու, Ջաննաթ, որ ես երջանիկ եմ։

* * *

Սիրուն դէմքդ ի՞նչ պէտք ունի նորածիլ մօրուքի ու խալի,
Իմ լուսին, քո գեղեցկութեան հաւը երկու աշխարհում չկայ.
Գիշերավերջին երազիս մէջ մազերիդ փունջը ձեռքումս էր,
Նրա դրօշմից, է՛յ ջան, յաւերժ վշտից զատ բան չկայ։

* * *

Ի՞նչ անէ սիրուցըդ խփուածը, եթէ սրտի ցաւը չասէ,
Ասա՛, թող գիտնան, չէ՞ որ այս թաքուն հարց չէ.
Իմ ա՛խը քո քար սրտում սուես ոչինչ է,
Բեկումը քարի մէջ իսկ այսպէս հեշտ ու դիւրին չէ։

* * *

Ի՛նչ գիշեր ես, ով անջատման գիշեր, որ արշալոյս չունենաս,
Ի՞նչ պատճառով հանդիպման օրը՝ այս բոլոր՝ երկար չէ.
Իմ եա՛ր, բացի՛ր վարագոյրը, թող աշխարհը տեսնի՝
Քո լուսին երեսը Քանանի լուսնից պակաս չէ։

ԻՐԱՆԸ ԴՕՎԼԷ—ՋԱՆՆԱԹ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԳԻՒՏԵՐ

Անգլիացիներու կողմէ, երու[...] սաղէմի մօտերը ձէրաշի մէջ կատարուած պեղումներըյանգած են ճնագիտական կարեւոր գիւտերու։ երեւան ճանուած են 10ի չափ եկեղեցիներ, որոնցմէ եր[...] կուքը մ նաւանդ շատ կարեւոր կը նկատուին, մնացած ըլլալով Ե. եւ Զ. դարերէն։

Հնագէտները մասնաւոր ու[...] շադրութեամբ քննած են երկու մէջ եկեղեցիները, որոնցմէ կա[...] Սուրբ Թորոսի եկեղեցին է։ գտնուած արձանագրութիւնները ցոյց կուտան թէ ան շինուած է Քրիստոսի 492—496 թուականին։ երկրորդ եկեղեցին նշանակուած է Փօղոս եպիսկոպոսի անունով հիմածայն արձանագրութեան մը, որ շինութեան թուական ցոյց կուտայ 526ը։

...ՎԱՅ ՋՈՒՆԵՒՈՐԻՆ...

...վերջերս Վենետիկի Մխի-...թարեանները ձեռնարկեցին վար-...ժարանի մը բացման, Փարիզի ...մէջ։ Այս առաջին հանրօգուտ ...գործը չէ որ կը կատարեն անոնք։ ...նշուշտ բնծի կը ներեն, եթէ ...քանի մը դիտողութիւն ընեմ, որ ...մը սրտերու մօտ է։

Ա.— Փարիզաբնակ 15-17 ...հազարի հասնող հայութեան ...երին 90ը բանուոր է։

Բ.— Գործարան, կամ այ-...որ աշխատող բանուորը միջին ...ով 8-9000 ֆրանք հայիւ ...չհի տարեկան։ Ցետոյ 7 ...հազարէ աւելի շահող բանուորը ...տուոր է կառավարական ...ուրք վճարել։

Գ.— Զմոռնանք որ, Փարիզի ...մ արուարձաններու տան վարձ-...երը բանուորին վաստկած դրա-...մին մէկ տասներորդը կը տանին։ Այս երեք գլխաւոր կէտերը ...ի ունենալով, կը տեսնենք ...անց թուաբանական հաշիւնե-...ը, որ վարժարանին թոշակը ...(ց հազար ֆրանք տասը ամիսը) ...բանուորին համար անմատչելի ...մար է։ Մանաւանդ անոնց հա-...մար որ արդէն կէս մը այլասե-...ած են։

Մինչեւ հիմա ամէն Հայ, որ ...աւակ ունի, կ'ողբար դպրոցի չգո-...ութենէն, մինչդեռ այսօր վար-...արան պիտի բացուի, բայց իր ...ութական ուժը չի բաւեր նշա-...ակուած գումարը վճարելու։ Այս ...երջին ցաւը, աւելի մեծ է եւ ...ւերիչ։ Երէկ «օր մը կ'ըլլայ»ի ...յսով կ'ապրէինք, իսկ այժմ ...յս չկայ որ օր մը հասնանք։ ...աւա՛ղ թէ անճար ծնողքը իր ...իւթաութիւնը ինչպէ՛ս կը գտ-...տեղական դպրոցներուն ապա-...ւնելով։

— Մենք ի զո՛ւր կը յուսանք ...յ դպրոցի մէջ տեսնել Մեր ...աւակները։ Մեր կառքը չի շար-...ի, իսկ ի՞նչ օգուտ որ մեզի ձի ...կը շնորհեն։

— Տեղական դպրոցը իմ ...ղի դրամէս բաժին չուզեր եւ ...ի ֆրանքով կէս օրուան ճաշն ...կուտայ, եւ թուղթէն մինչեւ ...անը ձրի է, իսկ եթէ գիշերօ-...կ դպրոց գնեմ, ամիսը 60 ...անքի դպրոցներ չեն պակսիր...

— Ախպէ՛ր, հինգ զաւակ ու-...մ, երեքը մանչ, երկուքը աղ-...իկ, ես ալ եօթ հոգու միակ աշ-...ատուորը, թէ սիրտս հարցնես ...յ է, եւ յեղափոխական։ Ես կը ...իմ հացիս կէսը տալ, որ զա-...կներս Հայ մնան։ Ցօ, անօրէնները ...ուց խայերէն խօսիլ չեն ու-...

Այս խօսքերը, որ սրտերը կը վառեն իրենց պարզութեան մէջ, արդեօք լսած չե՞ն յարգելի Միաբանները։ Կամ նկատի չպիտի՞ առնեն իրենց դիմող հայրերու նիւթական վիճակը, Հարուստը միշտ կրնայ հայկական կրթութիւն տալ իր զաւակներուն, իսկ աղքա՞տը... Արդեօք չկա՞ն բարերարներ, որ մասնաւոր նպաստներով թեթեւցնեն դպրոցին եւ աշակերտներուն բեռը։

Իսկ Բարեգործականի գումարները ինչի՞ պիտի ծառայեն։ Ուսանողներու մասնաւոր սնտուկի մը պատմութիւնը կ'իմանանք առանց բան մը գիտնալու։ Բարեգործականը չի՞ գիտեր թէ, այն բազմաթիւ պատանիները որոնք ուսանելու փափաքէն յափշտակուած, Փարիզ եկան, քանի մը ամիսէն գործարաններու մէջ ինկան։

Եթէ բարեգործականը անճրկեցաւ նախաձեռնարկ ըլլալու վարժարանի մը բացման, գոնէ թող բացուած պարտէզին մէջ սերմեր ցանող մշակի պաշտօնը կատարէ։ Ուսանողներու համար սահմանուած ոսկիներով ծաղկեպսա՞կ պիտի գնեն անոնց սեւ օրերուն...

Վա՜յ չունեւորին, որ սակայն տասն անգամ աւելի Հայ է, քան դիմակաւոր մարդիկը։

ԱՐԱՄ-ՍԷՔԷՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Թանի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ.

Իտալիոյ Երեսփ. Ժողովէն վերջ Տօբրակոյտն ալ վաւերացուց իտալեւթուրք դաշնագիրը։ Այս առթիւ խօսուած ճառերը կը պարունակեն զանազան հատուածներ, որոնք կը լուսաբանեն Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան կարգ մը յատկանիշները։

Մասնաւորաբար ուշագրաւ էր ճառը ծերակուտական Պարգիլայի, որ քննադատեց այն վարդապետութիւնը թէ երկրի մը ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնները փոխադարձաբար կախուած են իրարմէ։ Ըսաւ թէ արտաքին քաղաքականութիւնը ո եւ է կապ չունի զանգուածներու եւ կառավարութեանց գաղափարախօսութեանց հետ։ Աւելցուց թէ Մուսոլինիի արտաքին քաղաքականութիւնը այդպէս է արդէն։ Այդ է պատճառը որ որոշ նպատակներով յարաբերութիւններ կը մշակէ ամէն ձեւի պետութեանց հետ, միապետական, հանրապետական, համայնավար, դիկտատորական եւայլն։

Սիրալիրճառ երխօսուեցան այս առթիւ եւ Պ. Կրանտի հետեւելով Երեսփ. Ժողովին մէջ Մուսոլինիի գործած բացատրութեանց, շեշտեց թէ ֆաշիստ կառավարութեան դիրքը բացարձակապէս ուղղամիտ է հանդէպ Թուրքիոյ։

Թեվֆիք Րիւշտի պէյի ճառին մէջ նոյնպէս կայ խօսք մը, որուն համաձայն իտալեւթուրք չէզոքութեան դաշինքը այնպիսի դէպք մըն է, որուն խաղաղութեան եւ միջազգային համերաշխութեան գետնի վրայ ունենալիք ազդեցութիւնները չեն սահմանափակուիր Միջերկրականի աւազանին մէջ։

Երեսփ. Ժողովին մէջ, իտալեւթուրք դաշինքի վիճաբանութեանց առեն Մուսոլինի ըսած էր. «Այսուհետեւ ասպարէզը բաց է ազատ, ուղղամիտ եւ ընդօծին գործակցութեան մը համար երկու երկիրներուն միջեւ՝ առեւտրական եւ տնտեսական մարզերուն մէջ։ Այժմ որ Թուրք կառավարութիւնը գիտէ թէ կրնայ վստահիլ Ֆաշիստ կառավարութեան բացարձակ ուղղամտութեան վրայ, այս աշխատակցութիւնը կրնայ աւելի մեծ զարգացումներ ունենալ։»

Երկուստեք եղած այս յայտարարութեանց առջեւ, հետաքրքիր է մօտէն հետեւիլ իտալեւթուրք յարաբերութեանց յառաջիկայ զարգացման։

Կէս-պաշտօնական «Միլլիէթ» իր խմբագրականը կը նուիրէ Պ. Կրանտիի այցելութեան։ Շեշտելէ յետոյ այս այցելութեան մեծ կարեւորութիւնը, Թուրք թերթը կ'ըսէ.

— Երկու ազգերը այսօր աւելի լաւ կը ճանչնան զիրար եւ աւելի լաւ կը գնահատեն։ Յուսալի է որ կարգ մը մեծ պետութիւններ չեն հետեւիր Իտալիոյ օրինակին եւ այսօրուան Թուրքիոյ չեն տար իր արժանի տեղը, ինչ որ պարտ էին եւ կրնային ընել, եթէ ձանձրոյթ յանձն առնէին զայն ուսումնասիրելու եւ հասկնալու։

Իտալեւթուրք մերձեցումը պիտի ամրապնդէ խաղաղութիւնը Միջերկրականի աւազանին մէջ։ Կարգ մը պետութիւններ կրնան գէշ աչքով նայիլ բարեկամութեանը վրայ այս երկու երկիրներուն, որոնք կապուած են հասարակաց շահերով։ Սակայն դժուար է հասկնալ թէ ինչպէս կրնանք հաշտեցնել այս գաղափարը խաղաղութեան եւ ընդհանուր ապահովութեան պահպանման հսկելու իրենց փափաքին հետ։ Իտալեւթուրք նոր դաշինքը կոչուած է աւելի եւս ամրապնդելու այդ խաղաղութիւնը։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեանց խնդիրը դեռ ամբողջովին պարզաբանուած չէ, քննութիւնները ա արտած հըլլալով։ Բայց եւ այնպէս, քննութեան առաջին մասը վերջացած է եւ արդէն յայտնի են թէ որո՞նք ձերբակալուած են։

Ձերբակալուածներուն բոլորը կը պատկանին Նկարիչ Րիզա պէյի ընտանիքին։ Այս մարդը 70 տարեկան է, գործնական վարժարանի մէջ կը դասախօսէ եւ կը բնակի Փաշա Պաղչէ։ Միւս ձերբակալուածներն են Րիզա պէյի կինը՝ Նաւիտէ հանըմ (55 տարեկան), տղան՝ Նասըր պէյ, աղջիկները՝ Քատրիէ եւ Համիէ հանըմներ։

Ասոնցմէ զատ ձերբակալուած են Քատրիէ հանըմի ամուսինը՝ Սկիւտարի Տէֆթէրտարութեան պաշտօնեաներէն Ֆայիք պէյ, փաստաբան Վէֆիք պէյ (Նասըր պէյի գործի ընկերը), Փաշա Պաղչէցի Շէմսէտտին պէյ եւ «Սթանպուլ Պանքասը»ի տնօրէն Քէմալ պէյ։

Կայ նաեւ հելլէնահպատակ կին մը, Փօֆօ, որուն համար կ'ըսուի թէ Նասըր պէյի հոմանուհին է։

Ձերբակալուածներուն ամէնէն ուշագրաւ դէմքը՝ Քատրիէ հանըմն է։ Ասկէ երեք չորս շաբաթ առաջ, Քատրիէ Էնկիւրի կ'երթայ եւ տուն մը հիւր կը մնայ։ Այս միջոցին, Պոլսէն իր ընտանեկան պարագաները նամակ մը կը գրեն իրեն, յանձնարարելով խենդ բաներ չընել։ Ցան տէրը ոստիկանութեան կը հաղորդէ նամակին պարունակութիւնը։ Ասոր վրայ, Քատրիէ հանըմ Պոլիս կը մեկնի փութով։

Անցեալ չորեքշաբթի իրիկուն ոստիկանութիւնը նոյն ժամուն կը ձերբակալէ բոլոր կասկածելիները։ Կ'ըսուի թէ Քատրիէ հանըմ ուշագրաւ խոստովանութիւններ ըրած է։

*** Պրուսայի եւ շրջականներուն մէջ աւելի բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։ Թերթի մը համաձայն, բանտարկեալներուն թիւը 40ի մօտ է. ասոնց մէջն է նաեւ ջնջուած Ցառաջդիմասէր կուսակցութեան անդամներէն նախորդ երեսփոխան Նէճաթի պէյ։

Պրուսայի Խալք կուսակցութեան քննիչ Նէվզատ պէյ Պոլիս եկած է եւ շաբաթ մը պիտի մնայ։ Քննիչը խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ ընդհ. դատախազ Քէնան պէյի եւ ընդհ. ապահովութեան տնօրէն Րիֆաթ պէյի հետ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի դեկտ. 15ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Անցած կիրակի օր տեղի ունեցաւ Պէյրութի եւ վրանաքաղաքի դաշնակցական ընկերներու միացեալ ընդհանուր ժողովը։

Ժողովրդային տան սրահը նեղ կուգար այս բազմամարդ ժողովին համար. սենեակներն ու միջանցքները եւս լեցուած էին։ Անսահման ոգեւորութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծուած էր բոլոր ընկերներու մէջ եւ այդ տպաւորութեան ազդեցութեան տակ, առաջարկուեցաւ օրակարգի նիւթ դարձնել սեփական տուն մը ունենալու հարցը։

Անզադրում ծափերով ընդունուեցաւ առաջարկը։ Կամաւոր նուիրատուութեան ցանկ մը բացուեցաւ եւ մէկ ժամուան մէջ գոյացաւ 600 ոսկիի մօտ գումար մը՝ գնելու համար Երիտասարդաց Տան շէնքի մը հողը։

Ընկերները իրենց վճարած գումարներէն զատ ըրին նաեւ գոյքերու եւ աշխատանքի նուիրատուութիւններ, արձանագրուեցան վարագոյրներ, բազմաթիւ նկարներ, գիրքեր, նստարաններ եւայլն. իսկ արհեստաւոր ընկերներ՝ ատաղձագործ, կառապան, երկաթագործ, թիթեղագործ եւայլն. պատրաստակամութիւն յայտնեցին երկու երեք օր ձրի աշխատիլ։

Հանգամանքութիւնը պիտի շարունակուի նաեւ ժողովէն բացակայ ընկերներու և համակիրներու շրջանակին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԻՒԱՂԱՅԻՆ ԽԷՆԷՇ ՄԸ.— Լուրը այս անգամ Պուլկարիայէն է, որ զարդ մեզ վարժեցուցած էր իր յեղափոխական հոգիներու արտադրութեան։

Սոֆիայի վարժարաններէն մէկուն մէջ, ուր կը պաշտօնավարէ յիսունննց ուսուցիչ մը։ Իր խնամքին յանձնուած են 40 մատղաշ աղջնակներ, որոնց ամէնէն մեծը 12 տարու է։ Բայց ուսուցիչը իր անբանի խենէշութիւնն է որ կը խնամէ աւելի՛։ Հրէշը աստիճանաբար այս մատղաշ հոգիները կը վարժեցնէր իր գռեհիկ ու ոճրապարտ կրքերուն գոհացում տալու, մինչեւ որ անոնք, լուռ ու հնազանդ ենթարկուէին իր գազանային խնամքին։

Այս կերպով հրէշը անպատուած է 40ի մօտ աղջիկներ, մինչեւ որ գործը երեւան ելաւ։

Դէպքը մեծ յուզման մատնած է պուլկար հասարակութիւնը։

Պ. Ա. ՊԱԳԱԼԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նկարիչ Ա. Պագալեանի պոլսական եւ փարիզեան տեսարաններու նկարահանդէսը տեղի կունենայ 29 դեկտեմբերէն 11 յունուար, 83 Rue fbg. St. Honoré, Bernheim-Jeuneի շքեղ սրահը՝ Ա. յարկ՝ բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, եւ երկուշաբթի առաւօտներէ՝ ժամը 10—12 եւ 2—6։

Նկարահանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած է ազնուափայլ Տիկին Ն. Գափամաճեան։ Պատուոյ անդամներն են իշխան Բ. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, Պ. Պ. Արմենակ պէյ Սաքըզ, Պ. Մալեզեան, եւ Տէր եւ Տիկին Ն. Յրէնկեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԻՍԱԴԷՄ ՄԸ

...ժամաթէ մը աւելի էր որ Ար-...գնած էր շրթունքի կար-... բայց ձեռքի կիսամաշ ...ակին մէջ դրած գրասեն-...տուն եւ տունէն գրա-...ակ կը տանէր առանց գոր-...ելու կարմիր ներկը գնած ...անակ մինչեւ ականջները ...մրած եւ թօթովելով ըսած ...ծախող օրիորդին՝

— Բա...րեկամուհիի մը հա-...ր է...

Օրիորդը զարմացած երեսը ...ած էր։ — Օրը առնուազն ...իր հատ մը կը ծախէին, ...ու հոգ թէ որո՞ւ համար գնած ...

Արփիկ չէր քսած շրթունքի ...իրը։ Չէր քսած նոյնպէս ...ի կարմիրը որ գրեթէ նոյն ...ուն գնած էր եւ որ նոյնպէս, ...ակին մէջ, միւս կարմիրի ...ին, առաւօտ երեկոյ կը ...որդէր։

Երբ ամէն օր ցերեկին եւ երեկոյեան գործէն վերջ Արփիկի հետ աշխատող օրիորդները, ամէն մէկը հայելի մը ձեռքը, շտապով քսելու արարողութեան կը սկսէին, քսելով, սնտրուելով մէկտեղ կ'ըսէին անոր,

— Պարկեշտուհի՛, ե՞րբ պիտի սկսիս քսել...

— Քիչ մը «առողջութիւն» չե՞ս դներ շրթներուդ...

— Քիչիկ մը «գիւղական» այտերուդ...

— Թո՛ղ, թո՛ղ «իրեն»ը զինք այսպէս կը սիրէ, այնպէս ինչպէս որ կայ, առանց կեղծիքի, այնպէս չէ՞, Արփիկ...

— Հը՛մ, գիտեմ, Արփիկին այսպէս կ'ըսէ, բայց դուրսը ներկուածներու ետեւէն կը վազէ։ Ըսէք, Արփիկ... երբեմն, երբեմն անոր շրթներուն վրայ կարմիրի հետքեր չէ՞ք տեսներ որ միւսներու համբոյրէն մնացած ըլլայ...

Արփիկ կը շփոթէր, կը կարմրէր, առանց պատասխանելու պարզ, անշուք գլխարկը գլխուն կ'անցնէր, կը բարեւէր ու կը մեկնէր, ինքն ալ չէր գիտեր ինչու, յուզուած։

«Անո՛ր»ը... բայց Արփիկ չունէր «Ան»։ Գունատ էր, յոգնած ու աննշմար... ո՞վ պիտի ուզէր «Ան» ըլլալ իրեն համար։ Քսանութ տարեկան էր. բայց շատ աւելի կը ցուցնէր։ Կեանքի այլազան ցնցումները, միջավայրի եւ սովորութիւններու անընդհատ փոփոխութիւնները ժամանակ չէին թողած որ ան իր կին ըլլալը զգար։ Դիմագծերն ալ ամէն բանի պէս եւ ամէն բանէ աւելի, խնամքի պէտք ունէին լաւանալու կամ գէթ մնալու համար։ Երեք տարի էր որ եկած էր Փարիզ, ինչպէս միշտ հայելին, սանտրը եւ օճառը պարտականութեան պէս գործածած էր եւ ահա... յանկարծ զոյգ կարմիրներ էր գնած...

Արփիկ կը յիշէր, ինչպէս նոր եկած ժամանակները արհամարհանքով կը նայէր անոնց որոնք շարժուն պուպրիկներու կը նմանցնէր։ Խոշոր վաճառատուները տեսակ մը վախ կ'ազդէին. անոնք անկումը եւ թեթեւութիւնը նուիրագործող հսկայ տաճարներ կ'երեւային իրեն։ Լոյսերու այդ քաղաքին մէջ, Արփիկ նախ շատ դժուար օրեր անցուց, այդ հսկայ մխորի եւ իրարանցման մէջ գլխու պտոյտ կ'ունենար որ կուգար մասամբ միջավայրին անորոշ վախէն, մասամբ ալ անօթութենէ։ Երկար ժամանակ անգործ թափառելէ, երբեմն ձեռագործ, երբեմն ալ գործարաններու մէջ աշխատելէ վերջ, ի՛նչ երջանիկ էր երբ Ֆրանսերէն լեզուի իր հմտութեան շնորհիւ գրասենեակային այդ պաշտօնը գտաւ ֆրանսական հաստատութեան մը մէջ։ Մշտական ապահովութիւն, վերջապէս տարիներէ ի վեր երկրէ երկիր թափառելէ եւ հեւ ի հեւ ապրելէ վերջ պիտի կրնար շունչ առնել։

Իրիկունները գործէ վերադարձին, տեսակ մը ուրախութեամբ ընթրիքին համար պէտք եղածը կը գնէր կաթնատունէն կամ նպարավաճառէն։ Երբեմն մինչեւ անգամ մօտիկ մսավաճառէն կտոր մը հորթի միս կը գնէր եւ սենեակին մէջ վախվխելով կը տապկէր եւ նոյնպէս վախվխելով կ'ուտէր։ Պանդոկին մէջ արգիլուած էր սենեակներու մէջ կերակուր եփելը, բայց ճիշտ այդ արգելքին համար եփածը աւելի համով կ'ուտէր։ Ընթրիքէն վերջ լուալիքը կը լուար, ինչ որ կարկտելիք էր կը կարկտէր, քիչ մը կըկարդար եւ կը քնանար անցեալի խռովքներով, որոնք սակայն կրկնուելով կրկնուելով ալ խռովք ըլլալէ դադրած էին։

Հիմա թէեւ ամէն բան առաջուան նման էր, նոյնիսկ աւելի լաւ, քանի որ ռոճիկը աւելցած եւ ինք տեղական պայմաններուն աւելի ծանօթ էր, բայց կարծես բան մը կը պակսէր, բան մը կը սպասէր որ չէր գար... հիմա Արփիկի սիրտը կը նեղանար։ — «Մայրս ողջ ըլլար պիտի ըսէր որ սատանան փորս մտաւ», կը խնդար Արփիկ։ Ինք որ առաջ նողկանքով երեսը կը դարձնէր երբ փարիզեան յատուկ թունդ համբոյրները կը տեսնէր, հիմա եթէ չամչնար, պիտի մնար ժամերով, աւելի երկար նայելու համար... Կը նայէր սրտի կծկումով... Նախա՞նձ արդեօք։ Ո՛չ, չէր ճանչնար համբուրուող զոյգը... Նողկա՞նք։ Ոչ, քանի որ կ'ուզէր աւելի երկար նայիլ։ Ափսոսա՞նք։ Ո՛չ, ո՛չ, երբե՛ք չպիտի ուզէր այդ աղջկան տեղ ըլլալ... Թերեւս այդերեքզգացումներուն ալ խառնուրդն էր։

Արփիկ ինքզինք չէր ճանչնար ալ։ Ընթրիքէն վերջ կարծես ասեղներ դրուած ըլլային իր սենեակի բազկաթոռին վրայ, ուր առաջ այնքան սիրով կը նստէր ու ժամերով կը ծուլանար օրուան լարուած աշխատանքէն վերջ, իսկ հիմա նստիլ չէր կրնար, շուտ շուտ կը մօտենար պատուհանին, կը բանար, կը գոցէր. կարծես աներեւոյթ չար ոգի մը ժամերը քաշեր երկնցուցեր էր։ Մինչեւ քնանալու ժամը անտանելի պարապութիւն մը կար որ չէր գիտեր ինչով լեցնել։ Ա՜խ, մէկը գար, մէկը գար ու իր դրան զարնէր...

(1) ՊԵՐՃՈՒՀԻ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY